

FACULTADE DE FILOLOXÍA

Departamento de Galego-Portugués, Francés e Lingüística

A FORMACIÓN DE PALABRAS NO GALEGO MEDIEVAL: A AFIXACIÓN

XOÁN LÓPEZ VIÑAS

TESE DE DOUTORAMENTO DIRIXIDA

POLO PROFESOR DOUTOR **MANUEL FERREIRO**

Visto e prace,

Manuel Ferreiro

A Coruña, 2012

*Para a miña irmá e os meus pais.
Para toda a miña familia.
Para Cilha, Mer e Munsá.
Para os meus amigos e as miñas amigas.
Para os meus compañeiros e as miñas compañeiras de licenciatura.
Para Lui.*

*Obrigado por estardes sempre aí, nomeadamente nos peores momentos;
obrigado por serdes parte de min e por serdes o meu norte;
obrigado por todos eses abrazos, bicos, sorrisos e conversas con sabor a café.*

*Sodes a barba do mar que acaricia a area.
Caión, 20 agosto de 1981.*

AGRADECIMENTOS

Esta Tese de Doutoramento nunca tería sido posíbel sen o apoio e a axuda de moitas persoas, de modo que nestas primeiras páxinas permítanme deixar constancia do meu máis sincero agradecemento a cada unha delas.

En primeiro lugar, quero expresar a miña total gratitude ao meu director, o profesor Dr. Manuel Ferreiro, por me iniciar na historia das palabras, por me dar a oportunidade de realizar este estudo e por me orientar de forma sabia e segura. Así mesmo, cómpre recoñecer a súa dispoñibilidade e a confianza depositada en min.

En segundo lugar, agradezo tamén ás profesoras responsábeis das dúas estadías de investigación que realicei en 2006 e 2009, a Dra. Márcia Mongelli, especialista medieval da Universidade de São Paulo, e a Dra. Maria Teresa Brocardo, especialista en Lingüística Histórica portuguesa do Centro de Lingüística da Universidade Nova de Lisboa (CLUNL). A elas estarei eternamente agradecido tanto pola súa calorosa acollida canto polas súas agudas e iluminadoras observacións que foron sumamente proveitosas para o encamiñamento certo desta pesquisa. Alén disto, tamén quero salientar a figura da Dra. Maria do Céu Caetano, autora da disertación de doutoramento *A Formação de Palavras nas Gramáticas Históricas do Português*, con quen partillei moitos puntos de vista comúns sobre a formación de palabras e puiden reafirmar a miña investigación.

Por outra parte, non podería deixar de manifestar o meu agradecemento á miña colega de traballo, e sobre todo amiga, a profesora Cilha Lourenço Mória, pola axuda, polos consellos e polos comentarios sempre acertados, perspicaces e proveitosos.

Finalmente, quero enviar os últimos –e os máis cálidos– agradecementos a todas aquelas persoas que sempre estiveron aí e que nunca deixaron que abandonase, con especial relevo á miña irmá Rebeca (que tanto me apoiou e axudou neste percurso!), a Mercedes Regueiro Diehl, a Montserrat Domínguez Pérez e aos amigos e familiares. Obrigadísimo!

*Olha mais perto e contempla as palavras.
Cada uma
tem mil faces secretas sob a face neutra
e te pergunta, sem interesse pela resposta,
pobre ou terrível, que lhe deres:
Trouxeste a chave?*

(Carlos Drummond de Andrade)

ÍNDICE

<i>Resumo</i>	17
<i>Resumen</i>	19
<i>Abstract</i>	21
Abreviaturas, siglas e símbolos utilizados	23

PARTE I: Estudo

1. Presentación	29
2. Introducción	33
2.1. Definición do obxecto de estudo e obxectivos	33
2.2. Metodoloxía	39
2.2.1. Definición do corpus de traballo	39
2.2.1.1. Delimitación e descrición do corpus textual	43
2.2.1.2. Periodización e denominación do período	48
2.2.2. Proceso de elaboración do traballo	49
2.2.3. Elaboración e descrición do <i>Diccionario de afixos do galego medieval</i>	55
2.2.3.1. Corpo do diccionario: macroestrutura e microestrutura dos artigos lexicográficos.....	56
2.2.3.1.1. Macroestrutura dos artigos lexicográficos.....	58
2.2.3.1.2. Microestrutura dos artigos lexicográficos.....	58

3. A formación de palabras na teoría lingüística xeral e nos estudos galego-portugueses	65
3.1. A formación de palabras na teoría lingüística xeral	67
3.1.1. Modelos de descrición morfolóxica	87
3.1.1.1. Modelo <i>Item and Arrangment</i>	88
3.1.1.2. Modelo <i>Item and Process</i>	90
3.1.1.3. Modelo <i>Word and Paradigm</i>	93
3.2. A formación de palabras nas gramáticas históricas do portugués e do galego	96
3.2.1. Gramática histórica e gramáticas históricas	96
3.2.2. O tratamento da formación de palabras nas gramáticas históricas	106
3.3. A formación de palabras nas gramáticas sincrónicas galegas	122
4. A afixación	129
4.1. Definición	129
4.2. Tipos de afixación	132
4.2.1. Prefixación	132
4.2.1.1. Caracterización xeral da prefixación	136
4.2.1.2. Clasificación dos prefixos	144
4.2.2. Sufixación	146
4.2.2.1. Caracterización xeral da sufixación	146
4.2.2.2. Clasificación dos sufixos	150
4.2.2.3. Sufixación nominal	151
4.2.2.3.1. Sufixos nocionais formadores de substantivos	153
4.2.2.3.2. Sufixos nocionais formadores de adxectivos	155
4.2.2.3.3. Sufixos apreciativos formadores de substantivos e adxectivos	157
4.2.2.4. Sufixación verbal	157
4.2.2.4.1. Sufixos formadores de verbos	164

4.2.2.5. Sufixación adverbial	165
4.2.3. Parasíntese	167
4.2.3.1. Delimitación da noción de parasíntese	170
4.2.3.2. Estruturas parasintéticas	180
4.2.4. Derivación regresiva	182
4.2.4.1. Caracterización xeral da derivación regresiva	183
5. A afixación no galego medieval	187
5.1. Caracterización xeral	187
5.2. A prefixación no galego medieval	189
5.2.1. Prefixo <i>a-</i>	191
5.2.2. Prefixo <i>ante-</i>	193
5.2.3. Prefixo <i>bis-</i>	194
5.2.4. Prefixo <i>con-/co-</i>	195
5.2.5. Prefixo <i>de-</i>	195
5.2.6. Prefixo <i>des-</i>	196
5.2.7. Prefixo <i>en-/in-</i>	198
5.2.8. Prefixo <i>entre-</i>	200
5.2.9. Prefixo <i>es-</i>	201
5.2.10. Prefixo <i>re-</i>	202
5.2.11. Prefixo <i>tras-</i>	203
5.3. A sufixación no galego medieval	204
5.3.1. Sufixación nominal	204
5.3.1.1. Sufixo <i>-al</i>	204
5.3.1.2. Sufixo <i>-çon</i>	206
5.3.1.3. Sufixo <i>-do/-da</i>	208
5.3.1.4. Sufixo <i>-ez/-eza, -ece/-ice</i>	210
5.3.1.5. Sufixo <i>-idade</i>	211
5.3.1.6. Sufixo <i>-eiro/a, -deiro/a</i>	213
5.3.1.7. Sufixo <i>-mento</i>	214
5.3.1.8. Sufixo <i>-nça</i>	217
5.3.1.9. Sufixo <i>-or/-dor</i>	218
5.3.1.10. Sufixo <i>-oso/a</i>	221

5.3.1.11. Sufixo <i>-ura/-dura</i>	222
5.3.1.12. Outros sufixos nominais	224
5.3.2. Sufixación verbal	226
5.3.2.1. Sufixo <i>-ar</i>	227
5.3.2.2. Sufixo <i>-ear/-ejar</i>	228
5.3.2.3. Sufixo <i>-ecer</i>	230
5.3.2.4. Sufixo <i>-entar</i>	231
5.3.3. Sufixación adverbial	231
5.3.1.1. Sufixo <i>-mente</i>	231
5.4. A parasíntese no galego medieval	232
5.4.1. Parasintético < <i>a-...-ar</i> >	232
5.4.2. Parasintético < <i>a-...-ear</i> >	234
5.4.3. Parasintético < <i>a-...-ecer</i> >	235
5.4.4. Parasintético < <i>de-...-ar</i> >	235
5.4.5. Parasintético < <i>des-...-ar</i> >	236
5.4.6. Parasintético < <i>en-...-ar</i> >	236
5.4.7. Parasintético < <i>en-...-ecer</i> >	237
5.4.8. Parasintético < <i>en-...-entar</i> >	238
5.4.9. Parasintético < <i>es-...-ar</i> >	238
5.4.10. Parasintético < <i>es-...-ecer</i> >	239
5.4.11. Parasintético < <i>re-...-ar</i> >	240
5.4.12. Parasintético < <i>so-...-ar</i> >	240
5.5. A derivación regresiva no galego medieval	241
6. Conclusións	245

PARTE 2: Dicionario

7. Dicionario de afixos do galego medieval	255
7.1. Guía de uso	255
7.2. Prefixos	256
7.3. Sufixos	299

7.4. Parasintéticos	518
7.5. Regresivos	548
8. Referencias bibliográficas	577
8.1. Textos	577
8.2. Estudios	578

Este traballo de investigación ten como obxectivo principal realizar o primeiro estudo histórico-descriptivo dos diferentes procesos de formación de palabras en que interveñen afixos, con base nunha selección textual representativa do galego medieval. O corpus, en que analizaremos as diferentes clases de afixación (prefijación, sufixación, parasíntese e derivación regresiva), está delimitado á produción literaria, de modo que se estende do século XIII ao XV. Alén disto, a descrición dos prefixos, sufixos, parasintéticos e regresivos, permitiranos observar a mudanza lingüística que estes sofren ao longo dos séculos e que semella estar sometida a variábeis de produtividade e de concorrencia afixal, feito que pode derivar nunha rivalidade e futura substitución.

Para levarmos a cabo este estudo, foi preciso contextualizarmos o fenómeno da afixación; así, primeiramente, ofrecemos un panorama histórico da formación de palabras na teoría lingüística xeral e nos estudos galego-portugueses e, a seguir, elaboramos unha revisión da afixación e dos seus diferentes mecanismos. Neste sentido, destaca o feito de estudarmos unicamente as formacións afixais que se produciren no mesmo sistema lingüístico.

Finalmente, explotamos o resultado dos datos deste estudo coa construción do *Dicionario de afixos do galego medieval*, que conforma o primeiro dicionario temático de afixos.

Palabras chave: afixación, diacronía, *Dicionario de afixos do galego medieval*, formación de palabras, galego medieval, Gramática Histórica, Historia da Lingua, Lexicografía, portugués, sincronía.

Este trabajo de investigación tiene como objetivo principal realizar el primer estudio histórico-descriptivo de los diferentes procesos de formación de palabras en que intervienen afijos, con base en una selección textual representativa del gallego medieval. El corpus, en que analizaremos las diferentes clases de afijación (prefijación, sufijación, parasíntesis y derivación regresiva), está delimitado a la producción literaria, de modo que se extiende del siglo XIII al XV. Además, la descripción de prefijos, sufijos, parasintéticos y regresivos, nos permitirá observar el cambio lingüístico que estos experimentan a lo largo de los siglos y que parece someterse a variables de productividad y concurrencia afijal, pudiendo derivar en una rivalidad y futura substitución.

Para llevar a cabo este estudio, fue preciso contextualizar el fenómeno de la afijación; así, primeramente, ofrecemos un panorama histórico de la formación de palabras en la teoría lingüística general y en los estudios gallego-portugueses y, a continuación, elaboramos una revisión de la afijación y de sus diferentes mecanismos. En este sentido, destaca el hecho de estudiar únicamente las formaciones afijales producidas en el mismo sistema lingüístico.

Finalmente, explotamos el resultado de los datos de este estudio con la construcción del *Diccionario de afixos do galego medieval*, que conforma el primer diccionario temático de afijos.

Palabras clave: afijación, diacronía, *Diccionario de afixos do galego medieval*, formación de palabras, gallego medieval, gramática histórica, historia de la lengua, lexicografía, portugués, sincronía.

The primary aim of this research is to present the first historical-descriptive study of the different processes in word formation where affixes appear, based upon a representative textual selection of Mediaeval Galician. The corpus, where we analyze the different types of affixation, i.e., prefixation, affixation, parasynthesis and regressive derivation, is limited to the literary production from the 13th to the 15th century. In addition to that, the description of both parasynthetic and regressive suffixes and prefixes will allow us to analyze the linguistic change they suffer through the centuries, which seem to be submitted to variables of productivity and affixal concurrence which may lead to rivalry and future substitution.

To carry this research out, it was necessary to put in context the phenomenon of affixation. Thus, we first show a historical panorama of word formation in general linguistic theory and in Galician-Portuguese studies. Secondly, we make a revision of affixation and its different mechanisms. In this sense, it is worth mentioning the fact that only the affixal formations produced in the same linguistic system are studied. Finally, we develop the result of the data from this study in the *Dictionary of Affixes in Mediaeval Galician*, the first thematic dictionary of affixes.

Key words: Affixation, diachrony, dictionary of affixes in mediaeval Galician, word formation, mediaeval Galician, historical grammar, history of language, lexicography, Portuguese, synchrony.

ABREVIATURAS, SIGLAS E SÍMBOLOS UTILIZADOS

1. Abreviaturas e siglas¹

A	<i>Cancioneiro da Ajuda</i>
adx.	adxectivo
ant.	antigo
arc.	arcaico
B	<i>Cancioneiro da Biblioteca Nacional</i>
C1	primeira conxugación
C2	segunda conxugación
C3	terceira conxugación
cast.	castelán
cat	catalán
cfr.	confróntese
coord(s).	coordinador/a/es/as, coordinación
DEL P	<i>Dicionário Histórico da Língua Portuguesa</i>
DHLP	<i>Dicionário Houaiss da Língua Portuguesa</i>
DRAG-e	<i>Dicionário da Real Academia Galega</i> [versión electrónica]
ed(s).	editor/a/es/as, edición
fem.	feminino
FP	formación de palabras

¹ Polo que respecta aos nomes das linguas, cómpre indicar que finalmente nos inclinamos a utilizar, tanto no corpo xeral da tese como no dicionario, as abreviaturas máis asentadas nos estudos lingüísticos, que se formaron a partir do nome da lingua no idioma en que se redacta (neste caso en galego) e que non sempre se corresponden con linguas modernas (González Rei: 2004). Porén, hoxe en día, con maior asiduidade nos traballos científicos e sobre todo terminolóxicos, os nomes das linguas represéntanse mediante símbolos (por tanto, sen punto abreviativo) internacionais que parten do nome orixinal de cada idioma e que, xa que logo, permiten un intercambio de información máis universal. Estes símbolos estandarizáronse na norma ISO 639 (parte 1: 2002 e parte 2: 1998) (*Codes for the representation of names of languages. Part 1: Alpha-2 code / Part 2: Alpha-3 code*) en que se especifican en que se especifican, mediante dúas ou tres letras, os símbolos ou códigos internacionais das linguas do mundo.

ft.	francés
gr.	grego clásico
<i>i.e.</i>	<i>istud est</i> ('isto é')
<i>IA</i>	<i>Item and Arrangement</i>
<i>IP</i>	<i>Item and Process</i>
ing.	inglés
it.	italiano
lat.	latín
LC	latín clásico
LM	latín medieval
LT	latín tardío
LV	latín vulgar
MA	morfema aspectual
masc.	masculino
MMT	morfema modo-temporal
MNP	morfema número-persoal
MS	morfema substancial
ms.	manuscrito
n.	nota
org(s).	organizador/a/es/as, organización
P1 _{sing.}	primeira persoa do singular
P1 _{pl.}	primeira persoa do plural
P2 _{sing.}	segunda persoa do singular
P2 _{pl.}	segunda persoa do plural
P3 _{sing.}	terceira persoa do singular
P3 _{pl.}	terceira persoa do plural
p. ex.	por exemplo
pl.	plural
pop.	popular
port.	portugués
pref.	prefixo
prep.	preposición
prov.	provenzal

RAL	Regras de Alomorfia
RFP	Regra de Formación de palabras
RR	Regras de Reaxustamento
RTr	Regras de Truncamento
<i>s.d.</i>	<i>sine die</i> ‘sen data de edición’
<i>s.l.</i>	<i>sine loco</i> ‘sen lugar de edición ou de impresión’
<i>s.v.</i>	<i>sub voce</i> ‘baixo a voz lexicográfica citada, baixo a entrada’
sing.	singular
subst.	substantivo
suf.	sufixo
trad.	tradutor/a, tradución
V	<i>Cancioneiro da Vaticana</i>
VT	vogal temática
WP	<i>Word and Paradigm</i>

2. Siglas das obras do corpus

AT = Arte de Trovar

CSM = Cantigas de Santa Maria

CSMI = Crónica de Santa Maria de Iria

CT = Crónica Troiana

LT = Livro de Tristan

LP = Lírica profana

MS = Mirages de Santiago

3. Símbolos

§ (sub)epígrafe

~ alterna con

<> grafema, forma gráfica

< proveniente de

> que evoluciona en

- deriva en
- [] representación fonética
- // representación fonológica
- ⌚ datación cronológica [*Diccionario*]
- ↪ relaciónese con [*Diccionario*]
- ↩ resultado actual [*Diccionario*]

**PARTE I:
ESTUDO**

1. PRESENTACIÓN

A história de uma língua é justamente a história de suas inovações.

Celso Cunha

Cando os falantes se confrontan por vez primeira a un referente descoñecido, precisan ou deben nomealo. Tal necesidade denominativa resólvese nas linguas a través de diferentes mecanismos lingüísticos, entre os cales se encontra a afixación. En galego, a afixación ou derivación afixal conforma un dos procedementos morfolóxicos e léxicos máis rendíbeis para ampliar o caudal léxico e consiste na modificación dunha base existente mediante a adición de determinados elementos mórficos denominados afixos.

A presente tese de doutoramento, titulada *A formación de palabras no galego medieval: a afixación*, céntrase, por tanto, no estudo histórico-descriptivo dos diferentes procesos de formación de palabras en que unicamente interveñen afixos, con base nunha selección textual representativa do galego medieval. O corpus, en que analizaremos as diferentes clases de afixación (prefixación, sufixación, parasíntese e derivación regresiva), está delimitado á produción literaria, de modo que se estende desde o século XIII até o século XV. Alén disto, a descrición dos prefixos, sufixos, parasintéticos e regresivos, permitirá observar a mudanza lingüística que estes sofren ao longo dos séculos e que semella estar sometida a variábeis de produtividade e de concorrencia afixal, feito que pode derivar nunha rivalidade e futura substitución. Así mesmo, cos datos extraídos elaboramos o *Dicionario de afixos do galego medieval*, que conforma o primeiro dicionario temático de afixos dentro do sistema lingüístico galego-portugués.

Para levarmos a cabo este estudo, foi preciso contextualizarmos o fenómeno da afixación, de modo que, primeiramente, ofrecemos un panorama histórico da formación de palabras na teoría lingüística xeral e nos estudos galego-portugueses e, a seguir, elaboramos unha revisión da afixación e dos diferentes mecanismos de afixación. Neste último caso, destaca a nosa concepción do estudo das derivacións afixais unicamente cando se produciren no mesmo sistema lingüístico.

En consecuencia, como se pode concluír, a nosa disertación intégrase nunha das liñas de investigación do Grupo de Investigación Lingüística e Literaria Galega (Grupo ILLA)¹ de que formamos parte, como é a de ‘Lingüística Histórica e Historia da Lingua’, coa finalidade de xerarmos coñecemento novo sobre este ámbito científico.

Canto á organización dos resultados da nosa investigación, decidimos estruturar este traballo en dúas grandes partes. Na primeira sección, titulada “I. Estudo”, realizamos a análise da afixación no galego medieval tras a pertinente contextualización no marco teórico xeral dos estudos lingüísticos, e na segunda, denominada “II. *Diccionario*”, presentamos o *Diccionario de afixos do galego medieval*.

A parte “I. Estudo” está dividida en seis capítulos. O primeiro deles é esta presentación en que resumimos o contido da tese e indicamos a estrutura dos diferentes capítulos que compoñen a nosa investigación.

No capítulo “2. Introducción” definimos o obxecto de estudo desta pesquisa e formulamos os obxectivos que pretendemos conseguir. Neste capítulo tamén describimos a metodoloxía utilizada, de modo que en primeiro lugar definimos e delimitamos o corpus textual en que baseamos a análise da afixación, tomando como referencia as edicións máis fiábeis do punto de vista ecdótico. Este corpus está constituído pola produción literaria do galego medieval (séculos XIII a XV).

A seguir, describimos o proceso de elaboración do traballo que consistiu na colecta dos datos, na identificación das voces afixadas en galego medieval e a análise lingüística das unidades lexicais en causa. En último lugar, cerramos o capítulo co proceso de elaboración do *Diccionario de afixos do galego medieval* e coa descrición e organización da macroestrutura e microestrutura dos artigos lexicográficos de que consta.

¹ Consúltese <<http://illa.udc.es/>>.

No capítulo “3. A formación de palabras na teoría lingüística xeral e nos estudos galego-portugueses” realizamos un breve percurso sobre o tratamento da formación de palabras nos diversos movementos ou escolas lingüísticas desde o nacemento desta disciplina como ciencia no século XIX até as teorías máis actuais. Nesta panorámica poderemos observar as discrepancias sobre o estatuto categorial da formación de palabras, pois uns autores consideran que esta área de coñecemento conforma unha disciplina propia, en canto outros argumentan que constitúe ora nunha subcompoñente da Morfoloxía ora do léxico. Así mesmo, examinamos e comparamos os modelos de análise ou descrición morfolóxica que foron propostos polas diversas correntes lingüísticas, como o *Item and Arrangement (IA)*, o *Item and Process (IP)* e o *Word and Paradigm (WP)*, así como o modelo formulado pola Morfoloxía Natural.

Na segunda subepígrafe deste terceiro capítulo, centrámonos no tratamento que as gramáticas históricas do portugués e do galego ofrecen a respecto da formación de palabras, debido á importancia destas obras no estudo diacrónico da lingua, e en particular no estudo dos fenómenos de afixación da lingua galego-portuguesa. Porén, antes de estudarmos os diversos procedementos de creación vocabular, fixamos o catálogo de gramáticas históricas do portugués e do galego, após o levantamento dos tratados gramaticais que se adoitan englobar baixo este paraugas nominal e tras os inventarios de Martins (1996) e Caetano (2003).

En último termo, xa nun ámbito máis próximo e para completarmos o encadramento global da formación de palabras na teoría lingüística, con especial atención á afixación, estudamos o encadramento que levan a cabo as gramáticas sincrónicas do galego sobre estes procedementos.

O capítulo “4. A afixación” céntrase xa nunha revisión xeral da derivación mediante afixos, constituída por catro tipos de mecanismos, como a prefixación, a sufixación, a parasíntese e a derivación regresiva. Neste apartado explicitamos e defendemos a nosa concepción sobre o estudo da afixación no galego (medieval) –e que podería estenderse ás diferentes linguas–, que consiste *grosso modo* en considerarmos que unicamente estamos perante un proceso de creación vocabular cando as formacións derivativas se produciren no mesmo sistema lingüístico. É dicir, só temos en conta aqueles casos en que a afixación se creou no romance galego-portugués, de modo que

excluimos aquelas formacións que son exóxenas ao noso sistema (latinas, españolas, provenzais...).

No capítulo “5. A afixación no galego medieval” incluimos o estudo dos diferentes tipos de afixación no corpus fixado, en que realizamos unha análise máis concreta de cada prefixo, sufixo, estrutura parasintética ou derivado regresivo, pois consideramos necesario que este estudo precisaba un tratamento diferenciado a respecto do capítulo anterior, tanto polo carácter teórico daquel como polo carácter específico deste capítulo (descrición do afixo, produtividade, alternancia de sufixos etc.).

O último dos capítulos desta primeira parte, “6. Conclusións”, está destinado, como o seu nome indica, á enunciación das conclusións extraídas nesta investigación e da pertinencia desta tese na sociedade do coñecemento, particularmente no ámbito galego-portugués.

Por outra banda, a segunda parte desta investigación, titulada “*Dicionario*”, está dedicada á presentación do *Dicionario de afixos do galego medieval*. Esta sección iníciase cunha breve guía de uso do *Dicionario*, en que esquematizamos a estrutura dos artigos lexicográficos que compoñen esta obra, e continúa coa disposición dos diferentes (sub)dicionarios de prefixos, de sufixos, de parasintéticos e de regresivos.

Para concluímos este estudo, relacionamos as diferentes fontes bibliográficas e os índices remisivos das materias máis pertinentes e dos autores que fomos citando ao longo das páxinas.

2. INTRODUCCIÓN

Co toque do cicel a pedra crúa e fría convértese nun molde vivinte. Canto máis se gasta o mármore, máis crece a estatua.
Miguelanxo

2.1. Definición do obxecto de estudo e obxectivos

O estudo da formación de palabras foi tratado por investigadores de épocas, xeografías e perspectivas lingüísticas diversas, se ben que coa chegada da última grande corrente lingüística, a Gramática Xenerativa Transformacional, esta área de estudo foi desatendida até a denominada “Hipótese Lexicalista” de Chomsky (1970). A partir deste momento, a Morfoloxía derivativa “reespertou” o interese de diversos autores que formularon teorías heteroxéneas, esencialmente sincrónicas (Halle 1973; Aronoff 1976; Selkirk 1983; Scalise 1986; Corbin 1987 e 1991 etc.), mais ningunha delas permite dar conta do fenómeno da formación de palabras en toda a súa extensión, conforme máis adiante veremos (cfr. §3.1.).

Alén disto, este dominio constituíu –e aínda constitúe– un caso paradigmático de indefinición identitaria na Lingüística xeral, pois non está claro o seu estatuto (sub)disciplinar nin “ocupa” un lugar “fixo” na gramática: unhas veces a formación de palabras é considerada unha compoñente subordinada da Morfoloxía, outras veces do léxico, e nalgunhas ocasións inclusive se concibe como unha compoñente autónoma (cfr. §3.1.). A dita imprecisión talvez sexa debida á participación da formación de palabras na Morfoloxía, na Sintaxe, na Fonoloxía e no léxico.

No espazo galego-portugués, a formación de palabras tamén foi unha área cultivada polos estudos gramaticais portugueses e galegos, nos cales encontramos o mesmo problema de encadramento como disciplina ou subdisciplina. Alén disto, o tratamento que os gramáticos históricos realizan sobre esta área pode cualificarse de reducido, xa que se limita –cando aparecer– a listaxes de afixos na maior parte deles, salvo dignas excepcións como a de Nunes (1930), Ali (1964), Câmara (1975) e Ferreiro (1997) (cfr. §2.2.). Pola súa parte, nas gramáticas sincrónicas galegas, máis próximas no tempo, xa se observa unha análise máis pormenorizada (cfr. §3.3.). En contrapartida, na maior parte destas abordaxes diacrónicas e sincrónicas foi privilexiado nomeadamente o estudo da Morfoloxía flexional, unha situación que encontra paralelo noutras linguas.

Por todos estes motivos, resulta obvio e evidente que non exista na actualidade ningún traballo completo e profundo sobre os diversos procesos de creación vocabular. Esta circunstancia xa a advertía a ínclita filóloga Carolina Michaëlis de Vasconcelos nas súas *Lições de Filologia Portuguesa*:

A história da sufixação, prefixação e composição portuguesa está por escrever. Há, isso sim, em cada gramática portuguesa destinada ao ensino secundário oficial, um capítulo sobre derivações e composição, com listas dos sufixos e prefixos que servem actualmente para a formação de substantivos, adjetivos e verbos, ordenados ora alfabeticamente, ora segundo as funções que eles exercem. Mas os fins práticos e restritos dessas obras não admitem que a matéria seja tratada exaustivamente, nem mesmo com certa extensão e intensidade (Vasconcelos 1956: 45).

O certo é que, un século despois das súas “prelecções” de 1911/1912 e 1912/1913, os traballos sobre a Morfoloxía derivacional ou sobre a formación de palabras –nomeadamente a nivel diacrónico, mais non só– son menos prolíficos do que sobre outras disciplinas lingüísticas, ou mesmo sobre a Morfoloxía flexional. Así, na actualidade aínda non contamos cun estudo exhaustivo dos distintos procedementos de formación de palabras no ámbito galego-portugués, nin do punto de vista diacrónico nin relativo a calquera sincronía (como, por exemplo, a medieval), á altura do que, por exemplo, desfruta o español contemporáneo en Bosque / Demonte (2000), unha publicación de natureza académica cuxa extensión ultrapasa as 500 páxinas.

Con todo, a respecto da abordaxe analítica da sincronía galego-portuguesa medieval, cómpre mencionar a profesora brasileira Virgínia Mattos e Silva (2008), quen

realiza n'*O Português Arcaico* un ponderado estudo sobre algúns mecanismos de formación de palabras centrado na fase inicial da lingua (galego)-portuguesa.

Por tanto, coa finalidade de emendar esta situación, propuxémonos como obxectivo de partida deste traballo de investigación o estudo de todos os procesos de formación de palabras existentes nos textos galego-portugueses medievais. Porén, debido á amplitude e complexidade tanto do obxecto de estudo canto do corpus previsto, consideramos que era preciso reducirmos a dita pretensión inicial. Consecuentemente, decidimos centrarnos exclusivamente na afixación e acoutarmos a base textual á produción literaria, eludindo a prosa notarial e a historiográfica, unha redución xa prevista no Proxecto de Tese de Doutoramento. Desta maneira, tal restrición permitíanos, igualmente, dar conta dunha visión abranxente do fenómeno –pois a afixación é o procedemento de creación vocabular máis produtivo– a partir dunha selección operística representativa e, talvez, máis cohesionada lingüística e estilisticamente. En vista diso, foi solicitada unha mudanza do título orixinal, *A formación de palabras no galego-portugués*, polo actual *A formación de palabras no galego medieval: a afixación*².

En síntese, o obxectivo basilar ou principal que procuramos levar a termo nesta pesquisa é realizarmos un estudo histórico-descriptivo, necesariamente xeral polo carácter desta tese, da derivación por medio de afixos con base na fase inicial da lingua galega. Pretendemos, pois, caracterizar a prefixación, a sufixación, a parasíntese e a derivación regresiva desde un punto de vista diacrónico e descriptivo, para alén de ofrecermos unha descrición etimolóxica, morfosintáctica e semántica destes procedementos rexistrados no corpus demarcado, que comprende o arco temporal dos tres primeiros séculos de expresión escrita en lingua galega medieval.

A partir deste obxectivo central, derivan outros tanxenciais non menos importantes. En primeiro lugar, para describirmos a configuración deste cadro afixal do galego medieval ou antigo foi preciso recorrermos a varios aspectos de diferentes teorías lingüísticas e modelos de análise ou descrición morfolóxica, xa que, como apuntamos anteriormente e teremos ocasión de comprobar en páxinas sucesivas, tras a revisión bibliográfica pertinente, non existe ningún modelo de análise morfolóxica válido para un

² O Proxecto de Tese de Doutoramento orixinal foi modificado no Consello de Departamento do día 27/09/2011, en que se informou favorablemente da mudanza de título, e foi aprobado posteriormente pola Comisión de Doutoramento da UDC na súa reunión do día 25/10/2011.

estudo da formación de palabras en que se contemplan parámetros diacrónicos. Por tanto, xulgamos preciso elaborarmos un breve percurso histórico polas diferentes correntes lingüísticas e polos estudos gramaticais diacrónicos e sincrónicos galego-portugueses para contextualizarmos o marco teórico en que nos movemos e para evidenciar a dita problemática.

Ambas as panorámicas supoñen dúas achegas novas na lingüística galega, pois estamos perante a primeira caracterización do fenómeno da formación de palabras na teoría lingüística xeral (en galego) e nas gramáticas históricas do portugués e do galego³. A respecto desta última cuestión, para estudarmos os diferentes mecanismos de formación de palabras nestas obras gramaticais, foi preciso realizarmos un levantamento dos tratados existentes –e con base nas reflexións e disensións entre Martins (1996) e Caetano (2003)– e fixarmos o catálogo completo de gramáticas históricas galego-portuguesas (cfr. §3.2.).

Noutra orde de cousas, é a nosa intención observarmos e manifestarmos a importancia da achega diacrónica nos estudos sobre a formación de palabras en xeral, xa que é nesta (sub)disciplina en que parece diluírse o binomio “diacronía/sincronía”. Precisamente, o solapamento da dimensión histórica nos estudos sincrónicos produciu, ao noso modo de ver, análises ou interpretacións parcialmente incorrectas destes procedementos de creación vocabular ao se faceren derivacións non xustificadas a nivel “léxicoxenético”. Neste sentido, cremos que o estudo diacrónico promove indirectamente tamén unha reflexión sobre o método sincrónico, o cal necesita incorporar informacións de índole histórica para non incorrer en determinados desacertos descritivos. Así mesmo, tamén cómpre manifestar a forte interrelación que se produce entre a Morfoloxía, o léxico e a formación de palabras, a nos centrarmos especialmente na afixación.

Outro dos obxectivos que perseguimos con esta pesquisa asenta no exame e análise da mudanza morfolóxica e semántica que sofren diferentes afixos ao longo dos séculos, inclusive dentro dunha mesma sincronía, e que semella estar sometida a variábeis de produtividade e de concorrencia afixal, feito que pode derivar nunha rivalidade e futura substitución.

³ Cómpre indicar, como veremos no punto §2.2., que Caetano (2003) realiza un profundo e rigoroso estudo da sufixación nas gramáticas históricas do portugués, acompañado dunhas lacónicas liñas sobre os outros procesos de formación de palabras.

En último lugar, froito da colecta e análise dos vocábulos, resolvemos construír un *Dicionario de afixos do galego medieval*, que conforma a segunda parte do presente traballo, no cal se recollen os datos lingüísticos examinados; porén, cómpre sinalar que este *Dicionario*, polas características desta Tese de Doutoramento e por ser algo complementario, non foi confeccionado cun nivel de completitude e de concreción maior (como, por exemplo, a discriminación de acepcións), mais certamente co paso deste traballo tornouse máis importante e absorbeu moito tempo de elaboración. Mesmo así, este catálogo afixal constitúe unha novidade nos estudos lingüísticos galegos e tamén portugueses, xa que na actualidade non existe ningún dicionario temático⁴ de prefixos e/ou sufixos, quer da fase actual quer doutra anterior.

Neste sentido, cabe manifestarmos desde estas liñas iniciais a inexistencia e a necesidade dun repertorio léxico íntegro de toda a produción medieval –global ou por xéneros–, pois unicamente se reducen aos glosarios de Vasconcelos (1920), de Nunes (1972 e 1973), de Lapa (1970) e das edicións críticas de trobadores a respecto da lírica profana⁵; ao glosario de Mettmann (1972) para a poesía relixiosa; e aos glosarios de Magne (1944) e Lorenzo (1977) relativos á prosa (non notarial). Con todo, é de xustiza indicarmos a existencia do *Tesouro Medieval Informatizado da Lingua Galega (TMILG)*, que, malia non constituír *stricto sensu* un dicionario (pois trátase dunha base de datos), fornece unha importante información lingüística.

Finalmente, cómpre mencionarmos tamén a existencia dun glosario de locucións adverbiais (Álvarez de la Granja 2005) e, sobre todo, a construción de novos glosarios para a lírica galego-portuguesa medieval, elaborados con visos de se converteren en modelos metodolóxicos para a confección de produtos lexicográficos exhaustivos (con información morfolóxica, semántica e sintáctica) da época medieval. Canto ao primeiro

⁴ Cómpre adiantar que non se trata dun dicionario inverso (cfr. Martínez de Sousa 1995, Guerrero Salazar 2001/2002, Porto Dapena 2002), pois non listamos os vocábulos segundo a súa terminación, senón que unicamente incluímos as palabras afixadas, ordenadas alfabeticamente conforme o afixo correspondente. Podería considerarse, en certo modo, un dicionario especializado ou de especialidade, mais esta denominación non semella ser moi adecuada, xa que os modificadores “especializado” ou “de especialidade” remiten para as linguas especializadas ou linguaxes de especialidade. Véxase ao respecto, Cabré (1992) e Lerat (1997).

⁵ Entre outras edicións críticas, salientamos as de Lanciani (1977), Finazzi-Agrò (1979), Simões (1991), Ferreiro (1992), Martínez Pereiro (1992), Tavani (1992), Arbor Aldea (2001), Tato Fontaiña (2007), Lorenzo Gradín (2008) e Lorenzo Gradín / Marcerano (2011). A maior parte destas, xunto coas de Nunes (1972 e 1973) e Vasconcelos (1920), áchanse incorporados no *Dicionario de dicionarios do galego medieval (DDGM = González Seoane 2006)*.

deles, trátase do *Glosario crítico da poesía medieval galego-portuguesa (GLOPOGAPO)*⁶, dirixido polo profesor Manuel Ferreiro⁷ e no cal participamos como colaborador, no marco do Grupo de Investigación Lingüística e Literaria Galega (ILLA) do Departamento de Galego-Portugués, Francés e Lingüística da UDC. A esta primeira parte seguirá unha segunda, cinxida ás *Cantigas d'escarnho e maldizer*. O segundo destes catálogos lexicais que mencionamos é o eventual glosario do *Cancioneiro da Ajuda*, cuxa primeira versión (Varela Barreiro 2010) constitúe un exemplo de especificación da información morfolóxica e semántica, ao menos canto á estrutura das entradas verbais.

A este panorama debemos acrecentar a ausencia dun dicionario histórico e etimolóxico galego completo⁸, que impide aos filólogos e aos investigadores en xeral obteren datos concretos sobre a orixe, a cronoloxía, a formación e a transmisión das voces do léxico galego, para alén das atestacións en corpus. Esta carencia sorprendente, se ben comprensíbel polo carácter serodio da nosa tradición gramatical (Sánchez Rei 2005a) e pola inexistencia dunha edición íntegra dos textos medievais, xustifica a necesidade urxente da construción deste glosario na nosa investigación coa finalidade de avanzarmos no coñecemento da nosa historia lingüística e de completarmos esas lacunas existentes na Lexicografía galega. Así mesmo, co noso glosario poderemos subministrar datos para a confección do proxecto *Glosario crítico da poesía medieval galego-portuguesa*.

⁶ A primeira parte deste *Glosario (I. Cantigas de amigo e de amor)* está a ser desenvolvida ao abeiro do Proxecto de Investigación (FFI2009-08917), subvencionado polo Ministerio de Ciencia e Innovación desde o ano 2010, cuxo período de elaboración conclúe no presente ano 2012.

⁷ Poden consultarse as liñas xerais e o proceso de elaboración do proxecto en Ferreiro (2010).

⁸ Esta eiva está a ser reparada polo Instituto da Lingua Galega (ILG) mediante a elaboración do *Dicionario Histórico da Lingua Galega* e co *Dicionario Medieval do Galego-Portugués*, aínda que felizmente nesta (longa) espera podemos recorrer aos dous dicionarios etimolóxicos para o portugués. Confróntese Santamarina (2008), en que comenta os dicionarios históricos existentes e indica as características que debe cumprir un dicionario histórico galego, alén de manifestar as súas consideracións sobre a súa viabilidade.

En ámbito portugués, cómpre salientar a construción dun *Dicionario do Portugués Medieval*, que está a ser desenvolvido nomeadamente no seo do Centro de Lingüística da Universidade Nova de Lisboa (CLUNL) polas profesoras Maria de Lourdes Crispim e Maria Francisca Xavier (cfr. Xavier 2008).

2.2. Metodoloxía

Para alcanzarmos os obxectivos desta investigación, enunciados brevemente na epígrafe anterior, non adoptamos un único cadro teórico de análise morfolóxica –tal e como afirmamos nas liñas precedentes– para levarmos a cabo o estudo da afixación a través dun corpus de lingua escrita. Por tanto, na nosa investigación asumimos presupostos de diferentes modelos morfolóxicos (cfr. §3.1.), polo que utilizaremos tanto metodoloxías estruturalistas e funcionalistas, como por exemplo para a identificación e para a delimitación dos morfemas, canto xenerativistas, na súa relación entre Morfoloxía e léxico. Alén disto, tamén empregamos a metodoloxía cuantitativa para obtermos índices de produtividade afixal.

Dividimos este capítulo en tres seccións que pretenden mostrar o noso procedemento metodolóxico de traballo. Así, en primeiro lugar, delimitamos e describimos o corpus textual en que se basean os datos examinados. En segundo lugar, expomos o proceso de elaboración do traballo, que consistiu na extracción, na análise e na sistematización dos datos. Para executarmos esta tarefa cumpríu adiantar a nosa concepción sobre o proceso da afixación –que desenvolvemos por extenso no capítulo §4.– á hora de discriminarmos o tipo de formación (latina ou romance) perante a cal nos encontrabamos. Neste sentido, na nosa investigación defendemos que unicamente se pode considerar que existe afixación en galego –e, por tanto, é susceptible de se incluír neste estudo– cando esta formación se produciu no romance galego-portugués. Finalmente, en terceiro lugar, explicamos o proceso de elaboración do *Diccionario de afixos do galego medieval*, xunto coa descrición da macroestrutura e microestrutura dos artigos lexicográficos.

2.2.1. Definición do corpus de traballo

Nos estudos de Lingüística Histórica adoita partirse dun corpus de traballo que permita observar e analizar uns datos concretos que constitúan o obxecto da investigación, de modo que a selección e fixación das fontes, tanto primarias (textos) como secundarias (glosarios, dicionarios, gramáticas...), constitúe unha das tarefas máis importantes da pesquisa filolóxica. Alén diso, este proceso de establecemento dun

conxunto de mostras reais de uso dunha lingua⁹ ten que facer fronte a varias problemáticas derivadas da(s) etapa(s) cronolóxica(s) e da natureza das fontes seleccionadas.

Canto á cronoloxía, estudar unha sincronía pretérita, como é o galego medieval, implica que o corpus xa se encontra *per se* delimitado e restrito aos documentos existentes, aínda que moitos deles están por editar e tamén por descubrir¹⁰. A este respecto, é moi probábel que o número de obras que existiron nesta franxa temporal de máis de tres séculos fose maior do que nos chegou á actualidade¹¹ e que se perdesen por diferentes causas como os espolios sufridos nos pazos e nos mosteiros en que se custodiaban os manuscritos, a incuria, a falta de sensibilidade cultural e o decaemento do pergamiño, que levaría á utilización destes para outros fins (como cuberta de libros impresos, de base para os foguetes...) (Lorenzo 2000: 367).

Con todo, a falta de textos na Galiza emana, nomeadamente, da “falta de independencia política e [d]a inexistencia dunha institución rexia e dunha corte independente” que instaure centros creadores e que imponha a lingua galega, “cun resultado negativo para a produción de prosa literaria” (Lorenzo 2000: 367).

⁹ Cómpre aclarar que esta acepción de “corpus” que asumimos é a que se corresponde coa da “lingüística do corpus” (Caravedo 1999), xa que na Lingüística actual o vocábulo “corpus” aparece asociado frecuentemente á Lingüística Computacional ou “lingüística de corpus” (Caravedo 1999: 17), en que o material lingüístico se almacena mediante un procesamento informático e se difunde en soporte magnético ou electrónico. Precisamente, é por isto que Rocío Caravedo, a quen seguimos, diferencia entre “lingüística do corpus” e “lingüística de corpus”: “Hace algunos años se viene usando el nombre de “lingüística de corpus” (*corpus linguistics*) para designar una nueva tendencia cuyo principal objetivo reside en la construcción de grandes conjuntos de material lingüístico, extraídos del habla escrita y oral, construcción para la cual la intervención de las computadoras [...] es fundamental. [...] El término que aquí utilizo de “lingüística del corpus”, sin embargo, no alude de modo restrictivo solo a esta tendencia –si bien la incluye– y se aplica, más bien, a todo enfoque u orientación lingüística que considere fundamental para el estudio del lenguaje el valerse de un conjunto de textos de considerable dimensión, tomados de la realidad del habla para cualquier tipo de indagación y en cualquiera de las dimensiones analíticas de la estructura de una lengua” (Caravedo 1999: 17).

Así pois, a través deste método recoñecemos a prioridade da observación na análise e na síntese do razoamento científico, un método que colide, por exemplo, cun enfoque chomskyano, que tende a estudar a lingua a través da intuición lingüística do falante.

¹⁰ Chama poderosamente a atención o feito de non contarmos coa publicación de toda a documentación medieval existente na actualidade, independentemente do rigor con que se levase a cabo. Neste sentido, tamén destaca a carencia de rigor filolóxico en certas edicións existentes, nomeadamente nalgunhas efectuadas por historiadores.

¹¹ Entre outras obras perdidas, sabemos da existencia dunha *Crónica Galega de España e Portugal* ou *Cronicón Galego-Portugués*, escrita en galego-portugués entre 1341 e 1342 (Campos Souto / Campos Souto 1996: 168), e a versión galega orixinaria da cal procede a *Crónica de 1404* (Lorenzo 2000: 384).

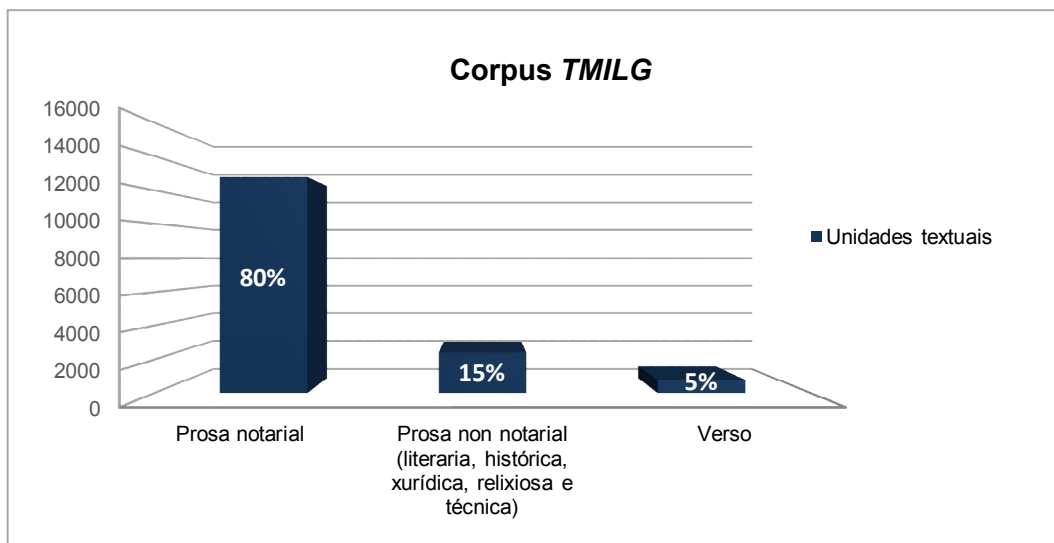
A respecto da natureza das fontes, encarámonos co feito de seren textos manuscritos realizados no período arcaico da nosa lingua, polo que os documentos en que nos imos basear presentan a peculiaridade de constituíren as primeiras mostras ou os primeiros ensaios de escrita en galego-portugués. Por tanto, a *scripta* medieval repercute inexorablemente na edición destes textos ao conteren grafías heteroxéneas sen distribución grafemática para un mesmo fonema, abreviacións, palabras mal segmentadas –sobre todo no caso da lírica¹²– etc., que poden alterar o significado e/ou a veracidade dos datos lingüísticos que pretendemos analizar.

Consecuentemente, é preciso empregarmos aquelas edicións máis confiábeis, xa que moitas delas se deben a historiadores e non a filólogos –nomeadamente no caso da documentación notarial–. En calquera caso, convén non esquecermos que un corpus medieval “é constituído, não pelos textos na forma em que se conservaram, mas pelas *edições* modernas desses textos” (Brocardo / Emiliano 2002: 273).

Por outra parte, tamén cómpre sinalar a tipoloxía dos textos, feito que pode condicionar algúns intereses investigadores. Na produción medieval cultívase poesía e prosa en termos cualitativos e cuantitativos desiguais, en canto o teatro fica excluído deste repertorio operístico. A lírica de creación propia reflicte o esplendor do galego-portugués como lingua peninsular durante os séculos XIII-XIV, mentres que a prosa é de menor calidade, realízase en época tardía e redúcese –na maior parte dos casos– a traducións de exemplares en castelán, a exceptuarmos a prosa notarial. Precisamente, esta última mostra documental supera en cantidade (aproximadamente o 80%) a produción total do corpus galego medieval (con máis de 16 000 unidades textuais¹³, repartidas en 82 obras), tal e como podemos visualizar na seguinte gráfica do corpus do *Tesouro Medieval Informatizado da Lingua Galega (TMILG)*.

¹² A este respecto, é moi ilustrativo o artigo de Manuel Ferreiro (2012, no prelo), en que recolle numerosos casos de erros editoriais producidos por unha segmentación textual errada.

¹³ De acordo cos responsábeis de sección do *TMILG* (Paulo Martínez Lema e Ricardo Pichel Gotérrez, a quen agradecemos esta información), unha “unidade textual” correspóndese con unha cantiga (no caso da lírica), un capítulo (para a prosa non notarial) ou un documento (no caso da prosa notarial). Esta etiqueta de “unidade textual” é algo discutíbel, xa que hai capítulos na prosa literaria que ultrapasan moito máis do que “mide” unha cantiga; porén, permite deseñar *grosso modo* un mapa porcentual dos diferentes tipos de produción galega medieval.

Gráfica 1 Corpus do TMILG segundo a tipoloxía textual. Datos extraídos de Pichel / Varela Barreiro (2009) e Martínez Lema (2008).

Por tanto, na liña do horizonte deste *corpus* galego-portugués medieval divisamos poesía orixinal ou de creación propia, prosa traducida (literaria, histórica, xurídica e técnica) e prosa orixinal (prosa técnica e notarial). Neste sentido, é preciso facermos referencia ás observacións de Mattos e Silva (1989: 39) para a constitución dun corpus representativo ou tipo do portugués medieval. A autora brasileira divide os textos dese período en tres categorías (posteriormente subdivididas en “dialetos”¹⁴):

- documentación poética (lírica galego-portuguesa);
- documentación en prosa non literaria (documentación xurídica orixinal);
- documentación en prosa literaria (quer textos escritos en portugués, quer traducidos do latín ou de outras linguas).

Así pois, tendo en conta todos estes parámetros canto á controversia do corpus, e conscientes da imposibilidade de se facer unha análise exhaustiva de todo o inventario documental do galego medieval, decidimos efectuar unha selección representativa de todo este magma textual, xa que as diferenzas tipolóxicas dos documentos se xustifican pola posibilidade de obter un maior número de ocorrencias afixais e polo desempeño dun maior número de funcións e significados diversos.

¹⁴ Mattos e Silva (1989) denomina “dialetos” os distintos tipos de documentos do período arcaico, xa que, ao colectar documentos de natureza diversa (poéticos ou en prosa, traducidos ou non traducidos e literarios ou non literarios), podemos coñecer na diacronía a variación lingüística.

En consecuencia, o corpus textual inicial con que pensabamos operar sufriu unha redución que responde, tal e como xa comentamos, a cuestións de orde científico-metodolóxica, pois un corpus demasiado abranxente ten como consecuencia un manexo dos datos moi voluminoso, para alén da posíbel indefinición do obxectivo a que pretendemos chegar. Sexa como for, é claro que unha pesquisa en córpora de grandes dimensións será tanto máis eficiente canto mellor o investigador puider delimitar aquilo que procurar.

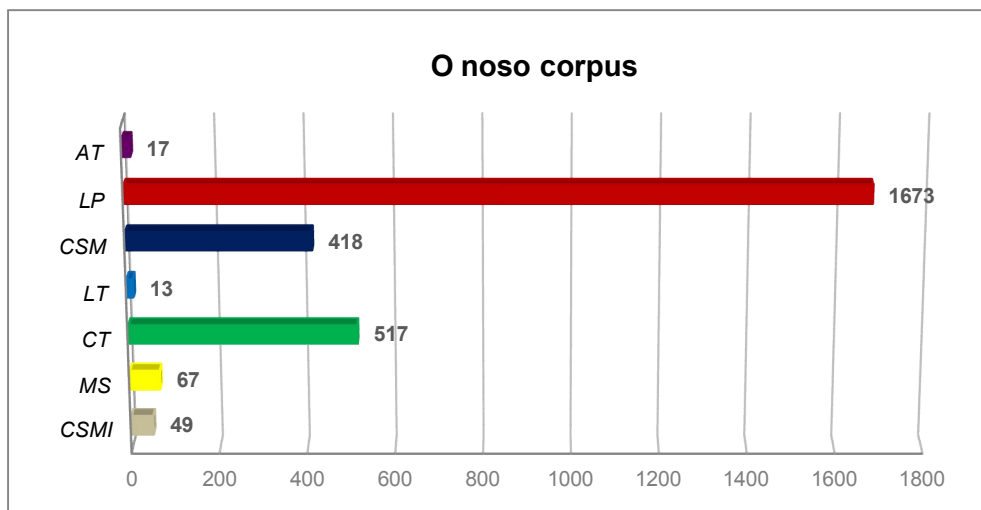
2.2.1.1. Delimitación e descrición do corpus textual

O corpus que manexamos representa *grosso modo* o 15% da produción total do período medieval, segundo os datos que extraemos do corpus do proxecto *TMILG*, tal e como adiantamos nas liñas precedentes (cfr. “Gráfica 1”, páx. 40).

As obras que constitúen o noso corpus engloban toda a poesía orixinal ou de creación propia, tanto profana como relixiosa, excepto a Escola galego-castelá (1350 a 1450) por seren poemas deturpados a nivel lingüístico; a prosa literaria traducida, elaborada en territorio galego; e unha obra en prosa técnica orixinal (*Arte de Trovar*). Cinximos, pois, o noso corpus á produción literaria, de modo que a prosa histórica, a xurídica e a notarial fican, consecuentemente, ausentes do noso catálogo, por seren obras demasiado fragmentarias e con edicións deficientes na súa maioría.

As sete obras do noso corpus (se considerarmos a lírica profana como un único volume), que se corresponden con 2754 unidades textuais, imos clasificalas en cinco grandes ámbitos, conforme o xénero e, dentro deste, segundo o tema:

1. Lírica profana: *Cantigas d'amigo*, *cantigas d'amor*, *cantigas d'escarnho e malizer* e xéneros menores
2. Lírica relixiosa: *Cantigas de Santa María*
3. Prosa literaria: i. Ciclo clásico (*Crónica Troiana*), ii. Ciclo bretón (*Livro de Tristán*)
4. Prosa relixiosa: *Miragres de Santiago* e *Crónica de Santa María de Iria*
5. Prosa técnica: *Arte de Trovar*

Gráfica 2 Obras que conforman o noso corpus, segundo o número de unidades textuais.

A seguir, imos describir estas obras coa indicación da edición de que partimos para efectuar o noso estudo. Neste sentido, cómpre salientar que non realizamos ningunha reformatación dos textos, senón que mantemos as lecturas que cada editor, con criterios de edición diferentes, realizou sobre o manuscrito medieval, xa que nos pode proporcionar información gráfico-fónica interesante en determinados casos.

O corpus lírico na súa vertente profana (representado pola sigla *LP*) está constituído por 1673 cantigas¹⁵ (Tavani 1986: 11; Brea 1996), que se encontran recollidas nos tres grandes cancioneiros (*Cancioneiro da Ajuda* [A], *Cancioneiro da Biblioteca Nacional* (antigo *Colocci-Brancutti*) [B] e *Cancioneiro da Vaticana* [V]), xunto coa copia case fiel de V (o *Cancioneiro da Biblioteca Bancroft* ou *Cancioneiro de Berkeley* [K]), así como nos diversos pergamiños ou follas voantes (*Pergamiño Vindel* [N], *Pergamiño Sharrer* [D], *Tençon ente Afonso Sanches e Vasco Martíns de Resende* [M e P], os cinco *Lais de Bretaña* [L]). Porén, en vez de partirmos das diferentes edicións facsimilares, diplomáticas ou críticas destas colectáneas por xéneros, ou individualizadas por trovador, seguimos os textos publicados nos dous volumes da *Lírica profana galego-portuguesa*, coordinados por Mercedes Brea (1996), que hoxe en día funcionan como *Vulgata*. Esta compilación selecciona en principio as edicións máis fiábeis do seu punto de vista, aínda que nalgúns casos persisten erros de lección.

¹⁵ Para o cómputo total non se tiveron en conta as cantigas tardías incrustadas no corpus (622, 799, 816, 822, 972, 1077, 1079, 1124b?, 1178, 1179, 1180 e 1181), as dúas cantigas en castelán (467 e 623), a cantiga en provenzal (449) e os versos nesta lingua das cantigas 475 e 869 e, finalmente, a cantiga 462 por se corresponder coa composición n.º 40 das *Cantigas de Santa María*.

A dimensión lírico-relixiosa vén representada polas *Cantigas de Santa María* (CSM) do rei Afonso X o Sabio, responsábel da colección e autor de varias cancións. Estas composicións coñécense a través de catro códices, procedentes da propia corte afonsina: Códice T do Escorial, Manuscrito F da Biblioteca Nacional de Florencia, Códice E do Escorial e Códice To de Toledo, en que as cantigas aparecen en diferente contía (193, 104, 417 e 128 composicións respectivamente).

Para o estudo das CSM, apoiámonos na última edición crítica en tres volumes de Walter Mettmann (1986-1988-1989)¹⁶, en que se refíren até 429 composicións (427 CSM, precedidas de dúas cantigas iniciais [A (*Intitulatio*) e B (Prólogo)]); porén, na realidade, trátanse de menos poemas ao estaren 9 deles repetidos¹⁷, de maneira que a edición final se establece en 420 cantigas marianas.

No que atinxe aos textos en prosa conservados, estes son cronoloxicamente posteriores á lírica, xa que datan desde mediados do século XIV até mediados do XV. É nesta época cando se comezan a diferenciar timidamente galego e portugués¹⁸, de modo que no noso corpus só nos cinxiremos á prosa escrita na Galiza. Por outra parte, é necesario salientarmos que todos estes documentos prosísticos son, excepto a *Arte de Trovar*, traducións¹⁹ de “obras latinas, castelás ou francesas e non temos prosa de creación propia” (Lorenzo 2000: 367), feito que implica que poidan darse cita algúns castelanismos, correspondentes á pasaxe do español para o galego. Porén, non é posíbel negar a indubidábel importancia desta prosa, mitigada pola excelencia da lírica, como tamén sinala Lorenzo:

Como contrapartida, debemos resaltar que a lingua da documentación medieval foi maioritariamente o galego ata finais do XV, polo que hoxe posuímos unha enorme cantidade de documentos notariais e cartularios e tamén actas de concellos, ordenanzas, foros, libros de tenzas, libros de posesións ou padróns (Lorenzo 2000: 367).

¹⁶ Partimos desta edición, e non da de 1972 en catro volumes (con glosario incluído), por ser a última revisada polo autor e por corrixir lecturas do manuscrito (p.ex.: *adestrado a levaron* [1972] / *adestrado o levaron* [1986-1988-1989]).

¹⁷ O propio editor alemán xa decide non incluír estas cantigas duplicadas e limitase a facer a correspondencia (p. ex.: <373 = 267>). Non obstante, persisten na edición para manter a simbólica numeración.

¹⁸ “Tratándose da prosa, a situación é diferente e podemos e podemos distinguir claramente entre textos escritos en Galicia e textos escritos en Portugal” (Lorenzo 2000: 366).

¹⁹ José Luís Rodríguez (1999: 1286) afirma que as traducións deben considerarse como “um princípio de autoafirmação da própria identidade, de emulação, e da dinâmica decorrente” dentro dunha “Península disseminada en reinos in(ter)dependentes, mas não entidades linguísticas de todo autónomas”.

Na prosa literaria, que “conserva algunhas propiedades dos textos orais” e mostra “unha maior depuración lingüística e unha maior preocupación estilística, que representa un paso adiante na modernización da prosa” (Freixeiro 1996: 140), comprobamos que están presentes todos os temas que circulaban por Europa na Idade Media, de modo que a Galiza medieval estivo conectada coas diversas modalidades xenéricas da literatura europea. Cultiváronse, pois, as materias de Troia e de Bretaña.

A materia de Troia foi tratada en dous textos, a *Crónica Troiana* (CT) e a *Historia Troiana* (HT). Prescindimos deste último contributo no noso repertorio por dúas causas: por unha banda, a deficiente edición²⁰ realizada por Kelvin Parker (1975), e, por outra, a confección do manuscrito, elaborado a partir dun texto castelán moi deteriorado, do século XIV, en que se completaron os fragmentos que faltaban en lingua galega²¹.

Pola súa parte, a *Crónica Troiana*, con 517 unidades textuais (516 capítulos e un apéndice [folio 100]), constitúe unha das versións máis importantes que se elaboraron do *Roman de Troie*, de Benoît de Saint-Maure. A tradución para o galego por orde do conde Fernán Pérez de Andrade, concluída en 1373, fíxose a partir da *Crónica Troyana* castelá que Afonso XI mandara versionar, procedente por súa vez dunha suposta versión galega ou portuguesa perdida (Lorenzo 2000: 402) que tería filiación directa co *Roman de Troie*.

Das edicións existentes da *Crónica Troiana* galega, conservada no ms. 10 233 da Biblioteca Nacional de Madrid, a máis sólida é a do profesor Ramón Lorenzo (1985), polo rigor con que cristalizou o traballo e pola emenda dos erros de lectura precedentes, xunto coa achega de novos datos sobre as fontes e a análise lingüística do texto.

Outro dos ciclos prosificado e trasladado en pergamiño ao galego medieval foi o ciclo bretón ou da materia de Bretaña, como reflicten os fragmentos do *Livro de Tristán*²².

O *Livro de Tristán* (LT) chegou a nós parcialmente²³, pois só conservamos dous folios en pergamiño (con liñas borradas e palabras soltas, por causa da humidade), que

²⁰ Xa advertido por Rodríguez (1977) e Lorenzo (1982).

²¹ Con todo, temos constancia de que se está a preparar unha rigorosa edición, da autoría de Ricardo Pichel Gotérrez (2012, en preparación) e dirixida polo profeso Xavier Varela, que no momento de redacción desta tese de doutoramento aínda non está finalizada.

²² Carolina Michäelis de Vasconcelos (1990 II: 516) supón que debeu existir unha tradución galego-portuguesa do *Tristan en prose* de inicios do século XIV, na cal aparecerían os cinco *Lais de Bretanha* que encabezan o *Cancioneiro da Biblioteca Nacional* (B).

pertencen a pasaxes diferentes do libro e que conteñen 13 capítulos ou unidades textuais. Estes dous fragmentos constitúen probabelmente unha tradución da versión *Vulgata* do *Tristan en prose* (1225-1235), tal e como refiren Lorenzo Gradín / Souto Cabo (2001: 111), autores da última edición do *LT*. Non obstante, na nosa investigación manexamos o texto disposto por Pensado (1962), xa que os investigadores santiagueses aluden en frecuentes ocasións á edición pensadiana e as lecturas entre unha e outra publicación correspóndense en esencia.

No que atinxe á cronoloxía e glotoloxía deste opúsculo, após a análise gráfico-lingüística, Pensado Tomé (1962: 12-13) deduce que se sitúa no último terzo do século XIV e está redactado en galego-portugués. A este respecto, Lorenzo (2000: 415) e Lorenzo Gradín / Souto Cabo (2001: 29-55) discrepan do filólogo negreirés e coinciden en que o texto se aproxima máis ao galego, nomeadamente polo uso das grafías <ll> e <ñ>.

Enlazando co xénero relixioso, o ciclo xacobeo ou carolinxiño ensaiouse maxistralmente cos *Miragres de Santiago (MS)*, unha tradución de varios códices, principalmente do *Codex Calixtinus*, en que se narran episodios sagrados ou profanos, a carón de elementos fantásticos, que os aproximan máis á literatura que á historia sagrada. Para o estudo do manuscrito 7455 da Biblioteca Nacional de Madrid, de finais do século XIV ou inicios do XV, apoiámonos na edición que fixa Pensado (1958) ao se tratar da edición publicada²⁴ máis fiábel, como é usual no profesor, na cal podemos distinguir 63 capítulos de extensión irregular.

Pola súa parte, o último e máis tardío volume de prosa relixiosa, e de todo o noso corpus, é a *Corónica de Santa María de Iria (CSMI)*, escrito entre 1467 e 1468 por Ruy Vasques –conforme figura na última folla–, quen traduce libremente fragmentos de varias obras latinas da Idade Media (Souto Cabo 2001: 20-35). O códice, custodiado no Arquivo da Catedral de Santiago, foi editado por varios autores, sendo a última revisión da responsabilidade de José António Souto Cabo (2001), que é a cal seguimos. En

²³ Os manuscritos, que estaban encadernando unha copia notarial do testamento do marqués de Santillana, foron descubertos por Serrano y Sanz, quen os editou en 1928. Na actualidade encóntranse extraviados no Arquivo Histórico Nacional de Madrid (Lorenzo 2000: 415), de sorte que só se conservan as fotos que tirou Pensado.

²⁴ A este respecto, é preciso indicar a existencia dunha edición inédita máis moderna, de 2001, que levou a cabo Xosé María Gómez Clemente na súa tese de doutoramento, defendida na Universidade de Santiago de Compostela.

concreto, asumimos a “Segunda Leitura” (*SL*) do manuscrito que nos ofrece o investigador da USC, xa que se trata dunha edición similar a unha paleográfica interpretativa e nela o texto dispónse en 6 capítulos, nos cales podemos discernir 49 unidades textuais.

No que respecta aos textos técnicos, encontramos a *Arte de Trovar (AT)* en galego-portugués. Trátase dunha poética que se encontra nas páxinas iniciais do *Cancioneiro da Biblioteca Nacional (B)* e que chegou a nós de xeito incompleto, pois comeza no subcapítulo cuarto do Capítulo terceiro e finaliza no Capítulo sexto, de xeito que computamos un total de 17 unidades textuais.

Fronte á lírica occitana en que proliferan as poéticas, a galego-portuguesa só conserva este breve tratado de creación propia, datada “provavelmente na fase final da trajectória poética galego-portuguesa” (Tavani 2002: 29), e que posibelmente foi redactado polo propio Conde de Barcelos. Para a análise da *AT* seguimos a transcripción realizada por Tavani (2002), xa que consulta o manuscrito conservado en Lisboa e mais a reprodución fotográfica de 1924, alén de revisar as lecturas anteriores desta poética fragmentaria.

2.2.1.2. Periodización e denominación do período

Como tivemos ocasión de ir constatando no apartado anterior, o arco cronolóxico dos textos do noso corpus varía segundo o tipo de produción de que se tratar; así, a lírica abranxe aproximadamente de 1200 a 1350, circunscibíndose a lírica relixiosa apenas ao século XIII, mentres que a prosa é no xeral serodia e comprende desde os inicios do século XIV até o último cuartel do século XV.

Así pois, esta dicotomía cronolóxica entre a poesía e a prosa sitúanos na fenda medi(év)al de 1350, que coincide co inicio do período postrobadoresco (1350-1500)²⁵. A este respecto, cómpre recordar que os textos prosísticos que manexamos para este período circunscríbense exclusivamente á área galega, e non á portuguesa, nos cales xa se poden percibir trazos propios diferenciados a unha e a outra marxe do Miño. Este feito,

²⁵ Adoptamos as datas máis asentadas para a subdivisión da época arcaica ou medieval, con base no fenómeno trobadoresco (Ferreiro 1999: 185; Teyssier 2004), aínda que para outros autores a barreira se sitúa en 1385 coa Batalla de Aljubarrota.

xa referido anteriormente sobre a lingua dos textos prosísticos con que traballamos (véxase n.11), corrobórase ao longo dos dous volumes da *Gramática Histórica Galega* de Manuel Ferreiro (1999 e 1997).

Ao fío disto, temos que facer referencia á denominación do período en que se acomoda o noso *corpus*, xa que para a mesma etapa é patente a heteronimia tanto dentro da propia lingüística portuguesa como dentro da galega²⁶. Pola nosa parte, asumimos a etiqueta “galego medieval”, seguíndomos os principios que inspiraron o *TMILG* e o *DDGM*. Así mesmo, parécenos que esta etiqueta nominal é a máis adecuada de acordo co corpus que establecemos, xa que nos centramos na produción en prosa galega e excluimos a portuguesa a partir do período postrobadoresco.

2.2.2. Proceso de elaboración do traballo

Após o establecemento do corpus de traballo, constituído por textos en formato papel, procedemos ao tratamento exhaustivo e sistemático dos datos lingüísticos, isto é, exploramos cuantitativa e cualitativamente todos os procesos de derivación afixal existentes nas sete obras medievais. Para realizarmos este traballo seguimos un método indutivo de traballo para a extracción de termos *in vivo* (Cabré 1992), ou sexa, a partir de textos reais (e orixinais) en soporte papel.

O proceso de elaboración do traballo consta das seguintes fases interrelacionadas:

1. Colecta dos datos
 - Extracción dos datos
 - Identificación dos morfemas afixais
 - Agrupamento de variantes gráficas
2. Identificación das voces afixadas galego-portuguesas
 - Discriminación dos vocábulos segundo o proceso latino ou romance
 - Consulta dos dicionarios histórico-etimolóxicos

²⁶ Non é a intención neste traballo abordarmos a manida cuestión da periodización da historia da lingua, dado que moitos filólogos e historiadores, nomeadamente portugueses, se teñen debruzado desde os inicios do século XX até a actualidade. Para unha visión crítica das diversas propostas de periodización, véxase Brocardo (2005), sobre todo no referido á periodización en si propio, aos criterios e ás diversas propostas metodolóxicas, para alén da consulta dun dos manuais máis recentes en que se retoma esta discusión, como é o de Mattos e Silva (2008: 16-24).

3. Análise lingüística das unidades lexicais

- Abonación
- Clasificación gramatical do derivado e da base
- Determinación dos significados
- Produtividade
- Inclusión no *Dicionario de afixos do galego medieval*

Na primeira fase de levantamento dos datos presentes nos textos, fixemos a extracción *verbo pro verbo* de todas aquelas palabras complexas que presentaban afixos derivativos e que eran candidatas a formaren parte deste vocabulario analítico, aínda que é seguro que nesta colecta haxa esquecementos e erros, derivados tanto do proceso manual canto da diversa metodoloxía que efectuamos ao corpus ao longo deste anos. Talvez nesta era tecnolóxica fose máis lóxico empregarmos técnicas informáticas de construción de corpus e recuperación da información, mais a ausencia dos documentos en formato electrónico –ou, no caso de existiren, a inaccesibilidade a eles– e a problemática das edicións fan que sexa necesario un traballo máis manual e minucioso. Á parte disto, as ferramentas lexicográficas informatizadas que existen (*TMILG*, *DDGM*) non permiten unha busca efectiva das palabras formadas por medio de afixos derivativos; e ademais, no que respecta ao *DDGM*, este non inclúe, de momento, toda a documentación que manexamos. Estas ferramentas, coidamos, poderían ser utilizadas *a posteriori*.

Esta etapa de recompilación comprendeu varios niveis, como a identificación e a división dos morfemas afixais –para os clasificarmos posteriormente–, a procura etimolóxica, a tipoloxía do proceso de formación vocabular etc., para nunha fase posterior analizarmos os resultados lingüísticos obtidos.

En primeiro lugar, para segmentarmos os morfemas adoptamos o método estruturalista, pois ningunha outra teoría posterior superou esta metodoloxía para a análise formal dos constituíntes morfolexicais. De facto, como indica Rio-Torto (1998: 19-20), a ausencia de explicitación dos métodos que rexen a segmentación e análise morfolexical é un feito recorrente nos estudos de Morfoloxía contemporáneos, consecuencia, segundo a autora, dunha adopción previa –non expresa– dos principios estruturalistas de segmentación e clasificación dos constituíntes mórficos, que “fazem já parte do património científico comum” (Rio-Torto 1998: 20).

A partición morfolóxica estruturalista parte do morfema como unidade mínima de significación, aínda que como xa vimos (cfr. §2.1.) contra este postulado houbo diversos autores que se opuxeron, pois considera(ba)n que a unidade mínima de significado era a palabra (Aronoff 1976: 9) “já que alguns dos seus constituintes são de difícil caracterização semântica” (Rio-Torto 1998: 18).

A este respecto, cómpre sinalarmos as consideracións de Jesús Pena (2003: 4318) –cinxido á Morfoloxía do español– sobre o concepto de morfema. Este autor considera que o morfema é a unidade mínima na análise estrutural da palabra, mais propón como definición máis adecuada para a noción de morfema a de ‘unidade gramatical mínima’, pois, segundo Pena, non sempre é posíbel atribuír un significado determinado ás unidades mínimas obtidas na análise formal da palabra. A sentenza do profesor da USC está condicionada, entre outros factores, por contemplar a existencia dos interfixos como elementos mórficos desprovistos de significado.

A nosa opción é mantermos a definición de morfema como ‘unidade mínima de significado’, polo que aqueles casos de interfixación ou infixación son considerados variantes alomórficas dun mesmo morfema afixal derivativo (cfr. §4.). Esta concepción é a que defende a maior parte dos estudos gramaticais galegos actuais (Ferreiro 1997, Freixeiro 1999, López Viñas / Lourenço Mória / Moreda Leirado 2011)²⁷.

Con base no método estruturalista funcional, a segmentación dos ítems lexicais colectados efectuouse segundo o principio da conmutación, que –como se sabe– consiste no establecemento de paradigmas formais e na identificación de unidades distintivas, a través da substitución e comparación de segmentos recorrentes. Así, creamos paradigmas lexicais ou patróns morfolóxicos en que un constituínte mórfico, que presenta a mesma funcionalidade, se repite e os restantes compoñentes mórficos son diferentes, tal e como podemos ollar na seguinte tabela:

²⁷ Polo contrario, en Álvarez / Xove (2002: 687-688) contéplase a existencia dos interfixos, os cales non son considerados “morfemas afixais coma os demais, pois non aparecen sós e carecen de funcionalidade propia definida e clara, pero tampouco son variantes fonéticas condicionadas dos sufixos ou das bases”.

Forma ocorrente	Forma opositiva	Forma recorrente
<i>castigamento</i>	castiga-	-mento
<i>falimento</i>	fali-	
<i>desleal</i>	-leal	des-
<i>desmesura</i>	-mesura	

Tabela 1 Mecanismo da comutación

Así, a partir do mecanismo conmutacional, delimitamos os morfemas, a súa carga semántica, o seu comportamento distribucional e os seus posíbeis alomorfos. Con todo, este procedemento de isolación está condicionado pola comprobación etimolóxica do proceso afixal, xa que con este sistema poderíamos delimitar palabras simples que presentan secuencias idénticas a determinados afixos como se fosen voces complexas.

Así mesmo, neste paso tamén tratamos o agrupamento das variantes gráficas dos vocábulos afixados atestados no corpus. Estas recibiron con posterioridade un tratamento de lematización para establecer o lema de entrada no *Dicionario*, que se operou atendendo ao criterio de frecuencia no corpus e conforme os criterios habituais de elección de lemas en dicionarios (cfr. §2.3.), para alén dunha regularización gráfica.

Nunha segunda fase, foi preciso determinar se as formas recorrentes constituían propiamente morfemas afixais (*castigamento* < *castigar*+*-mento*) ou, pola contra, conformaban terminacións no caso dos posíbeis sufixos (*instrumento* < INSTRUMENTUM), para alén de discernir entre derivado e préstamo, pois algunhas das derivacións romances que encontramos son préstamos do castelán. Por tanto, restrinximos o corpus lexical a aquelas palabras que unicamente presentaban afixación romance, pois defendemos que o estudo da afixación no galego medieval só pode ser pertinente cando se producir o fenómeno afixal dentro do sistema lingüístico en que se encontrar, tal e como expomos no capítulo §4. por extenso. Deste modo, estas palabras que presentaban morfemas derivativos foron seleccionadas e pasaron a constituír o noso corpus real de análise.

Para determinarmos o tipo de formación afixal (romance ou latino) perante o que nos achabamos, recorreremos simultaneamente á procura da orixe etimolóxica de cada palabra derivada, a partir dun confronto de varios dicionarios histórico-etimolóxicos da lingua portuguesa (*DENFLP* 1989, *DELP* 1977, *DHLP* 2001), da latina (*OLD* 1982), da francesa (*TLFi* 2005) e da española (Corominas / Pascual 1991), para alén das

etimoloxías suxeridas por Lorenzo (1977), por Ferreiro (1997)²⁸. Este procedemento tivo como obxectivo asegurarnos a presenza do proceso derivativo en cada palabra, alén de confirmarmos o étimo das bases e dos sufixos, xa que existen discrepancias entre as diferentes propostas etimolóxicas. En liñas xerais sempre se primou a opción de coincidencia maioritaria e, nalgúns casos, grazas a esta investigación, adiantamos a data de aparición desa nova palabra (véxase *Diccionario de sufixos e de prefixos do galego medieval*). No seu defecto, cando non se encontrou en ningunha destas fontes, a nosa actuación foi realizar unha proposta etimolóxica.

Unha vez reunidos, ordenados e sistematizados os datos relevantes para a nosa investigación, procedemos á análise lingüística de cada voz, co fin de conseguirmos o obxectivo principal desta investigación, cal é a descrición da afixación no galego medieval.

Posteriormente, inserimos todos estes ítems lexicais en diversos documentos para cada unha das obra do noso corpus, segundo o tipo de procedemento (derivación prefixal, sufixal, parasintética e regresiva), en que se recolleu cada ocorrencia de palabra complexa no contexto literario en que se inserir. Na análise de cada palabra afixada, detivémonos primeiramente no tipo de afixo e logo na categoría morfosintáctica do derivado e tamén da base. A seguir, procuramos o significado concreto da voz no fragmento textual referenciado, para logo establecermos os trazos semánticos contidos no afixo. E finalmente, tamén observamos nesta fase analítica as diversas variantes morfolóxicas, logo de as agruparmos.

Canto á análise e presentación dos datos (cfr. capítulo §4.), por razóns metodolóxicas describimos cada procedemento afixal de acordo coas súas propiedades morfosintácticas, excepto a prefixación. Este tipo de derivación foi clasificada segundo o significado, por causa da mellor diferenciación das propiedades dos prefixos e da óptima sistematización do cadro prefixal. No caso da sufixación, determinamos clasificar os derivados conforme a clase sintáctica resultante, isto é, conforme foren formadores de substantivos, de adxectivos, de adverbios ou de verbos; no caso de poderen realizar dúas funcións, como a clase nominal, separamos da sección formador de substantivos e da de

²⁸ Alén disto, para o significado e rexistro dalgúns medievalismos que non se recollían nestes dicionarios tamén consultamos Barreiro García (1985, 1995), Cejador y Frauja (1929).

formador de adxectivos aqueles casos en que presentan unha dupla función e englobámoslos nun grupo á parte.

Nun proceso ulterior, toda esta colección de datos (cualitativos e cuantitativos) trasladouse a unha tabela coa finalidade de sistematizarmos o seu tratamento e para podermos explotar os citados datos. Por este motivo, debido a que entre os obxectivos principais desta Tese non se encontra a confección dunha base de datos, non consideramos oportuno incluír esta macrotabela neste traballo, pois a maior parte desta información vai incluída no *Diccionario*.

Esta táboa de datos contén información descritiva e interpretativa de natureza varia: etimolóxica, morfosintáctica, semántica, lexicométrica²⁹ ou cuantitativa, contextual e bibliorreferencial. En consecuencia, realizamos unha investigación cualitativa e tamén cuantitativa, que consideramos de grande pertinencia para a análise sistemática do proceso afixal e tamén das mudanzas afixais no galego.

Convén aclararmos xa nestas páxinas iniciais que para a análise da produtividade, non tivemos en conta o número de ocorrencias de cada palabra, senón o número de ocorrencias de cada sufixo sobre unha base lexical diferente, xa que isto significaría reducir o concepto da produtividade ao de frecuencia e, xa que logo, falsear a análise real. En resumo, os datos tratados son nomeadamente ocorrencias das unidades rexistradas e analizadas en córpora textuais³⁰.

Finalmente, toda esta información foi incorporada ao *Diccionario de afixos do galego medieval*, cuxo proceso de elaboración reflectimos a seguir. Neste proceso interesa destacar, como xa comentamos, que levamos a cabo un proceso de lematización, que nos permitiu unificar e sistematizar as variantes gráficas que agrupamos na fase inicial de compilación dos datos.

²⁹ A Lexicometría é a parte da Lexicoloxía que estuda as frecuencias relativas de uso das diferentes palabras ou léxico, mediante diversos procedementos estatísticos.

³⁰ Esta metodoloxía de análise no modelo SILEX (cfr. §3.1.), por exemplo, non se pode levar a cabo porque se concibe que as unidades lexicais posúen propiedades semánticas que lles son inherentes, independentemente dos contextos en que esas unidades poidan ocorrer (cfr. §3.1.).

2.2.3. Elaboración e descrición do *Dicionario de afixos do galego medieval*³¹

Após a análise dos datos, xulgamos que sería moi interesante dispor todos estes vocábulos afixados nun repertorio léxico dicionarizado co fin de obter un maior aproveitamento do noso traballo e de o divulgar ou transferir máis capilarmente á sociedade, xa que –como enunciámos nos obxectivos e estado da arte deste capítulo, epígrafe §2.1.– non existe na actualidade ningún repertorio lexicográfico galego similar centrado nos afixos derivativos, nin para o período actual nin para o histórico nin restrinxido a unha sincronía pretérita. No máximo, sufixos e prefixos encóntranse incorporados asistematicamente no lemario dalgúns dicionarios xerais actuais. Nestes dicionarios (*DLG* 1995, *DGII* 2004, *GDCLG* 2004, *GDS2ILG* 2005, *DXL* 2005, *GDXL* 2009, *DRAG-e* 2012) unicamente aparecen reunidos os prefixos, salvo en *DXL* e *GDXL* en que tamén se recolle o sufixo *-mente*.

Así, considerándonos isto, comezamos a elaborar o *Dicionario de afixos do galego medieval*, que consiste no primeiro dicionario temático, descritivo e histórico (no sentido de que se trata dun dicionario específico da sincronía galega medieval con informacións histórico-etimolóxicas), contextualizado (con base nas atestacións presentes no noso corpus representativo). Non se trata, por tanto, dun dicionario ao uso, nin tampouco un dicionario inverso (cfr. Martínez de Sousa 1995, Guerrero Salazar 2001/2002, Porto Dapena 2002), como xa indicamos anteriormente, pois non listamos os vocábulos segundo a súa terminación, senón que só incluimos as palabras afixadas ordenadas alfabeticamente conforme o seu afixo correspondente. Podería considerarse, en certo modo, un dicionario de especialidade, mais esta denominación non semella ser moi adecuada, xa que o este remite para as linguaxes de especialidade³².

Non obstante, é preciso subliñar que non realizamos –como xa arguímos no inicio deste traballo e como se poderá comprobar decontino na presentación e estrutura do

³¹ Unha primeira versión deste *Dicionario* foi presentada nunha comunicación oral no “Encuentro Internacional de Jóvenes Investigadores en Filología, Lingüística y Literaturas Románicas y áreas afines ‘Filología Románica Hoy’ (Madrid, 3-5 de noviembre de 2011)”. Esta versión final máis ampliada do *Dicionario* que se presenta nesta subepígrafe foi aceptada para se publicar no número 13 da *Revista Galega de Filoloxía* (López Viñas 2012, no prelo).

³² Sobre os dicionarios especializados, consúltense as características e o proceso de elaboración en Cabré (1992). A respecto das diverxencias na denominación “lingua” / “linguaxe” e “especializado” / “de especialidade”, véxase Lerat (1997).

Dicionario–, non realizamos un labor tan minucioso e profundo como, por exemplo, o que describe Varela Barreiro (2010) para a construción dun novo glosario do *Cancioneiro da Ajuda*, a partir da lectura crítica (e inédita) establecida por Mariña Arbor Aldea, xa que o *Dicionario* non é o obxectivo principal desta disertación de doutoramento –aínda que ben puidese ser obxecto, acompañado dun estudo máis amplo e pormenorizado, dunha tese por si propia.

No seguinte apartado, tentamos describir máis pormenorizadamente a elaboración e a estrutura do *Dicionario de afixos do galego medieval*.

2.2.3.1. Corpo do dicionario: macroestrutura e microestrutura dos artigos lexicográficos

Denomínase corpo do dicionario o lugar onde se relaciona o conxunto de artigos lexicográficos, verbetes ou entradas³³ (Martínez de Sousa 2003: 10, 2009: 287; Haensch 1982: 459); neste apartado proporciónase toda a información sobre a unidade léxica ou gramatical de que se tratar e varía en función da finalidade ou tipo de dicionario, do destinatario, da intención do autor, da extensión da obra etc. Cada artigo lexicográfico está formado por unha unidade lingüística que constitúe o lema e por un conxunto de informacións ordenadas que o suceden (Martínez de Sousa 2003: 10, 17; 2009: 101, 123). Estas dúas partes reciben os nomes de *macroestrutura* e *microestrutura*, respectivamente, que foron propostos orixinalmente pola lexicógrafa Rey-Debove (1971: 21). A investigadora francesa entende por macroestrutura o conxunto de entradas ordenadas segundo a progresión vertical do dicionario e que veñen representadas polo lema, entrada ou voz. Este lema actúa tanto no nivel externo do corpo do dicionario, isto é, na ordenación das voces, canto no nivel interno, como cabeza de entrada ou palabra que abre e precede a microestrutura. Porén, posteriormente o lexicógrafo alemán Haensch (1982: 452) estendeu o significado de macroestrutura á estrutura global do dicionario, ou sexa, á parte introdutoria, ao corpo do dicionario en que se dispoñen os artigos e aos anexos.

³³ A respecto desta última denominación, cfr. na n. 37 expomos os diversos significados que a palabra “entrada” presenta e advertimos do uso que facemos desta na nosa tese.

No tocante á a microestrutura, tamén existen dúas posturas encontradas. Así, para Rey-Debove (1971) trátase do conxunto de informacións ordenadas que no artigo lexicográfico seguen á entrada, de modo que afecta o artigo como unidade de estruturación e descrición lingüística e a súa lectura é horizontal. En troca, Haensch (1982: 461-479) argumenta que a microestrutura se refire ao conxunto de artigos ou entradas, que se compoñen dun lema e dunha parte definatoria (etimoloxía, pronuncia, grafía, indicacións gramaticais, acepcións mediante definicións...).

Por tanto, na literatura especializada actual non existe unanimidade sobre a delimitación ou normalización³⁴ do concepto de macroestrutura e de microestrutura – aínda que a maior parte dos estudos debaten fundamentalmente sobre a noción de macroestrutura–, de xeito que uns investigadores optan pola hipótese francesa (Martínez de Sousa 2003: 10 e 17, 2009: 101 e 123; Porto Dapena 2002: 135-136), en canto outros se decantan pola alemá (Barros 2004, Krieger / Finatto 2004)³⁵.

Pola nosa parte, secundamos a teoría de Haensch cunha leve discrepancia. Estimamos que macroestrutura debe reservarse unicamente para a maneira en que organizan os artigos lexicográficos, cuxa ordenación ten como referente principal o lema, e, por consecuencia, non temos en conta as introducións nin os anexos. No entanto, con microestrutura designamos as partes en que se divide o artigo lexicográfico: lema, categoría gramatical, acepcións, contextos ou abonacións etc.

Vexamos, pois, a seguir, a macroestrutura e a microestrutura dos artigos lexicográficos.

³⁴ Utilizamos “normalización” co sentido de “normalización terminolóxica” (Cabré 1992: 417), que alude á actividade encargada de “fijar las denominaciones y sus correspondientes definiciones o explicaciones con objeto de hacer posible una comunicación que no dé lugar a confusiones como consecuencia de la univocidad de sus términos, teniendo en cuenta el principio de economía del lenguaje” (Irazazábal / Andrés / Ferrándiz 1997: 2). Este termo tamén se coñece co nome de *estandarización* (ing. *standardization*; cfr. ISO = *International Organization for Standardization* en inglés), aínda que para Cabré (1992: 409) son conceptos diferentes.

³⁵ Para profundar máis na falta de consenso sobre o concepto de macroestrutura, véxase Bugueño Miranda (2007). Por outra parte, non debe confundirse coa denominación *macroestrutura (textual)*, creada polo lingüista holandés Van Dijk (1977) (cfr. tamén López Viñas / Lourenço Mória / Moreda Leirado 2011: 542-543), que se refire á estrutura semántica do conxunto do texto.

2.2.3.1.1. Macroestrutura dos artigos lexicográficos

Canto á organización externa dos artigos lexicográficos do dicionario –isto é, canto á macroestrutura–, adoptamos un criterio alfabético³⁶ reitor tanto na ordenación de todos os prefixos e sufixos como na disposición interna de cada un destes afixos (cfr. “Parte II”, §7.). No caso dos sufixos, cómpre precisar que estes foron colocados conforme a determinación mórfica de cada sufixo, é dicir, desprovisto daqueles elementos –como, por exemplo, da vogal temática– que foren susceptíbeis de alomorfía (cfr. §5.).

Noutra orde de cousas, do punto de vista tipográfico, todos os artigos aparecen distribuídos en dúas columnas por páxina, como acostuma ser o máis habitual nos dicionarios en papel (Martínez de Sousa 2003: 14, 2009: 275).

2.2.3.1.2. Microestrutura dos artigos lexicográficos

Na microestrutura imos especificar toda a información que se inclúe en cada artigo lexicográfico ou verbete e que xira en torno á unidade léxica inicial. En cada artigo descriptivo, a información incluída artículase consoante catro apartados: 1. Entrada; 2. Aparato de variantes; 3. Datación cronolóxica; 4. Remisións

	LEMA	NÚMERO TOTAL DE OCORRENCIAS	ORIXE ETIMOLÓXICA	CATEGORÍA GRAMATICAL		
ENTRADA	assacar	[6]	(< a- + sacar)	vbo.	ACEPCIÓNS	
	calumniosamente, inventar*					
APARATO DE VARIANTES	V1	<i>assacar</i> [1]: CT [1]. et tal cousa lles asacà que nica foy dita nê pensada (CT 51.7).				OBRA + OCORRENCIAS POR OBRA
	V2	<i>assacar</i> [5]: LP [3]. que mi assaca tal mentira e al, / al meu amigo, vedes quant' i á: (LP 63,4). De fazer mentira sei-m'eu guardar, / mais non de quen me mal quer assacar. (LP 63,4).				NÚMERO DE OCORRENCIAS POR VARIANTE
		<i>Pero d'Ambroa sei eu ca foi lh'i; / mais queres-te-lhi tu mal assacar. (LP 116,15). CSM [1]. outrosi que me guardes d'ome torp' avardan, / e d'ome que assaca, que é peor que can, / e dos que lealdade non preçan quant' un pan, pero que semp' en ela muito faland' estan (CSM 401.62-71). CT [1]. Cõmo fforõ assacados os jogos dos dados et do asedex et das tablas (CT 16.1). </i>				SEPARADOR DE EXEMPLOS
						SEPARADOR DE OBRAS
DATAÇÃO CRONOLÓXICA	 XIII					
REMISIÓNS	 sacar/asacar					
	 assacar					

³⁶ Este é o criterio básico e común de ordenación dos artigos na maior parte dos dicionarios, mais existen outros criterios como o ideográfico, o etimolóxico, o estatístico etc. (cfr. Haensch 1982: 452-457; Porto Dapena 2002: 178-181).

1. Entrada:

A entrada³⁷, disposta tipograficamente en cor negra grossa para destacar o lemario, está orientada a fornecer de forma resumida as informacións lingüísticas máis importantes. Na súa versión máis extensa, a entrada componse dos seguintes elementos:

- a) lema principal
- b) número total de ocorrencias
- c) orixe etimolóxica
- d) categoría gramatical
- e) información semántica

a) O **lema**, cabeza de verbete ou entrada, é a unidade (neste caso, palabra derivada por afixación) sobre a que versa todo o artigo lexicográfico e vén resaltado tipograficamente en letra minúscula negra grossa de tipo redondo. Para o establecemento do lema optamos por utilizar os criterios morfolóxicos máis habituais nos dicionarios e tamén o criterio estatístico para a determinación gráfica con base no corpus medieval.

Así, os nomes substantivos sen oposición de xénero lematízanse³⁸ no masculino singular ou no feminino singular coa grafía máis frecuente. Este mesmo lematizado é o que seguen os nomes adxectivos con unha terminación, ao presentaren unha única forma sincrética para masculino e feminino. Canto aos substantivos con oposición xenérica baseada en diferenzas de sexo e aos adxectivos de dúas terminacións, indícase a forma masculina singular seguida da feminina, representada neste caso mediante a terminación

³⁷ Os manuais de Lexicografía consideran que “entrada” pode facer referencia quer ao lema quer ao artigo lexicográfico en si, polo que existe certa confusión á volta desta palabras (véxase Martínez de Sousa (1995: 180-181, s. v. **entrada**; 2003: 101-104 e 123-124) e (Porto Dapena 2002: 136 e 182-185) que reflexionan acerca da polisemia e controversia da denominación entrada (calco do inglés *entry*). Neste sentido, cómpre advertir que, como non é un dicionario xeral, facemos un uso semántico ampliado do vocábulo “entrada”, xa que o usamos para nos referirmos ao enunciado da información lingüística principal de cada artigo e non só ao lema (cfr. Varela Barreiro (2010), que propón a denominación “cabezallo”).

³⁸ A *lematización* consiste en representar todas as posibilidades flexivas dunha palabra mediante unha mesma “forma de citación” (Lyons 1980: 20) ou lema. Unha definición máis desenvolvida achámola no *Dicionário de Termos Linguísticos* (Xavier / Mateus 1990/1992, s.v. **lematização**) en que se contempla a lematización como o “reagrupamento sob uma forma gráfica representativa de todas as formas que pode apresentar uma mesma unidade de significação lexicográfica (tradicionalmente, palavra simples ou complexa)”. Porén, algúns autores alargan o sentido deste termo; así, Iriarte Sanromán (2001: 20-21) entende por lematización “o acto de registrar (no sentido de consignar, catalogar ou inventariar), sob a *entrada*, *lema* ou *vedeta* que encabeça o artigo do dicionário (ou sob uma *sub-entrada* ou *sub-lema*), diferentes tipos de unidades lexicográficas de uma língua, de preferência extradiás de um *corpus*”.

final da palabra precedida de trazo curto (*-a, -ora ...*)³⁹. Polo que respecta aos verbos, estes incorpóranse segundo o infinitivo do verbo correspondente, acompañado do pronome persoal átono *se* cando constituír un verbo pronominal. Finalmente, no que se refire aos adverbios, ao seren invariábeis, estes transcríbense tal e como aparecen, tendo en conta a frecuencia gráfica.

gornimento [12] (< <i>gornir</i> + <i>-mento</i>) <i>subst. masc.</i> ‘adorno, vestido’; ‘socorro, axuda’
mandado [22] (< <i>mandar</i> + <i>-ado</i>) <i>subst. masc.</i> ‘recado, aquilo que se lle manda facer a alguén’
onra [22] (< <i>honrar</i>) <i>subst. fem.</i> ‘sentimento do deber, distinción, graza’
maravilloso -a [13] (< <i>maravilha</i> + <i>-oso/a</i>) <i>adx.</i> ‘extraordinario, admirábel, sobrenatural’
apoderar [12] (< <i>a-</i> + <i>poder</i> + <i>-ar</i>) <i>vbo.</i> ‘tomar pose, conquistar’
regeamente [4] (< <i>regeo/a</i> + <i>-mente</i>) <i>adv.</i> ‘de modo rexio’

Un problema que, a respecto da lematización, hai que ter en conta é o representado polos casos de homonimia, isto é, cando dúas ou máis entradas coinciden no significante. Tal coincidencia pode levarse a cabo unicamente no plano fónico ou da pronuncia, de maneira que falamos de homófonos, mais tamén no plano gráfico, a se denominaren por iso homógrafos. Como é obvio, o problema radica nomeadamente nos homógrafos, que poden ser homófonos ou non homófonos.

b) A seguir, cuantificamos o **número total de ocorrencias gráficas** (*tokens*) dunha mesma palabra do noso *corpus* textual. Este número confrontarase, no estudo relativo a cada un dos prefixos e dos sufixos, coa cifra de palabras lingüística ou gramaticalmente diferentes (*types*)⁴⁰.

c) En cuarto lugar, especificamos a **orixe etimolóxica** da palabra derivada. Neste último aspecto cinxímonos a indicar o étimo máis común a nos basearmos nos dicionarios etimolóxicos consultados que xa especificamos no apartado anterior; naqueles casos en

³⁹ A forma feminina pode marcarse co morfema {a} (precedida ou non de trazo e separada da masculina por unha vírgula ou non) cando se trata dunha substitución ou da eliminación dun fonema (*galego -a*); nos casos en que se tratar dun incremento, transcríbese/repítase a secuencia desde a última vogal tónica (*sabedor -ora, francés -esa...*). Nos dicionarios xerais actuais da nosa lingua, esta é a opción maioritaria para representar o xénero feminino (*GDXL, e-DRAG*), aínda que noutros (*Digalego*) se emprega sistematicamente a repetición da sílaba final completa (*galego -ga, sabedor -ra, francés -esa*). Existen outras posibilidades de representación que poden consultarse en Martínez de Sousa (2009: 114).

⁴⁰ A diferenciación entre *tokens* e *types* procede de Peirce en 1971.

que existiren diversas propostas de orixe, seleccionamos a opción maioritaria ou a que consideramos máis acertada, xa que existen diverxencias varias.

d) No apartado dedicado á **categoría gramatical**, sinalamos en letra itálica mediante o uso das abreviaturas habituais (véxase §“Desenvolvemento de abreviaturas, siglas e símbolos”, pág. 21) a clase de categoría gramatical (substantivo, adxectivo, verbo ou adverbio)⁴¹ e deseguido o xénero no substantivo e a caracterización sintáctica no verbo (transitivo, pronominal...). Neste ítem debemos salienta o feito de incluímos no glosario os adverbios acabados en *-mente*, feito que non acontece nos dicionarios xerais e raramente se especifica noutros repertorios léxicos.

e) Finalmente, na **acepcións** reúnen os diferentes significados que se encontran no corpus. A acepción é o significado en que se toma unha unidade léxica (Martínez de Sousa 2009: 184). Este significado exprésase mediante unha definición (lexicográfica), que na maioría dos casos nós optamos ben por unha definición sinonímica ou definición por sinónimos, en que se remite a outra unidade ou a outras da mesma categoría gramatical e de igual significado (Martínez de Sousa 2009: 159), ou ben por unha definición intensional.

Por tanto:

Verbete (principal) [X = número total de ocorrencias] (< orixe etimolóxica) <i>categoría gramatical</i> ‘información semántica’
gornimento [12] (< <i>gornir</i> + <i>-mento</i>) <i>subst. masc.</i> ‘adorno, vestido’; ‘socorro, axuda’

2. Aparato de variantes

No parágrafo seguinte colocamos o aparato de variantes gráficas do lema contextualizadas nos diferentes textos do noso *corpus*. Esta sección articúlase conforme os seguintes parámetros secuenciais:

a) variante gráfica^{1,2,3...}

b) número total de ocorrencias (por variante), conforme as obras en que se documenta

⁴¹ A terminoloxía para clasificarmos as diferentes categorías de palabras é a empregada en López Viñas / Lourenço Mória / Moreda Leirado (2011), que está baseada, con certas mudanzas, en Freixeiro Mato (2000) e Costa Casas / González Refoxo / Morán Fraga / Rábade Castiñeira (1988).

- c) sigla da(s) obra(s) en que se rexistra
- d) número parcial de ocorrencias (por obra)
- e) abonación(s) e localización na obra

a) Canto ás diferentes **variantes gráficas**, estas aparecen separadas en alíneas diferentes e ordenadas alfabeticamente. A decisión de manter esta diverxencia gráfica sen distribución grafemática para un mesmo fonema radica no feito de estas poderen ter unha utilidade para outros estudos tanxenciais e por preferirmos conservar os datos tal e como aparecen reflectidos nas edicións, posto que en moitos casos hai abreviacións mal desenvoltas, palabras mal segmentadas –sobre todo no caso da lírica– etc. que poderían alterar o significado e/ou a veracidade dos datos lingüísticos.

Por outro lado, é preciso lembrar que as palabras rexistradas cos dous xéneros e/ou cos dous números non son susceptíbeis de conformaren dúas variantes morfolóxicas, ou lemas secundarios, senón que se engloban nunha única que se corresponde co lema designado.

b) Os seguintes elementos que se citan son o número total de ocorrencias por variante, a sigla da obra, as ocorrencias por obra e, finalmente, a abonación, isto é, a contextualización da voz sufixada nun fragmento de texto e a súa localización (sigla, número do capítulo e liña) na obra. Este excerto normalmente ten como unidade de medida o enunciado que vai desde o punto anterior até o seguinte. Nesta versión estamos a incorporar exhaustivamente todas as veces en que aparece cada termo sufixado, mais é probábel que posteriormente fagamos unha selección das citas textuais máis interesantes debido á suma extensión do *Glosario*.

variante^{1,2...} [X] (= total de ocorrencias por variante). **SIGLA** + [X] (= ocorrencias por obra): *contexto* (localización da obra).

gornimêto [4]. **CT** [4]: *Et andaua tâ rricament armado que nũca foy home que tal gornimêto uisse, ca todos seus gornimêtos erã cubertos de ouro et de pedras preçiosas (CT, 234.58-9)...*

gornimento [7]. **CT** [7]: *ca nihũ gornimento nõ lles ualía nada (CT, 253.44-45). | | Et Pares et seus companeyros sobirõ en seus palafrêes, mays ante se gorneçerõ moy ben de moy bõos gornimentos de Greçia (CT, 49.7)...*

guarnimento [1]. **LP** [1]: *Na tenda non ficou pano / nen cordas nen guarnimento / que toda non foss'a dano, / pelo apoderamento / da Meestra (LP).*

3. Datación cronolóxica

En terceiro lugar, indícase a categoría gramatical (substantivo, adxectivo, verbo ou adverbio) e o xénero (dos substantivos), mediante o uso de abreviaturas regularizadas en letra itálica e entre parénteses. Neste ítem debemos salientar o feito de incluímos no glosario os adverbios acabados en *-mente*, circunstancia que non adoita ser habitual nos dicionarios, mais si por exemplo no *DDGM* ou no *Glosario* de Mettmann.

🕒 (= data da primeira aparición testemuñal en corpus textual)

🕒: s. XIII (<i>entendimento</i>).

4. Remisións

Os seguintes parámetros correspóndense co número total de ocorrencias do verbete no noso *corpus* textual, co significado ou significados da palabra sufixada e coa orixe etimolóxica da palabra derivada e da base. Neste último aspecto cinxímonos a indicar o étimo máis común a nos basearmos nos dicionarios etimolóxicos consultados, nomeadamente naqueles casos en que existiren diversas propostas de orixe.

🔗: ‘relaciónese con’.

🔗: ‘resultado actual’.

🔗: port. <i>guarnecimento</i> .

🔗: [→ gornición, guarnición]

3. A FORMACIÓN DE PALABRAS NA TEORÍA LINGÜÍSTICA XERAL E NOS ESTUDOS GALEGO-PORTUGUESES

There is no other domain whose place in the grammatical description of a language is more controversial than word-formation.

Kastovsky

O enorme interese, amplitude e complexidade que presenta a área de estudo denominada “formación de palabras” tórnase evidente ao comprobarmos que este tema foi tratado desde os inicios dos estudos gramaticais occidentais⁴² –aínda que dun modo máis científico tras a creación da Lingüística como ciencia no século XIX⁴³– até á actualidade e, a pesar disto, na realidade ningunha das teorías ou modelos expostos desde as diferentes escolas lingüísticas –mesmo a utilizaren todo tipo de criterios– pode considerarse definitiva nin comunmente aceptada para unha caracterización xeral de todos os procesos que envolven a formación de palabras. Alén disto, a maioría dos traballos publicados, independentemente de seren orientacións de tipo estruturalista, funcionalista ou xenerativista, céntrase en aspectos parciais e sempre desde un punto de

⁴² Datan xa da época clásica ou grecorromana estes primeiros traballos, como os de Dionisio de Tracia, Apolonio, Quintiliano, Donato, Varrón ou Prisciano, cuxas concepcións gramaticais “perduraron na Lingüística europea ata o século XIX e chegaron, nalgúns casos, ata o século XX, dando lugar ó que se vén denominando *Gramática Tradicional*” (Dubert García 2000: 464). Cfr. tamén Tuson (1982: 15-38) e sobre todo os exhaustivos capítulos 2 e 3 de Robins (2000: 31-106).

⁴³ Neste sentido, nos primordios do século XX, un dos principais representantes da escola preindoeuropeísta alemá, Hermann Paul, manifestaba que unicamente o estudo histórico era o científico (Yllera 1983b: 346; Robins 2000: 258). Hai, con todo, autores que consideran que a Lingüística científica principia no século XX, co estruturalismo saussureano, a se basearen en que só a partir deste momento é cando existe unha autonomía do obxecto científico.

vista descriptivo ou sincrónico⁴⁴. Precisamente, estes feitos impiden que nos poidamos achegar a este dominio con certa seguranza teórica, de modo que se crean moitas dificultades de tipo práctico que o investigador debe encarar. Por outras palabras, e seguindo Lang (1990: 62), parece non existir unha hipótese adecuada para explicar as particularidades do léxico, xa que a teoría morfolóxica se encontra na actualidade nun permanente estado de flutuación, con formulacións sintácticas, léxicas e fonolóxicas moi diversas, en función das distintas teorías de que proviñeren:

no theoretical proposal adequately accounts for the peculiarities of the lexis, even if the various hypotheses and approaches taken overall point towards some sort of cohesive lexical system with clearly discernible formational procedures and productive patterns. [...] on the grounds that present-day theory is in a state of flux, with various morphological, phonological, and syntactic approaches being advocated by different schools (Lang 1990: 62).

Alén disto, a controversia da formación de palabras tamén se cinxe á autonomía ou subalternidade como disciplina ou subdisciplina respectivamente, pois pode encontrarse inserida dentro da Morfoloxía ou dentro da Semántica, ou inclusive como disciplina autónoma. Así, dentro do que coñecemos como Gramática Tradicional, a Morfoloxía nunca constituíu un dominio único e autónomo de investigación: a morfoloxía flexiva inclúese na gramática no sentido xeral e a morfoloxía derivativa (formación de palabras), de aparecer, adoita figurar como apéndice (Pena 1999: 77).

Pola nosa parte, consideramos que a formación de palabras debe incluírse como un dominio da Morfoloxía que, como toda disciplina, ten relacións transversais co resto de disciplinas lingüísticas, pois xulgamos que son fundamentalmente morfolóxicos os mecanismos de formación de palabras, aínda que logo intervén a Sintaxe, a Fonoloxía, a Semántica e o Léxico.

Por tanto, neste capítulo inicial examinaremos unha serie de movementos lingüísticos que configuraron algunhas das actitudes e supostos actuais. O Historicismo, o Estruturalismo, o Funcionalismo e o Xenerativismo son as principais tendencias ou actitudes de que nos ocuparemos.

⁴⁴ Como veremos máis adiante, a focaxe sincronicista levou a que se fixesen análises erradas sobre a formación dalgúns palabras, con base en determinadas regras de formación de palabras, sen ter en conta a formación histórica dos constituíntes, de maneira que se acaban por considerar formacións derivadas en galego que tiveron lugar noutro sistema lingüístico, nomeadamente o latino.

3.1. A formación de palabras na teoría lingüística xeral

A Lingüística como ciencia iníciase no século XIX da man da Lingüística Histórica⁴⁵ cos estudos de comparativismo lingüístico de Friedrich Schlegel (1808), Franz Bopp (1816) e Jacob Grimm (1822), que buscaban o parentesco entre as linguas do mundo (Yllera 1983a: 43-48, 1983b: 346). Na segunda metade deste século xa se pode afirmar que existe unha teorización sobre a mudanza da lingua coa chamada escola neogramática, que se centrou nomeadamente no estudo da dialectoloxía (Robins 2000: 258) e, sobre todo, da mudanza fónica –como un proceso que responde a leis fonéticas regulares⁴⁶– e mais da analoxía –como segunda grande forza alteradora da lingua–. Para os neogramáticos as explicacións das variacións morfolóxicas atenden a estes dous últimos factores como principios básicos da evolución histórica. Así, a mudanza fonética modifica os paradigmas morfolóxicos e produce irregularidades que son reducidas *a posteriori* pola analoxía⁴⁷. Este fenómeno asimilador crea unha nova forma que substitúe a forma sincronicamente regular –en termos de evolución fonética–, aínda que tamén pode orixinar novas estruturas sen desprazar as xa existentes a partir dun modelo. O primeiro tipo de analoxía, denominado mudanza analóxica, prodúcese nos paradigmas flexivos e tamén nos derivativos, se ben que nestes últimos é máis frecuente o segundo tipo de analoxía, a creación analóxica.

A nos centrarmos especificamente na formación de palabras, nestas consideracións de teor diacrónico recórrese fundamentalmente á orixe etimolóxica dos constituíntes da palabras como principal procedemento de análise, de maneira que se confrontan os elementos romances cos latinos ou gregos de que proceden. Este tipo de estudo, que, como se pode concluír, permite diferenciar tanto as fontes dos constituíntes como a súa evolución, foi o enfoque principal nos traballos anteriores (estudos e

⁴⁵ Para un estudo completo mais sintético sobre a evolución desta disciplina, consúltese Yllera (1983b: 345-388) e Robins (2000: 231-267). Cfr. tamén Tusón (1982: 71-110).

⁴⁶ A absoluta regularidade das leis fonéticas foi unha das principais obxeccións ás teses neogramáticas, aínda que non se lles pode negar a importante influencia na maior parte dos autores que crearon a lingüística do século XX, como Saussure, Sapir ou Bloomfield, entre outros (Yllera 1983a: 51-52).

⁴⁷ Os neogramáticos coidaban que as leis fonéticas actuaban á marxe da Morfoloxía e da Sintaxe, en canto a analoxía constituía unha mudanza de índole gramatical e secundaria a respecto da evolución fonética. Porén, o certo é que os condicionamentos morfolóxicos poden inhibir certas leis fonéticas. Sirvan como exemplo os diversos cambios históricos acontecidos no verbo galego, cuxas transformacións históricas se deben principalmente á regularización analóxica (Ferreiro 1999: 278-351).

Para unha aproximación xeral á mudanza lingüística, véxase Yllera (1983b: 380-385).

gramáticas tradicionais, históricas...) ao século XX, mais tamén se prolonga até os últimos anos deste. É o caso, por exemplo, do traballo de Tekavčić (1972) sobre a morfoloxía derivativa do italiano –cronoloxicamente situado no plexo apoxeo da corrente xenerativista–, que nunha data tan serodia –ou acrónica– continúa esta liña etimolóxica para explicar a formación de palabras, en que a procedencia latina ou grega das compoñentes teñen a prioridade nas descrições.

Neste panorama non podemos deixar de facermos mención ao *Traité de la formation des mots composés* que Darmesteter (1967) publicou no ano 1894 e que foi modelo de investigación até a chegada dos estruturalistas⁴⁸. Nel adoptou unha perspectiva diacrónica que o levou a considerar isoladamente cada forma de composición e mais a recorrer ao espírito como única realidade universal. Fronte á crítica que recibiu por estes posicionamentos de base psicolóxica, o máis interesante é salientarmos que o francés acode á sintaxe como principio explicativo da composición (Darmesteter 1967: 5), razoamento que séculos despois encontraremos nos traballos iniciais do Xenerativismo.

En liñas xerais, estas aproximacións históricas ocúpanse de dar conta do significado final de todas as palabras compostas por un determinado afixo e interpretan o termo “formación” non como o proceso de “formar” palabras senón como a maneira en que as palabras están constituídas. Así mesmo, presentan as palabras derivadas e os significados dos sufixos sen, por exemplo, esclarecer cal é a base da palabra, que tipo de base selecciona ou restrinxen a presenza dun determinado sufixo etc. En conclusión, o estudo da derivación consiste unicamente en “enumerar procesos e listar exemplos” (Basilio 1987: 15), polo que non se realiza un estudo interpretativo ou sistemático deses elementos. En definitiva, móstrase unha interpretación mecánica da sufixación, de xeito que se conduce á conclusión de que, para se formar unha determinada palabra sufixada cun determinado significado, basta acrecentar un sufixo a unha base; por exemplo, para o significado de ‘posíbel’ xuntárase o sufixo <-bel> a un verbo.

A partir do século XX, a Lingüística experimentou unha mudanza epistemolóxica na consideración dos feitos da linguaxe, pois dunha perspectiva histórica pasouse a unha

⁴⁸ Moitas das teorías de Darmesteter, e das cales iremos facendo referencia nos capítulos respectivos, foron consagradas por lingüistas posteriores, como a denominación do termo parasíntese e a súa concepción (cfr. §4.2.3.1.).

concepción descriptivo-sincrónica. Deste modo, os estudos de Lingüística Histórica ficaron relegados a un segundo plano na reflexión lingüística⁴⁹, á vez que recibiron a influencia destas novas correntes lingüísticas, o Estruturalismo e o Xenerativismo, caracterizadas polo común predominio dunha abordaxe sincronicista.

Correspondeu a Ferdinand de Saussure sintetizar as ideas latentes en investigadores anteriores e reformular o estudo da linguaxe, colocando a vertente sincrónica como o obxecto esencial da Lingüística. No *Cours de linguistique générale* (1916), considerada a obra fundacional da Lingüística moderna⁵⁰, lanzou diversos conceptos que se tornaron fundamentais para toda a produción lingüística posterior como a teoría do signo, a dicotomía diacronía/sincronía⁵¹, a interrelación entre lingua e fala etc. Saussure comproba que un estado de lingua non é un conglomerado de elementos, mais un conxunto organizado ou *sistema*, no cal o valor de cada elemento só pode ser definido polas relacións de equivalencia ou de oposición que mantén cos demais; ese conxunto de relacións forma a *estrutura*, voz que dará nome a toda a escola lingüística: o

⁴⁹ Para obter un panorama sobre a vitalidade da Lingüística Histórica (romance) na actualidade, véxase o volume 31.2 do ano 2003 de *La Corónica*, cuxa primeira sección, dirixida por Dworkin (2003), está dedicada a esta ciencia que leva o provocador título de “Historical Romance Linguistics: The Death of a Discipline?”. Fronte a esta relegación xeral da disciplina, segundo apunta Company (2005), hoxe en día asistimos a un auxe da investigación en Sintaxe histórica románica.

⁵⁰ A publicación do *Cours* –postumamente en 1916 polos seus discípulos, Bally e Sechehaye–, ten sido descrita como unha “revolución copernicana” na materia, como indica Verburg (citado en Robins 2000: 272), e, de facto, a influencia de Saussure na Lingüística (do século XX) non foi aínda superada. Non obstante, cómpre recordar que *Cours* non espertou excesivo entusiasmo cando se deu a coñecer, pois moitas das súas teorías, como o signo lingüístico, o feito social etc., xa foran formuladas anteriormente (cfr. Yllera (1983: 57), Sánchez Rei (2005b: 26), Tusón (1982: 117), Lyons (1984: 189) e Robins (2000: 272), entre outros). Na realidade, a importancia do *Cours* radica non tanto no seu pensamento global como na serie de oposicións consideradas o eixo da doutrina saussureana. Pola nosa parte, seguiremos a rigorosa tradución para o galego do *Cours* –acompañada dun interesante e documentado estudo introdutorio– realizada polo profesor da Universidade da Coruña, Xosé Manuel Sánchez Rei (Saussure 2005).

⁵¹ É xa un cliché afirmar que con Saussure se produce unha separación irreconciliábel da diacronía coa sincronía, tendencia que influíu até os nosos días; porén desde o Primeiro Congreso Internacional de Lingüistas do Círculo Lingüístico de Praga xa se rebatía a marcada antinomia saussureana entre estudo sincrónico e análise diacrónica (Lyons 1984: 193; Yllera 1993a: 58-59). Como proba da contribución dos estruturalistas postsaussureanos ao estudo da Lingüística Histórica está a elaboración da Fonoloxía diacrónica –Círculo de Praga, Martinet– e a separación das diversas etapas dunha lingua susceptíbeis de seren estudadas sistematicamente –Wartburg– (Yllera 1983b: 346).

Por outra parte, tamén se ten indicado que o Estruturalismo supón unha ruptura coa gramática tradicional, mais, como afirma Tusón (1982: 114), é exaxerado cualificar de “revolución” isto. Na realidade, o que fixo o Estruturalismo foi levar a cabo un serio traballo de depuración metodolóxica e eliminar o punto de vista nociónal en gramática. Así, “el “nombre” ya no será la “parte de la oración que designa personas, animales, cosas...”; sino el miembro de una clase caracterizada por poseer ciertas características flexivas y por tener unas determinadas posibilidades funcionales. En definitiva, el estructuralismo no ha ido más allá de clasificar las partes de la oración y de estudiar las relaciones posibles entre ellas”.

Estruturalismo. Así mesmo, o xenebrino define a lingua como un sistema abstracto e homoxéneo de signos arbitrarios, compostos dun significante e dun significado, que manteñen entre si relacións sintagmáticas (*in praesentia*) e relacións asociativas⁵² (*in absentia*), polo que esta homoxeneidade do sistema exclúe a variación e, por tanto, a mudanza.

No *Cours* podemos entrever un “modelo saussureano de Morfoloxía”⁵³ baseado na palabra como un todo non segmentábel, e non no morfema⁵⁴. Neste modelo, as palabras establecen entre si relacións asociativas (de tipo fonolóxico, semántico e morfolóxico) con outras palabras, de maneira que a segmentación en morfemas resulta das series asociativas das cales a palabra fai parte, e non ao contrario. Vexamos os seguintes fragmentos ilustrativos:

Cando unha palabra cal *indecorábel* xorde na fala [...], supón un tipo determinado, e este, por súa vez, unicamente é posíbel pola lembranza dun número suficiente de palabras parecidas pertencentes á lingua (*imperdoábel, intolerábel, infatigábel* etc.) (Saussure 2005: 260).

Unha unidade como *desexoso* componse de dúas subunidades (*desex-oso*), mais non son dúas partes independentes engadidas simplemente a unha á outra (*desex + oso*): é un produto, unha combinación de dous elementos solidarios que só teñen valor mediante a súa acción recíproca nunha unidade superior (*desex x oso*). O sufixo, tomado isoladamente, é inexistente, xa que o que lle confire o seu lugar na lingua é unha serie de termos usuais como *calor-oso, mentir-oso* etc. Por súa vez, o radical non é autónomo, pois unicamente existe a través da súa combinación cun sufixo: no francés *roul-is*, o elemento *roul-* non é nada sen o sufixo que o segue, do mesmo modo que no galego *xener-* non é nada sen o elemento *-oso* (Saussure 2005: 263).

Para Saussure, pois, “a estrutura morfolóxica de uma palavra é decorrente das relações associativas estabelecidas por ela” (Maroneze 2008: 7). En consecuencia, a formación de palabras dáse por analogía, xa que esta é concibida como unha “comparación inconsciente cos materiais depositados no tesouro da lingua, onde as formas xeradoras están ordenadas segundo relacións sintagmáticas e asociativas” (Saussure 2005: 312). Así,

⁵² Conforme o uso de Saussure, empregamos o termo “relación asociativa”, a pesar de a Lingüística posterior ter consagrado o termo “relación paradigmática” para describir o mesmo tipo de relación (Maroneze 2008: 3). Cfr. ao respecto o Capítulo V da Segunda parte do *Cours*, titulado “Relacións sintagmáticas e relacións asociativas” (Saussure 2005: 258-262).

⁵³ Para unha lectura máis exhaustiva da visión saussureana da Morfoloxía e da formación de palabras, véxase Maroneze (2008).

⁵⁴ McCarthy (2005: 7-10) argumenta que, embora se poida encontrar unha concepción da Morfoloxía baseada en morfemas, no *Cours* predomina unha idea do signo como equivalente á palabra.

Arborizar non foi xerado por *árbore*, mais foi formada sobre o modelo de *valor* : *valorizar* etc.; do mesmo modo, *arborizar* debe a súa existencia á analoxía de *parabenizar*, *axilizar*, *amenizar* etc. (Saussure 2005: 313).

Non obstante, como se pode depender do excerto, esta visión pode conducir a análises falsas ou erradas, pois unha palabra como *coloso* podería descomperse nas “subunidades” –segundo a terminoloxía saussureana– “*col-*” (de *cola* (?), por exemplo) + “*-oso*”, cando na realidade neste caso non estamos perante unha palabra derivada mediante o sufixo *-oso*, mais perante unha palabra simple, procedente do latín *COLOSSUM*, que á súa vez provén do grego *κολοσσός*. Obsérvase, no entanto, que é posíbel salvar este “erro” grazas á explicación histórica, de modo que fica patente a necesidade da inclusión do elemento diacrónico na teoría morfolóxica⁵⁵. Esta concepción é, por tanto, a que nós defendemos e que trataremos de aplicar neste traballo de doutoramento, xa que para o estudo da formación de palabras, e en concreto dos diversos procesos de afixación, é vital. Como teremos ocasión de comprobar e xa indicamos, só consideramos, por pertenceren a sistemas lingüísticos diferentes, que existe afixación no galego medieval unicamente cando esta se produciu no romance galego-portugués e non se trata dun proceso latino.

Por outra banda, na pasaxe anterior tamén se formula o problema da analoxía, xa que ese patrón que actuaría como molde analóxico non contempla formacións futuras *ex novo*. En vista diso, para que haxa o seguimento dun determinado patrón debe existir unha palabra-modelo inicial, que nunca poderá xurdir se non nace como froito da analoxía con outra anterior. Así mesmo, isto nega o fenómeno creativo da linguaxe (neste caso, especificamente da formación de palabras).

Esta concepción saussureana da Morfoloxía e da formación de palabras foi abandonada polo Estruturalismo posterior –nomeadamente o norteamericano– e polo Xenerativismo, se ben esas ideas parecen ser retomadas na fin do século XX coa Lingüística Cognitiva –Bybee e Langacker, entre outros– (Maroneze 2008).

⁵⁵ Como indica Rio-Torto (1993: 897): “uma abordagem estritamente sincrónica pode distorcer ou falsear a interpretação da estrutura das palavras, pelo que a análise destas não prescinde duma simultânea consideração da sua história”. Véxase tamén o artigo de Viaro (2010) que precisamente fala da necesidade da diacronía nas explicacións morfolóxicas.

No período postsaussureano, o interese centrouse nos segmentos mínimos da fala, como o fonema e o morfema, sendo inclusive cuestionada a validez da existencia da palabra como unidade de análise (Lang 1990: 5). A partir deste momento, e do punto de vista morfolóxico, o Estruturalismo considerou o morfema⁵⁶ como a unidade mínima significativa e de análise gramatical –de existencia independente– e abandonou practicamente o uso dos termos de analoxía ou de relación asociativa que empregara Saussure para a formación de palabras. Pola súa parte, a Morfoloxía é vista como o estudo da estrutura interna dunha palabra, isto é, o estudo de como os morfemas se organizan para construíren os vocábulos. Nas palabras de Eugene Nida, un dos autores do manual de Morfoloxía máis importante da tradición estruturalista,

Morphology is the study of morphemes and their arrangements in forming words. Morphemes are the minimal meaningful units which may constitute words or parts of the words, e.g. *re-*, *de-*, *un-*, *-ish*, *-ly*, *-ceive*, *-mand*, *tie*, *boy*, and *like* in the combinations *receive*, *demand*, *untie*, *boyish*, *likely*. The morpheme arrangements which are treated under the morphology of a language include all combinations that form words or parts of words” (Nida 1949: 1).

Neste sentido, a palabra créase a través da concatenación de morfemas e a formación de palabras concíbese como unha xunción destes elementos, nos cales non se atende á súa combinación en unidades superiores. A máxima preocupación reside en establecer formulacións xerais das formacións xa existentes na lingua, mais non nas creacións novas, as cales serán o obxecto fundamental da gramática xerativa.

No tocante ás diversas escolas estruturalistas postsaussureanas (a de Praga, a de Copenhague, a norteamericana, a francesa, a inglesa...), aparecidas durante a primeira metade do século XX, estas produciron análises e traballos de excelente calidade nas diversas áreas lingüísticas, nomeadamente na Fonoloxía. Para o estudo da formación de palabras, imos centrarnos nos autores máis marcantes.

O Círculo Lingüístico de Praga, fundado en 1926, herda a concepción saussureana da lingua como sistema, mais baixo un punto de vista funcional, polo que a Lingüística nacida do Círculo recibirá o nome de Lingüística funcional ou Funcionalismo. As teses do Círculo supoñen unha das máis importantes achegas á Fonoloxía –na cal destacan Nicolay Trubetzkoy e Roman Jakobson–, aínda que tamén contribuíron ao estudo da Morfoloxía e, sobre todo, á definición do morfema. O seu

⁵⁶ Denominamos morfema como a denominación xeral para tal concepto, xa que no Estruturalismo, á parte de morfema, tamén se utilizaron outros termos como *plerema* (Hjelmslev) ou *monema* (Martinet).

esforzo nesta disciplina tamén se pode notar coa creación da Morfoloxía, que foi atribuída a Trubetzkoy e que se ocupa da estrutura fonolóxica dos morfemas. A nos centramos propiamente no nivel morfolóxico, alén das achegas de Skalička e Havránek, son considerábeis os contributos de Trnka e de Jakobson. No primeiro caso, débese a Trnka a noción de “expoñentes morfolóxicos” (*morphological components*), que se definen como todos os medios formais que desempeñan unha función sintáctica e entre os cales se inclúe a formación de palabras; en concreto, os fenómenos de derivación contémpanse nos expoñentes “sintéticos” (Černý 1998: 164). Pola súa parte, Jakobson tratou de aproveitar a teoría fonolóxica sobre as oposicións privativas ou binarias aplicándoa ao sistema morfolóxico. O interesante deste binarismo é a súa aplicabilidade á diacronía, xa que podería ser factíbel unha explicación opositiva para o par erudito/patrimonial en palabras e en afixos, na cal o membro marcado é sempre o máis recente cronoloxicamente, ou sexa, o erudito.

A outra escola europea inspirada en Saussure foi a de Copenhagen, cuxa contribución principal consistiu na elaboración da Glosemática, é dicir, unha teoría dedutiva, abstracta e xeral, destinada á descrición das linguas naturais. Esta teoría xeral, elaborada por Louis Hjelmslev, pretende levar o pensamento de Saussure até as últimas consecuencias; así, a partir da afirmación saussureana de que a lingua é unha forma e non unha substancia, opón unha a outra, tanto no plano do contido (significado) como no da expresión (significante). En conclusión, segundo Hjelmslev (1972: 173), se todo na lingua é forma, toda lingüística é Morfoloxía. Esta disciplina, que se diferencia da Semántica e da Fonoloxía mais non da Sintaxe, concíbese como o estudo da función, do valor e da significación dos morfemas, así como das unidades cenemáticas ou fonemas⁵⁷, que son as unidades en que se poden descompor unha palabra. En consecuencia, foi na Morfoloxía onde o danés englobou a formación de palabras. Porén, Hjelmslev precisa que a análise gramatical debe comprenderse como un mecanismo total, que consiste tanto na descrición por separado das partes deste mecanismo como na observación das súas relacións e do seu funcionamento. Por esta razón, renuncia á distinción entre Morfoloxía e Sintaxe (Hjelmslev 1972: 177).

⁵⁷ O Círculo de Copenhague tamén se caracteriza polo uso dunha terminoloxía propia como consecuencia da súa visión da linguaxe. Así, introduciu termos como *cenema*, que se corresponde co fonema, ou *plerema*, equivalente de morfema.

Pola súa parte, en canto en Europa se desenvolvían estas escolas, nos Estados Unidos tamén se chegaba a postulados estruturalistas con certa independencia da renovación lingüística europea e en virtude dunhas necesidades específicas⁵⁸. Esta nova corrente nacida por volta de 1930, coñecida co nome de Distribucionalismo ou Estruturalismo norteamericano, partilla moitísimos puntos de encontro co Estruturalismo, ora no estudo sincrónico da lingua entendida como un código, ora no principio das unidades mínimas de significación dos praguenses; non obstante, existen outras cuestións que os afastan, como a propia noción de *estrutura*.

Este novo rumbo da Lingüística –representado polas figuras de Boas, de Sapir e, sobre todo de Bloomfield– céntrase na organización dos datos concretos das linguas indíxenas e do inglés, xunto coas súas relacións de xerarquía e dependencia. Con base no método funcionalista de recoñecemento dos fonemas⁵⁹ –que Sapir coñecía ben–, preocupáronse non tanto pola oposición pertinente entre unidades –como fixeran os europeos– canto pola identificación, segmentación e clasificación dos morfemas, alén de pola súa distribución, polas súas posibilidades virtuais de substitución e pola súa organización en unidades superiores para formar palabras (Villar Díaz 2009: 240). Serán estas técnicas⁶⁰ a base e o fundamento do estruturalismo americano que representa Bloomfield.

No seu célebre *Language* (1933), pedra angular do Estruturalismo americano, Bloomfield postula a existencia de dúas compoñentes nas cales se debería centrar o estudo da correlación entre sons e significados: o léxico e a gramática. Mentres o léxico constitúe o inventario total ou efectivo de morfemas dunha lingua, a gramática é a combinación morfemas dentro de calquera forma complexa (Bloomfield 1979: 162-163).

⁵⁸ Como relata Tusón (1982: 130), “parece bastante seguro que la obra póstuma de Saussure (publicada en 1916) no comenzó a influir sino a partir de 1922, año de la segunda edición francesa”, é dicir, cando xa Bloomfield, por exemplo, publicara contributos tan significativos como *An Introduction to the Study of Language* (1918) ou “A Set of Postulates for the Science of Language” (1926), en que xa aparece unha definición de morfema. En segundo lugar, como se sabe, a lingua inglesa apenas ten flexión, de maneira que a clasificación das unidades dificilmente podía basearse no recurso á forma, unha vez que se rexeitaban os métodos da gramática tradicional. Isto explica por que se optou por atender ao contexto ou distribución como método para establecer as categorías gramaticais. Alén disto, como non existía ningún estudo anterior sobre as linguas amerindias, o lingüista non podía basearse na palabra, xa que só tiña ante si unha secuencia fónica, debía descubrir as unidades que a constituían (morfemas) e observar que categorías gramaticais constituían (Tusón 1982: 130-131).

⁵⁹ Cfr. Gutiérrez Ordóñez (1983: 78-83) para verificar os principios da Fonoloxía funcionalista.

⁶⁰ Precisamente, a preocupación dos gramáticos estruturalistas por estes procedementos foi tan grande que outras compoñentes lingüísticas, como a Sintaxe e a Semántica, ficaron desatendidas.

Por tanto, o significado dun enunciado despréndese da suma do significado dos ítems lexicais mais o significado proporcionado pola gramática, que inclúe tanto a Sintaxe (construción de frases) como a Morfoloxía (a construción de palabras), dominio este último en que se insire a formación de palabras.

Neste ensaio, o lingüista norteamericano pon en relevo o método de análise distribucionalista (modelo Item and Arrangement, cfr. §3.1.1.) e fíxase en dúas unidades que admiten descrición obxectiva: o fonema e o morfema. O fonema constitúe “*a minimum unit of distinctive sound-feature*”⁶¹ (Bloomfield 1979: 79) e identifícanse segundo as súas posibilidades distribucionais, en que a función de cada palabra depende da súa posición no enunciado –de modo que unha mudanza de posición implica unha mudanza de función–; así, fonema é aquel elemento que por si propio ten a virtude de aparecer nun conxunto de contextos (*a b c*) parcialmente diferente do conxunto de contextos doutro elemento (*a b d*). Deste xeito, Bloomfield elimina o recurso á mudanza de significado dos morfemas.

En segundo lugar, por “forma simple” ou morfema entende “a linguistic form which bears no partial phonetic-semantic resemblance to any other form” (Bloomfield 1979: 161). Considera, pois, que os elementos *voz*, *a-* e *-mento* son morfemas porque non presentan ningunha coincidencia de son nin de significado con outros. Para el, os morfemas –cuxo número é finito– poden ser libres (ou independentes), como *día* e *ceo*, ou trabados (ou inseparábeis), no caso de *pre-*, *-s* ou *-ento*. Entre os trazos que el atribúe aos morfemas figura o principio de singularidade, isto é, a unha única forma peculiar correspóndelle un único significado; consecuentemente, rexeita toda a sinonimia, xa que para el unha diferenza de formas implica unha diferenza de significado. Non obstante, terá que recorrer a falar de “alternantes”, ou realizacións dun morfema, para falar de, por exemplo, a sinonimia das formas de plural dos substantivos (Bloomfield 1979: 209).

No que respecta á palabra, é considerada unha “minimum free form” (Bloomfield 1979: 181). No caso de a palabra non constituír unha forma mínima, senón que contén máis morfemas no seu interior, estamos perante unha construción morfolóxica; a forma libre que actúa como base recibe o nome de “forma subxacente” (*underlying form*).

⁶¹ A itálica é de Bloomfield. Obsérvese tamén que uns anos antes en “A set of postulates for the science of language”, definía o morfema como “a recurrent (meaningful) for which cannot in turn be analyzed into smaller recurrent (meaningful) forms” (Bloomfield 1926: 155).

Segundo a natureza dos seus *constituíntes inmediatos*, Bloomfield (1979: 209-246) distingue tres tipos de construcións morfolóxicas:

1. Composición, en que aparecen dúas (ou máis) formas libres: ing. *door-knob*; gal. *bulebule*⁶². Para a descrición e clasificación das palabras compostas, e aínda que finalmente dependerá dos trazos característicos desa lingua, reconece dúas liñas de clasificación (Bloomfield 1979: 233-237). Por unha banda, no concernente á relación dos membros, diferencia entre *compostos sintácticos* (aqueles que manteñen a mesma relación gramatical (“subst. + adx.”; “vbo. + subst.” etc.) que nunha frase: ing. *blackbird*; gal. *corvo cincento*) e *compostos asintácticos* (cuxos membros non ocorren en construcións sintácticas: ing. *door-knob*; gal. ?⁶³). Pola outra banda, con base na relación do composto na súa totalidade cos membros que o compoñen, distingue entre *construcións endocéntricas* (se a palabra posúe a mesma categoría que a forma libre principal do composto: ing. *blackbird* [subst.] < *bird* [subst.]; gal. *corvo cincento* [subst.] < *corvo* [subst.]) e *construcións exocéntricas* (se a categoría gramatical difire: ing. *turnkey* [subst.] < *turn* [vbo.]; gal. *lavalouza* [subst.] < *lavar* [vbo.]).

2. Derivación secundaria, na cal encontramos como constituínte inmediato unha forma libre, que pode ser unha frase ou unha palabra. Esta última recibe –como xa apuntamos– o nome de “forma subxacente” e pode ser unha palabra composta (ing. *gentlemanly*; gal. *paraugueiro*), outra derivada (ing. *actresses*; gal. *estruturalismo*) ou unha palabra-morfema (*morpheme-word*) (ing. *boyish*; gal. *laboral, refacer*). Ademais, contempla para outras linguas “formas subxacentes teóricas” (*theoretical underlying forms*), denominadas raíces (*stems*), cando formas que perderon algún elemento vocálico (gal. *arteiro* < *art-*). Esta a forma subxacente está acompañada por un afixo (prefixo, sufixo), morfo cero etc.

3. Derivación primaria, no caso de a palabra conter máis de unha forma ligada entre os seus constituíntes inmediatos. Fronte á secundaria, a derivación primaria dáse nas palabras primarias complexas, cuxas formas ligadas están determinadas polas características de similitude parcial –fronte ás primarias simples, que conforman

⁶² Nestes pares de exemplos, indicamos en inglés as palabras modelo que emprega Bloomfield e en galego as súas posíbeis correspondencias (mais non equivalencias).

⁶³ Salvo erro, en galego non existen compostos asintácticos; todos eles posúen unha estrutura sintáctica interna que é posíbel trasladala á sintaxe da frase, en particular, e do enunciado, en xeral.

morfema-palabras-. A parte da palabra primaria que semella o afixo derivacional da palabra secundaria (-al, en *laboral*, e re-, en *refacer*) pode describirse como afixo primario. Así, dise que as palabras primarias *vital* e *recibir* conteñen o sufixo -al e o prefixo re- respectivamente⁶⁴, que acompaña a base (*root*).

A influencia de Bloomfield foi moi notábel, pois moitos dos seus postulados aínda se están a utilizar hoxe en día, e converteuse no mestre indiscutíbel dunha xeración de lingüistas norteamericanos como Hockett, Wells, Bloch, Hall e Harris. Nesta retomada do esquema xeral bloomfieldiano destacamos Wells e Harris polo desenvolvemento das estruturas sintácticas e a súa posterior incidencia na Gramática Xenerativa e Transformacional.

Rulon S. Wells (1947) desenvolve, seguindo Bloomfield, a *teoría dos constituíntes inmediatos* (“immediate constituent theory” ou “IC theory”), que consiste na análise binaria de todos os constituíntes inmediatos dun enunciado, isto é as partes que o forman, e que permite describir a estrutura dunha lingua. Diferencia dunha gramática interna, baseada na forma, e dunha gramática externa, referida á función, de modo que prescinde do significado. Neste artigo, Wells propón un método para encontrar os esquemas determinados das linguas; por exemplo en galego aparece, entre outros, o esquema SUXEITO-PREDICADO. Como se observa, tal teoría é útil para a análise sintáctica e constitúe, na realidade, a base do sistema xenerativo de Chomsky (Otero 1989: 175).

Pola súa parte, Zellig Sabbetai Harris, outro dos discípulos bloomfieldianos, representa a culminación da lingüística estrutural (Tusón 1982: 137), sobre todo por causa do seu louvadísimo libro *Methods in Structural Linguistic* (1947). A obra de Harris, caracterizada por un máximo rigor metodolóxico, asenta inicialmente na segmentación e clasificación dos constituíntes inmediatos e no uso do método distribucional, polo que rexeita o recurso ao significado; posteriormente introduciu, de forma pioneira, o concepto de *transformación* aplicado á Sintaxe, que se sitúa como punto de partida da gramática xenerativa e transformacional de Chomsky, quen precisamente figuraba como un dos seus alumnos.

⁶⁴ No fondo, Bloomfield coa derivación primaria e secundaria está a facer unha diferenciación entre sufixo e terminación.

Tendo como precedentes as escolas de Xinebra, Praga e Copenhague, e nalgúns casos a americana, unha serie de lingüistas europeos retomaron as súas teorías e métodos e, inclusive, chegaron a desenvolver as súas ideas de maneira creativa. Polo seu tratamento na formación de palabras, destacamos Martinet, Coşeriu, Guillaume, etc., todos eles caracterizados polo feito de continuaren a ensaiar presupostos estruturalistas nunha altura en que comezaba a última grande corrente da Lingüística moderna, o Xenerativismo.

André Martinet representa a síntese dos trazos positivos do comparativismo cos de todas as escolas estruturais, creando ao mesmo tempo unha nova teoría da lingua, amplamente respectada (Černý 1998: 195). Nesta nova proposta, Martinet insistiu en que a unidade *palabra* non posúe unha realidade lingüística determinada e estableceu a designación de *monema* como o segmento lingüístico mínimo que contén forma (significante) e sentido (significado) (Martinet 1970: 15-16). Neste sentido, e de acordo coa autonomía e co significado, o lingüística francés fala de dous tipos de monemas: lexemas, para os monemas autónomos que presentan un significado lexical, e morfemas, para os monemas non autónomos de significado gramatical e derivativo. Así mesmo, Martinet diferenciou entre *monemas conxuntos* (no orixinal inglés, *joint*), para se referir aos elementos semanticamente que se comportan como monemas únicos, e *monemas libres*⁶⁵ (ing. *free*), para aludir aos non conxuntos. Así, nos vocábulos franceses *indésiderable* e *pomme de terra* identificamos tres monemas conxuntos en cada caso, de igual modo que no galego *indesexábel* e *castaña da terra*; no caso das voces francesas *donnerons* e *sur la table* estamos perante tres monemas libres, así como no galego *fixemos* e *sobre a mesa*. Alén disto, caso de os monemas poderen funcionaren como conxuntos ou libres, empregou a denominación *monemas liberábeis*.

Por súa parte, o lingüista francés estableceu a distinción entre *sintagma* (complexo de monemas libres: *sobre o sofá cama*) e *sintema* (complexo de monemas conxuntos: *sofá cama*) (Martinet 1978: 204-274), de maneira que os distintos procedementos de formación ou *sintemática* quedarán establecidos a partir da determinación dos constituíntes: “monema sempre conxunto + monema liberábel = prefixación”; “monema liberábel + monema sempre conxunto = sufixación”; e “monema

⁶⁵ Advirtase que Martinet (1978: 246), como puntualiza en *Estudios de sintaxis funcional* (edición orixinal inglesa de 1975), concibe o seu *free morpheme* como un signo diferente á *free form* de Bloomfield.

liberábel + monema liberábel = composición”. En vista disto, a oposición entre derivación e composición reside na facultade de cada elemento constituír unha unidade sintáctica autónoma ou non; mellor dicindo:

la différence entre composition et dérivation se résume assez bien en disant que les monèmes qui forment un composé existent ailleurs que dans des composés, tandis que, de ceux qui entrent dans un dérivé, il y en a un qui n'existe que dans les dérivés et qu'on appelle traditionnellement un affixe (Martinet 1970: 134).

Así, a perspectiva estruturalista, alén da dimensión estritamente morfolóxica, achegou o recoñecemento dunha dimensión sintagmática entre as unidades que forman os vocábulos derivados e os compostos nunha relación de determinante-determinado. Esta premisa foi a base dun dos autores máis notábeis sobre a formación de palabras, de Hans Marchand, a quen se considera –especialmente na Europa– o pai da teoría moderna sobre a formación de palabras (Štekauer 2000: 29).

O enfoque metodolóxico de Marchand (1969)⁶⁶ foi moi importante para o desenvolvemento das teorías sobre a formación de palabras por varios motivos: “First, it delimited word-formation as a linguistic discipline on its own, and secondly, it provided an account of many fundamental problems of word-formation in English in a systematic and comprehensive way” (Štekauer 2000: 29). Igualmente, é interesante a utilización dos métodos sincrónico, como obxectivo principal para a descrición dos tipos de formación de palabras, e diacrónico, para a explicación da expansión deses tipos en etapas anteriores da lingua.

Polo que se refire á súa fundamentación, Marchand introduciu o concepto de *sintagma* para caracterizar a composición, a prefixación, a sufixación, a conversión (ou *derivation by morphem zero*) e a derivación regresiva (ou *back derivation*). Para o lingüista alemán os diversos tipos de formación de palabras son vocábulos formados por sintagmas gramaticais, isto é, por combinacións de signos lingüísticos plenos. Alén disto, considera que a creación dunha nova palabra se basea nunha relación sincrónica entre morfemas que se articula a través dunha relación de determinante/determinado (*determinant/determinatum*), isto é, de modificador/núcleo. Se non existir este vínculo, a respectiva formación considérase un monema, quer dicir, unha palabra inanalizábel en dous morfemas (do tipo *recibir* [< lat. RECIPERE; e non **re-cibir*] ou *doenza* [< lat.

⁶⁶ A teoría orixinal data do ano 1960, mais é revisada posteriormente na segunda edición de 1969.

DOLENTIAM; e non **doe-nza*]). Como se pode reparar, esta análise é moi importante na formación de palabras, pois, como xa comentamos, unicamente estaremos perante un caso de derivación cando este mecanismo se producir nun sistema lingüístico concreto.

Por outra parte, unha determinada combinación sintagmática pertence á expansión (*expansion*) ou á derivación (*derivation*) –que son as dúas categorías básicas da formación de palabras– conforme o determinado sexa ou non un morfema independente (Marchand 1967); e, aínda, un sintagma tamén pode experimentar o fenómeno da transposición (*transposition*), que se produce cando a palabra é usada con outra función diferente da habitual. Así, do punto de vista marchandiano, por expansión enténdese a palabra complexa na cal o determinado é un morfema independente, en canto o determinante é un morfema trabado ou libre; precisamente, isto permítelle englobar a prefixación e a composición nesta mesma categoría. Polo seu lado, cando o determinado é un morfema trabado trátase dunha derivación, proceso en que insire a sufixación.

En consecuencia, Marchand clasifica prefixación e sufixación como palabras de natureza categorial diferente. Para alén disto, reduciu a frases todas as expansións e derivacións, repercutindo nos traballos sobre formación de palabras da gramática xenerativa transformacional.

Con todo, o criterio sintáctico na análise da formación de palabras xa se contemplaba en propostas anteriores á de Marchand, como en Bally, en Tesnière e en Benveniste, entre outros⁶⁷. Charles Bally, un dos ilustres discípulos de Saussure, considera que a palabra composta é un sintagma porque cada un dos seus elementos pode ser substituído por outros; porque manifesta unha idea única que, xa que logo, pode substituírse por unha única palabra; e porque é virtual. Segundo Bally, na composición reflíctense os principais tipos de relacións gramaticais e, de acordo con isto, é posíbel diferenciar entre compostos de coordinación, de concordancia e de rección. Cómpre salientar que nas conxecturas ballyanas os derivados por prefixación e por composición contémpanse como compostos orixinariamente (Bally 1965: 238).

Lucien Tesnière é coñecido por comezar a elaborar a teoría da valencia sintáctica (Černý 1998: 192), de aí que divida os diferentes derivados substantivos en relación co

⁶⁷ Un tratamento xenerativo transformacional tamén o encontramos noutros autores como Dubois (1962), que mesturou métodos funcionalistas, distribucionalistas e xerativistas, Guilbert (1971) e Giurescu (1975).

verbo de que parten; así, se o verbo é de acción produce substantivos de acción, de actante e de circunstante, mais se o verbo é de estado o substantivo resultante é abstracto. Para Tesnière, na derivación evidénciase unha transposición sintáctica ou translación fixada, en canto na composición o determinante é o obxecto dunha translación que o converte nunha categoría susceptible de ser subordinada ao determinado (Tesnière 1976: 406).

Tamén Émile Benveniste utiliza o recurso á transposición ou transformación para explicar a formación de palabras. No que di respecto á composición, xulga que cada tipo de composto debe estudarse como a transformación dun tipo de enunciado sintáctico libre (Benveniste 1977: 147) para poder coñecer a función dos compostos e as condicións que os fan posibles e necesarios. Do mesmo xeito, na derivación nominal tórnase esencial o tratamento da transposición, en que o derivado se expresa mediante unha transposición dos elementos de que proveñen e en virtude de criterios sintácticos e semánticos (Benveniste 1977: 117-129). En ambos os casos, é o modelo sintáctico o que posibilita a formación morfolóxica por medio da transformación.

Este tratamento da formación de palabras na Sintaxe coincide co período inicial do Xerativismo, coñecido como Gramática Transformacional ou Xenerativa e Transformacional, pois nunha segunda etapa desta corrente lingüística ten máis importancia o léxico.

Como puidemos constatar, na maior parte dos estudos estruturais o significado carece de interese, polo que a teoría de Eugen Coşeriu (1977) representa un dos enfoques máis relevantes no tratamento estrutural da formación de palabras ao situar esta área de estudo dentro do léxico. O lingüística romanés abórdaa desde un punto de vista léxico-semántico (semántica funcional), pois engloba estes procesos no marco xeral das estruturas lexemáticas (paradigmáticas secundarias). Na concepción coşeriana a formación de palabras consiste nunha *gramaticalización* do léxico primario e os diferentes procedementos formativos diferéncianse pola natureza e polas condicións de gramaticalización que implicaren. Para o lingüista romanés, a formación de palabras corresponde co que el denomina “estruturas paradigmáticas secundarias”, nas cales distingue tres tipos: modificación, desenvolvemento e composición (Coşeriu 1977: 178-

182)⁶⁸. A diferenciación entre as dúas primeiras e a segunda reside no número de unidades implicadas no proceso formativo (unha ou dúas), en canto que a distinción entre as dúas primeiras se basea no tipo de función gramatical implicado (“inactual” ou “actual”). Vexamos cada caso:

1. Modificación. Trátase dun procedemento isocategorial, ou sexa, que se produce dentro da mesma categoría de palabras, e só afecta as palabras individuais. Dentro desta, diferéncianse tres grupos: a) cuantificación (*casa* > *casiña*), b) repetición (*ler* > *reler*); c) parcialización (*seguir* > *perseguir* > *proseguir*).
2. Desenvolvemento. Este procedemento é inactual e leva consigo unha mudanza da categoría gramatical, isto é, unha transcategorización.
3. Composición. Trátase de dous elementos de base unidos por algunha relación gramatical. dentro dela pode distinguirse: a) composición xenérica, cando un dos dous elementos combinados non existe na lingua como lexema (*limoeiro*); b) composición específica: une dous lexemas nunha relación gramatical. Diferencia así entre os que chamará compostos prolexemáticos (clásicas formacións cos sufixos *-eiro*, *-dor* etc., pois ve neles unha unidade de natureza pronominal) e compostos lexemáticos. Isto leva consigo que nos clásicos compostos, do tipo *limpabotas*, conciba primeiro unha composición prolexemática en *limpa* que entra posteriormente en composición lexemática.

Para Coşeriu a formación de palabras é un procedemento de contido ao que corresponde un procedemento material, de aí que critique as propostas tradicionais e outros máis modernos que mesturan criterios formais e de contido e que non diferencian entre contido lingüístico e extralingüístico. Desta maneira, as explicacións das palabras compostas remitíndoas a frases concretas (como se fixo no modelo transformacional) concirnen á función da designación, a unha aplicación dos significados á realidade determinada polo coñecemento das cousas e da norma da lingua considerada. Mais son relacións que non son dadas polo contexto, senón que son determinacións ulteriores nun intento de interpretación exhaustiva.

⁶⁸ Para un tratamento semántico-funcional da formación de palabras aplicado ao galego, véxase Freixeiro Mato (1999) e tamén o punto §3.3. desta tese en que comentamos as súas ideas máis importantes.

A finais dos anos 50 do século XX, produciuse unha verdadeira innovación na teoría lingüística xeral –que tamén afectou a formación de palabras– coa emerxencia da chamada Gramática Xenerativa Transformacional. Esta nova corrente, froito da reacción aos presupostos estruturalistas, foi iniciada polo lingüista norteamericano Noam Chomsky, discípulo de Harris, quen lanzou en 1957 as bases da Gramática Xenerativa Transformacional coa publicación *Syntactic Structures*⁶⁹. Neste ensaio sinalaba as inadecuacións da escola estruturalista como a filosofía mecanicista, condutista e indutivista, a clasificación das unidades e a insuficiencia de operaren unicamente con regras lineares ou sintagmáticas –propostas por Bloomfield e por Harris– (Chomsky 1957: 51-66). En contrapartida, Chomsky propuxo un modelo baseado nun conxunto de hipóteses formalizadas, de tipo dedutivo, para explicar as estruturas das linguas. Neste marco, todo falante nativo posúe “competencia” lingüística, que lle permite producir e comprender –isto é, “xerar”⁷⁰– infinitos enunciados nunca ouvidos e rexeitar aqueles agramaticais, e “actuación” (*performance*), que consiste na realización desta capacidade en calquera situación. Alén disto, concede á competencia a creatividade, aínda que está sometida a certas regras.

Canto á formación de palabras, nesta fase incipiente da Gramática Xenerativa Transformacional, os vocábulos complexos analizáronse como se respondesen a unha estrutura sintáctica, a considerar o derivado e o composto como unha representación superficial desta. Así mesmo, os procedementos implicados na formación de palabras son análogos aos comprendidos na xeración de novas oracións. Por tanto, asistimos a un regreso á palabra como unidade de análise, en que tanto a palabra composta como a derivada teñen que se formar por medio de regras, toda vez que no léxico unicamente existen palabras simples (Scalise 1986: 8-9).

En consecuencia, esta mudanza de perspectiva foi substancial para o tratamento da formación de palabras, xa que non se privilexiaba unicamente a descrición dos elementos constitutivos das formas creadas, senón tamén os das novas creacións.

⁶⁹ Esta é a primeira formulación da teoría chomskyana, mais nela faltan termos característicos como “estrutura profunda” e “estrutura superficial” (Yllera 1983: 66). Será en *Aspects of the Theory of Syntax* (1965), coñecida como “teoría estándar”, onde reelabore as súas hipótese e introduza, por vez primeira, a separación entre o léxico e as regras.

⁷⁰ Como puntualiza Yllera (1983: 67, n.152), lémbrese que o termo “xerar” significa ‘explicitar’, ‘enumerar explicitamente mediante regras’. De igual modo, “regra” designa unha ‘formulación que encerra un proceso’.

O primeiro tratamento xenerativo transformacional nos procesos de creación de palabras áchase na obra de Robert Lees (1960). O lingüista norteamericano propuxo que os compostos nominais se xerasen mediante transformacións a partir de estruturas subxacentes oracionais en que se reflicten as mesmas relacións gramaticais que as expresadas implicitamente entre as unidades que os forman.

Tamén encontramos unha análise transformacional da derivación na obra dos franceses Dubois (1962 e 1968) e Guilbert (1971 e 1975). No que respecta a Jean Dubois, este considera que na composición é esencial contarmos coa Sintaxe, pois “le terme composé est un syntagme dont les règles son un sous-ensemble de la combinatoire habituelle aux constituants de la phrase” (1968: 28). A derivación é contemplada como unha etapa nun proceso sintáctico que conduce a frases simples a partir de frases complexas. Polo seu lado, Louis Guilbert defende o método transformacional no análise da creatividade léxica e no establecemento dos diferentes tipos de formación de palabras (composición, prefixación e sufixación), que os envolve baixo un único proceso: a derivación. Para Guilbert xa non interesa a autonomía ou non dos constituíntes, nin a súa orde, senón o tipo de transformación. Así mesmo, estableceu a oposición entre forma paradigmática e sintagmática, feito que lle permitiu diferenciar entre prefixación e composición.

Nos anos 70 orixinouse unha variación na abordaxe da Morfoloxía xenerativo-transformacional que se traduciu nunha aproximación á compoñente léxica. Esta mudanza de perspectiva debeuse a que as regras morfolóxicas que operan na compoñente transformacional tiñan demasiado poder e eran capaces de xerar formas inexistentes. Neste sentido, a formación de palabras deixou de ser considerada como un reflexo da estrutura da frase e da formación do enunciado e pasou a se tratar dentro do léxico, unha vez que este se concibiu como unha importante subcompoñente da gramática de base. Nas palabras de Scalise (1986: 1), “the development of Transformational Generative Grammar from its beginning up to the present, ca be seen, among other ways, as a progressive refinement of the structure fo the lexical component”.

Esta viraxe orixinouse a partir da publicación de “Remarks on Nominalization” de Chomksy (1970), en que o propio autor chamou a atención para a posibilidade de independencia da Morfoloxía perante a Sintaxe e enunciou a célebre “Hipótese Lexicalista”, segundo a cal as estruturas nominais xéranse mediante regras de base e a

relación entre verbos e nominalizacións acontecen no propio léxico. Por tanto, o norteamericano propuxo un tratamento léxico das formacións derivadas mediante transformacións morfolóxicas que operan na compoñente léxica, iniciando desta maneira a Morfoloxía léxica ou derivativa. En conclusión, descártase a solución transformacional como único medio de descrición dos procedementos de ampliación léxica e enúnciase un tratamento múltiplo (transformacional, léxico-semántico e léxico).

Dentro desta tendencia convén diferenciar ao menos dúas formulacións diferentes, a de Halle, baseada no morfema, e a de Aronoff, centrada na palabra. Morris Halle (1973) formula un modelo de derivación baseado en catro subcompoñentes: a listaxe de morfemas; as regras de formación de palabras, que se encargan de relacionar uns morfemas con outros; o filtro, que marca as formacións posíbeis mais inexistentes – mediante o trazo [-inserción léxica]– e que establece os procesos morfolóxicos adecuados para readaptar as formacións obtidas; e, finalmente, o dicionario, onde se almacenan as construcións que pasaron o filtro, as cales, por tanto, son correctas e existentes.

Pola súa parte, Mark Aronoff (1976) disinte do modelo de Halle por considerar que o morfema non é unha significativa mínima, xa que o significado dunha palabra derivada non se pode obter a partir do significado das súas compoñentes. Por tanto, a concibir a palabra como a unidade mínima, diseña un mecanismo de derivación que consta de tres subcompoñentes: o dicionario, formado exclusivamente polas palabras existentes e simples; as *Word Formation Rules (WFR)*, ou Regras de Formación de Palabras (RFP), en que se encontran os afixos, encargadas de especificar as palabras sobre as que pode operar, a súa etiqueta sintáctica e a súa interpretación semántica.

Desta proposta de Aronoff dunha Morfoloxía baseada na palabra destacamos os principios máis importantes (cfr. tamén §3.1.1.2.):

1. A *Word Based Hypothesis (WBH)*, que fai referencia aos conceptos de *palabra existente / palabra posíbel*; postúlase do seguinte xeito:

All regular word-formation processes are word-based. A new word is formed by applying a regular rule to a single already existing word and the existing one are members of major lexical categories (Aronoff 1976: 21).

3. A formación de palabras na teoría lingüística xeral e nos estudos galego-portugueses

2. A coherencia semántica de toda palabra complexa: unha RFP produtiva deberá estar sempre en función do significado da base a que se aplicou tal regra.

3. A *Unitary Base Hypothesis (UBH)*, ou Hipótese da Base Única (HBU), segundo a cal un afixo se xunta a unha única base lexical. De acordo con isto, concíbense tantas RFP como xuncións de afixo. Así, a base dunha determinada regra de afixación poderá ser un verbo ou un nome, mais unha mesma regra non poderá ter como base tanto nomes como verbos.

4. A *Binary Branching Hypothesis (BBH)*, ou Hipótese da Ramificación Binaria (HRB), en virtude da cal a estrutura interna de calquera construción derivativa é, por definición, binaria con ramificación á dereita ou á esquerda. Por tanto, unicamente se xunta un afixo de cada vez a unha base.

Moitas destas hipóteses foron levadas á práctica por Scalise (1984, 1986, 1994), en que xa se formularon os problemas reais aos cales intentou dar solucións. Entre elas salienta a modificación da *UBH*, a través da chamada *Ipotesi Modificata della Base Unica (IMBU)* ou Hipótese Modificada da Base Única (HMBU). Conforme esta, un sufixo pode ser engadido só a bases que forman unha clase sintáctica definíbel, ou como nome ou como verbo, isto é, un sufixo concreto pode xuntarse tanto a nomes como adxectivos, ou bern a adxectivos e verbos. Así, unicamente os sufixos que se xunten a nomes e verbos indistintamente violarían a HBUM, xa que estas dúas categorías non teñen ningún trazo sintáctico en común.

Finalmente, queremos facer referencia á morfóloga francesa Danielle Corbin, por presentar un modelo interesante de Morfoloxía posxenerativa para a formación de palabras. O modelo de Morfoloxía construcional, concebido por Corbin e desenvolvido polos membros do grupo SILEX da Universidade de Lille, non chegou a se cristalizar definitivamente polo óbito da investigadora principal, mais é presentado a grandes trazos en Corbin (1987 e 1991).

Na súa etapa inicial (Corbin 1987), o modelo SILEX concíbese como un modelo de Morfoloxía derivativa bastante ríxido, asumidamente sincrónico e baseado en dous principios fundamentais: a obrigatoriedade da unicidade categorial e da unicidade semántica das RFP, nunha formulación similar á de Aronoff (1971). Por tanto, este tipo

de descrición non permitía tratar a polisemia das unidades derivadas, de maneira que as diferentes acepcións eran consideradas homónimas.

Nunha fase intermedia (Corbin 1991), este modelo aínda se entende como un modelo de Morfoloxía derivativa, mais desta vez xa permitía dar conta da polisemia. Isto foi posíbel grazas á consideración do significado conferido pola RFP, do significado herdado da base e do significado específico do operador morfolóxico. Así mesmo, suavizouse o principio da obrigatoriedade da unicidade categorial da bases en relación ás Regras de Contrución de Palabras.

Finalmente, na súa versión máis recente, o modelo SILEX xa se define como un modelo de Morfoloxía construcional, que permite o tratamento da Semántica e das palabras construídas morfoloxicamente ou non. Na actualidade, este modelo aproxímase cada vez máis a unha teoría xeral do léxico.

3.1.1. Modelos de descrición morfolóxica

Desde mediados do século xx a análise morfolóxica das diferentes teorías lingüísticas evolucionou considerabelmente. No estudo de Hockett (1954), diferéncianse tres modelos de descrición gramatical que, segundo Pena (1990: 6), “se han utilizado en la lingüística estructural como técnicas de análisis morfológico”: *Item and Arrangement* (IA), *Item and Process* (IP) and *Word and Paradigm* (WP). Estes tres modelos de descrición morfolóxica non representan as características morfolóxicas de todas as linguas, de modo que non se poden aplicar ao mesmo tipo de lingua, é dicir, non son universais. A seguir, presentamos brevemente as formulacións teóricas de cada un destes modelos e describíense os métodos de análises que empregan estes enfoques⁷¹.

⁷¹ Para unha descrición dos modelos, alén do artigo de Hockett (1954), véxase Pena (1990), Morant Marco (1990), Spencer (1991, especialmente 49-53 e 216-224) e, aínda que só trata os modelos IP e WP, Bosque (1983) e Bustos Gilbert (1998).

3.1.1.1. Modelo *Item and Arrangement*

En primeiro lugar, o *Item and Arrangement* (IA) –nas súas versións romances *Unidade e Orde* (Morant Marco 1990) ou *Elemento e Disposición* (Bosque 1986, Pena 1999)– é un modelo que se postula nas teorías lingüísticas estruturais de Bloomfield e que se reformula a mediados do século XX cos estudos distribucionalistas posbloomfieldianos de Harris (1948), Nida (1949) e Hockett (1954), entre outros. Neste modelo, a análise lingüística consiste en tomar un determinado enunciado e ir descompoñendo nos seus constituíntes inmediatos en sucesivas etapas de análise até chegar a delimitar as unidades significativas mínimas, chamadas “morfemas” (cfr. §2.1.). As representacións fonémicas das palabras, isto é, os segmentos recorrentes, denomínanse “morfos”.

O IA describe as relacións internas dentro das palabras ou dos sintagmas que son de tipo secuencial ou linear e presenta un método de análise gramatical, denominado “análise morfé mica”⁷² (Pena 1990: 12), en que se distinguen dúas etapas. Nunha primeira, denominada “morphemics”, segméntase a forma fonémica dunha palabra en segmentos mínimos portadores de significado constante, separadamente combinábeis, conmutábeis e recorrentes, ou sexa, que aparecen noutras palabras co mesmo significado, co fin de obter a listaxe de morfos dunha lingua. A seguir, co fin de inventariar os morfemas e as súas variantes de realización, os diferentes morfos –que, por tanto, son diferentes a nivel fonémico– agrúpanse como morfemas, se presentaren significados diferentes, ou como alomorfos, no caso de teren o mesmo significado. Alén disto último, para que dous ou máis morfos poidan ser agrupados á volta dun mesmo morfema, deben estar en distribución complementaria. Finalmente, descríbense as diferenzas fonémicas entre os alomorfos de cada morfemas, clasifícanse e compáranse coas diferenzas entre alomorfos doutros morfemas. Na segunda etapa, chamada “tactics”, descríbese a estrutura da unidade complexa en función da distribución mutua das unidades significativas mínimas que hai no interior (Pena 1990: 14).

⁷² Seguindo tamén Pena (1999: 77), cfr. Matthews (2002), en que se ofrece o mellor estudo crítico sobre este método de análise morfé mica. Por outra parte, este método analítico é o que resulta máis familiar, pois é o que figura en bastantes manuais de gramática ou de lingüística xeral, a usar nocións como *morfo*, *morfema*, *alomorfo*, *morfo cero*, *distribución dos morfos*, *morfo continuo/discontinuo*...

Así pois, o modelo *IA* concibe a palabra como unha secuencia linear de morfemas e morfos como constituíntes últimos nunha correspondencia un a un, en que se trata de facer explícitos, de acordo coa metodoloxía distribucional, os contextos en que aparece unha determinada forma (Bosque 1983: 145). A estrutura das palabras descríbese, xa que logo, por medio dun patrón ou esquema; así, por exemplo, o patrón (ou estrutura) dos adxectivos en galego é o seguinte: *alt-a-s*. A este respecto, o modelo *IA* considera que as diversas formas dun adxectivo (*alto*, *alta*, *altos* e *altas*) son palabras distintas, xa que están constituídas por diferentes conxuntos de morfemas, ao contrario do modelo *WP* en que todas elas serían formas dunha única palabra. Deste modo, para o modelo *IA* non fai sentido falarmos de palabras variábeis e invariábeis, pois todas as palabras son “disposicións” (*arrangements*) particulares de morfemas; podemos, no entanto, ter palabras monomorfémicas, trimorfémicas etc.

Como evidencia Pena (1990), así como Morant Marco (1990: 144) e Bybee (1996), este modelo de descrición funciona en linguas de carácter aglutinante, aquelas que teñen unha estrutura baseada na concatenación de morfemas, mais non explica problemas formais que se encontran nas linguas flexivas:

El modelo así formulado es un modelo simple y homogéneo que, además, resulta adecuado para el análisis de lenguas de tipo aglutinante, onde la constitución morfémica de la palabra se caracteriza preferentemente por la yuxtaposición mecánica y regular de afijos; pero no resulta tan adecuado el modelo para el análisis de lenguas conocidas tradicionalmente como flexivas, donde la afijación conlleva en muchos casos la coalescencia o fusión entre los morfos y donde, además, se utilizan las modificaciones internas o cambios pertinentes a la raíz de las palabras; ambos fenómenos dificultan el análisis según dicho modelo pues no siempre será posible hacer la segmentación entre morfos ni, por consiguiente, mantener la relación alomórfica en la correspondencia simple uno a uno (Pena 1990: 21).

Por outra banda, non sempre é fácil sabermos cal é a forma real dun morfema, aínda que establezamos as variantes por distribución. Así, por exemplo, “no podemos decir que un prefijo negativo “abstracto” se representa mediante las formas /in-/ /im-/ /i-/, porque existen varios prefijos negativos (*in-*, *des-*, *a-*) la mayor parte de las veces con idéntico significado” (Bosque 1983: 145).

Debido a estas inadecuacións, o modelo foi sometido a remodelacións parciais; tanto é así que “si se suman las distintas modificaciones de que ha sido susceptible el modelo tal como se ha formulado en un principio, el modelo resultante es practicamente distinto y, además, tan heterogéneo que difícilmente es definible” (Pena 1990: 21). Os principais fenómenos revisados afectan fundamentalmente á restrita relación alomórfica,

xa que se acabará por admitir todas as posibilidades, isto é, que un morfo se corresponda unicamente a un morfema, que ningún morfo se asigne con ningún morfema ou máis (morfo cero⁷³), que un morfo se corresponda con máis dun morfema (morfo superposto ou acumulativo) e que un morfo non se asigne a ningún morfema (morfo baleiro).

Noutra orde de cousas, tamén nos interesa salientar outro trazo deste modelo, que consiste na eliminación da distinción entre Morfoloxía e Sintaxe e na consideración do sistema gramatical dunha lingua como un dominio de investigación único e uniforme canto á análise (Pena 1999: 77). Como indica Bloch (1947: 399-400): “Any sentence, phrase, or complex word can be described as consisting of such-and-such morphemes in such-and-such order”.

Os dous modelos que imos describir a seguir, *IP* e *WP*, negan as dúas nocións básicas deste IA: a do morfo como segmento discreto e identificador do morfema e a de relación alomórfica entendida como o emparellamento morfo-morfema na correlación un a un. Así mesmo, tamén se critica que o modelo *IA* se limite a enumerar as variantes alomórficas sen explicar a súa distribución nin sen indicar que morfo representa o morfema.

2.1.1.2. Modelo *Item and Process*

O segundo modelo, *Item and Process (IP)*, ou *Unidade e Proceso*, á diferenza do anterior (*IA*), ten unha concepción dinámica e sintética da lingua segundo a cal as distintas formacións son o resultado de aplicar nunha determinada orde diferentes *procesos* de formación a unha forma básica que se toma como punto de partida (normalmente a raíz). Así, como vimos, se no modelo *IA* se analizaba a palabra nos seus constituíntes últimos (p. ex.: *re-forza-mento-s*), no *IP* a palabra “reforzamento” é resultado de aplicar, nunha determinada orde, sucesivos *procesos* de afixación, neste caso, á forma básica (p. ex.: *forza* → *reforzar* → *reforzamento* → *reforzamentos*) (Pena 1990: 35-37).

⁷³ A noción de morfo cero ten sido obxecto de moitas críticas. A obxección principal radica en que se trata dun concepto irreal, puramente teórico, creado só para cubrir un baleiro dentro dun esquema morfolóxico.

En consecuencia, este modelo toma como unidade básica da gramática o morfema, ao igual que en IA, e interpreta que as relacións entre os morfemas son secuenciais (Pena 1990: 35). Na realidade, as unidades ou morfemas especificanse nunha forma básica subxacente (Bauer 2004: 60, *s. v.*: **item and process**), tamén chamada raíz, e pártese dela para construír a palabra por medio de procesos (ou fases) sucesivos. Estes procesos morfolóxicos “son procesos de creación de palabras” (Pena 1990: 36) e redúcense aos de adición, ou afixación, á forma base e aos de modificación desta. Como se observa, *IP* interésase pola Morfoloxía derivativa e léxica, polo que explica a formación de palabras a través de procesos aplicados a certas formas básicas xa establecidas.

Canto ás alternancias fonoloxicamente condicionadas, propias do modelo *IA*, a forma de as describir consiste en “establecer una representación fonémica básica o subyacente del morfema a partir de la cual se puedan predecir sus alomorfos por medio de procesos de modificación como asimilación, disimilación, fusión, epéntesis, etc.” (Pena 1990: 34). Segundo isto, a forma básica adoita ser o alomorfo máis frecuente ou aquel que implique menos procesos ou procesos máis simples.

Os primeiros postulados do método *IP* son estruturalistas, pois atribúense tamén a Bloomfield⁷⁴; posteriormente foron desenvolvidos baixo o paraugas xenerativo na década dos anos 70 por diferentes lingüistas, cales Chomsky / Halle (1968), Halle (1973), Hockett (1961), Aronoff (1976) etc.

O máis característico desta nova versión do modelo *IP* é a concepción da Morfoloxía como unha compoñente autónoma da gramática dunha lingua, desvinculada da Fonoloxía, da Sintaxe e da Semántica. Dentro do marco teórico da Gramática Xenerativa créanse dúas disciplinas, a Fonoloxía xenerativa e a Morfoloxía xenerativa. A respecto desta última, que é a que nos interesa neste estudo, as súas técnicas de análise baséanse nun modelo de *proceso*, en regras transformacionais coñecidas co nome de “regras de formación de palabras” (RFP) (cfr. as siglas inglesas WFR [Word Formation Rules]). O primeiro traballo en que aparece clasificado o proceso morfolóxico das RFP

⁷⁴ De aí que, como anota Pena (1990: 35, n.61), nas descrições gramaticais dos anos 40 e 50 se combinen con frecuencia as técnicas dos modelos IA e IP.

Con todo, conforme Bosque (1983) –que segue Matthews– e Morant Marco (1990: 141), este modelo ten un precursor claro nos gramáticos hindús, que estableceron as regras de formación de palabras para o sánscrito.

dentro da compoñente do léxico autónomo é nos “Prolegomena to a Theory fo Word Formation” de Halle (1973). Podemos observar o seu modelo de descrición morfolóxica no seguinte deseño:

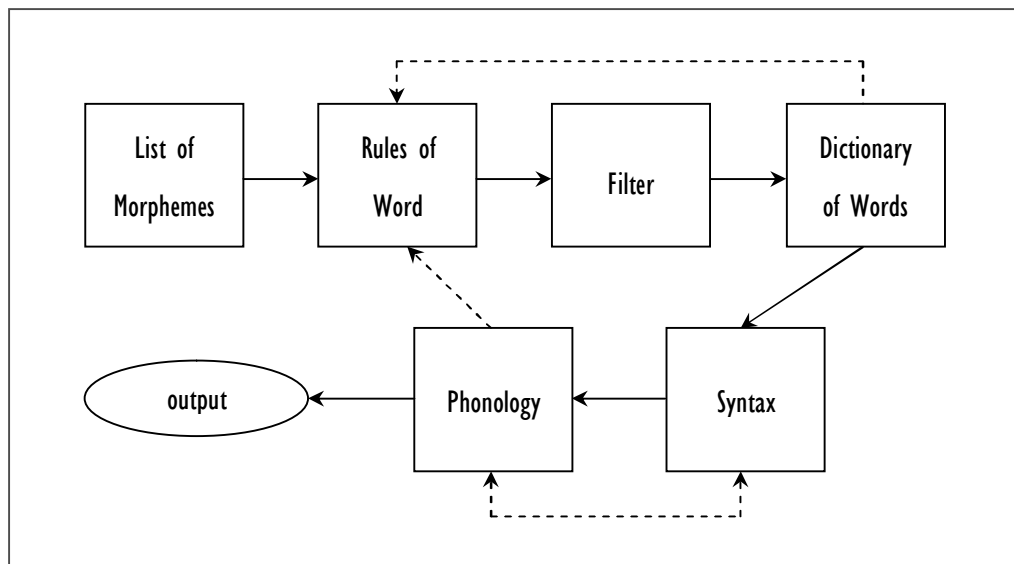

Figura 1. Modelo de descrición morfolóxica de Halle

Segundo este modelo, a Morfoloxía está formada por tres compoñentes: a listaxe de morfemas, as regras de formación de palabras e o filtro que contén as “propiedades idiosincrásicas” das palabras (Pena 1990: 45).

Este enfoque, iniciado por Halle, continúa no estudo que se desenvolve na análise morfolóxica por regras de Aronoff (1976). Este autor non acepta o modelo de Halle por unha razón sinxela: acredita que o morfema non é unha unidade significativa, porque o significado da palabra derivada non pode obterse a partir do significado dos seus compoñentes. Por tanto, proxecta un mecanismo de derivación que parte da palabra e consta de:

- Un dicionario, formado unicamente por palabras existentes e simples.
- Unhas Regras de Formación de Palabras (RFP) en que se encontran os afixos. Estas son regras derivativas encargadas de especificar as palabras sobre as cales se pode operar, a etiqueta sintáctica e o marco de subcategorización da palabra resultante xunto coa interpretación semántica.
- Unhas Regras de Reaxustamento (RR), que actúan tras as RFP, que teñen a función de axustar a forma fonolóxica da palabra antes de esta ser sometida á inserción léxica.

Aronoff diferencia dous tipos de RR: as Regras de Truncamento (RTr), que eliden o morfema final do tema perante un sufixo determinado, e as Regras de Alomorfía (RAL), encargadas de axustaren as formas dun morfema no contexto doutro morfema.

Este modelo, na súa versión inicial, é susceptíbel dunha obxección fundamental para o lingüista, pois resulta inadmisíbel describir procesos como asimilación, disimilación, metafonía etc. desde unha posición sincrónica dun determinado estado de lingua. Por outra parte, describir os procesos morfolóxicos a partir dunha forma básica (raíz) pode ser efectivo para linguas cunha flexión relativamente simple, como a do inglés, mais non para outras cunha flexión máis complexa como a nosa. Así mesmo, non se proporciona un criterio válido para decidir cal é a forma básica sobre a que ha de operar o proceso (Morant Marco 1990: 147-148) nin para explicar un conxunto de fenómenos alomórficos predicíbeis (Bustos Gisbert 1998: 40). E finalmente, outro inconveniente deste modelo é o feito de se non especificar a orde que han de seguir os procesos na derivación, nin sequera nos casos de parasíntese.

2.1.1.3. Modelo *Word and Paradigm*

Finalmente, o modelo *Word and Paradigm* (WP), na súa versión vernácula *Palabra e Paradigma*, ten uns principios e uns métodos de análise diferentes aos dous anteriores. Este modelo encóntrase xa implícito nas gramáticas clásicas de Dionisio de Tracia ou Prisciano e, no xeral, en toda a tradición gramatical das linguas indoeuropeas. Como apunta Pena (1990: 63), as primeiras versións do modelo WP modelo encóntranse no ano 1959 en Robins e será desenvolvido e formalizado no marco da gramática xenerativa por Matthews e, posteriormente, por Anderson, Hammond, Platt, Thomas-Flinders etc. dentro do que se coñece como modelo *Extended Word-and-Paradigm* (EWP). A respecto da súa concepción morfolóxica, WP parte da palabra como unidade de estudo e das relacións entre forma e significado que se establecen entre unha palabra e o resto da súa familia lexical que configura un paradigma. Desde esta óptica, o modelo WP ten unha visión modular da Morfoloxía, caracterizada polo establecemento dunha serie de redes de conexións internas entre os diferentes elementos que configuran o

paradigma, e relaciónase coa hipótese asociativa polo feito de separar a Morfoloxía do resto de compoñentes da gramática.

As características singulares do modelo *WP* son dúas: por unha banda, considerar a palabra como unidade básica da análise gramatical –aínda que non mínima (Pena 1990: 63)– e, por outra, agrupar as palabras variábeis como membros dun paradigma para logo describir as relacións de oposición entre elas e no interior do paradigma. A metodoloxía de sistematización dos trazos regulares que partillan os termos dunha mesma familia lexical corresponde coa noción clásica de analoxía, como principio básico para organizar nun paradigma ou nun esquema gramatical as palabras que manteñen unha relación de ‘semellanza ou proporción’ formal e semántica. Segundo esta perspectiva, e a recuperarmos o exemplo anterior de *alto, alta, altos, altas*, cada unha destas formas constitúe unha palabra, das cales unha é escollida como “representante” do paradigma enteiro e é recoñecida como a “forma de citación” do paradigma.

Do punto de vista lingüístico, a unidade de análise do paradigma estúdase e amplíase no modelo *WP*. Na estrutura interna da palabra diferénciase entre o tema ou raíz, chamada “lexeme”, que é a parte invariábel que permite agrupar semanticamente os termos que teñen a mesma forma, e a parte flexiva (“afixos flexivos”), en troques, é a que determina a existencia dun paradigma, pois o conxunto de terminación é o que configura sintacticamente unha estrutura paradigmática. Neste modelo, a parte invariábel e flexiva da palabra, denominada *grammatical word*, considérase un todo porque é a que “asume el papel identificador de las categorías gramaticales dadas en un determinado paradigma” (Pena 1990: 64). O modelo implementa, por tanto, a Morfoloxía flexiva.

As técnicas de análise do modelo *WP* son, por tanto, os paradigmas, coñecidos tamén como esquemas ou patróns derivativos. O método de análise do *WP* consegue resolver algúns dos inconvenientes que se encontran na técnica de distribución ou de *arrangement* do modelo *IA*. Así, concibir a palabra como unidade mínima supón eliminar a ambigüidade da homonimia de morfós (Pena 1990: 67) e tamén resolver os problemas relacionados coa segmentación, como nos casos dos *cranberry morphs* (Aronoff 1976, Bybee 1996: 64), en que non é posíbel realizar unha separación en morfemas. Pola súa parte, a práctica da análise morfolóxica no modelo *WP* adoita ser máis favorábel que o modelo baseado nas RFP de *IP* (Bybee 1996), porque as irregularidades que aparecen nos procesos analóxicos poden xustificarse desde un punto de vista asociativo.

Como anunciamos anteriormente, este modelo *WP* ten unha segunda versión desenvolvida nos estudos de Anderson (1977), e doutros lingüistas que xa citamos, coñecida como o modelo *Extended Word and Paradigm (EWP)*. Nesta segunda versión, sitúase a proposta de Zwanenburg (1984a e 1984b), cualificada como *derivation types* ou *word formation types*.

Nos últimos anos encontramos na Lingüística Cognitiva outros modelos de descrición que teñen en conta os principios do EWP e doutros enfoques, como o método formal computacional ou conexionista, que defende Bybee (1985 e 1996) no seu *modelo de redes* –baseado tamén en esquemas ou patróns morfolóxicos–, ou o modelo de *Morfoloxía de base lexema-morfema* (ing. *LMBM [Lexeme-Morpheme Base Morphology]*) de Beard (1995), que é unha variación do modelo que Aronoff (1994) denomina *lexeme-base morphological theory*.

Por outra parte, tamén encontramos o modelo morfolóxico da Morfoloxía Natural, teoría nacida en Europa por volta dos anos 70 co propósito de se ocupar de determinados aspectos ignorados pola Gramática Xenerativa e Transformacional. Esta corrente, cuxo máximo representante é Dressler, preséntase como un modelo de carácter funcional que presenta cinco compoñentes lingüísticas relacionadas, a saber: a fonolóxica, a morfolóxica, a sintáctica, a léxica e a textual. Cada un destes é definido por unha serie de funcións en que a cuestión principal é a do fin para o que un elemento ou operación (morfolóxica, sintáctica...) é utilizada; por exemplo, na Morfoloxía diferéncianse dúas funcións principais: a da morfoloxía flexiva, que expresa as categorías sintácticas das palabras derivadas, e a da morfoloxía derivativa, cuxa función é formar novas palabras por medio de termos morfoloxicamente derivados. Por tanto, non se privilexian determinados fenómenos morfolóxicos en detrimento doutros.

3.2. A formación de palabras nas gramáticas históricas do portugués e do galego

É tamén importante examinar a información que nos proporcionan as gramáticas históricas do portugués e do galego. Porén, antes de analizarmos este proceso formador de palabras nas gramáticas históricas do portugués, elaboradas tanto no espazo portugués como no brasileiro, e nas do galego, cómpre contextualizarmos que se entende por gramática histórica; consecuentemente, imos explorar cales son as obras que se encadran baixo este binomio. Logo desta reflexión previa, en que fixaremos o *corpus* histórico-gramatical, profundaremos unicamente naquelas obras que tratan o fenómeno da formación de palabras, xa que non se aborda en todas as gramáticas históricas⁷⁵.

3.2.1. Gramática histórica e gramáticas históricas

Talvez sexa necesario revisar o concepto de “gramática histórica”, como recentemente indicou Wulf Oesterreicher (2007)⁷⁶, mais para a elaboración desta pesquisa, así como para o establecemento do *corpus* de gramáticas históricas existentes, é preciso partirmos de parámetros tradicionais, xa que a maioría das gramáticas históricas tiveron a súa creación nos inicios do século XX, de maneira que recibiron as teorías dos comparativistas e neogramáticos, principalmente, alén dos estruturalistas.

Como é sabido, o descubrimento do parentesco do sánscrito co latín e o grego supuxo o reactivo, como se dunha reacción química se tratar, para o estudo dos primeiros traballos de Lingüística Histórica. Do confronto entre esas linguas, xunto coa persa e coa alemá, xurdiu a Gramática Comparada en 1816 da man de Franz Bopp⁷⁷ (*Über das Conjugationssystem der Sanskritsprache in Vergleichung mit jenem der griechischen, lateinischen, persischen und germanischen Sprache*) e, seis anos despois (1822), a

⁷⁵ Trataremos en primeiro lugar as gramáticas históricas do portugués por seren cronoloxicamente anteriores á primeira gramática histórica galega, de 1909.

⁷⁶ Para este autor, a concepción tradicional de gramática histórica non é válida e expón unha nova proposta na cal o aspecto lingüístico debería estar combinado coas tradicións discursivas, co espazo variacional e co contacto entre linguas.

⁷⁷ Con todo, é de xustiza advertir que –como xa anotamos en §2.1.– uns anos antes, en 1808, Friedrich Schlegel publicou o tratado *Über die Sprache und Weisheit der Indier*, en que estudou as estruturas das linguas conforme as súas relacións xenéticas; alén disto, parece deberse a el a introdución do termo “gramática comparada” (Robins 2000: 241).

Gramática Histórica con Jacob Grimm (*Deutsche Grammatik*), centrada na lingua alemá (Yllera 1983: 345-346). En consecuencia, o punto de partida da Lingüística Histórica, así como da Gramática Histórica, sitúase nos inicios do século XIX, aínda que anteriormente houbera intentos illados⁷⁸, e ambas nacen asociadas ao comparativismo. A partir dese momento, comezan a aparecer diversas gramáticas históricas, como a de F. Diez, que a mediados do século XIX (1836-1844) sintetiza o método comparativo de Bopp e o aspecto histórico de Grimm, ou a do neogramático W. Meyer-Lübke, que atravesará os séculos XIX e XX (1890-1906). Neste período intersecular tamén se produce o apoxeo das gramáticas históricas do portugués (que tiveron como referencia fundamental as gramáticas deses dous autores), así como doutras linguas románicas, auxe a que se incorpora igualmente o galego con V. García de Diego (1909)⁷⁹.

Tórnase obrigado, por tanto, aplicar, para a análise e estudo das gramáticas históricas, primordialmente as máis antigas, a definición tradicional de “gramática histórica”⁸⁰, que extraemos do xa citado traballo de Oesterreicher:

En principio, la ‘gramática histórica’ se definió en el marco de la lingüística histórico-comparativa como estudio diacrónico de todos los niveles del sistema gramatical de una lengua particular, o también de una familia de lenguas. [...] La gramática histórica persigue poner en relación diferentes etapas de la evolución gramatical de una lengua así como presentar, y, si es posible, explicar, los cambios que han tenido lugar en la fonología, la morfología y la sintaxis e incluso reconstruir, hipotéticamente, formas lingüísticas no documentadas (Oesterreicher 2007: 109).

Esta definición débemola enriquecer co ensaio provisorio sobre gramáticas históricas románicas do ucraíno Yakov Malkiel (1968), un clásico no estudo da Gramática Histórica como disciplina, que na década de 60 chamaba a atención sobre a

⁷⁸ Con todo, é necesario puntualizar que hai certos precedentes illados do comparatismo desde o século XVI, mais esta corrente non xerminou como disciplina científica até o século XIX (Yllera 1983: 346).

⁷⁹ Sorprende, curiosa e gratamente, o feito de o galego se unir aos estudos de gramática histórica practicamente á par das outras linguas románicas, como a portuguesa, xa que o galego, como sabemos, se incorporou serodiamente ao estudo gramatical sincrónico. Con todo, é común a exigüidade de manuais e o uso diglósico do español como lingua vehicular do volume, mentres o galego serve como fonte dos exemplos.

Para unha visión xeral da tradición gramatical galega, véxase Sánchez Rei (2005a: 93-121).

⁸⁰ Situación diferente é, de se crear unha nova gramática histórica, como debería abordarse e cal debería ser a súa estrutura, principalmente tendo en consideración os últimos estudos que incorporan achegas da xeografía lingüística, da psicolingüística ou da sociolingüística.

necesidade dunha nova orientación⁸¹, e, ao mesmo tempo, enunciaba os principios necesarios para unha gramática histórica:

A historical grammar may be defined as a formal arrangement of strictly linguistic data pertaining to structure rather than to the lexicon and viewed in diachronic perspective; that is to say, it presupposes at least two parallel sets of forms separated by a sufficiently extended period of time for sharply marked contrasts between corresponding forms to have crystallized, if not in every instance, at least on a considerable scale. [...] Every historical grammar is, by definition, comparative, the minimum comparison residing, we recall, in a point-by-point confrontation of two successive, reasonably distant stages of the same language (Malkiel 1968: 72-73).

A tomar como base esta definición, tanto Martins (1996) como Caetano (2003), confeccionan, con certas diferenzas, o inventario de gramáticas históricas. Ana Maria Martins, nunha comunicación presentada ao *XI Encontro da APL*, contempla un total de 17 obras “de maior fôlego e ambição; elaboradas visando a comunidade científica” (Martins 1996: 56), en contraposición ás “gramáticas didácticas” e a varios monográficos sobre diacronía, non atribuíbeis ao rótulo “gramática histórica”.

Pola súa parte, Maria do Céu Caetano (2003), na súa excelente tese de doutoramento en que estuda a formación de palabras nas gramáticas históricas, a se centrar fundamentalmente na sufixación, examina os artigos de Malkiel e de Martins e reelabora o *corpus* de gramáticas históricas, cifrado en 18 obras. Porén, o repertorio de Caetano difire en certos aspectos do de Martins, ao non concordar coa exclusión das gramáticas “didácticas” nin co inherente “cientifismo” que estas deben posuír, ao que hai que engadir o simple nominalismo (“elementar”, “noções”, “pontos”...), pois a inserción no rango “gramática histórica” non depende de que a obra leve este cualificativo, senón que a concepción latente no libro (moitas veces manifestada nos prólogos), a estrutura e o tratamento, sexan os propios dunha gramática histórica.

Á vista do anterior, cremos necesario facer un punto de encontro entre as dúas propostas das investigadoras portuguesas e a definición tradicional, enriquecida coa achega malkieliana. Deste modo, propomos unha serie de características que debe posuír

⁸¹ “The prospects of revival are today less break than they were thirty years ago. Now that the novelty of straight descriptivism has begun to wear off, now that lexicocentric linguistic geography certainly is past its peak, a golden opportunity cannot be made good through an unimaginative return to past practice. To be reactivated, historical grammar must move in the direction of general glottodynamics, not only away from de cloggy detail and toward a more coherent integration of the whole, but at the same time ever closer to the establishment of truly evolutionary –beside essentially static– categories of transmutation” (Malkiel 1968: 147-148).

unha gramática histórica tradicional. Tratarase, pois, dun estudo diacrónico das disciplinas básicas do sistema gramatical, exento dun enfoque comunicativo, en que haberá unha comparación mínima de dous estadios lingüísticos, tratados con amplitude e profundidade (“breath and deep”, Malkiel 1968: 73-83). A estrutura e método da obra responderá a un parámetro comparativo e terá unha finalidade histórico-gramatical, sen necesariamente estar enfocada a un público “científico”.

Con base nisto, reestruturaremos o catálogo de gramáticas históricas do portugués, alén de incorporarmos as galegas. Non obstante, para a análise da prefixación, imos seleccionar no corpus xeral só aquelas que teñan este proceso morfolóxico.

En consecuencia, o acervo histórico-gramatical do portugués está constituído por 20 gramáticas, elaboradas tanto no territorio portugués como no brasileiro (sendo neste sector onde encontramos máis obras saídas do prelo), en canto o do galego consta unicamente de dúas gramáticas históricas. O marco temporal en que se desenvolven estas obras abrangue o arco de 1876 a 1975, para o portugués, e de 1909 a 1997, no caso do galego.

I. Gramáticas históricas da lingua portuguesa⁸²

1. [1876] Teophilo Braga: *Grammatica Portugueza Elementar*.
2. [1878] Carl von Reinhardstoettner: *Grammatik der Portugiesischen Sprache*.
3. [1878] Manuel Pacheco da Silva Júnior: *Grammatica Historica da Lingua Portugueza*.
4. [1884] (1906²) Jules Cornu: *Grammatik der Portugiesischen Sprache*.
5. [1887] (1913⁴) Pacheco da Silva Jr. e Lameira de Andrade: *Grammatica da Lingua Portuguesa*.
6. [1900] António Ribeiro de Vasconcelos: *Grammática Histórica da Lingua Portuguêsa⁸³*.

⁸² Colocamos excepcionalmente por motivos diacrónicos, en primeiro lugar, a data da primeira publicación entre corchetes e, a seguir, a última edición que consultamos e que foi corrixida en vida do autor. No caso de existir unha única tirada, esta vai igualmente entre corchetes. Ao longo do traballo, así como nas Referencias bibliográficas (cf. §8.), empregamos a orde habitual no sistema de citación americano que seguimos, excepto para Sequeira [1938a] e [1938b], en que utilizaremos sempre o ano da primeira edición.

⁸³ Para a datarmos esta gramática, establecemos o ano que aparece impreso no prólogo, xa que a edición carece de tal referencia ora no inicio, ora no final do volume.

7. [1916] (1935⁹) Eduardo Carlos Pereira: *Grammatica Historica*.
8. [1916] (1937⁸) Othoniel Mota: *O Meu Idioma*.
9. [1917] Hermínio Sarmiento: *Gramática Histórica e Comparativa da Língua Portuguesa*.
10. [1919] (1930²) José Joaquim Nunes: *Compêndio de Gramática Histórica Portuguesa. Fonética e Morfologia*⁸⁴.
11. [1929] Antenor Nascentes: *O Idioma Nacional. Vol. IV*.
12. [1930?] (s.d.³) Brant Horta: *Noções de Gramática Histórica da Língua Nacional*⁸⁵.
13. [1931] (1964³) Manuel Said Ali: *Gramática Histórica da Língua Portuguesa*.
14. [1933] (1986) Joseph Huber: *Gramática do Português Antigo*.
15. [s.d.] (1937²) Jaime de Sousa Martins: *Elementos de Gramática Histórica*.
16. [1938a] (1959³) Francisco Júlio Martins Sequeira: *Gramática Histórica da Língua Portuguesa*.
17. [1938b] Francisco Júlio Martins Sequeira: *Gramática de Português*.
18. [1938] (1973⁶) Ismael de Lima Coutinho: *Pontos de Gramática Histórica*⁸⁶.
19. [1938] (1961) Edwin Williams: *Do Latim ao Português. Fonologia e Morfologia Históricas da Língua Portuguesa*.
20. (1975) Joaquim Mattoso Câmara Jr.: *História e Estrutura da Língua Portuguesa*.

II. Gramáticas históricas da lingua galega:

21. [1909] (1984) Vicente García de Diego: *Elementos de gramática histórica gallega*.
22. [I: 1995; II: 1997] (I: 1999⁴; II: 2001²) Manuel Ferreiro: *Gramática histórica galega. I. Fonética e Morfosintaxe; II. Lexicoloxía*.

⁸⁴ Seguimos a 2.ª edición por ser a última corrixida en vida polo autor.

⁸⁵ A data estimada de 1930 para a primeira edición é proposta por Caetano (2003: 20, n.1), a se basear na “Impressão de Leitura” (que aparece na 2.ª e 3.ª edición) de João Ribeiro, que fai referencia ás gramáticas anteriores de Pereira [1916] e Nascentes [1929], sen facer alusión á de Ali [1931]. Alén disto, é significativo que se produce unha mudanza titular da 2.ª para a 3.ª edición da obra, xa que as *Noções de Gramática Histórica da Língua Portuguesa* convértense en *Noções de Gramática Histórica da Língua Nacional*, talvez influenciado pola importancia alcanzada da obra de Nascentes, que en 1943 é impresa por terceira vez, desde a primeira de 1929.

⁸⁶ Esta 6.ª edición póstuma corrige os erros tipográficos da anterior, última revisada polo autor.

No repertorio portugués, hai unha serie de gramáticas en que as dúas autoras citadas coinciden, como as de Braga, Silva Jr., Vasconcelos, Pereira, Nunes, Horta, Ali, Huber, Martins, Coutinho, Sequeira [1938a] e Câmara Jr. As gramáticas de Cornu e Williams, son inventariadas por ambas, mais non forman parte do corpus de estudo de Caetano por non trataren a Formación de palabras. De igual modo, Martins (1996) considera tres gramáticas históricas, a de Nascentes, Coelho e Sá Nogueira, das cales Caetano rexeita estas dúas últimas por trataren só a Fonética. No lado contrario, só Caetano (2003) inclúe a Reinhardstoettner, Silva e Andrade, Leite de Vasconcelos, Sequeira [1938b] e Michaëlis de Vasconcelos. Porén, ningunha delas fai referencia á de Herminio Sarmiento.

En consecuencia, as 22 gramáticas mencionadas adáptanse a eses parámetros que expuxemos. Canto á estrutura e postulados teóricos, é evidente que a maioría dos gramáticos continúan o modelo, algúns declaradamente, que consagraron F. Diez e W. Meyer-Lübke, nas *Grammatik der Romanischen Sprachen*, de título homónimo. Nestas obras, séguese unha organización cuadripartita, de acordo coas disciplinas lingüísticas máis habituais: I. Fonoloxía, II. Flexión, III. Formación de palabras e IV. Sintaxe, en Diez (1836-1844); e I. Fonoloxía, II. Morfoloxía (Flexión e Formación de palabras) e III. Sintaxe, segundo Meyer-Lübke (1890-1906).

Así, a gramática de Braga (1876), a pesar de non levar no título o rótulo gramática histórica, no subtítulo fai referencia ao “methodo historico-comparativo” e trata a “Phonologia”, a “Morfologia” (en que se encontra a Formación de palabras) e a “Syntaxe”⁸⁷. Braga segue unha estrutura análoga á de Diez, a quen cita en varias ocasións, de igual modo que Carl von Reinhardstoettner (1878).

Pacheco da Silva Jr. publica en 1878 unha gramática histórica e en 1887 sae á luz, en autoría con Lameira de Andrade, unha gramática de portugués, sen reflectir no título que é histórica. Seguindo a Caetano, decidimos incluír esta última polo feito de “não apresentar grandes diferenzas quanto ao conteúdo, método e estrutura, quer relativamente à *Gramática Histórica da Língua Portuguesa* de Silva Jr. (1878), quer no que diz respeito às restantes” (2003: 26), posto que se asenta na comparación mínima de dous períodos diacrónicos e está dividida en dous “livros”: o primeiro dedicado á Lexicoloxía,

⁸⁷ Para unha descrición máis pormenorizada da análise e estrutura das diversas gramáticas históricas, véxase Caetano (2003: 19-82).

en que se encontra a Morfoloxía, e no seu interior a Formación de palabras; o segundo, á Sintaxe.

Na *Grammatica Historica* de Pereira (1935) encontramos un estudo amplo, profundo e rigoroso das diversas disciplinas lingüísticas baixo un prisma histórico. Organizada á volta de catro grandes bloques, a Fonética, a Morfoloxía (restrita á flexión), a Etimoloxía (que abarca desde a constitución do léxico portugués, en que se trata a derivación e composición, até a Semántica) e a Sintaxe (sen dúbida, a parte máis traballada), esta obra caracterízase pola adopción dunha terminoloxía coidada e dun tratamento completo das disciplinas habituais.

O brasileiro Othoniel Mota, seguidor de Vasconcelos e de Pereira, publica, por vez primeira en 1916, baixo o título *O Meu Idioma*, unha obra que tamén se pode catalogar como gramática histórica, combinando o aspecto histórico co didáctico-expositivo. Organizada en *lições*, que é como titula os capítulos, trata a Fonoloxía, a Morfoloxía (ligada á Etimoloxía e á Flexión) e a Formación de palabras, nun apartado independente, sempre cunha perspectiva diacrónica.

A *Gramática Histórica e Comparativa da Língua Portuguesa*, de Hermínio Sarmiento (1917), cumpre cos requirimentos necesarios para formar parte do corpus histórico-gramatical. Por un lado, a obra fócuse desde un punto de vista histórico, en que se comparan diversos estados evolutivos das palabras e, en xeral, da lingua. Por outro, Sarmiento distribúe a obra en tres partes basilares, Fonoloxía, Morfoloxía e Sintaxe, ás que hai que agregar unha cuarta, denominada “Sematologia”.

Nunes converteu o *Compêndio de Gramática Histórica Portuguesa* (1930) nun clásico nos estudos gramaticais diacrónicos. O volume articúlase á volta de dous grandes eixos, a “Fonética ou estudo dos sons” e a “Morfologia ou estudo das formas”.

O cuarto volume de *O Idioma Nacional* de Nascentes (1929) formúlase como unha gramática histórica, fronte aos volumes anteriores que posúen un cariz máis “expositivo”, conforme o autor. Este cuarto libro estrutúrao en tres partes cunha óptica diacrónica: a Fonética (leis fonéticas, fôrmas converxentes e diverxentes...), a Morfoloxía (que só atende á flexión), e a Sintaxe (rexencias e construcións, períodos en que se divide a lingua portuguesa e pragmática histórica –primeiro e único gramático que a trata).

Brant Horta (s.d.), en *Noções de Gramática Histórica da Língua Nacional*, ordena o libro en vinte e seis *lições*, que como en Mota (1916) equivalen a seccións, a se pronunciar máis na Fonética e na Morfoloxía flexional.

Coa *Gramática Histórica da Língua Portuguesa* de Manuel Said Ali (1964), recuperamos a estrutura cuádrimembre de Fonética e Flexión (denominados polo autor como “Estudo dos sons” e “Lexeologia”), na primeira parte, e Formación de palabras e Sintaxe do Portugués Histórico, na segunda. Constitúe unha das gramáticas máis completas e rigorosas, xa que atende todas as disciplinas lingüísticas tradicionais, aínda que nalgúns aspectos sexa moi xeral.

En 1933, Joseph Huber publica en alemán unha gramática histórica de portugués, traducida para esta lingua en 1986, a pesar de deter a súa confrontación histórica no período antigo da lingua portuguesa. Nesta *Gramática do Português Antigo*, Huber realiza a mesma división que Diez: Fonética, Morfoloxía (restrita á flexión), Formación de palabras e Sintaxe, ás cales engade unha última titulada “Textos”.

Francisco Júlio Martins Sequeira publica no mesmo ano, 1938, dúas gramáticas de portugués, unha titulada *Gramática Histórica da Língua Portuguesa* e outra simplemente *Gramática de Português*. A pesar de que só a primeira manifesta o viso de historicidade no título, debemos incluír as dúas, dado que a estrutura, visión e contido son os mesmos. Estas dúas gramáticas diferéncianse do resto na concepción da Morfoloxía, que ocupa o bloque central, ao incluír o Léxico dentro desta, de maneira que se engloba por tanto flexión, derivación e composición. A Fonética sitúase antes deste capítulo (que en 1938a ocupa un espazo maior), coa referencia a leis fonéticas, evolucións de vogais e consoantes etc., encanto a Sintaxe (en 1938b máis ampliada) comparece no último lugar, en que trata cuestións de concordancia e funcións sintácticas das diferentes categorías gramaticais.

Pontos de Gramática Histórica de Ismael de Lima Coutinho (1973), aínda que non ten unha estrutura tan marcada como outras gramáticas, nordea cara a dous eixos, a Fonética descritiva e histórica (leis fonéticas e analoxías), e a Morfoloxía flexional. Porén, tamén hai espazo para a Formación de palabras, nun capítulo situado entre ambas as disciplinas. Alén disto, no inicio do libro, logo dunha reflexión sobre a gramática histórica, sobre a lingua etc., repara en varios conceptos como os conceptos de latín vulgar e latín clásico, unha breve historia da lingua e apuntamentos de ortografía, entre

outros. Por outra parte, a gramática fica orfa da Sintaxe, omitida porque, conforme o autor, non aparece nos programas de estudo.

A gramática histórica portuguesa máis próxima no tempo é a de Joaquim Mattoso Câmara Jr. (1975), *História e Estrutura da Língua Portuguesa*, que dimana, como se desprende do título, un enfoque histórico estruturalista revelador “dos avanços alcançados pela Lingüística, desde a sua constituição enquanto ciência até à publicação deste trabalho” (Caetano 2003: 76). A obra de Câmara Jr. aparece fragmentada en dez capítulos, sen computarmos a Introducción, entre os cales dedica un á Fonoloxía, seis á Morfoloxía flexiva, dous ao Léxico (o segundo dedicado á creación de palabras) e o último á Sintaxe.

Alén destas, un grupo de gramáticas históricas caracterízase polo feito de non trataren a Formación de palabras, como a de Cornu (1906), Nascentes (1929) e Williams (1961). O outro grupo de gramáticas destacan polo feito de non incluíren a prefixación. Entre estes últimos temos a peculiar (canto a título e datación) *Gramática Histórica da Língua Nacional* do brasileiro Brant Horta (s.d.), que disemina breves notas sobre a formación de palabras ao longo do libro, xunto cos *Elementos de Gramática Histórica* de Jaime de Sousa Martins (1937), unha das gramáticas históricas máis fracas canto a información fornecida, que tamén presenta de modo disperso a derivación e a composición.

Na órbita galega, o corpus está formado por dúas gramáticas que distan grandemente unha da outra, tanto polo espazo temporal como pola metodoloxía, estrutura e contidos encarados.

O soriano Vicente García de Diego en 1909 converteuse no primeiro autor en elaborar unha gramática histórica para o galego, xustamente na época en que as gramáticas portuguesas, como puidemos enxergar, estaban en pleno apoxeo. O filólogo español redixiu na súa lingua natal os *Elementos de gramática histórica gallega*, que aparece subtitulada “Fonética y Morfología”, os dous núcleos en que se divide o libro.

Pola súa parte, Manuel Ferreiro, coñecedor da tradición gramatical e dos estudos lingüísticos máis actuais, elabora a *Gramática histórica galega* (I: 1995; II: 1999), de maneira que se converte nunha das gramáticas históricas máis completas e exhaustivas de todo o *corpus*, superando en moitos aspectos (terminolóxicos, de contido etc.) as obras

máis antigas. O autor escinde a obra en dous volumes, o primeiro dedicado á Fonética e Morfosintaxe históricas e o segundo á Lexicoloxía. A este respecto, cómpre salientarmos o feito de introducir o termo Morfosintaxe, en que trata os aspectos flexivos das palabras, acompañados de notas sintácticas, polo que non contempla a Formación de palabras na Morfoloxía, senón no Léxico.

Fóra deste inventario de gramáticas históricas, existen aínda outras obras que non incorporamos por estaren incompletas ou careceren dunha estrutura determinada. Porén, non significa que estes “conatos” histórico-gramaticais non sexan dunha gran calidade ou non constitúan unha enorme e riquísima fonte de información.

Nesta exosfera encontramos, por un lado, as gramáticas “unidisciplinares” (segundo a terminoloxía de Malkiel 1968: 83) e, por outro, as monografías. Entre as primeiras, encontramos, p.ex., a de A. Coelho (1868), e a de R. Nogueira (1932), mencionadas por Martins (1996: 56-57), que restrinxen a Gramática á Fonoloxía e Fonética históricas, respectivamente.

No que se refire ás monografías, destacamos especialmente as *Lições de Filologia Portuguesa* (1959) de J. Leite de Vasconcelos e as homónimas *Lições* (1956) de C. Michaëlis de Vasconcelos, apreciadas por Caetano como gramáticas históricas (2003: 28-29). Porén, independentemente de estaren estruturadas en *lições*, pois outras gramáticas tamén o están, o feito de non teren a finalidade e consistencia estrutural propia dunha gramática, senón tenderen á dispersión, así como por estaren definidas polos propios autores como unha compilación de leccións, lévannos a que as recusemos do corpus de gramáticas históricas.

3.2.2. O tratamento dos procesos de formación de palabras nas gramáticas históricas⁸⁸

Na caracterización de cada gramática histórica fomos describindo e apuntando o lugar en que se encadraba a formación de palabras, tal e como tamén fixemos a respecto da súa posición nas diversas teorías lingüísticas. Como se puido observar, nestas gramáticas maniféstanse tres posturas claramente diferenciadas canto á concepción da formación de palabras: a) o estudo dentro da Morfoloxía, b) a inclusión no léxico e c) o tratamento autónomo.

Así mesmo, nestas obras trátanse os procesos da prefixación⁸⁹, da sufixación, da parasíntese e da composición, mais cunha atención desigual. Efectivamente, a sufixación é, con moito, o mecanismo estudado con maior profundidade, seguido da prefixación e da composición; nun último lugar, encóntrase a parasíntese. Por outra parte, en varias gramáticas históricas a prefixación aparece incluída como un tipo de composición, mais realmente a delimitación de cada procedemento non é o fundamental para estes lingüistas. Como afirma M.^a do Céu Caetano:

o desenhar de fronteiras entre derivação e composição não constitui para alguns gramáticos históricos uma preocupação capital, visto que, nas suas opiniões, todos os processos morfológicos dão origem à formação de novas palavras, embora reconheçam a sufixação como o “mais fecundo” e, ao mesmo tempo, como um dos processos mais complexos (Caetano 2003: 6).

Por tanto, imos comprobar que nas gramáticas históricas tamén se reflicte a falta de unanimidade sobre o estatuto ou a identidade gramatical dos diversos mecanismos de formación de palabras, pois, por exemplo, a prefixación aparece incluída quer nos procesos de derivación (que é a postura de Meyer-Lübke) quer nos de composición (a continuar a concepción dieziana), segundo o autor e sen atender a períodos cronolóxicos escolas lingüísticas ou territorios.

Así pois, nas próximas páxinas imos debuzarnos sobre o tratamento que as gramáticas históricas do portugués e do galego confiren aos diversos mecanismos de

⁸⁸ Para un estudo máis completo e sistemático, consúltese a tese de doutoramento de Caetano (2003).

⁸⁹ Parte do contido que a seguir imos expor, xa foi adiantada na nosa contribución nos *Estudos Galego-Brasileiros 4*, en que analizamos a identidade gramatical da prefixación nas gramáticas históricas (López Viñas 2010). De todos os modos, o tratamento conxunto de todos os procedementos por obra gramatical fai que se dilúan as similitudes con este artigo.

formación de palabras, para o cal seguiremos a mesma orde que empregamos anteriormente na exposición de cada gramática. Neste percurso gramatical, desde Theophilo Braga (1876) até Manuel Ferreiro (1999), tamén será palpábel a mudanza de perspectiva e de refinamento na definición, caracterización e clasificación dos diferentes procedementos de creación vocabular.

A nos centramos xa no corpus de gramáticas históricas, a formación de palabras vén dispersa en varios puntos da “Parte II. Da Morphologia” (1876: 19-127) da *Grammatica Portugueza Elementar* de Teophilo Braga. Así, derivación e composición insírense na formación dos substantivos, dos adxectivos e dos verbos. En primeiro lugar, a prefixación aparece referida como un tipo de composición, en que un prefixo, cualificado como “palavra”, se antepón ao radical, alterando o significado da base. É mais, a composición equivale unicamente á prefixación, pois non se inclúe ningún composto con máis de un morfema radical. Fronte a este, o sufixo descríbese como unha terminación, que lle dá “sentido novo ou extensivo” ao termo base (1876: 31).

Aínda que Braga non fai un tratamento profundo dos prefixos, xa que se cinxe a expor cales son os máis “usuais” e os “empregados no uso exclusivamente científico”, proporcionando unicamente exemplos (*antepassado, bemquerença, desagradavel, discordancia, influencia, malandança, não-rasado...*)⁹⁰, chama a atención que inclúe os adverbios *ben-* e *mal-* nos prefixos, como antes fixeran Diez e Meyer-Lübke. Pola contra, a sufixación é definida como un proceso prolífico, cuxos elementos (sufixos) derivan das formas latinas e das formas “diminutivas e pejorativas do genio da lingua” (Braga 1876: 33). Alén disto, no exame de cada sufixo non só se ofrece unha relación de exemplos de cada sufixo (*cidade, ferreiro, italiano, supportavel*), mais tamén as nocións que este expresa e as súas especificidades de forma e significado.

Clasificados en tres tipos segundo a categoría gramatical, diferencia entre sufixos nominais, sufixos adxectivais e sufixos verbais, que á súa vez se subclasifican en “formados por composición” (quer dicir, por prefixación) e “formados por derivación”. Con todo, cómpre matizar que a organización dos substantivos difire levemente a respecto das outras dúas categorías gramaticais, pois Braga diferencia entre: a)

⁹⁰ A explicación desta falta de amplitude descritiva, nomeadamente de tipo nocional, nos prefixos, talvez sexa por Braga considerar que o prefixo “não altera a significação da palavra, e por isso se chama *expletiva*” (Braga 1876: 31).

“substantivos derivados de substantivos”, que subdivide en prefixos portugueses, sufixos portugueses, sufixos diminutivos e sufixos aumentativos; b) “substantivos derivados de adxectivos”; e c) “substantivos derivados de verbos”. Neste último inclúe derivados regresivos en *-o* e en *-a*, mais non considera que sexan sufixos, senón terminación de primeira e terceira persoa do singular do presente do Indicativo dos verbos da primeira conxugación (Braga 1876: 39-40).

Seguindo coa orde cronolóxica, a gramática de Carl von Reinhardstoettner (1878) consta por vez primeira dun capítulo dedicado á formación de palabras (“*wortbildung*”), en que insire derivación e composición, que ocupa 45 páxinas e que se corresponde porcentualmente cunha oitava parte da gramática. Dos catro libros en que se fracciona a obra, a formación de palabras pertence, de maneira insólita, á terceira parte do libro primeiro, “Zur portugiesischen Lautlehre” (Fonética/Fonoloxía portuguesa), que antecede a flexión. Dentro da formación de palabras, o alemán estuda a derivación, tanto nominal (Reinhardstoettner 1878: 122-147) como verbal (Reinhardstoettner 1878: 147-149), e a composición.

Por derivación entende o resultado da unión de “desinencias” aos “radicais”, de modo que o gramático presenta unha descrición e un exemplario bastante exhaustivos de cada sufixo (*gelosia, frescal, rideiro, avisar, formiguejar*), que se ordenan conforme a forma latina orixinaria; fóra desta etimoloxía latina, encóntranse os sufixos ibéricos *-arra* e *-orra* e mais o xermánico *-engo*. É de salientar a diferenciación que o gramático fai (Reinhardstoettner 1878: 147) entre derivación verbal directa, aquela que unicamente se acrecenta un <*-r*> ao “tema” (*força > forçar*), e derivación verbal indirecta, a cal se realiza por medio da xunción dun sufixo *-car, -gar, -ejar, -ecer, -entar...* (*fabricar, gracejar, favorecer, adormentar...*).

Dentro da composición, distingue entre compostos nominais, que son os formados por “substantivo + substantivo” (*pedra-pomes, fidalgo*), por “adxectivo + substantivo” (*maltratada*), por “adxectivo + adxectivo” (*agri-doce*), por “adxectivo + verbo” (*equi-vocar*); compostos por partículas (“*partikel-zusammensetzung*”), que é onde aparece tratada a prefixación (*ante-braço, ob-edecer, per-fectar*); compostos de adverbios nominais (*bem-sabido, mal-andrim*) e adverbios numerais (*bisavó, milfolhas*), de modo idéntico a Diez con *bene-, male-, archi-, vice-...* Repárese tamén que algunha segmentación é sincronicamente incorrecta.

Na *Grammatica Historica da Lingua Portugueza* de Pacheco da Silva Jr. (1878), derivación e composición aparecen en diversos puntos: nos neoloxismos, ao tratar os elementos “grego”, “latino” e “francez”, e nalgúns outros capítulos de forma moi residual. Considera este autor que a derivación é un procedemento riquísimo que consiste na adhesión de sufixos a unha palabra para crear outra nova; así, *lector*, *leitura*, *lectivo*... fórmense a partir de *ler*. Así mesmo, agrupa neste proceso palabras como *telegrapho*, *telegraphista*..., isto é, aglutina unha parte dos polémicos compostos eruditos ou neocompostos.

Porén, á prefixación grega, asociada ao vocabulario científico, destínalle un apartado especial, limitado a unha listaxe de prefixos gregos, enumerados dentro do “Elemento grego” (1878: 108-109). Neste catálogo verificamos unha mestura de prefixos gregos (*ana-*, *anti-*, *dia-*...) cos denominados “temas”, que actualmente se adscriben á neocomposición (*chrono-*, *ortho-*, *thermo-*...).

Nove anos máis tarde da publicación da gramática histórica, Pacheco da Silva Jr. xunto con Lameira de Andrade (1887) dan ao prelo a *Grammatica da Lingua Portugueza*, en que xa aparece un apartado específico sobre a Formación de palabras, precisamente titulado así. Aquí profundan bastante sobre derivación e composición, tratados no capítulo IV da Morfoloxía (Parte III), disciplina que aparece inserida no “Livro I. Lexicologia”. Novamente, pois, a prefixación volta a estar incrustada dentro da composición, pois a palabra composta “forma-se de dous ou mais termos, dos quaes só um experimenta a idéa principal, que é determinada ou precisada pelos outros” (Silva / Andrade 1913: 294). É interesante observarmos, pois, a designación de “termo” que se lle adxudica neste apartado tanto aos prefixos como aos substantivos e adxectivos. Porén, máis adiante, os autores empregan a palabra “partícula” para se referiren aos prefixos, que teñen orixe adverbial ou preposicional, cal *bem-*, *bis-*, *in-*, *mal-*, *semi-*...

Silva / Andrade (1913: 297) son os primeiros en distribuír os prefixos en “separábeis” e “inseparábeis”, de acordo con Diez, segundo teñan vida propia ou existan só como elementos de composición. Así mesmo, separan en prefixos portugueses e latinos, conforme a orixe, en canto os gregos (*an-*, *dia-*) son incorporados na composición propiamente dita, xunto coas bases gregas (*anthropo-*, *gastro-*). Para os autores, un dos tipos de composición por prefixos realízase a través da “junção simultanea do prefixo e do suffixo ao radical” (Silva / Andrade 1913: 298), isto é,

mediante “parasíntese”, que pode ser verbal e nominal (*resfriar, encordoamento*), constituíndo o primeiro rexistro de tal procedemento de formación de palabras nunha gramática histórica portuguesa.

Alén da composición mediante prefixo, os gramáticos brasileiros tamén contemplan a “composição com adverbio” (*bisneto, satisfação, bemdito, maldizer, ingratião, não razão...*) e a “composição propriamente dita” (*beira mar, novo-mundo, porta-voz, contra-veneno...*). Este último tipo de compostos son considerados “phrases descriptivas abreviadas” (Silva / Andrade 1913: 311), polo que podemos enxergar claramente unha concepción sintáctica da formación de palabras. Desta maneira, os compostos clasifícanse conforme catro tipos de procesos: por concordancia (ou coordinación), por subordinación (ou dependencia), verbal ou por partículas (*ante, contra, entre, para, sem, sobre, vice e sub*). Por súa vez, segundo o tipo de relacións que mantiveren, estes poden ser sintácticos ou asintácticos (aqueles en que o primeiro elemento é un tema); canto ao tipo de unión, os compostos poden acharse en xustaposición (*arco-iris*) ou en fusión (*mordomo*).

Por súa parte, consideran a derivación como un proceso de formación de palabras a través do “acrescentamento de um suffixo a um vocabulo primitivo (i. é, ao thema como signal de categoria grammatical)” ou por medio da “modificação de sentido” (Silva / Andrade 1913: 331). O primeiro proceso recibe o nome de derivación propia e o segundo de derivación impropia. Nesta última trata os casos de conversión (*um louco, dormente, jornal*) e de derivación regresiva (*amanho, janta*), aínda que en ningún momento mencionan tales denominacións, como en Braga (1876). Conciben os regresivos como aqueles casos en que se deriva “o substantivo directamente do thema verbal (*subst. verbaes*) ou de uma das fôrmas nominaes” (Silva / Andrade 1913: 333-334). Finalmente, os sufixos poden ser de formación “popular” ou “erudita”.

Na súa *Grammática Histórica da Língua Portuguêsa* Ribeiro de Vasconcelos tamén inscribe a prefixación dentro da composición “perfeita”, que pode ser tanto por adición de prefixos como propiamente dita. Este proceso, xunto coa derivación, aparece estudado nunha subparte da Morfoloxía, a “Thematologia” ou estudo dos temas, sendo o primeiro autor do corpus histórico-gramatical en denominalo así. O estatus do prefixo é definido por Vasconcelos como “palavra” (1900: 134), que novamente se caracteriza por proceder dun adverbio ou dunha preposición. Dentro da composición popular, clasifica

os prefixos adverbiais e preposicionais en “separábeis” (*bem-*, *mal-* e *sobre-*, *entre-*, adverbios e prefixos respectivamente) e “inseparábeis” (*bis-*, *en-* e *es-*, *des-*, en correspondencia), é dicir, se aparecen illadamente como palabras fóra da composición.

A composición erudita, pola súa parte, diferénciase da popular en que se forma “segundo as leis de composição da língua donde nos vëem [sic] os respectivos elementos, quer seja a latina quer a grega” (1900: 139), alén de que na erudita interveñen “*themas de palavras*”. Dentro da composición latina, temos a formada por prefixos, os cales reaparecen “com a sua fôrma latina, ou com fôrma aproximada, certas partículas que, ou não existem no português vulgar, ou están bastante modificadas” (1900: 140-141), como *bene-/ben-*, *bis-*, *inter-/intra*, *male-/mal-*, *ob-*, *per-*, *satis-*, *supra-*... Pola súa parte, na composición erudita grega por prefixos destaca *a-*, *amphi-*, *anti-*, *dia-/di-*, *endo-*, *hyper-*, *pro-*, *proto-*, *tele-* etc.

No que di respecto da derivación, este é o outro medio que ten a lingua “para alargar o ámbito do seu vocabulário”, para facer “*dimanar de palabra ou palavras, existentes na própria língua ou nas outras, uma nova palavra portuguesa*” (Vasconcelos 1900: 125). Neste sentido, os procesos de derivación son creados por vía popular, ora mediante derivación impropia, ora mediante derivación propia, ou por vía literaria ou erudita. A derivación impropia consiste apenas nunha alteración da función da palabra (*o jornal, uma compra, um passe...*) –na cal se encontra novamente a derivación regresiva–, en canto na derivación propia trata os casos de sufixación. Vasconcellos clasifica os sufixos en tres grupos: os que existiron no período arcaico, mais caeron en desuso; os que se manteñen desde os inicios da lingua e aínda sobreviven; e os que se orixinaron xa na lingua portuguesa. Por outra parte, trata da autonomía dos sufixos e da analoxía destes canto a formación:

palavras isoladas, com significação independente, exprimindo uma idéa ou uma imagem própria. Elles não passam de outras tantas fórmulas gerais de idéas abstractas. A língua, encontrando-os nesta ou naquella palavra, destaca-os para os juntar a outras palavras análogas na forma; o suffixo junta à significação destas palavras a idéa accessória que havia nas outras (Vasconcellos 1900: 128).

Outro aspecto que ten en conta Vasconcelos é o da “perda de produtividade de certos sufixos, a qual se verifica, na sua opinião, quando no derivado se perde a ideia secundária expressa pelo prefixo” (Caetano 2003: 102). Alén disto, o gramático tamén

expón que en numerosas ocasións se sobrepoñen “un suffixos a outros por adjuncções successivas” (Vasconcelos 1900: 129) , isto é, concede aos sufixos a propiedade da recursividade.

Desde que sae á luz en 1916, en menos de dez anos, a *Grammatica Historica* de Eduardo Carlos Pereira convértese na gramática histórica portuguesa máis reeditada (xunto coa de Nunes), con nove edicións, a última de 1935⁹¹. Igual que Vasconcelos, Pereira circunscribe a derivación e composición á “Thematologia”, mais esta non aparece asociada á Morfoloxía, senón á “Constituição do léxico português”, unha subparte da Etimoloxía.

Para o autor mineiro, os dous procedementos de formación de palabras difiren na capacidade de modificar ou de se fusionar nun novo concepto, pois, se a derivación é “o processo pelo qual de um thema commum se fórma uma serie de vocabulos pela adjunção de certas syllabas finaes, denominadas *suffixos*” (1935: 202), a composición é “o processo pelo qual se formam palavras novas pela união de dois ou mais elementos, que se fundem na representação de uma imagem unica” (1935: 219).

A derivación, como viña sendo habitual nas gramáticas anteriores, divídese en derivación propia (por medio de sufixos, os cales non teñen capacidade autónoma⁹²) e a derivación impropia (tratada á semellanza das gramáticas anteriores, en que se engloba a derivación regresiva). De acordo co autor, os sufixos clasifícanse en nominais, verbais ou adverbiais, conforme a categoría gramatical resultante, e en populares ou eruditos, atendendo á etimoloxía. É innovador o estudo da sinonimia sufixal que acontece, por exemplo, entre os sufixos *-ano*, *-ense*, *-ez* (*-és*) e *-eiro* para expresaren o mesmo significado de ‘nacionalidade’. Así mesmo, o autor observa que na soldadura do sufixo á base se producen modificacións fonéticas, como a perda da vogal final da palabra primitiva ou a inserción dunha consoante “*euphonica* (*t, z* ou *l*)” (Pereira 1935: 205).

Na composición, as palabras fórmanse por xustaposición, en que os elementos conservan a súa integridade gráfica e prosódica (*pontapé*); por aglutinación, cuxo primeiro elemento perde a súa independencia prosódica e fúndese co seguinte (*vinagre*); e por prefixación, na cal os prefixos son partículas adverbiais (adverbios e preposicións)

⁹¹ Talvez o éxito editorial radique no feito de incluír unha teoría e terminoloxía máis completas e científicas do que as anteriores.

⁹² Esta consideración parte de Darmesteter, que como vimos tamén aparecía anteriormente en Vasconcelos.

que se antepoñen ao tema, determinándoo e “ajunctando-lhe uma idéa accesoria ou modificadora” (Pereira 1935: 222) (*depor, maldizer*). Alén de partículas, os prefixos tamén son definidos como un tipo de “affixos”, sendo a primeira gramática histórica portuguesa en usar esta nomenclatura, que preceden á raíz (Pereira 1935: 123-124). Sen dúbida, Pereira é o gramático que máis profunda sobre os diversos tipos de prefixos, quer clasificándoos canto ao significado (expletivo / inxpletivo), canto ao uso (separábel / inseparábel) ou canto á orixe (latina / grega), quer detallando as ideas que conteñen os prefixos (separación, proximidade, movemento para fóra/diante, posición anterior/superior, bo/mal éxito etc.).

Os compostos por xustaposición tamén son clasificados por Pereira en populares e eruditos, así como en vernáculos, latinos e gregos. Pola súa parte, os compostos por aglutinación poden ser propios ou perfectos e impropios ou imperfectos.

Finalmente, cómpre salientar o tratamento que Pereira fai da parasíntese, pois colócaa nun estadio intermedio entre a derivación e a composición. Para o gramático, os “parasynteticos” son “palavras formadas pela synthese de prefixos e suffixos appostos a uma palavra radical, como – *enlaçar* = *en* + *laço* + *ar*” (Pereira 1935: 237). Así mesmo, segundo o tipo de formación xerada, diferencia entre parasintéticos verbais (*embarcar*) e nominais (*submarino*).

Encaixada na “Lição XIV”, a “Formação de Palavras” conforma o capítulo derradeiro de *O Meu Idioma* de Othoniel Mota (1937), obra editada até oito veces desde 1916. Unha vez definidos os modos por que as palabras se forman (mudanza de categoría, sufixación, prefixación e xustaposición), Mota confecciona un estudo dos sufixos e prefixos portugueses. De ambos os procesos, considera que o mecanismo máis fecundo para formar palabras é a sufixación, que pode ser de tipo nominal ou verbal. Na caracterización dos sufixos, denominados por Mota como “partículas” en oposición ás palabras”, aborda o fenómeno da alteración fónica da base pola unión do sufixo –igual que Pereira (cfr. *supra*)– e mais o fenómeno da recursividade –segundo Vasconcelos–.

Os prefixos tamén se consideran “partículas” que se xuntan a verbos ou a substantivos para crear palabras coa mesma categoría gramatical (*perfazer, contraprova*). Chama a atención a mestura de prefixos “propios” (*a-, ante-, con-, de-, re-...*) e sobre todo doutros máis controvertidos (*bem-, centum-, contra-, multi-, omni-...*). En calquera

caso, este procedemento de formación vocabular englobase, como na maior parte das gramáticas anteriores, dentro da composición.

Sarmento (1917), na súa *Gramática* histórico-comparativa, reserva un apartado, dentro do capítulo de Morfoloxía, á “Formación de palabras”, que pode facerse mediante dous procesos: derivación, que se clasifica en progresiva (*largura*), co acrecentamento de sufixos, ou regresiva (*combate*), en que a palabra “diminuí” (Sarmento 1917: 146); e composición, “consecuencia de combinaciónes ou justaposicións [...], ou da lei da *afixação*”, en que sempre se amplía a palabra (Sarmento 1917: 146). En efecto, de novo aparece ligada á composición a prefixación, na cal distingue entre os prefixos de orixe “latino-portuguesa” (1917: 160-162), a través de *a-*, *ambi-*, *bem-*, *contra-*, *in-*, *menos-*, *re-* etc., e os “prefixos greco-portugueses” (1917: 162-163), como *anfi-*, *anemo-*, *biblio-*, *hiper-*, *neo-*, *osteo-*, *zoo-*... Así mesmo, os compostos poden producirse por xustaposición (portuguesa e latina: *couve-flor*, *homicida*) e por aglutinación (*fidalgo*).

Como se ve, Hermínio Sarmento reduce a derivación á sufixación e, por tanto, clasifica os diversos sufixos en nominais (*animalejo*, *lisboeta*), verbais (*odiar*) e adverbiais (*sabiamente*). A seguir, elabora unha relación da evolución dalgúns sufixos latinos para os portugueses correspondentes, xa que para o autor a derivación en portugués se orixinou maiormente en latín quer por vía popular, quer por vía literaria. Con todo, tamén refire que outros sufixos son de procedencia grega, cal *pedagogo*, *micróbio*...

Obsérvese, pois, que en Sarmento a chamada neocomposición, que é aquela en que se empregan “temas” gregos e latinos, aparece fraccionada en tres tipos de procesos diferentes: sufixación (*-gogo*), prefixación (*biblio-*) e xustaposición (*-cida*).

Continuando coa vaga de gramáticas históricas máis reeditadas (até nove veces), e unha das máis coñecidas, o *Compêndio de Gramática Histórica*, de José Joaquim Nunes (1930), trata a Formación de palabras, que pode ser de tipo popular ou literaria, no capítulo V do bloque de Morfoloxía. Na formación popular, trata a derivación e a composición. Define a primeira como o proceso polo cal se “conserva a palabra herdada, mas com função diversa da que até então desempenhára, ou cria termos, novos pela sua estrutura e significação, embora, na sua maioria, velhos na sua ideia básica; no primeiro caso a *derivação é imprópria*, uma simples habilitação; no segundo dá-se a *derivação propriamente dita ou própria*” (Nunes 1930: 371-372).

Dentro da derivación impropia ou sen afixos, alén dos casos de transcategorización (*camélia, avelã...*), incorpora os “chamados *regressivos* ou substantivos tirados de verbos, principalmente da primeira conjugação, sem auxílio de sufixo, os quais são masculinos ou femininos, conforme terminam en *-o* e menos veces em *-e*, ou em *-a*” (Nunes 1900: 374), como en *desprezo, desembarque* e *falha*. Por tanto, Nunes é “continuísta” na tradición histórico-gramatical anterior en que non se considera a derivación como un proceso afixal.

A derivación propia para Nunes, así como para outros dos gramáticos anteriores, equivale á sufixación, na cal certos elementos ou sufixos se acrecentan aos radicais (raíz ou tema) producindo unha modificación da significación. Ademais da clasificación dos sufixos en “mortos” e “vivos”, da súa significación e da repercusión fonética que pode sufrir a base coa fusión, Nunes introduce dous conceptos moi interesantes e pouco frecuentes nas gramáticas. En primeiro lugar, indica as dúas condicións indispensábeis para a produtividade sufixal: por un lado, que base e sufixo sexan isolábeis, e, por outro, que o sufixo teña tonicidade de seu. En segundo lugar, apunta a permuta e sinonimia de sufixos, como en *-ame, -ada, -al* e *-edo*, que partillan a noción de ‘colectivo’.

De por parte, na composición –que pode facerse por xustaposición, por elipse ou por prefixación– reúnen “duas ou mais palavras que, tendo tido antes vida própria e independente e possuído cada una delas una significação especial, vieram por fim a fundir-se por forma tal que dessa fusão resultou uma única” (Nunes 1930: 404). Deste fragmento, é posíbel inferirmos que un prefixo é unha palabra, mais cando trata propiamente a prefixación indica que é un “processo em extremo activo e fecundo, que consisten em antepor ao radical ou tema uma partícula, chamada por isso *prefixo*, a qual serve de modificar a ideia expressa pelo elemento primitivo” (Nunes 1930: 407-408). Á semellanza de moitos gramáticos anteriores, o gramático divide os prefixos en “separáveis” e “inseparáveis”, conforme a súa autonomía, e tamén indica a súa procedencia preposicional ou adverbial (*a-, ante-, com-, es-, em-/en-, mal-, menos-, per-, pre-, re-, sobre...*).

Tamén Nunes considera os parasintéticos, en que a derivación se combina coa xustaposición e a prefixación, de maneira que comprende tanto as palabras parasintéticas formadas simultaneamente (*desalmado*) como aqueles casos en que se produce primeiro composición e logo sufixación (*acompanhamento*).

Na epígrafe reservada para a formación literaria, comenta os casos de palabras constituídas de temas, de sufixos e de prefixos cultos ou eruditos. Nas formacións latinas, salienta as palabras derivadas mediante estes sufixos cultos ou eruditos, como por exemplo *-culo* en *corpúsculo* ou *pedúnculo*. Na composición latina fala dos neocompostos, que nomeadamente presentan vogal de enlace *-i-* (a pesar de que algúns non son temas latinos, senón bases galegas), do tipo *agricultura* e *boquiaberto*, respectivamente; así mesmo, tamén inclúe neste tipo os casos de composición latina con partículas (*ab-*, *bis-/bi-*, *circum-*, *extra-*, *intro-*, *ultra-...*). Canto á formación culta de procedencia grega, separa entre derivación, circunscrita aos sufixos *-ía*, *-ico*, *-ose* e *-ite* (*amorfia*, *axiomático*, *gastrose*, *bronquite*, *antracite*), e composición, ben por medio de temas gregos (*cronómetro*, *microscopía*) ou ben mediante partículas que “fazem as veces de prefixos” (Nunes 1930: 420) (*anfi-*, *ana-*, *apo-*, *arqui-*, *dis-*, *epi-*, *eu-*, *hipo-*, *meta-*, *peri-* etc.).

Brant Horta (s.d.) en *Noções de Gramática Histórica da Língua Nacional*, en concreto na “Lição IV. Formação do léxico português”, simplemente nomea os procesos de derivación e composición, latina e vernácula, mais non realiza ningún tipo de descrición nin comentario. Con todo, Horta aparece referida información escasa dentro da Morfoloxía flexional. Así, comenta moi brevemente algúns sufixos (*-ão*, *-alho*, *-inho*, *-ote...*) no espazo dedicado ao grao dos adxectivos e, unhas páxinas máis adiante, clasifica os compostos por “juxta-posição” (*guarda-sol*), por “aglutinação” (*puxavante*) e por “locução” (*pé de cabra*), na subepígrafe “Nomes compostos” (Horta s.d.: 120-121), se ben que a maior parte da información versa sobre a flexión de plural de cada tipo de nomes compostos.

Outra obra moi (re)coñecida é a *Gramática Histórica* de Manuel Said Ali (1964), que constitúe un punto de inflexión entre as gramáticas históricas precedentes, pois é a primeira en tratar case todos os procesos de derivación (sufixal, prefixal, parasintética e regresiva) e composición, a pesar de reservar para a formación de palabras un número moderado de páxinas, só vinte e cinco. Por derivación entende o proceso que “toma palavras existentes e lhes acrescenta certos elementos formativos com que adquirem sentido nôvo, referido contudo ao significado da palavra primitiva” (Ali 1964: 229), mentres que a composición consiste en “crear palavras novas combinando vocábulos já existentes” (Ali 1964: 229).

O gramático de Petrópolis foi pioneiro en incluír nunha gramática histórica do portugués a prefixación dentro da derivación, aínda que admite non estar “bem demarcada a fronteira entre a derivación prefixal e a composición” (Ali 1964: 229). Para o estudioso, os prefixos tamén se orixinan de adverbios e preposicións, de modo que son palabras independentes; porén, ao non seren vocábulos autónomos todos os prefixos (*in-*, *dis-*, *re-*...), constitúen elementos derivativos. Alén destas consideracións previas, no apartado “Derivação prefixal” (Ali 1964: 249-253) dedícase a analizar unha serie de prefixos coas súas variantes (principalmente *con-*, *in-*, *des-*, *re-*, *sobre-*, *ante-*, *anti-*, *vice-*, *bis-*, *per-*, *entre-*, *trans-* etc.), reservando os adverbios *mal-* e *ben-* para a composición.

Así mesmo, Ali trata por vez primeira na tradición histórico-gramatical a “derivação regressiva” como un fenómeno de derivación propia que, por tanto, presenta trazos afixais –aínda que non o exprese explicitamente–. Así, mediante este proceso

a palavra nova, não por adição, mas por sustração do elemento formativo. Dá-se êste fenômeno por um erro de raciocínio. O termo preexistente é realmente primitivo, mas produz a impressão de ser derivado por causa da sua semelhança com outros vocábulos que, por sua vez, são derivados; e assim vai-se-lhe crear um suposto termo derivante à guisa dos derivantes (Ali 1964: 256).

Said Ali apunta que este proceso da derivación regresiva xa foi utilizado no latín (Ali 1964: 256; cfr. tamén Ferreiro 1997: 210-211) e maniféstase igualmente no portugués, dando orixe a substantivos deverbais ou posverbais.

Na “Derivação sufixal”, o autor fornece tamén unha cantidade congrua de datos sobre os sufixos formadores de “substantivo + adxectivo” e de “verbos”, como a etimoloxía, as significacións que estes afixos achegan á base, as alomorfias e os copiosos exemplos coa fonte de que proveñen (cfr. tamén Caetano 2003: 109).

Por outra parte, tamén á diferenza dos seus colegas anteriores, Ali rexeita a inclusión do que se viña denominando “derivación impropia” (ou “enriquecemento do vocabulário sem auxílio de elementos formativos”, segundo Ali), xa que considera que este proceso debe ser estudado na semántica (Ali 1964: 231).

Como vimos na epígrafe anterior, Huber (1986) na súa *Gramática do Português Antigo* escinde a Morfoloxía (flexiva) da Formación de palabras, á cal lle concede un

capítulo propio, aínda que moi sintético⁹³ (Huber 1986: 271-278). Nesta última disciplina, Huber distingue entre formación nominal, verbal e adverbial. Así, a prefixación aparece tanto na formación nominal como na verbal, asociada á derivación (“Derivação por meio de prefixos”), mais unicamente se cinxe a indicar a frecuente alternancia de prefixos (*enx-/eix-*, *es-/as-*), habitual na primeira fase da lingua. Do mesmo xeito, a “Derivação por meio de sufixos” verificase na formación nominal, como na verbal. No interior da nominal, Ali subdivide os sufixos en “átonos”, facendo referencia aos derivados regresivos con sufixo *-a*, *-o* e *-e*, e en “acentuados”, en que lista os sufixos, ofrece os significados e os exemplos de cada un deles.

O tratamento da formación de palabras nos *Elementos de Gramática Histórica* de Jaime de Sousa Martins (1937) resulta bastante anecdótico e inclusive contraditorio. Por un lado, o autor considera que derivación e composición son os dous procesos de enriquecemento do léxico. No que atinxe á derivación, Martins inicialmente apunta que sufixos e prefixos sufriron poucas variacións formais e semánticas no paso do latín ao portugués, mais como reconece Caetano (2003: 111) o gramático contraría esta aserción en páxinas posteriores cando afirma que o portugués adulterou “sufixos latinos tanto na forma como no sentido” (Martins 1937: 69).

Sequeira é o autor de dúas gramáticas, que consideramos históricas, publicadas no mesmo ano (1959 [1938a] e 1938b⁹⁴). Xa foi apuntado no capítulo precedente que ambas presentan practicamente a mesma estrutura e inclúen a formación de palabras na renovación do léxico, dentro da Morfoloxía; porén, o estudo desta é moito máis amplo e completo no segundo libro. Así, dentro dos “meios de formação de palavras” diferencia entre a derivación, que constitúe o proceso máis fecundo, e a composición. Nas dúas obras, subdivide a derivación en propia, que é aquela que se fai “por meio de sufixos que se aplicam a uma palavra primitiva (*form-al*), a uma palavra composta (*informa-ção*) ou mesmo a uma palavra já com sufixo aglutinado (*form-al-mente*)” (Sequeira 1938b: 94; cfr. definición case idéntica en 1959: 152), e en impropia, que consiste na “mudança de uma palavra de uma categoria gramatical para outra” (Sequeira 1938b: 103, 1859: 151).

⁹³ Caetano intúe que talvez esta descrición tan resumida se deba a que Huber considerou que “nesta fase do português tais processos seriam escassamente utilizados” (Caetano 2003: 70).

⁹⁴Confróntese a epígrafe 2.2.1. en que indicamos que seguimos a terceira edición de 1959 da *Gramática Histórica da Língua Portuguesa*, mais o libro saíu por vez primeira do prelo en 1938, ano en que tamén se publicou a súa *Gramática de Português*.

Por tanto, o gramático limita a derivación propia á sufixación e clasifica os sufixos en “mortos” e “vivos”, segundo a súa dispoñibilidade para novas formacións; estes últimos poden ser “populares” (-eiro, -inho, -ar [verbal]...) ou “eruditos” (-áριο, -ismo, -óide...).

Alén disto, en Sequeira (1938b), alúdese ás modificacións formais da base por causa da adxunción do sufixo e efectúase a relación de sufixos nominais (-aria, -echo, -nte...), verbais (-ar, -ear, itar...) e adverbiais (-mente). En troca, en Sequeira (1959: 153-154) acrecenta un terceiro tipo de derivación, a regresiva –a cal non aparece na outra obra–, que se aprecia como un “encurtamento” final dun vocábulo xa existente. Así, considera que non existe un proceso de afixación no derivado, senón que o sufixo que “lhe dava a falsa aparência de [palavra] derivada” (Sequeira 1959: 153) foi suprimido. Por consecuencia, retoma a consideración dos regresivos como derivados sen sufixo que coinciden con formas flexivas dos verbos (P1_{sing.} do presente do Indicativo para os acabados en -o; P3_{sing.} do presente do Indicativo para os terminados en -a; e “conjuntivo presente” para os de -e final).

Relativamente á composición, en ambas as obras, o gramático inclúe a prefixación como unha clase de composición, mais en Sequeira (1859) concede apenas unhas liñas á “composição por prefixos”, caracterizada pola súa colocación anteposta á base e por seren partículas sen “significação autónoma”, sexan separábeis ou inseparábeis. Esta case inexistencia de datos e dunha listaxe de prefixos está xustificada polo autor en que tal información cómpre atendela na gramática descritiva. Deste modo, na *Gramática do Português* de Sequeira (1938b) afonda o estudo da “prefixação”, achegando listaxes de prefixos latinos e gregos (*ab-*, *ambi-*, *bem-*, *contra-*, *de-*, *entre-*, *in-*, *mal-*; *ana-*, *arqui-*, *epi-*, *meta-*...) e as ideas que imprimen ao vocábulo a que se xuntan (separación, unión, depreciación...), igual que en Pereira (1916).

Alén da prefixación, Sequeira contempla a composición por xustaposición (en 1959 e 1838b), a composición por aglutinación (só en 1938b) e a composición erudita (tamén nas dúas). Por tanto, en Sequeira (1938b) diferencia entre xustaposición (*beira-mar*) e aglutinación (*fidalgo*), que se corresponden respectivamente en Sequeira (1959) coa xustaposición imperfecta e perfecta. En último lugar, examina a composición erudita, na cal “os elementos latinos ou gregos se combinam debaixo das regras latinas ou gregas, e só depois se acomodam à nossa língua” (Sequeira 1938b: 114; 1959: 155). A seguir,

detállanse algunhas características formais e en Sequeira (1938b) enuméranse exemplos de compostos latinos e gregas por vía erudita.

Ismael de Lima Coutinho (1973) en *Pontos de Gramática Histórica*, obra que tamén foi obxecto de múltiples edicións (a sétima e última de 1976), tamén inclúe a formación de palabras baixo o apartado “Constituição do léxico português”; a este respecto, partilla esta designación con Pereira (1935), mais non só mostra concomitancias neste aspecto co seu colega brasileiro, como imos salientar inmediatamente. Igual que Pereira, previamente aos dous grandes procedementos de creación vocabular, caracteriza a estrutura das palabras (raíz, radical e afixos), para logo discriminar entre derivación, composición, “parassintetismo” e onomatopea. No primeiro tipo inclúe a derivación propia ou sufixación, a derivación impropia e a derivación regresiva; no segundo asocia a prefixación, a xustaposición e a aglutinación; en terceiro lugar, trata das palabras parasintéticas; e en último lugar, as onomatopeas. O tratamento de todos estes procesos é máis prolixo do que noutros repertorios gramaticais, se ben que coincide no xeral na súa abordaxe teórica, como por exemplo na concepción da derivación regresiva –que coincide con Nunes e Sequeira– e da parasíntese. Coutinho concibe a parasíntese como unha “combinação do processo da derivação sufixal, ou derivação própria, com o da prefixação” (Coutinho 1973: 181). Canto á natureza do proceso que se envolve na prefixación, o brasileiro en nota de rodapé apunta a consideración por parte de “alguns autores” de que o termo parasintético remite unicamente para un proceso simultáneo de xunción de prefixo e sufixo, mais non semella asumir ou non reflicte a súa opinión ao respecto.

Será Câmara Jr. (1975) quen, na *História e Estrutura da Língua Portuguesa*, dea un ar novo á gramática histórica portuguesa, tendo en conta a tradición gramatical que arrincara cen anos atrás e utilizando a metodoloxía estrutural. Neste sentido, xulga importante a delimitación do sufixo e do radical, visto que “na história da língua os sufixos se ampliam ou se reduzem, incorporando fonema do radical ou destacando de si o que era um seu fonema inicial” (Câmara Jr. 1975: 217). Alén disto, fala da modificacións do sufixo á base, da orixe dos sufixos e da súa produtividade.

Incluídos no segundo capítulo dedicado ao Léxico, Câmara Jr. estuda os diversos procesos de derivación e composición. Dentro da derivación, diferencia entre a derivación nominal, os substantivos abstractos e a expresión do grao. Como apunta

Caetano (2003: 119), “o autor justifica o tratamento isolado dos substantivos abstractos porque, segundo afirma, estes pertencem a uma categoria particular já existente em latim e, no caso dos sufixos aumentativos e diminutivos, por estes terem a especificidade de se oporem “a uma dimensão considerada normal” (Câmara Jr., 1975: 226)”. Xunto con esta derivación propiamente dita, na cal interveñen sufixos, o gramático menciona outros dous “padrões”: o da formación de vocábulos regresivos, cuxas vogais finais son consideradas vogais temáticas nominais (*jogo, luta, ataque*), e o das palabras por conversión.

No que atinxe aos parasintéticos, Câmara Jr. non ten en conta a simultaneidade afixal nestes derivados e unicamente comenta a mudanza de clase ou categoría nominal (en formacións do tipo *enfiar < fio*). Por outra banda, insire a prefixación na composición. As razóns que Câmara Jr. aduce volven de novo a estar ligadas á existencia dos prefixos como palabras independentes (adverbios ou “preverbos” e preposicións); porén, visto que algúns prefixos nunca comparecen illados, o autor salva este inconveniente ao asentar o sistema prefixal baseado en “três grupos de partículas: A) as que também funcionan como preposições; B) as que são variantes (em forma erudita) de preposições; C) as que são exclusivamente prefixos” (Câmara Jr. 1975: 230). Algúns destes son *con-*, *menos-*; *in-*, *sub-*; e *des-*, *justa-* respectivamente, excluindo as partículas adverbiais *ben-* e *mal-*.

No espazo galego, a primeira gramática histórica é a de García de Diego, mais nela non se trata propiamente a formación de palabras, senón que se limita a describir e enumerar con exemplos os prefixos e os sufixos. Os primeiros aparecen unicamente delimitados como “preposiciones y adverbios que preceden á la raíz para modificar su significado” e que na súa maior parte son separábeis, “conservándose por tanto [...] la conciencia de su significado” (García de Diego 1909: 181), de maneira que se supón que os integraría dentro da composición.

Haberá que agardar até 1995 para que saia ao lume a *Gramática histórica galega*, da autoría de Manuel Ferreiro, que, como avanzamos, destina o segundo volume á Lexicoloxía, en que alén da constitución do léxico, dos cambios semánticos históricos e do acrecentamento lexical pola vía dos préstamos, elabora o estudo máis amplo e exhaustivo de todo o corpus histórico-gramatical sobre a formación de palabras, pois

analiza os diversos valores, formas e funcións dos diversos mecanismos de derivación e composición. O estatuto que atribúe á prefixación é o derivativo, pois cualifica os prefixos, tamén os sufixos, como morfemas derivativos, “aínda que algúns prefixos poidan ter existencia independentemente na lingua en canto coinciden con preposicións e adverbios” (Ferreiro 1997: 67), aludindo a Câmara Jr. (1975).

3.3. A formación de palabras nas gramáticas sincrónicas galegas

No que se refire xa a un ámbito máis concreto, imos analizar os estudos sincrónicos galegos a partir dos anos 80, década en que se inicia o período autonomista, dado que isto implica o estudo da lingua galega dentro dun marco oficial e en vías de normalización.

En liñas xerais, podemos afirmar que todas estas obras, así como a maior parte da produción gramatical internacional, ofrecen unha radiografía da mestura das diversas escolas, presupostos, procedementos etc. que vimos na epígrafe inicial deste capítulo (§3.1.). Porén, neste apartado xa non nos interesa tanto o marco teórico como o tratamento que conceden á formación de palabras, o lugar en que a encadran e a delimitación dos diferentes tipos de mecanismos de formación de palabras que realizan.

En 1986 publícase a primeira *Gramática galega* de Álvarez / Monteagudo / Regueira (1993), de teor tradicionalista. Nela a formación de palabras aparece na sección dedicada á Morfoloxía –aínda que non apareza nomeada esta disciplina como tal–, após o adxectivo, baixo o título “Diminutivo, aumentativo e despectivo. Procedementos para a formación de palabras novas” (Álvarez / Monteagudo / Regueira 1993: 81-133). Como se pode observar na denominación do capítulo hai unha certa primacía da derivación sufixal apreciativa ou alterativa, segundo os autores, a respecto da derivación nocional. Este feito podería ser casual, mais cremos que pode deberse a factores sociolingüísticos que xogan a favor do tratamento deste tipo de sufixación. Neste sentido, cómpre lembrar que o sufixo *-iño/a* é un dos trazos que se apunta como máis característicos da lingua galega. Para alén diso, a sufixación de tipo apreciativo é moito máis subxectiva do que a nocional, esta última máis obxectiva, con maiores posibilidades de abstracción e con maior presenza en textos científicos e de maior abstracción.

O capítulo en cuestión ábrese cunha breve descrición dos elementos que conforman unha palabra, como o lexema e os morfemas, estes últimos divididos entre morfemas flexionais e derivativos. Canto aos derivativos, logo de discriminar entre prefixo e sufixos conforme un criterio posicional a partir da raíz, diferencian unicamente entre sufixos alterativos (ou apreciativos) e derivativos (ou nocionais):

Os prefixos son morfemas derivativos que están situados antes da raíz da palabra, e que permiten derivar palabras novas (que figuran como entradas no dicionario) dunha palabra, pertencendo os derivados á mesma clase gramatical cá base. Os sufixos alterativos están situados despois da raíz, non producen habitualmente palabras novas, e os derivados pertencen á mesma clase cá base. Os sufixos derivativos forman palabras novas que non pertencen necesariamente á mesma clase gramatical cá base (Álvarez / Monteagudo / Regueira 1993: 83).

Alén da capacidade de a transcategorización marcar a diferenza entre ambos os sufixos, tamén se apuntan informacións semánticas, pois os sufixos alterativos “engaden especificacións de dimensión ou connotacións subxectivas á base, pero raramente chegan a crear palabras novas, mentres que os segundos –os sufixos derivativos– engaden á base unha carga léxica suficiente como para crear palabras novas” (Álvarez / Monteagudo / Regueira 1993: 82).

Canto aos diferentes tipos de procedementos para a formación de palabras novas que contemplan estes autores, diferencian entre sufixación, prefixación, derivación regresiva, parasíntese e composición. A sufixación retrátase como o procedemento máis rendíbel e indícase a posibilidade da acumulación de sufixos. Dentro deste procedemento, contémpanse os chamados interfixos, que se definen como “fonemas de ligamento, normalmente consonánticos”, mais non se especifica o estatuto morfolóxico destes, deixando en aberto o problema.

Pola súa parte, a derivación regresiva defínese como o procedemento que consiste na “redución dunha base verbal e a engádegas dos morfemas *-o*, *-a* e *-e* para a creación de nomes (sobre todo substantivos)” (Álvarez / Monteagudo / Regueira 1993: 84). Porén, a seguir, indican que “tamén pode ocorre-lo contrario, que a un nome se lle engada unha terminación verbal para crear un verbo”. Este último caso, de substantivos que se verbalizan (do tipo *áncora* → *ancorar*), aínda que os autores da *Gramática galega* o contemplan como derivación regresiva, hoxe en día está máis asentado que se trata dun caso de sufixación.

Outro mecanismo de creación vocabular é a chamada parasíntese, que se cualifica como un mecanismo de prefixación e sufixación ao mesmo tempo. Este procedemento, xunto co da composición, definida como menos habitual do que os anteriores, recibe un tratamento de moi poucas liñas e unicamente se basea na simultaneidade do proceso para a diferenciación deste tipo de derivación a respecto das anteriores, tal e como corresponde á definición tradicional (cfr. §4.2.3.1.).

Dous anos máis tarde da *Gramática galega*, sae á luz a *Nova gramática para a aprendizaxe da lingua* (Costa Casas / González Refoxo / Morán Fraga / Rábade Castiñeira 1988), que, malia non ofrecer ningún tratamento sobre a formación de palabras, cómpre deixar constancia da importancia desta obra canto ao cadro teórico e aos conceptos terminolóxicos adoptados polos seus autores, como a delimitación dos morfemas, as diferentes clases etc.

Será preciso esperar ao solpor do século XX para encontrarmos a primeira gramática en que a formación de palabras reciba un tratamento diferenciado, máis pormenorizado e con maior reflexión teórica, como é a *Gramática da lingua galega* de Freixeiro Mato (1999). Nesta obra a formación de palabras aparece incluída no volume III dedicado á Semántica, xa que é contemplada como “o proceso normal de enriquecemento do léxico galego, xuntamente cos empréstimos externos (importación de palabras) e internos (intercambios entre as varias linguas funcionais da mesma lingua histórica), coa mudanza de palabras e coas construcións fraseolóxicas ou expresións equivalentes” (Freixeiro Mato 1999: 159). De todas as formas, após describir a relación da formación de palabras coa Morfoloxía, coa Sintaxe e coa Semántica, afirma que corresponde “principalmente á morfoloxía lexical o estudo dos procesos de formación de palabras” (Freixeiro Mato 1999: 165).

O profesor da UDC diferencia entre procedementos máis especificamente morfolóxicos (derivación por sufixación e prefixación, parasíntese, derivación regresiva, derivación xenérica, conversión categorial e composición) e outros non necesariamente morfolóxicos, como a onomatopeia, os encurtamentos ou os estranxeirismos. Fóra de discutirmos até que punto estes tres últimos procedementos, como un encurtamento (*cinema* > *cine*), constitúen casos de formación vocabular, imos centrarnos nos mecanismos que son obxecto de estudo na nosa investigación, isto é, na prefixación, na sufixación, na parasíntese e na derivación regresiva.

A sufixación, caracterizada como o procedemento máis produtivo de formación de palabras, é dividida entre apreciativa e non apreciativa ou nocional. No primeiro tipo englobáanse os diminutivos, os aumentativos, os pexorativos e os intensificadores, aos cales realiza unha profunda análise morfolóxica, semántica e expresivo-estilística⁹⁵, nomeadamente no caso dos sufixos diminutivos, que xa foron obxecto dunha rigorosa monografía anterior, *Os diminutivos en galego* (Freixeiro Mato 1996). Ofrécese, así mesmo, unha análise moi pormenorizada de cada sufixo apreciativo, con especial relevo de *-iño/a*, o cal supón un avance na descrición do cadro sufixal na nosa tradición gramatical.

Por outra banda, a sufixación nocional é o mecanismo con capacidade transcategorial, non obrigatoria, que modifica de forma obxectiva e substancial o contido semántico da base (Freixeiro Mato 1999: 220). Neste tipo de sufixación, alén de se indicaren os aspectos máis relevantes sobre o tipo de bases a que se xuntan, o tipo de categoría que forman, a colocación sintáctica determinada de sufixos concatenados ou por acumulación, os criterios de clasificación dun sufixo etc., tamén se salienta o alto grao de alomorfía deste tipo de afixos (*canción* → *cancioneiro*, *café* → *cafeteira*). Este fenómeno é o que permite resolver a Freixeiro Mato a problemática dos interfixos (*café-t-eira*), xa que este acaba por englobalos dentro da variante alomórfica do sufixo en cuestión. Ao noso modo de ver, cremos que é a solución perfecta para salvagardar a noción de morfema como unidade mínima con significante e significado, alén de ser unha decisión coherente coa historia propia das linguas con presenza de variantes alotrópicas.

Porén, o tratamento de toda a formación de palabras en Freixeiro Mato (1999), como acontece na maior parte das obras, realízase unha mestura dos procedementos de formación de palabras que teñen lugar en diferentes sistemas lingüísticos, quer no latino quer no romance galego. Así, indícanse casos de derivacións galegas como en *comprender* → *comprensión*, cando a palabra *comprensión* non se formou a partir de *comprender* senón que procede do étimo latino COMPREHENSIONEM.

Un anos após, a *Gramática da lingua galega* de Álvarez / Xove (2002) individualiza a formación de palabras nun capítulo autónomo, fóra da Morfoloxía e da

⁹⁵ O tratamento da Estilística é unha característica recorrente ao longo da obra gramatical de Freixeiro Mato.

Sintaxe (e da Semántica, aínda que esta disciplina non é tratada). Este feito supón unha mudanza de perspectiva, xa que na anterior gramática de 1986 da coautoría da primeira autora (Álvarez / Monteagudo / Regueira 1993) a formación de palabras era enmarcada dentro da Morfoloxía, tal e como era preceptivo nas gramáticas de teor tradicional.

Nesta gramática xa apreciamos un notábel aprofundamento na análise dos diversos tipos de formación de palabras, alén dunha maior reflexión teórica. Así, establécese a composición –que fica fóra do noso estudo– e a derivación como as dúas clases básicas de xeración de novas palabras, entre as que destaca a primeira pola súa produtividade e tipoloxía variada de subprocedementos que nela se envolven. Apunta a posibilidade de outros autores consideraren un terceiro proceso, como a parasíntese, mais para Álvarez / Xove (2003: 676), a diferenza “entre a parasíntese, a prefixación e a sufixación é só formal, non funcional”. En definitiva, negan a existencia da parasíntese como máis un mecanismo de formación vocabular.

Álvarez / Xove (2003) diferencian entre derivación sen afixos e derivación mediante afixos. Dentro da primeira, como se pode confrontar, encontramos un novo xiro a respecto de Álvarez / Monteagudo / Regueira (1993), pois aparece englobada a derivación regresiva nos casos de conversión de palabras xa que non consideran esta se realice por medio de morfemas derivativos; así, as vogais finais *-a*, *-e* e *-o* correspóndense coas vogais temáticas. Alén disto, na conversión inclúense os exemplos habituais das formas que funcionan como participios e como adxectivos.

Canto á derivación por medio de afixos, diferénciase entre sufixación e prefixación, a se basearen en criterios transcategorizadores, posicionais e do tipo de asociación ás bases. Tanto a derivación sufixal como a prefixal son obxecto dunha profunda caracterización: o tipo de bases a que se xuntan, as categorías gramaticais resultantes, as variantes alomórficas, os significados de cada tipo de afixo, estatuto gramatical etc.

Xa para finalizar o percurso de gramáticas sincrónicas galegas, cómpre indicar a existencia da última obra gramatical publicada até o momento, a *Gramática práctica da lingua galega. Comunicación e expresión* (López Viñas / Lourenço Mória / Moreda Leirado 2011). Os mecanismos de formación vocabular son incluídos na Morfoloxía, precisamente por seren procedementos fundamentalmente morfolóxicos, a pesar de interviren outros niveis gramaticais ou de teren repercusión no léxico, pois os diferentes

tipos de creación de palabras axudan a ampliar e renovar. Estes autores contemplan a derivación por prefixación, a derivación por sufixación, a derivación parasintética, a derivación regresiva, a derivación impropia e a composición.

Non obstante, en todos estes manuais gramaticais realízanse as análises mesturando sistemas lingüísticos diferentes para o tratamento dos diferentes tipos de formación de palabras, polo que este estudo que a seguir ofrecemos constitúe unha revisión da afixación.

3. A formación de palabras na teoría lingüística xeral e nos estudos galego-portugueses

4. A AFIXACIÓN

Nós não somos do século de inventar as palavras. As palavras já foram inventadas. Nós somos do século de inventar outra vez as palavras que já foram inventadas.

Almada Negreiros

Após o levantamento dos datos máis relevantes sobre a formación de palabras na teoría lingüística xeral, nas gramáticas históricas portuguesas e galegas, así como nas sincrónicas galega, neste capítulo pretendemos analizar máis pormenorizadamente os diferentes procedementos de afixación para, así, reflectir a nosa concepción sobre o fenómeno da afixación en xeral, que facemos extensíbel a todos os tipos de formación de palabras en lingua galega. Deste modo, intentamos demostrar que algunhas palabras que do punto de vista sincrónico poden ser analizadas morfoloxicamente como palabras complexas e transparentes (por exemplo, *festividade, perdurar, pescador, vestidura...*) non se formaron no galego(-portugués), senón que o seu proceso de formación é latino, aspecto que obriga a reecuacionar o estatuto de derivado afíxal e de afíxo, respectivamente.

4.1. Definición

A afixación é un proceso morfolóxico derivativo de formación de palabras que consiste en acrecentar afixos derivativos a unha base. Esta última parte do significante, é dicir, a base ou raíz, adoita realizarse por adición para crear unha nova palabra, aínda que tamén é posíbel que se vexa subtraída ou igualada conforme o seu tema de palabra. Por

tanto, a afixación é un dos tipos derivación existentes en galego, xunto coa derivación xenérica e a derivación impropia ou conversión (López Viñas / Lourenço Mória / Moreda Leirado 2011: 195-207), en que non se opera con afixos derivativos.

En galego, e no resto da linguas románicas, a afixación ou derivación afixal conforma un dos procedementos morfolóxicos e léxicos máis rendíbeis para ampliar e renovar o caudal léxico, nomeadamente a afixación por medio de sufixos. Deste fenómeno daremos cumprida conta no capítulo seguinte destinado á afixación no galego medieval (cfr. §5.), pois nel veremos que o procedemento máis rendíbel con diferenza é o da sufixación.

A afixación, que como indicamos consiste na adición dun afixo a unha base, ofrece moitas posibilidades de combinación e tamén permite a súa repetición en formacións sucesivas ou simultáneas a partir dunha mesma base. Dentro da afixación, o mecanismo máis rendíbel para a formación de palabras complexas é a sufixación, fronte ao outro grande procedemento como é a prefixación. Ambos os procedementos, como veremos, están delimitados pola (o)posición á raíz, que é o significante común que resulta de eliminar os afixos.

A cantidade de morfemas existentes –bases, raíces e principalmente os afixos– e o excesivo número de combinacións permitidas dificultan o estudo das propiedades derivativas do léxico a través da relacións que se establecen entre os morfemas constituíntes. Con todo, é certo que as palabras posúen uns patróns comúns de comportamento morfolóxico.

Por outra parte, como xa fomos avanzando nas páxinas iniciais deste estudo –e detallamos máis concretamente na páxina 71–, consideramos un feito básico, e que vai rexer a nosa concepción ao longo do estudo, delimitarmos adecuadamente a achega diacrónica para fixar o estatuto morfolexical dos constituíntes dunha palabra, como afirma Rio-Torto. Transcribimos a seguir un exemplo que ilustra á perfección esta afirmación:

Tomemos como exemplo as palabras *abusão* ‘erro, engano; supertição; crendice’ e *aleijão* ‘lesão num membro; deformidade física ou moral’. Nelas o segmento *ão* non representa un sufixo, já que, ao contrário do que uma abordagem sincrónica podería fazer crer, e muito embora estes nomes possam equivaler a “o facto de V”, não se trata de produtos deverbais do português mas, a fazer fê nos dicionários etimológicos, dos representantes modernos de ABUSIÃO-/*AVISIÃO- e de LAESIÃO- (Rio-Torto 1998: 141).

En consecuencia, unicamente consideramos que existe afixación galega cando todos os pasos derivativos se produciron exclusivamente no romance. Esta visión sobre fenómeno da afixación coincide coa de Rio-Torto (1998), como vemos, e tamén coa máis recente tese de doutoramento sobre a sufixación en gramáticas históricas do portugués (Caetano 2003).

Así, nunhas palabras como *compracente* e *apresentar*, a afixación prodúcese en estadios diferentes do punto de vista diacrónico, e tamén en sistemas distintos, primeiro no latino (PLACĒRE > *pracer* → COMPLACĒRE > *compracer*; PRAESENTEM > *presente* → PRAESENTARE > *presentar*) e logo no romance (*compracer* → *compracente*; *presentar* → *apresentar*); por tanto non consideramos que estes casos constitúan derivacións sucesivas por se produciren en sistemas lingüísticos diferentes.

Como vemos a achega diacrónica, así como o acompañamento de variábeis formais e semánticas, móstrase como un elemento importantísimo para a delimitación dos procesos afixais. Por tanto, determinarmos o tipo de proceso é necesario nunha perspectiva diacrónica –pois a historia derivativa dunha formación complexa é unicamente unha–, xa que as análises sincrónicas esclarecen ou limitan interpretacións estruturais e procesuais diferentes. De igual modo, cómpre diferenciar entre sufixo e terminación, por exemplo.

Así mesmo, como indica Almela Pérez (1999: 195), “no es aplicable a un análisis sincrónico la distinción entre agregación simultánea y agregación sucesiva. En sincronía se estudian los hechos en su funcionamiento conjuntado simultáneo”. Porén, imos comprobar que, tanto do punto de vista diacrónico como sincrónico, é mester que os diversos elementos funcionen conxuntamente, pois en sincronía é posíbel explicar as estruturas conforme

Noutra orde de cousas, incluímos a afixación, e por extensión a formación de palabras, dentro da Morfoloxía, como defendemos en López Viñas / Lourenço Mória / Moreda Leirado (2011), por considerarmos que os mecanismos de creación de novas palabras son primordialmente morfolóxicos, ou morfosintácticos. Evidentemente, por se trataren de palabras da lingua, pertencen e van estudarse no léxico, como se doutras unidades se trataren. Vimos neste sentido que moitos autores o inclúen como mecanismos de ampliación lexical, que efectivamente permiten o acrecentamento

vocabular, mais tamén se pode acrecentar o léxico vía préstamo, onomatopea etc. A esencia é fundamentalmente morfolóxica, dado que se actúan e se combinan elementos morfemáticos radicais con afixais. É máis, aínda que estes autores o inclúen dentro do léxico, en case todos os casos a sufixación, a prefixación e os demais procedementos son definidos mediante criterios formais e/ou morfolóxicos.

4.2. Tipos de afixación

Como indicamos, a afixación ofrece moitas posibilidades de combinación e tamén permite a súa concorrencia nunha mesma formación. Diferenciamos catro tipos de afixación ou derivación afixal: prefixación ou derivación prefixal, sufixación ou derivación sufixal, parasíntese ou derivación parasintética e derivación regresiva. Para a delimitación dos diversos procedementos tivemos en conta factores formais e/ou posicionais, pola (o)posición á raíz, que é o significante común que resulta de eliminar os afixos; porén, tamén é preciso aplicar criterios semánticos, en liña coa propia definición de morfema, xa que desde o noso punto de vista este sempre presenta un significante e un significado, de modo que fica fóra a consideración do fenómeno da interfixación.

Neste sentido, os dous grande procedementos afixais, baséanse na distinción entre prefixación e sufixación conforme posición do prefixo (antes da base) e do sufixo (despois da base), mais tamén cómpre indicar a capacidade de transcategorización que presentan os sufixos, xa que as palabras sufixadas frecuentemente presentan unha categoría diferente á da base.

4.2.1. Prefixación

Definimos a prefixación ou derivación prefixal como o proceso mediante o cal un afixo, denominado prefixo, se une á esquerda da base para crear unha nova palabra⁹⁶. Esta inclusión da prefixación como un tipo de derivación, e máis concretamente de afixación, non está exenta de polémica, xa que constitúe un dos mecanismos de

⁹⁶ Esta consideración da prefixación como un proceso derivativo está largamente asentada nos estudos de Lingüística (Jordan / Manoliu 1972, Ferreiro 1997, Rio-Torto 1998, Freixeiro 1999, Álvarez / Xove 2003 etc.).

formación de palabras sobre o cal recae un grande número de interrogantes a respecto do seu estatuto. Así, nos diversos estudos existentes o rol da prefixación débátese entre a consideración como un procedemento derivativo fronte á súa integración como un mecanismo compositivo.

As persoas especialistas que prefiren inserir a prefixación como un tipo de composición baséanse en argumentos de natureza diversa que a seguir ofrecemos, como a “autonomía” dos prefixos –pois teñen orixe ou coincidencia preposicional–, a ausencia de transcategorización ou as regras sintácticas. Darmesteter (1894), por exemplo, incorpora a prefixación nunha das clases de composición, a composición por partículas separábeis ou inseparábeis (preposicións e adverbios), a constituír o tipo de compostos máis produtivo: “Des trois sortes de composition que connaissent les langues néo-latines, la composition par particules est de beaucoup la plus riche et la plus féconde” (Darmesteter 1894: 89). Alén disto, para reafirmar a súa orientación, o francés tamén se basea na semellanza existente entre a prefixación e a composición, pois as dúas son xeradas por transformación dunha base, en cuxo proceso opera fundamentalmente o principio sintáctico; pola contra, a xunción e a categoría gramatical son algo accesorio.

Pola súa parte, Iordan / Manoliu (1972) indican que a diferenza entre sufixación e prefixación radica no estatuto gramatical e no valor semántico do prefixo a respecto do sufixo. Así, por un lado, “la gran mayoría de los prefijos son preposiciones y adverbios”, que “en ningún caso se pueden asimilar a los sufijos”, e, por outro, “el papel de los sufijos se limita ordinariamente a matizar el sentido previo de la palabra base [...]. Por el contrario, los prefijos y, sobre todo, los seudoprefijos, suponen muchas veces un cambio profundo del sentido” (Iordan / Manoliu 1972: 37-38).

Así mesmo, cómpre destacar pola súa singularidade a proposta de Alvar Ezquerra (2006), para quen os prefixos vulgares (*con, des, en* etc.) “pertenecen a la composición, mientras que los prefijos cultos [*bio, crono, tele* etc.], los interfijos y los sufijos forman parte de la derivación” (Alvar Ezquerra 2006: 41). O criterio basilar deste autor reside no feito de que “estos prefijos coinciden con las preposiciones” (Alvar Ezquerra 2006: 40). Alvar continúa a estela de gramáticas españolas de teor tradicional en que tamén aparece a prefixación integrada dentro da composición, como na de Alemany Bolufer (1920), na de Bello (1981) ou nas da Real Academia Española (1931 e 1973). Esta concepción

asenta nos casos en que os prefixos coinciden coas preposicións, de modo que estamos perante dúas formas libres, característica xeral que define un composto.

Pola súa parte, convén lembrar que un nutrido grupo de gramáticas históricas do portugués aliñan coa concepción da prefixación como un tipo de composición (cfr. §3.2.).

Outros son partidarios de concibir a prefixación como máis un proceso de formación de palabras ao mesmo nivel do que a composición e a sufixación. É o caso de Guilbert (1975) que defende a formación de palabras dentro dun proceso xeral de transposición dun esquema sintáctico a outro léxico: “Les formation préfixées comprennent celles qui résultent de la transformation d’une phrase de base comportant un syntagme verbal où intervient une préposition ou un adverbe” (Guilbert 1975: 219). Así, para este lingüista as diferenzas entre prefixación e composición ciméntanse en que os prefixos nunca constitúen elementos de relación predicativa, en canto os membros dos compostos establecen efectivamente este tipo de vínculo.

Porén, na maior parte dos estudos a prefixación aparece considerada como un tipo de derivación afixal, como así aparece unicamente tratado na tradición gramatical galega, quer a nivel diacrónico quer a nivel sincrónico (cfr. §3.2. e §3.3.). Entre algúns dos argumentos que inducen a tratar os prefixos como afixos derivativos podemos mencionar o feito de seren unidades recorrentes en moitas palabras, determinaren e combinárense con bases léxicas (substantivas, adxectivas, verbais ou adverbais) e moitos deles non funcionaren de modo independente. En efecto, moitos dos prefixos coinciden formalmente coas preposicións, como *a-*, *con-*, *de-* etc., mais existe un grande grupo non autónomo, cal *anti-*, *des-*, *es-*, *pre-*, *re-* etc. Alén disto, malia existir esta correlación coas unidades preposicionais, os prefixos funcionan de modo diferente aínda que partillen significado, pois estes non exercen de nexos senón como determinacións da base (Álvarez / Xove 2003: 724) e mesmo poden asumir funcións verbais. Na composición, en troca, o principio fundamental de adhesión está constituído polas regras de formación sintáctica e polas categorías de palabras relacionadas.

Non debe identificarse, pois, o prefixo coa correspondente preposición que pode aparecer na cadea lingüística relacionando unidades léxicas⁹⁷. Estes casos de xunción dun enlace preposicional a unha base léxica para xerar unha palabra composta é o que procede de secuencias preposicionais do tipo *por menor* > *pormenor*, *para ben* > *parabén...*⁹⁸ (Álvarez / Xove 2003: 725).

Así mesmo, outros factores como o tipo de significado dos derivados prefixados, a existencia de alomorfos entre os prefixos (igual que os sufixos), así como o establecemento de relacións paradigmáticas entre os diferentes prefixos, por sinonimia (*ante-*, *pre-*...) ou por antonimia (*sobre-*, *so-*...), inclinan a contemplar o prefixo como afixo e, por tanto, a prefixación como un tipo de afixación (Varela / Martín García 2000: 4995-4996).

Relacionado coa composición, convén facermos referencia aos denominados “prefixos adverbiais”: *menos-* (med. *mēos-*), *ben-* e *mal-*. Estas partículas aparecen moi frecuentemente contempladas como prefixos en diversos manuais (Varela / Martín García 2000, Ferreiro 2001⁹⁹) mais, continuando a liña de Freixeiro Mato (1999) ou Alvar Ezquerro (2006), estas partículas constitúen casos de composición ao seren unidades léxicas de existencia autónoma.

Nesta liña, tamén cabe facer referencia á discriminación entre os neocompostos e os prefixos e neoprefixos. Así, a neocomposición, ou composición erudita, ten como resultado a xunción dunha base romance a unha base latina ou grega, ou as dúas de procedencia clásica, que debido á súa produtividade e falta de autonomía están na fronteira entre a composición e a prefixación. Para diferenciarmos ambos os procesos, convén termos presente as seguintes condicións (López Viñas / Lourenço Mória / Moreda Leirado 2011: 211-212)¹⁰⁰:

⁹⁷ Sobre a crítica a estas propostas en que se tentan explicar os procesos de prefixación (verbal) a partir de expresións en que aparece un complemento introducido por unha preposición, asimilábel co prefixo, cfr. Val Álvaro (1993).

⁹⁸ Este tipo de estrutura sintáctica evidénciase moito máis nos denominados “conglomerados frásicos” (Ferreiro 1997: 229) ou “compostos frásicos” (Freixeiro Mato 1999: 295) do tipo *noraboa* (< en + hora + boa), *bailanacriba* (< bailar + en + a + criba) etc.

⁹⁹ Ferreiro (2001: 105) inclúe os casos de *menoscabar* (med. *mēoscabar*) e *menosprezar* (med. *mēospreçar*).

¹⁰⁰ Neste mesmo volume, inclúense as tabelas cos neocompostos (López Viñas / Lourenço Mória / Moreda Leirado 2011: 212-217).

1. Fronte aos prefixos, cada unha das bases do neocomposto pode derivarse por sufixación; así en *hidrofobia* podemos acrescentar sufixos ás dúas bases: *hydr-* → *hídrico*; *fob-* → *fóbico*.
2. Dous prefixos non poden combinarse para formar unha unidade léxica.
3. As bases do neocomposto poden aparecer como primeiro ou segundo elemento (*filosofía*, *necrófilo*), en canto o prefixo só pode constituír o primeiro elemento (*subdirector*, **directorsub*).

A gramaticalización dalgúns neocompostos levou a que algúns destes funcionasen como neoprefixos, como teremos ocasión de ver na seguinte subepígrafe (cfr. §4.2.1.1.).

Así pois, unha vez exposta a nosa orientación do proceso en que se enmarca e polo cal se rexe a prefixación, a seguir trataremos de delimitar e caracterizar aqueles trazos máis pertinentes da prefixación como parte da derivación afixal.

4.2.1.1. Caracterización xeral da prefixación

A doutrina tradicional sobre os prefixos, e por extensión sobre a prefixación, vértase, como se observa na definición, á volta da súa situación topolóxica, mais tamén é froito das súas relacións morfolóxicas coa base, das súas formas, das súas funcións e dos seus significados. Todos estes mesmos puntos continúan a atraer as consideracións de quen se ocupa deste tipo de afixación, de modo que procuraremos levar a cabo unha caracterización xeral de cada un deles.

O sistema de prefixación galego coincide en liñas xerais co do latín clásico (Ferreiro 2001: 68), que consistía no acrescentamento dunha serie de prefixo coincidente co sistema de preposicións latino, mais tamén con algúns adverbios¹⁰¹. Deste modo, os prefixos que interveñen na formación do léxico galego adoitan corresponderse na súa forma cos das outras linguas próximas debido á súa común orixe grega e latina, estando presentes nas palabras cultas de case todas os idiomas occidentais (Vilela 1994: 86-90).

¹⁰¹ Cfr. Ferreiro (2001: 68), que indica como prefixos deadverbiais as formas PAENE, RETRO ou SATIS; así mesmo, este autor indica que, pola contra, no grego todos os prefixos son adverbios e preposicións conxuntamente.

Á diferenza do que acontece cos sufixos, e como xa sinalamos, un número determinado de prefixos pode aparecer de modo independente, como verdadeiras preposicións (*sobre-*, *contra-*, *en-*, *entre-*), mais tamén existe outro grupo amplo en que só se encontran de forma ligada (*anti-*, *per-*, *ultra-*).

Polo contrario, na maior parte dos casos de formacións de orixe latina xa non é tan fácil recoñecer a forma prefixal inicial, nomeadamente por causa da apofonía (ĪN- + CADĒRE > INCĪDĒRE) ou das asimilacións progresivas a partir do contacto da consoante final do prefixo coa consoante inicial da base (CUM- + LABORĀRE > CÖLLABORĀRE). Alén disto, a este esvaecemento ou escurecemento da conciencia lingüística na hora de recoñecer o carácter prefixal acrecéntase a evolución fonética destes vocábulos, como por exemplo en CUM- + ĒDĒRE > *comer* (cfr. Ferreiro 2001: 68-69).

Así mesmo, esta situación contribuíu a históricos casos de “refacción (EXHĒRĒDĪTĀRE > med. eixerdar~enxerdar→desherdar), de evolución atípica (OBTŪRĀRE>aturar, OFFŌCĀRE>afogar) ou de falsa segmentación vocabular, ás veces consolidados: [...] recobrar (<RECŪPĒRĀRE) → cobrar” (Ferreiro 2001: 69). Porén, tal e como xustificamos neste estudo, tal tipo de formacións latinas fican fóra do noso estudo por se produciren consecuentemente noutro sistema lingüístico diferente do galego.

Neste sentido, é bastante “frecuente a convivencia dunha base lexical con diferentes derivados prefixais alternantes” (Ferreiro 2001: 70). É o caso de *arrequentar/enrequentar*, *escabeçar/descabeçar* etc. Por outra parte, existe unha especial alternancia dos prefixos *es-* e *des-*, xa desde o período medieval: ant. *destorvar* → mod. *estorbar*.

Por outro lado, fronte aos sufixos, os prefixos non alteran o acento natural da base a que se xuntan (*ter* → *entreter*, *paciente* → *impaciente*), de modo que non pode utilizarse un criterio divisor deste tipo. Así mesmo, a integración fónica e formal coa base non implica mudanzas morfolóxicas fortes, pois os prefixos raramente provocan reaxustamentos e normalmente conservan a súa estrutura fonolóxica; con todo, algúns destes afixos poden sufrir algunha variación alomórfica.

Canto ás propiedades morfolóxicas de xénero, número, modo-tempo e número-persoa, tampouco son alteradas pola asociación dun prefixo a unha base: *organización* [+fem., +sing.] → *desorganización* [+fem., +sing.].

Alén disto, a estrutura dos derivados prefixais pode estar suxeita a unha análise sintáctica, de forma semellante a como se analiza a estrutura dos compostos e dos derivados sufixados: *sala* → *antesala*, *vivir* → *convivir*. Así, a relacións entre os constituíntes pode concibirse como adxectiva en *antesala* (‘sala anterior’) ou preposicional en *convivir* (‘vivir con alguén’), de aí que se considerasen casos de composición, como acabamos de referir no apartado anterior. Por outra parte, os prefixos poden alterar a estrutura argumental de subcategorización da base á cal se asocian: *confiar* (*en*) / *desconfiar* (*de*).

Adoita indicarse que na prefixación, á diferenza da sufixación, se respecta a *Unitary Base Hypothesis* (*UBH*) ou Hipótese da Unicidade da Base (*HUB*) de Aronoff (1976), pola cal un afixo se xunta a unha única categoría lexical (cfr. §3.1.). Porén, como teremos ocasión de ver no capítulo seguinte (cfr. §5.2.), existen prefixos que violan a *UBP* porque se poden asociar a substantivos, adxectivos ou a verbos, “o que parece mostrar que a selección das bases estará sobretudo dependente de criterios semânticos” (Brocardo / Caetano 2000: 44-45); tal é o caso do prefixo *des-* (cfr. §5.2.).

De igual modo, os prefixos, fronte á maior parte dos sufixos, non adoitan provocar unha mudanza de categoría gramatical da base, xa que na maioría dos casos o educto de derivación correspóndese sintacticamente coa base primitiva (*facere* → *desfacere*). Por tanto, o criterio de transcategorización sintáctica utilizado para os sufixos nociónais tampouco resulta válido neste caso, de modo que a función semántica das preposicións pasa a ser un elemento fundamental e será o que sigamos na clasificación que ofrecemos máis adiante.

Pola súa parte, a conexión semántica entre o prefixo e a base é moito menos rixida do que a existente entre o sufixo e a base, de modo que a sensación de derivación, como afirma Lang (1990: 168), é moito maior. Así, este tipo de derivación constrúe formacións *ad hoc*, efémeras, de tal maneira que o lexicón formalizado do dicionario non é unha guía moi fiábel para determinarmos a produtividade dos diferentes prefixos. En xeral, os prefixos presentan casos de polisemia moderada, pois non adoitan ter máis de tres sentidos, fronte aos dos sufixos.

Noutra orde de cousas, un grupo de prefixos existentes no galego moderno é o constituído polos chamados “neoprefixos”¹⁰², que teñen a súa orixe nalgúns radicais latinos e gregos que pasaron a funcionar como auténticos prefixos. Como indica Freixeiro Mato (1999: 261),

auto, procedente do grego, formou a palabra *automóbil*, que abreviadamente tamén pasou a se denominar polo primeiro constituínte, formando a partir de aí novas palabras (compostas) como *autoestrada*, *autoescola* ou *autovía*. Mais tamén co seu significado orixinario o étimo grego *auto* se mostra hoxe produtivo na creación de novos termos, actuando como se dun prefixo se tratar e mantendo, en consecuencia, a categoría da base: *autodeterminación*, *autoestima*, *autoodio*, *autocontrol* (Freixeiro Mato 1999: 261-262).

Entre a nómina de neoprefixos podemos citar, entre outros, *aero-*, *electro-*, *eco-*, *euro-*, *foto-*, *macro-* e *micro-*, *moto-*, *neo-*, *radio-*, *tele-* e *video-*.

Revisamos a seguir, pois, os aspectos máis controvertidos da prefixación desde un punto de vista máis pormenorizado.

1. Morfonoloxía: procesos fonolóxicos e alomorfía

A morfonoloxía da prefixación resulta bastante sinxela se a compararmos coa da sufixación (Lang 1990: 169), pois practicamente consiste na adición directa do afixo a unha base co único requisito de respectar os trazos fonolóxicos básicos da Morfoloxía galega. Nesta unión do prefixo á base, estes dous elementos poden afectarse minimamente no que se refire á súa constitución fonolóxica. Neste sentido, os prefixos manifestan dúas características fonolóxicas que derivan do grao de dependencia a respecto da base léxica: por un lado, non interfíren na configuración fonolóxica da base, pois non acostuman alterar o acento da palabra base, como xa indicamos; por outro lado, no xeral preservan a súa propia integridade fónica, de maneira que a base a que se une non sofre elisión vocálica¹⁰³, como pode acontecer cando se tratar dun sufixo, nin cando concorren dúas vogais homólogas (*re-educar*, *co-operar*) ou diferentes (*pre-avisar*, *co-edición*).

¹⁰² Tamén reciben o nome de “prefixoides”, nomeadamente no ámbito hispánico (Lang 1990), ou “pseudoprefixos” (Cunha / Cintra 1991), xa que na tradición gramatical galega unicamente se fala de “neoprefixos” (Freixeiro Mato 1999, Ferreiro 2001). Esta denominación, por outra parte, parécenos moito máis acaída para o tipo de prefixos a que se fai referencia.

¹⁰³ Outros autores falan de “cancelación vocálica” (Scalise 1994: 215, Varela / Martín García (2000: 5007).

Esta característica que acabamos de indicar está fortemente relacionada coa autonomía da maior parte das formas prefixais, como xa mencionamos, aínda que iso non evita que os prefixos presenten leves alteracións. Así, existen casos en que o prefixo pode presentar unha pequena variación alomórfica causada polo seu contexto fonolóxico. Así, esta alomorfa, por unha banda, pode vir motivada polo fonema inicial da palabra base, tal e como acontece co prefixo negativo *in-* /iN/¹⁰⁴ cando a palabra base comeza polos fonemas /l/ ou /r/; en tales casos, o *-n-* asimílase ou redúcese a *i-* (*in + legal > ilegal; in + real > irreal*). Igualmente, seguido de consoante oclusiva bilabial (/p/ ou /b/), o *-n-* pode grafarse como *-m-* e realizarse tamén como nasal bilabial [m] (*in + practicábel > impracticábel; in + bebíbel > imbebíbel*).

Por outra banda, a alomorfa acostuma explicarse etimoloxicamente pola convivencia dunha forma latinizante con outra patrimonial (*inter + porto > interporto / entre + cerrar > entrecerrar*). Porén, como afirman Álvarez / Xove (2003: 725), as formas culta e popular dun prefixo coa mesma orixe latina non funcionan como tales, “senón como unidades diferenciadas, da mesma maneira ca outros prefixos cultos de orixe grega que tamén poden ter sentidos análogos”.

Alén destes prefixos, outros autores tamén destacan a alomorfa de *a-/an-* (*amoral, an-alfabeto*), aducindo que esta alternancia fonolóxica pode ter como obxectivo preservar a identidade do prefixo e do radical (Varela / Martín García 2000: 5009). Porén, están a realizar análises sincrónicas erradas que se solucionan con exames etimolóxicos, pois no caso de *amoral* a prefixación prodúcese no sistema romance, en canto en *analfabeto* estamos perante unha palabra con prefixación latina (que á súa vez é de orixe grega). Cabe dicir a este respecto que na lingua galega non se rexistra ningunha palabra creada intrinsecamente por medio do sufixo *an-*. En consecuencia, nestes casos non podemos falar de alomorfa propiamente dita, xa que esta non pode producirse en sistemas lingüísticos diferentes.

No que se refire ás combinacións de prefixo e de base vetadas por motivos fonolóxicos, estas son anecdóticas. Así, o prefixo negativo *in-* é substituído polo seu

¹⁰⁴ A representación maioritaria deste arquifonema final nasal, sempre grafado con *-n-*, é a velar [-ŋ], mais tamén poden aparecer os alófonos [-ŋ̃], seguido de consoante labiodental, [-ɲ], após consoante (inter)dental, e [-n̠], tras consoante palatal. Para as diversas realizacións dos fonemas nasais finais, cfr. Freixeiro Mato (1998: 175-179) e López Viñas / Lourenço Mória / Moreda Leirado (2011: 118).

homólogo semántico *des-*, nun proceso de disimilación léxica (Varela / Martín García 2000: 5008), perante bases que comezan por *in-* (**in-informado* → *des-informado*), de igual modo que acontece con *re-* nas palabras iniciadas por *r-*, ora co significado de repetición (**re-realizar*) ora co de intensificación (**re-rizar*) (Varela / Martín García 2000: 5008).

2. Valor transcategorizador do prefixo

O valor “transcategorizador / non transcategorizador” do prefixo afecta á propia consideración da prefixación como procedemento derivativo afixal. Como indicamos anteriormente, un dos elementos máis característicos na distinción tradicional entre a prefixación e a sufixación baséase en que a primeira non permite unha transcategorización da base, en canto que a segunda pode comportar ou non mudanza categorial¹⁰⁵. De aí que, seguindo Serrano Dolader (1995: 61), os sufixos poidan dar lugar a derivados tanto excocéntricos como endocéntricos, en canto os prefixos teñan como posibilidade exclusiva crear derivacións endocéntricas.

Porén, existe unha serie de autores que sosteñen o valor transcategorizador dos prefixos, como Hall (1948: 136-165), quen tamén inclúe os casos tradicionalmente cualificados como parasintéticos dentro da prefixación exocéntrica, Wagner (1952: 54) e Tekavčić (1972: 146), para o cal a parasíntese tamén forma parte da prefixación. Outros e outras lingüistas manifestan referencias máis imprecisas ao falar dos prefixos, quer na prefixación quer na parasíntese. Así, por exemplo, Badia Margarit (1962: 396), a se referir aos parasintéticos, non afirma categoricamente que o prefixo teña a capacidade de transcategorizar a base, senón que este se apoia no sufixo para conferir a “fisionomía genuina” ao verbo que procede dun substantivo. De igual modo, Brea (1977: 135), no seu estudo dedicado á parasíntese nas *Cantigas d’escarnho e de maldizer*, indica que os prefixos –a se referir principalmente a “a-” e “en-”– son “una especie de “marcas universales” como los sufijos, que no parecen ser utilizadas más que para actualizar, para convertir una base sustantiva o adjetiva en un verbo”.

¹⁰⁵ Porén, para algúns estudiosos a parasíntese constitúe unha excepción a este principio xeral, pois recoñecen o valor transcategorizador do prefixo. Sobre esta cuestión, consúltase a relación de referencias bibliográficas en Corbin (1987: 129-130).

Canto aos autores que defenden de maneira rotunda a mudanza de categoría dos prefixos, cómpre salientar a Danielle Corbin, que se ocupa desta cuestión en pormenor no seu estudo dedicado aos parasintéticos. Para a francesa, o prefixo é o único afixo transcategorizador nas supostas construcións parasintéticas, xa que ela nega o carácter derivativo da desinencia verbal *-ar* (Corbin 1980: 188-190, 1987: 129-131). Por tanto, para a investigadora do grupo SILEX estamos unicamente perante casos de prefixación, concepción que tamén mantén a lingüista portuguesa Margarita Correia (1992), para quen o prefixo *anti-* presenta unha transcategorización en casos modernos, como en *crema antiarrugas*, *loita antidroga*, en que un substantivo base deriva nun adxectivo.

Non obstante, a consideración maioritaria a respecto desta propiedade dos prefixos é a negación destes afixos como transcategorizadores, de modo que os prefixos só interveñen ou participan en procesos isocategoriais de adxectivación deadxectivo (*legal* > *ilegal*), nominalización denominal (*organización* > *desorganización*) e verbalización deverbal (*facer* > *refacer*). Entre os seguidores desta opinión, podemos citar, por exemplo, a Serrano Dolader (1995: 64), Freixeiro Mato (1999: 254), Varela / Martín García (2000: 4995-1997) ou Rio-Torto (1998: 87). Para esta última, “as operacións de prefixação que não envolvem alteração categorial são formalizáveis através do esquema $[X]_Y \rightarrow [\text{prefixo } [X]_Y]_Y$ ” (Rio-Torto 1998: 87). Alén destes autores, convén mencionarmos as propostas de Scalise (1984) e Alcoba Rueda (1987), porque tamén coinciden en afirmar o carácter “non transcategorizador” do prefixo; porén, na epígrafe reservada á parasíntese (cfr. §4.2.3.) teremos ocasión de estudar en pormenor estes dous modelos de análise estrutural diverxente que formulan para os parasintéticos, alén de revisarmos de novo estas consideracións sobre a (non) transcategorización do prefixo nos parasintéticos.

3. Combinatoria de prefixos

A combinatoria de prefixos é bastante limitada e está sometida a restricións semánticas moi rixidas, de aí que os casos de concatenación ou acumulación múltipla sexan pouco frecuentes.

Por outra parte, nalgúns manuais (Álvarez / Xove 2003: 726) indícase a dificultade da orde de aplicación en certas palabras que participan da prefixación e da

sufixación de modo sucesivo, non simultáneo, de modo que non resulta fácil identificar que mecanismo actúa antes ou despois. Así, dubídase se *inutilidade* provén de “*inútil + -idade*” ou de “*in- + utilidade*”. Porén, neste caso, p. ex., non existe dúbida posíbel, xa que tanto *inutilidade* como *inútil* proceden do latín INŪTILĪTĀTEM e INŪTĪLEM. Por tanto, para discernir a secuenciación destes procesos o método máis fiábel é o histórico-etimolóxico.

4. Propiedades semánticas

A conexión semántica entre o prefixo e a base é moito menos rixida do que a existente entre o sufixo e a base, de modo que a sensación de derivación, como afirma Lang (1990: 220), é moito maior. Os prefixos normalmente matizan, corrixen, modifican ou orientan o significado da palabra, polo que o seu aspecto semántico se ve matizado ou lixeiramente alterado.

Ao igual que os sufixos, os prefixos requiren certas propiedades semánticas das bases a que se xuntan. Así, certos prefixos verbais só poden unirse a verbos perfectivos, como o prefixo *des-* con valor reversivo (*desfacer*) ou os prefixos *re-*, *sobre-* e *sub-* co significado de iteración (*reconstruír*, *sobreedificar*, *subdistinguir*). Polo contrario, estes mesmos prefixos con diferente significado poden seleccionar bases verbais imperfectivas, como o prefixo *des-* negativo (*desacatar*), e os prefixos *re-*, *sobre-* e *sub-* con valor intensivo (*relimpar*, *sobrecargar*, *subestimar*) (Varela / Martín García 2000: 5009).

A presenza dun afixo dado na base pode favorecer ou impedir (no sentido de bloquear) a asociación dun prefixo a esa base. Deste modo, os prefixos que seleccionan bases adxectivas adoitan aterse a restricións de tipo aspectual; así, os prefixos *des-* e *in-* asócianse unicamente a adxectivos imperfectivos, é dicir, a aqueles que constrúen co auxiliar *ser* e son parafraseábeis por ‘non X’ (*descortés*, *desleal*, *incapaz*, *impopular*). Así mesmo, é preciso indicar que o prefixo *des-* non se asocia a adxectivos acabados en *-bel*, pois neste caso só o prefixo *in-* é permitido: *inaccesíbel*/**desaccesíbel*, *insoportábel*/**desoportábel*.

Cando a base do derivado prefixal é un nome non se pode afirmar que existan restricións semánticas propiamente ditas. Con todo, é posíbel observamos certas tendencias na súa selección. Como apuntan Varela / Martín García,

algunos prefijos como los privativos seleccionan nombres que denotan estados o situaciones [...] (*asimetría, deshonor*). Los prefijos locativos, por su parte, suelen adjuntarse a nombre concretos para establecer la posición espacial [...] (*antecocina, contraventana, entrepierna, subtítulo*). En la formaciones con prefijos temporales [...], la base nominal suele tener como referente un nombre que denota un periodo o suceso localizado en el tiempo (Varela / Martín García 2000: 5010).

No xeral, os prefixos son menos ambiguos do que os sufixos, cunha tendencia manifesta cara á monosemia (*a-, ante-, anti-, des-...*), o que implica un significado máis claro e constante. Con todo, o máis frecuente é que os prefixos tamén manteñan relacións de polisemia, aínda que esta sexa algo máis restrita que nos sufixos, pois non presentan máis de tres sentidos (*contra-, entre-, ex-, re-...*).

Por tanto, como se viu, un mesmo prefixo pode presentar valores diferentes, mais, ao contrario, un contido semántico pode expresarse a través de varios prefixos. Así,
-orde, anterioridade, prioridade: *pre-, ante-*;
-intensidade: *re-, super-, arquí-, hiper-*;
-negación: *des-, in-*;
-etc.

4.2.1.2. Clasificación dos prefixos

En liñas xerais, os prefixos tamén se poden clasificar en apreciativos ou nomenclais, coa particularidade de que os primeiros son todos intensificadores.

1. Prefixos apreciativos

Os prefixos apreciativos teñen, pois, todos valor intensificador e coinciden cos sufixos dos mesmo valor en que amplían morfoloxicamente a base producindo un efecto hiperbólico: *listo* → *listísimo* / *superalto* (Freixeiro Mato 1999: 255). Diferéncianse os seguintes: *arquí-, extra-, hiper-, hipo-, pre-, re-, requete-, sobre-/super-, ultra-*.

2. Prefixos nocionais

Estes prefixos modifican de forma substancial o contido da base, de igual modo que os sufixos nocionais, podendo inclusive negar o significado da mesma. Mais polo xeral non producen unha alteración tan profunda do significado da base como a que os sufixos nocionais achegan, en boa medida por non mudaren a categoría gramatical da base.

Por causa da monosemia dominante, imos agrupar os prefixos nocionais en virtude dos seus valores semánticos, dado que a función do prefixo, que resulta sintacticamente ambigua nalgúns casos, é principalmente semántica. Seguindo este criterio, poden diferenciarse os seguintes:

- a) Prefixos de negación: *a-*, *anti-*, *contra-*, *des-* / *dis-*, *extra-*, *in-*.
- b) Prefixos locativos: *ante-*, *circun-*, *entre-* / *inter-*, *infra-*, *intra-*, *meta-*, *retro-*, *sobre-* / *super-*, *sub-* / *so-*, *tras-* / *trans-*, *ultra-*, *xusta-*, *vice-*.
- c) Prefixos temporais: *ante-*, *co-* / *con-*, *pos-*, *pre-*.
- d) Prefixos de cantidade e de tamaño: *bi-* / *bis-*, *mini-*, *mono-*, *multi-*, *pluri-*, *semi-*, *uni-*.

Sintetizamos no seguinte cadro a clasificación dos prefixos en galego:

Prefixos apreciativos	Intensificadores	<i>arqui-</i> <i>extra-</i> <i>hiper-</i> <i>hipo-</i> <i>pre-</i>	<i>pro-</i> <i>re-</i> / <i>requete-</i> <i>sobre-</i> / <i>super-</i> <i>ultra-</i>
	Prefixos nocionais	De negación	<i>a-</i> <i>anti-</i> <i>contra-</i>
	Locativos	<i>ante-</i> <i>circun-</i> <i>en-</i> <i>entre-</i> / <i>inter-</i> <i>es-</i> / <i>ex-</i> <i>extra-</i> <i>infra-</i> <i>intra-</i> <i>meta-</i>	<i>retro-</i> <i>so-</i> / <i>sub-</i> <i>sobre-</i> / <i>super-</i> <i>supra-</i> <i>tras-</i> <i>ultra-</i> <i>xusta-</i> <i>vice-</i>
	Temporais	<i>ante-</i> <i>co-</i> / <i>con-</i> <i>pos-</i>	<i>pre-</i> <i>retro-</i>
	De cantidade e de tamaño	<i>bi-</i> / <i>bis-</i> <i>mini-</i> <i>mono-</i> <i>multi-</i>	<i>pluri-</i> <i>semi-</i> <i>uni-</i>

Tabela 2 Cadro de clasificación dos prefixos en galego

Outra clasificación posíbel, e máis tradicional, é aquela que diferencia entre a orixe dos prefixos, latinos ou gregos; é a que vemos na maior parte das gramáticas históricas do portugués, así como na do galego (Ferreiro 2001).

As características e produtividade de cada prefixo serán estudadas na prefixación no galego medieval (cfr. §5.2), de modo que non aparecerán neste estudo todos os prefixos referidos no cadro anterior.

4.2.2. Sufixación

Tornouse xa un *clixé* afirmar que a sufixación se define como o “procedemento máis produtivo na formación de palabras pola grande cantidade de sufixos existentes na lingua, así como pola flexibilidade que presentan na súa distribución” (Ferreiro 1997: 114), tanto nas linguas romances como na latina. Precisamente, este feito levou á identificación da derivación coa sufixación, debido a que uns consideran a derivación como equivalente de afixación e outros como un tipo de afixación (Almela Pérez 1999: 71).

Este procedemento de formación vocabular, por súa vez, conforma o mecanismo afixal máis complexo (Almela Pérez 1999: 71), feito que se explica polo elevado número de unidades de que dispón.

4.2.2.1. Caracterización xeral da sufixación

A sufixación ou derivación sufixal consiste na creación de novas palabras a través da adición de un afixo, denominado sufixo, á dereita da base. Este procedemento de formación de palabras mediante sufixos tamén ten a súa orixe no propio latín, de modo que o galego herda moitos destes sufixos latinos. Porén, a evolución fonética dalgúns, a produtividade doutros e a aparición de novos sufixos provocou unha importante renovación dos procesos sufixais do idioma (Ferreiro 2001: 114).

Diferéncianse dous tipos de sufixación: apreciativa e non apreciativa ou nocional (Freixeiro Mato 1999: 167). Na sufixación nocional o sufixo modifica o contido semántico da base de modo obxectivo e substancial, e posúe capacidade

transcategorizadora, en canto a sufixación apreciativa é máis subxectiva ou emocional e non permite unha mudanza de categoría gramatical.

A nómina de sufixos existentes en galego integra elementos tónicos e átonos. Así, mentres estes últimos non alteran o acento da base, os tónicos si deslocan a posición do acento principal da palabra base a que se xuntan: *casa* → *casiña*, *bondade* → *bondadoso*.

Acostuma indicarse que nesta unión do sufixo á base se desencadean moitísimos reaxustamentos fonolóxicos e formais (Lang 1999: 126-127, Varela / Martín García 2003: 4509-4511), vocálicos e consonánticos, mais o certo é que esta afirmación parte de descrições ou análises parcialmente incorrectas dos procedementos afixais. Así, indícase que *agredir* → *agresor*, de maneira que se crea unha RFP en que se enuncia unha perda do /d/ ou, segundo outros autores, este pasa a se realizar como /s/ cando se xunta ao sufixo *-or*. Evidentemente, esta é unha análise incorrecta, que se resolve do punto de vista diacrónico ao recorrermos á etimoloxía, pois podemos ver que tanto *agredir* como *agresor* derivan das formas latinas AGGREDIO e AGGRESOR. Noutros casos, ponse ao mesmo nivel unha base latina con outra romance: *monxe* → *monacato*.

Os únicos casos en galego que podemos considerar como modificacións da base de derivación limítanse a modificacións vocálicas como a posíbel elisión da vogal final de tema (“cancelación vocálica”), como en *branc(o)* → *brancura*, a variación /k/ - /θ/ (*caduco* → *caducidade*) ou a adición dunha consoante eufónica *-c-* [θ] (*café* → *café-c-iño*) ou *-t-* [t] (*café* → *café-t-eira*).

Por tanto, a variación alomórfica a que se ven sometidos os sufixos tamén é moderada. Así, por exemplo, *-eiro* presenta os alomorfos *-adeiro*, *-edeiro*, *-ideiro* (no caso de se xuntar a base verbais), e *-teiro* (cando a base é un nome acabado en vogal tónica); mais tamén temos outros como *-ura* (*-adura*, *-edura*, *-idura*), *-nte* (*-ante*, *-ente*, *-inte*), *-or* (*-ador*, *-edor-*, *-idor*) etc. Tal e como podemos observar, e así tamén o indica Freixeiro Mato (1999: 222), moitas destas alomorfias “explícanse por se tratar de formacións deverbais en que aparecen *a*, *e* ou *i* como vogais temáticas dos verbos da CI, CII e CIII servindo de enlaces entre o lexema e o sufixo”. Noutros casos, estas variacións parecen estar sometidas a procesos eufónicos (*café-t-eira*) e, por veces, de numeración silábica (*limpo* → *limpeza*; *tímido* → *timidez*). Así mesmo, outras alomorfias responden a evolucións diacrónicas (culto/patrimonial): *ligar* → *ligazón*; *acabar* → *acabación*.

Moitas destas variantes son tratadas tradicionalmente como casos de “interfixos”, cal o de *-c-* de *cafeciño*, o *-ad-* de *-adeiro* etc., mais ao noso modo de ver na realidade constitúen casos de alomorfas. Isto permite, por outra parte, salvagardar o concepto de morfema, pois o interfixo só presenta forma e non significado e o morfema é a unidade mínima significativa cun significante e un significado.

Por outra parte, e como xa adiantamos en parágrafos anteriores, unha das características máis definitorias da sufixación é a súa capacidade transcategorizadora. Efectivamente, a maior parte dos afixos nocionais poden mudar a categoría sintáctica da base, de modo que interveñen, xa que logo, en procesos de substantivación deverbal e adxectiva, de adxectivación desubstantiva e deverbal e de verbalización desubstantiva, deadxectiva, deverbal e deadverbial. Pola contra, os sufixos apreciativos non posúen esta posibilidade, de modo que unicamente operan en procesos isocategoriais.

A este respecto, Rio-Torto (1988) define e formaliza dous tipos de operacións sufixais. Para ela “as bases sobre as quais operar os procesos de sufixação podem ser temas verbais (sufixação verbal), radicais verbais, nominais e adjetivais (sufixação deverbal, denominal e deadjectival)” (Rio-Torto 1998: 88). Rexístranse, xa que logo, dous tipos de operacións:

1. Sufixación isocategorial, en que base e produto teñen a mesma categoría gramatical ($[x]_y \rightarrow [[x]_y \text{ sufixo}]_y$).
2. Sufixación heterocategorial, en que o produto presenta categoría gramatical diferente da base ($[x]_y \rightarrow [[x]_y \text{ sufixo}]_z$).

Por tanto, na maior parte dos casos, na sufixación non se respecta a *Unitary Base Hypothesis (UBH)* ou Hipótese da Unicidade da Base (HUB) de Aronoff (1976) (cfr. tamén Scalise 1987), pola cal un afixo se xunta a unha única categoría lexical (cfr. §3.1.).

Como vemos, o tipo de bases a que se unen os sufixos nocionais é variada: substantivas (*libro* → *librería*), adxectivas (*alegre* → *alegrar*) ou verbais (*beber* → *bebedela*). De igual xeito, a asociación dun sufixo a unha base pode alterar as propiedades de xénero, número, modo-tempo e número-persoa desta: *muller* [+fem., +sing.] → *mullerío* [+masc., +sing.].

Así mesmo, os sufixos nocionais poden producir tanto nomes substantivos e/ou adxectivos (*pedra* → *pedrada*; *crecer* → *crecente*) como verbos (*lide* → *lidar*) e adverbios (*feliz* → *felizmente*).

Canto á recursividade, tanto os sufixos nocionais como os apreciativos poden asociarse a unha palabra xa sufixada previamente, de maneira que se poden ir acumulando “derivacións en cadea”: *nación* → *nacional* → *nacionalizar* → *nacionalización*. No caso dos sufixos nocionais, a colocación está sintacticamente fixada por unha determinada orde (Freixeiro Mato 1999: 221). Así, por exemplo, os sufixos nominalizadores abstractos e os formadores de adxectivos deadxectivais pospóñense ao final da palabra derivada, mais sempre previos aos afixos flexivos. Vexamos algúns casos:

<-al + -izar + -ción>: *nacionalización*

<-ecer + -mento>: *florecemento*

<-ivo + -idade>: *creatividade*

<-oso + -mente>: *marabillosamente*

Consecuentemente, a presenza dun sufixo pode favorecer ou impedir (no sentido xenerativo de “bloquear”) a produtividade de asociacións doutros sufixos a esa base sufixada: *selectivo* → *selectividade* / **selectivez*, *florecer* → *florecemento* / **florección*.

Pola súa parte, os apreciativos non presentan unha ordenación interna, pois poden aparecer uns antes dos que outros e viceversa. Con todo, maniféstase unha clara tendencia a colocar *-iño* na última posición. Algunhas destas combinacións son: diminutivo + diminutivo (*gordo* → *gordocho* → *gordochiño*), aumentativo + diminutivo (*garrafa* → *garrafón* → *garrafonciño*) etc. Así mesmo, os sufixos apreciativos son compatíbeis cos nocionais, mais os primeiros sempre han de ocupar a última posición.

Alén disto, igual do que os prefixos, os sufixos poden aparecer tanto sobre bases eruditas como patrimoniais, producíndose esta acumulación de sufixos de que vimos falando (*agarim-os-eiro*), así como a posibilidade dunha mesma base poder aparecer con diferente tipo de sufixos (*grandura/grandezza*).

Do punto de vista semántico, os sufixos nocionais están moito menos motivados que os apreciativos. Así, o significado das palabras sufixadas nocionalmente non é a suma exacta dos respectivos integrantes, senón que mostran unha tendencia á

lexicalización, diluíndose a diferenciación entre o sufixo e a base. Alén disto, en canto na sufixación apreciativa o falante é máis consciente da alteración morfolóxica da base (*home* → *homiño*), na nocional o recoñecemento do proceso derivativo non é tan automático (*parar* → *parador*).

Así mesmo, os sufixos nocionais adoitan presentar unha polisemia bastante alta, fronte á monosemia habitual ou polisemia moderada dos prefixos (máximo tres significados). Por tanto, non son monovalentes, pois xeralmente expresan diversos valores semánticos, e tampouco están especializados nun único significado (Alvar Ezquerro 2006: 53). De igual maneira, rexístrase o proceso inverso, isto é, hai distintos sufixos que expresan un mesmo significado. Así, para a idea de acción temos dispoñíbeis os sufixos *-ador*, *-adura*, *-ción*, *-mento*...; para designar unha calidade partimos de *-ez*, *-idade*, - etc.

Pola súa parte, os sufixos apreciativos tamén poden presentar varios significados (p.ex.: suf. *-iño*: diminutivo, ponderativo, intensificador, afectivo, pexorativo) teñen unha carga semántica máis constante e monosémica, polo que se adoitan organizar semanticamente en diminutivos (pequenez e/ou afectividade), aumentativos (tamaño, fealdade, grandiosidade), pexorativos ou despectivos (desagrado, desconsideración, desprezo) e intensificadores (calidade en alto grao), aínda que por veces non sexa nítida esta diferenciación.

En último lugar, foi un fenómeno moi frecuente a substitución de sufixos ao longo da diacronía lingüística, sobre todo se compararmos o período medieval co moderno: ant. *brandeza* → *brandura*. Estes casos de rivalidade e substitución de sufixos teremos ocasión de os ver máis en pormenor no seguinte capítulo dedicado á sufixación no galego medieval (cfr. §5.3.).

4.2.2.2. Clasificación dos sufixos

Debido ao alto número de afixos existentes e á extraordinaria polisemia, os problemas de clasificación son acentuados. Así, existen diversas propostas de clasificación para agrupar os sufixos, de entre as cales destacamos as seguintes:

1. Patrimoniais e cultos
2. Transcategorizadores ou non transcategorizadores
3. Abstractos, profesionalizantes, locativos etc.
4. Denominais, deverbais e deaverbiais
5. Nominais, verbais e adverbais
6. Apreciativos e nocionais ou non apreciativos
7. Produtivos e non produtivos

Nas próximas liñas imos estudar os diversos tipos de sufixos segundo o tipo de categoría de palabras resultantes após o proceso derivativo. Así, diferenciamos entre sufixación nominal (substantiva e/ou adxectiva), no caso de que a palabra formada sexa un nome, sufixación verbal, se o produto resultante é un verbo, e sufixación adverbial, cando o vocábulo creado é un adverbio.

Así mesmo, dentro destes imos diferenciar entre sufixos nocionais ou referenciais, que son os que achegan significación obxectiva e modifican de maneira importante o significado da base xunto coa súa categoría sintáctica, e sufixos apreciativos, cuxa significación é subxectiva e expresiva e non teñen a capacidade de transcategorizaren a base lexical.

4.2.2.3. Sufixación nominal

O grande procedemento de formación de sufixos é a creación de nomes substantivos ou adxectivos, dúas das categorías gramaticais con maior número de palabras e cun inventario léxico sempre aberto á incorporación de novos termos. A análise da sufixación nominal en galego formula bastantes problemas nos cales convén reparar: a) a determinación do repertorio de sufixos e as súas características formais; b) a súa segmentación e c) a súa semántica xeral e específica.

1. Repertorio de sufixos

O repertorio de sufixos nocionais conta con moitos morfemas derivativos, cuxo inventario non está ben fixado, así como tampouco as súas restricións, extensión e mudanzas de todo tipo. Por tanto, non existe unanimidade nas gramáticas galegas e

portuguesas a respecto de cantos e cales son os sufixos nominalizadores do galego, como acontece igualmente co español (Lacuesta / Bustos Gisbert 1999), nin tampouco nas formas representativas dos sufixos nin das súas variantes alomórficas. Estas diverxencias parecen responder, ao menos, a dúas razóns diferentes. En primeiro lugar, é debido á existencia de sufixos que permiten a sufixación nominal e a sufixación adxectiva, como acontece por exemplo nos sufixos *-dor*, *-eiro*... o que, por outra parte, se explica dada a permeabilidade e existencia destas dúas subclases dunha mesma clase. Así, en canto uns autores consideran que deben incluírse sufixos como estes en ambos os repertorios, outros defenden que nestes casos se produce a substantivación do adxectivo correspondente ou non establecen diferenzas clasificatorias entre a sufixación nominal e a adxectiva.

En segundo lugar, non sempre resulta fácil determinar se dous elementos derivativos representan alomorfos diferentes do mesmo sufixo ou constitúen sufixos diferentes. Neste sentido, existen dúas liñas de interpretación: a) considerar como sufixos diferentes todos aqueles casos en que se producen variacións formais ou fonolóxicas na estrutura do derivado sufixado, ou b) interpretar como variantes alomórficas aqueles exemplos en que existe distribución complementaria, semellanza formal e significado gramatical e lexical próximos. Ao noso ver, xulgamos que esta é a opción máis operativa.

Alén disto, este repertorio está sometido á introdución de novos sufixos ao mesmo tempos que outros decaen ou se fosilizan; do mesmo modo, morfemas inactivos poden reactivarse polos falantes ou escritores (Lang 1990: 123).

2. Segmentación

No caso dalgúns derivados deverbais, non resulta sinxela a segmentación do sufixo en relación coa vogal temática da base verbal. Isto pode acontecer en dúas situacións diferentes:

- a) Cando a sufixación verbal só se produce con verbos dunha determinada conxugación. Así, por exemplo, nas palabras *hospedaxe*, *señoreaxe*... debe postularse un sufixo *-xe* ou *-axe*?
- b) Cando o sufixo deverbal non distingue verbos da segunda e terceira conxugacións. Os sufixos galegos presentan a este respecto un duplo comportamento, pois mentres que

nuns casos se manteñen as diferenzas flexivas entre ambas as conxugacións (-or/-dor, -ura/-dura...), noutros iguálase.

Así mesmo, non suscita menor polémica a segmentación do sufixo a respecto dun aparente interfixo, que como indicamos non contemplamos no noso estudo: *-ed-eiro* en *bebedeiro*, senón que *-edeiro* constitúe un alomorfo de *-eiro* cando este se xunta a bases verbais da C2.

3. Aspectos semánticos

Na análise semántica dos derivados nominais, cómpre diferenciar varios niveis (Santiago Lacuesta / Bustos Gisbert 2003). Nun primeiro nivel sitúase o conxunto de propiedades semánticas que aparecen asociadas á nominalización e que poden ser interpretadas en termos argumentais ou lóxico-semánticos: “acción”, “axente”, “instrumento” etc. Porén, este tipo de relacións semánticas non é suficiente para dar conta do contido semántico dos sufixos. Unha das características máis relevantes da sufixación nominal reside no feito de que varios sufixos poden estar especializados para referir determinados tipos concretos de relacións. Así, por exemplo, é frecuente que certos sufixos unicamente revelen relacións axentivas, como poden ser as “profesións”, “crenzas” etc., ou que algúns sufixos que indican conxuntos se refiran a determinados tipos de “cultivos”, “árbores” etc.

4.2.2.3.1. Sufixos nocionais formadores de substantivos

Os sufixos formadores de substantivos constitúen o fenómeno morfolóxico coñecido como nominalización, que a teoría sintáctica transformacionalista adoita restrinxir á formación de nomes deverbais (cfr. §3.1.); porén, esta pode estenderse tamén á creación de nomes a partir de substantivo ou de adxectivos (Lang 1990: 131; Freixeiro Mato 1999: 225).

Na seguinte tabela indicamos os sufixos nocionais que crean substantivos:

4. A afixación

Sufixo substantivo	Base > Derivado	Exemplo
-ada	substantivo > substantivo	<i>pedra > pedrada</i>
	verbo > substantivo	<i>rabuñar > rabuñada</i>
-ado	substantivo > substantivo	<i>empresario > empresariado</i>
-al/-ar	substantivo > substantivo	<i>area > areal</i>
-aría	substantivo > substantivo	<i>libro > librería</i>
	adxectivo > substantivo	<i>laczán > lacazanaría</i>
-axe	substantivo > substantivo	<i>etiqueta > etiquetaxe</i>
	verbo > substantivo	<i>aterrar > aterraxe</i>
-ción/-zón	verbo > substantivo	<i>administrar > administación</i>
-dade (-edade, -idade)	adxectivo > substantivo	<i>rival > rivalidade</i>
-deiro (-adeiro, -edeiro, -ideiro)	verbo > substantivo	<i>fiar > fiadeiro</i>
-dela (-adela, -edela, -idela)	verbo > substantivo	<i>beber > bebedela</i>
-do (-ado, -ido)	verbo > substantivo	<i>lavar > lavado</i>
-dor (-ador, -edor, -idor, -or)	verbo > substantivo	<i>recoller > recolledor</i>
-dura (-adura, -edura, -idura)	verbo > substantivo	<i>escordar > escordadura</i>
-eiro/a	substantivo > substantivo	<i>moeda > moedeiro</i>
-eta	verbo > substantivo	<i>fumar > fumeta</i>
-ismo	substantivo > substantivo	<i>compañeiro > compañeirismo</i>
	adxectivo > substantivo	<i>sensual > sensualismo</i>
-ista	substantivo > substantivo	<i>dente > dentista</i>
-mento (-amento, -emento, -imento)	verbo > substantivo	<i>armar > armamento</i>
-nte (-ante, -ente, -iente)	verbo > substantivo	<i>fabricar > fabricante</i>
-ón	verbo > substantivo	<i>esvarar > esvarón</i>
-ume	adxectivo > substantivo	<i>negro > negrume</i>

-ura	adxectivo > substantivo	alto > altura
------	-------------------------	---------------

Tabela 3 Sufixos nocionais formadores de substantivos en galego

Segundo o significado, podemos encontrar, entre outros, os seguintes valores semánticos Freixeiro Mato (1999: 228-229):

1. Colectivos (conxunto de): *-al, -allo, -ame, -ario* etc.
2. Cuantitativos (cantidade que cabe no obxecto sinalado pola base): *-ada*.
3. Locativos (lugar onde abunda, onde se cultiva, onde se realiza unha actividade, baixo xurisdición...): *-al, -edo, adoiro* etc.
4. Temporais (duración ou época en que se desenvolve unha actividade): *-ado, -eira* etc.
5. Acción (acto e/ou efecto): *-ame, -axe, -azo* etc.
6. Axentes (tanto obxectos como persoas): *-nte, -dor, -dura* etc.
7. Ocupacionais (profesións): *-án, -ario, -eiro, -nte* etc.
8. Caracterizadores (calidades que poden posuír as persoas ou cousas): *-dade, -nza, -or* etc.

4.3.2.3.1. Sufixos nocionais formadores de adxectivos

Alén dos casos en que hai sufixos que poden tamén formar substantivos e adxectivos á vez, xa que ambos pertencen á mesma categoría gramatical, existe unha serie de sufixos que son especificamente formadores de adxectivos.

Na seguinte tabela relacionamos os sufixos nocionais que crean substantivos:

Sufixo adxectivo	Base > Derivado	Exemplo
-al	substantivo > adxectivo	<i>policía > policial</i>
-ario	substantivo > adxectivo	<i>hospital > hospitalario</i>
-án/ana	substantivo > adxectivo	<i>testa > testán</i>
	verbo > adxectivo	<i>mentir > mentirán</i>
-bel (-ábel, -íbel)	verbo > adxectivo	<i>agradar > agradábel</i>
-nte (-ante, -ente, -inte, -iente)	verbo > adxectivo	<i>delirar > delirante</i>
-dizo	verbo > adxectivo	<i>mover > movedizo</i>

4. A afixación

<i>(-adizo, -edizo, -idizo)</i>		
<i>-doiro</i> <i>(-adoiro, -edoiro, -idoiro)</i>	verbo > adxectivo	<i>perecer > perecedoiro</i>
<i>-dor (-ador, -edor, -idor)</i>	verbo > adxectivo	<i>tranquilizar > tranquilizador</i>
<i>-ego/a</i>	substantivo > adxectivo	<i>chaira > chairego</i>
<i>-eiro/a</i>	substantivo > adxectivo	<i>gando > gandeiro</i>
<i>-engo/a</i>	substantivo > adxectivo	<i>muller > mullerengo</i>
<i>-ento/a</i>	substantivo > adxectivo	<i>graxa > graxento</i>
<i>-eño/a</i>	substantivo > adxectivo	<i>ferro > ferreño</i>
<i>-és/esa</i>	substantivo > adxectivo	<i>China > chinés</i>
<i>-il</i>	substantivo > adxectivo	<i>peón > peonil</i>
<i>-ista</i>	substantivo > adxectivo	<i>vanguardia > vangardista</i>
<i>-ístico/a</i>	substantivo > adxectivo	<i>humor > humorístico</i>
<i>-ón/-ona</i>	verbo > adxectivo	<i>chorar > chorón</i>
<i>-oso/a</i>	substantivo > adxectivo	<i>orgullo > orgulloso</i>
<i>-sco/a</i> <i>(-isco, -esco)</i>	substantivo > adxectivo	<i>mouro > mourisco</i>
<i>-udo/a</i>	substantivo > adxectivo	<i>orella > orelludo</i>

Tabela 4 Sufixos nocinoais formadores de adxectivos en galego

Entre os sufixos formadores de adxectivos en galego, poden diferenciarse polo seu significado (Freixeiro Mato 1999: 231-232):

1. Caracterizadores (calidades referidas a persoas ou cousas; semellanza; pexorativas): *-al, -az, -ado/-ido...*
2. Virtuais (poden indicar potencialidade, facilidade ou futuridade): *-bel, -dizo, ío...*
3. Relacionais (relativo ou pertencente a): *-al, -ano, -ar, -engo, -eño, ico...*
4. Xentílicos (orixe ou procedencia): *-án, -ego, -és, -ío...*
5. Tendencias ideolóxicas, artísticas ou doutrinas: *-ano, -ista...*

4.2.2.3.3. Sufixos apreciativos formadores de substantivos e adxectivos

Os sufixos apreciativos nominais forman quer substantivos quer adxectivos a partir de bases igualmente nominais, pois non é posíbel a transcategorización.

No cadro embaixo referimos os diferentes tipos de sufixos apreciativos nominais

Diminutivos		Aumentativos	Pexorativos		Intensificadores
-iño, -a	-ote, -a	-ón, -ona	-acho, -a	-ngo, -a (-anga, -a /	-ísimo, -a
(-ciño, -a)	-acho, -a	-án, -ana	-ucho, -a	-engue / -ongo)	-iño, -a
-elo, -a	-ico-, a	-azo, -a	-allo, -a	-opo, -a / -oupo, -a /	
-olo, -a			-ello, -a	-upo, -a	
-ete, -a			-astro, -a	-uzo, -a	
			-exo, -a	-oide	

Tabela 5 Cadro de clasificación dos sufixos apreciativos

4.2.2.4. Sufixación verbal

A creación de novos verbos tamén é un proceso existente no latín, “onde eran frecuentes as formacións verbais a partir de nomes por meio da adxunción das terminacións infinitivas, normalmente da primeira conxugación” (Ferreiro 1997: 197). Este proceso continúa na lingua galega, mais prodúcese tan frecuentemente con bases nominais como coas verbais. A nivel anecdótico, rexístrase a formación de verbos a partir de pronomes ou adverbios.

Así, no galego, sobre todo no período medieval, o proceso de formación máis produtivo para crear novos verbos realízase a través da xunción da desinencia *-ar* do infinitivo da primeira conxugación a unha base. Non obstante, tamén existen outros sufixos verbais, non tan rendíbeis, como *-ear/-exar*, *-iñar*, *-iscar*, *-ecer*... A este respecto, algún autores como Pena (1980) ou Serrano Dolader (2000), diferencian entre ‘derivación inmediata’, cando as terminacións verbais se unen directamente á base (*-ar*), e ‘derivación mediata’, se estas se incorporan á vez que certos sufixos (*-ecer*, *-izar*...).

Porén, no seo das formacións verbais, tanto afixais como parasintéticas (cfr. §4.2.3.), encontrámonos cun problema decisivo que afecta ao estatuto lingüístico da

desinencia (extensa) de infinitivo, composta de VT + MS (-ar, -er, -ir). Cómpre reflexionar se se trata dun morfema flexivo ou dun morfema derivativo e, no caso de ser derivativo, cal deses dous morfemas é o que permite a derivación. Inclinarsse a favor dunha ou doutra posibilidade leva consigo implicacións teóricas de diferente magnitude.

En calquera caso, a proposta que se formule debe ser coherente coa análise de todos os paradigmas verbais e debe aplicarse a todas as formacións verbais, tanto ás sufixais como ás parasintéticas. A este respecto, é preciso unificar estas análises e evitar duplicidades como as que encontramos, por exemplo, en Freixeiro Mato (1999: 232). Este autor indica que a sufixación verbal consiste fundamentalmente na “transposición á categoría verbal doutra clase de palabras mediante a terminación -ar de Infinitivo (VT + morfema substancial)”; porén, cando esta derivación formar parte dun verbo parasintético, unicamente contempla que o sufixo verbalizador está representado polas “respectivas vogais temáticas -a, -e (seguidas no infinitivo polo morfema substancial -r)” (Freixeiro Mato 1999: 273-274).

Así pois, a seguir imos reflexionar acerca do carácter flexivo ou derivativo destes morfemas. Nesta liña, a nosa proposta, coincidente coa de Serrano Dolader (1995: 45-60) e en harmonía coa derivación regresiva, baséase na consideración da vogal temática dos verbos derivados (e tamén dos parasintéticos e regresivos) como morfema derivativo. Porén, antes cómpre facermos unha revisión crítica sobre as hipóteses máis significativas sobre o tema.

1. O morfema substancial do infinitivo como morfema flexivo ou derivativo

A visión da gramática tradicional de aceptar o carácter derivativo da desinencia de infinitivo xa vén recoñecida implicitamente desde o estudo dos verbos parasintéticos de Darmester, ao indicar que estes verbos “offrent ce remarquable caractère d’être le résultat d’une composition et d’une *dérivation* agissant sur un même radical” (Darmesteter 1894: 96)¹⁰⁶. Porén, esta consideración era extensíbel a todo verbo, con independencia de ser ou non parasintético, tal e como podemos ver no resumo de Dubois (1968: 29-30) sobre as teses tradicionais das formacións verbais derivadas.

¹⁰⁶ Cfr. §4.2.3.1. en que tratamos o fenómeno da parasíntese tratado por Darmesteter (1894). Adiantamos neste sentido que o lingüista insire a parasíntese na prefixación, que á súa vez constitúe un tipo de composición e non de derivación.

A concepción do valor derivativo da terminación de infinitivo tamén se mantén en obras recentes, como a de Lang (1990: 17-18 e 163), en que “the final morphemes [...] while they also mark the infinitive mode, additionally they appear to convert a primitive noun or adjective (*cruel, líder, boicot, color*) to a verb” (Lang 1990: 17-18). Con todo, xa no espazo reservado á derivación verbal (“7. Verbalization”), o autor presenta o carácter ambivalente da desinencia de infinitivo, quer como morfema flexivo quer como morfema derivativo, mais desde un punto de vista pouco nítido, xa que non parece haber unha clara diferenza entre flexión e derivación:

Since these morphemes mark a particular accident of the verb –the infinitive– they are conventionally categorised as inflectional rather than derivational. However, since they are very frequently used, as in the examples quoted, to generate lexemes of a different syntactic category from their primitives, their function may also be viewed as derivational (Lang 1990: 163).

Porén, na verdade esta visión tradicional é rexeitada hoxe en día practicamente por case todos os autores, nomeadamente os xenerativistas. Así, Danielle Corbin (1980 e 1987), que se enfrontou a este problema a raíz do tratamento das formacións parasintéticas, indica algúns argumentos contrarios á consideración do morfema de infinitivo como sufixo derivativo (Corbin 1987: 124-129). Entre eles, afirma que o uso do morfema substancial *-r* como forma para designar un determinado paradigma verbal é, efectivamente, mera arbitrariedade¹⁰⁷. Porén, non concordamos coa autora no feito de que a existencia da clase parasintética implique a creación de tantas regras parasintéticas como afixos flexionais existiren no paradigma verbal: *costum-ar, costum-abamos...* xa que todo isto se resolve aceptando a vogal temática como sufixo derivativo, tal e como demostraremos máis adiante.

Alén disto, Corbin postula que a terminación de infinitivo cando estiver ligada a un sufixo sempre aparece após este, de maneira que se relaciona máis cos morfemas flexivos que cos derivativos. Efectivamente, os sufixos flexivos ocupan sempre unha posición máis externa e posterior aos derivativos, mais se recoñecemos a vogal temática como elemento derivativo esta podería aparecer precedendo a outros afixos en formacións posverbais:

mant e r > mant e mento

¹⁰⁷ Cfr. o latín que emprega a primeira persoa (XXX), o sánscrito parte da raíz (XXX) etc.

Así mesmo, hai outros autores que consideran que o sufixo verbal ten a finalidade de indicar ou “marcar” o carácter verbal da formación en que se integra, é dicir, ten a función de servir simplemente de traspaso dunha categoría nominal a unha verbal. Deste modo, para Pottier (1962) o morfema de infinitivo posúe unha dupla función, aspectiva e categorizadora verbal, de modo que este morfema é o indicador do dinamismo verbal. Nesta liña, Thiele (1984: 19) xulga que a terminación *-ar* constitúe un sufixo verbal, e máis concretamente un morfema gramaticalizado, “puesto que su función exclusiva es la del traspaso de radicales a la categoría de verbos”. Igualmente, Mascaró (1985) salienta que a terminación do infinitivo conforma un caso de sufixación inherente, pois aparece obrigatoriamente ao converter unha base previa (xeralmente nominal) nunha categoría verbal.

Outra posibilidade de interpretación da desinencia de infinitivo é a de recoñecer tanto a capacidade flexiva como derivativa. Neste sentido, Dubois (1962) sostén que é preciso analizar o infinitivo en relación cos paradigmas en que se integra, de aí que sexa posíbel recoñecer dous valores diferentes:

- a) Se o infinitivo se insire dentro do paradigma verbal, este debe ser cualificado como flexivo; así en *lider-ar*, *lider-amos...* *-ar* e *-amos* son flexivos.
- b) Se o infinitivo se integra dentro dun paradigma de derivación, a desinencia presenta características derivativas; por tanto, en *líder* (subst.) > *liderar* (vbo.), *-ar* é morfema derivativo.

Esta dupla posibilidade tamén aparece recollida en Malkiel (1978). Por un lado, o valor flexivo explícase do mesmo modo que en Dubois (1962), e, por outro, o carácter derivativo semella ter relación co uso nominal da forma de infinitivo (*o correr*, *a comida...*)¹⁰⁸, xa que moitos destes substantivos presentan afixos derivativos que participan neste tipo de paradigmas.

Outra proposta interesante é relacionada coa existencia de *morfemas cero*, na cal se reflexiona tamén sobre o estatuto da VT. A primeira teoría neste liña é a presentada por Hockett (1947), que propón a interpretación da vogal temática (“conjugation vowel”)

¹⁰⁸ Dado que neste estudo non incluímos o proceso de formación de palabras denominado conversión, mediante o cal unha categoría gramatical muda para outra sen sufrir ningunha adición ou resta morfolóxica, non imos reflexionar sobre o estatuto e a estrutura morfolóxica deste tipo de formacións. Para unha visión interesante e esclarecedora ao respecto, consúltese Serrano Dolader 1995: 184-188).

como un “empty morph”, isto é, un morfo que carece de significado algún e que non corresponde a ningún morfema, en canto o infinitivo si constitúe un morfema en si propio. Anos máis tarde (Hockett 1950), abandona o concepto de “empty morph” e engloba as vogais temáticas nunha categoría especial de morfemas denominada “sinais estruturais”, de xeito que a vogal temática informa de que o radical verbal pertence a unha determinada clase morfémica na súa flexión.

O concepto de *morfema cero* (\emptyset) é proposto por Marchand (1955: 7) para a análise de formacións inglesas do tipo *father* (subst.) > *to father* \emptyset (vbo.). Non obstante, o problema fundamental desta proposta é a súa colisión ou repercusión nomeadamente cos derivados parasintéticos, xa que ao aceptar a presenza dun sufixo cero nos verbos ingleses derivados denominais, como por exemplo *slave* (subst.) > *enslave* (vbo.), a análise deste tipo de estruturas responde a un esquema parasintético: “*en + slave + \emptyset* ”.

A partillar puntos coincidentes coa teoría de Marchand, Reinhemer-Rîpeanu (1972) postula a presenza constante dun morfema derivativo cero, nominal ou verbal, para todos aqueles verbos derivados de nomes sen outro sufixo que o da propia conjugación. Deste modo, a análise dun verbo do tipo liderar non respondería ao esquema “*líder* (base) + *ar* (sufixo)”, senón a unha configuración estrutural do tipo “*líder* (base) + \emptyset (sufixo verbalizador) + *ar* (flexivo de infinitivo)”. Así, a desinencia *-ar* é considerada, única e exclusivamente, como o morfema flexivo verbal do infinitivo, no mesmo nivel do que outras desinencias flexivas do resto do paradigma: *-amos*, *-iches* etc.

Relativamente aos parasintéticos, na súa proposta Reinheimer postula o mesmo nivel de análise para os derivados por parasíntese do tipo *atristar* e *entristecer*, de maneira que cabería analizarmos as desinencias *-ar* e *-ecer* como morfemas flexivos de infinitivo (Reinheimer Rîpeanu 1974: 137). Porén, tal e como sinala Serrano-Dolader (1995: 54-55), a súa estrutura é diferente, pois os derivados en *-ecer* presentan un sufixo *-ec-*, con valor incoativo.

2. A vogal temática como morfema flexivo ou derivativo

Como acabamos de expor, a gramática tradicional centrábase no estudo da desinencia do infinitivo como elemento derivativo e explicaba o resto do paradigma verbal como formas flexionadas desde o infinitivo. En consecuencia, as formas conjugadas do verbo non serían propiamente derivadas.

Efectivamente, concordamos co feito de que o infinitivo é unha mera citación de todo o paradigma verbal, mais, dado que o MS *-r* só aparece neste tempo verbal, semella lóxico rexeitarmos como sufixo derivativo toda a terminación de infinitivo. Por tanto, para manter o carácter derivativo da terminación do infinitivo, a solución áchase na vogal temática. Esta é a proposta de Scalise, coa cal coincidimos inicialmente:

In primo luogo, deve essere chiaro che comunque si vogliono rappresentare derivazioni del tipo N > V o A > V, il “suffisso” verbale non è un suffisso flessivo, è un suffisso derivazionale: una rappresentazione più corretta dunque sarebbe la vocale tematica e non la “forma de citazione” -*are/-ire* che fa pensare direttamente al morfema dell’infinito (e quindi ad una forma flessa) (Scalise 1984: 205).

Deste modo, a análise levaríanos a seguinte segmentación:

costum (base) + *a* (sufixo verbalizador) + *r* (morfema flexivo de infinitivo)

Por tanto, o morfema derivativo verbal vén explicitado polas respectivas vogais temáticas de cada conxugación: <-*a*-> para a C1, <-*e*-> para a C2 e, teoricamente, <-*i*-> para a C3, xa que desta conxugación non temos ningunha formación. A este respecto, cómpre recordar que en determinados tempos e persoas verbais poden aparecer alomorfos da VT, tal como <-*e*-, -*o*-, -*ø*-> para a C1, <-*i*-, -*ø*-> para a C2 e <-*e*-, -*ø*-> para a C3 (López Viñas / Lourenço Mória / Moreda Leirado 2011: 314-315). Por tanto, nalgúns casos non será factíbel indicar a vogal temática, senón que é preciso propor un morfema derivativo verbal cero, que é o alomorfo de VT que se rexistra nalgúns tempos.

Esta mesma proposta é a que sostén, por exemplo, Serrano Dolader (1995) para os parasintéticos verbais, pois considera que o derivativo verbal pode estar constituído por unha VT (no caso do infinitivo ou dalgunha persoa verbal) ou por un morfema cero nalgúns casos, que precede os flexivos verbais. Deste xeito, esta análise respecta o principio –e o sentido orixinal–, segundo o cal o concepto de morfo cero é aplicado unicamente cando, nun paradigma determinado, o lugar funcional (ocupado ás veces por ese morfo) aparece representado noutras ocasións por un morfema diferente de cero (neste caso, por unha vogal temática ou alomorfo vocálico)¹⁰⁹.

¹⁰⁹ Cfr. Reinheimer-Ripeanu (1972) que propuña un morfema derivativo verbal cero constante, considerando a terminación *-ar* do infinitivo, ou as formas conxugadas *-amos*, *-o* etc., como morfemas flexivos.

Base	Sufixo derivativo verbal + VT	Afixos flexivos	
		MMT / MS / MA	MNP
<i>guis</i>	<i>a</i>	<i>r</i>	∅
<i>guis</i>	∅	∅	<i>o</i>
<i>guis</i>	<i>o</i>	∅	<i>u</i>
<i>guis</i>	<i>a</i>	<i>ra</i>	<i>s</i>

Tabela 6 Estrutura das formacións verbais en *-ar*

Como ben indica Serrano Dolader (1995: 58), “caso contrario, el uso en morfología del concepto *morfema cero* sería un mero recurso cómodo para formular propuesta y soluciones *ad hoc*”, tal e como levou a cabo Reinheimer-Rîpeanu (1974a). Este autor propón resolver toda a problemática coa estrutura *a - guis - ∅ - ar*, na cal o morfo cero sería o morfema derivativo.

No seu estudo sobre os parasintéticos en español, Alcoba Rueda (1993) acepta que a vogal temática muda a clase gramatical da base de derivación, mais non concorda coa estrutura parasintética de Scalise (1986) nin coa de Corbin (1980). Neste artigo Alcoba Rueda (1993) pretende establecer o número e a natureza gramatical dos elementos constituíntes nas formacións parasintéticas, así como a configuración estrutural da construción parasintética.

Pola súa parte, Rio-Torto (1998: 220) dubida no feito de a vogal temática posuír capacidade derivativa, aínda que o permite, a se basear en Scalise (1983) e Alcoba Rueda (1993). Porén, se se negar o valor derivativo á vogal temática, é de supor que estamos perante casos de prefixación, pois os prefixos non teñen valores de transcategorización (cfr. §4.2.1.1. e §4.2.3.1.), como si os teñen os sufixos; por tanto, é obvio que a vogal temática tanto na derivación verbal en *-ar* como na formación de parasintéticos é a que posúe as propiedades transcategorizadoras.

Esta análise é extensíbel ás formacións con derivación mediata ou sufixo complexo, do tipo *-ecer*¹¹⁰. Recreamos a seguir o posíbel esquema a partir do formulado

¹¹⁰ Non concordamos coa proposta de Varela Ortega (1990), para quen a VT *-a-* conforma un afixo derivativo nos casos de verbos en *-ar*, mais nas formacións con sufixo *-ecer* a función derivativa vén exercida por *-ec-* e non pola VT. O lóxico semella termos a mesma consideración para o mesmo tipo de formacións.

Serrano-Dolader (1995: 57), xa que o orixinal foi elaborado para os verbos parasintéticos e non sufixados:

verd (base) + *ec* (interfixo) + *e* (sufixo verbalizador) + *r* (morfema flexivo de infinitivo)

Con todo, discrepamos unicamente con este autor na existencia do sufixo *-ec-* como interfixo, pois consideramos que se trata dun verdadeiro sufixo, a continuarmos a tendencia maioritaria nos estudos lingüísticos (Ferreiro 1997, Freixeiro 1999).

En síntese, e á vista dos datos, o carácter derivativo da terminación do infinitivo – ou cando menos dunha parte dela– é innegábel, xa que na flexión non é posíbel unha mudanza de categoría. Porén, este feito acontece nos derivados verbais desubstantivais (*líder* > *liderar*), deadxectivais (*larpeiro* > *larpeirar*) e deadverbiais (*adiante* > *adiantar*), cuxo elemento acrescentado á raíz (*-ar*) –por enteiro ou en parte– debe ser considerado como un derivativo transcategorizador. De igual modo, esta consideración de *-ar* (forma de citación) como sufixo derivativo debe estenderse aos verbos de natureza parasintética.

4.2.2.4.1. Sufixos formadores de verbos

O número de sufixos que forman verbos é moito menor do que os que xeran nomes. Caso á parte constitúeno os numerosos verbos formados por parasíntese, que trataremos posteriormente (cfr. §4.2.4.). Incluímos aquí tanto os sufixos deverbais nocionais como os diminutivos (ou diminutivo-despectivos); estes últimos adoitan levar acrescentado un matiz frecuentativo.

Eis os sufixos formadores de verbos no galego común actual (Freixeiro Mato 1999: 232-233)¹¹¹:

¹¹¹ Non consideramos adecuados todos os exemplos que indica o profesor da Universidade da Coruña (Freixeiro Mato 1999: 232-233), pois hai casos en que a sufixación verbal se produciu xa no latín. Así mesmo, tampouco contemplamos o sufixo *-itar*, por se rexistrar unicamente en formacións verbais latinas.

Sufixo verbal	Base > Derivado	Exemplo
<i>-ar</i>	substantivo > verbo	<i>lima > limar</i>
	adxectivo > verbo	<i>alegre > alegrar</i>
	pronome > verbo	<i>aquel > aquelar</i>
	adverbio > verbo	<i>atrás > atrasar</i>
<i>-ear/-exar</i>	substantivo > verbo	<i>gota > gotear/gotexar</i>
	adxectivo > verbo	<i>claro > clarear/clarexar</i>
	verbo > verbo	<i>cantar > cantarexar</i>
<i>-icar</i>	verbo > verbo	<i>chorar > choricar</i>
<i>-ichar</i>	verbo > verbo	<i>pedir > pedichar</i>
<i>-ificar</i>	substantivo > verbo ¹¹²	<i>pan > panificar</i>
	adxectivo > verbo	<i>falso > falsificar</i>
<i>-iñar</i>	verbo > verbo	<i>cuspir > cuspiñar</i>
<i>-iscar</i>	verbo > verbo	<i>orballar > orballiscar</i>
<i>-izar</i>	substantivo > verbo	<i>sinal > sinalizar</i>
	adxectivo > verbo	<i>áxil > axilizar</i>
<i>-olar</i>	verbo > verbo	<i>cantar > cantarolar</i>
<i>-uxar</i>	verbo > verbo	<i>cantar > cantaruxar</i>
<i>-ecer</i>	substantivo > verbo	<i>favor > favorecer</i>
	adxectivo > verbo	<i>verde > verdecer</i>

Tabela 7 Sufixos formadores de verbos en galego

Segundo o significado, Freixeiro Mato (1999: 233) contempla os seguintes valores semánticos:

1. Frecuentativos: indican repetición ou realización frecuente da acción; é o caso de *-ear*, *-exar*, *-icar*, *-iñar*, *-iscar*.
2. Modificativos: mudanza para un estado ou calidade; así, *-ear*, *-ecer*, *-exar*, *-ificar*, *-izar*.

¹¹² Freixeiro Mato (1999: 232-233) non considera este tipo de transcategorización; unicamente a mudanza de adxectivo a verbo.

4.2.2.5. Sufixación adverbial

A formación de novas palabras mediante sufixos nocionais complétase coa creación de adverbios a través deste tipo de afixos¹¹³, de modo que o sufixo actúa como transcategorizador¹¹⁴. Porén, fronte ao cumprido catálogo de restantes sufixos (nominais ou verbais), o único sufixo que permite a xeración de adverbios é *-mente*, procedente do substantivo latino MĚNTE (ablativo de MENS, MĚNTIS ‘mente, alma, espírito’). Este nome substantivo ía modificado por un adxectivo en forma feminina que “reflectía o estado de ánimo ou o modo no que acción verbal se levaba a cabo. Co paso do tempo, o substantivo foi asimilado a este tipo de estrutura sintáctica e semántica e acabou por perder o seu valor inicial para se converter nun sufixo adverbial” (Cereixo Silva 2003: 179).

boa + mente > boamente

rápido + mente > rapidamente

Por tanto, o que aconteceu foi un proceso gradual de gramaticalización desta estrutura adverbial formada por un adxectivo feminino mais o substantivo feminino *-mente*, a concordar deste xeito en xénero e número, de modo que o substantivo se converteu nun sufixo na maior parte das linguas románicas.

Tal progresión gramatical reflíctese no feito de que na lingua medieval “aínda podía aparecer como elemento autónomo, como se manifesta con clareza na poesía trobadoresca” (Ferreiro 2001: 206-207). Así mesmo, *-mente* tamén presenta variantes morfolóxicas; Cereixo Silva (1997) contempla *-mēte*, *-ment*, *-mēt* e *-men*, con base no corpus de galego medieval analizado na súa tese de licenciatura. Entre estas, as máis maioritarias do galego medieval son as formas plenas *-mente/-mēte*, en canto que as

¹¹³ Existen outras formas de adverbialización na nosa lingua, mais ao non participaren de afixación fican fóra deste estudo. Entre estas destaca a utilización simple do adxectivos sen sufixación modificando un verbo, do tipo *falar rápido* (cfr. Costa Casas / González Refoxo / Morán Fraga / Rábade Castiñeira (1988: 233), Freixeiro Mato (2000: 493-494) ou López Viñas / Lourenço Mória / Moreda Leirado (2011: 386, baixo o nome de “adverbialización sintáctica”), entre outros). Alén disto, pode adverbializarse a través de frases adverbiais coas formas *modo* e *maneira*, como en *de modo/maneira imprecisa* (Lang 1990: 161-162), ou introducidas polas preposicións *por* e *con* (*por fortuna* = *afortunadamente*, *con interese* = *interesadamente*) (cfr. Lang 1990: 162).

¹¹⁴ Cereixo Silva (1998) indica que estes adverbios en *-mente* tamén poden funcionar como modificadores oracionais.

apocopadas son características e exclusivas da *Crónica Troiana*, probabelmente por influxo do francés.

Este sufixo *-mente* acabou por desprazar os sufixos latinos máis frecuentes na formación de adverbios como eran *-ITER* e *-E*. Porén, na actualidade *-mente* é o único sufixo adverbial e non ten posibilidades de rivalizar con outro.

Na sufixación adverbial, como acabamos de comprobar, estamos perante un caso de sufixo único. Do punto de vista da produtividade e da mudanza morfolóxica, constitúe un caso sumamente interesante. Por unha banda, constitúe un exemplo de grande produtividade, pois fóra dos outros procesos de adverbialización referidos, é un sufixo sumamente rendíbel, aínda que como vimos non é un sufixo de adición universal a todas as bases, senón que presenta unha serie de condicións máis ou menos establecidas. Con todo, as formacións mediante este sufixo *-mente* sofren unha grande eclosión no galego medieval (cfr. §5. e Cereixo Silva 1997 e 2003) e van en aumento. Por outra banda, estamos obviamente ante un sufixo que non ten competencia sufixal, de modo que até que se cree outro sufixo que partille este tipo de formacións non é posíbel que haxa substitución sufixal de ningún tipo.

Sufixo adverbial	Base > Derivado	Exemplo
<i>-mente</i>	adxectivo > verbo	<i>boa > boamente</i>

Tabela 8 Sufixos formadores de adverbios en galego

4.2.3. Parasíntese

A parasíntese, ou derivación parasintética, defínese como unha clase especial de afixación que consiste na unión simultánea dun prefixo e dun sufixo a unha base, e que crea nomeadamente verbos a partir de nomes (*acampar*), aínda que tamén pode resultar un adxectivo (*desalmado*).

Porén, este tipo de derivación afixal constitúe outro caso polémico entre os diferentes mecanismos de formación de palabras, xa que para os especialistas que levan abordado este fenómeno non existe unanimidade na súa consideración “xenética” nin na

súa concepción como un procedemento propio ou autónomo¹¹⁵. Aínda que talvez sexan máis, destacan principalmente tres causas interrelacionadas, as cales parecen ter axudado a esta falta de consenso sobre a delimitación exacta da parasíntese:

a) a debilidade e parcialidade da definición, pois unicamente se apuntan trazos formais (Serrano Dolader 1995: 27);

b) a aplicación da denominación a “produtos lexicais de estrutura derivacional muito diversa” (Rio-Torto 1998: 211), xa que tal designación se ten adxudicado a palabras en que a prefixación e a sufixación é tanto simultánea como sucesiva;

c) o escaso estudo e tratamento (Brea 1977: 127; Freixeiro Mato 1999: 269)¹¹⁶, pois non existe un traballo exhaustivo –nin diacrónico nin sincrónico– no espazo galego-portugués sobre a parasíntese¹¹⁷.

Esta última causa contrasta –como apuntan nesas mesmas páxinas Freixeiro (1999) e Brea (1977)¹¹⁸– co feito de ser un dos procedementos caracterizados pola súa “extraordinaria importancia” debido á “súa produtividade” (Freixeiro Mato 1999: 269) e tamén á súa expresividade (Brea 1977: 127). Así mesmo, a parasíntese conforma un problema crucial na teoría lingüística xeral e actual (Alcoba Rueda 1993: 360; Rio-Torto 1998: 213), quer pola consideración do fenómeno como categoría ou clase derivativa propia quer polas consecuencias que as posíbeis análises da súa estrutura interna levan consigo nos variados modelos morfolóxicos (cfr. por exemplo, o modelo xenerativo de Aronoff (1976), coa súa *Binary Branching Hypothesis (BBH)* ou Hipótese da Ramificación Binaria (HRB) (cfr. §3.3.1. e *infra*)).

Entre os autores que defenden a existencia da parasíntese como un tipo ou subtipo de formación vocabular, podemos observar unha constante na súa definición, como é a

¹¹⁵ Cfr. tamén o indicado no capítulo §3. a respecto do tratamento da parasíntese nas gramáticas históricas e sincrónicas do portugués e do galego. Alén disto, en manuais de Lingüística española nalgúns casos a parasíntese aparece clasificada como un procedemento de formación de palabras mixto (Lang 1990, Almela Pérez 1999).

¹¹⁶ O estudo da parasíntese circunscríbese fundamentalmente ao dominio das formacións verbais (Pena 1980, Alonso Núñez 2008).

¹¹⁷ Como digna excepción, e aínda que é parcial, destaca o artigo de Rio-Torto (1998: 211-221), titulado “Esquemas de circunfixação em português”, en que aborda moitos dos aspectos polémicos da parasíntese que imos tratar nas seguintes liñas.

¹¹⁸ Esta circunstancia tamén é posta de relevo para o español por Alcoba Rueda (1993: 360) e Almela Pérez (1999: 187).

simultaneidade do proceso, e tres posturas encontradas a respecto do seu estatus categorial. Así, por unha banda, encontramos a consideración dun tipo de afixación, xunto coa prefixación, a sufixación e a derivación regresiva (Coutinho 1973, Álvarez / Monteagudo / Regueira 1993, Freixeiro 1999, Ferreiro 2001); por outra banda, rexistramos a parasíntese como un tipo de prefixación ou de sufixación (Silva / Andrade 1913, Álvarez / Xove 2002¹¹⁹; Lázaro Mora 1986); e finalmente, observamos a concepción como un estadio intermedio entre a derivación e a composición (Pereira 1935: 237).

Porén, outros autores¹²⁰ negan a existencia do fenómeno alegando factores diversos. Na tradición gramatical galega esta é a postura defendida por Álvarez / Xove (2002), como vemos a seguir, o que colide en certo modo co feito de ser unha gramática de corte tradicionalista.

En galego a diferenza entre a parasíntese, a prefixación e a sufixación é só formal, non funcional, pois non hai propiamente *circunfixos*, xa que os elementos que interveñen na circunfixación teñen existencia independente e manteñen a súa función xeral: o tipo *en-grand-ecer* (“circunfixación”) non se pode separar radicalmente dos tipos *robusto* → *robust-ecer*, só co sufixo *-ecer*, e *peor* → *em-peorar*, só co prefixo *em-*, xa que en todos eles cada afixo funciona co seu valor propio (Álvarez / Xove 2002: 676).

Nesta xustificación téñense en conta criterios formais, segundo os que apostan por contemplar este procedemento, e tamén funcionais. Porén, como xustificamos en §4.2. para diferenciarmos entre os diferentes mecanismos de afixación de palabras, tivemos en conta criterios formais, funcionais, semánticos e posicionais.

Alén disto, tamén se ten relacionado a parasíntese con casos de composición e derivación sufixal ao mesmo tempo, do tipo *botafumeiro*, *setemesiño* etc.. Este tipo de parasíntese en composición é tamén sinalada por Serrano Dolader (1995), mais dado o carácter residual e a inexistencia desta tipoloxía no noso corpus, decidimos evitar o seu tratamento.

En consecuencia, é preciso centrarmos a atención nas controvertidas cuestións que ten suscitado a parasíntese –e que aínda continúan abertas– para podermos delimitar

¹¹⁹ Con todo, é preciso indicar que en Álvarez / Xove (2002) non se contempla a parasíntese como proceso, senón que se inclúen construcións consideradas parasintéticas. Así mesmo, nótase a mudanza de posición epistemolóxica a respecto da parasíntese que se describía en Álvarez / Monteagudo / Regueira (1993: 85).

¹²⁰ Hai autores que rexeitan a existencia de tal fenómeno; outros non queren diferenciar a parasíntese da composición ou da prefixación, como Alemany Bolufer (1920).

e caracterizar a noción de parasíntese con clareza meridiana. Entre os diversos problemas que afectan este procedemento de formación vocabular, áchanse a categoría, o proceso, a estrutura, os elementos constituíntes e as clases ou tipos de parasíntese.

4.2.3.1. Delimitación da noción de parasíntese

O termo parasíntese¹²¹ foi consagrado en 1875 por Arsène Darmesteter (1894) para dar conta dun tipo de verbos que procedían da unión de “partícula e substantivo (ou adxectivo)” e que eran resultado dun proceso conxunto de composición (que se corresponde coa prefixación¹²²) e de derivación sufixal. Porén, como xa vimos (cfr. §4.2.1.), este procedemento aparece incluído na composición por partículas (isto é, na composición por prefixos), de modo que nun primeiro momento a parasíntese nace ligada a un tipo de composición –a prefixal–; por outro lado, indícase que o proceso de prefixación e sufixación é simultáneo, polo que non se teñen en conta resultados intermedios. En concreto, o autor do *Traité de la formation des mots composés* afirmaba o seguinte:

Cette sorte de composition est très riche: les mots qu'elle forme, et que l'on désigne du nom de *parasyntétiques*, offrent ce remarquable caractère d'être le résultant d'une composition et d'une dérivation agissant ensemble sur un même radical, de telle sorte que l'une ou l'autre ne peut être supprimée sans amener la perte du mot. C'est ainsi que de *barque* l'on fait *embarque-er*, *dé-barqu-er*, deux composés absolument uns et dans lesquels on ne retrouve ni des composés *débarque*, *embarque*, ni un dérivé *barquer*, mais le radical *barque*. La langue tire les deux composés immédiatement du radical, sans l'aide d'aucun intermédiaire (Darmesteter 1894: 96-97).

Como se pode ver, neste fragmento recóllense os dous criterios basilares que, segundo Darmesteter, caracterizan a parasíntese, como son a simultaneidade do proceso e

¹²¹ Como se comenta en varios manuais (especialmente en Serrano Dolader 1995: 24), o termo “parasíntese” está solidamente establecido na terminoloxía lingüística actual, con independencia do marco teórico adoptado. A única variación denominativa para designar este proceso de creación vocabular é a de “circunfixación” (Spencer 1991: 12-13), de modo que os morfemas afixais derivativos con que opera son denominados circunfixos, isto é, prefixo e mais sufixo á vez. Porén, o termo “circunfixación” non logrou desprazar a nomenclatura tradicional de “parasíntese”.

Con todo, en ámbito portugués, Rio-Torto (1998: 214) defende a denominación “circunfixação”, por estar “largamente divulgada em trabalhos de especialidade” –a se basear só nos traballos de Spencer (1991) e Bosque (1992)– e por substituír “com vantagem a de parassíntese, marcada por um acentuado carácter equívoco”.

¹²² Cómpre recordar que Darmesteter (1894) considera a prefixación como un tipo de composición, de aí que contemple a parasíntese como un proceso en que intervén a composición. Alén disto, lémbrese que non está a facer referencia aos parasintéticos por composición do tipo *setemesino*.

a inexistencia de estadios derivados previos ou intermedios. Estes principios definitorios serán asumidos e consolidados posteriormente por diversos lingüistas¹²³, sobre todo no que atinxe ao carácter simultáneo desta dupla afixación.

Por tanto, a visión tradicional da parasíntese pode caracterizarse en liñas xerais, parafraseando Serrano Dolader (1995: 27), do seguinte modo: é parasintética toda a formación constituída por unha base léxica sobre a que actúan simultaneamente un prefixo e un sufixo, sempre que se cumprir a condición da “inexistencia previa” de formacións prefixadas ou sufixadas (“pref. + base” e “base + suf.”).

Porén, a perspectiva tradicional ou clásica ten de facer fronte a diversos problemas que foron formulados nomeadamente no marco xenerativo, en que se cuestiona a simultaneidade do proceso envolvido na parasíntese, a existencia das formacións previas e, inclusive, o tipo de estrutura e dos seus constituíntes.

Alén disto, coa aparición da Gramática Xenerativa e Transformacional o problema da parasíntese tórnase máis interesante, sobre todo coa discusión á volta dos conceptos de *palabra existente* e *palabra posíbel*, pois segundo isto dependerá o tipo de estrutura morfolóxica, que necesariamente ten de ser binaria (cfr. a BBH de Aronoff 1976).

Así pois, os problemas fundamentais que a parasíntese encara son os seguintes:

1. O tipo de proceso envolvido, pois convén fixar se na parasíntese se dá unicamente un proceso simultáneo e/ou sucesivo.
2. O carácter parcial da definición, pois contémpanse exclusivamente criterios formais na súa delimitación sen se teren en conta os aspectos semánticos. Este trazo leva asociada a obrigatoriedade da (in)existencia previa de formacións afixais previas ou intermedias.
4. O tipo de estrutura (unitaria, binaria ou ternaria) e compoñentes, que dependerá da óptica adoptada nos puntos anteriores.

Imos ver en pormenor, xa que logo, cada un destes ítems para tratarmos de determinar a noción de parasíntese.

¹²³ Cfr. Nyrop (1908: 206), Thorn (1909: 8), Alemany Bolufer (1920: 152), Silva / Andrade (1913: XX), Pereira (1935: XX), Coutinho (1973: XX), Tekavčić (1972: 145), Reinheimer-Rípeanu (1973: 487), Brea (1977: 127-128), Lang (1990), Álvarez / Monteagudo / Ragueira (1993), Freixeiro (1999), Ferreiro (2001) etc.

1. Proceso simultáneo / sucesivo

En primeiro lugar, é necesario discernirmos se o proceso morfolóxico levado a cabo na parasíntese é simultáneo e/ou sucesivo, pois diso dependerán as análises futuras que se realizaren sobre as formacións previas, sobre a estrutura e sobre os compoñentes.

Como apuntamos nas liñas precedentes, a perspectiva tradicional ou clásica contempla como condición *sine qua non* o carácter simultáneo ou conxunto de prefixo e de sufixo (ou afixo descontinuo¹²⁴) da parasíntese. Esta óptica asegura a demarcación da parasíntese como un mecanismo de derivación propio, mais, como se observa, atende unicamente a criterios formais e non baliza totalmente este tipo de afixación.

Por outra banda, existe unha outra liña interpretativa de análise que cuestiona a simultaneidade do proceso e que defende que as estruturas derivativas se producen en estadios sucesivos, coa adición dun afixo en cada un deles. Esta hipótese fórmase inclusive en autores descritivistas aliñados coa concepción tradicional, como é o caso do romanés Finuța¹²⁵ Asan (1965), quen propón tanto o carácter simultáneo como sucesivo¹²⁶ da parasíntese; porén, os máximos representantes desta corrente son os xenerativistas que unicamente consideran a sucesión dos procesos, a se fundamentaren principalmente na estrutura binaria dos procedementos morfolóxicos, a cal ten como base a *Binary Branching Hypothesis* esbozada por Aronoff (1976), en virtude da cal en cada RFP se xunta un único afixo de cada vez (cfr. §3.1.). Por tanto, segundo esta óptica, só é posíbel presentar unha análise bimembre da parasíntese con prefixación inicial e sufixación posterior, ou viceversa, fronte á estrutura trimembre tradicional (cfr. *infra*).

En consecuencia, por parte dos seguidores dos postulados tradicionalistas, acrecentouse a necesidade de diferenciar os derivados parasintéticos daqueles en que interveñen derivacións prefixais ou sufixais en diferentes fases derivativas, pois no léxico

¹²⁴ Cfr. Serrano Dolader (1995: 64-71) sobre a operatividade do concepto de “morfema descontinuo” na análise dos parasintéticos.

¹²⁵ De igual modo que fixemos con <ş>, no apelido de Coşeriu, escollemos a representación grafemática con vírgula (<ş̣>) para representar o fonema africado /ts/, e non con cedilla (<ş̣>), por ser aquel o diacrítico propio na lingua romanese. A utilización da letra con cedilla, como indicamos, foi debida á inexistencia destas grafías nas primeiras versións da fonte dixital Unicode; porén, foi a partir de Unicode 3.0 cando se introduciron, por pedimento do Organismo Romanés de Estandarización Internacional.

¹²⁶ Extraemos esta aseveración de Serrano Dolader (1995: 27), quen indica que Asan contempla na parasíntese estes dous procesos.

abundan exemplos de diverso tipo nos cales se aplica prefixación e sufixación sobre unha mesma base. Vexamos os diversos casos:

- a) *compracente* ← *compracer* ← *pracer*
- b) *apresentar* ← *presentar* ← *presente*
- c) *desesperación* ← *desesperar* ← *esperar*
- d) *inconformismo* ← *conformismo* ← *conforme*
- e) *asañar* ← *saña*
- f) *aguisar* ← *guisa*

Así, en a) e en b), a afixación prodúcese en estadios diferentes do punto de vista diacrónico, e tamén en sistemas distintos, primeiro no latino (*PLACĒRE* > *pracer* → *COMPLACĒRE* > *compracer*) e logo no romance (*compracer* → *compracente*); por tanto, tal e como defendemos neste estudo, non consideramos que estes casos constitúan derivacións sucesivas por se produciren en sistemas lingüísticos diferentes.

En c) e en d), a análise diacrónica permítenos comprobar que a concorrencia do prefixo e do sufixo se produce en fases diferentes dentro do mesmo sistema lingüístico. Así, nos casos de c) a prefixación do verbo prodúcese en primeiro lugar (*esperar* → *desesperar*) e, a seguir, a sufixación (*desesperar* → *desesperación*); en canto en d) o proceso é contrario, sufixación inicial (*conforme* → *conformismo*) e prefixación final (*conformismo* → *inconformismo*).

En troca, en e) e mais en f), prefixación e sufixación orixínanse no galego de modo simultáneo (*saña* → *asañar*; *guisa* → *aguisar*) e o seu significado consiste na verbalización do nome base. Porén, ambas as formacións presentan unha pequena diverxencia; así, en e) non existe un resultado intermedio existente, nin con base nominal derivada por prefixación (**asañ-*) nin con base nominal susceptíbel de sufixación (**sañar*); pola súa parte, en f) encontramos unha suposta derivación intermedia (*guisar*), mais caberá determinar se esta constitúe ou non a base de *aguisar* para manter ou refutar o estatuto de palabra parasintética. Para tal efecto, deberemos servirmos doutros criterios como o histórico, o semántico etc.

Por tanto, como demostran os exemplos, cómpre diferenciarmos entre a simultaneidade do proceso e a sucesividade. Neste caso, debe reservarse en exclusiva o carácter simultáneo na parasíntese, para o cal será conveniente aplicarmos criterios

históricos e sincrónicos, semánticos etc. No outro polo da balanza, os exemplos de derivacións sucesivas, do tipo *galego* → *galeguizar* → *galeguización* → *desgaleguización*, deben producirse no mesmo sistema lingüístico e deben tratarse como formacións ou derivacións “mixtas” (Freixeiro 1999: 269-270; Ferreiro 2001: 208), á mesma altura que acontece coas acumulacións de sufixos.

2. Criterios formal e semántico na definición

Para delimitarmos con seguranza o concepto de parasíntese como un procedemento afixal diferenciado é preciso completar semanticamente a definición tradicional de parasíntese que se asenta exclusivamente en aspectos formais. Esta necesaria conxunción de criterios formais e semánticos ten o seu correlato na propia definición de morfema, pois –como afirmamos en §3.1.¹²⁷– este sempre posúe un significante e un significado.

Do punto de vista formal, alén da adición simultánea dun prefixo e dun sufixo a unha mesma base, cómpre ter en conta tamén o criterio da existencia ou inexistencia de etapas formativas intermedias entre a base nominal e a creación parasintética (isto é, “prefixo + base” ou “base + sufixo”). Neste sentido, cómpre cuestionar se esta presenza ou ausencia é un criterio suficiente para cualificarmos ou descartarmos que unha determinada construción do tipo “prefixo + base + sufixo” sexa ou non parasintética.

Tales cuestionamentos non terían tanta importancia desde unha perspectiva non xenerativa, de modo que non se contemple a variábel *palabras posíbeis* mais non existentes, mais tal e como comprobamos no estudo da afixación no galego medieval tales estadios anteriores nalgúns casos están documentados (cfr. §5.). Por tanto,

No es suficiente con que esté testimoniada una de las supuestas «etapas intermedias» a las que nos hemos referido ([p + B] o [B + s]) para negar, por ello, el carácter parasintético de la formación que se estudia; sino que hay que verificar si dicha formación intermedia tiene una configuración semántica que permita afirmar que es a partir de ella –y no a partir de otra base– desde donde se genera la formación que es objeto de análisis (Serrano Dolader 1995: 29).

¹²⁷ Precisamente estes procesos en que se precisa conxuntamente forma e significado, como na parasíntese, apoian a concepción do morfema como a unidade mínima de significado.

Precisamente para Scalise (1994) o punto débil da súa teoría reside no feito de propor que a etapa intermedia é constituída por *palabras posíbeis* mais non existentes (*brutto* > **bruttire* > *inbruttire*), xa que tería que enunciar unha Regra de Formación de Palabras (RFP) virtual. Con todo, tamén comenta que esta hipótese de *palabra posíbel* como base dunha regra xa fora proposta por Halle (1973) ou Corbin (1980), entre outros.

Por este motivo, é necesario aplicar criterios semánticos para asegurarmos que a construción simultánea de “prefixo + base + sufixo” constitúe unha formación parasintética, con independencia de se existiren resultados derivados previos entre a base e o derivado final parasintético. Neste sentido, subscribimos fielmente a consideración de Serrano Dolader (1995) sobre esta necesidade de asignación de criterios semánticos na análise das formacións parasintética:

Así, por exemplo, el análisis parasintético de *embaldosar* quedaría en entredicho si nos basáramos únicamente en la existencia de *baldosar*, que corresponde formalmente a la etapa [B + s]. será el análisis semántico de los miembros del paradigma formado por *embaldosar*, *baldosar*, *baldosa*, el que permita afirmar que la forma *baldosar* (“poner baldosas”) no debe ser considerada como base para la posterior creación de *embaldosar* (“poner baldosas”), sino que una y otra se generan a partir del sustantivo *baldosa*, con lo que la calificación parasintética de *embaldosar* queda totalmente a salvo. El análisis semántico permite, pues, confirmar o no la calificación de un término como parasintético (Serrano Dolader 1995: 29).

Así, en galego temos a forma *acampar*, que procede da parasíntese de “*a-* + *campo* + *-ar*”, mais existe tamén *campar*, que á súa vez procede igualmente de *campo*. Segundo o criterio da existencia dunha formación previa, *acampar* xa non podería ser cualificado como parasintético, senón como prefixado. Porén, a análise formal dos constituíntes debe ser posta en relación con estas dúas formas do paradigma de *campo* e observar que ambas proceden do sustantivo *campo*, ao cal remiten semanticamente.

Por tanto, aínda que exista o derivado anterior, o importante é a aplicación simultánea de prefixo e sufixo a unha mesma base. O mesmo pode extrapolarse, por exemplo, para os casos de *-entar*, en que o sufixo vén configurado por esta mesma forma e non se trata dun derivado de *-ar*, aínda que existise o orixinal participio de presente latino transformado en adxectivo.

Alén diso, esta concepción é a que permite resolver, como teremos ocasión de comprobar (cfr. §5.), casos problemáticos na lingua medieval, en que documentamos as supostas formacións intermedias, en verbos do tipo *costumar/acostumar* (ou tamén

pedrejar/apedrejar e *podreecer/apodreecer*¹²⁸), os cales consideramos como casos de sufixación (*costumar* < *costume* + *-ar*) e de parasíntese (*acostumar* < *a-* + *costume* + *-ar*) respectivamente.

Fronte a esta análise, Alonso Núñez (2008), a partir dos datos extraídos do concello de Castrelo do Val (Ourense), ofrece a seguinte visión do fenómeno:

Considero que hay circunfijo cuando el prefijo no puede ser eliminado sin dar lugar a unha forma inexistente (**clarecer*). Si el prefijo se puede eliminar como acontece en *podreecer*, entonces hablo de prefijo reforzador y no de circunfijo. En el habla de esta comarca [Castrelo do Val, Ourense], alternan *podreecer* y *apodreecer* sin variación de significado. Esta alternancia semeja ser un residuo de una situación idiomática del latín vulgar o, si se prefiere, del latín hablado. En latín vulgar, los prefijos se soldaban a verbos sin cambiarles el significado. Esto era debido a que el prefijo perdía su significado y pasaba a ser un simple prefijo reforzador. En algunas ocasiones, el verbo prefijado con un prefijo reforzador desbancó al verbo sin prefijo. Voy a denominar esto como *circunfijación* y es lo que acontece, en el gallego de esta zona, con *esclarecer*, verbo que eliminó su sinónimo **clarecer* (Alonso Núñez 2008: 359).

Neste fragmento, como acabamos de ver, Alonso Núñez baséase na necesidade da ausencia de formacións derivadas previas para reafirmar o carácter da parasíntese ou circunfijación. Por tanto, se existiren formacións previas, como acontece en *podreecer/apodreecer*, segundo o autor, estaríamos perante un caso de prefixación en *apodreecer*, a se apoiar nomeadamente no mantemento do significado en ambos os casos.

Non obstante, aínda que este autor presenta un razoamento interesante, presenta unha serie de erros que pasamos a enunciar. En primeiro lugar, o feito de dúas palabras derivadas como *podreecer* e *apodreecer* presentaren o mesmo significado non invalida que sexan considerados casos de parasíntese, xa que a sinonimia non implica necesariamente unha secuenciación nos procesos derivativos. No que atinxe ao significado, o que hai que investigar é se *apodreecer* procede dunha base anterior *podreecer* ou non, para o cal será necesario aplicarmos criterios semánticos, alén dos formais e dos histórico-etimolóxicos. Por outra parte, e tal e como defendemos neste estudo, Alonso Núñez está a mesturar derivacións en sistemas lingüísticos diferentes, pois *podreecer* é unha palabra evolucionada do étimo latino **PUTRESCERE*. Consecuentemente, *apodreecer* nunca poderá ter como base o substantivo *PUTRIS/podre*, de modo que non constitúe un caso de parasíntese.

¹²⁸ Con todo, cómpre indicar que en *apedrejar* e *apodreecer* pode tratarse dunha mala segmentación de *a-*.

Con todo, concordamos con Alonso Núñez (2008) en que en certos casos os prefixos, principalmente *a-* e *en-*, só actúan como reforzadores do termo simple, como xa vén acontecendo desde o latín (Väänänen 2003: 162). En concreto, estes casos de prefixo *a-* (*costumar/acostumar*) e do prefixo *en-* (*calvecer/encalvecer*), xulgamos que teñen contribuído para o escurecemento da consideración da parasíntese non como un proceso categorial propio, senón como un tipo de prefixación ou sufixación, o que talvez explique o escaso e superficial tratamento da parasíntese como un mecanismo en si propio.

En síntese, defendemos a nosa concepción da parasíntese como resultado dunha conxugación de factores formais e semánticos dentro do mesmo sistema lingüístico, alén de nos apoiarmos en factores históricos.

3. Estrutura e natureza dos compoñentes

Relativamente á cuestión da configuración estrutural das formacións parasintéticas, existen varias hipóteses que apuntan cara a unha estrutura unitaria, binaria ou ternaria.

a) Estrutura unitaria

Aínda que en ningún modelo ou corrente lingüística –Gramática Tradicional, Estruturalismo ou Xenerativismo– foi referido que as formacións parasintéticas están constituídas por un único compoñente, Alcoba Rueda (1993: 362)¹²⁹ apunta tal posibilidade a se apoiar nalgúns postulados xenerativos. Como indica o autor, esta hipótese sería a máis coherente co modelo morfolóxico baseado na palabra (*Word-Based Hypothesis - WBH*) de Aronoff (1976), e levado á práctica con modificacións por Scalise (1984 e 1986), como vimos en §3.1.

Neste caso, os parasintéticos serían considerados como non analizábeis e formarían parte do dicionario ou léxico básico da lingua, alén de isto permitir o mantemento de determinados principios e restricións sobre as RFP de Aronoff (1976). Porén, até o momento non se formulou tal hipótese, xa que, por outra parte, resulta obvio que unha palabra parasintética non é unha formación inicial ou básica no léxico.

¹²⁹ Para unha revisión máis profunda dos constituíntes da formación parasintética, consúltese o artigo completo de Alcoba Rueda (1987). Véxase tamén Corbin (1980), en especial as páxinas 183-187.

2. Estrutura binaria

Outra opción é contemplarmos a parasíntese como construcións de dous constituíntes, tal e como se rastrea desde postulados tradicionais, estruturalistas e xenerativistas. Precisamente, un xenerativista como Aronoff (1976) formulou a *Binary Branching Hypothesis*, pola cal se afirma que a estrutura interna de calquera construción derivativa é, por definición, binaria con ramificación á dereita ou á esquerda. Alén disto, tamén cómpre ter en conta a hipótese “un afixo, unha regra”, de modo que en cada RFP só pode xuntarse un afixo a unha palabra.

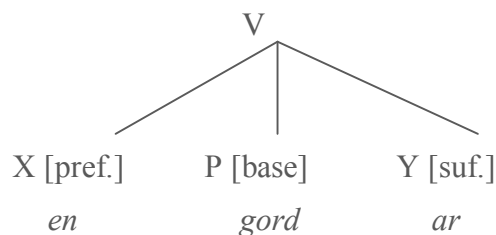
Poden formularse tres posibilidades nesta interpretación binaria da estrutura dos parasintéticos. Por un lado, hai especialistas para quen os parasintéticos están constituídos por unha base nominal (substantivo ou adxectivo) e por un afixo descontinuo (*a...ar*, *en...ar*). Esta é a postura que defende Bosque (1983), xa que considera que non se pode falar de prefixación en *en-tronizar* nin de sufixación en *entron-izar*, debido á inexistencia –en español, mais tamén se pode estender ao galego– de *tronizar* e *entron*, respectivamente.

Así mesmo, nunha análise de constituíntes bimembres é xulgarmos que o prefixo verbaliza unha base nominal, transformando en acción a idea dun nome ou dun adxectivo, aínda que sen achegar máis significado. Esta explicación para os casos de *abreviar* ou *encabezar* pode encontrarse, por exemplo, en Alemany Bolufer (1919) e pode representarse mediante a expresión [pref. [X]] (Alcoba Rueda 1987: 364).

E inclusive é posíbel unha análise do tipo [[X] suf.] na cal “o morfema final de palabra é un morfema de paradigma de flexión representado na forma do infinitivo en -*ar*, -*er*, ou ben un sufixo verbalizador representado polas respectivas vogais temáticas -*a*, -*e*” (Freixeiro Mato 1999: 273).

c) Estrutura ternaria

Finalmente, tamén é posíbel considerarmos que as formacións parasintéticas están integradas por tres constituíntes cunha estrutura XPY (Alcoba Rueda 1987: 367), en que P é unha palabra (substantivo ou adxectivo) e X e Y son dous afixos, de maneira que nin XP nin PY existen na lingua.

Esta análise ternaria en que se aplican nun mesmo nivel prefixo, base e sufixo, implica que dous afixos se unen simultaneamente, de modo que se incumpre a Hipótese da Ramificación Binaria. Porén, se pretendemos explicar os procedementos de formación de palabras con criterios morfolóxicos e semánticos, como vimos, cómpre manter unha estrutura dos parasintéticos non binaria. Neste sentido, as linguas románicas “semellan responder a estruturas ternarias (prefixo - lexema - sufixo), onde a prefixación e a sufixación actúan ao mesmo tempo” (Freixeiro Mato 1999: 269).

Canto á natureza dos compoñentes desta estrutura binaria, hai coincidencia en que o primeiro elemento é un prefixo, mais débátese a súa función verbalizadora (cfr. *infra*); o segundo é un nome (substantivo e adxectivo); e no terceiro discrégase se é un afixo ou un morfema de flexión.

Como apuntamos en §4.2.1.1., varios especialistas tentaron identificar desde diferentes ópticas o prefixo como responsábel, en maior ou menor grao, da categorización verbal dunha base nominal, adxectiva ou adverbial. Porén, a opción maioritaria é a non transcategorización do prefixo como demostran as propostas de Scalise (1984) e Alcoba Rueda (1987). Tras unha análise das formacións parasintéticas, estes autores coinciden en negar esta transcategorización nos verbos parasintéticos, de modo que é o sufixo verbal quen realiza esta función, mais difiren na estrutura de deben presentar as ditas formacións.

Con todo, particularmente, a proposta de Scalise presenta o problema de se basear nun corpus moi reducido (uns poucos exemplos de formacións verbais con prefixo *in-*, do tipo *imbruttire*) e de dar total primacía á análise gramatical, sen ter en conta as relacións semánticas implicadas.

Pola súa parte, o carácter derivativo da terminación do infinitivo, ou ao menos de parte dela, é innegábel (Serrano Dolader 1995: 55), alén de que é consecuentemente lóxico pensármolo se a transcategorización non se produce a partir do primeiro

constituínte. Por tanto, exemplos en que un substantivo é verbalizado (do tipo *guisa* > *guisar*) demostran que o cambio de categoría gramatical obriga a pensar en que o elemento fónico (ou parte del) acrescentado á base debe ser considerado como un derivativo transcategorizador, pois os morfemas flexivos non teñen esta capacidade.

Sobre o problema decisivo que atinxe ao estatuto lingüístico da desinencia (extensa) de infinitivo, composta de VT + MS (-ar, -er, -ir), ficou demostrado en §4.2.2.4. após varias hipóteses que a VT é o morfema derivativo que permite a derivación. Este morfema explicitase nas respectivas vogais temáticas de cada conxugación (<-a-> para a C1, <-e-> para a C2, <-i-> para a C3), mais convén lembrar que en determinados tempos e persoas verbais poden aparecer alomorfos da VT, tal como <-e-, -o-, -ø-> para a C1, <-i-, -ø-> para a C2 e <-e-, -ø-> para a C3 (López Viñas / Lourenço Mória / Moreda Leirado 2011: 314-315), de aí que non fose lóxico manter o MS -r como sufixo derivativo cando unicamente aparece na forma de citación. Na seguinte tabela podemos ver un exemplo de formación parasintética:

Prefixo	Base	Sufixo derivativo verbal+VT	Afixos flexivos	
			MMT / MS / MA	MNP
a	guis	a	r	ø
a	guis	ø	ø	o
a	guis	o	ø	u
a	guis	a	ra	s

Tabela 9 Estruturas de derivación parasintética en galego

Deste modo, o “oco” de sufixo derivativo sempre está ocupado en todas as persoas e tempos verbais.

4.2.3.2. Estruturas parasintéticas

Do punto de vista histórico, este “procedemento xerou numerosos vocábulos, especialmente verbos, en xeral a partir de nomes verbalizados con prefixos e mais coa adopción dos morfemas do paradigma da flexión verbal da primeira conxugación e da segunda con -ecer” (Ferreiro 2001: 207). Sen dúbida, tamén na parasíntese a primeira conxugación é a máis prolífica na formación verbal, pois temos por volta de quince

estruturas con vogal temática <-a->, fronte a dous tipos de estruturas da segunda, as cales están restrinxidas unicamente ao sufixo incoativo <-ecer>.

A variedade de estruturas parasintéticas que encontramos en galego, e en concreto no galego medieval (cfr. 5.1.), reflicten unha produtividade, riqueza e expresividade deste procedemento, igual que acontece por exemplo en italiano (cfr. Scalise 1994: 219). En troca, no español “the prefixes are invariably either *a-* or *en-* and the infinitive morpheme may be of the overt suffix type, *-izar*, *-ificar*, or *-ecer*, or it may be the straight infinitive morpheme of the first conjugation, *-ar*” (Lang 1990: 186).

Resumimos nesta táboa as diferentes estruturas de derivación parasintética, que encontramos no galego ao longo da súa historia (con base en Freixeiro 1999: 270-272, Ferreiro 2001: 207-210 e López Viñas / Lourenço Mória / Moreda Leirado 2011: 206)¹³⁰, clasificadas segundo a natureza dos seus constituíntes:

Estrutura	Tipo de transcategorización	Exemplo
<i>a- + R + -ar</i>	substantivo > verbo	<i>campo > acampar</i>
	adxectivo > verbo	<i>liso > alisar</i>
<i>de- + R + -ar</i>	substantivo > verbo	<i>val > devalar</i>
	adxectivo > verbo	<i>cru > decruar</i>
<i>des- + R + -ar</i>	substantivo > verbo	<i>ovo > desovar</i>
<i>en- + R + -ar</i>	substantivo > verbo	<i>barco > embarcar</i>
	adxectivo > verbo	<i>gordo > engordar</i>
<i>entre- + R + -ar</i>	substantivo > verbo	<i>liña > entrelíñar</i>
<i>es- + R + -ar</i>	substantivo > verbo	<i>fol > esfolar</i>
<i>extra- + R + -ar</i>	substantivo > verbo	<i>vía > extraviar</i>
<i>re- + R + -ar</i>	substantivo > verbo	<i>cu > recuar</i>
	adxectivo > verbo	<i>louco > reloucar</i>
<i>so-/sub- + R + -ar</i>	substantivo > verbo	<i>terra > soterrar</i>
		<i>liña > subliñar</i>

¹³⁰ Excluimos a estrutura “*de- + R + -er*”, que Ferreiro (2001: 207, n. 275) contempla para o único caso de *devecer* (*de- + vezo + -er*), a nos baseamos na excepcionalidade ou rareza desta estrutura parasintética – pois só se dá nesta palabra– e, sobre todo, a nos apoiarmos na proposta etimolóxica de Alonso Núñez / Navaza Blanco (2010) para o verbo *devecer*. Estes autores propoñen o étimo *DEBILESĈERE (formado polo adxectivo latino DEBĪLIS e o sufixo verbal incoativo latino -SCĈERE), polo que a voz romance debería representarse coa grafía : *debecer* (Alonso Núñez / Navaza Blanco 2010: 199).

4. A afixación

<i>tras-</i> + R + <i>-ar</i>	substantivo > verbo	<i>noite</i> > <i>trasnoitar</i>
<i>a-</i> + R + <i>-allar</i>	substantivo > verbo	<i>trapo</i> > <i>atrapallar</i>
<i>a-</i> + R + <i>-ear/exar</i> ¹³¹	substantivo > verbo	<i>pedra</i> > <i>apedrear/apedrexar</i>
<i>a-</i> + R + <i>-entar</i>	adxectivo > verbo	<i>vello</i> > <i>avellentar</i>
<i>en-</i> + R + <i>-izar</i>	substantivo > verbo	<i>cólera</i> > <i>encolerizar</i>
<i>es-</i> + R + <i>-izar</i>	substantivo > verbo	<i>cacho</i> > <i>escachizar</i>
<i>a-</i> + R + <i>-ecer</i>	substantivo > verbo	<i>noite</i> > <i>anoitecer</i>
<i>en-</i> + R + <i>-ecer</i>	adxectivo > verbo	<i>xordo</i> > <i>enxordecer</i>
<i>a-</i> + R + <i>-ado/a</i>	substantivo > adxectivo	<i>alma</i> > <i>desalmado/a</i>
	adxectivo > adxectivo	<i>louro</i> > <i>alourado/a</i>

Tabela 10 Estructuras de derivación parasintética en galego

4.2.4. Derivación regresiva

O cuarto e último dos procedementos de afixación que analizamos neste estudo é o denominado como derivación regresiva, sufixación cero ou derivación posverbal, que habitualmente cae no esquecemento das teorías sobre a formación de palabras, ao non se tratar dun procedemento normal consistente na combinación de morfemas léxicos e derivativos, de aí que non exista ningún estudo pormenorizado.

A categorización deste fenómeno como proceso para entre un tipo de derivación diferenciado da sufixación e a inclusión neste tipo de afixación. Porén, a existencia dunha vogal como posíbel afixo derivativo que non aumenta fonoloxicamente a palabras, mais que a reduce, así como a produtividade do fenómeno, aconsellan un tratamento particular.

¹³¹ Ferreiro (1997: 210, n. 277) considera que se trata dun caso de prefixación, mais non de parasíntese.

4.2.4.1. Caracterización xeral da derivación regresiva

A derivación regresiva é o mecanismo afixal que consiste na formación de substantivos a partir de verbos. Concirne, por tanto, ao ámbito da nominalización deverbal, mais, en lugar de producir un aumento no corpo formal da base, como normalmente acontece coa sufixación, provoca un efecto de encurtamento fonolóxico ao cal se acrecenta unicamente unha vogal á raíz verbal. Desta maneira, desaparecen os MMT e MNP e substitúense por unha vogal <-a, -e, -o>¹³², amálgama de VT e sufixo nocional¹³³:

Regresividade en <-a>	Regresividade en <-e>	Regresividade en <-o>
<i>axuda</i>	<i>combate</i>	<i>aborto</i>

Tabela 11 Cadro de clasificación dos derivados regresivos en galego

Como se observa, este procedemento mostra coincidencias evidentes entre flexión e derivación, debido a que os morfemas implicados son os que habitualmente se utilizan como marcas de xénero ou de paradigma verbal.

Canto á selección dun morfema específico -a, -e ou -o, esta parece resultar arbitraria, sen que exista aparentemente ningún tipo de condicionamento morfofonolóxico ou semántico. Con todo, como indica Freixeiro Mato (1999: 247), “as formacións en -a resultan produtivas nas tres conxugacións, aínda que máis na primeira”, así como as de -o; en troca, as de -e practicamente só se cinxen á primeira conxugación. Así mesmo, os verbos en -ear tamén producen derivados regresivo en -o “co mesmo valor iterativo das bases”¹³⁴.

<i>pelexar</i> → <i>pelexa</i>	<i>chocar</i> → <i>choque</i>	<i>asubiar</i> → <i>asubío</i>
<i>perder</i> → <i>perda</i>	<i>combater</i> → <i>combate</i>	<i>socorrer</i> → <i>socorro</i>
<i>subir</i> → <i>suba</i>		<i>repartir</i> → <i>reparto</i>
		<i>abanear</i> → <i>abaneo</i>

¹³² Almela Pérez (1999: 201) tamén inclúe un cuarto tipo de derivado regresivo, con terminación <-o> (*desliz* < *deslizar*; *perdonar* < *perdón*); porén, xulgamos que se tratar de palabras derivadas con este tipo de sufixación noutra lingua (cfr. *perdón* < lat. med. PERDONET; port. *deslize*).

¹³³ Outros autores cuestionan de que forma se parte como punto de partida: do infinitivo, da P3_{sing.} do presente do Indicativo ou doutra? (Almela Pérez 1999: 201).

¹³⁴ Cfr. Lang (1990: 148), que fala do sufixo -eo.

Algúns verbos poden presentar máis de unha derivación regresiva: *trocar* > *troca/troco*; *derribar* > *derriba/derribo*.

Por veces, resulta difícil discernir se é o substantivo o que deriva do verbo ou viceversa. Cómpre termos en conta, entón, que o substantivo deverbal indica unha acción (ou o efecto dunha acción) expresada polo verbo, en canto os substantivos base sinalan un obxecto ou unha esencia (López Viñas / Lourenço Mória / Moreda Leirado 2011: 207). Alén disto, “es el estudioso de la lingüística diacrónica el que, basándose en criterios históricos o en la fecha de documentación respectiva de las dos formaciones, propone hablar de derivación regresiva para aquellos casos en que la palabra afijada aparece registrada antes” (Pena 1994: 59). Non obstante, non sempre se pode resolver esta cuestión acudindo á historia da lingua.

saltar > *salto* ‘acto e/ou efecto de saltar’

cociña ‘electrodoméstico’ > *cociñar*

Unha interpretación interesante da derivación regresiva é a proposta por Alonso Núñez (2008: 347), que interpreta que a derivación regresiva –subtracción, segundo el– constitúe un “proceso supletorio para llenar lagunas en las series derivativas. Así, por exemplo, la palabra *queimar* ‘quemar’ carece de base de derivación y a partir de ella se crea, por resta de elementos, *queima* ‘quema’. Pero esta es una interpretación histórica”.

Por tanto, a derivación regresiva complica, consecuentemente, o sistema nominalizador deverbal, xa que non soamente compiten cada un dos sufixos entre si, senón que ademais coexisten xunto co derivado regresivo. Estabélcese, así, unha relación entre os derivados resultantes da regresión e os resultantes da sufixación; tal relación pode ser de:

- a) Substitución dos vocábulos sufixados: med. *desputaçon* → *disputa*.
- b) Coexistencia do regresivo co sufixado con igual significado: *mareamento* / *mareo*.
- c) Coexistencia do regresivo co sufixado de diferente sentido: *recibimento* / *recibo*.
- d) Inexistencia de contraste do regresivo cun sufixado: *axuda*.

A derivación regresiva é un mecanismo afixal altamente produtivo, xa desde os inicios do noso idioma, como veremos, mais en tendente crecemento na segundo pasan os séculos e fonte de neoloxismos na actualidade (Freixeiro Mato 1999: 246). Entre as razóns que poden explicar este avance, Almela Pérez (1999: 200) indica a tendencia á comodidade, “manteniendo el mismo sentido que el lema sufijado”, e a necesidade de expresar dous sentidos diversos con dous significantes diferentes.

Para Lang (1990: 196), máis ben parece que se debe a algún tipo de estratexia fonosimbólica, en virtude da cal sufixos tradicionais como *-mento*, *-dura* ou *-ción*, perfectamente posibles, son rexeitados a favor da nominalización mediante unha única vogal, dando lugar a un derivado moito máis simple, eufónico e estilístico (Freixeiro Mato 1999: 248). Os motivos aducidos por Scalise (1983: 204) para explicar o avance da derivación regresiva en italiano, principalmente aquela que fai referencia ao feito de que impide a acumulación indebida de sufixos en derivados iterativos dominados por *-ificare* e *-izzare*, non son válidos para o galego, que precisamente nestes casos rexeita a derivación regresiva.

Finalmente, poden alegarse tamén causas estilísticas que motivan a súa adopción, debidas ao seu carácter neutral por oposición ao repertorio estándar de sufixos, cuxos constituíntes individuais adoitan estar marcados como “cultos” ou “populares”¹³⁵. Así mesmo, debe realizarse a ductilidade no uso deste tipo de afixación fronte á sufixación.

¹³⁵ Para analizar as distintas hipóteses que se barallan no intento de explicación do desenvolvemento da derivación regresiva, consúltese Bauer (1984: 231-232).

| 4. A afixación

5. A AFIXACIÓN NO GALEGO MEDIEVAL

E também dizemos sarnoso e não sarnento; mas ao contrairo chamamos ao cheo de sapatulhas, sarapulhento e não sarapulhoso. E de pedras dizemos pedregoso, mas d'area areento, e de pó, nem poento nem pooso, mas en outra figura e sinificação, empoado.

Fernão de Oliverira

5.1. Caracterización xeral

Como expomos nos obxectivos iniciais deste estudo, neste capítulo pretendemos levar a cabo o estudo fundamental dos diferentes tipos de afixación existentes na primeira etapa da lingua galega, isto é, no período medieval. O estudo da afixación no galego medieval demostra ou confirma a enorme presenza e produtividade deste mecanismo de formación de palabras, entre os cales destaca, como é sinalado para outros períodos e linguas románicas, a sufixación. Este é, sen dúbida, o procedemento de creación vocabular máis importante, complexo e produtivo.

Como temos indicado ao longo deste estudo, na lingua galega conviven dous sistemas de formación de palabras: o sistema matriz ou latino e o sistema romance galego-portugués. Porén, como xa indicamos neste traballo as afixacións producidas no latín non poden ser tidas en conta nun estudo sobre a rendibilidade ou dispoñibilidade dos afixos nunha etapa en concreto, así como tampouco é posíbel describir un cadro afixal con formacións latinas que en moitos casos coinciden coas formas habituais dos afixos, de aí a confusión de procesos.

Precisamente, abrimos este quinto capítulo cunha cita do gramático Fernão de Oliveira (1536), cuasi-contemporáneo do período antigo medieval, en que comentaba que uns determinados sufixos, como *-ento*, *-oso* ou *-ado*, non se aplicaban a calquera base lexical, e outras palabras como o verbo *orar* derivada en *oraçom*; de modo que non era “solta a liberdade” das “dições tiradas” ou “dirivadas” para poderen “andar par’onde quiserem” (Oliveira [1536]: 136-137). Nestas afirmación de Oliveira podemos ver obsérvase por un lado o feito de algúns afixos (sufixos) seleccionaren as bases a que se xuntan, mais tamén o corsé formativo que unha serie de palabras posúen, isto é, as latinas. En consecuencia, transmite unha idea de escasa fecundidade e/ou produtividade do mecanismo afixal.

Alén disto, nesta convivencia dos dous sistemas formativos de palabras, a fecundidade da afixación no galego medieval compróbese polos diversos casos de reafixación ou de novas construcións derivadas xa vernáculas alternantes coas clásicas. Así, por exemplo, créase un derivado parasintético romance *agravear* (< *a+grave+ar), fronte ao resultado latino *agravar* < AGGRAVĀRE, en que facilmente é recoñecíbel tamén a parasíntese.

Por tanto, teremos ocasión de comprobar esta grande produtividade e cantidade de afixos, nomeadamente sufixos, que actúan sobre diversas bases. Unha consecuencia inevitábel da existencia dun catálogo tan elevado de sufixos é a concorrencia de diversos afixos para a realización de funcións e significados, nomeadamente se falamos dos sufixos nominais. Así, para expresar o ‘acto e ou efecto’ dispoñemos de *-çon*, *-mento*, *-nça*, *-o*, *-a* etc.

Por tanto, estes sufixos pasan a rivalizar ou competir con outros afixos, nunha pugna que se resolve de diferente maneira segundo os casos: ben coa desactivación funcional ou perda de dispoñibilidade con determinadas bases (*-çon* perde dispoñibilidade como sufixo produtivo), ben coa coexistencia dos dous afixos a operaren sobre a mesma base (*mareamento* / *mareo*) e con igual significado ou significado diferente (*recibimento* / *recibo*), ou ben coa substitución por outro afixo (*desputaçom* > *disputa*).

Esta rivalidade precisamente prodúcese ao compartiren contextos semánticos de uso, de modo que é posíbel a competición, pois en caso contrario non se produciría. A este respecto, por exemplo, é impensábel que o sufixo *-mente* deixe de funcionar como

formador de adverbios, e pase a ser substituído actualmente por outro ou que perda dispoñibilidade, simplemente polo feito de non dispormos doutro que concorra con el.

Os efectos desta concorrencia e competición afixal maniféstanse en dúas dimensións: produtividade e polisemia. A produtividade leva a que os sufixos máis rendíbeis continúen a estar máis dispoñíbeis, en canto que outros acaban por sucumbir, por pertenceren a un grupo máis restrito. Pola súa parte, o carácter polisémico dos afixos revélase como outra resultado do proceso de rivalidade sufixal, xa que conforme un sufixos van perdendo rendibilidade, os outros concorrentes pasan a acumular máis valores do punto de vista semántico.

Con todo, convén diferenciarmos entre produtividade ou rendibilidade dun afixo, fronte ao de frecuencia, enormemente asociado, pois en canto o primeiro fai referencia ao número de bases a que se asocia o segundo fai referencia ao número de veces que aparece tal afixo. Por tanto, neste último caso compútanse todas as palabras cun afixo determinado, de modo que se desvirtúan os datos, pois o feito de que unha palabra derivada mediante un afixo apareza trinta veces nun corpus non ten por que indicar que ese afixo é moi produtivo; a produtividade debe medirse, pois, polo número de bases a que ese prefixo se xunta.

Así pois, nas seguintes páxinas tentaremos elaborar unha descrición do cadro afixal do galego medieval. Así mesmo, alén de analizar e describir os diversos procedementos afixais nesta época, poderemos ver a concorrencia, rivalidade e substitución de sufixos. Así mesmo, imos comprobar que moitas destas afixacións romances rivalizan cos derivados afixados latinos, o que demostra o carácter vivo e produtivo da afixación como o grande mecanismo de ampliación e renovación vocabular.

5.2. A prefixación no galego medieval

A prefixación no galego medieval presenta unha produtividade moi moderada, sobre todo se o comparamos coa do período actual, mais tamén co resto de procedementos que estudamos. Neste sentido, convén recordar que unicamente imos estudar os prefixos que forman palabras dentro do sistema lingüístico galego, con base no

período medieval, de modo que o número de prefixos e formas que aparecen incluídas en numerosos manuais (cfr. Ferreiro 1997, Freixeiro 1999) é moito menor ao non considerarmos as formacións latinas (p.ex. *achegar* < APPLICARE): unicamente catorce prefixos dun total de corenta (cfr. §4.2.1.2.).

En liñas xerais, imos comprobar que o inventario total de prefixos que operan no galego medieval son limitados e cínxense, do punto de vista semántico, aos prefixos de lugar e negación, mais tamén se recollen de tempo, de cantidade e intensivos:

AT	LP	CSM	LT	CT	MS	CSMI
<i>a-, des-, en-</i>	<i>a-, ante-, bis-, con- /co, de-, des-, en-, es-, re-, tras-</i>	<i>a-, ante-, co-, de-, des-, en-, entre-, res-, er-, sobre-, tras-</i>	<i>a-, des-, en-</i>	<i>a-, co-, de-, des-, en-, re-, sobre-</i>	<i>a-, de-, des-, en-</i>	<i>a-, de-, des-, en-, in-, tras-</i>

Tabela 12 Ocorrencias dos prefixos do galego medieval por obra do corpus

No no máximo adquiren tres nocións como *de-* (cfr. §5.2.5.), de modo que os prefixos presentan unha polisemia baixa. Así mesmo, imos comprobar que existe alternancia prefixal unicamente na noción de oposición ou negación, pois o prefixo negativo *des-* compite con *de-*, *es-* e *-in-*. Porén, a produtividade de *des-* é tan alta que acaba por se impor como o grande sufixo formador de vocábulos con sentido contrario. Así mesmo, cómpre adiantar que, malia a rivalidade *des-/in-*, tan habitual na actualidade, no galego medieval unicamente semella estar dispoñíbel o prefixo *des-*. Alén disto, tamén existe concorrencia de prefixos pouco significativos, como *a-/en-/de-*.

Por outra parte, moitos destes prefixos aparecen en formacións parasintéticas, como imos ver en §5.4.1.

Así pois, a seguir imos realizar unha análise dos aspectos máis salientábeis dos prefixos tanto a nivel lingüístico como o seu funcionamento no galego medieval.

5.2.1. Prefixo *a-*

O prefixo latino *a-* procede das preposicións latinas AD ou AB, as cales tamén funcionaban como elementos prefixais co valor de ‘dirección’, en canto que o prefixo de orixe grega *a-* deriva da partícula A-/AN- (gr. α -/ $\alpha\nu$ -) e presenta un sentido negativo. Este último só ocorría con bases gregas, mais despois comezou a se xuntar a bases vernáculas. Así, deixou de se asociar unicamente a adxectivos (*acromático*) e pasou tamén a se xuntar a substantivos, sobre todo sufixados (*apolitización*). Con todo, no noso corpus unicamente rexistramos casos de prefixación latina en *a-*¹³⁶.

O prefixo latino *a-* presenta unha problemática derivada da súa inherente posición inicial, pois coincide formalmente coa prótese vocálica de *a-*, de modo que non é fácil diferenciarmos se se tratar dun prefixo ou dunha adición fonético-sintáctica de vogal¹³⁷ (**arrodeo*, **arrenegar*)¹³⁸. Alén disto, a aparición de *a-* en parellas do tipo *amostrar/mostrar* na lírica profana galego-portuguesa, mesmo combinadas no interior dunha mesma cantiga¹³⁹, semella obedecer a razóns de métrica. Neste sentido, e con base na indistinción semántica, Ferreiro (2001: 71), indica que os casos de *(a)mostrar*, *(a)podreecer*, *(a)presentar* etc. deben ser considerados vulgarismos con prótese de *a-*:

naqueles casos en que no seo da lingua se produce unha convivencia máis ou menos xeneralizada entre formas con e sen *a-*, sen distinción semántica, debemos considerar a existencia da prótese, que vai desde o simple vulgarismo (*alimpar*, *arradio*, *arrodeo*, *arroubar*, etc.) até unha ampla vacilación (mesmo na lingua literaria) noutros casos (Ferreiro 1997: 71).

¹³⁶ Mattos e Silva (2008: 321), a partir dos datos de Lucas Santos Campos en *A Negação Prefixal na História da Língua Portuguesa* –aínda en andamento–, tamén indica que non se documentan palabras portadoras do prefixo *a-* con valor negativo ou privativo no corpus medieval analizado.

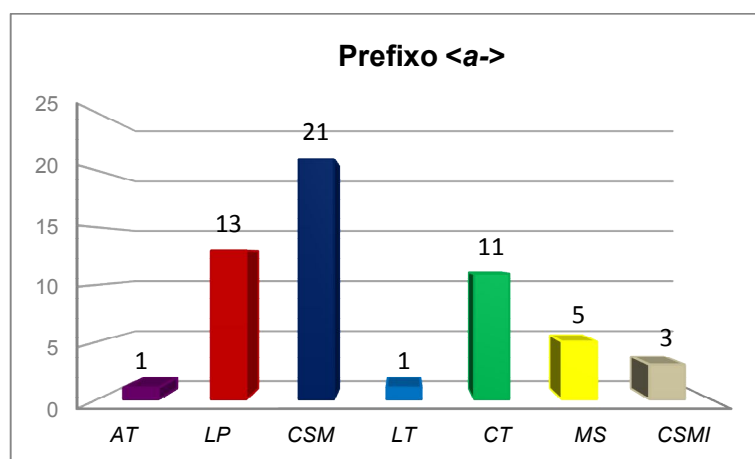
¹³⁷ Esta vogal por veces pode ser o pronome identificador definido feminino *a*, como se observa nalgúns palabras ao longo da súa historia: *meaça* > *ameaça* (cfr. Ferreiro 1999: 203).

¹³⁸ Talvez por esta circunstancia, o prefixo *a-*, de procedencia latina, non aparece recollido no repertorio prefixal do galego moderno de Freixeiro Mato (1999: 254-269). Pola súa parte, Álvarez / Xove (2003: 727-728) tampouco o inclúen, xunto con *en-*, no cadro xeral de prefixos, mais ofrecen unha breve reflexión sobre a súa función e o seu significado; para estes autores, *a-* é un mero transcategorizador de nomes en verbos –xa que non contemplan as formacións parasintéticas (cfr. §3.3.3.)–, achegando unha significación mínima á base.

¹³⁹ Sirva como exemplo a cantiga de Bernal de Bonaval: *A dona que eu am’ e tenho por senhor / amostrade-mh-a, Deus, se vos en prazer for [...] Ay Deus! que mh-a fezeistes mays ca min amar, / mostrade-mh-a hu possa con ela falar* (LP 22,3).

Porén, outros autores¹⁴⁰ consideran que o *a-* inicial constitúe un prefixo, a pesar de achegar pouca modificación semántica á base, sobre todo a se basearen na participación deste prefixo nas construcións parasintéticas verbais denominais (cfr. §4.2.3.2 e §5.4.). É principalmente por este motivo que decidimos manter a consideración do *a-* inicial como prefixo, pois intervén en tres tipos de parasíntese (cfr. §5.4.). Así mesmo, esta situación podería facerse extensíbel, en parte, ao prefixo *en-* (tamén excluído do catálogo prefixal en Freixeiro Mato 1999 e Álvarez / Xove 2003) ao portar fundamentalmente unha leve intensidade da significación base.

Con base nisto, no noso corpus o prefixo *a-* opera sobre 34 bases diferentes, sendo en *CSM* onde recolleemos unha maior presenza. Tal produtividade referímola na seguinte gráfica:

Gráfica 3 Ocorrencias do prefixo *a-* no corpus

As derivacións prefixadas son exclusivamente isocategoriais e redúcense unicamente ás formacións verbais cun verbo como base. Canto ao seu significado, como xa indicamos, na meirande parte dos casos as palabras sufixadas por *a-* non difiren case nada do seu correspondente simple, como en *alançar* (CT) / *lançar*, *amostrar* (LP, CSM, LT, CT, MS) / *mostrar* ou *amatar* (CSM) / *matar*. Porén, noutros casos o derivado e a base poden presentar significados moi diferentes; así, *aficar* ‘atormentar(se)’ (LP, CSM, MS) e *assacar* ‘imputar calumniosamente’ (LP, CSM, CT), entre outros. Relacionamos, pois, a seguir máis casos:

¹⁴⁰ Cfr. Serrano Dolader (1995), Almela Pérez (1999), Álvarez / Xove (2003) (cfr. nota 138 deste estudo) etc.

acomendar(se) < a- + comendar
acontecer < a- + contecer
acreer < a- + creer
adeitar < a- + deitar
agardar ~ *aguardar* < a- + gardar~guardar
alevantar(se) < a- + levantar(se)
aperceber < a- + perceber
apostura < a- + postura

aprazer < a- + praizer
apresentar < a- + presentar
aqueixar < a- + queixar
arremeter(se) < a- + remeter
arrufar < a- + rufar
asentar < a- + sentar
aserrar < a- + serrar
atapar < a- + tapar

Con todo, talvez cumpra someter a revisión algunhas destas prefixacións de *a-* de acordo coas observacións xa indicadas anteriormente. Non obstante, e en calquera caso, a grande rendibilidade do prefixo *a-* reside, nomeadamente, na formación de parasintéticos denominais en <*a-...-ar*>, <*a-...-ear*> ou <*a-...-ecer*> (cfr. §5.4.).

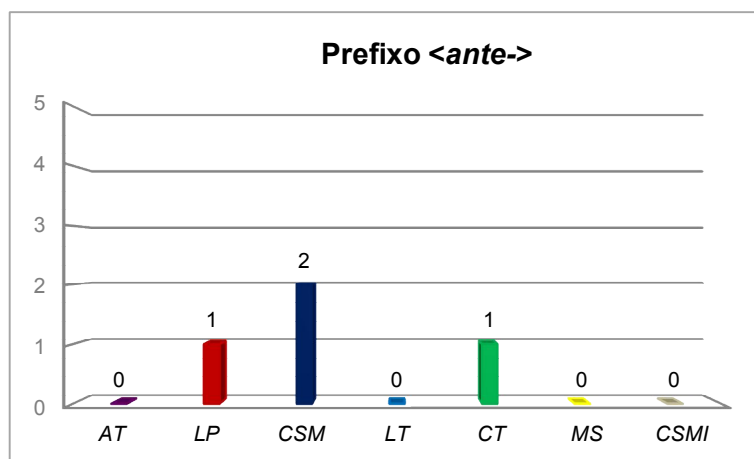
5.2.2. Prefixo *ante-*

O prefixo *ante-* provén do adverbio e preposición latina ANTE, que indicaba anterioridade espacial e/ou temporal. Este prefixo aparece tanto en formación eruditas ou semieruditas de creación latina (ANTEPONERE > *antepor*), mais tamén se documenta en formacións romances galegas cos mesmos valores semánticos orixinais (Ferreiro 1997: 72).

Nos vocábulos máis recentes consérvase a vogal final do prefixo, aínda que a base inicie por vogal (*ante+ollos* > *anteollos*), mais se a xeración do vocábulo se producir nas primeiras fases da lingua observamos crase fonética entre a vogal final do prefixo e a vogal inicial do lexema.

Precisamente, en todo o noso corpus documentamos unicamente dous casos de xunción do prefixo *ante-* a unha base en que se produce este metaplasmo por supresión de fonemas: *antollar* [*LP*, *CSM* e *CT*] < ante + ollar, *antollo* < [*CSM*] < ante + ollo¹⁴¹. Por tanto, a produtividade deste sufixo no corpus é sumamente baixa e rexistrámola tanto en verbos con orixe verbal como en substantivos desubstantivais co valor de anterioridade, aínda que xa lexicalizado.

¹⁴¹ Non obstante, cfr. *DHLP* (s.v. **antolhar** e **antolho**), que alén desta etimoloxía tamén apunta a posíbel procedencia do español *antojar* e *antojo*, de modo que neste caso estaríamos perante un préstamo.

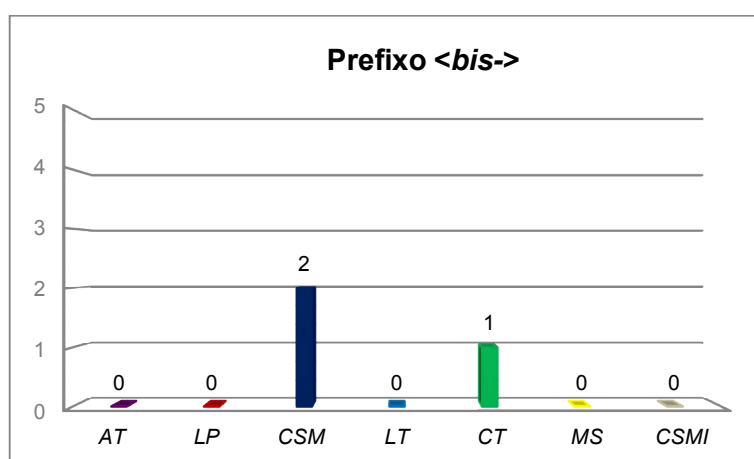

Gráfica 4 Ocorrencias do prefixo *ante-* no corpus

5.2.3. Prefixo *bis-*

O prefixo de orixe latina *bis-*, alomorfo de *bi-*, significa ‘dous’ ou ‘dúas veces’. A produtividade da forma *bi-* deste prefixo áchase combinase fundamentalmente con bases nominais, quer substantivas quer adxectivas, e aparece con maior frecuencia no galego moderno.

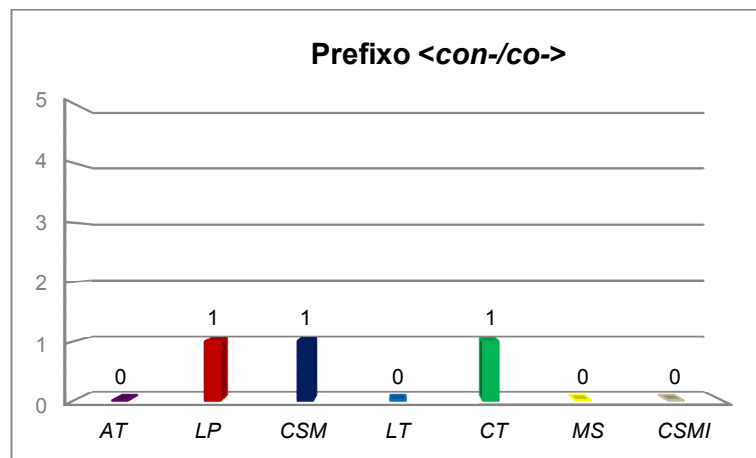
A variante alomórfica *bis-*, tal e como indica Freixeiro Mato (1999: 260), “só aparece nalgúns exemplos lexicalizados” hoxe en día. É o caso de *bisneto* (CSM, CT) e o de *bisauoo* (CT), polo que se comproba que é outro prefixo con rendibilidade residual. Neste caso xúntase a nomes de parentesco para indicar a proximidade na liña familiar.

Gráfica 5 Ocorrencias do prefixo *bis-* no corpus

5.2.4. Prefixo *con-/co-*

O prefixo *con-*, xunto co seu alomorfo *co-*, deriva da preposición latina CUM e integra a idea de ‘contigüidade, compañía’. A maior parte das formacións con preposición *con-* que encontramos son de orixe latina, polo que ficán fóra do noso corpus. Igual que acontecía cos prefixos *ante-* e *bis-*, *con-* preséntase como pouco produtivo na formación de novas palabras no galego medieval. O seu uso límitase unicamente á afixación de dous substantivos desubstantivais mediante *con-/co-*, *comarca* (CSM) e *coirmãa/coyrmão*¹⁴² (LP, CT).

Gráfica 6 Ocorrencias do prefixo *con/co-* no corpus

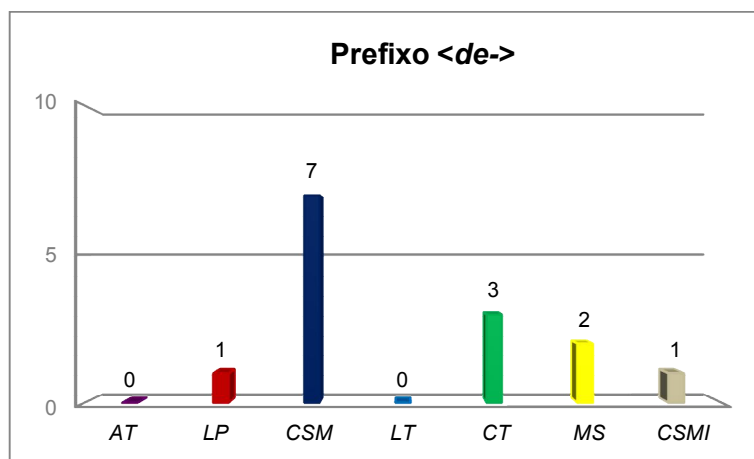
5.2.4. Prefixo *de-*

O prefixo *de-*, procedente da preposición latina DĒ, modifica levemente a significación orixinaria da base, indicando ‘tendencia a menos’ ou ‘movemento cara a abaixo’, aínda que o máis habitual é que non altere practicamente o significado da base, como en *dependorar* (CSM, CT, MS), *demudar* (CT) e *detardar* (CSM, CT, CSMI). Porén, ás veces tamén pode adquirir o valor de separación, perceptíbel en *departir* (CSM) e *derraigar* (CSM). A partir deste último significado, o prefixo *de-* tamén pode experimentar un sentido negativo ou opositivo, como se pode encontrar en *decinger* ‘desapertar, afrouxar’ (CSM) e *desoterrar* ‘desenterrar’ (CSM), se ben que neste último caso é posíbel estarmos perante un caso de prefixación con *des-* (*dessoterrar*).

¹⁴² Nesta fase da lingua aínda se pode observar perfectamente a derivación prefixal, xa que *a posteriori* isto esvaece na evolución en com. *curmán* / dial. *curmao*, *curmá*.

Precisamente, cos valores de separación e oposición, o prefixo *de-* compite co prefixo *des-*, o cal en certos casos acabará substituíndoo (p.ex., mod. *descinxir* ou *desarraigar*). Porén, no noso corpus *de-* non é tan produtivo como *des-* para expresar a negación.

A nivel morfosintáctico, nos casos rexistrados no corpus este prefixo crea exclusivamente sete verbos isocategoriais, cuxo reparto nas obras ollamos nesta gráfica:

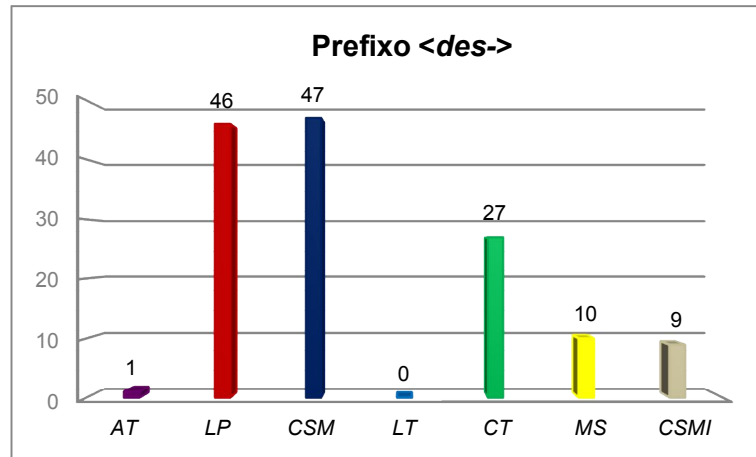

Gráfica 7 Ocorrencias do prefixo *de-* no corpus

Por outra parte, o prefixo *de-* pode aparecer en formacións parasintéticas de C1 <*de-...-ar*> (*depenar*) (cfr. §5.4.).

5.2.5. Prefixo *des-*

O prefixo *des-* procede probabelmente do prefixo latino *DĪS-*, aínda que tamén se apunta a posibilidade de se orixinar a partir da aglutinación de *DĒ-*+*ĔX-* (Ferreiro 1997: 78). Constitúe o prefixo máis produtivo ao longo da lingua galega, así como o máis habitual na formación de palabras con significado privativo. Neste sentido, no noso corpus esta afirmación fica revalidada, pois únese a 94 bases diferentes (cfr. *Diccionario*) para indicar a noción de ‘acción contraria, negación, oposición ou privación’. En concreto, no corpus lírico é onde se usa a prefixación con *des-* de maneira máis fecunda, talvez pola existencia de binomios contrapostos do tipo *amor/desamor* (*LP, CSM, CT*), *mesura/desmesura* (*LP, CSM, CT*) etc.

Gráfica 8 Ocorrencias do prefixo *des-* no corpus

Talvez a alta produtividade deste prefixo se ache en que *des-* se pode xuntar a toda clase de bases, isto é, a substantivos (*desamor, desaveença, descousimento, deslealdade...*), a adxectivos (*desaventuroso, descomunal, deshonesto, desleal...*) e a verbos (*desacordar, desamar, descavalgar...*). Por tanto, o prefixo *des-*, como evidencian os exemplos recollidos, viola a Hipótese da Unicidade da Base (cfr. §3.3.1. e §4.2.1.1.), ao se asociar a diferentes categorías de palabras base, “o que parece mostrar que a selección das bases estará sobretudo dependente de criterios semânticos” (Brocardo / Caetano 2000: 44-45).

Alén disto, *des-* pode unirse tanto a bases verbais simples (*desamor, desamar, deshonesto*) como complexas (*desasperança, desafazer, desaconselhar*); nestas últimas destaca a asociación do prefixo a bases previamente parasintéticas, como en *desaguisar, desassanhar, desensanhar*.

Por outra parte, unha das peculiaridades destas formacións verbais con prefixo *des-* é o feito de ofrecerem dúas posibilidades de interpretación semántica e, por tanto, procesual. Así, en *descoorado* (CSM) podemos considerar que estamos perante un caso de prefixación e, xa que logo, a base é *coorado*, mais tamén é posíbel concluímos que se trata dunha construción parasintética, con base en *coor* (*des-coor-ado*). Esta dupla possibilidade desaparece cando a palabra base é un parasintético, de modo que nestes casos sempre imos estar perante casos de prefixación con *des-* (*desaguisar* < *des-* + *aguisar* [< a-+guisa+-ar]) (cfr. estrutura <*des...ar*> en §5.4.). Calquera opción é válida formal e semánticamente (cfr. §4.2.3.1.), mais neste caso en concreto consideramos que debe analizarse como prefixación por causa da existencia de formacións corradicais

sinónimas *guisar/aguisar*, cuxa base é o substantivo *guisa*; por tanto, a aparición do prefixo *des-* semella modificar ambas as formacións.

Relativamente á alternancia con outros prefixos, o prefixo *des-* encóntrase en competición con *de-* e *es-*¹⁴³, mais tamén *in-*, aínda que como veremos este só aparece nun único caso no século XV, o que semella que a extensión de *in-* como prefixo negativo se produce modernamente.

Fronte a esta rendibilidade, temos *dis-* e *de-*, que ocorren en palabras que teñen orixe en formas derivadas latinas, cuxo estatuto de palabras complexas en galego, dun punto de vista sincrónico, é discutíbel, polo menos nalgúns casos (Brocardo / Caetano 2000: 44). Así mesmo, algunhas “trocas” como as citadas por Nunes (1989: 394), *desbulhar/debulhar* ou *despravado/depravado*, reforzan a idea de que só *des-* é produtivo en galego e tamén en portugués (Brocardo / Caetano 2000: 44).

Neste sentido, no noso corpus encontramos exemplos de prefixación con *des-* que veñen substituír os derivados en *de-* creados en latín; así, *descrecer* (CSM) e *despoer* (MS, CSMI) serían formados en romance, á diferenza de *decrecer* (< DECRESCĒRE) e *depor* (< DEPONĒRE).

5.2.6. Prefixo *en-/in-*

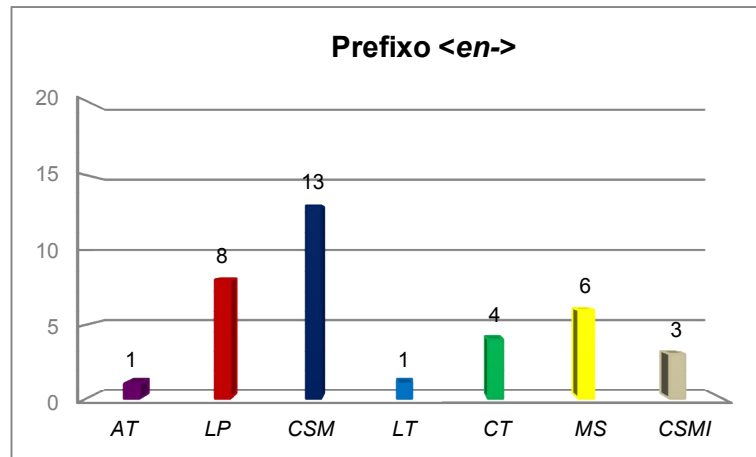
O prefixo *en-* procede da preposición latina *ĪN-*¹⁴⁴, que contiña o significado ‘en, dentro’. Porén, na maior parte dos casos, igual que acontecía con *a-* (< AD), non altera grandemente o significado da base, de modo que constitúe un “reforzo pleonástico, alternando a forma simple coa forma prefixada” (Ferreiro 1997: 82). É o caso de *empreguntar/preguntar*, *emprestar/prestar*, *empuxar/puxar*... Nalgúns casos, a forma reforzada levou consigo a desaparición da forma simple, antiga no tempo (*comendar* → *encomendar*).

Porén, outros autores (Freixeiro 1999, Álvarez / Xove 2003) non recollen este prefixo na nómina afixal, como xa indicamos tamén para *a-*, polo escaso impacto semántico que proporciona ao derivado.

¹⁴³ Cfr. a este respecto, Neira (1976: 314-316).

¹⁴⁴ Para unha análise histórica do prefixo latino *IN-* véxase Brea (1977).

No noso corpus, xúntase exclusivamente a bases verbais e xera igualmente vocábulos sufixados verbais, malia tamén acharmos algún caso esporádico de substantivos base, como en *encomedio* ou *entorto*. A produtividade do sufixo *en-* no galego medieval semella concentrarse na etapa trobadoresca.

Gráfica 9 Ocorrencias do prefixo *en-* no corpus

Alén disto, o prefixo *en-* pode cristalizar en formacións parasintéticas cos sufixos *-ar* (<*en-...-ar*>) *-entar* (<*en-...-entar*>) e mais *-ecer* (<*en-...-ecer*>) (cfr. cfr. §5.4.).

Por outra parte, a evolución diverxente do prefixo latino *ĪN* é a forma latinizante *in-*, que nos casos analizados presenta o valor de negación. Este prefixo *in-* aplícase unicamente á unha única palabra e xa na fin da Idade Media (*inamiigos*¹⁴⁵ (CSMI) < in + amigo).

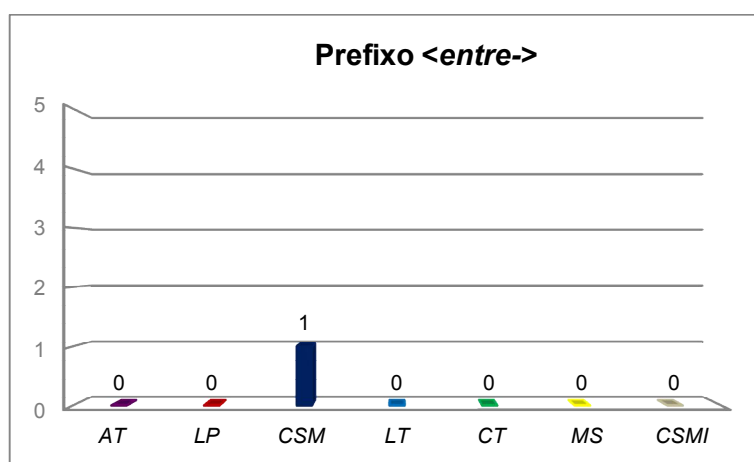
Segundo Silva Jr. / Andrade (1913: 311): “Desde o século XV que substituiu a negativa *não* nos compostos, e o seu emprego é hoje familiar e quasi popular. Combina-se com substantivos, mas principalmente com adjectivos e participios: — *ingratidão, irrelição, incalculavel, incauto, inconsiderado, inconsulto; illegal, immoral, irregular*”.

¹⁴⁵ Nesta palabra prodúcese unha prefixación romance fronte á de orixe latina, xa que na lingua medieval non se debe percibir como prefixada: INIMICUM > med. *ĩimigo/imigo* → *inimigo*.

5.2.7. Prefixo *entre-*

O prefixo *entre-*, do latín ĬTER, tal e como se salienta en diversos manuais (Freixeiro Mato 1999: 258), manifesta unha produtividade no galego moderno bastante baixa, “con tendencia á fosilización”, pois na actualidade a variante *inter-* posúe maior vitalidade.

Este feito podemos corroboralo no noso corpus, en que unicamente temos un caso de palabra prefixada no romance con *entre-*, *entredormir* (CSM 1), que presenta o significado de intensidade. Os casos de formacións latinas tamén ocorren mediante a forma patrimonial do prefixo (*entrepelar* (CT) < INTERPELLARE).

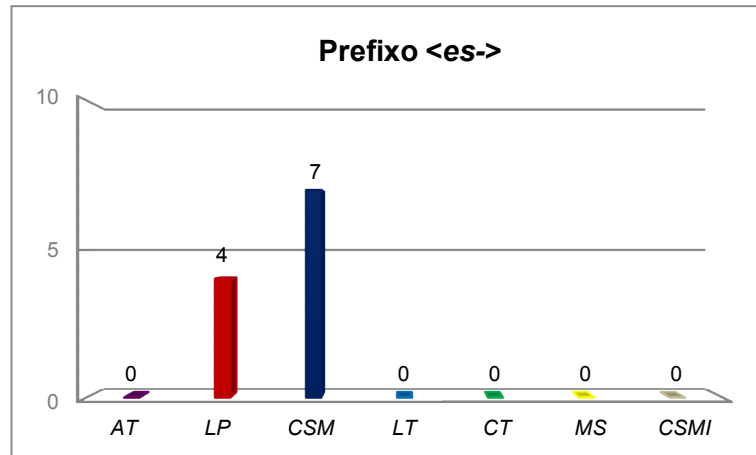

Gráfica 11 Ocorrencias do prefixo *entre-* no corpus

Por tanto, cúmprese a Hipótese da Unicidade da Base aronoffiana (cfr. §3.3.1. e §4.2.1.1.), face ao galego moderno en que se une tanto a substantivos (*entreperna*) como a verbos (*entremeter*) (Freixeiro Mato 1999: 258).

5.2.8. Prefixo *es-*

O prefixo *es-* deriva da preposición latina ĔX (‘fóra de’) na súa forma patrimonial. Este prefixo latino formou numerosos vocábulos na lingua romana, mais tamén se converteu nun prefixo maioritariamente verbalizador. Nos exemplos do noso corpus recolleemos 10 tipos de bases diferentes ás que afecta o prefixo *es-*. Nestes casos encontramos os significados de intensidade, como en *estardança*, *escontar*, *estorcer* etc., mais tamén o de negación, cal en *escooir*.

Gráfica 12 Ocorrencias do prefixo es- no corpus

Este prefixo participa tamén en construcións parasintéticas, como <es-...-ar> (*escabeçar, espedaçar*) ou <es-...-ecer> (*esclarecer, espavorecer*). Así mesmo, os casos *esconjurar* e *escoorir*, tal e como acontecía co prefixo *des-* (cfr. §5.2.5.), tamén poderían ser analizados como parasintéticos segundo a interpretación semántica da base e lexicoxenética da base; así, *escoorir* ‘sen colorear’ < es- + coorir, fronte a *escoorir* ‘sen cor’ < es- + coor + -ir.

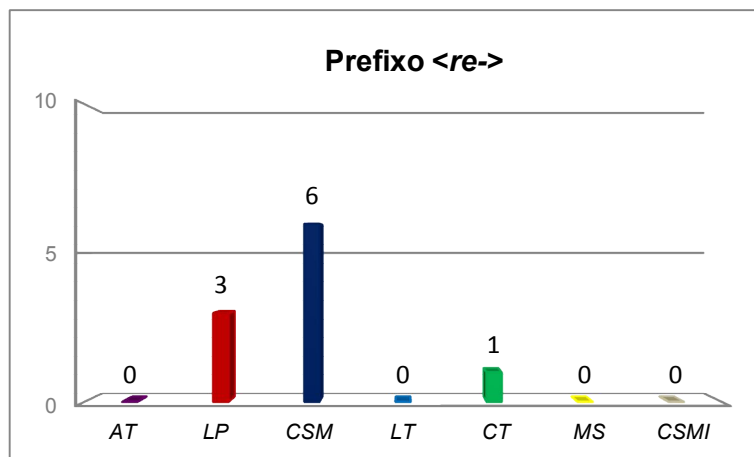
Por tanto, o prefixo *es-* compite co seu rival semántico *des-*, que acabará por se impor, en casos dos tipo med. *escoorir* (CSM) → mod. *descolorir*.

5.2.9. Prefixo *re-*

O prefixo *re-* provén da partícula latina RE-, que perante vogal adoptaba a forma RED-. O seu significado fundamental era o de repetición, aínda que tamén podían contemplarse nocións de ‘oposición’, ‘retroceso’ etc.

No galego aparecen estas mesmas nocións, sobre todo a de iteración (*renembrancha, revender*), mais tamén o prefixo *re-* pode conferir certo valor intensificador aos vocábulos prefixados (*rematar*).

No noso corpus ten unha frecuencia de uso bastante limitada, a 10 bases, e opera tanto sobre substantivos (*renembramento, renembrancha*) como verbos (*rechantar, recreer(se), rematar, remolhar, requentar, revender*), sen mudar a categoría gramatical.

Gráfica 13 Ocorrencias do prefixo *re-* no corpus

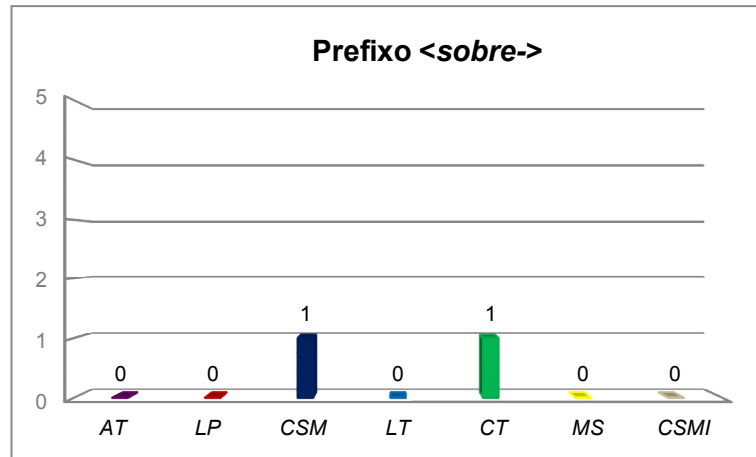
Algúns verbos parasintéticos da C1 forman estrutura mediante o prefixo *re-* (*refresc-ar*, *recu-ar*) (cfr. §5.3.1.).

5.2.10. Prefixo *sobre-*

O prefixo *sobre-* deriva da preposición latina SŪPER, da cal tamén provén o alomorfo erudito *super-*, presentando as nocións de intensidade ou exceso. Porén, no noso corpus unicamente encontramos este prefixo co significado de superioridade (nun cargo). É o caso do substantivo *sobrejuiz* ‘xuíz de última instancia’ [CSM] (< juiz), *sobreposto* [LP] (< sobre+posto) e *sobredita* [CT] (< sobre+dito). Con todo, cómpre indicar que nos *Mirages de Santiago* aparece a locución adverbial *a sobreguisa*, con orixe na combinación da preposición *a* máis o adverbio “sobre+guisa”, que decidimos non incluír por estar gramaticalizada.

Nos textos aparecen outras palabras, como *sobrepeliça* (LP), *sobrencelhas* (LP) etc. mais trátanse de formacións con orixe latina, de modo que fican desbotadas deste estudo e, por tanto, do cómputo.

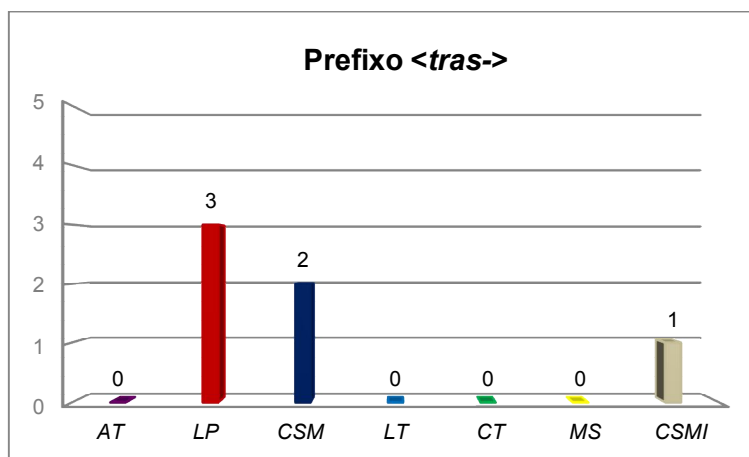
Na seguinte gráfica podemos observar, xa que logo, a baixa produtividade deste sufixo (unicamente tres casos), dato que sorprende fronte á súa alta rendibilidade tanto no latín como modernamente (Ferreiro 1997: 99).

Gráfica 14 Ocorrencias do prefixo *sobre-* no corpus

5.2.11. Prefixo *tras-/trans-*

Do prefixo latino TRANS- ('a través de') tamén se xeraron dúas evolucións prefixais, unha culta (*trans-*) e outra patrimonial (*tras-*). No corpus temos un exemplo coa variante *trans-*, que aparece nun caso de prefixación substantiva desubstantival (*transmoleira* en LP), en canto a variante *tras-* comparece nos verbos *traspasar* (CSM) e *trastornar* (CSMI), procedentes das bases verbais *pasar* e *tornar*; en ningún caso experimentan transcategorización.

Gráfica 15 Ocorrencias do prefixo *tras-* no corpus

5.3. A sufixación no galego medieval

O estudo da afixación no galego medieval demostra ou confirma a enorme presenza e rendibilidade deste mecanismo de formación de palabras. A cantidade de sufixos e de ocorrencias destes é tal que dificultan levar a cabo un estudo xeral deste procedemento, sen tender a ser demasiado esquemático, pois a análise de cada sufixo podería ser obxecto dun estudo particular e moi copioso a nivel descritivo. Porén, tentaremos debuxar os aspectos máis importantes dos sufixos máis importantes.

O galego medieval posúe un rico inventario de sufixos que permiten a creación de novas palabras mediante. Os afixos nocionais, fronte aos apreciativos, teñen a capacidade de transcategorizaren a base e por tanto mudaren a categoría gramatical da palabra. Únense a unha base (nominal –substantiva e adxectiva– ou verbal, fundamentalmente, e raras veces adverbial). E algunhas destas formacións son de procedencia latina, mais outras son de creación romance e teñen unha verdadeira rendibilidade.

Separámos os diferentes sufixos segundo a categoría gramatical resultante, mais non subdividiremos en sufixación nominal, verbal e adverbial, xa que un mesmo sufixo pode ter diversas procedencias.

5.3.1. Sufixación nominal

Os sufixos nominalizadores presentan a característica intrínseca de formaren nomes substantivos e adxectivos. Porén, as propiedades semánticas resultantes son variadas, aínda que en moitos casos partillan os mesmos valores. Comentamos os sufixos nominais máis interesantes e/ou produtivos.

5.3.1.1. Sufixo *-al*

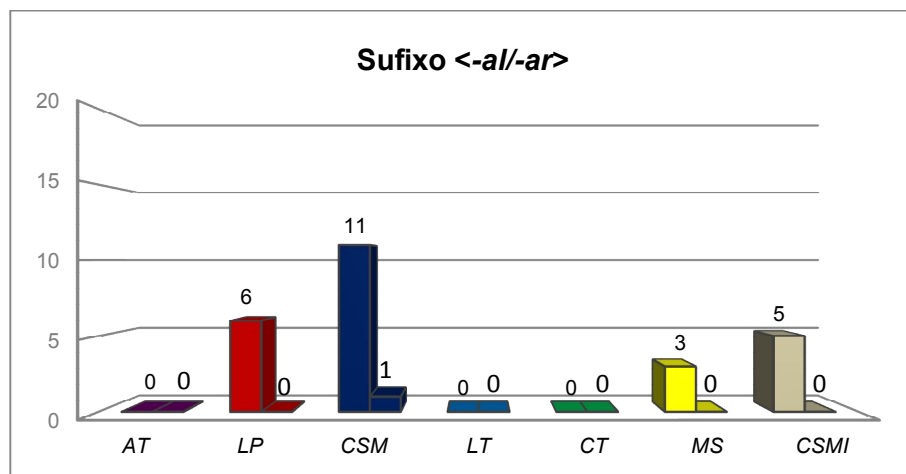
O sufixo *-al* procede do latín *-ALE* “onde formaba adxectivos fundamentalmente a partir de bases substantivas” (Ferreiro 1997: 161). Con esta mesma funcionalidade é coa que chega ao galego medieval. Así, como sufixo formador de adxectivos, como observamos nas catorce ocorrencias diferentes do noso corpus, o sufixo *-al* combínase normalmente con bases nominais (*arçobispal, frontal, mentiral, mundanal, pedregal, pñal, rosál* e *terréal*) para indicar ‘relación, pertenza’, así como ‘lugar’ ou ‘calidade’.

Porén, tamén pode asociarse a bases adxectivas co mesmo significado: *apostolical*, *celestial*, *fraternal*, *monacal*, *negral* e *perenal*.

Porén, o sufixo *-al* tamén pode crear substantivos masculinos co mesmo valor semántico, mais no corpus presenta unha produtividade menor e tamén achamos casos de lexicalización: *estadal* ‘cirio’ < estado, *maioral* < maior, *portal* < porta.

Por outra parte, tamén temos casos dunha forma en *-ar*, procedente de *-ARE*, que na liña de moitos autores (Ferreiro 1997, Frexeiro 1999, Lacuesta / Bustos Gisbert 2003 etc.) constitúe a variante alomórfica, xa que non é unha clasificación unánime (cfr. Lacuesta / Bustos Gisbert 2003: 4527, n. 54). Tal e como apuntan estes dous autores, “la razón de esta alternancia es histórica. Ya en latín se utilizaron *-ali/-ari* según el lexema de los primitivos tuviera *-r* o *-l* (cf. *singularIS/plurALIS*)” (cfr. Lacuesta / Bustos Gisbert 2003: 4527, n. 53). Con este alomorfo *-ar* rexistramos o substantivo *chacotar* ‘canción’ < *chacota*.

Na seguinte gráfica podemos ollar a distribución da produtividade nas obras:

Gráfica 16 Ocorrencias do sufixo *-al/-ar* no corpus

Finalmente, sufixo *-al*, cando partilla contextos semánticos, pode entrar nun proceso de alternancia, rivalidade e, nalgúns casos, posterior substitución sufixal. Así, por exemplo, cando se refire a unha calidade, *-al* pode competir con *-oso/a*, *-eiro/a*, *-az*: med. *mentiral* (LP) / *mentiroso* (CSM) / *mentireiro* (CSM) / *mentiraz* (Demanda do Santo Graal) ← *mentira*.

5.3.1.2. Sufixo *-çon*

O sufixo latino *-TIONE*, é resultado orixinariamente da amálgama do sufixo *-IONE* precedido pola desinencia de participio de pretérito *-TU*, en que o *-U-* se acaba perdendo (Ferreiro 1997: 140). Este sufixo evolúe cara ao galego (medieval) baixo a forma *-çon/-zon* (cfr. Ferreiro 1997 e 1999), xunto cas variantes gráficas *-çom/-zom* e *-çõ/-zõ* (*quitaçon, sagraçon*). Así mesmo, alén de se asociar o sufixo latino *-IONE* á terminación de participio en *-TUS*, mais tamén existía outro grupo de participios de pasado en *-SUS*, de modo que se creaba unha forma *-SIONE* cuxo resultado no galego antigo foi *-son/-som/-sõ*¹⁴⁶ (*defenssón*). Modernamente, case todas as formacións (latinas ou xa galegas) sen iode acabaron sendo refeitas a través da forma *-ción* (*criaçõn* → *creación*, *perseguiçõn* → *persecución*), que hoxe en día é a variante produtiva.

No corpus literario medieval que manexamos a solución universal para calquera dos dous casos (*-çon/-son*) é precisamente sen o iode, como afirmou Ferreiro (1997: 140), a pesar de encontrarmos exemplos moi illados con *-i-* nas *Cantigas de Santa Maria* (unicamente, salvo erro, *religion* e *vision*) ou tamén na *Crónica Troiana*, que se cinxen en concreto á terminación *-sion* (*visiõ* [CT 220.2], *cõfussyõn* [CT 273.33]).

Porén, a se basear nestas mínimas ocorrencias no corpus literario e nalgúns casos máis recollidos na cronoloxía de Lorenzo (1968), Mariño Paz (1998: 754) indica que “o feito de se detecta-la fluctuación *-ión / -ón* xa na Idade Media¹⁴⁷, e mesmo xa nas *Cantigas de Santa María*, desautoriza a tese de que a terminación “cultá” é un castelanismo na nosa lingua”. Entre estas vinte e oito voces que recolle da Idade Media, podemos citar *absoluçõ, condjçion, condiction, jurisdiçõ, passiom, religion* ou *visiõ*, entre outras.

Por tanto, semella moi arriscado falar dunha flutuación ou pugna entre ambas as evolucións, pois, por un lado, os datos dos textos literarios medievais invalidan o feito de poder tirar unha conclusión, e por outro, o tipo de palabras en que aparecen é de filiación relixiosa, e inclusive de teor latinizante. Precisamente é na prosa notarial en que efectivamente se pode entrever unha certa pugna (gráfica) entre *-çon/-son* e *-cion/-sion* (cfr. Maia 1986); a este respecto, Maia indica con moita precaución que certamente

¹⁴⁶ Tamén se documenta a variante *-gon* (*prigon* ‘prisión’).

¹⁴⁷ Cfr. tamén Mariño Paz (1995) e sufixo *-nça* deste capítulo.

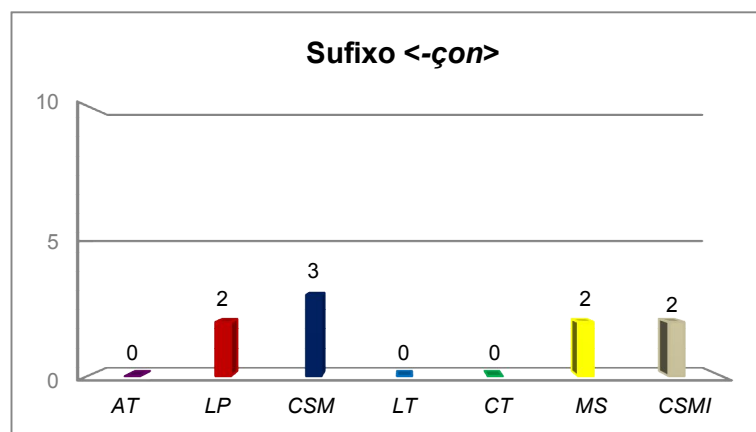
existe tal variación, mais que aínda está por estudar máis pormenorizadamente a causa dela. Neste sentido, convén recordar que este tipo de textos están fortemente influenciados polos usos gráficos, por fórmulas estruturais e até por voces puramente latinas.

En calquera caso, o certo é que a única forma dispoñible como sufixo no galego, con base nos textos do noso corpus, é *-çon*, o que remarca a tese de posíbel españolismo da terminación *-ción*, xa que todos eses casos en que se encontran posíbeis fluctuacións son derivacións latinas; absolutamente ningunha palabra formada en galego-portugués mediante este sufixo presenta un resultado con iode: *descomungaçon*, *escantaçon*, *estremaçon*, *perdoaçõn*, *perseguiçon*, *pregaçõn*, *quitaçon* e *trasladaçon*.

Canto á súa funcionalidade, o sufixo *-çon* crea substantivos deverbal coa significación de ‘acto e/ou efecto de’ ou ‘proceso’. Así, ao ter orixe verbal, entre o radical e o sufixo insírese a vogal temática, nunha distribución complementar exactamente igual do que en latín: *-a-* para a C1, mentres que se neutraliza en *-i-* nas na C2 e na C3. Por tanto, imos encontramos coas formas *-açõn* (*perdoaçõn*) e *-içon* (*perseguiçon*).

En latín, este sufixo era un dos nominalizadores máis produtivos, feito que podemos comprobar en numerosos casos dos textos en que se aprecia esta forma *-çon*: *coraçõn*, *criaçõn*, *razõn*, *sagraçõn*... Porén, fronte á alta produtividade deste sufixo na lingua latina, no galego medieval encontrámonos cunha situación inversa, pois unicamente rexistramos este sufixo nas palabras anteriormente citadas, oito en concreto.

Na seguinte gráfica podemos ver a produtividade do sufixo ao longo dos séculos a través das sete obras analizadas:

Gráfica 17 Ocorrências do sufixo *-çon* no corpus

Pola súa parte, no relativo á produtividade, o sufixo *-çon* alterna e rivaliza con outros sufixos nominalizadores deverbais, quer os derivados regresivos quer *-mento*, para designar o ‘acto e/ou efecto’. Así, por exemplo, *escusaçon/escusa*, *quitaçon/quita* e *destróiçon* [+latín] / *destróimento* [+romance], *outorgaçõ* (XIII) / *outorgamento* (XIII). Como vemos no último exemplo, acontece en moitas ocasións que á par da formación latina, créase outra sufixación romance con que alterna e compite.

5.3.1.3. Sufixo *-do/-da (-ado, -ada, -ido, -ida)*

O sufixo *-do* (*-ado, -ada, -ido, -ida*) tamén presenta un número de ocorrencias moi alto, un total de 65 palabras base sobre as que actúa. Esta é a evolución patrimonial que o latín *-ĀTUS, -A, -UM* ~ *-ĪTUS, -A, -UM* derivou no galego-portugués. O seu uso inicial en latín estaba reservado para a formación dos participios de perfecto pasivo, unidos á raíz mediante a vogal temática correspondente para cada conxugación; ademais, servían de base temática para a creación dos tempos de perfecto e pluscuamperfecto pasivos, polo que a importancia deles era considerábel. Mais, na orixe, este participio era un antigo adxectivo verbal en *-to-* (Väänänen 2003: 232-234)¹⁴⁸, que se declinaba, loxicamente, como os adxectivos latinos de tres declinacións, polo que van recibir mediante a concordancia as incidencias gramaticais de xénero e número inherentes do substantivo, xunto co caso e os graos.

Este carácter nominal é o que vai explicar, en certa medida, o progresivo incremento deste sufixo como formador de substantivos, unha transcategorización que xa se producira no latín e que levara a moitos participios de pasado a se empregaren como substantivos, coa conseguinte “adaptación semántica da terminación de participio” (Ferreiro 1997: 115-116).

Para explicar esta transcategorización do participio en sufixo substantivador, Grandgent (1963: 47), quere ver o avance deste uso nos participios femininos que tiñan en correlato “un sustantivo feminino sobreentendido, y fueron reforzados por los nombres de la cuarta declinación en *-tus*, como *collectus, narratus*”.

¹⁴⁸ Este adxectivo tamén se encontra “en osco-umbro [...] y en griego [...], aunque en este último caso sólo como adjetivo verbal” (Beltrán 1999: 177).

Porén, é preciso considerar *-do/-ado* como algo máis que unha transcategorización, toda vez que pode aparecer como *-ado/-ada* sen se asociar a unha base verbal.

É por iso polo que a produtividade do sufixo témola na creación de substantivos a partir de verbos das tres conxugacións, cuxa noción básica que presenta é a de ‘acto e/ou efecto de’, do mesmo xeito que acontece con outros sufixos como *-mento*. Relacionamos, a seguir, algunhas formacións nominais deverbais, segundo a VT e o xénero, entre as que destaca *-ada* polo seu número elevado (11), fronte a *-ado* (18), *-ido* (4) e *-ida* (5):

-ado: *comendado* < *comendar*, *desaguisado* < *desaguisar*, *furado* < *furar*, *gasalhado* < *gasalhar*, *mãdado* < *mandar*, *pescado* < *pescar*, *reinado* < *reinar*

-ada: *caualgada* < *cavalgar*, *demorada* < *demorar*, *detardada* < *detardar*, *entrada* < *entrar*, *ferrada* < *ferrar*, *morada* < *morar*, *pousada* < *pousar*, *tornada* ‘volta’ < *tornar*

-ido: *oido* < *oir*, *pedido* < *pedir*, *sentido* < *sentir*

-ida: *ferida* < *ferir*, *guarida* < *guarir*, *partida* < *partir*, *saýda-seýda* < *sair*, *subida* < *subir*

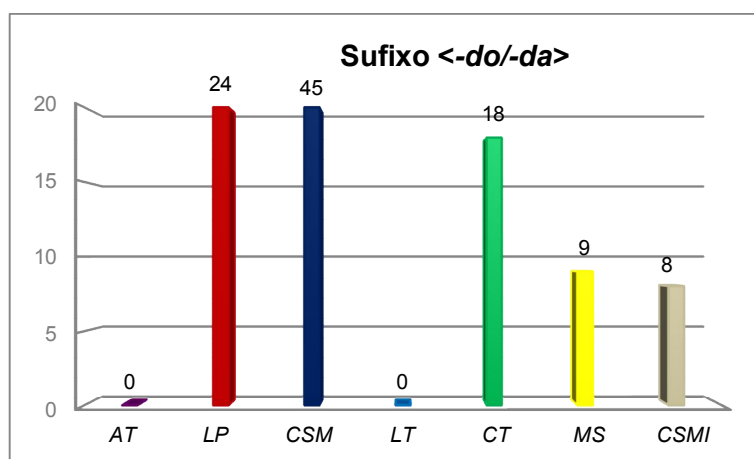
Como se pode observar, na maioría dos casos percíbese unha certa lexicalización e nalgúns casos, alén deste valor, o sufixo engade un matiz locativo á palabra derivada, principalmente no xénero feminino. É o caso, por exemplo, de *entrada* ou *morada* en que, ademais do ‘acto e efecto de entrar/morar’, tamén é o ‘lugar por onde se entra ou onde se mora’. A *pousada* é un ‘lugar onde se hospeda (pousa)’ etc. No que ao masculino respecta, tamén se habilitou a noción de ‘axente’ en ocasións como *chagado* ‘ferido’ (CT) < *chagar*; *criados* ‘vasalos’ (CT) < *criar*; ou *priuado* ‘persoa de confianza’ (CT, 40.6) < *privar*.

Moito máis produtivo resulta o sufixo masculino *-ado* cando opera sobre bases nominais indicando a noción de ‘lugar onde se exerce unha xurisdición’; así, recolleamos *arçobispado* < *arçobispo*, *condado* < *conde*, *patriarcado* < *patriarca*, *prinçipado* < *príncipe*...

Pola contra, a forma feminina *-ada* ten unha especial rendibilidade na formación de substantivos a partir de substantivos; en concreto, rexistramos 18. A significación que presentan é a de ‘golpe’, como demostran os seguintes derivados: *azcũadas* < *azcũa*; *espadadas* < *espada*; *lançada* < *lança*; *palmada* < *palma*, *pancada* < *panca*; *pedrada* < *pedra*, *saetada* < *saeta* etc.

Mais este sufixo tamén pode indicar ‘cantidad’, como en *braçada* < *braço*, *punhada* < *punho* ou *soldada* < *soldo*; un ‘período temporal’: *detardada* < *tarde*, *invernada* < *inverno*; e incluso designar unha ‘parte do corpo’: *queixada* < *queixo*. E finalmente, *-ada* tamén se pode asociar a bases adxectivas, aínda que unicamente rexistramos un único caso: *negrada* ‘música de negros’ < negro.

En números totais, rexistramos 64 sufixacións en *-do* no noso corpus de galego medieval, cunha grande presenza na lírica e tamén na *Crónica Troiana*.

Gráfica 17 Ocorrencias do sufixo *-do/-da* no corpus

Canto á produtividade, segundo o tipo de significado e o alomorfo de que se tratar, o sufixo *-do* alterna con outros sufixos no galego medieval. Así, o sufixo *-ado* compite con *-a* (*manda*) e *-ada* (*braçada*). Pola súa parte, a forma *-ada* con orixe deverbais rivaliza con *-nça* (*delongança*, *demorança*, *detardança*), *-ado* (*braçado*, *bailado*), *-ura* (*ferradura*), *-a* (*delonga*, *demora*, *junta*, *malha*), *-e* (*albergue*, *baile*). Canto ás formas con VT *-i-*, o feminino concorre por veces con *-a* (*suba*) e o masculino con *-mento* (*pedimento*).

5.3.1.4. Sufixo *-ez/-eza*, *-ece/-ice*

As formas latinas *-ĪTĪE/ĪTĪA* derivan no galego medieval para os sufixos *-ez/-eza*, predominando esta última, presentan unha grande dispoñibilidade para a formación de substantivos abstractos que denotan calidades morais valorativas, a partir de bases adxectivas. Así, localizámolo en 18 bases diferentes *braveza* < *bravo*, *crueza* < *cru/crua*, *dereiteza* < *dereito*, *escasseza* < *escasso/a*, *franqueza* < *franco/a*, *fraqueza* < *fraco/a*,

largueza < *largo/a*, *sageza* < *sage*, *soteleza* < *sotil*, *vileza* < *vil* etc. A variante *-ez* ten unha presenza minoritaria, unicamente reducidas a *meninez* e *sandez*.

Pola súa parte, a solución semiculta antiga *-ece/-ice* rexístrase tamén nos textos, principalmente a favor da primeira, mais cunha presenza residual e unicamente ligada a unha determinada serie de palabras: *velhece*, *prenhece*, *sandece*; *covardice*, *sandiçe*. Pola súa parte, a solución culta *-icie/-icia* só aparece en cultismos tirados directamente do latín.

Canto á concorrencia sufixal, o *eza* xúntase a bases que tamén son seleccionadas por outros sufixos, de maneira que presentan a mesma función e significado e, por tanto, rivalizan entre si. Esta competición pode resolverse ben coa substitución do sufixo ou ben coa perda de uso deste sufixo *-ez/-eza* a favor dos outros. Así, temos alternancias principalmente con *-ura* (*bravura*, *dereitura*, *grandura*, *largura*) e con *-idade* (*escassidade*).

5.3.1.5. Sufixo *-idade*

A forma sufixal latina *-TATE*, de grande extensión no latín vulgar para formar substantivos abstractos derivados de bases adxectivas, evoluciona en *-dade* como forma patrimonial, tamén cunha alta rendibilidade neste tipo de creacións.

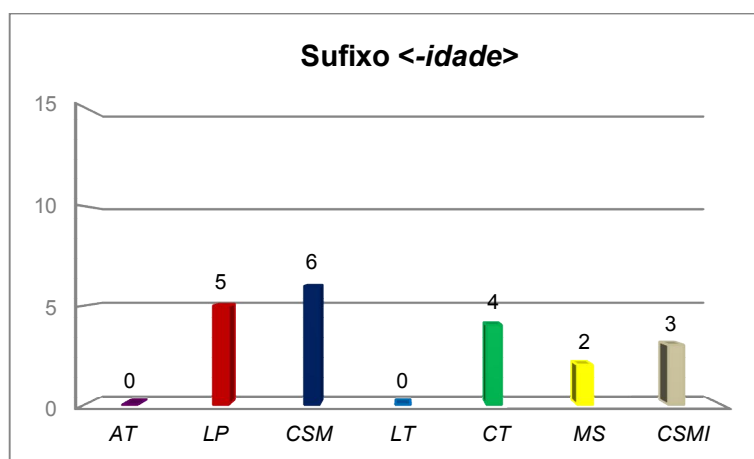
En latín, estes substantivos presentaban normalmente unha secuencia *-idade*, cunha vogal *ĭ* intertónica, que herda o galego nestes compostos latinos (*claridade* < *CLARITATEM*). Pola súa parte, nos adxectivos terminados en *-n*, a vogal de enlace *ĭ* perdeuse ao ir en posición átona intertónica e derivou en *-dade*, precedido de *-l-* ou de *-n-* segundo os casos: *-ldade* (*maldade*), *-ndade* (*bondade*). Así mesmo, as bases adxectivas latinas que finalizaban en *-IUS* crearon unha secuencia final *-ETATE* > *-edade* (*piedade*). Noutros casos, apareceu unha solución diverxente que conserva o *-T-* latino, *-tade*.

Unha vez vista esta situación de como chegaron a nós os derivados latinos de *-TATE*, cómpre ver cal é a forma ou formas alótropas do sufixo que opera(n) no galego medieval, pois diversos estudiosos teñen escrito a respecto da determinación da configuración máis representativa do sufixo, nomeadamente identificada como *-dade* (Rio-Torto 1998: 37), alén de *-idade* e *-edade*. Así, o confronto con exemplos rexistrados

na produción literaria medieval indicánnos que as formacións vernáculas deste sufixo realízanse exclusivamente baixo a forma *-idade*: *escassidade* (LP), *gafidade* (CSM), *honestidade* (MS), *neicidade* (LP, CSM, CT), *torpidade* (LP, CSM, CT) etc. Neste sentido, convén cómpre recordar, canto ao segmento vocálico, que “a emergêcia de *-i-* por forza da adunção do sufixo, e largamente inscrita en compostos e en derivados do português, é herdada do latim e corresponde, en ambas as linguas, a una necesidade imposta polo padrão predominantemente *-CV-* da estrutura da sílaba” (Rio-Torto 1998: 39).

Por outra parte, as solucións en *-dade* que se observan no texto correspóndense con formacións sufixadas no latín: *crueldade* (CRUDELĪTĀTEM), *herdade* (< herdedade < HEREDĪTĀTEM), *humildade* (< HUMILĪTĀTEM), *mortaldade* (< MORTALĪTĀTEM)... Con todo, extractamos tres únicos casos de formacións romances galego-portuguesas por medio da variante *-dade*, que semellan ter a súa orixe na absorción da vogal *-i-* da terminación *-idade* na súa unión con unha base finalizada en fonema nasal; é o caso de *irmandade*, *livialdade* e *mesquindade*. Precisamente, a alternancia textual de *irmãidade* (LP) e *hyrmãdade* (CT) parecen confirmar esta hipótese.

Como se pode observar na seguinte gráfica de produtividade, o sufixo *-idade* xúntase a 11 bases diferentes, e sóldase a bases adxectivas (*escasso/a*, *honesto/a*, *neicio/a*, *torpe...*), mais tamén poden ser substantivas (*irmão*, *gafo*), para formar derivados nominais abstractos a indicar ‘calidade’.

Gráfica 18 Ocorrencias do sufixo *-idade* no corpus

Por outro lado, o sufixo *-idade* compite con *-eza*, que na maior parte dos casos acaba por se especializar na designación dunha calidade; así, os casos recollidos de certãidade (CSM), *escassidade* (LP) e *torpidade* (LP, CSM, CT) foron substituídos por

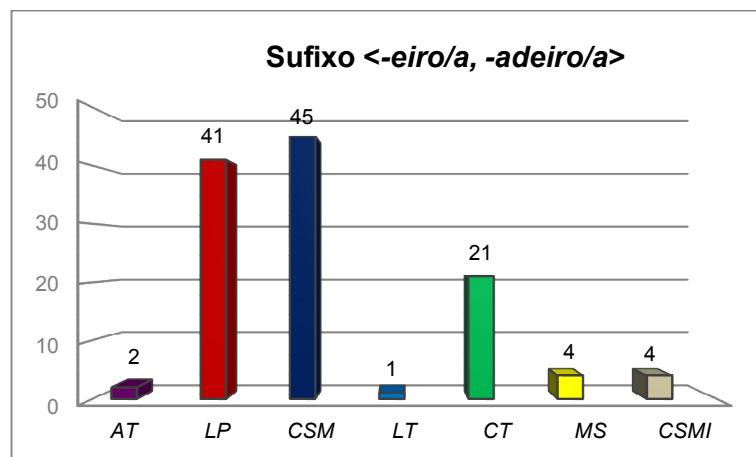
certeza (documentado no s. XV), *escaseza* (xa alternante en LP) e *torpeza*, respectivamente. Noutros casos, a alternancia *-idade* / *-eza* vai manterse (*claridade* / *clareza*), mais con diferenciacións ou especializacións de significado.

Finalmente, cómpre indicar que o sufixo *-idade* bloquea a acción de sufixos posteriores, de modo que frea a recursividade sufixal.

5.3.1.6. Sufixo *-eiro/a*, *-deiro/a*

O sufixo *-eiro*, *-eira* pode presentar os alomorfos *-adeiro*, *-a* / *-edeiro*, *-a* / *-ideiro*, *-a*, que se encontran cando a base é un verbo. A respecto da secuncia *-ad-*, cómpre indicar o mesmo que para o caso de *-idade* (cfr. *supra*).

En latín *-ĀRIUM* podía designar tanto nomes de instrumentos, de lugar, colectivos ou xentilicios. A súa produtividade en galego tamén é extraordinaria, e actúa tanto na formación de substantivos como de adxectivos, tendo unha cantidade inxente de significacións diferentes.

Gráfica 19 Ocorrencias do sufixo *-eiro/a* e *-deiro/a* no corpus

A noción máis abundante, como xerador de substantivos, é a de axente que realiza un oficio ou profesión: *agoyreyro* < *agoiro*; *arqueyros* < *arco*; *caualeyro* < *caualo*; *escudeyro* < *escudo*; *marineyro* < *mariña*; *messageyro* < *message(n)*; *monteyros* ‘cazadores’ < *monte*; *obreyros* < *obra...* xa que os axentes non profesionais aparecen en menor medida: *cõpanyeyro* ‘persoa que fai compañía, colega’ < *companha*; *herdeyro* ‘persoa que herda’ < *herdar...*

Para alén destas significacións, tamén observamos algúns substantivos que presentan un valor ‘locativo’, como *fugeyras* < *fogo*.

O sufixo *-eiro/a* tamén se habilita para a formación de nomes de ‘obxectos ou instrumentos’, como *candeeyros* < *candea*; *gorgeyra* ‘peza da armadura que protexe a gorxa’ < *gorja*; *saeteyras* ‘fiestras estreitas’¹⁴⁹ < *saeta*; ou *soðbreyros* < *sombra*:

Pola súa parte, os adxectivos formados a partir de substantivos ou verbos denotan unha ‘cualidade’ ou unha característica do individuo a que fai referencia e o resultado é unha carga estilística de maior eficacia expresiva que con outro sufixo caracterizador: *arteyros* ‘con arte’, ‘astutos’ < *arte*; *consselleyro* < *prazer*; *uerdadeyro* < *verdade*; *uertudeyras* < *vertude* etc.

Mais cando o adxectivo proceder dun outro primitivo, pode indicar un matiz ponderativo: *dereyteiro/a* < *dereito*.

5.3.1.7. Sufixo *-mento*

En latín, *-MĒNTUM*, que deriva no galego empregábase para crear inicialmente substantivos abstractos tanto a partir de substantivos (*FĒRRĀMĒNTUM* ← *FĒRRUM*) como a partir de verbos (*LĪGĀMĒNTUM* ← *LĪGĀRE*) (Väänänen 2003: 148). Mais, como indica Meyer-Lübke, xa na lingua latina se manifestaba unha tendencia a dotar estes derivados dun valor colectivo mediante o dito sufixo, e cita *CALCEAMĒNTUM*, *TABULAMĒNTUM* ou *VESTIMĒNTUM*. Este sentido “se acentuó cada vez más, sobre todo en plural” (Jordan / Manoliu 1972: 18), baixo a forma *-menta*.

Fronte á dupla posibilidade da categoría base que existía en latín, no galego (medieval) a operatividade do sufixo nominalizador *-mento* ficou restrinxida sobre bases verbais, como se observa na inxente cantidade de formas que recolleemos con *-mento*: *atrevimento*, *atreuemento* < *atrever*; *casamento* < *casar*; *cobramento* < *cobrar*; *encãtamento* < *encantar*; *juntamento* < *juntar*; *mereçemento* < *merecer*; *pagamento* < *pagar*...

¹⁴⁹ Inicialmente tiña un certo valor locativo, xa que era a ‘abertura estreita nun muro por onde se disparaban setas’.

En consecuencia, ao se xuntar a bases verbais, esta forma sufixal *-mento* vai aparecer precedida da vogal temática da conxugación. Así, no período inicial da lingua galego-portuguesa achamos a seguinte distribución complementaria: *-a-* para a C1 (*pensamento* < *pensar*) e *-i-* para os derivados da C2 e da C3 (*atrevemento* [CSM] < *atrever*, *departimento* [CSM] < *departir*). A neutralización en *-i-* para a C2 e a C3 é o resultado típico do galego-portugués no período trobadoresco (aprox. 1200-1350)¹⁵⁰, solución que mantén o portugués fronte ao galego, o cal regularizou esta vogal segundo a VT de cada conxugación, unha “tendencia apuntada no derradeiro período medieval” (Ferreiro 1997: 134).

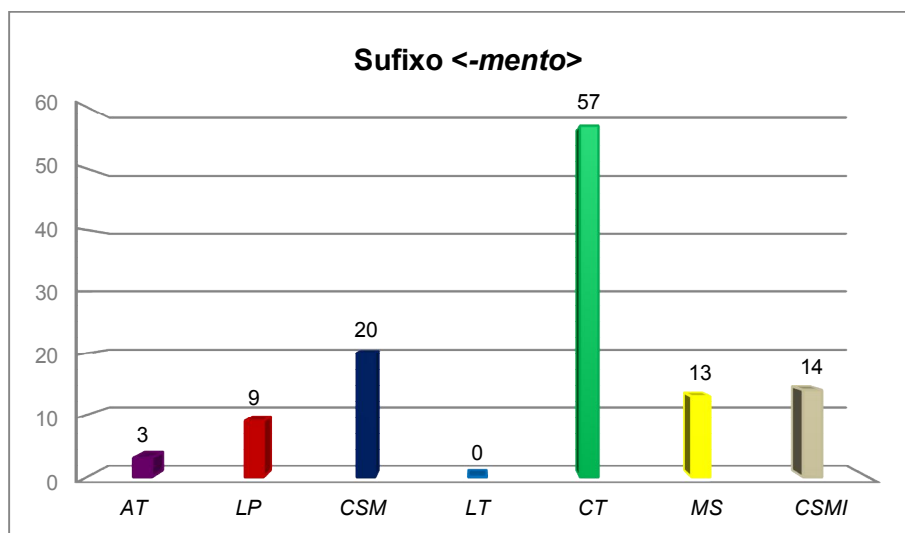
Certamente, como indica este autor, a partir da segunda metade do s. XIV, e en territorio galego, o sufixo *-mento* presenta de modo universal a vogal temática pertinente segundo a conxugación (*-amento*, *-emento*, *-imento*), como podemos concluír após a nosa análise no corpus que manexamos. Así, fronte á forma universal *-imento* en LP e CSM, na *Crónica Troiana* xa vemos unha completa regularización da VT conforme a conxugación: *-a-* para a C1 (*pensamento* < *pensar*), *-e-* para a C2 (*atreuemento* < *atrever*) e *-i-* para a C3 (*guarnimento* < *guarnir*); o único caso discordante é o de *ardimento*, xa que provén dun verbo da C2 (< *arder*).

Canto ao verbo base, das tres conxugacións verbais susceptíbeis de ser derivada a través de *-mento*, aínda que se une maioritariamente a verbos da C1. Así mesmo, as bases verbais de que se parte son simples ou primitivas, aínda que *-mento* tamén é capaz de se unir a bases verbais derivadas parasintéticas ou por prefixación, como ocorre en *acapelamento* (CT) < *acapelar*; *rrecobramento* (CT) < *recobrar* etc.

Por outra banda, o significado inmanente e primario de *-mento* é o de ‘acción e/ou efecto’ (como en *outorgamento* ‘acto e/ou efecto de outorgar’; *pagamento* ‘acto e/ou efecto de pagar’, aínda que algúns derivados pódese ampliar esta noción, indicando un estado, duradeiro ou non, verbo da acción. En menor medida, noutras voces podemos ver as nocións de ‘calidade’ (*atreuemento*), ‘facultade’ (*entendimento*, *pensamento*), ‘dereito’ (*herdamento* ‘dereito de herdar’).

¹⁵⁰ Sirva como mostra o seguinte verso dunha cantiga de LP: “*e per entendimento e per falar*” [B1053/V643].

Relativamente á súa produtividade, o sufixo *-mento* é un dos máis produtivos sobre todo na *Crónica Troiana*, tendo a súa grande rendibilidade como sufixo formador de substantivos abstractos deverbais. Neste sentido, cabe dicir que as formacións con sufixo *-mento* son maioritariamente romances, aínda que tamén encontramos outras de orixe latina (*estormento, juramento...*). A grande produtividade deste sufixo, nomeadamente na prosa, podemos observala na seguinte gráfica:

Gráfica 20 Ocorrencias do sufixo *-mento* no corpus

Modernamente, o sufixo *-mento* perdeu practicamente a súa produtividade, de modo que unha grande parte destes derivados foron substituídos ou refeito por outros sufixos con que competía canto á significación, como *-o*, *-a*, *-nça* ou *-çon/-ción* (Ferreiro 1997: 134 e 141)¹⁵¹. Precisamente, a orixe desta mudanza afixal podemos observala no período medieval en que este sufixo *-mento* formaba substantivos abstractos deverbais, polo que alterna con outros homólogos como *-nça* (*abastança, deteença, mudança, herdanza, tardança*), *-çon* (*departiçon, perdiçon, outorgaçon*), aínda que neste casos son todos de formación latina, e os regresivos *-a* (*adevinha, delonga, derriba, deshonra, jura, salva*) e *-o* (*acorro, amparo, avondo, embargo, estrago, castigo, enfado*).

¹⁵¹ Noutros casos, foron refeitos co sufixo *-nza* (*herdamento* → *herdanza*).

5.3.1.8. Sufixo *-nça*

O sufixo latino *-NTĪA* provén da soldadura do sufixo *-ĪA* (latino de orixe grega) á terminación do participio de presente activo latino acabado en *-NTE*¹⁵² para así formar substantivos que designen semanticamente ‘acción ou estado’, ao procederen na súa maioría de bases verbais. Morfoloxicamente, este sufixo estaba precedido da vogal temática *-A-* (*-ĀNTĪA*) cando provir dun verbo da primeira conxugación, en canto para os verbos da segunda e terceira a vogal será *-E-* (*-ĒNTĪA*).

No paso cara ao galego medieval, o sufixo derivou na forma *-nça*, que é a forma máis documentada, quer nos exemplos de orixe latina (*auijnça* < *ADVENĪENTĪA*; *creẽça* < *L.M. CREDĒNTĪA*; *detẽença* < *DETĪNĒNTĪA*; *peedença* < *POENITĒNTĪA*) quer nos formados no galego medieval (*adeuinãça*; *andãça*; *asperãça*; *folgança*; *perdoança*...).

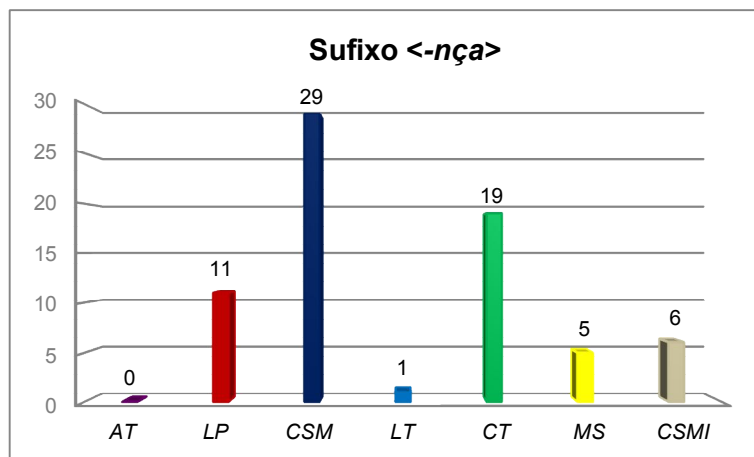
O sufixo *-nça* é un substantivador deverbal na lírica profana (fóra dos formados xa en latín), opera en 50 bases, presentando o valor de ‘acto e/ou efecto de’: *alegrança*, *asperança*, *conhocença*, *privança*, *sabença*, *vingança*...

Por outra parte, na lingua galega medieval e actual contamos con outra variante diverxente para este sufixo que é a que presenta un iode: *-ncia*.¹⁵³ Esta forma erudita tamén se documenta no galego medieval, mais en “vocábulos introducidos tardiamente desde o latín” (Ferreiro 1997: 137) (*pestilençia*, *rreuerençial*, *licencia*) ou naqueloutros ligados coas ciencias (*çiençia*, *negromãçia*) ou a Igrexa (*penjtençia*). Non obstante, estas formas fican obviamente fóra do noso estudo por teren orixe latina, co cal acontece unha situación similar á de *-çon/-cion*, xa que non encontramos ningún derivado romance con solución *-ncia*.

No que se refire á distribución porcentual no corpus, na gráfica obsérvase que *CSM* e *CT* é onde máis veces aparecen:

¹⁵² Esta é a explicación tradicional máis frecuente, tanto en ámbito latino-románico (Väänänen 2003:149; Meyer-Lübke 1895: 604) como galego (Ferreiro 1997: 135); porén, unha outra hipótese pode ser a procedencia directa de acusativos plurais neutros dos participios de presente: *deteẽça* < *DETINĒNTIA*, pl. neut. de *DETINENS*, *-ENTIS*.

¹⁵³ A respecto da presenza ou ausencia de iode neste sufixo, consúltense as obras de Maia (1986) e Mariño Paz (1998).

Gráfica 21 Ocorrencias do sufixo -nça no corpus

Como vimos nos exemplos apuntados, a produtividade deste sufixo é bastante alta na formación de substantivos a partir de verbos, onde ao lado de ‘acto ou estado’ (*demostrança, naçença*), que será a noción con que compita con outros sufixos, mais tamén a noción de ‘calidade’ (*ensinança*). Porén, tamén se pode xuntar a bases adxectivas: *omildança* < omilde + -nça.

A pesar da alta rendibilidade que o sufixo -nça mostra na lingua medieval, segundo reflicte o no noso corpus, nalgúñas formas antigas produciuse –como xa adiantamos e como lle aconteceu aos sufixos antes tratados– a substitución por outros sufixos equivalentes. Así, o sufixo -nça perdeu dispoñibilidade, principalmente a favor das formas regresivas (*demora, dúbida, escusa, amparo, antollo*) e dos sufixo -dade de orixe latina (*igualdade* < *iguança, humildade* < *humildança*) e -mento (*amparamento, conhecemento, detemento*).

5.3.1.9. Sufixo -or/-dor

O sufixo -or/-dor procede do latín -TŌRE, no cal se pode observar a unión do participio de perfecto pasivo -TU coa terminación -ŌRE, que formaba no latín vulgar numerosos nomes de axente ou de instrumentos (Väänänen 1988: 146).

Este sufixo presenta, ao menos, dous problemas teóricos fundamentais: por un lado, cómpre delimitarmos se -or/-dor constitúen variantes alomórficas do mesmo sufixo ou, polo contrario, son sufixos diferentes; e por outro, no caso de seren alomorfos, cal é a configuración formal representativa do sufixo (-or ou -dor?).

En primeiro lugar, os datos proporcionados polo noso corpus indicannos que o sufixo *-or* xúntase moi poucas veces a bases nominais para a creación de substantivos abstractos de calidade (*amargor*). Pola súa parte, cando o sufixo *-or* aparece asociados a verbos, encontramos unha estrutura de VT da conxugación correspondente e mais o sufixo *-or*, precedido dun *-d-* (*-ador*, *-edor*, *-idor*). A este respecto, a consoante *-d-* non debe ser contemplada como un interfixo, pois *-ad-/-ed-/-id-* constitúen os alomorfos do sufixo *-or* ao se xuntar a bases verbais. Estas formas eríxense como herdeiras do procedemento formativo latino con *-TŌRE>-dor* (co *-T-* procedente do participio de pasado latino, como vimos), pois chegaron a nós inxentes cantidades de nomes latinos deverbais en que se manifestan estas secuencias: *devedor* (< DEBITŌRE), *pescador* (< PISCATŌRE) etc. Neste sentido, é preciso aclarar que tampouco se pode afirmar que estas formas derivan dos participios correspondentes, pois a variante *-edor*, para verbos da C2, non pode proceder do participio *-ido* cunha mudanza de VT, tal e como reflicte o *DHLP* (cfr. s.v. **sabedor**: “rad. de *sabido* (part. de *saber*) com tema *-e-* de 2ª conj. + *-or*).

Consecuentemente, esta distribución complementaria demostra que *-or/-dor* son dúas variantes alomórficas, a segunda marcada para a formación deverbal, sendo *-or* a forma base de enunciación.

Pola súa parte, tamén existen formas *-tor* e *-sor*, mais aparecen unicamente en palabras sufixadas latinas, en cuxa evolución non sempre é facilmente recoñecíbel o sufixo *-TŌRE/-SŌRE*: *doctor* (*CSM*) (< DOCTŌRE), *pastor* (*LP*) (< PASTŌRE); *antecessor* (*CT*) (ANTECESSŌRE) etc.

Canto ás propiedades de xénero, este sufixo preséntase nos inicios da lingua galega como un nome de xénero contextual ou común de dous (López Viñas / Lourenço Mória / Moreda Leirado 2011: 227), isto é, posuía a mesma forma *-or* para masculino e para feminino. Porén, o sufixo masculino latino presentaba a forma *-TRICE* para o feminino, hoxe en día petrificada en moi poucos substantivos heterónimos en *-triz* (*actriz*, *emperatriz*¹⁵⁴). Posteriormente –por volta do século XIV tórnase máis

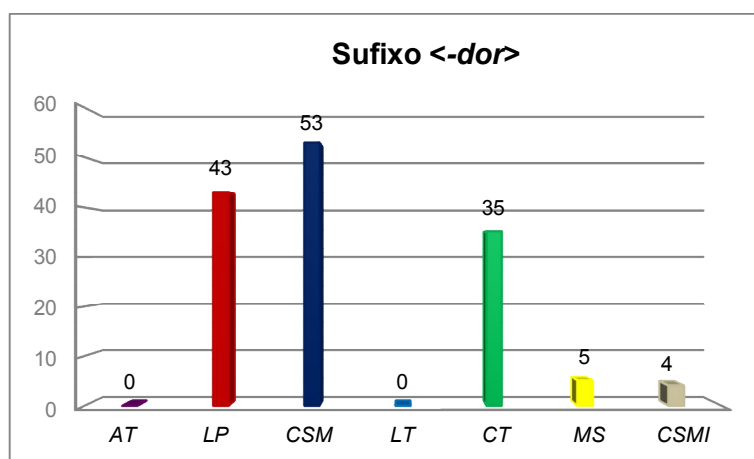
¹⁵⁴ Como indica Ferreiro (1997: 126), en nota de rodapé (n. 140), nestes casos “na lingua medieval desemboca na forma *-driz*, como correspondente feminina de *-dor* (cfr. *emperadriz* e *pecadriz* nas *Cantigas de Santa Maria*)”.

frecuente¹⁵⁵-, este sufixo e/ou terminación sufriu unha recaracterización xenérica do feminino coa adición do morfema *-a* de xénero feminino (*-ora*).

No galego medieval *-dor* presenta polisemia en dous campos semánticos, ou sexa, este sufixo é responsábel de acrecentar un valor ‘axentivo’ a bases verbais, dando orixe a un derivado ora [+humano], ora [-humano].

Pola súa banda, na *Crónica* achamos un arsenal de exemplos que designan substantivos e adxectivos abstractos e que suman un total de 35 voces diferentes. Estas formas sufixadas contan coa vogal temática de cada unha das conxugacións verbais (*-a-* para a C1, *-e-* para a C2 e *-i-* para a C3) con que se soldan á base léxica, e ao paso que designan ao ‘axente da acción’ caracterízano coma se dun adxectivo se tratar.

Ofrecemos na gráfica os datos de todos o corpus:

Gráfica 22 Ocorrencias do sufixo *-dor* no corpus

A maioría das voces en *-or* que rexistramos posúen xénero masculino, mais esta forma tamén se emprega no galego-portugués para o feminino, presentando un sincretismo formal entre ambos os xéneros.

Posteriormente, o sufixo acrecentou no feminino a vogal xenérica *-a* para romper esa homonimia, acomodando a forma ao xénero e mudándoa en *-ora*.

¹⁵⁵ En *LP* achamos nun único caso de *senhora*, salvo erro, nunha cantiga de Don Denis, en rima co adverbio *agora: e diss'*: "*Ai santa Maria, / que sera de min agora?*" / *E o papagai dizia: / "Ben, por quant'eu sei, **senhora**"* (*LP* 25,128). Cfr. Vasconcelos (1920): "Quanto ao verso 10136 {Estevan Faian} do *CA* alterei *por vos senhora dized' ora ja, pondo por vos senhor, e dized' ora ja*, por me parecer ritmicamente melhor".

Dentro desta noción de ‘axente da acción’ podemos agrupar 5 exemplos rexistrados e que mostran unha especialización na ‘profesión do axente’: *adeujñador*, *agüyrador*, *caçador*, *lauradores*, *mercadores*. Deste xeito, o sufixo *-dor* atribúe unhas cualidades adxectivas que repercuten sobre o axente da acción e que permite a súa caracterización.

Finalmente, o sufixo *-or* aparece en bases nominais substantivas ou adxectivas, e encontrámolo unicamente en *cheiror* < cheiro (CSM) e *amargor* < amargo (CSM), de modo que vemos que a produtividade deste sufixo se acha na nominalización deverbais, e non na denominal.

5.3.1.10. Sufixo *-oso/a*

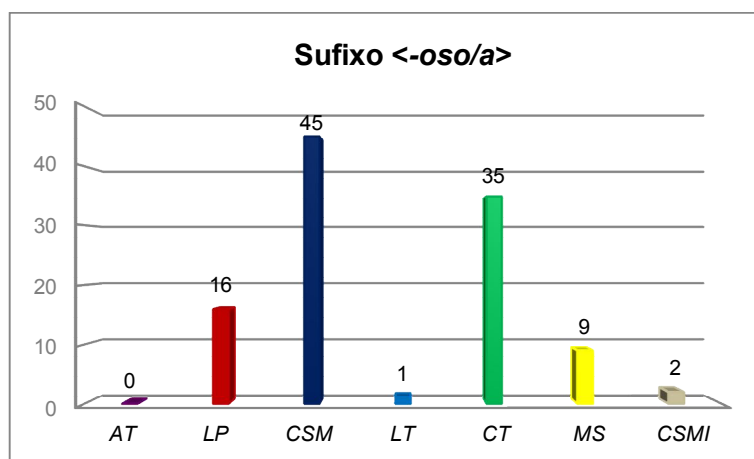
O sufixo de tipo nominal *-oso/-osa* é un dos grandes formadores de nomes adxectivos. A orixe deste sufixo témola no latín *-ŌSU/A*, onde presentaba os valores de ‘calidade’ e ‘abundancia’ (Meyer-Lübke 1974: 562), segundo se trataben de bases nominais abstractas ou concretas, respectivamente. No galego medieval tamén se vai xuntar unicamente a bases nominais substantivas, e en menor medida adxectivas.

No primeiro dos casos, a sufixación desubstantiva, é o que se mostra como máis rendíbel, fronte á mínima procedencia deadxectival. En ambas as sufixacións podemos distinguir varias nocións. A máis numerosa é a de ‘provisto da cualidade’, como corresponde á semántica inherente do adxectivo cualificativo ou caracterizador: *aleyuosa* < *aleive*, *caualeiroso* < *cavaleiro*, *engenhoso* < *engenho*, *goçoso* < *goço*, *maraviloso* < *maravilha*, *mentiroso* < *mentira*, *poderoso* < *poder*, *quereloso* < *querela* etc. Nalgúns casos, esta cualidade vén acompañada polo significado de ‘abundancia de’: *cobijoso* < *cobiça*, *deseiosos* < *desejo*...

Noutros casos vemos o significado ‘que causa o expresado pola palabra primitiva’, como en *espantoso* < *espanto*; *temoroso* < *temor*... Inclusive, este valor e o cualitativo poden concorrer á mesma vez nunha soa palabra, como en *uergoñoso* (CT).

Produtividade anecdótica é a que achamos nos derivados en *-oso* a partir dun adxectivo, xa que son máis reducidos, como *amargoso* < *amargo*, *humildoso* < *humilde*, *piadoso* < *pio*, fornecendo unha grande expresividade á cualificación.

No noso corpus encontramos 62 bases diferentes a que se pode asociar este sufixo *-oso/a*, con numerososímas ocorrencias de cada unha delas. A gráfica porcentual destas voces sufixadas é a seguinte:

Gráfica 23 Ocorrencias do sufixo *-oso/a* no corpus

Finalmente, canto á conrrencia con outros sufixos, *-oso/a* presenta unha alternancia moi moderada, pois unicamente encontramos casos puntuais de conrrencia con *-al*, *-eiro* e até *-az* (*mentiroso* > *mentiral*, *mentireiro*, *mentiraz*).

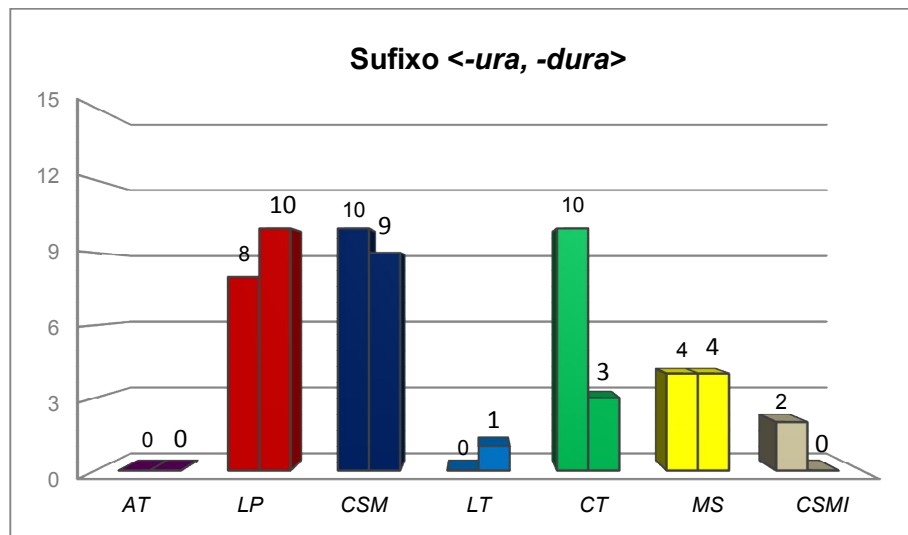
5.3.1.11. Sufixo *-ura/-dura*

O sufixo latino *-TŪRAM* presenta dúas variantes diverxentes no galego portugués: por unha banda, *-(d)ura* e, pola outra, *-tura*, que mantén a forma latina de que provén. Para explicarmos as evolucións diverxentes *-dura* / *-tura* debemos acudir ao proceso lenitivo de sonorización das consoantes xordas intervocálicas en sonoras (Ferreiro, 1999), o que deriva en *-dura*. Porén, consideramos que a forma do sufixo é *-ura*, tal como era en latín, mais cando aparece con formacións deverbais adquire a forma *-adura*, *-edura*, *-idura*.

A forma latina *-TŪRAM* é produto da conrrencia do sufixo *-ŪRAM* co participio de perfecto *-TUM*, con que habitualmente se unía (*SEPULT*_(u) + *-ŪRA*), aínda que tamén se

engadía aos substantivos da cuarta declinación terminados en -US (CULTUS → CŪLTŪRA) (Väänänen 2003: 148-49).

No galego-portugués este sufixo pode formar substantivos deverbais ou denominais, segundo a significación semántica que presentar, achándonos no corpus unhas 35 ocorrencias en total, das cales trece son en *-ura* e vinte e dúas en *-dura*.

Gráfica 24 Ocorrencias do sufixo *-ura/-dura* no corpus

No que se refire ás formacións denominais, este sufixo nominal aparece baixo a forma *-ura*, que se xunta a adxectivos de tipo cualificativo, creando un substantivo abstracto. Nesta derivación habilitanse os trazos semánticos de ‘calidade’ ou ‘propiedade’: *amargura, bravura, diabrura, espessura, fremosura, friura, grossura, loucura, negrura, rancura, tristura*... Alén destas, poderíamos engadir *folgura* (CT), mais como provén de *folgar*, a forma correcta debería ser *folgadura*, de modo que este feito nos confirma que estamos perante unha construción exóxena ao sistema lingüístico galego-portugués; efectivamente, a historia da lingua lévanos a considerar que se trata dun castelanismo (esp. *holgura*), xa que en galego-portugués o sufixo *-ura* cando se solda a bases nominais realízase como *-dura*.

A respecto de *amargura, bravura, espessura, friura, grossura* e *rancura*, estas formas poden alternar con sufixadas en *-eza* e *-or* (*amargor, braveza, frieza, espessor,*

rancor...) para denotar unha cualidade, de modo que estes sufixos pasan a competir entre si¹⁵⁶. Alén

Pola súa parte, a forma alotrópica *-dura* preséntase baixo os alomorfos *-adura* e *-idura*, segundo a conxugación verbal correspondente. Rexistramos *aguilhadura*, *andadura*, *augadura*, *canterladura*, *catadura*, *cordura*, *debuxadura*, *deitadura*, *dereitura*, *entalhadura*, *ferradura* etc.

5.3.1.12. Outros sufixos nominais

Alén dos que acabamos de analizar, a seguir comentamos outros sufixos presentes no corpus, mais cunha produtividade ou interese menor:

1. O sufixo apreciativo aumentativo *-aço*/ documentámolo nunha única ocorrencia no corpus, baixo a forma masculina *espiaço* (< espinha). Como se pode observar estes sufixos proveñen de substantivos con xénero orixinario diferente ao resultante, contrariamente á tendencia que apunta Ferreiro (2001: 193).
2. O sufixo *-ádego* procede do latín *-ATICU*, recollémolo en dous casos do galego medieval, *arciprestadego* < arcipreste e *papadego* < papa. A significación que presenta ese sufixo formador de substantivos isocategoriais é claramente a de ‘xurisdición’. Alén desta evolución do sufixo, no noso corpus encontramos unha adaptación da variante española *-azgo*, cal é *-algo* en *portalgo*.
3. Tamén recollemos casos de substantivos sufixadas mediante o sufixo *-age*, procedente do francés *-age* ou do provenzal *-atge* (Ferreiro 1997: 122). No noso corpus, fóra dun único caso de incorporación moi temperá na lingua en que a base é un substantivo (*lingoage*), os casos de sufixación con *-age* son deverbais, a indicar ‘acto ou estado’: *contagen*, *damage*, *paragen*, *passage* e *portage*.
4. O sufixo latino *-ANU* evolúe no galego medieval nas formas masculinas patrimoniais *-ão*, *-ãa*, *-ã*, *-an* e *-ao*, e femininas *-ã*, *-á*. Forma varios xentilicios, mais tamén posúe as nocións de ‘relativo a’: *aldeão*, *cidaão*, *romão*, *toledão*... Tamén pode combinarse, aínda

¹⁵⁶ Como en *tristura-tristeza* ou *friúra-frieza*, por exemplo.

que moi raramente, a bases adverbiais, como en *jusão* < juso, onde se manifesta a noción de ‘proveniencia, orixe’.

Así mesmo, tamén recollemos unha forma con sufixo *-an* (*cordovan*), mais talvez neste caso se trate dun préstamo do castelán, polo que parece lóxico que fiquese fóra do *Dicionario*.

Finalmente, a variante alomórfica culta do sufixo é *-ano/a* e documentámola á par de formas patrimoniais con *-ão/-ã* (*romano, tolletano*), mais noutras como *arriano* ou *serrano*.

5. Segundo Ferreiro (2001: 120), o sufixo *-aria* “ten a súa orixe na fusión da forma latino-vulgar *-ARIA* (<*-ARIU*) co gr. *-ía* (polo lat. *-IA*)”, que convive coa forma *-eria*. A forma practicamente universal que documentamos nos textos é *-aria* (*cavalaria, drudaria, enfermaria, judaria...*), aínda que colectamos dous casos de *-eria* (*romeria, arteria e tesoureria* en *CSM*) alternantes coa abrumadora presenza de *-aria*.

Noutros casos, a forma *-eria* ten de se explicar por galicismo, como en *messengeria* (*CSM*).

6. Outro sufixo apreciativo cunha escasa produtividade (Ferreiro 1997: 179) é *-az* (< do latín *-AX, -ACIS*), que se aplica a substantivos base para crear un total de cinco adxectivos coa noción de ‘intensidade, competencia, aptitude’ (*agraz* < *agre*) ou con matiz pexorativo, como é o caso de *escudeiraz* < *escudeiro*, *frocraz* < *froco*, *fumaz* < *fumo*, *prumaz* < *pruma*. Noutros casos, a sufixación en *-az* é de orixe provenzal, como en *malvaz* (*LP*).

7. O sufixo *-edo* (< lat. *-ĒTU*) tamén aparece anecdoticamente nos textos, pois unicamente o rexistramos en dúas verbas: *avelanedo* e *penedo*. En ambos os casos o sufixo nominalizador infire valor colectivo á base substantiva.

8. O sufixo nocional *-én*, proveniente do latín *-ĒDĪNE*, crea substantivos abstractos a partir de bases adxectivas, de igual modo que no latín (Ferreiro 1997: 129). Documentamos en *gafeen* (*CSM*) < *gafo*.

9. Así mesmo, o sufixo adxectivo *-ento/a* ten orixe no latín *-ĒNTU/-A*, especializado en formar nomes adxectivos desubstantivais co sentido de ‘ter a cualidade de, ser semellante a’. No corpus documentámolo en *ferrugento -a* < *ferruge*. Porén, tamén pode provir dun nome adxectivo, do cal contamos cun único exemplo: *avarento* < *avaro*.

10. O sufixo *-es*, coa variante alomórfica *-ense* (non rexistrada no corpus), deriva do latín *-ENSE*, ten unha grande disponibilidad para a formación de adxectivos “facilmente substantivábeis, construídos sobre substantivos” (Ferreiro 1997: 150). Así, nos textos encontrámolo na formación de xentilicios (*françes* < França, *genoes* < Genoa ‘Xénova’, *leones* < León...), mais tamén de adxectivos coa noción de ‘relación ou pertenza’ (*cortes* < corte, *marques* < xerm. *marka*).

11. Outro sufixo adxectivador de moi baixa produtividade é *-isco/a*, que unicamente documentamos baixo a forma *mourisca* (*MS, LP*) < mouro.

12. O sufixo diminutivo *-ete/-eta* tamén ten unha moderada presenza no corpus, a se documentar en once bases diferentes; entre elas, destacamos *arqueta, barqueta, garceta, juguete*...

13. Outro sufixo apreciativo *-ón/-ona* (< *-ONE*) forma inicialmente adxectivos aumentativos, mais no noso corpus unicamente o encontramos con valor pexorativo: *bolson, capeiron, compannon, crerizon, escudeiron, espadarron*...

5.3.2. Sufixación verbal

A derivación verbal¹⁵⁷ realízase fundamentalmente a través dunha serie de sufixos determinados que constitúen un catálogo bastante breve, sobre todo se o comparamos co repertorio nominal, como tamén anotan Freixeiro Mato (1999: 232) e Lang (2003: 213) para o galego e para o español respectivamente.

Os sufixos que participan nese proceso creativo pertencen todos á primeira conxugación (*-ar, -ear, -ejar*...), excepto *-ecer*, que é o único formador de verbos da segunda, e operan sobre bases nominais. Porén, algúns deles poden actuar con verbos base, como *-ecer*, ou mesmo ter como base un adverbio, que é o que lle acontece ao sufixo *-ar*.

O valor máis habitual destes sufixos é o ‘factitivo’, ademais de indicaren unha “mudanza para un estado ou cualidade” (Freixeiro Mato 1999: 233). Como sufixos nominais, teñen propiedade transcategorizadora, isto é, teñen a capacidade para mudar a

¹⁵⁷ Sobre a derivación verbal isocategorial en galego, véxase González Seoane (1999).

categoría gramatical da palabra (de substantivo en verbo, de adxectivo en verbo...), motivo polo cal consideramos que *-ar* é sufixo verbal, no cal se aglutina flexión e derivación, como xa vimos no capítulo anterior.

Alén disto, moitos destes sufixos tamén se manifestan na derivación parasintética (*-ar, -ecer...*), a pesar de outros como *-ificar* resistiren a este procedemento.

5.3.2.1. Sufixo *-ar*

O sufixo *-ar* (< lat. *-ĀRE*) é o máis frecuente para a formación de novos verbos. Na época latina tivo unha grande produtividade que foi herdada polo galego tanto no período medieval como no moderno (Ferreiro 1997: 197).

Alén da consideración como afixo, convén lembrar que este tipo de derivación “inmediata” (Pena 1980: 11) dun sufixo verbal simple xa se producía no latín, onde tamén tiña grande vitalidade. A adición desta clase de afixos á base apenas presentaba na época repercusións fonéticas sobre a base, pois suprimíase a última vogal da raíz e, a seguir, engadíase este sufixo. A única excepción producíase nos nomes de tema en *-u*, en que alternaba o mantemento ou desaparición desta vogal: *TUMULT-UM > TUMULT-UĀRI*; *LUX-UM > LUX-ĀRI* (Pena 1980: 14). O sufixo *-ĀRE* uníase en latín a bases nominais, quer substantivas quer adxectivas (en que se inclúen participios de presente ou de pasado), e do punto de vista do significado en principio non acrecenta ningún trazo semántico relevante, simplemente reflicte un estado verbal (*PLANTĀRE < PLANTAM*). Non obstante, cando provén dunha base adxectiva, o sufixo *-ar* confírelle ao derivado certo valor factitivo (**ALTĪĀRE < ALTUS*).

No galego medieval este proceso é asumido con total normalidade e constitúe, mesmo hoxe, o sufixo verbal máis rendíbel para a creación de novos verbos, vitalidade que corroboramos no noso corpus. É o sufixo máis produtivo de todos os existentes, e en concreto dos verbais.

Así, por exemplo, na *Crónica Troiana* o número de bases sobre as que pode actuar é superior ao 70% do total de sufixos verbais, contando con derivados parasintéticos en que aparece, cunha semellante proporción nos *Miragres de Santiago*. As bases en que actúan son substantivas: *cobijçar* (CT 202.42) < *cobiça*; *esmaltar* (CT

245.34) < esmalte, *guisar* (CT 18.2) < guisa...; *alvoroçar* (MS 23) < alvoroço, *casou* (MS 6) < casa...

Alén destas dúas posíbeis bases, o galego permite a derivación con *-ar* tendo como raíz un adverbio, como documentamos de modo residual, por exemplo, en *çerquado* (CT 156.28) < LT. CĪRCĀRE < CĪRCA, ou *endeantado* (MS 102) < endeante.

<i>aaguar</i> [1]	<i>escarmentar</i> [4]	<i>offertar</i> [1]
<i>acajōar</i> [1]	<i>escudar</i> [5]	<i>omeziar</i> [1]
<i>acordar</i> [2]	<i>espertar</i> [11]	<i>peār</i> [3]
<i>açoutar</i> [4]	<i>espinnar</i> [1]	<i>penar</i> [1]
<i>acrecentar</i> [1]	<i>estremar</i> [2]	<i>perfiar</i> [2]
<i>aguillar</i> [1]	<i>estudar</i> [2]	<i>perigoar</i> [6]
<i>albergar</i> [10]	<i>faagar</i> [4]	<i>perlongar</i> [1]
<i>alegrar(se)</i> [6]	<i>faiçoar</i> [1]	<i>pobrar</i> [11]
<i>almorçar / emoçar</i> [1]	<i>falsar</i> [1]	<i>preçar</i> [1]
<i>alongar</i> [14]	<i>fartar(se)</i> [4]	<i>querelar(se)</i> [3]
<i>aluroçar(se)</i> [3]	<i>fillar</i> [104]	<i>rastrar</i> [3]
<i>ameaçar</i> [8]	<i>finar</i> [15]	<i>raviar</i> [3]
<i>ampolar</i> [1]	<i>forçar</i> [5]	<i>razōar</i> [12]
<i>apagar</i> [1]	<i>fretar</i> [1]	<i>redrar</i> [1]
<i>ancorar</i> [1]	<i>furtar</i> [4]	<i>reinar</i> [1]
<i>argentar</i> [1]	<i>gaançar</i> [6]	<i>remar</i> [2]
<i>avantar</i> [6]	<i>galardōar/gualardōar</i> [9]	<i>rimar</i> [7]
<i>baralhar</i> [6]	<i>garrotar</i> [1]	<i>sedar</i> [1]
<i>bautizar</i> [1]	<i>gradoar</i> [1]	<i>segurar</i> [1]
<i>casar</i> [18]	<i>guisar</i> [41]	<i>senorar</i> [1]
<i>cobiçar</i> [8]	<i>honrar</i> [17]	<i>sermōar</i> [1]
<i>consellar</i> [6]	<i>juntar</i> [28]	<i>sinalar</i> [7]
<i>contrallar</i> [2]	<i>justiçar</i> [4]	<i>silvar</i> [1]
<i>costumar</i> [5]	<i>lidar</i> [34]	<i>topar</i> [5]
<i>coutar</i> [2]	<i>maravillar(se)</i> [28]	<i>tormentar</i> [3]
<i>crismar</i> [1]	<i>marrar</i> [1]	<i>tornar</i> [2]
<i>cruzar(se)</i> [1]	<i>martear</i> [1]	<i>traballar</i> [1]
<i>demoniar</i> [4]	<i>mayar</i> [1]	<i>trasladar</i> [2]
<i>desejar</i> [5]	<i>mēaçar</i> [1]	<i>travar</i> [12]
<i>desguisar</i> [1]	<i>mercear(se)</i> [1]	<i>trebellar</i> [5]
<i>eixillar(se)</i> [2]	<i>mesturar</i> [5]	<i>viduar</i> [2]
<i>ementar</i> [5]	<i>millar</i> [1]	<i>violar</i> [3]
<i>empoçōar</i> [3]	<i>murad[a]</i> [1]	
<i>endeantar</i> [1]	<i>nevar</i> [1]	
<i>ermar</i> [1]		
<i>escamar</i> [1]		

Este sufixo verbal, como xa adiantabamos nas liñas precedentes, pode aparecer en construcións parasintéticas, de modo que se crean unha serie de formacións corradicais sinónimas.

5.3.2.2. Sufixo *-ear/-ejar*

Desde un punto de vista formal, o sufixo *-ear* pode presentar certa ambigüidade á hora de o analizarmos, xa que pode proceder de dous étimos diferentes, provocando diversas consideracións de se se trata dun ou doutro sufixo.

Por un lado, temos o sufixo *-ear*, presente en bases que terminan en vogal *-e*, mais na realidade trátase do sufixo *-ar*, que non produce a crase da vogal final da palabra base, polo que resulta a secuencia *-ear*, ao se manter o *-e*. Con todo, convén analizarmos benos casos de *-ear*, xa que poden darse análises erradas tanto de sufixo como de derivación romance, como en *alumear/alumiar*, pois esta provén do latín *ALLUMĪNĀRE.

Da outra parte, a terminación *-ear* como sufixo derivativo conforma a variante alotrópica do sufixo grego (–ιξειν), latinizado en *-ĪDĪĀRE*, do cal tamén evolucionan *-ejar* (> *-exar*) e *-izar* (este último baixo a forma *-IZĀRE*, que foi outro dos intentos de transposición do afixo heleno) (Pena 1980: 22).

Os verbos en que aparece este sufixo poden presentar un significado ‘iterativo’ ou ‘durativo’ e proveñen de bases substantivas. No noso corpus *-ear* verificase en seis bases diferentes. Cómpre tamén indicar que este sufixo forma parte de derivacións parasintéticas en <*a-...-ear*> como *apedrear*¹⁵⁸.

Actualmente, únese tanto a bases substantivas como adxectivas e continúa a manter o seu valor habitual de reiteración e duración (Álvarez / Xove 2002: 719).

Pola súa parte, a outra variante alotrópica de *-ĪDĪĀRE* é a forma *-ejar* que formou numerosos verbos factitivos desde os inicios do galego (Ferreiro 1997: 201), uníndose a bases nominais substantivas e adxectivas. En concreto, encontramos sete casos de bases a que se une.

No galego actual, *-exar* comparte significado con *-ear* e, inclusive, é frecuente que haxa dobretes *-ear/-exar*, como en *clarear/clarexar* ou *rastrear/rastrexar* (Ferreiro 1997: 202).

¹⁵⁸ Lémbrese que, modernamente, este derivado parasintético en *-ear* mudou para os terminados en *-ar*: *apedrar*.

5.3.2.3. Sufixo *-ecer*

O sufixo *-ecer* (ling. med. *-eçer* ~ *-esçer*) procede da forma latina *-ESCĒRE* ou *-ĪSCĒRE*, que inicialmente formaba verbos derivados que posuían un valor incoativo, indicando a acción no seu inicio, sentido que se perdeu rapidamente xa no propio latín, para ter unicamente valor intransitivo. Segundo Väänänen (2003: 221), posteriormente este sufixo estendeuse aos verbos transitivos, debido á súa expresividade e á súa unidade de acentuación no tempo presente. No paso cara ao romance galego-portugués mantivo tal incoatividade, mais nalgúns casos esta desapareceu ou ben pasou a non ser pertinente.

No latín vulgar produciuse unha grande eclosión de verbos con base noutros verbos (*FĪNĪRE* > **FINĪSCĒRE* > *fenecer*). O galego-portugués herda esta sufixación verbal tamén con grande éxito, mais agora, alén de bases verbais, o sufixo *-ecer* (grafado tamén como *-eçer* ou coa solución latinizante *-sçer*) tamén pode aparecer con bases nominais substantivas e adxectivas, sendo con estas últimas sobre as que actúe con máis intensidade, tal e como tamén sinalou Martínez Eiras (2004: 223). Ademais, como a maioría dos sufixos verbais, aparece na derivación parasintética do galego medieval con significación transitiva.

No galego medieval encontramos nove verbos en *-ecer* con valor incoativo de formación romance: *bastecer*, *cousecer*, *escarnecer*, *escurencer*, *gornecer*, *gradecer*, *guarecer*, *madurecer* e *riquecer*. Alén destas, tamén cómpre facer referencias ás formacións parasintéticas: *entristeçer*, *enuerdeçer*...

Un dos casos con que competiu fortemente o sufixo *-ecer* no galego medieval foi a partir de verbos da terceira conxugación romance (*-ir*). No período medieval, e en particular na *Crónica*, observamos unha verdadeira pugna entre as formas verbais derivadas con sufixo *-ecer* e os verbos en *-ir* dos cales proveñen, triunfando finalmente as formas con *-ecer* e desaparecendo practicamente os verbos en *-ir*. Isto, pola súa banda, vén reafirmar a tendencia a mudar os verbos da C3 para a C2. Será neste período, pois, no que convivan ambos os verbos, mais conforme asistimos ao solpor do Medievo os verbos derivados con *-ecer* triúnfan sobre os terminados en *-ir*, con escasa continuidade na sincronía actual. Así, temos os pares: *falir/falercer*, *cousir/cousecer*, *gracir/gradecer*, *florir/floreecer*, *gornir/gornecer*, *guarir/guarecer* etc.

Hoxe en día, a produtividade do sufixo *-ecer* cristalízase na parasíntese, xa que practicamente non se forman verbos unicamente con esta sufixación.

5.3.2.5. Sufixo *-entar*

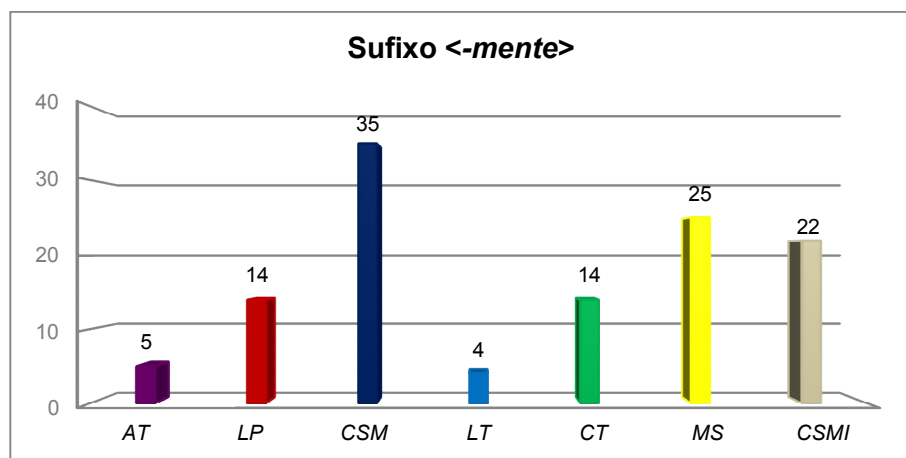
Aínda rexistramos no noso corpus un outro sufixo verbal, mais neste caso cunha produtividade moi baixa ou case nula. É o caso dos sufixos *-entar* que encontramos na palabra *mamentar* (< *mama* + *-entar*), que presenta un sentido factitivo e que provén dun substantivo (Ferreiro 1997: 204). O máis habitual é que apareza en construcións parasintéticas, como tamén recolleemos no noso corpus con igual rendibilidade.

5.3.3. Sufixación adverbial

5.3.3.1. Sufixo *-mente*

O único sufixo adverbializador no galego medieval, e así continúa a ser até a actualidade, como xa indicamos anteriormente é *-mente*. O sufixo, como xa adiantamos, únese a bases adxectivas, para expresar un significado modal, ás veces temporal. Para observar máis en profundidade o compostamento do sufixo *-mente* no galego medieval, véxase a tese de licenciatura de Cereixo Silva (1997).

Na seguinte gráfica podemos ollar a extrema produtividade que presenta o sufixo *-mente* na lingua medieval, que afecta a 79 bases diferentes:

Gráfica 25 Ocorrencias do sufixo *-mente* no corpus

5.4. A parasíntese no galego medieval

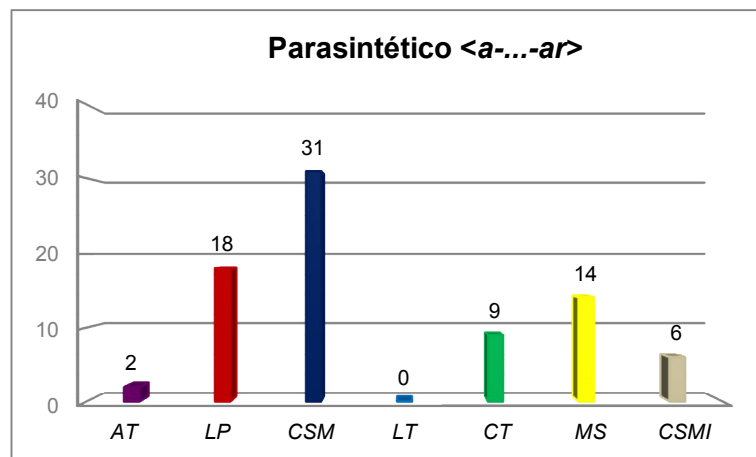
O estudo da afixación no galego medieval demostra ou confirma a enorme presenza e rendibilidade deste mecanismo de formación de palabras. Rexistramos as seguintes estruturas parasintéticas:

Estrutura	Tipo de transcategorización	Exemplo
<i>a- + R + -ar</i>	substantivo > verbo	<i>abaixar(se)</i>
	adxectivo > verbo	<i>alongar</i>
<i>a- + R + -ear</i>	substantivo > verbo	<i>apedrear</i>
<i>a- + R + -ecer</i>	substantivo > verbo	<i>agravecer</i>
<i>de + R + -ar</i>	substantivo > verbo	<i>defumar</i>
<i>des + R + -ar</i>	substantivo > verbo	<i>desterrar</i>
<i>en- + R + -ar</i>	substantivo > verbo	<i>enterrar</i>
	adxectivo > verbo	<i>engrosar</i>
<i>en + R + -ecer</i>	substantivo > verbo	<i>enfraquecer</i>
<i>en + R + -entar</i>	substantivo > verbo	<i>embebedentar</i>
<i>es + R + -ar</i>	substantivo > verbo	<i>escabeçar</i>
<i>es + R + -ecer</i>	substantivo > verbo	<i>espavorecer</i>
<i>re + R + -ar</i>	substantivo > verbo	<i>referescar</i>
<i>so+ R + -ar</i>	substantivo > verbo	<i>soterrar</i>

Tabela 13 Estructuras de derivación parasintética no galego medieval

5.4.1. Parasintético <a-...-ar>

O esquema <a-...-ar>, xunto con <en-...-ar>, conforma o proceso parasintético (verbalizador) denominal máis frecuente do galego medieval, pois rexistrámolo en trinta e seis bases nominais (substantivas e adxectivas). Nas CSM o número de ocorrencias é maior.

Gráfica 26 Ocorrencias de <a...-ar> no corpus

As formacións parasintéticas desubstantivais conteñen a idea de ‘adquirir ou facer adquirir unha calidade do substantivo base’, mais tamén se expresan valores locativo-direccionais, instrumentais etc. (Serrano Dolader 1995: 123):

abaixar(se) < a- + baixo + -ar
abraçar(se) < a- + brazo + -ar
acabar(se) < a- + cabo + -ar
acimar < a- + cima + -ar
aconsellar < a- + consello + -ar
acostar(se) < a- + costa + -ar
acostumar < a- + costume + -ar
acuitelar < a- + cuitelo + -ar
afazendar(se) < a- + fazenda + -ar
afolar < a- + fol(e) + -ar
afondar < a- + fondo + -ar
afumar < a- + fume + -ar
agarrotar < a + garrote + -ar
agēolhar(se) < a- + gēolho + -ar
amassar < a- + massa + -ar

amercear < a- + mercé + -ar
anojar < a- + nojo + -ar
apartar < a- + parte + -ar
apedrar < a- + pedra + -ar
apoderar < a- + poder + -ar
aportar < a- + porto + -ar
aproveitar < a- + proveito + -ar
arredar < a + redro + -ar
assanhar < a- + sanha + -ar
assedar < a - + seda + -ar
atalhar < a- + talho + -ar
aterrar < a + terra + -ar
atormentar < a- + tormento + -ar
atravesar < a + través + -ar

Pola súa parte, o grupo de verbos parasintéticos deadxectivais é o menos numeroso, pois este esquema derivativo só se actualiza en sete ocasións, sempre con adxectivos bisílabos. O máis habitual é que expresen valores causativos e incoativos, este último a través do pronome reflexivo ou non, coa finalidade de indicar a adquisición dalgunha calidade.

acertar(se) < a- + certo/a + -ar
adestrar < a- + destro/a + -ar
ajuntar < a- + junto/a + -ar
alongar < a- + longo/a + -ar

amansar < a- + manso/a + -ar
apoucar < a + pouco/a + -ar
aquedar < a- + quedo/a + -ar

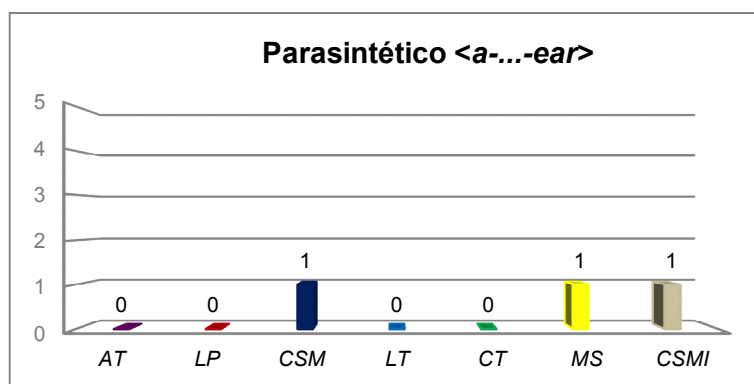
Por outra parte, algúns destes verbos do tipo <a-...-ar> presentan o derivado sufixal correspondente. Esta situación de “formación corradicais sinónimas”¹⁵⁹ é a que en numerosas ocasións levou a que se negase o carácter de derivado parasintético dalgúns vocábulos. Porén, como xa indicamos, a existencia de formas sen prefixo, e por tanto candidatas de seren os supostos estadios derivativos previos, non impide a súa consideración como casos de parasíntese.

A este respecto, cómpre analizar a semántica do termo en causa e observar se a palabra complexa provén dunha palabra anterior sufixada ou, polo contrario, procede dunha base nominal; neste último sentido, constitúe un caso de parasíntese. Estas construcións corradicais podemos velas en *abaixar/baixar*, *aconselhar/conselhar*, *acostumar/costumar*, *ajuntar/juntar*, *apedrar/pedrar*, *aquedar/quedar*...

En relación con outras estruturas parasintéticas, rivaliza con <a-...-ear> (*apedrar/apedrear*), <en-...-ar> (*assanhar/ensanhar*, *acimar/encimar*); nalgúns ocasións entre estes corradicais pode haber diferenciacións semánticas (*aterrar/enterrar*).

5.4.2. Parasintético <a-...-ear>

O modelo parasintético <a-...-ear> é moi pouco produtivo no noso corpus, porque unicamente se cinxe ás palabras *apedrear* (<a- + pedra + -ear) (*CSM*, *MS*) e *asenhorear* (<a- + senhor + -ear) (*CSMI*); este modelo posúe as mesmas características semánticas e sintácticas que a estrutura <a-...-ar> denominal (cfr. 5.4.1.), que en ocasión conta xa con estas bases (*apedrar*, *asenhorear*).

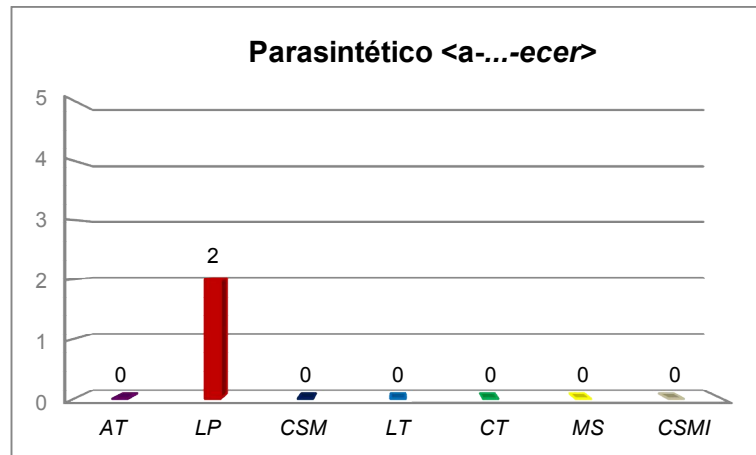

Gráfica 27 Ocorrencias de <a...-ear> no corpus

¹⁵⁹ A denominación “formación corradical sinónima” tomámola de Serrano Dolader (1995).

5.4.3. Parasintético <a-...-ecer>

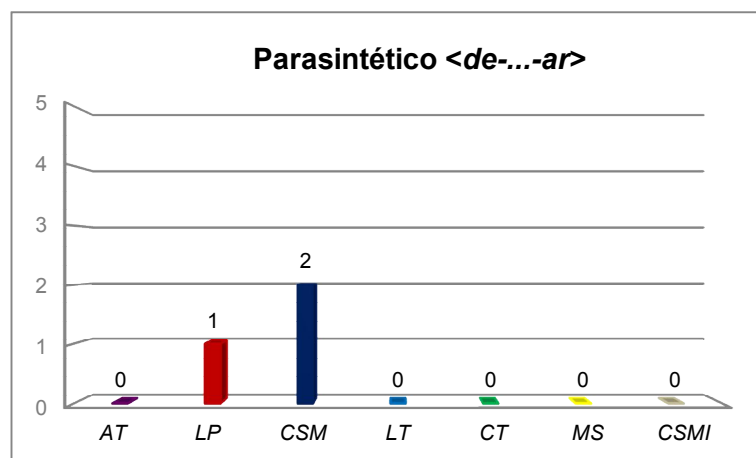
O esquema parasintético <a-...-ecer> tamén se mostra moi pouco produtivo no galego medieval, porque só o documentamos nas palabras *agradecer* (< grado) e *agravecer* (< grave). Por tanto, como vemos son verbalizacións cun adxectivo de base.

Gráfica 28 Ocorrencias de <a-...-ecer> no corpus

5.4.4. Parasintético <de-...-ar>

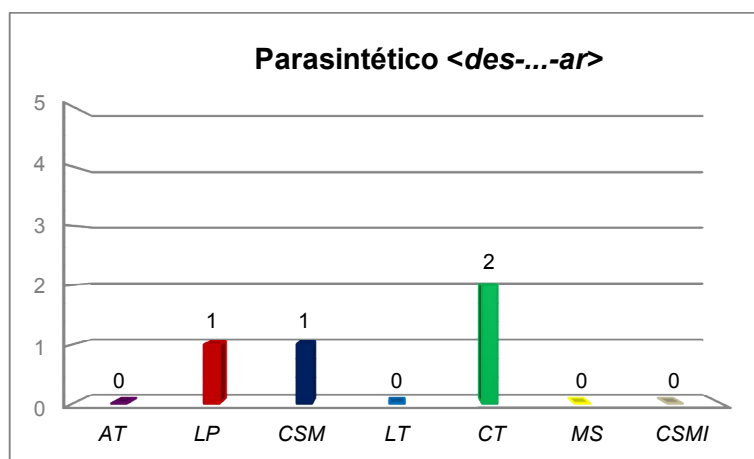
O derivado parasintético <de-...-ar> tamén presenta un caso restrinxido de rendibilidade, pois no noso corpus só se xunta a dúas bases nominais, *decepar* (de- + cepa + -ar), *defumar* (< de + fume + ar) e *depenar* (de + pena + ar). Nestas dúas ocorrencias observamos dous posíbeis significados da estrutura, como o de ‘adquisición da calidade do nome base’, igual que en <a-...-ar> (cfr. §5.4.1.), e o ‘privativo’ (*decepar*, *depenar*), rivalizando con <des-...-ar> (cfr. §5.4.3.).

Gráfica 29 Ocorrencias de <de-...-ar> no corpus

5.4.5. Parasintético <des-...-ar>

O esquema <des-...-ar>, a pesar de ser bastante rendíbel na historia do galego, e no corpus medieval coa forma prefixal illada, non o rexistramos asociados máis de catro bases nominais: *desbragar* (LP), *desnembrar* (CT), *despedaçar* (CT) e *desterrar* (CSM).

Gráfica 30 Ocorrencias de <des...ar> no corpus

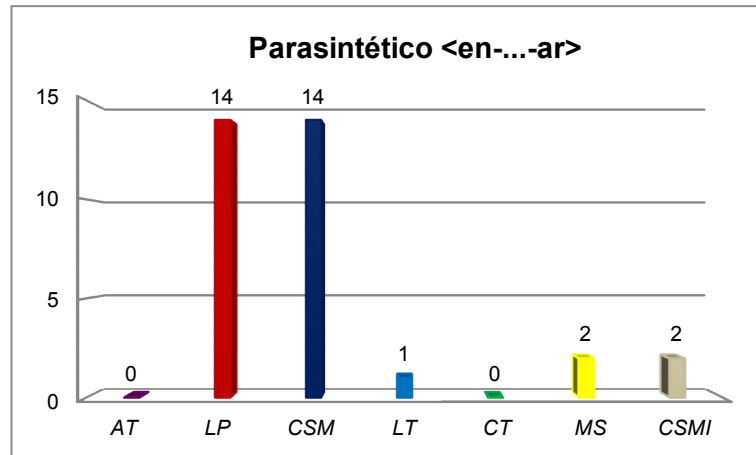
5.4.6. Parasintético <en-...-ar>

O modelo parasintético <en-...-ar>, como acabamos de indicar (cfr. §5.4.1.), partilla contextos sintácticos, pois pode asociarse tanto a bases substantivas como adxectivas nunha proporción similar, e grupos semánticos similares. Así, é máis frecuente con substantivos que con adxectivos, e en ambos os casos transmite o sentido ‘adquisición dalgunha calidade da base’, locativo-direccional, instrumental etc.

emparentar [1] < en + parente + ar
encimar [4] < en + cima + ar
encortinar [3] < en + cortina + ar
endevedar [1] < en + déveda + ar
enforcar [10] < en + forza + ar
engrudar [2] < en + grude + ar
enpoçonar [1] < en + poçón + ar

enrugar [1] < en + ruga + ar
ensanar [2] < en + sanha + ar
enselar [1] < en + sela + ar
enterrar [3] < en + terra + ar
envergonar [1] < en + vergoña + ar
namorar [7] < en + amor + ar
engrosar [1] < en + grosso/a + ar

Na seguinte gráfica podemos ver as ocorrencias no corpus, sendo na lírica onde máis exemplos rexistramos:

Gráfica 31 Ocorrencias de <en...-ar> no corpus

Relativamente a outras estruturas parasintéticas con que alterna, documentamos <a...-ar> (*enssanhar/asanhar*, *encimar/acimar*) (cfr. §5.4.1.); como tamén indicamos, raras veces entre as formacións corradicais sinónimas pode haber diferenciacións semánticas (*aterrar/enterrar*).

5.4.7. Parasintético <en...-ecer>

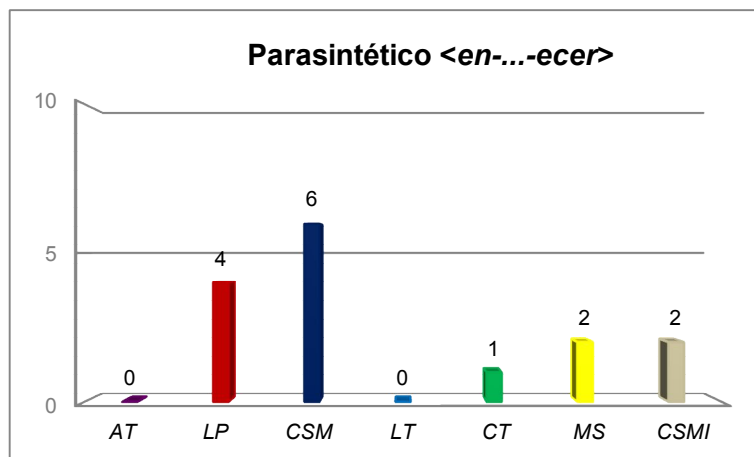
O derivado parasintético <en...-ecerr>, xunto con <en...-ar>, crea verbos denominais no galego medieval, nomeadame de orixe adxectiva, xa que documentamos oito casos, fronte a un único en que se esta estrutura se asocia a un substantivo.

embarvecer [1] < en- + barba + -ecer
envelhecer [1] < en- + velho + -ecer
enfraquecer [1] < en + fraco + ecer
enrriquecer [1] < en + rico + ecer
ensardecer(se) [6] < en + sordo + ecer

entrestecer [1] en + triste + ecer
envellecer [1] < en + vello + ecer
enverdecer [1] < en + verde + ecer
ensoberbecer [1] < en + soberbia + ecer

Estes verbos poden expresar a idea de '(facer) adquirir a calidade da base', de modo que se recollen neles valores factitivos e incoativos, nomeadamente por causa do sufixo *-ecer*.

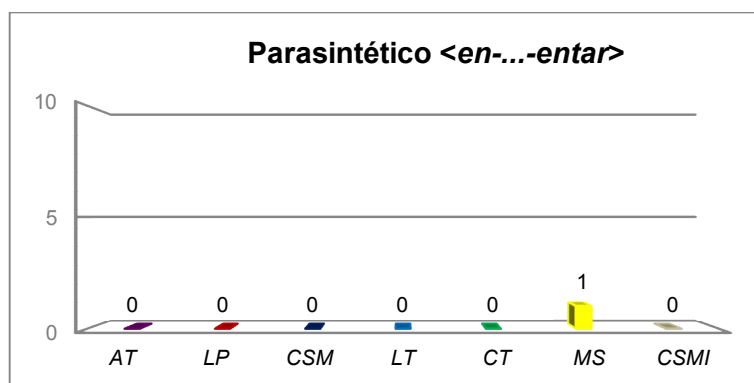
Como se pode observar a produtividade no corpus non é moi alta e concéntrase nas *CSM*.

Gráfica 32 Ocorrencias de <en...-ecer> no corpus

5.4.8. Parasintético <en...-entar>

Outro dos modelos parasintéticos existentes no galego medieval é o formado polo sufixo verbalizador *-entar*, en simultáneo coa preposicións *en-*. Deste tipo tipo de estrutura, <en...-entar>, só a documentamos en *embebedentar* (< en- + bébedo + -entar)¹⁶⁰.

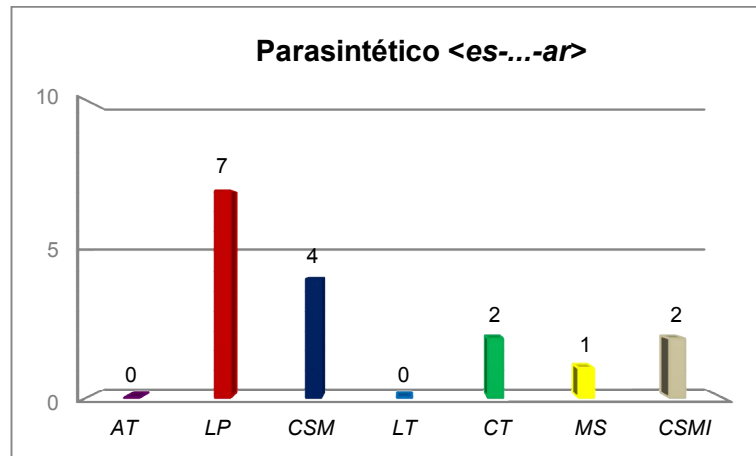
Gráfica 33 Ocorrencias de <en...-entar> no corpus

5.4.9. Parasintético <es...-ar>

Este tipo de formación verbal <es...-ar> unicamente se aplica sobre oito bases substantivas (Ferreiro 1997: 209): *esterrar* (< terra), *espedaçar* (< pedaço), *esfolar* (< fol(e)), *esforçar* (< força), *escabeçar* (< cabeça)... Estes derivados poden agruparse semanticamente nos sentidos de ‘privación’ (*esterrar*, *esfolar*, *escabeçar*) ou dunha ‘leve

¹⁶⁰ Freixeiro Mato (1999: 271) só menciona o modelo <a...-entar>.

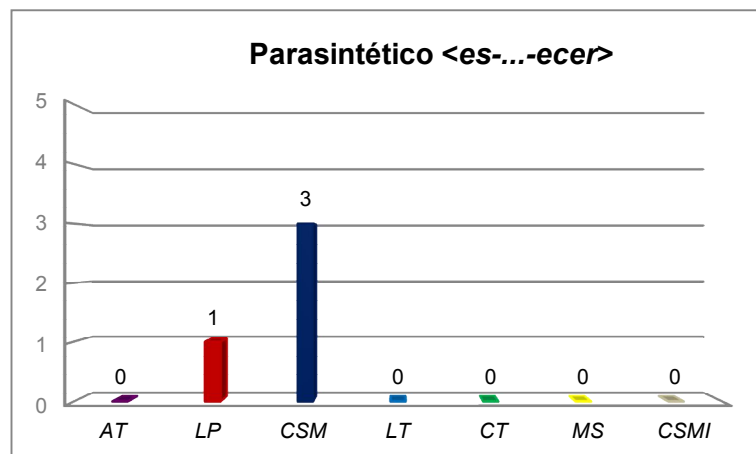
intensidade' (*espedaçar, forçar*). Por tanto, presenta os mesmos valores que a formación corradical <des...-ar> (*desterrar*), así como cos prefixados con *es-* e *des-*. Este tipo de estruturas, permiten unha dupla interpretación semántica segundo a base de que se tratar; así, *esforçar* (<força) tamén podería ser analizábel en “es+forçar” (cfr. *DHLP*). Porén, hai outras palabras en que isto xa non é posíbel, pois dificilmente *escabeçar* pode derivarse dunha base que non sexa *cabeça*¹⁶¹.

Gráfica 34 Ocorrencias de <es...ar> no corpus

5.4.10. Parasintético <es...-ecer>

A parasíntese con <es...-ecer> resulta pouco frecuente no corpus; límitase a tres casos de verbos de adxectivos, como *esclarecer* < claro, *espavorecer* < pavor, *esvaeecer* < van, e tamén *estremecer*, aínda que a base neste caso é o substantivo *tremor*.

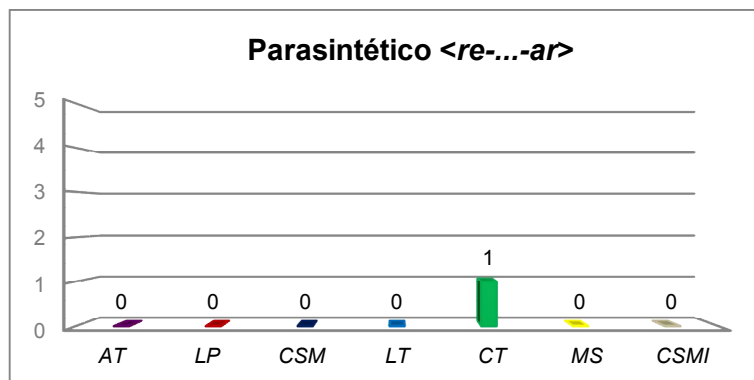

Gráfica 35 Ocorrencias de <es...ecer> no corpus

¹⁶¹ Cfr. o español *descabezar* en Serrano Dolader (1995: 132).

5.4.11. Parasintético <re-...-ar>

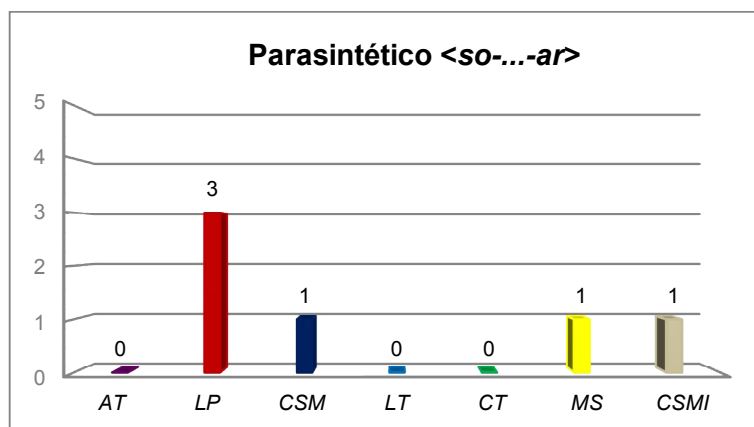
A formación parasintética en <re-...-ar> é moi pouco habitual no noso corpus, pois unicamente se documenta na *Crónica Troiana* baixo a palabra *rrefrescar* [CT] (< re- + fresco/a + -ar). Como acabamos de indicar, esta estrutura toma como base un adxectivo, mais tamén podería asociarse a substantivos (*recuar* < re- + cu + -ar).

Gráfica 36 Ocorrencias de <re...ar> no corpus

5.4.12. Parasintético <so-...-ar>

A estrutura parasintética <so-...-ar> presenta unha produtividade mínima ao longo da historia do galego (cfr. *sobrazar*, *solagar*, *soterrar* en Ferreiro 1997: 98), de modo que é un tipo de parasintéticos pouco produtivo. Obsérvase nestes casos unha certa homoxeneidade no significado expresado polos afixos <so-...-ar>, a indicar unha acción verbal que implica ‘pór debaixo de’, tal e como corresponde ao sentido orixinal da preposición latina *so-/sub-* (< SŪB). No corpus do galego medieval unicamente se documenta no verbo denominal *soterrar* (< so- + terra + -ar), tanto en *CSM* como en *MS*.

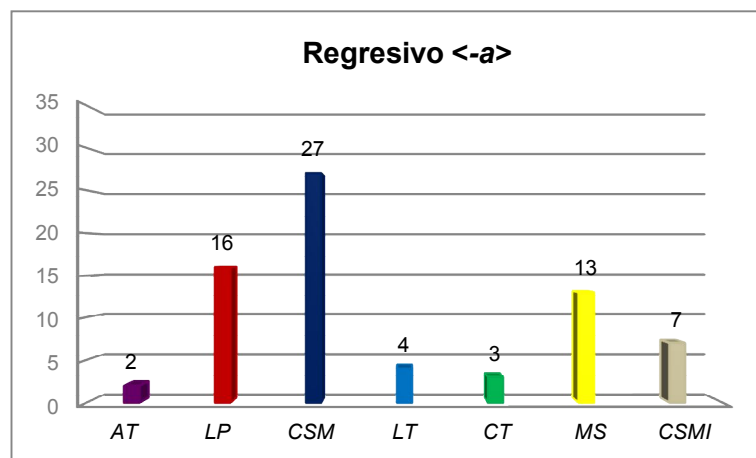
Gráfica 37 Ocorrencias de <so...ar> no corpus

5.4. A derivación regresiva no galego medieval

O estudo da afixación no galego medieval demostra ou confirma a enorme presenza e rendibilidade deste mecanismo de formación de palabras. A derivación regresiva, contra a teoría de que se trata dun mecanismo de formación de palabras que forma neoloxismos, ten unha grande presenza deste os inicios da lingua galega e xa era habitual na lingua latina.

A derivación regresiva máis produtiva é aquela que se realiza mediante o morfema *-a*, seguida da de *-o*. Nun lugar discreto, temos a regresividade en *-e*, mais cínxese unicamente a unhas decenas de casos.

Os regresivos en *-a* –evidentemente todos con xénero feminino– proceden fundamentalmente de verbos da primeira conxugación, mais tamén temos dúas representacións de verbos da segunda (*perda* < *perder* e *venda* < *vender*). Practicamente non existen restricións a respecto da base para se formar un regresivo en *-a*, salvo cando estas finalizan en *-ecer*, *-ificar* e *-izar*, que exclúen este tipo de afixación (Pena 1980: 204).

Gráfica 38 Ocorrencias de regresivos en <-a> no corpus

O número de bases con que opera o regresivo en *-a* cífrase en trinta e sete bases diferentes, na súa grande maioría verbos transitivos, de modo que conforma o derivado regresivo máis produtivo.

ajuda (< *ajudar*)

folga (< *folgar*)

barata (< *baratar*)

guarda (< *guardar*)

carrega (< *carregar*)

honra (< *honrar*)

5. A afixación no galego medieval

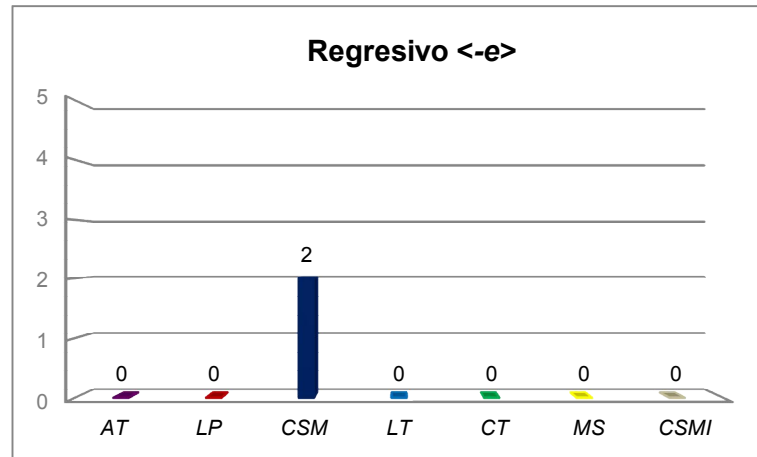
<i>carreta</i> (< carretar)	<i>jura</i> (< jurar)
<i>chufa</i> (< chufar)	<i>justa</i> (< justar)
<i>coita</i> (< custar)	<i>manda</i> (< mandar)
<i>compra</i> (< comprar)	<i>mingoa</i> (< mingoar)
<i>contenda</i> (< contender)	<i>mostra</i> (< mostrar)
<i>contralha</i> (< contralhar)	<i>paga</i> (< pagar)
<i>custas</i> ¹⁶² (< custar)	<i>peleja</i> (< pelear)
<i>demanda</i> (< demandar)	<i>perda</i> (< perder)
<i>demora</i> (< demorar)	<i>prova</i> (< probar)
<i>desaventura</i> (< desaventurar)	<i>salva</i> (< salvar)
<i>dulta</i> (< dultar < DUBĪTĀRE)	<i>seca</i> (< secar)
<i>duvida</i> (< duvidar < DUBĪTĀRE)	<i>talha</i> (< talhar)
<i>emenda</i> (< emendar)	<i>troba</i> (< trobar)
<i>encomenda</i> (< encomendar)	<i>venda</i> (< vender)
<i>erra</i> (< errar)	<i>volta</i> (< voltar)
<i>fala</i> (< falar)	

A derivación regresiva en *-a* crea xenericamente nomes de acción ('acto e/ou efecto de'), debido ao carácter verbal das bases. Por tanto, o *-a* regresivo vai alternar e competir con outros sufixos de acción (*-çon*, *-mento*, *-ña*, *-dura*, *-ado/a*); algunhas destas formacións corradicais ou isorradicais con que rivalizan acabarán substituídas modernamente por este derivado regresivo en avance: *desputaçõ* > *disputa*... Noutros casos perdeu dispoñibilidade o derivado regresivo: *jura/juramento*, *manda/mandado*...

Alén disto, poden aparecer "dobretes" cos regresivo en *-o* con que tamén vai rivalizar, como vemos en *erra / erro*, *talha / talho*.

Canto aos regresivos en *-e*, con xénero inherente masculino, unicamente rexistramos tres formacións substantivas con orixe de verbal: *baile*, *desconorte* e *recoste*. A vogal *-e* adhírese a partir da elisión da vogal temática do verbo e achegan o sentido 'resultativo' nos dous primeiros exemplos ou 'locativo' no último. Proceden, como se observa, da primeira conxugación e concéntranse todos no século XIII coas *Cantigas de Santa María*.

¹⁶² O substantivo *custa* está xeralmente limitado a usos fixos no plural (*custas*) ou en locucións (*a custa (de)*).

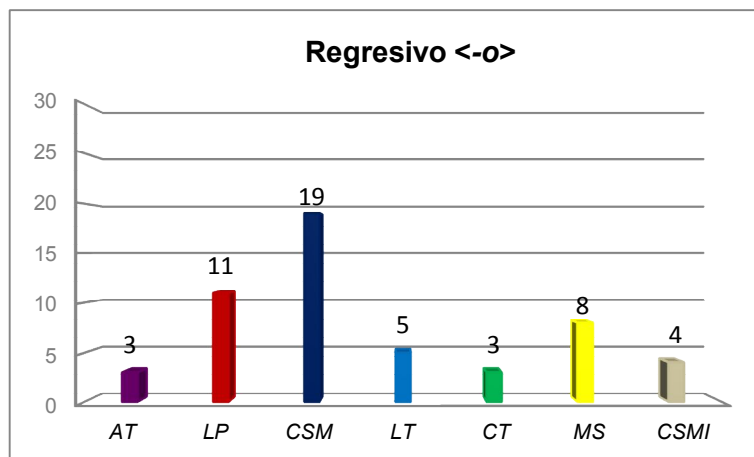
Gráfica 39 Ocorrencias de regresivos en <-e> no corpus

No corpus non compite con sufixos nocionais, mais encontramos alternancias con derivados regresivos en *-o* cos cales tamén vai rivalizar: *desconorte/desconorto*. Neste sentido, cómpre indicar que Malkiel (1945: 233) sinala que o prefixo *des-* favorece este tipo de derivados en *-e*.

En último lugar, os derivados regresivos en *-o*, masculinos canto ao xénero, tamén presentan unha alta produtividade na formación de substantivos deverbais de acción. En concreto, no corpus de galego medieval recolleemos 31 bases verbais da C1 diferentes a que se asocia o regresivo en *-o*.

<i>abrigo</i> (< abrigar)	<i>empeço</i> (< empeçar)
<i>acordo</i> (< acordar)	<i>engano</i> (< enganar)
<i>acorro</i> (< acorrer)	<i>erro</i> (< errar)
<i>[a]faago</i> (< afaagar)	<i>esforço</i> (< esforçar)
<i>aparelho</i> (< aparelhar)	<i>espanto</i> (< espantar)
<i>avondo</i> (< avondar)	<i>estorvo</i> (< estorvar)
<i>braado</i> (< braadar)	<i>folego</i> (<folegar)
<i>cambio</i> (< cambiar)	<i>perjuro</i> (< posfaçar)
<i>cheiro</i> (< cheirar)	<i>posfaço</i> (< posfaçar)
<i>choro</i> (< chorar)	<i>quebranto</i> (< quebrantar)
<i>começo</i> (< começar)	<i>recado</i> (< ant. recadar)
<i>conforto</i> (< confortar)	<i>rogo</i> (< rogar)
<i>deõsto</i> (< deõstar)	<i>roubo</i> (< roubar)
<i>derribo</i> (< derribar)	<i>sospiro</i> (< sospirar)
<i>desconorto</i> (< desconortar)	<i>talho</i> (< talhar)
<i>embargo</i> (< embargar)	

5. A afixación no galego medieval

Gráfica 40 Ocorrencias de regresivos en -o no corpus

Finalmente, os regresivos en -o poden alternar tanto con -a (*erro/erra*) como con -e (*desconorto/desconorte*), de igual modo que cos sufixos nocionais -mento, -nça etc.

6. CONCLUSIÓNS

Enunciar é construír significación.

Henriqueta Campos

Ao longo destas páxinas, foi a nosa intención elaboramos o estudo histórico-descriptivo dos diferentes mecanismos de formación de palabras en que unicamente interveñen afixos, isto é, prefixación, sufixación, parasíntese e derivación regresiva. Para levarmos a cabo esta investigación tomamos como base textual unha selección representativa da produción medieval da lingua galega, a nos cinxírmolos aos textos literarios, tanto poéticos como prosísticos, por estaren mellor editados e por gardaren unha maior cohesión lingüística, e mesmo estilística. Deste modo, tivemos ocasión de nos debuzarmos no galego medieval dos séculos XIII a XV e observarmos o funcionamento dun dos mecanismos de formación de palabras máis importantes e produtivo.

Após a descrición do establecemento do corpus textual, xulgamos necesario contextualizarmos a nivel teórico o fenómeno da formación de palabras coa finalidade de enmarcarmos o estudo nas diversas perspectivas que existen e tamén para evidenciamos a problemática desta (sub)disciplina. Así, no capítulo 3 realizamos un sucinto panorama histórico da formación de palabras na teoría lingüística xeral e nas gramáticas históricas do portugués e do galego, así como nas sincrónicas galegas a partir dos anos 80, que supoñen unha nova achega na lingüística galega.

Toda esta fundamentación, como vimos, foi necesaria para termos claro o marco teórico en que iamos operar. Así, ofrecemos unha relación dos aspectos máis importantes das aspectos de diversas teorías e escolas lingüísticas, alén dos modelos de análise ou descrición morfolóxica propostos. Neste capítulo puidemos ver que non existe un modelo teórico válido para o estudo da formación de palabras en que se contemplan interrelacionados parámetros diacrónicos, semánticos, sintácticos etc., pois as achegas realizadas circunscríbense nomeadamente a análises sincrónicas. Por este motivo, foi un principio rector no noso traballo a delimitación dos diversos mecanismos de formacións de palabras a través de diferentes criterios, como a interrelación entre diacronía e sincronía, entre a forma e o significado etc. Isto serviunos, por exemplo, para podermos delimitar con clareza o fenómeno da parasíntese ou para convencernos de que só é posíbel estudar a afixación produtiva dunha lingua unicamente cando esta se produce no sistema lingüístico correspondente.

Alén disto, e tras o establecemento das gramáticas históricas do portugués e do galego, elaboramos un breve tratado da formación de palabras nestes manuais, para xa observamos o tratamento que concedían á formación de palabras, pois non ocupa un lugar fixo na descrición do sistema lingüístico-gramatical das linguas. Así, encontramos gramáticos que consideran que forma parte da Morfoloxía, outros do Léxico, en canto que para outros se trata dunha disciplina autónoma. Ao noso modo de ver, cremos que os diferentes mecanismos de derivación e composición son fundamentalmente morfolóxicos, a pesar de participaren noutras áreas como o léxico, a Sintaxe ou a Fonoloxía.

Por outra parte, tamén analizamos nas gramáticas históricas os diversos procedementos de creación vocabular para observarmos os tipos de afixación, a delimitación dos procesos etc., de igual modo que tamén fixemos no apartado referido ao estudo das gramáticas sincrónicas galegas.

A partir deste marco xeral, e polo que se refire aos diferentes procedementos de afixación, no capítulo 4 puidemos estudar as diferentes problemáticas e as características máis importantes dos diferentes tipos de mecanismos de formación de palabras que operan con afixos. Neste apartado destaca a nosa concepción do estudo das derivacións afixais unicamente cando estas se produciren no mesmo sistema lingüístico, de xeito que fican fóra de análise as formacións afixais xeradas no latín e herdadas polo sistema

lingüístico galego. Así, en primeiro lugar enfrontámonos coa problemática do estatuto da prefixación como proceso derivativo ou compositivo, mais tamén o posíbel valor transcategorizador do prefixo.

Relativamente ao mecanismo de formación vocabular máis produtivo, a sufixación formula unha serie de cuestións relativas á propia vitalidade do fenómeno, como a nómina de sufixos, a variación alomórfica, os significados, as restricións de base ou o tipo de produto resultante a nivel gramatical, entre outros. Neste último aspecto, destaca a capacidade dos sufixos nominais poderen formar substantivos, adxectivos ou ambas as clases de palabras.

Canto á sufixación verbal, salienta o problema que afecta ao estatuto lingüístico da desinencia do infinitivo en formacións verbais unicamente de *-ar*, pois foi preciso reflexionarmos se se tratar ou non dun morfema derivativo e, neste caso, se este permitir a derivación. Á vista das diversas hipóteses, que consideraban ora o morfema substancial *-r-* ora a vogal temática como o afixo derivativo, decantámonos por esta última opción, pois é o elemento derivativo máis plausíbel que aparece ao longo do paradigma flexivo.

Na parasíntese tivemos a ocasión de reflexionar sobre a existencia deste tipo de afixación como tal, pois non é xeral a consideración da parasíntese como un procedemento de formación vocabular diferenciado. Por tanto, para asegurarmos a existencia deste mecanismo, tentamos delimitar o proceso parasintético. Así, a definición tradicional considera que é parasintética toda a formación constituída por unha base léxica sobre a que actúan prefixación e sufixación ao mesmo tempo, sempre que non existe unha fase derivativa previa ou intermedia. Porén, como xustificamos, estas condicións non son correctas nin suficientes para demarcar o concepto de parasíntese. Para iso, alén da simultaneidade do proceso, é necesario aplicarmos tamén criterios semánticos para confirmar se a formación é parasintética, con independencia de se existiren resultado previos entre a base nominal e o derivado parasintético.

Por outra parte, a parasíntese tamén presenta o problema a estrutura (binaria ou ternaria) e o número e natureza dos seus constituíntes, así como o da transcategorización, pois discútese que afixo posúe tal capacidade, o prefixo ou a desinencia verbal do infinitivo. Neste sentido, consideramos que era preciso harmonizar os criterios adoptados na prefixación e na sufixación en *-ar*, de modo que defendemos o valor transcategorizador da vogal temática.

Para alén disto, discriminamos a derivación regresiva como un procedemento de creación vocabular propio, xa que frecuentemente é incluído na derivación sufixal. Porén, a existencia dunha vogal (-a, -e, -o) como posíbel afixo derivativo que reduce ou iguala o corpo fónico da base, así como a enorme produtividade deste fenómeno, apunta para un tratamento particular. Así, as vogais finais conformarían unha amálgama de VT e afixo derivativo con capacidade transcategorizadora para converter substantivos a partir de verbos.

Após estas consideracións, no capítulo 5 levamos a cabo o estudo destes diferentes mecanismos xa con base no noso corpus de galego medieval. Nesta descrición da configuración do cadro afixal medieval, describimos os prefixos, sufixos, parasintéticos e regresivos documentados, alén de analizarmos a rendibilidade destes ao longo destes séculos.

E finalmente, cos datos extraídos do noso corpus elaboramos o *Diccionario de afixos do galego medieval*, que conforma o primeiro dicionario temático de afixos dentro do sistema lingüístico galego-portugués.

Así pois, o noso estudo xerou unha serie de conclusión que pasamos a enunciar nos seguintes puntos:

1. Unicamente é posíbel estudarmos a afixación no galego medieval cando as formacións foren xeradas e estiveren dispoñíbeis no seu propio sistema lingüístico, pois as restantes formacións con sufixos reconecíbeis e coincidentes son de creación latina. Deste modo, o número de afixos e ocorrencias con que nos encontramos é inferior ao que aparece noutros manuais.
2. A afixación foi o mecanismo de derivación máis produtivo para ampliar a masa lexical galega desde a súa conversión en lingua romance, diferenciada do latín. En concreto, dos catro procedementos estudados, a sufixación é o mecanismo que opera cun maior número de afixos e cunha enorme vitalidade e produtividade.
3. A produtividade do sistema afixal do galego medieval é tan abondosa que até convive coas correspondentes formas latinas afixadas, quer co mesmo afixo vernaculinado quer con outros. Deste modo, asistimos á concorrencia de dous sistemas de derivación, o latino e o romance.

4. En relación coa produtividade afixal, asistimos á concorrencia de diferentes afixos para expresaren funcións e significados, como vimos cos prefixos de negación (*des-*, *de-*, *es* e *in-*), así como cos sufixos nominais (*-çon*, *-mento*, *-nça*, *-eza*, *-ura* etc.) e/ou cos derivados regresivos (*-a*, *-e*, *-o*). Así, pois ao alternaren varios prefixos para un mesmo significado ou varios sufixos ou regresivos para outros, prodúcese unha situación de competencia ou rivalidade afixal que se traduce de diferente maneira segundo os casos: a) desactivación funcional ou perda de dispoñibilidade de determinados afixos (*-çon* perdeu dispoñibilidade como sufixo, fronte ao latín; *-mento* diminuíu actualmente o seu uso como sufixo altamente produtivo no galego medieval); b) coexistencia dos dous afixos asociados a unha base común con significado similar (*esterrar/desterrar*, *levada/leva*, *demorança/demora*) ou diferente (*recibimento/recibo*, *folgança/folga*); e c) substitución dun afixo polo seu rival (*duvidança* → *dúvida*).

Esta rivalidade precisamente prodúcese ao compartiren contextos semánticos de uso, de modo que é posíbel a competición, pois en caso contrario non se produciría. Precisamente, isto podemos velo no sufixo *-mente*, que é impensábel que o sufixo *-mente* deixe de funcionar como formador de adverbios, e pase a ser substituído actualmente por outro ou que perda dispoñibilidade, simplemente polo feito de non dispormos doutro que conorra con el.

PARTE II:
DICIONARIO

7. DICCIONARIO DE AFIXOS DO GALEGO MEDIEVAL¹

A exploração e análise da lingua em que está escrita determinada obra (sobretudo quando se trata de época recuada) só pode levar-se a efecto de forma completa se a obra for acompañada de glossários.

M.ª Elena Mira Mateus

7.1. GUÍA DE USO DO DICCIONARIO

	LEMA	NÚMERO TOTAL DE OCORRENCIAS	ORIXE ETIMILÓXICA	CATEGORÍA GRAMATICAL	
ENTRADA	assacar	[6]	(< a- + sacar)	vbo.	'imputar
	calumniosamente, inventar'				ACEPCIÓNS
APARATO DE VARIANTES	V1	asacar [1]:	CT [1].	et tal cousa lles asacã que nũca foy dita nẽ pensada (CT 51.7).	
	V2	assacar [5]:	LP [3].	que mi assaca tal mentira e al, / ai meu amigo, vedes quant'i á: (LP 63,4). De fazer mentira sei-m'eu guardar, / mais non de quen me mal quer assacar . (LP 63,4). Pero d'Ambroa sei eu ca foi lh'i; / mais queres-te-lhi tu mal assacar . (LP 116,15). CSM [1]. outrosi que me guardes d'ome torp' alvardan, / e d'ome que assaca , que é peor que can, / e dos que lealdade non preçan quant' un pan, pero que sempr' en ela muito faland' estan (CSM 401.62-71). CT [1]. Cõmo fforõ assacados os jogos dos dados et do asederex et das tablas (CT 16.1).	
					OBRA + OCORRENCIAS POR OBRA NÚMERO DE OCORRENCIAS POR VARIANTE
					SEPARADOR DE EXEMPLOS
					SEPARADOR DE OBRAS
DATAÇÃO CRONOLÓXICA					Ⓜ: XIII
REMISIÓNS					↪: sacar/asacar ↩: asacar

¹ Unha primeira versión deste *Diccionario* foi presentada nunha comunicación oral no “Encuentro Internacional de Jóvenes Investigadores en Filología, Lingüística y Literaturas Románicas y áreas afines ‘Filología Románica Hoy’ (Madrid, 3-5 de noviembre de 2011)”. Así mesmo, tamén foi aceptado a publicación dun artigo na *Revista Galega de Filoloxía* en que presentamos xa con máis detalle o *Diccionario*.

7.2. PREFIXOS

7.2.1. Prefixo <a->

acalar [1] (< a- + calar) **vbo.** ‘facer calar, sosegar’

acalar [1]: LP [1]. Lourenço, gran verdade ti direi, / toda-las novas foran *acaladas*; (LP 70,38).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: calar/acalar

Ⓜ: acalar

achantar [1] (< a- + chantar) **vbo.** ‘plantar, cravar, enterrar’

achantar [1]: LP [1]. topou comigu'e sobraçou o manto / e quis en mi *achantar* o caralho. (LP 120,16).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: chantar/achantar

Ⓜ: achantar

acomendar(se) [19] (< a- + comendar) **vbo.** ‘orar, confiar, mandar’

acomendar(se) [19]: LP [3]. *A dem'acomend'eu amor; / e bēeiga Deus la senhor / de que non sera sabedor* (LP 143,8). | *E ao Demo vou acomendar / prez d'este mundo e armas e lidar,* (LP 18,13). | *ao Demo o acomendo / que o aja en sa comenda.* (LP 68,2). || **CSM [16].** *E porend' un gran miragre | vos direi desta razón, / que feze Santa Maria, | dun mui malfeitor ladron / que Elbo por nom' avia; | mas sempr' en ssa oraçon / a ela s' acomendava, | e aquello lle prestou* (CSM 13.5-8). | *Poren m' acomendo / a ti e rendo, / que os teus non faleces* (CSM 20.48-50). | **COMO SANTA MARIA SACOU DE CATIVO DE TERRA DE MOUROS / A UN OME BÕO QUE SE LL' ACOMENDARA** (CSM 83.1-2). | *Aos seus acomendados / a Virgen tost' á livrados* (CSM 83.3-4). | “*Ay, Madre de Deus*”, *enton / diss' ela en ssa razón, / “leixo-vos est' en comenda e a vos de coraçõ / m' acomend' ”* (CSM 94.40-44). | *Vosso prazer, rogo-vos*

que roguedes / a Deus por mi e me ll' acomendedes, / ca bēes aqui vos me veeredes / ora jazer morto e sen coor (CSM 96.66-69). | **COMO SANTA MARIA GUARDOU DE MORTE HÛA JUDEA QUE / ESPENARON EN SEGOVIA; [E] PORQUE SSE ACOMENDOU A / ELA NON MORREU NEN SE FIRIU** (CSM 107.1-3). | *Que acorre-las coyadas / que ti son acomendadas, / ontre toda-las culpadas / val a mi, ca mester m' á* (CSM 107.26-29). | *Aquesta un fillo ouve que amava / mais ca ren, e sempre o acomendava / a Santa Maria e por el rogava / que llo d' ocajões guardass' e de maes* (CSM 114.11-14). | *Aquesto fez un gran tenpo, | que non faleceu de ren / que a guerlanda das rosas | no tenpo delas mui ben / fazia, e a pōya | na sa omagen; des en / a ela s' acomendava, | que aos seus nunca fal* (CSM 121.15-18). | *Aquel podedes jurar / que é ben de mal guardado / que a Virgen fillar / vai por seu acomendado* (CSM 135.4-7). | *A que ss' ele noit' e dia senpr' acomendava / e que o daquel pecado tirasse rogava, / que o ben que el fazia todo desatava / e fazia sa promessa sempre mentireira* (CSM 137.20-23). | *Este monje acusado | fora aquela sazõ / de mandar fazer mōeda; | e por aquesta razón fez-lo prender o ifante | que foi de Mont-Aragon / abade e que a terra | tñia acomendada* (CSM 164.11-14). | *Os seus omēes cruees | muit' aginna o fezeron / e da coita de seu padre | sol mercee non ouveron; / e despois que o na forca | ante seus ollos poseron, / el acomendou-ll' a alma | aa Sennor de bondade* (CSM 175.40-43). | *Pidiu-os; e pois llos deron, | aa Reyna de prez / s' acomendou e mandou-se | logo levar dessa vez / a cas dun celorgião, | e começou-ll' a rogar* (CSM 177.21-23). | *Muitas vezes volv' o demo | as gentes por seus pecados, / que non quer Santa Maria, | pois lle son acomendados* (CSM 198.4-5). | *Poren, Sennor, val ao servo teu / que se non perça; ca eu sōo seu / angeo, e*

acomendad' é meu, / e poren te venno por el rogar
(CSM 404.80-83).

Ⓜ: XIII

↻: encomendar(se)

↷: acomendar(se)

acontecer [1] (< a- + contecer) vbo. 'ocorrer, ser ou tornarse realidade'

acontecer [1]: CSM [1]. Desto direi un miragre | que no Port' **aconteceu**, / que fezo Santa Maria, | Madre daquel que prendeu / paixon e ena cruz morte | por nos, e que nos tolleu das maõa do ãemigo, | o diab' enganador (CSM 356.6-9).

Ⓜ: XIII

↻: contecer/acontecer

↷: acontecer

acreer [1] (< a- + creer [CREDERE]) vbo. 'emprestar, dar a crédito'

acreer [1]: CSM [1]. Pois ouve feito de ssa prol, / o mercador ali chegava, / e o judeu ben come fol / mui de rrijo lle demandaba / que lle dëss' o que ll' **acreer** / fora; se non, que el diria / atal cousa per que caer / en gran vergonna o faria (CSM 404.131-138).

Ⓜ: XIII

↻: -

↷: - (cfr. esp. ant. *acreer* [recollido en DRAE])

adeitar [1] (< a- + deitar) vbo. 'deixar(se) caer, lanzar(se), tirar'

adeitar [1]: CSM [1]. El fezera ja as formas, | de que sse muito pagava, / e pois foron ben caentes, | o metal dentr' **adeitava**; / mais non achou y omagen | na forma que el cuidava, / ca, par Deus, mellor fegura | lle foy y appareçuda (CSM 196.27-30).

Ⓜ: XIII

↻: deitar/adeitar

↷: deitar

adevinhar [8] (< a- + devinhar) vbo. 'adiviñar, descubrir, desvendar'

adeujñar [1]. CT [1]. Et por causa que Lenus lle disso nẽ podó **adeujñar** (CT 33.5).

adevinhar [4]. LP [4]. e non vo-lo poden **adevinhar**. (LP 44,5). | por vós aas gentes que sei / que punhan en **adevinhar** (LP 78,13). | ca o non pod'ome saber / per min, se non **adevinhar** (LP 97,19).

adevñar [1]: CSM [1]. E ontr' o al que soub' **adevñar**, / foy o feito da dona mesturar; / e disse que llo queria probar, / en tal que fosse log' ela queimada (CSM 17.30-33).

adevñhar [1]: LP [1]. —Avuitor comestes, que **adevñhades**. (LP 29,1). | Semp'r'en mia mort'**adevñhei** / que avia a morrer por vós, (LP 56,8).

adiujñar [1]. CT [1]. Eu sey moyto de **adiujñar** (CT 31.5).

Ⓜ: XIII

↻: devinhar/adevinhar

↷: adiviñar

aficar [26] (< a- + ficar) vbo. 'insistir, empeñarse, apurar, atormentar'

aficar [26]: LP [15]. Jurastes-m'enton muit'**aficado** / que logo logo, sen outro tardar, / vos queriades pera mí tornar, (LP 25,81). | Roga-m'oje, filha, o voss'amigo / muit'**aficado** que vos rogasse / que de vos amar non vos pesasse (LP 25,104). | mais, pois vos ja tant'**aficades** i, / faze-lo quer'e non farei end'al, / mais vós guardade mí e vós de mal. (LP 63,13). | Ca, log'ali / u vos eu vi, / fui d'amor **aficado** (LP 18,31). | quant'eu ouver por vós coita maior, / tanto me mais **aficarei** (LP 22,11). | Assi me trax coitado / e **aficad'**Amor / e tan atormentado (LP 25,16). | Ca viv'en tal cuidado, / come ven sofredor / de mal **aficado** (LP 25,16). | Ca me ten seu amor tan **aficado** / des que se non guisou de a veer, (LP 25,56). | que coita que / eus fezesse / nen outro mal **aficado** / non fez tal, nen é pensado (LP 25,71). | De masel'e grand'afan e cuidado / e gran coita que m'**aficado** ten, (LP 33,7). | ¿E que an consigo de mi **aficar** / que lhes diga, qual é a senhor que ei? (LP 44,4). | que me trax **aficado** / pola melhor das qu'en sei, (LP 136,1). | e rogo-vos que me non **afiquedes** / d'aquesto, mais ide-m'assi sofrendo; (LP 18,23). | ca sempre lhe tolheron seus dinheiros; / mais, pois veen a

7. Dicionario de afixos do galego medieval

contas **aficadas** (LP 18,6). | *tiinhan-nos mal **aficados**, / ca perdian-na color.* (LP 18,28). || **CSM [10]**. *E ar quero-vos demostrar / gran lediç' **aficada** / que ouv' ela, u vvy alçar / a nuv' enlumẽada / seu Fill'; e poys alçada / ontr' a gent' assũada, / muy desaconsellada, / dizend': Assi verrá juygar, est' é cousa provada* (CSM 1.53-62). | *O demo, quand' entendia / esto, con pavor fugia; mas un angeo corria / a alma prender, / led' **aficado**, / e no corpo a metia / e fez-lo erger / ressucitado* (CSM 11.72-79). | *Poren non lle diz de non, mas de si, / u a sent' **afficada**, / rogando-lle por nos, ca log' ali / somos del perdõados* (CSM 30.20-23). | *En este coidad' estando | muit' **aficad'** e mui forte, / ante que o começasse, | door lo chegou a morte; / e os demões a alma | fillaron del en sa sorte, / mais los angeos chegaron | dizendo : “ Estad', estade!* (CSM 45.41-44). | *E disse-ll' assi: “Ide falar con mia sennor / e dizede-lle como moiro por seu amor; / a macar vejades que lle desto grave for, / nona leixedes vos poren muito d' **aficar**”* (CSM 64.56-58). | *Mais o capelan correndo, | quando soube com' estava / o rico, vëo aginna, | porque del aver coidava / gran peça de seus dinheiros, | ca el por al non catava, / e diss': “Esta 'nfermedade | semella muit' **aficada*** (CSM 75.33-36). | *E pero de mui bon grado / rezava muit' **aficado** / as oras da que Deus nado / foi por nos de Belleen* (CSM 111.21-24). | *Ond' o maestre coitado / era en muit' **aficado**, / porque sol dar y recado / per nulla ren non podia* (CSM 231.40-43). | *E desto que lle pedia | tan muito a **afficou** / por esto, que hũa noite | en sonnos llo outorgou, / ond' ele foi muit' alegre, | tanto que ss' el espertou, / e loou prend' a Virgen, | a Sennor espirital* (CSM 235.15-18). | *E al Rey muit' **afficava** | que lla dësse sen tardar; / mais al Rey non lle prazia, | ca lla ya demandar / en logares que ja dera, | que non podia tomar / sen fazer tort' e pecado* (CSM 382.16-19). | *E o pesar terceiro / foi mui grand' **aficado**, / quando ll' un mandadeiro / disse que recadado / seu Fillo verdadeiro, / Jesu-Crist, e liado / levavan mui sense lleiro, / dos seus desanparado* (CSM 403.26-33). || **MS [1]**. *Et eles estando ali sentirõse moyto **aficados** cõ el et no catãdo ao juramento* (MS 177).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: ficar/aficar

Ⓜ: aficar

aguardar [25] (< *a-* + *guardar*) **vbo.** ‘esperar, acatar, vixiar’

agardar [7]: CSM [1]. *Pero se aquest' é fol, pela ventura, / **agarda-lo-ei** tẽena noit' escura; / ca se el non é ben louco de natura, / algur irá long' albergar apartado* (CSM 65.115-118). || **MS [5]**. *Et porque Nostro Señor nõ quer a morte dos pecadores **agardoos** despois da sua morte quoreẽta ãnos que se tornasen a el et fezesen peedença de seus pecados* (MS 31). | *Et despois que Nostro Señor vio que se eles por esto nõ queriã tornar aa creẽça, quise [para] os espantar lles mostrar moytas marauillas en aqueles XL ãnos que os el **agardou*** (MS 32). | *Et pois que Nostro Señor vio que os judeus que el **agardara** por tãto tempo se nõ queriã tornar a el por la preegaçõ dos apostolos nẽ por las marauillas que lles mostrauã, a cabo de XL ãnos enviou Tito et Vespasiano a Ihesuralem et destroyrona toda segundo oyredes* (MS 34). | *Et os mouros ajõtãrõse todos et os cristiãos, quando aquello virõ, ovuerõ cõsello ontre si de os **agardar** et de lidar cõ eles* (MS 125-126). | *cõ grã pesar **agardando** sua morte sospirou el et diso* (MS 198). || **CSMI [1]**. *Et quando el rei Veremundo souba da viinda del rei Renamiro, juntou todos galegos do reino de Galiza, et foi **agardar** a Portella de Ares acerqua de Monte Rosso* (CSMI IV.4.11.23-25).

aguardar [18]: LP [16]. *E, pero m'aguardan que o non veja, / esto non pode seer per ren que seja:* (LP 77,22). | *As barcas eno mar / e foi-las **aguardar**: / e moiro-me d'amor.* (LP 106,22). | *E foi-las **aguardar** / e non o pud'achar: / e moiro-me d'amor* (LP 106,22). | *Pois me quisestes tan ben **aguardar**, / por Deus, non me leixes sen ti morar.* (LP 145,4). | *Mia senhor, quen me vos guarda / guarda min e faz pecado / d'aver ben e non **aguarda** / como faz desaguisado,* (LP 9,6). | *por eu morar u podesse veer / a mia senhor, por que moiro: ca non / m'ei a partir d'aqui nulha sazõ, / **aguardando** que lhi possa falar.* (LP 11,12). | *E senhor, sol non pensedes / que, pero mi morte dedes, / **aguardo*** (LP 25,120). | *A vossa mesura, senhor, / **aguardei** mal dia*

por mí, (LP 59,1). | E, senhor, mal dia naceo / quen
mesura muito **aguardou**, (LP 59,1). | pois assi é,
semelha-mi razon / de a servir e seu ben **aguardar** (LP
94,12). | Ora me venh'eu, senhor, espedir / de vós, a
que muit'á que **aguardei** (LP 114,13). | e nunca no
mundo prazer / des aqui ja mais **aguardar**; (LP
143,18). | por que a sempr'**aguardei**, / cuido que lho
non quisesse, (LP 46,5). | Maenfestou-se, ca diz que
s'achou / pecador muit', e poren rogador / foi log'a
Deus, ca teve por melhor / de guardar a el ca o que
aguardou; (LP 50,2). | que sempre vos **aguardei** / quer
a pee quer de cavalo, (LP 56,3). | Aquestas son as que
el enviara, / sen as outras que con ele ficaron, / de que
paga os que o **aguardaron**, (LP 106,7). || **CSM** [2].
Dizend' aquesto, foi-ss' a noite chegando, / e o sandeu
foi-sse da gent' esfurtando, / e el depos el, sempre o
aguardando, ata que o viu mui longe do poblado (CSM
65.120-123). | Aqueste feito soube logo seu abade, /
que bon om' era, e ouv' en gran piadade / e a dous
monges disse: “ Oy mais **aguardade** / est' outro de
caeda fazer escarnida” (CSM 1.53-62).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: guardar/aguardar, agardar

Ⓦ: agardar

alançar [1] (< a- + lançar) vbo. ‘lanzar’

alançar [1]: **CT** [1]. Desy' meteusse perla pressa et
alançou a outra lança que lle ficara (CT 127.89).

Ⓢ: XIV

Ⓤ: lançar/alançar

Ⓦ: lanzar

alevantar(se) [1] (< a- + levantar(se)) vbo.
‘pórse en pé’

alevantar(se) [1]: **CSM** [1]. O alcaide de Chincoya, |
que non cuidava que mal / desto se ll' **alevantasse**, | foi
alá logo sen al / e levou dous escudeiros, | que lle
disseron atal: / que med' avian do mouro | que o
quería trager (CSM 185.40-43).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: levantar(se)/alevantar(se)

Ⓦ: levantar(se)

alimpar[1] (< a- + limpar) vbo. ‘tornarse limpo’

alimpar [1]: **CT** [1]. porlo **alimpar** do sange que
andaua en el quallado (CT 143.11). | Et despoys que
foy desarmado et **alimpado** do sange (CT 143.15).

Ⓢ: XIV

Ⓤ: limpar/alimpar

Ⓦ: alimpar

amatar [1] (< a- + matar) vbo. ‘apagar,
asasinar, extinguir’

amatar [1]: **CSM** [1]. Que ordy'ou que o veo | delgado
mais ca cendal / podess' **amatar** o fogo | e non soffrer
que mais mal / fezesse do que fezera, | por vertud'
esperital / da Virgen, ond' a omagen | avia o semellar
(CSM 332.46-49).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: matar/amatar

Ⓦ: matar

amesurar [1] (< a- + mesurar) vbo. ‘demostrar
moderación, prudencia’

amesurar [1]: **LP** [1]. pero lh'o olho **amesurou** enton,
/ tan estreito lhi fez end'o caston, (LP 125,15).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: mesurar/amesurar

Ⓦ: amesurar

amostrar(se) [28] (< a- + mostrar) vbo. ‘exhibir,
demostrar, probar’

amostrar(se) [27]: **LP** [16]. Mete el-Rei barcas no rio
forte; / quen amigo á que Deus lho amostre: / ala vai,
madre, ond'ei suidade. (LP 83,6). | Pela ribeira do rio
levado / trebelhei, madre, con meu amado: (LP 83,9). |
—Dizede-m'ora, filha, por santa Maria: / qual é o
voss'amigo que mi vos pedia? / —Madr', eu **amostrar-
vo-lo-ei**. (LP 106,8). | —Qual é o voss'amigo que mi
vos pedia? / se mi o vós mostrasedes, gracir-vo-lo-ia. /
—Madr', eu **amostrar-vo-lo-ei**. (LP 106,8). | —Se mi o
vós **amostrades**, gracir-vo-lo-ia, / e direi-vo-l'eu logo
en que s'atrevia./ —Madr', eu **amostrar-vo-lo-ei**. (LP
106,8). | Irmãa, o meu amigo, / que mi quer melhor ca
os seus / olhos e que morre por mí, / que vos **amostr'o**
vosso Deus, (LP 152,3). | A dona que eu am'e tenho por

7. Dicionario de afixos do galego medieval

senhor / **amostrade**-mi-a, Deus, se vos én prazer for, (LP 22,3). | A que tenh'eu por lume d'estes olhos meus / e por que choran sempre', **amostrade**-mi-a, Deus, (LP 22,3). | que me vos non **amostrou** por meu ben / o que me vos mostrou, mais por meu mal; (LP 47,21). | A mia senhor, que me foi **mostrar** / Deus por meu mal, -por vos eu non mentir-, (LP 72,2). | eu, e non vira atan gran pesar, / qual mi Deus quis de vós **mostrar** (LP 88,15). | eu, e non vira atan gran pesar, / qual mi Deus quis de vós **mostrar** (LP 88,15). | nen viss'eu vós nen quen mi o aconselhou, / nen viss'aquel que me vos **amostrou**, (LP 97,14). | E se mi o el non quiser **mostrar**, / logo lh'eu outra ren querrei rogar (LP 106,20). | E se m'el **mostrar** a mia senhor, / que am'eu mais ca o meu coração (LP 106,20). | e, pois me vos Deus **amostrou**, / dizer-vos quer'o que m'aven: (LP 143,15). | E por meu mal me vós foi **mostrar**, / ca de-lo dia, senhor, que vos vi, (LP 155,12). || **CSM** [7]. **Mostrar-nos** debes carreira / por gãar en toda maneira / a sen par luz e verdadeira / que tu dar-nos podes senlleira; / ca Deus a ti a / outorgaria / e a querria / por ti dar e daría (CSM 100.15-22). | E de tal razon com' esta | em Proença hũa vez / **amostrou** mui gran miragre | a Sennor de todo prez / contra um seu cavaleiro | que tal promessa lle fez / que lle guerlanda faria | de rosas toda, non d' al (CSM 121.5-8). | E ar fez come sabedor / e levou a chave; e pela luz / tornou y, quando o alvor / parecia, e achou ant' a cruz / a omagen, e **mostrar** / a foi a quantos ss' i foran juntar (CSM 162.47-52). | Assi esteve gran tempo | que dali non se mudava, / e a cousa que queria | per sinaes **amostrava**; / e desta guisa a Salas | dali levar-sse mandava, / e deu-ll' a lingua tal sôo | como fogo que estala (CSM 163.16-19). | Porque era Padre Santo, | o diabo traballou / per como o enganasse; | e tanto pos el andou / que pôr mui gran fremosura | de moller o enganou, / que ll' **amostrou** u as misa | dizia sobr' un altar (CSM 206.10-13). | Ca assi como dos ceos | deceu e que foi fillar / carne da Virgen mui santa | por sse nos ben **mostrar** / de com' era Deus e ome, | esto non é de negar, / ca maçar seja o seu Corpo | em qualquer logar metudo (CSM 208.5-8). | Nas grandes enfermidades / s' **amostra** com piedades, / e polas nossas maldades / toller se leixa catar (CSM 405.6-9). || **LT** [1]. Des i

comendoo a Deus, e mostroulle a carreira pera Seralois assi como **mostrara** ao da Saia Mal Tallada (LT II.32-33). || **CT** [1]. et agora fará tâto per suas mãos que todos del falará et **mostrará** cõ o dedo (CT 127.179). || **MS** [1]. et **amostrou** os sinaes que tragia das feridas de que mor[r]jera (MS 205). | et **amostrando** et dizêdo a todos a merçee que lle Santiago fezera (MS 214).

mostrar [1]: **CSM** [1]. E o cavaleyro fez, / poi-la levou dessa vez, / en ela fillos e fillas; / mais la Virgen de bon prez, / que nunca amou sandez, / **emostrou** y maravillas, / que a vida estrannar / lle fez que fazia, / per en sa claustra tornar, / u ante viva (CSM 94.51-60).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: mostrar/amostrar

Ⓣ: mostrar

apagar [1] (< a- + pagar) vbo. 'extinguirse, acabarse'

apagar [1]: **CSM** [1]. Por revelaçon foi àlgũus homes et persoas de grande auctoridade demostrado; et apertamente viian grandes lumes de candeas arder de noite et de dia en hũu monte mui espeso de muitas arvores et silvas, a oito milias de Iria, et que non se **apagavan** de dia [nin] de noite (CSMI II.2.10.6-9).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: -

Ⓣ: apagar

apalpar [1] (< a- + palpar) vbo. 'tocar ou rozar con delicadeza'

apalpar [1]: **MS** [1]. et os outros andauã **aapalpando** quando as pedras (MS 229).

Ⓞ: XIV

Ⓢ: palpar/apalpar

Ⓣ: apalpar

aperceber [10] (< a- + perceber) vbo. 'darse conta, tomar coñecemento de algo'

aperceber [5]: **CSM** [5]. O sant' abade, que o cavaleiro sandeu / vyu con amores, atan taste ss' **apercebeu** / que pelo dem' era; e poren se trameteu /

de buscar carreira perao ende tirar (CSM 16.35-38). | Teus pecados, e filla deles gran pëedança / e en pagar o que debes mete ta femença, / e en meu Fill', e en mi ave ben ta creença / e faz come os que están sempr' **apercebudos** (CSM 119.56-59). | O om' entendido / foi e de bom sem / e **apercebudo** / de guardar mui bem / o mouro barvudo, / fals's' e descreudo; / e come sisudo / o mandou meter / em logar sabudo / d' aljub' ascondudo, / e dentr' estendido / o fezo fazer (CSM 192.59-70). | E pois chegou a ssa casa, | foi atal ssa entençon / de deita-l' em algun logo | Mao; e como felon / foi correndo muit' agyã | a um seu orto, e non / coidou que [o] nengun visse | nen em foss' **apercebudo** (CSM 208.25-28). | E porque dest' os crischãos | non eran **apercebudos**, / passou El come a furto | com muitos mouros barvudos; / e poren foron as vilas | e os castelos corrudos, / e polos nossos pecados | muita eigreja britada (CSM 215.10-13).

aperceber [5]: CSM [3]. Poren mandou o infante | que fossen **apercebudos** / seus falcõeyros, e logo | fillou dos mais sabedores (CSM 366.37-38). | E o ome foi-sse logo; | mais non foi **apercebudo** / de o guadar com' ouvera | a guarda-lo, e perdido / o ouve ena carreya (CSM 376.31-33). | El Rey e quantos y eram | deron porende loores / AA Virgen gloriosa | que mercees e amores / nos faz em muitas maneiras, | maçar somos pecadores, / e d'acorrer-nos nas coitas | está sempr' **apercebuda** (CSM 376.60-63). || CT [5]. ca moyto lles era mester de tēerē **apercebudos** os solyrgiães (CT 119.19). | seede **apercebudo** que nehũ nõ entēda que uós auedes tã grã coyta (CT 52.8).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: perceber/aperceber

Ⓜ: apercibir

apostar [2] (< a- + postar) vbo. 'proverse do necesario, prepararse'

apostar [2]: LP [1]. de tod'este a min non fal ende ren, / por qual doaire, -quan ben **apostado!**- (LP 33,7). || CT [1]. et fezo de elles hũa moy grade aaz et moy **apostada** (CT 6.36).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: postar/apostar

Ⓜ: apostar

apostura [6] (< a- + postura) subst. fem. 'xentileza, elegancia, boa presenza'

apostura [6]: CSM [6]. E por nos fazer ver / se **apostura**, / gran miragre foi fazer / en Estremadura, / en Segovia, u morar / hũa dona soya, / que muito sirgo criar / en ssa casa fazia (CSM 18.8-15). | Nen ar entalladas non foron, se Deus me perdon, / e avia y fayçon / da Sennor das **aposturas** / con sseu Fill', e per razon / feitas ben per sas medidas (CSM 29.14-19). | Ca toda a ffremosura / das outras é nemingalla / nen toda ssa **apostura** / tanto come hũa palla / contra a desta; e dura / seu amor e non faz falla, / ante crece todavia (CSM 132.13-19). | Loemos a as medida, / seu prez e ssa **apostura** / e seu sem e ssa cordura / mui mais ca cen mil vegadas (CSM 140.4-7). | E pero semellança | na de pan e de vynno, / esto quer Deus que seja | polo ome mesquynno, / que terria por crua | cousa comer minyõ / ou beber de seu sangue, | ca non é **apostura** (CSM 149.58-61). | A volta foi no logar | grand', e os romeus correron / aa moça, e enton | dos panos la desbolveron / e viron-l[']' o braç' ali | desapreso, e renderon / graças a Santa Maria, | que é Sennor d'**apostura** (CSM 224.55-58). | Ca por quanto tu pintavas | meu nome de tres pinturas, / leva[r]-t-ey suso ao ceo, | u verás as **aposturas**, / e eno Livro da Vida | escrit' ontr' as escrituras / serás ontr' os que non morren | nen na coitas nen doores (CSM 384.45-48). || CT [2]. Elena, sua yrmã, foy espello et frol das outras donas, et mays noble de tódaslas que Deus fezo en parecer, et mays paaçãa, que sobre todas outras ouuo prez de **apostura** et de beldade (CT 57.2-4). | Et [el rrey Fiõn] era obrado et debuxado per tal gisa que foy de moy fera **apostura** (CT 121.96-97).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: postura/apostura

Ⓜ: apostura

aprazer [17] (< a- + prazer) vbo. 'causar pracer, contentar(se), pracer'

aprazer [17]: LP [8]. E, se lh'aprouguer de dormir ala / u el é, prazer-mi-á per bõa fe, (LP 63,45). | Senhor,

7. Dicionario de afixos do galego medieval

que de grad'oj'eu querria, / se a Deus e a vós **aprouguesse**, (LP 25,123). | E se el sabe que m'e mui mester / de mi a dar, el mi a dê, se lh'**aprouguer!** (LP 50,4). | se lh'**aprouguer**, mui cedo; ca non sei / oj'outra ren con que visse prazer, (LP 50,6). | viver con ela quanto mi **aprouguer**, / esses dias mi cont'El, se quiser, (LP 63,42). | senhor fremosa, se vus **aprouguer**, / pois m'el por vós força que o forcedes (LP 97,34). | Meu senhor, se vos **aprouguer**, / comendador, dade-mi mia molher; (LP 147,9). | Algun ben mi deve ced'a fazer / Deus, e fara-mi-o quando Lh'**aprouguer**; (LP 63,5). || **CSM [4]**. Onde lle rogo, se ela quiser, / que lle praza do que dela disser / en meus cantares e, se ll'**aprouguer**, / que me dê gualardon com' ela dá / aos que ama; e queno souber, / por ela mais de grado trobará (CSM B.39-44). | “Sennor, o que vos **aprouguer** / farei mui de boa mente; | mais este, de que são moller / com' o leixarei?” (CSM 125.108-110). | E ele lles contou que por ssa moller / lle dera a Virgen quanto lle mester / fora : “ E porende, se vos **[a]prouguer**”, / diss' el, “id' a ela graças em render”(CSM 131.86-89). | En ssa casa | un dia estand' assi, / muitos pobres **vergonnosos** | pedir vëeron ali, / e deu-lles hũa grand' arca | de farynna chea y; / disseron “Santa Maria | vos dé ben, se ll' **aprouguer**” (CSM 203.15-18). || **MS [2]**. Et **aprouve** a Santiago et quiso que viesse aqui cõtar esta grraça que del rreçebi (MS 11). | —En qual maneira, diso Rrulã, nõ naçeu de nïgen et pero ouve fillos, asi Deus Padre nõ foy nado de nïgen et pero geerou fillo de si meesme por la sua santidade ante todos los tenpos, asi coño a el **aprouve** (MS 123). || **CSMI [3]**. Mais **aprouve** a Deus, noso señor et salvador, que vieron en concordia en tal guisa que os pobres galegos ouvesen a terça parte da terra, en que vivessen; et os godos et suebos as duas partes et o senorio (CSMI II.2.2.12-15). | Et o papa et os cardeaes non o querian onrar, nin lle quiseran outorgar o paleo; mais tanta foi a omilldade do obispo Dalmacio que **aprouve** moito ao papa et cardenaes, porlo qual lle foi feita grande onra, et receberam onradamente (CSMI V.5.4.15-17). | Et escripveu ao santo padre con dous canonigos, que ao hũu dizian Ungo et a outro Vicente, que **aprouvesse** a

sua Santidade de o enviar aca consagrar (CSMI VI.6.2.10-12).

⊙: XIII

⊕: prazer/aprazer

↪: apracer, pracer

apregõar [3] (< a- + pregõar) vbo. ‘divulgar, publicar, anunciar’

apregõar [1]: CSM [1]. Mantenen' aqieste feito | soube todo o convento, / que eran y ajuntadas | de monjas mui mais ca cento, / e loaron muit' a Virgen | por aqieste cousimento / que fezera, cujos feitos | todo o mundo **apregõa** (CSM 55.75-78).

apregoar [2]: LP [1]. mais sabudo e certo, **apregoado** / quant'ei na terra, movil e raiz. (LP 30,35). || **CSM [1]**. E andãrono buscando / bem preto de tres domaas | e sempre **apregoando**, / cuidando que o achara | algun desses lavradores (CSM 366.31-33).

⊙: XIII

⊕: pregoar/apregoar

↪: pregoar

apresentar [2] (< a- + presentar) vbo. ‘pôrse diante ou na presença de’

apresentar [2]: CSM [1]. Des que tod' esto foi feito, | o cavaleiro fillou-a / e a ùu bon mōesteiro | que avia y levou-a, / a que el prometera, | e tan tost' **apresentou-a**, / porque aly escollera | pera sa sopoltura (CSM 312.30-33). || **MS [1]**. “Et viinrã a lhesucristo et **apresentarlle** am ouro d'Arabia et beeyzerlo an todo o dia” (MS 218).

⊙: XIII

⊕: apresentar/apresentar

↪: apresentar

aqueixar [1] (< a- + queixar) vbo. ‘atormentar, aflixir, molestar’

aqueixar [1]: CT [1]. et **aqueixáuño** tãto que (CT 156.22).

⊙: XIV

⊕: queixar/aqueixar

↪: aqueixar

arrebentar [1] (< a- + rebentar) vbo. ‘romperse, quebrarse con violencia’

arrebentar [1]: LP [1]. *e sōo mui maravillado / de ti, por non arrebentares (LP 2,14).*

Ⓜ: XIII

↻: rebentar/arrebentar

↷: arrebentar

arremeter(se) [1] (< a- + remeter) vbo. ‘lanzarse, entrar de forma impetuosa’

arremeter(se) [1]: CSM [1]. *Des quand’ aquest’ ouve dito, | ao can ss’ arremeteu / por dar-lle con hũa pedra; | mais viiu de cómo caeu / sobre aqueles judeus logo | un portal; mas non tangeu / a outro senon a eles, | que foi todos desfazer (CSM 286.35-38).*

Ⓜ: XIII

↻: remeter/arremeter

↷: arremeter

arrequeantar [1] (< a- + requeantar) vbo. ‘enriquecer, aumentar’

arrequeantar [1]: CT [1]. *et que nossa onrra seia per y arrequeantada (CT 52.23).*

Ⓜ: XIV

↻: enrequeantar, requeantar

↷: arrequeantar

arrufar [3] (< a- + rufar) vbo. ‘irritarse, incitar alguén’

arrufar[3]: CSM [3]. *O Conde, quand’ est’ oyu, con armados / cavaleiros vëo e ant’ a eigreja decer / foi; e un daqueles mais arrufados / diss’ assi: “No meu coraçõ non pod’ esto caber, / se a pedra que me furados / os queixos ouv’, e mia vedes trager, / e por que dÿeiros pagados / ouvi muitos, se me non quer saar” (CSM 38.89-96). | Dizend’ aquesto, torvado / ouve tod’ aquel logar / e o convent’ abalado / com seu mao sermõar, / que era ja arrufado / por comeres demandar que defend’ ordin e lei (CSM 88.48-54). | Como hũa moller jogava os dados e o demo a arrufou por que descreesse (CSM 88.48-54).*

Ⓜ: XIII

↻: rufar/arrufar

↷: arrufar

asalidor [2] (< a- + salidor) vbo. ‘primeiro soldado de ataque’

asalidores [1]: CT [1]. *Et enviou deante a- // salidores et mostroulles cõmo fezessem (CT 252. 15).*

assalydor [1]: CT [1]. *Et desde que esto auj[a] ordenado, seÿan assalydores da hũa parte et da outra (CT 209.20-21).*

Ⓜ: XIV

↻: salidor/asalidor

↷: asalidor

asentar [4] (< a- + sentar) vbo. ‘acomodarse’

asentar [3]: CSMI [3]. *Et quando o dito rei Miro foi asentado enna posison do dito lugar et soubo os feitos antigos, avido consello con os grandes de sua cassa, hedificou enno dito lugar de Ilia hũa eglleja a serviço de Deus et aa onra de San Martino et de Santa Elolia (CSMI II.2.3.6-9). | A como quer que a aquelas oras poseron os cães ao touro et começaronno de garrotar porlo ensanar, por que viesse ao santo obispo, et a como que o asi agarotaron et lle poseron os {cães} et lle asobiaban porlo ensanar, nunca o touro bravo curou de lle fazer mal ao santo obispo, antes se foi asentar de gionllos ante el, manso como se fose cordeiro (CSMI IV.4.2.12-16). | Et el rei lle respondeu que plazendo a Deus, asentado o feito dos mouros, que viinria a Tolledo, que entendia ir a pé a vissitar o ‘postollo Santiago, seu defensor, et que entonces offerresceria o privillegio enno seu altar (CSMI VI.6.13.19-21).*

aseentar [1]: CSMI [1]. *aseentoos consigo aa mesa a comer et fezolles muita onra et, asi como seus familiares, os fezo dormir aquela noite en su acamara por lles fazer onra (CSMI IV.4.13.22-25).*

Ⓜ: XIII

↻: sentar/aseentar

↷: asentar

assacar [6] (< a- + sacar) vbo. ‘imputar calumniosamente, inventar’

7. Dicionario de afixos do galego medieval

asacar [1]: CT [1]. *et tal cousa lles asacã que nũca foy dita nẽ pensada (CT 51.7).*

assacar [5]: LP [3]. *que mi assaca tal mentira e al, / ai meu amigo, vedes quant'i á: (LP 63,4). | De fazer mentira sei-m'eu guardar, / mais non de quen me mal quer assacar. (LP 63,4). | Pero d'Ambroa sei eu ca foi lh'i; / mais queres-te-lhi tu mal assacar. (LP 116,15). || CSM [1].* *outrosi que me guardes | d'ome torp' alvardan, / e d'ome que assaca, | que é peor que can, / e dos que lealdade | non preçan quant' un pan, pero que sempr' en ela | muito faland' estan (CSM 401.62-71). || CT [1].* *Cõmo fforõ assacados os jogos dos dados et do asederex et das tablas (CT 16.1).*

Ⓜ: XIII

↻: sacar/asacar

↷: asacar

asserrar [2] (< a- + serrar) vbo. 'serrar, cortar con serra'

asesrrar[2]: CSM [2]. *COMO SANTA MARIA FEZ PARECER A SA OMAGE D'ONTRE / HÛAS PEDRAS MARMORES QUE ASSERRAVAN / EN COSTANTINOPLA (CSM 342.1-3). | Porend' en Costantinopla | avẽo, com' aprendi, / que Don Manuhel, o bõo | Emperador, mandou y / fazer eigreja mui nobre; | e marmores, com' oý, / mandou trager de mui longe | e per meo asserrar (CSM 342.15-18).*

Ⓜ: XIII

↻: serrar/aserrar

↷: aserrar

atapar [1] (< a- + tapar) vbo. 'cubrir con tapa'

atapar [1]: CSM [1]. *A ouve de tal maneira | que cuidou ser afogado; / ca aquel osso ll' avia | o gorgomel' atapado / assi que en pouca d'ora | o ouve tan fort' inchado / que folego non podía | coller nen ar falar nada (CSM 322.25-28).*

Ⓜ: XIII

↻: tapar/atapar

↷: tapar

ateudo -a [2] (< a- + ter) adx. 'agarrado/a'

ateuda [2]: AT [2]. *Outrosi fezerom os trobadores algunas cantigas a que desinaron "ateudas", e estas podem ser tam bem de mestria come de refram (AT IV.3.1-3). | E chamarom-lhe "ateudas" porque convem que a prestomeira palabra da cobra nom acabe <a> razom per fim, mais tem a prim<eir>a palabra da outra cobra que vem apos ela <...> de entendimento e fará conclusom (AT IV.3.3-6).*

Ⓜ: XIII

↻: ateudas (cobras)

↷: ateúdas

7.2.2. Prefixo <ante->

antolhar [6] (< ante- + olhar) vbo. 'desexar'

antolhar [3]: LP [3]. *Antolha-xe-me riso, pertigueiro: chamo (LP 18,24). | Antolha-xe-me riso, pertigueiro: chamo (LP 18,24). | Antolha-xe-me riso, pertigueiro: chamo (LP 18,24).*

antollar [2]: CSM [1]. *E jazend' entre dormindo, | antollou-xe-lle assy / que seu sartal lle levava | aquela moller per y; / e espertou-ss' e chamó-a, | e tirou-lle de sso sy / o sartal, que eno são | el afora esconder (CSM*

212.56-59). || CT [1]. *façam príncipe a quen quiserem ou quen se lles antollar, (CT 7.14).*

entolhar [1]: LP [1]. *e entolha-xe-me riso / de que o foi duvidando: (LP 118,2).*

Ⓜ: XIII

↻: esp. antojar

↷: antollar

antolho [2] (< ante- + olho) subst. masc. 'visión, alucinación'

antollos [2]: CSM [2]. *E enquant' a Virgen disse, | sempre' o crerig' os gẽollos / teve ficados en terra, | chorando muito dos ollos; / e tornou-ss' a cas do rico, | e ouc' y outros antollos, / ca viu grandes diabos | a casa toda çercada (CSM 75.148-151). | O marido, pois viu esto, | perdeu todos seus antollos / e foi mui corrend' ant' ela | logo ficar os gẽollos / e disse-ll':*

“Ai, santa dona,” | muito chorando dos ollos, / “perdõa-me, ca perdõa | Deus aos que erro fazen” (CSM 341.75-78).

Ⓢ: XIII

↪: esp. antojo

↪: antollo

7.2.3. Prefixo <bis->

bisavo [1] (< bis- + avo) subst. masc. ‘pai do avó ou avoa dun individuo’

bisauoo [1]: CT [1]. *aqueste he el rrey acastus uoso bisauoo et meu padre, (CT 250.7).*

Ⓢ: XIII

↪: bi-/bis-

↪: bisavó

bisneto [2] (< bis- + neto) subst. masc. ‘fillo do neto ou neta dun individuo’

bisneto [2]: CSM [1]. *En aquele mōesteiro, | segund[o] aprendi eu, / Don Affonso, seu bisneto, | hũa imagen y deu / da Virgen Santa Maria, | ca aquel Rey todo seu / era dela, e porende | a mandou ali pōer (CSM 361.15-17). || CT [1]. dou logo a pirus seu bisneto. et fezoo sēnor de si et do rreyno, (CT 251.6).*

Ⓢ: XIII

↪: bi-/bis-

↪: bisneto

7.2.4. Prefixo <con-/co->

coirmão -ã [3] (< co- + irmão) vbo. ‘fillo ou filla do seu tío ou tía’

coirmãa [1]: LP [1]. *Quand'eu passei per Dormãa / preguntei por mia coirmãa, (LP 46,6).*

coirmãã [1]: LP [1]. *quand' eu passei per Dormãã, / preguntei por mia coirmãã (LP 136,2).*

coyrmão [1]: CT [1]. *que erã anbos primos coyrmãos et cauleyros bõos et ardidos (CT 126.16).*

Ⓢ: XIII

↪: -

↪: curmán

comarca [1] (< con- + marca) subst. fem. ‘rexión, territorio’

comarca [1]: CSM [1]. *Ca un sant' om' y está / que end' é Patriarcha / daquela terra e á / en pode-la comarca, / e consello te dará / bõo, se Deus [me] parca (CSM 115.163-168).*

Ⓢ: XIII

↪: -

↪: comarca

7.2.5. Prefixo <de->

decinger [1] (< de- + cinger) vbo. ‘desapretar’

decinger [1]: CSM [1]. *Ca un sant' om' y está / que end' é Patriarcha / daquela terra e á / en pode-la comarca, / e consello te dará / bõo, se Deus [me] parca* (CSM 115.163-168).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: decingir, descingir | de-/des-

↳: descinxir

demudar [1] (< de- + mudar) vbo. ‘transformarse ou modificarse, mudar’

demudar [1]: CT [1]. *que os moyto nõ dultasse et que o coraçõ nõ ouuesse demudado* (CT 115.10).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: mudar/demudar

↳: demudar

departir [15] (< de- + partir) vbo. ‘falar, conversar; separar, dividir’

departir [15]: LP [3]. *E ja sobr'esto con muitos departi.* (LP 56,10). | *Non fostes conhocedor, / quando as non departistes* (LP 135,3). | *Mias, por vus eu non mentir, / non as pudi departir,* (LP 135,3). || **CSM [8].** *Mas un frade mēor os fez vīir / e fez-lles sermón, en que departir / foi como Deus quis por nos remiir / nacer, como dit' avia* (CSM 143.19-22). | *E disse: “Pagão, sse queres guarir, / do demo de chão / t' ás a departir / e do falsso, vão, / mui louco, vilão / Mafomete cão, / que non te valer / pode, e crischão / te faz irmão / nosso, e loução / sei em sem temer* (CSM 192.98-109). | *E macar esto dizian, | as missas yan oyr / e as oras enas festas, | segund' oý departir, / e demais ar comungavan | por sse mellor encobrir; / e o que assi fazi[a]n, | tĩtano por sisudo* (CSM 208.15-18). | *departir* (CSM 249.16-19). | *e outrossi nas sas festas | ar fazia-lle mudar / senpr' outros panos mais ricos | póla festa mais onrrar, / e ben assi as fazia | pôer sobelo altar; / demais trovava per ela, | segund' oý departir* (CSM 295.17-20). | *E pois ei começado, | Sennor, de te pedir / merçees que me gães, | se o Deus*

por bem vir, / roga-lle que me guarde | de que non quer graçir / algo que ll' ome faça | neno ar quer servir, / outrossi de quen busca | razon pêra falir, / non avendo vergonna | d'errar nen de mentir, / e [de] quen dá juyzio | seno ben departir / nen doutro gran consello | sem ant' i comedir, / e d'ome mui falido | que outro quer cousir, / e d'ome que mal joga | e quer muito riir (CSM 401.52-61). | *Sennor Santa Maria, | pois que começad' ey / de pedir-che merçee, | non me departirey; / poren te rog' e peço, | pois que teu Fillo Rey / me fez, que del me gães siso, que mester ey, / com que me guardar possa | do que me non guardey, / per que d'oj' adeante | non erre com' errey / nen meu aver enpregue | tan mal com' enpreguey / em algũs logares, | segundo que eu sey, / perdend' el e meu tempo | e aos que o dey; / mas des oi mais me guarda, | e guardado serey* (CSM 401.82-91). | *Santa Egreja ordin[n]ou / çinque festas, porque achou / çinque letras no nome sou, / como vos quero depa[r]tir* (CSM 410.14-17). || **CT [2].** *Éytor departeu a terçeyra aaz* (CT 121.52). | *et ferirõnos de tal gisa que tódoslos departirõ* (CT 131.44-5). || **MS [2].** *departida das outras estrelas* (MS 216). | *“Et en aquel tempo tragerã ao Señor Deus das ostes et poboo departido* (MS 218).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: departir, partir

↳: departir

dependorar [5] (< de- + pendorar) vbo. ‘colgar’

dependorar [1]: CSM [1]. *Enas unllas atan ben / o teve, macar gross' era, / que sol non caeu per ren; / e assi chamand' estava | a Sennor que nos manten, / dependorado das unllas | e colgado por caer* (CSM 242.26-29).

depondorar [2]: MS [2]. *Et ena çinta que el tragia a rredor avia oyto palmos sen aquela que se depondoraua de la fiuela a fondo* (MS 133). | *et poseas y hu ainda seẽ ante o seu altar depondoradas en testemoyo d'este miragre* (MS 194).

depundurar [2]: CT [1]. *en tal gisa de Vlixas foy depundurado da sela por caer quanto poderia tirar hũ*

arquo (CT 134.26). || **MS** [1]. *Ante o altar estã depunduradas tres laãpaas grãdes a onrra de lhesucristo et de Santiago* (MS 167).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: dependorar-dependurar/pendorar-pendurar

Ⓟ: dependurar, pendurar

derraigar [1] (< *de-* + *raigar* [< RADICARE])
vbo. ‘arrancar pola raíz’

derraigar [1]: **CSM** [1]. *Os maos feitos, dar-t-ia | porende maa norte, / e levaría o demo | ta alma en sorte; / mais contra todas tas coitas | darei gran conorte; / poren maa voontade | de ti derryga* (CSM 399.42-45).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: desarraigat | de-/des-

Ⓟ: desarraigat

desoterrar [1] (< *de-* + *soterrar*) **vbo. ‘soterrar’**

desoterrar [1]: **CSM** [1]. *En desoterra-lo / e dali leva-lo / e despois deita-lo / como merecia; / ca maravillosa*

/ vertude fez en mostra-lo / a mui virtuosa (CSM 195.191-197).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: soterrar, enterrar

Ⓟ: soterrar

detardar [3] (< *de-* + *tardar*) **vbo. ‘atrasar’**

detardar [3]: **CSM** [1]. *Como dizen que andou / pera o mundo salvar; / mas se de quant’ el mostrou / foss’ a mi que quer mostrar, / faria-me logo sou / crischão, sen detardar, / e crismar / con estes mouros barvudos* (CSM 46.52-59). || **CT** [1]. *nõ queyrades mays detardar a questo que uos digo* (CT 138.12). || **CSMI** [1]. *Os quaes canonigos, indo perllo camiño, adoesceu Ungo de grande enfermidade, et Vicente se finou enno camiño porlo qual se detardaron as leteras* (CSMI VI.6.2.10-12).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: tardar/detardar

Ⓟ: detardar

7.2.6. Prefixo <des->

desaconsellar [4] (< *des-* + *aconsellar*) **vbo. ‘disuadir, contraindicar’**

desaconsellar [2]: **LP** [2]. *que m’aconselh’! E desaconsellado / fiqu’eu sen vós, e non ar fica migo, (LP 120,1). | e, meus amigos, por Deus, que farei / eu, sen conselho, desaconsellado?: (LP 116,20). || **CSM** [2]. *E ar quero-vos demostrar / gran lediç’ aficada / que ouv’ ela, u vyu alçar / a nuv’ enlumẽada / seu Fill’; e poys alçada / ontr’ a gent’ assũada, / muy desaconsellada, / dizend’: Assi verrá juygar, est’ é cousa provada* (CSM 1.53-62). | *Hũas a mesquiños, enfermos, coitados, / e outras a pobres muit’ envergonnados, / e aconsellava desaconsellados; / assi do seu todos avian quynnões* (CSM 145.15-18).*

desaconsellar [2]: **CSM** [2]. *E ar quero-vos demostrar / gran lediç’ aficada / que ouv’ ela, u vyu alçar / a nuv’ enlumẽada / seu Fill’; e poys alçada / ontr’ a gent’*

assũada, / muy desaconsellada, / dizend’: Assi verrá juygar, est’ é cousa provada (CSM 1.53-62). | *Hũas a mesquiños, enfermos, coitados, / e outras a pobres muit’ envergonnados, / e aconsellava desaconsellados; / assi do seu todos avian quynnões* (CSM 145.15-18).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: desaconsellar

Ⓟ: desaconsellar

desacordar [5] (< *des-* + *acordar*) **vbo. ‘perder os sentidos, desmaiar’**

desacordar [5]: **LP** [5]. *E, mentr’eu d’ela fui namorado, / nunca me viron desacordado, / mais ora ja non á i recado, (LP 143,7). | Quant’eu pugi no coração / mi fez ela desacordar, (LP 147,19). | Achei-o eu jazer desacordado, / que non cuidei que podesse guarir (LP 43,6). | Achei-o eu mal doente, u jazia /*

7. Dicionario de afixos do galego medieval

desacordado *todo con o mal; (LP 43,6). | se lh'o corpo non aventuran i, / non guarra ja, ca jaz **desacordado** (LP 154,13).*

Ⓢ: XIII

Ⓣ: -

Ⓤ: desacordar

desafazer [1] (< *des-* + *afazer*) *vbo.* ‘desacostumar, facer perder o costume’

desafazer [1]: *CSM* [1]. *E foi-sse logo a Salas, | que sol non tardou niente, / e levou sigo a livra | da cera de bõa mente; / e ya muy ledó, como | quen sse sen niun mal sente, / pero tan gran temp' ouvera | os pes d' andar **desafeitos** (CSM 166.15-18).*

Ⓢ: XIII

Ⓣ: -

Ⓤ: desafacer

desafear [1] (< *des-* + *afear*) *vbo.* ‘facer perder a feúra, tornar bonito’

desafear [1]: *CT* [1]. *cõmoquer que jaquanto a **desafeaua** as sobrẽçellas (CT 73.4-5).*

Ⓢ: XIV

Ⓣ: -

Ⓤ: desafear

desafiar [3] (< *des-* + *afiar*) *vbo.* ‘dirixir provocación, retando a combate’

desafiar [3]: *LP* [1]. *el ouve de min despeito / e mandou-me **desafiar**; (LP 63,38). || CSM* [1]. *Daquest' o marido dela | sol non sabia mandado; / e quando chegou a Elvas, | foi logo **desafiado** / dos parentes dela todos, | e sen esto recadado / o ouvera o alcayde; | mas foguei aa fronteira (CSM 213.31-34). || *CT* [1]. *Et nõ mostrauã hũ a outro que sse queriã **desafiar** (CT 40.26).**

Ⓢ: XIII

Ⓣ: desfiar

Ⓤ: desafiar

desafiuzar [1] (< *des-* + *afiuzar*) *vbo.* ‘desesperar, perder a confianza’

desafiuzar [1]: *MS* [1]. *et ja **desafiuzado** de sua vida (MS 195).*

Ⓢ: XIV

Ⓣ: desfiuzar

Ⓤ: -

desguisar [1] (< *des-* + *guisar*) *vbo.* ‘promover desaguisado’

desguisar [1]: *CSM* [1]. *Tod' aquest' assi foi feito, | ca o quis a verdadeira / Madre de Deus piadosa, | santa e mui justiceira, / que non quis que en ssa casa | fossen per nulla maneira / feiras cousas **desguisadas** | nen cobiiças per pobreza (CSM 302.25-28).*

Ⓢ: XIII

Ⓣ: desaguisar

Ⓤ: desguisar

desamar [25] (< *des-* + *amar*) *vbo.* ‘deixar de amar, ter odio’

desamar [25]: *LP* [20]. *e, pois mi Deus poder non dá / que vos **desame**, assi m'ei ja / vosc'a perder, por vos amar. (LP 8,1). | E non foi ome atẽes aqui, / cousa que eu ben entendi, / que me quisesse **desamar**, (LP 12,4). | pero m'ora **desamades** / logu'enton amado serei (LP 25,124). | Mais se m'ela **desamará**, / Eu me busquei este mal, e maior, (LP 47,30). | Ca vos non posso, senhor, **desamar**, / nen poss'amor, que me força, forçar. / E, mia senhor, per boa fe, / pois soubestes que vos amei, / me **desamastes**, eu o sei, (LP 66,6). | e, se m'alguen **desamar**, prazer-lh'-á / d'oir o mal que me per amor ven, (LP 94,1). | oj'eu vus amo e, se el mi perdon, / **desamo** min porque me **desamades** (LP 97,42). | ¿como podedes **desamar** / quen s'assi por voss'ome ten? (LP 109,1). | ¿E por que me **desamades**, / ai! melhor das que eu sei? (LP 111,3). | Se eu podesse **desamar** / a quen me sempre **desamou** (LP 120,46). | E, senhor rei de Portugal, aquí / julgad'ora se eu, amand'assi, / dev'a seer **desamado** por én. (LP 129,1). | mais, mia senhor, direi-vus ùa ren: / non vus am'eu por vus ar **desamar** (LP 151,26). | Nona **desamo** nen amo eu: / ela por que mi á desamor? (LP 56,15). | Nona **desamo** nen amo eu: / ela por que mi á desamor? (LP 56,15) | e, pero eu sei que me vós **desamades**, / non xi m'obrida o amor de*

Maria. (LP 81,19). | *nen nunc'amou molher nen seu solaz, / nen desamou fidalgo nen vilão;* (LP 120,6). | *Todos vos dizem, senhor, con enveja, / que desamades eles e mi non.* (LP 130,1). || CSM [3]. *En Ultramar dest' avêo | miragre grand' e mui bel / que mostrou Santa Maria, | Madre de Deus Manuel, / a un soldan poderoso, | porque era mui cruel / e poren' aos crischãos | desamava mais que al* (CSM 165.5-8). | *Poren muit' a envidos | enton llo outorguei, / e toda a Aljama | foi ao mouro rei / que o fazer mandasse; | mas diss' el: "Non farei, / ca os que Mariame | desama, mal os trilla* (CSM 169.48-51). | *El indo per un caminno mui des[s]egurado, / chegou aquel mandadeir' e fillou-o privado / e adusse-o al cond'; e foi logo deitado / en priijões, u jouvessen quantos desamamos* (CSM 363.15-18). || CT [2]. *ca el jazia entre jentes que o desamauã moyto* (CT 6.90). | *ca sabede que uos desamo quanto posso porlo mao cõsello et desleal que ãno outro dia destes a el rrey* (CT 157.9).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: desamar

desamor [43] (< des- + amor) subst. masc. 'ausencia de amor'

desamor [43]: LP [39]. *E, se lhi mostrass'algum desamor, / non se podia guardar de morte,* (LP 25,61). | *Ela trabalha-se, á gran sazon, / de lhi fazer o vosso desamor / aver e á ende mui gran sabor;* (LP 25,10). | *desamor, e con este mal / de morrer non mi pesaria* (LP 25,134). | *Madre, pois vós desamor avedes / a meu amigo, por que sabedes / ca mi quer ben, vee-lo-ei* (LP 11,6). | *Por desamor que lhi sempr'ouvestes, / madre velida, des que soubestes / ca mi quer ben, vee-lo ei* (LP 11,6). | *pero vejo-vos aver desamor / d'el, amiga, e esto vos conven,* (LP 63,29). | *E confonda quen á tan gran sabor / d'antré min e vós meter desamor, / ca maior amor no mundo non é.* (LP 63,35). | *per que viv'eu, amigos, na maior / coita do mundo, ca, mao pecado, / sempr'eu ouve por amar desamor;* (LP 9,7). | *des i ar ei gran mal e desamor / de vós, e por én, mia senhor, non sei* (LP 9,11). | *mal que posso, e pero nozir / non mi devia desamor* (LP 25,25). | *E pero mi avedes gran desamor, / se soubessedes quanto mal levei* (LP

25,105). | *mais a min ven da mia senhor / quanto mal ei, per desamor* (LP 30,24). | *mais a min ven da mia senhor / quanto mal ei, per desamor* (LP 30,24). | *mais a min ven da mia senhor / quanto mal ei, per desamor* (LP 30,24). | *que m'ela ten; e que peor / poss'aver ca seu desamor?* (LP 30,24). | *E se m'ela desamor ten, / Eu me busquei este mal, e maior,* (LP 47,30). | *Dizedes que mi avedes desamor / porque moro preto de vós, senhor,* (LP 63,64). | *e, pois m'ela faz mal e desamor, / ben vos posso con verdade dizer:* (LP 71,1). | *Quando a filhei por senhor, / non me mostrava desamor* (LP 72,17). | *se quisesse ja mia senhor / como mi a tort'á desamor* (LP 78,3). | *non catedes o desamor / que m'avedes, nen o pesar* (LP 78,21). | *a quen el quis que vus non visse! / e ar fez logo mui gran desamor* (LP 104,6). | *Min pres forzadament'Amor / e fez-mi amar quen nunc'amou, / e fez-mi tort'e desamor* (LP 111,5). | *ca me temia de seu desamor, / e ora ja non ei ren que temer* (LP 133,3). | *e se por est'an queixume de mi / as outras donas, ou mi an desamor* (LP 148,9). | *mais ar ajan de seu quen as loar / e a quen ajan por én desamor* (LP 148,9). | *Ca se d'al ouvesse poder, / aver-vus-ia desamor* (LP 149,1). | *se vosso desamor, que m'ora ten / forçado, non fezerdes obridar / ca mentr'eu vosso desamor oer,* (LP 149,2). | *Don Estevão diz que desamor / á con el-Rei, e sei eu ca ment'i:* (LP 16,5). | *ca, avendo-mi vós desamor, / u vos ameí, sempr'a servir,* (LP 46,1). | *Colheu comigo desamor, / como se lh'ouvess'amor eu, / por que ouvesse desamor / d'algúen por mí, ou amor eu. / Nona desamo nen amo eu: / ela por que mi á desamor?* (LP 56,15). | *Colheu comigo desamor, / come se lh'ouvesse amor eu, / por que ouvesse desamor / d'alguen por mí, ou amor eu; / non a desamo nen amo eu; / ela porque mi á desamor?* (LP 56,15). | *de tal amor non ei eu que fazer / nen outrossi ei eu por que temer / o desamor, que non mi á nuzir nada.* (LP 120,25). | *e an-lh'as gentes poren desamor, / per bõa voz que perdeu con mal sên,* (LP 125,14). || CSM [3]. *Macar o cavaleir' assi despreçar se viu / da que el amava, e seu desamor sentiu, / pero, con tod' esto, o coração non partiu / de querer seu ben e de o mais d'al cobiiçar* (CSM 16.25-28). | *Em Armenteira foi um lavrador, / que um cavaleiro, por desamor / mui grande que avi' a seu sennor, / foi polo*

7. Dicionario de afixos do galego medieval

*matar, / per nome Mateus (CSM 22.10-13). | E ela lle disse logo: “Para-mi ben mentes, / ca eu sōo a que tu e todos teus parentes / avedes mui gran **desamor** en todas sazões, / e matastes-me meu Fillo come mui felões (CSM 85.32-35). || CT [1]. ca Peleus ben sabia que entre elles et troyãos auja grã **desamor** (CT 18.11).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

Ⓜ: desamor

desaparecer [5] (< des- + aparecer) vbo. ‘deixar de estar visíbel, á vista’

desapareçer [5]: MS [5]. *Et entō o caualeiro **desapareçulle**, et el espantouse com grã medo, et leuātouse moy çedo de manãa et cōtou a todos o que lle acaçera et todo los da oste marauillarōse moyto et falando ontre sy de tã grã cousa, adesora oyrō moy grãdes braados ão aer asi cōmo rroydo de leōs et de lobos et de touros (MS 87). | Et entō **desapareçulles** o benaventurado apostolo (MS 186). | Et entō **quebrantoulle** as cadeas et **desapareçulle** (MS 191). | Et despois que lle esto diso, **desapareçulle** (MS 202). | Et desque esto ouve dito, **desapareçulle** (MS 210).*

Ⓜ: XIV

Ⓜ: desaparecer

Ⓜ: desaparecer

desapor [1] (< des- + apor) vbo. ‘separar, retirar o que estaba posto’

desapor [1]: CSM [1]. *Ond’ avēo na gran festa | desta Virgen de Agosto / que entrou ñu ome bōo, | e viu estar **desaposto** / o altar e disse logo: | “Par Deus, muit’ é gran dēosto / d’o feito da Virgen santa | seer metud’ a trebello (CSM 273.20-23).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: depor

Ⓜ: desapor

desapostura [1] (< des- + apostura) subst. fem. ‘sen xentileza, sen elegancia; impertinente’

desapostura [1]: CSM [1]. *Non conven que seja feita | nihũa **desapostura** / eno logar en que se seve | da Virgen a ssa fegura (CSM 312.3-4).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: apostura

Ⓜ: desapostura

desaprender [6] (< des- + aprender) vbo. ‘esquecer o xa sabido’

desaprender [6]: CSM [5]. *Pois est’ ouve dito, tan gran sanna lle creceu, / que aa omagen foi e ll’ o Fillo tolleu / per força dos braços e **desaprendeu**, / dizend’: “ Este terrei eu trões que vir (CSM 76.26-29). | Ali se **desaprendeu** / dela log’ a sela / e ant’ o altar caeu / da Madre-donzela, / que senpre quer nosso ben; / e ya por vee-la / gente daquend’ e dalen (CSM 153.47-53). | A volta foi no logar | grand’, e os romeus correron / aa moça, e enton | dos panos la desbolveron / e viron-l[ll’ o braç’ ali | **desapreso**, e renderon / graças a Santa Maria, | que é Sennor d’apostura (CSM 224.55-58). | Pois assi ouve chorado, | log’ a Sennor das sennores / lle valeu, que senpr’ acorre | de grad’ aos peccadores, / e **desaprendeu-ll’** as mãos | e tolleu-ll’ end’ as doores; / por que todon ben devemos | aver en ela fiança (CSM 289.35-38). || MS [1]. come[ç]ou a fazer moy grã doo et rrogar aos apostolos et mayormēte a Sam Pero que o **desaprendese** do leito et disolle (MS 229).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: desrender

Ⓜ: desaprender

desarmar [3] (< des- + armar) vbo. ‘librarse de amadura, de armas; estar sen armas’

desarmar [3]: LP [1]. *que cavaleiro da vila matasse / se non vós, que iades **desarmado**. (LP 94,10). || CT [3]. Et porque estatuã **desarmados** et sen sospeyta (CT 42.16). | que lles ño podería durar longament nehũa jente **desarmada** (CT 110.35). | Desy desacualgou logo et quisoo **desarmar** de tódaslas armas que tragía (CT 127.17). | et deçeusse logo porlo **desarmar** (CT 141.108-109).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

Ⓜ: desarmar

desarraigar [1] (< *des-* + *arraigar*) *vbo.*
‘arrancar pola raíz’

desarreigar [1]: LP [1]. *e el queria de vós, desarreigado, / de vos veer assi mal aspeitado, (LP 30,35).*

Ⓜ: XIII

↻: derraigar, desraigar

↳: desarraigar

desasperar [23] (< *des-* + *asperar*) *vbo.* ‘facen perder as esperanças, impacientar’

desasperar [23]: LP [12]. *Non sei, amigo, molher que passasse / coita qual eu passo que ja durasse / que non morress'ou desasperasse, (LP 25,54).* | non o quero guarir, nen o matar, / nen o quero de mí **desasperar**. (LP 25,61). | non o quero guarir, nen o matar, / nen o quero de mí **desasperar**. (LP 25,61). | non o quero guarir, nen o matar, / nen o quero de mí **desasperar**. (LP 25,61). | *De o veerdes gran prazer ei i, / pois do meu ben desasperad'está, / por end', amiga, dizede-lhi assi: (LP 25,82).* | *pois min Amor non quer leixar / e dá-m'esforç'e asperança, / mal venh'a quen se d'el desasperar. (LP 14,2).* | *Ca per Amor cuid'eu mais a valer, / e os que d'el desasperados son / nunca poderán nen un ben aver, (LP 14,2).* | *e dá-m'esforç'e asperança, / mal venh'a quen se d'el desasperar. (LP 14,2).* | *e dá-m'esforç'e asperança, / mal venh'a quen se d'el desasperar. (LP 14,2).* | *A que mi faz querer mal mi medês / e quantos amigos soia aver / e desasperar de Deus, que mi pes, (LP 25,5).* | *Mal sên é per-desasperar / ome de mui gran ben aver (LP 63,60).* | *que, u sa gente d'el desasperou, / feriu tres peidos e determinhou (LP 43,6).* || **CSM [9].** *Macar ome per folia / aginna caer pod' en pecado, / do ben de Santa Maria / non dev' a seer / desasperado (CSM 11.3-8).* | *ESTA É COMO SANTA MARIA CONVERTE UN CAVALEIRO / NAMORADO, QUE SS' OUVER' A DESASPERAR PORQUE NON / PODIA AVER SA AMIGA (CSM 16.1-3).* | *E desta razon vos quer' eu agora dizer / fremoso miragre, que foi en França fazer / a Madre de Deus, que non quiso leixar perder / un namorado que ss' ouver' a desasperar (CSM 16.5-8).* | *Quand' aquest' oyu aquel ome cativo, / quiser' enton seer mais moirto ca vivo; / e semellou-lle consello muit' esquivo, / e teve-*

ss' enton ja por desasperado (CSM 65.75-78). | *Ela assi jazendo, / que era mais morta ca viva, / braamand' e gemendo / e chamando-sse mui cativa, / con tan gran door esquiva, / que desanparada / foi; e desasperada (CSM 89.22-28).* | *Pois seus tres fillos ouve | mortos a malfadada / per consello do demo, | foi ben desasperada / que per ren que fezesse | nunca ja perdõada / de Deus nen de sa Madre | seer non poderia (CSM 201.30-33).* | *Madre de Deus, son tan muitos | que, se me non [perdõares / tu que o [ben] fazer podes, | ou sse me non anparares / destes que me matar queren, | par Deus, muitos de pesares / te farán os malcreentes | que andan desasperados (CSM 233.30-33).* | *Maravillosos miragres | Santa Maria mostrar / vai por nos, que no-lo demos | non faça desasperar (CSM 272.3-4).* | *Que aquesto o demo | fazia, sen dultar, / que lle metia medo | polo desasperar; / mas sse ele quisesse | ñu vesso rezar / da Virgen groriosa, | log' o demo felon (CSM 284.30-33).* || **MS [1].** *–Et seëdo ja desasperado para morte, chamey Santiago et en chamãdo o nome del sayome a seeta tã rregeamente por la orella coño se saysse entõ da beesta (MS 3).* || **CSMI [1].** *O qual pasou moitos traballos en guerras con os caballeiros de seu arçobispado et con os cidaaos desta cidade de Santiago, outrosi con o conde de Trastamar que se apoderou enna cidade; porlo qual, el indo a mandado de noso señor el rei, se levantaron contra el, non lle querendo obedescer por señor, et esto porlos pedidos grandes que el deitara enna cibdade; et villas et lugares desasperaron del (CSMI III.3.1.3-7).*

Ⓜ: XIII

↻: desesperar

↳: desesperar

desasperança [1] (< *des-* + *asperança*) *subst. fem.* ‘falta ou perda da esperanza’

desasperança [1]: CT [1]. *ca trã grã descõforto et tã grã desasperança tomarã en ssy deste dãno tã mao que nõ seyrã'a batalla cõnosco (CT 153.39).*

Ⓜ: XIII

↻: desesperar

↳: desesperar

desassanhar [5] (< des- + assanhar) vbo. ‘facér perder ou perder a saña’

desassanhar [5]: LP [1]. e, se soubess'eu, madre, ca mi sanhud'ia, / **desassanha-lo-ia.** (LP 86,2). | e, se soubess'eu, madre, ca mi sanhud'ia, / **desassanha-lo-ia.** (LP 86,2). | e, se soubess'eu, madre, ca mi sanhud'ia, / **desassanha-lo-ia.** (LP 86,2). | *mais, se mi vos assanhei, / desassanhar-mi-vos ei.* (LP 123,3). | —*Filha, po-lo desassanhar, / falaredes per meu grado, / pois lhi assi ei demandado.* (LP 142,1).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: desensanhar

Ⓢ: desasanhar

desasuxar [1] (< des- + asuxar) vbo. ‘afrouxar, desatar’

desasuxar [1]: MS [1]. —*Et eu seêdo asi vyn visiulemente Santiago que me desasuxou o laço da gargãta et fezme o corpo estar coñmo se estouese sobre hũa escaada* (MS 8).

Ⓜ: XIV

Ⓞ: desaxustar

Ⓢ: desasuxar

desatar [4] (< des- + atar) vbo. ‘desfacer un nó’

desatar [4]: CSM [4]. *Ante que a alva do dia chegasse / diss' el a ssa madre que o desatasse, / ca ja são era, e que o catasse; / e ela o fez log', e achou-ll' iguaes* (CSM 114.41-44). | *A que ss' ele noit' e dia senpr' acomendava / e que o daquel pecado tirasse rogava, / que o ben que el fazia todo desatava / e fazia sa promessa sempre mentireira* (CSM 137.20-23). | *Pero muito fiava / na que o mal desata,* (CSM 182.22-23). | *Ca en ela os santos se catan, / e pelo seu rogo se desatan / os peccados dos que ben baratan, / de que o dem' á muy grand' enveja* (CSM 280.4-7).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: desatar

desaveença [3] (< des- + aveença) subst. fem. ‘acto e/ou efecto de desavir; discordia, querela’

desauijnça [2]: CT [1]. *todo o partirõ por tâ grã rrecado que nõ ouuo entre eles desauijnça nõ enueia* (CT 190.6). | *Este desamor et esta desauijnça que a estoria de suso conta tâto durou éntrelos gregos ata que chegou y Antenor et outros moytos caualeyros preçados que erã priuados dos rreys* (CT 450.3).

desaveença [1]: CSM [1]. *COMO SANTA MARIA DE [TUDIA] FEZ A HA CAVALGADA / DE CRISCHÃOS E OUTRA DE MOUROS QUE MASERON HÛA / NOITE CABO DA SA EIGREJA E NON SE VIRON, POR NON / AVEREN ONTR' ELES DESAVÊENÇA* (CSM 344.1-4).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: desavenza, desavinza, desavenencia

Ⓢ: desavinza

desaventura [4] (< des- + aventura) subst. fem. ‘ausencia de aventura, má fortuna’

desaventura [4]: LP [4]. *contra mia desaventura / non val amar nen servir,* (LP 94,4). | *contra mia desaventura / non val amar nen servir,* (LP 94,4). | *contra mia desaventura / non val amar nen servir,* (LP 94,4). | *contra mia desaventura / non val amar nen servir,* (LP 94,4).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: desventura

Ⓢ: desventura

desaventurar [5] (< des- + aventurar) vbo. ‘tirar a ventura, tornar infeliz’

desaventurar [5]: LP [3]. *Mais mia senhor fui desaventurado / u me vos Deus fez primeiro veer,* (LP 125,52). | *Ca fostes sempre desaventurado; / mais, pois vos ora Deus tanto ben deu,* (LP 16,8). | *Meus amigos, tan desaventurado / me fez Deus, que non sei oj'eu quen / fosse no mund'en peor ponto nado* (LP 116,16). || **MS [2].** —*Et tomou ênas mãos hũu seu fillo que amaua moyto, et diso: —Desaventurada madre et mais desaventurado fillo! en tâ grã fame et en tâ grã traballo et en tâ grã perigoo para que te gardei? ven agora, meu fillo, et seeras mājtar da tua madre, et ficara por enxêplo da miña coyta et da miña maldade* (MS 42).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: desventurar

↳: desventurar

desaventuroso -a [1] (< des- + aventuroso/a) adx. ‘que non ten ventura’

desaventuroso -a [1]: LT [1]. —*Sabede ora, cavaleiro desaventuroso, que non ei ora voontade de batalla, ca tal é meu costume de me non combater con cavaleiro depois que o derribo (LTV.95-97).*

Ⓜ: XIV

Ⓞ: desaventurado, desventurado

↳: desaventuroso

desavergonhar [1] (< des- + avergonhar) vbo. ‘facen perder ou perder a vergoña’

desavergonhar [1]: LP [1]. *E quen se ten por desavergonhado / por dizer sempr'a quantos vir pesar (LP 120,11).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: desvergonhar

↳: desavergoñar

desavir [2] (< des- + avir) vbo. ‘pórse en desavenza’

desavir [2]: LP [1]. *pola manceba, que se desaven / dela; e, pois lh'ali non quer viver (LP 81,4). || CT [1]. et andan desauitúdas entre ssy (CT 29.21).*

Ⓜ: XIV

Ⓞ: -

↳: desavir

desbaratar [12] (< des- + baratar) vbo. ‘desperdiar, gastar indebidamente; derrotar, destrozar’

desbaratar [12]: LP [2]. *Joan Bol'anda mal desbaratado / e anda trist'e faz muit'aguizado, (LP 25,41). | O que seu -mal pecado!- / foi, é desbaratado; (LP 25,49). || CSM [3]. ESTA É COMO ABOYUÇAF FOY DESBARATADO EN MARROCOS / PELA SINA DE SANTA MARIA (CSM 181.1-2). | Toda-las relicas achou mal danadas / e as arcas en que seyan mal desbaratadas; / mais as de Santa Maria eran ben*

guardadas, / ca o dano das sas cousas mui ben se sacude (CSM 257.20-23). | [C]OMO ÛUS ALMOGAVARES, QUE SENPRE ENTRAVAN A TERRA / DE MOUROS E ERAN DESBARATADOS, REVERON VIGIA NA / CAPELA DO AL[CA]ÇAR DE XEREZ E PROMETERON-LLE ÛA / DÕA, E ENTRARON EN CAVALGADA E GAN[N]ARON MUY GRAND' / ALGO (CSM 374.1-5). || LT [2]. Eles se cometeron de muitas partes muit' atrevidamente, assi que ben no cuidaron a desbaratar, mais de guisa coñocian os golpes, que disian que era boo cavaleiro d'armas a maravilla e o máis arrizado e o máis ardido que nunca entr' eles entrara (LT IX.156-159). | —Vós veeredes, a boa fe, que aquel cavaleiro que está ende os vencerá todos ou desbaratará, e, se Deus me valla, venceria e mataria taes X como eles, ca estes nossos son boos se non fugen (LT X.171-173). || CT [2]. os gregos forã todos desbaratados et maltreytos (CT 108.13). | Et essa ora forõ os da vila descõfortados et maltreytos et desbaratados (CT 118.15). || CSMI [3]. Et aqui foi desbaratado o dito don Rodrigo por el rei Tarique que veeo con os mouros de alen-mar, et venceron el rei don Rodrigo porlos seus pecados (CSMI II.2.8.3-5). | Et el rei don Rodrigo, seendo desbaratado, fogueu, et dizen que fezo grandes penitencias (CSMI II.2.8.8-9). | Enno camiño se lançou hũu capitán do conde de Lemos et lle matou muita gente, et o desbaratou et lle predeu dous fillos, porlo qual estiveron presos gran tempo (CSMI III.3.1.29-31).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: baratar, embaratar

↳: desbaratar

descadear [1] (< des- + cadear) vbo. ‘desprenderse de cadea’

descadear [1]: LP [1]. *ca, pois o cadead'en foi perder, / sempr'a maeta andou descadeada. (LP 120,20).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: desencadear

↳: descadear, desencadear

descavalgar [2] (< des- + cavalgar) vbo. ‘descer do cavalo, desmontarse’

7. Dicionario de afixos do galego medieval

descualgar [2]: CT [2]. *Et forð descualgar aa porta do paaço hu el rrey (CT 99.19). | Desý descualgou logo et quísoo desarmar de tódaslas armas que tragía (CT 127.17).*

Ⓢ: XIII

Ⓤ: descavalgar

Ⓤ: descavalgar

descercar [2] (< des- + cercar) vbo. ‘levantar o cerco’

descerquar [1]: CSMI [1]. *Outrosi resgistiron con o arçobispo don Rodrigo o cabildo de Santiago enna villa de Padron acerca de dous anos, fasta que se descerquou a cibdade et se partio dende o conde de Trastamar para sua terra (CSMI III.3.1.27-29).*

desçerquar [1]: CT [1]. *fara desçercar estar uila (CT 25.6). | ca el era aquel en que aujã asperança de seer per el uẽgados et desçerquados (CT 143.5).*

Ⓢ: XIV

Ⓤ: descercar

Ⓤ: descercar

descolgar [1] (< des- + colgar) vbo. ‘soltar, despendurar’

descolgar [1]: CSM [1]. *E disse: “ Amigos, ide | taste e descolgade ” (CSM 175.63).*

Ⓢ: XIII

Ⓤ: decolgar

Ⓤ: descolgar

descomunal [15] (< des- + comunal) adx. ‘que non é común, inmenso, extraordinario’

descomūal [3]: CSM [3]. *Ca os nembros lles cayan, / e sol dormir nen comer / per nulla ren non podian / nen en seus pees s’ erger, / e ante ja querrian mortos seer / que sofrer door atan descomūal (CSM 91.34-39). | E mester lle foi, ca un dia acharon- / no seus ãemigos e mal o chagaron / de guisa que todo o espedaçaron, / cal le deron colbes mui descomūaes (CSM 114.16-19). | O marido amava mui mais d’ al; / mais ssa sogra lle queria tan gran mal, / per que lle buscou morte descomūal, como vos per mi ora dito será (CSM 186.15-18).*

descomunal [12]: LP [7]. *El, amiga, achei eu andar tal / come morto, ca é descomunal / o mal que sofr’e a coita mortal, (LP 25,68). | E pois tamanho foi o erro meu / que lhi fiz torto tan descomunal, (LP 25,53). | E pero que ei de sofrer / a morte mui descomunal, (LP 25,84). | des i é cousa mui descomunal / de matardes min, que merecedor / nunca vos foi de mort’; e pois que al / de mal nunca Deus en vós quis poer, (LP 25,125). | que ala non pederia aver tal / coita qual sofri, tan descomunal, (LP 34,1). | E pois razon atan descomunal / fostes filhar, e que tan pouco val (LP 18,34). | mais Deus, que o fez tan descomunal, / lhi queira dar por saude, doença. (LP 71,6). || CSM [5]. Se é verdade que tanto mal / fezeistes, e tan descomunal, / como mi dizen (CSM 97.49-51). | “E porende vos consello”, | diss’ enton un deles, | meus / amigos, que nos vaaamos; | ca muit’ é descomunal (CSM 121.42-43). | E por aquesto madeira | fazian ali trager, / pedra e cal e arẽa; | e desta guis’ a fazer / começaron a ygreja | tan grande, que ben caber / podess’ y muita de gente, | pero non descomunal (CSM 266.16-19). | Assi raviando fillavan-ss’ a travar / de ssi ou d’outros que podian tomar, / e por aquesto fóronos ben liar / de liadura forte descomunal (CSM 275.15-18). | E ainda te rogo | Sennor espirital, / que rogues a teu Fillo | que el me dé atal / siso, per que non caia | en pecado mortal, / e que non aja medo | do gran fog’ infernal, / e me guarde meu corpo | d’ocajon e de mal / e d’amig’ encuberto, | que a gran coita fal, / e de quen ten en pouco | de seer desleal, / e daquel que se preça | muit’ e mui pouco val, / e de quen en seus feitos | sempr’ é descomunal (CSM 401.72-80).*

Ⓢ: XIII

Ⓤ: descomunal

Ⓤ: descomunal

desconfortar [1] (< des- + confortar) vbo. ‘privar do conforto’

desconfortar [1]: CSM [1]. *per como m’ele os panos mandou, / u me partia d’el, desconfortado; (LP 77,6).*

Ⓢ: XIII

Ⓤ: desconfortar

Ⓤ: desconfortar

desconocer [3] (< des- + conocer) vbo. ‘ignorar, non ter coñecemento’

desconocer [3]: CSM [3]. *Teve-sse por peccador, / ca viu que aquel feito / era de Nostro Sennor; / poren per nium preito / non quis combater mandar, / e fez come sisudo, / e na vila foi entrar / dos seus desconoçudo (CSM 28.104-111). | Daquesta moller que tan gran torto fez, / que desconnoceu Deus e o mund’ e prez, / que fez feito mao, vil e tan rafez? (CSM 186.45-47). | Ben vennas, Mayo, | manss’ e non sannudo; / e nos roguemos | a que noss’ escudo / é, que nos guarde | de louç’ atrevudo / e d’ om’ ãayo | e desconoçudo (CSM 406.58-61).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓠ: descoñecer

desconsolar [1] (< des- + consolar) vbo. ‘causar desconsolación ou sentir desconsolo’

desconsollar [1]: CSMI [1]. *A egleja que recebiiste, a qual as de reger porla graça de Deus, porque moito tempo foi viuada et carente de pastor, he quasi destroida et desconssollada, porende debes a traballar, por que enla totalas cousas sejan ordenadas et dispostas a serviço de Deus, segun custume da santa Egleja Romana, constituindo ende cardeas, presbiteros et diaconos que dignamente posan sostéer o regemento ecclesiastico, cada hũu en seu oficio et que sabean governar a serviço et onra da Egleja de Santiago (CSMI VI.6.3.18-23).*

Ⓜ: XIV

Ⓞ: desconsolar

Ⓠ: desconsolar

descoser [1] (< des- + coser) vbo. ‘desfacer a costura; despregar’

descoser [1]: CT [1]. *Desy descoserõ logo mays de mill sinas (CT 114.8).*

Ⓜ: XIV

Ⓞ: -

Ⓠ: descoser

descoorado -a [1] (< des- + coorado, de coorar) adx. ‘falto de cor’

descoorado -a [1]: CSM [1]. *Que deu hũa voz tan grande, | que quantos estavan y / o oyron; e a terra | tremeu, segund’ aprendi, / e a omagen tan toste | redrou seu Fillo de ssi, / e perdeu fremosura | e tornou descoorada (CSM 164.26-29).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: descorado/a, descolorado/a

Ⓠ: descorado/a, descolorado/a

descousimento [1] (< des- + cousimento) subst. masc. ‘impertinencia, abuso, falta de respecto’

descousimento [1]: CSM [1]. *Gran piadad’ e mercee e nobreza, / daquestas tres á na Virgen assaz, / tan muit’ en, que maldade nen crueza / nen descousimento nunca lle praz (CSM 105.3-6).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: cousimento

Ⓠ: -

descrecer [1] (< des- + crecer) vbo. ‘diminuír, minguar’

descrecer [1]: CSM [1]. *Quand’ aquest’ouve dito | aquel herege sandeu, / log’ a aquela omagen | a cinta lle decendeu / juso como a moller virgen, | e logo lle descreceu / o ventr’, assi come ante | que foss’ ela conceber (CSM 406.40-43).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: decrecer | de-/des-

Ⓠ: decrecer

descreença [2] (< des- + creença) subst. fem. ‘falta de crenza’

descreença [2]: CSM [2]. *E quis comungar e fillar p̃edença, / mais non lla quiseron dar pola sentença / en que el jazia por sa descreença, / mais mandaron-lle que foss’ a seu prelado (CSM 65.35-38). | Ca pois viu que do pecado nunca p̃edença / el tevera que lle dessen, meteu sa femença / en tira-lo del, en guisa que en descreença / non caesse pelo demo, que senpre mal cheyra (CSM 137.35-38).*

Ⓜ: XIII

⊕: descrença

⊖: descrenza

descreente [1] (< des- + creente) adx. ‘que non cre’

descreente [1]: CSM [1]. *Aquesta moller cativa | foi de terra d’ Alemanna; / e perdendo aos dados, | creceu-ll’ en tan gran sanna / que fez hũa sandece, | e oyd’ ora quamanna, / por que guardados sejadés | de seerdes descreentes (CSM 294.16-19).*

⊕: XIII

⊖: -

⊖: descrente

descreer [19] (< des- + crer) vbo. ‘non crer, negar; amaldizoar’

descreer [19]: LP [6]. *por que con Deus, o padre spirital, / minguar quisestes, mal per descreestes (LP 18,34). | Maria Balteira, por que jogades / os dados, pois a eles descreedes? (LP 125,19). | que vós non devedes a descreer, / pois dona sodes e jogar queredes. (LP 125,19). | pois d’aquesto tan gran prazer avedes / de descreerdes; e direi-vos al: (LP 125,19). | E nunca vós, dona, per mi creades, | per este descreer que vós fazedes,(LP 125,19). | e se descreerdes, se Deus mi perdon, / per sonho, mui gran vergonça averedes.*

(LP 125,19). || **CSM [13].** *Pois ar fez perdon aver / a Theophilo, un seu / servo, que fora fazer / per consello dun judeu / carta por gãar poder / cono demo, lla deu; / e fez-ll’ en Deus descreer, / des i a ela negar (CSM 3.16-23). | Porque ajan de seer / seus miragres mais sabudos / da Virgen, deles fazer / vai ant’ omees descreudos (CSM 46.3-6). | COMO SANTA MARIA GUAREÇEU AO QUE LLE TORÇERA A / BOCA PORQUE DESCREELA EN ELA (CSM 61.1-2). | Que ena taverna beveu / e aos dados perdeu / algu’, e poren descreeu / mui descomunal- [...]mente (CSM 72.17-20). | Desto direi un miragre, onde gran façanna / fillaredes, que a Virgen fezo en Espanna / dun ome que de diabos hũa gran conpanna / levavan pera pãaren con os descreudos (CSM 119.6-9). | COME UUN OME D’ OSCA, QUE JOGAVA OS DADOS, DESCREEU / EN SANTA MARIA E PERDEU LOGO A FALA; E FOI*

A SANTA / MARIA DE SALAS EN ROMARIA E COBRÓ-A (CSM 163.1-3). | Pero que seja a gente | d’ outra lei [e] descreuda, / os que a Virgen mais aman, | a eses ela ajuda (CSM 181.3-4). | Mas non podera, / macar lo dissera, / con el, ca tevera / sempr’ en descreer (CSM 192.41-44). | E des i foi-sse mui ledó | o traedor descreudo (CSM 208.33). | COMO DEUS SE VINGOU DUN JOGRAR TAFUR QUE JOGAVA OS / DADOS E PORQUE PERDERA DESCREEU EN DEUS E EN SANTA / MARIA (CSM 238.1-3). | E repentiu-sse muito | do que foi descreer / e comungou (CSM 284.50-51). | Ca se en fazer serviço | a un bon ome prol ten, / quanto mais na Virgen santa | ond’ avemos todo ben; / e quen aquesto non creee, | sa creença non val ren, / ca descre’ en Deus, seu Fillo, | e en ela que Madr’ é (CSM 311.5-8). | E[n] un cativo d’ome que foi errar / porque do pee en hũa pedra dar / foi e doeu-sse; [e] poren braadar / começou e descreer (CSM 407.11-14).

⊕: XIII

⊖: -

⊖: descreer

desdizer [1] (< des- + dizer) vbo. ‘negar ou retirar (o que foi afirmado)’

desdizer [1]: LP [1]. *Por quantos eu vejo d’Amor queixar, / se ar visse quen se loasse én, / ben mi o podia desdizer alguen (LP 47,11).*

⊕: XIII

⊖: -

⊖: desdicir

desdizador [1] (< des- + dizidor) vbo. ‘detractor’

desdizador [1]: LP [1]. *d’antre min e todo-los trobadores / que de meu trobar son desdizidores (LP 88,13).*

⊕: XIII

⊖: -

⊖: desdizador

desembargar [3] (< des- + embargar) vbo. ‘suspender o embargo, desobstruir’

desembargar [2]: LP [2]. *Por tal juiz nunca ja mais sera / desembargad'este preito que ei, (LP 30,20). | D'úa cousa soo maravillado: / por que se quer ome desembargar / por posfaçar muito o deostar, (LP 120,11).*

desenbargar [1]: CSM [1]. *Ond' avêo que un dia, | seend' enserrada / en sa casa, foi cuidando | muit' a malfaldada / como matass' o menino; | ca desenbargada / seria se o colgasse | sequer d'ua viga (CSM 399.22-25).*

⊙: XIII

⊕: -

⊖: desembargar

desemparrar [40] (< des- + amparar) vbo.
'privar de amparo, abandonar'

desamparrar [4]: LP [3]. *Mais rog'a Deus que desamparrar / a quen mi assi desamparrou (LP 120,46). | Quen me vos assi vir desamparrar / e morrer por vós, pois eu morto for, (LP 79,19). | Ca assi faz-mi desamparrado / amor eno mundo viver (LP 151,28). || CSM [1]. Razon an de seeren | seus miragres contados / da Sennor que ampara | aos desamparrados (CSM 218.3-4).*

desanparar [14]: CSM [4]. *Se non foss' os do castelo | que pois se viron coitados, / que fillaron a omagen, | por seer mais anparados, / da Virgen enton, / Santa Maria, que para / mentes e que non / s seus nunca desanpara (CSM 51.21-26). | Ambos assi estiveron | ta que ela foi prennada; / enton o crerig' astroso | leixou-a desanparada, / e ela tornou-sse logo | vergonnosa e coitada, / andando sempre de noite, | come sse fosse ladrõa (CSM 55.20-23). | Ca a madre, que o trager / en un rocín y' ante ssi, / con el no rio foi caer, / como contaron a mi, / e ouve a desanparar / o fillo; e os astroso / fillaron-se muit' a chorar / ambos come perdidosos (CSM 171.35-42). | "Virgen Santa, de Deus Madre, | que font' es de todo ben, / non cates a meus pecados | nen ao meu mao sen; / mas tu que nunca faliste | a quen te chamou de ren, / non me queiras en tal coita, | mia Sennor, desanparar (CSM 291.30-33). || MS [5]. et onde eu moytas chagas et deostos et pelejas et escarnos et caenturas et cãsaço et fame et fame et frio et moytos outros traballos padeçon, encomêdoche,*

Señor esta mña alma en esta ora en que jasco, ca asi comõ por mñ et por los peccadores quisiste naçer et morrer en cruz et seer soterrado en moymento, et deçer aos Infernos et quebrantarlos et tirar ende os teus santos, et ao tercer dia rresurgir d'ontre os mortos et despois sobir aos çeos que nũca forõ desanparados da tua presenza et da tua santidade; asi a mña alma, Señor, por la tua misericordia seja liure da morte perdurauele que e o Inferno (MS 147-148). | que nõ desanpara aqueles que en el hã asperãça (MS 178). | acharas os teus cõpaneiros que desanpararõ a ti et ao [ẽ]fermo (MS 179). | et viose desanparado et forçado do auer et da besta en que tragia os fillos (MS 181). | rrogote et pidote por merçee que me nõ leixes agora aquí desanparado nẽ asi triste de uso falar et dizer d'aquesto que eu agora vejo que pode seer (MS 232). || CT [3]. Tódalas casas da vila ficarõ desanparadas (CT 7.10). | et desanpararõ todos (CT 108.26). | Et ben sey que ferrament farã de ssey falar ãnos torneos et que por pauor nẽ por couardia nõ desanpararã // a Troya ata que a gerra seia acabada (CT 110.73). || CSMI [2]. Mais como a misericordia de Deus non desanpara aaos que en ella confian, et porque o santo obispo era sen culpa, libroo Deus como adiante dira (CSMI IV.4.2.6-7). | Mais o señoer Deus non quiso desanparar a santa Egleja de Santiago de tan nobre pastor; doulle Deus saude (CSMI VI.6.13.14-15).

desemparrar [22]: LP [22]. *ca ja vos eu desempareei / en guisa, se Deus mi perdon, (LP 25,11). | E os que ja desemparrados son / de nos servir sabud'ẽ quaes son; / leixe-os Deus maa morte prender (LP 70,3). | —Amiga, desemparrado / era de vós e morria. (LP 70,25). | e non me quiseste desemparrar / ata que ven meu lum'e meu prazer, (LP 145,4). | Muit'ei, ai Amor, que te gradescer, / porque quiseste comigo morar / e non me quiseste desemparrar / ata que ven meu lum'e meu prazer, (LP 145,4). | e ficarã desemparrad'enton, / pois m'end'eu for, que mia senhor fez ir. (LP 7,10). | Pois mia senhor de mí non quer pensar, / nen agradecer-mi quanto a servi, / non me quer'eu por én desemparrar, (LP 8,5). | senhor u Deus nunca deu mal per ren / foi dar a min per que perdi o sen / e por que moir'assi desemparrado (LP 9,7). | Oi-mais quer'eu ja leixá-lo trobar / e quero-me desemparrar d'amor, (LP 25,60). | E lume d'estes olhos*

7. Dicionario de afixos do galego medieval

meus, / pois m'assi **desemparades** (LP 25,76). | e comecei logu'enton a riir / e er filhei-me logu'i a chorar, / como omen **desemparado** d'Amor (LP 34,1). | E pois me queria **desemparar**, / quando a vi, mandasse-me partir / logo de si! e mandasse-m'end'ir! (LP 72,2). | E pois viu que seu amor me forçou, / leixou-m'assi **desemparad'andar**. (LP 72,2). | se lh'algun tempo fiz pesar, por én / me leix'assi **desemparad'andar** (LP 75,12). | Por Deus, senhor, non me **desemparedes** / a voss'amor que m'assi quer matar; (LP 97,34). | a quen vos vir **desemparar** / min, que fui vosso pois vos vi, (LP 97,35). | Que farei eu, que vós **desemparades**? (LP 97,40). | Que eu assi fique **desamparado** / de vós, por que cuita grand'e coidado (LP 115,2). | E pois me assi **desemparar** / ùa senhor foi, des enton / eu cuidei ben per ren que non / podesse mais outra cobrar. (LP 111,1). | E ides-vos e min **desemparades**; / **desempare**-vos Deus, a que o eu digo! (LP 120,1).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

Ⓥ: desamparar

desencolher(se) [1] (< **des-** + **encoller(se)**) **vbo.** 'estender, alongar'

desencoller(se) [1]: **CSM** [1]. Assi que sse ll' estendendo / foron e **desencollendo**, / e levantou-sse correndo / e sayu-ss' ao portal (CSM 179.40-43).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

Ⓥ: desencoller(se)

desenganar [11] (< **des-** + **enganar**) **vbo.** 'saír de engano'

desenganar [11]: **LP** [10]. mais quero-vos eu **desenganar**, (LP 7,5). | e quero-vos end'eu **desenganar**: (LP 63,44). | e quero-vos end'eu **desenganar**: (LP 63,44). | e quero-vos end'eu **desenganar**: (LP 63,44). | e quer'end'eu **desenganar** / vós e quantos no mundo sei. (LP 104,10). | en todo ben, e des i mui coitado / me tev'Amor, pois que desenganado / fui dos que aman e dos que amaron. (LP 116,33). | E querend'eu todos **desenganar**, / o que m'esto, senhor, non outorgar (LP 121,4). | E quero-vos

ora **desenganar** / qual est'o ben que eu queria aver: (LP 125,25). | Mais quero-vus **desenganar**: / sobre todas vos quis Deus dar, (LP 125,50). | e quero-t'eu d'esto **desenganar**: / ben tanto sabes tu que é trobar (LP 75,10). | e por aquesto te **desenganei** (LP 75,10). | Don Fernando, pero mi mal digades, / quero-vos eu ora desenganar, (LP 125,10). || **CSM** [1]. Aynda de ta fazenda | mays te **desenganarey**: / deste dia a un ano | serás morto, eu o sey; / e a esto para mentes, | ca eu ant' a ti verrey / que moiras; e no meu Fillo, | que te fez, sempre confia (CSM 174.44-47).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

Ⓥ: desenganar

desenlaçar [4] (< **des-** + **enlaçar**) **vbo.** 'desprender o lazo'

desenlaçar [1]: **CT** [1]. et **desenlaçouille** o elmo (CT 108.17).

Ⓢ: XIV

Ⓤ: deslaçar

Ⓥ: desenlazar

desensandecer [5] (< **des-** + **ensandecer**) **vbo.** 'deixar de ser sandeu, desenlouquecer'

desensandecer [5]: **LP** [5]. que me queira ja mal, mal me farei / parecer e **desensandece-l'ei**. (LP 33,6). | que me queira ja mal, mal me farei / parecer e **desensandece-l'ei**. (LP 33,6). | que me queira ja mal, mal me farei / parecer e **desensandece-l'ei**. (LP 33,6). | e diz que perdeu ja por mí o sén / e que o poss'eu **desensandecer** (LP 60,8). | que me queira ja mal, mal lhi farei / padecer, e **desensandecê-l'ei**. (LP 30,9).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: dessandecer

Ⓥ: desensandecer

desensanhar [1] (< **des-** + **ensanhar**) **vbo.** 'facér perder a saña ou ira'

desensanhar [1]: **LP** [1]. e quan pouco mi durará / mia sanha e quan ben mi sera, / se vos posso **desensanhar** (LP 8,1).

Ⓢ: XIII

⊔: desasanhar

⊔: desensañar

desensinar [1] (< des- + ensinar) vbo. ‘provocar o esquecemento de algo’

desensinar [1]: LP [1]. *d’averdes bon nome muito vos jaz / e non seer ome desensinado (LP 79,18).*

⊔: XIII

⊔: -

⊔: desensinar

deserrado [1] (< des- + errado) adx. ‘desatinado’

deserrado [1]: CSM [1]. *El non era de mal siso | nen deserrado en al, / senon que quanto fazia | por ben que saya-ll’ a mal; / e passand’ assi seu tenpo, | con esta ventura tal, / de grand’ algo que ouvera | non ll’ ouv’ en ren a ficar (CSM 181.10-13).*

⊔: XIII

⊔: deserrado

⊔: deserrado

desfazer [43] (< des- + fazer) vbo. ‘alterar ou destruír o feito’

desfazer [43]: LP [5]. *ca o poder que sempre ouvi m’ei, / e eu vos fiz e eu vos desfarei (LP 75,5). | ca o poder que sempre ouvi m’ei, / e eu vos fiz e eu vos desfarei (LP 75,5). | ca o poder que sempre ouvi m’ei, / e eu vos fiz e eu vos desfarei (LP 75,5). | E sei, filha, que vos trag’enganada / con seus cantares, que non valen nada, / que lhi podia quen quer desfazer. (LP 116,7). | e todos foron polo desfazer, / e puinhei eu de vo-lo emparar; (LP 2,22). | mias tenções quisieran desfazer / e que ar fossen per ti amparadas. (LP 70,38). || CSM [32]. Daquest’ avêo, tempos sson passados / grandes, que o Conde de Peiteus quis batall’ aver / con Rey de Franç’; e foron assuados / en Castro Radolfo, per com’ eu oy retraer, / un mōesteiro d’ ordyados / monges qu’ el Conde mandou desfazer / porque os ouv’ el sospeytados / que a franceses o querian dar (CSM 38.17-24). | Que o fezesse cuidaron | logo todos dessa vez; / mas per consello do demo | ele d’ outra guisa fez, / que o que o que el prometera | aa Virgen de gran*

prez, / assi llo desfez da mente | como desfaz agua sal (CSM 42.52-55). | Pois entrou na eigreja, | ar pareceu-ll’ enton / o demo en figura | de mui bravo leon; / mas a Virgen mui santa | deu-lle con un baston, / dizendo: “Tol-t’, astroso, | e logo te desfaz (CSM 47.37-40). | A Santa Maria mui bon servir faz, / pois o poder ela do demo desfaz (CSM 82.4-5). | E aquel diabo lles respos assi: / “Pois vos non podedes, ar leixad’ a mi, / que con estes garfios que eu trag’ aquí / o desfarei, pero que trage frocaz” (CSM 82.26-29). | Quand’ eles oyron aquesta rason, / como fumo se desfizeron enton; / e a Virgen santa mans’ e en bon son / confortou o frade, dizend: “A mi praz (CSM 82.46-49). | Bêes assi com’ ele disse foi feito / e o seu corpo tan toste desfeyto; / e os omees, pois viron tal preito, / aa Virgen deron poren gran loor (CSM 96.71-74). | COMO SANTA MARIA DESTRUYU UN GRAN POBOO DE MOUROS / QUE ENTRARAN HÛA VILA DE CRISCHÃOS E QUERIAN DES- / FAZER AS SSAS OMAGES (CSM 99.1-3). | Ca en lugar de me dereito dar, / diste-me fogo que tan mal queimava / e queima, que o corpo me desfaz (CSM 105.94-96). | E catou-o e viu-o come desfeito / das chagas mui grandes e atan maltreito, / e atou-llas logo ben todas a eito / con panos de lynno e con seus cendaes (CSM 114.26-29). | Mais o dem’, a que pesou / daquesto que poseran, / muitas carreiras buscou / para o que fezeran / desfazer, e tant’ andou / que, o que manteveran, / u jouveran / cada ùu en seu leito, / con despeito / os meteu en folia (CSM 115.53-62). | Cousa de fillarmos guerra | cona Madre do Sennor, / que veemos cabo dele | mais bela ca nulla flor, / e faz con el a guerlanda | e é ssa ajudador, / que assi nos desfaria | ben com’ a agua o sal (CSM 121.45-48). | Porque pelo demo fora, | a Madre do muit’ alto Rei / do Ceo mui grorioso | logo lle-lo desfazia (CSM 125.80-81). | E fez seu doo como faz / moller coitada; mas con fe / disse: “Sennor a que despraz / do mal, v[e]jes qual meu fill’ é, / que ante ti desfeito jaz; / porend’ a Deus, teu Fill’, u sê / roga que são e en paz / mio dé; tanto ti peç’ en don (CSM 146.90-97). | E assi Santa Maria | aquest’ engano desfez (CSM 147.38). | Desfez a Virgen santa | que os ende sacou, / que ena Arraixaca | poucos deles leixou; / e a sua eigreja | assi deles livrou, / ca os que mal quer ela, | ben assi os eixilla (CSM 169.58-61). | El

7. Dicionario de afixos do galego medieval

ali jazendo, / o demo chegou / e logo correndo / en ele travou; / mais defendendo / ss' o mour, e tremendo / muit' e contendendo, / ll' o dedo coller / na boqu' e gemendo / e fort' estrengendo / tod' e **desfazendo**, / llo fezo perder (CSM 192.72-83). | E poren todos loor / deron a Santa Maria, | Madre de Nostro Sennor, / porque resurgiu de morte | o que o demo mayor / matou, e **desfez** seu feito | como a auga o sal (CSM 197.52-55). | O castelo fortemente | foi derredor combatudo / e os mouros **desfezeron**, | ond' en gran medo metudo / foi o poblo que dentr' era; | e pois que sse viu vençudo, / colleu-sse a hũa torre | mui fort' (CSM 205.27-30). | E log' aas albergadas | u possava[n] a levaron / e assentaron-sse todos, | e tal consello fillaron / que toda a **desfezessen**; | e sas espadas sacaron / enton, e end' ñu deles | lle foi dar un' espadada (CSM 215.25-28). | Mas eu o **desfarei** todo | o que eles van ordir, / que aquello que desexan | nunca o possan conprir; / ca meu Fillo Jhesu-Christo | sabor á de sse servir, / e d'oi mais mui ben te guarda | de gran pecado mortal (CSM 235.30-33). | E depois, quand' en Bitoria | morou un an' e un mes, / jazendo mui mal doente, | contra el o Rey frances / semoveu con mui gran dente; | mas depois foi mais cortes, / ca Deus **desfez** o seu feito, | com' auga **desfaz** o sal (CSM 235.65-68). | Sayu myut' ao moço | sangue pelas orellas, / e quebraron-ll' os braços, | ollos e sobrencellas, / e ouve feramente | **desfeita-las** semellas, / e foi o moço morto | alá jus' u jazia (CSM 241.49-52). | Pero ant' ali jouveron / hũa peça so o geo, | que sayr en non poderon; / mais chamand' a Groriosa, | os geos sse **desfezeron**, / e sayron ende vivos, | e log' a seus semedeiros (CSM 243.29-32). | Diss- el: "Non, ca en saendo | chamey a Madre de Deus, / que me fillou atan toste | logo enos brços seus; / ca sse aqesto non fosse, | juro-vos, par San Mateus, / que todo fora **desfeito** | quando cañ, come sal (CSM 282.31-34). | Des quand' aquest' ouve dito, | ao can ss' arremeteu / por dar-lle con hũa pedra; | mais viu de cómo caeu / sobre aqueles judeus logo | un portal; mas non tangeu / a outro senon a eles, | que foi todos **desfazer** (CSM 286.35-38). | Ca o achou tod' inteiro | e a ssa madre, ca Deus / non quis que sse **desfezessen**, | ca ambos eran ben seus / quites, que nunca mais foron, | San Marcos e San Mateus, /

outrossi da Santa Virgen, | que do mund' é estadal (CSM 292.46-49). | Desto direi un miragre | que en terra de Gasconna / fez a Virgen groriosa, | que sobre nos mão ponna / por que ao gran joizo | non vaamos con vergonna / ant' aquel que as maldades | e os erros se **desfazen** (CSM 341.5-8). | Este monje con loucura | grande que ll' o demo dava, / sempre a noit' e o dia | en seu coraçõ dultava / que alma nada non era | senon vento que passava / tost' e que se **desfazia** | come fum'; e en verdade (CSM 365.11-14). | Toller deve mal e aduzer ben / o leite que criou o que nos ten / en seu poder e nos fez de non ren / e **desfará** quando lle semellar (CSM 404.5-8). || **CT** [2]. Et se noslo ño **desfezer** (CT 98.52). | et yá **desfazēdo** ben suas azes (CT 152.54-55). || **MS** [1]. logo se **desfez** et tornouse en aquilo onde fora feicta (MS 220). || **CSMI** [3]. Et o santo obispo, confiando da misericordia de Deus et do apostollo Santiago, como bóo caballeiro esforçado para entrar en tal batalla, pero con grant themor, atreuisse et **desfezoo**, et poso ende hũa mui boa et moi grande ara et hũu retablo de ouro et de prata (CSMI VI.6.6.4-7). | Et so este altar está outro altar so que está o corpo de Santiago, o qual lle foi mui maaõ de acabar con os antiũgos sabedores vaarõos que non querian que se **desfezese** o dito altar (CSMI VI.6.6.9-11). | Et **desfezo** hũa egliseja moi provizilla, que estava ende feita enna ribeira do Sáár, adonde poseran o corpo de Santiago, quando o deceran da nave (CSMI VI.6.10.16-17).

☉: XIII

☪: -

☇: desfacer

desferrar [1] (< *des-* + *ferrar*) vbo. 'quitar o ferro, a ferradura'

desferrar [1]: **CSM** [1]. E poren todos | foron logo dar loor / aa Virgen groriosa, | Madre de Nostro Sennor, / ant' o altar da ygreja | u fazian o lavor, / ca o que o demo mete | en ferros, ela **desferra** (CSM 252.25-28).

☉: XIII

☪: ferrar | des...ar

☇: desferrar

desfiar [2] (< *des-* + *fiar*) vbo. 'desafiar'

desfiar [2]: CSM [1]. *Ca pero se sabian muit' amar, / feze-os o demo assi gresgar / que ss' enviaron logo desfiar; / mas la Vigen non llo quis consentir* (CSM 259.11-14). || **LT [1].** *Como o escudeiro do castelo desfiou a don Lançarote* (LT VII.110).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: desafiari

Ⓢ: desafiari | cfr. desfiar 'destecer'

desguiar [2] (< des- + enlaçar) vbo. 'desviar, descamiñar'

desguiar [9]: LP [9]. *por que o fez desguiar da fronteira / e en tal guerra leixar seu senhor;* (LP 18,13).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: desguiar

Ⓢ: desguiar

desguisar [10] (< des- + guisar) vbo. 'promover desaguisado entre'

desguisar [10]: LP [10]. *ca nunca tan gran maravilha vi, / poder meu amigo viver sen mí, / e, par Deus, é cousa mui desguisada.* (LP 25,7). | *mais que preito tan desguisado!* (LP 60,6). | *mais que preito tan desguisado!* (LP 60,6). | *mais que preito tan desguisado!* (LP 60,6). | *Non faç'eu desaguisado, mia madr', eno cuidar, / ca non podia muito sen mí alhur morar,* (LP 85,14). | *Mui desguisado tenho d'aver ben!* (LP 64,17). | *que, de-lo dia en que eu naci, / nunca tan desguisada cousa vi,* (LP 79,9). | *E nunca vi cousa tan desguisada / de chamar ome ama tal molher / tan pastorinh', e se lho non disser* (LP 79,9). | *Mais Deus! que preito tan desguisado / de poderdes vós tēer negado* (LP 151,24). | *A min dan preç', e non é desguisado, / dos mal talhados, e non erran i;* (LP 2,4).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: desaguisar

Ⓢ: desguisar

desherdar [4] (< des- + enlaçar) vbo. 'desposuír, privar do herdeiro natural'

deserdar [3]: CT [3]. *ou quen o cōsella per que seia deserdado ou morto ou preso ou por que caya en grã*

desonrra (CT 35.9). | *Et Deus dalle vida escarnida ao que sse deserda cō sua mão* (CT 35.24). | *-Senores, eu auja gerra cō hũ rrey que me quería deserdar* (CT 108.32).

desherdar [1]: CT [1]. *ante que desta terra seiamos desherdados* (CT 142.19).

Ⓜ: XIV

Ⓞ: esherdar

Ⓢ: desherdar

deshonesto -a [2] (< des- + honesto) adx. 'que non é honesto, groseiro'

desonesto -a [2]: CT [1]. *Et ela auja moy aposta catadura et nũca disso paráuo *deshonesta** (CT 84.6). || **CSMI [1].** «[...] *Enpero, enconguum et desonesto he que os monjes con as santas moniales vivan de consũu, o qual aa tua prudencia cometemos: que os devidas et partes por que vivan hũus longe dos outros, segundo teu abritrio et por consello de béens religiosos, etc.*» (CSMI VI.6.3.27-29).

Ⓜ: XIV

Ⓞ: -

Ⓢ: deshonesto

deshonra [9] (< des- + honra) subst. masc. 'perda ou ausencia de honra'

desonra [9]: LP [1]. *O meu senhor, o bispo, na Redondela, un dia, / de noite, con gran medo de desonra, fogia;* (LP 14,10). || **CSM [4].** *ESTA É COMO SANTA MARIA FILLOU DEREITO DO JUDEU POLA / DESONRRA QUE FEZERA A SUA OMAGEN* (CSM 34.1-2). | *E por razon tive que en esta terra / dos meus que soffresse desonrra e querra / por amor de Deus, que aos seus non erra / e polos salvar quis seer marteirado* (CSM 65.220-223). | *COMO SANTA MARIA LIVROU DE DESONRRA DOUS QUE SSE / AVIAN JURADOS POR ELA QUANDO ERAN MENÑOS QUE CA- / SASSEN AMBOS EN UNO, E FEZ-LO ELA CONPRIR* (CSM 135.1-3). | *Pesar á Santa Maria | de quen por desonrra faz / dela mal a ssa omagen, | e caomia-llo assaz* (CSM 183.3-4). || **LT [1].** *E Lançarote disso que en seu fillo non meteria mão se lle ante non fezesse desonra coñoçada* (LT II.25-26). || **CT [3].** *quando lles Ércoles et Jaason contarõ a grã*

7. Dicionario de afixos do galego medieval

desonrra et o gran pesar que lles auja feyto el rrey Leomedón de Troya (CT 1.2). | ou quen o cõsella per que seia deserdado ou morto ou preso ou por que caya en grã **desonrra** (CT 35.9). | nós rreçebemos **desonrra** (CT 98.42).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: deshonra, deshonradez

Ⓦ: deshonra

deshonrar [13] (< des- + honrar) vbo. ‘perder a honra, prexudicar’

desonrrar [13]: LP [1]. e Fernan Gil ten-se por **desonrado**, / ca o rapaz é mui seu natural (LP 2,11). || **CSM [5].** Poi-las figuras fazen dos santos renenbrança / quen as cuida **desonrrar** mui fol é sen dultança (CSM 136.6-7). | Mas pero o revolves | e tanges con tan mãos, / creendo que pan ést[e], | este polos crischãos / recebeu na cruz morte | que judeus e pagãos / lle deron **desonrrada** | por dar a nos folgura (CSM 149.43-46). | Mal ss’ á end’ achar / quen quiser **desonrrar** Santa Maria (CSM 317.3-4). | E porende, meus amigos, | quen este mirargr’ oyr / nunca seja atrevudo | ena Virgen **desonrrar** (CSM 327.38-39). | E meteu mui grandes vozes | e disse que a forçara / o mançebo na carreira | e ferir’ e **desonrrara** / e a força per cabelos | do caminno sacara, / que ren valer no-lle pode, | pero ouve braadado (CSM 355.75-78). || **LT [1].** E preguntou u estava aquel cavaleiro que lle tal **desonrra** fezera (LT XII.200). || **CT [1].** ca tal vengãça lle foy por ende tomada por que os de Troya se tãen por **desonrrados** (CT 98.35). || **MS [4].** et mãdoo meter en carcere ata que ouvese cõsello cõ seus príncipes sobre la morte que lle daria; et despois dou sentẽça cõtra el por que o matasen de morte moy **desonrrada**; et Pilatus quando o soubo, chãtou por si hũu coytelo et matouse; et asi fiũçeu sua morte (MS 56). | Et quando o enperador esto soubo diso: –Uerdadeiramente morreu morte **desonrrada** o que nõ quis perdoar a si de se matar cõ sua mão (MS 56). | parte que for vencida fique sempre **desonrrado**, et a parte que vençer fique aja onrra para senpre (MS 108). | et asi cõmo aqueles que voluerõ a rroubar perderõ a vida d’este mũdo, et receberam morte **desonrrada**, asi os omes d’ordẽe que leixã o mũdo por amor de Deus, se despois aas cousas

do mũdo voluerẽ perderã a vida perdurauele et gaanarã o Inferno que he por senpre jamais sem fym (MS 115). || **CSMI [1].** Porende, el rei don Afonso, temendo sêer preso o dito esleito ou **desonrado** de seus inimigos, non quiso el que el alo fose (CSMI VI.6.2.9-10).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

Ⓦ: deshonrar

deshora [1] (< des- + hora) subst. fem. ‘hora tardía, alta noite’

desora [1]: CT [1]. sse a **desora** nõ moyro (CT 145.17).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

Ⓦ: deshora

desigual [9] (< des- + igual) adx. ‘diferente, inxusto’

desigual [9]: LP [8]. —Vós, amiga non podedes partir / que non tenhan por cousa **desigual** (LP 114,27). | Porque as Deus fez tan grandes / sen mesura **desiguaves** / e as eu dormir non posso, / porque as non fez ataaes (LP 85,5). | e aqeste feit’è tal, / Martin Gil, tan **desigual**, / e ja mui peor parece. (LP 30,19). | que, pois non rimas e son **desiguaves**, / sei m’eu que x’as faz Joan de Guilhade. (LP 79,47). | Pero, Lourenço, pero t’eu oia / tençon **desigual** e que non rimava, (LP 79,47). | ca non cuidei que entençon soubesses / tan **desigual** fazer, nena fezesses, (LP 79,47). | mais di-me ti, que trobas **desigual** (LP 88,7). | E, u compre conselh’ou sên / a seu senhor, non saben ren / se non en todo **desigual** (LP 118,7). || **CSM [1].** Onde un cavaleyro | hũa destas tragia / vestida, porque muitos | ãemigos avya; / mais ena Virgen santa | fiava e criya / e non fazia feytos | maos nen **desiguaves** (CSM 148.20-23).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: desigual

Ⓦ: desigual

desiguar [1] (< des- + iguar) vbo. ‘tornarse desigual, diferente’

desiguar [1]: LP [1]. *E tod'aquesto é mao de fazer / a quen os sol fazer desiguados.* (LP 97,3).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

Ⓤ: desiguar

desinchar [1] (< des- + inchar) vbo. 'perder a inchazón'

desinchar [1]: CSM [1]. *E quando os madudin[n]os começaron / os seus clerigos, que os ben cantaron, / log' amba-las pernas lle desincharon / e guareceu daquela maloutia* (CSM 367.61-64).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

Ⓤ: desinchar

desjuigar [1] (< des- +) 'facen perder o xuízo'

desjuigar [1]: LP [1]. *meus amigos, desjuigad'assi / que niun sên nen sentido non ei;* (LP 125,48).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: desajuizar

Ⓤ: desxuijar, desxulgar

desleal [14] (< des- + leal) adx. 'que non é leal'

desleal [14]: LP [8]. *Amigu'e fals'e desleal, / que prol á de vos traballar / de na mia mercee cobrar?* (LP 25,11). | *Por Deus, amiga, pes-vos do gran mal / que diz andand'aquel meu desleal,* (LP 25,80). | *e dized'ora, falso, desleal, / se vos eu fiz no mund'algun prazer, / que coita ouvestes vós de o dizer?* (LP 85,6). | *Buscastes-m', ai amigo, muito mal, / ali u vos enfengistes de mí, / e rog'a Deus que mi perçades i, / e dized'ora, falso, desleal,* (LP 85,6). | *Se mi d'el non vingar, / do fals'e desleal, / non dormirei.* (LP 110,4). | *Se mi d'el non vingar, / do fals'e desleal, / non dormirei* (LP 110,4). | *ca de mil coitas, en que omen ten, / se guardaria, d'aquel desleal / ond'omen non pode aver ergo mal.* (LP 47,11). | *E, pero que fos'este mouro meu, / ja me terrei eu por desleal* (LP 79,27). || **CSM [5].** *Mao, falso, desleal* (CSM 42.75). | *Mente; ca a Deus dēostou / e sa Madre non leixou, / e en seus nenbros travou / come desleal* (CSM 72.22-25). | *E demais, sen tod' aquesto, / fazendo-lles muito ben, / o que lle pouco*

graçian | e non fīyan en ren; / mais conortou-o a Virgen | dizendo: "Non dés poren / nulla cousa, ca seu feito | destes é mui desleal (CSM 235.25-28). | *Mi consello, ca fiz gran mal, / ca jurei come desleal / por Deus gran mentira mortal; / e a Deus por mi rogade, / e ao que fui mentiral / o sseu do meu llo pagade* (CSM 239.62-67). | *E atou-a ben no saco | aquel falsso desleal / e deitou-a no mar logo, | ca lle queria gran mal; / mais tan taste foi con ela | a Reynna sperital, / e pos-la en salvo fora* (CSM 287.35-38). || **CT [1].** *ca el perderá en uós hū lousyñeyro mao et desleal* (CT 157.7-8).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: deslealdoso

Ⓤ: desleal

deslealdade [2] (< des- + lealdade) vbo. 'ausencia de lealdade, falsidade'

deslealdade [2]: LP [1]. *ome que entençon furt'a seu amigo / semelha ramo de deslealdade* (LP 79,47). || **CSM [1].** *Pois se tornou aos da cidade, / fez-los juntar, chorando dos seus / ollos, contand' a deslealdade / de Juÿao, e disse: "Por Deus / de quen é Madre de piadade / Santa Mari', ay amigos meus, / roguemos-lle pola sa bondade / que nos guarde daquel traedor"* (CSM 15.68-75).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

Ⓤ: deslealdade

desliar [2] (< des- + liar) vbo. 'desligar; desfacer o lio'

desliar [2]: CSM [2]. *E foi-sse dereitamente, | que todos a viron yr, / ao om' e deslió-o | e disse: "Porque se[r]vir / me soes na mia capela, | poren te vin eu guarir / desta prijon en que jazes | tan fort' e tan sen sabor"* (CSM 245.70-73). | *Tanto que a moça que era doente / viu a eigreja, logo mantēente / foi mui ben guarida; e diss' aa gente / que a desliassen, ca a merceosa* (CSM 319.59-62).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: desenliar

Ⓤ: desligar

desloador [1] (< des- + loador) vbo. ‘detractor, maldicente’

desloador [1]: LP [1]. *pero, non sodes tan desloador / que, con verdade, possades dizer (LP 70,28).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: desloador

desloar [1] (< des- + loar) vbo. ‘repreender, censurar’

desloar [1]: LP [1]. —*Joan Garcia, so sabedor / de meus mesteres sempr'adeantar, / e vós andades por mi os desloar; (LP 70,28).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: desloar

desmentir(se) [2] (< des- + mentir(se)) vbo. ‘afirmar ter mentido; desdicir(se)’

desmentir(se) [2]: LP [2]. *Desmentido m'á'qui un trobador / do que dixi da ama sen razon, (LP 79,13).* || **CSM [1].** *E disse-ll' enton: “Mesquyño, | macar mal me dēostaste, / muit' ei eu de ti gran doo | de que ta lingua tallaste; / mais sãar-t-ei ora dela, | porque en mi confiaste, / ca dereito de ssi grande | dá aquel que sse desmente” (CSM 174.32-35).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: desmentir(se)

desmesura [10] (< des- + mesura) subst. fem. ‘desmesuramento; falta de mesura, cortesía’

desmesura [10]: LP [8]. *desmesura fara quen lhi disser / qual mort'eu filhei, des que o non vi, (LP 63,30).* | *E tenho que desmesura fiz i, / porque lh'end'algüa ren non tornei i. (LP 101,10).* | *Vedes que gran desmesura, / amiga, do meu amigo: (LP 113,2).* | *ca desmesura des ali / me faz cada dia peor, (LP 59,1).* | *como eu guardei e sempre achou / desmesura, que me tolheu, (LP 59,1).* | *por servir nunca ouve en ren, / ca desmesura me tolheu. (LP 59,1).* | *E desmesura me fazedes, / que vos de mí non doedes. (LP*

155,8). | *que sen pan t'iras d'aqui, / ca desmesura pedes; (LP 46,3).* || **CSM [2].** *Torto seria grand' e desmesura / de prender mal da Virgen ssa figura (CSM 39.3-4).* | *A vossa mui gran mercee | e non a mia desmesura / grand' e sobeja e fera, | que me fez fazer loucura / d' eu querer o bordon vosso | levar; mais vos, Virgen pura, / valla-mi a bondade vossa, | e esto me perdõade (CSM 253.66-69).* || **CT [1].** *ca elles ambos sse aujã grã saña et sse dasamauã a desmesura (CT 152.43).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: desmesuramento

Ⓢ: desmesura

desmesurar [6] (< des- + mesurar) vbo. ‘desmedirse, tornarse excesivo’

desmesurar [6]: LP [4]. *E sodes desmesurada, / que vos non queredes doer / do meu amigo, que morrer / vejo e and'eu coitada; (LP 7,7).* | —*Ben sodes desmesurada molher, / se voss'amor non pod'aver de pran (LP 51,6).* | *de razon é d'aver eu desejada / a morte, pois entendo / de chorar sempre e andar sofrendo / coita desmesurada. (LP 30,23).* | *ele, come ome desmesurado / contra elas, que andan mui coitadas, (LP 25,66).* || **CSM [1].** *Ca el gran comedor era | e metia os bocados / muit' ameude na boca, | grandes e desmesurados; / e aa noite ceãva | dũus cõellos assados, / atravessou-xe-ll' un osso | na garganta, e sarrada (CSM 322.20-23).* || **CT [1].** *fortes et desmesuradas (CT 153.46).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: desmesurar

desobedeença [1] (< des- + obedeença) subst. fem. ‘ausencia de obediencia’

desobedeença [1]: CSM [1]. *Quanto nossa primeira | madre nos fez perder / por desobedeença, | todo nos fez aver / a questa a que vëo | o angeo dizer / “Ave gracia plena” | por nossa salvaçon (CSM 270.14-17).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: desobediencia

desordñar [1] (< des- + ordñar) vbo. ‘romper a orde, pór en desorde’

desordñar [1]: CSM [1]. *Dizendo paravlas loucas, | maas e desordñadas, / e andavan-sse jogand’ a | couçes e a enpeladas / e oras e oraçõdes | ja avian obridadas, / e en serviço do demo | cada un er’ aguçoso* (CSM 254.15-18).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: desordñar/desordñar/desordenar

Ⓦ: desordenar

despagar(se) [9] (< des- + pagar(se)) vbo. ‘estar descontento’

despagar(se) [9]: LP [4]. *Pregunta-lo-ei por que m’á despagado, / e se mi assanhou; á tort’endõado, (LP 108,1). | non me vos pod’al apoer, / que seja con verdade, / nen ar é d’al despagrada. (LP 12,2). | ca non mi avi’a dizer nulha ren / ond’eu nen outrem fosse despagado (LP 97,23). | tan muito me despaguei / d’ela, poi-la cinta achei. (LP 46,5). || CSM [4]. Semellança fillou de Santiago / e disse: “ Macar m’eu de ti despago, / a salvaçon eu cha trago / do que fust’ errar, / por que non cáias no lago / d’inferno sen dultar (CSM 26.34-39). | Omildade con pobreza / quer a Virgen corõada, / mais d’orgullo con requeza / é ela mui despagrada (CSM 75.4-7). | E cuidaron perecer / todos e aly morrer, / e ouveron a saber / que era Deus despagado / en cuidar escarnecer / aquel logar tan onrrado (CSM 99.50-55). | E desto mostrou en Salas | a Virgen por un prior / que y era gran miragre, | porque sempre servidor / dela fora; e porende | lle fezo tan grand’ amor, / que do mal que lle fezeron | mostrou-ss’ en por [despagada (CSM 164.6-9). || CT [1]. forõ ende moy despagados (CT 127.258).*

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

Ⓦ: despagar(se)

desperecer [1] (< des- + perecer) vbo. ‘perecer aos poucos, finar gradualmente’

desperecer [1]: CT [1]. *y nõ despereçerõ todos* (CT 110.64-5).

Ⓢ: XIV

Ⓤ: deperecer

Ⓦ: desperecer

despobrar [3] (< des- + pobrar) vbo. ‘ficar sen habitantes’

despoblar [2]: CT [2]. *A segũda cousa he que rroubemos toda a terra et façamos en tal gisa que fique despoblada (CT 3.34). | et façamoslles tal gerra et tã forte que seia per y toda sua terra cofonduda et despoblada et astragada et açenduda et rroubada de tódaslas cousas (CT 26.30). || MS [1]. mais en este despoblado nõ teño guisado como o soter[r]e (MS 178).*

despobrar [1]: MS [1]. *Outra moller, que avia nome Açenda, era rraueosa et avia pe[ç]a que nõ dormia nẽ comia, et cõ a rrauea fogia cõmo sandia por los lugares despobrados et leuarõna ao seu moymẽto et logo foy sãa cõmo adormeçeiu (MS 15).*

Ⓢ: XIV

Ⓤ: despobrar/despoboar

Ⓦ: despoboar

despoer [3] (< des- + poer) vbo. ‘pór á parte, quitar’

despoer [3]: MS [1]. *Et a moller tornou moyto agina et buscou hũa escaada et desposome da forqua (MS 9). || CSMI [2]. Et veendo el rei don Afonso en tan gran roina et peligro por mingoa de pastor, et querendolle proveer de pastor, enno concilio que celebrava Ricardo, cardeal legado apostolico ennas Españas, en Santa Maria de Fuselos, veeo el rei ao concilio el trouxo consigo ao obispo don Diego Paes, que tiina preso, asi como se viesse solto, pero con boas gardas; et esto porque o queria despoer do bispado (CSMI V.5.1.12-16). | Mais, por seus merecementos, foi desposto porlo conde don Fernando Reimundo, et poso enna terra Ares Dias por seu meirino da terra (CSMI V.5.2.4-6).*

Ⓢ: XIV

Ⓤ: depor

Ⓦ: despor

desprazer [7] (< des- + prazer) vbo. ‘desagradar’

desprazer [7]: LP [1]. *ou lh'o meu amor prouguesse, / assi como lhe despraz (LP 94,7).* || **CSM [5].** O que a Santa Maria mais **despraz**, / é de quen ao seu Fillo pesar faz (CSM 12.4-5). | *E desto, meus amigos | vos quer' ora contar / un miragre fremoso, | de que fix meu cantar, / como Santa Maria | foi un monge guardar / da tentaçon do demo, | a que do ben despraz (CSM 47.12-15).* | *Demo foi, chus negro ca pez, / que m' este torto fazer fez / contra vos; mais ja outra vez / nono farei, pois vos despraz (CSM 68.44-47).* | *Toda a noite ssa ama levou, / ca de doo a matr-se cuidou; / e a sa madre logo o contou, / e ela fez como a quen despraz (CSM 122.30-33).* | *E fez seu doo como faz / moller coitada; mas con fe / disse: “Sennor a que despraz / do mal, v[e]jes qual meu fill' é, / que ante ti desfeito jaz; / porend' a Deus, teu Fill', u sé / roga que são e en paz / mio dé; tanto ti peç' en don (CSM 146.90-97).* || **CT [5].** *Mays creo que desto ñ desprazia aos troyãos (CT 120.3).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: desapracer

Ⓞ: despracer

despreçar [7] (< des- + preçar) vbo. ‘tratar con desprezo, desagradar’

despreçar [7]: CSM [5]. *Macar o cavaleir' assi despreçar se viu / da que el amava, e seu desamor sentiu, / pero, con tod' esto, o coraçon non partiu / de querer seu ben e de o mais d'al cobiiçar (CSM 16.25-28).* | *Enton cuidei logo como me partisse / daquesta terra que neun non me visse, / e que como fol entr' as gentes guarisse / per que fosse do mundo mais despreçado (CSM 65.215-218).* | *Esta donzela tan muito | Santa Maria amou / que, macar no mund' estava, | por ela o despreçou / tanto, que per astêença | que fazia enfermou, / e un mes enteiro jouve | que non pode ren gostar (CSM 188.17-20).* | *Que nulla cousa non falou / nena missa non ar cantou; / e de guisa torto ficou / que pe nen mão non mudou / per poder da que despreçou / por aquello que dit' avia (CSM 283.45-50).* | *Os onze poi-lo viron, | disseron: “Tol-t' alá, / e que te Deus non ama | gran mostra ch' en feit' á, / que non*

viste sa Madre | morrer, nen fust' acá / u a nos soterramos; | tanto se despreçou” (CSM 419.125-128). || **CT [2].** *depoys que ll[e] foy cõtado os gregos despreçauã sua messaien (CT 26.4).* | *pidote que ñ despreçes o que os sabios disserõ et an prophetizado por grãd arte et por grã siso (CT 35.18).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: desprezar, despreciar, depreciar

Ⓞ: desprezar

despregar [1] (< des- + pregar) vbo. ‘soltar, desunir’

despregar [1]: CSM [1]. *O sesto foi sen falla / quando o despregaron / da cruz e con mortalla / a soterrar levaron, / e temendo baralla / o sepulcro guardaron; / mais pois, se el me valla, / ali nono acharon (CSM 403.50-57).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓞ: despregar

dessaber [1] (< des- + saber) vbo. ‘deslestrar, desaprender, esquecer’

dessaber [1]: LP [1]. *O arraiz de Roi Garcia, / que en Leirea tragia, / desseinô-o: (LP 7,8).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓞ: dessaber

dessabor [1] (< des- + sabor) subst. masc. ‘falto de sabor’

dessabor [1]: CSM [1]. *E por aquesto sas cartas | lles mandava que vëessen / ali salvos e seguros | con quanto trager quisessen, / de perderen do seu nada | nen prenderen dessabores (CSM 379.15-18).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓞ: desabor

dessaparescer [1] (< des- + aparescer) vbo. ‘deixar de estar visíbel’

dessaparescer [1]: CSMI [1]. *Et ella tirou tanto porla pelle que levou hñu pedaço dela ennas maños, et el dessaparesceulle et foise* (CSMI IV.4.9.19-20).

⓪: XIII

Ⓜ: desaparecer

Ⓝ: desaparecer

dessegurar [1] (< des- + segurar) vbo. ‘non segurar’

dessegurar [1]: LP [1]. *E anda-s'ela tan dessegurada, / come se nunca i prendesse afan; (LP 126,6). || CSM [1].* *El indo per un caminno mui des[s]egurado, / chegou aquel mandadeir' e fillou-o privado / e adusse-o al cond'; e foi logo deitado / en priijões, u jouvessen quantos desamamos* (CSM 363.15-18).

⓪: XIII

Ⓜ: desasegurar

Ⓝ: desegurar

desserviço [1] (< des- + serviço) subst. masc. ‘mal servizo, prexuízo’

desserviço [1]: MS [1]. *et o que Erodos mãdou degolar en Iherusalem, cujo corpo agora jaz soterrado ascondidamente en Galiza que agora he metuda en poder de mouros a desserviço de Deus* (MS 71-72).

⓪: XIII

Ⓜ: -

Ⓝ: deservizo

desservir [1] (< des- + servir) vbo. ‘prestar un deservizo a’

desservir [1]: LP [1]. *fostes ala matar un cavaleiro, / porque soubestes que o desservia. (LP 94,10).*

⓪: XIII

Ⓜ: -

Ⓝ: deservir

destēer [1] (< des- + tēer) vbo. ‘non ter’

destēer [1]: CSM [1]. *E macar todos dizian: “mort' é”, / El Rey dizia: “non ést', a la ffè; / ca non querria*

aquela que sé / sempre con Deus e de nos non desten” (CSM 142.50-53).

⓪: XIII

Ⓜ: -

Ⓝ: dester

destribar [1] (< des- + estribar) vbo. ‘perder o estribo’

destraber [1]: CSMI [1]. *Et como era mui poderoso et fidalgo, oprimeu a familia et servidores da eglleja et dos mosteiros de Ciinz, Sobrado et Caneda, destrabendo mal as cousas da eglleja, dandoas aos parentes et fidalgos* (CSMI IV.4.8.8-11).

⓪: XV

Ⓜ: -

Ⓝ: destribar

desvariar [5] (< des- + variar) vbo. ‘facér variar, modificar, mudar’

desvairar [2]: AT [1]. *“Mozdobre” é tanto come dobre quanto é no entendimento das palabras, mas as palabras desvairam-se, porque mudam os tempos* (AT IV.6.1-3). || **LP [1].** *E, senhor, é desvairada razon / u eu, por ben que vus quero, por én* (LP 73,7).

desvariar [3]: CT [3]. *As respostas forõ moytas et moy desauariadas* (CT 41.35). | *ouuerõ entre ssy moytos cõssellos desauariados* (CT 107.4). | *et achã y estrayas marauillas et moy desauariadas* (CT 110.37).

⓪: XIII

Ⓜ: -

Ⓝ: desvariar

desvencer [4] (< des- + vencer) vbo. ‘soltar, desatar’

desvencer [1]: LP [1]. *O colbe colheu-a per ùa malha / da loriga, que era desvencida; (LP 18,11).*

⓪: XIII

Ⓜ: -

Ⓝ: desvencer

7.2.7.a. Prefixo <en->

embaratar [1] (< en- + baratar) vbo. ‘desperdiciar, desaproveitar’

embaratar [1]: LP [1]. *mais porque vejo que é voso sén / per meu preito mal **embaratado**.* (LP 151,21).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: baratar, desbaratar

Ⓜ: embaratar

empensar [1] (< en- + pensar) vbo. ‘pensar’

empensar [1]: LP [1]. *E pero nunca foi **empensando** / que podesse eu per ren veer* (LP 151,28).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: pensar/empensar

Ⓜ: pensar

empreguntar [5] (< en- + preguntar) vbo. ‘preguntar’

empreguntar [5]: CSM [5]. *Onde ao Bispo | daquele bispado / en que el morava | foi end’ acusado; / e ant’ el chamado / e **empreguntado** / foy, se era ren / o que oya / del* (CSM 32.17-23). | *O abade muito sse maravillou / e ao tesoureiro **empreguntou** / se vir algũa gente que na eigreja entrou, / que tan gran tesouro com’ aquel sigo tragia* (CSM 187.54-57). | *Ca ante que morrese | un sinal lle mostrou / que contra hũa porta | mui de rijo catou; / mas un frad’ y estava | que o **empreguntou** / porque esto fazia, | que llo dissess’ enton* (CSM 284.15-18). | *E tanto que a omagen | as eigreja chagou, / ùu mudo que dentr’ estava | per sinais **empreguntou** / que er’; e [a] Virgen santa | ccomeçou a bẽeizer* (CSM 324.40-43). | *Ond’ avẽo en Caorce | dũa moller que ssa filla / ouve mui grande fremosa; | mais o diabo, que trilla / aos seus, fillou-a forte|mente a gran maravilla, / e dizia toda cousa | a quen lla **empreguntasse*** (CSM 343.15-18).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: preguntar/empreguntar

Ⓜ: preguntar

emprestar [11] (< en- + prestar) vbo. ‘ceder temporalmente’

emprestar [1]: LP [1]. *ũu soldo pera sa alma quitar / sequer do que lhi avia **emprestado*** (LP 18,33). || **CSM [1].** *Aquela dona avia | de seu rico sartal, / e quand’ as pobres casavan, | **enprestava-llo** sen al; / e seu marido porende | un dia trouxe-a mal, / e que o non **enprestasse** | foi-llo muito defender* (CSM 212.16-19). || **MS [1].** —*Eu soo o Apostolo de Deus que che **enpreste**y meu asno en terra de Panpelona quando vinas cõ moy grã ttraballo* (MS 182).

emprestar [8]: CSM [4]. *Quand’ aquel bon ome o seu / aver ouv’ assi despendudo, / non pod’ achar, com’ aprix eu, / d’ estrãyo nen de connoçudo / quen sol ll’ **enprestado** fazer / quisess’; e pois esto viia, / a un judeu foi sen lezer / provar se ll’ alg’ **enprestaria*** (CSM 25.14-21). | *COMO HÛA BÕA DONA DE TOLEDO **ENPRESTOU** UN SARTAL A / HÛA MOLLER POBRE POR AMOR DE SANTA MARIA, / E FURTARON-LLO, E FEZ-LLO ELA COBRAR* (CSM 212.1-3). | *Aquela dona avia | de seu rico sartal, / e quand’ as pobres casavan, | **enprestava-llo** sen al; / e seu marido porende | un dia trouxe-a mal, / e que o non **enprestasse** | foi-llo muito defender* (CSM 212.16-19). || **MS [4].** —*Porque vejo as tuas coytas **enprestoche** a queste meu asno en que leues estes moços atra a vila de Santiago onde eu soo çidadão* (MS 181). | **enprestocho** por tal pleito que tu mo entregues y (MS 181). | *et d’aquí endeante cho **enpresto** ata que vaas a tua terra* (MS 182). | *rrogou a aquel caualeiro que lle **enprestase** o caualo en que podese yr a Santiago* (MS 197).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: prestar/emprestar

Ⓜ: emprestar

empuxar [3] (< en- + puxar) vbo. ‘puxar’

empuxar [2]: CSM [1]. *E eles tant’ **empuxaron** | que o sangue lle sair / fezeron ben pela boca | e pelos narizes yr; / quand’ a questo viu o conde, | **começou-ss’** a repentir / e disse quanto leixara | a dizer con gran door*

(CSM 217.26-29). || **MS [1]**. *Et eu sendo enforcado, enpuxauame cõ hũa lança que tiña ãna mão hora a hũu cabo ora a outro para morrer mais agina* (MS 8.7-9).

enpuxar [1]: CT [1]. *os enpuxarõ do cãpo* (CT 152.190).

Ⓞ: XIII

↻: puxar/empuxar

↵: empuxar

encarregar [1] (< en- + preguntar) vbo. ‘cargar, encher’

encarregar [1]: CSM [1]. *Como fez hũa vegada / dũa nav’ encarregada / de trigo e de cevada / de Colliure, que foi guardar* (CSM 112.10-13).

Ⓞ: XIII

↻: carregar, cargar

↵: cargar

ençarrar [20] (< en- + çarrar/sarrar [SERARE**]) vbo. ‘cerrar, conter en si’**

ençarrar [9]: CT [4]. *et ençarralos emos ontre nós et uós* (CT 4.27). | *enssarro en ssua casa* (CT 51.2). | *nõ o podo mays sofrer et mãdoa ençarrar en hũa casa* (CT 51.37). | *Et por ende mãdãrõna enssarrar* (CT 148.26).

|| **MS [5]**. *Et poso moytos ãnos en jũtar moy grã jente sen cõto, et en tenpo de Nero enperador, cõ moyta jente chegou Vesp[er]asiano, en dia de Pascoa, a Iherusalem, et çercoa toda en rredor, et ençarrou dentro moi grã jente que y viera a festa de Pascoa* (MS 37). | *Et Tito cõmo o diso asi o acabou; et segundo diz Josep forõ ali vendudos noueẽta et sete mill judeus, et onze vezes çen mill forõ mortos por armas et por fame, et quando Tito entrou em Iherusalem achou y hũu muro moyto antigo et mãdoo furar et achou dentro hũ ome cão moy fremoso et paresçia onrrado, et pregõtoulle quen era, et el diso que era Josep da çidade de Abaramatia, que era en terra de Judea, et que o ençarrarã et tapearã ali os judeus porque soterrara o corpo de Ihesucristo, et diso mais, que des aquel tenpo ata entõ fora gobernado ali por la grraça de Deus et cõfortado do lume do Spiritu Santo* (MS 44). | *Et esto bem podia seer, ca despois que o Nostro Señor*

sacou da priion, andando el preegando a sua creença, fui preso dos judeus et ençarrado ali (MS 45). | *Et indo por lo camino chamo[o] por nome hũa monja santa que estaua ençarrada en hũa çela et fazia santa vida* (MS 63). | *volueu rrei Calrros a aqueles que leixara ençarrados et achoos todos mortos, et erã por cotõ çẽto et çiquoenta cristiãos* (MS 117).

ensarrar [2]: AT [1]. *E toda a cantiga assi deve de ir ata a finda, e ali deve d’ensarrar e concluir o entendimento todo do que ante nom acabou nas cobras* (AT IV.3.6-8). || **LP [1]**. *con que sabe que o pod’ensarrar / en tal logar u conven d’atender* (LP 30,7).

ensserrar [9]: CSM [9]. *A dona, pois que prenne se sentiu, / gran pesar ouve; mas depois pariu / un fill’, e u a nengũu non viu / matõ-o dentr’ en sa cas’ ensserrada* (CSM 17.20-23). | *El[e] e outros dous un dia acharon / un seu ãemig’, e pos el derranjaron / e en hũa eigreja o ensserraron / por prazer do demo, que os seus aguilla* (CSM 19.10-13). | *E a Santa Virgen, en que ss’ el ensserrou, / de que prendeu carne e por madre fillou, / muit’ amar devemos, ca per ela mostrou / todas estas cousas que vos fui ja contar* (CSM 50.30-33). | *Eva nos ensserrou / os çeos sen chave, / e Maria britou / as portas per Ave* (CSM 60.20-23). | *E pois est’ ouve contado, / leixou caer aquel corpo | en que era enserrado, / e esvãeçeu ant’ eles, | como x’ era vãydade* (CSM 67.102-104). | *E quando os prazos foron chegados, / fezeron vodas; e depois jantar / foron os noivos ambos enserrados / de ssuun por averen seu solaz* (CSM 105.44-47). | *E des que [e]na mão lla ensserrou, / a coor mui negra logo sse canbiou / e a faz mui branca toda se tornou / sen obrar y fisico de Monpesler* (CSM 123.25-28). | *Sobelos fondos do mar | e nas alturas da terra / á poder Santa Maria, | Madre do que tod’ ensserra* (CSM 193.3-4). | *E pois a poucos dias | foi-sse pera ssa terra / por prazer da que nunca | sa mercee enserra* (CSM 218.55-56).

Ⓞ: XIII

↻: cerrar/encerrar

↵: encerrar

encavalgar [1] (< en- + cavalgar) vbo. ‘cavalgar, sentarse en cavalo’

encavalgar [1]: LP [1]. *Achei Sancha Anes encavalgada, / e dix'eu por ela cousa guisada (LP 18,1). || CSM [1].* *Que mui ben encavalgados | vñan; mais, a la fe, / ele assi non estava, | mais en un seu palafre / frac[o] en que cavalgava (CSM 121.25-27).*

Ⓜ: XIII

🐾: cavalgar/encavalgar

🐾: encavalgar

enchoir [2] (< en- + choir) vbo. ‘encerrar’

enchoir [2]: CSM [2]. *Salve-te, que enchoisti / Deus gran sen mesura / en ti, e dele fezisti / om' e creatura; / esto foi porque ouvisti / gran sen e cordura / en creer quando oisti, / ssa mesageria (CSM 40.16-23). | E val-nos por ta bondade / tan grande que senpr' ouviste, / porque a gran deidade / de Deus en ti enchoiste; / e manten-nos con verdade, / que tu senpre manteviste, / e de mui gran falssidade / nos guarda, que mal quisiste / e queres, e ás sabor / de valer o peccador (CSM 350.48-57).*

Ⓜ: XIII

🐾: -

🐾: enchoer

encobrir [29] (< en- + cobrir) vbo. ‘ocultar, cubrir, impedir ser visto’

encobrir [28]: LP [20]. *ca non vos quero meu cor encobrir: (LP 22,15). | Amigo fals'e muit'encoberto, / ora vej'eu o gran maldeserto (LP 25,1). | mais pero foi encoberto, / e por én seede certo (LP 25,18). | Non sei, amigo, quen o mal sentisse / que eu senço que o sol encobrisse / se non eu, coitada, que Deus maldisse, (LP 25,54). | Non ei ren que vos asconda, / nen vos sera encoberto, (LP 25,67). | E, quand'el ven u vos sodes, razon / quer el catar que s'encobra e ten / que s'encobre, pero non lhi val ren, / ca nos seus olhos entenden que non (LP 25,69). | E non se pod'alongar, eu o sei, / dos que migo falan, nen encobrir / que lhis non fale en al, pera oir (LP 60,10). | Por lhi dar coita, por sabe-lo seu / coraçõ ben, que eu sabia ja, / m'encobri de mais; sempre ja sera / mal pera mí, ca*

mal o per fiz eu, (LP 72,6). | Encobride-vos sobejo / de min e ja o feito eu sei / e poridade vos terrei, (LP 73,1). | nen quan apost'eu sei negar / o amor, que lh'ei, e a'ncobrir / a ela que me faz perder, (LP 13,2). | Qual maior poss', e o mais encoberto / que eu poss'; e sei de Brancafrol / que lhi non ouve Flores tal amor (LP 25,113). | e por én vos quero dizer aquí / mia fazenda que vos sempr'encobri, (LP 25,121). | o vosso ben, e vus neguei / meu cor d'est', e vo-l'encobri (LP 78,21). | E non dev'omen seu cor encobrir / a quen sabe que o pode guarir: (LP 94,12). | e non ei poder / de m'encobrir, e nenhun / onselh'i non sei. (LP 104,9). | Esses vossos olhos me fazen que non ei eu / poder de m'encobrir (LP 104,9). | nen me leixan / ncobrir con seu mal, / direi-lhes eu a verdade e non al (LP 106,15). | Que ben que m'eu sei encobrir / con mia coita e con neu mal, / ca mi o nunca pod'ome oir. (LP 106,17). | ca eno rostro trage, e non ten / por dereito de s'end'el encobrir (LP 18,41). | Encobrir non vo-lhas vejo fazer, / cõnas pontas dos mantos trastornadas, / en que semelhan os bois das ferradas, (LP 18,8). || CSM [6]. *E guarda-nos de falir / e ar quer-nos encobrir / quando en erro caemos; / des i faz-nos repentir / e a emenda viir / dos pecados que fazemos (CSM 94.7-12). | Coraçõ d' om' ou de moller | que a Virgen muit' amar, / maca-lo encobrir queiran, | ela o faz pois mostrar (CSM 188.5-6). | E macar esto dizian, | as missas yan oyr / e as oras enas festas, | segund' oý departir, / e demais ar comungavan | por sse mellor encobrir; / e o que assi fazi[a]n, | tñiano por sisudo (CSM 208.15-18). | E levantaron-sse logo, | dando grandes adianos / todos a Santa Maria; | e el coseu os panos / mui ben con aqueles fios | e encobriu os danos, / a pesar de dem' astroso | que é peor que golphello (CSM 273.50-53). | E val-nos, Santa Maria, / ca mester é que nos vallas, / ca tu por nos noit' e dia / cono diabo barallas / e ar punnas todavia / per encobrir nossas fallas, / e por nos dar alegria / con Deus sempre te traballas, / ca tu es razõador / a el polo peccador (CSM 350.4-13). | Dest' un miragre mui nobre / mostrou en Costantinobre / aquela que nos encobre / e que nos faz perdõar (CSM 405.11-14). || LT [1].* *Assi foi quela ora a poridade tan encuberta que o non soube outro fóra a reiña e Dinaux e Brangen (LT I.8-*

10). || **CT [1]**. *Et creede que grã nobreza et moy grã proheza he aquela que **encobre** et abaixa toda fealdade que ño home aia* (CT 75.9).

encobryr [1]: CT [1]. *ca eu nõ te quero **encobryr** nehũa cousa do que eu sábea* (CT 35.5).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: cobrir/encobrir

Ⓞ: encubrir

encolher [6] (< en- + colher) vbo. ‘diminuír, contraerse’

encoller [6]: CSM [6]. *ESTA É DE CÓMO CRERIZON METEU O ANEL ENO DEDO DA / OMAGEN DE SANTA MARIA, E A OMAGEN ENCOLLEU O DEDO / CON EL* (CSM 42.1-3). | *pois feit’ ouve ssa promessa, | o donzel logo ss’ ergeu, / e a omagen o dedo | cono anel **encolleu**; / e el, quando viu aquesto, | tan gran pavor lle creceu / que diss’ a mui grandes voces: | “Ay, Santa Maria, val! (CSM 42.42-45). | Desto fez Santa Maria miragre fremoso / ena sa ygrej’ en Lugo, grand’ e piadoso, / por hua moller que avia tolleito / o mais de seu corp’ e de mal **encolleito** (CSM 77.5-8). | *Que amba-las duas mãos assi s’ **encolleran** / que ben per cabo dos onbros todas se meteran, / e os calcannares ben en seu dereito / se meteron todos no corpo maltreito (CSM 77.10-13). | *Que era toda tolleita / e das penas **encolleita**; / mas ela fez dereita, / ca ssa física non fal (CSM 179.15-18). | *E assi como os braços | foron anbos estender / por se ferir, non poderon | per ren poi-los **encoller**; / e estando-se catando, | non se podian mover, / ben come se fossen feitos | de pedra ou de metal (CSM 248.26-29).****

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓞ: encoller

encomedio [2] (< en- + comedio) subst. masc. ‘intermedio’

encomedio [2]: CSMI [2]. *En este **encomedio** levantouse toda a terra con a Santa Irmandade, entanto que nunca deixaron fortolleza en todo o reino de Galiza (CSMI III.3.2.1-2). | *En este **encomedio** morreu**

Alvaro Páas de Souto Maior enna cibdade de Tui (CSMI III.3.2.10).

Ⓜ: xv

Ⓞ: comedio

Ⓞ: encomedio

encomendar(se) [17] (< en- + comendar) vbo. ‘cargar, encher’

encomendar(se) [11]: LP [1]. *U m’eu de Burgos parti, / log’a Deus **m’encomendei** / e log’a El prougu’assi (LP 120,51). || **CSM [5]**. *Pois San Basil’ o fẽo fillado / ouve, tornando-sse diss’ atal: / “Juyãõ, deste fẽo que dado / mi às que comesse feziste mal; / e est’ orgullo que mi às mostrado, / Deus tio demande, que pod’ e val; / e quant’ eu ei tenn’ **encomendado** / da Virgen, Madre do Salvador” (CSM 15.59-66). | *Ante que movesse, dis-ll’ assi sa moller: / “Sennor, pois vos ides, fazede, se vos prouguer, / que m’ **encomendedes** a alguen, ca m’ é mester / que me guarde e que me sábia ben consellar” (CSM 64.21-24). | *Esta é Santa Maria, / que aos seus noit’ e dia / giarda de mal e os guia, / pois se lle van **encomendar** (CSM 112.5-8). | *ESTA É COMO SANTA MARIA FEZ ACENDER DUAS CANDEAS / NA SA EIGREJA EN SALAMANCA, PORQUE O MERCADOR QUE / AS Y POSERA LLAS **ENCOMENDARA** (CSM 116.1-3). | *Ela con pavor daquesto, | e de que era prennada / **encomendou** aa Virgen, | a Madre de Deus onrrada / que ela que a guardasse | que non foss’ acajõada, / dizendo: “Dá-me meu fillo, | que ben viver m’ajude” (CSM 184.17-20). || **MS [1]**. *el fezo o que lle o apostolo avia **encomendado** (MS 179). || **CSMI [5]**. *Os santos padres et doutores da Santa Escripura escripviron os feitos pasados, por que se **encomendase** a memoria dos homes et non perecese de las cousas por entraballo de longos tenpos, por que despois deles viesem e achasen en escripto os principios et fundamentos, et tomasen enxemplo das nobrezas dos santos homes antiõgos, et quanto traballaron por fondar et acrecentar os santos et devotos lugares en que Deus fose loado et servido (CSMI I.1.2.1-6). | «—Eu soo o apostollo Santiago a que meu senor Jhesu Christo encomendou toda España, a qual me caeu por sorte para que a********

7. Dicionario de afixos do galego medieval

*convertese aa sua santa fe catholica et a defendese [...]» (CSMI IV.4.7.31-33). | Tua petiçon porla Eglleja de Santiago recebemos, e moito nos **encomendamos** da destroiçon desa eglleja (CSMI V.5.6.22-23). | Et porque a santa Eglleja de Conpostella, que lle porla graça de Deus fora **encomendada**, fora por gran tempo desolada de pastor non avendo ende obispo nin clerigos, salvo poucos et mui rudos, nin paaço arçobispal, começou ende junto con a dita eglleja hũus paaços de bobeda con hũa conveniente torre (CSMI VI.6.8.1-4). | O dito obispo **encomendou** a garda da dita mōeda de Santiago a seus oficiaes, por que a non fezesen falssa, et a maior captella poso por veedor a Redulfo, home de sotil engeño (CSMI VI.6.12.1-3).*

encomēdar [5]: CT [1]. *encomēdou* a todos cōmo aujã de fazer (CT 121.2). || **MS [4].** *et onde eu moytas chagas et deostos et pelejas et escarnos et caenturas et cãsaço et fame et fame et frio et moytos outros traballos padeçon, **encomēdoche**, Señor esta mĩa alma en esta ora en que jasco, ca asi comõ por mĩ et por los peccadores quisiste naçer et morrer en cruz et seer soterrado en moymento, et deçer aos Infernos et quebrantarlos et tirar ende os teus santos, et ao tercer dia rresurgir d'ontre os mortos et despois sobir aos ceos que nũca forõ desanparados da tua presença et da tua santidade; asi a mĩa alma, Señor, por la tua misericordia seja liure da morte perdurauele que e o Inferno (MS 147-148). | Et a rromaria acabada **encomēd[oj]use** ao apostolo (MS 173). | pezcoche que me liures cõ todos estes yrmaãos que te chamã et se a ti **encomēdan** (MS 184). | et do que che diso quando te me **encomēdou** (MS 223).*

Ⓞ: XIII

Ⓢ: comendar, acomendar

Ⓣ: encomendar

enfengir [2] (< en- + pensar) vbo. ‘fingir’

enfengir [2]: LP [2]. *E, pois vos eles teen por melhor / de vos **enfengir** de quen vos non fez / ben, pois naceu, nunca nenhũa vez (LP 64,5). | Buscastes-m', ai amigo, muito mal, / ali u vos **enfengistes** de mi, / e rog'a Deus que mi perçades i, / e dized'ora, falso, desleal, (LP 85,6).*

Ⓞ: XIII

Ⓢ: fengir/enfengir

Ⓣ: finxir

engrude [1] (< en- + grude) subst. ‘cola (feita con xelatina de materias animais)’

engrude [1]: CSM [1]. *Outrossi a mão destra | cona fouce apertada / foi, assi como se fosse | con fort' **engrud'** engrudada; / e ben assi o levaron | tolleito a ssa pousada / os outros (CSM 289.20-23).*

Ⓞ: XIII

Ⓢ: grude

Ⓣ: engrude

enlevar [1] (< en- + pensar) vbo. ‘entallar, gravar’

enleuar [1]: CSM [1]. *moy ben laurados et todos en obra **enleuada** (CT 14.19).*

Ⓞ: XIII

Ⓢ: -

Ⓣ: enlevar

enrequeutar [4] (< en- + requeutar) vbo. ‘enriquecer, aumentar’

enrequeutar [4]: CSM [1]. *Ca eu fiz tan mao feyto, | que nunca viu ome quen / tan mao feito fezesse | por algo, nen tan mal sen; / ca porque pobre tornara, | vassalo torney poren / do dem', e Deus e os santos | neguey por m' **enrequeutar** (CSM 281.65-68). || **MS [3].** *EN COMÕO CALRROS **ENRREQUEUNTOU** A [I]GLEIA DE SANTIAGO (MS 83). | D'ouro que lle derõs os príncipes, **enrequeunou** a igleia de Santiago, et morou y trres ãnos, et meteu y bispo et coengos segũdo rregla de Sant Esidro, et poso y sinos et liuros et vestimētas et toda las outras cousas que perteesçen aa igleia (MS 83-84). | et en coõo as **enrequeunou** et en coõo tirou moytos corpos de santos que jaziã soterrados en terra et os neteu en moymētos d'ouro et de prata (MS 135).**

Ⓞ: XIII

Ⓢ: enriqueutar/riqueutar/arrequeutar

Ⓣ: enriquecer

ensenhorear [2] (< en- + senhorear) vbo. ‘tornarse señor’

ensenorear [1]: CSMI [1]. *Et alli ouveron gran peleja et partironse: el rei Renamiro tornouse para Leon, et aos quinze anos de seu reinado finceu sua vida, et Veremundo **ensenoreou** toda a terra (CSMI IV.4.11.25-27).*

ensenoriar [1]: CSMI [1]. *Et en este tempo os bandalos, et os soligos et os ungos **ensenoriaron** toda Galiza por longos tempos, ante que viesen os godos et suevos (CSMI II.2.2.1-2).*

Ⓞ: XV

Ⓢ: senhorear/ensenhorear, asenhorear, asenhorar

Ⓣ: enseñorear, aseñorear

entalhar [6] (< en- + talhar) vbo. ‘gravar, esculpir, tallar’

entallar [6]: CSM [6]. *Nen ar **entalladas** non foron, se Deus me perdon, / e avia y fayçon / da Sennor das aposturas / con sseu Fill’, e per razon / feitas ben per sas medidas (CSM 29.14-19). | Mas hua moller, que por seus pecados / entrara na eigreja, como sol acaecer, / ben u soyan vesti-los sagrados / panos os monges quando yan sas missas dizer, / porque viu y ben **entallados** / en pedra Deus con ssa Madre seer, / os gẽollos logo ficados / ouw’ ant’ eles e filou-s’ a culpar (CSM 38.35-42). | ESTA É COMO SANTA MARIA FEZ TORNAR NEGRA HÛA FIGURA / DO DEMO QUE ERA **ENTALLADA** EN MARMOR BLANCO, PORQUE / SI[I]A CABO DA SA YMAGEN QUE ERA **ENTALLADA** EN AQUEL / MARMOR MEESMO (CSM 219.1-4). | Dizendo: “Muito per tenno | que [é] ome sen recado / o que cree que vertude | á no madeir’ **entallado** / que non fala nen se move, | est’ é ben sandeu provado, / e tenno que é mui cego | o que a questo non vee” (CSM 297.30-33). | E rogou a ñu maestre | que mui ben a **entallasse**; / e poren dentr’ en sa casa | lle deu en que a lavrasse / hũa camara*

fremosa | e ort’ en que s’apartasse, / por obrar mais a sa guisa | e non ouvesse d’al cura (CSM 312.20-23).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: talhar/entalhar

Ⓣ: entallar

entornar [3] (< en- + tornar) vbo. ‘virar, facer caer, envorcar’

entornar [3]: CSM [2]. *Outra razon quero contar / que ll’ ouve pois contada / a Madalena: com’ estar / vyu a pedr’ **entornada** / do sepulcr’ e guardada / do angeo, que lle falar / foy e disse: “Coytada / moller, sey confortada, / ca Jesu, que vões buscar, / resurgiu madrugada” (CSM 1.43-52). | E avẽo-ll’ assi que quand’ entrepeçou, / que do vinno sobrela casula **’ntornou**, / que era mui vermello; e tal la parou / como se sangue fresco fossen y deitar (CSM 73.30-33). || **MS [1].** *Leixouse a yr moy sanudamente ao leito et quisoo **entornar** et tomar a palma et deitala en terra (MS 229).**

Ⓞ: XIII

Ⓢ: tornar/entornar

Ⓣ: entornar

entorto -a [1] (< en- + torto/a) subst. masc. ‘que non é dereito, torcido’

entorto -a [1]: MS [1]. *Aquel ome por que eles diziã, vẽo ali cõ eles et era moy mãço, et andaua vestido de moy nobres panos et paresçia home de grã paragẽ, et tragia ñno pescoço hũ[a] pertega de caruallo **entorta**, et chegãdo ante o altar começou a chamar et dizer asi (MS 4-5).*

Ⓞ: XIII

Ⓢ: torto -a / entorto -a

Ⓣ: entorto -a

7.2.7.b. Prefixo <in->

inamigo -a [1] (< *in-* + *amigo*) *adx.* ‘adverso, individuo que ten odio a outro’

inamiigo -a [1]: CSMI [1]. *Et non enbargante que noso antecessor Urbano, papa, lle prometeu o oficio episcopal, agora (a) nos et nosos irmãos cardeaes, por poer fin a tantos traballos et angustias, por que de aqui en diante por tal ocassion a Eglleja de Conpostella se non destrua nin os inamiigos da fe catholica se apoderen da terra, querendoa proveer de persona*

idonia, te rogamos que por tua benignidade queiras fazer elegir persona religiosa et onesta a tan alto honor pontifical, et noslo envies a receber la consegraçon, onra et dignidade da Eglleja de Santiago de Conpostella (CSMI V.5.6.26-33).

Ⓢ: XV

Ⓤ: inimigo -a

Ⓤ: inimigo -a [+lat.]

7.2.8. Prefixo <entre->

entredormir [1] (< *entre-* + *dormir*) *vbo.* ‘dormitar, dormir de modo pouco profundo’

entredormir [1]: CSM [1]. *E jazend' entre dormindo, | antollou-xe-lle assy / que seu sartal lle levava | aquela moller per y; / e espertou-ss' e chamó-a, | e*

tirou-lle de sso sy / o sartal, que eno sño | el afora esconder (CSM 212.56-59).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

Ⓤ: entredurmir

7.2.9. Prefixo <es->

escolher [20] (< *es-* + *colher*) *vbo.* ‘manifestar preferencia por, seleccionar’

escolher [20]: LP [20]. *Por quanto ben Deus en vós foi pōer / vos am'eu mais de quantas cousas son / oje non mund'e non ei se mal non / de vós, e por én non sei escolher* (LP 9,11). | *Pero, senhor, pois m'escolher conven, / escolh'eu d'ambas que mi praza én.* (LP 9,11). | *essa foi eu das do mund'escolher / po-la muito de coraçõ amar.* (LP 22,12). | *E, pois, senhor, en vós é o pode, / por Deus quered'o melhor escolher.* (LP 25,28). | *des que vos soubi mui gran ben querer, /par Deus, non poss'oj'eu mi escolher* (LP 25,30). | *E pois sabedes entender / sempr'o melhor e escolher,* (LP 25,79). | *E a questo non poss'eu escolher, / ca logo m'eu én al escolheria: / escolheria, mentr'ouvesse sên,* (LP 70,13). | *E non sei én, qual escolher, / de me calar ou lho dizer.* (LP 78,19). | *E d'estas coitas que sofri / a*

maior escolher non sei; (LP 94,5). | *Qual senhor devi'a filhar / quena ben soubess'escolher* (LP 97,36). | *e, con qual corv'el soubess'escolher, / o leixasse mal andante seer / Deus, ca depois en ben tornaria.* (LP 16,14). *e, pois faz esto, manda-m'escolher: / que mi mandades, amigo, fazer?* (LP 85,16). | *e, pois faz esto, manda-m'escolher: / que mi mandades, amigo, fazer?* (LP 85,16). | *e, pois faz esto, manda-m'escolher: / que mi mandades, amigo, fazer?* (LP 85,16). | *e, pois faz esto, manda-m'escolher: / que mi mandades, amigo, fazer?* (LP 85,16). | *E, poi-lo ela part'a meu prazer, / en vós quer'eu, meu amigu', escolher* (LP 85,16). | *e o agoirador torpe, que diz / que mais val o corvo que a perdiz, / nunca o Deus leixe melhor escolher.* (LP 63,50). | *mais quer'en duas per força prender, / ou tres ou quatro, quaes m'eu escolher* (LP 97,32).

Ⓢ: XIII

⊕: -

↳: escoller

esconjurar [1] (< es- + conjurar) vbo. ‘facen un xuramento, conxurar, desconxurar’

esconjurar [1]: CSM [1]. *Mas con medo | en llo dar muito dultou; / mais poi-la ela por Santa | Maria esconjurou / que por seu amor llo desse, | logo da ucha tirou / o sartal e en sa mão | llo foi a furto meter* (CSM 212.26-29).

⊕: XIII

⊕: conxurar/esconxurar/desconxurar

↳: desconxurar

escontar [1] (< es- + contar) vbo. ‘contar, relatar’

escontar [1]: CSM [1]. *Foron-s’ eles; e daquesto | o cavaleiro non vyu / nulla ren, nen sol a dona, | nen da guerlanda sentiu / que en sa mão tevesse; | mais pela terra oyu / todo quanto ll’ escontaron | da Sennor que pod’ e val* (CSM 121.50-53).

⊕: XIII

⊕: contar/escontar

↳: escontar

escooirir [1] (< es- + cooirir) vbo. ‘faltar a cor’

escooirir [1]: CSM [1]. *E ese dia, pois missa dita, / as[s]entaron-ss’ a jantar, e mandou / chamar seu genrr’ a sogra maldita; / e sa moller, que por el foi, achou / mort’ o marido / e escoirido, / e apelido / mui grande metia* (CSM 255.44-51).

⊕: XIII

⊕: <es- + coor + -ir>

↳: descolorir, descolorar

esfraldar [1] (< es- + fraldar) vbo. ‘fraldar, arremangar fraldas’

esfraldar [1]: LP [1]. *Outrossi lhis ar vejo i trager / as mangas mui curtas e esfraldadas, / ben come se adubassen queijadas / ou se quisessen tortas amassar;* (LP 18,8).

⊕: XIII

⊕: faldrar/esfraldar, desfraldar

↳: fraldar

esguardar [1] (< es- + guardar) vbo. ‘considerar, ollar; manterse resgardado’

esguardar [1]: LP [1]. *e ferve-lh’o sangue fara loucura, / que nulha ren i non esguardará* (LP 60,12).

⊕: XIII

⊕: guardar/esguardar

↳: esgardar

esperder [1] (< es- + perder) vbo. ‘desconcertar’

esperdado -a [1]: CSM [1]. *A moç’ esperdada / sse foi, e viuda / a Virgen sannuda / ouve que dizia: / “ Torn’ à orgullosa / abadessa atrevuda / e mui desdenrosa* (CSM 195.167-173).

⊕: XIII

⊕: perder/esperder

↳: perder

estardança [1] (< es- + tardança) subst. fem. ‘acto e/ou efecto de tardar, demora’

estardança [1]: CSM [1]. *Ca sabe que mais dun dia non será ta vida; / poren faz que, pois ta alma for de ti partida / que logo sen estardança pera Deus sa ida / faça, e que os santos non lle sejan sannudos* (CSM 119.61-64).

⊕: XIII

⊕: tardança/estardança

↳: tardanza

estirar [2] (< es- + tirar) vbo. ‘alongar’

estirar [2]: CSM [2]. *En un temon o alcaide | mui fort’ estira-lo fez / e muita da agua fria | deitar sobr’ el essa vez, / e o corpo con feridas | ja chus negr’ era ca pez, / e o alcaide dizendo: | “Don vilão traedor* (CSM 245.45-48). | *Des y estirou-ll’ os nenbros | todos, e per ssa vertude / foi tan tost’ o corpo todo | guarid’ e ouve saúde, / ca xe sol ela de taes | feitos fazer ameude; / e ergeu-ss’ o ome logo | de carreta u jazia* (CSM 333.60-63).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: tirar/estirar

Ⓜ: estirar

estorcer(se) [2] (< *es-* + *torcer*) *vbo.* ‘**torcer; escapar, salvarse**’

estorcer(se) [2]: LP [1]. *non devia de mort'a a 'storcer (LP 86,4) || CSM [1]. E o colo con o braço | tan forte se ll' estorceu, / que en pees estar non pode | e log' en*

terra caeu; / mas a gente que viu esto | o fillou e o ergeu, / e correndo á eigreja | o levaron de randon (CSM 293.30-33).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: torcer(se)

Ⓜ: torcer(se)

7.2.10. Prefixo <re->

rechantar [1] (< *re-* + *chantar*) *vbo.* ‘**replantar**’

rechantar [1]: LP [1]. *Se enton de cabo non for rechantada, / nen un proveito non pod'end'aver, (LP 30,14).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: chantar/rechantar

Ⓜ: rechantar

recoller [1] (< *re-* + *colher*) *vbo.* ‘**deixar o lugar onde estaba; pórse ao abrigo**’

rrecoller [1]: CT [1]. *et cometer mellor et rrecollerlos mellor se mester fosse (CT 150.27).*

Ⓜ: XIV

Ⓜ: recoller

Ⓜ: recoller

recreer(se) [2] (< *re-* + *creer(se)*) *vbo.* ‘**recoñecerse vencido**’

recreer(se) [2]: CSM [2]. *Pera San German se foi / aquel Soldan pagão / e disse-lle: “Sennor, oi / mais me quer' eu crischão / per vossa mão tornar / e seer convertido / e Mafomete leixar, / o falsso recreudo (CSM 28.113-120). | Ca se vos non fossedes, juro par Deus / que vençudos fomos eu e os meus; / mais tantos matastes vos dos mouros seus / del rei Almançor, que ss' ouv' a recreer (CSM 63.66-69).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

Ⓜ: -

rematar [1] (< *re-* + *matar*) *vbo.* ‘**facen o acabamento, pór fin**’

rematar [1]: CSM [1]. *Morte guardou privado / d' infern'; e seu mandado / da Virgen fez de grado, / que os maes remata (CSM 182.65-68).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: matar

Ⓜ: rematar

remolhar [1] (< *re-* + *molhar*) *vbo.* ‘**pór a remollo; mollar novamente**’

remolhar [1]: LP [1]. *i-la-an logo remolhar, / ca assi soen adubar / a cachaça, quando lha dan. (LP 120,4).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: molhar

Ⓜ: remollar

renembramento [1] (< *re-* + *nembramento*) *subst. masc.* ‘**relembanza**’

renembramento [1]: CSM [1]. *Pois lle tod' esto feit' ouve, mui gran demostrança / fez y a Madre de Deus, que d' oyo semellança / correu daquela omage grand' avondamento, / que ficasse deste feito por renembramento (CSM 34.35-38).*

Ⓜ: XIII

↻: renembrancha

↷: relembramento

renembrancha [2] (< re- + nembrança) subst. fem. ‘relembanza’

renembrancha [2]: CSM [2]. *Por que nos aiamos / senpre, noit’ e dia, / dela renembrancha, / en Donas achamos / que Santa Maria / fez gran demostrança (CSM 9.4-9). | Poi-las figuras fazen dos santos renembrancha / quen as cuida desonrrar mui fol é sen dultança (CSM 136.6-7).*

Ⓜ: XIII

↻: renembranchamento

↷: relembanza

requentar [1] (< re- + quentar) vbo. ‘enriquecer’

requentar [1]: CSM [1]. *Est’ é o que tu alças | e baixas e descubres, / que quisu ser pobre | por requenta-los pobres / no seu reino do Ceo | e faze-los y nobres / mui mais que nulla outra | que seja creatura (CSM 149.53-56).*

Ⓜ: XIII

↻: requentar/arrequentar/enrequentar

↷: enriquecer

retallar [2] (< es- + torcer) vbo. ‘vender a retalho; cortar en retallos’

retallar [2]: LP [2]. *poren devedes do cono fazer / soldada, ca non á de falescer, / se retalhades, quen vos compr’o al. (LP 126,10). | E podede-lo vender -eu o sei- / tod’a retalho, por que saberan / que retalhades, e comprar-vos-an (LP 126,10).*

Ⓜ: XIII

↻: -

↷: retallar

revender [1] (< re- + vender) vbo. ‘voltar a vender’

revender [1]: CSM [1]. *A coitada por seu fillo | ya muito chorando e a quantos ele viia, | a todos preguntando / se o viran; o un ome | lle diss’; “Eu o vi ben quando / un judeu o levou sigo, | que os panos revende” (CSM 6.52-55).*

Ⓜ: XIII

↻: revender

↷: revender

7.2.11. Prefixo <sobre->

sobredito [1] (< sobre- + dito) adx. ‘mencionado anteriormente’

sobredito [1]: CT [1]. *os sobreditos onde el uẽ (CT 266.3).*

Ⓜ: XIII

↻: supradito

↷: sobredito

sobrejuiz [1] (< sobre- + juiz) subst. masc. ‘xuíz de segunda ou última instancia’

sobrejoyz [1]: CSM [1]. *Este sobrejoyz era dũa vila bõa, / en que viçosa tũa muita ssa pessõa, / mui gran mannãa jantando e cẽand’ a nõa, / e grandes dões fillava, ca non dos miudos (CSM 119.11-14).*

Ⓜ: XIII

↻: -

↷: sobrexuíz -a

7.2.12. Prefixo <tras-/trans->

transmoleira [1] (< *trans-* + *moleira*) *subst. fem.*
‘parte posterior da cabeza’

transmoleira [1]: LP [1]. *E das trincheiras / e das transmoleiras / ti quero dizer (LP 79,35).*

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

↳: transmoleira

traspasar [4] (< *tras-* + *passar*) *vbo.* ‘penetrar, pasar a través’

traspasar [2]: CSMI [2]. *Et enton os bandalos, et sublingos et ungos, que eran senores da terra, pugnaron regeamente contra elles, mais os godos venceron et fezeron cruel guerra et morte, entanto que os bandalos, sublingos et ungos leixaron a terra et se **traspasou** a maior parte deles África (CSMI II.2.2.5-8). | Enna qual letera se contiña que o santo padre, por reverencia do apostollo Santiago, mudava et **traspasava** a cathedra episcopal, que os obispos predecesores [de] Dalmacio ouveron et tiinan enna eglleja de Iria, enna eglleja de Santiago de Conpostella, adonde o corpo de Santiago verdadeiramente era sepultado, con toda a diocesi et con totalas cousas, terras, et senorios et jurdições à eglleja et cibdade de Iria e sua diocesi perteescentes (CSMI V.5.4.31-36).*

traspasar [2]: LP [1]. *Nen outrossi dos filhos barvados / non vos acho i por gran pecador, / se non dos tempos grandes **traspasados**, (LP 5,1). || CSM [1]. E daquesta guisa seve | muitos días que deita-la / per nulla ren non podía | nen outrossi **traspassa-la**; / demais inchou-ll’ a garganta, | assi que perdeu a fala, / e tornou-ll’ o rosto negro | muito mais que os carvões (CSM 199.27-30).*

Ⓢ: XIII

Ⓤ: traspasar

↳: traspasar

trastornar [3] (< *tras-* + *tornar*) *vbo.*
‘desorganizar, provocar desorde’

trastornar [3]: LP [2]. *E quen ben quiser **trastornar** / per todo o mundo, e ferir, (LP 13,2). | Encobrir non volhas vejo fazer, / cõnas pontas dos mantos **trastornadas**, / en que semelhan os bois das ferradas (LP 18,8). || CSM [1]. E tant’ andando / foi **trastornando** / e preguntando, / que achou a via (CSM 255.57-60).*

Ⓢ: XIII

Ⓤ: trastornar

↳: trastornar

7.3. SUFIXOS

7.3.1. Sufixos nominais

7.3.1.1. Sufixo <-aço>

espiaço [1] (< *espinha* + *-ada*) *subst. fem.*
‘ferida feita cunha saeta’

espiaço [1]: CSM [1]. *Esta aranna andando | per cima do espiaço / e depois pelos costados | e en dereito do baço, / des y ya-ll aos peitos | e sol non feixava braço /*

per que assi non andasse; | e o corpo mui veloso (CSM 225.41-44).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: espiñazo

Ⓤ: espiñazo

7.3.1.2. Sufixo <-ádego>

arciprestadego [1] (< *arcipreste* + *-ádego*) *subst. masc.*
‘dignidade ou xurisdición de arcipreste’

arciprestadego [1]: CSMI [1]. *Et despois gañçou os arciprestadegos de Trasancos et Bujancos, sobrelo qual oube gran contenda com o bispo de Mo[n]danedo (CSMI VI.6.15.1-2).*

Ⓞ: XIII

Ⓢ: arciprestado

Ⓤ: arciprestado

papadego [1]: CSMI [1]. *O qual con muita onra [et] ohumilldade pedeu ao papa et cardeaes que a Egleja de Santiago fose sublimada de algũa onra, dezendo que todalas eglejas onde jazian os santos apóstollos eran onras de papadego, et patriarchado et arçobispado, salvo se era a egleja do apóstollo Santiago (CSMI V.5.4.17-21).*

Ⓞ: XIII

Ⓢ: papado

Ⓤ: papádego

papadego [1] (< *Papa* + *-ádego*) *subst. masc.*
‘dignidade ou xurisdición de Papa’

7.3.1.3. Sufixo <-age>

contagen [1] (< *contar* + *-agen*) *subst. fem.* ‘acto de contar’

contagen [1]: LP [1]. *E se souberdes u contagen dado, / que quer alguen perder o que trazer, (LP 16,2).*

Ⓞ: XIII

Ⓢ: -

Ⓤ: contaxe

domage [1] (< *domar* + *-age*) *subst. fem.* ‘dano’

domage [1]: LP [1]. *ben, fara tan gran domage, / come Fernand'en Romai. (LP 49,4).*

Ⓞ: XIII

⊕: -

↳: domaxe

lingoage [2] (< *lingoa* + *-agen*) *subst. fem.* ‘capacidade de lingua’

lingoajee [1]: MS [1]. *Et Calrros aprêdera a lingoajee dos mouros en Toledo onde morara hũa peça quando era moço (MS 105).*

lyngoajêe [1]: MS [1]. *Et el falaua o lyngoajêe de Espana en gisa que o entêdia moy bẽ Rrulan (MS 121).*

⊕: XIII

⊕: -

↳: linguaxe

paragen [2] (< *parar* + *-agen*) *subst. fem.* ‘acto e/ou efecto de parar, lugar de parada’

parage [1]: LP [1]. *que vos serviu come ome de parage, / non compre aquí resposta per message; (LP 30,10).*

paragê [1]: MS [1]. *Aquel ome por que eles diziã, vèo ali cõ eles et era moy mãço, et andaua vestido de moy nobres panos et paresçia home de grã paragê, et tragia ão pescoço hũa[ã] pertega de caruallo entorta, et chegãdo ante o altar começo a chamar et dizer asi (MS 4-5).*

⊕: XIII

⊕: parada

↳: paraxe

passagê [1] (< *passar* + *-age*) *subst. fem.* ‘acto de pasar’

passagê [1]: CT [1]. *Mays eu uso faço bon pleito et uso juro parlos deuses que nũca õme fezo tã maa pasagê (CT 4.29).*

⊕: XIV

⊕: paso

↳: pasaxe

portage [1] (< *portar* + *-agen*) *subst. fem.* ‘lugar onde se cobran taxas’

portagen [1]: LT [1]. *—Todo o dia —disoo Queia— andou oge connosco, e ora, tanto que viu o cavaleiro que a ponte guarada, vai ficando detrás por nos meter deante e que lle paguemos esta portagen (LT IV.74-76).*

⊕: XIII

⊕: portaxe

↳: portaxe

7.3.1.4. Sufixo <-al (-ar)>

arçobispal [1] (< *arçobispo* + *-al*) *adx.* ‘relativo a arcebispo’

arçobispal [1]: CSMI [1]. *Et porque a santa Egleja de Conpostella, que lle porla graça de Deus fora encomendada, fora por gran tempo desolada de pastor non avendo ende obispo nin clerigos, salvo poucos et mui rudos, nin paaço arçobispal, começo ende junto con a dita egleja hũus paaços de bobeda con hũa conveniente torre (CSMI VI.6.8.1-4).*

⊕: XV

⊕: -

↳: arcebispal

apostolical [4] (< *apostólico* + *-al*) *adx.* ‘apostólico’

apostolical [4]: MS [4]. *Et estabeleşeu en aquel dia que d’ali endeãte a igleia de Santiago fose chamada apostolical porque [i] jaz o corpo do Apostolo (MS 129). | ãna parte d’ouriente foy feicta en Efeso igleia apostolical et exaltada a creęça de Nostro Señor (MS 130). | he feicta igleia apostolical et enxaltada a creęça de Ihesucristo (MS 130). | Tres igleias apostolicaes et prinçip[a]es ontre toda las outras som ãno mũdo que os cristiaãos acustumã a onrra[r], por los mereçemẽtos dos santos que en elas som, mais que toda las outras (MS 130-131).*

Ⓞ: XIV

Ⓢ: apostólico

Ⓤ: apostolical

avelanal [7] (< avelã + -al) adx. ‘lugar plantado de abeleiras’

avelanal [7]: LP [7]. "Que coita ei tan grande de sofrer: / amar amigu'e non'ousar veer! / e pousarei so-l'avelanal". (LP 14,9). | e pousarei so-lo **avelanal**. (LP 106,18). | e pousarei so-lo **avelanal**. (LP 106,18). | e pousarei so-lo **avelanal**. (LP 106,18). | e pousarei so-lo **avelanal**. (LP 106,18). | e pousarei so-lo **avelanal**. (LP 106,18). | e pousarei so-lo **avelanal**. (LP 106,18).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: avelãedo, avelanedo

Ⓤ: abeledo

carnaçal [1] (< carnaça + -al) adx. ‘carniceiro’

carnaçal [1]: LP [1]. Com'el sabe ben d'agoiraria, / se ouvesse bon corvo **carnaçal** / ou cornelha ou aguia caudal (LP 16,14).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: carniceiro

Ⓤ: carnazal

celestial [8] (< celeste + -al) adx. ‘relativo ao ceo’

celestial [7]: CSM [7]. Entr' aqueles bõos frades | avia un frad' atal, / que dos sabores do mundo | mais ca da **celestial** / vida gran sabor avia; | mas por se guardar de mal / bebeu hũa meezã, | e morreu sen confisson (CSM 14.16-19). | E pois en toda ssa vida, | per com' eu escrit' achei, / serviu s Santa Maria, | Madre do muit' alto Rei, / que o levou pois consigo | per com' eu creo e sei, / deste mund' a Parayso, | o reino **celestial** (CSM 42.87-90). | Nen mentre viva nunca amator / averei, nen non quer' eu outr' amor / senon da Madre de Nostro Sennor, / a Santa Reynna **celestial** (CSM 58.75-78). | Porend' hũa noit' avõo / que lume lles pareceu / grande que do ceo võo, / e log' enton decendeu / Santa Maria, e a terra tremeu / quando chegou Sennor **celestial** (CSM 91.41-46). | A que serven todo-los **celestiaes** / guarecer ben pode as

chagas mortaes (CSM 114.4-5). | E ela valeu-ll' enton; / ca ali u eles yan | polo matar de randon, / virono todo cercado | de lume **celestial** (CSM 121.31-33). | A ar mostrou carreira tal / u desta vida temporal / sobu aa **celestial** / por nos fazer alá sobir (CSM 410.39-42).

çelestial [1]: MS [1]. et aquel lugar he onrrado de moy boas obras diluinaes que nũca y falesçe[n] et de moytos çirios **çelestiaes** que ardẽ y senpre (MS 160).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: -

Ⓤ: celestial

chacotar [1] (< chacota + -ar) adx. ‘chacota, canción’

chacotar [1]: CSM [1]. Ond' avõo, non á muito, | tempo, que ss' ajuntou / gran gent' a aquela festa, | e cada un punnou / en fazer grand' alegria: | quen soube luitar, luitou, / e quen soube **chacotares** | bõos, y os foi dizer (CSM 351.15-18).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: -

Ⓤ: -

estadal [5] (< estado + -al) adx. ‘cirio, vela de cera’

estadal [5]: CSM [5]. Py-la Virgen groriosa | fez este miragr' atal, / que deu ao jogar dõa | e converteu o negral / monge, dali adeante | cad' an' un grand' **estadal** / lle trouxe a ssa eigreja | o jogar que dit' avemos (CSM 8.47-50). | Dest' un gran miragre fez Santa Maria / de Salas por hũa moller que avia / gran fiança en ela e a servia / põendo ant' o seu altar **estadaes** (CSM 114.6-9). | El vivendo vida tal / que, u eigrej' achasse / da Virgen que pod' e val, / que desto non errasse / que cande' ou **estadal** / y sigo non levasse; / esto en Salamanca / fez dizendo "Adu-me" (CSM 116.33-40). | Por quanto ela dizia | o menino non deu ren, / mas decingeu log' cinta | e a mua mediu ben, / e fez **estadal** per ela | que ardess' ant' a que ten / voz ante Deus dos culpados | e cono demo baralla (CSM 178.36-39). | Ca o achou tod' enteiro | e a ssa madre, ca Deus / non quis que sse desfezesen, | ca ambos eran ben seus / qutes, que nunca mais foron , |

7. Dicionario de afixos do galego medieval

San Marcos e San Mateus, / outrossi da Santa Virgen, | que do mund' é estatal (CSM 292.46-49).

Ⓜ: XIII

Ⓢ: estado

Ⓤ: estatal

fraternal [1] (< *fraterno* + *-al*) adx. 'relativo ou propio de irmán'

fraternal [1]: CSMI [1]. *Et quando o papa Urbano celebrou o concilio de Monte Claro, o religioso don Almacio, obispo, con outros provenciales obispos, en caridade fraternal et con mui gran traballo, foron ao santo concilio* (CSMI V.5.4.9-11).

Ⓜ: XV

Ⓢ: -

Ⓤ: fraternal

frontal [1] (< *fronte* + *-al*) subst. masc. 'decoración que cobre a parte dianteira do altar'

frontal [1]: CSMI [1]. *Et conprido seu desejo et posta a dita ara sobrelo dito altar, et deante dela o dito frontal seu retablo de ouro, fezo en derredor o pavimento cerquado de nobres colunpnas et pintado de fermosas seguras* (CSMI VI.6.6.11-14).

Ⓜ: XV

Ⓢ: -

Ⓤ: frontal

lamaçal [1] (< *lama* + *-(aç)al*) adx. 'lugar en que hai moita lama'

lamaçal [1]: LP [1]. *mais, cabo d'un lamaçal, / creceu a erva, (LP 70,50).*

Ⓜ: XIII

Ⓢ: lamaceiro, lamaceira, lamacento

Ⓤ: lamazal

maioral [1] (< *maior* + *-al*) subst. 'aquele a quen outros están subordinados'

moyoral [1]: MS [1]. *Poys que Calrros leixou os principes et os que era moyoraes en Espana, foyse a Santiago en rromaria* (MS 128).

Ⓜ: XIV

Ⓢ: -

Ⓤ: maioral

matutinal [1] (< *matutino/a* + *-al*) adx. 'matutino'

matutinal [1]: CSMI [1]. *Et de dentro, atras a dita ara, fezo o altar de Santa Maria Madalena para as secretas orações, enna qual ordenou a missa matutinal, et dar as penitencias, et oir as confesoons et dar as comiões* (CSMI VI.6.6.16-18).

Ⓜ: XV

Ⓢ: matutino

Ⓤ: matutinal

mentiral [9] (< *apostólico* + *-al*) adx. 'mentireiro'

mentiral [9]: LP [3]. *Ca demo lev'essa ren que eu der / por enfinta fazer o mentiral / de min, ca me non mand'eu, senher, (LP 25,138). | ca nunca pod'o mentiral tan ben / jurar come o que verdade ten. (LP 63,51). | ca nunca pod'o mentiral tan ben / jurar come o que verdade ten. (LP 63,51). || CSM [6].* *Poi-las vodas foron feitas | e o dia sse sayu, / deitou-ss' o novio primeiro | e tan taste ss' adormy; / e el dormindo, en sonnos | a Santa Maria vyu, / que o chamou mui sannuda: | "Ai, meu fals' e mentiral!"* (CSM 42.62-65). *| E desto vos quero contar / moragre que quis mostrar / Deus por sa Madre vingar / dun mui mentiral* (CSM 72.12-15). *| Log' o soldan con grand' oste | moveu, quand' aquest' [oyu, / e mui preto de Tortosa | en [un] outeiro sobyu, / e parou mentes na vila, | e tan pouca gent' y viu / que teve que aquel mouro | non lle fora mentiral* (CSM 165.20-23). *| Mi consello, ca fiz gran mal, / ca jurei come desleal / por Deus gran mentira mortal; / e a Deus por mi rogade, / e ao que fui mentiral / o sseu do meu llo pagade* (CSM 239.62-67). *| Enton lle contou o sonno, | ben de tal guissa medes / com' a vos ei ja contado, | e non foi en mentiral* (CSM 292.103-104). *| Diss' o alcaide: "Quen ll' ora | fezesse per que [errase / e que daquela paravla | por mentiral en ficasse!* (CSM 369.25-26).

Ⓜ: XIII

☪: mentireiro, mentiroso, mentidor, mentiraz, mentido

☩: mentireiro

mundanal [1] (< mundano + -al) adx. ‘referente ao mundo’

mundanal [1]: CSMI [1]. *Et morto Gondesindo, obispo, foi consagrado Eremegildo, o sexto obispo de Santiago, que foi home lubrico et mundanal* (CSMI IV.4.6.1-2).

☪: XIV

☪: mundano

☩: mundanal

negral [1] (< negro + -al) adx. ‘de cor negra’

negral [1]: CSM [1]. *Py-la Virgen groriosa | fez este miragr’ atal, / que deu ao jogar d’õa | e converteu o negral / monge, dali adeante | cad’ an’ un grand’ estadal / lle trouxe a ssa eigreja | o jogar que dit’ avemos* (CSM 8.47-50).

☪: XIII

☪: negro

☩: negral

pedregal [1] (< pedra + -(eg)al) subst. masc. ‘lugar en que hai moitas pedras’

pedregal [1]: CSM [1]. *Ca mentr’ a missa cantavan / en que a Virgen loavan, / os nervios ll’ assi sõavan / como carr’ en pedregal* (CSM 179.35-38).

☪: XIII

☪: pedreira

☩: pedregal

peranal [1] (< perene + -al) adx. ‘perenne, eterno, sen interrupción’

peranal [1]: CSM [1]. *O outro diss’ esto meesmo pois viu / e eigreja, ca logo ssa ben sentiu / da rrvia sãõ, e agua lles pediu, / e deron-lla d’õa fonte peranal* (CSM 275.45-48).

☪: XIII

☪: peranne

☩: perannal

pñal [1] (< pñõ + -al) subst. masc. ‘lugar cheo de piñeiros’

pñal [1]: CSM [1]. *Enton ss’ espertou o novio, | e desto tal medo pres / que ss’ ergeu e foi ssa via, | que non chamou dous nen tres / omẽes que con el fossen; | e per montes mais dun mes / andou, e en un’ hermidã | se meteu cab’ un pñal* (CSM 42.82-85).

☪: XIII

☪: piñal, piñeiro

☩: piñeiro

portal [5] (< porta + -al) subst. masc. ‘porta grande’

portal [5]: CSM [5]. *E demais quero-ll’ enmentar / como chegou cansada / a Beleem e foy pousar / no portal da entrada, / u paryu sen tardada / Jhesu-Crist’, e foy-o deytar, / como moller menguada, / u deytan a cevada, / no presev’, e apousentar / ontre bestias d’arada* (CSM 1.23-32). | *Foi en terra d’Alemanna | que querian renovar / hũas gentes ssa eigreja, | e poren foran tirar / a majestad’ ende fora, | que estava no altar, / e posérona na porta | da praça, sso o portal* (CSM 42.12-15). | *Pois passou esto, acordou enton / a monja, tremendo-ll’ o coração; / e con espanto daquela vijon, / que vira, foi logo a un portal* (CSM 58.60-63). | *portal* (CSM 84.16-19). | *E foi-sse logo | e achou un gran portal / que nunca vira, e disse: | “Ai, Santa Maria, val!* (CSM 103.34-35).

☪: XIII

☪: -

☩: portal

proençal [2] (< Proença + -al) adx. ‘procedente da Provenza’

proençal [2]: LP [2]. *Quer’eu en maneira de proençal / fazer agora un cantar d’amor, (LP 25,99). | Vós non trobades come proençal, / mais come Bernardo de Bonaval; (LP 18,34).*

☪: XIII

☪: -

☩: provençal

rosal [1] (<rosa + -al) subst. fem. ‘roseira’

rosal [1]: CSM [1]. *Est’ uso foi mantêr / mentre no mundo viveu; / ma pois, quand’ ouv’ a morrer, / na boca ll’apareceu / rosal, que viron têr / con que rosas, e creceu / porque fora bêeizer / a Madre do Poderoso (CSM 56.53-60).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: roseira, roseiral

Ⓜ: roseira, rosal

soveral [8] (<sober(i) + -al) subst. masc. ‘lugar onde abundan sobreiros [árbores]’

soveral [8]: LP [8]. *na ermida do soveral / u m’el fez muitas vezes coitad’estar, / na ermida do soveral. (LP 93,4). | na ermida do soveral / u m’el fez muitas vezes coitad’estar, / na ermida do soveral. (LP 93,4). | na ermida do soveral / u m’el fez muitas vezes coitad’estar, / na ermida do soveral. (LP 93,4). | na ermida do soveral / u m’el fez muitas vezes coitad’estar, / na ermida do soveral. (LP 93,4).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓜ: sobreiral

terrêal [3] (<terrêo + -al) adx. ‘que é da terra, mundano’

terrêal [2]: CSM [2]. *U achou os que fezera vïyr / aquele con que posera de ss’ ir, / e disse-lles: “Mal quisera falir / en leixar Deus por ome terrêal (CSM 58.65-68). | O Patriarcha sen al / lle disse: “Sei que andas / con mui gran coita mortal; / mas desto que demandas, / un hermitan sei atal / que vestiduras blandas / nen viandas / non usa terrêaes, / senon taes / como llas Deus envia (CSM 115.196-205).*

terreal [1]: CSM [1]. *E da Virgen groriosa | nunca depois se nenbrou, / mas da amiga primeira | outra vez sse namorou, / e per prazer dos parentes | logo con ela casou / e sabor do outro mundo | leixou polo terreal (CSM 42.57-60).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓜ: terreal

tojal [1] (<tojo + -al) subst. masc. ‘lugar onde medran os toxos’

tojal [1]: CSM [1]. *como o eu vi en junt’a Amarante, / que non sabia sair d’un tojal (LP 79,17).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓜ: toxeira, toxal

7.3.1.5. Sufixo <-ão/-ã (-an, -ana, -ano)>

aldeão -ã [3] (<aldea + -ão/ã) adx. ‘natural ou habitante de aldea’

aldeão -ã [3]: CSM [3]. *ESTA É COMO SANTA MARIA LEVOU O BOI DO ALDEÃO DE / SEGOVIA QUE LL’ AVIA PROMETUDO E NON LLO QUERIA DAR (CSM 31. 1-2). | Poren direi com’ un clerig’ aldeão, / de mui santa vida e mui bon crischão, / ouv’ un seu feegres sobervi’ e loução, que nunca queria fazer seu mandado (CSM 65.10-13). | Donzelas, escudeiros, / burgueses, cidadãos, / outrossi aldeãos, / mesteiraes, ruãos, / des i os mercadeiros, / non deven postremeiros, / seer; mais com’ irmãaos, / todos*

alçand’ as mãos, / con coraçõs sãos, / en esto companheiros / deven seer obreiros, / loand’ a Virgen santa, / que o demo quebranta / por nossa amparança (CSM 409.81-94).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓜ: aldeán, aldeao, aldeá

arriano -a [4] (<Arrio + -ano/a) adx. ‘relativo á doutrina de Arrio; seguidor desta’

arriano -a [4]: CSM [4]. *Et en este tempo levantouse Leonegildo, o arriano, contra el rei de França et rogou*

a el rei Miro que o ajudase (CSMI II.2.5.1-2). | Et Leonegildo, o **arriano**, ocupou toda a terra de Galiza chamandose rei, mais foi atormentado ennas grandes febres et dolores que lle Deus dou (CSMI II.2.5.4-6). | En este tempo Leandro, arçobispo de Sibilla, viera do concilio de Constantinopla a fazer amistança et pazes con Gregorio, diacono da Eglleja de Roma, et foi predicar a Leonegildo que leixasse a sandece dos **arrianos** et creesse enna Santa Treidade (CSMI II.2.5.6-9). | Et, porque en España polulava a grande ernessia **arriana** et en Galiza outra ernessia a que dezian preçoliana, et o dito arçobispo Leandro non podía tirar as ditas heressias, tornouse a Constantinopla para que con abtoridade de todo o Concilio Constantino se viesse a España a predicar (CSMI II.2.6.3-6).

Ⓜ: XV

Ⓞ: -

Ⓢ: arriano

cidadão -ã [4] (< cidade + -ão/ã) adx. ‘habitante de cidade’

cidadão -ã [3]: LP [1]. Os cavaleiros e **cidadãos** / que d’este rei avian dinheiros (LP 62,2). || **CSM [1].** Donzelas, escudeiros, / burgeses, **cidadãos**, / outrosi aldēaos, / mestiraes, ruãos, des i os mercadeiros, / non deven postremeiros / seer; mais com’ irmãaos, / todos alçand’ as mãos, / con coraçõs sãos, / en esto companheiros / deven seer obreiros, / loand’ a Virgen santa, / que o demo quebranta / por nossa amparança (CSM 409.81-94). || **MS [1].** —Porque vejo as tuas coytas enprestoche aqieste meu asno en que leues estes moços atra a vila de Santiago onde eu soo **çidadião** (MS 181).

cidadao [1]: CSMI [1]. O qual pasou moitos traballos en guerras con os caballeiros de seu arçobispado et con os **çidadaos** desta cidade de Santiago, outrosi con o conde de Trastamar que se apoderou enna cidade; porlo qual, el indo a mandado de noso señor el rei, se levantaron contra el, non lle querendo obedescer por señor, et esto porlos pedidos grandes que el deitara enna cibdade; et villas et lugares desasperaron del (CSMI III.3.1.3-7).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: cidadán, cidadao, cidadá

cizillão -ã [1] (< Cizilha ‘Sicilia’ + -ão/ã) adx. ‘natural ou pertencente a Sicilia’

cizillão -ã [1]: CSM [1]: Entonçe diss’ el conde mit’ agynna: “M’ ide polo que fez a meezinna, / ca ben leu é maestre de Meçinna, / ou de Salerna a **çizillãa**” (CSM 69.70-73).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: siciliano/a

compostelano -a [6] (< Compostela + -ano/a) adx. ‘relativo á cidade de Compostela’

compostellano a [6]: CSMI [6]. Et o conde don Reimundo, varon catolico et discreto, condoleuse da Eglleja **Conpostellana** que non estava justamente nin ben ordenada, et con consello dos obispos de Lugo, et Mondonede, Ourens, et de Tui et de outros señores da eglleja, con bóo desejo de piedade, disolles asi (CSMI V.5.3.1-4). | Et foille respondido que a Eglleja **Conpostellana** ensorbebecia et se queria igoalar con a Eglleja Romana (CSMI V.5.4.21-22). | Et foi a dita Eglleja **Conpostelana** moi onrada porlo santo obispo Dalmacio, et a clerizia et pobóo librados de moitos traballos (CSMI V.5.4.45-46). | «Pascasio obispo, servo dos servos de Deus, ao honrado irmão Diego obispo **compostellano**: soude et beiçon apostollica (CSMI VI.6.3.16-17). | Et que o bispo disera que a Eglleja **Conpostellana** era cabeza das egllejas occidentaes, enna qual era o corpo do apostolo Santiago, et que ende avia cardeaes, os quaes recebesen ao cardeal llegado et lle fezesen outra tanta onra quanta os cardeaas de Roma fazian aos de Santiago, quando ala ian (CSMI VI.6.5.19-22). | Et que o papa [et] cardeaas fezeran decreto que a Eglleja **Conpostellana** non fose acrecentada nin mais soblimada, pois que se levantava en soberbea contr’ a Eglleja Romana (CSMI VI.6.5.23-25).

Ⓜ: XV

Ⓞ: -

Ⓢ: compostelán

jusão -ã [1] (< *juso* + *-ão/ã*) adx. ‘debaixo’

jusão -ãa [1]: CSM [1]: *E depus esto, vernes madrugada, / levava vinn’ e pan aa pousada / Pedro do monge, u fez sa passada / perant’ a porta que é mais jusãa* (CSM 69.75-78).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓠ: -

moabi[t]ão -ã [1] (< *Moab* + *-ão/ã*) subst. masc. ‘natural ou pertencente a Moab’

moabi[t]ão -ã [1]: MS [1]. *Despois d’esto Aygulando juntou jentes moytas et moabi[t]ãos et de Ethiopia et de Afr[r]ica et de Persia et d’outras terras moytas* (MS 92).

Ⓜ: XIV

Ⓞ: -

Ⓠ: moabitán

preçoliana -a [1] (< *Prisciliano* + *-ano/a*) adx. ‘seguidor da doutrina de Prisciliano’

preçoliana -a [1]: CSMI [1]. *Et, porque en España pohulava a grande ernessia arriana et en Galiza outra ernessia a que dezian preçoliana, et o dito arçobispo Leandro non podia tirar as ditas heressiias, tornouse a Constantinopla para que con abtoridade de todo o Concilio Constantino se viesse a España a predicar* (CSMI II.2.6.3-6).

Ⓜ: XV

Ⓞ: prezoliana

Ⓠ: prezoliana

romão -ã [16] (< *Roma* + *-ão/ã*) adx. ‘natural ou pertencente a Roma’

romana [10]: CSMI [10]. *Et ordenou ende obispo, segundo que avian ordenados novos obispados enna España porlo costume da Eglleja Romana* (CSMI II.2.3.9-11). | *Et en este tempo os ispañños leixaron a lei taletana et rito, en que casavan os clerigos et avian fillos legitimos, segund que adiante dira, et receberam a lei romana de continencia et castidade* (CSMI V.5.1.2-4). | *Et a rogo dos sabedores, o conde Reimundo recebeu o dito Diego Gelmirez, canonigo de Santiago,*

o qual o cabidóo de Santiago tevera por seu chanceler et secretario en corte romana a espedir os negocios da eglleja et provincia de Santiago (CSMI V.5.3.16-19). | *Et foille respondido que a Eglleja Conpostellana ensorbebecia et se queria igoalar con a Eglleja Romana* (CSMI V.5.4.21-22). | *A eglleja que recebiuste, a qual as de reger porla graça de Deus, porque moito tempo foi viduada et carente de pastor, he quasi destroida et desconssollada, porende debes a traballar, por que enla totalas cousas sejan ordenadas et dispostas a serviço de Deus, segun custume da santa Eglleja Romana, constituindo ende cardeaes, presbiteros et diaconos que dignamente posan sostéer o regemento ecclesiastico, cada hñu en seu oficio et que sabean gobernar a serviço et onra da Eglleja de Santiago* (CSMI VI.6.3.18-23). | *Et se os d’ España ante que recebesen as leis romanas casavan, os fillos, segun costume da terra, non fosen nin sejan lançados das dignidades da eglleja, ca nos despensamos con eles* (CSMI VI.6.3.24-26). | *Et quantos traballos et angustias pasou et sofreu enno camiño; et outrosi con quantas onras et pricissoos foi recebido de moitos arçobispos, et obispos, et abbades, reis, principes enno dito camiño; et quantas celebrações de missas et predicaciones fezo ennas eglejas et mosteiros por onde passou, et infestações que recebeu el et os seus inimigos da Eglleja Romana, seeria longo de escripvir* (CSMI VI.6.5.4-8). | «—Irmaóo muito amado: Deus te queira ajudar, ca esto que tu vas demandar he hñu gran cousa et non creo que as posas alcançar, ca eu me recordo que o obispo Dalmacio teu antecessor, que foi monje desta cassa, ja sobre esta razon foi à corte romana et non a podo alcançar.» (CSMI VI.6.5.12-15). | *Et que o papa [et] cardeaas fezeran decreto que a Eglleja Conpostellana non fose acrecentada nin mais soblimada, pois que se levantava en soberbea contr’ a Eglleja Romana* (CSMI VI.6.5.23-25). | *Et enton recebeu o palio do papa et cardeaas, segundo costume romano enna eglleja de San Lourenço de Roma, segun parescerá porlo seguint privilegio que começa* (CSMI VI.6.5.36-37).

romão [1]: CSM [1]: *E viu estando / um ont’ ant’ o altar, ben como quando / está o que diz missa*

consagrando / a hostia a costume romãa (CSM 69.40-43).

rromão -ã [4]: MS [4]. *Et Josephus diso entõ: –Sabe que Nero, enperador de Rroma que se matou, et os rromãos que te fezerõ enperador (MS 39-40). | Et o enperador pregütou os rromãos que lle fariã, et eles diserõ que el que matare seu yrmaõ et o fillo de rrey de Frãça, et que seria omẽ para grãdes feictos, et que cõpria moyto, et comõ aquelas cousas fezera que asi faria a todos aqueles que se alçasen ao seniorio de Rroma (MS 49-50). | Et por esto os rromãos mãdarõ tirar o corpo del do rrio, et por escarnio leuarõno a Vi[e]na et alan[ç]arõno ãno Rrodo; et Vi[e]na era chamada en latin “via gehene” que quer dizer “carreira do inferno” (MS 57). | Costantĩ, endeantado dos rromaãos, cõ viinte mĩll caualeiros, Bernaldo de Montealuã, Galter de Tremes, Gillẽ, Garĩ duc de Leorena, cõ quatro mĩll; Rrelo de Br[e]gona, Bernaldo de Nuble, Gaymardo, Estramito, Theodorico, Ynorio, Beringel, Ata, Galarõ que despois foy treedor (MS 102).*

Ⓞ: XIII

Ⓢ: -

↳: romano/a

serrano -a [1] (< serra + -ano) subst. masc. ‘relativo ou pertencente á sera’

serrano -a [1]: MS [1]. *Et demais ainda tomou toda a terra d’España et d’Andaluzia que tinã os mouros, a terra dos serranos et dos pardos et dos castelãos et terras dos alaraues et dos nauarros et dos vizcaynos (MS 79).*

Ⓞ: XIII

Ⓢ: serrano

↳: serrano

toledão [1] (< Toledo + -ão/ã) adx. ‘relativo a Toledo’

toledão [1]: CSM [1]. *Dest’ un miragre quero contar ora, / que dos outros non debe seer fora, / que Santa Maria, que por nos ora, / grande fez na cidade toledãa (CSM 69.5-8).*

Ⓞ: XIII

Ⓢ: -

↳: toledán, toledano

7.3.1.6. Sufixo <-aria/-eria>

agoiraria [1] (< agoiro + -aria) subst. fem. ‘arte de agoiros’

agoiraria [1]: LP [1]. *Com’el sabe ben d’agoiraria, / se ouvesse bon corvo carnaçal / ou cornelha ou aguia caudal (LP 16,14).*

Ⓞ: XIII

Ⓢ: -

↳: agoiraria

Ⓞ: XIII

Ⓢ: albergaria

↳: albergaria

albergaria [1] (< albergue + -aria) subst. fem. ‘pousada’

albergaria [1]: CSM [1]. *Mas, por que sabíamos / como non queria do mundo gabança, / como fez digamos / hũ’ albergaria, / u fillou morança (CSM 9.14-19).*

alcaiotaria [1] (< alcaio + -aria) subst. fem. ‘calidade ou oficio de alcaio’

alcayotaria [1]: CSM [1]. *Mais aquela vella, com’ era moller mui vil / e d’alcayotaria sabedor e sotil, / por que a dona as çapatas fillasse, mil / razões lle disse, trões que llas fez tomar (CSM 64.71-75).*

Ⓞ: XIII

Ⓢ: alcovitaria

↳: alcaiotaria

arteria [1] (< arte + -eria) subst. fem. ‘maña, astucia’

arteria [1]: CSM [1]. *Ora retrayamos / quan grand’ arteria / fez per antollança; / mas, como penssamos, / tanto lle valrria / com’ hũa garvança (CSM 9.146-151).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

↳: arteria

beestaría [1] (< beesta + -aria) subst. fem. ‘uso da besta por homes de armas’

beestaria [1]: CSM [1]. *et basteçerõnos de armas et de beestarias et de dardos et de escudos et de pedras et de tódaslas cousas que aujã mester (CT 3.12).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: beestaría

↳: beestaría

cavalaria [8] (< cavalo + -aria) subst. fem. ‘grupo de persoas a cabalo’

caballaria [2]: CSMI [2]. *Et enton eles, avido seu acordo et conselo en presenza do dito Reimundo, príncipe de toda Galiza, con grandes preces et rogos lle pediron a hũa clerigo a que diziam Diego Gelmeriz, varon santo et de gran consello et discreto, fillo de Gelmiro caballeiro moi poderoso et virtuoso, que tevera moito tempo o castello do Est porlo bispo de Iria don Diego Pelaez, et a governara moi ben, et defendera toda a provincia de Ilia et a librara dos normanos, frandeses et barbaros; he a saber: terra de Postomarcos, d’ Amaia, terra de Ulla ata o Tamere, por sua caballaria et por maravillosa discreçon, o qual eles viran et conoscián moi ben (CSMI V.5.3.9-16). | Et estonces o fillo del rei, don Sancho, que tiiña o señorío de Tolledo por el rei, amousse con gran parte da caballaria et saeu da cibdade para correr con os mouros, et começou a pellejar mui de regeamente con elles (CSMI VI.6.13.5-7).*

caualaria [3]: MS [3]. *Et Calrros coño oyo esto cõ sua caualaria, volueu outra vegada para conquerir a Espana outra vez coño de cabo, et cõ el o duque Millo d’Ingraterra, padre de Rrulan (MS 85). | Seendo rrey*

Calrros en Vayona dos bazquos cõ sua caualaria, hũu caualeiro que auia nome Rromariquo, sendo doente para morte mēefestouse et tomou peedença et rreçebou o corpo de Deus (MS 86). | Et albergãdo ali en aquela vila cõ suas caualarias hũu coudillo da sua cõpana entrou en aquela igleia (MS 149).

cavalaria [2]: CSM [2]. *Seend’ o Emperador d’ Espanna / e d’ omēes onrrados gran conpanna / con el, e cavalaria tamanna / que dentro non cabian ne-na chãa (CSM 69.10-13). | Na fronteira un castelo | de mouros mui fort’ avia / que combateron crischãos | que sayan d’ açaria / d’Ucres e de Calatrava | con muita cavalaria; / e era y Don Affonssso | Telez, ric-ome preçado (CSM 205.17-20).*

cavaleria [1]: CSM [1]. *Quand’ el Rey oyu aquesto, | connoceu as maestrias / con que ll’andava, e logo | fillou sas cavalerias / que ll’enviou en acorro, | e foron y en dous dias; / e tan taste que chegaron, | foy-os logo a veer (CSM 345.46-49).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: cabalaria

↳: cabalaria

drudaria [1] (< drudo + -aria) subst. fem. ‘amores ilícitos’

drudaria [1]: CSM [1]. *Sen muito mal que fazia, / cada noyt’ en drudaria / a hua sa druda ya / con ela tēer / seu gasallado; / pero ant’ “Aver Maria” / sempr’ ya dizer / de mui bon grado (CSM 11.18-25).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: drudaria

↳: drudaria

enfermaria [2] (< enfermo + -aria) subst. fem. ‘recinto de enfermos’

enfermaria [1]: CSM [1]. *E, porque sempre os bõos | lle davan mui gran fazfeiro / do muito mal que fazia, | pensou que un mōdesteiro / faria con bõa claustra, | igreja e cymiterio, / estar e enfermaria, | e todo en ssa herdade (CSM 45.26-29).*

enfermeria [1]: CSM [1]. *Eigreja nen claustra neno dormidor / neno cabidoo neno refertor / nena cozynna*

e neno parlador / nen enfermeria [u] ciudavan sãar (CSM 226.31-34).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

↳: enfermaría

judaria [1] (< judio + -aria) subst. fem.
‘conxunto de xudeos’

judaria [1]: CSM [1]. *Enton todos mui correndo | começaron logo d’ir / dereit’ aa judaria, | e acharon, sen mentir, / omagen de Jeso-Crist’, a que ferir / yan os judeus e cospir-lle na faz* (CSM 12.26-29).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

↳: xudaría

mesageria [1] (< mensaxe + -eria) subst. fem.
‘mensaxe’

mesageria [1]: CSM [1]. *Salve-te, que enchoisti / Deus gran sen mesura / en ti, e dele fezisti / om’ e creatura; / esto foi porque ouvisti / gran sen e cordura / en creer quando oisti, / ssa mesageria* (CSM 40.16-23).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

↳: mensaxeria

romaria [73] (< Roma + -aria) subst. fem.
‘peregrinación’

romaria [28]: LP [15]. *Ir quer’oj’eu, fremosa, de coraçon, / por fazer romaria e oraçon (LP 6,5). | Por fazer romaria pug’en meu coraçon / a Santiag’un dia, por fazer oraçon (LP 11,10). | A Santiago en romaria ven / el-Rei, madr’, e praz-me de coraçon (LP 14,3). | Atender quer’eu mandado, / que m’enviou meu amigo, / que verra en romaria (LP 67,3). | Foi eu, madr’, en romaria / a Faro con meu amigo (LP 67,4). | Quand’el ouv’a fazer a romaria, / pos-m’un dia talhado / que veesse e non ven, mal pecado! (LP 70,12). | Quand’eu a San Servando / fui un dia d’aquí / faze-la romaria, / que nunca lhi guarrei. (LP 77,20). | Que bõa romaria / con meu amigo fiz, / ca lhi dix’, a Deus grado, / quanto lh’eu dizer quix (LP 77,20). | Ora van a San Servando /*

donas fazer romaria (LP 77,19). | Tal romaria de donas / vai ala, que non á par, (LP 77,19). | E, se me vós guardades d’atal perfia, / d’ir a San Servando fazer romaria, (LP 77,17). | Treides, ai mia madr’, en romaria / orar u chaman Santa Cecilia: (LP 93,8). | Quand’eu un dia fui en Compostela / en romaria, vi ùa pastor (LP 116,29). | "Por entendedor vos quero filhar / e, pois for a romaria acabada, / aqui, d’u sãõ natural, do Sar, / cuido-m’eu, se me queredes levar, / ir-m’ei vosqu’e fico vossa pagada". (LP 116,29). | Se a romaria fazer quiser, / como a sempre fazer el soia, (LP 32,1). || CSM [8]. Muitos gafos sãõ a Emperatriz en aquele mes; / mas de grand’ algo que poren lle davan ele ren non pres, / mas andou en muitas romarias, e despois ben a tres / meses entrou na cidade de Roma, u er’ o cortes / Emperador, que a chamou e disso-lle: "Ves?" (CSM 5.159-163). | Demais fez-lles gejúar tres dias / e levar gran marteir’ e afan, / andando per muitas romarias, / bevend’ agua, comendo mal pan; / de noite lles fez tẽer vigias / na eigreja da do bon talan, / Santa Maria, que dẽsse vias / per que saissen daquel pavor (CSM 15.77-84). | Sobr’ esto, se m’ oissedes, diria / dun joyzo que deu Santa Maria / por un que cad’ ano ya, / com’ oý contar, / a San Jam’ en romaria, / porque se foi matar (CSM 26.13-18). | Mui’ en proug’ ao marido, | e tan taste se guisaron / de fazer sa romaria | e en seu camy’ entraron (CSM 43.15-16). | E desta guisa a Madre de Deus / quis gobernar aqueles monges seus, / por que despois gran romaria de romeus / vẽeron polo miragre de saber (CSM 52.35-38). | ESTA É COMO SANTA MARIA FEZ GUAREÇER OS LADRÕES QUE / FORAN TOLLEITOS PORQUE ROUBARAN ÛA DONA E SSA / CONPANNA QUE YAN EN ROMARIA A MONSARRAT (CSM 57.1-3). | E morand’ en Badallouce, | entrou-lle na vontade / quen en romeria fosse | a Teren’, e piadade / averia de la Virgen | mui conprida de bondade, / que de quanto ll’apõyan, | pois que non era certa (CSM 213.36-39). | Na ssa ygreja que dix’e, | que sobelo mar está / e que van en romeira | as gentes muitas alá / rogar aa Groriosa, | aquela que senpre dá / consello aos cuitados | e que nas cuitas non fal (CSM 248.11-14). || CSMI [5]. Et, con gran reverencia, veo en romaria a[o] santo lugar (de

7. Dicionario de afixos do galego medieval

moitos dóos) et, con lagrimas et continuas orações, hedificou et dotou o santo lugar con moitos dóos e joias (CSMI II.2.10.22-24). | Et desque o dito don Afonso o Casto conpreu sua **romaria**, tornouse para as Esturias para se véer con Carlo o Mano, rei de França, et finouse ennas Esturias (CSMI IV.4.1.4-5). | Et vieron en **romaria** a Santiago, e constituiron et fondaron, enno santo lugar, maior eglleja et moi boa (CSMI IV.4.3.2-4). | Et veõ a Santiago en **romaria** et dou ende muitas joias et privilegios, segun se conten ennos libros dos privilegios (CSMI IV.4.7.2-3). | Et como el rei Renamiro oise todas estas cousas, ajuntou toda sua conpania e proposo de viinr a Santiago en **romaria** (CSMI IV.4.11.22-23).

rromaria [45]: **MS** [35]. *Avõ asi hũu dia que, seõdo as gardas do altar ãno lugar onde he acostumado, trres caualeyros do cõdado de Peirigol veerõn a Santiago en **rromaria** (MS 4). | Hv□u caualeiro lonbardo, do castelo que chamã Carãtia et avia nome Emeus, võo en **rromaria** a Santiago, et tragia cõsigo dous cõpaneiros (MS 9-10). | Sabede que hũu omẽ bõo de santa vida fui en **rromaria** a Santiago, et avia nome Audõ (MS 12). | Et pois que ouve sua **rromaria** acabada, entrouse ao rreyno de Portugal, et chegou a hũu couto de Santiago que ha nome Cornell[ã]ja, que jaz cabo do rrio a que chamã Limia (MS 12). | Et en aquel tenpo avia en aquela terra hũa dona de grã lineageẽ que avia anbas las maõs sequas de parelisia, et foy en **rromaria** a Sam Martino, et fez hy sua oraçõ et doulle soude en hũa (MS 15). | Et ela desque espertou pregũtou hu jazia o seu corpo, et desque o soube, cõ sua madre foy alo en **rromaria** et fezerõ oraçõ toda a noyte a par do seu moymẽto, et logo foi sãa de todo o corpo (MS 15). | Et liurou moytos de grãdes peligros; et cada que vẽẽ tẽpestades do eer ou d'onde quer, ou se queren danar os froytos per algũa gisa, se ali a el as jentes vã en **rromaria** et lle fazẽ ofertas et fazẽ oraçõ, por la graça de Deus et por lo rrogo del, son liures d'esto et dos outros cõtrarios, et tornãse en paz para suas casas (MS 17). | et despois que esto for feicto de toda las terras de cristiãos que ha de mar a mar, yrã alo en **rromaria**, et averã y de Deus perdom de seus peccados et daranlle y loores por las boas cousas et marauillas que fez et faz (MS 73). | Et desi foy en **rromaria** ao moymẽto de*

*Santiago et desi o Padrõ et meteu o cõto da lança no mar, et dou loores et grraças a Santiago et a Nostro Señor porque y chegara con soude sen cõtrario algũu, et diso que d'ali en deante nõ podia mais yr (MS 75). | Poys que Calrros leixou os principes et os que era moyoraes en Espana, foyse a Santiago en **rromaria** (MS 128). | et soen dizer algũus rromeus que alo vã en **rromaria** (MS 149). | que vierẽ en **rromaria** a visitar o altar de Santiago (MS 170). | pos en sua boõtade de yr en **rromaria** a Santiago pedille merçee que lle dese fillo (MS 172). | Et a **rromaria** acabada encomẽd[o]use ao apostolo (MS 173). | indo en **rromaria** cõ o moço a Santiago et chegando cõ soude ao mõte d'Ouqua adoeceu o moço (MS 173). | vierõ coplir sua **rromaria** et ofereçẽno ao altar d'aquel Señor por cujo rrogo el fora nado et tornado de morte a vida (MS 175). | Acaesceu que triinta homes boosde terra de Loores poserõ en sua voõtade de yr en **rromaria** hu jaz o corpo do apostolo Santiago (MS 176). | Et por acabar sua **rromaria** mais cõplidamente (MS 176). | que as vosas orações et a vosa **rromaria** (MS 179). | et maenfestarõlle aquel pecado et tomarõ y del peedença et vierõ cõprir sua **rromaria** (MS 180). | Em aquel tenpo hũu home boo cõ grãde medo et por escapar a aquela pestilencia por en sua voõtade yr en **rromaria** a Santiago cõ sua moller et cõ dous fillos en hũa besta (MS 180). | nome Frinoso leuaua hũa naue carregada de rromeus que cobiiçaua de yr a terra santa de Iherusalem en **rromaria** ao sepulcro de Nostro Señor (MS 183). | tornou en **rromaria** a Santiago [a] visitar y o seu altar (MS 185). | fui en **rromaria** a Galiza onde jaz o seu corpo (MS 187). | que fose en **rromaria** a sua igleia (MS 188). | et começou sua **rromaria** (MS 189). | et desi o caualeiro et outros rromeus forõse moi ledos por terra en **rromaria** a Santiago (MS 190). | Et desi foyse moy ledo logo en **rromaria** a Santiago (MS 192). | et foyse en **rromaria** a Santiago (MS 194). | et ontre os vençudos foy hũu caualeiro que avia acostumado de yr en **rromaria** a Santiago (MS 195). | sen nĩhũa demora yrey en **rromaria** a tua casa (MS 195). | Et el por cõprir o que prometera foy en **rromaria** a Santiago et leuou cõsigo o caualo et presentoo ante as portas do altar (MS 196). | Et el amaua moyto Santiago et ya cada ãno em **rromaria** a sua igleia et poyña y sua oferta (MS*

201). | *Et porque ja ante el tiina gisado de yr en rromaria a Santiago en outro dia de manãa (MS 201). | et acharõ hũu poble que ya en rromaria para alo (MS 201). | et asi anda cõ teu pecado et coydas que Deus et eu rreçebamos a tua rromaria (MS 202). | ca aquel que quiser andar en rromaria por meu amor primeiramente lle cõuen que confese moyto omildosamente seus pecados (MS 202). | et despois andando en rromaria faça peedença deles (MS 202). | perde sua rromaria (MS 202). | que avia nome Ponço foy a Santiago em rromaria cõ hũu seu yrmaõ et desque entrou ãna igleia acharõ çarrado o lugar en que jaz o corpo do Apostolo (MS 206). | se che praz d'esta rromaria que nos aquí fizemos (MS 207). | et foise a el en rromaria (MS 208). | hũa cõpana de rromeus que vierã en rromaria (MS 209). | Et o caualeiro por seu amor foy logo en rromaria a sua igleia (MS 212). | Et sua moller por seu bẽe leuarõno en duas bestas en andes a Santiago en rromaria (MS 213).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: romería

Ⓞ: romaría

tafuraria [3] (< tafuro + -aria) subst. fem. ‘casa de xogo’

tafuraria [3]: CSM [3]. *E desto fez un miragre | a Virgen Santa Maria / mui grand' en Osca, dun ome | que na tafuraria / jogara muito os dados | e perdera quant' avia; / poren descreeu na Virgen, | que sol non quis recea-la (CSM 163.6-9). | E pois l' ouve dito, logo | sayu da tafuraria / e fillou-ss' a chorar muito, | como ome que sse sente (CSM 174.14-15). | Ca se Deus aas gentes | jogos pera alegria / averen, todo o tornan | elas en tafuraria, / e daquesta guisa queren | gãar; mais Santa Maria / non lle praz de tal gaança, | mais da que é con verdade (CSM 214.5-8).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: tafularía

Ⓞ: tafuraría

tesoureria [1] (< tesouro + -aria) subst. fem. ‘cargo de tesoureiro’

tesoureria [1]: CSM [1]. *Hũa dona ouv' ali / que, per quant' eu aprendi, / era menynta fremosa; / demais sabia assi / tẽer sa orden, que ni- / hũa atan aguçosa / era d' i aproveytar / quanto mais podia; / e poren lle foran dar / a tesoureria (CSM 94.18-27).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: tesourería

Ⓞ: tesouraría

7.3.1.7. Sufixo <-az>

agraz [2] (< agre + -az) subst. masc. ‘zumo de uvas verdes’

agraz [2]: CSM [2]. *Assi a Virgen avũir / fez estas duas, sen falir, / que x' ant' avian, sen mentir, / denteira come con agraz (CSM 68.49-52). | E outro dia os que madurgaron / e a viron fórona espertar / e como sãara lle preguntaron, / e ela ren non lles quiso negar; / e pola confortar logo mandaron / que lle dessen caldo con do agraz (CSM 105.119-124).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓞ: agraz

escudeiraz [1] (< escudeiro + -az) subst. masc. ‘escudeiro (pex.)’

escudeiraz [1]: CSM [1]. *Como s'achou, non á y mui gran sazon, / en Galiza un escudeiraz peon / que quis mui felon / brita-la eigreja con felonía (CSM 317.5-8).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: escudeiro

Ⓞ: escudeiraz

frocax [1] (< froco + -az) subst. masc. ‘hábito de frade, capuz’

frocax [1]: CSM [1]. *E aquel diabo lles respos assi: / “Pois vos non podedes, ar leixad' a mi, / que con estes*

7. Dicionario de afixos do galego medieval

garfios que eu trag' aquí / o desfarei, pero que trage frocaz" (CSM 82.26-29).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

↳: frocaz

fumaz [1] (< *fume/o* + *-az*) *subst. masc.* 'calidade de fume'

fumaz [1]: CSM [1]. *E leva-t' en, ca des oy mais es sãa, / e vai dormir ant' aquel meu altar; / e pois t' espertares, sei ben certãa / que quantos enfermos fores beijar / serãan tan sãos com' hũa maçaãa / daqueste fogo e de seu fumaz* (CSM 105.105-110).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

↳: fumaz

prumaz [1] (< *pruma* + *-az*) *subst. masc.* 'peliza de prumas'

prumaz [1]: CSM [1]. *E metérona mais morta ca viva / na eigreja, vestida dun prumaz* (CSM 105.88-89). | *E disse: "Ja mais non me partirei / daquesta porta, ca de certo sey / que me darãa a Madre do bon Rei / mia filla viva; senon, de prumaz* (CSM 122.50-53).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

↳: prumaz

ricomaz [1] (< *froco* + *-az*) *subst. masc.* 'home rico bruto'

ricomaz [1]: LP [1]. *Un ricomaz, un ricomaz, / que de maos jantares faz!* (LP 147,20).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

↳: ricomaz

7.3.1.8. Sufixo <-çon>

descomungaçon [1] (< *descomungar* + *-çon*) *subst. fem.* 'acto e/ou efecto de descomungar'

descomungaçon [1]: CSM [1]. *Que u quis descomungaçon / dizer, non disse ssi nen non, / nen ar pode mostrar razon, / mais braadou come cabron* (CSM 283.53-56).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

↳: descomungación, excomuñón

escantaçon [1] (< *escantar* + *-çon*) *subst. fem.* 'arte de bruxaría'

escantaçon [1]: LP [1]. *e escanta ben per olh'e per calheiro /m e sabe muito bõa escantaçon.* (LP 43,4).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

↳: encantamento

estremaçon [1] (< *estremar* + *-çon*) *subst. fem.* 'distinción'

estremaçon [1]: CSM [1]. *En ssa casa e amostrar a leer / a seu fill'e outrossi a escrever / com' el escrevia, que sol connocer / non podian nen fazer estremaçon* (CSM 265.40-43).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

↳: estremazón

perdoaçõ [1] (< *perdoar* + *-çon*) *subst. fem.* 'condición ou calidade do que é perdoábel'

perdoaçõ [1]: MS [1]. *Roguemos a Deus et ao apostolo Santiago que el por la sua santa oraçõ et por los santos mereçemẽtos et a boa vida d'este santo Oudon, queira acorrer ao que este liuro mãdou scripuir ãnos seus seerass da alma et do corpo et lle de soude do corpo et vida perdurauell da alma en Parayso*

et *perdoaçõ* dos seus pecados quando d'este mûdo seyr (MS 17).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

↳: perdón

perseguicon [2] (< perseguir + -çon) subst. fem. 'persecución'

perseguicon [1]: CSM [1]: *E el questo dizendo, | pareceu-ll' a Groriosa / que alumẽou a carcer, | tan muito vẽo framosa, / e disse-ll': "Oy ta coita | e non fui mui vagarosa / en viir pera livrar-te | daquesta perseguicon"* (CSM 227.40-43).

perseguicon [1]: CSMI [1]. *Et tanto foi a perseguicon et coita de fame que as madres matavan seus fillos et os comian con fame* (CSMI II.2.2.11-12).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

↳: persecución

pregaçon [1] (< pregar + -çon) subst. fem. 'discurso relixioso'

pregaçõ [1]: MS [1]. *et el fezoo pescador dos homes porque por la sua pregaçõ gaanou moytas almas para el* (MS 209).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

↳: predicación

quitaçon [3] (< quitar + -çon) subst. fem. 'acto e/ou efecto de quitar'

quitaçon [3]: LP [3]. *Citola oi andar-se queixando / de que lhi non davan sas quitações* (LP 18,6). | *E por levá-la quitaçon dobrada / se me queixou; e catei u jazia / ãno padron, e achei que avia / de todo ben sa*

quitaçon levada; / poren faz mal, que non pode peor; / mais tant'á el de *quitaçon* sabor, (LP 18,6).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: quita, quitamento

↳: quitazon

trasladaçõ [5] (< trasladar + -çon) subst. fem. 'acto de trasladar'

trasladaçõ [3]: MS [3]. *Ata aqui vos cõtamos da paixõ et trasladaçõ de Santiago Zebedeu et das batallas que fezo Calrros em España, et ora vos cõtaremos de Santiago Alffeu* (MS 19). | *Ata aqui vos cõtamos da trasladaçõ et miragres de Santiago et des aqui endeante vos cõtaremos coñõ Calrros librou España do poderio dos mouros, segundo conta Dom Turpin, arçibispo de Reens* (MS 69). | *et chegou y ãno dia que lle fazẽ a festa da trasladaçõ* (MS 212).

trelladaçon [2]: CSMI [2]. *et desla passion de Jhesu Christo fasta a trelladaçon do corpo de Santiago foron onze anos, que foi tragido porlo mar en sete dias ao porto de Iria et sepultado en Conpostella en tenpo de Luparia, segundo se léẽ por sua leitura et porlo libro a que dizen «Calixto»* (CSMI I.1.3.11-14). | *Pero finalmente tanta foi a omilldade et santidade do obispo Dalmacio que o papa, et cardeaes et todo o concilio con grandes preces inpretrou o seguint privilegio da trasladaçon do obispado de Iria en Conpostella et de seeren exenptos os bispados dos bispos de Santiago; et esto con consello dos cardeaes et de trezentos et cincoenta obispos que estaban enno concilio, o qual nunca seus predecessores poderan alcançar* (CSMI V.5.4.22-27).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

↳: traslación

7.3.1.9. Sufixo <-do (-ado, -ada, -ido, -ida)>

<-ada>

albergada [1] (< *albergar* + *-ada*) *subst. fem.*
‘albergue’

albergada [1]: CSM [1]. *E log' aas albergadas | u possava[n] a levaron / e assentaron-sse todos, | e tal consello fillaron / que toda a desfezessen; | e sas espadas sacaron / enton, e end' iū deles | lle foi dar un' espadada* (CSM 215.25-28).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: albergue, albergaría

Ⓜ: albergada

alongada [2] (< *alongar* + *-ada*) *subst. fem.*
‘demora’

alongada [2]: CSM [2]. *Non quero dizer leixar / de cómo foy chegada / a graça que Deus enviar / lle quis, atan grãada, / que por el esforçada / foy a companna que juntar / fez Deus, e enssinada, / de Spirit' avondada, / por que souberon preegar / logo sen alongada* (CSM 1.63-72). | *E pois ll' est' ouve dito, | foi-ss' o angeo logo / a Joachin, que era | metudo en meogo / dūas grandes montannas, e disse-l[[]]': "Eu te rogo / que tornes a ta casa | logo sen alongada"* (CSM 411.60-63).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: demora

Ⓜ: alongada

avantada [1] (< *avantar* + *-ada*) *subst. fem.*
‘vantaxe, superioridade’

avantada [1]: LP [1]. *por todos diz el ca non / lhis quer end'avantada dar.* (LP 116,12).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: vantagem

Ⓜ: avantada

bailada [3] (< *bailar* + *-ada*) *subst. fem.* ‘acto de bailar, baile’

bailada [3]: LP [3]. *Ma madre loada, / vou-m'a la bailada / do amor.* (LP 25,44). | *Vou-m'a la bailada, / que fazen en casa / do amor.* (LP 25,44). | —*Por Deus, ai mia filha, fazed'a bailada / ant'o voss'amigo de so a milgranada.* (LP 14,4).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: baile, bailado

Ⓜ: bailada

braçada [3] (< *braço* + *-ada*) *subst. fem.*
‘cantidad de cousas que se abarca’

braçada [3]: CSM [2]. *Mas foi-ss' o demo e fez-ll' o bocin, / e derribou do teit' hūa braçada* (CSM 17.72-73). | *El ouv' espanto do rio, | non ousou y meter pe / e diz; "Sennor, muit' é alto, | des i u mais baixo é / á mais de dez braçadas | ou doze, per bõa ffe"* (CSM 245.90-92). || CT [1]. *Et leixou correr o caualo alý [et], ante que o Éytor uisse, nẽ lle ouuesse tomado nehūa cousa, nẽ sse preçebesse do escudo, foylle dar o duque hūa ferida de hūa azcúa moy tallador que tragia, que lle falssou a loriga et lle poso a azcúa fõra da outra parte mays de hūa grã braçada.* (CT 141.110-113).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: braçado, braçadeira

Ⓜ: brazada

cavalgada [6] (< *cavalgar* + *-ada*) *subst. fem.*
‘grupo de persoas a cabalo’

cabalgada [4]: CSM [4]. *De jajũar en tal terra | e andand' en cavalgada; / poren que quer comeremos | que non leixaremos nada* (CSM 277.30-31). | *COMO SANTA MARIA DE [TUDIA] FEZ A HA CAVALGADA / DE CRISCHÃOS E OUTRA DE MOUROS QUE MASERON HŪA / NOITE CABO DA SA EIGREJA E NON SE VIRON, POR NON / AVEREN ONTR' ELES DESAVËENÇA* (CSM 344.1-4). | *Assi foi que essa noite | muit' en paz aly jouveron; / e d'outra parte crischãos | sa cavalgada fezeron, / e cabo dessa eigreja | bẽes os outros maseron, / ca daquel logar partir-sse | non ouveron atrevença* (CSM 344.21-24). |

[C]OMO ÛUS ALMOGAVARES, QUE SENPRE ENTRA VAN A TERRA / DE MOUROS E ERAN DESBARATADOS, REVERON VIGIA NA / CAPELA DO AL[CA]ÇAR DE XEREZ E PROMETERON-LLE ÛA / DÕA, E ENTRARON EN CAVALGADA E GAN[N]ARON MUY GRAND' / ALGO (CSM 374.1-5).

caualgada [1]: CT [1]. *Et gradeçerõllo todos moyto, et disserõ que fezera moy bõa caualgada.* (CT 109.22).

cavalgada [1]: LP [1]. *O que filhou gran soldada / e nunca fez cavalgada* (LP 18,30).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

↪: cavalgada

contrada [1] (< *contrar* + *-ada*) subst. fem. ‘rexión, dirección’

contrada [1]: CSM [1]. *E non ar quero obridar / com' angeos cantada / loor a Deus foron cantar / e “paz en terra dada”: / nen como a contrada / aos tres Reis de Ultramar / ouv' a strela mostrada, / porque sen demorada / vëeron sa offerta dar / estranna e preçada* (CSM 1.33-42).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: encontrada

↪: encontrada

cuitelada [1] (< *cuitela* + *-ada*) subst. fem. ‘facada, ferida con coitelo’

cuitelada [1]: CSM [1]. *ESTA É COMO SANTA MARIA LIVROU DE MORTE ÛU MENYNNO / QUE JAZIA NO VENTRE DA MADRE, A QUE DERAN HÛA CUIITE- / LADA PELO COSTADO* (CSM 184.1-3).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

↪: coitelada

delongada [1] (< *delongar* + *-ada*) subst. fem. ‘delonga, demora’

delongada [1]: CSM [1]. *E dise-lle: “Para mentes | en quant' agor' aquí viste / outrosi e ena choça, | ali u amigo seviste; / que ben daquela maneira | que o tu*

tod' entendiste / o conta log' aas gentes | sen ningûa delongada” (CSM 75.168-171).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: delonga, demora

↪: delongada

demorada [3] (< *demorar* + *-ada*) subst. fem. ‘demora’

demorada [3]: CSM [3]. *E non ar quero obridar / com' angeos cantada / loor a Deus foron cantar / e “paz en terra dada”: / nen como a contrada / aos tres Reis a contrada / ouv' a strela mostrada, / porque sen demorada / vëeron sa offerta dar / estranna e preçada* (CSM 1.33-42). | *Porend' a mui comprida / Rëya das outras rëyas, / acorredor das mesquinnas, / sen gran demorada / ll' ouve log' enviada* (CSM 89.32-36). | *E quand' o tempo chegado / foi de catar sas colmëas, | non fez longa demorada* (CSM 128.29-30).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: demora, demorança

↪: demorada

detardada [2] (< *detardar* + *-ada*) subst. fem. ‘demora’

detardada [2]: CSM [2]. *El Rei, quand' oyu aquesto, | ouve gran sanna provada, / e mandou a ssa jostiça | que logo sen detardada / que pola ost' ascuita[n]do | de pousada en pousada / andass', e a quen oysse | tal nome, foss' açoutado* (CSM 328.50-53). | *Quanto Joachin esto | oyu, log' esmorido / caeu e jouv' en terra | fora de seu sentido, / atëes que o angeo | foi dali partido, / que seus omens o foron | erger sen detardada* (CSM 411.100-103).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: demora, demorança, demorada

↪: detardada

dÿeirada [1] (< *dÿeiro* + *-ada*) subst. fem. ‘cantidade de diñeiro’

dÿeirada [1]: CSM [1]. *Fois-ss' o ome; e os mouros | tod' aquel logar correron, / mais na casa daquest' ome | non entraron nen tangeron; / e pero todo-los outros |*

7. Dicionario de afixos do galego medieval

quant' avian y perderon, / non perdeu o ome bõo | valor de tres dñeiradas (CSM 323.35-38).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

↳: diñeirada

empãada [1] (< *empanar* + *-ada*) subst. fem. 'empanada'

empãada [1]: CSM [1]. *Entr' esses roubadores / viu jazer un vilão / desses mais malfeitores, / hũa perna na mão / de galinna, freamo / que sacara con fame / enton dũ' empãada, / que so un seu çurame / comer quisera; / mais non podera, / ca Deus non queria (CSM 57.71-81).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

↳: empanada

encontrada [1] (< *encontrar* + *-ada*) subst. fem. 'rexiõn'

encontrada [1]: CSM [1]. *E tan toste começaron | d'andar per essa 'ncontrada, / e acharon-sse con mouros; | mas a todos non proug' en (CSM 277.32-33).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: contrada

↳: encontrada

espadada [6] (< *espada* + *-ada*) subst. fem. 'golpe despedido con espada'

espadada [6]: LP [1]. *con que fendedes as penas, dando grandes espadadas (LP 18,14). || CSM [2]. A oraçon acabada, | colleu en ssi grand' esforço | e foi aa [besha logo / e deu-ll' hũa espadada | con seu espadarron vello, | que a [tallou per meogo, / assi que en duas partes | lle fendeu o coraçon; / mas ficou enpoçoado | dela des essa sazõ (CSM 189.16-19). | E log' aas albergadas | u possuava[n] a levaron / e assentaron-sse todos, | e tal consello fillaron / que toda a desfezessen; | e sas espadas sacaron / enton, e end' iũ deles | lle foi dar un' espadada (CSM 215.25-28). || CT [3]. et deulle perlo elmo hũa gran/de espadada (CT 6.62-3). | Quãdo sse Éytor senteu malabalado, cõ grã*

saña que ouuo, meteu mão aa espada et deulle tã grãdes espadadas, per çima do elmo, que Achilles foy malchagado // et seu rrostro todo cheo de sange. (CT 152.83-85). | Et el rrey Serpedõm fuy y muy malchagado, que ouuo duas azcũadas et tres espadadas perla cabeça, taes que as duas pasarõ o elmo et a cabeça ata o testo. (CT 253.26-28).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: espadada

↳: espadada

esporoada [1] (< *esporoar* + *-ada*) subst. fem. 'golpe dado coa espõra'

esporoada [4]: CT [4]. *Et troyãos fezerõ estonçe hũa esporoada de que os gregos rreçeberõ grã dãnõ et grã perda, ca rreçeberõ tãtos golpes que os nõ podiã ja sofrer de njhũa maneyra, nẽ ousauã outrossy tornar as costas enpús o mar, que dultauã. (CT 116.16-18). | de gisa que de aquela esporoada forõ moytos caualleyros mortos (CT 127.177). | daquela esporoada matou Éytor trijnta caualeyros bõos (CT 141.78). | et fezo y moytas bõas esporoadas (CT 152.113).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: esporada

↳: esporoada

ferrada [1] (< *ferro* + *-ada*) subst. fem. 'ferradura'

ferrada [1]: LP [1]. *Encobrir non vo-lhas vejo fazer, / cõnas pontas dos mantos trastornadas, / en que semelhan os bois das ferradas (LP 18,8).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: ferradura

↳: ferrada

invernada [1] (< *inverno* + *-ada*) subst. fem. 'invernía, tempo de chuva'

invernada [1]: LP [1]. *E quen vos pois vir-la saia molhada, / ben lhe terrá que é con escasseza, / e en vós ouve sempre gran largueza; / e pois aqui vee-la invernada, (LP 64,10).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: invernía

↳: invernada

jugada [1] (< jugo + -ada) subst. fem. ‘xunta’

jugada[1]: CSMI [1]. *Et vencida a batalla, porla graça de Deus et ajuda do apóstollo Santiago, el rei don Ramiro, con consello et acordo de todos de seu reino, poso esmolda para senpre en toda España desde Pisorga ata o mar ociano: en cada jugada de bois hũa faneiga de trigo ou de pan por voto para a egleja do apóstollo Santiago (CSMI IV.4.7.49-53).*

Ⓞ: XIII

↳: xunta

↳: xugada

lançada [4] (< lança + -ada) subst. fem. ‘ferida que se fai con lanza’

lançada [4]: CSM [3]. *Essa ora logo sen tardada / San Basillo, com’ escrit’ achey, / u a gente estav’ assũada / foi-lles dizer como vos direi: / “Gran vengança nos á ora dada / San Mercuro daquel falsso rei, / ca o matou dũa gran lançada, / que nunca atal deu justador (CSM 15.131-138). | E u o viu seu millo debullar / na eira, mandou-lle lançadas dar; / mas el começou a Madr’ a chamar / do que na cruz mataron os judeus (CSM 22.15-18). | Ca assi como lles davan | lançadas pelos costados, / per cada hũa ferida | sayan grandes bocados / daquel cervo que comeran; | e desto maravillados / foron end’ os outros oito | que fezeran mellor sen (CSM 277.40-43). || CT [1]. Mays Nástor deu a Leomedón tal lançada que lle falssou as armas (CT 6.50).*

Ⓞ: XIII

↳: -

↳: lanzada

madurgada [9] (< madruggar + -ada) subst. fem. ‘acto de madrugar, alborada’

madurgada [8]: CSM [8]. *Outra razon quero contar / que ll’ ouve pois contada / a Madalena: com’ estar / vyu a pedr’ entornada / do sepulcr’ e guardada / do angeo, que lle falar / foy y disse: “Coytada / moller, sey confortada, / ca Jesu, que vões buscar, / resurgiu madurgada” (CSM 1.43-52). | O Bispo levou-sse | mui*

de madurgada, / e deu ao preste | ssa raçon dobrada (CSM 32.49-50). | E depus esto, vernes madrugada, / levava vinn’ e pan aa pousada / Pedro do monge, u fez sa passada / perant’ a porta que é mais jusã (CSM 69.75-78). | Outro dia madurgada | pera Terena fillou / o camynn’, e seu irmão | nunca sse dele quitou; / e pois foi ena eigreja, | aqeste feito contou / todo como ll’ avẽera, | e seu don deron y qual / todo como ll’ avẽera, | e seu don deron y qual (CSM 197.47-50). | E tev’ y aquela noite; | e contra a madurgada (CSM 322.35-38). | Assi jouv’ aquela noit’, e | outro dia madurgada / foi veer u soterravan | seu fillo a malfadada / [.....] | achou e foi tan coitada / que tornou poren sandia; | ca muitas vezes contece (CSM 331.39-42). | Outro dia madurgada | todos daly se partiron; / e depois que cavalgaron | e sen sospeita se ciron, / muito s’en maravillaron; | des i treguas se pediron / por averen deste feito | como fora connocença (CSM 344.36-39). | A Caliz atan taste | que for a madurgada, / aa See que este | de Santa Cruz chamada, / en que meu Fillo posto | foy, ond’ eu fuy prennada, / e averás saude, | ca nos por ti rogamos (CSM 368.40-43).

madrugada [1]: LP [1]. *E u a poderá omen achar / se non quando se quiser levantar, / ou ao serão ou aa madrugada? (LP 126,6).*

Ⓞ: XIII

↳: -

↳: madrugada

malhada [1] (< malha + -ada) subst. fem. ‘curral de gando’

mallada [1]: CSM [1]. *Tanto ll’ esto mostraon | e per tantas razões, / que lles respos chorando: | “Pois que vos praz, varões, / farei vosso consello; | mais, por Deus, compannões, / guardade-mi os gãados | en aquela mallada” (CSM 411.115-118).*

Ⓞ: XIII

↳: malla

↳: mallada

negrada [1] (< negro + -ada) subst. fem. ‘música de negros’

7. Dicionario de afixos do galego medieval

negrada [1]: LP [1]. *En este son de negrada, / farei un cantar (LP 87,9).*

Ⓜ: XIII

Ⓢ: negraría

↳: negrada

nomeada [1] (< nomear + -ada) subst. fem. ‘fama’

nomeada [1]: LP [1]. *E por esto é grande a mia nomeada, / ca non foi tal que, se migo falhasse, (LP 18,23).*

Ⓜ: XIII

Ⓢ: nome

↳: nomeada

orelhada [2] (< orelha + -ada) subst. fem. ‘pancada nas orellas’

orelhada [1]: LP [1]. *e nona deu, mais recebeu / ùa grand’orelhada (LP 97,29).*

orellada [1]: CSM [1]. *E ben cabo da orella / lle deu orellada tal / que do cravo a semella / teve sempre por sinal, / por que non fizesse mal / nen s’ assi foss’ escarnir (CSM 59.75-80).*

Ⓜ: XIII

Ⓢ: -

↳: orellada

paancada [2] (< panca + -ada) subst. fem. ‘choque de un corpo con outro’

paãquada [1]: MS [1]. *que lles daua grãdes paãquadas et eles cõ grã medo fogirõ (MS 199).*

paancada [1]: CSM [1]. *Sobr’ esto muitos chrischãos | foron mui mal açoutados / e outros a paancadas | os costados ben britados, / e ar outros das orellas | porende foron fanados, / e per tod’ esto non pode | aquel nom’ aver vedado (CSM 328.55-58).*

Ⓜ: XIII

Ⓢ: -

↳: pancada

palmada [2] (< palma + -ada) subst. fem. ‘bofetada’

palmada [2]: CSM [2]. *COMO O CRUCIFISSO DEU A PALMADA A ONRRA DE SA MADRE / AA MONJA DE FONTEBRAR QUE POSERA DE SS’ IR CON SEU / ENTENDEADOR (CSM 59.1-3). | O padre, con coita dele, | en sas faces deu palmadas (CSM 323.18).*

Ⓜ: XIII

Ⓢ: -

↳: palmada

passada [6] (< passar + -ada) subst. fem. ‘pasaxe’

passada [6]: CSM [6]. *E depus esto, vernes madrugada, / levava vinn’ e pan aa pousada / Pedro do monge, u fez sa passada / perant’ a porta que é mais jusãa (CSM 69.75-78). | Dous omes dados jogavan | a gran perfia provada, / e un deles era ric’, o | outro non avia nada / senon quant’ hũa eigreja, | con que fazia passada, / que fora de seu linnage | e del ben come herdade (CSM 214.15-18). | E daquest’ un miragre | vos direi, que na fronteira / mostrou y Santa Maria, | a Sennor mui verdadeira, / quando passou Aboyuçaç, | non da passada primeira, / mas da outra, e fez dano | grande daquela passada (CSM 215.5-8). | E pois nove dias foi acabar, / hũa noite quisso Deus que veer / o podesse; ca viu gran lum’ entrar / per hũa estr’ e per outra passar, / como per pont’, e passada fazer (CSM 261.36-40). | Mais depois ben a ùu ano | fez oste sobre Grãada, / e yndo pera a oste | fez per aly ssa passada; / e mostrou-lle d’outra parte | a Virgen grandes tesouros (CSM 348.41-43).*

Ⓜ: XIII

Ⓢ: pasagem

↳: pasada

pedrada [3] (< pedra + -ada) subst. fem. ‘golpe dado cunha pedra’

pedrada [3]: CSM [3]. *ESTA É COMO A OMAGEN DE SANTA MARIA TENDEU O BRAÇO / E TOMOU O DE SEU FILLO, QUE QUERIA CAER DA PEDRADA / QUE LLE DERA O TAFUR, DE QUE SAYU SANGUI (CSM 38.1-3). | [C]OMO SANTA MARIA DO PORTO GUAREÇEU UN OME DÛA / PEDRADA MUI GRANDE DE QUE NUNCA*

*CUIDARA A GUAREÇER, / CA TIINA A TELA SEDADA E TORNOU-SE PARALITICO, E / GUAREÇÉ-O SANTA MARIA (CSM 385.1-4). | Ond' avêo en Sevilla | que deron ùa **pedrada** / a un ome na cabeza | mui grand', assi que britada / ll'ouveron toda a fronte | e a tea assedada, / assi que nunca cuidava | da chaga aver guarida (CSM 385.21-24).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

Ⓜ: pedrada

picada [1] (< *picar* + *-ada*) subst. fem. 'golpe'

picada [1]: CT [1]. *que logo, sen tardar, se leuãte et me ueña dar hũa **picada** ãno nariz (CT 248.16-17).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

Ⓜ: picada

pousada [18] (< *pousar* + *-ada*) subst. fem. 'albergue, albergaría'

pousada [16]: LP [2]. *—Non dizen, madr', ess'en cada **pousada** / os que trobar saben ben entender. (LP 116,7). | de perdoar quẽ-no mal deostasse, / com'el fez a min, estando en sa **pousada**. (LP 18,23). || CSM [10]. E depus esto, vernes madrugada, / levava vinn' e pan aa **pousada** / Pedro do monge, u fez sa passada / perant' a porta que é mais jusãa (CSM 69.75-78). | E siian assentadas | en pañña, non en tapede; / e disse a Virgen santa | ao crerigo: "Seede, / a aquesta moller bõa | comungand' e assolvede, / como çed' a Parayso | vaa u ten ja **pousada**" (CSM 75.98-101). | E pois entraron no burgo, | foron **pousada** fillar / e mandaron comprar carne | e pan pera seu jantar / e vynno; e entre tanto | foron aa Virgen rogar / que a seu Fillo rogasse | dos seus rogos piadosos (CSM 159.10-13). | E foi pera ssa **pousada** | con gran door mui coitado; / e jov' assi vel tres dias | mui maltreit' e lazerado, / rogando Santa Maria | na mente que seu peccado / que dissera lle pa[r]cisse, | ca el era seu sergente (CSM 174.22-25). | E pois logo entrou en Tolosa, | foi logo fillar **pousada** / en casa dun grand' erege, | non sabend' end' ele nada; / mas quando o viu a gente, | foi ende maravillada / e disseron ao fillo; | "Dest'*

*albergue vos quitade" (CSM 175.15-18). | Pois lla outrogada / ouve [e] levada / dentr' a ssa **pousada**, / ela sse changia, / dizend': "Ai, coitosa, / nunca mais serei chamada / virgen omildosa" (CSM 195.55-61). | **pousada** (CSM 241.39-42). | Outrossi a mão destra | cona fouce apertada / foi, assi como se fosse | con fort' engrud' engrudada; / e ben assi o levaron | tolleito a ssa **pousada** / os outros (CSM 289.20-23). | Val-nos, Sennor de mesura, / ca por nos no mundo nada / fuste, e o da altura / Deus fillou en ti **pousada** / e fez de ti, Virgen pura, / Madre e nossa avogada, / por nos meter na folgura / u te fez el corõada, / e [te] fez dos santos fror / e guarda do peccador (CSM 350.37-46). | E pois foi en sa **pousada** / Don Manuel, el Rey logo | non quis mais fazer tardada, / mais enviou-ll' a sortella, | en ouro engastõada, / per un ome de sa casa | e diz: "Muito me sauda (CSM 376.25-28). || CT [1]. Et sabede que ouuo dentro ãna uila mill **pousadas** de duques et de condes (CT 13.15). || MS [3]. et entõ a rrayna, descalça et cõ moi grã jente yra aa **pousada**, et nõ podera nĩhũa gisa entrar vosco ãna casa (MS 65). | Et pois que y fez sua oraçõ por la doença que tragia do camino foyse para a **pousada** et deitouse en vn leito et jouve y algũus dias agrauandose moyto cõ a door (MS 198). | Et eles por eso forõse tristes para sua **pousada** et mãdarõ jũtar todos llos rromeus que vierã en sua cõpana (MS 206).*

poussada [2]: CSMI [2]. *Et el, asi saõo, veeose à cibdade de Sogovea onde estava el rei et a raina, que o receberam mui onradamente, et lle mandaron boas **poussadas** et todo o que lle eran menester (CSMI VI.6.13.15-17). | Et quando el rei [et] a raina esto oiron, disseron ao obispo que se fose para sua **pousada** et que elles en aquela noite aviiran seu acordo et lle darian boa resposta (CSMI VI.6.13.24-26).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: albergaría, albergada, albergue

Ⓜ: pousada

punhada [1] (< *punho* + *-ada*) subst. fem. 'pancada co puño'

7. Dicionario de afixos do galego medieval

punada [1]: CSM [1]. dou hũa **punada** no rrostro a torto a hũ seu home que avia nome Rruberte que era rromeu de Santiago (MS 194).

punhada [1]: LP [1]. Pero Perez se remeteu / por dar ùa **punhada** (LP 97,29).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: puño

Ⓦ: puñada

queixada [5] (< queixo + -ada) subst. fem. ‘mandíbula’

queijada [1]: LP [1]. Outrossi lhis ar vejo **i** trager / as mangas mui curtas e esfaldadas, / ben come se adubassen **queijadas** / ou se quisessen tortas amassar; (LP 18,8).

queixada [4]: LP [1]. mais nono quis o outr'errar / de cima da **queixada** (LP 97,29). || **CSM [1].** Ca u meteu un cuitelo | no feijoo por provar / a come lle saberia, | pela boca chantar / foi ben ate enas cachas, | que o non pod' en tirar, / ca lle passou as **queixadas** | mais dun palm' e hũa mão (CSM 157.20-23). || **CT [1].** Et ueeriades jazer a derredor del cabeças et mãos et pees et **queixadas** et braços et pernas et caualeyros mortos (CT 238.87). || **MS [1].** Et os que y estauã virõ a seeta, pregütárõlle por que rrazõ a poyna, et o rromeu diso que avendo batalla cõ hũu seu ymigo, deralle cõ aquela seeta por la **queixada** seestra et foralle por medeo da cabe[ç]a, et o biquo dela foralle ferir ãna nariz (MS 2).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: queixo

Ⓦ: queixada

saetada [5] (< saeta + -ada) subst. fem. ‘ferida feita cunha saeta’

saetada [5]: CSM [3]. COMO SANTA MARIA GUARECEU UN OME DŪA **SAETADA** QUE / LLE DERAN PELO OLLO (CSM 129.1-2). | E pois armou a baesta, | disse: “Daquesta vegada / ou a Deus ou a sa Madre | darei mui gran **saetada**” (CSM 154.21-22). | **ESTA É COMO SANTA MARIA SĀOU O ESCUDEIRO A QUE / DERON A SAETADA PELO COSTADO**

(CSM 408.1-2). || **CT [1].** Et deu hũa gran **saetada** a hũ rrey de Frisa, que o matou (CT 134.14).

seetada[1]: CSMI [1]. Este dïto dia oubo este caballeiro hũa **seetada**, en dia de Santiago, porlo pescoco, durou fasta dia de Santo Agostin, que he enno mes d' Agosto (CSMI III.3.1.40-42).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: saetada

Ⓦ: setada

soldada [8] (< soldo + -ada) subst. fem. ‘salario, soldo, recompensa’

soldada [8]: LP [2]. O que filhou gran **soldada** / e nunca fez cavalgada, (LP 18,30). | e non dan d'ele valia d'un pan / nen merce nen **soldada**, mal pecado; (LP 4,1). || **CSM [5].** Des oge mais quer' eu trobar / pola Sennor onrrada, / en que Deus quis carne fillar / bēeyta e sagrada, / por nos dar gran **soldada** / no seu reyno e nos erdar / por seus da sa masnada / de vida perlongada, / sen avernos pois a passar / pero mort' outra vegada (CSM 1.3-12). | En aquel tempo o demo mayor / tornou-ss' en forma d' ome sabedor, / e mostrando-sse por devyador, / o Emperador lle fez dar **soldada** (CSM 17.25-28). | E ao crerig'ar disse; | “Idevos, ca ven fezeistes, / e muito sōo pagada | de quan ben aquí vēestes; / e, par Deus, mellor consello | ca o capelan tevestes, / que ficou con aquel rico | por levar del gran **soldada**” (CSM 75.123-126). | O alcaide do castelo | era un pobr' escudeiro / que fora por ssa **soldada**, | ciudand' end' algun dñeiro / aver; mais polo castelo | non ficar assi senlleiro, / ficou y a alcaidessa, | e que fillar foi per manna (CSM 191.10-13). | E porende, Bēeyta, | te rog' eu aficada- / ment[e] que a ta graça | me seja outorgada, / por que a ta merçee | bēeita mui grãada / aja en este mundo, | e me dés por **soldada** (CSM 420.71-74). || **CT [1].** Señor, ¿quen criará, ou quen amarará, ou quen fará os casamentos grãdes et as **soldadas**, ou quen seyrá a rreçeber os estraños et fazerlles onrra, ou que será de nós desasperados, ou quen nos defenderá ou vingará? (CT 238.12).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: soldo

↳: soldada

tardada [15] (< tarde + -ada) subst. fem. ‘demora’

tardada [15]: LP [6]. —*Amiga, faço-me maravillhada / como pode meu amigo viver / u os meus olhos non pode veer, / ou como pod'ala fazer tardada, (LP 25,7). | e são maravillhada / por que foi esta tardada. (LP 47,8). | e são maravillhada / por que foi esta tardada. (LP 47,8). | e são maravillhada / por que foi esta tardada. (LP 47,8). | e são maravillhada / por que foi esta tardada. (LP 47,8). | Per bõa fe, non vos conselhou ben / quen vos esta tardada fazer fez (LP 92,1). || CSM [8]. E demais quero-ll' enmentar / como chegou canssada / a Beleem e foy pousar / no portal da entrada, / u paryu sen tardada / Jhesu-Crist', e foy-o deytar, / como moller menguada, / u deytan a cevada, / no presev', e apousentar / ontre bestias d'arada (CSM 1.23-32). | Mantenen' o frade | os que con el ya / leixou ir, e logo | tornou sen tardada / e foi buscar u as | omages vendian, / e comprou end' ùa, | a mellor pintada (CSM 9.65-68). | Onde ll' avẽo un dia | que foi un furto fazer, / e o meiryo da terra | ouve-o log' a prender, / e tan taste sen tardada | fez-lo na forca põer; / mas a Virgen, de Deus Madre, | log' enton del se nenbrou (CSM 13.10-13). | Essa ora logo sen tardada / San Basillo, com' escrit' achey, / u a gente estav' assũada / foi-lles dizer como vos direi: / “Gran vengança nos á ora dada / San Mercurio daquel falsso rei, / ca o matou dũa gran lançada, / que nunca atal deu justador (CSM 15.131-138). | E pois aquesto dit' ouve, | ambos fezeron tornada / a Darouca u moravan; | mas non ouv' y gran tardada / que log' a poucos de dias | ela se sentiu prennada, / e a seu temp' ouve fillo | fremoso de gran maneira (CSM 43.25-28). | E o evangelisteiro | se foi logo sen tardada (CSM 75.81). | Quand' esto viu o vilão, | ouv' enton tan grand' espanto, / que serrou log' a colmẽa | e aa igreija quanto / pod' yr se foi muit' agyã | e disse “Por Deus lo santo”, / ao capelan, “mig' yde | logo sen tardada (CSM 128.37-40). | E pois foi en sa pousada / Don Manuel, el Rey logo | non quis mais fazer tardada, / mais enviou-ll' a sortella, | en ouro engastõada, / per*

un ome de sa casa | e diz: “Muito me sauda (CSM 376.25-28). || CT [1]. Et disserõ que nõ fezesse mays tardada, mays que fosse tomar vengança de aquel trahedor, et que desto fosse el ben çerto que nõ auya y tâ alto muro, nõ tâ alta torre, que sse lles defendesse et que o elles nõ tomassen, et que destroyriã seus rreynos et todas suas cõpañas (CT 2.7-10).

Ⓞ: XIII

↳: tardança

↳: tardada

tornada [9] (< tornar + -ada) subst. fem. ‘regreso, volta’

tornada [9]: LP [2]. *que sol non poss'en mí tomar prazer, / cuidand'en como se pode fazer / que non é ja comigo de tornada, (LP 25,7). | Pero non vos custou nada / mia ida nen mia tornada (LP 127,5). || CSM [6]. E pois aquesto dit' ouve, | ambos fezeron tornada / a Darouca u moravan; | mas non ouv' y gran tardada / que log' a poucos de dias | ela se sentiu prennada, / e a seu temp' ouve fillo | fremoso de gran maneira (CSM 43.25-28). | E el foi-ss' a Santiago, | u avia prometudo; / e depois aa tornada | non lle foi escaeçudo / d' ir u seu fillo leixara | morto, que fora traudo, / e foy-o muito catando, | chorando con piadade (CSM 175.45-48). | E pois aquest' ouce dit' e | sa oraçon acabada, / compriu ben sa romaria; | e depois aa tornada / topou en seus ãemigos, | que lle tũian ciada, / mas veer nono poderon, | ca non quis a josticeira (CSM 213.56-59). | E depois aa tornada, | quando chegou a Carron, / hũa sa filla lle disse: | “Treides, se Deus vos perdon, / albergar mais adeante | a hũas choças que son / preto do nosso camyõ, | e y podemos jazer” (CSM 278.23-26). | Pois que ll' aquesto disseron, | a ssa casa deu tornada / e achou-a toda chẽa | de triigu' e de cevada, / e as arcas de faryã | chẽas, e tan avondada / que avondar poderia | a todo-losda cidade (CSM 335.70-73). | El ouve dest' embargo | e vergonna tamanna, / que non foi a ssa casa, | neno viu sa companna; / mais fillou seus grãados | e foi-ss' aa montanna, / assi que por gran tenpo | non fez ali tornada (CSM 411.40-43). || CT [1]. Et por ende aa tornada moytos ficarõ y mortos et malchagados (CT 234.20-21).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

Ⓜ: tornada

<-ado>

arçobispado [4] (< *arçobispo* + *-ado*) *subst. masc.* ‘territorio baixo a xurisdición dun arcebispo’

arçobispado [2]: MS [2]. *Et as cidades et vilas que y cõquereu son estas: primeiramente Viseu, Lamego, Duuã, Coynbra, Lugo, Orense, Padron, Tui, Mondanedo et Bragãa arçobispado, a çidade de Santa Maria de Gimaraes (MS 76). | que he ãno arçobispado de Leõ de sobre lo Rrodoo (MS 196-197).*

arçobispado [3]: MS [3]. CSMI [3]. *O qual pasou moitos traballos en guerras con os caballeiros de seu arçobispado et con os cidadaos desta cidade de Santiago, outrosi con o conde de Trastamar que se apoderou enna cidade; (CSMI III.3.1.3-7). | Et por dez anos que non viesse a seu arçobispado (CSMI III.3.1.45-46). | O qual con muita onra [et] ohumilldade pediu ao papa et cardeaes que a Eglleja de Santiago fosse sublimada de algũa onra, dezendo que totalas egllejas onde jazian os santos apostollos eran onras de papadego, et patriarchado et arçobispado, salvo se era a eglleja do apóstollo Santiago (CSMI V.5.4.17-21).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: arzobispado

Ⓜ: arzobispado

bocado [6] (< *boca* + *-ado*) *subst. masc.* ‘porción de alimento que cabe na boca’

bocado [6]: CSM [5]. *Que tev’ un vaso dourado / chẽo de nobre manjar / dun leitoairo preçado, / de que sse fillou a dar / a cada monge bocado, / con queos foi confortar, / erg’ a este que dit’ ei (CSM 88.72-78). | E porende cha axude | a esta tua eigreja, / creendo que en este | mui gran certude sobeja; / e se te praz seu serviço, | dá-lle lume con que veja, / e des oi mais*

pensa dela, | ca de mi sol un bocado (CSM 247.26-29). | Ca assi como lles davan | lançadas pelos costados, / per cada hũa ferida | sayan grandes bocados / daquel cervo que comeran; | e desto maravillados / foron end’ os outros oito | que fezeran mellor sen (CSM 277.40-43). | Pois aly deu a omagen | e a ssa casa tornado / foi, viu hũa mui fremosa | donzela, e namorado / ficou dela en tal guisa | que so comer nen bocado / non podia, e por ela | foi coitad’ a desmesura (CSM 312.35-38). | Dona Sancha nom’ avia | esta moller, e vẽera / ali por cobrar saude, | e que mui gran coita fera / daquela door soffria | que des longo temp’ ouvera, / que comer ja non podia | nen sol troçir tres bocados (CSM 357.11-14). || CSMI [1]. Et con o primeiro bocado que el comeu da baca, rebentou porlo medio et morreu maa morte supitania (CSMI IV.4.6.5-6).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: bocado

Ⓜ: bocado

comendado [1] (< *comendar* + *-ado*) *subst. masc.* ‘protexido’

comendado [1]: CSM [1]. *E pois chegou, lles movia / sas razon con preitesia / que per ali lles faria / a alma toller / do frad’ errado, / dizendo-lles: “Ousadia / foi d’irdes tanger / meu comendado” (CSM 11.63-70).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: encomendado

Ⓜ: comendado

condado [3] (< *conde* + *-ado*) *subst. masc.* ‘terra posuída por un conde’

condado [2]: CSM [1]. *Desto vos quero dizer, / per com’ oý retraer, / un miragre, ond’ aver podeses gran gasallado / des que fordes entender / o que a Virgen fazer / e mostrar foi no condado (CSM 135.8-14). || MS [1]. so o senorio de dom Loys rrey de França ouve atã grãde mortaldade ãna gente do condado de Apiteus que aas vezes leuavã a soter[r]ar o seõor da casa cõ toda sua cõpana (MS 180).*

cõdado [1]: MS [1]. *Avẽo asi hũu dia que, seẽdo as gardas do altar ãno lugar onde he acostumado, trres*

caualeyros do cōdado de Peirigol veerōn a Santiago en rromaria (MS 4).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: condado

↪: condado

costado [4] (< *costa(s)* + *-ado*) subst. masc. ‘cosas, flanco, lado’

costado [4]: CSM [4]. *Pois esto disse, pernas e costados / e a cabeza foi log' ant' a omagen merger, / e log' os ossos doron ben soldados / e a pedra ouv' ele pela boca de render (CSM 38.98-101). | ESTA É COMO SANTA MARIA LIVROU DE MORTE ÛU MENYNNO / QUE JAZIA NO VENTRE DA MADRE, A QUE DERAN HÛA CUIITE- / LADA PELO COSTADO (CSM 184.1-3). | Quando oyu eso seu dono, | foy tan brav' e tan yrado / que logo a un seu mouro | o fez açoutar privado / que lle deu d'açoutes tantos | que non ficou no costado / neno corpo coiro são | ata eno vargallon (CSM 227.30-33). | Ca lle falssou os costados | a saeta que de forte / baesta fora tirada; | e colleu tal desconorte, / que ben cuidou prender morte, / que al y non averia (CSM 408.20-23).*

Ⓜ: XIII

Ⓝ: costas

↪: costado

desaguisado [4] (< *des-* + *aguisado*) subst. masc. ‘contenda, desavenza’

desaguisar [1]: CT [1]. *Et nũca faria torto nẽ desaguisado a nehũ (CT 75.23).*

desaguisar [3]: LP [3]. *Non faç'eu desaguisado, mia madr', eno cuidar, / ca non podia muito sen mí alhur morar, / mia madre, o meu amigo. (LP 85,14). | Mia senhor, quen me vos guarda / guarda min e faz pecado / d'aver ben e non aguarda / como faz desaguisado, (LP 9,6). | Ia-vus dizer cousa mui desaguisada: / é seer outra ren no mundo desejada (LP 141,3).*

Ⓜ: XIII

Ⓝ: desaguisado, aguisado

↪: desaguisado

desguisado [2] (< *des-* + *guisado*) subst. masc. ‘contenda, desavenza’

desguisado [2]: CSM [2]. *Quand' esto fazer queria, / nunca os sinos tangia, / e log' as portas abria / por ir fazer / o desguisado; / mas no ryo que soya / passar foi morrer / dentr' afogado (CSM 11.27-34). | Hũa noite o desguisado / foi fazer, e pois entrado / ouv' en [un] barqu' e passad' o / Sena, que por Paris ven (CSM 111.26-29).*

Ⓜ: XIII

Ⓝ: desaguisado

↪: desguisado

endeantado [1] (< *endeantar* + *-ado*) subst. masc. ‘gobernador, cargo administrativo’

endeantado [1]: MS [1]. *Et despois enviarõlle Coostantĩ endeantado de Rroma et o cõode d'Oallo (MS 118).*

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

↪: adiantado

estrado [1] (< *estrar* + *-ado*) subst. masc. ‘base, banco’

estrado [1]: LP [1]. *¡se Deus mi a mostre como a ja vi / seendo con sa madre en un estrado! (LP 79,11).*

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

↪: estrado

fossado [4] (< *fosso* + *-ado*) subst. masc. ‘cova, fosa’

fossado [4]: LP [4]. *Briosas van eno barco / pera chegar ao fossado. (LP 114,4). | Pera chegar ao fossado, / servir mí, corpo loado. (LP 114,4). | Como vivo coitada, madre, por meu amado, / ca m'enviou mandado que se vai no fossado: (LP 93,3). | Ca m'enviou mandado que se vai no fossado, / eu a Santa Cecilia de coraçõn o falo: (LP 93,3).*

Ⓜ: XIII

Ⓝ: fossa, fosso

↪: fosado

furado [2] (< furar + -ado) subst. masc. 'buraco'

furado [2]: MS [2]. *Et Aigolãdo, quando esto vio, el et os outros rreis, os mellores da sua corte, fogirõ de noyte cõ moy grã medo, ascondudamente por los canos et por los furados dos muros da vila (MS 95).*

☉: XIII

☪: -

☩: furados

gasalhado [8] (< gasallar + -ado) subst. masc. 'compañeiro, compañía'

gasalhado [6]: LP [6]. *Meu gasalhado, se mi valha Deus, / e amigo meu e meu coração, / faça-vos Deus en algüa sazon, / seer migo tan led'e tan pagado (LP 85,3). | E morrerá por min, tant'é coitado, / e vós perderedes meu gasalhado, / e, se m'el morrer, morrer-vos-ei eu. (LP 106,21). | E, se vós queredes meu gasalhado, / venha-vos en mente o que vos rogo, (LP 120,37). | Pois escusar non podedes, / mia filha, seu gasalhado, (LP 120,52). | pois o que assi morria / polo meu bon gasalhado / ja xi por outra sospira? (LP 120,53). | e perdud'ei gasalhad'e sabor / de quanto á no mundo, sen amar. (LP 41,1).*

gasallado [3]: CSM [3]. *Sen muito mal que fazia, / cada noyt' en drudaria / a hua sa druda ya / con ela tãer / seu gasallado; / pero ant' "Aver Maria" / sempr' ya dizer / de mui bon grado (CSM 11.18-25). | Desto vos quero dizer, / per com' oý retraer, / un miragre, ond' aver podeses gran gasallado / des que fordes entender / o que a Virgen fazer / e mostrar foi no condado (CSM 135.8-14). | Ca log' ambo-los predeu / e el en carcel meteu, / e pois que anoiteceu / con ela seu gasallado / quis aver; mas faleceu / y, ca log' adormeceu (CSM 135.80-85).*

☉: XIII

☪: agasallado

☩: agasallado

mandado [144] (< mandar + -ado) subst. masc. 'orde, mandato, recado'

mandado [135]: LP [119]. *Pois eu migo seu mandado non ei, / ja m'eu leda partir non poderei / de Bonaval. (LP 22,7). | Pois m'aqui seu mandado non chegou, / muito vin eu mais leda ca me vou / de Bonaval". (LP 22,7). | Bon dia vi amigo, / pois seu mandad'ei migo, / louçana. (LP 25,19). | Bon dia vi amado, / pois migu'ei seu mandado, / louçana. (LP 25,19). | Pois seu mandad'ei migo, / rogu'eu a Deus e digo! / louçana. (LP 25,19). | Pois migu'ei seu mandado, / rogu'eu a Deus de grado, / louçana. (LP 25,19). | Chegou-mi, amiga, recado / d'aquel que quero gran ben: / que, pois que viu meu mandado, / quanto pode viir ven; (LP 25,20). | Querria saber mandado / dos que ala son, ca o non sei, / amiga, par Deus, de grado, / por quanto vos ora direi: (LP 25,35). | Se Deus bon mandado mi dê, / querria, saber, amiga, / d'eles novas, vedes por que: (LP 25,35). | Que muit'à ja que non vejo / mandado do meu amigo, / pero, amiga, pos migo / ben aqui u mi ora sejo, / que logo m'enviaria / mandad'ou s'ar tornaria. (LP 25,95). | Muito mi tarda, sen falha, / que non vejo seu mandado, / pero ouve-m'el jurado / ben aqui, se Deus mi valha, / que logo m'enviaria / mandad'ou s'ar tornaria. (LP 25,95). | que logo m'enviaria / mandad'ou s'ar tornaria. (LP 25,95). | Mais, pois non ven, nen envia / mandad', é mort'ou mentia. (LP 25,95). | D'andar triste faz guisado, / ca o non vi, nen vio el mí, / nen ar oio meu mandado, (LP 25,101). | ca sodes mal conselhado / de mi sair de mandado. (LP 40,3). | ca sodes mal conselhado / de mi sair de mandado. (LP 40,3). | ca sodes mal conselhado / de mi sair de mandado. (LP 40,3). | que non podedes saber, / amigo, de mí mandado, / se sodes enton coitado? (LP 40,5). | amigo, de mí mandado, / se sodes enton coitado? (LP 40,5). | amigo, de mí mandado, / se sodes enton coitado? (LP 40,5). | Porque se foi d'aqui meu amigo / sen meu mandad'e non mi o fez saber, (LP 42,3). | que outra vez non se vaia d'aquí / per nulha ren sen mandado de mí. (LP 42,3). | E ja meu amigo nunca salra / de meu mandado, nen de meu poder / e, se se el for, ante me jurará / quant'eu quiser e tod'a meu prazer / que outra vez non se vaia d'aquí / per nulha ren sen mandado de mí. (LP 42,3). | Enviou-mi seu mandado / dizer, qual eu creio ben, / ca non ven por al coitado (LP 60,15). | O que*

vistes esse dia / andar por mi mui coitado / chegou-m'ora seu **mandado**; (LP 65,2). | Faria-lho mui de grado, / porque sei que me deseja, / mais, se guisar u me veja / e lhi fezer seu **mandado**, (LP 63,66). | A meu amigo **mandad'**enviei / a Toled', amiga, per boa fe, (LP 63,7). | que, depois que lho **mandado** disser, / que se verra mais cedo que poder (LP 63,7). | ca, u vos fostes sen meu **mandado**, / jurei que nunca vos fizesse ben. (LP 64,3). | Amiga, quen oj'ouvesse / **mandado** do meu amigo (LP 67,2). | Se de mí ouver **mandado**, / non sei ren que o detenha, (LP 67,2). | Atender quer'eu **mandado**, / que m'enviou meu amigo, / que verra en romaria (LP 67,3). | Atende-lo quer'eu, madre, / pois m'enviou seu **mandado**, (LP 67,3). | Atende-lo quer'eu, madre, / pois m'el **mandado** envia, (LP 67,3). | Ai Deus, u é meu amigo / que non m'envia **mandado**? (LP 72,1). | Torto mi fez, que m'agora mentiu; / a veerm'ouve, pero non me viu, / e, porque m'el de **mandado** saiu, (LP 77,7). | Disseron-mi **mandado** / do que muito desejo, (LP 77,13). | Quis el falar migu'e non ouve guisado / e foi-s'el d'aquí sanhud'e mui coitado / e nunca depois vi el nen seu **mandado**, (LP 79,23). | Des que souberdes **mandado** / do mal muit'e mui sobejo / que mi fazen, se vos vejo, / enton mi averedes grado (LP 79,7). | Foi-s'el mui sen meu grado / e non sei eu **mandado**: / e se o verei, velida! (LP 79,2). | nunca tan bon **mandad'**oi, / come quando mi o disse, (LP 79,5). | se mi seria ben, se mal de s'ir, / ai, amiga, **mandado** mi chegou: (LP 81,6). | ca mi jurou que se non partisse / d'aquí e foi-se sen meu **mandado**, (LP 81,20). | Disseron-m'agora do meu namorado / que se foi sanhud'e sen o meu **mandado**: (LP 86,4). | Mandad'ei migo qual eu desejei, / gran sazon á, madre, per bõa fe, / e direi-vo-lo **mandado** qual é, (LP 92,4). | o meu amigo sera oj'aquí, / e nunca eu tan bon **mandad'**oi. (LP 92,4). | E, pois mi Deus fez tal **mandad'**aver / qual desejava o meu coração, (LP 92,4). | o meu amigo sera oj'aquí, / e nunca eu tan bon **mandad'**oi. (LP 92,4). | madr'e senhora, se Deus mi perdon, / que vos quer'eu o mandado dizer: (LP 92,4). | por bon **mandad'**e fez-mi-o el chegar / qual poderedes, mia madre, saber: / o meu amigo sera oj'aquí, / e nunca eu tan bon **mandad'**oi. (LP 92,4). | Melhor **mandado** nunca ja per ren / d'aqueste, madre, non poss'eu oir (LP 92,4). | o meu

amigo sera oj'aquí, / e nunca eu tan bon **mandad'**oi. (LP 92,4). | Como vivo coitada, madre, por meu amigo, / ca m'enviou **mandado** que se vai no ferido: (LP 93,3). | Como vivo coitada, madre, por meu amado, / ca m'enviou **mandado** que se vai no fossado: (LP 93,3). | Ca m'enviou **mandado** que se vai no ferido, / eu a Santa Cecilia de corazón o digo. (LP 93,3). | Ca m'enviou **mandado** que se vai no fossado, / eu a Santa Cecilia de corazón o falo: (LP 93,3). | Non poss'eu, madr', aver gasalhado, / ca me non leixades fazer **mandado** (LP 93,5). | Ca me non leixades fazer **mandado**; / morrer-vos ei con aqeste cuidado (LP 93,5). | Ca meu amigu'é por mí coitado, / e, pois, eu non farei seu **mandado**? (LP 93,8). | De Valongo, ca se foi el d'aquí / sen meu **mandad'**e non me quis veer, (LP 95,9). | Fostes-vos vós, meu amigo, d'aquí / sen meu **mandad'**e nulha ren falar / mi non quistes, mais oj'ao entrar, / se por mesura non fosse de mí, (LP 95,6). | Ca vos fostes sen meu **mandad'**e sei / que mi pesava mui de corazón (LP 95,6). | Ben m'é con este **mandado** que ei / de meu amigu', e non o negarei, (LP 107,4). | se nunca ja de meu **mandado** sal, / ca en mí ten quanto ben no mund'á, (LP 107,3). | Irei a lo mar vee-lo meu amado; / pregunta-lo-ei se fara meu **mandado**: / e voum'eu namorada. (LP 108,1). | torto mi ten ora / o meu namorado, / que tant'alhur mora / e sen meu **mandado**. (LP 112,2). | torto mi ten ora / o meu namorado, / que tant'alhur mora / e sen meu **mandado**. (LP 112,2). | torto mi ten ora / o meu namorado, / que tant'alhur mora / e sen meu **mandado**. (LP 112,2). | torto mi ten ora / o meu namorado, / que tant'alhur mora / e sen meu **mandado**. (LP 112,2). | Foi-se o meu perjurado / e non m'envia **mandado**; (LP 112,1). | E non m'enviou **mandado**; / de Deus lhi seja buscado; (LP 112,1). | Pois **mandado** non m'envia, / busque-lho Santa Maria; (LP 112,1). | E rogou-m'el que vos visse / e vos dissesse **mandado**, / que non era perjurado, (LP 113,1). | -Par Deus, amiga, podedes saber / como podesse **mandad'**enviar / a meu amigo, que non á poder / de falar migu'e morr'én con pesar? (LP 116,22). | des oimais eu vos castigo / que lh'andedes a **mandado**: (LP 120,52). | pois **mandado** non m'envia, / entend'eu do perjurado / que ja non teme mia ira, / ca, se non, noite nen dia, / a meos de meu **mandado**, / nunca s'el d'aquí

7. Dicionario de afixos do galego medieval

partira. (LP 120,53). | pois **mandado** non m'envia, / entend'eu do perjurado / que ja non teme mia ira, / ca, se non, noite nen dia, / a meos de meu **mandado**, / nunca s'el d'aqui partira. (LP 120,53). | pois **mandado** non m'envia, / entend'eu do perjurado / que ja non teme mia ira, / ca, se non, noite nen dia, / a meos de meu **mandado**, / nunca s'el d'aqui partira. (LP 120,53). | *Depoi-lo tiv'eu guisado / que s'el foi d'aqui sanhudo / e atendi seu **mandado*** (LP 122,1). | *Sei que non sab'a mia manha, / pois que m'enviar non quer / **mandad'e re-xi-m'assanha;*** (LP 122,1). | *E, des que eu de **mandado** sair, / non se pode meu amigo guardar* (LP 122,5). | *Non sabedes, amiga, como m'ouve jurado / que nunca se partisse de mí sen meu **mandado**,* (LP 131,5). | *Pois eu migu'ei seu **mandado**, / querria saber de grado* (LP 134,8). | *mandade-mi-o ir veer, / senon irei sen **mandado** / vee-l', e sen vosso grado.* (LP 142,4). | *mandade-mi-o ir veer, / se non irei sen **mandado** / vee-l', e sen vosso grado.* (LP 142,4). | *E, ja que per mí sabedes / o ben que lh'eu sei querer, / por quanto ben mi queredes, / mandade-mi-o ir veer / se non irei sen **mandado** / vee-l', e sen vosso grado.* (LP 142,4). | *Amiga, ben sei do meu amigo / que é mort'ou quer outra dona ben, / ca non m'envia **mandado**, nen ven, / e, quando se foi, posera migo / que se veesse logo a seu grado, / senon, que m'enviasse **mandado**.* (LP 150,2). | *que se veesse logo a seu grado, / senon, que m'enviasse **mandado**.* (LP 150,2). | *U estava con migo falando, / dixi-lh'eu: que farei, se vos non vir / ou se vosso **mandado** non oir / ced'? enton jurou-me el chorando / que se veesse logo a seu grado, / senon, que m'enviasse **mandado**.* (LP 150,2). | *porque á gran sazon que non oi / nenhum cantar que fezesse por mí, / nen que non ouvi seu **mandado** migo.* (LP 154,1). | *porque á gran sazon que non oi / nenhum cantar que fizesse por mí / nen que non ouvi seu **mandado** migo.* (LP 154,1). | *porque á gran sazon que non oi / nenhum cantar que fezesse por mí, / nen que non ouvi seu **mandado** migo.* (LP 154,1). | *en me partir de nunca ja saber/ vosso **mandado** nenhũa sazon,* (LP 154,2). | *sera oj'aqui con migo / **mandado** do meu amigo.* (LP 155,9). | *sera oj'aqui con migo / **mandado** do meu amigo.* (LP 155,9). | *Sera migo seu **mandado** / e praz-mi que veeredes / por quanto mal mi fazedes, / mia madre, sen vosso*

*grado / sera oj'aqui con migo / **mandado** do meu amigo.* (LP 155,9). | *pois camanho temp'á que guareci, / seu **mandado** oi e a non vi.* (LP 25,53). | *pois camanho temp'á que guareci, / seu **mandado** oi e a non vi.* (LP 25,53). | *pois camanho temp'á que guareci, / seu **mandado** oi e a non vi.* (LP 25,53). | *ca verdadeira mente des enton / non trago mig'aqueste coraçõ, / nen er sei de min parte nen **mandado**.* (LP 25,56). | *de min, que non sei **mandado** / d'ela, nen de mia fazenda!* (LP 47,15). | *com'eu estou mui preto de morrer, / e mui longi d'oir vosso **mandado**!* (LP 47,22). | *com'eu estou mui preto de morrer, / e mui longi d'oir vosso **mandado**!* (LP 47,22). | *com'eu estou mui preto de morrer, / e mui longi d'oir vosso **mandado**!* (LP 47,22). | *com'eu estou mui preto de morrer, / e mui longi d'oir vosso **mandado**!* (LP 47,22). | *nenhun conselho bõo que filhar, / porque non fiz seu **mandado** enton.* (LP 47,28). | *ca se eu seu **mandado** / non vir, trist'e coitado* (LP 57,1). | *ca se eu seu **mandado** / non vir, trist'e coitado* (LP 57,1). | *e de fazer seu **mandado**, / se m'ela quiser mandar* (LP 94,7). | *E pera qual terra lh'eu fugirei, / logu'el sabera **mandado** de mí,* (LP 106,6). | *Ca ja eu sempre guardar-m'ei / d'aver mais ben do que oj'ei, / se per vosso **mandado** non.* (LP 151,23). | *outro caminho conven a buscar, / ca non saben aqui d'ela **mandado**.* (LP 14,12). || **CSM [15].** *O Emperador dous anos e meyo en Acre morou / e tod'a terra de Jerussalem muitas vezes andou; / e pois que tod' est' ouve feito, pera Roma se tornou; / mas ante que d'Ultramã se partisse, **mandad'** enviou / a sa moller, e ela logo soltar mandou / o seu irmão muy falsso, que a foy traer (CSM 5.40-45). | *E de lle seeren ben **mandados**, / esto dereit' e razon aduz, / pois que por eles encravelados / ouve seu Fill' os nenbros na cruz; / demais, per ela Santos chamados / son, e de todos é lum' e luz; / poren'd' estan sempr' apparellados / de fazer quanto ll' en prazer for* (CSM 15.5-12). | *E demões log' assebrados / contra o que esto fora fazer, / come monteyros ben **mandados** / o foron logo tan toste matar* (CSM 38.75-78). | *Poren direi com' un clerig' aldeão, / de mui santa vida e mui bon crischão, / ouv' un seu feegres sobervi' e loução, que nunca queria fazer seu **mandado*** (CSM 65.10-13). | *E como quen á gran coita | de compri-lo que deseja, / ele mançebos collia | ben **mandados**, sen peleja, / que aos pobres**

*servissen; | mais o demo con enveja / meteu-s' en un corpo morto | d'ome de mui gran beldade (CSM 67.21-24). | O crerig' assi estando | de sse non yr perfidado, / hũa moça a el vëo | que lle trouxe tal **mandado** / da vella como morria, | e que lle dësse recado / com' ouvesse maenfestos | e que fosse comungada (CSM 75.53-56). | O crerigo fez **mandado** | da Virgen de ben conprida, / e mentre viveu no mundo | foi ome de santa vida; / e depois, quando ll' a alma | de sa carne foi saida, / levó-a Santa Maria | e ela seja loada (CSM 75.173-176). | E quand' est' ome viron, se leixaron / correr log' a el; e poi-lo fillaron / fora de camy', o escabeçaron / por **mandado** daquel mao roubador (CSM 96.26-29). | Mas porque foi a Xerez / e a Sevilla quand' eran | de mouros, mais dũa vez, / foi acusado e preso, | porque sen **mandad'** alá (CSM 124.16-18). | Ela fezo seu **mandado** | e usou esta oraçon: / mai-lo crerigo que dixeu | lle quis tal ben de coração, / que en toda-las maneiras | provou de a vencer; mais non / podo y acabar nada, | ca oyr nono queria (CSM 125.23-26). | O vilão crev' a vella | e fez todo seu **mandado**; / e pois ouve na colmea | de Deus o corp' ensserrado, / cuidou poren seer rico (CSM 128.27-29). | Quand' aquesta maravilla foi al Rey contada, / logo foi por seu **mandado** a moller fillada, / des i per toda-las ruas da vila rastrada; desta guisa a sa Madre quis seus Deus dar vingança (CSM 136.33-36). | E nunca nos podia | ja mayor amizade / mostrar que quand' adusse | **mandado**, con verdade, / que Deus ome seria | pola grand' omildade / que ouv' a Virgen sigo (CSM 210.10-13). | Daquest' o marido dela | sol non sabia **mandado**; / e quando chegou a Elvas, | foi logo desafiado / dos parentes dela todos, | e sen esto recadado / o ouvera o alcaide; | mas foguei aa fronteira (CSM 213.31-34). | muit' é ben aventurado / e en bon ponto naceu / o que da Virgen **mandado** / fez e a obedeceu (CSM 263.4-7). | E el estand' en aquesto, | ar vëo-ll' outro **mandado** / de Don Nuno, que lle disse | de com' estava cercado / e que per seu corpo fosse | ll'acorrer; se non, pagado / per outr' ome non seria (CSM 345.36-39). || **CSMI** [1]. O qual pasou moitos traballos en guerras con os caballeiros de seu arçobispado et con os cidadaos desta cidade de Santiago, outrosi con o conde de Trastamar que se*

*apoderou enna cidade; porlo qual, el indo a **mandado** de noso señor el rei, se levantaron contra el, non lle querendo obedescer por señor, et esto porlos pedidos grandes que el deitara enna cibdade; et villas et lugares desasperaron del (CSMI III.3.1.3-7).*

mãdado [9]: **CT** [1]. *Et tijña cercado hũ castelo, quando lle chegou o **mãdado** que Troya era destróyda (CT 9.6-7). || **MS** [8]. Et o mãdadeiro foise cõ outros caualeiros que lle dou o enperador bẽ gisados et cõtoulle o **mãdado** que tragia do enperador; et Pilatus foy moyto espãtado, et pediolle prazo de quatorze dias a que [l]les dese rresposta (MS 52). | Depois d'esto Calrros et o duc Millo cõ suas ostes, entraron en Espana a buscar rrey Argulando, et acharõno en Terra de Canpos cabo do rrio que chamã Çea en hũs prados, en hũu lugar moy boo et moy chão hu depois fezerõ hũa igleia moy grãde et moy boa en que jaz Fagũdo et Primitiuo marteres, por **mãdado** et ajuda do enp[er]ador Calrros, hu agora esta moy boa vila et moy rrica, et a igleia he abadia de mōjes (MS 88). | et leixou y aqueles caualeiros, et mudou os panos que tragia, et leixou a lança, et foise en seu caualo, et cõ el hũu caualeiro que leuaua hũu escudo aas costas, ca era en aquel tenpo custume dos que yan a **mãdado** en tẽpo de gerra, et asi se foy adereito aa vila (MS 93). | Depois que Calrros vençeu a batalla chegou **mãdado** a Calrros que chegara a Nagera hũu gigate da lineageẽ de Golias, que auia nome Ferragudo et era de terra de Siria, et envaroo Mirãdo, señor da Babilonia cõ viinte mĩll turquos para lidar cõ Calrros (MS 117). | Et entõ eu Turpyn, arçibispo de Rreens, sagrey moyto onrradamẽte a igleia de Santiago, por **mãdado** do enperador Calrros, cõ LX bispos (MS 129). | et sayan dos montes et das deuesas onde jouverã ascondudos dous dias et duas noytes por **mãdado** de Galarõ, et fezerõ de si duas mãadas, hã viinte mĩll et a outra de trinta mĩll (MS 138). | Et partiose das cousas d'este mũdo por se chegar mais cõpridamente aos **mãdados** de Deus (MS 208). | que por **mãdado** de Herodes fuste degolado cõ spada en Iherusalem (MS 212).*

Ⓞ: XIII

Ⓞ: manda

Ⓞ: mandado

patriarcado [2] (< *patriarca* + *-ado*) subst. masc.
‘dignidade ou xurisdición de patriarca’

patriarcado [1]: CSM [1]. *COMO SAN JOAN BOCA-D’OURO, PORQUE LOAVA A SANTA MA- / RIA, TIRARON-LL’ OS [OLLOS] E FOI ESTERRADO E DEITADO / DO PATRIARCADO; E DEPOIS FEZ-LLE SANTA MARIA AVER / OLLOS, E COBROU PER ELA SA DINIDADE* (CSM 138.1-4).

patriarchado [1]: CSM [1]. CSMI [1]. *O qual con muita onra [et] ohumilldade pediu ao papa et cardeas que a Egleja de Santiago fose sublimada de algũa onra, dezendo que totalas eglejas onde jazian os santos apóstollos eran onras de papadego, et patriarchado et arçobispado, salvo se era a egleja do apóstollo Santiago* (CSMI V.5.4.17-21).

⊙: XIII

⊕: -

⊖: patriarcado

pescado [7] (< *pescar* + *-ado*) subst. masc.
‘peixe’

pescado [5]: CSM [4]. *E o maestre da nave diss’ a un seu ome: “Vai, coz / carn’ e pescado do meu aver, que te non te cost’ hũa noz”* (CSM 5.147-148). | *A dona polo servir foi muit’ afazandada, / e deu-lle carn’ e pescado e pan e cevada; / mas de bon vÿo pera el era mui menguada, / ca non tũa senon pouco en un toneleço* (CSM 23.15-18). | *E porque acostumado / fora de mui ben jantar / ante que foss’ ordinado, / e outrosi ben cear / e comer carn’ e pescado / e bon vinno non leixar / nen bon pan, com’ apres’ ei* (CSM 88.16-22). | *Aquel sant’ ome vivia ali apartado, / que nunca carne comia nen pan nen bocado / senon quando con cïisa era mesturado, / e d’ ele ja beber vinno non era pensado; / mas pero algũas vezes fillava pescado, / que dava sen aver ðieyro nen mealla* (CSM 95.20-25). || **CT [1].** *et an grade abastança de pescados et de moytos veados* (CT 110.49-50).

pescad’ [2]: LP [1]. *Eu, en Toledo, sempr’ouço dizer / que mui maa vila de pescad’è;* (LP 120,17). || CSM [1]. *E por mellor fazer esto | que muit’ ele cobiiçava, / un espital fezo fora | da vila u el morava, / en que pan e*

vinn’ e carne | e pescad’ a todos dava, / e leitos en que jouvessen | en yvern’ e en estade (CSM 67.16-19).

⊙: XIII

⊕: pescado

⊖: pescado

poblado [2] (< *poblar* + *-ado*) subst. masc.
‘poboación’

poblado [2]: CSM [2]. *Dizend’ aquesto, foi-ss’ a noite chegando, / e o sandeu foi-sse da gent’ esfurtando, / e el depos el, sempre o aguardando, ata que o viu mui longe do poblado* (CSM 65.120-123). | *Dest’ avẽo gran miragre, | per com’ a mi foi mostrado, / a hũa moller que era | dun castelo que chamado / é Roenas, que en termio | d’Alvarrazin é poblado, / en cima ðũa gran pena, | ben en cabo da montanna* (CSM 191.5-8).

⊙: XIII

⊕: pobrado, povoado, poboación

⊖: poboación, vila

priorado [1] (< *prior* + *-ado*) subst. masc.
‘comunidade gobernada por prior/prioresa’

priorado [1]: LP [1]. *e pela outra cobrou priorado, / u ten lazeira en logar de cura.* (LP 30,22).

⊙: XIII

⊕: priorato

⊖: priorado

reinado [3] (< *reinar* + *-ado*) subst. masc.
‘gobierno dun rei’

reinado [3]: CSM [1]. *De Bretana a Mëor / por dous que sse gran[d]’ amor / avian e gran sabor / de viveren sen pecado; / onde foi ajudador / esta Madre do Sennor, / cug’ é do ce’ o reynado* (CSM 135.16-22). || CSMI [2]. *Et tornouse monje et renunciou o reinado a seu irmãoo Renamiro que reinou enna era de novecentos LXVIII anos* (CSMI IV.4.7.3-4). | *Et alli ouveron gran peleja et partironse: el rei Renamiro tornouse para Leon, et aos quinze anos de seu reinado fiiuceu sua vida, et Veremundo ensenoreou toda a terra* (CSMI IV.4.11.25-27).

⊙: XIII

⊕: reinado

↪: reinado

<-ida/-ido>

caeda [1] (< caer + -ida) subst. fem. ‘acto e/ou efecto de caer, caída’

caeda [1]: MS [1]. *Estando en esto et oyndo o poboo as preegações, fillando creêça en Ihesus, derribarono de çima do tẽple en fondo, et aa caeda que caeu, ergueuse sen ferida et começou de estar moy rregeo et a preegar mellor que ante (MS 28).*

Ⓜ: XIII

↪: queda

↪: caída

emprestido [1] (< emprestar + -ido) subst. masc. ‘préstamo’

emprestido [1]: CSM [1]. *Quand’ aquel bon ome o seu / aver ouv’ assi dependudo, / non pod’ achar, com’ aprix eu, / d’ estrãyo nen de connoçudo / quen sol ll’ **emprestido** fazer / quisess’; e pois esto viia, / a un judeu foi sen lezer / provar se ll’ alg’ enprestaria (CSM 25.14-21).*

Ⓜ: XIII

↪: emprestado

↪: empréstimo, préstamo

ferida [25] (< ferir + -ida) subst. fem. ‘acto e/ou efecto de ferir’

ferida [23]: LP [1]. *coita que me vós dades; que, u quer que seja, / no coraçõ me dá voss'amor tal **ferida** (LP 141,3). || CSM [8].* *E contou-lles a mui gran **ferida** / que ll’ un cavaleiro branco deu, / per que alma tan toste partida / lle foi do corp’ (CSM 15.167-170). | ESTA É COMO SANTA MARIA GUARDOU A UN LAVRADOR QUE / NON MORRESSE DAS **FERIDAS** QUE LLE DAVA UN CAVALEIRO / E SEUS OMEES (CSM 22.1-3). | Ali u ergeu os seu / ollos contra o ceo, / viu log’ a Madre de Deus, / coberta de seu veo, / sobela vila estar / con seu manto tendudo, / e as **feridas** fillar (CSM 28.95-101). | Fez, que a do almirallo | de*

*fond’ a cima fendeu, / e britou logo o maste, | e sobre’ el enton caeu / e deu-lle tan gran **ferida**, | que os ollos lle verteu / logo fora da cabeça | e fez-lo no mar caer (CSM 35.85-88). | Mayores miragres ouv’ y mostrados / Deus, que sangui craro fez dessa **ferida** correr/ do Menço, e os panos dourados / que iũa a Madre fez ben sso as tetas decer, / assi que todos desnudados / os peitos ll’ ouveron de parecer; / e macar non dava braados, / o conteneute parou de chorar (CSM 38.62-69). | E tomou log’ un coitelo, | con que tallavan o pan, / e deu-se con el no peito | hũa **ferida** atan / grande que, sen outra cousa, | morreu logo manaman (CSM 84.46-48). | Desta razon vos quer’ un miragre preçado / contar dun santo monge mui ben ordiãdo / que, se nome da Virgen ll’ era ementado, / dos gẽollos en terra dava gran **ferida** (CSM 141.11-14). | E buscaron pela casa | pola poderen achar, / chamando Santa Maria | que lla quisesse mostrar; / e oyron en un’ arca | a posta **feridas** dar, / e d’ ir alá mui correndo | non vos foron vagarosos (CSM 159.25-28). || CT [1]. se fereu grandes **feridas** (CT 6.6). | ante que Nãstor se oyuisse reuoluer, nẽ darlle **ferida** (CT 6.53). || MS [12].* *Estando en esto et oyndo o poboo as preegações, fillando creêça en Ihesus, derribarono de çima do tẽple en fondo, et aa caeda que caeu, ergueuse sen **ferida** et começou de estar moy rregeo et a preegar mellor que ante (MS 28). | Entõ leuãtou hũu dos fariseus hũu pao de ferro que tomou et doulle cõ el tã grãde **ferida** na cabeça et estrulloulle todo los meolos et deitoullos fora (MS 29). | Et por esto aquel home foi preso et ferido et el tãto mais braadaua, et leuarõno ante o juyz, et atormentarõno por **feridas** de tal gisa que lle paresçiã os osos et nõ choraua nẽ rrograua que o leixasem, mais a grãdes braados dezia esto que disera et eadia mais (MS 33-34). | Et Rrulan leuaua na mão hũu moy boo paaõ rretorto coõ cajado cõ que dou a el todo o dia moy grãdes **feridas**, mais nõ lle enpesçiã nadaet daualle outrosi cõ moy boas pedras rredondas et rregeas de que jaziã moytas ãno cãpo, et asi lidou cõ el ata o meo dia (MS 120). | entrou ontre as azes dos mouros dando moy grãdes **feridas** a destro et seestro, matãdo moytos deles ata que chegou onde estaua a carreta, et dou cõ a espada ãna aste en que estaua o pendon et cortoo (MS 127). | Et era atã arrizado que o*

7. Dicionário de afixos do galego medieval

caualeiro, estando armado sobre seu caualo, de hũa ferida que lle daua cõ a espada por çima da cabeça, atravessaua el et o caualo (MS 134). | et outros [con] grãdes feridas de lanças et cortos cõ segures, et outros chagados cõ seetas et cõ dardos, et outros esfolauã cõ coytelos, et os outros queymauã en fogo, et os outros enforcauã (MS 138). | et doulle hũa ferida cõ a espada et cortoo et o caualo por meo, asi que hũa parte do do mouro et do caualo caeu aa destra parte et a outra a seestra (MS 141). | et outras moytas feridas de dardos et de porras et de pedras (MS 142). | et coydando ênas feridas que tragia, foyse yndo por los montes senlleiro et chegou ao pee do monte de Rroçauales (MS 142). | et amostrou os sinaes que tragia das feridas de que mor[r]jera (MS 205). | doulle tres feridas na gargãta cõ a espada (MS 212).

firida [2]: MS [2]. *et nõ lle empeeçeu nõ pareceu en el sinal de firida (MS 212). | et asi o gardou Santiago que sol a firida nõ na senteu nõ lle enpeeçeu (MS 212).*

☉: XIII

☪: -

☩: ferida

guarida [7] (< guarir + -ida) subst. fem.
‘amparo, salvación, socorro’

guarida [7]: LP [1]. *"Se me queres dar guarida" / diss'a pastor, "di verdade, / papagai, por caridade, / ca morte m'é esta vida" (LP 25,128). || CSM [7]. El Cond' Abran foi aqieste, de mui santa vida, / que fez mui gran pëdenç' en aquela hermda / servind' a Santa Maria, a Sennor comprida / de todo ben, que aos seus sempre dá guarida, / ca a ssa mui gran mercee nunca é falida / a quanto-la ben serviren, assi é sen falla (CSM 95.13-18). | Mas ele pos sa alm' e sa fazenda / ena Virgen e deu-xe-ll' en comenda, / e a Salas prometeu offerenda / se el chaga ouvesse guarida (CSM 129.15-18). | E de bõa vida / foi pois, e servida / del a que convida- / nos a gran prazer / de dar sen falida, / qual non foi oyda, / d' avermos guarida / sen nunca morrer (CSM 192.154-161). | En Portugal, a par dũa | vila, muy rica cidade / que é chamada Lxbõa, | com' eu achei en verdade, / á y un [rico] mðesteyro | de donas, e castidade / mantëen, que pois nos ceos | ajan por*

senpre guarida (CSM 222.16-19). | Sennor mansa, Sennor bõa, | de todos bẽes comprida, / eu es corõa dos santos | e tu dos angeos vida; / dá-e pola ta vertude | a este corpo guarida, / ca muit' agyã o podes | fazer, como nos creemos (CSM 268.45-48). | Ond' avẽo en Sevilla | que deron ùa pedrada / a un ome na cabeça | mui grand', assi que britada / ll'ouveron toda a fronte | e a tea assedada, / assi que nunca cuidava | da chaga aver guarida (CSM 385.21-24).

☉: XIII

☪: -

☩: guarida

oído [1] (< oír + -ido) subst. masc. ‘órgano de audición’

oydo [1]: CSM [1]. *Que mandou ao preste revestido / que lle fezera cobra-lo oydo, / que lle fizesse que logo guarido / fosse da lingua, que non dissess' "ãa" (CSM 69.90-93).*

☉: XIII

☪: ouvido

☩: oído, ouvido

partida [6] (< partir + -ida) subst. fem. ‘acto e/ou efecto de partir; distancia; parte’

partida [6]: CSM [5]. *Se purgamẽo foss' o ceo estrelado / e o mar todo tinta, que grand' é provado, / e vivesse por sempr' un ome enssinado / de escrever, ficar-ll-ia a mayor partida (CSM 110.14-17). | Eno braço e tallou-lle | del hũa mui gran partida (CSM 215.30). | E log' en aquela ora | pos eno seu coração / que daquelo que lle davan | que lle déss' en seu q[u]yõn; / e des y foi comer logo, | e apartou da raçon / seu a mayor partida | e foi-lla logo guardar (CSM 353.46-49). | E ouveron seu acordo | que fossen tẽer vegia / ena fremosa capela | da Virgen Santa Maria / e logo en cavalgada | movessen en outro dia, / e se gãassem, a Virgen | ouves[s]' en de sa partida (CSM 374.22-25). | Porend' o ome contreyto / ouv[e] a seer dun lado, | e foi daquela partida (CSM 385.33-34). || CT [1]. Et choraua moyto cõ gra coyta et cõ grã pesar que auja de sua partida, ca moyto era a donzela cortesa et ensynada (CT 198.8).*

Ⓜ: XIII
Ⓜ: -
↳: partida

pedido [1] (< pedir + -ido) subst. masc. ‘acto de pedir’

pedido [1]: CSMI [1]. *O qual pasou moitos traballos en guerras con os caballeiros de seu arçobispado et con os cidaaos desta cidade de Santiago, outrosi con o conde de Trastamar que se apoderou enna cidade; porlo qual, el indo a mandado de noso señor el rei, se levantaron contra el, non lle querendo obedescer por señor, et esto porlos pedidos grandes que el deitara enna cibdade; et villas et lugares desasperaron del (CSMI III.3.1.3-7).*

Ⓜ: XIII
Ⓜ: pedimento, pedida
↳: pedido

saida [3] (< sair + -ida) subst. fem. ‘acto e/ou efecto de saír’

sayda [2]: CSM [2]. *Quando ll’ est’ ouve dito, | foi-sse; e mui guarida / ficou assi a dona, | e tan toste sayda / fez dali e pres orden, | u acimou ssa vida / tan ben, por que dos santos | foi en ssa conpania (CSM 201.65-68). | E porend’ ñus peõ[e]s, / almogavares*

muy bõos, | pero ja quanto ladrões, / foran mal fazer a mouros | con muy bõos corações; / mais gãar ten non podian | d’entrada nen de sayda (CSM 374.12-15). || CT [1]. Et catauã ben suas entradas et suas saydas cõmo estauã (CT 219.7).

Ⓜ: XIII
Ⓜ: -
↳: saída

sentido [1] (< sentir + -ido) subst. masc. ‘facultade de sentir ou percibir’

sentido [1]: CT [1]. *Et nũca fuj [de] tã grã sentido que o y mester nõ ouuese (CT 248.29).*

Ⓜ: XIII
Ⓜ: -
↳: sentido

subida [1] (< subir + -ida) subst. fem. ‘acto e/ou efecto de subir’

subida [1]: CSM [1]. *El usand’ aquesto, foi muit’ envellecendo / e a carn’ e os nenbros tant’ enfraquecendo, / que u ss’ agẽollava caya dezendo / toste e non podia faze-la subida (CSM 141.21-24).*

Ⓜ: XIII
Ⓜ: suba
↳: subida

7.3.1.10. Sufixo <-ez/-eza/-ece/-ice>

braveza [5] (< bravo + -eza) subst. fem. ‘calidade de bravo’

braueza [4]: CT [4]. *cõ braueza do mar (CT 54.7). | Da gram coyta que aquela noyte sofrerõ os da oste porla braueza do tẽpo (CT 170.2). | que tã esquiou era o mal que lles fazia et tã sen mesura erã as suas brauezas que nõ finara y home dos gregos que morto nõ fosse (CT 176.19). | que ome naçido ãno mũdo nũca ueu hũ caualeyro que fezese taes brauezas (CT 328.14).*

braveza [1]: CSM [1]. *Sempr’ a Virgen grioriosa | ao que s’en ela fia / ajuda-o per que vença | gran braveza e perfia (CSM 377.4-5).*

Ⓜ: XIII
Ⓜ: bravura
↳: braveza

covardice/covardez [4] (< covardo + -ice/ez) subst. fem. ‘cobardía’

couardez [1]: CT [1]. *Et ben uso semellaria que nõ sabiã nada de couardez (CT 232.47).*

7. Dicionario de afixos do galego medieval

couardiçe [3]: CT [3]. Outrossy tã grã **couardiçe** tomava en ssy que lle nõ ousaua dizer nada (CT 215.20). | que cauleyro tã ardido fosse chegado por aficamento d'amor a tã grã **couardiçe** (CT 215.22). | *Pero ben creo que nõ ha home ãno mudo que moy de coraçõ ame a ssua seõnor que aas uegadas nõ tome **couardiçe** en lle dize algũas cousas que lle conprian et que lle estariã ben et por que seria delo mays preçado* (CT 215.23).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: cobardice

crueza [4] (< cru + -eza) subst. fem.
'característica ou estado de cru, crueldade'

crueza [4]: CSM [2]. *D' angeos, que lle diss' assi: / "A ta oraçon ben oý; / mais pero non conven a mi / fazer **crueza**, nen me praz* (CSM 68.29-32). | Gran piadad' e mercee e nobreza, / daquestas tres á na Virgen assaz, / tan muit' en, que maldade nen **crueza** / nen descousimento nunca lle praz (CSM 105.3-6). || **CT [2].** *Et [Nástor] era tã soberuio que nõ tijña en nada de fazer grã torto a quen sse pagaua, tãto auja de **crueza** et de brauura et de saña* (CT 23.8-9). | *Et ya moy sañudo et cõ grã **crueza*** (CT 123.3).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: crudeleza

Ⓢ: crueza

dereiteza [1] (< dereito + -eza) subst. fem.
'regra, costume'

dereiteza [1]: LP [1]. *As que son, per natureza, / corpos d'ũa parecença / juntan-s'e fazen nacença, / esto é sa **dereiteza*** (LP 118,4).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: dereitura

Ⓢ: dereiteza

escasseza [1] (< escasso + -eza) subst. fem.
'calidade de escaso'

escasseza [1]: LP [1]. *E quen vos pois vir-la saia molhada, / ben lhe terrá que é con **escasseza**, / e en vós*

ouve sempre gran largueza; / e pois aqui vee-la invernada, (LP 64,10).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: escassidade, escassez

Ⓢ: escaseza

estrañeza [1] (< estraño + -eza) subst. fem.
'carácter diferentes, singular'

estrañeza [1]: CT [1]. *et fazia todo aquesto que uso ey cõtado por mostrar as **estrañezas** das naturas* (CT 209.47).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: estrañeza

franqueza [5] (< franco + -eza) subst. fem.
'calidade de franco'

frãqueza [1]: CT [1]. *contando as bondades et as **frãquezas** d'Éutor* (CT 239.28).

franqueza [4]: LP [1]. *ca, pois **franqueza**, / proeza, / venceu escasseza,* (LP 4,15). || **CSM [1].** *Ca pero o don mui pouc' é, / segund' a mia pobreza, / non catará est', a la ffe, / a Sennor da **franqueza**; / ca por un don, esto sey ja, / que ll' eu dé, çento me dará / dos seus mui nobres dões, / e a mia mingua comprirá* (CSM 400.20-28). || **CT [2].** *por la sua grã **franqueza** et porlo seu entendemento et ardimento fora senpre Troya defenduda de quantos ãno mudo fosem* (CT 240.9). | *et nõica achamos cauleyro que tanto ualuese en armas et en grandeza et en tódaslas outras **franquezas*** (CT 246.84).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: francura

Ⓢ: franqueza

fraqueza [1] (< fraco + -eza) subst. fem.
'calidade de fraco'

fraqueza [1]: LP [1]. *dizede-mi quen é comendador / eno Espital ora da escassidade, / ou na **fraqueza**, ou quen no forniz,* (LP 152,7).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: fraqueza

**grandeza [8] (< grande + -eza) subst. fem.
'calidade de grande'**

grãadez [2]: LP [1]. *U foi mesur'ou grãadez? U jaz / verdad', u é quen á amigo leal? (LP 94,18). || CSM [1].* *Se fillou, e despois esto | ar direi-vo-lo que fez: /foi-ss' aa rua chorando | e loand' a do bon prez, / a Madre de Jhesus-Christo, | por aquesta grãadez / tan grande que feit' avia , e fez a todos chorar (CSM 258.45-48).*

grãadece [3]: CSM [3]. *Aos soberviosos / d'alto vas decendo, / e os omildosos / en onrra crecendo, / e enadendo / e provezendo / tan santas grãadece (CSM 20.41-47). | E el de noite jazendo, | chegaron y muitos santos / cona Virgen groriosa, | cantando mui dulces cantos; / e tantos santos cantavan | que vos non sei dizer cantos; / loand' a Santa Maria, | seu ben e ssa grãadece (CSM 288.21-24). | E de tal razon com' esta | vos direi com' hũa vez / a Virgen Santa Maria | un mui gran miragre fez / polo bon Rei Don Fernando, | que foi comprido de prez, / d' esforç' e de grãadeza | e de todo ben, sen mal (CSM 292.6-9).*

grãdeza [2]: CT [2]. *que erã anbos de hũa grãdeza et de hũ grosso (CT 56.3). | Señor, porla grãdeza sen mesura moytos son desgastados do que an et pobres et m̃jgados (CT 216.6).*

grandeza [1]: CT [1]. *et nũca achamos caualeyro que tanto ualuese en armas et en grandeza et en tódaslas outras franquezas (CT 246.84).*

⊙: XIII

∪: grandura, grandor

↳: grandeza

**largueza [2] (< largo + -eza) subst. fem.
'calidade de largo'**

largueza [2]: LP [1]. *E quen vos pois vir-la saia molhada, / ben lhe terrá que é con escasseza, / e en vós ouve sempre gran largueza; / e pois aqui vee-la invernada, (LP 64,10). || MS [1].* *Et quando aquel que filla boa creëça cõtra a maa, et sofrença cõtra a sana, et largueza cõtra avariçia, et omildade cõtra a soberbea, et castidade cõtra a luxuria, et oraçõ cõtra a entẽçon do [demo], et pobreza cõtra a rriqueza, et perseuerãça do bem et se cala cõtra os deostos, et vay*

cõtra a voõtade de seu coraçõ, a sua lâça, que he a alma, seera frofida ao dia do juyzo, ante a façe de Nostro Señor (MS 91).

⊙: XIII

∪: largura

↳: largueza

**meninhez [2] (< menino + -ez) subst. fem.
'meninice, infancia'**

menñez [1]: CSM [1]. *Ben com' en Bitoria guarriu hũa vez / a un frade m̃õr, que de menñez / entrara na orden e y mui bon prez / vivendo gãara (CSM 123.10-13).*

menynnez [1]: CSM [1]. *Esto por hũa donzela | mostrou a Sennor de prez, / que mui de coraçõ senpre | a amou des menynnez / e servia de bon grado; | poren tal amor lle fez, / que o ben que lle quería | non llo quis per ren negar (CSM 188.12-15).*

⊙: XIII

∪: -

↳: meniñez, nenez

**nobreza [11] (< noble + -eza) subst. fem.
'calidade do que é noble'**

nobleza [5]: CT [2]. *ca o amor nõ guarda dereyto nẽ nobleza nẽ proeza nẽ fidalgía (CT 277.7). || CSMI [3]* *Os santos padres et doutores da Santa Escripura escripviron os feitos pasados, por que se encomendase a memoria dos homes et non perecese de las cousas por entraballo de longos tenpos, por que despois deles viesem e achasen en escripto os principios et fundamentos, et tomasen enxemplo das noblezas dos santos homes antiĩgos, et quanto traballaron por fondar et acrecentar os santos et devotos lugares en que Deus fose loado et servido (CSMI I.1.2.1-6). | Et a sua morte foi elegido por obispo de Iria et de Santiago don Cresconio, varon moi noble de bõa generaçom et moita nobleza, lanpada resplandecente (CSMI IV.4.13.7-8). | Et o dito don Diego Pelaez floresceu por moito tempo en voa vida, et moita nobleza et generosidade (CSMI V.5.1.4-5).*

nobreza [6]: CSM [6]. *Gran piedad' e mercee e nobreza, / daquestas tres á na Virgen assaz, / tan muit'*

7. Dicionario de afixos do galego medieval

en, que maldade nen crueza / nen descousimento nunca lle praz (CSM 105.3-6). | *E logo foi ssa carreyra / e leixou a gran riqueza / que avia, e maneyra / fillou de mui gran pobreza / por servir a que senlleira / foi e será en **nobreza**, / que os seus amigos guia* (CSM 132.149-155). | *Loemos a ssa **nobreza**, / sa onrra e ssa alteza, / sa mercee e ssa franqueza / e sas virtudes preçadas* (CSM 140.9-12). | *A mi de grandes pobrezas / sacou e deu-me riquezas, / por que sas grandes **nobrezas** / quantas mais poder direi* (CSM 200.24-27). | *A Madre de Jhesu-Cristo, | que é Sennor de **nobrezas**, / mas soffre que en sa casa | façan furtos nen vilezas* (CSM 302.3-4). | *Ca muit' é cousa sen guisa | de fizeren avolezas / os que creen ena Virgen, | que é Sennor de **nobrezas**, / que mais ama limpidõe | que avarento riquezas, / e piadad' e mercee | ca judeu dar [a] usura* (CSM 312.5-8). | *Ben vennas, Mayo, | con muitas riquezas; / e nos roguemos | a que á **nobrezas** / en ssi mui grandes, | que nos de tristezas / guard' e de coitas | e ar d'avolezas* (CSM 406.18-21). || **CT [2]**. *forõ feytas a grã **nobreza** et pintadas moy estrayament* (CT 14.14). | *que parecã moy ben porla grã **nobreza** que aujã* (CT 123.9). | *que auja hũa filla moy fremosa et moy cortesa et de grã **nobreza*** (CT 192.11).

☉: XIII

☪: -

☾: nobreza

pobreza [11] (< *pobre* + *-eza*) *subst. fem.*
'estado de pobre'

pobleza [1]: CSMI [1]. *Atanta era a pobleza dos coengos et oprobrio que non he de dezer; que agora en este tempo boa vida passan elles, que non he de dizer sin lagrimas, ca non ousavan viinr nin vinan aa eglleja, ca todos eran roubados por seglares* (CSMI V.5.2.11-14).

pobreza [8]: LP [1]. *que en **pobreza** todo seu sen á / e con ben fazer sandice lhi dá,* (LP 30,9). || **CSM [6]**. *COMO SANTA MARIA FEZ VEER AO CLERIGO QUE ERA MELLOR / **POBREZA** CON OMILDADE CA REQUEZA MAL GÃADA CON / ORGULLO E SEN SOBERVIA* (CSM 75.1-3). | *Omildade con **pobreza** / quer a Virgen corõada, / mais d'orgullo con riqueza / é*

ela mui despegada (CSM 75.4-7). | *E logo foi ssa carreyra / e leixou a gran riqueza / que avia, e maneyra / fillou de mui gran **pobreza** / por servir a que senlleira / foi e será en nobreza, / que os seus amigos guia* (CSM 132.149-155). | *E el con **pobreza**, / por gãar riqueza / fez grand' avoleza, / disse que querria; / e mui vergonnosa- / mente lla deu con vileza, / ca non por esposa* (CSM 195.47-53). | *A mi de grandes **pobrezas** / sacou e deu-me riquezas, / por que sas grandes nobrezas / quantas mais poder direi* (CSM 200.24-27). | *Diss' enton el Rey: "Amigo, | eu fui errado, par Deus, / de vos averdes **pobreza** | en meu reyn' e ontr' os meus"* (CSM 281.80-81). | *U leixarán todos | os viços e as riquezas, / di-lle que sofriste | con el[e] muitas **pobrezas*** (CSM 422.19-20). || **MS [1]**: *Et quando aquel que filla boa creẽça cõtra a maa, et sofrença cõtra a sana, et largueza cõtra avariça, et omildade cõtra a soberbea, et castidade cõtra a luxuria, et oraçõ cõtra a entẽçon do [demo], et **pobreza** cõtra a rriqueza, et perseuerãça do bem et se cala cõtra os deostos, et vay cõtra a voõtade de seu coraçõ, a sua lâça, que he a alma, seera frolida ao dia do juyzo, ante a façe de Nostro Señor* (MS 91).

proueza [1]: CT [1]. *et es rrico et queres auer **proueza*** (CT 35.21).

proveza [1]: CSMI [1]. *Iten, o santo obispo considerando a grande onra en que a Egleja de Iria fora sublimada et cathedra de tantos santos obispos, ante que o corpo do santo apostollo Santiago fose revellado, et de como agora de toda era destroida et posta en tanta **proveza** que algũs pouquos clerigos, que ende moravan, partidos do officio clerical, non se dizian ende os officios, salvo enno Avento et enna Coreesma et esto non mui conpridamente, porquanto non avian ende abastança para seu manteemento et vistirario; condolendose moito delo por consello de dez canonigos, por privilegio del rei, fezo ende hũa moi boa eglleja aa onra de Santa Maria con hũu mui grande altar en que poso moitas reliquias, et fezo poer outros dous altares: hũu de San Martino et outro de San Miguell* (CSMI VI.6.10.1-10).

☉: XIII

☪: pobreza

☾: pobreza

prenhece [1] (< *prenhe* + *-ece*) subst. fem. ‘gravidez’

prennece [1]: CSM [1]. *E fez que tevesse vinta | ven como prennada sol / cengir per cima do ventre | quando ll’a prennece dol (CSM 306.30-31).*

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

↳: preñez

redondeça [1] (< *redondo* + *-eça*) subst. fem. ‘calidade de redondo’

rredondeça [1]: MS [1]. *et ãna rroda do carro son tres cousas: o madeiro do meogo et os braços et a rredondeça, et pero he hũa rroda (MS 122).*

Ⓢ: XIII

Ⓤ: redondez

↳: dedondeza

riqueza [19] (< *rico* + *-eza*) subst. fem. ‘característica ou condición do que é rico’

requiza [2]: CSMI [2] *O qual era de noble linajêe et de grandes parentes et requizas (CSMI IV.4.8.2-3). | Et Almeçor carteousse con el rei Veremundo et con o dïto conde don Rodrigo, et disolles, se con sua ajuda podesen cobrar o reino, que lles darian gran multitudêe de pagãos et moitas joias et requizas (CSMI IV.4.12.3-6).*

riqueza [1]: LP [1]. *por compoer riquezas, e non pensamos / quan pouco sa riqueza logr'o romeo. (LP 49,5).*

rriqueza [3]: CT [2]. *et chamaua moyto seu señor Menelao et sua filla Herméona et seus yrmãos Polus et Cástor et seus amjgos et todos seus parêtes et sua herdade et seu paresçer et sua fremosura et sua onrra et sua rriqueza et seu prez et seu ben (CT 46.6-7). | que era de grã rriqueza (CT 121.92). || MS [1]. por que leixara as onrras et as rriquezas d’este mûdo (MS 208).*

rrequiza [1]: MS [1]. *Et algũus dos cristiãos cõ cobiiça do auer dos que morrerã ãna lide coluerõ ali de noyte nõ o sabedo Calrros et carregãdose d[e] ouro*

et de prata et d’outras moytas rrequizas et en voluendo para a oste (MS 115).

riqueza [9]: CSM [9]. *Este castel’ aquel conde | por al fillar non queria / senon pola gran riqueza | que eno logar avia; / poren gran poder / de gent’ ali assũara / con que combater / o fez, e que o tomara (CSM 51.14-17). | COMO SANTA MARIA FEZ VEER AO CLERIGO QUE ERA MELLOR / POBREZA CON OMILDADE CA RIQUEZA MAL GÃADA CON / ORGULLO E SEN SOBERVIA (CSM 75.1-3). | Outro dia de mannã | fezeron log’ eles vïir / o crerig’; e el de grado | vëo y e foi-lles pedir / sa filla por casamento, | e prometeu-lles sen falir / que lle daria en arras | gran riqueza que avia (CSM 125.68-71). | E logo foi ssa carreyra / e leixou a gran riqueza / que avia, e maneyra / fillou de mui gran pobreza / por servir a que senlleyra / foi e será en nobreza, / que os seus amigos guãa (CSM 132.149-155). | E el con pobreza, / por gãar riqueza / fez grand’ avoleza, / disse que querria; / e mui vergonnosa- / mente lla deu con vileza, / ca non por esposa (CSM 195.47-53). | A mi de grandes pobrezas / sacou e deu-me riquezas, / por que sas grandes nobrezas / quantas mais poder direi (CSM 200.24-27). | Este con outra gran gente | vëo y en romaria, / a acolleu-ss’ a un ome | con que fillou conpania; / e quando chegou a noite, | os dinneiros que tragia / lle furtou da esmolneira | por crecer en sas riquezas (CSM 302.10-13). | Ca muit’ é cousa sen guisa | de fazeren avolezas / os que creen ena Virgen, | que é Sennor de nobrezas, / que mais ama limpidõe | que avarento riquezas, / e piadad’ e mercee | ca judeu dar [a] usura (CSM 312.5-8). | Ben vennas, Mayo, | con muitas riquezas; / e nos roguemos | a que á nobrezas / en ssi mui grandes, | que nos de tristezas / guard’ e de coitas | e ar d’avolezas (CSM 406.18-21). | U leixarán todos | os viços e as riquezas, / di-lle que sofriste | con el[e] muitas pobrezas (CSM 422.19-20).*

rriqueza [3]: CT [2]. *Et tan grãde foy a rriqueza que trouxerõ de Troya que toda Greçia foy ende cõprida (CT 7.34). | et en que auja grãde onrra et grã rriqueza (CT 201.13). || MS [1]: Et hũa boa moller que era de boo linageẽ, que fora abondada de rriquezas, entraronlle os ladrões na casa et tomarõlle quanto avia, que nĩhũa cousa nõ lle ficou para comer (MS 42).*

7. Dicionario de afixos do galego medieval

| *Et quando aquel que filla boa creëça cõtra a maa, et sofrença cõtra a sana, et largueza cõtra avariça, et omildade cõtra a soberbea, et castidade cõtra a luxuria, et oraçõ cõtra a entẽçon do [demo], et pobreza cõtra a rriqueza, et perseuerãça do bem et se cala cõtra os deostos, et vay cõtra a voõtade de seu coraçõ, a sua lâça, que he a alma, seera frolida ao dia do juyzo, ante a façe de Nostro Señor (MS 91). | Et desi enviou a Calrros que fose a el cõ poucos caualeiros, et que lle daria saseenta caualos carregados d'ouro et de prata, et outras rriquezas moytas se lle quisese obedecer (MS 93).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: ricura

Ⓜ: reieueza

sageza [1] (< sage + -eza) subst. fem. 'calidade de sabio'

sageza [1]: LP [1]. *E gran sageza fezeistes de pran; / mais-los trobadores travar-vos-an (LP 60,5).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

Ⓜ: saxeza

sandece/sandez/sandice [28] (< sandeu + -ece/-ez/-ice) subst. fem. 'loucura'

sandece [16]: LP [9]. *Assanhei-me vos, amigo, / per boa fe, con sandece, / como se molher assanha (LP 123,3). | Gran sandece me fez fazer (LP 47,13). | Sandece e morte que busquei sempre i! (LP 70,1). | Vedes que sandeç'e que gran loucura! (LP 44,5). | e con sandece o direi: (LP 70,9). | Pero non devi'a perder / ome, que ja o sèn non á, / de con sandece ren dizer; / e con sandece digu'eu ja: (LP 70,9). | o por que m'ajan de saber / quan gran sandece comecei, (LP 106,17). | pois crece, / sol non quer sandece, (LP 79,35). || CSM [7]. Gran sandece faz quen se por mal filla / cona que de Deus é Madre e Filla (CSM 19.3-4). | Ca tu noit' e dia / senpr' estás rogando / teu Fill', ai Maria, / por nos que, andando / aquí peccando / e mal obrand' — o / que ti muit' avorreces — / non quera, quando / sever julgando, / catar nossas sandeces (CSM 20.8-17). | E o ermitan lle diss' enton: "Sandeçe / non*

á en aquel se non quanto parece / aas gentes, e tod' aquest' el padeçe / por lle seer de Deus pois galardõado" (CSM 65.85-88). | Se muito non amamos, | gran sandeçe fazemos, / a Sennor que nos mostra | de como loemos (CSM 71.3-4). | Muitas vegadas o dem' enganados / ten os omes, porque lle[s] faz creer / muitas sandeces; e taes pecados / desfaz a Virgen por seu gran saber (CSM 192.3-6). | Mas parou-lle muito mentes, | e pois que a ben catou, / con gran sandez o astroso | a rremendar-a cuidou (CSM 293.25-26). | COMO SANTA MARIA DE TERENA RESORGIU Û OME / QUE MORRERA DE SANDECE E TORNÓ-O SÃO (CSM 334.1-2). || CSM I [1]: En este tempo Leandro, arçobispo de Sibilla, viera do concilio de Constantinopla a fazer amistança et pazes con Gregorio, diacono da Eglleja de Roma, et foi predicar a Leonegildo que leixasse a sandece dos arrianos et creesse enna Santa Treidade (CSMI II.2.5.6-9).

sandeçe [1]: CT [1]. *sandeçe et grã loucura (CT 24.5).*

sandez [2]: LP [1]. *Mais en gran sandez andava / eu, quando me non pagava (LP 27,1). || CSM [1]. E o cavaleyro fez, / poi-la levou dessa vez, / en ela fillos e fillas; / mais la Virgen de bon prez, / que nunca amou sandez, / emostrou y maravillas, / que a vida estrannar / lle fez que fazia, / per en sa claustra tornar, / u ante viva (CSM 94.51-60).*

sandice [1]: LP [1]. *Sandice devia perder, / amigos, por quanto provei / de m'end'alongar e direi / vos, mais non no posso sofrer (LP 95,4).*

sandice [5]: LP [5]. *eu o dev'a lazerar que o fiz / sandeu e el con sandice o diz. (LP 33,4). | eu o dev'a lazerar que o fiz / sandeu e el con sandice o diz. (LP 33,4). | eu o dev'a lazerar que o fiz / sandeu e el con sandice o diz. (LP 33,4). | e ora jura que ja se quitasse / da gran sandiç'en que m'ante falava (LP 88,6). | que en pobreza todo seu sen á / e con ben fazer sandice lhi dá, (LP 30,9).*

sandiçe [2]: CT [2]. *¿Et cõmo fuste ousado ou per cujo cõsello ou quen te mãdou que tã grande atreuemento fezeesses et tã grã sandiçe? (CT 23.16). | Et sobre el se deue tornar sua sandiçe (CT 104.6).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: sandez

Ⓜ: sandice

soteleza [3] (< *sutil* + *-eza*) subst. fem. ‘calidade do que é sutil’

soteleza [3]: CSM [1]. *Mais non quiso iñu deles | que o anel lle durasse, / ante buscou soteleza | per que llo logo furtas[s]e;* (CSM 369.35-36). || CT [2]. *Et diz o conto que tres maestros moy sabedores de negromãcia poserõ et ordenarõ estes piares per grã rrecado et per grã soteleza* (CT 208.18). | *laurada a laços et a frores per grã soteleza* (CT 246.43).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

Ⓞ: sutileza

vellece [5] (< *velho* + *-ece*) subst. fem. ‘velho’

velhece [1]: LP [1]. *E dixelhe eu: -Gran folia pensades, / se per velhece a guarecer cuidades;* (LP 2,16).

vellece [4]: CSM [4]. *U entraba en hũa eigreja vedra, / mui ben feita tod’ a boveda de pedra, / pero con vellece ja cuberta d’edra, / que fora d’ antigo lugar mui’ onrrado* (CSM 65.125-128). | *Que o ergeu mui toste pela destra mão, / des i ar fez-lle sinal que logo de chã / o seu altar bejasse, e seria sã / e ssa vellece lle seria consomida* (CSM 141.36-39). | *COMO UN CAVALEIRO D’ ALEIXANDRIA FOI MALFEITOR, E / QUANDO VÊO A VELLECE, REPENTIU-SSE E FOI A UN SANTO / HERMITAN CONFESSAR-SSE; E EL DISSE-LLE QUE JAJÛASSE, / E O CAVALEIRO DISSE QUE NON PODIA* (CSM 155.1-4). | *O ome bõo tod’ esto | viu, e deu poren loores / a Deus e pois a ssa Madre, | que é Sennor das sennores; / e se ben costumad’ era, | outros costumes mellores / fillou dali adeante, | e en mui boa vellece* (CSM 288.36-39).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

Ⓝ: vellice

vileza [5] (< *vil* + *-eza*) subst. fem. ‘calidade do que é vil’

vileza [5]: LP [1]. *e iia cousa vos quero dizer: / tenh’eu por mui bõa vileza assaz;* (LP 120,17). || CSM [3]. *E el con pobreza, / por gãar riqueza / fez grand’ avoleza, / disse que querria; / e mui vergonnosa- / mente lla deu con vileza, / ca non por esposa* (CSM 195.47-53). | *A Madre de Jhesu-Cristo, | que é Sennor de nobrezas, / mas soffre que en sa casa | façan furtos nen vilezas* (CSM 302.3-4). | *Outrosi por mi roga, | Virgen do bon talan, / que me guard’ o teu Fillo | daquel que adaman / mostra sempr’ en teus feitos, | e daqueles que dan / pouco por gran vileza | e vergonna non an, / e por pouco serviço | mostran que grand’ affan / prenden u quer que vaan, | pero longe non vam; / outrosi que me guardes | d’ome torp’ alvardan, / e d’ome que assaca, | que é peor que can, / e dos que lealdade | non preçan quant’ un pan, pero que sempr’ en ela | muito faland’ estan* (CSM 401.62-71). || CSMI [1]: *Et entrou o reino por estas partes de Galiza, et entrou a egliseja de Santiago et destroeu moitas das paredes da egliseja, salvo o altar et o santo sepulcro do glorioso apostollo Santiago, et fezo outras muitas suzidades et villezas enna egliseja de Santiago* (CSMI IV.4.12.6-9).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

Ⓞ: vileza

7.3.1.11. Sufixo <-edo>

avelanedo [1] (< *avelã* + *-edo*) subst. masc. ‘lugar plantado de abeleiras’

avelanedo [1]: LP [1]. *"Ai estornhinho do avelanedo / cantades vós e moiro eu e peno: / e d'amores ei mal",* (LP 14,9).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: avelanal, avelãedo

Ⓞ: abeleiral

penedo [7] (< pena + -edo) subst. masc. ‘pedra grande’

penedo [7]: CSM [3]. Dizend’ esto, sairon fora | da eigrej’ e viron estar / o **penedo** que caera, | que Deus fezo desviar; / começaron Deus a beizer / e a Virgen o seu poder (CSM 113.27-30). | Pero Bonifaz per nome; | mas un dia foi assi / que sse foi en un **penedo** | a galea espeçar (CSM 236.13-14). | A casa u jantavan | en un **pened’** estava / muyt’ alt’ e muyt’ esquivo, | u a dona morava; / e o menño un vaso | en sa mão fillava / contra hũa feëstra, | e lavar-o queria (CSM 241.34-37). || **MS [4].** Et aquel ydalo esta ãna rribeira do mar en vn **penedo** antigo, sobre la terra, moy bẽ laurado de hũa obra moy noble, aa mourisca (MS 82). | Et a cabo de

doze dias en yndo a oste del rrey por los montes de Nauarra et d’Alaua, acharõ o corpo del todo quebrantado en hũu monte cabo do mar, que avia en alto tres legoas, ençima de hũu **penedo**, a quatro jornada[s] de Bayona, hu os demoes leixarã o corpo del et leuarã a alma para os infernos (MS 87-88). | cabo de hũu **penedo** de marmore, so hũa aruore que y estaua (MS 142). | dou cõ ela tres vezes en hũu **penedo** de marmore cabo que siia, et cada vez fendeo ata o tarreo (MS 145).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: peneira

Ⓜ: penedo

7.3.1.12. Sufixo <-en>

gafeen [2] (< gafo + -en) subst. fem. ‘lepra’

gafeen [2]: CSM [2]. El assi mantẽendo orgull’ e desden, / quiso Deus que caess’ en el mui gran **gafeen**, / ond’ ele foi coitado que non quis al ren / do mund’ erg’ ù’ ermid’ u se foi apartar (CSM 93.17-20). | Quand’ ll’ est’ ouve dit’, a teta descubriu / e do seu

santo leito o corpo ll’ ongiu; / e tan tost’ a **gafeen** logo del se partiu, / assi que o coiro ouve tod’ a mudar (CSM 93.37-40).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: leproso

Ⓜ: -

7.3.1.13. Sufixo <-ento>

avarento [2] (< avaro + -ento) adx. ‘avaro’

avarento [2]: CSM [2]. Mais da besta e dos panos | que aquel jogar tragia / aquel cuteif avarento | tal cobiiça ll’ en crecia, / que mandou a un seu ome | mao e mui soberbioso (CSM 194.48-54). | Ca muit’ é cousa sen guisa | de fazeren avolezas / os que creen ena Virgen, | que é Sennor de nobrezas, / que mais ama limpidõe | que **avarento** requezas, / e piadad’ e merceo | ca judeu dar [a] usura (CSM 312.5-8).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

Ⓜ: avarento

ferrugento -a [1] (< ferruge + -ento) adx. ‘que ten ferruxe’

ferrugeëta [1]: MS [1]. —Ay espada moy fremosa, que nũca foy sizia nẽ **ferrugeëta**, mais sempre foy fremosa et clara et cõueniuele d’ancho et de longo (MS 142-143).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

Ⓜ: ferrugento

7.3.1.14. Sufixo <-eiro/-eira>

agoreiro -a [3] (< agoiro + -eiro/a) subst./adx. ‘agoirador’

agoyreyro [2]: CT [2]. *Et Colcos, o moy bon sabedor agoyreyro et leterado lles preegaua de cada día (CT 181.16-18). | Pero, ante que se partissen, Colcos, o agoyreyro, que auja hũa filla moy fremosa (CT 192.10).*

agüreyro [1]: CT [1]. *Como Colcos, o agüreyro, vëo buscar rresposta pera os d[e] Troya ao tenplo de Apolo (CT 91.1-2).*

Ⓜ: XIII

↻: agoireiro, agoirador

↪: agoreiro

arqueiro -a [3] (< arco + -eiro/a) subst./adx. ‘tirador de arco’

arqueiro [1]: CSM [1]. *Mas aquel mouro Soldan / fez-lles pöer pedreiras / per’ aos de dentr’ afan / dar de muitas maneiras, / e os arqueiros tirar; e assi combatudo / o muro foi sen vagar, / que toste foi fendudo (CSM 28.50-57).*

arqueyro [2]: CT [2]. *Et vijnã cõ el tódoslos de Perssya, que erã todos arqueyros (CT 134.2-3). | Et, sen falla, se nõ fora porlos arqueiros et baesteyros que estauã ñnos muros (CT 373.22-24).*

Ⓜ: XIII

↻: -

↪: arqueiro

arteiro -a [15] (< arte + -eiro/a) subst./adx. ‘que promove artes’

arteiro -a [15]: AT [1]. *E pero que alguns dizen que há i algũas cantigas de “joguete d’arteiro”, estas non son mais ca d’escarnho, nem ham outro entendimento (AT III.5.7-9). || LP [1]. —Pero nós ambas somos muit’arteiras, / melhor conhosqu’eu vós ca vós a min. (LP 64,11). || CSM [11]. Des que lle naceu o fillo, | en logar que adianos / déss’ end’ a Santa Maria | teve-o grandes set’ anos / que lle non vëo emente | nen da cera nen dos panos / con que o levar devera, | e cuidou*

seer arteira (CSM 43.30-33). | Este mong’ ordyado | era, segund’ oý, / muit’, e mui ben sa orden | tũa, com’ aprendi; / mas o demo arteiro | contorvou assy / que o fez na adega | beber do vÿ’ assaz (CSM 47.17-20). | Mas, que fez o diabr’ arteiro por lle toller seu bon prez / a aquela dona? (CSM 64.46-48). | En esta guisa o demo | chëo de mal e arteiro / fez tanto que o bon ome | o fillou por escudeiro; / e en todos seus serviços | a el achava primeiro, / dizendo-lle: “Que queredes, | sennor? A min o mandade” (CSM 67.36-39). | Tan toste correndo foi-s’ aquel fals’ arteiro, / e non teve via, mas per un semedeiro / chegou ao forno; e logo o caleiro / o deitou na chama fort’ e perigoosa (CSM 78.65-68). | El en tal coita vivendo, a mui Groriosa, / entendendo que saude dest’ era dultosa, / porque non perdess’ sa alma, come piadosa / faz e come mui sisuda e come arteira (CSM 137.30-33). | E pois lles aquest’ avëo, | fillaron seu conpanheiro / e trouxërono a Elvas, | onde moveran primeiro; / e souberon o engano | que lles fez o dem’ arteiro, / e perdõaron o outro | da sanna omez[i]eyra (CSM 213.91-94). | Onde con nojo da casa | que ouve, o cavaleiro / tornou-sse log’ aa outra | u jouvera de primeiro; / mais pero seer non soube | tan sabedor nen arteiro / que sol podesse con ela | aver prazer nen folgura (CSM 312.70-73). | D’y entrar, e en querendo | sobir per hũa encaeyra / do batel e[n] essa nave, | sobiu a filla primeyra- / mente, e depois a madre | cuidou a seer arteyra / de sobir tost’, e na auga | caeu con sa vestidura (CSM 383.41-44). | Con el alá offreçessen; | ca non tiinnam dineyros / que partir de ssi podessem, | nen ovellas nen carneiros / dos seus dar non y quieriam, | ca os santos son arteiros; / mais dar-ll-ia dous capões | ou ben leu dous ansarin[n]os (CSM 389.30-33). | E a el te rog’ ainda | que lle queyras rogar / que do diabr’ arteiro | me queira el guardar, / que punna todavia | pera om’ enartar / per muitas de maneiras, | por faze-lo peccar, / e que el me dé siso | que me poss’ amparar / dele e das sas obras, | con que el faz obrar / mui mal a queno cree | e pois s’en mal achar, / e que contra os mouros, | que terra d’Ultramar / tÿen e en Espanna | gran part’ a meu

7. Dicionario de afixos do galego medieval

pesar, / me dé poder e forza | pera os en deitar (CSM 401.22-31).

arteyro [2]: CT [2]. *ca dyz o prouerbio antigo que dos escarmentados sse fazê os arteyros* (CT 125.12-14). | *El rrey Napus auía outro fillo engeñoso et arteyro et rreoluedor et sabedor de fazer mezclas et de buscar mal* (CT 467.2-3).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: arteyro

Ⓞ: arteyro

augadeiro -a [1] (< augar + -deiro/a) subst./adx.
‘protector/a da chuva’

augadeiro [1]: LP [1]. *Ja un s'achou con corpes na carreira, / ca o vej'andar con capa augadeira;* (LP 16,11).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓞ: augadeiro

avelaneira [6] (< arco + -eiro/a) subst./adx.
‘lugar onde hai abeleiras’

avelaneira [6]: LP [6]. *Bailemos nós ja todas tres, ai amigas, / so aquestas avelaneiras froolidas / e quen for velida, como nós, velidas, / se amig'amar, / so aquestas avelaneiras froolidas / verra bailar.* (LP 14,5). | *Bailemos agora, por Deus, ai velidas, / so aquestas avelaneiras froolidas / e quen for velida como nós, velidas, / se amigo amar, / so aquestas avelaneiras froolidas / verra bailar.* (LP 83,1). | *Bailemos agora, por Deus, ai velidas, / so aquestas avelaneiras froolidas / e quen for velida como nós, velidas, / se amigo amar, / so aquestas avelaneiras froolidas / verra bailar.* (LP 83,1).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: avelaneira, avelanal, avelaneiro

Ⓞ: abeleira

azyeira [1] (< azya + -eira) subst. fem.
‘azinheira’

azyeira [1]: CSM [1]. *E foi-sse a el chegando, | sa azcõa sobre mão, / cuidando ben que corria | depos el per un gran chãõ e que lle dava gran colbe; | mas*

sayu-lle tod' en vãõ, / c'a azc4ua chantou toda | per hũa azyeira (CSM 213.76-79).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓞ: aciñeira

barreira [3] (< barra + -eira) subst. fem.
‘trincheira’

barreira [3]: CSM [1]. *Macar esto todo fazia, | da Virgen, de Cristus Madre, | [sempr' as igrejas onrrava / e vigias de sas festas | jajũava, e sen esto | os sabados [ben guardava, / porque non podess' o demo | leva-lo a sas barreiras / e que sempre a Virgen santa | oysse as sas pregueiras* (CSM 151.10-13). || **CT [2].** *et fezeron barreyras de moytas (de moytas) gisas* (CT 113.18). | *en tal gisa que nós nõ poderemos passar fora das barreyras* (CT 121.119-120).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: barreira

Ⓞ: barreira

baesteiro [8] (< beesta + -eiro/a) subst./adx.
‘soldado armado con besta’

baesteiro [3]: CSM [3]. *Mantenente dos de fora | vẽõ log' un baesteiro / e diss' a outro dia da vila, | que poseran por porteiro, / que pera guarir / da omagen s'escudara, / que vẽess' abrir / a porta que el serrara* (CSM 51.42-47). | *[Q]ue tragia gran conpanna | de mui bõõs cavaleiros, / ardidos e arrizados, | e demais bõõs guerreiros / e almogavares muitos, | peões e baesteiros, / per que o castelo todo | mui' agya foi entrado* (CSM 205.22-25). | *Este de que vos eu falo | era fidalg' escudeyro, / e foi en hũa fazenda | bõõ, ardid' e ligeyro; / mas foi per un baesteiro / mui mal chaggad' aquel dia* (CSM 408.15-18).

baesteyro [1]: CT [1]. *Et, sen falla, se nõ fora porlos arqueiros et baesteyros que estauã ãnos muros, eles forã estonçe maltreytos et maldesbaratados* (CT 373.22-24).

baesteiro [1]: LP [1]. *Os baesteiros d'aquesta fronteira / pero que cuidan que tiran mui ben, / quero-lhis eu conselhar ãa ren:* (LP 126,9).

beesteyro [3]: CT [3]. *Mays os das naos tragiã tres mill beesteyros, et nõ quedauã de tirar saetas ãna mayor espessura que vijan (CT 116.8-10) . | et era tã forte que o nõ falssaua njhũa arma de nehũa maneyra, ca ja fora prouado per moytos beesteyros (CT 121.100-101). | [Et] poserõ perlos muros beesteyros et arque[eyro]s muytos et outros, (CT 373.8).*

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

↳: besteiro

barqueiro [4] (< barco + -eiro/a) subst./adx.
‘aquele que move ou dirixe un barco’

barqueiro [4]: LP [4]. *E cercaron-mi as ondas, que grandes son, / non ei i barqueiro, nen remador: (LP 98,1). | E cercaron-mi as ondas do alto mar, / non ei i barqueiro, nen sei remar: (LP 98,1). | Non ei i barqueiro, nen remador, / morrerei fremosa no mar maior: (LP 98,1). | Non ei i barqueiro, nen sei remar / morrerei fremosa no alto mar: (LP 98,1).*

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

↳: barqueiro

braceiro [1] (< braço + -eiro/a) subst./adx.
‘relativo ao brazo’

braceiro [1]: LP [1]. *mais empero é-x'el tan braceiro, / que ouv'end'ela de ficar colpada. (LP 18,11).*

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

↳: braceiro

bragueiro [1] (< braga + -eiro/a) subst./adx.
‘cueiro’

bragueiro [1]: LP [1]. *tirou con el, e á d'ele levado / quanto tragiã atãe no bragueiro. (LP 126,9).*

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

↳: bragueiro

cabeceira [2] (< cabeça + -eira) subst. fem.
‘cabeza’

cabeceira [2]: CSM [1]. *E fillou o Corpus Cristi | e o caliz da ygreja; / e quando foi aa choça, | viu a que bẽeyta seja, / Madre do que se non paga | de torto nen peleja, / seend' aa cabeceira | daquela vella sentada (CSM 75.83-86).*

Ⓢ: XIII || **cabeceyra [1]: CT [1].** *et rreçebédeo por seõor et por uosa cabeceyra (CT 457. 23).*

Ⓤ: -

↳: cabeza

caleiro [4] (< cale + -eiro/a) subst./adx.
‘operario de fornos de cal’

caleiro [4]: CSM [4]. *E que non soubessen de qual morte lle dava, / por un seu caleiro atan tost' enviava / e un mui gran forno encender llo mandava / de lenna mui grossa que non fose fumosa (CSM 78.30-33). | Outro di' el conde ao que merzcrad' era / mandó-o que fosse a veer se fezera / aquel seu caleiro o que ll' ele dissera, / dizend': “Esta via non te seja nojosa” (CSM 78.40-43). | E dise-lle: “Logo vay corrend' e asseita / se fez o caleiro a justiça fremosa (CSM 78.62-63). | Tan toste correndo foi-s' aquel fals' arteiro, / e non teve via, mas per un semedeiro / chegou ao forno; e logo o caleiro / o deitou na chama fort' e perigoosa (CSM 78.65-68).*

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

↳: caleiro

candeeiro [3] (< candea + -eiro) subst. masc.
‘utensilio destinado a iluminar’

candeeiro [1]: CSMI [1]. *Et a dita eglleja asi feita, poso enlla candeeiros et ornamentos conpotentes ao culto ecclesiastico (CSMI VI.6.10.21-22).*

candeeiros [2]: CT [2]. *Et arredor del sijam moytos candeeiros d'ouro, moy grandes ademais (CT 243.21). | Et todo o altar era cheo et conprido a cada parte de candeeiros nobres et preciosos d'ouro (CT 408.8-9).*

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

↳: candeeiro

certeiro -a [1] (< *certo/a* + *-eiro/a*) *subst./adx.* ‘**acertado**’

certeiro -a [1]: LP [1]. *E disse: -Esta é a madeira certa, / e, de mais, nõna dei eu a vós sinlheira; (LP 18,21).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

↳: certeiro

cevadeira [1] (< *cevar* + *-eira*) *subst./adx.* ‘**escudela**’

cevadeira [1]: LP [1]. *e diss'a outr': -E vós mal ascondedes / as tetas, que semelhan cevadeiras. (LP 64,11).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

↳: cevadeira

cimeira [1] (< *cima* + *-eiro/a*) *subst./adx.* ‘**punto máis alto, cima**’

çimeyra [1]: CT [1]. *Et tragía synaes de leõ uis et o cãpo d'ouro, et sobre seu elmo tragía hũa çimeyra tã brãca cõmo a neue (CT 204.45).*

Ⓜ: XIV

Ⓞ: cimeira

↳: cimeira

companheiro -a [29] (< *companha* + *-eiro/a*) *subst./adx.* ‘**amigo**’

cõpaneiro [12]: MS [12]. *Et en outro dia aa manã diso o enfermo a aquel seu cõpaneiro que se o el quisese ajudar que prouaria de sobir aquel monte et o cõpaneiro disolle que o nõ leyxaria ata a morte (MS 177). | Quando o rromeu viuio vio o cõpaneiro morto ouve moy grã medo en aquel monte hermo por la noyte que era moyto escura et por la maa jente dos bazquos que morauã arredor do monte (MS 177). | cobiiço moyto a soter[r]ar o corpo d'este morto meu cõpaneiro (MS 178). | acharas os teus cõpaneiros que desanpararõ a ti et ao [ẽ]fermo (MS 179). | — O apostollo santo vos envia dizer por mĩ que porque leixastes voso cõpaneiro et lle birtastes o juramẽto (MS*

179). | et tornãdose para sua terra topou cõ os cõpaneiros en aquel lgar meesme hu lle o apostolo diser (MS 179). | Outro seu cõpaneiro lan[ç]oulle hũu escudo ãno mar et disolle: —[O] glorioso apostolo Santiago (MS 191). | Et quando os outros caualeiros seus cõpaneiros aqesto virõ forõ a el et diserõlle que se mãefestase et demãdase aquelas cousas que perteesçiã a cristiaõ en tempo da sua morte (MS 198). | eu sen dulta cõ grã conpana de meus cõpaneiros (MS 203). | Et a cabo dos tres dias agistou seu asno et foyse seu camiõ cõ o outro seu cõpaneiro poble que gouernauã por amor de Santiago (MS 205). | sayan ja d'y os seus cõpaneiros que se del partirõ (MS 205). | - Semellã aqueles homẽs os cõpaneiros que nos leixamos (MS 205).

cõpaneiro [2]: CT [2]. *et trouxo por cõpaneiros Tẽçor et Afimacos et Doriõ et Polisenãs // et Teseus (CT 88.9). | Et por ende taes cõpaneiros busca que seiã uerdadeiros et leaes et fortes et cometedores (CT 341.7). || MS [1]. —Leuãtate et cõ teus cõpaneiros vay visytar o meu altar (MS 175).*

companheiro -a [1]: LP [1]. *de viver pobre, ca, quen x'assi fal, / facer-lh'-an todos seus companheiros (LP 18,3).*

companheiro [9]: CSM [9]. “Par Deus”, diss’ el Conde, “aqueste rogo farei volonter, / ca mia *companneira* tal come vos muito quer / que criedes nosso fill’ e façedes crecer” (CSM 5.78-80). | *Depos aquest’ un seu conpanneiro / San Basilio logo chamou, / e catar foi logo de primeiro / u as sas armas ante leixou / de San Mercurio, o cavaleiro / de Jeso-Crist’, e nonas achou; / e teve que era verdadeyro / seu sonn’, e Deus a Deua en loor (CSM 15.122-129). | Seus companneiros, poi-lo mort’ acharon, / por non lles apõer que o mataron, / foron-ss’; e logo chegaron / a alma tomar / demões, que a levaron / mui toste sen tardar (CSM 26.55-59). | E pois foron na eigreja, | Santa Maria rogaron / que podessen aver fillo | ontr’ el e ssa *conpanneira* (CSM 43.17-18). | E gran doo fez por el seu *conpanneiro*, / e quant’ el viveu foi senpr’ ali senlleiro, / guardand’ o sepulcro; mais Deus verdadeiro / levó-o consigu’, e el seja loado (CSM 65.250-253). | E poren te rogamos | que filles tal maneyra / de rezares mui passo, | amiga *conpanneyra*,*

/ e duas partes leixa | e di ben a terceira, / de quant' ante dizias, | e mais t' end' amaremos (CSM 71.55-58). | O miragre foi muit' apost' e mui bel / que Santa Maria fez por San Miguel, / que é **conpanheiro** de San Gabriel, / o angeo que a vëo saudar (CSM 86.15-18). | Sola fusti, senlleira, / Virgen, sen **conpanneira** (CSM 90.2-3). | E muit' a Virgen loaron, | que non ouve **conpanneiras** / en seus feitos e que sempre | faz sas mercees enteiras (CSM 151.42-43). | En vïir; e el en tanto, | assi como de primeiro, / fillou-ss' a jogar os dados | con outro seu **conpanheiro** (CSM 154.26-27). | E como quer que falasse | nas outras razões ben, / "Salve Reña" sabia | dizer mellor d'outra ren / toda mui conpridamente, | que ren non minguava en, / como lle mostrou a Virgen, | que non ouve **conpanneira** (CSM 262.30-33). | Donzelas, escudeiros, / burgueses, cidadãos, / outrossi aldeãos, / mesteiraes, ruãos, / des i os mercadeiros, / non deven postremeiros, / seer; mais com' irmãaos, / todos alçand' as mãos, / con corações sãos, / en esto **conpanheiros** / deven seer obreiros, / loand' a Virgen santa, / que o demo quebranta / por nossa amparança (CSM 409.81-94).

conpañeiro [5]: *LT* [5]. e anbolos cavaleiros eran de casa de rei Artur e **conpañeiros** da Tavola Redonda, e o ùu avia nume Brandeliz e o outro Keia d'Estrauz, e eran ambos boos cavaleiros e ardidos (*LT* III.37-39). | E Queia, quando viu o cavaleiro ficar, que todo o dia andara deante, e viu o ficava con pavor do cavaleiro armado que a ponte guardava, teve que o seu **conpañeiro** ficava con pavor do cavaleiro da ponte e tevello por mal e por covardia, e non se pode tẽer que non dissesse a Bradeliz (*LT* IV.67-71). | Falando eles assi Brandeliz, que viu seu **conpañeiro** derribado, guisouse de passar a ponte (*LT* VI.100-101). | Depois que Lançarot foi partido de seus **conpañeiros**, cavalgou por la montaña ata que chegou preto da montaña do castelo, a duas deitaduras de pedra (*LT* VII.111-113). | —Escudeiro —disso Lançarote—, si soo sen falla, de casa de rei Artur soo e **conpañeiro** da Tavola Redonda (*LT* VII.128-129).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

↳: compañeiro

costeira[2] (< *costa* + *-eira*) *subst. fem.* 'costa mariña'

costeira [2]: *LP* [1]. e vejo las costeiras, / logo mi veen ondas (*LP* 143,14). || **CSM** [1]. Mais pela **costeira** do gran mar d'España / ind' aquela nave con mui gran compaña, / levantous-s' o mar con tormenta tamanna / que muito per foi aquel dia irado (CSM 267.35-38).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: costa

↳: costeira

covilleira [2] (< *covilla* + *-eira*) *subst. fem.* 'criada de confianza, alcaiota'

covilleira [2]: **CSM** [2]. E con seus amores a poucas tornou sandeu; / e porend' hũa sa **covilleira** cometeu / que lle fosse bõa, e tanto lle prometeu / que por força fez que fosse con ela falar (CSM 64.51-54). | E foi-ss' e leixou a dona | con todas sas **covilleiras** (CSM 151.28).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: alcovilleira, alcoviteira, alcaioiteira

↳: covilleira

deanteiro -a [5] (< *deante* + *-eiro/a*) *subst./adx.* 'dianteiro, dos primeiros'

deãteyra [2]: *CT* [2]. Et fezeron logo azes das naues et mãdarõ quaes fossen ãna **deãteyra** et quaes fossen enpós elas (*CT* 114.7). | Et en estas azes **deãteyras** ýan moytos bõos caualeyros preçados et ardidos et orgullosos (*CT* 305.9-10).

deanteiro -a [3]: *LP* [1]. Venha Pachacho e Don Roi Cabreira, / pera daren a min a **deanteira** (*LP* 6,9). || **CSM** [2]. Saude e salvaçon, / que deu a un monteiro / que na ssa eigreja 'nton / entrou mui **deanteiro** / alá (CSM 276.17-21). | Outrosi cavaleiros / e as donas onrradas, / loores mui grãadas / deven per eles dadas / seer, e mercẽe[i]ros / e demais **deanteiros** / en fazer sinaadas / cousas e mui preçadas / por ela, que contadas / sejan, que verdadeiros / lles son e prazenteiros, / ca serán perdõados / porende seus pecados, / e guardados d'errança (CSM 409.66-79).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

↳: dianteiro

denteira [1] (< *dente* + *-eira*) *subst. fem.*
‘arregaño’

denteira [1]: CSM [1]. *Assi a Virgen avïir / fez estas duas, sen falir, / que x’ ant’ avian, sen mentir, / denteira come con agraz* (CSM 68.49-52).

⊙: XIII

↳: -

↳: denteira

dereitureiro -a [8] (< *dereitura* + *-eiro/a*)
subst./adx. **‘xusto, xusticeiro’**

dereitoreira [1]: CSM [1]. *Esto fez a Virgen santa, | a Sennor dereitoreira, / de cujo nome o mundo | será chëo per meu grado* (CSM 328.87-88).

dereitureiro [3]: CSM [3]. *Por veer o gran miragre | que a Virgen demostrara / de cómo aquel menino | de morte ressucitara, / que a cabo de seis dias | jazendo morto chorara / por prazer da Groriosa, | santa e dereitureira* (CSM 43.75-78). | *E por esto foi o monge | escusado daquel furto, | de [que o mal sospeitavan; / e todos esses abades | logo pera el vëeron | e perdon lle [demandavan, / tollend’ os frocos das testas | e descubrind’ as moleiras / pola Virgen, cujas obras | son sempre dereitureiras* (CSM 151.45-48). | *Cousa, que o guardaria | de non prender mal a torto, / e que, tënd’ el verdade, | non fosse preso nen morto; / ca todos mui mal jugados | a ela van por conorto, / ca en todo-los seus feitos | senpr’ é mui dereitureira* (CSM 213.41-44).

dereyteiro [1]: CT [1]. *Et muyto(s) som bōos et dereyteiros et leaes* (CT 399.33).

dereyteyro -a [2]: CT [2]. *Pero [a rreýña Écuba] foy piadosa et daua moytas esmōlas et era moy sábea et moy dereyteyra* (CT 83.5-6). | *Et eu sey ben que os deuses nos dyrã verdade sen falimento, ca el he de moy bon cōssello et moy dereyteyro* (CT 89.37-38).

dereytureyro [1]: CSM [1]. *Quand’ est’ oyron as gentes, | loaron os justiceyros, / Jhesu-Cristo e sa Madre, | Sennores dereytureyros; / e logo aquel astroso | fillárono os monteyros / e posérono na forca | suso na mayor altura* (CSM 392.50-53).

⊙: XIII

↳: dereitureiro

↳: dereitureiro

despenseiro -a [3] (< *despensa* + *-eiro/a*)
subst./adx. **‘encargado de gardar a despensa’**

despenseiro [2]: LP [1]. *E queixa-se-m’ele muitas vegadas / dos escrivães e dos despenseiros* (LP 18,6). || **CSMI [1].** *O qual foi tan mao et peor que o primeiro, et afligeu tanto a familia, et clerigos et a terra, et destroeu as posisoos da eglleja, en tal maneira que os canonigos et servidores da eglleja, que devian seer despenseiros da eglleja [et] dos beens ecclesiasticos, eran tan pobres que non tinan cousa de que se manteer* (CSMI V.5.2.6-10).

despenseyro [1]: CSM [1]. *Mais sabbado aquel dia | era, e muitos cuidavan / que pescado non ouvessen, | ca per rrem nono achavan / a vende-lo en Sevilla; | e porende se queyxavam / al Rey os seus despenseyros | dizen[do]: “Obra d’aranna* (CSM 386.40-43).

⊙: XIII

↳: -

↳: despenseiro

duradeiro -a [1] (< *durar* + *-eiro/a*) *subst./adx.*
‘duradoiro’

duradeiro [1]: CSM [1]. *Chaga que Adan nos fezo, | per que perderon a vida / dos ceos muitos e muitas; | mas esta Sennor conprida / pela sa grand’ omildade | nos deu pera o ceo ida / e fez cobrar parayso, | que é vida duradeira* (CSM 213.101-104).

⊙: XIII

↳: -

↳: duradeiro

esmoleira [2] (< *esmona* + *-eira*) *subst. fem.*
‘bolsa das esmolas’

esmoleira [1]: LP [1]. *Leve que non tragia / ren na mia esmoleira.* (LP 81,2).

esmolneira [1]: CSM [1]. *Este con outra gran gente | vëo y en romaria, / a acolleu-ss’ a un ome | con que fillou conpania; / e quando chegou a noite, | os*

*dinneiros que tragia / lle furtou da esmolneira | por
creecer en sas riquezas (CSM 302.10-13).*

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

↳: esmoleira

**espitaleiro [1] (< *espital* + *-eiro/a*) subst./adx.
'hospitaleiro'**

espitaleiro [1]: LP [1]. *antr'estes freires tempreiros, /
ca ja os espitaleiros (LP 56,9).*

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

↳: hospitaleiro

**faceiro [1] (< *face* + *-eiro/a*) subst./adx.
'garrido'**

faceiro [1]: LP [1]. *ouv'un corvo viaraz e faceiro, / de
que Don Pero non foi ren pagado. (LP 63,28).*

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

↳: faceiro

**falagueiro [1] (< *durar* + *-eiro/a*) subst./adx.
'lisonxeiro'**

falagueir' [1]: LP [1]. *nunca molher amou, nen quis
nen quer, / pero cata, falagueir'e loução. (LP 120,6).*

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

↳: falagueiro

**falcãoeiro [1] (< *falcon* + *-eiro/a*) subst./adx. 'o
que cría ou adestra falcóns'**

falcãoeiro [1]: CSM [1]. *COMO ÛUS FALÇÕEIROS
QUE ANDAVAN A CAÇA ESTAVAN EN / COITA DE
MORTE EN UN REGUEIRO, E CHAMARON SANTA /
MARIA EN VILA-SIRGA, E ELA POR SA MERCEE /
ACOR[R]EU-LLES (CSM 243.1-4).*

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

↳: falcoeiro

**fronteiro [1] (< *fronte* + *-eiro*) subst. 'situado á
frente'**

fronteiro [1]: CSM [1]. *Poren direi un miragre | que
fez un peliteiro / que morava na fronteira | en un
castelo guerreiro / que Burgos éste chamado, | e
demais está fronteiro / de Xerez de Badallouce, | u
soen andar ladrões (CSM 199.12-15).*

Ⓜ: XIII

Ⓝ: fronteira

↳: fronteiro

**gēesteira [1] (< *gēesta* + *-eira*) subst. fem.
'xesta'**

gēesteira [1]: CSM [1]. *Pois que assi degolou | mui
longe da carreya, / fogio-ss' e leyxó-a jazer | so hũa
gēesteyra (CSM 237.79-80).*

Ⓜ: XIII

Ⓝ: xesta

↳: xesteira

geolheira [1] (< *geolho* + *-eira*) subst. 'xeonllo'

geolheira [1]: LP [1]. *nen porta loriga nen porta
lorigon / nen geolheiras, quaes de ferro son, (LP 6,9). |
Traj'ũa osa e ũa geolheira; / estrebeirando vai de mui
gran maneira; (LP 6,9).*

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

↳: xeonlleira

**gorgeira [1] (< *gorja* + *-eira*) subst. 'peza de
roupa que tapa o pescozo'**

gorgeyra [1]: CT [1]. *Et desi tomouo perlo auantal da
gorgeyra porlo leuar preso (CT 379.195).*

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

↳: gorxeira

**guerreiro [6] (< *guerra* + *-eiro/a*) subst./adx.
'relativo á guerra'**

guerreiro [4]: CSM [4]. *U seyran comendo / cabo
daquela fonte, / a eles muy correndo / sayu ben desse
monte / Reimund', un cavaleiro / roubador e guerreiro,*

7. Dicionario de afixos do galego medieval

/ que de quanto tragian / non lles leyxou dinneiro / que non roubasse / e non fillase / con sa compannia (CSM 57.35-45). | E dest' un mui gran miragre | mostrou por un cavaleiro / que apost' e fremos' era | e ardid' e bon **guerreiro**; / mas era luxurioso | soberv' e torticeiro, / e chëo d' outros pecados | muitos, grandes e mēores (CSM 152.6-9). | Poren direi un miragre | que fez un peliteiro / que morava na fronteira | en un castelo **guerreiro** / que Burgos éste chamado, | e demais está fronteiro / de Xerez de Badallouce, | u soen andar ladrões (CSM 199.12-15). | [Q]ue tragia gran conpanna | de mui bōos cavaleiros, / ardidos e arrizados, | e demais bōos **guerreiros** / e almogavares muitos, | peões e baesteiros, / per que o castelo todo | muit' agña foi entrado (CSM 205.22-25).

gerreyro [2]: CT [2]. nē mays **gerreyros**, nē mays ualētes en batalla (CT 157. 53). | nō ha tres cauleyros tã **gerreyros** (CT 161.9).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: guerreiro

Ⓢ: guerreiro

justiceiro [9] (< **juțiça** + **-eiro/a**) *subst./adx.* ‘que é xusto’

josticeiro [4]: CSM [4]. Esta **jostiča** tan bōa | a Madre do **Josticeiro** / fez por aquel ome bōo | mui leal e verdadeiro, / que lle deu seu fillo vivo, | e o ereg' usureiro / ar fez que prendesse morte | qual buscou por sa maldade (CSM 175.85-88). | E daquest' un gran miragre | vos direi e verdadeiro, / que fezo Santa Maria, | Madre do Rei **josticeiro**, / quand' e Rei Lois de França | a Tunez passou primeiro / con gran gente per navio | por fazer a mouros guerra (CSM 193.5-8). | E pois aquest' ouce dit' e | sa oraçon acabada, / compriu ben sa romaria; | e depois aa tornada / topou en seus ãemigos, | que lle fīian ciada, / mas veer nono poderon, | ca non quis a **josticeira** (CSM 213.56-59). | Eloores poren dados / foron aa Virgen santa, | porque senpr' aos culpados, / macar é mui **josticeira**, | con piadad' escarmenta (CSM 349.36-38).

justiceiro [5]: LP [1]. Se mi **justiča** non val / ante Rei tan **justiceiro**, (LP 63,38). || CSM [4]. Os diabos ar disseron: | “Esto per ren non faremos, / ca Deus é mui

justiceiro, | e por esto ben sabemos / que esta alma fez obras | por que a aver devemos / toda ben enteiramente, | sen terç' e sen meadade” (CSM 45.56-59). | Tod' aquest' assi foi feito, | ca o quis a verdadeira / Madre de Deus piadosa, | santa e mui **justiceira**, / que non quis que en ssa casa | fossen per nulla maneira / feiras cousas desguisadas | nen cobiiças per pobrezas (CSM 302.25-28). | Madre do Rey **justičeyro** (CSM 379.52). | Quand' est' oyron as gentes, | loaron os **justičeyros**, / Jhesu-Cristo e sa Madre, | Sennores dereytureyros; / e logo aquel astroso | fillárono os monteyros / e posérono na forca | suso na mayor altura (CSM 392.50-53).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: xusticeiro

leiteiro [1] (< **leite** + **-eiro/a**) *subst./adx.* ‘produtor de leite’

leiteiro [1]: LP [1]. e sabe ben moer e amassar / e sabe muito de bōa **leiteira**. (LP 43,4).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: leiteiro

mandadeiro [26] (< **mandar** + **-eiro/a**) *subst./adx.* ‘mensaxeiro’

mādadeiro [12]: MS [12]. Pylatus vio que cōdenara Nostro Señor a morte a torto, ouve medo do enperador Tiberio Çesar et por se escusar enviou hñu seu **mādadeiro**, que avia nome Albano, ao enperador (MS 34-35). | et por ende foy o **mādadeiro** presentado ante Vaspasiano, et Vaspasiano pregūtoulle quen era ou para onde ya, et el rrespondeu ante el et disolle que era de Iherusalem et ya [a] Rroma (MS 35). | Et o **mādadeiro** lle rrespondeu: –Señor mēestria nō sey nñhūa, et por eso nō te poso sãar (MS 36). | Et entō mādou ao **mādadeiro** de Pilatus que se fose cō soude cō todo o seu para sua terra (MS 37). | Et logo chegarō **mādadeiros** de Rroma et diserō a Vespasiano cōmo o fezerã enperador et enviauã por el (MS 40). | Et Erodes oyo falar de que era moy sabedor et moy boo en armas, envioulle por seus **mādadeiros** moy grãdes doons, que

fose a el; et fezoo en seu lugar señor da terra de Judea et de Iherusalem, et Pilatus gaanou y moy grãde algo et foyse a Rroma ao enperador Tiberio nõ o sabendo Erodes (MS 50-51). | Et o mādadeiro foise cõ outros caualeiros que lle dou o enperador bẽ gisados et cõtoulle o mādado que tragia do enperador; et Pilatus foy moyto espātado, et pediolle prazo de quatorze dias a que [l]les dese rresposta (MS 52). | Et os que sayan da vila, pregõtauãlles que queriã; eles diserõ que erã mādadeiros de rrey Calrros, que os enuiaua a rrey Aigulando (MS 93). | —Aqueles son omes mādadeiros de Deus a que mādado dar de comer cada dia por amor de Deus et dos doze apostolos (MS 110). | —Aquestes que seẽ cabo de ti, seen moyto onrrados et bẽ vestidos et aqueles que tu dizes som mādadeiros de Deus, seẽ longe de ti et mal pensados et mal vestidos et morrẽ de fame; et sabe, que mal serue seu senor, grã vergõça lle faz, o que os seus mādadeiros tã mal pensa (MS 111). | “Aquela estrela foy mādadeira da naçẽça de Nostro Señor (MS 220).

mādadeyro [3]: CT [2]. *Et o mādadeyro espedeuse dela et seyose da çidade (CT 338.13). | ante penssemos de enviar nossos mādadeyros per toda Greçia a tódolos rreys et condes et duques et príncepes que y ouuer (CT 52.26). || MS [1]. et o mādadeyro de Pilatus, yndo por lo mar, ouve o tempo cõtrario et lançoo en Galaçia (MS 35).*

mandadeiro [10]: CT [9]. *Ca do mandadeiro sei eu mui ben / que, depois que lho mandado disser, / que se verra mais cedo que poder (LP 63,7). | E sempre catan estes olhos meus / per u eu cuido que á de viir / o mandadeir'e moiro por oir / novas d'el, e preguntade, por Deus, (LP 63,7). | e disse-mi o mandadeiro, / que mi prougue de coração: (LP 110,2). | e disse-mi o mandadeiro: / "fremosa de bon semelhar, (LP 110,2). | e disse-mi o mandadeiro: / "fremosa de bon parecer, (LP 110,2). | E disse-mi o mandadeiro / que mi prougue de coração, (LP 110,2). | E disse-mi o mandadeiro: / "fremosa de bon semelhar"; (LP 110,2). | E disse-mi o mandadeiro: / "fremosa de bon parecer"; (LP 110,2). | ca mi diss'o mandadeiro / que é por mi mui coitado, (LP 67,3). || CSM [1]. E enton ergeu-sse logo | e buscou muitas carreiras / per que a aver podesse, | e ar catou mandadeiras / que ll'enviou,*

alcayotas | vellas e mui sabedeiras / de fazer moller manceba | sayr taste de cordura (CSM 312.50-53).

mandadeyros [1]: CT [1]. *Cõmo Agamenõ et Menalao emuyarõ seus mandadeyros aos rreys de Greçia (CT 53.1).*

Ⓞ: XIII

Ⓢ: -

Ⓒ: mandadeiro

marinheiro [9] (< *marinha* + *-eiro/a*) subst./adx. ‘home hábil na arte da navegación’

marẽeiro [1]: CSM [1]. *Mais poi-la deron a un marẽeiro de Sur, / que a fezesse mui longe no mar somerger (CSM 5.107-108).*

marinheiro [1]: LP [1]. *ca eu foi ja marinheiro / e quero-m'oi-mais guardar (LP 18,26).*

marineiro [2]: MS [2]. *comerçarõ eles a lidar moy fortemente et aquel marineiro cristi[ã]o que avia nome Frinoso (MS 184). | et chamou os marineiros (MS 186).*

marẽeiro [2]: CSM [2]. *Mas un deses marẽeiros | fillou-ss' a escarnecer / da gente que y entrava, | e começou a dizer: / “Ir quer' eu aa taverna | ante do vinno beber, / e en aquesto ben tenno | que os vencerei de sen” (CSM 244.25-28). | COMO DOUS MARËIROS SSE QUERIAN MATAR EN LAREDO ANT' / O ALTAR DE SANTA MARIA, E POLA SSA GRAN MERCEE / GUARDÓ-OS QUE SSE NON MATASSEN NEN SE FERISSEN (CSM 248.1-3).*

marineyro [2]: CT [2]. *Et nõ auía y marineyro tã sesudo nõ tã maestre que se soubese cõsellar, nõ esforçar a si nõ a outro (CT 462.29-31). | et mādou aos marineyros que singrassen (CT 18.4).*

marĩneyros [1]: CT [1]. *Et sabede que a pressa foy tã grãde que os cauleyros erã mariñeyros (CT 19.10).*

Ⓞ: XIII

Ⓢ: -

Ⓒ: mariñeiro

masseira [1] (< *massa* + *-eira*) subst ‘escudela de amasar’

7. Dicionario de afixos do galego medieval

masseira [1]: LP [1]. *Esto per dito, chegou Pero Ferreira, / cavalo branco, vermelho na peteira, / escud'a colo, que foi d'ua masseira (LP 6,9).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: maseira

mentireiro [6] (< mentira + -eiro/a) subst./adx.
‘que di mentiras’

mentireiro [6]: LP [1]. *ca un ricom'achei eu mentireiro, / indo de Valedolide pera Toledo; (LP 106,7). || CSM [6].* Porque é Santa Maria | leal e mui verdadeira, / poren muito ll' avorrece | da paravla **mentireira** (CSM 43.3-4). | *A que ss' ele noit' e dia senpr' acomodava / e que o daquel pecado tirasse rogava, / que o ben que el fazia todo desatava / e fazia sa promessa sempre mentireira (CSM 137.20-23). | E por ele | demostrou Santa Maria | outra [maravilla fera; / ca ll' aposeran un furto | linguas maas mentireiras, / dizendo del muitas cousas | que non eran verdadeiras (CSM 151.31-33). |* Quen serve Santa Maria, | a Sennor mui verdadeira, / de toda cousa o guarda | que lle ponnan **mentireira** (CSM 213.4-5). | *Ca assi com' ele sempre | anda buscando carreiras / pera mal fazer no mundo, | falssas e mui mentireiras, / assi ar busca a Virgen | santas e mui verdadeiras, / por que mercee ajamos | de Deus, que sempr' atendemos (CSM 336.6-9). | Pois que viu seu fillo morto, | log' entonce na carreira / se meteu pera Tudiam | dizend': “Eu fui mentireira / contra ti, Madre de Christo; mas tu que es verdadeira, / se tu queres, dá-mio vivo, | ca fazer-o poderias” (CSM 347.35-38).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: mentiroso, mental, mentiraz

Ⓢ: mentireiro

mercadeiro [4] (< mercar + -eiro/a) subst./adx.
‘que merca, mercador’

mercadeiro [3]: LP [1]. *e ir come mercadeiro / algũa terra buscar, (LP 18,26). || CSM [3].* Desto vos quero contar / miragre verdadeiro / que quis a Virgen mostrar / gran por un **mercadeiro** / que aa feira mercar / con un seu conpanheiro / de Salamanca fora, /

*como an de costume (CSM 116.6-13). | COMO SANTA MARIA GUARDOU DE MORTE ÛU **MERCADEIRO** / QUE DEITARON NO MAR (CSM 193.1-2). |* Donzelas, escudeiros, / burgueses, cidadãos, / outrossi aldeãos, / mesteiraes, ruãos, / des i os **mercadeiros**, / non deven postremeiros, / seer; mais com' irmãaos, / todos alçand' as mãos, / con coraçõs sãos, / en esto conpanheiros / deven seer obreiros, / loand' a Virgen santa, / que o demo quebranta / por nossa amparança (CSM 409.81-94).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: mercador

Ⓢ: mercadeiro

mercẽeiro [1] (< mercẽ + -eiro/a) subst./adx.
‘persoa que reza pola saúde de alguén’

mercẽeiro [1]: CSM [1]. *Outrosi cavaleiros / e as donas onrradas, / loores mui grãadas / deven per eles dadas / seer, e **mercẽeijros** / e demais deanteiros / en fazer sinaadas / cousas e mui preçadas / por ela, que contadas / sejan, que verdadeiros / lles son e prazenteiros, / ca serán perdõados / porende seus pecados, / e guardados d'errança (CSM 409.66-79).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: merceeiro

messageiro [7] (< mesage + -eiro/a) subst./adx.
‘portador de mensaxes’

messageiro [2]: CSMI [2]. *Et como ouvese grande omezio et guerra entre el et o conde Froila, seu tio, sobre los bees da egliseja, estando elles en tregoa, et paz et concordia, firmada por juramento, o dito conde con treizon enviou seus **messageiros** ao obispo Gudesteus que estava en Ilia onde tiina et jajuava a santa Coreesma (CSMI IV.4.13.18-22). | Et quando os **mesajeiros** do conde chegaron ao obispo, el os recebeu benignamente et oida sua enbaixada, aseentoos consigo aa mesa a comer et fezolles muita onra et, asi como seus familiares, os fezo dormir aquela noite en su acamara por lles fazer onra (CSMI IV.4.13.22-25).*

mesageyros [1]: CT [1]. *Outro día de manaa el rrey Príamus enujou aa hoste seus mesageyros, bẽ rrazoados et sesudos (CT 334.7).*

mesajeiro [2]: CSMI [2]. *Et enton el rei don Afonso, querendo defenir estas cousas et proveer aa dita Eglleja de Santiago de pastor de que estava viuada, et porlas grandes gueras [de] moitos que destroian a terra, enviou seus mesajeiros con dous canonigos de Santiago ao papa apoer calumpnias et crimes contra o bispo don Diego Pelaes (CSMI V.5.6.7-10). | Et continuando seu camiño, chegou a corte de Roma et foi moi ben recebido do papa et dos cardeas, et fezo como lle disera o abbade: con muita omilldade se ouvo enna santa Seen Apostolica et enviou seus mesajeiros ao papa a pedir o palio, enna qual lle poseron gran dificultade, pero porla sua grande voondade et homilldade, foille outrorgado (CSMI VI.6.5.32-35).*

messageyro [1]: CT [1]. *Estando elles en esta pressa, chegou y hũ messageyro cõ moy grã coyta (CT 6.130). | enviemos nossos messageyros a rrey Príamos (CT 98.50).*

messajeyro [1]: CT [1]. *quer seia néyçeo ou de mao rrecado o messajeyro (CT 103.7-8).*

Ⓞ: XIII

Ⓢ: -

Ⓤ: mensaxeiro

moleira [4] (< mole + -eira) subst. fem. ‘parte superior da cabeza’

moleira [4]: LP [1]. *capelo de ferro, o anasal na trincheira / e furado en cima da moleira (LP 6,9). || CSM [3]. E logo en outro dia entraron en seu camyo, / e a madr' en ataude | levou sig' aquel menyo; / e foron en quatro dias, | e ant' o altar festinno / o pos, fazendo gran chanto, | depenando sa moleira (CSM 43.45-48). | E por esto foi o monge | escusado daquel furto, | de [que o mal sospeitavan; / e todos esses abades | logo pera el vëeron | e perdon lle [demandavan, / tollend' os frocos das testas | e descubrind' as moleiras / pola Virgen, cujas obras | son sempre dereitureiras (CSM 151.45-48). | Demais en un gran barranco | caeu con el o cavalo, / assi que o non poderon | nunca daly sacalo, / e el por un mui gran tempo | nono podian sãalo, /*

ca ficou todo britado | dos pees tro ena moleira (CSM 213.81-84).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: -

Ⓤ: moleira

monteiro [8] (< monte + -eiro/a) subst./adx. ‘individuo que caza nos montes’

monteiro [7]: LP [1]. *Tal vai o meu amigo, / madre, con meu amor / come cervo ferido / de monteiro maior. (LP 134,9). || CSM [6]. Dous monteiros, a que esto mandou, fillárona des i / e rastrand' a un monte a levaron mui preto dali; / e quando a no monte teveron, falaron ontre si / que jouvessen con ela per força, segund' eu aprendi (CSM 5.68-71). | E demões log' assembrados / contra o que esto fora fazer, / come monteyros ben mandados / o foron logo tan toste matar (CSM 38.75-78). | Mas un foi-o alcançando | con ssa azcõa monteira (CSM 213.74). | [COMO SANTA MARIA DO PRADO, QUE É CABO SEGOVIA, / GUARIU UN MONTEIRO DEL REU DÕA CANPÃA QUE LLE CAEU / DE SUSO] (CSM 276.1-3). | Saude e salvaçon, / que deu a un monteiro / que na ssa eigreja 'nton / entrou mui deanteiro / alá (CSM 276.17-21). | Ca aquel ora que mente | jurando pelo seu nome, / tal ora é juygando | que o diabo o tormente e o dome, / ca diabos son monteyros | de Deus, segund' Escritura (CSM 392.5-8).*

monteyro [1]: CT [1]. *Et aquel día fazi tã grã sesta que era grã marauilla, et perdj meus monteyros et meus sabuios en hũ uale que sse y fazia moy fondo (CT 29.12-15).*

Ⓞ: XIII

Ⓢ: -

Ⓤ: monteiro

olheira [1] (< olho + -eiroa) subst. fem. ‘círculo escuro arredor ou debaixo dos ollos’

olheira [1]: LP [1]. *ata lhis faz as olheiras / ben come prês de Cambrai. (LP 49,4).*

Ⓞ: XIII

Ⓢ: -

Ⓤ: olheira

ovelleiro [1] (< ovelha + -eiro/a) subst./adx. ‘que pastorea ovelas’

ovelleiro [1]: CSM [1]: *COMO HŪA MOLLER POBRE DEU SA OVELLA A GUARDAR A UN / OVELLEIRO, E QUANDO AO TROSQUIAR DAS OVELLAS VËO A / VELLA DEMANDAR A SUA E O OVELLEIRO DISSE QUE A COMERA / O LOBO, CHAMOU SANTA MARIA DE ROCAMADOR, E A OVELLA / BRAADOU U [L]LA TÏA O OVELLEIRO ASCONDUDA E DISSE: “EI-ME ACÁ, EI-M’ ACÁ”* (CSM 147.1-6).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

↳: ovelleiro

palheiro [1] (< palha+ -eiro) subst. ‘depósito de palla’

palheiro [1]: LP [1]. *Santiguei-m'e disse: -Gran foi o palheiro / onde carregaron tan gran mostea;* (LP 18,1).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

↳: palheiro

palmeiro [1] (< palma + -eiro/a) subst./adx. ‘peregrino’

palmeiro [1]: LP [1]. *tan ben poss'eu, se mi quiser, / come un gran palmeiro chufar.* (LP 116,31).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

↳: palmeiro

pedreira [1] (< pedra + -eira) subst. fem. ‘máquina de guerra para lanzar pedras’

pedreira [1]: CSM [1]. *Mas aquel mouro Soldan / fez-lles pōer pedreiras / per' aos de dentr' afan / dar de muitas maneiras, / e os arqueiros tirar; e assi combatudo / o muro foi sen vagar, / que taste foi fendudo* (CSM 28.50-57).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: pedregal

↳: pedreira

pedreiro -a [4] (< pedra + -eiro/a) subst./adx. ‘operario que traballa na pedra’

pedreiro [4]: LP [1]. *que ja mais custa non recearia / nen ar daria ren por meu aver, / ca ei pedreiros e pedra e cal;* (LP 6,3). || CSM [3]. *E dava muytos dinneiros / aos maestros pedreiros / que lle trouxessen enteiros / marmores de Romania,* (CSM 231.20-23). | *ESTA É COMO SANTA MARIA DE CASTROXERIZ GUARIU DE / MORTE UN PEDREIRO QUE OUVERA DE CAER DE CIMA DA / OBRA, E ESTEVE PENDORADO E TEVE-SSE NAS PONTAS DOS / DEDOS DA MÃO* (CSM 242.1-4). | *E dest' un mui gran miragre | vos quer' [eu] ora contar / que en Castroxeriz fezo | esta Reynna sen par / por un bon ome pedreiro, | que cada dia lavar / ya ena sa ygreja, | que non quis leixar morrer* (CSM 242.11-14).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

↳: pedreiro

peideiro [1] (< peido + -eiro/a) subst./adx. ‘ordinario’

peideiro [1]: LP [1]. *des que fui nado, quig'eu sempre mal / a velha fududancia peideira.* (LP 2,9).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

↳: peideiro

peteira [1] (< peta + -eira) subst. ‘fociño

peteira [1]: LP [1]. *Esto per dito, chegou Pero Ferreira, / cavalo branco, vermelho na peteira, / escud'a colo, que foi d'ua masseira,* (LP 6,9).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

↳: peteira

ponteiro -a [2] (< ponto+ -eiro/a) subst./adx. ‘de punta, certoiro’

ponteiro -a [2]: LP [2]. *E pois que sodes aposto e fremoso cavaleiro, / guardade-vos de seerdes*

escatimoso **ponteiro**, (LP 18,14). | e Lopo Gato, esse filho da freira, / que non á antre nós melhor lança **ponteira** (LP 6,9).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: -

Ⓤ: punteiro

postremeiro [13] (< **postremo** + **-eiro/a**)
subst./adx. ‘último, derradeiro’

postremeiro [3]: CSM [3]. *ESTA É DUN MIRAGRE QUE FEZ SANTA MARIA DE SALAS POR / HÛA MOLLER DE LERIDA QUE LLE MORRERON SEUS FILLOS, E / O POSTREMEIRO RESSUCITOU-LLO SANTA MARIA, QUE AVIA / TRES DIAS QUE ERA MORTO* (CSM 168.1-4). | Do **postremeiro** que morreu / tan gran coita dele prendeu / que a poucas ensandeceu; / e fillou-ss’ assi a dizer (CSM 168.27-30). | Donzelas, escudeiros, / burgueses, cidadãos, / outrossi aldeãos, / mestiraes, ruãos, / des i os mercadeiros, / non deven **postremeiros**, / seer; mais com’ irmãaos, / todos alçand’ as mãos, / con corações sãos, / en esto companheiros / deven seer obreiros, / loand’ a Virgen santa, / que o demo quebranta / por nossa amparança (CSM 409.81-94).

postremeyro -a [2]: CT [2]. *Pero tanto uos digo que, do primeyro paaço ata o postremeyro, auja ben dez morada moy ben feytas de moy bõas casas et de moy bõas torres* (CT 14.22-24). | et seredes a **postremeyra** (CT 200.31).

postromeiro [2]: MS [2]. *et desi o altar de san Martino bispo, o postromeiro altar he de san Johã Baptista* (MS 158). | Et do ãno en que a primeira pedra foy posta ãno começo da igeia ata o **postromeiro** (MS 169).

prestomeira [3]: AT [3]. *E chamarom-lhe “ateudas” porque convem que a prestomeira palabra da cobra nom acabe <a> razom per fim, mais tem a prim<eir>a palabra da outra cobra que vem apos ela <...> de entendimento e fará conclusom* (AT IV.3.3-6). | E por esto convem de vos mostrarmos quaes som as rimas longas ou as breves, pero que todas nom vos podemos mostrar compridamente, porque som muitas e de muitas mane<i>ras: pero que totalas rimas se acabam

em estas vogaes, que sejam as prestumeiras, todas som longas, convem a saber: as que acabam no “a” ou no “o”; apó-lo “a” ou o “o” põe-lo “e” ou qualquer das outras vogaes que ponham en cabo da rima pola **prestomeira** silaba, ela per si (AT V.2.2-9). | as que acabam no “a” ou no “o”; apó-lo “a” ou o “o” põe-lo “e” ou qualquer das outras vogaes que ponham en cabo da rima pola **prestomeira** silaba, ela per si (AT V.2.2-9).

prestumeiro -a [2]: AT [2]. *E se for a cantiga de mestria, deve a finda rimar com a prestumeira cobra; e se for de refram, deve de rimar com o refram* (AT IV.4.7-9). | E por esto convem de vos mostrarmos quaes som as rimas longas ou as breves, pero que todas nom vos podemos mostrar compridamente, porque som muitas e de muitas mane<i>ras: pero que totalas rimas se acabam em estas vogaes, que sejam as prestumeiras, todas som longas (AT V.2.2-9). || **LP [1].** *Pois que ven cõnos prestumeiros, / maldito seja!* (LP 18,30).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: postremeiro

Ⓤ: postremeiro

pousadeiro [1] (< **pousar** + **-eiro/a**) **subst./adx. ‘mordomo’**

pousadeiro [1]: LP [1]. *achei sas mentiras, entrant'a Olmedo, / e sa reposta en seu pousadeiro.* (LP 106,7).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: -

Ⓤ: pousadeiro

prazenteiro [3] (< **prazente** + **-eiro/a**) **subst./adx. ‘simpático, adulator’**

plazenteyro [1]: CT [1]. *et era mãsso et mesurado et grãde de corpo et moy plazenteyro* (CT 69.2-3).

prazenteiro [2]: CSM [2]. *U fezeran a omagen | da Sennor mui verdadeira, / e quis jazer con ela; | mas per nehũa maneira / a questo fazer non pode, | empero que prazenteira / era mui’ ende a donzela | e el muito sen mesura* (CSM 312.60-63). | *Outrosi cavaleiros / e as donas onrradas, / loores mui grãadas / deven per eles dadas / seer, e mercêe[i]ros / e demais deanteiros / en*

7. Dicionario de afixos do galego medieval

fazer sinaadas / cousas e mui preçadas / por ela, que contadas / sejan, que verdadeiros / lles son e prazenteiros, / ca serán perdoados / porende seus pecados, / e guardados d'errança (CSM 409.66-79).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: pracenteiro

Ⓦ: pracenteiro

putanheiro [1] (< *puta* + *-(anh)eiro/a*) subst./adx. 'individuo que vai de putas'

putanheir' [1]: LP [1]. *são mui gran putanheir'aficado / e pago-me muito dos dados jogar; (LP 97,22).*

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

Ⓦ: puteiro

regueiro [2] (< *rego* + *-eiro/a*) subst./adx. 'pequena corrente de auga'

regueiro [2]: CSM [2]. *COMO ÛUS FALÇÕEIROS QUE ANDAVAN A CAÇA ESTAVAN EN / COITA DE MORTE EN UN REGUEIRO, E CHAMARON SANTA / MARIA EN VILA-SIRGA, E ELA POR SA MERCEE / ACOR[R]JEU-LLES (CSM 243.1-4). | E pois foron na ribeira | u muitas aves andavan, / aas ãades deitaron | os falcões que montavan; / des i deceron a elas | e assi a aaguavan, / que con coita se metian | so o geo nos regueiros (CSM 243.18-21).*

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

Ⓦ: regueiro

romeiro [2] (< *Roma* + *-eiro/a*) subst./adx. 'peregrino'

romeiro [2]: CSM [2]. *Demis tñi a garganta | no cepo, cin' aprendi; / e jazend' en tan gran coita, | prometeu log[o] assi / que sse o Santa Maria | de Salas tirasse d' i, / que seria seu romeiro | e dar-ll-ia mui grãados (CSM 176.10-13). | Ca o poçon saltou dela | e feriu-o eno rosto, | e outrossi [fez o bafo / que lle saya da boca, | assi que a poucos dias | tornou atal [come gafo; / e pos en ssa voontade | de non fazer al senon / yr log'*

a Santa Maria | romeiro con seu bordon (CSM 189.21-24).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

Ⓦ: romeiro

sabedeiro [2] (< *saber* + *-eiro/a*) subst./adx. 'sabedor, sabio, coñecedor'

sabedeiro [2]: CSM [2]. *Esto fez a Virgen santa pera sig' ave-lo, / ca de salvar os seus senpre é mui sabedeira (CSM 137.52-53). | E enton ergeu-sse logo | e buscou muitas carreiras / per que a aver podesse, | e ar catou mandadeiras / que ll'enviou, alcayotas | vellas e mui sabedeiras / de fazer moller manceba | sayr taste de cordura (CSM 312.50-53).*

Ⓢ: XIII

Ⓤ: sabedor, sabio

Ⓦ: sabedeiro

saeteira [1] (< *saeta* + *-eira*) subst. 'pequena abertura nas murallas'

saeteyra [1]: CT [1]. *Et os portaes erã fortes, et as entradas auesas, et as saeteyras moytas, et as arquetas moytas et de moytas guisas et per çima dos andámeos (CT 361.17-19).*

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

Ⓦ: seteira

seeleira [1] (< *seela* + *-eira*) subst. fem. 'bolsa para gardar documentos'

seeleira [1]: CSM [1]. *E u quer que ela ya, | sempre sa carta levava / dentr' en hũa seeleira | en que a mui ben guardava; / mas pola Virgen bēeita | as rações demandava, / sofrendo frio e fame | e muitas trebolações (CSM 305.25-28).*

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

Ⓦ: seleira

soldadeira [1] (< *soldada* + *-eira*) subst. 'muller de vida airada'

soldadeira [1]: LP [1]. *Fui eu poer a mão n'outro di- / -a a ùa soldadeira no conon, (LP 18,20).*

Ⓢ: XIII

Ⓤ: soldadeira

Ⓤ: soldadeira

sombreiro [2] (< *sombra* + *-eiro*) subst. ‘que dá ou fai sombra’

sombreiro [1]: CSM [1]. *Onde foi assi un dia | que un lavrador na festa / de San Quireze segava | hũa messe per gran sesta, / teendo sa fouç en mão | e un *sombreir’* en sa testa, / de pallas, per que cuidava | do sol aver amparança (CSM 289.10-13).*

soõbreyro [1]: CT [1]. *Et leuauã en suas cabeças senllos *soõbreyros*, que forã feytos en Jndia a Mayor (CT 99.10-11).*

Ⓢ: XIII

Ⓤ: sombreiro

Ⓤ: sombreiro

sorteira [1] (< *sorte* + *-eiro/a*) subst./adx. ‘brux, muller que bota a sorte’

sorteira [1]: CSM [1]. *Este morava en Frandes, | preto do mar, na ribeira, / e foi pedir a consello | a hũa vella *sorteira* / que ll’ escantaçon mostrasse | e o metess’ en carreira / per que abellas ouvesse, | e muito foi del rogada (CSM 128.12-15).*

Ⓢ: XIII

Ⓤ: solteira

Ⓤ: solteira

tendeira [1] (< *tenda* + *-eiro/a*) subst. ‘vendedora de tenda’

tendeyra [1]: CSM [1]. *En Santaren contiú esto | a ùa moller *tendeyra*, | que sa [çevada vendia, / e dizia ameude: | “Aquel é de mal guardado | que guarda [Santa Maria” (CSM 369.13-14).*

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

Ⓤ: tendeira

tenreiro [1] (< *tenro/a* + *-eiro/a*) subst./adx.

‘delicado, tenro’

tenreiro [1]: LP [1]. *Don Foão, que eu sei que á preço de ligeiro, / vedes que fez ena guerra-d'aquesto son verdadeiro: / sol que viu os genetes, come bezerro *tenreiro*, (LP 7,4).*

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

Ⓤ: tenreiro

tesoureiro [6] (< *tesouro* + *-eiro/a*) subst./adx.

‘que garda tesouro’

tesoureiro [6]: CSM [6]. *De com’ o jogar cantava | Santa Maria prazer / ouv’, e fez-lle na viola | hũa candea decer; / may-lo monge *tesoureiro* | foi-lla da mão toller, / dizend’: “Encantador sodes, | e non vo-la leixaremos (CSM 8.22-25). | Poren direi todavia / com’ en hũa abadia / un *tesoureiro* avia, / monge que trager / con mal recado / a ssa fazenda sabia, / por a Deus perder, / o malfadado (CSM 11.9-16). | De monges gran convento eran y enton / que servian a Virgen mui de coraçõ; / un *tesoureir’* y era aquela sazon, / que Santa Maria sabia mui’ amar (CSM 73.10-13). | Dissereon-ll’ enton sen al: / “Abadess’ avemos tal / e priol’ e *tesoureira*, / cada hũa delas val / muito, e de ben, sen mal, / nos fazen de gran maneira (CSM 94.84-89). | O abade muito sse maravillou / e ao *tesoureiro* empreguntou / se vir algũa gente que na eigreja entrou, / que tan gran tesouro com’ aquel sigo tragia (CSM 187.54-57). | COMO EL REY DON FERNANDO VÊO EN VISION AO *TESOU-* / *REIRO* DE SEVILLA E A MAESTRE JORGE QUE TIRASSEN O / ANEL DO SEU DEDO E O METESSEN NO DEDO DA OMAGEN / DE SANTA MARIA (CSM 292.1-4).*

Ⓢ: XIII

Ⓤ: tesoureiro

Ⓤ: tesoureiro

torticeiro [6] (< *tortice* + *-eiro/a*) subst./adx.

‘que comete inxustizas’

torticeiro [6]: CSM [6]. *Ena vila u foi esto | avia un usureiro / mui riqu’ e mui’ orgullos’ e | sobervi’ e *torticeiro*; / e por Deus nen por sa Madre | non dava*

7. Dicionario de afixos do galego medieval

sol nen dinneiro, / e de seu corpo pensava | muit' e de sa alma nada (CSM 75.13-16). | E dest' un mui gran miragre | mostrou por un cavaleiro / que apost' e fremos' era | e ardid' e bon guerreiro; / mas era luxurioso | soberv' e torticeiro, / e chëo d' outros pecados | muitos, grandes e mēores (CSM 152.6-9). | Aquest' ome casado | con moller que el cuidava / que era bõa e salva; | mais en seu cuidar errava, / ca ela mui mais a outros | ca non a el[e] amava, / e poren quando podia | era-lle mui torticeyra (CSM 213.16-19).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: torticeiro

usureiro [3] (< usura + -eiro/a) subst./adx. 'individuo que practica usura'

usureiro [3]: CSM [3]. *Ca ben como se lle ouvesse dito / Santa Maria: "vai, e dar-ch-ey quito / teu fillo do usureiro maldito", / assi foi ela led' e atrevuda (CSM 62.36-39). | Ena vila u foi esto | avia un usureiro / mui riqu' e muit' orgullos' e | sobervi' e torticeiro; / e por Deus nen por sa Madre | non dava sol nen dinneiro, / e de seu corpo pensava | muit' e de sa alma nada (CSM 75.13-16). | Esta jostiça tan bõa | a Madre do Josticeiro / fez por aquel ome bõo | mui leal e verdadeiro, / que lle deu seu fillo vivo, | e o ereg' usureiro / ar fez que prendesse morte | qual buscou por sa maldade (CSM 175.85-88).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: usureiro

veedeiro [2] (< veer + -eiro/a) subst./adx. 'individuo que ve o futuro'

veedeiro [1]: LP [1]. *ca diz que dizen as veedeiras / que sera perdimento da terra. (LP 56,12).*

viindeira [1]: CSMI [1]. *Et esto asi outorgado, o dito Diego Gelmeriz entrou o regemento da eglleja et, con consello dos nobres et sabedores varõos, começou de reger et restoirar as cousas destroidas et conservar et gardar as viindeiras (CSMI V.5.3.19-21).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: veedeiro

verdadeiro [22] (< verdadee + -eiro/a) subst./adx. 'auténtico, real, xenuíno'

uerdadeiro [1]: MS [1]. *Eu foy aqui posto en esta altura para dar testemoyo de Ihesucrito Nazareno que os judeus cruçificarõ porque deziades que era encâtador et que nõ era uerdadeiro fillo de Deus et el uerdadeiro fillo de Deus he, et ante que o çeo et a terra fosem feictos ante el foy feicto (MS 25).*

uerdadeyro -a [3]: CT [3]. *Et desto a fezeran ben çerta per suas demostrãças uerdadeyras (CT 220.12). | –Amigo, uayte agora moyto ag(u)ina et di aa rreýna Êcuba que, mentre eu ãno mûdo uiua, lle serey fillo leal et uerdadeyro (CT 339.8-9). | Et por ende taes cõpaneyros busca que seiã uerdadeyros et leaes et fortes et cometedores (CT 341.8).*

verdadeiro -a [17]: LP [5]. *Ja x'ora el das chagas morreria, / se non foss'o grand'amor verdadeiro; (LP 70,48). | e pesar-mi-á én, mais oi / un verv'antigo, de mí ben / verdadeir'ê, ca diz assi: / "quen leve vai leve x'ar ven". (LP 122,39). | ca verdadeira mente des enton / non trago mig'aqueste coração, / nen er sei de min parte nen mandado. (LP 25,56). | Ca sen desejos nunca eu vi quen / podess'aver tan verdadeir'amor / com'oj'eu ei, nen fosse sofredor (LP 114,20). | Don Foão, que eu sei que á preço de ligeiro, / vedes que fez ena guerra-d'aquesto son verdadeiro: / sol que viu os genetes, come bezerro tenreiro, (LP 7,4). || CSM [10]. Depos aquest' un seu conpanheiro / San Basilio logo chamou, / e catar foi logo de primeiro / u as sas armas ante leixou / de San Mercurio, o cavaleiro / de Jeso-Crist', e nonas achou; / e teve que era verdadeyro / seu sonn', e Deus a Deua en loor (CSM 15.122-129). | Porque é Santa Maria | leal e mui verdadeira, / poren muito ll' avorrece | da paravla mentireira (CSM 42.3-4). | E gran doo fez por el seu conpanheiro, / e quant' el viveu foi senpr' ali senlleiro, / guardand' o sepulcro; mais Deus verdadeiro / levó-o consigu', e el seja loado (CSM 65.250-253). | Amstrar-nos debes carreira / por gãar en toda maneira / a sen par luz e verdadeira / que*

*tu dar-nos podes senlleira; / ca Deus a ti a / outorgaria / e a querria / por ti dar e daría (CSM 100.15-22). | Desto vos quero contar / miragre **verdadeiro** / que quis a Virgen mostrar / gran por un mercadeiro / que aa feira mercar / con un seu conpanheiro / de Salamanca fora, / como an de costume (CSM 116.6-13). | En esto chegou a Virgen Santa **verdadeyra**, / dizendo: “Leixad’ est’ ome, maos atrevudos” (CSM 119.43-44). | E de tal razon vos quero | contar un mui gran [miragre, | que fez por un cavaleiro / bõo d’armas e de mannas | e en servir un ric-ome | cug’ [era, mui **verdadeiro**; / e foi press’ en seu serviço, | e en carcer tẽevrosa / e meteron e en ferros, | como gente cobiiçosa (CSM 158.5-8). | Esta jostiça tan bõa | a Madre do Josticeiro / fez por aquel ome bõo | mui leal e **verdadeiro**, / que lle deu seu fillo vivo, | e o ereg’ usureiro / ar fez que prendesse morte | qual buscou por sa maldade (CSM 175.85-88). | Quen serve Santa Maria, | a Sennor mui **verdadeira**, / de toda cousa o guarda | que lle ponnan mentireira (CSM 213.4-5). | Ca ela troux’ en seu ventre | vida e luz **verdadeira**, / per que os que son errados | saca de maa carreira; / demais, contra o diabo | ten ela por nos fronteira / como nos nozir non possa | en esta vid’ escarnida (CSM 222.6-9). || **MS [1]**. ca este nõ era asno mais era **verdadeiro** angeo en semellança del que (MS 183). || **CSMI [1]**: Et foi cousa **verdadeira** que os christiaãos, como os mouros, viian corporalmente pelejar o apóstollo Santiago (CSMI IV.4.7.48-49).*

verdadeyra [1]: MS [1]. *Et este miragre do bẽaventurado apóstolo da a entẽder que todo home que vier en **verdadeyra** penitẽçia buscar o corpo de Santiago cõ boo coraçõ (MS 171).*

☉: XIII

☪: -

☩: verdadeiro

vertudeiro [2] (< *virtude* + *-eiro/a*) subst./adx.
‘aquele que posúe e practica virtudes’

uertudeyra [1]: CT [1]. *Et era cheo de dentro de moytas espeçias preçadas, as mays nobres et as mays **uertudeyras** que ão mũdo auja (CT 211.15-17).*

vertudeiro [1]: CSM [1]. *Poren sãou a Reynna de gran piadade / este cavaleir’ e fez-lle tẽer castidade / por maneira muit’ estranna e mui **vertudeira** (CSM 137.41-43).*

☉: XIII

☪: virtuoso

☩: virtudeiro

vidreira [3] (< *vidro* + *-eira*) subst. fem. ‘vitral’

vidreira [3]: CSM [3]. *Eles chamand’ assi / a Virgen comprida, / foi-lles, com’ aprendi, / ssa razon oyda; / e per hua **vidreira** con craridade / entrou na eigreja a de gran bondade (CSM 134.27-32). | Mas hũa noite ll’ avẽo | qe a hũa barragãa | sua foi, [que ben queria, / e por sse deitar con ela | catou per hũa fẽestra, | e [viu de Santa Maria / e eigreg’ e os altares | e reluzir as **vidreiras**; / enton leixou de deitar-se | e foi-sse per hũas eiras (CSM 151.15-18). | E desto vos mostro prova verdadeira / do sol quando fer dentro ena **vidreira**, / que pero a passa, en nulla maneira / non fica britada de como siya (CSM 413.25-28).*

☉: XIII

☪: vidraria

☩: vidreira

vozeira [1] (< *voz* + *-eiro/a*) subst./adx.
‘avogada, intercesora’

vozeira [1]: CSM [1]. *Toda a noit’ a mesquinna | estev’ assi braadando / ant’ o altar en gẽollos, | Santa Maria chamando / que ss’ amercãasse dela | e seu Fillo ll’ ementando, / a quen polas nossas coitas | roga senpr’ e é **vozeira** (CSM 43.60-63).*

☉: XIII

☪: -

☩: vozeira

7.3.1.15. Sufixo <-es>

cortes [6] (< *corte* + *-és*) *adx.* ‘relativo á corte, refinado’

cortes [6]: CSM [6]. *Muitos gafos sãou a Emperadriz en aquele mes; / mas de grand' algo que poren lle davan ele ren non pres, / mas andou en muitas romarias, e despois ben a tres / meses entrou na cidade de Roma, u er' o cortes / Emperador, que a chamou e disso-lle: “Ves?”* (CSM 5.159-163). | *O hermitan enton pres / o moço pela mão, / que a Reynna cortes / lle dera livr' e sãou, / e disse-ll': “Amigo, ves: / eu te faço certão / ben de chãou / que des oy mais es quito / do maldito / demo que te seguia”* (CSM 115.328-337). | *Ca a força d' auga assi o pres / que o mergeu duas vezes ou tres; / mas el chamou a Virgen [mui] cortes, / que pariu Jesu-Crist' en Bellen* (CSM 142.40-43). | *E despois, quand' en Bitoria | morou un an' e un mes, / jazendo mui mal doente, | contra el o Rey frances / semoveu con mui gran dente; | mas despois foi mais cortes, / ca Deus desfez o seu feito, | com' auga desfaz o sal* (CSM 235.65-68). | *Dest' un miragre vos direi ora / que a Virgen quis mui grand' amostar, / Santa Maria, a quen semr' ora / polos peccadores de mal guardar, / dũa burgesa / nobr' e cortesa, / que fora presa / per sa gran folia* (CSM 255.8-15). | *E a nav' alumeada | aquela ora medes / foi toda con craridade; | e cada ùu enpres / a fazer sas orações | aa Sennor mui cortes, / des i todos começaron | o seu nom' a bẽizer* (CSM 313.71-74).

☉: XIII

☪: -

☞: cortés

frances [8] (< *França* + *-és*) *adx.* ‘da Franza’

francês [1]: LP [1]. *Cavalgava n'outro dia / per o caminho francês* (LP 75,3).

frances [1]: LP [1]. *quatro caralhos franceses, / e dous aa prioressa.* (LP 38,3).

frances [6]: CSM [3]. *Daquest' avẽo, tempos sson passados / grandes, que o Conde de Peiteus quis batall' aver / con Rey de Franç'; e foron assũados / en*

Castro Radolfo, per com' eu oy retraer, / un mõeiteiro d' ordyados / monges qu' el Conde mandou desfazer / porque os ouv' el sospeytados / que a franceses o querian dar (CSM 38.17-24). | *E despois, quand' en Bitoria | morou un an' e un mes, / jazendo mui mal doente, | contra el o Rey frances / semoveu con mui gran dente; | mas despois foi mais cortes, / ca Deus desfez o seu feito, | com' auga desfaz o sal* (CSM 235.65-68). | *Dest' avẽo un miragre | en França a un frances, / que non avia no reino | duc nen conde nen marques / que fosse de mayor guisa, | e tal astragueza pres / que quanto por ben fazia | en mal xe ll' ya tornar* (CSM 281.5-8). || MS [3]. *Et mãdou que d'ali endeante os franceses nõ fosem seruos de nĩhũ gente estraya, aqueles que fosen cõ el a liurar Espana do poder dos mouros* (MS 99). | *Et Calrros et Aigolando leixarõ toda a sua jente en hũu lugar moy chãou a cabo da vila que ha en ancho et en longo tres legoas, et o camiño françes departe hũu do outro* (MS 105). | —*Nos somos da linageẽ dos franceses* (MS 121). | —*Os franceses que lee tẽẽ?* (MS 121). | *et os franceses nõ quiserõ pobrar en Galiza lles pareceu terra montanosa et braua* (MS 128).

☉: XIII

☪: -

☞: francés

genoes [1] (< *Genoa* + *-és*) *adx.* ‘relativo á Xénova’

genoes [1]: CSM [1]. *Dũa eigrej' antiga, | de que sempr' acordar / s' yran, que ali fora | da Reya sen par / dentro da Arreixaca, | e yan y orar / genoeses, pisãos | e outros de Cezilla* (CSM 169.13-16).

☉: XIII

☪: -

☞: xenovés

leones [1] (< *León* + *-és*) *adx.* ‘relativo á cidade de León’

leones [1]: CSM [1]. *Eles diss' enton: "Senner, / mil soldos de leoneses / vos darei per quant' ouver, / ca mais non sōo atrevudo | de dar, par Nostro Sennor"* (CSM 245.61-63).

Ⓢ: XIII
 Ⓤ: -
 Ⓤ: leonés

7.3.1.16. Sufixo <-esco/a, -isco/a>

mourisca [2] (< mouro + -isca) subst. fem. 'caste de uva'

mourisca [2]: LP [1]. *e a mais d'ela jaz por adubar, / pero que ten a mourisca podada. (LP 30,14). || MS [1].* *Et aquel ydalo esta ãna rribeira do mar en vn penedo*

antigo, sobre la terra, moy bẽ laurado de hũa obra moy nobre, aa mourisca (MS 82).

Ⓢ: XIII
 Ⓤ: -
 Ⓤ: mourisco

7.3.1.17. Sufixo <-ete/a>

arqueta [1] (< arca + -eta) subst. fem. 'arca de pequeno tamaño'

arqueta [1]: CT [1]. *et as arquetas moytas et de moytas guisas et per çima dos andámeos (CT 361.17-19).*

Ⓢ: XIII
 Ⓤ: -
 Ⓤ: arqueta

barqueta [1] (< barca + -eta) subst. fem. 'barca de pequeno tamaño'

barqueta [1]: CSM [1]. *E eles assi andando, | pelo rio vñir viron / hũa barqueta pequena | con omes, e dentr' oyron / que muit' entre ssi falavan; | e pois tod' esto cousiron, / preguntaron-lles: "Quen sodes?" | Diss' un deles mui [sannoso (CSM 254.20-23).*

Ⓢ: XIII
 Ⓤ: -
 Ⓤ: barqueta

branqueta [1] (< branco + -eta) subst. fem. 'pano de la, tecido de la'

branqueta [1]: LP [1]. *con seu porponto, mais non d'algodon, / e con sas calças velhas de branqueta. (LP 18,46).*

Ⓢ: XIII
 Ⓤ: -
 Ⓤ: branqueta

carpeirete [1] (< capa + -eta) subst. fem. 'capa pequena'

carpeirete [1]: LP [1]. *de quanto vo-lo vosso ome ar mete / aved'ũa capa ou un carpeirete, (LP 64,10).*

Ⓢ: XIII
 Ⓤ: -
 Ⓤ: carpeirete

carreta [6] (< carro + -eta) subst. fem. 'pequeno carro de dúas rodas'

carreta [2]: LP [2]. *E dix'eu logo: -Poi-las guerras son, / ai, que coteife pera a carreta! (LP 18,46). | E dix'eu: -Poi-las guerras ja son i, / ai, que coteife para a carreta! (LP 18,46). || CSM [2].* *Esta dona que vos digo | avia todo tolleyto / o corpo, que non avia | neun dos nenbros dereito; / des y en hũa carreta | a tragian, e proveito / non ll' avian romarias | de santos, com'*

7. Dicionario de afixos do galego medieval

aprendemos (CSM 268.15-18). | *COMO SANTA MARIA DE TERENA GUARIU ÛU OME CONTREITO / QUE ANDAVA EN CARRETA MAIS AVIA DE .XV. ANOS* (CSM 333.1-2). || *MS* [2]. *Et os mouro[s] estaña todos ajütados et tinã ontre si hña carreta a que andauã moytos boys* (MS 126). | *entrou ontre as azes dos mouros dando moy grãdes feridas a destro et seestro, matãdo moytos deles ata que chegou onde estaua a carreta, et dou cõ a espada ãna aste en que estaua o pendon et cortoo* (MS 127).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

↳: carreta

garceta [1] (< garça + -eta) subst. fem. ‘garça de pequeno tamaño, peinado de muller’

garceta [1]: LP [1]. *E con sabor d'elas / lavei mias garcetas, / meu amigo.* (LP 134,3).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

↳: garceta

jograrete [1] (< jogar + -eta) subst. masc. ‘pequeno xogar’

jograrete [1]: LP [1]. *Trage seu leito e seu cobertor, / e jograrete, de que á sabor;* (LP 127,11).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

↳: xograrete

joguete [1] (< jogo + -eta) subst. fem. ‘obxecto, brincadeira’

joguete [1]: AT [1]. *E pero que alguns dizen que há i algũas cantigas de “joguete d’arteiro”, estas non son mais ca d’escarnho, nem ham outro entendimento* (AT III.5.7-9).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

↳: xoguete

Leonoreta [3] (< Leonor + -eta) subst. fem. ‘diminutivo de Leonor’

Leonoreta [3]: LP [3]. *Leonoreta, / fin roseta, / bela sobre toda fror, / fin roseta, (LP 71,4).* | *Leonoreta, / fin roseta, / bela sobre toda fror, / fin roseta, (LP 71,4).* | *Leonoreta, / fin roseta, / bela sobre toda fror, / fin roseta, (LP 71,4).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

↳: Leonoreta

roseta [6] (< rosa + -eta) subst. fem. ‘rosiña, rosa pequena’

roseta [6]: LP [6]. *Leonoreta, / fin roseta, / bela sobre toda fror, / fin roseta, (LP 71,4).* | *Leonoreta, / fin roseta, / bela sobre toda fror, / fin roseta, (LP 71,4).* | *Leonoreta, / fin roseta, / bela sobre toda fror, / fin roseta, (LP 71,4).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

↳: roseta

violeta [1] (< viola + -eta) subst. fem. ‘arca de pequeno tamaño’

violeta [1]: CSM [1]. *Logo foron alá todos | e viron en com’ estava / na colmãa a mui santa | Virgen e com’ abraçava / a seu Fillo Jhesu-Cristo, | e mui mellor odor dava / que liros nen violetas | non dan, nen agua rosada* (CSM 128.52-55).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

↳: violeta

7.3.1.18. Sufixo <-ia>

alegria [27] (< alegre + -ia) subst. fem. ‘estado de viva satisfacción’

alegria [27]: LP [3]. *Ei eu gran viço e grand’alegria, / quando mi as aves cantan no estio.* (LP 14,14). | *Da*

vossa gran fremosura, / ond'eu, senhor, atendia / gran ben e grand'**alegria** (LP 25,122). | **quand'alegria** / vivia / no mund'e fazia (LP 94,15). || **CSM [7]**. O moço logo dali / sacaron con **alegria** / e preguntaron-ll' assi / se sse d'algun mal sentia (CSM 4.88-91). | A Virgen Santa Maria / todos a loar devemos, / cantand' e con **alegria**, / quantos seu ben atendemos (CSM 8.3-6). | *Enton a ergia* / e diz con fiança: / "A ti graças damos / que es **alegria** / noss' e amparança" (CSM 9.136-140). | *Rosa de beldad' e de parecer* / e Fror d'**alegria** e de prazer, / Dona en mui piadosa seer, / Sennor en toller coitas e doores (CSM 10.4-7). | *E u ll' a alma saya, / log' o demo a prendia* / e con muy grand' **alegria** / foi pola pões / no fog' irado; / mas d' angeos conpania / pola socorrer / vões privado (CSM 11.36-42). | *El, quand' est' oyu, ouv' **alegria** fera* / e foi log' a Roma u o Papa era / e diso-ll' aquello sobre que vões (CSM 65.45-47). | *E tanto lle diss' aquesto, que ela saborosa / foi e d' **alegria** / e que leixaria / log' aquel mõesteiro, / u al non averia* (CSM 285.36-40). | *Eles aquesto fazendo, / tan taste, se Deus m'ajude, / ouve piadade deles | a Reynna de vertude / e fez viver o menço | e chorar do ataude, / assi que os que choravan | fezeron as **alegrias*** (CSM 347.45-48). || **CT [2]**. *cõ gran prazer et cõ grãde **alegría**. Et os meus amjgos et os outros da terra, todos faziã cõ elles grandes **alegrías*** (CT 7.27-8). | *et este foy moy mao et cruu et nũca ouuo en ssy **alegría*** (CT 121.143). || **MS [12]**. *Et cõ grã **alegria** tornouse para sua terra* (MS 9). | *Cousa guisada et dereita paresçe del seer loado et onrrado por los moços sem pecado pois que os angios et os arcãgeos rreçeberõ del a alma ãno dia dos Santos Inoçetes, et asentarõno cõsigo ãno santo Paraiso cõ grãde **alegria*** (MS 14). | *Et entõ Vespasiano leixou Tito, seu fillo, sobre Iherusalem et foise a Rroma; et entõ Tito, cõ grã prazer de que fezerã seu padre enperador, ouve tã grãde **alegria** que lle vões a door de fryura aos nerueos et tornou paralitiquo et tolleoselle hũa perna* (MS 40). | *que esto virõ marauillarõse et entõderõ bẽ que era miragre de Santiago et ouverõ moy grãde **alegria*** (MS 171). | *et cõ grãde **alegria** que ouverõ et por amor de Santiago foy seu nome Jacome* (MS 173). | *que lla deue a acabar cõ boo coraçõ et cõ **alegria*** (MS 180). | *Et cõtoo aaspeoas et coẽgos o que lle aviera et fezerõ cõ*

*el priçõ moy grãde et ouverõ grãde **alegria*** (MS 186). | *et [a]orarõ o neno cõ grã **alegria*** (MS 219). | *Et entõ entrarõ todos et omildaronse a Santa Maria et dizẽ cõ grãde **alegria*** (MS 224). | *da casa de Jacob ontre barbaros foy grande **alegria*** (MS 228). | *nõ a nos mais ao teu nome da gloria et **alegria*** (MS 228). | *et yã en rredor dela cãtando et loando a Deus et fazẽdo grãde **alegria*** (MS 232). || **CSMI [3]**. *Et el rei, quando esto oeu, ouvo gran gozo et **alegria** porlo seõor Deus tener por ben illuminar toda Espana por tan glorioso et preçado thesouro* (CSMI II.2.10.21-22). | *Et a raina glorificouse moito, et oubo con el grande **alegria** porque seu marido era librado do poderio do diablo por suas orações* (CSMI IV.4.9.16-17). | *Et ella con grande **alegria**, querendoo abraçar, lançou mão da pelle et el escusouse dela* (CSMI IV.4.9.18-19).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: -

Ⓤ: **alegria**

aleivosia [1] (< aleivoso + -ia) subst. fem. 'traición'

aleivosia [1]: CSM [1]. *Pois na eigreja foron, diz / o crischão: "Ai, Majestade / de Deus, se esta paga fiz, / rogo-te que digas verdade / per que tu faças parecer / do judeu ssa **aleivosia**, / que contra mu cuida trager / do que lle dar non deveria"* (CSM 25.158-165).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: -

Ⓤ: **aleivosia**

bavequia [5] (< baveco + -ia) subst. fem. 'tolice'

bavequia [5]: LP [2]. *Per'Ordonhez, fez mui gran **bavequia** / aquest'ome que tal pregunta fez; (LP 116,26). | *morta é **bavequia** e morta neiciidade, / morta é covardia e morta é maldade. (LP 120,27). || **CSM [3]**. *Pois na majestade | viu tan gran vertude, / o mong' enton disse: | "Como quer que seja, / bõa será esta, | asse Deus m'ajude, / en Costantinoble | na nossa eigreja; / ca, se a levamos / altur, **bavequia** / e gran malestança / serán, non erramos" (CSM 9.109-116). | *Mas a Virgen, que mui gran / pesar ouve daqueste feito, fez maravillas, / que aparecia / a ela en****

7. Dicionario de afixos do galego medieval

do[r]mindo | e mal a reprehendia / dizendo: “Sandia, / e como começaste | atan gran **bavequia** (CSM 285.98-102). | Tu es alva dos que creen / e lume dos que non veen / a Deus, e que por mal tēen / o ben per sa **bavequia** / d’eresia, / que é maa ousadia, / e Deus non á destes cura; / mais pela ta gran cordura / lle dás lume come alva (CSM 340.52-60).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

Ⓦ: babequí

benfeitoria [1] (< benfeitor + -ia) subst. fem. ‘servizo que se fai sen fins lucrativos’

benfeitoria [1]: LP [1]. Ja mais nunca quedamos, andando vias, / por erdar comendas e **benfeitorias**; (LP 49,5).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

Ⓦ: benfeirotia

contia [3] (< canto + -ia) subst. fem. ‘cantidade’

cõtía [2]: CT [2]. qual entēdeu que meresçia segundo sua cõtía (CT 98.5). | que era preçado a hũa moy grã cõtía de ouro (CT 121.134).

contia [1]: LP [1]. lh’outren der maior **contia**, / ficará con el de grado.(LP 66,1).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

Ⓦ: contía

companhia [10] (< companha + -ia) subst. fem. ‘aquele ou aquilo que acompaña’

cõpania [1]: MS [1]. et que o deitarã da mōgia algũus dias de sua cõpania (MS 220).

companhia [1]: LP [1]. a quen leixades o voss’escolar / ou vosso filh’e vossa **companhia**? (LP 116,14).

compania [1]: CSM [1]. E eu farei ao bispo | que venna por ti log’ acá, / e di-ll’ esto que che dixen, | e el ben te consellará / como non perças ta alma; | e senon, Deus se vingará / de ti por quanto quisische | do demo ssa **compania** (CSM 125.98-101).

compania [5]: CSM [3]. Pois que foi o monge | na santa cidade, / u Deus por nos morte | ena cruz

prendera, / comprido seu feito, | ren de magestade / non lle veo a mente, | que el prometera; / mas disse: “Movamos,” / a sa **compania**, / “que gran demoraça / aquí u estamos / bõa non seria / sen aver pitaça” (CSM 9.42-52). | E u ll’ a alma saya, / log’ o demo a prendia / e con muy grand’ alegria / foi pola pøer / no fog’ irado; / mas d’ angeos **compania** / pola socorrer / vøo privado (CSM 11.36-42). | Soo, sen **compania** (CSM 115.216). || **CSMI [2].** Et comesçou de usar moi mal: lançando aos bõos et antiigos das onras, et menospreçando a **compania** et consello dos antiigos et sabedores, et destroyndo as onras das dignidades da egleja, levantando os rapazes et pastores en ela (CSMI IV.4.11.7-10). | Et como el rei Renamiro oise todas estas cousas, ajuntou toda sua **compania** e proposo de viinr a Santiago en romaria (CSMI IV.4.11.22-23).

compannia [2]: CSM [2]. | Vøo con gran **compannia** / desses que están / ante Deus e todavia / por nos rogarán / que el de mal nos defenda (CSM 66.17-21). | A demostra **AVOGADA, APOSTA E AORADA**, / e **AMIGA E AMADA** / da mui santa **compannia** (CSM 70.10-13).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: compañía

Ⓦ: compañía

cortesía [2] (< cortesía + -ia) subst. fem. ‘característica do que se presenta de modo cortés’

cortesía [2]: CSM [1]. Outra Dona seer non poderia / atal com’ esta, ca Deua foi juntar / en ela prez e sen e **cortesía** / e santidade, u mercee achar / pode tod’ ome que a demandar; / e con tod’ esto, nunca nos revela (CSM 125.98-101). || **CT [1].** Et ela ouuo senpre moy grã prez de proeza et de **cortesía** et de moy grã nobreza et de ualor et de fremosura (CT 86.18).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

Ⓦ: cortesía

covardia [5] (< covardo + -ia) subst. fem. ‘ausencia do coraxe’

couardía [3]: CT [3]. *Et eu nõ digo esto por couardía* (CT 28.33). | *Mays pero nõ teñades que uos esto digo por couardía* (CT 98.57). | *dizêdo que fezera grãde aleyue et grã trayçõ et grã couardía de os leixar assý et de sse yr pera os gregos* (CT 192. 18).

covardia [2]: CSM [1]. *E pois o judeu esto vvyu, / foi, metendo mui grandes vozes, / a seu sennor, e el sayu / e dise-lle: “Sol duas nozes / non vales, que fuste temer / o mar con mui gran covardia; / mas esto quer’ eu cometer, / ben leu a mi Deus la daria”* (CSM 25.104-111). || **LT [1].** *E Queia, quando viu o cavaleiro ficar, que todo o dia andara deante, e viu o ficava con pavor do cavaleiro armado que a ponte guardava, teve que o seu conpañeiro ficava con pavor do cavaleiro da ponte e tevello por mal e por covardia, e non se pode tẽer que non dissesse a Bradelis* (LT IV.67-71).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: cobardía, covarde, couardo

↳: cobardía

fiadoria [1] (<fiador + -ia) subst. fem. ‘fianza’

fiadoria [1]: CSM [1]. *E o chrischão respondia: / “Sas omagẽes, que veer / posso, cou-t’ en fiadoria”* (CSM 25.46-48).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

↳: fiadoría

fidalgía [1] (< fidalgo + -ia) subst. fem.

‘condición de fidalgo’

fidalgía [1]: CT [1]. *ca o amor nõ guarda dereyto nõ nobleza nõ proeza nõ fidalgía* (CT 277.7).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

↳: fidalguía

galhardia [1] (< galhardo + -ia) subst. fem.

‘calidade do que é gallardo’

galhardia [1]: LP [1]. *Non vus and’eu per outras galhardias, / mais sempr’aquesto rogarei a Deus:* (LP 120,3).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

↳: gallardía

jograria [1] (< jogar + -ia) subst. fem. ‘arte de xograr’

jograria [1]: LP [1]. *E disse-m’ela, tod’en jograria: / - Sõo velha e cuid’a guarecer.* (LP 2,16).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

↳: xograría

louçanía [1] (< loução + -ia) subst. fem.

‘condición de louzán’

louçanía [1]: CT [1]. *que tragía cõsigo muy bõos caualeyros de grã louçanía* (CT 379.161).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

↳: louzanía

mandadoría [1] (< mandador + -ia) subst. fem.

‘mensaxe, orde’

mãdadoría [1]: CT [1]. *Et en toda gisa yde cõ esta mãdadoría* (CT 17.29).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: mandado

↳: mandadoría

maestria [19] (< maestro + -ia) subst. fem.

‘coñecemento, habilidade’

maestria [9]: LP [2]. *ca o cantar vosso de maestria / entenden elas que por mí foi feito* (LP 126,1). | *E direivos eu d’outra maestria / que aprendeu ogan’en Mompiler:* (LP 126,14). || **CSM [6].** *E pois que assi chorou, / meteu ben mentes / na touca; des i chamou / muitas das gentes / y, que vëessen parar / mentes como sabia / a Madre de Deus lavrar / per santa maestria* (CSM 18.35-60). | *Ca a saeta ll’ entrara assy / pelos ossos da faz, com’ aprendi, / que non lla podian tirar dali / per maestria, nen y avüir* (CSM 126.10-13). | *E tan grande-los trouxeron, / que depois, quando quiseron / alça-los, nunca poderon / per nihña maestria* (CSM 231.30-33). | *E eles grandes loores | deron logo da primeira / aa Virgen groriosa, | Madre de Deus verdadeira; / mais o colar da cadëa | toller*

7. Dicionario de afixos do galego medieval

per nulla maneira / do colo non llo poderon, | ne per nulla maestría (CSM 325.69-72). | Quand' el Rey oyu aquesto, | connoceu as maestrías / con que ll'andava, e logo | fillou sas cavalerías / que ll'enviou en acorro, | e foron y en dous dias; / e tan toste que chegaron, | foy-os logo a veer (CSM 345.46-49). | Eno reino de Sevilla | hũa moller bõa era, / en riba d'Aguadiana | morava; mais pois ouvera / marido, del neun fillo | aver per ren non podera, / per física que provasse | nen per outras maestrías (CSM 347.10-13). || CT [1]. mays era todo feyto de coyros cruus et de neruos engrudidos per grãde arte et per grã maestría (CT 174.11).

m[a]estría [2]: CT [2]. *Et nũca foy m[a]estría nẽ jogo nẽ estormentos nẽ trageytos nẽ encãtamentos oytrossý (CT 16.4). | et era laurado per grã m[a]estría et pintado moy ben (CT 121.98).*

mestria [7]: AT [7]. *E estas cantigas se podem fazer outrossi de mestria ou de refram (AT III.5.5-6). | Estas se podem fazer d'amor ou d'amigo ou d'escarnho ou de maldizer, pero que devem de ser de me<stria> (AT III.7.6-7). | Pero os mais dos talhos en que fazem as cantigas de mestria sam estas: a cobra de cinque palabras (AT IV.1.3-4). | Porque alguns trovadores, pera mostrarem moor mestria, meterom, en sas cantigas que fezeron, una palabra que nom rimasse com as outras, e c<h>amam-lhe "palavra perduda" (AT IV.2.1-3). | E esta palabra deve ser <de> moor mestria: ou er pode meter senhas palabras en cada cobra, que rimem ãas outras, ou, se er quiser, en cada cobra de senhas rimas (AT IV.2.7-9). | Outrosi fezerom os trovadores algunas cantigas a que desinaron "ateudas", e estas podem ser tam bem de mestria come de refram (AT IV.3.1-3). | E se for a cantiga de mestria, deve a finda rimar com a prestumeira cobra; e se for de refram, deve de rimar com o refram (AT IV.4.7-9).*

mēestria [1]: MS [1]. *Et o mādadeiro lle rrespondeu: –Señor mēestria nõ sey nĩhũa, et por eso nõ te poso sãar (MS 36).*

☉: XIII

☪: maestría

☾: maestría

malfeitoria [2] (< malfeitor + -ia) subst. fem. 'o que é prexudicial'

malfeitoria [2]: CSM [2]. *Mas a voz do ceo | lles disse mui d'alto: / "Sandeus, non ponnades | en ele as mãos; / ca nos lo guardamos / de malfeitoria / e de malandaça, / e ben vos mostramos / que Deus prenderia / de vos gran vingança" (CSM 9.100-107). | Assi que ssas vigias / guardava dos seus dias, / des i malfeitorias / nen sol dũa çapata (CSM 182.25-28).*

☉: XIII

☪: -

☾: malfeitoria

melhoria [6] (< melhor + -ia) subst. fem. 'mellora'

melhoria [2]: LP [2]. *por que vós levades leva / das outras en melhoria, (LP 9,6). | e deron-lhi linguados por melhoria, / que nunca vi tan poucos, des que naci. (LP 77,5).*

melloria [4]: CSM [3]. *Desta guisa debe Santa Maria / seer loada, ca Deus lle quis dar / todas estas cousas por melloria, / porque lle nunca ja achassen par; / e por aquesto assi a loar / deviamos senpre, ca por nos vela (CSM 180.6-11). | Ca por esto quis Deus dela | nacer, que dos peccadores / foss' ant' el por avogada, | des i que todas as doores / guariss' e enfermidades; | e daquesto sabedores / somos que sobre los santos | todos á tal melloria (CSM 333.5-8). | E ena primeira noite | que teve ena ygreja / vigia da Virgen santa, | que sempre bẽeyta seja, / de sa enfermidad' ouve | melloria tan sobeja, / que bebeu muita d'auga, | con que guareçeou de morte (CSM 393.30-33). || CT [1]. que auja o mayor prez en armas et a melloría dos de Troya (CT 204.43).*

☉: XIII

☪: -

☾: melloria

mercadoria [2] (< mercador + -ia) subst. fem. 'mercancia'

mercadarias [1]: MS [1]. *et o mercador creẽdo a palabra de tã boo home leuou suas mercadarias et foyse cõ el (MS 193).*

mercadoría [1]: MS [1]. *hũu mercador querendo yr a hũas feiras por gaañar cõ suas mercadorias* (MS 193).

⊙: XIII

⊕: -

↪: mercadoría

mongia [3] (< monge + -ia) subst. fem. ‘casa de monxes, convento’

mongia [3]: CSM [3]. *Diss’ a Virgen: “A-che / que o leixes e te vaas | meter en hũa mongia”* (CSM 125.110-111). | *Mas un tenpo foi que ouveran d’ ermar / con fam’ os monges aquel santo logar; / mas o seu abade lles disse: “Vaamos rogar / ant’ aa Virgen que acorra a ssa mongia”* (CSM 187.19-22). | *Por est’ eu terria / por ben que te tornasses | pera a ta mongia, / e eu guisaria / logo con Deus, meu fillo, | que te perdõaria* (CSM 285.109-112).

⊙: XIII

⊕: -

↪: monxía

ousadia [7] (< ousado + -ia) subst. fem. ‘calidade de ousado’

ousadia [7]: LP [1]. *Irei veê-la e querrei falar / con ousadia, e mentr’ela catar* (LP 3,4). || **CSM [5].** *E pois chegou, lles movia / sas razon con preitesia / que per ali lles faria / a alma toller / do frad’ errado, / dizendo-lles: “Ousadia / foi d’irdes tanger / meu comendado”* (CSM 11.63-70). | *Ca veer faze-los errados / que perder foran per pecados / entender de que mui culpados / son; mais per ti son perdõados / da ousadia / que lles fazia / fazer folia / mais que non deveria* (CSM 100.6-13). | *Porqué feziste, / sandeu, tan grand’ ousadia?* (CSM 132.114-115). | *E ant’ o altar deceu / da mui Groriosa; / e culpada se tendeu, / chamando-ss’ astroza, / dizendo: “tal será quen / fillar ousadia / contra quen lle non conven”* (CSM 153.39-45). | *Tu es alva dos que creen / e lume dos que non veen / a Deus, e que por mal tēen / o ben per sa bavequia / d’eresia, / que é maa ousadia, / e Deus non á destes cura; / mais pela ta gran cordura / lle dás lume come alva* (CSM 340.52-60). || **CT [1].** *Et creçeulles ardimento et grande ousadia* (CT 345.9).

⊙: XIII

⊕: ousadia

↪: ousadia

peoria [2] (< peor + -ia) subst. fem. ‘empeoramento’

peioria [1]: LP [1]. *por lhe non seer seu mester defeso / nen er ficar en tanta peioria* (LP 30,18).

peoría [1]: CT [1]. *et andauã ja a moy grã peoría* (CT 116.19).

⊙: XIII

⊕: peoramento, empeoramento

↪: peoría

sabedoria [11] (< sabedor + -ia) subst. fem. ‘calidade de sabio’

sabedoria [11]: AT [3]. *Pero er dizem que outras há i “de risabelha”: estas ou serám d’escarnho ou de maldizer; e chamam-lhes assi porque riim ende a vezes os homens, mais non som cousas em que sabedoria nem outro bem haja* (AT III.5.9-12). | *E este seguir é de menos em sabedoria, porque <nam> toman nada das palabras da cantiga que segue* (AT III.9.6-8). | *E pera maior sabedoria pode<m>-lhe dar aquele mesmo ou outro entendimento per aquelas palabras mesmas: assi é a melhor maneira de seguir, porque dá ao refram outro entendimento per aquelas palabras mesmas, e tragem as palabras da cobra a concordarem com el* (AT III.9.19-23). || **LP [3].** *Ai, fals’amigu’, eu non me temia / do gran mal e da sabedoria / con que mi vós á gran temp’andastes,* (LP 25,1). | *E pero nunca o podo fazer; / mais aprend’eu outra sabedoria* (LP 70,13). | *Do que eu quigi, per sabedoria / d’Alvar Rodriguiz seer sabedor* (LP 30,13). || **CSM [2].** *Virgen Santa Maria, / guarda-nos, se te praz / da gran sabedoria / que eno demo jaz* (CSM 47.3-6). | *Vertud’ e sabedoria / de ben á Santa Maria* (CSM 231.3-4). || **CT [2].** *ca por sabedoria que podesse auer ñ podería ende cõtar as marauillas de Troya* (CT 15.13-14). | *seyrõ rreys et príncepes et outros altos señores cõ suas azes ben apostadas et per grã sabedoria* (CT 204.15). || **MS [1].** *Todas estas terras et lugares et vilas et çidades, delas sen batalla et delas por batalla et por grãde*

7. Dicionario de afixos do galego medieval

sabedoria todas forõ sojugadas do moy noble Calrros et metu[d]as so o seu senorio saluo Luçerna, que agora chamã Borroas, que he [en] Valverde, que era entõ moy bẽ murad[a] et moy forte (MS 79).

Ⓜ: XIII

Ⓤ: sabedoria

Ⓞ: sabedoria

senhoria [1] (< *senhor* + *-ia*) subst. fem. ‘autoridade, calidade de señor’

sennoria [1]: CSM [1]. *E amar outrossi / devemos mais d’al ren; / e, com’ eu veg’ e vi, / sempre quer nosso ben, / ca britar / e deitar / foi da sen[n]oria / quem mezcra / e buscar / mal con Deus quera (CSM 380.19-28).*

Ⓜ: XIII

Ⓤ: -

Ⓞ: señoría

valentia [4] (< *valente* + *-ia*) subst. fem. ‘calidade do que é valente’

ualētía [2]: CT [2]. *et seu coydado et sua aguça era en topar anbos por mostrar suas forças et prouar seu poder et sua ualentía (CT 152.74). | et por esto perderán ardimẽto et ualētía et ualerã meos en armas (CT 161.17).*

ualentía [1]: CT [1]. *Et aquí prouarõ estes cauleyros anbos o grãde esforço de Éytor et a ssua ualentía (CT 158.10-11).*

valentia [1]: LP [1]. *Pois vos Deus deu tamanha valentia / de vos vingar, se me creverdes, tia, (LP 120,38).*

Ⓜ: XIII

Ⓤ: -

Ⓞ: valentia

valia [6] (< *valer* + *-ia*) subst. fem. ‘valor’

ualía [1]: CT [1]. *que osmauã que ualiã grandes çidades (CT 243.9-10).*

ualýa [1]: CT [1]. *Et sabede que serã ardidos homes et de grã ualýa et tãtos que ben poderemos entrar a terra del rrey Leomedón (CT 2.32).*

valia [4]: LP [1]. *e non dan d’ele valia d’un pan / nen merce nen soldada, mal pecado; (LP 4,1). || CSM [3].* *O alcayde mui sannudo | disse que o non faria, | mais que [lle dẽss’ a sortella, / de que o vingu’ era d’ouro, | mui ben feit[o] e ffremoso, | [e a pedr’ era vermella; / e se lle logo non dẽsse, | que quant’ avia ll’entrasse, / atẽen que a valia | da sortella lle dobrasse (CSM 369.58-61). | E o outr’ o anel logo | lle deu, dizendo-lle: “Amigo, / non querria por mia culpa | que vos valia dun figo / perdessedes; mais tomade-o logo, ca ben vos digo / que se outro a achasse, de vos non fora veuda (CSM 376.50-53). | Mais aquel Pedro Lourenço | que a carta demandava / rogou a Santa Maria | do Port’, en que se fiava, / que se el a cart’ ouvesse | e per ela a gãava, / que maravedis duzentos | lle dẽsse, ou a valia (CSM 377.41-44).*

Ⓜ: XIII

Ⓤ: valor

Ⓞ: valia

vilania [3] (< *vilão* + *-ia*) subst. fem. ‘carácter do que é vil, vilán; deshonna, inxuria’

uilanjia [1]: CT [1]. *Et por nehã rrazõ que fosse nõ deria uilanjia (CT 75.26).*

vilania [1]: LP [1]. *e vos non conhocer nen vos falar, / non mi o tenhades vós por vilania. (LP 14,1).*

vilanja [1]: CT [1]. *nẽ nos digã mays vilanja da que auemos oýda (CT 106.5).*

Ⓜ: XIII

Ⓤ: vileza

Ⓞ: vilanía

7.3.1.19. Sufixo <-idade>

certãidade [1] (< certã + -idade) subst. fem.
‘calidade ou virtude do que é certo, certeza’

certãidade [1]: CSM [1]. *Enton aquel bõo ome | seve gran peça cuidando / de como viu este feito, | e muito mentes parando; / e fez chamar os gentiles | e estevelles rogando / muito que daquesta cousa / lle dessem certãidade* (CSM 335.75-78).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: certeza

↳: certeza

escassidade [1] (< escasso/a + -idade) subst. fem.
‘calidade ou condición de escaso, avareza’

escassidade [1]: LP [1]. *dizede-mi quen é comendador / eno Espital ora da escassidade, / ou na fraqueza, ou quen no forniz,* (LP 152,7).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: escaseza

↳: escaseza, escasez

gafidade [1] (< gafo ‘lepra’ + -idade) subst. fem.
‘lepra, calidade de gafo’

gafidade [1]: CSM [1]. *O mal xe ll’ aprendeu / ena outra perna, / tan forte que ardeu / mui mais que lenterna; / mais la Madre de Deus lle diss’: “Acordade, / ca ja são sodes desta gafidade”* (CSM 134.62-67).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: leproso

↳: gafeira

honestidade [1] (< honesto + -idade) subst. fem.
‘calidade ou carácter de honesto’

onestidade [1]: MS [1]. *Et a outra mais onrrada he a de Santiago porque ontre todo los apostolos foy mais onrrado en dygnidade et en onestidade apos San Pedro, et he priuado ontre todo los outros apostolos porque rreçebeu primeiramente marteyro ca eles, et foy coroa ãna igleia de Nostro Señor, esto a sua igleia*

he moyto onrrada porque a tornou a creẽça por sua preegaõ et a sagrou soterrãdo y o seu corpo santo, et aynda agora a onrra moyto por moytos miragres que y fez sen cõto (MS 131-132).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

↳: honestidade

irmandade [6] (< irmão + -(i)dade) subst. fem.
‘fraternidade, lazo de parentesco entre irmáns’

hyrmãdade [1]: CT [1]. *ca el diz que Éytor foy frol de tódoslos caualeyros et seu yrmão Troylos que lle teuo moy ben lealdade et hyrmãdade* (CT 77.17).

irmãidade [1]: LP [1]. *que non podemos en novas aver / nen ja non anda na irmandade.* (LP 14,12).

Irmandade [3]: CSMI [3]. *En este encomendio levantouse toda a terra con a Santa Irmandade, entanto que nunca deixaron fortolleza en todo o reino de Galiza* (CSMI III.3.2.1-2). | *Estava cerquado da Santa Irmandade, seerian fasta cinco mil omes de pee e de caballo* (CSMI III.3.2.10-11). | *Mandou que entregasen a cibdade à Irmandade* (CSMI III.3.2.12).

yrmãdade [1]: MS [1]. *Porque ãno outro dia enviastesnos dizer a Viana, onde nos eramos doente de chagas que traxiamos, que uos scripuiemos coño noso enperador Calrros liurou as terras de Espana et de Galiza do poderio dos mouros por los seus grãdes feictos, as quaes cousas nos vimos todas andando cõ el et cõ os prinçipes de terra d’Espana et de Galiza por espaço de quatorze ã[n]os, nos çerto de coño pasou fazemoslo saber a uosa yrmãdade* (MS 69-70).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: certãidade

↳: irmandade

livialdade [1] (< liviã + -(i)dade) subst. fem.
‘calidade ou carácter do que é livián’

livialdade [1]: CSM [1]. *Assi que do demo felon / non entremos en sa prijon, / nen caiamos en cofojon, /*

7. Dicionario de afixos do galego medieval

mentindo por livialdade; / e pois el pres por nos paxon / dé-nos no seu reyn' erdade (CSM 239.83-88).

⊙: XIII

⊕: liviandade

↳: liviandade, leviandade

mesquindade [2] (< mesquiñ(o/a) + -(i)dade) subst. fem. 'infortunio, calidade do que é mesquiño'

mesquindade [1]: CSM [1]. *Quantos eran enton / destro essa ora / sãos e sen lijon / foron; mais de fora / da eigreja jazian con mesquindade, / ca non cabian dentr' end' meadade (CSM 134.47-50).*

mizquindade [1]: CT [1]. *por que ia o mūdo he cōfundudo et metudo en coyta et en tormēto et en pobreza et en door et en chāto et en mizquindade pera senpre (CT 399.39).*

⊙: XIII

⊕: mesquinhez

↳: mesquindade

neicidade [8] (< neicio/a + -idade) subst. fem. 'calidade de necio, dito ou feito necio'

neicidade [3]: CSM [3]. *çque fezera, e chorando | el muit' e de voontade, / rogando Santa Maria | que pela ss apiadade / lle valess' e non catasse | aa ssa gran neicidade, / e que daquela gran coita | o tirasse sen tardança (CSM 289.30-33). | O ben que perdeu Eva / pola sa neicidade, / cobrou Santa Maria / per sa grand' omildade (CSM 320.4-7). | Ca dizedes que vertude | ei, dizedes neicidade; / mais fazed' agora tanto | eu direi, e vos calade, / e levarey a minynna | ant' a bela Magestade / da Virgen que é envolta | ena purpura sanguya (CSM 321.45-48).*

neicidade [1]: CSM [1]. *Enton s'acordaron todos | que fazian neicidade (CSM 335.63).*

neicijidade [1]: CT [1]. *Et assy será castigado que nūca depouys ante uós dirá neicijidade (CT 104.5-6).*

neiciidade [2]: LP [2]. —*Dizedes neiciidade. / Tod'esto lh'ei eu a sofrer, (LP 56,13). | morta é bavequia e morta neiciidade, / morta é covardia e morta é maldade. (LP 120,27).*

neicidade CSM [1]. *Tornou-ss' o angeo logo; | e atan toste viron / os diabos a cogula, | todos ant' ela fugiron; / e os angeos correndo | pos eles mal los feriron, / dizendo: "Assi perdestes | o ceo per neicidade" (CSM 45.81-84). |*

⊙: XIII

⊕: nescidade

↳: necidade

salvidade [1] (< salvo/a + -idade) subst. fem. 'inocencia, pureza'

salvidade [1]: LP [1]. *Preguntei: —Per caridade, / u é d'aqui salvidade, (LP 46,6).*

⊙: XIII

⊕: -

↳: salvidade

suzidade [1] (< suzio/a + -idade) subst. fem. 'calidade do que está sucio'

suzidade [1]: CSMI [1]. *Et entrou o reino por estas partes de Galiza, et entrou a eglleja de Santiago et destroeu moitas das paredes da eglleja, salvo o altar et o santo sepulcro do glorioso apostollo Santiago, et fezo outras muitas suzidades et vellezas enna eglleja de Santiago (CSMI IV.4.12.6-9).*

⊙: XV (XIV)

⊕: sujidade

↳: sucidade

torpidade [6] (< torpe + -idade) subst. fem. 'calidade do que é torpe'

torpidade [6]: LP [2]. *des i terrei-lhi sempre lealdade, / mais el demanda-m'outra torpidade. (LP 70,54). | que punhes sempre, antr'as outras cousas, / en seeres partido de torpidade (LP 30,28). || CSM [3]. Ant' é con mui gran razon, | a quen parar y femença, / en aver tal don de Deus | a de que el quis nacença / fillar por dar nos paz, | e tal é nossa creença; / e quen aquesto non cree, | faz torpidad' e loucura (CSM 224.5-8). | Mas aquele foi-llo negar, / dizendo: "Gran torpidade / fezestes sol desto cuidar, / e allur o demandade (CSM 239.15-18). | Ben tira Santa Maria | pela sa gran*

pedade / ao peccador de dulta | e de maa **torpidade** (CSM 365.4-5). || *CT* [1]. *et téuollo por grã torpidade et pro grã folia* (*CT* 274.6).

⓪: XIII

Ⓜ: torpeza

Ⓢ: torpidade, torpeza

7.3.1.20. Sufixo <-iço>

toutiço [2] (< *touta* + *-iço*) *subst. masc.* ‘parte posterior da cabeza’

toutiço [2]: *CSM* [2]. *E a saeta assi ll' acertara / pelo ollo, que logo llo britara / e ben ate eno toutiço entrara, / de guisa que lle non pōyan vida* (*CSM* 129.10-13). | *Quand' o frad' a questo disse | tornou-ss' el Rei mui [sannudo / e diss' aos que estaban | ant' el:*

“Muit' é atrevudo / e sandeu a queste frade, | e tenno-o per perdudo, / ca non vee ben dos ollos, | mas pelo **toutiço** vee (*CSM* 297.40-43).

⓪: XIII

Ⓜ: -

Ⓢ: toutizo

7.3.1.22. Sufixo <-inho/a>

ansarinho [2] (< *ansar* + *-io*) *subst. masc.* ‘ansar pequeno’

ansarinno [2]: *LP* [1]. *Cómian porcos frescos e toucinhos, / cabritos, cachaç'e ansarinhos*, (*LP* 56,12). || *CSM* [1]. *Con el alá offreçessen; | ca non tiinnam dineyros / que partir de ssi podessem, | nen ovellas nen carneiros / dos seus dar non y quieriam, | ca os santos son arteiros; / mais dar-ll-ia dous capões | ou ben leu dous ansarin[n]os* (*CSM* 389.30-33).

⓪: XIII

Ⓜ: ansariño

Ⓢ: ansariño

campainha [2] (< *campã* + *-inha*) *subst. fem.* ‘pequeño sino de man’

campainna [2]: *CSM* [2]. *E mui cedo / se levantou o monge; e gran medo / ouveron os outros, e quedo quedo / foron tanger hũa ssa campayña* (*CSM* 54.70-73). | *E o frade espertou logo | e foy ao leyt' agynna / e pois que o achou morto, | fez sōar a campaynna / segund' estableçud' era | polos seus santos doctores* (*CSM* 384.51-53).

⓪: XIII

Ⓜ: campaña

Ⓢ: campaña

falconcinho [1] (< *falcon* + *-inho*) *subst. masc.* ‘falcón pequeno’

falconcinho [1]: *LP* [1]. *Mester avia Don Gil / un falconcinho bornil*, (*LP* 18,25).

⓪: XIII

Ⓜ: -

Ⓢ: falconciño

fraquelinho [1] (< *fraco* + *-elinho*) *adx.* ‘moi fraco’

fraquelinho [1]: *LP* [1]. *vós sodes mui fraquelinha molher / e ja mais cavalgar non podedes*; (*LP* 70,16).

⓪: XIII

Ⓜ: -

Ⓢ: fraquiño

fremosinho -a [10] (< *fremoso* + *-inho*) *adx.* ‘moi fermoso’

fremosio [1]: *CSM* [1]. *Logo bēes dessa vez / a moller foi encinta / dun me[ny]nno que pois fez / con pesar,*

7. Dicionario de afixos do galego medieval

sen enfñta, / por que o mui mais ca pez / negro nen que a tinta / del non quinta, / mais todo o menyo / fremosio / depois aver devia (CSM 115.108-117).

fremosinho -a [4]: LP [4]. *Tres moças cantavan d'amor, / mui fremosinhas pastores, (LP 88,16). | e non viss'u primeiro vi, / a mui fremosinha d'Elvas. (LP 156,1). | e non viss'u primeiro vi, / a mui fremosinha d'Elvas. (LP 156,1). | e non viss'u primeiro vi, / a mui fremosinha d'Elvas. (LP 156,1).*

fremosinno -a [1]: CSM [1]. *Aquesto foi feito por hũa menynna / que chamavan Musa, que mui fremosinna / era e aposta, mas garridelinna / e de pouco sen (CSM 79.65-68). |*

fremosyo -a [4]: CSM [4]. *Mais depois assi ll' avẽo | que, u vespas dizendo / estavam todas no coro | e ben cantand' e leendo, / viron entrar y un moço | mui fremosyo correndo, / e cuidaron que fill' era | d' infaçon e d' infançõa (CSM 55.60-63). | E ena carreira viu un pastorynno / que contra el logo vẽo mui festyo, / aposto vestido e mui fremosyo, / que lle diss': "Oide poucas razões (CSM 145.40-43). | Ao lavrador nacera | muleta, com' aprix eu, / en ssa casa, fremosya | que log' a seu fillo deu, / e faagando-o muito, | dizendo: "Este don teu / seja daquesta muleta, | e dar-te-ll-ei org' e palla" (CSM 178.11-14). | Andand' assi trebellando, | na eigreja 'ntrou e viu / omagen da Virgen santa | co seu Fillo, e cousiu / com' era mui fremosyo, | e catõ-o e riyu, / e log' en sa voontade | o fillou muit' a amar (CSM 353.36-39).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

↳: fermosiño

furadinho [1] (< furado + -inho) subst. masc.
'furado pequeno'

furadinho [1]: CSM [1]. *Mais la Madr' alçou o braço logo mui festyo, / e eno coved' a pedra fez-ll' un furadynno, / que lle pareceu por senpre por gran demostrança (CSM 136.29-31).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

↳: furadiño

galguilinho [1] (< poder + -io) subst. masc.
'galgo pequeno'

galguilinho [1]: LP [1]. *Ûu galguilinho vil, / que ùa lebor, de mil, / nona filhasse, / mais rabejasse e ladrasse. (LP 18,25).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

↳: galguiño

garridelinno [1] (< garrido + -elinho) adx.
'vivo, alegre, elegante'

garridelinno [1]: CSM [1]. *Aquesto foi feito por hũa menynna / que chamavan Musa, que mui fremosinna / era e aposta, mas garridelinna / e de pouco sen (CSM 79.65-68).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

↳: garrideliño

judeucio [1] (< judeu + -inho) adx. 'judeu (afectivo)'

judeucyo [1]: CSM [1]. *O judeucyo prazer / ouve, ca lle parecia / que ostias a comer / lles dava Santa Maria, / que viia resprandecer / eno altar u siia / e enos braços tẽer / seu Fillo Hemanuel (CSM 302.25-28).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

↳: xudeuciño

louçaña [1] (< loução + -inha) subst. fem.
'louzanía, gallardía'

louçaña [1]: CSM [1]. *Est' era sisudo e leterado / e omildoso e ben ordinnado, / e a Santa Maria todo dado, / sen tod' orgullo e sen louçaña (CSM 54.15-18).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

↳: louzadiña

manhanã [2] (< manã + -inha) subst. fem.
'albor'

mannanña [2]: CSM [2]. *E depois ficou prennada / de Deus poderos' e forte, / que por nos prendeu morte / e resorgiu man[n]anya (CSM 310.21-24). | E poren vos consello | que sejadés mannanña (CSM 321.33).*

Ⓢ: XIII

Ⓣ: -

Ⓤ: mañaña

manselinho -a [1] (< manso/a + -elinho/a) adx.

'mansiño'

manselinho -a [1]: LP [1]. *A moça ben parecia / e en sa voz manselinha / cantou e diss'a menina: (LP 88,17).*

Ⓢ: XIII

Ⓣ: -

Ⓤ: mansiño

mocelinho -a [1] (< moço + -inho) subst. masc.

'mociño, home moi xoven, pastoriño'

mocelinho -a [1]: LP [1]. *Que feramente as todas venceu / a mocelinha en pouca sazon! (LP 70,53).*

Ⓢ: XIII

Ⓣ: -

Ⓤ: mociño

ovellña [1] (< ovelha + -inha) subst. masc.

'ovella pequena'

ovellña [1]: CSM [1]. *Aquesta moller mesqña / de quanto pud' achegar / conprou hña ovellña / e foy-a dar a guardar / a un pegureir' agña; / e pois ao trosquiar / foi en demandar a lña | pola vender por seu prez (CSM 147.66-22).*

Ⓢ: XIII

Ⓣ: ovellña

Ⓤ: ovellña

passarinha [2] (< passaro + -inho) subst. masc.

'paxaro pequeno'

passarinna [2]: CSM [2]. *COMO SANTA MARIA FEZE ESAR O MONGE TREZENTOS ANOS / AO CANTO DA PASSARÿA, PORQUE LLE PEDIA QUE LLE / MOSTRASSE QUAL ERA O BEN QUE AVIAN*

OS QUE ERAN EN PARAISO (CSM 103.1-4). | Tan toste que acababa | ouv' o mong' a oraçon, / oyu hña passarinna | cantar log' en tan bon son, / que sse escaeceu seendo | e cantando sempr' alá (CSM 103.22-24).

Ⓢ: XIII

Ⓣ: -

Ⓤ: pasariño

pastorinha [4] (< pastor + -inha) subst. masc.

'pastora nova'

pastorinh' [1]: LP [1]. *E nunca vi cousa tan desguisada / de chamar ome ama tal molher / tan pastorinh', e se lho non disser (LP 79,9).*

pastorinho -a [2]: LP [2]. *Alvar Rodriguiz dá preço d'esforço / a est'infante mouro pastorinho (LP 30,1). | e que ten ora outra pastorinha / prenhe, que ora quer encaecer, (LP 38,2).*

pastorña [1]: CSM [1]. *E beva-a tantos dias | quantas letras son achadas / eno nome de Maria | escritas e feguradas; / e assi no dia quinto | serán todas acabadas, / e desta enfermidade | guarrá log' a pastorña (CSM 321.55-58).*

Ⓢ: XIII

Ⓣ: -

Ⓤ: pastoriña

pequeninho -a [6] (< pequeno + -inho/a) adx.

'moi pequeno'

pequeninno [6]: CSM [6]. *E tal sabor de a servir avia / que, poi-lo convent' as oras dizia, / e ele fazend' oraçon remania / en hña capela mui pequenña; (CSM 54.20-23). | E trouxe dous menynnos / sig' aquel fill' e hña filla; / e macar pequenños / eran, por los de peccadilla / tirar, en Santa Cezilla, / na pia sagrada, / os fez dessa vegada (CSM 89.70-76). | Aquesta dona levou o menño, / seu fillo, sigo, que en offreçon / deu aa Virgen, mui pequenño, / que de mal llo guardass' e d' oqueijon (CSM 139.24-34). | E entre duas amêas | se foi sentar a mesquña / con seu fillo pequenño | que en seus braços tña; / e pero que mui gran fogo | de todas partes viynna, / a moura non foi queimada | nen seu fillo chamuscado (CSM 205.42-45). | E porend' un*

7. Dicionario de afixos do galego medieval

*gran miragre | direi, que avêo quando / era moço
peque[n]no o mui bon Rei Don Fernando, / que
senpre Deus e ssa Madre | amou e foi de seu bando, /
por que conquereu de mouros | o mais da Andaluzia
(CSM 221.10-13). | Ca sempre santivigada / foi des que
a fez seu padre / eno corpo de sa madre, / u jouve des
pequenynna (CSM 310.6-9).*

⓪: XIII

Ⓛ: -

↳: pequeniño

toneleço [1] (< tonel + -cinho) subst. masc.
‘tonel pequeno’

toneleço [1]: CSM [1]. *A dona polo servir foi muit’
afazandada, / e deu-lle carn’ e pescado e pan e cevada;*

*/ mas de bon vño pera el era mui menguada, / ca non
tña senon pouco en un toneleço (CSM 23.15-18).*

⓪: XIII

Ⓛ: -

↳: toneleço

vellocinha [1] (< velha + -inha) subst. masc.
‘velliña’

vellocinna [1]: CSM [1]. *Outrossi en essa vila | era
hua vellocinna / mui cativa e mui pobre | e de tod’ aver
mesquinna; / mais amava Jhesu-Cristo | e a ssa Madr’,
a Reña, / ,ais que outra ren que fosse (CSM 75.18-21).*

⓪: vellotiña

↳: vellociña, velliña

7.3.1.22. Sufixo <-io < -IVUM>

poderio [10] (< poder + -io) subst. masc.
‘grande poder, dominio’

poderio [10]: LP [1]. *por seer cornud'alçado / en
tamanho poderio, (LP 120,33). || CSM [1].* *Ca esta
terra foi de meu poderio, / e meu linnage mantev’ a
gran brio; / e morreron todos, e o sennorio / me ficou
end’ a mi, e fui rei alçado (CSM 65.200-203). || MS
[4].* *Et o enperador asi o fez et envioo alo; et Pilatus fui
a ynsoa, et entêdeu bẽ o por que o enviauã, et coõo el
era brabo et mao, asi aquela jente maa por ameaças et
por promesas et por rrogos et por tormetos meteo a so
seu poderio (MS 50). | Ata aqui vos cõtamos da
trasladaçõ et miragres de Santiago et des aqui
endeante vos cõtaremos coõo Calrros librou Espana
do poderio dos mouros, segundo conta Dom Turpim,
arçibispo de Reens (MS 69). | Porque ão outro dia
enviastesnos dizer a Viana, onde nos eramos doente de
chagas que tragiamos, que uos scripuisemos coõo
noso enperador Calrros liurou as terras de Espana et
de Galiza do poderio dos mouros por los seus grãdes
feictos, as quaes cousas nos vimos todas andando cõ el
et cõ os príncipes de terra d’Espana et de Galiza por
espaço de quatorze ã[n]os, nos çerto de coõo pasou*

*fazemoslo saber a uosa yrmãdade (MS 69-70). | De
coõo Calrros ajütou seu poderio de Frãça (MS 98). ||
CSMI [4].* *Et os godos comesçaron a reinar enna era
de quatrocentos anos, et con poderio de armas como
bõos caballeiros, et foron cobrando a terra, et as
villas et castellos et lugares feitos polos gentiis (CSMI
II.2.2.2-4). | Et jazendo asi ante o altar de Santiago en
oraçõn, esperando porla misericordia de Deus et rogo
do apostollo Santiago que seu fillo fose librado do
poderio do diablo (CSMI IV.4.5.8-10). | Et desde ali,
porla graça de Deus et do apostollo Santiago, foi
librada toda Espana das parias et do poderio dos
mouros (CSMI IV.4.7.46-48). | Et a raina glorificouse
moito, et oubo con el grande alegria porque seu
marido era librado do poderio do diablo por suas
orações (CSMI IV.4.9.16-17).*

⓪: XIII

Ⓛ: -

↳: poderio

senhorio [20] (< senho + -io) subst. masc.
‘dominio ou dereito do señor sobre algo’

senorio [13]: MS [10]. *Conta Josepho que por la morte d'este Santiago foy destroyda a çidade de Iherusalem et [o] **senorio** dos judios, et nõ tã solamente por la morte de Santiago, mais por la morte de Ihesucristo, segũdo que el diso andando en este mũdo (MS 31). | Et en aquel tempo Vespasiano tina o **senorio** por lo enperador en Galaçia (MS 35). | Et o enperador pregũtou os rromãos que lle fariã, et eles diserõ que el que matara seu yрмаão et o fillo de rrey de Frãça, et que seria omẽ para grãdes feictos, et que cõpria moyto, et comõ aquelas cousas fezera que asi faria a todos aqueles que se alçasen ao **senorio** de Rroma (MS 49-50). | Et conta ênas Estorias Escolastiquas que er[ã] ainda emigos por outra rrazõ: hũu home que se fazia fillo de Deus, enganara moyta jente de terra de Galilea et leuoos cõsigo a hũu lugar hu lles disera que soberia aos çeos, et Pilatus foy sobre el et matoo cõ todos aqueles que asi fezese a todo los outros judeus; et por esto lle queria mal Eroles, porque aqueles que el matou erã de Galilea, que era seu **senorio** (MS 51). | Et os mouros desque oyrõ esta marauilla, por hu quer que el ya, dauãlle parias et obedeçiãlle, et entregauãlle toda las vilas en gisa que toda aquela terra meteu so o seu **senorio** (MS 74). | Todas estas terras et lugares et vilas et çidades, delas sen batalla et delas por batalla et por grãde sabedoria todas forõ sojugadas do moy noble Calrros et metu[d]as so o seu **senorio** saluo Luçerna, que agora chamã Borroas, que he [en] Valverde, que era entõ moy bẽ murad[a] et moy forte (MS 79). | et despois forõ metudos en poder de mouros ata o tempo que este Calrros o Mano conquereu toda Espana asi comõ oydes et meteo so s[eu] soo **senorio** (MS 80). | Et entõ diso Calrros: —Tu es Aigolando que me tomaste a mĩa terra por engano, a terra d'Espana et Gascona que eu gaaney por la grraça de Deus et meti en poder de cristiãos, et os rreis dela torney a meu **senorio**; et despois que me eu volui a França mataste os cristiãos de Deus que eu y metera, et destroyste as çidades et os castelos, et toda a terra metiste a fogo, d'esto sabe que eu ey grã pesar (MS 105). | Et asi en quel tempo fui Galiza liurada do **senorio** dos mouros, por la uertude de Deus et de Santiago et por la ajuda de Calrros (MS 132). | so o **senorio** de dom Loys rrey de França ouve*

*atã grãde mortaldade ãna gente do condado de Apitheus que aas vezes leuavã a soter[r]ar o señor da casa cõ toda sua cõpana (MS 180). || **CSMI [3].** Mais aprouve a Deus, noso señor et salvador, que vieron en concordia en tal guisa que os pobres galegos ouvesen a terça parte da terra, en que vivessen; et os godos et suebos as duas partes et o **senorio** (CSMI II.2.2.12-15). | Et don Pai Dias, potestade et justiça tenporal, por forza entrou a prelacia et **senorio** da eglleja, mais, porlo divinal juizo, foi dende lançado porlos caballeiros et principes da terra (CSMI IV.4.13.1-3). | Enna qual letera se contiña que o santo padre, por reverencia do apostollo Santiago, mudava et traspasava a cathedra episcopal, que os obispos predecessores [de] Dalmacio ouveron et tiinan enna eglleja de Iria, enna eglleja de Santiago de Conpostella, adonde o corpo de Santiago verdadeiramente era sepultado, con toda a diocesi et con totalas cousas, terras, et **senorios** et jurdições à eglleja et cibdade de Iria e sua diocesi perteescentes (CSMI V.5.4.31-36).*

senorio [2]: CSM [2]. *Ca esta terra foi de meu poderio, / e meu linnage mantev' a gran brio; / e morreron todos, e o **senorio** / me ficou end' a mi, e fui rei alçado (CSM 65.200-203). | Desto direi un miragre | que avẽo en Sevilla, / ena çidade mui noble | que fez Deus por maravilla, / ca non á o[u]tra çibdade | que non semellasse filla, / daquelas que son mais grandes | no **senorio** d'Espanna (CSM 386.5-8).*

señorio [5]: MS [1]. *Et despois tomou Calrros o castelo de mõte Garsim, et toda a terra de Nauara, et meteosa so seu **señorio** (MS 117). || **CSMI [4].** Aquí se começa hũu brebe trautadillo de cómo primeiramente foi feita et hedificada lla eglleja de Iria, su vocabullo de Santa Eolalie et de San Martiño, et como, per quen foi feito o bispado, et qual foi o primeiro bispado et que terras et **señorios** lle deron enno concilio de Bragãa (CSMI I.1.1.2-6). | Et como dito rei foi apoderado enna cibdade de Lugo et enno **señorio** de toda a terra, et veõose ao castro de Ilio, que agora he chamado castro de Iria (CSMI II.2.3.3-4). | Et enton el rei mandou chamar ante si o bispo et en presenza de todos fezo a saber a verdade, et tirou o **señorio** aos cibdadaos da cibdade para sempre, dizendo que os seus avoos o*

7. Dicionario de afixos do galego medieval

*deran à Eggleja de Santiago (CSMI VI.6.12.5-7). | Et estonces o fillo del rei, don Sancho, que tiiña o **señorio** de Tolledo por el rei, amousse con gran parte da caballaria et saeu da cibdade para correr con os*

mouros, et começou a pellejar mui de regeamente con elles (CSMI VI.6.13.5-7).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

↳: señorío

7.3.1.23. Sufixo <-issimo>

ardentissimo [1] (< *ardente* + *-issimo*) *adx.* ‘**moi ardente**’

ardentissimo [1]: CSMI [1]. *Et porla santa doutrina, con **ardentissimo** amor da santa fe catholica et zelo da*

eglleja, hedificou et reparou totalas cousas da eglleja et provincia (CSMI V.5.4.6-8).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

↳: ardentísimo

7.3.1.24. Sufixo <-mento>

abaixamento [2] (< *abaixar* + *-mento*) *subst. masc.* ‘**perda de dignidade, humillación; acto e/ou efecto de abaixar**’

abaixamento [1]: CT [1]. *Mays, señor, quérouos dizer hũ cõssello, porque pensso que he bõo: se me creer quixerdes, de tal gisa o cometamos que aiamos ende onrra, que ben sabedes uós que o feyto de armas he mayor de cuántoslos outros son, ca este he o mayor enxaltamento que ãno mũdo ha et o mayor **abaixamento** (CT, 28).*

abayamento [1]: CT [1]. *Sen falla, este cõsello he m[a]o et astroso et uergonçoso, et será grand **abayamento** et grã cõfondemento a todos (CT, 274.13-14).*

Ⓢ: XIII

Ⓤ: abaixamento

↳: abaixamento.

abastamento [1] (< *abastar* + *-mento*) *subst. masc.* ‘**abastecemento**’

abastamento [1]: CT [1]. *Et parade mētes cõmo seia moyto agiña acorrida per uós de vjño et de fariña et de*

*carne et de çeuada et que aja **abastamento** das outras cousas que mester ouuer (CT, 109.7-9).*

Ⓢ: XIII

Ⓤ: abastar; basteçemento, bastimento, abastança.

↳: abastamento [pouco usado → abastecemento].

abondamento [7] (< *abondar* + *-mento*) *subst. masc.* ‘**abundancia**’

abondamēto [1]. MS [1]. “*Abondamēto de camelos te cobrira et [de] dormedarios de Madiã et d’Afam*” (MS 216).

auondamento [2]. CT [2]. *Et deulles grand algo et grã **auondamento**, por que senpre uiuessem onrradament (CT, 246.103). | Et así me tollische todos aqueles de [que] me desche **auondamento** en quanto te pagasche (CT, 401.33-34).*

avondamento [1]: CSM [1]. *Pois lle tod’ esto feit’ ouve, mui gran demostrança / fez y a Madre de Deus, que d’ oyo semellança / correu daquela omage grand’ **avondamento**, / que ficasse deste feito por renenbramento (CSM 34.35-38).*

Ⓢ: XIII

Ⓤ: abundancia

↳: abondamento

**acabamento [4] (< acabar + -mento) subst.
masc. ‘acabamento, fin’**

acabamento [4]. AT [2]. *As findas som cousa que os trobadores sempre usaron de poer en **acabamento** de sas cantigas pera concludirem e acabarem melhor e<m> elas as razones que disserom nas cantigas, chamando-lhis “fi<n>da” porque quer tanto diz<er> come **acabamento** de razom (AT IV.4.1-5). || CT [2].* *Et sabede que desto ño faleçerá, et tēruos á ende uerdade en todo, mays esto será grã puridade ata que este pleito aia **acabamento** (CT, 263.15-16). | Écuba fuj moy leda et pensou cōmo este feyto ouuese **acabamento** (CT, 341.3).*

Ⓢ: XIII

Ⓤ: acabamento

↳: acabamento

**acaesçemento [3] (< acaescer + -mento) subst.
masc. ‘acaecemento, suceso inesperado’**

acaesçemēto [1]. CT [1]. *Mays, cō todo esto, estonçe ño estaua a batalla partida, ate durará a boaandança aos troyãos et o mao **acaesçemēto** aos gregos (CT, 132.47).*

acaesçemento [1]. CT [1]. *Et el cōtoulles todo cōmo andara, et o **acaesçemento** que ouuo cō as gentes cō que lidou, et en cōmo en essa peleia matou Cateutranes, rrey de Mersa (CT, 109.18-19)*

acaesçementos [1]. CT [1]. *Et aquela noyte forō todos moy ledos et moy preçados, porque ouueron moytos bōos **acaesçementos** en aquela batalla, et vençerá seus ãemjgos, et vendérãlles caramente as saña que lles auj[ã] (CT, 313.31)*

Ⓢ: XIV

Ⓤ: acontecemento.

↳: acaecemento.

**acapelamento [2] (< acapelar + -mento) subst.
masc. ‘matanza’**

acapelamento [2]: CT [2]. *Desy, ajuntárõse todos, et alý se cōmeçou hũ torneo et hũ **acapelamento** tã cruu et tã sen piadade que esto sería hũa grã marauilla de contar (CT, 288.16-17) | Et começou o torneo a creçer*

*tãto, et a seer o **acapelamento** tã grande, et a uolta et os braados et os alaridos et os sōos dos cornos et das tronpas tã grandes et tã esquiuos que ome ño se podía oýr, ñe sabía des i parte (CT, 326.16-17).*

Ⓢ: XIV

Ⓤ: -

↳: acapelamento

**acollemento [3] (< acoller + -mento) subst.
masc. ‘refuxio, amparo’**

acollemento [3]: CT [3]. *Mays çerto uos sōo que este uos será padre et guarda et **acollemento**, et por ende enuiade por el, et rreçebédeo por señor et por uosa cabeçeyra (CT, 457.22-23) | Et hũa cousa creede por uerdade, que uso coñosco moy ben et que ey moy grã sabor de uso poder achar en lugar hu uos eu podesse dar galardón do bōo **acollemento** que nos aquí fezeistes, que uós auedes dita hũa tal palaura que uso seerá rretrahuda de moytos altos senores (CT, 105.7) | Mays o **acollemento** er[a] tã grand et a presa por entrar que muytos y morrerã se ño fora porlo ardimento et esforço del rrey Priamos et daqueles que ma[n]teuerō o torneo et defenderō a entrada (CT, 253.36)*

Ⓢ: XIV

Ⓤ: acollemento

↳: acollemento.

**acorrimento [1] (< acorrer + -mento) subst.
masc. ‘socorro’**

acorrimento [1]: CSM [1]. *Os do batel a remar / se fillaron sen tardar / per sse da nav’ alongar / e fugir dos escarmentos, / de que oyran falar, / dos que queren perfiar / sen aver **acorrimentos** (CSM 33.39-45).*

Ⓢ: XIII

Ⓤ: acorrimento

↳: acorrimento

**acostamento [1] (< acostar + -mento) adv.
‘estipendio dado polo señor feudal por prestar servizos; acto e/ou efecto de acostar’**

acostamento [1]. CT [1]. *et, se os troyãos perderẽ, estonçe perderã seu ben et seu esforço et seu*

7. Dicionario de afixos do galego medieval

mâtêemento et seu castelo et seu defendemento; et alý peresçerá, et perderá todo o anparamento et acostamento et fiança et aujuamento; et alý peresçerá seu ardimento todo (CT, 153.29-32).

⌚: XIV

⤵: acostamento

⤴: acostamento

adevinhamento [1] (< adivinhar + -mento)

subst. masc. ‘acto e/ou efecto de adiviñar’

adeuinamentos [1]. CT [1]. *et outrosý entenderã porlos adeuinamentos et porlas propheçias que os dioses auíã yra et saña, et se este cõsello nõ tomase que perderian quanto ãno mũdo auíã (CT, 384.16-18).*

⌚: XIII

⤵: adivinhaciõn, adivinha

⤴: adiviñamento

afazemento [1] (< afazer + -mento) subst. masc.

‘amizade, relacións ilícitas; reparaciõn’

afazemento [1]. CT [1]. *Don Achilles et Colcos nõca se virã senõ estonçe en aquel tenplo; may, poys que sse virõ, atan[t]o andarõ falando et dizẽdo de hũ et do al que falarõ tã grã afazemento entre ssy que sse descobrirõ tõdaslas poridades que sabiã e to por que alý vẽerã (CT, 93.4-5).*

⌚: XIII

⤵: afacemento

⤴: afacemento

aficamento [1] (< aficar + -mento) subst. masc.

‘violencia, fatiga, traballo’

aficamento [1]. CT [1]. *Et esto he grã marauilla, que caualeyro tã ardido fosse chegado por aficamento d’amor a tã grã couardiçe (CT, 215.21)*

⌚: XIII

⤵: aficar.

⤴: aficamento

ajuntamento [2] (< ajuntar + -mento) subst.

masc. ‘acto e/ou efecto de ajuntar; reuniõn, assemblea, xuntanza’

ajuntamento [2]. CT [1]. —*Senores, ¿Qué cõsello fuj este que tomastes, ou que ajuntamento fuj este que contra m̃ fezestes pera me matar? (CT, 437.4) || CSMI [1]. Et en este tenpo foi feito concilio et ajuntamento de saseenta et sete obispos enna cibdade de Tolledo, reinante o glorioso rei Recaredo, enno qual concilio foi o dito don Diego, que foi o segundo obispo de Iria (CSMI II.2.6.9-11).*

⌚: XIII

⤵: juntamento (vid. infra).

⤴: axuntamento.

alongamento [1] (< alongar + -mento) subst.

masc. ‘alongamento, tardanza’

alongamento [1]. CT [1]. *Desý gisarõsse ben de quanto mester aujã et, sen outro alongamento, forõ buscar al rrey Cãstor et el rrey Polus, ata que os acharõ (CT, 22.6-7)*

⌚: XIII

⤵: alongamento

⤴: alongamento.

anparamento [2] (< amparar + -mento) subst.

masc. ‘acto e/ou efecto e amparar’

anparamento [1]. CT [1]. *et, se os troyãos perderẽ, estonçe perderã seu ben et seu esforço et seu mâtêemento et seu castelo et seu defendemento; et alý peresçerã, et perderã todo o anparamento et acostamento et fiança et aujuamento; et alý peresçerã seu ardimento todo (CT, 153.29-32)*

emparament’ [1]. LP [1]. *Joan Soares, nunca vi chamada / molher ama, nas terras u andei, / se por emparament’ ou por soldada / non criou mes, e mais vos ãn direi: / enas terras u eu soia viver, / nunca mui bõa dona vi tecer, / mais vi tecer algũa lazerada (LP 85,11).*

⌚: XIII

⤵: amparo

⤴: amparamento

apoderamento [2] (< apoderar + -mento) subst.

masc. ‘acto e ou efecto de apoderar(se)’

apoderamento [2]. LP [2]. *Na tenda non ficou pano / nen cordas nen guarnimento / que toda non foss'a dano, / pelo **apoderamento** / da Meestra, que, tirando / foi tanto pelo esteo, / que por esto, com'eu creo, / se foi toda espeçando (LP 118,11). | que toda non foss'a dano, / pelo **apoderamento** (LP 118,11).*

Ⓢ: XIII

Ⓤ: **apoderamento**

↳: **apoderamento**

ardimento [10] (< arder + -mento) subst. masc. 'coraxe, valentía'

ardimento [10]. LT [1]. *E os das amẽas que catavan, quando viron mantee[n]ça de Lançarot e o seu **ardimento**, e viron a mantee[n]ça dos IIIº cavaleiros, disseron que nunca tal cavaleiro vira como aquel (LT X.165-168). || CT [9]. Et alý pon o home toda sua força et todo seu poder et seu **ardimento** et seu esforço, et faz quanto fazer pode por uẽçer ou por anparar (CT, 28.14) | Et a proheza et o **ardimento** que en uós jaz me faz auer grã pauor (CT, 121.42) | Et poys que Troylos sobeu en seu caualo, ben mostrou aos gregos que foy forte cobramento dos seus, ca logo essa ora, per força et per **ardimento**, rronperõ toda a pressa (CT, 127.164) | et Pares outrossý, que era moy bon caualeyro, et os outros que erã seus yrmãos bastardos, que seu padre ouuera de gaãça, que o fezeron moy be naquela uez et que derõ moytas feridas et que fezeron moytos **ardimentos** onde ouueron aquel día moy gra prez (CT, 134.38). | Et alý fezeron grãde **ardimento** et fezerõlles moy grã dãno, en maneyra que nehũ nõ podía agillar caualo per aquel lugar que morto nõ fosse (CT, 134.42-43) | et uirõ outrossý os outros que ante ssey estauã cobrar en sua força et en **ardimento**, cõmo aqueles erã moy bõos caualeyros et cõbatedores, forõ desmayados et espantárõsse jaquanto (CT, 136.55) | et, se os troyãos perderẽ, estonçe perderã seu ben et seu esforço et seu mãtẽmento et seu castelo et seu defendemento; et alý peresçerã, et perderã todo o anparamento et acostamento et fiança et aujuamento; et alý peresçerã seu **ardimento** todo (CT, 153.29-32). | Ca, se Éutor uiuera, porla sua grã franqueza et porlo seu entendemento et **ardimento** fora senpre Troya*

*defenduda de quantos ãno mũdo fosem (CT, 240.9). | Mays o acollemento er[a] tã grand et a presa por entrar que muytos y morrerã se nõ fora porlo **ardimento** et esforço del rrey Priamos et daqueles que ma[n]teuerõ o torneio et defenderõ a entrada (CT 253.36).*

Ⓢ: XIII

Ⓤ: **ardimento**

↳: **ardimento**

assessegamento [1] (< assessegalar + -mento) subst. masc. 'sosego'

assessegamento [1]: CSM [1]. *Prol sua nunca fezeron | omes coma nos faremos / en fazer vosso mandado, | e demais que seeremos / vosqu' en **assessegamento**, | por que pois non temeremos / enquisas de mascarade, | que contra todos reganna (CSM 386.25-28).*

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

↳: **asosegamento**

astragamento [2] (< astragar + -mento) subst. masc. 'destrución, devastación'

astragamento [2]. CT [2]. *Et coyda agora uosso señor vengar seu despeyto et prender uĩgança do padre que lle matamos et do rroubo et **astragamento** que lle fezemos en sua terra (CT, 23.23) | Et alý ouuo tã grã dãno et tã grãde **astragamento** que, per força, os troyaos ouueron a tornar as costas, querendo ou nõ (CT, 231.94).*

Ⓢ: XIV

Ⓤ: **estrageo**

↳: **estrageamento**

atreuimento[4] (< atrever + -mento) subst. masc. 'ousadía'

atreuemento [1]. CT [1]. *¿Et cõmo fuste ousado ou per cujo cõssello ou quen te mãdou que tã grande **atreuemento** fezesses et tã grã sandiçe? (CT, 23.15-16).*

atreuemento [1]: CSM [1]. *Gran dereit' é que fill' o demo por escarmento / quen contra Santa Maria filla **atreuemento** (CSM 34.3-4).*

7. Dicionario de afixos do galego medieval

atreviment' [2]. *LP* [2]. *Eu que a amo mais ca min, / fig' est' atreviment' al / u lhi dixे este meu mal; / mais pero, pois me d'ela vin, / nulh'omen non lh'ar disse ren / senon con que lhi fosse ben (LP 47,14). | Eu que a amo mais ca min, / fig'est'atreviment'al / u lhi dixе este meu mal; (LP 47,14).*

⊕: XIII

⊖: -

↪: atrevimento

auiuamento [1] (< avivar + -mento) subst. masc.

'destrución, devastación' 'estímulo'

aujuamento [1]. *CT* [1]. *et, se os troyãos perderẽ, estonce perderã seu ben et seu esforço et seu mãtẽmento et seu castelo et seu defendemento; et alý peresçerã, et perderã todo o anparamento et acostamento et fiança et aujuamento; et alý peresçerã seu ardimento todo (CT, 153.29-32)*

⊕: XIV

⊖: -

↪: avivamento

bastecemento [1] (< bastecer + -mento) subst. masc. 'acción ou efecto de bastecer'

bastecemento [1]: *CT* [1]. *Pero sua entẽçõ he que nós que comamos et guastemos tódaslas cousas do bastecemento que tẽemos et perlo que deuemos gorir (CT, 188.7-9).*

⊕: XIV

⊖: bastecer...; abastamento, bastimento.

↪: abastecemento.

bastimento [2] (< bastir + -mento) subst. masc. 'acción ou efecto de bastecer'

bastimento [2]: *CSM* [1]. *Hũa nav' ya per mar, / cuidand' en Acre portar; / mas tormenta levantar / se foi, que os bastimentos / da nave ouv' a britar, / e começou-ss' afondar / con romeus mais d' oitocentos (CSM 33.15-21). || CT* [1]. *mays, cõ todo esso, nós os tẽemos ja guastados et apressurados de maa gisa, ca lles tẽemos tomados os portos, en maneyra que lles nõ pode entrar bastimento nehũ de armas, nẽ de ujãdas, nẽ de outra cousa que lles cõpra (CT, 293.18-20).*

⊕: XIII

⊖: bastir; abastamento, bastecemento.

↪: abastecemento.

casamento [15] (< casar (+ -mento) subst. masc. 'voda'

casamento [12]. *LP* [8]. *Fernan Diaz é aqui, como vistes, / e anda en preito de se casar; / mais non pod' ó casamento chegar / -d'ome o sei eu, que sabe com' é; / e, por aver casament', a la fe, / d' ome nunca vós tan gran coita vistes (LP 16,10). | E por end' anda vestid' e loução / e diz que morre por outra molher; / mais este casamento que el quer, / d' ome o sei eu que lho non daran; / e por este casamento d' el, de pran, / d'ome atal coita nunca viu cristão (LP 16,10). | Ca d'Estorga ata San Fagundo / don'á que á de Don Fernando torto, / ca por outro casamento anda morto, / d'ome o sei eu, que o sabe ja; / e se este casament' el non á, / d' om' atal coita nunca foi no mundo (LP 16,10). | Ali u comigo falou / do casamento seu e d'al, / en que mi falou muit'e mal, / que de razões i mostrou / per que lhi trobasse! Non quis, / e fiz mal por que o non fiz (LP 25,130). | Donzela, quen quer que poser femença / en qual vós sodes e de que logar, / e no parecer que vos Deus quis dar, / entender pode, quant' é mia crrença, / que, pois vos queren juntar casamento, / non pod' aver i nen un partimento / se non se for per vossa negrigença (LP 30,11). | Pois sodes tan ben casado, / non devedes i al dizer, / mais a Deus muito agradecer / casamento tan onrado; / ca, pera vós, pois que vos dan / gran preço d'ome de bon sén, / é ela, u á todo ben, / filha d'algo, e ben de pran (LP 30,33). | mais non pod'ó casamento chegar / -d'ome o sei eu, que sabe com' é; (LP 16,10). || CSM* [2]. *Outro dia de mannã | fezeron log' eles vïir / o crerig'; e el de grado | vëo y e foi-lles pedir / sa filla por casamento, | e prometeu-lles sen falir / que lle daria en arras | gran riqueza que avia (CSM 125.68-71). | E do que mais falavan / per que sse mais alegrasse / era de cómo ll' achavan / casament', e que casasse, / e razões lle mostravan / muitas que o outorgasse; / mais a el non lle prazia (CSM 132.45-51). || CT* [2]. *Et maldezía a Elena et a quantos o casamento fezeran (CT, 51.17). | Señor, ¿quen criará,*

ou quen armará, ou quen fará os **casamentos** grãdes et as soldadas, ou quen seyrá a rreçeber os estraños et fazerlles onrra, ou que será de nós desasperados, ou quen nos defenderá ou vingará? (CT, 238.12).

casament' [3]. LP [3]. Fernan Diaz é aqui, como vistes, / e anda en preito de se casar; / mais non pod' ó casamento chegar / -d'ome o sei eu, que sabe com'ê; / e, por aver **casament'**, a la fe, / d'ome nunca vós tan gran coita vistes (LP 16,10). | Ca d'Estorga ata San Fagundo / don' á que á de Don Fernando torto, / ca por outro casamento anda morto, / d'ome o sei eu, que o sabe ja; / e se este **casament'** el non á, / d'om' atal coita nunca foi no mundo (LP 16,10). | Bon **casament'** é, pero sen gramilho / ena porta de ferr', ùa tendeira; / e direi-vos com' e de qual maneira: / pera ricome, que non pod' aver / filho nen filha, podê-l'-á fazer / con aquela que faz cada mes filho (LP 79,10).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: casamento

↪: casamento (→ voda).

castigamento [1] (< *castigar* + *-mento*) *subst.*

masc. 'consello, admonestación'

castigamento [1]: CSM [1]. Loemos seu cousimento, / conssell' e **castigamento**, / seu ben, seu ensinamento / e sass graças mui grãdas (CSM 140.19-22).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: castigo

↪: castigamento

cobramento [1] (< *cobrar* + *-mento*) *subst.*

masc. 'reforzo'

cobramento [1]. CT [1]. Et poyz que Troylos sobeu en seu caualo, ben mostrou aos gregos que foy forte **cobramento** dos seus, ca logo essa ora, per força et per ardimento, rronperõ toda a pressa (CT, 127.164).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: recobramento

↪: cobramento

concebemento [3] (< *cobrar* + *-mento*) *subst.*

masc. 'acción ou efecto de concibir'

cõcebemento [1]. MS [1]. —Aquel que criou o çeo et a terra, fez da Virgêe fillar carne sen **cõcebemento** de ome por lo seu santo espartimento (MS 123).

cõcebemêto [2]. MS [2]. —Aquel que ênas fauas faz naçer os gurgullos et ênas aruores os vermêes sen ajuda de nîgê, et os peixes et as abellas et moytas serpentes sen **cõcebemêto** de macho et faz delas fazer criança (MS 123). | Et aquel que o primeiro omê segundo ja dixeu, fez naçer sen **cõcebemêto** d'outro ome ligeiramente pode fazer naçer o seu fillo, que fose home et que naçese do ventre da Uirgêe sen semente d'outro omê (MS 124).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: concebimento

↪: concebemento

cofondemento [2] (< *confonder* + *-mento*) *subst.*

masc. 'destrución, confusión, condena'

cõfondemento [1]. CT [1]: Sen falla, este cõsello he m[a]o et astroso et uergonçoso, et será grand abayxamento et grã **cõfondemento** a todos (CT, 274.13-14)

cofondemento [1]. CT [1]: Este caualeyro he nossa chaga et nosso **cofondemento**, ca el mata quantos acha en derredor de ssey et cousa do mûdo nõ rreçea, nõ topa en lugar que seia que todos nõ fugan ant'el, ca tódoslos faz mudar et per força leixar o cãpo (CT, 234.45)

Ⓢ: XIII

Ⓤ: cofondemento

↪: cofondemento

comprimto [7] (< *comprir* + *-mento*) *subst.*

masc. 'acto de cumprir, cousas necesarias; satisfacción'

cõprimto [2]: CT [2]. Et nós fomos ia delles maltreytos et agora seremos uêçedores, ca auemos ardidos caualleyros et grã **cõprimto** de quanto mester auemos (CT, 26.19)

cõprimto [1]: CT [1]. Destas pedras ouuo en esta cámara grã **cõprimêto** (CT, 208.7)

comprimto [4]: AT [2]. E taes i houue que as fezerom sem findas, pero a finda é mais **comprimto**

7. Dicionario de afixos do galego medieval

(AT IV.4.11-12). || **CSM** [2]. *Pois que a sacou daly, manteneite lavou-a / con auga e log' enton a ssa casa levou-a, / E en bon logar a pos e fez-lle **comprimento** / de quant' ouve de fazer por aver salvamento (CSM 34.30-33). | E des i ar cuidou logo | de meter y gran convento / de monges, se el podesse, | ou cinquenta ou cento; / e per que mui ben vivessen | lles daria **comprimento**, / e que por Santa Maria | servir seria y frade (CSM 45.31-34). || E como vos ja dixi do dobre, outrossi o mozdobr' en aquela guisa e per aquela maneira que o meterem en ùa cobra, assi o deve<m> de meter nas outras e na fñda, pera ser mais **comprimento** (AT IV.6.3-6).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: **comprimento**

Ⓜ: **comprimento**

conhocemento [1] (< *conhoscere* + *-mento*) **subst. masc.** 'acto ou efecto de coñecer'

conhocemento [1]: **CSMI** [1]. *Et porquanto a Espana ainda non avia **conhocemento** algũu da fe de Jhesu Christo, a como quer que ende en vida viera predicar o santo Apostollo et non podera converter salvo hũu, segun diz o mestre Belet, ca era poblada et senorada a terra porlos gentiis (CSMI II.2.1.1-4).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: **coñecemento**

Ⓜ: **coñecemento**

consintimento [4] (< *consintir* + *-mento*) **subst. masc.** 'acto ou efecto de consentir'

cõsintemento [1]. **CT** [1]. *Quando ueu el rrey Acastus que seus fillos auia perdudos et que nõ ficaua y outro herdeyro que mãtoutesse o rreyno, logo, sen mays tornar cõsello de parent nõ d'amigo que ouuese, et sen **cõsintemento** das gentes do rreyno, dou[o] logo a Pirius, seu bisneto, et fẽzoo seõor des i et do rreyno de quanto y auia (CT, 501.5).*

cõsintimento [1]. **CT** [1]. *nẽ foy rreçebudo por caudillo per **cõsintimento** de todos (CT 150.19).*

consintimento [2]. **CSMI** [2]. *Mais el rei don Afonso defendeu ao dito don Pero enno bispado por tempo de dous anos sen **consintimento** da Seen Apostolica*

(**CSMI** V.5.1.25-26). | *Et despois, enno outro concilio celebrado en Leon porlo cardeal Renorio, que despois foi papa chamado Pascasio, foi desposto o dito don Pero do bispado que asi ouvera sen **consintimento** da Seen Apostolica et contra dereito (CSMI V.5.1.26-29).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: **consentimento**

Ⓜ: **consentimento**

corregemento [1] (< *corregere* + *-mento*) **subst. masc.** 'reparación, emenda'

corregemento [1]. **CT** [1]. *¿que **corregemento** á auer, senõ a quen faz mal, fazerlle outro? (CT, 22.18)*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: **correxemento**

Ⓜ: **correxemento**

cousimento [19] (< *cousir* + *-mento*) **subst. masc.** 'vontade, agrado, pracer'

cousiment' [4]. **LP** [4]. *Que **cousiment'** ora fez mia senhor / que me non quis leixar morrer d'amor! / Ca ja, entanto com' eu vivo for, / averei sempre que lhi agradecer; / ca me mostrou o seu bon parecer, / e non me quis leixar d' amor morrer! (LP 47,26). | E mia senhor, sei eu guardar outren, / e a min, que mi avia mais mester, / non sei guardar; e se me non valver / escontra vós, mia senhor, outra ren, / non mi á min prol, quando me prol non ten / **cousimento**, que me valer devia, / e mia senhor. Vel, por sancta Maria, / pois Deus non quer que eu faça cordura, / fazed' i vós **cousiment'** e mesura! (LP 115,6). | Que **cousiment'** ora fez mia senhor / que me non quis leixar morrer d'amor! (LP 47,26). | pois Deus non quer que eu faça cordura, / fazed' i vós **cousiment'** e mesura! (LP 115,6).*

cousimento [15]. **LP** [15]. *Se vos prouguess', Amor, ben me devia / **cousimento** contra vós a valer, / que mig' avedes filhada perfia / tal que non sei como possa viver / sen vós, que me tẽedes en poder / e non me leixades noite nen dia (LP 45,3). | Ca, coido-m' eu, de demandar / que non pode ja mais seer / o por que ome a seu poder / serv' e se non trabalha d' al. / Se ali **cousimento** val, / ou i conhocença non fal, / ¿que á i pedir que fazer? (LP 47,24). | Senhor, perdud' ei por*

vós ja o coraçon / e sabor do mundo que soia eu aver. / Sei que contra vós nulha ren que me non val, / nen Deus, nen Amor, nen **cousimento**, nen al, / nen a vossa mesura, nen vosso conhocer: / e pois assi é, praz-mi con mia morte, ca non / ei eu ja nunca d' aver per vós d' este mund' al (LP 104,8). | Ben deviades, mia senhor, / de min **cousimento** prender; / e pois vo-lo Deus faz aver, / e quantas outras cousas son, / çen que tēdes por razon / de me leixar morrer d' amor / e me non queredes valer? (LP 109,1). | Por én, senhor, **cousimento** seria / e mesura grand', jassi Deus m' ampar! / de mi fazerdes vós ben algun dia, / pois tanto mal me fazedes levar. / E se mi ben fezessedes, senhor, / sabed', a vós x' estaria melhor; / e de mais Deus vo-lo agradecería (LP 115,4). | E mia senhor, sei eu guardar outren, / e a min, que mi avia mais mester, / non sei guardar; e se me non valver / encontra vós, mia senhor, outra ren, / non mi á min prol, quando me prol non ten / **cousimento**, que me valer devia, / e mia senhor. Vel, por sancta Maria, / pois Deus non quer que eu faça cordura, / fazed' i vós **cousiment'** e mesura! (LP 115,6). | Se vos doerdes do meu mal / por Deus, por que vo-lo roguei, / vós, que eu sempre desejei, / des aquel dia 'n que vos vi; / **cousimento** faredes i, / se vos doerdes do meu mal (LP 123,6). | E non depart' en ren, de que se vença, / pero lh' outro aguisado falar; / e verveja, u se dev' a calar, / e nunca diz verdad', u mais non mença; / e, u lhi peden **cousimento**, fal; / pero é mans', u dev'a fazer al / e, u deve sofrer, é sen sofrença (LP 71,6). | Perden-se lavradores nas cidades, / porque non an omen que os defenda: / nen lavran vinhas nen lavran erdades, / nen ar tēe per u se pagu' a renda. / Perden-s' as onras sen mais **cousimento** / / prez e mesura, vejo-os neicedades (LP 94,13). 1 Se vos prouguess', Amor, ben me devia / **cousimento** contra vós a valer, (LP 45,3). | Se ali **cousimento** val, / ou i conhocença non fal, (LP 47,24). | nen Deus, nen Amor, nen **cousimento**, nen al, / nen a vossa mesura, nen vosso conhocer (LP 104,8). | Ben deviades, mia senhor, / de min **cousimento** prender; (LP 109,1). | Por én, senhor, **cousimento** seria / e mesura grand', jassi Deus m' ampar! (LP 115,4). | **cousimento** faredes i, / se vos doerdes do meu mal. (LP 123,6).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: -

Ⓤ: **cousimento**

defendemento [6] (< defender + -mento) adv. 'acto e/ou efecto de defender; defensa'

defendemēto [1]. MS [1]. Et por lo seu **defendemēto** gardoo deles en seys legoas que apos[el foron] correndo (MS 196).

defendemento [5]. CT [5]. Alý rreçeberō os gregos grã dano et grã perda et grã pesar, ca moyto era bon caualeyro et amado et preçado deles, et era tiúdo por **defendemento** et por escudo de sua liñagē (CT, 152.173) | et, se os troyãos perderē, estonce perderā seu ben et seu esforço et seu mātēemento et seu castelo et seu **defendemento**; et alý peresçerā, et perderā todo o anparamento et acostamento et fiança et aujuamento; et alý peresçerā seu ardimento todo (CT, 153.29-32) | Et des oiemays sōo uosso quito et quero fazer todo aquele que de uós mādardes et por bē touerdes, ca sōo en uosso poder et nō aio outro **defendemento** cōtra uós, nē atēdo outro ben senō o uosso (CT, 216.32). | Et este he o seu **defendemento** et o seu guardamento et o seu bem (CT, 406.24) || **MS [1].** mais foy por la grraça et por lo **defendemento** do apostolo Santiago gardado (MS 196). || **CSMI [1].** Et aqui o papa, por devaçon do apostolo Santiago, tomou totalas egllejas et donações que perteescian à dita Eglleja de Santiago so proteiçon et **defendemento** sa santa Seen Apostollica (CSMI VI.6.3.30-32).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: **defensa**Ⓤ: **defendemento**

delongamento [1] (< correger + -mento) subst. masc. 'demora'

delongamento [1]: CSM [1]. Que passou o mar en salvo | sen neun detēemento, / ca enquanto per el foron | *sempr'* ouveron muy bon vento; / e des que foron Acre, | sen outro **delongamento** / foron veer o Sepulcro | no tempo da caentura (CSM 383.26-29).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: **delonga**

↳: delongamento

departimento [1] (< *correger* + *-mento*) *subst. masc.* ‘reparación, emenda’

departimento [1]: CSM [1]. *ESTA É DE LOOR DE SANTA MARIA, DO DEPARTIMENTO / QUE Á ENTRE AVE E EVA* (CSM 60.1-2).

Ⓜ: XIII

↳: departición

↳: departimento

desfalecemento [1] (< *desfalecer* + *-mento*) *subst. masc.* ‘reparación, emenda’

desfalecemento [1]. CT [1]. *A enueia he de tal maneyra et tal natura que do bem ha poder de fazer mal, et muda a paz en guerra, et a alegría en tristeza, et da uerdade faz mētura, et da apustura fealdade, et se algũa cousa uee en que aia algũ *desfalecemento*, aquel he o seu prazer e to seu bē, et alý traua et alí está quanto pode* (CT, 382.4).

Ⓜ: XIII

↳: desfalimento

↳: desfalecemento

desherdamento [2] (< *desherdar* + *-mento*) *subst. masc.* ‘acto de desherdar’

deserdamento [1]. CT [1]. *Et cōmoquer que muyto pesase a Píro do *deserdamento* de Peleus, muyto mays lle pesou quando aquisto oýo* (CT, 495.15).

desherdamēto [1]. CT [1]. *¡Ay, çidade rrica et noble, que *desherdamēto* et que coyta et que mal sobre tj uē!* (CT 148.22).

Ⓜ: XIII

↳: -

↳: desherdamento

deshonramento [1] (< *deshonrar* + *-mento*) *subst. masc.* ‘deshonra’

desonrramento [1]. CT [1]. *Et esto lles he bōaestança, que cō grã coyta que ven ao home, ou cō gerra, ou cō proueza, ou *desonrramento*, lle poden coñosçer pera*

quanto he, ou quanto ual, ou se he bōo, ou se he mao (CT, 52.14).

Ⓜ: XIII

↳: deshonra

↳: deshonramento

destruimento [12] (< *destruir* + *-mento*) *subst. masc.* ‘acto e ou efecto de destruír’

destruimēto [1]. CT [1]. *Et, sen falla, eu nũca tã grã *destruimēto* nē tã grã dāno uj por moller cōmo a uós uēo por esta, et uē de cada día* (CT, 399.10).

destruimento [1]. CT [1]. *Et todos andauã entre si dizendo et adeuinando que aquel sinal mostraua *destruimento* et cōfusióm* (CT, 409.13)

destruimento [2]. CT [4]. *Et se alá formos, fazerlles emos tal dāno et tal *destruimento* en sua terra, ante que nos ende partamos, ca ja pera senpre será rretrahudo per todo o mũdo* (CT, 29.34) | *Quando Éytor andaua fazēdo o grã *destruimento** (CT 141.64). | *Et alý sse começou o sseu grã *destruimento* et a sua grã perda* (CT 219.16). | *nē de os querer leixar sen grã *destruimēto* deles* (CT 304.8). | *et mays me ualrria ja morrer que nō ueer a coyta et o *destruimento* que ueio et ueerey d'aquí endeāt sobre Troya et sōbrelos naturaes d'y* (CT 148. 21).

destruimēto [1]. CT [1]. *Mais bē creo que nō ueem esto que eu ueio, ca esto he hũa rrazó de grã *destruimēto** (CT, 272.20).

destruimento [1]. CT [1]. *Et todo este *destruimento* uso ueio por hũa moller soa* (CT, 399.10).

destruimento [2]. CT [2]. *Quando Troylo ueu o grã dāno et o grã *destruimento* que Achilles fazia ãnos troyaos et cōmo lles uendia carament o s[*ojo*]r[*n*]a[*m*]en[*to*] que (lle) fezer[*a*], ca sen falla, mays de mill caualeyros perderã os corpos perla sua vijnda, nōno podó mays sofrer* (CT, 319.24). | *Quando Troylo ueu o grã dāno et o grã *destruimento* que Achilles fazia ãnos troyaos et cōmo lles uendia carament o s[*ojo*]r[*n*]a[*m*]en[*to*] que (lle) fezer[*a*], ca sen falla, mays de mill caualeyros perderã os corpos perla sua vijnda, nōno podó mays sofrer* (CT, 319.25)

destruimento [1]. CT [1]. *¡Ay, Deus, que grã perda et que grã destruymento de todos seus amigos et del meesimo (CT, 258.12).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: destroimento

↪: destrución

detẽemento [6] (< detẽer + -mento) subst. masc. ‘acto e ou efecto de deter’

detẽemento [5]. CSM [1]. *Que passou o mar en salvo | sen neun detẽemento, / ca enquanto per el foron | sempr’ ouveron muy bon vento; / e des que foron Acre, | sen outro delongamento / foron veer o Sepulcro | no tempo da caentura (CSM 383.26-29). || CT [4].* *sen outro detẽemento (CT 3.42). | et que por esta rrazõ fora seu detẽemento (CT 112.9). | Pois que Ayas Talamõ estou ouuo dito, logo, sen outro detẽemento, ferirõ os caualos das esporas, et fõrõse tã fortemet que a terra estremeçia so seus pees (CT, 280.22-23). | Mais porque uso seria grã detẽemento (CT 367.15).*

deteemento [1]. CT [1]. *Et logo, sen deteemento nihũ, fezo chamar seus uasalos, et dísolles assý (CT, 276.4).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: detença

↪: detenemento

deitamento [1] (< deytar + -mento) subst. masc. ‘acto e/ou efecto de deitar’

deytamento [1]. CT [1]. *Tódoslos sabedores do rreyno diserõ entõçe que aquel soño mostraua grãde yra et grã doo et grã desonrra et deytamento do rreyno, et que sobre tódaslas cousas guardase bẽ seu corpo des eu fillo, ca cõ este o ameçaqua os oño que soñara (CT, 510.4)*

Ⓜ s. XIV

Ⓜ: -

↪: deitamento

enfadamento [2] (< enfadar + -mento) subst. masc. ‘acto de desherdar’

enfadamento [2]. LP [1]. *A quantos sabem trobar: / quero eu que ueiam o enfadamento / das trobas feitas, e, per Deus Nostro, / quen quanto ussa non*

pod’emprestar. (LP,). 2,5 AfEaCot [B970/V557] <Machado 913> || CT [1]: *Et tãtas erã y as feguras dos ueados et as outras marauillas que sería grã deteẽça de as cõtar todas et enfadamento de as oýr (CT, 208.10-12).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: enfado

↪: enfadamento

emparamento [1] (< enfadar + -mento) subst. masc. ‘acto de desherdar’

emparamento *se por emparament’ou por soldada / non criou mes, e mais vos én direi: (LP 85,11).*

Ⓜ: s. XIII

Ⓜ: amparo

↪: amparamento

enpeesamento [1] (< empeescer + -mento) subst. masc. ‘acto de empecer’

enpeesamento [1]. CT [1]. *Et por esto lles nõ ueõ enpeesamento, senõ os ollos // anbos (que) lle quebrarã ãna cabeça (CT, 411.24)*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

↪: empecemento

empeoramento [2] (< empeorar + -mento) subst. masc. ‘acto ou efecto de empeorar’

empeoramento [2]. CT [2]. *Por ende uos rrogo quanto posso que, en gisa façades este pleito et assý o começedes, que ao partir nõ aiades empeoramento nẽ desonrra, mays que ueñades ende onrrados (CT, 37.14). | Mais o corpo de Éutor estaua tã fresco et tã fremoso que en todo ese ãno nõ ouuo en el empeoramento nihũ (CT 257.8).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: empeoramento

↪: empeoramento / empioramento

ensinamento [3] (< ensinar + -mento) subst. masc. ‘ensinanza, boas maneiras’

7. Dicionario de afixos do galego medieval

ensinamento [3]: CSM [3]. *Quantos eran no logar / comezaron a loar / e “mercee” lle chamar, / que dos seus ensinamentos / os quisesse’ acostumar, / que non podessen errar / nen fezesen falimentos* (CSM 33.71-77). | *Pois que o judeu assi foi mort’ e confundido, / e o demo o levou que nunc’ apareçudo / foi, un crischão enton con bon ensinamento / a omagen foi sacar do logar barolento* (CSM 34.20-23). | *Loemos seu cousimento, / conssell’ e castigamento, / seu ben, seu ensinamento / e sass graças mui grãadas* (CSM 140.19-22).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: ensino

Ⓢ: ensinamento

entallamento [1] (< entallar + -mento) subst. masc. ‘entalle’

entallamento [1]: CSM [1]. *Quel maestr’ a omagen | fezo mui ben entallada / en semellança da Virgen | santa benaventurada, / ben feita d’entallamento | e depois mui ben pintada; / e pois pagou o maestr’ e | diss’: “Yd’ a bõa ventura”* (CSM 312.25-28).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: entalle

Ⓢ: entallamento

entendimento [35] (< entender + -mento) subst. masc. ‘acto e ou efecto de entender’

entêdemeto [8]. CT [7]. *segũdo meu entêdemeto* (CT 6.93). | *ca ela he mãssa et fremosa et de bõo entêdemeto et sen orgullo* (CT 21.11). | *Et assy fazẽ caualleros que an entêdemeto et queren gãañar prez en este mũdo* (CT, 52.12). | *segũdo seus entêdemetos* (CT 150.6) | *et leuõtousse Palamades en pe...*(CT, 150.8). | *Hvn día auẽo assy que, seẽdo tódoslos altos senores da hoste en hũ lugar ajuntados, por auer seu cõssello, ca en aquela sazõ ajuntáuãsse de cada día por buscar engeño ou arte cõmo podessen cofonder seus ãemjgos, et [dauã y] cada hũus seus cõssellos, segundo seus entêdemetos* (CT, 150.6). | *et partirõ suas azes per grã rrecado et per grãde entêdemeto* (CT 155.22). || MS [1]. *Et o moço tornãdo en seu entêdemeto* começou a dizer ante quantos y estauã en

coũo des dia [s]esta feira ora de terça que lle sayra a alma do corpo (MS 174).

entêdemêto [1]: MS [1]. *doendose mais que todos et fora coũo do entêdemêto* (MS 173).

entendimento [4]: AT [1]. *Pero como vus ja dixi, poden-o meter no mozdobre, porque dam em el <a> cada tempo seu entendimento* (AT V.1.11-12). || CSM [2]. *O ben que perdeu Eva / britand’o mandamento, / cobrou Santa Maria / per bõo entendimento* (CSM 320.29-32). | *D’entendimento mui grande, | este o segundo é; / aqeste Santa Maria | ouv’ en si, per bõa ffe, / por que fez dela sa Madre | Deus, e cabo dele ssé / nos çeos, onde sa graça | envia a nos acá* (CSM 418.13-16). || CT [1]. *Ca, se Êutor uiuera, porla sua grã franqueza et porlo seu entendimento et ardimento fora senpre Troya defenduda de quantos ãno mũdo fosem* (CT, 240.9).

entendement’ [1]: CSM [1]. *E ele assi as cambya | como lle ven a prazer, / ca segund’ é Deus e omen | e Rey, pode-o fazer; / Deus porque á gran vertude, | e Rey por seu gran poder, / e ome porque á siso, | entendement’ e rason* (CSM 382.6-9).

entendimento [19]: AT [13]. *Cantigas d’escarneo som aquelas que os trobadores fazem querendo dizer mal d’alguen en elas, e dizen-lho per palavras cubertas que hajan dous entendimentos, pera lhe-lo non entenderen... ligeiramente: e estas palavras chamam os clerigos “hequivocatio”* (AT III.5.1-5). | *E pero que alguns dizen que há i algũas cantigas de “joguete d’arteiro”, estas non son mais ca d’escarnho, nem ham outro entendimento* (AT III.5.7-9). | *Cantigas de maldizer son aquela<s> que fazem os trobadores <contra alguem> descubertamente: e<m> elas entrarãm palavras e<m> que queren dizer mal e nom aver<ãm> outro entendimento se nom aquel que queren dizer chãam<ente>. E outrossi a todas fazen dizer <f>* (AT III.6.1-5). | *<Estas cantigas> fazen-as das outras rimas, iguaes daquelas pera poderem caber no som; mais outra<s> daquela cantiga que seguem as devem de tomar, outra<s> mecer, <e> fazerem-lhe dar aquel entendimento mesmo per outra maneira* (AT III.9.15-18). | *E pera maior sabedoria pode<m>-lhe dar aquele mesmo ou outro entendimento per aquelas palavras mesmas: assi é a melhor maneira de seguir,*

porque dá ao refram outro **entendimento** per aquelas palabras mesmas, e tragem as palabras da cobra a concordarem com el (AT III.9.19-23). | E chamarom-lhe “ateudas” porque convem que a prestomeira palabra da cobra nom acabe <a> razom per fim, mais tem a prim<eir>a palabra da outra cobra que vem apos ela <...> de **entendimento** e fará conclusom (AT IV.3.3-6). | E toda a cantiga assi deve de ir ata a finda, e ali deve d’ensarrar e concluir o **entendimento** todo do que ante nom acabou nas cobras (AT IV.3.6-8). | “Mozdobre” é tanto come dobre quanto é no **entendimento** das palabras, mas as palabras desvairam-se, porque mudam os tempos (AT IV.6.1-3). | E porque se en algum deles começar a cantiga, non convem que depois falem no outro em aquela razom nem per aquel **entendimento**, se non se falar per outra razom ou en outro **entendimento**: ca en outra guisa discordaria o **entendimento** da razom da cantiga (AT V.1.6-10). | E nom vos posso esto mais declarar, senom como o cada um filhar en seu **entendimento** (AT VI.3.7). || **LP** [3]. todos an ben per oir e veer / e per **entendimento** e per falar, / mais a min, mia senhor, aven end'al, / ca por tod'esto me vej'eu andar / na maior coita que Deus quis fazer. (LP 96,4). | todos an ben per oir e veer / e per **entendimento** e per falar, (LP 96,4). | o rafeç'ome, a que Deus quer dar / **entendiment'**, en algüa sazom, (LP 64,22). || **CSM** [3]. Porque trobar é cousa en que jaz / **entendimento**, poren queno faz / á-o d'aver e de razom assaz, / per que entenda e sábia dizer / o que entend' e de dizer lle praz, / ca ben trobar assi s'á de ffazer (CSM B.3-8). | Poren direi un miragre, que foi gran verdade, / que fez en Costantinoble, na rica cidade, / a Virgen, Madre de Deus, por dar **entendimento** / que quen contra ela vay, palla é contra vento (CSM 34.5-8). | E poren creer devemos | que Deus conprida vertude / ést[e] e que del os santos | la an per que den saude / a aqueles que o creen; | e poren, se Deus m' ajude, / mui cegu' é d'**entendimento** | o que aquesto non vee (CSM 297.10-13).

entendiment' [2]: **LP** [1]. o rafeç'ome, a que Deus quer dar / **entendiment'**, en algüa sazom, / de querer ben a mui bõa senhor, / este non cuida fazer o peor (LP 64,22). || **CSM** [1]. E u fez ome apost' e mui bel / a que

deu **entendiment'** e razom, / muito foi; pero mais u pres paxon / polo salvar e morto mui cruel (CSM 423.51-54).

⊙: XIII

⊕: entendemento

↳: entendemento

enterramento [2] (< **enterrar** + **-mento**) **subst. masc. 'acto ou efecto de enterrar'**

enterramento [2]. **CSM** [1]. Ey-la no convento, / e el, non con cento, / no torneamento, / u morte prendia / mui perigoosa; / e [y] ouv' **enterramento** / na praça ervosa (CSM 195.103-109). || **CT** [1]. Et tiñao guardado pera si, mais eu creo que en outra parte será o seu **enterramento**, se el en poder for dos gregos (CT, 360.7).

⊙: XIII

⊕: enterro

↳: enterramento

enxaltamento [2] (< **enxaltar** + **-mento**) **subst. masc. 'exaltación'**

ẽxaltamento[1]. **CT** [1]. Et tiññano por grãde onrra et por grande **ẽxaltamento** (CT, 50.14).

enxaltamento [1]. **CT** [1]. Mays, señor, quérouos dizer hũ cõssello, porque pensso que he bõo: se me creer quixerdes, de tal gisa o cometamos que aiamos ende onrra, que ben sabedes uós que o feyto de armas he mayor de cuántoslos outros son, ca este he o mayor **enxaltamento** que ãno mũdo ha et o maytor abaixamento (CT, 28.10-13).

⊙: XIV

⊕: exaltación

↳: enxaltamento

esmaimento [1] (< **esmaiar** + **-mento**) **subst. masc. 'acto ou efecto de esmaiar, desmaiar'**

esmayamento [1]. **CT** [1]. Et tomarõ tã grande **esmayamento** que cousa ãno mũdo nõ podiã entender, et ia quiria leyxar o cãpo et desanpararse (CT, 328.25-27).

⊙: XIII

⊕: -

↳: desmaio

esparcemento [1] (< esparcir + -mento) subst. masc. ‘acto ou efecto de esparcir’

espartimento [1]. MS [1]. —*Aquel que criou o çeo et a terra, fez da Virgêe fillar carne sen cõçebemento de ome por lo seu santo espartimento (MS 123).*

Ⓜ: XIII

↳: -

↳: esparcemento

espedimento [2] (< despedir + -mento) subst. masc. ‘acto ou efecto de despedir, despedida’

espedimêto [1]. CT [1]. *pero partírõsse de alý ssen outro espedimêto (CT 200.9).*

espedimento [1]. CT [1]. *Et sen nehũ espedimento foyssse logo meter êna nao, et alçarõ suas uelas (CT, 23.4-5).*

Ⓜ: XIII

↳: _

↳: despedida

esplandecemento [1] (< esplandecer + -mento) subst. masc. ‘acto ou efecto de resplandecer’

esplandeçemêto [1]. MS [1]. *Et asi cõmo êno sol som tres cousas: o esplandeçemêto et a craridade et a caentura, et pero he hũu sol (MS 122).*

Ⓜ: XIII

↳: -

↳: resplandecemento

falimento [8] (< falir + -mento) subst. masc. ‘falta, erro’

falimento [6]: CSM [2]. *Quantos eran no logar / começaron a loar / e “mercee” lle chamar, / que dos seus ensinamentos / os quisess’ acostumar, / que non podessen errar / nen fezensen falimentos (CSM 33.71-77). | E poi-la levou sso ssa capa furtada, / en ssa cas’ a foi deitar na camara privada, / des i assentou-ss’ aly e fez gran falimento; / mas o demo o matou, e foi a perdimento (CSM 34.15-18). || CT [4]. Et eu sey ben que os deuses nos dyrã verdade sen falimento, ca el he*

de moy bon cõssello et moy dereyteyro, et, sse del ouuerdes boa rresposta, nõ dultedes nehũa cousa (CT, 89.37-39). | taes que ben sey que nõ farã falimento en batalla en que entrẽ (CT 110.86). | sen falimento (CT 121.40). | Et grã falimento nosso seeria sse aquela onrra que nos elles leixarõ por herdade m̃gasse en nosso tempo ou se a per nõs perdessemos (CT 153.9).

faliment’ [1]: CSM [1]. *Poi-la jostiça fezeron, | o mercader entregado / foi de quanto lle fillaran | quando foi no mar deitado; / e el dali adeante | sempre serviu de grado / a Virgen Santa Maria | sen faliment’ e sen erra (CSM 193.60-63).*

falymento [1]. CT [1]. *t[a]es que nõca fezeron falymento en batalla en que entrassen (CT 110.46).*

Ⓜ: XIII

↳: falecemento

↳: falimento

gornimento [15] (< gornir + -mento) subst. masc. ‘adorno’

gornimêto [1]. CT [1]. *Et andaua tã rricament armado que nõca foy home que tal gornimêto uisse, ca todos seus gornimêtos erã cubertos de ouro et de pedras preçiosas (CT, 234.58-9).*

gornimêtos [3]. CT [3]. *Et tragã todos moy preçados gornimêtos et moy rricos (CT 127.196). | nõ tãtos gornimêtos preçados et rricos que alý forõ cõprados carament (CT 157.55). | Et andaua tã rricament armado que nõca foy home que tal gornimêto uisse, ca todos seus gornimêtos erã cubertos de ouro et de pedras preçiosas (CT, 234.59).*

gornimento [7]. CT [7]. *mays ante se gorneçerõ moy ben de moy bõos gornimentos de Greçia (CT 49.7). | Et os gornimentos que tragã erã tã rricos que nõ poderiã seer mays (CT 121.63). | Et vijnã tods tã ben gisados de todos gornimentos que nehũ rrey nõnos poderiã mellor gisados trager (CT 171.49). | Et quando ueu que os gornimentos erã tã bõos et tã marauillosos quiseraos tomar (CT 234.65). | Señor, que será agora do uosso esforço, ou quen mãterrã os torneos, ou hu rrecodirá os fillos d’algo, ou quen lles dará os gornimentos ou as quitações ou as dádiuas grãdes? (CT 238.10-11). | ca nilhũ gornimento nõ lles ualiã*

nada (CT 253.44-45). | *et uñanam gornidos de gornimentos muy rricos et muy nobles* (CT 278.11).

gornjmentos [1]. CT [1]. *que estauã moy bẽ armados et gornjdos de moy bõos gornjmentos* (CT 130.25).

gornymentos [1]. CT [1]. *Dos gornymentos de Breçayda* (CT 198.1).

guarnimento [1]. LP [2]. *Na tenda non ficou pano / nen cordas nen guarnimento / que toda non foss'a dano, / pelo apoderamento / da Meestra* (LP 118,11). | *Na tenda non ficou pano / nen cordas nen guarnimento* (LP 118,11).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: guarnimento, guarnecemento

↳: gornimento

guardamento [1] (< guardar + -mento) subst. masc. ‘defensa, protección’

guardamento [1]. CT [1]. *Et este he o seu defendemento et o seu guardamento et o seu bem* (CT, 406.24).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: guardamento

↳: guardamento

guisamento [3] (< guisar + -mento) subst. masc. ‘preparativo’

guisamento [3]. LP [2]. *E dos poldrancos de Campos levarei grandes companhas / e dar-vos-ei en ajuda todo-los de Val de Canhas; / e des i pera meu corpo levarei tal guisamento, / que nunca en nen un tempo trouxo tal Pero Sarmiento. (LP 18,17). | e des i pera meu corpo levarei tal guisamento, / que nunca en nen un tempo trouxo tal Pero Sarmiento. (LP 18,17). || CT [1].* *Et os guisamentos erã grandes et muytos et muy bõos* (CT, 408.7).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

↳: guisamento

herdamento [4] (< herdar + -mento) subst. masc. ‘propiedade, herdanza’

herdamento [3]: CSM [2]. [C]JOMO UN RIC-OME PIDIA UN HERDAMENTO AL REY QUE / LLE AVIA

A DAR POR OUTRO QUE LLE FILLARA, E NONO / PODIA AVER DELE; E PROMETEU ALGO A SANTA MARIA, / E FEZ-LLO AVER LOGO MUI BÕO (CSM 382.1-4). | *E porend' amead' yr / avia muit' a ssa casa | o ric-om e lle pedir / que lle déss' o herdamento, | e se non, que s'espedir / queria dele e ir-se | ao reyno d' Aragon* (CSM 382.31-34). || **CT [1].** *Et, des oiemais, façã príncipe a quen quiserẽ, ou quen se lles antollar, ou aquel(es) que lles der a sua uoontade, ca eu nõ o teño por herdamento* (CT, 248.34).

h[e]rdamento [1]. CT [1]. *et ouuestes os grandes h[e]rdamentos* (CT 399.5).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: herdanza

↳: herdamento

juntamento [1] (< juntar + -mento) subst. masc. ‘acto ou efecto de juntar; cópula carnal’

juntamento [1]. CT [1]. *ante façamos juntamento que tomemos ende tal vengãça que seia sabuda per todo o mûdo*(CT 52.22).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: ajuntamento

↳: xuntamento

mandamento [10] (< mandar + -mento) subst. masc. ‘orde, precepto’

mandamento [8]: CSM [8]. *Desto vos quero contar / un miragre, que achar / ouv' en un livr', e tirar / o fui ben d' ontre trezentos, / que fez a Virgen sen par / por nos a todos mostrar / que seus sson os mandamentos* (CSM 33.7-13). | *Santa Maria que Madr' es de Deus, / ca sempre punnei en faze-los teus / mandamentos, e non cates los meus / pecados, ca o teu ben nunca fal* (CSM 58.40-43). | *E tan toste, sen desden / e sen vergonna de ren / aver, juntou o convento / e contou-lles o gran ben / que lle fezo a que ten / o mund' en seu mandamento; / e por lles todo provar / quanto lles dizia, / fez seu amigo chamar, / que llo contar ya* (CSM 94.106-115). | *E log' a Salas | se foi rogar a que ten / o mund' en seu mandamento, | que non catass' as maldades* (CSM 173.15-18). | *Dos mouros que y avia | ouveron gran pesar en, / e eno mar a deitaron |*

7. Dicionario de afixos do galego medieval

sannudos con gran desden; / mas gran miragre sobr' esto | mostrou a Virgen que ten / o mund' en seu mandamento, | a que soberva despraz (CSM 183.20-23). | El fez log' mandamento | de seu abade sen falla, / e o bordon fazer toste | mandou, assi Deus me valla, / de viint' e quatro livras, | que non mingou nimigalla; / ssequer vi eu queno vira, | que m'en contou a verdade (CSM 253.31-34). | O ben que perdeu Eva / britand'o mandamento, / cobrou Santa Maria / per bõo entendemento (CSM 320.29-32). | Cousa, e non passedes | de Deus seu mandamento, / e id' a vossa casa | logo sen tardamento; / ca se non fazerdes, | quiçay por escarmento / vos dará Deus tal morte | que será mui sõada (CSM 411.110-113).

mãdamêto [1]: MS [1]. *son arçibispos et bispos que nos ensinã os mãdamêtos da nosa lee, et nos quitan pecados (MS 110).*

mãdamento [1]: MS [1]. —*Nos por la graça de Deus somos cristiãos et obedeçemos aos mãdamentos de Ihesucristo, et lidamos por la sua creçça quanto podemos (MS 121).*

⌚: XIII

⤴: mandato

⤵: mandamento

mantêemento [5] (< manter + -mento) subst. masc. 'acto ou efecto de manter'

mãtêemento [2]. CT [2]. *et, se os troyãos perderẽ, estonçe perderã seu ben et seu esforço et seu mãtêemento et seu castelo et seu defendemento; et alý peresçerã, et perderã todo o anparamento et acostamento et fiança et aujuamento; et alý peresçerã seu ardimento todo (CT, 153.29-32). | estonçe perderã seu ben et seu esforço et seu mãtêemento et seu castelo et seu defendemento (CT 153.30).*

mãteemêto [1]. MS [1]. *derõme en cõsello que cõ d'aquela[s] cousas que teuese, que fose par'algũ lugar de rreligiõ hu podese seruir a Deus et auer algũa sustança para mãteemêto do corpo (MS 10-11).*

maanteemento [1]: CSMI [1]. *Et ordenou enna dita sée seteenta et dous canonigos a semellança dos sateenta et dous dicipulus de Jhesu Christo,*

provendolles de congruo maanteemento (CSMI VI.6.8.7-8).

mantemento [1]: CSMI [1]. *Iten, o santo obispo considerando a grande onra en que a Eglise de Iria fora sublimada et cathedra de tantos santos obispos, ante que o corpo do santo apostollo Santiago fose revellado, et de como agora de toda era destroida et posta en tanta proveza que algũus pouquos clerigos, que ende moravan, partidos do officio clerical, non se dizian ende os officios, salvo enno Avento et enna Coresma et esto non mui conpridamente, porquanto non avian ende abastança para seu manteemento et vistriario; condolendose moito delo por consello de dez canonigos, por privilegio del rei, fezo ende hũa moi boa eglise aa onra de Santa Maria con hũu mui grande altar en que poso moitas reliquias, et fezo poer outros dous altares: hũu de San Martino et outro de San Miguell (CSMI VI.6.10.1-10).*

⌚: XIII

⤴: mantimento

⤵: mantemento

merecemento [5] (< merecer + -mento) subst. masc. 'acto ou efecto de merecer'

mereçemêto [2]: MS [1]. *Roguemos a Deus et ao apostolo Santiago que el por la sua santa oraçõ et por los santos mereçemêtos et a boa vida d'este santo Oudon, queira acorrer ao que este liuro mãdou scripuiẽnos seus perigoos da alma et do corpo et lle de soude do corpo et vida perdurauell da alma en Parayso et perdoaçõ dos seus pecados quando d'este mũdo seyr (MS 17). | Tres igleias apostolicaes et prinçip[a]es ontre toda las outras som ãno mũdo que os cristiaãos acostumã a onrra[r], por los mereçemêtos dos santos que en elas som, mais que toda las outras (MS 130-131).*

mereçemento [2]: CT [1]. *porque o prendera sen mereçemento (CT 514.4). || CSMI [1].* *Mais, por seus merecementsos, foi desposto porlo conde don Fernando Reimundo, et poso enna terra Ares Dias por seu meirino da terra (CSMI V.5.2.4-6).*

merecimento [1]: CSM [1]. *E el fillou-ss' a chorar / e disse: "Se Deus m' anpar, / Santa Maria guardar / me*

quis por merecimentos / non meus, mas por vos mostrar / que quen per ela fiar, valer-ll-an seus cousimentos” (CSM 33.63-69).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: merecemento

↳: merecemento

moēstamento [1] (< (a)moestar + -mento) subst. masc. ‘acto ou efecto de amoestar’

moēstamento [1]: CSM [1]. *Pois que o preste viu que mōestamento / non lle valia ren hũa vez en çento, / escomungou-o enton por escarmento, / cuidando que fosse per i castigado (CSM 65.20-23).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

↳: amoestamento

movemento [2] (< mover + -mento) subst. masc. ‘acto ou efecto de mover’

mouemento [1]. CT [1]. *Et enpós esto leixauã vïjr cãtos de pedras et outros moy grãdes mouementos que lançauã sobre elles (CT 97.8).*

movemento [1]. MS [1]. *Et ãna festa de Píticoste, de noyte, ãna ora que os sacerdotes entrauã ãno tẽple a fazer ofiçio segundo seu custume, sentirõ moy grã movimento de rroydo, et aa destra parte oyrõ dizer a grãdes braados: “Vaamosnos d’estes lugares” (MS 32-33).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: movimento

↳: movimento

mudamento [2] (< mudar + -mento) subst. masc. ‘acto ou efecto de mudar, mudanza’

mudamento [2]: CSM [2]. *E con coyta d’ arribar, / ssa vea foron alçar, / e tera foron fillar / con pavor e medorentos; / e enton viron estar / aquel que perigoar / viran enos mudamentos (CSM 33.47-53). | Mais depois o abade nen aquel convento / sol nono connocian polo mudamento / do tempo; mas a Virgen por seu cousimento / fez que o connocessen, porque lonj’ oyda (CSM 141.46-49).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: mudança, muda

↳: mudamento

ordenamento [2] (< ordenar + -mento) subst. masc. ‘acto ou efecto de ordenar’

ordenamēto [1]: MS [1]. *et avia moytos ordenamētos de moy boos liuros et moytas cruze[s] de prata et d’ouro et onrrada de moytas vestiduras d’ouro moy boas (MS 148-149).*

ordīamento [1]: CSM [1]. *Dest’ un fremoso miragre vos quer’ eu ora contar / que por hũa monja fazer quis a Santa Reynna, / que, per com’eu aprendi, era de mui bon semellar / e de fremoso parecer e aposta minynna; / e gran crerizia / e grand’ ordīamento | esta dona avia, / e demais sabia / amar mais d’outra cousa | a Virgen que nos guia (CSM 285.6-13).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: ordenación

↳: ordenamento

outorgamento [2] (< outorgar + -mento) subst. masc. ‘acto ou efecto de outorgar’

outorgamento [2]: CT [2]. *Et desgradeçulle[slo] muyto per que(n) esto fora feyto sen seu outorgamento et contra sua defensóm (CT 250.11-12). | porque era tã bõo et tã entendudo que ãna hoste nõ faziã nada senõ per seu cõsello et per seu outorgamento (CT 464.10).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: outorgación

↳: outorgamento

pagamento [3] (< pagar + -mento) subst. masc. ‘deleite’

pagamento [3]: CT [3]. —*Señoras, cõfortádeuos, ca nũa mayores uiços nõ mayores pagamentos ouuestes en uossas terras do que aueredes aquí (CT 47.10). | et ouueron grã pagamento de ssy (CT 142.12). | pareçulle tã bẽ que tomou dela tã grande amor et tã grã pagamento que lle uẽo arrogar (CT 261.37).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: pago

↳: pagamento

partimento [2] (< *partir* + *-mento*) *subst. masc.*
‘división, reparto’

partimento [2]. LP [2]. *Donzela, quen quer que poser femença / en qual vós sodes e de que logar, / e no parecer que vos Deus quis dar, / entender pode, quant' é mia crrença, / que, pois vos queren juntar casamento, / non pod'aver i nen un partimento / se non se for per vossa negrigença. (LP 30,11). | non pod'aver i nen un partimento / se non se for per vossa negrigença. (LP 30,11).*

Ⓜ: XIII

Ⓢ: partición

Ⓣ: partimento

pensamento [3] (< *pensar* + *-mento*) *subst. masc.* ‘acto ou efecto de pensar’

pensamento [3]: CSM [1]. *Un Bispo fora entrar / y, que cuidava pessar / con eles; e pois torvar / o mar viu, seus pensamentos / foron dali escapar; / eporen se foi cambiar / no batel ben con duzentos (CSM 33.23-29). || CT [2]. Et seu poder et seu pensamento foy desuariado dos outros (CT 85.5). | Et esto era todo meu pensamento (CT 203.17).*

Ⓜ: XIII

Ⓢ: -

Ⓣ: pensamento

perdimento [5] (< *perder* + *-mento*) *subst. masc.*
‘perdición, ruína’

perdimento [5]: LP [5]. *ca diz que dizen as veedeiras / que sera perdimento da terra (LP 56,12). | ca diz que dizen os aguireiros / que sera perdimento da terra (LP 56,12). | ca diz que lhi dizen os devinhos / que sera perdimento da terra (LP 56,12). | ca diz que dizen as veedeiras / que sera perdimento da terra. (LP 56,12). || CSM [1]. E poi-la levou sso ssa capa furtada, / en ssa cas' a foi deitar na camara privada, / des i assentou-ss' aly e fez gran falimento; / mas o demo o matou, e foi a perdimento (CSM 34.15-18).*

Ⓜ: XIII

Ⓢ: perdición

Ⓣ: perdimento

recebemento [1] (< *receber* + *-mento*) *subst. masc.* ‘acto ou efecto de recibir’

rrecebemento [1]: CT [1]. *Et marauillome do seu bõo rrecebemento et da sua bõa ensinança (CT 397.13).*

Ⓜ: XIII

Ⓢ: recepción

Ⓣ: recibimento

recobramento [2] (< *recobrar* + *-mento*) *adv.*
‘acto e ou efecto de recobrar’

rrecobramento [2]: CT [2]. *Et agora seernos yá grã força et grã rrecobramento (CT 179.35). | por que será destroydos sen rrecobramento (CT 219.16-17).*

Ⓜ: XIII

Ⓢ: recobro

Ⓣ: recobramento

refazemento [1] (< *refazer* + *-mento*) *subst. masc.* ‘acto ou efecto de refacer’

rrefazemento [1]: CT [1]. *en guisa que nõ auía y tal que nõ ouuese mester rrefazemento (CT 495.8).*

Ⓜ: XIII

Ⓢ: refacción

Ⓣ: refacemento

regemento [4] (< *reger* + *-mento*) *subst. masc.*
‘acto ou efecto de rexer’

regemento [4]: CSMI [4]. «—Vaarooos nobres: ja sabedes os males et trabalos que pasan os clerigos de Santiago, porende, idevos et qualquer cousa que ordenardes acerca do **regemento** da dita Eglleja de Santiago et reito defensor, et prelado et pastor que virdes et ordenardes que conple para ela, atal averedes.» (CSMI V.5.3.5-8). | *Et esto asi outorgado, o dito Diego Gelmeriz entrou o **regemento** da eglleja et, con consello dos nobres et sabedores varõos, comeseou de reger et restoirar as cousas destroidas et conservar et gardar as viindeiras (CSMI V.5.3.19-21). | E os ditos senores, inclinados a seus rogos, tomaron o **regemento** et vicaria da dita eglleja ao dito dom Diego Gelmeriz que usou et governou moi ben (CSMI V.5.5.4-5). | A eglleja que recebiiste, a qual as de reger porla graça de Deus, porque moito tenpo foi viuada et carente de*

*pastor, he quasi destroida et desconssollada, porende debes a traballar, por que enla totalas cousas sejan ordenadas et dispostas a servizo de Deus, segun custume da santa Egleja Romana, constituindo ende cardeaes, presbiteros et diaconos que dignamente posan sostéer o **regemento** ecclesiastico, cada hñu en seu oficio et que sabean gobernar a servizo et onra da Egleja de Santiago (CSMI VI.6.3.18-23).*

Ⓜ: XIII

↪: reximento

↻: rexemento

reparamento [1] (< *reparar* + *-mento*) *subst. masc. ‘acto ou efecto de reparar’*

reparamento [1]: CSMI [1]: *Ordenou entonces que cada cassa pagase hñu soldo para **reparamento** do dito castello (CSMI VI.6.14.2-3).*

Ⓜ: XIII

↪: reparación

↻: reparamento

saimento [2] (< *sair* + *-mento*) *subst. masc. ‘acto ou efecto de saír’*

saimento [2]: CSMI [2]. *et desde Abráá fasta o **saimento** dos fillos de Iirehel do Egipto fasta ha hedificacion do templo de Salamon foron quatrocentos et triinta anos (CSMI I.1.3.5-6). | et desdelo **saimento** do Egipto fasta ha hedificacion foron setecentos et quorenta et cinco anos (CSMI I.1.3.6-7).*

Ⓜ: XIII

↪: saída

↻: saimento

salvamento [3] (< *salvar* + *-mento*) *subst. masc. ‘acto ou efecto de salvar’*

saluamento [1]: CT [1]. *porlo amor de Deus et por **saluamento** de suas almas et en penjtençia de seus pecados (CT Apéndice.16; fol.100v)*

salvamento [1]: CSM [1]. *Pois que a sacou daly, manteneente lavou-a / con auga e log’ enton a ssa casa levou-a, / E en bon logar a pos e fez-lle comprimento / de quant’ ouve de fazer por aver **salvamento** (CSM 34.30-33).*

salvament’ [1]: CSM [1]. *E assi passou sa vida; | e quando vñe a morte / pola Madre de Deus ouve | **salvament’** e perdõanca (CSM 154.43-44).*

Ⓜ: XIII

↻: salvación, salva

↪: salvamento

sojornamento [1] (< *sojornar* + *-mento*) *subst. masc. ‘acto ou efecto de soxornar’*

ssojornamento [1]: CT [1]. *carament lles uñderã o **ssojornamento** que aujã feyto (CT 311.47).*

Ⓜ: XIII

↻: -

↪: soxornamento

sojugamento [1] (< *sojugar* + *-mento*) *subst. masc. ‘suxección, sometemento’*

sojugamento [1]: CT [1]. *nẽ cõsentir **sojugamento** en nós (CT 89.20).*

Ⓜ: XIII

↻: suxección

↪: soxugamento

soterramento [1] (< *soterra* + *-mento*) *subst. masc. ‘enterro’*

soterramẽto [1]: MS [1]. *et tu seeras deles rretado porque nõ fuste cõ eles na mina morte nõ ãno **soterramẽto** do meu corpo (MS 232).*

Ⓜ: XIII

↻: -

↪: soterramento

tardamento [2] (< *esplandecer* + *-mento*) *subst. masc. ‘tardanza, demora, delonga’*

tardamento [2]: CSM [2]. *Começaron-ss’ a sinar, / e fórono preguntar / que a verdad’ enssinar / lles fosse sen **tardamentos**, / se guarira per nadar, / ou queno fora tirar / do mar e dos seus tormentos (CSM 33.55-61). | Couse, e non passedes | de Deus seu mandamento, / e id’ a vossa casa | logo sen **tardamento**; / ca se non fazerdes, | quiçay por*

7. Dicionario de afixos do galego medieval

escarmento / vos dará Deus tal morte | que será mui sôada (CSM 411.110-113).

⊙: XIII

⊕: tardança, demora, delonga

⊖: tardamento

torneamento [2] (< *tornear* + *-mento*) *subst. masc. ‘torneo’*

torneamento [2]: CSM [2]. *COMO SANTA MARIA FEZ QUE ONRRASSEN O CAVALEIRO QUE / MORREU NO TORNEAMENTO, PORQUE GUARDOU A SA FESTA* (CSM 195.1-2). | *Ey-la no convento, / e el, non con cento, / no torneamento, / u*

morte prendia / mui perigoosa; / e [y] ouv’ enterramento / na praça ervosa (CSM 195.103-109).

⊙: XIII

⊕: torneo

⊖: torneamento

travamento [1] (< *travar* + *-mento*) *subst. masc. ‘acto ou efecto de trabar’*

trauamento [1]. CT [1]. *Et a espesura et o trauamento fuj ãna entrada dis protaes* (CT 380.37).

⊙: XIII

⊕: traba

⊖: trabamento

7.3.1.25. Sufixo <-nça>

abastança [2] (< *abastar* + *-nça*) *subst. fem. ‘abundancia, copia’*

abastança [2]: CT [1]. *et an grãde abstança de pescados et de moytos veados* (CT 110.49). || CSMI [1]. *Iten, o santo obispo considerando a grande onra en que a Eglleja de Iria fora sublimada et cathedra de tantos santos obispos, ante que o corpo do santo apostollo Santiago fose revellado, et de como agora de toda era destroida et posta en tanta proveza que algũs pouquos clerigos, que ende moravan, partidos do oficio clerical, non se dizian ende os oficios, salvo enno Avento et enna Coreesma et esto non mui conpridamente, porquanto non avian ende abastança para seu manteemento et vistorio; condolendose moito delo por consello de dez canonigos, por privilegio del rei, fezo ende hũa moi boa eglleja aa onra de Santa Maria con hũu mui grande altar en que poso moitas reliquias, et fezo poer outros dous altares: hũu de San Martino et outro de San Miguell* (CSMI VI.6.10.1-10).

⊙: XIII

⊕: abastamento

⊖: abastanza

acordança [1] (< *acordar* + *-nça*) *subst. fem. ‘acordo’*

acordança [1]: CSM [1]. *E ao mar s’ ya / con tal acordança* (CSM 9.117-118).

⊙: XIII

⊕: acordo, recordo

⊖: acordanza

adevinhança [1] (< *adevinhar* + *-nça*) *subst. fem. ‘adiviña’*

adeuinãça [1]: CT [1]. *et que quero aos dioses fazer meu seruiço et mñas festas por que aia rresposta et adeuinãça por que seia çerto que fim á d’auer este feyto* (CT 390.25).

⊙: XIII

⊕: -

⊖: adiviña

ajuntança [1] (< *ajuntar* + *-nça*) *subst. fem. ‘reunión, xunta’*

ajuntança [1]: CT [1]. *Et aquela ajuntança será maldita* (CT 509.20).

⊙: XIII

⊕: xuntanza, xunta

⊖: axuntanza

**alegrança [1] (< alegrar + -nça) subst. fem.
'alegría'**

alegrança [1]: LP [1]. *faz-me viver en alegrança / e faz-me toda via en ben cuidar; (LP 14,2).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: alegría

↳: alegranza

**amparança [5] (< amparar + -nça) subst. fem.
'amparo'**

amparança [5]: CSM [5]. *Enton a ergia / e diz con fiança: / "A ti graças damos / que es alegria / noss' e amparança" (CSM 9.136-140). | Con ajuda nos vene / e con ssa amparança / contra o que nos tene / no mund' en que gran balança / por toller-nos o ben / da mui nobre sperança; / mas vengança / filla a Groriosa / poderosa / del, e sempre nos guía (CSM 115.9-18). | E de tal razon a Virgen | fez miragre connoçudo / na eigreja de Terena, | que é de muitos sabudo, / ca sempre dos que a chaman | é amparanç' e escudo; / e de cómo foi o feito | contar-vos-ei a meneira (CSM 213.6-9). | Onde foi assi un dia | que un lavrador na festa / de San Quireze segava | hũa messe per gran sesta, / teendo sa fouç en mão | e un sombreir' en sa testa, / de pallas, per que cuidava | do sol aver amparança (CSM 289.10-13). | E prenderon quantos eran | en ele sen demorança, / e britaron a capela | da que é noss' anparança, / e fillaron a omagen | feita en ssa semellança / e foron pola queimaren, | mais sol nunca pod' arder (CSM 345.61-64). | Donzelas, escudeiros, / burgueses, cidadãos, / outrossi aldeãos, / mesteiraes, ruãos, / des i os mercadeiros, / non deven postremeiros, / seer; mais com' irmãaos, / todos alçand' as mãos, / con corações sãos, / en esto companheiros / deven seer obreiros, / loand' a Virgen santa, / que o demo quebranta / por nossa amparança (CSM 409.81-94).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: amparo

↳: amparanza

**andança [2] (< andar + -nça) subst. fem.
'suceso, ventura'**

andãça [1]: CT [1]. *auerey cõtra elles tal andãça que seerey vengado de quanto mal ey rreçebudo (CT 10.21-2).*

andança [1]: LP [1]. *Se senpr'ei d'aver atal andança, / cativo, que non morri o dia (LP 11,9).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

↳: andanza

**antolhança [3] (< antolhar + -nça) subst. fem.
'vontade, pracer, gusto'**

antollança [3]: LP [1]. *trob'eu e non per antolhança, / mais por que sei mui lealment'amar; (LP 14,2). || CSM [2]. Ora retrayamos / quan grand' arteria / fez per antollança; / mas, como pensamos, / tanto lle valrria / com' hũa garvança (CSM 9.146-151). | E colleu tal antollança | polo fazer entender, / que con todos contendia; | e macar ll' yan dizer / que en ben se soltaria, | non llo queria creer, / ant' ya travar en muitos, | e dos panos lles tirar (CSM 337.10-13).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: antollo

↳: antollanza

**asperança [16] (< asperar + -nça) subst. fem.
'esperanza'**

asperãça [1]: CT [1]. *ouuo tâ grã pauor que nõ auja asperãça en sua vida (CT 24.12).*

asperança [15]: LP [7]. *pois min Amor non quer leixar / e dá-m'esforç'e asperança, / mal venh'a quen se d'el desasperar. (LP 14,2). | e dá-m'esforç'e asperança, / mal venh'a quen se d'el desasperar. (LP 14,2). | e dá-m'esforç'e asperança, | mal venh'a quen se d'el desasperar. (LP 14,2). | mais non con asperança / d'aver de vós ben; ca ben sei / que nunca de vós averei / se non mal e viltança. (LP 25,106). | mais non con asperança / que aja do mal que mi ven / por vós nen galardón por én / se non mal e viltança. (LP 25,106). | mais non con asperança / que sol coid'eno coração / aver de vós por galardón / se non mal e viltança. (LP 25,106). | Nen asperança nunca poss'aver / com'outros an, d'algun ben atender, (LP 118,8). || CSM [6]. E con aquest' asperança foi aa eigreja / e diss' "Ai, Santa*

7. Dicionario de afixos do galego medieval

Maria, ta mercee seja / que me saques daquesta vergonna tan sobeja; / se non, nunca vestirei ja mais lãa nen lão” (CSM 23.25-28). | *Ca ben com’ a cousa viva | recebe por asperança / vertude, sol que a creen, | ben assi por semellança / a recebe o omagen | mantemente sen tardança / daquel de que é fegura, | macar om’ a el non vee* (CSM 297.20-23). | Por fol tenno quen na Virgen | non á mui grand’ asperança, / ca noss’ esforç’ é nos medos | e nas coitas amparança (CSM 303.2-3). | *Desto direi un miragre | grande que fez a Reynna, / Madre de Deus Jhesu-Criso, | a ùu rey que muito tãa / en ela sa asperança, | ca lle fez veer agynna / pesar e prazer mui grande | dũa ren por sa mercee* (CSM 354.5-8). | *Mais aduzede-mio logo; | ca eu ey grand’ asperança, / que nos achariamos tanto | nen en toda Alemanna* (CSM 386.55-57). | Cantando e con dança / seja por nos loada / a Virgen corõada / que é noss’ asperança (CSM 409.2-5). || **CT [2]**. *Mayns ben uos digo que de hũa cousa nõ aujã asperança os troyãos nõ sospeyta que fossen cõbatudos ênos muros* (CT 111.24). | *et a grãde asperança que nõs senpre en uós ouemos* (CT 165.18).

Ⓜ: XIII

Ⓤ: -

Ⓦ: esperanza

atrevença [3] (< atrever + -nça) subst. fem. ‘ânimo, confianza’

atrevença [3]: CSM [3]. *Ela, en coita do fillo, | que fezesse non sabia, / e viu como as crischãas | yan a Santa Maria / de Salas, e dos miragres | oyu que ela fazia, / e de fiar-sse na Virgen | fillou mui grand’ atrevença* (CSM 167.10-13). | *Que aja de ravia ou d’outra doença, / logo daly são vai pela sabença / desta Virgen santa, que nos atrevença / dá que a sirvamos come graciosa* (CSM 319.19-22). | *Assi foi que essa noite | muit’ en paz aly jouveron; / e d’outra parte crischãos | sa cavalgada fezeron, / e cabo dessa eigreja | bẽes os outros maseron, / ca daquel logar partir-sse | non ouveron atrevença* (CSM 344.21-24).

Ⓜ: XIII

Ⓤ: -

Ⓦ: atrevenza

benquerença [1] (< benquerer + -nça) subst. fem. ‘feito de querer ben’

bẽquerença [1]: CT [1]. *nõ á cousa que eu cõuosco nõ fezese por auer cõuosco amor et bẽquerença* (CT 406.6).

Ⓜ: XIII

Ⓤ: querer

Ⓦ: benquerenza

confiança [5] (< confiar + -nça) subst. fem. ‘crenza, seguranza’

confiança [5]: CSM [5]. *O capelan hũa peça | estev’ as[s]i en dultança / e non soube que fezesse; | pero ouve confiança / na Virgen Santa Maria, | e logo sen demorança / a aranna como sangui | ouve logo consumida* (CSM 222.31-34). | *E desta confiança tal | vos direi, se quiserdes, / que ouve grand’ hũa moller; | e pois que o souberdes / loaredes a Madr’ enton | de Deus, se me creverdes, / e averedes des ali | o dem’ avorreçudo* (CSM 237.9-12). | *En aquel tempo morava | un ome boo aly / en San Salvador da Torre | e, per quant’ eu aprendi, / fazia ben sa fazenda | servindo Deus, e des i / avia gran confiança | na Madre do Salvador* (CSM 245.20-23). | *E o mercador, pois se tornou de França / e foi en ssa terra, sen longa tardança / a Rocamador se foi, e confiança / na Virgen sempr’ ouv’* (CSM 267.100-103). | **Gran confiança na Madre | de Deus sempr’ aver devemos / por muitos bõos miragres | que faz, de que nos loemos** (CSM 268.3-4). | *Hũa dona filladalgo, | que ben de terra de França / era natural, avia | na Virgen gran confiança; / e servindo-a de grado | sempre sen nulla dultança, / ouv’ en seu corpo doores | grandes que todos tememos* (CSM 268.10-13).

Ⓜ: XIII

Ⓤ: -

Ⓦ: confianza

conhocença [4] (< conhecer + -nça) subst. fem. ‘coñecemento’

conhocença [2]: LP [2]. *Se ali cousimento val, / ou i conhocença non fal, (LP 47,24). | Des i er fala*

sempr'en conhocença / que sabe ben seu conhecer mostrar; (LP 71,6).

connocença [2]: CSM [2]. *E tan cerca essa noite | ùus d'outros albergaron, / que mais cerca non podian; | e na font' aberveraron / seus cavalos a beberen, | e tanto non braadaron / que s'oyssen nen se vissen | nen soubessen **connocença** (CSM 344.26-29). | Outro dia madurgada | todos daly se partiron; / e depois que cavalgaron | e sen sospeita se ciron, / muito s'en maravillaron; | des i treguas se pediron / por averen deste feito | como fora **connocença** (CSM 344.36-39).*

☉: XIII

☪: coñecemento

☾: coñecenza

criança [1] (< criar + -nça) subst. fem. 'ser humano non adulto'

criança [1]: CSM [1]. *E a ffreira dũa parte | a feru' e castigava, / e da outra lle fazia | muit' algu' e muita **criança** (CSM 303.22-23).*

☉: XIII

☪: cría

☾: crianza

deantança [1] (< deantar + -nça) subst. fem. 'cargo de "adeantado/endeantado"'

deantança [1]: LP [1]. *Don Fernando, vejo-vos andar ledos / con **deantança** que vos deu el-Rei; (LP 16,8).*

☉: XIII

☪: -

☾: -

demorança [9] (< demorar + -nça) subst. fem. 'demora'

demorança [9]: CSM [9]. *Pois que foi o monge | na santa cidade, / u Deus por nos morte | ena cruz prendera, / comprido seu feito, | ren de magestade / non lle veo a mente, | que el prometera; / mas disse: "Movamos," / a sa conpania, / "que gran **demorança** / aquí u estamos / bõa non seria / sen aver pitança" (CSM 9.42-52). | contra ssi dizia, / "e sen **demorança**, / esta que conpramos, / e Deus tiraria / nos desta balança? (CSM 9.158-162). | E manteneute sen*

***demorança** / San Mercurio log' ir-se leixou / en seu cavalo branqu', e sa lança / muito brandind'; e taste chegou / a Julyão, e deu-lle na pança / que en terra morto o deitou / ontr' os seus todos; e tal vingança / fillou del come bon lidador (CSM 15.104-111). Porque tal morte foi morrer, / nono quiseron receber / no sagrad', e ouv' a jazer / fora sen **demorança** (CSM 24.24-27). | E cavalgou logo sen **demorança** / e foi a seu fillo con esperança, / e viu-o estar u fazian dança / a gente da vila, qu' esteve muda (CSM 62.41-44). | E pois aquesto disse, | a saet' ouve tirada / suso escontra o ceo; | e fez mui gran **demorança** (CSM 154.23-24 | Onde un dia ll' avẽo | que fez mui gran travessura, / por que aquela sa tia | ouve dela gran rancura / e buscou-a por feri-la; | mas ela, por sa ventura / bõa, foi-ss' a omagen | da Virgen sen **demorança** (CSM 303.25-28). | E contou aqueste feito | aa dona, sen dultança; / e logo en outro dia, | sen nehũa **demorança**, / fez con ela bẽeições | por emendar a errança / que aa Virgen fezera, | que con Deus é na altura (CSM 312.80-83). | E prenderon quantos eran | en ele sen **demorança**, / e britaron a capela | da que é noss' anparança, / e fillaron a omagen | feita en ssa semellança / e foron pola queimaren, | mais sol nunca pod' arder (CSM 345.61-64). | Mais el Rei, que toda sa esperança / avia ena Virgen sen dultança, / non quis por esto fazer **demorança**, / mais foi-ss' ao Porto quant' yr podia (CSM 367.51-54).*

☉: XIII

☪: demora

☾: demoranza

demostrança [8] (< acordar + -nça) subst. fem. 'manifestación, demostración'

demostranças [1]: CSM [1]. *Et desto a fezeran ben çerta per suas **demostranças** uerdadeyras (CT 220.12).*

demostrança [7]: CSM [6]. *Por que nos ajamos / senpre, noit' e dia, / dela renenbrança, / en Donas achamos / que Santa Maria / fez gran **demostrança** (CSM 9.4-9). | Os crerigos en mui bon son / cantando "kyrieleyson", / viron jazer aquel baron, / u fez Deus **demostrança** (CSM 24.49-52). | Pois lle tod' esto feit' ouve, mui gran **demostrança** / fez y a Madre de Deus,*

7. Dicionario de afixos do galego medieval

que d' oyo semellança / correu daquela omage grand' avondamento, / que ficasse deste feito por renenbramento (CSM 34.35-38). | E desto vos contar quero | hũa gran **demostrança** / que mostrou Santa Maria | en terra d'Orlena en França / al Con de Peiteus, / que un castelo cercara / e come judeus / a gent' en fillar cuidara (CSM 51.7-12). | Mais la Madr' alçou o braço logo mui festiño, / e eno coved' a pedra fez-ll' un furadynno, / que lle pareceu por senpre por gran **demostrança** (CSM 136.29-31). | Tan grand' amor á a Virgen | con Deus, seu Fill', e [juntança, / que porque y non dultemos, | a vezes faz **demostrança** (CSM 154.4-5). || **CT** [1]. *me diso cõ sospiros et cõ doo que muyto mal auía en este sjnal et que esta **demostrança** era moy descuberta* (CT 509.26).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: demostración

Ⓜ: demonstranza

desasperança [3] (< *desaperar* + *-nça*) *subst. fem. 'desesperanza'*

desasperança [3]: **CSM** [3]. *E ele prendia / con desasperança / a que aoramos, / que sigo tragia / por sa delivrança* (CSM 9.125-129). | *Desto mostrou un miragre | grand' e forte e fremoso / a Virgen Santa Maria | contra un tafur astroso / que, porque perdia muito, | era contra Deus sannoso, / e con ajuda do demo | caeu en desasperança* (CSM 154.6-9). | *Que quand' en desasperança | nos quer o demo mayor / meter, ben ali nos mostra | ela merce' e amor / por que non desasperemos, | e porend' atal sennor / devemos mais d' outra cousa | senpre servir e loar* (CSM 272.5-8).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: desesperación

Ⓜ: desasperanza

detardança [2] (< *detardar* + *-nça*) *subst. fem. 'demora'*

detardança [2]: **CT** [2]. *sen outra detardança* (CT 194.4). | *de grado uoslo enviara sen nehũa detardança* (CT 216.11).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: tardanza

Ⓜ: detardanza

detêença [3] (< *acordar* + *-nça*) *subst. fem. 'demora'*

deteença [1]: **CSM** [1]. *E leixou-sse caer logo | sen nihũa deteença, / avendo en Santa Maria, | que é verdade, creença, / que quis que as cousas duras | lle fezensen reverença / en lle seer saborosas | ben come as molen fazen* (CSM 341.65-68).

detêença [2]: **CSM** [1]. *Gran cavalgada de mouros | sayu pera os crischãos / correr e fazer-lles dano, | e passou serras e chãos / e chegaron a Tudia, | todos sas lanças nas mãos, / e ben a par da eigreja | bẽes os outros maseron, / ca daquel logar partir-sse | non ouveron detêença* (CSM 344.16-19). || **CT** [1]. *Mais fariamos grã detêença* (CT 366.6).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: tardança, detardamento

Ⓜ: detenza

dovidança [1] (< *dovidar* + *-nça*) *subst. fem. 'dúvida'*

dovidança [1]: **CSM** [1]. *Reis e emperadores, / todos comũalmente / a todo seu ciente / deven de bõa mente / dar-lle grandes loores, / ca per ela sennores / son de toda a gente, / e cada ùu sente / dela compridamente / mercees e amores; / e macar peccadores / sejan, a Virgen bõa / mui taste os perdõa, / sen nulla dovidança* (CSM 409.36-49).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: dúbida, dultança

Ⓜ: dubidanza

dultança [11] (< *dultar* + *-nça*) *subst. fem. 'dúvida'*

dultança [11]: **LP** [2]. *ca trob'e canto por senhor de pran, / que de beldade quantas eu sei val / e de todo ben sen dultança; (LP 14,2). | e quen aquestes mataren, creede ben sen dultança, / que ja mais en este mundo nunca avera vingança. (LP 18,17). || **CSM** [9]. *E log' y a preto | un leon, u jouve, / achou, que correndo | pera ele vëo / de so ùus ramos, / non con**

felonia, / mas con omildança; / por que ben creamos / que Deus o queria / guardar, sen dultança (CSM 9.78-85). | *O preste logo foi-ss' erger / e mandou os sino tanger, / por ir o miragre veer / da Virgen sen dultança* (CSM 24.44-47). | *O capelan hũa peça | estev' as[s]i en dultança / e non soube que fizesse; | pero ouve confiança / na Virgen Santa Maria, | e logo sen demorança / a aranna como sangui | ouve logo consumida* (CSM 222.31-34). | *A madre do menynno, | que avia fiança / na Virgen groriosa | sen neũa dultança, / feze-o levar logo | con mui grand' esperança / ant' o altar da Virgen, | e assi lle dizia* (CSM 241.59-62). | *Hũa dona filladalgo, | que ben de terra de França / era natural, avia | na Virgen gran confiança; / e servindo-a de grado | sempre sen nulla dultança, / ouv' en seu corpo doores | grandes que todos tememos* (CSM 268.10-13). | *Pero que os outros santos | a vezes prenden vingança / dos que lles erran, a Madre | de Deus lles val sen dultança* (CSM 289.3-4). | *Eran come senllos livros | de mui gran sinificança, / porque todo-los saberes | saben eles sen dultança; / as outras mãos nos peitos | tñian por semellança / que en Deus sas voontades | tñen sempre mui ferventes* (CSM 294.26-29). | *E contou aqueste feito | aa dona, sen dultança; / e logo en outro dia, | sen nehũa demorança, / fez con ela bñeições | por emendar a errança / que aa Virgen fezera, | que con Deus é na altura* (CSM 312.80-83). | *O cavaleiro de çera | fez log' hũa semellança / do açor e foi con ela, | avendo grand' esperança / ena Virgen groriosa | e creendo sen dultança / que seu açor lle daria | viv' e são sen laidura* (CSM 352.40-43).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: dúbida, dubidanza

Ⓜ: dultanza

ensinança [2] (< ensinar + -nça) subst. fem.**'educación, acto ou efecto de ensinar'**

ensignança [1]: CSMI [1]. *Et el morto, foi elegido por bispo Gudesteus, duodecimo, seu sobriño, o qual seguindo o camiño et ensignança do dito Cresconio, seu tio, reparou moi et en bóo estado os santos lugares de Conpostella et de Iria* (CSMI IV.4.13.16-18).

ensinança [1]: CT [1]. *Et marauíollome do seu bõo rreçebemento et da sua bõa ensinança* (CT 397.14).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: ensino

Ⓜ: ensinanza

entendença [1] (< entender + -nça) subst. fem.**'entendimento, comportamento'**

entendença [1]: LP [1]. *Un cavaleiro á'qui tal entendença / qual vos eu agora quero contar:* (LP 71,6).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

Ⓜ: entendemento

errança [6] (< errar + -nça) subst. fem. 'erro, falta, pecado'

errança [6]: CSM [6]. *"E mais vos rogamos / que, sse vos pazia, / hũa semellança / que dalá vejamos / da que sempre guía / os seus sen errança"* (CSM 9.36-41). | *Mas cras, asse Deus vos perdon, / ide por el con procisson, / con choros e con devoçon, / ca foi grand' a errança* (CSM 24.39-42). | *Aquest' avẽ en França, / non á y mui gran sazon, / que os omes por errança / que fezeran, deu enton / Deus en eles pore vendeita cofojon / deste fogo que chaman San Marçal* (CSM 91.13-18). | *De segaren; mais tan taste | aquel lavrador levaron / como x' estava a Tocha, | e muito por el rogaron / a Virgen Santa Maria | e ant' o altar choraron / dela que lle perdõasse | aquela mui grand' errança* (CSM 289.25-28). | *Costum' é que as menñas | que ena orden criadas / son, que grandes travessuras | fazen algũas vegadas; / poren freiras que as guardan | lles dan, per que castigadas / sejan e non façan cousas | per que caian en errança* (CSM 303.10-13). | *E contou aqueste feito | aa dona, sen dultança; / e logo en outro dia, | sen nehũa demorança, / fez con ela bñeições | por emendar a errança / que aa Virgen fezera, | que con Deus é na altura* (CSM 312.80-83).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: erro, erra

Ⓜ: erranza

escusanza [1] (< *escusar* + *-nça*) *subst. fem.*
‘escusa’

escusanza [1]: *CT* [1]. *ca ben sey eu que os bõos serã aqueles que o prez ende leuarẽ et os couardos porrã suas escusanças feas* (*CT* 121.76).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: escusa

Ⓢ: escusanza

esperança [9] (< *esperar* + *-nça*) *subst. fem.*
‘entendimento, comportamento’

esperança [9]: *LP* [1]. *mais d'el: quand'el a esperança perdeu / das planetas, des i logu'entendeu / que per coroa prol non tiraria.* (*LP* 30,18). || *CSM* [8]. *En Chartes ouv' un crerizon, / que era tafur e ladron, / mas na Virgen de coração / avia esperança* (*CSM* 24.9-12). | *E cavalgou logo sen demorança / e foi a seu fillo con esperança, / e viu-o estar u fazian dança / a gente da vila, qu' esteve muda* (*CSM* 62.41-44). | *Quantos en Santa Maria / esperança an, / ben se porrã fazenda* (*CSM* 66.4-6). | *Ca pero el de justiça mui pouca fezera, / sempre en Santa Maria esperanç' ouvera; / e porende o livrou daquela coita fera, / dizend': "Atan taste sejan per ti connoçudos* (*CSM* 119.51-54). | *Mais las mouras sobr' aquesto | lle davan mui gran [contenda; / maais ela lles diss': "Amigas, | se Deus me de mal defenda, / a mia esperança creo | que vossa perfia vença* (*CSM* 167.16-18). | *A madre do menynno, | que avia fiança / na Virgen groriosa | sen neña dultança, / feze-o levar logo | con mui grand' esperança / ant' o altar da Virgen, | e assi lle dizia* (*CSM* 241.59-62). | *Johan Damascen' ouve nome, sei ben, / por quen o miragre fez a que nos ten / en firm' esperança de nos fazer ben / eno paraíso u os santos son* (*CSM* 265.10-13). | *O cavaleiro de çera | fez log' hũa semellança / do açor e foi con ela, | avendo grand' esperança / ena Virgen groriosa | e creendo sen dultança / que seu açor lle daria | viv' e são sen laidura* (*CSM* 352.40-43).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: esperanza

estremança [1] (< *estremar* + *-nça*) *subst. fem.*
‘acto ou efecto de estremar’

estremança [1]: *CT* [1]. *auja entre elles hũa estremança* (*CT* 76.4).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: estremanza

firmãça [1] (< *firmar* + *-nça*) *subst. fem.*
‘tratado, acordo’

firmãça [1]: *CT* [1]. *nẽ firmãça* (*CT* 101.17).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: firma

Ⓢ: firmanza

folgança [4] (< *folgar* + *-nça*) *subst. fem.*
‘repouso, descanso’

folgaça [1]: *MS* [1]. *que ajamos en ti folgaça ca tu es senlleiro cõ teu padre* (*MS* 224).

folgança [3]: *CT* [3]. *et nũa auerã folgança ata que ende uẽgado seia* (*CT* 159.23). | *esta folgança he moy dãnosa pera nós* (*CT* 188.10). || *et Santiago tomao logo et leuo a folgança perdurauele do Paraiso* (*MS* 177).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: folga, folgo

Ⓢ: folganza

gabança [1] (< *gabar* + *-nça*) *subst. fem.*
‘prestixio, honra’

gabança [1]: *CSM* [1]. *Mas, por que sabiãmos / como non queria do mundo gabança, / como fez digamos / hũ' albergaria, / u fillou morança* (*CSM* 9.14-19).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: gabanza

humildança [2] (< *humilde* + *-nça*) *subst. fem.*
‘humildade’

omildança [2]: *CSM* [1]. *E log' y a preto | un leon, u jouve, / achou, que correndo | pera ele vẽo / de so iũs ramos, / non con felonia, / mas con omildança; / por*

que ben creamos / que Deus o queria / guardar, sen dultanza (CSM 9.78-85). || CT [1]. *cõ gradẽ omildança* (CT 90.10-11).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: humildade

Ⓞ: humildanza

iguança [1] (< *iguar* + *-nça*) *subst. fem.*
‘igualdade’

iguança [1]: CSM [1]. *Dar-ll-ei con mia lança, / e o seu partamos, / logo sen perfia / todos per iguança* (CSM 9.93-96).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: igualdade

Ⓞ: iguanza

juntança [1] (< *juntar* + *-nça*) *subst. fem.*
‘reunión, unión’

juntança [1]: CSM [1]. *Tan grand’ amor á a Virgen | con Deus, seu Fill’, e [juntança, / que porque y non dultemos, | a vezes faz demostrança* (CSM 154.4-5).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: axuntanza

Ⓞ: xuntanza

malestança [2] (< *malestar* + *-nça*) *subst. fem.*
‘inconveniencia’

malestança [2]: CSM [2]. *Pois na majestade | viu tan gran vertude, / o mong’ enton disse: | “Como quer que seja, / bõa será esta, | asse Deus m’ajude, / en Costantinoble | na nossa eigreja; / ca, se a levamos / altur, bavequia / e gran malestança / serán, non erramos”* (CSM 9.109-116). | *Santa Maria en vison / se mostrou a pouca sazón / a un prest’, e dise-ll’ enton: “Fezestes malestança* (CSM 24.29-32).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓞ: malestanza

mantēença [3] (< *manteer* + *-nça*) *subst. fem.*
‘alimento, mantemento’

mãteẽça [1]: CT [1]. *et tu es m̃ja uida et m̃ja mãteẽça* (CT 313.10).

mantee[n]ça [2]: LT [2]. *E os das amẽas que catavan, quando viron mantee[n]ça de Lançarot e o seu ardimento, e viron a mantee[n]ça dos IIII° cavaleiros, disseron que nunca tal cavaleiro vira como aquel* (LT X.165-168).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓞ: mantenza

matança [1] (< *matar* + *-nça*) *subst. fem.* **‘efecto de masacrar’**

matança [1]: CT [1]. *nẽ tal matança* (CT 279.181).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: mata

Ⓞ: matanza

morança [1] (< *morar* + *-nça*) *subst. fem.*
‘morada, permancia, estada’

morança [1]: CSM [1]. *Mas, por que sabiãmos / como non queria do mundo gabança, / como fez digamos / hũ’ albergaria, / u fillou morança* (CSM 9.14-19).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓞ: moranza

obridança [2] (< *obridar* + *-nça*) *subst. fem.*
‘esquecemento’

obridança [2]: CSM [2]. *Esto non loamos; / ca mal ch’estaria / que, per obridança, / monja non avia / da Virgen senbrança* (CSM 9.59-63). | *E chorando e tremendo | diss’: “Ai, Virgen groriosa, / acorre-m’ a esta coita | tu que es tan piadosa / que acorre-los coitados; | poren, Senor preciosa, / fais que est’ erro que fige | que cáia en obridança* (CSM 303.30-33).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: obrido

Ⓞ: -

osmança [1] (< *osmar* + *-nça*) *subst. fem.*
‘estimación, avaliación’

7. Dicionario de afixos do galego medieval

osmança [1]: CSM [1]. *Diss' el: "Ben mercamos; / e quen poderia / a esta osmança / pôer? (CSM 9.69-72).*

⊙: XIII

⊕: estimación

↳: estimanza

parecença [1] (< parecer + -nça) subst. fem. 'identidade, semellanza'

parecença [1]: LP [1]. *As que son, per natureza, / corpos d'ũa parença / juntan-s'e fazen nacença, / esto é sa dereiteza; (LP 118,4).*

⊙: XIII

⊕: -

↳: parecenza

perdoança [5] (< perdoar + -nça) subst. fem. 'perdón'

perdoança [1]: CSM [1]. *E assi passou sa vida; | e quando vëo a morte / pola Madre de Deus ouve | salvament' e perdoança (CSM 154.43-44).*

perdoança [4]: CSM [2]. *Desto direi un miragre | grande que cabo Madride / fez na eigreja de Tocha | a Virgen; poren m'oyde / todos mui de vontade | e mercee lle pedide / que vos gaanne de seu Fillo | dos peccados perdoança (CSM 289.5-8). | Seja por nos loada / e dereito faremos, / pois seu ben atendemos / e d'aver o tēemos / por cousa mui guisada, / ca é noss' avogada; / e de certo sabemos / que de Deus averemos / perdon e guannaremos / sa merce' acabada / per ela, que á dada / per muitas de maneiras / a nos e dá carreiras / d'avermos perdoança (CSM 409.6-19). || CT [2]. que ouese perdoança cõ os gregos et cõ seu marido (CT 405.5). | Et alý fezerõ todos tres amor et perdoança (CT 500.31).*

⊙: XIII

⊕: perdón

↳: perdoanza

renebrança [1] (< reembrar + -nça) subst. fem. 'recordo'

rrenēbrança [1]: MS [1]. *levãtate et toma o lume da uitoria que che trago et douche esta palma en rrenēbrança que vençiste todas as cousas que son*

cõtra o prazer de Deus et sabe que d'oje a tres dias seeras d'este mūdo leuada (MS 221).

⊙: XIII

⊕: rememoración, recordo

↳: relembianza

segurança [4] (< segurar + -nça) subst. fem. 'garantía, seguridade'

segurãça [3]: CT [3]. *nē segurãça nehũa (CT 41.15). | et porrã cõtigo et cõ os teus grã segurãça et grãd amor et grã firmedũe (CT 100.12). | Et desto uos farey omenagẽ et uos farey fazer quaes segurãças uos quiserdes (CT 193.34).*

segurança [1]: CT [1]. *ca sabede que eu aio gram segurança ãno amor deles (CT 397.14).*

⊙: XIV

⊕: seguridade

↳: seguranza

semellança [25] (< semelhar + -nça) subst. fem. 'calidade de semellante'

semellança [2]: CT [1]. *Et bẽ lle semellou que uija a fegura et a semellança d'Achiles (CT 496.25). || CSMI [1]. Et fezoo hũu noble capitel sobre quatro calumpnas argentadas et douradas, et cercóo de maravillosas grades a semellança de mauseolo condito et ascondido (CSMI VI.6.6.7-9).*

semellança [1]: LP [1]. *Natura das animalhas / que son d'ũa semellança (LP 118,4).*

semellança [22]: CSM [14]. *"E mais vos rogamos / que, sse vos pazia, / hũa semellança / que dalá vejamos / da que sempre guia / os seus sen errança" (CSM 9.36-41). | ESTA É COMO SANTA MARIA SE QUEIXOU EN TOLEDO ENO DIA / DE SSA FESTA DE AGOSTO, PORQUE OS JUDEUS CRUCIFIGAVAN / ÛA OMAGEN DE CERA, A SEMELLANÇA DE SEU FILLO (CSM 12.1-3). | ESTA É COMO SANTA MARIA FEZ NACER HÛA FROR NA BOCA / AO CRERIGO, DEPOIS QUE FOI MORTO, E ERA EN SEMELLANÇA / DE LILIO, PORQUE A LOAVA (CSM 24.1-3). | Semellança fillou de Santiago / e disse: "Macar m'eu de ti despago, / a salvaçon eu cha trago / do que fust' errar, / por que*

non cáias no lago / d'inferno sen dultar (CSM 26.34-39). | *ESTA É COMO SANTA MARIA FEZ PARECER NAS PEDRAS / OMAGÊES A SSA SEMELLANÇA* (CSM 29.1-2). | *Pois lle tod' esto feit' ouve, mui gran demostrança / fez y a Madre de Deus, que d' oyo semellança / correu daquela omage grand' avondamento, / que ficasse deste feito por renenbramento* (CSM 34.35-38). | *E pois que por esto nono achou, / pera Salas seu camño fillou / e de cera semellança levou / de ssa av', e diss' assi: "Ai, Sennor* (CSM 44.20-23). | *E pero semellança | na de pan e de vynno, / esto quer Deus que seja | polo ome mesquynno, / que terria por crua | cousa comer minño / ou beber de seu sangue, | ca non é apostura* (CSM 149.58-61). | *Eran come senllos livros | de mui gran sinificança, / porque todo-los saberes | saben eles sen dultança; / as outras mãos nos peitos | tñian por semellança / que en Deus sas vontades | tñen sempre mui ferventes* (CSM 294.26-29). | *Quel maestr' a omagen | fezo mui ben entallada / en semellança da Virgen | santa benaventurada, / ben feita d'entallamento | e depois mui ben pintada; / e pois pagou o maestr' e | diss': "Yd' a bõa ventura"* (CSM 312.25-28). | *E prenderon quantos eran | en ele sen demorança, / e britaron a capela | da que é noss' anparança, / e fillaron a omagen | feita en ssa semellança / e foron pola queimaren, | mais sol nunca pod' arder* (CSM 345.61-64). | *O cavaleiro de çera | fez log' hũa semellança / do açor e foi con ela, | avendo grand' esperança / ena Virgen groriosa | e creendo sen dultança / que seu açor lle daria | viv' e são sen laidura* (CSM 352.40-43). | *E du o mar grande | perderá sa semellança, / di-ll' o que soffriste | u lle deron cona lança* (CSM 422.46-47). | *ESTA PRIMEIRA É DE COM' EL FEZ O ÇEO E A TERRA E O / MAR E O SOL E A LÛA E AS ESTRELAS E TODA-LAS OUTRAS / COUSAS QUE SON, E COMO FEZ O OME A SA SEMELLANÇA* (CSM 423.1-3). || **CT [2]**. *de cada hũ sua semellança* (CT 55.6). | *Et ela o rreçebou moy ben et fêzolle semellança de grãde amor* (CT 160.3). || **MS [5]**. *et tẽ dentro en si sete couselas en semellança de sete galardões do Spiritu Santo* (MS 167). | *Et logo Santiago en semellança de caualeiro en seu caualo vëo a el et disolle: — Que faze y?* (MS 178).

| *ca este nõ era asno mais era verdadeiro angeo en semellança del que* (MS 183). | *a ti ergemos nosas mãos et nosos braços en semellança de cruz* (MS 224). | *ca eu a vyn yr en semellança que a eu via aquí en este mũdo* (MS 234). || **CSMI [1]**. *Et ordenou enna dita sée seteenta et dous canonigos a semellança dos seteenta et dous dicipulus de Jhesu Christo, provendolles de congruo maantemento* (CSMI VI.6.8.7-8).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: -

Ⓤ: semellanza

sofrença [2] (< sofrer + -nça) subst. fem. 'paciencia'

sofrença [2]: LP [1]. *pero é mans', u dev'a fazer al / e, u deve sofrer, é sen sofrença.* (LP 71,6). || **MS [1]**. *Et quando aquel que filla boa creçça cõtra a maa, et sofrença cõtra a sana, et largueza cõtra avariçia, et omildade cõtra a soberbea, et castidade cõtra a luxuria, et oraçõ cõtra a entẽçon do [demo], et pobreza cõtra a rriqueza, et perseuerança do bem et se cala cõtra os deostos, et vay cõtra a voõtade de seu coraçõ, a sua lâça, que he a alma, seera frofida ao dia do juyzo, ante a face de Nostro Señor* (MS 91).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: sufrimento

Ⓤ: sofrença

tardança [2] (< obridar + -nça) subst. fem. 'demora'

tardança [2]: CT [2]. *foy logo armado sen tardança* (CT 5.9). | *ben deujamos entẽder que todo o mũdo auerá que retraher de nós por esta tardança que fezemos* (CT 113.17).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: detardanza

Ⓤ: tardanza

usança [1] (< usar + -nça) subst. fem. 'tradicción, práctica, costume'

usança [1]: CSM [1]. *En essa vila, segund' eu aprix en verdade, / fillo do Emperador y era Rey Corrade; / de*

7. Dicionario de afixos do galego medieval

ssa conpanna jogavan ant' a Majestade / dados omees e mollerres, com' é ssa usança (CSM 136.17-21).

Ⓜ: XIII

Ⓢ: uso

Ⓤ: usanza

viltança [6] (< viltar + -nça) subst. fem. 'vilania, desprezo, vileza'

viltança [1]: CT [1]. *grã desonrra e grã viltança* (CT 443.8).

viltança [5]: LP [3]. *mais non con asperança / d'aver de vós ben; ca ben sei / que nunca de vós averei / se non mal e viltança.* (LP 25,106). | *mais non con asperança / que aja do mal que mi ven / por vós nen galardón por én / se non mal e viltança.* (LP 25,106). | *mais non con asperança / que sol coid'eno corazón / aver de vós por galardón / se non mal e viltança.* (LP 25,106). || **CSM [2].** *Porque non quisestes coller / o meu crerigo, nen meter / no sagrad', e longe pōer / o fostes por viltança* (CSM 24.34-37). | *A dona manteneute, / logo que foy roubada, / foi-ss' ende con sa gente / muy trist' e muy coitada; / a Monsarrat aginna / chegou essa mesquinna, / dando grandes braados: / "Virgen santa, Reynna, / dá-me vingança, / ca pris viltança / en ta romaria"* (CSM 57.47-57). | *Desto direi un miragre que a Groriosa / fez grandñ en terra de Pulla come poderosa / sobr' un malfeito que fez hũa moller astrosa, / por que prendeu poren morte a muy gran viltança* (CSM 136.8-11).

Ⓜ: XIII

Ⓢ: -

Ⓤ: viltanza

vingança [24] (< vingar + -nça) subst. fem. 'acto e/ou efecto de vingar'

uēgãça [1]: CT [1]. *se nos ende formos sen uēcer ou tomar uēgãça do dño que nos fezeron* (CT 301.9).

uingãça [1]: CT [1]. *se deste ouese uingãça* (CT 325.13).

uingança [1]: CT [1]. *¿cōmo queredes que leyxemos tãtas perdas que auemos rreçebudas deles, ssen tomar deles uingança?* (CT 273.30).

uĵgança [1]: CT [1]. *fezo aquel día tãto por tomar uĵgança por el que foy hũa grã marauilla* (CT 305.28).

vengança [4]: LP [1]. *E na vengança que d'eles prendi, / gran mal per fiz a eles e a mí.* (LP 79,38). || **CT [1].** *mays que fosse tomar vengança de aquel trahedor* (CT 2.8). | *Et a hũa he que tomemos vengança et dereyto dos troyaos* (CT 3.30). | *gisarsse an de sse defender brauament et tomar vengança de nós* (CT 3.36).

vingãça [2]: CT [1]. *cō que tomase vingãça daqueles que lle aquel noio faziã* (CT 493.6). || **MS [1].** *Et pois que se Pilatus partio d'ant'el, o enperador foy moy triste porque nõ fillara del vingãça da sana que del avia; et mãdoo prender outra vez et prometeu et jurou que lle nõ escaparia de morte, et quando llo trouxerõ, o enperador saluoo outra vez et perdeu toda a sana que del tina* (MS 55).

vingança [14]: LP [1]. *e quen aquestes mataren, creede ben sen dultança, / que ja mais en este mundo nunca avera vingança.* (LP 18,17). | *e d'este-la vingu'el, ca de min non, / pois á sabor de lhi vingança dar.* (LP 126,7). || **CSM [10].** *Mas a voz do ceo | lles disse mui d'alto: / "Sandeus, non ponnades | en ele as mãos; / ca nos lo guardamos / de malfeitoria / e de malandança, / e ben vos mostramos / que Deus prenderia / de vos gran vingança"* (CSM 9.100-107). | *E manteneute sen demorança / San Mercurio log' ir-se leixou / en seu cavalo branqu', e sa lança / muito brandind'; e toste chegou / a Julyão, e deu-lle na pança / que en terra morto o deitou / ontr' os seus todos; e tal vingança / fillou del come bon lidador* (CSM 15.104-111). | *ESTA É COMO SANTA MARIA FILLOU VINGANÇA DOS TRES / CAVALEIROS QUE MATARON SEU ËEMIGO ANT' O SEU ALTAR* (CSM 19.1-2). | *A dona manteneute, / logo que foy roubada, / foi-ss' ende con sa gente / muy trist' e muy coitada; / a Monsarrat aginna / chegou essa mesquinna, / dando grandes braados: / "Virgen santa, Reynna, / dá-me vingança, / ca pris viltança / en ta romaria"* (CSM 57.47-57). | *Mais que vissen a vingança judeus e crischãos / que por ssa Madre Deus dela fillou, fez-ll' as mãos / que aos braços apresas foron, e tenduda / caeu en terra e jouve mui gran peça muda* (CSM 117.21-24). | *Quand' aquesta maravilla foi*

al Rey contada, / logo foi por seu mandado a moller fillada, / des i per toda-las ruas da vila rastrada; desta guisa a sa Madre quis seus Deus dar **vingança** (CSM 136.33-36). | Esto foi en Catalonna, | u el jogava un dia / os dados ant' un' eigreja | da Virgen Santa Maria; / e porque ya perdendo, | creceu-lle tal felonía / que de Deus e de sa Madre | cuidou a fillar **vingança** (CSM 154.11-14). | E depois de muitos maes | o sãou, grandes e greus, / que ouve pois en Castela, | u quis o Fillo de Deus / que fillase gran **vingança** | daqueles que eran seus / ãemigos e pois dele (CSM 235.70-73). | Outro dia, pois viron este mal, / os do logar fillaron-s' a carpir, / e log' a Santa Maria pedir / foron **vingança** deste feito tal (CSM 326.35-38). | Porende sse loada / é de Santa Eigreja, / esto conven que seja, / pois gran graça sobeja / per ela an gãada / de Deus, per que

onrrada / é de quanto deseja, / de que o dem' enveja / á, e por que peleja / nosco muit' aficada- / ment', e non gãa nada; / ca ela todavia / destrue ssa perfia / e dá-nos del **vingança** (CSM 409.21-34). || **CT** [1]. ¡Cofondudo et destróydo seia dos déoses quen nõ fezer toda sua puña en prender ende **vingança** (CT 32.22). || **MS** [1]. Et ante que a vila fose çercada, fui demostrado por lo Spiritu Santo aos santos et aos cristiãos que morauã en Iherusalem, que se fosen d'y para hũu castelo que he chamado Pela, que he tras lo rrio de Jordam, ca Nostro Señor queria fillar **vingança** d'aquela vila et do pobo maldito (MS 37).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: -

Ⓒ: vinganza

7.3.1.26. Sufixo <-nte>

andante [9] (< *andante* + *-nte*) *adx.* ‘feliz, afortunado’

andante [9]: **LP** [4]. *por tan ben andante / que por rei nen ifante* (LP 25,123). | *por tan ben andante / que por rei nen ifante* (LP 25,123). | *por tan ben andante / que por rei nen ifante* (LP 25,123). | *e quen esto vir, des ali, / por mal andante o terrá.* (LP 30,15). || **CSM** [1]. *Desto no tempo d'ante / achamos que fezera / a do mui bon talante / gran maravilla fera / dũa moller andante / mal que seu fillo dera / e posera, / porque fora pecare, / de o dare / ao dem' en baylia* (CSM 115.20-29). || **LT** [4]. *Depois que se Lançarote partiu de casa de seu ospede, non andou muito que achou dous cavaleiros andantes que tragian senllos escudeiros* (LT III.35-36). | —*Eu sãou —disso el— ãu cavaleiro andante* (LT III.44). | —*S[eñores] cavaleiros andantes, allur ide <...>, ca non passaredes por aquí, ca vos non leixarei eu por aquí pa[ssar] se ante non pagardes o passo* (LT V.82-83). | *Ali fõra está ãu cavaleiro andante que el soo en seu cabo fes esto, mais pero tanto sofreu d'afan e de traballo que non poderia ja ora durar contra vós* (LT XI.188-190).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: -

Ⓒ: andante

entendente [1] (< *entender* + *-nte*) *adx.* ‘declarante’

entendente [1]: **LP** [1]. *Ca, se vos el quer fazer entendente / que vos serviu sen outra encoberta,* (LP 30,10).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: entendedor

Ⓒ: entendente

regrante [2] (< *regrar* + *-nte*) *adx.* ‘que segue unha regra monástica’

regrante [2]: **MS** [2]. *et achou cõ el ouras moytas mesas arredor del a que syam arçibispos et bispos et moytos caualeiros, et frades negros, et coengos rreglâtes* (MS 110). | *Et aqueles que veedes das sobrepelizes, chamãlles coengos rreglâtes que fazẽ vida de santos et dizẽ oras el rrogã a Deus por nos* (MS 110).

Ⓞ: XIII

☪: -

☩: regrante

remordente [1] (< remorde + -nte) adx. ‘ferinte’

remordente [1]: LP [1]. *Que amor tan astros'e tan pungente, / queno podess'aver en remordente! (LP 49,1).*

☪: XIII

☪: mordente

☩: remordente

reinante [1] (< reinar + -nte) adx. ‘que domina’

reinante [1]: CSMI [1]. *Et en este tempo foi feito concilio et ajuntamento de saseenta et sete obispos enna cibdade de Tolledo, reinante o glorioso rei Recaredo, enno qual concilio foi o dito don Diego, que foi o segundo obispo de Iria (CSMI II.2.6.9-11).*

☪: XIII

☪: -

☩: reinante

resplandecente [1] (< resplandecer + -nte) adx.

‘que resplandece, lucente, brillante’

resplandecente [1]: CSMI [1]. *Et a sua morte foi elegido por obispo de Iria et de Santiago don Cresconio, varon moi noble de bõa geraçom et moita nobleza, lanpada resplandecente (CSMI IV.4.13.7-8).*

☪: XIII

☪: resplandecente

☩: resplandecente

semelhante [2] (< semelhar + -nte) adx.

‘semellante, parecido; imaxe’

semellante [2]: CSM [2]. *E ante que morresse | a Virgen, fora feita / a semellante dela | por destroyr a seita / dos judeus e do demo, | que sempre nos espreita / por fazer que caíamos | en err' e en folya (CSM 264.31-34). | A primeyra era ouro, | coor rrica e fremosa / a semellante da Virgen | noble e mui preciosa; / e a outra d'azur era, | coor mui maravillosa / que ao çeo semella | quand' é con sas [e]splandores (CSM 384.15-18).*

☪: XIII

☪: similar

☩: semellante

sergente [6] (< servir + -nte) adx. ‘axudante, servente’

sergente [6]: CSM [6]. *Dest' un miragre me vëo emente / que vos direi ora, ay, bõa gente, / que fez a Virgen por un seu sergente, / monge branco com' estes da Espya (CSM 54.10-13). | Poi-lo vilão se sentiu ben guardido, / do sennor de que era foi espedido, / e ao mõeiteiro logo vüdo / foi, e dali sergent' é pois todavia (CSM 61.40-43). | E vëo pera el logo | manss' e en bon contenente, / e disse: “Sennor, querede | que seja vosso sergente, / e o serviço dos pobres | vos farei de bõa mente, / pois vejo que vos queredes | e fazedes y bondade (CSM 67.26-29). | A un seu sergent' assi, / “duas grandes candeas, / as que de Toled' aquí / trouxe, que non son feas; / ca eu taes alá vi / mellor arder que teas / nen nihña cousa / que o fogo conssume” (CSM 116.42-49). | E foi pera ssa pousada | con gran door mui coitado; / e jov' assi vel tres dias | mui maltreit' e lazerado, / rogando Santa Maria | na mente que seu peccado / que dissera lle pa[r]cisse, | ca el era seu sergente (CSM 174.22-25). | Nosso ben per ssa vertude | que ela grande mostrava / en sãar enfermidades; | e esta se lle dobrava / quand' o avangeo santo | dezia como falava / o angeo de Deus con ela, | u ela disse: “Sergenta (CSM 349.25-28).*

☪: XIII

☪: -

☩: servente

servente [6] (< servir + -nte) adx. ‘axudante’

seruente [1]: CSM [1]. *mais seruente de Deus del (MS 185).*

servente [5]: LP [1]. *e dizer-vos, en maneira de fronta, / que vos serviu come leal servente; (LP 30,10). || CSM [2].* *COMO SANTA MARIA FEZ CONNOÇER AO OME BÕO QUE TRAGIA / O DEMO CONSIGO PER SERVENTE; E QUISERA-O MATAR, / SENON POLA ORAÇON QUE DIZIA (CSM 67.1-3). | Diss' enton Santa Maria: | “Vai, demo chëo de mal, / cuidasch' a meter a dano | a mia serventa leal; / mas quanto tu*

*cuidaste | eu cho tomarei en al, / ca te tollo que non possas | ja mais fazer-lle pesar” (CSM 216.45-48). || CSMI [2]. O qual foi acusado de sodomia de quatro seus criados, **serventes** da egleja, et foi lançado enna praça con hũu touro bravo (CSMI IV.4.2.2-4). | Et hedificou et fezo o mosteiro d’Antealtares, so abbade Hateulfo; et o mosteiro de Pineiro, que agora dizen de San Martino, so abbade Gudo; et a egleja de San Fiins de Loveo, onde estan as reliquias de San Fiins, para receber os pobres **serventes** da obra de Santiago (CSMI IV.4.3.12-15).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: servente

Ⓜ: servente

teente [2] (< teer + -nte) adx. ‘resistente, sólido, que ten’

tēente [2]: CSM [2]. *Hũa omagen fremosa | da Virgen Santa Maria, / de pedra mui ben lavrada | sobre la porta siia, / e dous angeos ant’ ela, | e qualquer deles avia / senllas mãos enos peitos; | e enas outras **tēentes** (CSM 294.21-24). | Ali faziam eygreja | en que lavrava gran gente / pera esta Sen[n]or santa, | todos de mui bõa mente; / e fazian fundamentos | fondos, per que mais **tēente** / foss’ a obra e mais firme, | todo de pedra mui dura (CSM 364.11-14).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

Ⓜ: tenente

7.3.1.27. Sufixo <-oiro/a; -orio/a>

amadoira [1] (< amar + -oiro) subst. fem. ‘encanto’

amadoiras [1]: CSM [1]. *COMO SANTA MARIA FEZ AA MOLLER QUE QUERIA FAZER / AMADOIRAS A SEU AMIGO CON EL CORPO DE JHESU-CRISTO E / QUE O TRAGIA NA TOUCA, QUE LLE CORRESE SANGUI DA / CABEÇA ATA QUE O TIROU ENDE (CSM 104.1-4).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

Ⓜ: -

esposoiros [1] (< espos- + -oiro) subst. masc. ‘casamento’

esposoiros [1]: CSM [1]. *Os esposoyros juntados | foron logo, com’ apres’ ey, / e outro dia mannãa | casaron; mais, que vos direy? (CSM 125.78-79).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: esposoiros

Ⓜ: esposoiros

miradoiro [1] (< mirar + -oiro) adx. ‘observador’

miradoiro [1]: LP [1]. *E por un d’estes nossos miradoiros / veo aqui, ben guisado, esta vez, (LP 63,23).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

Ⓜ: miradoiro

vivedoiro [1] (< viver + -oiro) adx. ‘que pode vivir moito’

vivedoiro [1]: LP [1]. *de como era valent’e ligeiro / e livedoiro assaz e arriçado; (LP 126,3).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: viver, vividor, vivaz

Ⓜ: vividoiro

7.3.1.28. Sufixo <-olo/a>

bestiola [1] (< *bestia* + *-o/a*) *adx.* ‘besta pequena’

bestiola [1]: CSM [1]. *COMO SANTA MARIA GUARDOU DE MORTE HŪA BESTIOLA / QUE CHAMAN DONEZŪA* (CSM 354.1-2). | *Este pesar foi por hŪa | bestiola que muit’ amava / el Rei, que sigo*

tragia | e a que mui ben criava, / a que chaman donezŪa | os galegos, e tirava / con ela aves das covas, | e de taes ome vee (CSM 354.10-13).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: bestiola

7.3.1.29. Sufixo <-on >

bolson [1] (< *bolso* + *-on*) *subst. masc.* ‘bolsa grande’

bolsson [1]: CSM [1]. *Enton fillou dous bolssōes* (CSM 305.63).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: bolsón

cabeçon [1] (< *cabeça* + *-on*) *subst. masc.* ‘de cabeza grande (pex.)’

cabeçon [1]: LP [1]. *e filhō-o i pelo cabeçon / e ferio-o mui mal d'un gran baston* (LP 16,4).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: cabezón

cadarron [1] (< (< *cadarro* ‘catarro’ + *-on*) *subst. masc.* ‘con moito catarro’

cadarron [1]: LP [1]. *Ca conhosqu'eu mui ben que vós avedes / olho mao mesto con cadarron* (LP 125,13).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: cadarrón

capeiron [2] (< *capa* + *-on*) *subst. masc.* ‘capa grande’

caparon [1]: LP [1]. *O caparon do marvi, / que vos a testa ben cobre,* (LP 30,21).

capeiron [1]: CSM [1]. *E porend’ o capeyron lle deitaron / sobelos ollos, porque ben cuidaron / que era mort’, e torna-lo mandaron / a ourient’ onde o sol vŷia* (CSM 54.45-48).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: capeirón

Ⓢ: capeirón

çapaton [1] (< *çapato* + *-on*) *subst. masc.* ‘zapato grande’

çapaton [1]: LP [1]. *Levarei Fernando Teles con gran peça de peões, / todos calvos e sen lanças e con grandes çapatōes;* (LP 18,17).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: çapaton

carreiron [1] (< *carreira* + *-on*) *subst. masc.* ‘fila’

carreiron [1]: LP [1]. *Os beesteiros dos dous carreirōes / tiran con ela, e pon-se sinal;* (LP 126,9).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: carreiron

cavalon [1] (< *cavalo* + *-on*) *subst. masc.* ‘cabalo inferior’

cavalon [1]: LP [1]. *en feuza d'aqueste cavalon, / falecer-lh'-ia el nas queixaduras;* (LP 49,2).

Ⓞ: XIII

Ⓟ: -

Ⓠ: cabalón

çitolon [1] (< cítola + -on) subst. masc. ‘cítola grande’

çitolon [1]: LP [1]. *sen trobar e sen çitolon, / pois perdeu a voz e o son, (LP 70,35).*

Ⓞ: XIII

Ⓟ: -

Ⓠ: çitolón

clerizon [5] (< clérigo + -on) subst. masc. ‘aprendiz de clérigo’

clerizon [1]: LP [1]. *-Don Vaasco, eu fui ja clerizon / e Degreda soia estudar; (LP 152,12).*

crerizon [4]: CSM [4]. *En Chartes ouv’ un crerizon, / que era tafur e ladron, / mas na Virgen de coraçon / avia esperanza (CSM 24.9-12). | ESTA É DE CÓMO CRERIZON METEU O ANEL ENO DEDO DA / OMAGEN DE SANTA MARIA, E A OMAGEN ENCOLLEU O DEDO / CON EL (CSM 42.1-3). | Atêes que un crerizon sandeu / furtou un cabrit’ en e o comeu; / e das cabras depois assi lles conteceu / que nunca mais las poderon aver (CSM 52.30-33). | Porend’ un miragre desta razon / vos direi, que xe valrrá un sermon, / de como guareceu un crerizon / Santa Maria, que el foi loar (CSM 404.10-13).* Ⓞ: XIII

Ⓟ: -

Ⓠ: clerigón

cochon [1] (< cocho + -on) subst. masc. ‘home vil, ordinario, groseiro’

cochon [1]: LP [1]. *Vi coteifes e cochões / con mui mais longos granhões (LP 18,28).*

Ⓞ: XIII

Ⓟ: -

Ⓠ: cochón

companion [8] (< companha + -on) subst. masc. ‘compañeiro (pex.)’

companion [3]: LP [3]. *que filhou tan bon companion, / de qual vos eu quero contar: (LP 120,41). | E aquel mouro trouxe, com’arreite, / dous companhões en toda esta guerra; (LP 18,11). | -Ai, meu senhor, assi Deus vos perdon, / u é Joan Aranha, o vosso companion (LP 6,9).*

compannon [5]: CSM [5]. *Pois que San Pedr’ esto disse | a Deus, respoe-ll’ el assi: “Non sabes la profecia | que diss’ o bon rei Davi, / que o ome con mazela | de peccado ante mi / non verrá, nen de mia casa | nunca será compannon?” (CSM 14.26-29). | Pois que Santa Maria lle diss’ este fazfeiro, / leixó-o; e el foi-sse log’ a un mōesteiro / u achou un sant’ abade con seus compannões, / que aprtiron mui de grado con el sas razões (CSM 85.67-70). | Aquestes dous [conpan[n]ões / non quiseron chamar out[r]o | e foron caçar senlleiros (CSM 243.15-16). | Quand’ el diss’ esta palavla, | mui preto del Rei estava, / que todas estas sandeces | que dizia ascuitava; / e demais contra un frade, | seu compannon, se tornava / dizendo: “Este rei tenno | que enos idolos cree” (CSM 297.35-38). | Tanto ll’ esto mostraon | e per tantas razões, / que lles respos chorando: | “Pois que vos praz, varões, / farei vosso consello; | mais, por Deus, compannões, / guardade-mi os gãados | en aquela mallada” (CSM 411.115-118).*

Ⓞ: XIII

Ⓟ: -

Ⓠ: compañón

conon [1] (< cona/cono + -on) subst. masc. ‘vaxina (pexor.)’

conon [1]: LP [1]. *Fui eu poer a mão n’outro di- / -a a üa soldadeira no conon, (LP 18,20).*

Ⓞ: XIII

Ⓟ: -

Ⓠ: conón

escudeiron [2] (< escudeiro + -on) subst. masc. ‘escudeiro (pex.)’

escudeiron [2]: LP [1]. *ca fodeu moç’e non canta ja assi, / ar fodeu pois, mui grand’escudeiron, (LP 125,14). || CSM [1].* *Aquesto foi en Galiza, | non á y*

7. Dicionario de afixos do galego medieval

mui gran sazon, / que hũa ssa barragãa | ouve un escudeiron; / e por quanto s' el casara, | tan gran pesar ouv' enton, / que con gran coita ouvera | o siso end' a perder (CSM 104.11-14).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

Ⓞ: escudeirón

espadarron [2] (< *espada* + *-on*) subst. masc. 'espada grande'

espadarron [2]: LP [1]. *chapel de ferro, que xi lhi mui mal pon, / e sobarcad'un velh'espadarron, / cuitel cachado, cinta sen farcilhon, (LP 6,9). || CSM [1]. A oraçon acabada, | colleu en ssi grand' esforço | e foi aa [besho logo / e deu-ll' hũa espadada | con seu espadarron vello, | que a [tallou per meogo, / assi que en duas partes | lle fendeu o coraçon; / mas ficou enpoçoado | dela des essa sazon* (CSM 189.16-19).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

Ⓞ: espadarrón

garganton [1] (< *garganta* + *-on*) subst. masc. 'persoa de garganta grande'

garganton [1]: LP [1]. *Lopo jogar, es garganton / e sees trist'ao comer; (LP 97,13).*

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

Ⓞ: garganton

jograron [1] (< *jogar* + *-on*) subst. masc. 'xograr (pex.)'

jograron [1]: LP [1]. *ca vej'aqui un jograron, / que nunca pode dizer son* (LP 75,8).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

Ⓞ: jograrón

leiton [1] (< *arca* + *-on*) subst. masc. 'porco novo'

leiton [1]: CSM [1]. *Santa Maria lle disse, pois est' ouve visto: / "Estes son meus e de meu Fillo, Deus*

Jesu-Cristo, / con que serás se creveres en el e leytões / comeres e leixares a degolar cabrões" (CSM 85.62-65).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

Ⓞ: leitón

nadigon [1] (< *nádega* + *-on*) subst. masc. 'de cu grande'

nadigon [1]: LP [1]. *e dira-vo-lo ben lleu quen vos en cos / vir tirá-los nadigões após vós. (LP 46,4).*

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

Ⓞ: nadegón

selegon [1] (< *sela* + *-on*) subst. masc. 'almofada que serve de sela'

selegon [1]: LP [1]. *por que lhi renj'o selegon, / e, se lhi rengen, non m'en cal; (LP 87,5).*

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

Ⓞ: selegón

tapon [1] (< *tapa* + *-on*) subst. masc. 'tapa grande'

tapon [1]: CSM [1]. *E porend' aquela gente | se quisera yr enton; / mas chegou ùu ome bõo, | que lles diss' esta razon: / "Vaamos catar a cuba | e tiremo-ll' o tapon / mais de fford', e per ventura | pod' y algun pouc' aver"* (CSM 351.35-38).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

Ⓞ: tapón

vergalhon [1] (< *vergalho* + *-on*) subst. masc. 'barra de metal grosa'

vergalhon [1]: LP [1]. *non fora ao vergalhon / roxo do meu seendeiro. (LP 60,7).*

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

Ⓞ: vergallón

zarelhon [1] (< *zarelho* + *-on*) *subst. masc.* ‘invidiuo metedizo’

zarelhon [1]: LP [1]. *mais trax perponto roto sen algodón / e coberturas d'un velho zarelhon;* (LP 6,9).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

↪: zarellón

zevron [1] (< *zevro* + *-on*) *subst. masc.* ‘cabalo salvaxe (pex.)’

zevron [1]: LP [1]. *E seu irmão, o zevron, / que lhi quer mal de corazón,* (LP 87,5).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

↪: cebrón

7.3.1.30. Sufixo <-onho>

risonho [1] (< *riso* + *-onho*) *adx.* ‘que ri ou ter ar de riso’

risonno -a [1]: CSM [1]. *E fórona acusar / ao Bispo do logar, / e el ben de Colonna / chegou y; e pois*

chamar / a fez, vëo sen vagar, / leda e mui risonna (CSM 7.28-33).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: riseiro

↪: risonho

7.3.1.31. Sufixo <-or/-dor>

acabador [1] (< *acabar* + *-dor*) *subst. masc.* ‘o que acaba’

acabador [1]: CSM [1]. *Ca ela era ben feita | de ssa loor e de Deus / e de com' a Trĩdade | entendessen os encreus; / e el dar non lle podia | neun cabo, mas os seus / gẽollos ficou que ela | foss' end[e] acabador* (CSM 202.22-25).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

↪: acabador

acorredor [1] (< *acorrer* + *-dor*) *subst. masc.* ‘o que socorre’

acorredor [1]: CSM [1]. *Porend' a mui comprida / Rẽya das outras rẽyas, / acorredor das mesquinhas, / sen gran demorada / ll' ouve log' enviada* (CSM 89.32-36).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

↪: acorredor

adevinhador [3] (< *adevinhar* + *-dor*) *subst. masc.* ‘o que adiviña, adiviñante’

adeujñador [3]: CT [3]. *Et o quarto ouuo nome Lenus, et este foy bõo adeujñador, ca en seu tenpo nõ ouuo nehũ iã boo* (CT 11.12-13). | *¿Et por que amudeçedes et por que tomades de uós couardia por paraura de adeujñador?* (CT 32.8-9). | *Et fezo logo ajuntar a hũ lugar tódoslos adeuinadores do rreyno et tódoslos outros que sabiã soltar soños* (CT 509.4-5).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

↪: adiviñador

agoirador [2] (< *agoirar* + *-dor*) *subst. masc.* ‘o que anuncia ou produce agoiro’

agoirador [1]: LP [1]. *capon cevado pera meu jantar / e dé o corvo ao agoirador;* (LP 3,50).

agüyrador [1]: CT [1]. *Pasado terçer día, tódoslos mais sesudos et os mellores dos gregos se acordarõ*

7. Dicionario de afixos do galego medieval

que fosen demãdar rresposta dos dioses. Et esta fuj a fim de todo seu cõsello. Et enuiarõ alá a don Colcas, [o] **agüyrador** (CT 353.3-5).

⌚: XIII

⤵: agourador

⤴: agoirador

aguardador [2] (< *acabar* + *-dor*) *subst. masc.* ‘aquele que garda’

aguardador [2]: CSM [2]. *Que per nulla ren o demo levasse / mia alma, mais que a testa tornasse / a meu corpo, e que me confessasse; / e ela des i foi mia **aguardador** (CSM 96.56-59). | E por aquesto a essa / fillou por ssa conpanneira e por ssa **aguardador**, / porque muito a preçava de sen, a abadesa; / e u quer que ya / ja mais aquela monja | nunca de ssi partia, / ante a metya / en todo-los seus feitos | cada que os fazia (CSM 285.16-22).*

⌚: XIII

⤵: agardador

⤴: agardador

ajudador [7] (< *ajudar* + *-dor*) *subst. masc.* ‘que ou quen axuda’

ajudador [7]: LP [1]. *e m'el non for **ajudador** / contra vós que el fez valer / mais de quantas fezo nacer, / moir'eu, mais non merecedor. (LP 25,45). || CSM [4].* *Asi lles respos a mui santa Sennor: / “Daqueste preiito non ajades pavor, / ca eu vos serei y tal **ajudador** / per que a os judeus ajan de perder” (CSM 27.40-43). | Cousa de fillarmos guerra | cona Madre do Sennor, / que veemos cabo dele | mais bela ca nulla flor, / e faz con el a guerlanda | e é ssa **ajudador**, / que assi nos desfaria | ben com' a agua o sal (CSM 121.45-48). | De Bretana a Mëor / por dous que sse gran[d]’ amor / avian e gran sabor / de viveren sen pecado; / onde foi **ajudador** / esta Madre do Sennor, / cug’ é do ce’ o reynado (CSM 135.16-22). | El ja por desasperado | de ss’ aquela rim’ achar / per ome daqueste mundo, | foi-ss’ enton a un altar / da Virgen Santa Maria | e começou-ll’ a rogar / de ss’ acabar esta prosa | que lle foss’ **ajudador** (CSM 202.17-20). || CT [1].* *Et fãçome marauillada en cõmo uosso coraçõ pode sofrer en seer*

***ajudador** en tal obra, ou que he do uosso syso que as gentes dizẽ que auedes (CT 202.24-26). || MS [1]. —Ay **ajudador** de todo o mûdo (MS 188).*

⌚: XIII

⤵: axudador

⤴: axudador

alinhador [1] (< *alinhar* + *-dor*) *subst. masc.* ‘o que aliña ou fai aliñar’

alinnador [1]: CSM [1]. *Esta, per com’ oý dizer, / un fill’ avia que mayor / ben sabia ca ssi querer, / ca el era mantêedor / dela e ar do seu aver / bõa guard’ e **alynnador**, / e sabia-a defender / sempre mui ben e con razon (CSM 146.18-25).*

⌚: XIII

⤵: -

⤴: aliñador

amador [5] (< *amar* + *-dor*) *subst. masc.* ‘o que ama’

amador [5]: LP [2]. *Ja meus dias assi ei a passar: / en amando, mais que outro **amador**, (LP 73,7). | de me doer gran dereit'ei / de quen assi for **amador** (LP 97,43). || CSM [3].* *Mas a dona tant’ era fremosa, que foi das belas flor / e servidor de Deus e de sa ley **amador**, / e soube Santa Maria mays d'al ben querer (CSM 5.15-17). | Dest’ un miragre fremoso, | ond’ averedes sabor, / vos direy, que fez a Virgen, | Madre de Nostro Sennor, / per que tirou de gran falla | a un mui falss’ **amador**, / que amÿude cambiava | seus amores dun en al (CSM 42.7-10). | Nen mentre viva nunca **amador** / averei, nen non quer’ eu outr’ amor / senon da Madre de Nostro Sennor, / a Santa Reynna celestial (CSM 58.75-78).*

⌚: XIII

⤵: -

⤴: amador

amargor [1] (< *amargo* + *-or*) *subst. masc.* ‘calidade do que é amargo’

amargor [1]: CSM [1]. *Ca ves, esta escudela | mostra-ti que es fremoso / e ás muitas bõas mannas; | mas peccador e lixoso / es na alma, poren cheiras | com’*

este manjar astroso, / per que yrás a inferno, | que é chëo d' amargores (CSM 152.31-34).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: amargor

↪: amargor

ardedor [1] (< arder + -dor) adx. 'que arde'

ardedor [1]: CSM [1]. *Ca o provan ameude | cavaleiros, lavradores, / clerigos, monges e frades | descalços, preegadores; / ca pero y cenderon | outros oyoys ardedores, / atan taste se matavan, | que sol non deitavan lume* (CSM 304.21-24).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: ardedor

↪: ardedor

braador [1] (< braadar + -dor) subst. adx. 'berrado'

braador [1]: CSM [1]. *Mais macar braadarores* (CSM 366.58).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

↪: -

bulrrador [1] (< burlar + -dor) subst. masc. 'aquele que practica burla'

bulrrador [1]: CT [1]. *Ulixas vençeu a todos de beldade, et nõ era moy grãde de corpo nõ de pequeno, mays era moy sisudo, et falaua moy ben, et entre dez mill nõ poderia õme achar tã rreoluedor de preytesya, nõ tã grã bulrrador, que el nõca deria uerdade hũa ora; mays enpero era moy entẽdudo et moy cortés* (CT 64.1-5).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

↪: burlador

caçador [5] (< caça + -dor) subst. masc. 'o que practica a caza'

caçador [5]: CSM [4]. *E que ouuess' end' el mayor prazer, / fez-ll' o açor ena mão decer, / come se ouesse log' a prender / caça con el como faz caçador*

(CSM 44.40-43). | *En Treuyn[n]' un cavaleiro | foi que era caçador, / e perdeu, andand' a caça | hũa vez, un seu açor / que era fremos' e bõo, | demais era sabedor / de fillar ben toda ave | que açor dev' a prender* (CSM 232.11-14). | *Ela seu marid' avia | cavaleir' e caçador, / e de sse tẽer voçoso | avia mui gran sabor; / poren foi veer sa fonte | que era end' a mellor / de toda aquela terra, | e diss' a sa moller: "Ven* (CSM 314.14-17). | *A que en nossos cantares | nos chamamos Fror das flores, / maravilhoso miragre | fez por ùs caçadores* (CSM 366.3-4). || **CT [1].** *Et era moy fremoso [Pares] et moyto aposto en todo, et tiraua mellor de arco de quantos ãno mũdo aũja, et era mellor caçador de mõt de quantos ãno mũdo achassen, et tomaua en esto moy grã prazer* (CT 78.5-7).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

↪: cazador

calafetador [1] (< calafetar + -dor) subst. masc. 'o que practica calafetación, abetumador'

calafetador [1]: CSM [1]. *Na nave, que non á tan sabedor / maestre nen tan calafetador / que podesse calefatar mellor / per cousa que y podesse meter* (CSM 339.60-63).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: abetumador

↪: -

cambiador [3] (< acabar + -dor) subst. masc. 'o que efectúa ou practica cambio, cambista'

cãbeador [1]: CSM [1]. *que he cõtra os cãbeadores* (MS 167).

cambiador [1]: CSM [1]. *En Seixons fez a Garin cambiador / a Virgen, Madre de Nostro Sennor, / que tant' ouve de o tirar sabor / a Virgen, Madre de Nostro Sennor, / do poder do demo, ca de pavor / del perdera o siso; / mas ela toller-ll' aquesta door / e deu-lle Parayso* (CSM 41.7-14).

cambiador [1]: CSM [1]. *E ela assi andando, | chegou a hũa cidade / e viu seer na rua, | com' eu achei por verdade, / un cambiador que cambiava | d'aver mui*

7. Dicionario de afixos do galego medieval

gran quantidade, / esterlūs e to[r]neses, | burgaleses, pepiões (CSM 305.30-33).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: cambista

Ⓜ: cambiador

castoador [1] (< *castoar* + *-dor*) subst. masc. ‘o que castoa, o que prende no engaste’

castoador [1]: LP [1]. *e pero nunca achou castoador / que lh'o olho soubess'encastoar. (LP 125,15).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: encastoador

Ⓜ: castoador

cavalgador [1] (< *cavalgar* + *-dor*) subst. masc. ‘o que anda a cabalo’

cavalgador [1]: LP [1]. *u foi sen siso ome tan pastor / e led'e ligeiro cavalgador, (LP 25,26).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: cavalgante, cavaleiro

Ⓜ: cavalgador

cercador [1] (< *cercar* + *-dor*) subst. masc. ‘aquele que se acerca ou inimigo que cerca sitio’

çercador [1]: CT [1]. *Et ajnda al uos dyrey, sen mētir, se o ben quiserdes coñosçer: uós entēdedes que nós somos çercadores, et, se y ben parardes mētes, nós somos os çercados et maltreytos et desgustados (CT 294.29-31).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: cercante

Ⓜ: cercador

cheiror [1] (< *cheiror* + *-dor*) subst. masc. ‘cheiro’

cheiror [1]: CSM [1]. *En niun logar, e fondo / era muit' e non redondo, / mais avya y avondo / de muita maa cheiror (CSM 102.42-45).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: cheiro

Ⓜ: cheiror

chufador [1] (< *chufar* + *-dor*) subst. masc. ‘aquele que chufa, burla; escarnecedor’

chufador [1]: LP [1]. —*Lourenço, tenho que es chufador; / e vejo-t'ora mui gran loador (LP 88,14).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓜ: chufador

coidador [1] (< *coidar* + *-dor*) subst. masc. ‘aquele que cuida’

coydador [1]: CT [1]. *Mays el [Achiles] nõ foy escaso nõ coydador nõ triste, ante foy ferament grãado et costuso et amado dos fillos d'algo (CT 60.5-6).*

cuidador [1]: LP [1]. *por quanto mi faz cuidador / d'aver eu ben de mia senhor. (LP 7,1). | por quanto mi faz cuidador / d'aver eu ben de mia senhor. (LP 7,1). | por quanto mi faz cuidador / d'aver eu ben de mia senhor. (LP 7,1).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: cuidador

Ⓜ: coidador

combatedor [2] (< *cercar* + *-dor*) subst. masc. ‘combatente’

cõbatedor [1]: CT [1]. *Et ouuo nome Çeçinalor. Et foy prouado caualeyro et ardido et moy bon cõbatedor (CT 121.18-19).*

combatedor [1]: CSM [1]. *Entonç' os combatedores | tomaron todos atrás; e tres mouros que entraran, | chus negros que Satanas, / no castelo, os de dentro | os fezeron en caer (CSM 185.81-83).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: combatente

Ⓜ: combatedor

comedor [1] (< *cercar* + *-dor*) subst. masc. ‘o que come’

comedor [1]: CSM [1]. *Ca el gran comedor era | e metia os bocados / muit' ameude na boca, | grandes e desmesurados; / e aa noite ceãva | diūs cõellos assados, / atravessou-xe-ll' un osso | na garganta, e sarrada (CSM 322.20-23).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

↳: comedor

comendador [1] (< comendar + -dor) subst. masc. ‘aquele que ten comenda’**comendador [1]: LP [1].** *que tan ben mandastes pensar / i do vosso comendador! (LP 60,1).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: encomendador

↳: comendador

cometedor [1] (< cometer + -dor) subst. masc. ‘aquele que acomete, autor’**cometedor [1]: CT [1].** *Et por ende taes cōpanyros busca que seiã uerdadeiros et leaes et fortes et cometedores, et seiã os mellores que tu auer poderes, cal el he tã hurguloso et tã ardido et tã ualent que aduro et con grã traballo o poderás chegar a morte (CT 341.7-10).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: acometecedor

↳: cometedor

comprador [1] (< comprar + -dor) subst. masc. ‘o que adquire por compra certa cousa’**comprador [1]: LP [1].** *E nunca i comprador vi | que o quisesse nen en don, (LP 120,14).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

↳: comprador

conhocedor [2] (< conhecer + -dor) subst. masc. ‘sabedor, entendido’**conhocedor [1]: LP [1].** *Mais eu, senhor, en mal dia naci / d'el que non ten, nen é conhocedor / do vosso ben, a que non fez valor (LP 9,12).***connoscedor [1]: CSM [1].** *Mais os que con[n]oscedores (CSM 366.48).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

↳: coñecedor

conqueredor [1] (< conqueredor + -dor) subst. masc. ‘conquistador’**cōqueredores [1]: CT [1].** *ca bem sabẽ todos que per el et perla sua ajuda como oie en este día uençedores et cōqueredores de Troya, et per el cōmeçamos et acabamos este pleito, et por el mouemos esta guerra et cometemos esta rrazõ (CT 443.56-58).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

↳: conquistador

conselhador [7] (< conselhar + -dor) subst. masc. ‘aconsellador, conselleiro’**cõsellador [1]: CT [1].** *–Vós, onrrado cõsellador et grã priuado del rrey Priamos, grã noio rreçerá oje uosso señor quando uos vir perdido, cal el perderá en uós hũ lousyñeyro mao et desleal, que lle fará grã m̃jga. (CT 157.6-8).***conselhador [4]: LP [1].** *Non sei oj'eu tan bon conselhador / que me podesse ben conselho dar (LP 152,1). || CT [3].* *E quen se fez de min conselhador / que eu viss'o vosso bon parecer, (LP 97,14). | des que a vir, este conselhador / de non poder min nen si conselhar. (LP 97,26). | Mais eu, que me faço conselhador / d'outros, deuera pera min prender (LP 114,16).***consellador [2]: CSM [2].** *Mais [un] seu conpadre logo | se fez seu consellador (CSM 378.40). | E ainda te rogo | Virgen, bõa Sennor, / que rogues a teu Fillo | que, mentr' eu aquí for / en este mundo, queira | que faça o mellor, / per que del e dos bõos | senpr' aja seu amor; / e, pois Rey me fez, queira | que reyn' a seu sabor, / e de mi e dos reynos | seja el guardador, / que me deu e dar pode | quando ll' en prazer for; / e que el me deffenda | de fals' e traedor, / e outrossi me guarde | de mal consellador / e d' ome que mal serve | e ñe mui pedidor (CSM 401.42-51).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: consellador

↳: consellador

consintedor [1] (< *consentir* + *-dor*) *subst. masc.*
‘cómplice’

cōsintedor [1]: *CT* [1]. *Et Orestes prendeu entō todos aqueles que achou fazedores et cōsintedores ãna morte de seu padre (CT 479.36-37).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: consintedor

Ⓞ: consintedor

corredor [6] (< *corregere* + *-dor*) *subst. masc.*
‘representante da autoridade réxea no concello’

corredor [6]: *LP* [1]. *pois remete / seu alfaraz corredor (LP 18,28).* || **CSM** [2]. *E levantou-sse domjogo | e foi travar mui correndo / log[o] en hũa baesta | que andava y vendendo / un corredor con seu cinto | e con coldre, com' aprendo, / todo chẽo de saetas; | e vẽo-ll' en malandaça (CSM 154.16-19).* | *Onde foi ùa vegada | que ali un salto deron / a mouros que y viinnam, | e a todo-los preserom, / e quisieran-s' a ssa terra | tornar-se; mais non poderon, / pero tiinnam navios | ligeyros e corredores (CSM 379.30-33).* || **CT** [3]. *Et el rey Nástor era moy grãde et moy esforçado et moy ardido. Et sija sobre hũ cauallo, que ouuera de Castella, et era dos bõos que ãno mũdo auýa, nẽ mays corredor. (CT 6.38-39).* | *Et Troylos foy moy ben armado et sobre hũ moy bon caualo de España, que era moy corredor et moy ligeyro (CT 121.36-37).* | *Et andauã todos en caualos moy preçados et moy corredores (CT 133.42-43).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: correcto

Ⓞ: corredor

cortador [1] (< *cortar* + *-dor*) *subst. masc.*
‘cortante’

cortador [1]: *CT* [1]. *Et tragã seus escudos enbraçados et suas lanças ãnas mãos, et moytos deles tragã hũas azcũas grãdes et anchas de açeyro, linpas et cortadores cõmo nauallas (CT 171.4-6).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓞ: cortador

cousidor [1] (< *cercar* + *-dor*) *subst. masc.*
‘consurador’

cousidor [1]: *LP* [1]. *Ja m'eu quisera con meu mal calar, / mais que farei con tanto cousidor? (LP 94,1).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓞ: cousidor

defendedor [2] (< *cercar* + *-dor*) *subst. masc.*
‘defensor, amparador’

defendedor [2]: *CT* [2]. *Et era [Polidamos] moyto arrizado et moy fardido et moy defendedor (CT 81.3-4).* | *Demays, an ja perdudo a Éytor, que era seu defendedor et seu escudo et sua asperança, et era o mellor caualeyro en armas et en todas bondades que en Troya auja, et uós o matastes cõ uossas mãos, a pesar dos de Troya (CT 293.21).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: defensor

Ⓞ: defendedor

departidor [2] (< *departir* + *-dor*) *subst. masc.*
‘aquele que narra, explica’

departidor [2]: *LP* [1]. *Quen me podia defender / senon Deus d'un pelejador, / por que me faz departidor (LP 56,13).* || **CSM** [1]. *E el foi departidor (CSM 245.113).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: departidor

Ⓞ: departidor

desdeñador [2] (< *desdenhar* + *-dor*) *subst. masc.*
‘aquele que desdenha’

desdeñador [2]: *CT* [2]. *Et en njhũ tenpo do mũdo nũca dería pesar a nehũ, et era moy ledo et moy saboroso et moy ardido, et nũca foy desdeñador nẽ oufanioso (CT 77.9-10).* | *Pois que Antenor ouuo sua rrazó acabada, leuantouse Anfímacos, hũ fillo del rrey Príamo, o mays pequeno deles. Et era dos bastardos, et era desdeñador iaquanto (CT 387.3-4).*

Ⓜ: XIII

⊕: -

↵: desdeñador

desejador [3] (< *desejar* + *-dor*) *adx.* ‘ávido, cobizoso, o que desexa’

desejador [3]: LP [3]. *querendo-lh'eu melhor / ca min nen al, por én conor- / t'eu non ei ja senon da mor- / t'ende sōo desejador. (LP 25,16). | e desejar o voso ben, senhor, / de que eu sempre foi desejador, (LP 73,3). | e per forza ben assi morrerá / com'eu moiro, de ben desejador. (LP 114,16).*

⊕: XIII

⊕: desejador

↵: desejador

destorvador [1] (< *destorvar* + *-dor*) *subst. masc.* aquel que narra, explica’

destorvador [1]: CSM [1]. *Ca pois ela avogada | é e nossa razón ten, / non pod’ al fazer seu Fillo | senon juygar-nos ben; / porend’ estorvo do demo | nono tēemos en ren, / macar s’el muito traballa | de nos seer destorvador (CSM 378.7-10).*

⊕: XIII

⊕: estorvador

↵: destorvador

destroidor [1] (< *destróir* + *-dor*) *subst. masc.* aquel que destrúe’

destroydor [1]: CSM [1]. *destroydor dos pecados (MS 188).*

⊕: XIII

⊕: -

↵: destructor

dizedor [3] (< *dizer* + *-dor*) *subst. masc.* ‘que fala con facilidade’

dizedor [2]: LP [1]. *Dizedor é de nemiga / e dira-o log’, amiga. (LP 63,66). | E, meu amor, eu vos venho rogar / que non creades nen iuu dizedor (LP 119,1).*

dizidor [1]: CT [1]. *Et, sen falla, grã desonrra et grã uiltança he esta de uos tãto gabades ante nós, et fazedes grã loucura porque coydades que ualedes tãto*

por que uos aiã a dar o paladióm, porque sodes dizidor et porque fezestes per uosas trayçōes por que nós sempre seremos desditos et pusfaçados por desleaes et por traedores et por falsos et peiurados (CT 443.8-12).

⊕: XIII

⊕: -

↵: dicidor

doneador [1] (< *donear* + *-dor*) *subst. masc.* ‘servidor, cortexador de donas’

doneador [1]: LP [1]. *e juro-vos, par San Vicente, / que non é bon doneador (LP 21,1).*

⊕: XIII

⊕: -

↵: doneador

dultador [1] (< *dultar* + *-dor*) *subst. masc.* ‘aquele que dubida’

dultador [1]: CSM [1]. *Diss’ ela: “Faz o que digo | e non sejas dultador” (CSM 245.93).*

⊕: XIII

⊕: dubidador

↵: dultador

enganador [8] (< *enganar* + *-dor*) *subst. masc.* ‘aquele que engana’

enganador [7]: LP [1]. *com'enganador judeu /n en véspera de Janeiras, (LP 30,27). || CSM [4].* *Gran ben lle fez en est’ e grand’ amor / a Virgen, Madre de Nostro Sennor, / que o livrou do dem’ enganador, / a Virgen, Madre de Nostro Sennor, / que o fillara come traedor / e tollera-ll’ o siso; / mas cobrou-llo ela, e por mellor / ar deu-lle Parayso (CSM 45.15-22). | Esto foi dun ome que feit’ ouvera / prazer aa Virgen quant’ el podera; / mais pēdença prender non quisera / por consello do demo enganador (CSM 96.16-19). | Que me fillou ora ante ti tan mal / e non quis catar ta eigreja nen al; / mas, Virgen Reña santa sperital, / guarda-me daqueste falss’ enganador (CSM 298.44-47). | Desto direi un miragre | que no Port’ aconteceu, / que fezo Santa Maria, | Madre daquel que prendeu / paixon e ena cruz morte | por nos, e que nos tolleu das maõa do ãemigo, | o diab’ enganador (CSM 356.6-9). ||*

7. Dicionario de afixos do galego medieval

CT [1]. –*Señor, fáçasse o que uós por ben touerdes, mays a m̃ ñ semella que ben he que lles tã grã trégoa demos, ca uós ben sabedes que os gregos son moyto atreujdos et moyto enganadores, et móuēnos hũa pleytesía moy sen prol pera nós* (CT 188.5-7). || **MS [1].** —*Matemos os apóstolos et queyemos o corpo d'aquella Maria que trouxo o enganador* (MS 229).

engannador [1]: MS [1]. *Et Jacobus he nome abrayquo, et en nosa lingoajeen tãto quer dizer como enganador de homēes* (MS 19).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

Ⓞ: enganador

enqueredor [1] (< enquerer + -dor) subst. masc. 'inquisidor'

enqueredor [1]: CSM [1]. *Esto que vos disseron, Sennor, / mentira foi, non vistes mayor; / e se a vossa mercee for, / meted' y un voss' enqueredor, / e mellor / podedes per y o feit' entender* (CSM 97.56-61).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

Ⓞ: inquisidor

entendedor [12] (< entendedor + -dor) subst. masc. 'amante'

entēdedor [2]: CT [2]. *Et pero, cõ todo esto, era grãde entēdedor de donas* (CT 75.27-28). | *Pero hũ grã cõforto ey, que moytas mollerres fezeron taes cânbeos, et moytas donas casadas et moytas donzelas uj eu que os tomarõ os mayores ãenjgos qeu poderõ achar a seus maridos et a seus entēdedores, et que os tomarõ de seu grado por sus entēdedores et por seus maridos* (CT 309.28-31).

entendedor [10]: LP [7]. —*Ca me dizen que é entendedor / voss'. -Ai, mia madre, por Deus non seja: (LP 33,4). | queredes vós min por entendedor, / que vos darei boas toucas d'Estela / e boas cintas de Rocamador* (LP 116,29). | *E ela disse: "Eu non vos queria / por entendedor, ca nunca vos vi, / se non agora, nen vos filharia* (LP 116,29). | *Por entendedor vos quero filhar / e, pois for a romaria acabada, / aqui, d'u são natural, do Sar,* (LP 116,29). | *O meu amigo*

non é trobador, / pero tan grand'é o ben que m'el quer / que filhará outra entendedor (LP 116,22). | *e ora muit'à gran sabor / de mia morte cedo saber, / porque fui seu entendedor* (LP 72,17). | *vos eu fazia, pois partir / me vin de vós; e descobrir- / -vos-ei d'un voss'entendedor* (LP 46,1). || **CSM [3].** *COMO O CRUCIFISSO DEU A PALMADA A ONRRA DE SA MADRE / AA MONJA DE FONTEBRAR QUE POSERA DE SS' IR CON SEU / ENTENDEDOR* (CSM 59.1-3). | *COMO A MOLLER QUE O MARIDO LEIXARA EN COMENDA A / SANTA MARIA NON PODO A ÇAPATA QUE LLE DERA SEU / ENTENDEDOR METER NO PEE NEN DESCALÇALA* (CSM 64.1-3). | *Quen entender quiser, entendedor / seja a Madre de Nostro Sennor* (CSM 130.2-3).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

Ⓞ: entendedor

escarnidor [1] (< escarnir + -dor) subst. masc. 'que foi albo de escanio'

escarnidor [1]: CT [1]. *Et nõ era escarnidor, nõ vilão, nõ posfaçador, segundo entēdj per Dayres. Et en todo o mũdo nõ ouuo home tã sofredor d'armas, nõ home tã sen medo* (CT 75.12-14).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: escarnecedor

Ⓞ: escarnidor

esmolnador [2] (< esmolnar + -dor) subst. masc. 'aquele que dá esmola'

esmolnador [2]: CSM [2]. *E per mi seede fis / que fez pois ben sa fazenda | e foy grand' esmolnador* (CSM 245.117-118). | *E a bõa dona, pois sse viu de pran / fora do poder daquel peor que can, / deu loor a Deus, e a do bon talan, / sa Madre, serviu e foi esmolnador* (CSM 298.69-72).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: esmolante

Ⓞ: esmolador

falador [1] (< falar + -dor) adx. 'que fala moito'

faladores [1]: CT [1]. *Et ben gardaua aqueles que lle quisessen tēer mētes que nō fossen anioados, nē faladores, nē posfaçadores, nē desenssynados* (CT 211.9-10).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: falador

↳: falador

fazedor [1] (< fazer + -dor) subst. masc. ‘aquele que fai’

fazedor [1]: CT [1]. *Et Orestes prendeu entō todos aqueles que achou fazedores et cōsintedores ãna morte de seu padre* (CT 479.36-37).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: facedor

↳: facedor

fiador [6] (< fiar + -dor) subst. masc. ‘que ou que afianza’

fiador [5]: LP [1]. —*Afons'Eanes, se vos en pesar, / tornade-vos a vosso fiador* (LP 2,18). || **CSM [4].** *Disell' o crischão: “Poder / d'esso dazer non averia, / mas fiador quero seer / de cho pagar ben a un dia”* (CSM 25.27-30). | *Averemos chuvia que nos conprir / e per que poderemos ben guarir / e daquesta mui gran coita sair, / dest' eu fiador serya* (CSM 143.39-42). | *E macar que d'outros jogos | eran deles sabedores, / enton outro non jogavan, | senon aquel que ‘mayores’ / [chaman]; e o riqu' en logo | de meter y fiadores, / meteu [y] muitos ãeiros | por comprir sa voontade* (CSM 214.20-23). | *E daquesto fiadores* (CSM 379.43). || **CT [1].** *Monesteus, o duc de Atenas, se leuantou entō en pe, et diso que el o defenderia moy bē contra qualquer que o quisese rretar ou quisese dizer que el [nō] deuia a rreynar, et que lle meteria y as mãos sobr'esto. Et logo deu fiadores en meo da corte* (CT 483.17-19).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

↳: fiador

forçador [1] (< forçar + -dor) adx. ‘aquele que forza ou obriga’

forçador [1]: LP [1]. *ben saberia com'ē forçador / e sen mesura e de gran poder;* (LP 123,7).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

↳: forçador

fornigador [1] (< fornigar + -dor) adx. ‘aquele que fornica’

fornigador [1]: MS [1]. *Et aqueles que son bebedos et fornigadores senificã os clerigos de misa et os omes d'ordēe que deuē a lidar cōtra, os peccados, et nō lles cōuē de se enbebedentarē nē auer mollerres* (MS 140).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: fornigador

↳: fornigador

furador [1] (< furar + -dor) adx. ‘que fura’

furador [1]: CSM [1]. *Entraron enton os frades | nas matinas, e tafur / cuidaron enton que era | e entrara per algur; / e maravillosos eran, | ca solament[e] un mur / ali entrar non podia, | pero fosse furador* (CSM 245.105-108).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: furador

↳: furador

gabador [1] (< gavar + -dor) subst. masc. ‘aquele que gaba’

gabador [1]: CT [1]. *Et des oymays se calē os gabadores, ca ben sey eu que os bōos serã aqueles que o prez ende leuarē et os couardos porrã suas escusanças feas* (CT 121.75).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

↳: grabador

galardoador [1] (< esmolnar + -dor) subst. masc. ‘aquele que galardoa’

galardoador [1]: CSM [1]. *Que fez entn a galardoador / de todo ben e do mal sãador?* (CSM 279.24-25).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: agalardoador

↳: galardoador

guardador [7] (< guardar + -dor) subst. masc. ‘protector, pasto’

gardador [1]: MS [1]. *gouernador et gardador de nosos corpos et de nosas almas (MS 226).*

guardador [6]: CSM [5]. *El assi juso caendo, / “Santa Maria” dizendo / ya, que o acorrendo / foi logu’ e del guardador (CSM 102.47-50). | E todos enton loaron | a Sennor do bon talan, / dizendo: “Bëeyta sejas, | que dos teus es guardador” (CSM 378.59-60). | Pois esto viron as gentes, | deron porende loores / aa Virgen groriosa, | que é Sennor das sennores, / porque fez que os cordeiros | ouvessem por guardadores / os lobos (CSM 398.43-46). | E ainda te rogo | Virgen, bõa Sennor, / que rogues a teu Fillo | que, mentr’ eu aquí for / en este mundo, queira | que faça o mellor, / per que del e dos bõos | senpr’ aja seu amor; / e, pois Rey me fez, queira | que reyn’ a seu sabor, / e de mi e dos reynos | seja el guardador, / que me deu e dar pode | quando ll’ en prazer for; / e que el me deffenda | de fals’ e traedor, / e outrossi me guarde | de mal consellador / e d’ ome que mal serve | e ñe mui pedidor (CSM 401.42-51). | Pois que veen os meus ollos | a ti, / que es Salvador / daqueles que t’ asperamos | e d’ Irrael guardador, / e que Deus comprid’ e ome | es e do mundo Sennor, / te rogo que me non queiras | oi mais no mundo leixar (CSM 417.25-28). || CT [1].* *Et, demays, poserõ por testemõias a dom Júpiter, que fose pesquisa et guardador deste pleito, et [tõdoslos outros] dioses mayores et senores do çeo (CT 416.13-15).*

☉: XIII

☪: guarda

☽: gardador

guiador [3] (< guiar + -dor) subst. masc. ‘aquele que guía’

giador [2]: CT [2]. *Agamenõ, o que foy prí[n]çipe dos gregos et seu giador, era grãde et nẽbrudo a marauilla, et moy ualẽt et moy ardido (CT 58.2-3). | Item a dẽcima aaz fezeron os de Logres, et ouueron por seu giador a rrey Ajes, que era seu seõor natural (CT 126.26-27).*

guiador [1]: CSM [1]. *Madre de Nostro Sennor, / que lle fora soltador / dos presos e guiador, / sen pavor, / como Sennor poderosa (CSM 106.65-69).*

☉: XIII

☪: -

☽: guiador

honrador [1] (< honrar + -dor) subst. masc. ‘aquele que honra’

onrrador [1]: CT [1]. *Desý [Eneas] era moyto onrrado et moy onrrador, et era arrizado (CT 79.5-6).*

☉: XIII

☪: honrador

☽: honrador

jogador [2] (< jogar + -dor) subst. masc. ‘aquele que xoga’

jogador [2]: LP [1]. *Os grandes nossos amores, / que mi e vós sempr’ouvemos, / nunca lhi cima fezemos, / coma Brancafrol e Flores, / mais tempo de jogadores / ja çafou. (LP 70,39). || CSM [1].* *Poi-los monges foron ende tirados, / mui maas conpannas se foron tan tost’ y meter, / ribaldos e jogadores de dados / e outros que lles tragian y vño a vender; / e ontr’ os malaventurados / ouv’ y un que começou a perder, / per que foron del dẽostados / os Santos e a Reynna sen par (CSM 38.26-33).*

☉: XIII

☪: -

☽: xogador

julgador [1] (< julgar + -dor) adx. ‘aquele que xulga’

julgador [1]: LP [1]. *Amor, castiga-te d’esto, por tal / que me non tolhas meu sono por qual / me non faz ben e sol me faz gran mal / e mi o fara, d’esto son julgador. (LP 38,1).*

☉: XIII

☪: xulgador

☽: xulgador

justador [1] (< *juntar* + *-dor*) subst. masc.
‘aquele que entra en xustas’

justador [1]: CSM [1]. *Essa ora logo sen tardada / San Basillo, com' escrit' achey, / u a gente estav' assuada / foi-lles dizer como vos direi: / “Gran vengança nos á ora dada / San Mercurio daquel falsso rei, / ca o matou dũa gran lançada, / que nunca atal deu justador* (CSM 15.131-138).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: axustador

Ⓣ: xustador

lavrador [7] (< *lavrar* + *-dor*) subst. masc.
‘obreiro, construtor’

laurador [1]: CT [1]. *Depoys que o día vëo et o sol era ja claro, os lauradores da terra seyrõ a seus lauores, et virõ grãd oste gisada pera batalla, ca elles virõ estar tódoslos de caualo, ben armados et suas azes ben paradas* (CT 5.18-20).

lavrador [6]: CSM [6]. *ESTA É COMO SANTA MARIA GUARDOU A UN LAVRADOR QUE / NON MORRESSE DAS FERIDAS QUE LLE DAVA UN CAVALEIRO / E SEUS OMEES* (CSM 22.1-3). | *O lavrador que pos ele | a mui gran pressa vëera, / poi-lo vyu en Vila-Sirga, | ouv' en maravilla fera; / e fez chamar a pregon, / e gentes foron vÿudas, / a que das cousas sermon / fez que ll' eran conteçudas* (CSM 31.70-75). | *Desto mostrou un miragre | a Madre do Salvador, / mui grande, por un menÿo | que fillo dun lavrador / era; e poi-lo oyrdes, | averedes en sabor / e loaredes a Virgen | que senpre por nos traballa* (CSM 178.6-9). | *Ao lavrador nacera | muleta, com' aprix eu, / en ssa casa, fremosÿa | que log' a seu fillo deu, / e faagando-o muito, | dizendo: “Este don teu / seja daquesta muleta, | e dar-te-ll-ei org' e palla”* (CSM 178.11-14). | *COMO SANTA MARIA DE TOCHA GUARIU UN LAVRADOR QUE / ANDAVA SEGANDO EN DIA DE SAN QUIREZ, QUE SE LLE / ÇERRARON OS PUNOS AMBOS* (CSM 289.1-3). | *Ca o provan ameude | cavaleiros, lavradores, / clerigos, monges e frades | descalços, preegadores; / ca pero y cenderon | outros oyos ardedores, / atan taste se matavan, | que sol non deitavan lume* (CSM 304.21-

24). | *E desto fez en Terena, | ond' averedes sabor, / un miragrñ a Virgen santa, | Madre de Nostro Sennor, / que ou[v]' hũa vez guarido | ùu mancebo lavrador / dun mui gran mal que a[via], | que lle fezeran fazer* (CSM 334.5-8).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: lavrador

Ⓣ: lavrador

leedor [1] (< *leer* + *-dor*) subst. masc. ‘que le’

leedor [1]: CSM [1]. *O menÿo o mellor / leeu que leer podia / e d'aprender gran sabor / ouve de quanto oya; / e por esto tal amor / con esses moços collia, / con que era leedor, / que ya en seu tropel* (CSM 4.16-23).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: leedor

Ⓣ: leedor

lidador [8] (< *lidar* + *-dor*) subst. masc. ‘aquele que lida’

lidador [8]: CSM [2]. *E manteneute sen demorança / San Mercurio log' ir-se leixou / en seu cavalo branqu', e sa lança / muito brandind'; e taste chegou / a Julyão, e deu-lle na pança / que en terra morto o deitou / ontr' os seus todos; e tal vingança / fillou del come bon lidador* (CSM 15.104-111). | *E pois aquesto foi feito, | el Rey con seus lidadores* (CSM 366.13). || CT [4]. *Et [Pares] era moy lidador et moy fardido, et ajudáuasse moy ben de todas armas* (CT 78.7-8). | *Et Pitógaras era moy bõo caualeyro et moy ardido et moy lidador* (CT 121.106). | *Et Diomedes et Télenos et o moy fremoso Erualus fezeron outra aaz et mätouérona moy ben, ca forõ todos tres moy bõos caualeyros et moy fortes lidadores* (CT 126.48-49). | *En aqulea ora seyõ aa batalla a rreÿna Panteselona, que era esforçada et ardida et hurgullosa, et cõ ela suas donzelas, todas ajuntadas en hũ tropel. Et elas erã tã lidadores et ardidias a sobreguisa et moy de[se]iosas de fazer caualarías por que gãanasẽ preço et honrra* (CT 373.53-56). || MS [2]. *Et aqueles santos lidadores pero escaparõ da lide dos mouros, nã leixarõ por ende de rreçeber marteiro por la võtade de Deus* (MS 117). |

7. Dicionario de afixos do galego medieval

DA BATALLA DE RROÇAUALES ET DA MORTE DE RRULÃ ET DOS OUTROS LIDADORES (MS 136).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: lidador

Ⓞ: lidador

mantēedor [2] (< esmolnar + -dor) subst. masc.
‘aquele que sustenta’

mantēedor [2]: CSM [2]. Esta, per com' oý dizer, / un fill' avia que mayor / ben sabia ca ssi querer, / ca el era **mantēedor** / dela e ar do seu aver / bõa guard' e alynnador, / e sabia-a defender / sempre mui ben e con razon (CSM 146.18-25). | Esta moller en Santaren, | com' aprendi, morava, / e pero sa fazenda mal | fazia, confiava / na Madre do **mantēedor** | do mund' e jajũava / o dia da Encarnaçon, | que é stabeliçudo (CSM 237.14-17).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

Ⓞ: mantedor

matador [4] (< matar + -dor) subst. masc. ‘que mata’

matador [4]: LP [4]. que me mostr'aquele **matador**, / ou que m'ampare d'el melhor (LP 106,14). | que me mostr'aquele **matador**, / ou que m'ampare d'el melhor (LP 106,14). | que me mostr'aquele **matador**, / ou que m'ampare d'el melhor (LP 106,14). que me mostr'aquele **matador**, / ou que m'ampare d'el melhor (LP 106,14).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: matador

Ⓞ: matador

mentidor [2] (< menbtir + -dor) subst. masc.
‘embusteiro, mentiroso’

mētidor [1]: CT [1]. et nũca home foy çerto de parãuo que lle el [=Ajas] dissesse que lla teuesse, ante era liuã et **mētidor**, et senpre sse tĩjna viçoso cada que podía (CT 62.3-5).

mentidor [1]: LP [1]. Non mi digades, madre, mal, se eu for / vee-lo sen verdad'e o **mentidor** (LP 93,4).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: mentidor, menteiro, menttiroso, mental, mentiraz...

Ⓞ: mentidor

merecedor [4] (< merecer + -dor) subst. masc.
‘aquele que merece’

merecedor [4]: LP [4]. e, par Deus, amiga, ben lh'estara, / ca, se lh'eu fui de mal **merecedor**, (LP 81,5). | e vós, se o assi fostes creer, / e min, se end'eu foi **merecedor**. (LP 63,35). | e m'el non for ajudador / contra vós que el fez valer / mais de quantas fezo nacer, / moir'eu, mais non **merecedor**. (LP 25,45). | des i é cousa mui descomunal / de matardes min, que **merecedor** / nunca vos foi de mort'; e pois que al / de mal nunca Deus en vós quis poer, (LP 25,125).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

Ⓞ: merecedor

mezcrador [3] (< mezcrar + -dor) subst. masc.
‘intrigante, calumniador’

mezcrador [3]: CSM [2]. E logo poren / lle perdõou e fez-lle gran ben, / e os **mezcradores** en desden / tev' e nunca por eles deu ren, / e des en / nonos ar quis de tal feito creer (CSM 97.84-89). | En Aragon foi un home | bõo e que grand' amor / aa Virgen sempr' avia, | outrossi a seu sennor / servia mui lealmente; | mas un falsso **mezcrador** / atant' andou revolvendo, | que o foi con el mezcrar (CSM 177.10-13). || **CT [1].** Demays [el rrey Priamos] nã sse pagaua de lousyneyro, nẽ **mezcrador**, nẽ de home que posfaçasse, nẽ de falsso, // nẽ queria que cõ el viuessen (CT 74.7-8).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

Ⓞ: misturador

montador [1] (< monte + -dor) subst. masc.
‘aquele que monta’

montador [1]: CSM [1]. E foi con eles a caça | ao Chão de Tablada, / en deryto da aldea | que Coyra éste chamada; / e viron da outra parte, | no Exarafe, coitada / hũa ave que tragia | un falcon dos **montadores** (CSM 366.40-43).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

↳: montador

morador [4] (< *morar* + *-dor*) subst. masc.
‘aquele que mora, habitante, residente’

morador [4]: LP [2]. *E pero sei que me matará'mor, / enquant'eu fosse d'aquí **morador** (LP 70,46). | De-lo dia'n que m'eu quitei / d'u mia senhor é **morador** (LP 121,7). || CSM [2]. *Que non caesse ben juso, / como é de caer uso, / mas en [un] logar escuso / de costa, u **morador** (CSM 102.52-55). | E de tal razon com' esta | hũa maravilla fera / avêo ja en Sevilla | eno tempo que y era / el Rey, e que de Grãada | de fazer guerra vëera / aos mouros des[s]a terra, | que y eran **moradores** (CSM 366.5-8).**

Ⓢ: XIII

Ⓤ: morador

↳: morador

oidor [1] (< *oir* + *-dor*) subst. masc. **‘aquele que oe’**

oydor [1]: CSM [1]. *Mantenente o abade | chegou y cono convento, / que eram y de companna | ben oyteenta ou çento; / e aquele monge lles disse: / “Senhores, por cousimento / o que vi vos direy todo, | se m'enfordes **oydores**” (CSM 384.55-58).*

Ⓢ: XIII

Ⓤ: ouvidor

↳: oidor

parlador [1] (< *parlar* + *-dor*) subst. masc.
‘falador’

parlador [1]: CSM [1]. *Eigreja nen claustra neno dormidor / neno cabidoo neno refertor / nena cozynna e neno **parlador** / nen enfermeria [u] ciudavan sãar (CSM 226.31-34).*

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

↳: parlador

peiteador [1] (< *peitear* + *-dor*) subst. masc.
‘aquele que peitea, que compón os cabelos’

peiteador [1]: LP [1]. *que, pois senhores an ja defenson / de non peitar com'outro **peitador**, (LP 30,35).*

Ⓢ: XIII

Ⓤ: penteador

↳: peiteador

pelejador [1] (< *pelejar* + *-dor*) subst. masc.
‘aquele que pelexa, loito’

pelejador [1]: LP [1]. *Quen me podia defender / senon Deus d'un **pelejador**, / por que me faz departidor (LP 56,13).*

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

↳: pelejador

perdoador [2] (< *perdoador* + *-dor*) subst. masc.
‘aquele que perdoa facilmente’

perdoador [1]: LP [1]. *Ca, se vos ora fui **perdoador**, / mesura foi que mi o fezo fazer, / ca me vëestes chorand'e dizer: (LP 138,1). || MS [1]. *mais tu que es piadoso et **perdoador** de todo los pecados que os omêes fazê despois que se tornã a ti cõ boa cõtriçon (MS 148).**

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

↳: perdoador

poblador [2] (< *poblar* + *-dor*) subst. masc.
‘habitante’

poblador [2]: CSM [2]. *Ca, pero que piadosa / é, non quer que ma reçeban | per ren os seu **pobladores** (CSM 379.52-53). | Un **poblador** y morava | que vëera dos primeyros, / e Don Domingo avia | nom', e triinta cordeyros / que tiin[n]a perdera; | e per vales e outeyros / os andou tod' aquel dia | busca[n]do, o mui coitado (CSM 398.23-26).*

Ⓢ: XIII

Ⓤ: pobrador

↳: poboador

posfaçador [4] (< posfaçar + -dor) subst. masc. ‘calumniador, muereador’

posfaçador [4]: LP [1]. *Querri'agora saber de grado / d'un ome que sei mui posfaçador (LP 148,21). || CT [3]. Et nõ era escarnidor, nõ vilão, nõ posfaçador, segundo entēdj per Dayres. Et en todo o mūdo nõ ouuo home tã sofredor d'armas, nõ home tã sen medo (CT 75.12-14). | Mays os gregos son moy posfaçadores et deriã que esto nõ o leixamos de fazer se senõ cõ couardiçe et cõ medo (CT 164.4). | Et ben gardaau aqueles que lle quisessen tēer mētes que nõ fossen anioados , nõ faladores, nõ posfaçadores, nõ desenssynados (CT 211.9-10).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: -

preitejador [1] (< preitejar + -dor) subst. masc. ‘negociador, disputador’

preitejador [1]: LP [1]. *Das casas ouve sabor, / e foi tal preitejador (LP 60,17).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: preitexador

pregador [2] (< preegar + -dor) subst. masc. ‘aquele que propaga doutrina’

pregador [2]: CSM [2]. *“Aquesto vi eu,” diss' el, “poren quero santa vida / fazer vosqu’, e non vos seja greu, / e receber vossa ley comprida, / e serey dela preegador” (CSM 15.170-174). | Ca o provan ameude | cavaleiros, lavradores, / clerigos, monges e frades | descalços, preegadores; / ca pero y cenderon | outros oyos ardedores, / atan taste se matavan, | que sol non deitavan lume (CSM 304.21-24).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: pregador

preguntador [1] (< preguntar + -dor) subst. masc. ‘aquele que pergunta’

preguntador [1]: LP [1]. *Non sera tan preguntador / nulh'ome, que sãbia de min / ren per que seja sabedor (LP 97,19).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: preguntador

prestador [1] (< prestar + -dor) subst. masc. ‘aquele que presta, pretador’

prestador [1]: LP [1]. *ca el foi rei atan mui prestador / e saboroso e d'amor trobador, (LP 62,2).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: prestador

prophetizador [1] (< prophetizar + -dor) subst. masc. ‘aquele que profetiza, profeta’

prophetizador [1]: CSM [1]. *Con este juntar quise | Deus verdadeir' amor, / e foi end' Ysayas | seu prophetizador; / e Daniel propheta, | que dita de pastor / era, dissse que Cristus | averia onçon (CSM 270.29-32).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: profeta

Ⓢ: profetizador

queimador [1] (< queimar + -dor) subst. masc. ‘aquele que queima’

queimador [1]: CSM [1]. *A nos faz que o amemos mais d'al, / e a ele que nos guarde de mal / e do fogo do inferno mortal / queymador (CSM 390.25-28).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: queimador

razõador [2] (< razón + -or) subst. masc. ‘aquele que razoa’

razõador [2]: CSM [2]. *Ontr'as outras molleres tu / es bẽeita porque Jesu / Cristo parist'; e porend' u / nos for mester, razõador (CSM 80.14-17). | E val-nos, Santa Maria, / ca mester é que nos vallas, / ca tu por nos noit' e dia / cono diabo barallas / e ar punnas*

todavía / per encobrir nossas fallas, /e por nos dar alegría / con Deus sempre te traballas, / ca tu es razoador / a el polo peccador (CSM 350.4-13).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: razoador

reedor [1] (< *esmolnar* + *-dor*) subst. masc. ‘cortador de cabelos’

reedor [1]: LP [1]. *Ben quisto sodes dos alfaiates, / dos peliteiros e dos reedores; (LP 97,3).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: redor

regedor [2] (< *esmolnar* + *-dor*) subst. masc. ‘aquele que rege, rdirixe, goberna’

regedor [2]: CSMI [2]: *Enna Egleja de Santiago foron quatorze os obispos et tres regedores que a tiveron por tenpos fasta o bispo don Diego Gelmeriz, que foi o ultimo bispo et o primeiro arçobispo, o qual a regeu et governou moi santamente, según que adiante seera dito (CSMI IV.4.1.1-3). | Et a clerezia et pobóo con grandes preces et rogos pidiron por mercede a el rei don Afonso et ao conde don Reimundo que lle tomasen por regedor et vicario ao dito don Diego Gelmeriz, que ante do dito Almacio regia moi ben a dita egleja et o bispado (CSMI V.5.5.1-3).*

Ⓜ: XV

Ⓞ: -

Ⓢ: rexedor

remador [2] (< *remar* + *-dor*) subst. masc. ‘aquele que rema’

remador [2]: LP [2]. *E cercaron-mi as ondas, que grandes son, / non ei i barqueiro, nen remador: (LP 98,1). | Non ei i barqueiro, nen remador, / morrerei fremosa no mar maior: (LP 98,1).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: remador

remendador [1] (< *remendar* + *-dor*) subst. masc. ‘aquele que remenda’

remendador [1]: CSM [1]. *Esto foi en Lonbardia | dun jogar remendador / que atan ben remendava, | que avian en sabor / todos quantos lo viian, | e davan-lle con amor / panos e selas e frēos | e outro moito bon don (CSM 293.10-13).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: remendador

remusgador [1] (< *remusgar* + *-dor*) subst. masc. ‘resmungador’

remusgador [1]: LP [1]. *Melhor fora dar o rocin dōado / ca por tal muacha remusgador, (LP 25,26).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: resmusgador

revolvedor [2] (< *revolver* + *-dor*) adx. ‘aquele que revolver’

rreoluedor [2]: CT [2]. *Ulixas vençeu a todos de beldade, et nõ era moy grãde de corpo nõ de pequeno, mays era moy sisudo, et falaua moy ben, et entre dez mill nõ podería õme achar tã rreoluedor de preytesya, nõ tã grã bulrrador, que el nõca deria uerdade hũa ora; mays enpero era moy entêdudo et moy cortés (CT 64.1-5). | El rrey Napus auía outro fillo engeñoso et arteyro et rreoluedor et sabedor de fazer mezclas et de buscar mal (CT 467.2-3).*

Ⓜ: XIV

Ⓞ: revolvedor

Ⓢ: revolvedor

roubador [6] (< *roubar* + *-dor*) subst. masc. ‘rouba’

roubador [5]: CSM [5]. *U seyan comendo / cabo daquela fonte, / a eles muy correndo / sayu ben desse monte / Reimund’, un cavaleiro / roubador e guerreiro, / que de quanto tragian / non lles leyxou dinneiro / que non roubasse / e non fillase / con sa compannia (CSM 57.35-45). | E quand’ est’ ome viron, se leixaron /*

7. Dicionário de afixos do galego medieval

correr log' a el; e poi-lo fillaron / fora de camy', o escabeçaron / por mandado daquel mao roubador (CSM 96.26-29). | En terra d' Alexandria | ouve un mui malfeitor / cavaleiro, mui sobejo | e mui brav' e roubador; / mais pois vëo a vellece, | sentiu-sse por peccador / e foi a un ome santo | seus peccados confessar (CSM 155.17-20). | Entre Doir' e Mynn' avia, | no reyno de Portugal, / tal tempo foi, roubadores | que fazian muito mal, / escudeyros e peõres, | cavaleyros outro tal; / aquel que mëos roubava, | entr' eles era peor (CSM 245.15-18). | A que defende do demo | as almas dos peccadores, / os seus deffender ben pode | d'omes maos roubadores (CSM 379.3-4).

rroubador [1]: CT [1]. *Cõmo Vlixas cõtou al rrey Ydamenés cõmo caera em poder dos rroubadores do mar (CT 490.1-2).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: roubador

Ⓜ: roubador

sãador [1] (< sãador + -dor) subst. masc. 'aquele que sana'

sãador [1]: CSM [1]. *Que fez entn a galardõador / de todo ben e do mal sãador? (CSM 279.24-25).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓜ: sanador

sabedor [99] (< sabedor + -dor) subst. masc. 'sabio, entendido'

sabedor [99]: LP [69]. —*Vós trist'andades e eu sen sabor / ando, porque non são sabedor / se vo-lo faz fazer coita d'amor (LP 2,3). | Vós trouxestes o preit'assi / come quen non é sabedor / de ben, nen de prez, nen d'amor, (LP 25,11). | des que naci, nen ar foi sabedor / de tal fala, nen a fiz, nen a sei, (LP 79,51). | e vedes ora com'é sabedor, / que, pois que lh'eu tod'este ben fezer, / logu'el querra que lhi faça melhor. (LP 63,20). | e vedes ora com'é sabedor, / que, pois que lh'eu tod'este ben fezer, / logu'el querra que lhi faça melhor. (LP 63,20). | e vedes ora com'é sabedor, / que, pois que lh'eu tod'este ben fezer, / logu'el querra que lhi faça melhor. (LP 63,20). | e assi faz quen non é sabedor / de*

saber ben, pois lho Deus dá, a sofrer. (LP 64,4). | -Eu, amiga, o farei sabedor / que, tanto que el un cantar fazer / por outra dona e pois por seu for, (LP 116,22). | non atendo ben do grande amor / que vos eu ei, ar são sabedor / que nunca m'al avedes de fazer, (LP 9,3). | que mia senhor fremosa morrerá; / enton a verei; des i sabedor (LP 9,5). | poss'eu fazer quen quiser sabedor / que non é si, ca, se me venha ben, (LP 9,7). | Seede mui ben sabedor: (LP 17,4). | e sofrer m'é per boa fe / o mal, ca o ben sabedor / são que o non ei d'aver; (LP 25,27). | e quer'ir algũa terra buscar / u nunca possa seer sabedor (LP 25,60). | e porque são d'esto sabedor, / se mi quizerdes dar morte, senhor, / por gran mercece vo-lo eu terrei. (LP 25,63). | E pois do mal que eu levei / muit'á, vós sodes sabedor, (LP 25,75). | e vós én fez tan sabedor, / ùa verdade vos direi, (LP 25,79). | e fostes-vos mui sabedor / d'eu por vós a tal mort'aver (LP 25,84). | de min que ei coita sen par, / de qual vós sodes sabedor (LP 25,92). | Ca mia senhor quizo Deus fazer tal, / quando a fez, que a fez sabedor / Tanto me coita e trax mal amor / que me mata, seed'én sabedor; (LP 25,108). | mais d'atanto seede sabedor / que nen un prez nen loor non vos é; (LP 25,116). | mais fazede-me sabedor, / por Deus, senhor, a quen direi (LP 25,137). | ia por end'a morte desejar; / mais pois, amigos, eu fui sabedor / que lhe prazia de me mal fazer, / logu'eu, des i, desejei a viver. (LP 30,30). | pois d'esto são sabedor, / segurament', u non jaz al, (LP 47,31). | ca ben o faço d'esto sabedor / que por al non mi o podia fazer (LP 50,10). | ca mui ben são sabedor / que morrerei, u non jaz al, (LP 50,11). | d'ome coitado de coita d'amor, / e d'esta coita são sabedor (LP 51,2). | e nono ouvi, mais, a meu cuidar, | non fui eu i de sên nen sabedor, (LP 63,8). | e dizen que non vejo ben, senhor, / e verdad'é, seed'én sabedor, (LP 63,24). | D'esto são ja sabedor / e ar praz-mi de o saber: (LP 71,5). | Muitos vej'eu que se fazen de mí / sabedores que o non son, de pran, (LP 75,11). | que non soubessen meu mal nen meu ben, / e fazen-s'ora sabedores én; (LP 75,11). | ca todo mi aven assi, / d'esto seede sabedor; (LP 78,4). | porque non são sabedor / d'aquesto que ouço dizer. (LP 78,12). | Ca non são eu sabedor / de per mia morte nen per al / perder cuita, se me non val (LP 78,14). | Porque da dona son eu sabedor, / meus amigos, assi veja prazer,

(LP 78,25). | e fezo-lhe tan muito ben saber / que en todo ben é mui **sabedor** (LP 79,13). | Deus que mi oj'aguisou de vos veer / e que é da mia coita **sabedor** (LP 79,14). | querri'agora seer **sabedor** (LP 81,7). | Gradescos-vos que mi destes senhor / fermosa e de todo ben **sabedor** (LP 94,3). | e o gran mal que eu sofr'e sofr'i, / e d'üa ren sãõ eu **sabedor** (LP 96,1). | nen vos faz outren por min **sabedor**, / nen mi val ren de queixar-m'end'assi, (LP 97,14). | Non sera tan preguntador / nulh'ome, que sãbia de min / ren per que seja **sabedor** (LP 97,19). | E saberia d'algun ben mandado / de que oj'eu non sãõ **sabedor** / mais sei que est'é deseje'e cuidado. (LP 97,23). | ben me faç'en d'atanto **sabedor** / que me terrá mia morte por melhor / ca me partir do seu ben desejar. (LP 97,26). | e cuid'en como sodes **sabedor** / de quanto ben dona dev'a saber. (LP 97,38). | Ca de tal coita **sabedor** / sãõ por quanto mal sofr'i (LP 97,43). | Non ja en al, d'esto son **sabedor**, / se m'algun tempo quisera leixar (LP 118,8). | E porque é Deus o mais **sabedor** / do mund'e fez-me-vos tal ben querer (LP 121,4). | ca vos fez de todo ben **sabedor**, / e se non, Deus non me dê voss'amor, / nen vosso ben que me faz desejar! (LP 125,6). | E des que a vi o primeiro dia, / non me guardei, nen fui ende **sabedor** (LP 125,12). | E, mia senhor, al vos quero dizer / de que sejad'es ende **sabedor**: (LP 125,26). | ca me fez ela mui gran coit'aver / de que ja mais non sera **sabedor** (LP 125,31). | que m'eno mundo faz viver assi, / sen ela; ca ben sãõ **sabedor** (LP 125,47). | E ben vós faço **sabedor** / que, pois que m'eu de vós parti, (LP 143,17). | e non o negu'eu, pois eu **sabedor** / faço quen quer que o queira saber: (LP 146,2). | E des quand'ela fosse **sabedor** / do mui gran ben que lh'eu quis, poi-la vi, (LP 147,6). || E seed'ora mui ben **sabedor** / que vós mi avedes metud'en atal / coita por vós que, macar vos gran mal (LP 151,11). | E ja m'entend'eu ben sãõ **sabedor**, / macar mi o vós non queirades dizer: (LP 151,21). | E seede ora **sabedor** / do que vos eu quero dizer: (LP 151,23). | E pero sãõ **sabedor**, / mia senhor, que fezi mal sên / porque vos ora falei én. (LP 151,27). | en vos amar, mia senhor, mais ca mí, / que me non façades én **sabedor**. (LP 152,16). | des que vos vi: a meu coidar, / pois fossedes én **sabedor**, (LP 152,17). | E pois eu ja toda-las coitas sei, / d'üa cousa sãõ ben

sabedor: (LP 155,5). | Amigo de Souto Maior, / d'aquesto soon **sabedor** (LP 18,15). | O adail é mui gran **sabedor**, / que o guiou per aquela carreira: (LP 18,13). | Abadessa, oi dizer / que erades mui **sabedor** (LP 2,1). | Ca me fazen en **sabedor** / de vós que avedes bon sên (LP 2,1). | que mui ben pod'en eles fazer son / todo ome que en seja **sabedor**. (LP 2,15). || CSM [9]. Pois a candeia fillada | ouv' aquel monge des i / ao jogar da viola, | foy-a pãõer ben ali / u x' ant' estav', e atou-a | mui de rrig' e diss' assi: / "Don jogar, se a levardes, | por **sabedor** vos terremos" (CSM 8.32-35). | Juyãõ diss' ao ome santo: / "**Sabedor** es, e muito me praz; / mas quer' agora que sãbias tanto / que mui mais sei eu ca ti assaz, / e de tod' esto eu ben m' avanto / que sei o que en natura jaz" (CSM 15.32-37). | Mas tornemos y log' a cordura, / por Deus que o mund' en poder ten, / ca este feit' é de tal natura / que dev' om' en seer **sabedor** (CSM 15.44-47). | En aquel tempo o demo mayor / tornou-ss' en forma d' ome **sabedor**, / e mostrando-sse por devyador, / o Emperador lle fez dar soldada (CSM 17.25-28). | Mais aquela vella, com' era moller mui vil / e d' alcayotaria **sabedor** e sotil, / por que a dona as çapatas fillasse, mil / razões lle disse, trões que llas fez tomar (CSM 64.71-75). | Un crerig' ouv' i **sabedor** / de todo ben e servidor / desta groriosa Senor / quant' ele mais podia (CSM 87.10-13). | Mais ben sãõ **sabedor** (CSM 102.60). | E ar fez come **sabedor** / e levou a chave; e pela luz / tornou y, quando o alvor / parecia, e achou ant' a cruz / a omagen, e amostrar / a foi a quantos ss' i foran juntar (CSM 162.47-52). | Poren mandou o infante | que fossen aperçebudos / seus falcõeyros, e logo | fillou dos mais **sabedores** (CSM 366.37-38). || CT [6]. Casandra era tã grãde que assaz lle auõdaua, et era uermella et lentegosa et moy **sabedor** ênas artes [d]e negromãçia (CT 85.2-3). | Et el [Priamos] chamou hũ seu cõde, que auja nome Antenor, et era moy letrado et moy **sabedor** de pleytesia et tũdo por de grã siso et mays sisudo de entre elles (CT 17.26). | Outrossy cheg[ou] y de terra de Alysonja, que he çerca de Femenja, hu ha as moy bõas espeçias, Pitroplès, hũ rrey moy bõo, uello et moy **sabedor** de çiençia, que era tan letrado que sabia tãdaslas sete artes (CT 110.91-93). | El rrey Napus auia outro fillo engeñoso et

7. Dicionario de afixos do galego medieval

arteyro et rreuoluedor et **sabedor** de fazer mezclas et de buscar mal (CT 467.2-3). | Toda a rrazó uós ey dita, segundo en escripto achey per **sabedores**, per qual rrazó Troya foy destróyda a primeyra uegada, por quanta pouca cousa sse mouer tal rrazó primeyro (CT 8.6-8). | Et uós, señor, d'aquí adeãt, parade mêtes et tomade tal cõssello que, sse pleito começardes, que lle poñades tal çima que se uos torne a onrra et a prol, ca acho eu ãnos **sabedores** que forõ ante que nós que senpre home deue ben parar mentes ãno feyto que quer começar, a qual çima pode vñjr (CT 25.29-32). || **MS [7]**. Et Vaspasiano lle diso: “Da terra dos **sabedores**, et es mēestre et deuesme agora [sãar]” (MS 35). | Et Josephus que era **sabedor** et nõ queria asi morrer, et fez de si juiz en como se ordenase aquela morte et aquel sacrificio, et mãdou deytar sortes ontre dous et dous (MS 38). | Et Josep, que era moy **sabedor** et moyto entẽdido despois, que aquele oeu, entẽdeu que lle viera cõ grã prazer que tomara, nẽbrou en sua voõtade cõ hũa cousa cõtraria goreçe omẽ da outra et a doença que vem cõ prazer que se perde cõ pesar (MS 40-41). | Et Erodes oyo falar de que era moy **sabedor** et moy boo en armas, envioulle por seus mãdadeiros moy grãdes doons, que fose a el; et fezo en seu lugar señor da terra de Judea et de Iherusalem, et Pilatus gaanou y moy grãde algo et foyse a Rroma ao enperador Tiberio nõ o sabendo Erodes (MS 50-51). | Et don Rrulan, fillo do duc Millo d'Ingraterra et de Berta yrmãa de rrei Calrros, que auia moy [boa] jente, et era conde de Mãs et señor de Blayas cõ quatro mĩll de caualo, et Oliueiros, conde de Jenes, caualeiro moy forte et moy **sabedor** de lidar, et feria moy bẽ de espada et moy valente de mãos, cõ tres mĩll (MS 100-101). | E[n]geleri duc d'Aquitania, cõ quatro mĩll caualeiros, que eran moy **sabedores** en armas et mayormẽte en arquos et en saetas (MS 101). | et era moyto arrizado et moy rregeio et moy **sabedor** en armas (MS 133). || **CSMI [9]**: Et feita asi a dita eglleja, chamou seus sabedores ante si et preguntoules como chamaria a ese lugar (CSMI II.2.3.12-13). | Et foron entonces ajuntados moitos sabedores sobre razon de como chamarian aa eglleja onde jazia o corpo do apostolo Santiago (CSMI IV.4.1.8-9). | O qual era segrar et non sabedor de sciencia (CSMI IV.4.11.7). Et

comesçou de usar moi mal: lançando aos bõos et antiigos das onras, et menospreçando a compania et consello dos antiigos et **sabedores**, et destróindo as onras das dignidades da eglleja, levantando os rapazes et pastores en ela (CSMI IV.4.11.7-10). | Et fezo eleger por obispo a don Pero Martins de Mosonço, monje moi **sabedor** et de bõa vida que era abbade de San Paio, home onrado et amado de todolos señores (CSMI IV.4.11.17-19). | Et a rogo dos **sabedores**, o conde Reimundo recebeu o dito Diego Gelmirez, canonigo de Santiago, o qual o cabidóo de Santiago tevera por seu chancellor et secretario en corte romana a espedir os negocios da eglleja et provincia de Santiago (CSMI V.5.3.16-19). | Et esto asi outorgado, o dito Diego Gelmeriz entrou o regemento da eglleja et, con consello dos nobres et **sabedores** varõos, comesçou de reger et restóir as cousas destróidas et conservar et gardar as viindeiras (CSMI V.5.3.19-21). | Enpero, tu fillo, obispo, roga a Deus et ao apostollo Santiago que este odio seja tirado dos seus corações [et] da sua memoria; entra con grande omilldade et mesura, et a todos sei obediente et benigno et non demandes por ti esta dignidade, mais envia dous dos teus mais honestos et **sabedores** que a demanden con muita homilldade (CSMI VI.6.5.25-29). | Et so este altar está outro altar so que está o corpo de Santiago, o qual lle foi mui maa de acabar con os antiigos **sabedores** vaarõos que non querian que se desfezese o dito altar (CSMI VI.6.6.9-11).

Ⓢ: XIII

Ⓢ: sabedor

Ⓢ: sabedor

salvador [1] (< *salvar* + *-dor*) *subst. masc.*
‘aquele que salva’

salvador [1]: CSMI [1]. Mais aprouve a Deus, noso señor et **salvador**, que vieron en concordia en tal guisa que os pobres galegos ouvesen a terça parte da terra, en que vivessen; et os godos et suebos as duas partes et o senorio (CSMI II.2.2.12-15).

Ⓢ: XIII

Ⓢ: -

Ⓢ: salvador

sangrador [1] (< *sangre* + *-dor*) subst. masc. ‘aquele que sangra’

sangrador [1]: LP [1]. *Un sangrador de Leirea / me sangrou estoutro dia, (LP 68,4).*

Ⓜ: XIII

↪: sangrador

↻: sangrador

servidor [8] (< *servir* + *-dor*) subst. masc. ‘aquele que serve, servente’

servidor [8]: LP [6]. *En grave dia que vos vi, Amor, / pois a de que sempre foi **servidor** / me fez e faz cada dia peor, (LP 25,14). | E faço mui guisado, / pois sãõ **servidor** / da que mi non dá grado, (LP 25,16). | ca non perde pouco senhor / quando perde tal **servidor** (LP 25,84). | mais, se cent'anos for seu **servidor**, / nunca lh'eu ja amor demandarei, (LP 63,8). | vós, mia senhor, que sempre eu soub'amar / e servir mais que outro **servidor** / nen quer que eu seja seu **servidor** (LP 114,16). || **CSMI [2].** *Et como era mui poderoso et fidalgo, oprimeu a familia et **servidores** da egleja et dos mosteiros de Ciinz, Sobrado et Caneda, destrabendo mal as cousas da egleja, dandoas aos parentes et fidalgos (CSMI IV.4.8.8-11). | O qual foi tan mau et peor que o primeiro, et afligeu tanto a familia, et clericos et a terra, et destroeu as posisoos da egleja, en tal maneira que os canonigos et **servidores** da egleja, que devian seer despenseiros da egleja [et] dos beens ecclesiasticos, eran tan pobres que non tinan cousa de que se manteer (CSMI V.5.2.6-10).**

Ⓜ: XIII

↪: -

↻: servidor

sofredor [19] (< *sofrer* + *-dor*) subst. masc. ‘aquele que sofre’

soffredor [2]: CSM [2]. *E jurou par San Martin / o alcaide que de cuyta | o faria **soffredor** (CSM 245.42-43). | E pois el tal onrr' aas mulleres deu / que de ti pres carne, Virgen, rogo-t' eu / que te amercees de mi que **soffredor** (CSM 298.55-57).*

sofredor [17]: LP [16]. *des que el vira ùa sa senhor / ir d'u el era, fora **sofredor** / de grandes coitas no seu coraçõ. (LP 38,5). | Ca viv'en tal cuidado, / come ven **sofredor** / é de mal aficado (LP 25,16). | d'aquesta coita mais sofrer / de que, muit'á, fui **sofredor**. (LP 25,45). | Mais se fez Deus a tan gran coita par / come a de que serei **sofredor**, (LP 25,60). | quando cuid'en mí, de nembrar / de quanto mal fui **sofredor** / des aquel dia que vos vi; (LP 25,92). | por vós fui sempre de mal **sofredor**, / que algun tempo sãbia que é ben. (LP 25,107). | Mais eu con este pavor / seria bon **sofredor!** (LP 27,1). | Amor, a ti me venh'ora queixar / de mia senhor, que te faz enviar / cada u dórmio sempre m'espertar / e faz-me de gran coita **sofredor**. (LP 38,1). | mais pois de coita **sofredor** / sãõ, non vo-lo ei a dizer, (LP 47,31). | coita de quantas eu oi falar / de que eu foi, muit'í á, **sofredor**. (LP 50,3). | E grave dia con Amor foi nado, / que me de coita sempre **sofredor** / fez, e m'ar faz viver tam alongado (LP 97,23). | E como me non doerei / de quen d'altal vir **sofredor?** (LP 97,43). | Ca non á no mundo tan **sofredor** / que a veja que se possa sofrer (LP 114,16). | Ca sen desejos nunca eu vi quen / podess'aver tan verdadeir'amor / com'oj'eu ei, nen fosse **sofredor** (LP 114,20). | mais, pois l'amar, eu serei **sofredor** / sempre de coita, enquant'eu viver (LP 118,8). | beeito sejas tu, que **sofredor** / me fazes d'este marteiro par ti! (LP 18,20). || **CT [1].** *Et nõ era escarnidor, nõ vilão, nõ posfaçador, segundo entêdj per Dayres. Et en todo o mûdo nõ ouuo home tã **sofredor** d'armas, nõ home tã sen medo (CT 75.12-14).**

Ⓜ: XIII

↪: -

↻: sofredor

soltador [1] (< *soltar* + *-dor*) subst. masc. ‘aquele que solta’

soltador [1]: CSM [1]. *Madre de Nostro Sennor, / que lle fora **soltador** / dos presos e guiador, / sen pavor, / como Sennor poderosa (CSM 106.65-69).*

Ⓜ: XIII

↪: -

↻: soltador

talhador [4] (< *talhar* + *-dor*) subst. masc.
‘aquele que ten bo tallo’

talhador [1]: LP [1]. —*Vós, Don Josep, venho eu preguntar, / pois pelos vosso judeus talhadores (LP 30,35).*

tallador [3]: CT [3]. *Et despoys chegou el rrey Çélidis, assy cōmo o cōto diz, et leixouse yr a Polidamas, et foy justar cō el, et deulle hũa tâ grã ferida cō a lança moy aguda et moy tallador que tragía, per meo do escudo, que o falsou todo, et a loriga outrossy que uestía, et pósolle o fferro da lança fora da outra parte, cō hũa braça da asta (CT 127.279-282). | Et el [Achiles] leuaua sua loriga moy bõa et moy preçada, et seu escudo ãno braço, et sua lança moy grossa ãna mão, que auja o ferro moyto agudo et moy tallador, et leuaua en ela hũ pendón de hũ çēdal uermello, laurado moy rricament a seus synaes (CT 171.22-24). | Mays Éytor cobrou hũa azcúa moy forte et moy tallador, et tomoa cō anbalas mãos, et foy ferir a Achilles (CT 234.73-74).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: tallador

Ⓢ: tallador

tecedor [1] (< *tecer* + *-dor*) subst. masc.
‘aquele que tece’

tecedor [1]: LP [1]. *mais cantar d'ama nen de tecedor / nunca julgamos: vó-lo saberedes. (LP 16,13).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: tecedor

tomador [1] (< *tomar* + *-dor*) subst. masc.
‘aquele que toma’

tomador [1]: CSM [1]. *A Virgen Maria log' aquela vez / ao demo mao, negro chus ca pez, / daquela moller que se quitasse fez, / e des ali non foi dela tomador (CSM 298.64-67).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: tomador

trajeitador [1] (< *trajeitar* + *-dor*) subst. masc.
‘prestidixitador’

trajeitador [1]: LP [1]. *ca, se o dissesse, diria mal; / ante tenho ja por trajeitador (LP 152,12).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: trajeitador

Ⓢ: trajeitador

trebelhador [1] (< *trebelhar* + *-dor*) subst. masc.
‘fogazán, brincallán’

trebelhador [1]: LP [1]. *Que demo o fezo tan trebelhador, / por sempre migo querer trebelhar? (LP 120,10).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: trebellador

vencedor [3] (< *vencer* + *-dor*) subst. masc.
‘aquele que vence’

uñecedor [1]: CT [1]. *Et moytas vezes veemos et oymos falar que os que forõ vençudos forõ depoy uñecedores (CT 26.17-18).*

uençedor [1]: CT [1]. *ca bem sabẽ todos que per el et perla sua ajuda como oie en este día uençedores et cõqueredores de Troya, et per el cõmeçamos et acabamos este pleito, et por el mouemos esta guerra et cometemos esta rrazó (CT 443.56-58).*

vencedor [1]: CSM [1]. *Non devemos por maravilla tẽer / d' a Madre do Vencedor sempre vencer (CSM 27.3-4).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: vencedor

vigilador [1] (< *vigilar* + *-dor*) subst. masc.
‘aquele que vixía’

vigilador [1]: CSMI [1]. *Et enno dito ano, o dito obispo, como bóo pastor et vigilador sobre suas ovelas, foi a Portugal a visitar as posisões da Egleja de Santiago et trouxo dende os santos corpos de San Froitoso, et de San Silvestre, et de San Cucufato et de*

Santa Susana et asentóos enna sua egleja de Santiago, segun que veeredes por sua estoria (CSMI VI.6.4.1-4).

Ⓞ: XIV

↶: vixilante

↷: vixiador

vingador [3] (< talhar + -dor) subst. masc. ‘persoa que se vinga’

uēgador [1]: CT [1]. –*Señores, meu padre uos enviou aquí, que seiades uēgadores do grã mal et da desonrra que auemos rreçebudo tódoslos daquela terra dos de Greçia et que tomemos onrra dos que nos fezeron, sse podermos (CT 41.6-8).*

uĵgador [1]: CT [1]. *Mays ssabede que os troy[ã]os son ferament uĵgadores et despeytosos, et traballarsse an de o auer de uós (CT 216.18).*

vingador [1]: CSM [1]. *Pois esto disse, chamar mandava / San Mercurio e disse-ll’ assi: / “Juyão falsso, que rezõava / mal a meu Fill’ e peyor a mi, / por quanto mal nos ele buscava / dá-nos dereyto del ben aly / du vay ontr’ os seus, en que fiava, e sei de nos ambos vingador” (CSM 15.95-102).*

Ⓞ: XIII

↷: -

↶: vingador

7.3.1.32. Sufixo <-oso/a>

afanoso -a [1] (< afan + -oso) adx. ‘que provoca afán, trabaloso’

afanoso -a [1]: CSM [1]. *E a dona cedo / meteu-sse na via / muit’ apressurosa- / ment’, e non guardou degredo, / e foy affanosa (CSM 195.185-189).*

Ⓞ: XIII

↷: -

↶: afanoso

oras e orações | ja avian obridadas, / e en serviço do demo | cada un er’ aguçoso (CSM 254.15-18). || CT [3]. andaua moyto aguçoso en esta demãda (CT 150.7). | Et fuj en este feyto muy nomeado et muyto aguçoso (CT 488.22). | Et agillarõ todos de cõsùn, seus arquos tendidos et aguçosos por ferir (CT 141.72).

Ⓞ: XIII

↷: -

↶: aguzoso

aguçoso -a [7] (< aguça + -oso) adx. ‘que actúa con rapidez, dilixencia’

aguçoso -a [7]: CSM [4]. *Hũa dona ouv’ ali / que, per quant’ eu aprendi, / era menynna fremosa; / demais sabia assi / tēer sa orden, que ni- / hũa atan aguçosa / era d’ i aproveytar / quanto mais podia; / e poren lle foran dar / a tesoureria (CSM 94.18-27). | E pendorou y os ferros | logu’ e as outras prijões | que [ao colo trouxera; / e contou y ant’ os monges | e ante toda-las gentes | todo [como ll’ avēera / e como Santa Maria | en tira-lo aguçosa / fora, per que mui loada | foi poren d’ a Preciosa (CSM 158.30-33). | Mas tu sen falida / mia messengeria / faz com’ aguçosa / à abadessa, que ida / faça mui trigosa (CSM 195.129-133). | Dizendo paravlas loucas, | maas e desordyadas, / e andavan-sse jogand’ a | couçes e a enpeladas / e*

aleivoso -a [1] (< aleive + -oso/a) adx. ‘traidor, falso’

aleivoso -a [1]: LP [1]. *mais eu são aleivosa, (LP 86,1).*

Ⓞ: XIII

↷: -

↶: aleivoso

amargoso -a [2] (< amargo/a + -oso/a) adx. ‘que ten sabor amargo, amargura’

amargoso -a [2]: CSM [2]. *E pois chegou ao logar, / con sospiros amargosos, / viu seu fill’ ant’ o altar / vivo (CSM 171.57-60). | Ali u lidaron, / ca ben y mataron / e ar enterraron / aquel que t’ avia / por*

7. Dicionario de afixos do galego medieval

muit' enganosa- / *mente, e a el tiraron / daquest' amargosa* (CSM 195.135-141).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

↳: amargoso

amoroso -a [2] (< *aleive* + *-oso/a*) adx. 'relativo ao amor'

amoroso -a [2]: CSM [2]. *Quen leixa-la Groriosa / por moller que seja nada, / macar seja mui fremosa / e rica e avondada, / nen manssa nen amorosa, / fará loucura provada, / que mayor non poderia* (CSM 132.5-11). | *Dun bon cavaleiro / d' armas, que senlleiro / con seu escudeiro / a un tornei ya / e viu mui fremosa / menya en un terreiro / e muit' amorosa* (CSM 195.15-21).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

↳: amoroso

aventuroso -a [1] (< *aventura* + *-oso/a*) adx. 'que se aventura ou arrisca'

aventuroso -a [1]: LT [1]. —*Cavaleiros aventuros[os], ora podedes passar a ponte se quiserdes* (LT VI.107).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: venturoso

↳: aventuroso

avondoso -a [3] (< *avondo/a* + *-oso/a*) adx. 'que ten abundancia'

avondoso -a [3]: CSM [3]. *Pois ssa oraçon fezeron, | a Sennor de piadade / fez que sse canbiou a fonte | ben dentro n asa erdade / dos monges, que ant' avian | da auga gran soidade, / e des alia adeante | foron dela avondosos* (CSM 48.36-39). | *A seu padr' agynna / mandou da menyynna, / dessa fremosynna, / que el lle daría / per que menguadosa / nunca fosse nen mesqya, / mais sempr' avondosa* (CSM 195.39-45). | *Ela diz: "Amigos, as sogas talladle, / e aja sãa son pola piadade / de Santa Maria; ca da saa bondade, / ao que se chama, é muit' avondosa* (CSM 319.69-72).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

↳: avondoso

boliçoso -a [1] (< *buliço* + *-oso/a*) adx. 'que ten coraxe'

boliçoso -a [1]: CSM [1]. *El nunca quisera / casar, mas mui fera- / mente garçon era;/ poren lle fazia / ssa luxuriosa / voontade que ouvera / sempr' e boliçosa* (CSM 195.23-29).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

↳: bulizoso

brioso -a [5] (< *brio* + *-oso/a*) adx. 'que ten brío'

brioso [5]: LP [4]. *As froes do meu amigo / briosas van no navio* (LP 114,4). | *As froes do meu amado / briosas van eno barco!* (LP 114,4). | *Briosas van no navio / pera chegar ao ferido.* (LP 114,4). | *Briosas van eno barco / pera chegar ao fossado.* (LP 114,4). || CSM [1]. *A moça, que sage / foi, aquel viage / fez com' é usage; / foi quant' ir podia / aa mui briosa / abadess' e seu message / contou mederosa- / ment* (CSM 195.151-159).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

↳: brioso

cavaleiroso -a [2] (< *cavaleiro* + *-oso/a*) adx. 'relativo ou propio de cavaleiro'

caualariosa [1]: CT [1]. *que he terra moy caualariosa* (CT 33.9).

caualeyroso [1]: CT [1]. *pero que era caualeyroso et foy brauo sen piadade* (CT 121.144).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

↳: cabaleiroso

ceoso -a [2] (< *cio* + *-oso/a*) adx. 'que ten ciumes'

ceoso -a [2]: CSM [2]. *A Virgen mui groriosa, / Reya espirital, / dos que ama é ceosa, ca non quer que façan mal* (CSM 42.3-6). | *Aly foi un cavaleiro | grand' e apost' e fremoso / e enparentado muito | e rico e*

poderoso; / ,ais casou con hũa dona, | e foi dela tan ceoso / como sse fizesse torto, | en que outras muitas jazen (CSM 341.10-13).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: ciumento

choroso -a [6] (< choro + -oso/a) adx. ‘que chora’

choroso -a [6]: CSM [4]. *E demais, sobre tod’ esto, | el assi os pennorava, / que quanto quer que achasse | do mōesteiro fillava; / e porend’ aquel convento | en tan gran coita estava, / que non cantavan as oras | e andavan mui chorosos (CSM 48.21-24). | Quand’ el est’ oydo / ouve, esmarrido / foi e mui partido / do que cometia; / e ant’ a chorosa / se connoceu por falido, / pois religiosa (CSM 195.79-85). | E o bispo mui choroso (CSM 219.44). | Vivian en coita con ela mui fort’ e / non avian dela ja neun conorte / nen sabian que lle valves[s]’ ergo morte; / seu padr’ era ‘n coita, sa madre chorosa (CSM 319.34-37). || CT [2]. ¡Ay, catiua, cōmo senpre serás arrancada et chorosa por teus fillos que te Príamos ha tollidos! (CT 51.24). | Et Agamenō foy tã malchagado ãna cabeza que os gregos forō ende moy coyitados et moy chorosos (CT 306.41).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: choroso

cobiçoso -a [7] (< cobiça + -oso/a) adx. ‘aquele que ten cobiça’

cobiçoso -a [6]: CSM [6]. *De tal razon un miragre | vosdìrei maravilloso, / que mostrou Santa Maria | con seu Fillo grorioso / a un vilão que era | d’ abellas cobiçoso, / por aver en mel e cera | que lle non custasse nada (CSM 128.7-10). | Mas o pergureir’ astroso / a ovella ascondeu / e come cobiçoso / diss’: “O lobo a comeu” (CSM 147.24-27). | E de tal razon vos quero | contar un mui gran [miragre, | que fez por un cavaleiro / bõo d’armas e de mannas | e en servir un ric-ome | cug’ [era, mui verdadeiro; / e foi press’ en seu serviço, | e en carcer tãevrosa / e meteron e en ferros, | como gente cobiçosa (CSM 158.5-8). | E pois*

est’ ouveron feito, | tornaron non de vagar / u seu jantar tãan, | ond’ eran cobiçosos (CSM 159.17-18). | Dest’ avẽo un miragre | en terra de Catalonna / dun jogar que ben cantava | e apost’ e sen vergonna; / e andando pelas cortes, | fazendo ben ssa besonna, / a casa dun cavaleiro | foi pousar cobiçoso (CSM 194.5-8). | Un alcayd’ era na vila, | de mal talan e sannudo, | soberv’ e [cobiçoso, / que per el nyun dereyto | nunca ben era juygado; | demais [era orgulloso / e cobiçava muito | por achar en que travasse / a quem quer, ou pobr’ ou rico, | per que algo del [levasse (CSM 369.18-21).

cobiçoso [1]: CT [1]. *que este era moy orgulloso et moy cobiçoso de vençer toda cousa que cobijçasse (CT 60.8).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: cobizoso

coitoso -a [5] (< coita(do) + -oso/a) adx. ‘aflito, desgraciado’

coitoso -a [3]: CSM [3]. *Est’ avẽo na terra que chaman Berria, / dun ome coytado a que o pe ardia, / e na ssa eigreja ant’ o altar jazia / ent’ outros coitosos (CSM 37.11-14). | Pois lla outrogada / ouve [e] levada / dentr’ a ssa pousada, / ela sse changia, / dizend’: “Ai, coitosa, / nunca mais serei chamada / virgen omildosa” (CSM 195.55-61). | E ynd’ assi / viron un rio correr / e eles foron coitosos / de passar; mas foron perder / o fill’ os malavegosos (CSM 171.29-33).*

coydoso -a [1]: CT [1]. *Et era moy triste et moy coydoso et de tã grãde orgullo que adur poderiã home achar de tamaño (CT 70.4).*

coytoso -a [1]: CT [1]. *Outrossy veede cōmo está coytoso por ferir (CT 152.23-24).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: coitoso

costoso -a [2] (< costo + -oso/a) adx. ‘que custa’

costoso [1]: CSM [1]. *E diss’ a seu compannon: / “ Se eu sayr de prijon, / cen cravos darei en don / a Seixon / que é obra mui costosa (CSM 105.29-33).*

costuso [1]: CT [1]. *ante foy ferament grãado et costuso et amado dos fillos d'algo (CT 60.6).*

custos' [1]: LP [1]. *E disso-m'el: -Estender quer'eu mão / e quer'andar ja custos'e loução. (LP 70,17).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

↳: costoso

deleitoso -a [3] (< *deleite* + *-oso/a*) adx. 'que causa deleite'

deleitoso -a [2]: CSM [2]. *Vida e deserta; / de que será certa / quando vir aberta- / mente que nascia / hũa *deleytosa* / rosa; poren sen referta / vaa y goyosa (CSM 195.143-149). | Este logar jaz en terra | mui bõa e mui voçosa / de pan, de vynno, de carne | e de fruíta saborosa / e de pescad' e de caça; | ca de todo *deleitosa* / tant' é, que de dur seria | en un gran dia contado (CSM 328.15-18).*

deleytosa [1]: CT [1]. *Et a jnsoa he muyto jgual et muy chãa et moy fremosa et *deleytosa* de muy boa guisa (CT 368.7).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

↳: deleitoso

desdenhoso -a [2] (< *desdenho* + *-oso/a*) adx. 'que desdenha'

desdenhoso -a [1]: CSM [1]. *A moç' esperduda / sse foi, e viuda / a Virgen sannuda / ouve que dizia: / "Torn' à orgullosa / abadessa atrevuda / e mui *desdenhosa* (CSM 195.167-173).*

desdeñoso -a [1]: CT [1]. *senõ porque sabía que [era] posfaçado[r] et maldizēt et brauo et *desdeñoso* (CT 298.4).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: desdeño

↳: desdeñoso

desejoso -a [11] (< *desejo* + *-oso/a*) adx. 'cobizoso'

deseioso [1]: CT [2]. *Outrossy vëerõ y Hupos o Grãde et Cupesy et o que mays proue vëo trouxo tres mill caualeyros moy bõos et moy ardidos et que erã moy*

*deseiosos de armas (CT 110.20). | quando ueu vïjr seus jmijgos moyto armados et moy *desiosos* por lles fazer mal (CT 127.218).*

desejoso [8]: LP [2]. *Mari'Mateu, Mari'Mateu, / tan *desejosa* ch'es de cono com'eu! (LP 2,13). | Mari'Mateu, Mari'Mateu, / tan *desejosa* ch'es de cono com'eu! (LP 2,13). || CSM [7]. Dizend': "Ai Santa Maria, | a nossa coyta veede, / e con Deus, o vosso Fillo, | que todo pode, põede / que nos dê algun consello, | que non moiramos de sede, / veend' auga conos ollos | e seer en *desejosos*" (CSM 48.31-34). | Este sabia leer / pouco, com' oý contar, / mas sabia ben querer / a Virgen que non á par; / e poren foi compõer / cinque salmos e juntar, / por en ssa loor crecer, / de que era *desejoso* (CSM 56.17-24). | E desta razon vos direi | un miragre mui fremoso, / que mostrou Santa Maria, | Madre do Rey grorioso, / a un crerigo que era | de a servir *desejoso* (CSM 75.8-11). | Non sofre Santa Maria | de seeren perdidosos / os que as sas romarias | son de fazer *desejosos* (CSM 159.3-4). | E poren loar devemos | a Madre do grorioso / Rei, que fez este miragre | por ela atan fremoso, / per que cada ùu debe | a seer mui *desejoso* / d'aver a sua mercee, | en que jaz toda bondade (CSM 161.42-45). | Ca sempr' eu guardara, / pois sabad' entrara, / sa noit' e punnara / de tãer vigia / pola *desejosa* / vida gãar, que achara / certa, non dultosa (CSM 195.71-77). | Dest' avëo un miragre | grand' e muy maravilloso, / que fezo a Santa Virgen, | Madre do Rey glorioso, / por hũa moller que tiinna | o coraçõ *desejoso* / de a servir noit' e dia (CSM 383.6-9).*

de[se]jiosa [1]: CT [1]. *Et elas erã tã liadores et ardidas a sobreguisa et muy *de[se]jiosas* de fazer caualarias por que gãanasẽ preço et honrra (CT 373.55).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

↳: desexoso

despeitoso -a [3] (< *despeito* + *-oso/a*) adx. 'que provoca despeito'

despeitoso [1]: CSM [1]. *Daly adeante / foi mui ben andante / a moça, que ante / muito mal soffria / da mui*

despeitosa / *abadessa de talante / brava e sannosa* (CSM 195.199-205).

despeytoso [2]: *CT* [2]. *Mays ssabede que os troy[ã]os son ferament uġgadores et despeytosos, et traballarsse an de o auer de uós* (CT 216.18). | *et ýam muy brauos et muy despeytosos* (CT 328.31).

Ⓢ: XIII

Ⓣ: -

Ⓤ: despeitoso

dovidoso -a [2] (< *dóvida* + *-oso/a*) *adx.* ‘que non inspira confianza’

diuidoso [1]: *CT* [1]. *Et era tã brauo et tã diuidoso et tã espantoso que nõ ha home ãno mũdo que o uisse que del nõ ouesse grã pauor et espanto* (CT 174.8).

dovidoso [1]: *CSM* [1]. *Que é de Deus Madr’, e muito a loaron; / des i a ssa terra con ela tornaron / sãa e guarida, e da Virgen contaron / que ssa mercee non é dovidosa* (CSM 319.79-82).

Ⓢ: XIII

Ⓣ: -

Ⓤ: dubidoso

dultoso -a [8] (< *aleive* + *-oso/a*) *adx.* ‘temeroso, dubidoso’

dultoso -a [8]: *CSM* [5]. *Prijon forte nen dultosa / non pod’ os presos tãer / a pesar da Groriosa* (CSM 106.2-4). | *El en tal coita vivendo, a mui Groriosa, / entendendo que saude dest’ era dultosa, / porque non perdess’ sa alma, come piadosa / faz e come mui sisuda e come arteira* (CSM 137.30-33). | *Ena Groriosa, / e a razõar / mal e soberviosa- / ment’ e desdennar / que era ’ng[an]josa / muit’ e mentirosa / sa fe e dultosa / e sen prol tãer; / e tal revoltosa / cous’ e enbargosa / e d’ oir nojosa / non é de caber* (CSM 192.46-57). | *Ca sempr’ eu guardara, / pois sabad’ entrara, / sa noit’ e punnara / de tãer vigia / pola desejosa / vida gãar, que achara / certa, non dultosa* (CSM 195.71-77). | *Riba d’O dian á hũa ssa eigreja / desta Virgen santa que bẽeita seja, / que chaman Teren’; e quen quer que deseja / saud’ en seu corpo de door dultosa* (CSM 319.14-17). || *CT* [3]. *Et alý se uolueo hũ torneo brauo et forte et dultoso et perigooso moyto* (CT 180.9). | -

Señora, nõs ben entẽdemos que aquesta çerca he moyto esquiua et de grã perigoo et moy dultosa (CT 166.4). | *et trouxerõ tres azes moy grãdes et moy dultosas* (CT 141.84).

Ⓢ: XIII

Ⓣ: dubidoso

Ⓤ: dultoso

embargoso [1] (< *embargo* + *-oso/a*) *adx.* ‘embarazoso’

embargoso [1]: *CSM* [1]. *Ena Groriosa, / e a razõar / mal e soberviosa- / ment’ e desdennar / que era ’ng[an]josa / muit’ e mentirosa / sa fe e dultosa / e sen prol tãer; / e tal revoltosa / cous’ e enbargosa / e d’ oir nojosa / non é de caber* (CSM 192.46-57).

Ⓢ: XIII

Ⓣ: -

Ⓤ: embarazoso

enganoso -a [4] (< *engano* + *-oso/a*) *adx.* ‘con engano’

enganoso [3]: *CSM* [1]. *Ena Groriosa, / e a razõar / mal e soberviosa- / ment’ e desdennar / que era ’ng[an]josa / muit’ e mentirosa / sa fe e dultosa / e sen prol tãer; / e tal revoltosa / cous’ e enbargosa / e d’ oir nojosa / non é de caber* (CSM 192.46-57). || *CT* [1]. *Et ch[a]maua aas donas todas enganosas et sen uerdade* (CT 313.21-22). || *MS* [1]. *Ay que mao cõsello et que enganoso de Galarõ treeydor!* (MS 146).

engãnosas [1]: *CT* [1]. *que som aleyuosas et engãnosas muyto* (CT 488.11).

Ⓢ: XIII

Ⓣ: -

Ⓤ: enganoso

escatimoso -a [1] (< *escatima* + *-oso/a*) *adx.* ‘capcioso, inxurioso’

escatimoso -a [1]: *LP* [1]. *E pois que sodes aposto e fremoso cavaleiro, / guardade-vos de seerdes escatimoso ponteiro,* (LP 18,14).

Ⓢ: XIII

Ⓣ: -

Ⓤ: escatimoso

espantoso -a [13] (< *espanto* + *-oso/a*) adx. ‘que causa espanto, medo’

espãntoso -a [1]: MS [1]. *et os que lle nõ fazẽ bẽ por Deus, coõmo oyrã a sua voz espãntosa ãno dia do Juyzo em que dirã assi (MS 111-112).*

espantoso -a [12]: LP [1]. *Posfaçavan d'encolheito / e de vil e d'espantoso (LP 70,52). || CSM [5].* *E pois que entrou, viu outros | maiores que os de fora, / muit' espantosos e feos, | e negros mui más ca mora, / dizendo: “Sal acá, alma, | c aja tempo é e ora / que polo mal que feziste | sejas senpr' atormentada” (CSM 75.153-156). | Quando viu el conde aquel que chegara / ant' ele viv', e soube de como queimara / a caleir' o outro que aquele mezcrrara, / teve-o por cousa d'oyr muit' espantosa (CSM 78.80-83). | En seu leito, u jazia por dormir, / viu-os come porcos contrs si vñir / atan espantosos, que per ren guarir / non ciudava, e dizia-lles: “Az, az” (CSM 82.11-14). | E macar era bela, | foi-ll' a el espantosa, / e tremend' el lle disse: | “Ai, Sennor groriosa, / se a Ostia tẽes, | dá-mia por ta mesura” (CSM 149.34-36). | Se foi nunca niun ome | que dele falar oisse, / que por ementar o nome | da Virgen ren non sentisse / ome do corpo; mais esto | ant' a profeta o disse, / que come azes paradas | era seu nom' espantoso (CSM 194.45-48). || CT [4].* *Et foylles o mar moy brauo et moy espantoso et moy escuro et moy mao et negro cõmo pez (CT 24.12). | Et começarõ hũ torneio moy espantoso et moy brauo (CT 137.14). | tã mao et tã espantoso que sería mao de cõtar (CT 159.4). | Et era tã brauo et tã diuidoso et tã espantoso que nõ ha home ãno mũdo que o uisse que del nõ ouuesse grã pauor et espanto (CT 174.8). | et ouueron senpre grãdes vinganças et espantosas daqueles que a fezeron (CT 98.14). || MS [2].* *Et a cabo de algũus dias, quando se queria poer o sol, virõ de toda aquela terra traier por lo eer carretas et moytas jentes armadas que se jũtauan nas nuves et çercauan a çidade cõ gentes moyto espantosas (MS 32). | et despois que era ãna agoa fazia en ela moy gr[ã]de aluoroço et moy grãdes tẽpestades et toruoos et coriscos moyto espantosos en maneira que quantos y morauã aviã moy grã temor (MS 57).*

Ⓞ: XIII

Ⓢ: -

Ⓣ: espantoso

forçoso -a [1] (< *força* + *-oso/a*) adx. ‘que ten força’

forçoso [1]: LP [1]. *Ca sei que non é tan forços' Amor, / que me mate se m'achar con senhor. (LP 116,17).*

Ⓞ: XIII

Ⓢ: -

Ⓣ: forzoso

gozoso -a [6] (< *gozo* + *-oso/a*) adx. ‘que denota gozo, prazer’

gouçosa [1]: CT [1]. *tãto ende ela sería mays gouçosa et quíria que fose çẽ tãto mais (CT 261.22).*

goyoso [4]: CSM [4]. *Diss' el: “Sen falida, / se non, nunca faça eu mia vida goyosa” (CSM 78.72-73). | Un ome non podi' aver / fillo, per quant' eu aprendi, / de sa moller, e prometer / foi d' ir a Salas; e des i / quis Santa Maria guisar, / que faz miragres fremosos, / que lles foi log' un fillo dar, / ond' ambos foron goyosos (CSM 171.17-24). | Vida e deserta; / de que será certa / quando vir aberta- / mente que nascia / hũa deleytosa / rosa; poren sen referta / vaa y goyosa (CSM 195.143-149). | A companna toda gran lediça fera / ouve deste ffeito e foi mui goyosa (CSM 319.66-67).*

gozoso [1]: CT [1]. *Et estonçe seremos çertos que moy gozosos et a grã prazer de nós tomaremos porto en Troya (CT 95.20).*

Ⓞ: XIII

Ⓢ: -

Ⓣ: gozoso

humildoso -a [10] (< *humilde* + *-oso/a*) adx. ‘que é humilde’

humildoso -a [1]: CT [1]. *et es humildosa et tornas braua (CT 401.21). | et os que iazẽ quebrantados et humildosos leuãtalos a çima (CT 401.25). | et nõ era brauo, nõ esquiuo, nõ soberueoso, mais éralles mãso et humildoso (CT 460.20-22).*

omildoso [9]: LP [1]. *Falou-m'oj'o meu amigo / mui ben e muit'omildoso / no meu parecer fremoso, (LP*

25,38). || **CSM** [6]. *Aos soberviosos / d'alto vas decendo, / e os omildosos / en onrra crecendo, / e enadendo / e provezendo / tan santas grãadece* (CSM 20.41-47). | *Os monges, porque sentian | a ssa casa mui menguada, / entre ssi acord' ouveron | de lle non daren nada, / ca tñian por sobervia | de beber agua conprada; / poren todos na eigreja | entraron muit' omildosos* (CSM 48.26-29). | *Est' era sisudo e leterado / e omildoso e ben ordinnado, / e a Santa Maria todo dado, / sen tod' orgullo e sen louçaã* (CSM 54.15-18). | *Quen catar e revolver / estes salmos, achará / "Magnificat" y jazer, / e "Ad Dominum" y á, / e cabo del "In conver- / tendo" e "Ad te" está, / e pois "Retribue ser- / vo tuo" muit' omildoso* (CSM 56.35-42). | *O camynn' enton colleu / o moç', e gran jornada / pois cada dia predeu, / que nunca folgou nada, / ata que ll' apareceu / a hermidã sagrada / u morada / daquel religioso / omildoso / era, que Deus servia* (CSM 115.218-227). | *Pois lla outogada / ouve [e] levada / dentr' a ssa pousada, / ela sse changia, / dizend': "Ai, coitosa, / nunca mais serei chamada / virgen omildosa"* (CSM 195.55-61). || **CT** [1]. *ca eles erã omildosos contra os amigos et en todo mellor dos mellores* (CT 359.34). || **MS** [1]. *Et a omildosa señoira* (MS 221).

☉: XIII

☪: -

☩: humildoso

lixoso -a [8] (< lixo + -oso/a) adx. 'que ten lixo'

lixoso [8]: **LP** [4]. *Ficaredes por estroso, / por untad'e por lixoso.* (LP 18,43). | *Ficaredes por estroso, / por untad'e por lixoso.* (LP 18,43). | *Ficaredes por estroso, / por untad'e por lixoso.* (LP 18,43). | *Ficaredes por estroso, / por untad'e por lixoso.* (LP 18,43). || **CSM** [4]. *Ca ves, esta escudela | mostra-ti que es fremoso / e ás muitas bõas mannas; | mas peccador e lixoso / es na alma, poren cheiras | com' este manjar astroso, / per que yrás a inferno, | que é chẽo d' amargores* (CSM 152.31-34). | *E dá-lle synaes / de pecados taes / que fez mui mortaes, / per que yr devia / aa espantosa / perdiçon, porque fez a maes / come vil lixosa* (CSM 195.175-181). | *Ond' avẽo hũa vez / que a Virgen*

gloriosa | sobr' esto miragre fez / tan grande, a omagen | do demo tal come pez / fez tornar en hũa ora | mui feo e mui lixoso (CSM 219.31-34). | *E un dia, el estando / ao sol, ora de nõa, | foi ll' o braç' escaentando, / e el a coçar fillou-ss' e | non catou al senon quando / lle sayu per so a unlla | aquel poçon tan lixoso* (CSM 225.46-49).

☉: XIII

☪: -

☩: lixoso

lubregoso -a [1] (< lúbrego + -oso/a) adx. 'escurecido'

lubregoso -a [1]: CSM [1]. *E pois esto prometeu, / logo ll' o cepo caeu / en terra; mais non ss' ergeu: / atendeu / ant' a noite lubregosa* (CSM 106.35-39).

☉: XIII

☪: -

☩: lobregoso

manhoso -a [1] (< manha + -oso/a) adx. 'que ten maña'

mañoso [1]: CT [1]. *Menó foy hũ rrey moy grã caualeyro et moy forte et moy arrizado et moy sañudo et moy mañoso* (CT 82.3).

☉: XIII

☪: -

☩: mañoso

maravilloso -a [14] (< maravilha + -oso/a) adx. 'que provoca grande admiración'

marauilloso -a [10]: CT [2]. *rrico et moy marauilloso et moy ben feyto et grã nobreza* (CT 38.16). | *Et esta cõpaña que cõssygo tragia Filomenjs de terra de Palfadonja era moy forte et moy marauillosa et de moy grãde orgullo* (CT 110.67). || **MS** [8]. *—Este home que aqui ven cõnosco, ergedeuos a el et rreçebedeo moy bẽ ca o apostolo mostou el miragre et moy marauilloso, ca o tirou da forqua onde sia enforquado* (MS 4). | *Por Nostro Señor foy todo esto feicto et he marauillosa cousa aos nosos ollos* (MS 9). | *Marauillosa cousa era esta, et de grã prazer, que por la morte que aviã de auer os corpos, auia de auer as almas vida*

7. Dicionario de afixos do galego medieval

perdurauale (MS 90). | *et de dentro et de fora pintada de obras moy marauillosas* (MS 157). | *Et aquela arquá he laurada de hũa marauillosa obra nẽ he moyto grãde nẽ moyto pequena* (MS 159). | *Et sobre aquel [he hũu] altar moy grade et moy marauilloso* (MS 161). | *hũu auia nome dom Bernaldo o Vello et era mẽestre moy marauilloso* (MS 168). | *ca o meu nome he grãde et marauilloso* (MS 221).

maravilloso [4]: CSMI [4]. *Et porque toda a España fora destruida en tempo del rei don Rodrigo, subjugada porlos mouros et feita trabutaria, que lles davan os reis d' España cada ano cen donzellas virgẽes de maravillosa firmosura, et cincoenta moços, fillos dos nobres d'España, et outros tantos fillos dos homes do pobóo* (CSMI IV.4.7.6-10). | *Et enton eles, avido seu acordo et conselo en presenza do dito Reimundo, principe de toda Galiza, con grandes preces et rogos lle pediron a hũu clerigo a que diziam Diego Gelmeriz, varon santo et de gran consello et discreto, fillo de Gelmiro caballeiro moi poderoso et virtuoso, que tevera moito tempo o castello do Est porlo bispo de Iria don Diego Pelaez, et a governara moi ben, et defendera toda a provincia de Ilia et a librara dos normanos, frandeses et barbaros; he a saber: terra de Postomarcos, d' Amaia, terra de Ulla ata o Tamere, por sua caballaria et por maravillosa discreçon, o qual eles viran et conoscián moi ben* (CSMI V.5.3.9-16). | *Et fezo hũu noble capitel sobre quatro calumpnas argentadas et douradas, et cercóo de maravillosas grades a semelança de mauseolo condito et ascondido* (CSMI VI.6.6.7-9). | *Et desde se finou o dito conde, fezolle o dito obispo grandes onras et obsequias et maravillosa sepultura enna santa egleja de Santiago, o qual seeria moi longo d' escribir* (CSMI VI.6.11.13-15).

☉: XIII

☪: -

☩: maravilloso

menguadoso -a [2] (< *aleive* + *-oso/a*) adx.
'necesitado, indixente, pobre'

menguadoso -a [2]: CSM [2]. Tanto son da Groriosa | seus feitos mui piadosos, / que fill' aos que an muyto |

e dá aos **menguadosos** (CSM 48.4-5). | *A seu padr' agynna / mandou da menynna, / dessa fremosynna, / que el lle daría / per que menguadosa / nunca fosse nen mesq̃ya, / mais sempr' avondosa* (CSM 195.39-45).

☉: XIII

☪: -

☩: menguadoso

mentiroso -a [7] (< *mentira* + *-oso/a*) adx.
'mentireiro'

mẽtiroso -a [1]: CT [1]. *que me deytedes en hũ gran fogo et que me queymedes y por falsso mẽtiroso* (CT 31.11).

mentiroso -a [6]: CSM [5]. *E dizend' a grandes voces:* | *"A ti venno, Groriosa, / con meu fill' e cona cera | de que te fui mentirosa / en cho dar quenad' era vivo; | mas, porque es piadosa, / o adug' ante ti morto, | e dous dias á que cheira"* (CSM 43.50-53). | *A vella por mentiroso / o tev' end', e lle creceu / tal coita por ssa ovella | que tornou tal come pez* (CSM 147.28-30). | *Ena Groriosa, / e a razõar / mal e soberviosa- / ment' e desdennar / que era 'ng[an]osa / mui' e mentirosa / sa fe e dultosa / e sen prol tẽer; / e tal revoltosa / cous' e enbargosa / e d' oir nojosa / non é de caber* (CSM 192.46-57). | *E ela disse: / «Non foi quen oysse / nunca neno visse / est' e eu sandia / e mui revatosa / seria sse y saisse / por ti, mentirosa* (CSM 195.159-165). | *Ben vennas, Mayo, | alegr' e fremoso; / porend' a Madre | do Rey grorioso / roguemos que nos | guarde do nojoso / om' e de falsso | e de mentiroso* (CSM 406.63-66). || **CT [1].** *¡Ay, uentura negra et astrosa et crua et esquiuá et doorida et falsa et mentirosa et sen lealdade!* (CT 401.17)

☉: XIII

☪: mentireiro, mentiral, mentiraz...

☩: mentiroso

merceoso -a [1] (< *mercé* + *-oso/a*) adx.
'compasivo, misericordioso'

merceoso [1]: CSM [1]. *Tanto que a moça que era doente / viu a eigreja, logo mantẽente / foi mui ben guarida; e diss' aa gente / que a desliassen, ca a merceosa* (CSM 319.59-62).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

↪: merceoso

misericordioso -a [2] (< misericordia + -oso/a)

adx. ‘aquele que ten ou revela misericordia’

misericordioso -a [2]: CSM [1]. *E diss’ o fol: “Sennor santa piadosa, / est’ ome’ en sentença jaz mui perigoosa; / mays tu que es mui misericordiosa, / solta-ll’ este laço en que jaz liado” (CSM 65.165-168). || MS [1]. Et Nostro Señor, que he misericordioso, por nos mostrar a santidade et a bondade d’este omẽ boo fezoo tã santo por miragres que por el fezo, que moytos seeriã para os poderẽ scripuir, pero que algũs dos que aprẽdemos vos diremos aqui (MS 14).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

↪: misericordioso

montanhoso -a [2] (< montanha + -oso/a) adx.

‘composto por moitas montañas’

montanhoso -a [2]: CSM [1]. *E de tal razon com’ esta | un miragre mui fremoso / vos direi que fez a Virgen, | Madre do Rei poderoso, / en terra de Santiago, | en un logar montannoso, / [hu] hũa moller morava | que era prenn’ ameude (CSM 184.7-10). || MS [1]. et os franceses nõ quiserõ pobrar en Galiza lles pareceu terra montanosa et braua (MS 128).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

↪: montanhoso

nojoso -a [7] (< aleive + -oso/a) adx. ‘triste, pesaroso; noxento’

nojoso -a [7]: LP [1]. *E par Deus, o poderoso, / que fez esta senhor minha, / d’al and’ora mais nojoso: (LP 9,2). || CSM [5]. E dizendo: “Ay, Virgen, tu que es escudo / sempre dos coitados, queras que acorrudo / seja per ti; senon, serei oi mais tẽudo / por dos mais nojosos” (CSM 37.26-29). | Mas se mio tu dar quisseses, | non porque seja dereito, / mas porque sabes mia coita, | e non catasses despeito / de como fui mentirosa, / mas quisseses meu proveito / e non*

quisseses que fosse | nojosa e mui parleira (CSM 43.55-58). | Outro di’ el conde ao que merzcrad’ era / mandó-o que fosse a veer se fezera / aquel seu caleiro o que ll’ ele dissera, / dizend’: “Esta via non te seja nojosa” (CSM 78.40-43). | O outro lle diss’ assi: “Per quant’ eu a vos oy, / mil cravos levarei y / se mi a mi / toll’ esta prijon nojosa” (CSM 106.47-51). | Mas aquel sennor cug’ era | [sobr’ el mentes non parava; / e ele con mui gran coita | sempre de noit’ e de día | [Santa Maria chamava / que acorre-lo vêsse | como Sennor piadosa, / e que dali o tirasse, daquela prijon nojosa (CSM 158.10-13). | Ben vennas, Mayo, | alegr’ e fremoso; / porend’ a Madre | do Rey grorioso / roguemos que nos | guarde do nojoso / om’ e de falsso | e de mentiroso (CSM 406.63-66). || CT [1]. et era moy nojoso en seu dormir (CT 71.5).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: noxento

↪: noxoso

orgullososo -a [11] (< orgullo + -oso/a) adx. ‘que ten ou causa orgullo’

hurgullososo -a [1]: CT [1]. *o mays ardidido et o mays hurgullososo et o mays ualente cauleyro que éntrelos gregos andaua et mellor en armas (CT 252.62). | pareçia forte / / et atreuuda et sañuda et hurgullosa (CT 372.19).*

orgullososo [9]: CSM [4]. *Pois ll’ este don tan estrãyo / ouve dad’ e tan fremoso, / disse; “Par Deus, muit eãyo / seria e orgullososo / quen ss’ en esta cadeira, se tu non es, s’ assentasse, / nen quer per nulla maneira / est’ alva vestir provasse, / ca Deus del se vingaria” (CSM 2.47-55). | Ena vila u foi esto | avia un usureiro / mui riqu’ e muit’ orgullos’ e | sobervi’ e torticeiro; / e por Deus nen por sa Madre | non dava sol nen dinneiro, / e de seu corpo pensava | muit’ e de sa alma nada (CSM 75.13-16). | A moç’ esperduda / sse foi, e viuda / a Virgen sannuda / ouve que dizia: / “Torn’ à orgullosa / abadessa atrevuda / e mui desdennosa (CSM 195.167-173). | Un alcayd’ era na vila, | de mal talan e sannudo, | sobervi’ e [cobiçoso, / que per el nyun dereyto | nunca ben era juygado; | demais [era orgullososo / e cobiçava muito | por achar en que*

7. Dicionario de afixos do galego medieval

travasse / a quem quer, ou pobr' ou rico, | per que algo del [levasse (CSM 369.18-21). || CT [5]. Et ben parecia en seus escudos anbos erã orgulhosos (CT 6.80). | que este era moy orgulhoso et moy cobijçoso de vencer toda cousa que cobijçasse (CT 60.7). | Et alý podería home veer aquel día de ánbalas partes moyta bõa caualaria et moyto orgulhosa et moyto bõo elmo bruñjdo et moyta bõa lança et moytos bõos caualos preçados et de grã ualor (CT 152.8). | Ca moyto era bõo caualeyro et forte et fardido et orgulhoso (CT 168.5). | Et en estas azes deãteyras ýan moytos bõos caualeyros preçados et ardidos et orgulhosos (CT 305.9-10).

vrghulhosos [1]: CT [1]. *et sodes mays ardidos et mays leaes et esforçados et vrghulhosos et mays fidalgos et de mayor ualor que tódoslos que eu sey (CT 3.20-1).*

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

Ⓞ: orgulhoso

oufanioso -a [1] (< oufãio + -oso/a) adx. ‘que sente ou demonstra oufanía’

oufanioso -a [1]: CT [1]. *et nũca foy desdeñador nẽ oufanioso (CT 77.10).*

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

Ⓞ: ufanoso, oufanoso

pavoroso -a [5] (< pavor + -oso/a) adx. ‘que inspira ou provoca pavor’

pauoroso -a [4]: CT [4]. *fea et escura et pauorosa (CT 95.7). | Et sabede que ela estaua moy pauorosa et ferament coy dando (CT 152.15). | ca nos anpararõ de aquel diablo espantoso et pauoroso et mao que nos cõbatía brauament et nos maldesbarataua (CT 179.15). | coy tadas et pauorosas (CT 379.16).*

pavoroso [1]: CSM [1]. *Deron porende loores | aa Virgen gloriosa, / que quis pera ssi ygraja | fazer nobr' e mui fremosa / e fort', en que s'acollesse | a gente, que pavorosa / era porque non avia | ant' u fosse deffenduda (CSM 358.35-38).*

Ⓜ: XIII

Ⓝ: pavorento

Ⓞ: pavoroso

pedragoso -a [1] (< pedra + -oso/a) adx. ‘que ten pedras en abundancia’

pedragoso -a [1]: CSM [1]. *E / [el chegou muit' agãa / ca o non guiou a Virgen | per carreira pedragosa / a Rocamador, sa casa, | mas per chãa e viçosa (CSM 158.27-28).*

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

Ⓞ: pedragoso

perdidoso -a [11] (< perdida + -oso/a) adx. ‘que sofreu perda, dano’

perdidoso -a [10]: LP [1]. *Pois trage reposte e tenda, en que se tenha viçoso, / pero non vëo no maio, por non ficar perdidoso. (LP 127,2). || CSM [5]. Mas en aquel mõeiteiro | ponto d'auga non avia / se non quant' o cavaleiro | da fonte lles dar queria, / por que os monges lle davan | sa renta da abadia; / e quando lla non conprian, | eran dela perdidosos (CSM 48.16-19). | Non sofre Santa Maria | de seeren perdidosos / os que as sas romarias | son de fazer desejosos (CSM 159.3-4). | Santa Maria grandes faz / miragres e soborosos, / e guarda aos que lle praz / de seeren perdidosos (CSM 171.4-7). | Ca a madre, que o trager / en un rocin y' ante ssi, / con el no rio foi caer, / como contaron a mi, / e ouve a desanparar / o fillo; e os astrosos / fillaron-se muit' a chorar / ambos come perdidosos (CSM 171.35-42). | E o jogar perdidoso (CSM 194.38). || CT [4]. mao sería de cõfortar home tã coy tado et tã perdidoso cõmo el era (CT 237.7). | ca muyto estauã aontados et perdidosos (CT 245.5). | Et cõmoquer que por el fosedes perdidosa et maltreyta (CT 263.10).*

perdidosso [1]: CT [1]. *de que ekes ficarõ muy perdidossos et moy tristes (CT 290.16).*

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

Ⓞ: perdidoso

perfioso -a [7] (< perfia + -oso/a) adx. ‘que ten hábito ou gusta de porfiar’

perfioso [4]: CSM [2]. *E desto vos contar quero | un miragre mui fremoso / que mostrou Santa Maria | por un gentil **perfioso** / que idolos aorava | e o nome grorioso / dela oyr non queria, | tanto ll' era avorreçuda (CSM 196.7-10). | Muito bon miragr' a Virgen | faz estranno e fremoso, / porque a verdad' entenda | o neicio **perfioso** (CSM 225.4-5). || CT [2].* *Pero foy **piadosa** et daua moytas esmôlas et era moy sábea et moy dereyteyra (CT 83.5). | se Deus me fezer tãto bẽ et tãta merçee et contra m̃ for tã **piadoso** que [me] ueia entregado de Poličena (CT 262.23).*

porfiosa [2]: MS [2]. *A primeira çidade que çercou Calrros en Espana foy Panpelona, et jouve sobre ela tres meses et nõ na podó tomar porque era moy forte et moy bẽ çercada de muros; et desque vio que a nõ podia tomar, fez sua oraçõ a Deus en esta gisa, et diço: –Señor Ihesucristo, en cuja creença eu vy a esta terra para destroyr a gente pagãa **porfiosa** que he cõtra a tua lee, rrogote, Señor, que me des ggraça por que eu posa tomar esta çidade aa onrra do teu santo nome (MS 73-74). | et moyta maa jente morta **porfiosa** (MS 143).*

porfioso [1]: MS [1]. *Que gra pesar que ey se te algũ mao caualeiro ou **porfioso** ou cobardo ouver! (MS 144-145).*

☉: XIII

☪: -

☾: perfioso

piadoso -a [14] (< *piidade* + *-oso/a*) adx. ‘que revela ou ten piidade’

piadoso [14]: CSM [11]. *Rosa de beldad' e de parecer / e Fror d'alegria e de prazer, / Dona en mui **piadosa** seer, / Sennor en toller coitas e doores (CSM 10.4-7). | O Arcebispo aquel dia | a gran missa ben cantou; / e quand' entrou na segreda | e a gente se calou, / oyrõ voz de dona, que lles falou / **piadosa** e doorida assaz (CSM 12.11-14). | Fremosos miragres faz que en Deus creamos, / e maravillosos, por que o mais temamos; / porend' un daquestes é ben que vos digamos, dos mais **piadosos** (CSM 37.6-9). | E dizend' a grandes vozes: | “A ti venno, Groriosa, / con meu fill' e cona cera | de que te fui mentirosa / en cho dar quenad' era vivo; |*

*mas, porque es **piadosa**, / o adug' ante ti morto, | e dous dias á que cheira” (CSM 43.50-53). | Desto direi un miragre | que quis mostrar en Espanna / a Virgen Santa Maria, | **piadosa** e sen sanna, / por hũa monja, que fora | fillar vida d' avol manna / fora de seu mðesteiro | con un preste de corõa (CSM 55.5-8). | Dos salmos foi escoller / cinque por esta razon / e de sũu os pðer / por cinque letras que son / en Maria, por prender / dela pois tal galardõ, / per que podesse veer / o seu Fillo **piadoso** (CSM 56.26-33). | diss' o fol: “Sennor santa **piadosa**, / est' ome' en sentença jaz mui perigoosa; / mays tu que es mui misericordiosa, / solta-ll' este laço en que jaz liado” (CSM 65.165-168). | E des enton a monja | sempre muit' omildosa- / mente assi dizia | como ll' a **Piadosa** / mostrara que dissesse, | daquesto non dultemos (CSM 71.61-63). | Aa Virgen groriosa, / Madre de Deus **piadosa**, / porque sempr' é poderosa / d' acorrer aos coitados (CSM 83.70-73). | A quena chama, fiando / no seu **piadoso** ben, / ca ela sempre ven quando / entende que lle conven (CSM 91.55-58). | Maravillosos / e **piadosos** / e mui fremosos / miragres faz / Santa Maria, / a que nos guia / ben noit' e dia / e nos dá paz (CSM 139.3-10). || MS [3].* *Et despois que foy morto o enperador Vespasiano, fezerõ este seu fillo Tito enperador, que foy home moy **piadoso** et moy liberal (MS 45). | mais tu que es **piadoso** et perdoador de todo los pecados que os omẽes fazẽ despois que se tornã a ti cõ boa cõtriçon (MS 148). | Mais Santiago he **piadoso** mais ca San Rromaõ (MS 150).*

☉: XIII

☪: -

☾: piadoso

poderoso -a [23] (< *poder* + *-oso/a*) adx. ‘que ten poder’

poderoso [23]: LP [7]. *jurou-mi, amiga fremosa, / que, pero vós **poderosa** / fostes d'el quanto quisestes, (LP 25,21). | Pois mia ventura tal é ja / que sodes tan **poderosa** / de min, mia senhor fremosa, (LP 25,76). | Por Deus, mia senhor fremosa, / vós sodes tan **poderosa** (LP 25,112). | senhor fremosa, de mí **poderosa**. (LP 46,7). | senhor fremosa, de mí*

7. Dicionario de afixos do galego medieval

poderosa. (LP 46,7). | senhor fremosa, de mui **poderosa.** (LP 46,7). | e me por tan **poderos'**ora ten / de m'en partir, nunca el ouv'amor (LP 97,26). | E par Deus, o **poderoso,** / que fez esta senhor minha, / d'al and'ora mais nojoso: (LP 9,2). || **CSM** [7]. E poren disse: "Amigo, creed' a mi, / se esta dona vos queredes, fazed' assi: / a Santa Maria a pedide des aquí, / que é **poderosa** e vo-la poderá dar" (CSM 16.40-43). | Est' uso foi mantêr / mentre no mundo viveu; / ma pois, quand' ouv' a morrer, / na boca ll'apareceu / rosal, que viron têr / con que rosas, e creceu / porque fora bẽizer / a Madre do **Poderoso** (CSM 56.53-60). | E macar vos parese' ora tan astroso, / muito fui loução, apost' e fremoso, / ardid' e grãado, ric' e **poderoso,** / e de bõas mannas e ben costumado (CSM 65.205-208). | Onde avẽo que un ome | mui **poderos'** e loução, / sisud' e fazedor d' algo, | mais tant' era bon crischão, / que tod' ele por Deus dava | quanto collia en mão, / ca de todas outras cousas | mays amava caridade (CSM 67.11-14). | E disse chorando: "Virgen, bẽeita sejas, / que nunca te pagas de mezcras nen d'envejas; / poren farei ora per todas tas ygrejas / contar este feito e com' es **poderosa**" (CSM 78.85-88). | Aa Virgen groriosa, / Madre de Deus piadosa, / porque sempr' é **poderosa** / d' acorrer aos coitados (CSM 83.70-73). | Madre de Nostro Sennor, / que lle fora soltador / dos presos e guiador, / sen pavor, / como Sennor **poderosa** (CSM 106.65-69). || **CT** [2]. Sodes moy rricos et moy **poderosos** (CT 3.20). | por **poderoso** que fosse (CT 13.16). || **MS** [5]. et esta que era femea casou cõ hũu caualeiro, et era moy **poderoso** et moy mao home (MS 6). | et marauillome moyto, tu que tâtas terras et tâtas vilas liuraste do poder dos mouros, por que nõ liuraste a mina, porque che faço a saber, que asi cõmo te Deus fezo mais **poderoso** ca todo los outros rrex da terra, que asi te escolle para liurares a mĩa terra et o meu camino do poder dos mouros (MS 72). | Estes de que vos disemos, erã moy boos caualeyros de Ihesucristo et de moi grã nomeada en armas, mais **poderosos** et mays fortes ca todo los outros do mũdo, por que ãno mũdo era enxaltada a creença de Deus (MS 102-103). | Et porque Dario et Antonio, que ãra príncipes moy **poderosos** d'este mũdo, leuarõ sigo as mollerres ãnas lides que

aviã, forõ ambos vençudos, Dario por Aleixandre, Antonio por lo enperador Os[tau]liano Augusto (MS 139-140). | et cõmo o **poderoso** Padre os posera ali (MS 225). || **CSMI** [2]. Et como era mui **poderoso** et fidalgo, oprimeu a familia et servidores da eglleja et dos mosteiros de Ciinz, Sobrado et Caneda, destrabendo mal as cousas da eglleja, dandoas aos parentes et fidalgos (CSMI IV.4.8.8-11). | Et enton eles, avido seu acordo et conselo en presença do dito Reimundo, príncipe de toda Galiza, con grandes preces et rogos lle pediron a hũu clerigo a que diziam Diego Gelmeriz, varon santo et de gran consello et discreto, fillo de Gelmiro caballeiro moi **poderoso** et vertuoso, que tevera moito tempo o castello do Est porlo bispo de Iria don Diego Pelaez, et a governara moi ben, et defendera toda a provincia de Ilia et a librara dos normanos, frandeses et barbaros; he a saber: terra de Postomarcos, d' Amaia, terra de Ulla ata o Tamere, por sua caballaria et por maravillosa discreçon, o qual eles viran et conoscian moi ben (CSMI V.5.3.9-16).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: -

Ⓤ: poderoso

preguiçoso -a [4] (< **preguiça** + **-oso/a**) **adx.** **'que ten preguiça'**

preguiçosos [1]: **CT** [1]. Desy caualgarõ todos a grã pressa perlos chãos cõtra os de Troya, que nõ forõ **preguiçosos** pera seyr a elles (CT 305.14-15).

preguiçoso [3]: **CSM** [3]. E quando s' espertou, senti-u-se mui ben são, / e catou o pe; e pois foi del ben certão, / non semellou log', andando per esse chão, / dos mais preguiçosos (CSM 37.36-39). | Pois isto viu un ome mui fremoso, / vestido ben come religioso, / que no levar non foi mui **preguiçoso** / cab' o altar u tangen-na canpã (CSM 69.35-38). | Muito o per foron buscar / pelas ribas, com' entendi, / mas nono poderon achar, / e tornar-se quisera d'i / o padre; mas ela dizer / lle foi: "Pois non **preguiçosos** / fomos, vaamos seer / a Salas desto queixosos" (CSM 171.44-51).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: -

Ⓤ: preguiçoso

proveitoso -a [7] (< *proveito* + *-oso/a*) adx. ‘que trae proveito, ten utilidade’

proveitoso [2]: *CSM* [2]. [*E di log’ a essa*] / que é abadesa, / que nunca condessa / sigo colleria / que mais *proveitosa* / lle seja, ca mia promessa, / non é revoltosa (*CSM* 195.95-101). | *Pois dixer-vos quer’ eu dela* | un miragre mui fremoso, / e ben creo que vos seja | d’oi-lo mui sabroso, / e demais pera as almas | seer-vos-á *proveitoso*; / e per mi, quant’ ei apreso, | non será cousa falida (*CSM* 222.11-14).

proueytoso [5]: *MS* [1]. “*Tiremos o Justo d’ontre nos ca nõ he proueytoso*” (*MS* 28). || *CT* [4]. *et outrossy que podesse dar cõsello proueytoso et dereyto quando acaesçesse* (*CT* 150.16). | *todos rresponderõ a hũa uoz que este era cõsello bõo et proueytoso* (*CT* 154.3). | *que d’aquí a hũ mes ben podemos // saber o cõsello que nos sobre este feyto será proueytoso* (*CT* 163.5). | *que he moy proueytosa et moy bõa* (*CT* 262.20).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: -

Ⓤ: proveitoso

queixoso -a [11] (< *queixa* + *-oso/a*) adx. ‘aquele que se queixa, apurado, angustiado’

queixoso -a [11]: *LP* [4]. *e mui queixosa vos ando, / por non saberdes quando m’ir / quer’ou se verrei ja quando.* (*LP* 63,11). | *Queixos’andades, amigo, d’amor / e de mí, que vos non posso fazer / ben, ca non ei, sen meu dan’, en poder* (*LP* 63,65). | *e dizendo e rogando, / por amores mui queixosa:* (*LP* 83,11). | *-Tant’era vossa queixosa / que jurei en San Salvador / que nunca vos fezez’amor.* (*LP* 95,3). || *CSM* [5]. *E mandaran nove postas | meter, asse Deus m’ anpar, / na cola, ca tantos eran; | mais poi-las foron tirar, / acharon end’ hũa menos, | que a serventa furtar / lles fora, e foron todos | poren ja quanto queixosos* (*CSM* 159.20-23). | *Muito o per foron buscar / pelas ribas, com’ entendi, / mas nono poderon achar, / e tornar-se quisera d’i / o padre; mas ela dizer / lle foi: “Pois non preguiçosos / fomos, vamos seer / a Salas desto queixosos”* (*CSM* 171.44-51). | *O convent’ estando / a el asperando / muit’ e preguntando / quando chegaria; / mais lá mui queixosa / a moça foi por el, quando / ouve sospeytosa*

(*CSM* 195.111-117). | *Pela mão a foy fillar | a Virgen groriosa, / ao camõ a levou, | des i mui saborosa- / mente a cofortou; enton | diz: “Non sejas queixosa, / ca serás salva por que é | ja o demo batudo”* (*CSM* 237.84-87). | *Que a non podian tẽer en prijoẽs, / nen valian ervas nen escantaçoẽs, / nen aynda santos a que oraçoẽs / fazian por ela, tant’ era queixosa* (*CSM* 319.29-32). || *CT* [2]. *pero os mays ende ficarõ deste pleito muy sanudos et muy queixosos* (*CT* 248.38). | *Et aquel seõor que tẽ o mũdo en poder me faça oie taes nouas trager cõ que seia esforçado et nõ queixoso* (*CT* 269.43).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: -

Ⓤ: queixoso

quereloso -a [1] (< *querela* + *-oso/a*) adx. ‘aquele que é dado a querelas, queixoso’

quereloso [1]: *CSM* [1]. *Poren manteneute / a un seu sergente / diz: “A abadía / que é en Tolosa / mi leva, de San Clemente, / esta querelosa”* (*CSM* 195.88-93).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: -

Ⓤ: quereloso

rabicoso -a [1] (< *rabico* + *-oso/a*) adx. ‘que ten rabo pequeno’

rabicoso -a [1]: *LP* [1]. *as mangas do ascari, / mais non a rabicosa.* (*LP* 87,13).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: -

Ⓤ: rabicoso

ravioso [7] (< *ravia* + *-oso/a*) adx. ‘que sofre de rabia’

rraueosa [1]: *MS* [1]. *Outra moller, que avia nome Açenda, era rraueosa et avia pe[ç]a que nõ dormia nẽ comia, et cõ a rrauea fogia com o sandia por los lugares despobrados et leuarõna ao seu moymẽto et logo foy sãa com o adormeçeu* (*MS* 15).

rrauioso [1]: *CT* [1]. —*iAy, cã mao rrauioso!* (*CT* 171.125).

rraujoso [1]: *CT* [1]. —*iLobo rraujoso!* (*CT* 127.21).

7. Dicionario de afixos do galego medieval

rauyoso [1]: CT [1]. *Et yá rauyoso* (CT 130.21).

ravioso [4]: LP [1]. *ca, come lobo ravioso, / comeu praga por praga.* (LP 25,33). || **CSM [3].** *Dest' en Terena fez, [per] com' aprendi, / miragr' a Virgen, segund[o] que oy / dizer a muitos que ss' acertaron y, / de dous ravisos freires do Espital* (CSM 275.5-8). | *ESTA É COMO SANTA MARIA GUARIU EN TERENA / HÛA MANCEBA RAVIOSA* (CSM 319.1-2). | *[C]OMO SANTA MARIA DO PORTO GUAREÇEU A UN MENNINNO / QUE TROUXERON A SA CASA RAVIOSO* (CSM 393.1-2).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: ravioso

revoltoso -a [3] (< revolto + -oso/a) adx. 'que se revolta'

revoltoso [3]: CSM [3]. *E logo tan toste entrou ena eygreja / e diss': "Esta missa, a como quer que seja, / oyrei eu toda, por que Deus de peleja / me guard' e de mezcra maa e revoltosa"* (CSM 78.50-53). | *Ena Groriosa, / e a razðar / mal e soberviosa- / ment' e desdennar / que era 'ng[an]osa / muit' e mentirosa / sa fe e dultosa / e sen prol tēer; / e tal revoltosa / cous' e enbargosa / e d' oir nojosa / non é de caber* (CSM 192.46-57). | *[E di log' a essa] / que é abadessa, / que nunca condessa / sigo colleria / que mais proveitosa / lle seja, ca mia promessa, / non é revoltosa* (CSM 195.95-101).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: revoltoso

sannoso -a [4] (< sanha + -oso/a) adx. 'cheo de saña'

sannoso -a [4]: CSM [4]. *Desto mostrou un miragre | grand' e forte e fremoso / a Virgen Santa Maria | contra un tafur astroso / que, porque perdia muito, | era contra Deus sannoso, / e con ajuda do demo | caeu en desasperança* (CSM 154.6-9). | *Daly adeante / foi mui ben andante / a moça, que ante / muito mal soffria / da mui despeitosa / abadessa de talante / brava e sannosa* (CSM 195.199-205). | *Foi; ant' o altar deitou-*

se | dizendi: "Sennor, errey, / porque cabo da omagen | aquela fazer mandei; / poren mercee te peço | que me perdões, ca sey / que se me tu perdõares, | que me non será sannoso (CSM 219.46-49). | *Diss' un deles mui [sannoso* (CSM 254.23).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: sañoso

sobervioso -a [7] (< sobervia + -oso/a) adx. 'con soberbia'

sobervioso [1]: CT [1]. *et nõ era brauo, nõ esquiuo, nõ soberueoso, mais éralles mãso et humildoso* (CT, 460.20-22).

soberviosos [1]: CT [1]. *nõ peleie cõ aqueles soberviosos et áuoles et maos que me matarõ os parêtes et os amjgos et o liñagē todo et nosaquí uēero çercar* (CT 222.9).

sobervioso [5]: CSM [5]. *Desto vos direi un miragre fremoso, / que mostrou a Madre do Rei grorioso / contra un ric-ome fol e sobervioso, / e contar-vos-ei end' a gran maravilla* (CSM 19.5-8). | *Aos soberviosos / d'alto vas decendo, / e os omildosos / en onrra crecendo, / e enadendo / e provezendo / tan santas grãadeces* (CSM 20.41-47). | *E desta guisa avẽo | pouc' á a un cavaleiro / fidalg' e rico sobejo, | mas era brav' e terreiro, / sobervios' e malcreente, | que sol por Deus un ðeiro / non dava, nen polos Santos, | esto sabed' en verdade* (CSM 45.6-9). | *E daquest' un gran miragre | fez pouc' á en Catalonna / a Virgen Santa Maria, | que con Jeso-Cristo ponna / que no dia do joyzo | possamos ir en sen vergonna / ant' el e que non vaamos | u yrán os soberviosos* (CSM 48.6-9). | *E daquesto queremos / un miragre preçado / dizer, porque sabemos / que será ascuitado / dos que a Virgen santa / aman, porque quebranta / sempr' aos soberviosos / e os bõas avanta / e dá-les siso / e Parayso / con tod' alegria* (CSM 57.11-21).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: soberbioso

sospeitoso -a [1] (< *sospeita* + *-oso/a*) adx. ‘que esperta sospeita ou dúbida’

sospeytoso [1]: *CT* [1]. *et quaes forã ende sospeytosos* (*CT* 472.7).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

↳: sospeitoso

temeroso -a [6] (< *temor* + *-oso/a*) adx. ‘que infunde temor ou medo’

temeroso [5]: *CSM* [5]. *A seu fillo grorioso / que nos seja piadoso / eno dia temeroso / quando julgar-nos verrá* (*CSM* 107.71-74). | Como o nome da Virgen | é aos bõos fremoso, / assi é contra os maos | mui fort’ e mui temeroso (*CSM* 194.3-4). | *Mas deu-ll’ en conorte / de noit’ u durmia / a mui Graciosa, / dizendo: “Daquel ssa sorte / non é temerosa* (*CSM* 195.121-125). | O nome da Virgen [santa | a]tan muit’ é temeroso, / que quand’ o oe o demo | perde seu poder astroso (*CSM* 254.3-4). | *Aquesta moller manceba | era e grand’ e fremosa, / mais hũa enfermidade | ouve mui perigoosa; / ca o braço ll’inchou tanto, / de que foi [mui] temerosa / de o perder e o corpo* (*CSM* 346.15-18).

temeroso [1]: *CT* [1]. *En aquela meesma ora lles auẽo outro sinal mortal et perigoso et temeroso a marauilla* (*CT* 409.3). | *Et o mar cõmeçou d’engrosar et tor[nar]se brauo et forte et temeroso et perigooso muyto ademays* (*CT* 462.20).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

↳: temeroso

tinioso -a [1] (< *tinha* + *-oso/a*) adx. ‘aquele que presenta tiña’

tinioso [1]: *LP* [1]. *e un rapaz tinioso-que o Deus poren destrua!- / chamava-mi "mia nona, velha fududancia!".* (*LP* 14,10).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

↳: tiñoso

trabalhoso -a [1] (< *trabalho* + *-oso/a*) adx. ‘que dáou cansa traballo ou fatiga’

traba[l]losa [1]: *MS* [1]. *A porta d’ouçidente ha duas entradas, et por grãduẽ et por grã fremosura et por obra trabal[l]losa [escede a] toda las outras portas* (*MS* 156).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

↳: trabaloso

trigoso [2] (< *trigo* + *-oso/a*) adx. ‘pronto, rápido’

trigoso [2]: *CSM* [2]. *Mas tu sen falida / mia messengeria / faz com’ aguçosa / à abadessa, que ida / faça mui trigosa* (*CSM* 195.129-133). | *E poren trigosa* (*CSM* 319.42).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

↳: trigoso

vagaroso -a [6] (< *vagar* + *-oso/a*) adx. ‘que actúa con lentitude’

vagaroso [6]: *CSM* [6]. *Pero con tod’ esto sempre ele confiando / en Santa Maria e mercee chamando / que dos seus miragres en el fosse mostrando / non dos vagarosos* (*CSM* 37.21-24). | *El jazend’ assi en ferros | e con esposas nas maos | e [cadẽa na garganta, / aque ven Santa Maria, | a Madre de Jhesu-Cristo, | que [as prijoẽs quebranta, / e en llas britar mui toste | non vos foi y vagarosa, / e dise-ll’: “Erge-t’ e vay-te | daquesta prijon astrossa»* (*CSM* 158.15-18). | *E buscaron pela casa | pola poderen achar, / chamando Santa Maria | que lla quisesse mostrar; / e oyron en un’ arca | a posta feridas dar, / e d’ ir alá mui correndo | non vos foron vagarosos* (*CSM* 159.25-28). | *E pois prometud’ est’ ouve, | log’ a Virgen groriosa / valeu-lle con sa mercee | e non lle foi vagarosa, / ca fez quedar a tormento | logo, sen outros vagares* (*CSM* 172.16-18). | *E esto fez el de grado, | ca xo avia por manna, / ca en fazer maos feitos | non vos era vagaroso* (*CSM* 194.17-18). | *E viu no caliz | jazer hũa grand’ aranna / dentro no sangui nadando, | e teve-o por estranna / cousa; mais mui grand’ esforço | fillou, a*

7. Dicionario de afixos do galego medieval

foro d'España, / e de consumir-lo todo | non vos foi mui **vagaroso** (CSM 225.21-24).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: vagaroso

vergonhoso -a [13] (< *vergonha* + *-oso/a*) *adx.* 'que causa vergoña'

uergonçoso [3]. *CT* [3]. *et era moy uergonçoso* (CT 61.4). | *Sen falla, este cõsello he m[a]o et astroso et uergonçoso, et será grand abayxamento et grã cõfondemento a todos* (CT, 274.13-14). | *que uso tãto estades gabãdo et loãdo aquí de uosas falas uergonçosas et áules et de uoso engano et de uosa rreuolta grand* (CT 443.135).

uergonçosso [1]: *CT* [1]. *este cõsello he m[a]o et astroso et uergonçosso* (CT 274.14).

uergonoso [1]: *CT* [1]. *uergonoso et uençudo* (CT 273.29).

uergoñooso [1]: *CT* [1]. *que he uil et áuol et uergoñooso* (CT 294.10).

vergonnoso [6]: *CSM* [6]. *Ambos assi estiveron | ta que ela foi prennada; / enton o crerig' astroso | leixou-a desanparada, / e ela tornou-sse logo | vergonnosa e*

coitada, / andando sempre de noite, | come sse fosse ladrõa (CSM 55.20-23). | *Non pode prender nunca morte vergonnosa / aquele que guarda a Virgen groriosa* (CSM 78.3-4). | *E logo toda a gente | enviaron a Tolosa / polo ereg'; e pois vëo | con ssa cara vergonnosa, / souberon del a verdade | e morte perigoosa / lle deron dentr' en un fogo, | dizendo-ll': "Aquí folgade"* (CSM 175.80-83). | *En ssa casa | un dia estand' assi, / muitos pobres vergonnosos | pedir vëeron ali, / e deu-lles hũa grand' arca | de farynna chea y; / disseron "Santa Maria | vos dê ben, se ll' aprouguer"* (CSM 203.15-18). | *Ela foi en vergonnosa, / e ata en Vila-Sirga | non llo ar ouv' enmentado* (CSM 355.47-48). | *Entr' aquestas montannas, | que é terra esquiva, / con estes meus gãados; | ca mais me val que viva / en logar apartado, | que vida mui cativa / fazer entre mias gentes, | vergonnos' e viltada* (CSM 411.80-83).

vergoñoosa [1]: *CT* [1]. *et era de moy bõa rresposta et de moy bon donayro et moy graçiosa et moy mãssa et moy vergoñoosa* (CT 73.7).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: vergonzoso

Ⓢ: vergoñooso

7.3.1.33. Sufixo <-udo/a>

barvudo [5] (< *barva* + *-udo/a*) *adx.* 'con barba'

barvudo [5]: *CSM* [5]. *E avëo dessa vez / aos que combatian / que Deus por ssa Madre fez / que dali u ferian / os colbes, yan matar / daquel Soldan barvudo / as gentes, e arredar / do muro ja movudo* (CSM 28.77-84). | *Como dizen que andou / pera o mundo salvar; / mas se de quant' el mostrou / foss' a mi que quer mostrar, / faria-me logo sou / crischão, sen detardar, / e crismar / con estes mouros barvudos* (CSM 46.52-59). | *O om' entendudo / foi e de bom sem / e apercebudo / de guardar mui bem / o mouro barvudo, / falss' e descreudo; / e come sisudo / o mandou meter / em logar sabudo / d' aljub' ascondudo, / e dentr' estendudo / o fezo fazer* (CSM 192.59-70). | *E porque*

dest' os crischãos | non eran apercebudos, / passou El come a furto | com muitos mouros barvudos; / e poren foron as vilas | e os castelos corrudos, / e polos nossos pecados | muita eigreja britada (CSM 215.10-13).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: barbudo

cabeludo [1] (< *cabelo* + *-udo/a*) *adx.* 'con moito cabelo'

cabeludo [1]: *LP* [1]. —*Aqueste sinal, se Deus mi perdon, / é negro ben come üu carvon / e cabeludo a derredor da caldeira.* (LP 125,21).

Ⓜ: XIII

☪: -

☪: cabeludo

**sanhudo -a [53] (< *sanha* + *-udo/a*) *adx.*
‘sañoso, cheo de saña’**

sanhudo -a [44]: LP [44]. Tornou *sanhuda* enton, / quando m'est'oiu dizer, (LP 25,135). | *ca ei mui gran medo do sanhudo*: / *sanhud'aja Deus quen me lhi foi dar.* (LP 25,102). | *sanhuda* lh'and'eu. (LP 125,5). | *sanhuda* lh'and'eu. (LP 125,5). | *sanhuda* lh'and'eu. (LP 125,5). | *sanhuda* lh'and'eu. (LP 125,5). | *Per boa fe, mui fremosa, sanhuda* / *sej'eu e trist'e coitada por én,* (LP 79,44). | *Foi-s'ou meu amigo d'aqui n'outro dia / coitad'e sanhud'e non soub'eu ca s'ia,* (LP 79,23). | *Quis el falar migu'e non ouve guisado / e foi-s'el d'aqui sanhud'e mui coitado* (LP 79,23). | por quanto lhi fui *sanhuda*, / quando se de mí partia; (LP 72,8). | por quanto lhi fui *sanhuda*, / quando se de mí partia; (LP 72,8). | *mais por esto m'é sanhudo*: / *por quando lhi fui sanhuda*, / *quando se de mí partia*; (LP 72,8). | *quando el veer, com'eu serei / sanhuda, parecendo ben,* (LP 148,20). | *Sanhud'andades, amigo*, / *por que non faço meu dano / vosqu'e, per fe sen engano,* (LP 70,45). | - *Foi-s'ora d'aqui sanhudo*, / *amiga, o voss'amigo.* (LP 70,25). | *amig', anda-mi sanhuda* / *mia madr'e são perduda / agora con ela por én,* (LP 107,6). | *Quand'el veer e me sanhuda vir*, / *sei que sera mui coitado por én* (LP 42,3). | *menti-lh'e vai-mi sanhudo*, / *mia madre, ben vo-lo digo*: (LP 120,52). | *E, como quer que a vós el seja / sanhudo*, *pois que vo-lo fustan vir*, (LP 63,3). | *Por meu amig', amiga, preguntar / vos quer'eu ora, ca se foi d'aqui / mui meu sanhud'e nunca o ar vi*; (LP 116,28). | *Sanhudo m'é meu amigu'e non sei*, / *Deu-lo sabe, porque xi m'assanhou*, (LP 122,5). | *Tan sanhudo non m'é, se m'eu quiser*, / *que muit'alhur sen mí possa viver* (LP 122,5). | *sanhud'e non mi o demande*; / *quant'el quiser atant'ande / sanhud'e non mi o demande.* (LP 122,1). | *sanhud'e non mi o demande*; / *quant'el quiser atant'ande / sanhud'e non mi o demande.* (LP 122,1). | *Depoi-lo tiv'eu guisado / que s'el foi d'aqui sanhudo / e atendi seu mandado / e non o vi e perdudo / é comigu'e ala x'ande / sanhud'e non mi o demande*; / *quant'el quiser atant'ande / sanhud'e*

e non me demande. (LP 122,1), | *sanhud'e non mi o demande*; / *quant'el quiser atant'ande / sanhud'e non me demande.* (LP 122,1). | *Foi-s'ou meu amigo d'aqui / sanhudo, por que o non vi,* (LP 122,3). | *quando m'el sanhuda vir*, / *non s'ousará d'aquend'ir.* (LP 77,15). | *quando m'el sanhuda vir*, / *non s'ousará d'aquend'ir.* (LP 77,15). | *quando m'el sanhuda vir*, / *non s'ousará d'aquend'ir.* (LP 77,15). | *E ben vo-lo juro, madre*, / *pois que s'el foi n'outro dia / sanhud'e non mi o dizia,* (LP 86,1). | *Disseron-m'agora do meu namorado / que se foi sanhud'e sen o meu mandado*: (LP 86,4). | *Sabe-o San Leuter, a que eu muito roguei*, / *que non mereci por que o sanhud'ei*: (LP 86,4). | *Ai vertudes de Santa Cecilia*, / *que sanhudo que se foi un dia / o meu amigu'e ten-se por morto.* (LP 93,2). | *Por mui fremosa sanhuda estou / a meu amigo, que me demandou* (LP 134,7). | *foi sanhuda e nunc'a tanto vi*, / *e foi-se e sol non quis catar por mí* (LP 14,7). | *D'esses mi an i d'andar en mia companha*, / *ca nunca ome tan sanhudo vi.* (LP 60,12).

sanudo [1]: MS [1]. *et avia hũu meo palmo ênas sobrêcellas et era sanudo* (MS 133).

sannudo [7]: CSM [7]. *Quand' o Emperador de terra s'ergeu, logo, sen mentir*, / *cavalgou e quanto mais pod' a Roma começou de ss'ir*; / *e a pouca d'ora vyu, mui sannudo a ela leixou-ss' ir / e deu-lle gran punnada no rostro, sen falir / e mandou-a matar sen a verdade saber* (CSM 5.61-66). | *De com' eu escrit' achei*, / *pois que o foi de crischãos / Costantinobre, un rei / con oste de pagãos / vëo a vila cercar / mui brav' e mui sannudo*, / *pola per força fillar / por seer mais temudo* (CSM 28.14-21). | *Mas daquesto nos fez el o mayor / ben que fazer podia*, / *u fillou por Madr' e deu por Sennor / a nos Santa Maria*, / *que lle roge, quando sannudo for / contra nos todavia*, / *que da ssa graça nen do seu amor / nos sejamos deitados* (CSM 30.7-14). | *Aquela noit' ouve / o Bispo veuda / a Santa Maria / con cara sannuda*, / *dizendo-lle*: “*Muda / a muit' atrevuda / sentença, ca ten / que gran folia / fezist'* (CSM 32.33-39). | *Poi-las vodas foron feitas / e o dia sse sayu*, / *deitou-ss' o novio primeiro / e tan toste ss' adormyu*; / *e el dormindo, en sonnos / a Santa Maria vyu*, / *que o chamou mui sannuda*: | “*Ai, meu falss' e mental!*” (CSM 42.62-65). | *Dest' un fremoso*

7. Dicionario de afixos do galego medieval

*miragre fez Santa Maria / en Chartres por hũa moller que jurad' avia / que non fizesse no sabado obra sabuda / per que a Santa Maria ouvesse **sannuda** (CSM 117.6-9). | Ca sabe que mais dun dia non será ta vida; / poren faz que, pois ta alma for de ti partida / que logo sen estardança pera Deus sa ida / faça, e que os santos non lle sejan **sannudos** (CSM 119.61-64).*

sañudo [1]: CT [1]. *foy moy sañudo et leixousse yr aos troyaos et foyos ferir (CT 6.73).*

Ⓞ: XIII

Ⓢ: sañoso, sañento...

Ⓤ: sañudo

sisudo -a [7] (< siso + -udo/a) adx. 'aquele que ten siso'

sisudo [7]: CSM [5]. *Teve-sse por peccador, / ca viu que aquel feito / era de Nostro Sennor; / poren per nium preito / non quis combater mandar, / e fez come **sisudo**, / e na vila foi entrar / dos seus desconnoçudo (CSM 28.104-111). | Est' era **sisudo** e leterado / e omildoso e ben ordinnado, / e a Santa Maria todo dado, / sen tod' orgullo e sen louçaña (CSM 54.15-18).*

*| Pois aquel fol na ygreja foi metudo, / non vos semellaria fol, mais **sisudo**; / ca se deitou log' ant' o altar tendudo, / chorando muito com' avia usado (CSM 65.130-133). | Onde avêo que un ome | mui poderos' e loução, / **sisud'** e fazedor d' algo, | mais tant' era bon crischão, / que tod' ele por Deus dava | quanto collia en mão, / ca de todas outras cousas | mays amava caridade (CSM 67.11-14). | Mais o animal dos mouros era entendudo, / que nom' Arrendaff' avia, e ome **sisudo**, / e nenbrou-lle daquel ome que fora metudo / ena sota da galea e y asconudo, / e teve que por est' era seu feyto perdudo / e diss': "Amigos, fol éste quen a Deus contralla" (CSM 95.55-60). || LT [2]. Lançarote foi a maravilla mui ledto en sou coração de como respondera ao que lle enviara diser don Tristan e de quan **sisuda** resposta dera ao que lle mandara dizer por sua carta (LT II.18-20). | El é ùu cavaleiro mui meniño, e non é tan **sisudo** como lle seria mester (LT II.27-28).*

Ⓞ: XIII

Ⓢ: -

Ⓤ: sisudo

7.3.1.34. Sufixo <-ume>

queixume [31] (< queixa + -ume) subst. masc. 'expresión de dor mediante choros'

queixume [31]: LP [27]. —*De vós e d'el, filha, ei queixume.* / —*Por que, madre? ca non é guisado.* (LP 33,4). | *Par Deus, amigo, nunca eu cuidei / que vos perdesse come vos perdi / por quen non parece melhor de mí, / nen ar val mais, e tal queixume end'ei* (LP 75,14). | *Amigo, queixum'avedes / de mí, que non falo vosco,* (LP 79,7). | *Oi ora dizer que ven / meu amigo, de que eu ei / mui gran queixum'e averei,* (LP 72,12). | *non averia queixume de mí, / com'oj'el á, nen s'iria d'aqui.* (LP 36,4). | *non averia queixume de mí, / com'oj'el á, nen s'iria d'aqui.* (LP 36,4). | *Disseron-mi que avia de mí / o meu amigo queixum'e pesar* (LP 81,5). | *E, se el queixume quiser perder, / que de min con coit'á, gracir-lho-ei, / e, amiga, verdade vos direi:*

(LP 81,5). | E fara meu amigo mui melhor / en perder queixume que de min á / e, par Deus, amiga, ben lh'estara, (LP 81,5). | *ouv'el un dia queixume de mí, / non sei porque, mais logo lh'eu guisei* (LP 81,14). | *Porque ouve el queixume, os meus / olhos choraron muito con pesar / que eu ouv'én, poi-lo vi assaanhar / encontra mí, mais guisei eu, par Deus, / que lhi fiz de mí queixume perder; / sei-m'eu com'e non o quero dizer.* (LP 81,14). | *Ouv'el de mí queixum'e ùa ren / vos direi que mi avêo des enton: / ouv'en tal coita no meu coração / que nunca dormi e guisei por én / que lhi fiz de mí queixume perder / sei-m'eu com'e non o quero dizer.* (LP 81,14). | —*Ai, madre, que queixum'ei / que non veo meu amigo / u el falasse comigo!* (LP 142,1). | *De mia madr'ei gran queixume, / porque nos anda guardando,* (LP 63,37). | *Entend'eu, amiga, per bõa fe,*

/ que avedes **queixum'**, u al non á, / de voss'amigo, que aquí está, (LP 63,29). | ca vos vejo d'el gran **queixum'aver** / e el de vós, e tenho que é mal, (LP 63,29). | *Quen lhi visse andar fazendo / **queixumes** d'amor d'amigo, / que amor á sempre sigo,* (LP 83,11). | *Nunca prenderei de ti **queixume**, / ca nunca fuste de min partido,* (LP 145,4). | —Amig', avia **queixume** / de vós e quero-mi-o perder, (LP 95,3). | *se de mí **queixum'avedes**, / por Deus que o melhoredes.* (LP 95,3). | *se de mí **queixum'avedes**, / por Deus que o melhoredes.* (LP 95,3). | *se de mí **queixum'avedes**, / por Deus que o melhoredes.* (LP 95,3). | non quedarei ar, meu ben e meu lume, / de chorar sempre; e con mui gran **queixume** / mal direi mia ventura: (LP 30,23). | *Este **queixume** te venh'or dizer: / que me non queiras meu sono tolher* (LP 38,1). | *E mui gran **queixum'ei** d'Amor, / ca sempre me coita sol dar;* (LP 70,42). | *e se por est'an **queixume** de mí / as outras donas, ou mi an desamor,* (LP 148,9). | *A molher d'Alvar Rodriguiz tomou / tal **queixume**, quando s'el foi d'aquen / e a*

leixou, que, por mal nen por ben, (LP 30,3). || **CSM [4]**. *E chamand' a Madre de Deus, / com' é nosso costume, / que dos graves pecados seus perdess' ela **queixume**; / e logo aqueles romeus / viron mui gran lume / e disseron: “Ai, Sennor, teus / somos todavia”* (CSM 49.43-50). | *E atal vida usou / per u quer que andava / muito, que jajõu / nas feiras u mercava; / mas pero nunca achou, / u quer que el estava, / quen lle fezesse nojo / ond' ouvesse **queixume*** (CSM 116.24-31). | *E poren'd' o ome bõo | atan gran ben lle queria / que a mais de sa fazenda | toda per ele tragia, / ca non lle fazia cousa | de que ouvesse **queixume*** (CSM 338.16-18). | *Os parentes da mançaba | aas justiças fezeron / **queixume**; e eles logo | aquel manço bo preseron / e, sen saber a verdade, | aa força con el deron* (CSM 355.80-82).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

↪: queixume

7.3.1.35. Sufixo <-ura/-dura>

aguilhadura [1] (< **aguilhar** + **-dura**) *subst. fem.*

‘efecto de aguillar’

aguilhadura [1]: LP [1]. *e tem'o freo e esporas non; / é velh'e sesgo nas **aguilhaduras*** (LP 49,2).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: aguilloar

↪: aguilladura

amargura [1] (< **amargo** + **-ura**) *subst. fem.*

‘sabor amargo’

amargura [1]: CSM [1]. *E respos ao alcayde: | “Por Deus e por caridade, / fazed de min justiça, | ca jurey gran falsidade; / poren non vos deten[n]ades | en destruyr gran maldade, / ca d'oy mais ena mia vida | non é senon **amargura**”* (CSM 392.45-48).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: amargor

↪: amargura

andadura [4] (< **andar** + **-dura**) *subst. fem.*

‘acto de anda, camiñata’

andadura [4]: CT [1]. *Et en esta çidade auja tres jornadas de **andadura**, en derredor* (CT 13.18). || **MS [3]**. *Et entõ jũtarõse todos ênas lides de Bordel, et cobriã toda a terra de ancho et de longo dous dias d'**andadura**, et a cabo de seys legoas oyã a fala et rroydo deles* (MS 103). | *Et onde nõ avia mais de cinque dias d'**andadura** poserõ cõ el quinze dias* (MS 177). | *andarõ aquela noyte en quanto poyna doze dias d'**andadura*** (MS 178).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

↪: andadura

ardura [1] (< **ard-** + **-ura**) *subst. fem.* ‘calor fore, intenso’

7. Dicionario de afixos do galego medieval

ardura [1]: LP [1]. *Ca el ven quebrando con grand'ardura / con este mandado que oi u ja, (LP 60,12).*

⌚: XIII

☞: ardor

☞: ardura

augadura [1] (< *augar* + *-dura*) subst. fem.
'efecto de augar'

augadura [1]: LP [1]. *A muit'espesas as augaduras, / e usa mal, se nos geolhos non, / en que trage grandes esfoladuras. (LP 49,2).*

⌚: XIII

☞: -

☞: augadura

bravura [4] (< *bravo* + *-ura*) subst. fem.
'calidade de quen é bravo'

brauura [3]: CT [3]. *Et [Nástor] era tã soberuio que nõ tijña en nada de fazer grã torto a quen sse pagaua, tãto auja de crueza et de brauura et de saña (CT 23.8-9). | –Sem falla –disso Telégonus–, nõca gente fez tã grã brauura, nõ tal loucura, que nõ leyxase õme entrar ãno lugar hu está seu padre, mayorment aquel que nõca uj et o tanto cobijçaua a ueer (CT 513.15-17). | Et tã taste que ujo as brauuras que Filomenis fazia, leyxouse yr a el quanto o caualo [o] podo leuar, et tã brauament o ferio que o pendóm que tragía lle fezo chegar muyto a çerca das costas (CT 318.34-36).*

bravura [1]: LP [1]. *non entendes: se quer seras loado / no en que tu és partido de bravura (LP 30,28).*

⌚: XIII

☞: braveza

☞: bravura

caentura [10] (< *quente* + *-ura*) subst. fem.
'estado do que é quente, calor'

caētura [2]: CT [2]. *Quando esto acaesçeu, sabede que ja era a caētura en aquel tẽpo que as áruores todas son cubertas de follas (CT 5.15-16). | Et aquel día fazí tã grã sesta que era grã marauilla, et perdj meus monteyros et meus sabuios en hũ uale que sse y fazia moy fondo, et cõ a pressa da caētura foyme*

estonçe a hũa fonte moy bõa que y auja tras hũa serra, moy a çerca de alý (CT 29.12-15).

caentura [8]: CSM [2]. *E como quer que o fogo queimasse / en redor da omagen quant' acha[s]e, / Santa Maria non quis que chegasse / o fum' a ela, nena caentura (CSM 39.15-19). | Que passou o mar en salvo | sen neun detẽemento, / ca enquanto per el foron | sempr' ouveron muy bon vento; / e des que foron Acre, | sen outro delongamento / foron veer o Sepulcro | no tempo da caentura (CSM 383.26-29). || CT [2]. Et porque o día era ben claro et a caentura ýa creçẽdo, rreluziã cõtra o ssol os escudos, que erã pintados de outro et de azur (CT 116.94-96). | Et dizeruos ey cõmo: muytas uezes torno amarelo, et outras uezes en caentura, et (en) outras en grã friúra, et nõ acho conforto en cousa do mũdo que seia (CT 269.35-37). || MS [4]. Et Tito, quando o vio, encheuse de nojo et de grã sana, que a door et a friura que tina ãnos nõebros cõ prazer, tornouse en tã grãde caentura que logo foy saão (MS 41). | Et en outro dia voluerõ alo et apareçulles ãnas suas vestiduras cruces de sangue; et ao terçer dia uoluerõ alo et o terreo deytou de si caentura de fogo que os queymou todos. Factum est (MS 45-46). | Et asi cõmo ãno sol som tres cousas: o esplandeçemẽto et a craridade et a caentura, et pero he hũu sol (MS 122). | et onde eu moytas chagas et deostos et pelejas et escarnos et caenturas et cãsaço et fame et fame et frio et moytos outros traballos padeçon, encomẽdoche, Señor esta mĩa alma en esta ora en que jasco, ca asi comõ por mĩ et por los peccadores quisiste naçer et morrer en cruz et seer soterrado en moymento, et deçer aos Infernos et quebrantarlos et tirar ende os teus santos, et ao terçer dia rresurgir d'ontre os mortos et despois sobir aos çeos que nõca forõ desanparados da tua presença et da tua santidade; asi a mĩa alma, Señor, por la tua misericordia seja liure da morte perdurauele que e o Inferno (MS 147-148).*

⌚: XIII

☞: caentura

☞: caentura

canterladura [1] (< canterlar + -dura) subst. fem. ‘fenda nas unllas do cabalo’

canterladura [1]: LP [1]. *u trage mais de cen canterladuras; / e as sas rëes sempre magras son; / mais nas queixadas á fortes grossuras. (LP 49,2).*

⊙: XIII

⊕: -

↳: canterladura

catadura [4] (< catar + -dura) subst. fem. ‘expresión do semblante, aspecto’

catadura [4]: LP [1]. *Sa catadura semelh'a d'un jaiian. (LP 6,9). || CSM [1].* *Dos çeos a Virgen santa | acorreu-a e passou-a / bñes per fondo da auga | so a nave, e sacou-a / mui longe da outra parte | eno mar, e pois torno[u]-a / arriba viva e sãa | con fremosa catadura (CSM 383.51-54). || CT [1].* *Et quando [el rrey Menó] cataua a algũa parte, ben semellaua a sua catadura de home fardido et de mesura (CT 82.5-6). || MS [1].* *Rey Calrros auia os cabelos bruus et a façe uermella, et avia o corpo moy bñ feicto et de boo estado, er a catadura braua (MS 132).*

⊙: XIII

⊕: -

↳: catadura

cordura [11] (< cordo + -ura) subst. fem. ‘calidade de cordo’

cordura [11]: LP [5]. *Ja eu falei en folia / con vosqu'e en gran cordura (LP 70,39). | Mais o sandeu, quer diga mal, quer ben, / e o cordo dira sempre cordura, (LP 44,5). | Tod'est'eu faço e non faço cordura / pois me vós non queredes agradecer (LP 111,8). | pois Deus non quer que eu faça cordura, / fazed'i vós cousiment'e mesura! (LP 115,6). | Non entendas que fazes i cordura / d'ires assi come torpe entençar, (LP 30,28). || CSM [5].* *Mas tornemos y log' a cordura, / por Deus que o mund' en poder ten, / ca este feit' é de tal natura / que dev' om' en seer sabedor (CSM 15.44-47). | E u singravan pelo mar, atal foi ssa ventura / que sse levou mui gran tormenta, e a noit' escura / se fez, que ren non lles valia siso nen cordura, / e todos cuidaron morrer, de certo o sabiades (CSM 36.10-13). | Salve-te,*

que enchoisti / Deus gran sen mesura / en ti, e dele fezisti / om' e creatura; / esto foi porque ouvisti / gran sen e cordura / en creer quando oisti, / ssa mesageria (CSM 40.16-23). | E enton ergeu-sse logo | e buscou muitas carreiras / per que a aver podesse, | e ar catou mandadeiras / que ll'enviou, alcayotas | vellas e mui sabedeiras / de fazer moller manceba | sayr taste de cordura (CSM 312.50-53). | E pois esta moller bña | pela Virgen foi g[u]ardada / assi como ja oystes, | e a ssa terra tornada, / teve na Vella ygleja | noveas, e mui loada / foi logo Santa Maria | per ela, e fez cordura (CSM 383.61-64). || CT [1]. *Et souberõ quanto pertõeça a rrazõ et a mesura et a justiça et a cordura et a bondade (CT 508.16-17).*

⊙: XIII

⊕: -

↳: cordura

debuxadura [2] (< debuxar + -dura) subst. fem. ‘acto ou efecto de debuxar’

debuxadura [2]: CT [1]. *Et no mũdo nõ fuj debuxadura nẽ obra que en p(r)intura podese seer laurada que alý nõ fose (CT 350.6-7). || MS [1].* *Et a cubertura que cobre o altar de Santiago he obrado moy marauillosamẽte de boas pýturas et debuxaduras de feguras de moytas maneiras (MS 164).*

⊙: XIII

⊕: -

↳: debuxadura

deitadura [1] (< deitar + -dura) subst. fem. ‘acto e efecto de deitarse’

deitadura [1]: LT [1]. *Depois que Lançarot foi partido de seus conpañeiros, cavalgou por la montaña ata que chegou preto da montaña do castelo, a duas deitaduras de pedra (LT VII.111-113).*

⊙: XIII

⊕: -

↳: deitadura

dereitura [2] (< *dereito* + *-ura*) subst. fem. ‘calidade de dereito’

dereitura [2]: CSM [2]. *Ca muito a amar deven, | porque Deua nossa figura / fillou dela e pres carne; | ar porque de sa natura / vëo, e porque justiça | tēen del e dereitura, / e Rei nome de Deus éste, | ca el reina todavia (CSM 221.5-8). | Assi com’ oý dizer | a quen m’ aquest’ á contado, / en riba d’Aguadiana | á un logar muit’ onrrado / e Terena chaman y, | logar mui sant’ aficado, / u muitos miragres faz | [a Sennor de dereitura] (CSM 224.15-18).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

↳: dereitura

diabrura [1] (< *diabro* + *-ura*) subst. fem. ‘obra ou acto propio do diabro’

diabrura [1]: CT [1]. *Mays uós, cōmo bōos caualeyros et sesudos et cordos, trajede este pleito en tal maneyra, et fazede en gisa que os gregos que sse quitē de diabrura tã sē rrazó cōmo aquesta que começarō, ante que lles dela ueña mays mal, et que sse partã d’aquí et sse uaan pera suas terras (CT 294.79-82).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

↳: diabrura

entalladura [1] (< *entallar* + *-dura*) subst. fem. ‘acto ou efecto de entallar’

entalladura [1]: CSM [1]. *Esto foi dun cavaleiro | que apost’ e fremos’ era / e grand’ e muit’ arrizado, | e a maravilla fera / amava Santa Maria, | e por seu amor fezera / fazer hũa ssa omagen | de mui nobr’ entalladura (CSM 312.15-18).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: talladura

↳: entalladura

esfoladura [1] (< *esfolar* + *-dura*) subst. fem. ‘efecto ou efecto de esfolar’

esfoladura [1]: LP [1]. *A muit’espessas as augaduras, / e usa mal, se nos geolhos non, / en que trage grandes esfoladuras. (LP 49,2).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

↳: esfoladura

espesura [3] (< *espeso* + *-ura*) subst. fem. ‘calidade ou característica do que é espeso’

espesura [2]: CT [2]. *Et a espesura das lanças era tã grande que era hũa grã marauilla (CT 355.26-27).*

espesura [1]: CT [1]. *Mays os das naos tragiã tres mill beesteyros, et nõ quedauã de tirar saetas ãna mayor espesura que vijan, en tal maneyra que moytos dos da uila forō alý mortos, et achárōsse moy mal daquelas saetas (CT 116.8-11). | Et foy hu estaua a mayor espesura, et desfezo a uolta, et leixou y moytos caualleyros mortos et malchagados (CT 127.165-166).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: espesor

↳: espesura

fendedura [1] (< *fender* + *-dura*) subst. fem. ‘greta, buraco’

fendedura [1]: LP [1]. *Vedes que gran desventura: / beijou pela fendedura (LP 63,27).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: fenda

↳: fendedura

ferradura [2] (< *ferrar* + *-dura*) subst. fem. ‘chapa de ferro pequena’

ferradura [2]: LP [1]. *e non encaçaria un leiton, / e encaçaria mil ferraduras. (LP 49,2). || MS [1].* *Et estendia cō as mãos ligeiramente quatro ferraduras de caualo, et ergia moyto agina hũu caualeiro armado que lle sobise en terra ãna palma alto ençima ata a cabeça, sen ajuda da outra mão (MS 134).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: ferradura

↳: ferradura

fremosura [14] (< *fremoso* + *-ura*) subst. fem. ‘beleza, fermosura, calidade de fermoso’

ffremosura [1]: CSM [1]. *Ca toda a ffremosura / das outras é nemingalla / nen toda ssa apostura / tanto come hũa palla / contra a desta; e dura / seu amor e non faz falla, / ante crece todavia (CSM 132.13-19).*

firimosura [1]: CSMI [1]. *Et porque toda a España fora destroida en tempo del rei don Rodrigo, subjugada porlos mouros et feita trabutaria, que lles davan os reis d’ España cada ano cen donzellas virgêes de maravillosa firimosura, et cincoenta moços, fillos dos nobres d’España, et outros tantos fillos dos homes do pobóo (CSMI IV.4.7.6-10).*

fremosura [11]: LP [6]. *Disse-m’el: Senhor, creede / que a vossa fremosura / mil faz gran mal sen mesura, (LP 25,38). | mal dia foron meus olhos catar / a fremosura por que me matades. (LP 14,11). | e querrei muit’i loar mia senhor / a que prez nen fremosura non fal, (LP 25,99). | Da vossa gran fremosura, / ond’eu, senhor, atendia / gran ben e grand’alegria (LP 25,122). | Eu ben falar ei da sa fremosura, / e de sabor; mais non ajan én cura, (LP 44,5). | Ai fremosura sen par! (LP 71,4). || CSM [5]. Salve-te Deus, ca nos disti / en nossa figura / o seu Fillo que trouxisti, / de gran fremosura, / e con el nos remñisti / da mui gran locura / que fez Eva, e vencisti / o que nos vencia (CSM 40.25-32). | E desto viu estar da capela / de gran fremosura hũa donzela, / que de faizon e de coor mais bela / era que non ést’ a nev’ e a grãa (CSM 69.45-48). | Que deu hũa voz tan grande, | que quantos estavam y / o oyrón; e a terra | tremeu, segund’ aprendi, / e a omagen tan toste | redrou seu Fillo de ssi, / e perdeu fremosura | e tornou descoorada (CSM 164.26-29). | Porque era Padre Santo, | o diabo traballou / per como o enganasse; | e tanto pos el andou / que pór mui gran fremosura | de moller o enganou, / que ll’ amostrou u as misa | dizia sobr’ un altar (CSM 206.10-13). || CT [1]. Et agora cada hũa delas ten tal creêça que deue a auer a maçãa por fremosura, et andan desauñidas entre ssi, et quérénsse grã mal por aquesto (CT 29.20-21).*

fremosura [1]: MS [1]. *A porta d’ouçidente ha duas entradas, et por grãduẽ et por grã fremosura et por*

obra trabal[[]]osa [escede a] toda las outras portas (MS 156).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: -

Ⓣ: fermosura

friura [4] (< *frío* + *-ura*) subst. fem. ‘estado ou calidade do que está frío’

friura [4]: CSM [1]. *E era de tal natura / aquel mal, com’ aprendi, / que primeiro con friura / os fillava, e des i / queimava peyor que fogo; e assi / sofrían del todos gran coita mortal (CSM 91.27-32). || CT [1]. Et dizeruos ey cõmo: muytas uezes torno amarelo, et outras uezes en caentura, et (en) outras en grã friúra, et nõ acho conforto en cousa do mũdo que seia (CT 269.35-37). || MS [2]. Et entõ Vespasiano leixou Tito, seu fillo, sobre Iherusalem et foise a Rroma; et entõ Tito, cõ grã prazer de que fezerã seu padre enperador, ouve tã grãde alegria que lle vëo a door de fryura aos nerueos et tornou paralitiquo et tolleoselle hũa perna (MS 40). | Et Tito, quando o vio, encheuse de nojo et de grã sana, que a door et a friura que tina ãnos nõbros cõ prazer, tornou en tã grãde caentura que logo foy saão (MS 41).*

Ⓞ: XIII

Ⓢ: -

Ⓣ: friúra

grossura [1] (< *grosso* + *-ura*) subst. fem. ‘calidade de groso’

grossura [1]: LP [1]. *u trage mais de cen canterladuras; / e as sas rëes sempre magras son; / mais nas queixadas á fortes grossuras. (LP 49,2).*

Ⓞ: XIII

Ⓢ: grossor

Ⓣ: grossura

laidura [1] (< *lair* + *-dura*) subst. fem. ‘lección’

laidura [1]: CSM [1]. *O cavaleiro de çera | fez log’ hũa semellança / do açor e foi con ela, | avendo grand’ esperança / ena Virgen grioriosa | e creendo sen dultança / que seu açor lle daria | viv’ e são sen laidura (CSM 352.40-43).*

Ⓞ: XIII

Ⓟ: -

Ⓠ: -

liadura [1] (< liar + -dura) subst. fem.**‘ligadura, acto e/ou efecto de ligar’**

liadura [1]: CSM [1]. *Assi raviando fillavan-ss’ a travar / de ssi ou d’outros que podian tomar, / e por aquesto fóronos ben liar / de liadura forte descomunal (CSM 275.15-18).*

Ⓞ: XIII

Ⓟ: -

Ⓠ: liadura

loucura [20] (< louco + -ura) subst. fem.**‘actitude insensata’**

loucura [20]: LP [6]. *Ja eu falei en folia / con vosqu’e en gran cordura / e en sên e en loucura (LP 70,39). | Vedes que sandeç’e que gran loucura! (LP 44,5). | Mia ventura / en loucura / me meteu de vos amar. (LP 71,4). | É loucura / que me dura / que me non posso én quitar. (LP 71,4). | se a fezez’soutre, e non ei ventura / de saber-me guardar de gran loucura (LP 115,6). | en tal razon, mais sei semp’acordado / de seeres parado de loucura (LP 30,28). || CSM [10]. Salve-te Deus, ca nos disti / en nossa figura / o seu Fillo que trouxisti, / de gran fremosura, / e con el nos remiisti / da mui gran locura / que fez Eva, e vencisti / o que nos vencía (CSM 40.25-32). | Esto non será dest’ ano, | per bõa fe, nen deste mes; / mais leixa esta loucura | e torna-t’ a crezeria (CSM 125.95-96). | Quen leixa-la Groriosa / por moller que seja nada, / macar seja mui fremosa / e rica e avondada, / nen manssa nen amorosa, / fará loucura provada, / que mayor non podería (CSM 132.5-11). | En terra d’Aleymanna | un crerigo avya / que amava mais d’ outra | cousa Santa Maria, / assi que a ssa missa | cantava cada dya; / mas eno Sagramento | dultava con loucura (CSM 149.18-21). | Ant’ é con mui gran razon, | a quen parar y femença, / en aver tal don de Deus | a de que el quis nacença / fillar por dar nos paz, | e tal é nossa creença; / e quen aquesto non cree, | faz torpidad’ e loucura (CSM 224.5-8). | A vossa mui gran mercee | e non a mia*

desmesura / grand’ e sobeja e fera, | que me fez fazer loucura / d’ eu querer o bordon vosso | levar; mais vos, Virgen pura, / valla-mi a bondade vossa, | e esto me perdõade (CSM 253.66-69). | Tu es alva dos alvares, / que faze-los peccadores / que vejan os seus errores / e connoscan sa folia, / que desvia / d’aver om’ o que devia, / que perdeu por sa loucura / Eva, que tu, Virgen pura, / cobraste porque es alva (CSM 340.12-20). | Este monje con loucura | grande que ll’o demo dava, / sempre a noit’ e o dia | en seu coraçõ dultava / que alma nada non era | senon vento que passava / tost’ e que se desfazia | come fum’; e en verdade (CSM 365.11-14). | Ela se preçava muito | de sa fermosura, / e avia hun seu fillo, | bela creatura; / mais tanto cobiiçava | a fazer loucura, / que non dava por mata-lo | sol hũa formiga (CSM 399.17-20). | Ca esta | lle pos a serradura / e abriu parayso, | que per malaventura / serrou nossa madr’ Eva, | que con mui gran loucura / comeu daquela fruíta | que Deus ll’ouve vedada (CSM 411.150-153). || CT [4]. et uós fezeztes grã loucura de me querer assy matar (CT 23.5). | Et ben ueu que andaua buscãdo sandeçe et grã loucura (CT 24.4-5). | Et, sen falla, tu feziste grã loucura en desçender en tal lugar, ca aquí está dez mill cauleyros que porrã toda sua puña en auer a cabeça de ty (CT 127.22-24). | –Sem falla –disso Telégonus–, nũca gente fez tã grã brauura, nẽ tal loucura, que nõ leyxase õme entrar ão lugar hu está seu padre (CT 513.15-17).

Ⓞ: XIII

Ⓟ: -

Ⓠ: loucura

matadura [1] (< matar + -dura) subst. fem.**‘ferida, chaga’**

matadura [1]: LP [1]. *non corre senon pelas mataduras, / nen traz caal, se enas unhas non, (LP 49,2).*

Ⓞ: XIII

Ⓟ: -

Ⓠ: matadura

mercadura [1] (< mercar + -dura) subst. fem.**‘negocio, comercio, compra’**

mercadura [1]: CSM [1]. *Onde ll'avêo un dia | que de ssa cassa saydo / foi el con sas **mercaduras**; | e poi-lo ela viu ydo, / por fazer mais a ssa guisa, | des que ss'achou sen marido, / fez[o] como moller maa, | non quis albergar senlleira (CSM 213.21-24).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: mercadoría

↳: mercadura

negrura [1] (< negro + -ura) subst. fem.
'calidade de negro'

negrura [1]: CT [1]. *nê que sse cõparar podesse aa sua **negrura** (CT 110.82).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: negror, negrume

↳: negrura

pregadura [1] (< pregar + -ura) subst. fem.
'conxunto de pregos que prenden algo'

pregadura [1]: LP [1]. *É sa sela muito dura / e dana sa **pregadura**, (LP 77,11).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

↳: pregadura

queixadura [1] (< queixar + -dura) subst. fem.
'queixada'

queixadura [1]: LP [1]. *en feuz d'aqueste cavalon, / falecer-lh'-ia el nas **queixaduras** (LP 49,2). || CSM [1].* *O bon om' e ssa moller | foron enton mui cuitados / e entenderon que foi | aqesto per seus pecados; / choraron muito poren, | pero foron connortados, / eno que Deus quer fazer | cobraron sa **queixadura** (CSM 224.35-38).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: queixada

↳: queixadura

rancura [8] (< rancor [con troca do sufixo -or por -ura] + -dura) subst. fem. **'ira, pena, tristeza'**

rancura [8]: LP [2]. *de mal com'eu por vós ei a sofrer, / e que non sei de vós aver **rancura** (LP 111,8). | e agora ei coitad'a viver / e non son poucas, par Deus, mias **rancuras**, (LP 4,1). || CSM [6].* *Dest' a Santa Maria, | cada que el cantava / ssa missa, mui de rrijo | chorando lle rogava / que o certo fezesse | daquelo que dultava, / assi que non morresse | ende cona **rancura** (CSM 149.23-26). | Mais sa moller empreñnou, | e u cuidou que folgasse / con fill' ou filla, enton | ar vêo-ll' outra **rancura** (CSM 224.27-28). | Onde un dia ll' avêo | que fez mui gran travessura, / por que aquela sa tia | ouve dela gran **rancura** / e buscou-a por feri-la; | mas ela, por sa ventura / bõa, foi-ss' a omagen | da Virgen sen demoraça (CSM 303.25-28). | Mais entroulle em coontade | que auqelo non fezesse, / mais que s'esforçasse muito, | o mais que ele podesse, / e que buscase carreira | per que a mui ced' ouvesse, / e desta guisa seria | quite de toda **rancura** (CSM 312.45-48). | Quand' esto [vi]u a madre, | ouv' en tal **rancura**, / porque cuidou que era | morto por ssa ventura / maa; e a Madride | o levou mui' inchado (CSM 315.31-33). | Segund' a Escritura / conta, foi o setêo / pesar de gran tristura / e de gran doo chêo / quando viu na altura / Deus sobir, onde vêo, / e ficou con **rancura** / pois en poder allêo (CSM 403.58-65).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: rancor

↳: rancura

serradura [1] (< serrar + -dura) subst. fem.
'fechadura, cadeado'

serradura [1]: CSM [1]. *Ca esta | lle pos a **serradura** / e abriu parayso, | que per malaventura / serrou nossa madr' Eva, | que con mui gran loucura / comeu daquela fruta | que Deus ll'ouve vedada (CSM 411.150-153).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: serraxe

↳: cerradura

soltura [1] (< solto + -ura) subst. fem. ‘acto ou efecto de soltar’

soltura [1]: CSM [1]. *E diss’ el: “Vee-la quero, | e meterei [y] femença / se é carta de soltura | ou se é de peticiónes”* (CSM 305.42-43).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: soltura

travessura [3] (< travesso + -ura) subst. fem. ‘acción de quen é traveso’

travessura [3]: CSM [3]. *Costum’ é que as menças | que ena orden criadas / son, que grandes travessuras | fazen algũas vegadas; / poren freiras que as guardan | lles dan, per que castigadas / sejan e non façan cousas | per que caian en errança* (CSM 303.10-13). | *Onde daquesto avẽo | que hũa moça fazia / amiud’ i travessuras | que pessavan a ssa tia; / e castigava-a ende, | ca mayor ben lle queria / ca ss inen outra cousa* (CSM 303.15-18). | *Demais fezo fazer logo | hũa lampada de prata / que pose ant’ a omagen | da por que o mundo cata; / e foi pois de bõa vida | e quitou-sse de barata / maa e de mao siso | e de toda travessura* (CSM 312.85-88).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: travesura

tristura [7] (< triste + -ura) subst. fem. ‘tristeza, calidade ou estado de triste’

tristura [7]: LP [1]. *ca de viver eu en tan gran tristura / Deus, senhor, non no mande!* (LP 30,23). || CSM [6]. *Salve-te Deus, ca tollisti / de nos gran tristura / u por teu Fillo frangisti / a carcer escura / u yamos, e metisti / nos en gran folgura; / con quanto ben nos viisti, / queno contaria?* (CSM 40.34-41). | *De guisa que foi prenne | per ssa malaventura / e ouve del un fillo, | mui bela creatura; / e pois o viu nado, | creceu-ll’ e[n] tal tristura, / que o matou mui toste | como moller sandia* (CSM 201.20-23). | *Onde avẽo pois assy | que en Beja, u morava / un ome casado ben | con sa moller que amava, / almoxerife del Rey | era el, e confiava / muit[o] en Santa Maria; | mais avia gran tristura*

(CSM 224.20-23). | *Enton aquel cavaleiro | entendeu que errara / en querer con sa amiga | jazer u fazer mandara / omagen da Virgen santa, | e que a ela pesara / daquel feito; e porende | caeu en mui gran tristura* (CSM 312.75-78). | *E el con el cada dia | muit’ a ssa caça andava / e quantas aves podia | fillar, con ele fillava; / pero foron ben dous anos | que o açor non mudava, / e o cavaleiro avia | desto pesar e tristura* (CSM 352.25-28). | *Segund’ a Escritura / conta, foi o seião / pesar de gran tristura / e de gran doo chẽo / quando viu na altura / Deus sobir, onde vẽo, / e ficou con rancura / pois en poder allẽo* (CSM 403.58-65).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: tristeza

Ⓢ: tristura

vestidura [12] (< vestido + -ura) subst. fem. ‘todo o que serve para vestir’

uestidura [1]: CT [1]. *et fezerõ del hũa uestidura tã ben feyta que nũca tã ben feyta a trouxera* (CT 243.7-9). | *nũca uirom mays rricas uestiduras* (CT 243.10-11).

vestedura [1]: MS [1]. *et deronlle viinte caualos carregados d’ouro et de prata et de vesteduras que lles gisase tãto que podesen matar os caualeiros a Calrros* (MS 137).

vestidura [9]: CSM [5]. *Sen muita de bõa manna, / que deu a un seu prelado, / que primado foi d’Espanna / e Affõns’ era chamado, / deu-ll’ hũa tal vestidura / que trouxe de Parayso, / ben feyta a ssa mesura, / porque metera seu siso / en a loar noyt’ e dia* (CSM 2.7-15). | *Assi guardou a Reya do Ceo / a ssa omagen, que nen sol o veo / tangeu o fogo, come o ebreo / tangeu o fogo, come o ebreo / guardou no forno co ssa vestidura* (CSM 39.20-23). | *O Patriarcha sen al / lle disse: “Sei que andas / con mui gran coita mortal; / mas desto que demandas, / un hermitan sei atal / que vestiduras blandas / nen viandas / non usa terrẽaes, / senon taes / como llas Deus envia* (CSM 115.196-205). | *Soube de Deus seer Madre | apareceu-ll’ en figura / de moller con fill’ en braço | con mui pobre vestidura, / e disse-ll’:* “Ai, ome bõo, | pora esta creatura, / por Deus, dade-lle que cõmia, | e a nos mentes parade

(CSM 335.30-33). | *D'y entrar, e en querendo | sobir per hũa encaeyra / do batel e[n] essa nave, | sobiu a filla primeyra- / mente, e depois a madre | cuidou a seer arteyra / de sobir tost', e na auga | caeu con sa vestidura* (CSM 383.41-44). || **MS [3]**. *et avia moytos ordenamētos de moy boos liuros et moytas cruze[s] de prata et d'ouro et onrrada de moytas vestiduras d'ouro moy boas* (MS 148-149). | *apareçeuille o Apostolo glorioso vestido en vestidura moy fremosa* (MS 181). | *apareçeuille Santiago onrrado de vestiduras moi brãquas* (MS 209). || **CSMI [1]**. *Et continuando asi en bõas obras con grande devaçõn, a cabo de outos*

quorenta dias, estando ela ante o altar maior do mosteiro en sua oraçõn rezando, paresceulle o dño rei don Sancho, seu marido, vestido de vestiduras branquas et tragia a pelle que ella dera ao pobre sacerdote por sua alma (CSMI IV.4.9.12-16).

vistidura [1]: CSMI [1]. *Et medicavan, et andavan en villes vistiduras rasgadas, et enno coro non dizian oras salvo desordenadamente* (CSMI V.5.2.10-11).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: vestimenta

Ⓦ: vestidura

7.3.1.36. Sufixo <-vel>

aprazivele [1] (< *aprazer* + *-ível*) *adx.* ‘que causa pracer’

apraziuele [1]: MS [1]. *Et o fillo liidimo, cõmo era de mellor lugar, asi era mais apraziuele et mellor que Pilatus en toda las cousas et mais gisado para feictof[s] d'armas* (MS 48).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

Ⓦ: apracível

perduravel [4] (< *perdurar* + *-ável*) *adx.* ‘que perdura, que dura moito’

perdurauele [4]: MS [4]. *et asi como aqueles que voluerõ a rroubar perderõ a vida d'este mûdo, et receberam moirte desonrrada, asi os omes d'ordẽe que leixã o mûdo por amor de Deus, se depois aas cousas do mûdo voluerẽ perderã a vida perdurauele et gaanarã o Inferno que he por senpre jamais sem fym* (MS 115). | *et por lle dar marteyro, que ali rreçeberõ gloria perdurauele* (MS 139). | *et onde eu moytas chagas et deostos et pelejas et escarnos et caenturas et cãsaço et fame et fame et frio et moytos outros traballos padeçõn, encomẽdoche, Señor esta mĩa alma en esta ora en que jasco, ca asi comõ por mĩ et por los peccadores quisiste naçer et morrer en cruz et seer soterrado en moymento, et deçer aos Infernos et*

quebrantarlos et tirar ende os teus santos, et ao tercer dia rresurgir d'ontre os mortos et despois sobir aos çeos que nũa forõ desanparados da tua presença et da tua santidade; asi a mĩa alma, Señor, por la tua misericordia seja liure da morte perdurauele que e o Inferno (MS 147-148). | *et Santiago tomoa logo et leuoa aa folgança perdurauele do Paraiso* (MS 177).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

Ⓦ: perdurável

semellavel [3] (< *semellar* + *-ável*) *subst. fem.* ‘que se semella, semellante’

semellavele [1]: CSMI [1]. *Et recebeu deles juramento de obediencia et religion, et dou orden como andasen vestidos de opas e sobrepelizas, o qual lle foi maaõ de acabar con eles, que nunca en semellaveles habitos andaran* (CSMI VI.6.8.9-11).

semellauele [2]: MS [2]. *Ay espada moy bẽauẽturada et moy prestes de agume, que nũa ouve outra semellauele de si nẽ ha de [a]ver* (MS 144). | *Et que semellauele trreyçõ de Judas!* (MS 146).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

Ⓦ: semellável

7.3.2. Sufixos verbais

7.3.2.1. Sufixo <-ar>

aguar [1] (< *agua* + *-ar*) vbo. ‘adicionar auga, mollar con auga’

aaguar [1]: CSM [1]. *E pois foron na ribeira | u muitas aves andavan, / aas ãades deitaron | os falcões que montavan; / des i deceron a elas | e assi a aaguavan, / que con coita se metian | so o geo nos regueiros* (CSM 243.18-21).

agoar [3]: MS [1]. *Et bebia pouquo vyño et moyto agoado* (MS 134).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: augar

acajõar [1] (< *acajon* ‘ocasión’ + *-ar*) vbo. ‘prexudicar, causar dano’

acajõar [1]: CSM [1]. *Ela con pavor daquesto, | e de que era prennada / encomendou aa Virgen, | a Madre de Deus onrrada / que ela que a guardasse | que non foss’ acajõada, / dizendo: “Dá-me meu fillo, | que ben viver m’ajude”* (CSM 184.17-20).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: ocasionar

açoutar [4] (< *açoute* + *-ar*) vbo. ‘dar golpes violentos’

açoutar [3]: CSM [3]. *Quando oyu eso seu dono, | foy tan brav’ e tan yrado / que logo a un seu mouro | o fez açoutar privado / que lle deu d’açoutes tantos | que non ficou no costado / neno corpo coiro são | ata eno vargallon* (CSM 227.30-33). | *Muytas vezes açoutado, | como contaron a min, / foy, e dizian: “Vilão, | oge sseerá ta fin / se nos non dás quant’ ouveres”* (CSM 245.40-42). | *El Rei, quand’ oyu aquesto, | ouve gran sanna provada, / e mandou a ssa jostiça | que logo sen detardada / que pola ost’ ascuita[n]do | de pousada en*

pousada / andass’, e a quen oysse | tal nome, foss’ açoutado (CSM 328.50-53).

açoutarõ [1]: MS [1]. *–Estes açoutarõ Nostro Señor Ihesucristo en leno verde et ferirõno cõ lança et nos enforquemoslos en leno sequo et feiramoslos cõ lanças* (MS 43).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: azoutar

agoirar [1] (< *agoira* + *-ar*) vbo. ‘antever, presentir’

agoirar [1]: LP [1]. *Os que dizen que veen ben e mal / enas aves e d’agoirar preit’an, (LP 63,50).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: agourar

Ⓢ: agoirar

alegrar(se) [13] (< *alegre* + *-ar*) vbo. ‘tornarse alegre’

alegrar(se) [13]: LP [3]. *e falar ben sempr’en bõa razon / assi m’alegra no meu coraçon, (LP 94,6). | E non se dev’om’alegrar / muito de ren que poss’aver, / ca eu, que o quige fazer, / non ei ja de que m’alegrar: (LP 143,8). || CSM [4]. [E] de tal razon com’ esta | un miragre vos direi / que mostrou Santa Maria | en Proença, com’ achei / escrito ontr’ outros muitos, | e assi [o] contarei / que, se o ben ascuitardes, | fará-vos muit’ alegrar* (CSM 258.5-8). | *E do que mais falavan / per que sse mais alegrasse / era de cómo ll’ achavan / casament’, e que casasse, / e razões lle mostravan / muitas que o outorgasse; / mais a el non lle prazia* (CSM 132.45-51). | *E tornaron-ss’ a seu dono | dizendo que ss’ alegrasse, / e a sortella lle deron, | mais que os non mesturas[s]e* (CSM 369.40-41). | *Seu padre deste meninno | morava na colaçon / de San Marcos, e Johane | avia nom’; e enton / de sa moller Deus lle dera | aquele fillo baron, / con que muito ss’ alegrava |*

7. Dicionario de afixos do galego medieval

e prendia gran prazer (CSM 381.10-13). || **MS [6]. alegradeuos** ca vou a meu padre et envio a vos o Espiritu Sãoto que uos durara para senpre et vos cõfortara” (MS 26). | Et os demoes que son spiritus maaos et suçios, **alegrãdose** moyto cõ o corpo del, que era mao et suçio, nõ quedauã de o al[ç]ar açima dos eeres et de o alançar ãno fondo do rrio (MS 57). | Et sabe que eu que me **alegraua** cõtigo porque coydaua que fezeses bẽ cõmo começasas (MS 201). | **alegrarõse** moyto et forõse para sua terra et afirmou aquilo que os outros cõtãrõ (MS 205). | et cõmo quer que se moyto **alegrarõ** do miragre que virõ (MS 207). | moyto se **alegrarõ** mais por que lles semellaua que Santiago (MS 207). | Et Santa María **alegrouse** moyto ãna ledeçe do Spiritu Santo et digo (MS 225).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

↪: alegrar(se)

alvoroçar(se) [3] (< **alvoroço** + **-ar**) **vbo.** ‘**pórse en alvoroço, encherse de alegría**’

alvoroçar(se) [1]: CSM [1]. Respos a Virgen con parvoas doces: / “Vay ora mui quedo e non t’ **alvoroçes**; / e o que t’ escomungou, se o connoces, / chama-o ante mi, e serás soltado” (CSM 65.170-173).

aluroçar(se) [2]: MS [2]. Et de gisa **aluroço**u o poboo, que quiserõ logo os apóstolos apedrear todos (MS 23). | [[[et despois que era ãna agoa fazia en ela moy gr[ã]de **aluroço** et moy grãdes tẽpestades et toruoos et coriscos moyto espantosos en maneira que quantos y morauã aviã moy grã temor]]] (MS 57).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: alvorotar

↪: alvoroçar

ameaçar [11] (< **ameaça** + **-ar**) **vbo.** ‘**facere amenazas**’

ameaçar [11]: LP [2]. Nen de com’**ameaçada** / fui un dia pola ida / que a vós fui e ferida; (LP 79,7). | Fernan Gil and’aquí **ameaçado** / d’un seu rapaz e doestado mal; (LP 2,11). || CSM [5]. **ESTA E COMO SANTA MARIA AMEÇAÇOU O BISPO QUE DESCO- / MUNGOU O CRERIGO QUE NON SABIA DIZER**

OUTRA MISSA / SENON A SUA (CSM 32.1-3). | *Quand’ esto viu o monge, | feramen s’ espantou / e a Santa Maria | mui de rrijo chamou, / que ll’ apareceu log’ e | o tour’ **ameaçou**, / dizendo: “Vai ta via, | muit’ es de mal solaz” (CSM 47.27-30). | Pois est’ ouve dit’, o demo ss’ assannou / e o pintor ferament’ **ameaçou** / de o matar, e a carreira lle buscou / per que o fezesse mui çedo morrer (CSM 74.20-23). | E a Groriosa tan toste chegou / e ant’ aquel frade logo se parou / e con hũa vara mal **ameaçou** / aquela companna do demo malvaz (CSM 82.36-39). | Mais aquele, por meaças | que el Rey ll’**ameaçasse**, sol fazer nono queria, | mais dizia que leyxasse / aquel[e] outro a carta | e que dela se quitasse, / ca seu amig’ o outr’ era | que a meadade avia (CSM 377.31-34). || **MS [4].** Et pero que os clerigos cor[r]iã cõ eles et os **ameaçauã**, tãto eles mays de cada por moyta[s] vezes esto diziã et poynã y suas ofertas (MS 14). | Et desque esto diso, degolou o fillo et cozeu et comeu a metade del, et a outra meatade gardou; et ao cheiro da carne, entrarõ cõ ela ãna casa os que aviã fame, et **ameaçarõna** que ou a matariã ou lles mostrase onde tina a carne (MS 42-43). | Et Ferragudo estando de pee **ameaçauoo** moyto cõ a espada, et Rrulan doulle cõ a sua ãno braço en que tina a espada et nõ lle tallou, mais derriboulle a espada (MS 119). | -Ay moy noble señor! eu te ameí et porque me **ameaças** que me tollerás a mĩa presa? (MS 185).*

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

↪: ameazar

amigar [1] (< **amigo** + **-ar**) **vbo.** ‘**tornarse amigo**’

amigar [1]: LP [1]. Conhosco-me, meu amigo, / que sempre vos fiz pesar, / mais, se agor’**amigar** / quisessedes vós comigo, (LP 142,2).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

↪: amigar

ancorar [1] (< **âncora** + **-ar**) **vbo.** ‘**lanzar âncora**’

ancorar [1]: CSM [1]. *Quand' esto viron as gentes, | deron loores grãadas / aa Virgen groriosa, | a quen sempre sejan dadas, / que as portas do inferno | ten por noss' amor sarradas / e o dem' avezimao | eno aviso ancora* (CSM 346.30-33).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

↪: ancorar

argentar [1] (< *argento* + *-ar*) vbo. 'bañar, cubrir de prata'

argentar [1]: CSMI [1]. *Et fezoo hñu noble capitel sobre quatro calumpnas argentadas et douradas, et cercóo de maravillosas grades a semelança de mauseolo condito et ascondido* (CSMI VI.6.6.7-9).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: arxentar

↪: arxentar

avantar [7] (< *avante* + *-ar*) vbo. 'promover, facer adiantar, avanzar'

avantar [7]: LP [1]. *Nunc'eu vi melhor ermida, nen mais santa: / o que se de mí enfinge e mi canta / disseron-mi que a sa coita sempr'avanta: (LP 93,6). || CSM [6].* *Juyão diss' ao ome santo: / "Sabedor es, e muito me praz; / mas quer' agora que sãbias tanto / que mui mais sei eu ca ti assaz, / e de tod' esto eu ben m' avanto / que sei o que en natura jaz" (CSM 15.32-37). | E daquesto queremos / un miragre preçado / dizer, porque sabemos / que será ascuitado / dos que a Virgen santa / aman, porque quebranta / sempr' aos soberbiosos / e os bõas avanta / e dá-les siso / e Parayso / con tod' alegria (CSM 57.11-21). | Posto na forca e morto; | mas non quis a Virgen santa, / que aos maos abaixa | e aos bõos avanta, / e o sofreu en saa mãos | que non colgou da garganta (CSM 175.60-62). | El esto dizendo, log' a Virgen santa / vëo, que o dem' e seus feitos quebranta; / come Sennor bõa que os seus avanta, / fora d'ontr' as ondas o ouve tirado (CSM 267.75-78). | E des oy mais sa fazenda | nunca irá adeante, / ante tornará a redr', e | sempre será malandante; / e a Virgen groriosa | on querrá que ss' [el] avante / daquesto que el [á] dito, | pois que en ela*

descree (CSM 297.45-48). | Seja, cae u estou vivo, | c' assy quis a Virgen Santa / Maria de Vila-Sirga; | ca sa merçee é tanta / que todo o mund' avonda | e nosso ben sempre avanta, / e per ela ey eu vida, | pero que estou colgado (CSM 355.120-123).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: avanzar

↪: avantar

aventurar(se) [9] (< *aventura* + *-ar*) vbo. 'atreverse, arriscarse'

aventurar(se) [9]: LP [9]. *mais quer'eu ant'o meu passar / ca assi do voss'aventurar. (LP 25,13). | e diss'ela: "Nostro Senhor, / oj'eu foss'aventurada / que oiss'o meu amigo / com'eu este cantar digo". (LP 88,17). | ca non sei oj'eu quen s'aventurasse / ao que m'eu non ous'aventurar, (LP 44,6). | que lho non diga, pois ant'ela for, / e des oi-mais me quer'aventurar (LP 64,16). | mais, como quer'ia mort'ei d'aver, / e con gran pavor aventurar-m'ei (LP 64,16). | mais vejo ja que morrerei, / e quero-m'ant'aventurar (LP 78,24). | Adventurei-m', e vin aquí / por vos veer e vos falar; (LP 155,6). | mais se el fica, per quant'eu entendo, / sen cajon d'ela, est'aventurado. (LP 25,26).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: venturar

↪: aventurar

baralhar [12] (< *baralha* + *-ar*) vbo. 'brigar, discutir, contestar'

baralhar [12]: LP [6]. *Falei un dia, por me baralhar / con meu amigo, con outr', u m'el visse (LP 79,21). | Por baralhar con el e por al non / falei con outr', en tal que o provasse, (LP 79,21). | Aqui vej'eu, filha, o voss'amigo, / o por que vós baralhades migo, (LP 106,5). | Aqui vejo, filha, o que amades, / o por que vós migo baralhades, (LP 106,5). | O por que vós baralhades migo / quero-lh'eu ben, pois é voss'amigo, (LP 106,5). | O por que vós migo baralhades / quero-lh'eu ben, poi-lo vós amades, (LP 106,5). || CSM [6]. Este cantar o menyo | atan ben o cantava, / que qualquer que o oya | tas taste o fillava / e por leva-lo consigo | conos outros barallava, / dizend': "Eu dar-ll-*

7. Dicionario de afixos do galego medieval

*ei que jante, | e demais que me- [rende” (CSM 6.27-30) | Con seu marido **barallava** mal / muitas vezes sobr’ este preito tal; / poren de cera omagen, non d’al, / fez de menyo dos dñeiros seus (CSM 118.10-13). | E desto mui gran miragre | vos direi que hũa vez / a Virgen Santa Maria | na eigreja do Poe fez / por un om’ avizimao, | que por seu siso rafez / con sa madre que avia | bõa fora **barallar** (CSM 127.7-10). | Por quanto ela dizia | o menino non deu ren, / mas decingeu log’ cinta | e a mua mediu ben, / e fez estadal per ela | que ardess’ ant’ a que ten / voz ante Deus dos culpados | e cono demo **baralla** (CSM 178.36-39). | Razõa-la ben, sen falla, / devemos, ca nos razõa / ben ante Deus, e padrõa / é noss’ e por nos traballa; / e **baralla** / e contralla / o dem’, e faz-lo estar / que non valla / nemingalla / nen nos possa mal buscar (CSM 300.28-37). | E val-nos, Santa Maria, / ca mester é que nos vallas, / ca tu por nos noit’ e dia / cono diabo **barallas** / e ar punnas todavia / per encobrir nossas fallas, / e por nos dar alegria / con Deus sempre te traballas, / ca tu es razõador / a el polo peccador (CSM 350.4-13).*

Ⓜ: XIII

👤: embarallar

👤: barallar

barvar [2] (< *barba* + *-ar*) vbo. ‘comezar a ter barba’

barvar [2]: LP [2]. *Nen outrossi dos filhos **barvados** / non vos acho i por gran peccador, / se non dos tempos grandes traspassados, (LP 5,1). | E pero avia un filho **barvado** / e barragãa, non’ouvi a colher,(LP 125,11).*

Ⓜ: XIII

👤: embarbecer, abarbar

👤: barvar

burlar [1] (< *burla* + *-ar*) vbo. ‘mofar’

burlar [1]: LP [1]. *e que quer i as carnes marteirar, / ca d’este mundo muit’á ja **burlado**.(LP 126,8).*

Ⓜ: XIII

👤: -

👤: burlar

casar [21] (< *casa* + *-ar*) vbo. ‘contraer matrimonio’

casar [21]: LP [3]. *Porque vos foron, mia senhor, **casar** / e non ousades, vós, dizer ca non: (LP 88,15). | e diss’a ùa à outra: -Naci en grave dia, / e nunca **casarei** (LP 18,19). | ca lh’oi muitas vezes jurar / que tan pastor non podia **casar**; / e poren creo que non é **casado**. (LP 6,7). || **CSM [15].** *Avia en Engraterra | hũa moller menguada, / a que morreu o marido, | con que era **casada**; / mas ficou-lle del un fillo, | o offereu porende (CSM 6.12-15). | Este romeu con bõa voontade / ya a Santiago de verdade; / pero desto fez maldade / que ant’ albergar / foi con moller sen bondade, / sen con ela **casar** (CSM 26.20-25). | E da Virgen groriosa | nunca depois se nenbrou, / mas da amiga primeira | outra vez sse namorou, / e per prazer dos parentes | logo con ela **casou** / e sabor do outro mundo | leixou polo terreal (CSM 42.57-60). | Esto foi dun cavaleiro | que **casad’** era mui ben / con dona menĩ e bela | que amou mais d’ outra ren, / e ela a el amava | que xe perdia o sen; / e do mal que dest’ avõo | vos contarei a razon (CSM 84.11-14). | Aquesto foi en Galiza, | non á y mui gran sazon, / que hũa ssa barragãa | ouve un escudeiron; / e por quanto s’ el **casara**, | tan gran pesar ouv’ enton, / que con gran coita ouvera | o siso end’ a perder (CSM 104.11-14). | Enton sse foi log’ a Virgen Maria; / e a meninna ficou no lugar / mui pagada e con grand’ alegria, / e no coração pos de non **casar** (CSM 105.28-31). | E enton atan fremoso | o crerigo lle pareceu / que a poucas d’ amor dele | logo sse non ensandeceu, / ca o demo, de mal chõo, | en tal guisa a encendeu / que diss’ enton a seu padre | que logo sse **casaria** (CSM 125.58-61). | E disse: “**Casemos** logo” (CSM 125.73). | **ESTA É COMO SANTA MARIA FEZ AO CRERIGO QUE LLE / PROMETERA CASTIDADE E SSE CASARA QUE LEIXASSE SSA / MOLLER E A FOSSE SERVIR (CSM 132.1-3). | E do que mais falavan / per que sse mais alegrasse / era de cómo ll’ achavan / casament’, e que **casasse**, / e razões lle mostravan / muitas que o outorgasse; / mais a el non lle prazia (CSM 132.45-51). | **COMO SANTA MARIA LIVROU DE DESONRRA DOUS QUE SSE / AVIAN JURADOS POR ELA******

QUANDO ERAN MENYOS QUE CA- / SASSEN AMBOS EN UNO, E FEZ-LO ELA CONPRIR (CSM 135.1-3). | *Mas o padr' enton fillou / ssa filla e a casou / con outr' ome que achou / rico e muit' avondado, / a que a moça contou / seu feito como passou; / e pois llo ouv' ascuitado* (CSM 135.56-62). | *Dest' un fremoso miragre | vos direy que fez a Virgen, | [Madre de Deus groriosa, / por un crerigo que muito | a onrava; mais fazia | [ssa vida lussuriosa / sempre con maas mollerres, | e casadas e solteyras, / nen virgêes non queria | leixar, nen monjas nen freiras* (CSM 151.5-8). | *Onde avêo pois assy | que en Beja, u morava / un ome casado ben | con sa moller que amava, / almoixerife del Rey | era el, e confiava / muit[o] en Santa Maria; | mais avia gran tristura* (CSM 224.20-23). | *Aquesta casada era | con un ome que peor / lle queria d'outra cousa | do mund, e a peccador / daquesto non se guardava; | e o falso traedor / buscou como a matasse, | e fez en elo mal sen* (CSM 287.10-13). || **MS [1]**. *et esta que era femea casou cõ hũu caualeiro, et era moy poderoso et moy mao home* (MS 6). || **CSMI [2]**. *Et en este tempo os ispañoos leixaron a lei taletana et rito, en que casavan os clerigos et avian fillos legitimos, segund que adiante dira, et receberam a lei romana de continencia et castidade* (CSMI V.5.1.2-4). | *Et se os d' España ante que recebesen as leis romanas casavan, os fillos, segun costume da terra, non fosen nin sean lançados das dignidades da eglleja, ca nos despensamos con eles* (CSMI VI.6.3.24-26).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

↪: casar

castoar [1] (< caston + -ar) vbo. 'engastar'

castoar [1]: LP [1]. *qual no mund'outro non pôd'ên saber/ de castoar pedras e de fazer / mui bon lavor de caston outrossi* (LP 125.15).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: encastoar

↪: encastoar

caudelar [3] (< caudel + -ar) vbo. 'comandar'

caudelar [3]: CSM [3]. *Ca Vella é, segund' a profecia / que Salamon foi dela profetar, / que ante do mundo foi todavia / criada, e que nunc' á de minguar / o seu gran ben; e porend' encarnar / quis Deus en ela, que todo caudela* (CSM 180.13-18). | *que nos caudela; (CSM 190.5,10,15,20,25,30). | Hũa sa eigrej' aly, / mui fremosa capela, / en que fez', com' aprendi, / esta que nos caudela / e dá* (CSM 276.11-15).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: acaudelar

↪: caudelar

citolar [1] (< cítola + -ar) vbo. 'tocar cítola'

citolar [1]: LP [1]. *Rodrig'Airas vo-lo diss'e fez mal sên, / pois que vós non citolades nulha ren; (LP 46,4).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

↪: citolar

cobiçar [10] (< cobiça + -ar) vbo. 'ter cobiza, ambicionar'

cobiçar [9]: CSM [6]. *Macar o cavaleir' assi despreçar se viu / da que el amava, e seu desamor sentiu, / pero, con tod' esto, o coraçõ non partiu / de querer seu ben e de o mais d'al cobiçar* (CSM 16.25-28). | *E por mellor fazer esto | que muit' ele cobiçava, / un espital fezo fora | da vila u el morava, / en que pan e vinn' e carne | e pescad' a todos dava, / e leitõs en que jouvessen | en yvern' e en estade* (CSM 67.16-19). | *Que a cobiçasse / e a demandasse / e sigo levasse, / e que averia / noite mui viscosa, / se con ela albergasse, e mui saborosa* (CSM 195.31-37). | *Faz-los muit' apostos, por que ajamos / sabor de sabe-los e os creamos; / e faz-los fremosos, por que queramos / cobiçar d'aver a ssa companya* (CSM 211.5-8). | *Un alcayd' era na vila, | de mal talan e sannudo, | soberv' e [cobiçoso, / que per el nyun dereyto | nunca ben era juygado; | demais [era orgulhoso / e cobiçava muito | por achar en que travasse / a quem quer, ou pobr' ou rico, | per que algo del [levasse* (CSM 369.18-21). | *Ela se preçava muito | de sa fermosura, / e avia hun seu fillo, | bela creatura; / mais tanto cobiçava | a fazer loucura, / que non dava por mata-lo | sol hũa*

7. Dicionário de afixos do galego medieval

formiga (CSM 399.17-20). || **MS [3]**. *Este Santiago he chamado home de luz, obrador de uerdade, et era tã santo que o omê que o vise **cobiçaua** moyto a tãjer dos fios da sua rroupa que tragia vestida* (MS 29). | **cobiço** moyto a soter[r]ar o corpo d'este morto meu cõpaneiro (MS 178). | nome Frinoso leuaua hũa naue carregada de rromeus que **cobiçaua** de yr a terra santa de Iherusalem en rromaria ao sepulcro de Nostro Señor (MS 183).

cobii[ç]ar [1]: MS [1]. *et a naue dos cristiaños giandoa Santiago foy cõ soude ao porto onde **cobii[a]ua*** (MS 185).

⌚: XIII

☞: cobizar

☞: cobizar

colpar [51] (< *colpe* + *-ar*) vbo. 'golpear, ferir'

colpar [1]: LP [1]. *mais empero é-x'el tan braceiro, / que ouv'end'ela de ficar **colpada***. (LP 18,11).

⌚: XIII

☞: golpar, golpear

☞: colpar

conselhar [51] (< *conselho* + *-ar*) vbo. 'dar ou pedir consello'

conselhar [45]: LP [45]. *ca sodes mal **conselhado** / de mi sair de mandado. (LP 40,3). | ca sodes mal **conselhado** / de mi sair de mandado. (LP 40,3). | ca sodes mal **conselhado** / de mi sair de mandado. (LP 40,3). | *Disseron-mi que avia de mí / o meu amigo queixum'e pesar / e en tal que me non sei **conselhar**; (LP 81,5). | **Conselhou**-mi ũa mia amiga / que quisess'eu a meu amigo mal (LP 81,3). | qual mi a mí deu aquela que poder / non á de si nen d'outra **conselhar**, (LP 81,3). | *Quero-vos ora mui ben **conselhar**, / ai meu amig', assi me venha ben: (LP 81,18). | E quen vos a vós esto **conselhou** / mui ben sei eu ca vos **conselhou** mal (LP 63,21). | mais quero-vos ora ben **conselhar**: / fazed'i ambos o que eu mandar. (LP 63,29). | mais quero-vos ora ben **conselhar**: / fazed'i ambos o que eu mandar. (LP 63,29). | mais quero-vos ora ben **conselhar**: / fazed'i ambos o que eu mandar. (LP 63,29). | *Filhad'o seu preito, como el diz, /****

*sobre vós e **conselho**-vo-lo eu (LP 63,53). | d'el, amigas, e and'ora por én / tan triste que me non sei **conselhar**, (LP 51,3). | per boa fe, mal **conselhad'**é i, / ca en mí ten quant'oj'el á de ben, (LP 107,3). | Pois vos ides d'aqui, ai meu amigo, / **conselhar-vos-ei** ben, se mi creverdes: (LP 120,37). | -Ca me non sei **conselhar**, / mia madre, se Deus mi perdon. (LP 120,2). | -Amiga, ben vos **conselharia** / dizerdes que non dades por el ren / e veredes sa gran coita por én. (LP 154,9). | Pois que vós per i mais valer cuidades, / mal vos quer'eu **conselhar**, mia senhor; (LP 9,9). | Al vos er quero dizer que faredes, / pois que vos ja mal ei de **conselhar**, / pois per i mais cuidades acabar, (LP 9,9). | e tod'ome que me **conselhar** ben, / **conselhar-mi-á** que more sempr'aqui. (LP 11,12). | pero, se vus queixades, / mui ben vus **conselharei**: (LP 13,1). | u eu por ela tal coita levar / a qual me non saberei **conselhar**. (LP 22,6). | Por vós, que vi melhor d'outras falar / e parecer, non me sei **conselhar**, (LP 22,18). | e dixi-lh'eu: -Fremosa mia senhor, / mui ben me **conselhades** vós, mais non / poss'eu migo nen con meu coração, (LP 63,52). | U vus non vejo, senhor, sol poder / non ei de min, nen me sei **conselhar**, (LP 64,29). | e sei que assi me **conselhará** / o meu amigo, que me gran ben quer. (LP 66,4). | E ar quero-vus ora **conselhar**, / per bõa fe, o melhor que eu sei. (LP 79,19). | que me non sei **conselhar**, / e sempre viv'en cuidado (LP 94,7). | nen viss'eu vós nen quen mi o **conselhou**, / nen viss'aquel que me vus amostrou, (LP 97,14). | O que **conselh'a** mí de m'eu quitar / de mia senhor porque me non faz ben, (LP 97,26). | des que a vir, este **conselhador** / de non poder min nen si **conselhar** (LP 97,26). | ca somos ambos vosos e devedes / a creer quen vus melhor **conselhar** (LP 97,34). | Am'eu tan muito mia senhor, / que sol non me sei **conselhar**! (LP 106,4). | nen este meu coração traedor / que mi a depois **conselhou** a veer. (LP 125,12). | Ai mia senhor! veen-me **conselhar** / meus amigos, como vos eu disser: (LP 131,2). | E mia senhor, **conselha**-me mui mal / quen mi o **conselha**; mais farei-m'eu al. (LP 131,2). | mal me per fostes **conselhar** / aquel dia'n que vós filhar (LP 151,15). | Sempre vos eu, senhor, **conselharei** / que me façades ben por me guarir (LP 157,15). | non dou a vós con estar peor, / ca vos **conselh'eu** o melhor: (LP 18,12). |*

Quero-vos ora mui ben consellar, / meestre Joan, segundo meu sên (LP 18,37). | E ainda vos conselhareia, / por que vos amo mui de corazón: (LP 18,37). | Nen ar na igrexa non vos conselh'eu / de teer voz, ca vos non á mester; (LP 18,37). | Os beesteiros d'aquesta fronteira / pero que cuidan que tiran mui ben, / quero-lhis eu consellar ùa ren: (LP 126,9).

consellar [6]: CSM [6]. *Ante que movesse, dis-ll' assi sa moller: / "Sennor, pois vos ides, fazedo, se vos prouguer, / que m' encomendedes a alguen, ca m' é mester / que me guarde e que me sábia ben consellar" (CSM 64.21-24). | Sobr' esto diss' o menyo: | "Madre, fe que devedes, / des oge mais vos consello | que o pedir leixedes, / pois vos dá Santa Maria | por mi quanto queredes, / e leixad' ela despenda, | pois que tan ben despende" (CSM 6.32-35). | "O ben", diss' ela, "se prazo ouver / en que eu possa seer consellada" (CSM 17.47-48). | E pensou que sempr' assi ja mais andasse / ata que algun bon chrischão achasse / que lle nono pediss' e que o consellasse / como saysse daquel mao estado (CSM 65.55-58). | A oraçon desta dona | log' a Virgen ouv' oyda / e fezo calar o demo, | e foi a moça guarida; / e deron poren loores | aa Sennor mui conprida, / a que quen quer as daria | que sse migo co[n]ssellas[s]e (CSM 343.50-53). | Mentr' a oraçon fazia | o ric-om', el Rey chamou / Don Manuel, seu irmão, | e con el se consellou / de l[l]e dar aquel meesmo | que o ric-om' enmentou / en sa oraçon, e disse | a un seu de criaçon (CSM 382.56-59).*

⊙: XIII

↺: aconsellar

↻: consellar

contralhar [2] (< contralha/contraia/contraria + -ar) vbo. 'contrariar'

contrallar [2]: CSM [2]. *Mais o animal dos mouros era entendudo, / que nom' Arrendaff' avia, e ome sisudo, / e nenbrou-lle daquel ome que fora metudo / ena sota da galea e y asconudo, / e teve que por est' era seu feyto perdido / e diss': "Amigos, fol éste quen a Deus contralla" (CSM 95.55-60). | Razõa-la ben, sen falla, / devemos, ca nos razõa / ben ante Deus, e*

padrõa / é noss' e por nos traballa; / e baralla / e contralla / o dem', e faz-lo estar / que non valla / nemingalla / nen nos possa mal buscar (CSM 300.28-37).

⊙: XIII

↺: contrairar

↻: contrariar

costumar [5] (< costume + -ar) vbo. 'ter por costume, habituarse'

costumar [5]: CSM [5]. *E porend' hũa vegada / a meya noite s' ergeu / e, com' era costumada, / na ygreja se meteu / e à omagen correu / por se dela expedir (CSM 59.54-59). | E macar vos paresc' ora tan astroso, / muito fui loução, apost' e fremoso, / ardid' e grãado, ric' e poderoso, / e de bõas mannas e ben costumado (CSM 65.205-208). | Este mōesteyr' Achelas | á nom' e ssi é chamado; / e un capelan das donas, | bõo om' e enssinado, / estava cantando missa | com' avia costumado, / e avẽo-ll' assi: ante | que foss' a missa fñida (CSM 222.21-24). | O ome bõo tod' esto | viu, e deu poren loores / a Deus e pois a ssa Madre, | que é Sennor das sennores; / e se ben costumad' era, | outros costumes mellores / fillou dali adeante, | e en mui boa vellece (CSM 288.36-39). | Enna ssa festa d'Agosto | mui gran gente ven aly / por oyr toda-las oras, | e é costumad' assy / que tragen y pan e vyo | en carretas, e ben y / o dan por seu amor dela | a quenno quer receber (CSM 351.10-13).*

⊙: XIII

↺: acostumar

↻: acostumar

coutar [2] (< couto + -ar) vbo. 'converter en couto'

coutar [1]: CSMI [1]. *Et entonces el rei, et a raina et os infantes deron grandes dadivas et joias, asi à santa sée e iglleja como aos bispos, et coutaron et franquearon o santo lugar et o bispo et clerigos da dita sée (CSMI IV.4.3.8-10).*

coutou [1]: MS [1]. *et poso y calez et vestimentas, et cõprou casas et erdades et outras moytas posisoos, quantas entendeu que podia abondar a el et a outros*

7. Dicionário de afixos do galego medieval

mõjes; et gaanou del rrey boos priuilegios por que o coutou (MS 59-60).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: coutar

Ⓞ: coutar

crismar [1] (< *crisma* + *-ar*) vbo. ‘recibir a crisma’

crismar [1]: CSM [1]. *Como dizen que andou / pera o mundo salvar; / mas se de quant’ el mostrou / foss’ a mi que quer mostrar, / faria-me logo sou / crischão, sen detardar, / e crismar / con estes mouros barvudos* (CSM 46.52-59).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓞ: crismar

cruzar(se) [2] (< *cruz* + *-ar*) vbo. ‘tomar parte nunha cruzada’

cruzar(se) [2]: LP [1]. *mais jurei antan'en Jaen, / na oste, quando fui cruzado, / que nunca diga de mal ben.* (LP 105,1). || **CSM [1].** *Aquest’ Emperador a sa moller queria mui gran ben, / e ela outrossi a el amava mais que outra ren; / mas por servir Deus o Enperador, com’ ome de bon sen, / cruzou-ss’ e passou o mar e foi romeu a Jherusalen* (CSM 5.19-22).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: cruzar(se)

Ⓞ: cruzar(se)

custuiar [1] (< *custuia* ‘custodia’ + *-ar*) vbo. ‘colocar en custodia’

custuiar [1]: LP [1]. *E, con todo esto, assi é custuiada, / que non pode ome saber seu talan,* (LP 126,6).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓞ: custodiar

demoniar [4] (< *demonio* + *-ar*) vbo. ‘pór o demonio no corpo de’

demoniar [4]: MS [4]. *Outra moça de grã lugar que avia nome Leda et moraua en Bragãça, et era*

demoniada et aduserõna a santo Oudon, et filloa logo y o demo et começou de braadar et dizer (MS 16). | *Este rresurceu d’ontre os mortos ao terçer dia, et dou poder a nos que eramos seus diçipolos, que en seu nome podemos os çegos alumiar et [os] demoniados sãar, et os enfermos curar et os mortos rresuçitar* (MS 25). | *O escudeiro rrespondeu: –Aquel que alumea os çegos, et rresuçita os mortos, et sãa os demoniados, ese sabe que eu nõ soo mēestre* (MS 36). | *et aos mãcos fazeos andar et aos demoniados sãar* (MS 169).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: endemoniar

Ⓞ: demoniar

desejar [178] (< *desejo* + *-ar*) vbo. ‘sentir desejo, apetecer, cobizar’

deseiar [1]: CT [1]. *Et andarõ tãto en pouco de tẽpo ata que uyrũ a terra que deseiauũ* (CT 3.7).

desejar [177]: LP [177]. non vejades de mí prazer / que **desejades** a veer. (LP 6,6). | non vejades de mí prazer / que **desejades** a veer. (LP 6,6). | non vejades de mí prazer / que **desejades** a veer. (LP 6,6). | *Non poss’u vos non vejo / viver, ben o creede, / tan muito vos desejo,* (LP 25,52). | *ave-l-ei ja sempre a desejar.* (LP 47,2). | *ave-l-ei ja sempre a desejar.* (LP 47,2). | *e amigo que nunca desejar / soub’outra ren se non mí, eu o sei,* (LP 11,3). | *Que lhi quisesse ben, qual a mí quer / o meu, que tan muit’á que desejou / meu ben-fazer e nunca lhi prestou* (LP 11,3). | *O que el deseja mais d’outra ren / lhi direi oje, tanto que o vir,* (LP 79,23). | *Quen lh’ora dissesse quan trist’oj’eu seja / e quant’oj’eu, mui fremosa, desejo / falar-lh’e vee-l’e, pois que o non vejo, / e que farei eu, louçãa?* (LP 79,23). | *ca todo quant’eu desejei / vi, quando vi meu amigo.* (LP 79,24). | *Pois eu nada non desejo / se non vós, u vos non vejo,* (LP 35,1). | *Pois non desejei al nada / se non vós d’esta vegada,* (LP 35,1). | *el que tan muito tarda, / se outro ben deseja,* (LP 72,7). | *e, pois al non deseja se vós non, / ben seria de lhi fazerdes ben.* (LP 140,3). | *aqui u meu amigo é, / non o veer nen lhi falar / e ave-lo eu muit’á desejar!* (LP 102,1). | *Muito desejei amigo, / lelia doura* (LP 117,4). | *Muito desejei amado, / lelia doura,*

(LP 117,4). | que lhi venha, com'a mí ven, / pesar onde **desejar** ben, (LP 69,2). | que lhi venha, com'a mí ven, / pesar onde **desejar** ben, (LP 69,2). | que lhi venha, com'a mí ven, / pesar onde **desejar** ben, (LP 69,2). | *Par Deus, mi madr', o que mi gran ben quer / diz que **deseja** comig'a falar* (LP 63,57). | *E por que o non guisamos, / pois nós tant'o **desejamos?*** (LP 63,37). | *porque sabedes que vos **desej**'eu, / queredes-vos ir morar con el-Rei,* (LP 63,68). | *Ides-vos vós e fico eu aquí / que vos ei sempre muit'a **desejar**,* (LP 63,68). | *Faria-lho mui de grado, / porque sei que me **deseja**,* (LP 63,66). | *Moir', amiga, **desejando** / meu amigu'e vós no vosso / mi falades e non posso / estar sempr'en esto falando,* (LP 116,18). | *Se m'el **desejasse** tanto / como dizia, logo ant'o / tempo que disse verria,* (LP 122,4). | *Disseron-mi mandado / do que muito **desejo**,* (LP 77,13). | —*Dizede, amigo, se prazer vejades, / vossa morte se a **dessejades**, / pois non podedes falar comigo. / —**Dessejo**, senhor, ben no creades. / —**Dessejades?** tan bon dia migo, / pois que os meus dessejos **dessejades**.* (LP 145,2). | *Mandad'ei migo qual eu **desejei**, / gran sazon á, madre, per bõa fe,* (LP 92,4). | *E, pois mi Deus fez tal mandad'aver / qual **desejava** o meu coração,* (LP 92,4). | **deseja-lo-ei.** (LP 112,1). | **deseja-lo-ei.** (LP 112,1). | **deseja-lo-ei.** (LP 112,1). | **deseja-lo-ei.** (LP 112,1). | *mais nunca tan **desejado**. / d'amiga fostes, amigo.* (LP 95,7). | *que nunca vistes amigo / tan **desejado** de molher.* (LP 95,7). | *que nunca vissen amigo / tan **desejado** d'amiga.* (LP 95,7). | *nenhũa ren que el veja / de quanto de mí **deseja**.* (LP 86,11). | *nenhũa ren que el veja / de quanto de mí **deseja**.* (LP 86,11). | *Muito per **desej**'eu / que veesse meu amigo* (LP 67,1). *Mui coitada per vevia, / mais ora non sei que seja / de min, pois outra **deseja*** (LP 150,3). | *mais, por que tan muito o **desejo**,* (LP 150,7). | *E ja sempre por fol terrei / o que **deseja** ben maior / d'aquela que eu receei;* (LP 2,2). | *E quantas outras donas sei / a sa beldad'est'a maior, / d'aquela que **desejar** ei* (LP 2,2). | **Desej**'eu muit'a veer mia senhor, / e pero sei que, pois d'ant'ela for, (LP 11,5). | *nen sei que x'est', assi m'aven, / mais sei que o **desejei** mal.* (LP 12,4). | *Sen nulha ren, sen vosso ben, / que tant'ei **desejado*** (LP 18,31). | *de vós, que me fez Deus veer / por meu mal, pois, sen ben fazer, / vos ei ja sempre*

desejar. (LP 22,10). | *E, pois mi a Deus faz **desejar** assi, / non mi o fez el se non por mal de min / cometer o que non ei d'acabar.* (LP 22,12). | *E, ja que eu sempr'a **desejar** ei / o vosso ben e non cuid'a perder / coita, se non per vós ou per morrer,* (LP 22,17). | *e que gran coita non mi falecesse, / que vos viss'eu, u m'El fez **desejar*** (LP 25,23). | *con aver sempr'a **desejar** / o mui gran ben que vos Deus deu.* (LP 25,27). | *Sempr'eu, mia senhor, **desejei**, / mais que al, e **desejarei** / vosso ben que mui servid'ei,* (LP 25,106). | **Desej**'eu mui mais d'outra ren / o que mi pequena prol ten, / ca **desej**'aver vosso ben, (LP 25,106). | **Desej**'eu con mui gran razon / vosso ben, se Deus mi perdon, (LP 25,106). | *sabed'agora per mí / que tanto fui **desejar** / vosso ben; e pois é si,* (LP 25,109). | *Ca tan muito **desejei** / aver ben de vós, senhor,* (LP 25,109). | *estranhado / do ben que ei **desejado**.* (LP 25,120). | *quando ela alhur morava: / tan muito a **desejava!*** (LP 27,1). | *de razon é d'aver eu **desejada** / a morte, pois entendo / de chorar sempre e andar sofrendo / coita desmesurada.* (LP 30,23). | *a mia senhor aver do mui gran ben / que lh'eu quero, **desejava** por én / mia mort', amigos; mais, pois entendi / que lhe prazia de me mal fazer, / logu'eu, des i, **desejei** a viver.* (LP 30,30). | *ia por end'a morte **desejar**; / mais pois, amigos, eu fui sabedor / que lhe prazia de me mal fazer, / logu'eu, des i, **desejei** a viver.* (LP 30,30). | *que lhe prazia de me mal fazer, / logu'eu, des i, **desejei** a viver;* (LP 30,30). | *Ca vus vi eu por meu mal, mia senhor / por vós aver ja sempr'a **desejar**;* (LP 41,1). | *averei ja eno meu coração / a **desejar**; e nunca mais do meu / cor perderei mui gran coita, que non / veerei ren que mi possa prazer,* (LP 41,1). | *com'aver sempr'a **desejar** / mais d'outra ren de a veer.* (LP 43,8). | *e por aquela logo me parti / de quant'eu al no mundo **desejava!*** (LP 43,9). | *Quen vus foi dizer, mia senhor, / que eu **desejava** mais al* (LP 43,14). | *e se non, nunca estes meus / olhos vejan niun prazer / de quant'al **desejan** veer!* (LP 43,14). | *E mia senhor -jassi Deus me perdon / e me dê cedo, senhor, de vós ben / que eu **desejo** mais que outra ren!-* (LP 43,18). | *que me faz ora mia morte **desejar**.* (LP 44,9). | *que me faz ora mia morte **desejar**.* (LP 44,9). | **Desej**'eu ben aver de mia senhor / mais non **desej**'aver ben d'ela tal, (LP 63,19). | *Gran sazon á que eu morrera ja / por mia*

7. Dicionario de afixos do galego medieval

senhor, **desejando** seu ben; (LP 70,27). | *me fez e faz, assi Deus me perdon, / **desejar**, mais en outra guisa non.* (LP 71,2). | *me fez e faz, assi Deus me perdon, / **desejar**, mais en outra guisa non.* (LP 71,2). | *Pero entendo que faço mal-sen / en **desejar** meu mal come meu ben.* (LP 72,4). | *Quand'eu podia mia senhor / veer, ben **desejava** enton / d'ela eno meu coração;* (LP 72,13). | *Chorand'enton dos olhos meus, / con tanto ben **desejand'al.*** (LP 72,13). | *por seu ben, que me **desejar** / faz Deus, me fizesse este ben* (LP 72,13). | *e **desejar** o voso ben, senhor, / de que eu sempre foi desejador,* (LP 73,3). | *mais deu-me vida a pesar de min, / **desejando** a que m'en pouco ten.* (LP 73,6). | *De quant'eu sempre **desejei** / de mia senhor, non end'ei ren;* (LP 78,6). | *ca sempr'eu **desejei** d'al / de viver con ela e, mal / **Desejand'**eu vós, mia senhor, / seguramente morrerei;* (LP 78,7). | *ca, Deu-lo sab', á gran sazon / que **desejei** mais d'outra ren,* (LP 78,7). | *De qual, **desejando** seu ben, | me faz o seu amor sofrer,* (LP 78,11). | *Non me poss'eu, senhor, salvar / que muito ben non **desejei** / aver de vós; mais salvar-m'-ei* (LP 78,13). | *de morte, com'en **desejar** / -ben no sabe Deus- la melhor / dona do mund'e non ousar* (LP 78,18). | *aver, senhor, mais avê-l'-ei, / mentr'eu viver, a **desejar*** (LP 78,21). | *Por mi a fazer sempre mais **desejar** / me faz a min sen meu grado viver* (LP 81,11). | *mi a fazen ja tan muito **desejar** / que moir'e non perco coitas d'amor;* (LP 94,12). | *fez-me-vos por tal guisa **desejar** / que non **desej'al** ren senon morrer.* (LP 96,4). | *E que mal conselho filhei / aquel dia en que filhei / vós por senhor! Ca, mia senhor, / sempr'eu mia morte **desejei*** (LP 97,10). | *Como que me faz **desejar** / Deus vosso ben por **desejar** / a mia mort'eu, pero sei eu / pois que me Deus non quer quitar* (LP 97,10). | *Ca des que m'eu en seu poder meti / non **desejei** ben que podess'aver,* (LP 97,24). | *ben me faç'en d'atanto sabedor / que me terrá mia morte por melhor / ca me partir do seu ben **desejar*** (LP 97,26). | *e essa mi faz o maior / ben d'este mundo **desejar*** (LP 97,36). | *Nen como pode d'al ben **desejar** / se non de vós, que sol oir falar / en quanto ben Deus en vos faz aver?* (LP 97,38). | *Maravilha-se, mia senhor, / e eu d'eles, por nenhun ben / **desejaren** de nulha ren* (LP 97,39). | *Mais crear-lhi-ei a quen deixar / tod'outro ben por **desejar** / vós que sempre **desejarei***

(LP 97,39). | *nen al nunca **desejarei** / no mundo, se non vós, senhor* (LP 103,2). | *E faç'o ja, pois Deus o quer, / que eu sempre ei ja a **desejar*** (LP 103,2). | *que o seu coração mui ben partisse / de vo-lhi nunca **desejar**, senhor!* (LP 104,6). | *tal que muito possa viver / quen vos oer a **desejar*** (LP 104,10). | *De vós! E, certas, sabiádes / ver amor non **desejei*** (LP 111,3). | *ei-vos ja sempr'a **desejar** / nos dias en que vivo for;* (LP 111,6). | *creo que sabe que x'è **desejar** / tal ben qual eu **desejei** des que vi* (LP 114,12). | *que non **desejass'eu** o vosso ben / como **desej'a** noit'e o dia,* (LP 114,14). | *E dizen outros que an mal senhor / **desejando**; mais eu filh'i sabor,* (LP 114,20). | *e atal vos **desejei** des ali / e **desejarei** mentr'eu vivo for.* (LP 114,20). | ***Desejar** sempre, ca des que non vi / vós, non vivera ren do que vivi* (LP 114,20). | *non vos pes, e catarán / vós, que a **desejar** an* (LP 114,23). | *A ren do mundo, que eu mais amava / e mais servia, nen mais **desejava**,* (LP 115,2). | *E eles, si Deus me perdon, / **desejan** sas terras assi* (LP 115,10). | *ca non **desejan** al, nen an / outra coita se esta non.* (LP 115,10). | *que coid'i a perder o sên, / **desejando** sempr'aquel ben* (LP 115,10). | *aquesta dona, pois que mi matasse, / mata-los-ia, seu ben **desejando*** (LP 116,33). | *ca, sol u cuido no seu parecer, / ei morte mais d'outra ren **desejar.*** (LP 118,8). | *Poren na sazon en que m'eu queixei / a Deus, u perdi quanto **desejei*** (LP 118,9). | *mia senhor, que eu mais d'outra ren / **desejei** sempr'e amei e servi,* (LP 120,3). | *rogu'eu a Deus que nunca vós vejades, / senhor fremosa, o que **desejades.*** (LP 120,35). | *per quanto mi faz **desejar** / a quen me nunca **desejou*** (LP 120,46). | *que nunca dormi nada, / nen **desejei** al nada* (LP 120,50). | *con mia senhor quand'eu fui começar / con ela; grave dia **desejei** / quan muito ben m'ela fez **desejar.*** (LP 121,9). | *Perço meu sên que sol non ei poder / e mui de pran **desejando** seu ben* (LP 121,10). | *cuidand'en vós e non en outra ren / e **desejando** sempr'o vosso ben.* (LP 121,16). | *cuidand'en vós e non en outra ren / e **desejando** sempr'o vosso ben.* (LP 121,16). | *cuidand'en vós e non en outra ren / e **desejando** sempr'o vosso ben.* (LP 121,16). | *E ben entend'eu no meu coração / que **desejades** mia mort'a veer;* (LP 121,18). | *averei sempr'a **desejar**, / vós e mia mort', a meu pesar,* (LP 123,6). | ***Desejar** mort'e aver a*

viver / com'oj'eu viv', e mui sen meu prazer! (LP 125,1). | ca vos fez de todo ben sabedor, / e se non, Deus non me dê voss'amor, / nen vosso ben que me faz **desejar!** (LP 125,6). | coita maior das que a mí / faz mia mort'ora **desejar.** (LP 125,8). | e que mi faz mia morte **desejar,** / e que nunca mais veer poderei. (LP 125,25). | aquesta fezo **desejar** a min / Deus, por ja mais nunca coita perder. (LP 125,38). | non cuidei eu a **desejar** / vossso ben, a vosso pesar, (LP 127,9). | Ia-vus dizer cousa mui desaguizada: / é seer outra ren no mundo **desejada** (LP 141,3). | Que muito que eu **desejei** / de vos veer e vos falar! (LP 143,17). | e que sempre ja **desejar** / vós e o vosso parecer (LP 143,18). | sen vosso ben, que sempre **desejei,** / des que vos vi, en tal coit'a viver (LP 149,2). | nen sei al d'este mundo **desejar** / se non vós, e muit', e sen meu grado. (LP 151,24). | Deu-lo sabe, ca nunca **desejei** / ben d'este mundo se o vosso non, (LP 151,26). | Nen **desejarei** no meu coraçõ / enquant'eu ja eno mundo viver, (LP 151,26). | i me faredes aquel maior ben / d'aqueste mund'e que mais **desejei** (LP 152,16). | dê-lhi Deus quen lhi faça **desejar** / algun ben en que non aja poder. (LP 154,7). | e da mort'ei gran pavor, / **desejando** mia senhor, (LP 155,1). | A mais fremosa de quantas vejo / en Santaren, e que mais **desejo,** (LP 157,3). | E a ela e o seu ben / **desejando,** perço meu sén. (LP 157,4). || CSM [5]. E pois lles est' apareceu, foi o vento quedado, / e o ceo viron craro e o mar amanssado, / e ao porto chegaron cedo, que **desejado** / avian; e se lles proug' en , sol dulta non prendades (CSM 36.35-38). | E como quen á gran coita | de compri-lo que **deseja,** / ele mançebos collia | ben mandados, sen peleja, / que aos pobres servissen; | mais o demo con enveja / meteu-s' en un corpo morto | d'ome de mui gran beldade (CSM 67.21-24). | Ela é lume dos confesores / e avogada dos peccadores / e a mellor das santas mellores; / demais nosso ben senpre **deseja** (CSM 280.15-17). | Dizer: per ren non podia | pouco nen muito comer, / se ant' aquel nariz todo | non ll' alçassen, nen beber; / e mil vezes eno dia | **desejava** de morrer (CSM 318.45-47). | Bêeyta u os santos | en mui gran voz alçada / disseron: "Ben vennades, | Sennor mui **desejada**" (CSM 420.63-64). | e ar feze-os muito **desejar** / a min e ti, pero que

ch'es molher. (LP 2,13). || MS [1]. Et logo forõse ao porto que **desejauã** que era en terra de Pula (MS 190).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: desexar

Ⓤ: desexar

eixilhar(se) [2] (< exilio + -ar) vbo. 'mandar ou imporse voluntariamente ao exilio'

eixillar(se) [2]: CSM [2]. Pois sse repentiron, foron mellorados / e dun santo bispo mui ben confessados, / que lles mandou, por remñir seus pecados, / que fossen da terra como quen ss' **eixilla** (CSM 19.35-38). | Desfez a Virgen santa | que os ende sacou, / que ena Arraixaca | poucos deles leixou; / e a sua eigreja | assi deles livrou, / ca os que mal quer ela, | ben assi os **eixilla** (CSM 169.58-61).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: -

Ⓤ: exiliar

endeantar [1] (< endeante + -ar) vbo. 'mover para adiante, avanzar'

endeantar [1]: MS [1]. Costantã, **endeantado** dos rromaãos, cõ viinte mill caualeiros, Bernaldo de Montealua, Galter de Tremes, Gillẽ, Garĩ duc de Leorena, cõ quatro mill; Rrelo de Br[e]gona, Bernaldo de Nuble, Gaymardo, Estramito, Theodorico, Ynorio, Beringel, Ata, Galarõ que despois foy treedor (MS 102).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: adiantar

Ⓤ: adiantar

entretalhar [1] (< entretalho + -ar) vbo. 'abrir, esculpir entretalladura'

entretallar [1]: CT [1]. Et aquel alcáçer saýa ãno mays alto lugar da çidade et sobre hũa rrocha **entretallada** en derredor (CT 14.6).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: -

Ⓤ: entretallar

ermar [1] (< ermo + -ar) vbo. ‘tornarse ermo, deserto’

ermar [1]: CSM [1]. *Mas un tenpo foi que ouveran d’ermar / con fam’ os monges aquel santo logar; / mas o seu abade lles disse: “Vaamos rogar / ant’ aa Virgen que acorra a ssa mongia” (CSM 187.19-22).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

↳: ermar

escamar [1] (< escama + -ar) vbo. ‘retirar ou perder escamas’

escamar [1]: CSM [1]. *Enton lle mandou a madre | que o peyxe [ll’adubasse / e o lavasse de dentro | e de fora escamasse (CSM 369.100-101).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: descamar(se)

↳: escamar

escançar [1] (< escancio + -ar) vbo. ‘repartir viño ou outra bebida’

escançar [1]: LP [1]. *E, se eu fosse u foron escançadas / aquestas novas de que ti falei, (LP 70,38).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

↳: escanciar

escarmentar [7] (< escarmento + -ar) vbo. ‘influxir castigo’

escarmentar [7]: LP [3]. *mais, se m’eu taes non escarmentasse, / cedo meu preito non seeria nada; (LP 18,23). | Mais d’esta seerei eu escarmentado / de nunca foder ja outra tal molher, (LP 2,8). | mais id’a eles, ca xe vos non iran, / achá-los-edes, e escarmentaran. (LP 6,9). || CSM [4].* *Outros dous tafures demoniados / ouv’ y, porque foran aquel tafur mort’ asconder; / poren ssas carnes os endiabrados / con gran ravia as começaron todas de roer; / e poys no rio affogados / foron, ca o demo non lles lezer / deu, que todos escarmentados / fossen quantos dest’ oyssen falar (CSM 38.80-86). | Do leitoairo sagrado / lle deu logo sen tardar, / e des i foi castigado / por comer non*

murmurar; / e com’ om’ escarmentado / en todo foi emendar (CSM 88.96-102). | E atal feito com’ este | debe ser escarmentado (CSM 328.48). | Eloores poren dados / foron aa Virgen santa, | porque senpr’ aos culpados, / macar é mui josticeira, | con piadad’ escarmenta (CSM 349.36-38).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

↳: escarmentar

escudar [5] (< escudo + -ar) vbo. ‘cubrir ou protexerse con escudo’

escudar [5]: CSM [5]. *Mantenente dos de fora | vèo log’ un baesteiro / e diss’ a outro dia da vila, | que poseran por porteiro, / que pera guarir / da omagen s’escudara, / que vëess’ abrir / a porta que el serrara (CSM 51.42-47). | Ela a questo fazendo, | o demo chëo de enveja / aguisou que seu marido | ouve com outros peleja, / e deron-ll’ hũa ferida | pelos peitos tan sobeja / que morreu, ca assi faze | quen non á queno e[s]cude (CSM 184.22-25). | Poren non devia tëer por affan / quen servir podes[s]’ esta de con talan / e contra o demo daquela s’escude (CSM 223.26-28). | Val-nos, Virgen groriosa, / cona ta mui gran vertude, / pois ta carne preciosa / pres Deus por nossa saúde; / e poren’, ai, piadosa, / ta mercee nos escude / contra a compann’ astrosa / do demo, e nos ajude; / ca tu na coita mayor / vales ao peccador (CSM 350.15-24). | Ben vennas, Mayo | con toda saude, / por que roguemos | a de gran vertude / que a Deus rogue | que nos senpr’ ajude / contra o dem’ e | dessi nos escude (CSM 406.8-11).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

↳: escudar

esmolar [1] (< esmola + -ar) vbo. ‘dar ou pedir esmola’

esmolar [1]: LP [1]. *—Tu autem, Domine, dimitte aquel que se cofonde; / ben esmolou en sa vida quen deu Santaren ao Conde. (LP 16,1).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: esmolar

↪: esmolar

espertar [15] (< *esperto* + *-ar*) vbo. ‘acordar do sono’

espertar [15]: LP [4]. *Des que m'espertei, ouvi gran pesar, / ca en tal sonho avia gran sabor, (LP 73,2). | E, pois m'espertei, foi a Deus rogar / que me sacass'aqueste sonh'a ben. (LP 73,2). | Amor, a ti me venh'ora queixar / de mia senhor, que te faz enviar / cada u d'ormio sempre m'espertar / e faz-me de gran coita sofredor. (LP 38,1). | de seu trebelho mao, que vezou, / con que me ven cada noit'espertar; (LP 120,10). || CSM [9].* *Pois se a dona espertou / e se guarida achou, / log' ant' o Bispo vëo; / e el muito a catou / e desnua-la mandou; / e pois lle vyu o sêo, / começou Deus a loar / e as donas a brasmar, / que eran d'ordin d'Onna, / dizendo: “Se Deus m'anpar, / por salva poss' esta dar, / que non sei que ll'aponna” (CSM 7.48-59). | E quando s' espertou, sentiu-sse mui ben são, / e catou o pe; e pois foi del ben certão, / non semellou log', andando per esse chãõ, / dos mais preguiçosos (CSM 37.36-39). | Logo s' espertou o novio, / mas pero non se quis ir; / e a Virgen groriosa | fez-lo outra vez dormir, / que viu jazer ontr' a noiva | e ssi pera os partir, / chamand' a el mui sannuda; | “Mao, falsso, desleal (CSM 42.72-75). | Tan tost' aquela s' espertou / e foi-ss; e na rua topou / cona outra, que sse deitou / ant' ela e disse: “Malvaz (CSM 68.39-42). | E outro dia os que madurgaron / e a viron fórona espertar / e como sãara lle preguntaron, / e ela ren non lles quisu negar; / e pola confortar logo mandaron / que lle dessen caldo con do agraz (CSM 105.119-124). | A moller de sonnar esto | ouv' ende mui gran sabor, / e pois espertou fez logo | como ll' a bõa Sennor / mandara, e pos-ll' o pee | en seu logar; e mellor / se juntou que ant' estava | que o fizesse tallar (CSM 127.57-60). | O santo bispo for entender ! da morte dela, e maravillar / se foi muito ca Deus lle fez veer / dela o feit' e non llo quis celar; / e fezo sas conpannas espertar / e punnou logo d'ali a mover (CSM 261.70-75). | E daquest' un gran miragre | direi, onde devoçon / averedes oi-l' oyrdes, | que conteu a ñu baron / que a Ultramar queria | yr, e foi y en vijon / e*

vira y muitas cousas, | mas fórono espertar (CSM 337.5-8). | E o frade espertou logo | e foy ao leyt' agynna / e pois que o achou morto, | fez sðar a campaynna / segund' estableçud' era | polos seus santos doctores (CSM 384.51-53). || CSMI [2]. *Et ela espantada espertouse, et disolle hũa voz: «-Sabe que, por tuas oraçõs, o teu fillo he tornado aa conpana dos santos, he perdoado de todos seus pecados et librado do poder do diablo por rogo do apóstollo Santiago» (CSMI IV.4.5.12-15). | Et el rei, como espertou, chamou os arçobispos et bispos et caballeiros que con el estavan et disolles a vison (CSMI IV.4.7.37-38).*

⊙: XIII

↪: despertar

↪: espertar

espinhar [1] (< *espinho* + *-ar*) vbo. ‘furarse ou picarse cunha espiña’

espinnar [1]: CSM [1]. *E ali jazendo espinnado mal, / volvendo-sse dentro con coita mortal, / chamou log' a Reynna esperital, / a que chaman senpr' os que coitados son (CSM 138.32-35).*

⊙: XIII

↪: -

↪: espiñar

estremar [5] (< *estrema* + *-ar*) vbo. ‘demarcar a través da estrema, delimitar’

estremar [5]: LP [3]. *perdi o sên, e non poss'estremar / o ben do mal nen prazer do pesar. (LP 25,89). | perdi o sên, e non poss'estremar / o ben do mal nen prazer do pesar. (LP 25,89). | perdi o sên, e non poss'estremar / o ben do mal nen prazer do pesar. (LP 25,89). || CSM [2].* *Porque ssa letera estremar adur / poderia ome da sua nenllur / poi-las achassen, ca nunca mur con mur / se mais semellaron en sua faiçon (CSM 265.70-73). | E porend' a boca e o nariz / ll'encharon tanto, com' o livro diz, / que non podian dele a serviz / neno rostro qual era estremar (CSM 404.60-63).*

⊙: XIII

↪: -

↪: estremar

estudar [2] (< *estudo* + *-ar*) *vbo.* ‘aplicarse ao estudo’

estudar [2]: CSM [2]. *Ante quiso que vivesse | crecess’ e sse criase, / e sempre reconnocesse | a Virgen e a loasse, / e o sinal parecasse | da chaga, per que provasse / este feito [e] que sempre | om’ en ssa loor [e]stude* (CSM 184.37-40). | *Esto fez a Virgen Madre, | que faz de miragres quantos / ome contar non podia, | ca sempre en ben estuda* (CSM 196.59-60).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: estudar

Ⓞ: estudar

faagar [4] (< *faago* + *-ar*) *vbo.* ‘facer afago, acariciarse’

faagar [4]: CSM [4]. *Quando chegou seu tempo | que en religion / meteron a minya, | vëo-ll’ a coraçon / de pedir o seu fillo | da omagen enton / que faagar podesse | e en braços coller* (CSM 251.35-38). | *Ao lavrador nacera | muleta, com’ aprix eu, / en ssa casa, fremosya | que log’ a seu fillo deu, / e faagando-o muito, | dizendo: “Este don teu / seja daquesta muleta, | e dar-te-ll-ei org’ e palla”* (CSM 178.11-14). | *E a [ssa] sobrynna logo | pera ssa casa levou-a, / e des ali adeante | amou-a muit’ e onrrou-a, / e en logar de com’ ante | a feria, faagou-a, / e do que sabor avia | fez-ll’ end’ amor e pitaça* (CSM 303.45-48). | *Consigno no mōesteiro; | e, per com’ aprendi eu, / cada que o faagava | chamava-lle “fillo meu” / e dizia-ll’ ameude: | “Quant’ aquí á, tod’ é teu”* (CSM 353.31-33).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: afagar

Ⓞ: afagar

falsar [3] (< *falso/a* + *-ar*) *vbo.* ‘enganar en peso ou medida’

falsar [1]: CSM [1]. *Ca lle falssou os costados | a saeta que de forte / baesta fora tirada; | e colleu tal desconorte, / que ben cuidou prender morte, / que al y non averia* (CSM 408.20-23).

falssou [2]: CT [2]. *et moyta bõa loriga falsxada* (CT 6.11). | *Mays Nástor deu a Leomedón tal lançada que lle falssou as armas* (CT 6.50).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: falsear

Ⓞ: falsar

fartar(se)[4] (< *farta* + *-ar*) *vbo.* ‘encherse, tornar cheo’

fartar(se) [4]: CSM [4]. *Aquel mong’ ya irado / e nonos quis ajudar, / ca non fora avondado / nen se podera fartar; / e ynd’ assi, viu de lado / cabo da porta estar / a Virgen de que falei* (CSM 88.64-70). | *Est’ é o que tu comes, | onde fazes tres partes, / e beves do seu sangue, | ond’ ñe ben que te fartes; / e quen cree ben esto, | o demo nen sas artes / nunca lle terrán dano, | se en elo altura* (CSM 149.48-51). | *Ya de mui bõa mente, | e dava ben a comer / a pobres do que avia, | segundo o seu poder; / de que pois pães fezessem, | con que os fosse fartar* (CSM 258.15-18). | *Eran muito en chama-lo, | nen per siso nen per arte / sol viir non lles queria; | ca falcon, tra u se farte / da caça que á fil[!]ada, | con medo que o enarte / o que trage en toller-lla, | punna d’aver seus sabores* (CSM 366.60-63).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓞ: fartar(se)

ferrar [1] (< *ferro* + *-ar*) *vbo.* ‘colocar ferradura en’

ferrar [1]: LP [1]. *nen é gorda, nen magra, nen delgada, / nen é ferrada, nen é por ferrar,* (LP 38,3).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓞ: ferrar

fillar [221] (< *filho*+ *-ar*) *vbo.* ‘tomar, prender, apañar’

filhar [116]: AT [1]. *E nom vos posso esto mais declarar, senom como o cada um filhar en seu entendimento* (AT VI.3.7). || LP [115]. *Non sei molher que se pague / de lh’outra o seu amigo / filhar e por én vos digo / que ña, que Deus estrague,* (LP 5,67). | *Dizem-mi que filhastes senhor tal / per que vos cuidastes de min partir,* (LP 75,5). | *Senhor filhastes, com’oi dizer, / a meu pesar, e perderedes i,* (LP 75,5). |

-Filha, direi-vos ùa ren / que de voss'amigu'entendi / e **filhad'**algun conselh'i: (LP 79,22). | Por Deus, **filhe-xi-vos** de min doo; / melhor iredes migo ca soo, (LP 79,4). | e el **filhou-m'à** forza por senhor; / a meu pesar, e morrerá por én. (LP 60,10). | Quand'eu vi esta cinta que m'el leixou, / chorando con gran coita, e me membrou / a corda da camisa que m'el **filhou**, (LP 60,13). | Gran pesar lhi farei, non vistes maior, / porque non guardou mí nen o meu amor, / e en **filhar** sanha ouve gran sabor, (LP 60,2). | Quen lhi dissess'atanto, / ca ja **filhei** o manto: (LP 29,2). | Sej'eu morrendo con coita, / tamanha coita me **filha**, / e direi mia coit'e coita (LP 70,8). | El chora muito e **filha-s'a** jurar / que é sandeu e quer-me fazer fis, (LP 70,11). | Fez meu amig', amigas seu cantar, / per boa fe, en mui bõa razon / e sen enfinta, e fez-lhi bon son, / e ùa dona lho quisu **filhar**, (LP 70,23). | A que mi a mí tal conselho der / **filhe-xo** pera si, se o quiser. (LP 81,3). | Dizen, amigo, que outra senhor / queredes vós sen meu grado **filhar**, (LP 63,21). | este pesar, mais non sei oj'eu quen / me vos **filhasse**; ja vos non val ren, (LP 63,21). | Cofonda Deus a que **filhar** o meu / amigu'e min, se eu **filhar** o seu. (LP 63,21). | Nen avera meu amigo poder / de nulha sanha **filhar** contra mí (LP 63,48). | **Filhad'**o seu preito, como el diz, / sobre vós e conselho-vo-lo eu (LP 63,53). | E non se queixe, ca non lh'á mester, / e **filhe** o ben, quando lho Deus der. (LP 63,79). | dizen-mi que lh'al queredes **filhar** / e dized'ora por Deus ùa ren:/ se lhi **filhardes** sas dõas ou al, / que diredes por lhi non fazer ben? (LP 63,82). | Vós non seredes tan sen conhocer, / se lhi **filhardes** nulha ren do seu, / que lhi non ajades ben a fazer / e venh'ora preguntar-vos por én: / se lhi **filhardes** nulha ren do seu, / que diredes por lhi non fazer ben? (LP 63,82). | El punhará mui'te fara razon / de lhas **filhardes**, quando vo-las der, / e vós ou lhas **filharedes** ou non, / e dized'ora qual é vosso sén: / se lhi **filhardes** quanto vos el der, / que diredes por lhi non fazer ben? (LP 63,82). | Ou ben **filhade** quanto vos el der / e fazede ben quanto x'el quiser, (LP 63,82). | desmesura fara quen lhi disser / qual mort'eu **filhei**, des que o non vi, (LP 63,30). | A que mi a mí meu amigo **filhou** / mui sen meu grad'e non me tev'en ren / que me serviu e mi queria ben, / e non mi o disse, nen mi o preguntou / mal

lhi sera, quando lho eu **filhar** / mui sen seu grad'e non a preguntar. (LP 63,16). | mal lhi sera, quando lho eu **filhar** / mui sen seu grad'e non a preguntar. (LP 63,16). | mal lhi sera, quando lho eu **filhar** / mui sen seu grad'e non a preguntar. (LP 63,16). | E ela disse: "Eu non vos queria / por entendedor, ca nunca vos vi, / se non agora, nen vos **filharia** / dõas, que sei que non son pera mí, / pero cuid'eu, se as **filhass'**assi, / que tal á no mundo a que pesaria. (LP 116,29). | "Por entendedor vos quero **filhar** / e, pois for a romaria acabada, / aqui, d'u sã natural, do Sar, (LP 116,29). | Amiga, mui'amigos son / muitos no mundo por **filhar** / amigas, po-las mui'amar, (LP 116,2). | O meu amigo non é trobador, / pero tan grand'é o ben que m'el quer / que **filhará** outra entendedor (LP 116,22). | Pois que s'agora foi d'aquí / o meu amigu'e o non vi, / **filharon-s'a** chorar des i (LP 77,2). | de tal se guard'e, se molher amar, / **filh'**aquei ben que lhi Deus quiser dar / e leix'o mais e pass'o temp'assi. (LP 64,4). | Polo meu mal **filhou** agora el-Rei / de mar a mar, assi Deus mi perdon, (LP 86,9). | Ja agora meu amigo **filharia** / de mí o que el tiinha por pouco, (LP 88,6). | e ja **filharia**, se m'eu quisesse, / de falar migu', e nunca lh'al fezesse. (LP 88,6). | e ja **filharia**, se m'eu quisesse, / de falar migu', e nunca lh'al fezesse. (LP 88,6). | e ja **filharia**, se m'eu quisesse, / de falar migu', e nunca lh'al fezesse. (LP 88,6). | con gran pesar **filhou-xi-me** gran tristen / e dixi eu log'assi esta razon: (LP 65,3). | Polo seu mal vos **filhou** por senhor / e, amiga, sodes d'el pecador, (LP 38,4). | En mi tolher meu amigo / **filhou** comigo perfia, (LP 110,3). | u chorava, começou-m'a catar, / viu-me chorar e **filhou-s'a** chorar. (LP 121,11). | u chorava, começou-m'a catar, / viu-me chorar e **filhou-s'a** chorar. (LP 121,11). | u chorava, começou-m'a catar, / viu-me chorar e **filhou-s'a** chorar. (LP 121,11). | E **filhe-xi-vos** doo / como m'atende soo (LP 142,7). | mais por meu mal me **filhou** por senhor / e por aquest'ei eu maior cuidado: (LP 154,1). | que me fez **filhar** por senhor; / e non lh'ouso dizer "senhor". (LP 6,8). | que me fez **filhar** por senhor; / e non lh'ouso dizer "senhor". (LP 6,8). | que me fez **filhar** por senhor; / e non lh'ouso dizer "senhor". (LP 6,8). | e, quando m'eu d'ela ouver a partir, / todo mi filhe quanto x'ela vir / que d'ela ei, se o quiser **filhar**. (LP 8,5). | E **filhará** logu'i, a meu

7. Dicionario de afixos do galego medieval

*cuidar, / afan e coita que maior non á i, (LP 8,5). | por én digu'eu con gran coita mortal: / aquel que vos **filhou** nunca vos leixe / e comecei logu'enton a riir / e er **filhei**-me logu'i a chorar, / como omen deseparado d'Amor (LP 4,1). | perderei ced', aquant'é meu coidar, / que non sei i conselho que **filhar**, (LP 43,7). | E mia senhor -jassi m'ajude Deus / escontra vós, que me faz tant'amar / que non sei i conselho que **filhar**!- (LP 43,18). | nenhum conselho bõo que **filhar**, / porque non fiz seu mandado enton. (LP 47,28). | Pesar lhi dixi, e non me sei / no mundo conselho **filhar**; (LP 47,30). | u a veja e lhi possa falar, / esses lhi quer'eu en conto **filhar**, (LP 63,42). | e nunca poder **filhar** i / conselho, nen o atender (LP 66,2). | atan ben me parecian ali, / mais, poi-la moça **filhou** seu logar, (LP 70,53). | E deferença dev'end'a **filhar** / tod'ome, que dona fremosa vir, (LP 72,2). | porque eu tal senhor **filhei**, / ùa dona de que ja sei / que nunca posso ben aver! (LP 72,17). | Quando a **filhei** por senhor, / non me mostrava desamor, (LP 72,17). | E o conselho ja o eu **filhei** / que eu i porrei -ca'ssi me conven- (LP 75,7). | todavia penhor querrei / **filhar** por mi, e tolher-lh'-ei / est'ome por que me mal quer. (LP 78,6). | atal senhor fora **filhar** / onde cuidasse ben aver; (LP 78,21). | En tan grave dia senhor **filhei** / a que nunca "senhor" chamar ousei. (LP 79,8). | E non á no mundo filha de rei / a que d'atanto deves'sa pesar / nen estrãidade d'om'a **filhar** (LP 79,14). | ca todo quanto vi me foi pesar, / e non me soube conselho **filhar** (LP 79,48). | atal foi eu, ca ja **filharia** / que sol quisesse comigo falar (LP 86,3). | E que mal conselho **filhei** / aquel dia en que **filhei** / vós por senhor! Ca, mia senhor, / sempr'eu mia morte desejei; (LP 97,10). | d'en vos cuidar, ca a meu cuidar, / non m'averá mort'a **filhar** (LP 97,10). | Qual senhor devi'a **filhar** / quena ben soubess'escolher (LP 97,36). | e por meu mal vos **filhei** por senhor, / e por meu mal tan muito ben oi (LP 97,40). | de quen **filhar** tal senhor / que lhi non queira valer i / qual eu **filhei**, que, poi-la vi, (LP 97,43). | e nunca poder **filhar** i / conselho, nen o atender (LP 109,2). | Eu, que nova senhor **filhei**, / mal me soube d'afan guardar (LP 111,4). | Mais non xi vo-lo sentirá, / ca non quer'eu **filhar** o seu (LP 111,7). | E non sei al per que s'Amor vingasse, / nen per que nunca dereito **filhasse** (LP 116,33). | ca non quis Deus,*

*nen **filhei** tal senhor / a que ousasse nulha ren dizer / mai-la senhor que mi Amor faz **filhar** / essa me soube de guisa guisar (LP 123,7). | "Senhor, ç**filhastes** orden? E ja por én chorei!" (LP 140,4). | Ela enton me disse: "Eu non vos negarei / de com'eu **filhei** orden jassi Deus me perdon! / Fez-mi-a **filhar** mia madre! mais ço que lhe farei?" (LP 140,4). | Dix'eu: "Senhor fremosa, morrerei con pesar, / pois vós **filhastes** orden e vus an de guardar." (LP 140,4). | E dix'eu: "Senhor minha, tan gran pesar ei én, / porque **filhastes** orden, que morrerei por én." (LP 140,4). | E non xe vos **filhe** pesar, / por vos eu mui de coraçõ / amar, ca Deus non mi perdon, (LP 143,6). | ca o dem'agora d'amor / me fez **filhar** outra senhor! (LP 143,8). | ca o dem'agora d'amor / me fez **filhar** outra senhor! (LP 143,8). | ca o dem'agora d'amor / me fez **filhar** outra senhor! (LP 143,8). | ca o dem'agora d'amor / me fez **filhar** outra senhor! (LP 143,8). | eu non podera mais viver / u vus foron d'aqui **filhar** (LP 143,18). | Ora, mia senhor, mui leda ficade; ! de m'ir pesar non se vos **filhe** de mí, (LP 145,5). | ja quequer m'én fezera entender / des quand'á que a **filhei** por senhor. (LP 148,9). | Ca non éste cuita d'amor / ùa que ome **filhar** ven, (LP 151,6). | mal me per fostes conselhar / aquel dia'n que vós **filhar** (LP 151,15). | non quer'outra senhor **filhar** / se non vós, se vos non pesar. (LP 157,1). | non quer'outra senhor **filhar** / se non vós, se vos non pesar. (LP 157,1). | non quer'outra senhor **filhar** / se non vós, se vos non pesar. (LP 157,1). | E se queredes meu conselho **filhar**, / creede-m'ora, ben vos acharedes: (LP 18,22). | E con dereito seer enforcado / deve Don Pedro, por que foi **filhar** / a Coton, pois-lo ouve soterrado, (LP 18,33). | tan gran sabor ouve d'ir a sa terra / que logu'enton por adail **filhou** (LP 18,13). | En esto fez come de bõo sèn:/ en **filhar** adail que conhocia; (LP 18,13). | E pois razon atan descomunal / fostes **filhar**, e que tan pouco val, (LP 18,34). | que non voass'e / nemigalha non **filhasse** (LP 18,25). | Üu galguilinho vil, / que ùa lebor, de mil, / nona **filhasse**, / mais rabejasse e ladrasse. (LP 18,25). | e **filhar**-lh'-ei a maior / sa cadela, polo can. (LP 18,32). | E outro meio **filhou** / e peiteá-lo mandou, (LP 18,10). | Por que vos todos amassen sempre vós muito punhastes, / bõos talhos en Espanha metestes, pois i chegastes, / e quen se*

convosco **filhou**, sempre vós d'el gaanhastes. (LP 18,14). | -Afon's'Eanes, **filhar** eu en don / é verdad', e vós, ai, cor de leon? (LP 2,18). | e ùa pouca, que foi de mia madre, / **filhou-mi-a** e fez-mi ùa pobra no meo. (LP 4,1). | non avedes por que vos embargar / nen por que **filhardes** en vós pesar, (LP 5,1).

fillar [105]: CSM [86]. Pois do mundo foi partido / este confessor de Cristo, / Don Siagrio falido / foi Arçebispo, poys isto, / que o **fillou** a seu dano; / ca, porque foi atrevudo / en se vestir aquel pano, / foi logo mot' e perdido, / com' a Virgen dit' avia (CSM 2.57-65). | Quand' o moç' esta vison / vyu, tan muito lle prazia, / que por **fillar** seu quinnon / ant' os outros se metia (CSM 4.43-46). | Quando foron ambos a hũa parte, **fillou-s'** a chorar / o irmão do Emperador e muito xe lle queixar / de sa moller, que, porque non quisera con ela errar, / que o fezera porende tan tost' en un carcer deitar (CSM 5.54-57). | Dous monteiros, a que esto mandou, **fillárona** des i / e rastrand' a un monte a levaron mui preto dali; / e quando a no monte teveron, falaron ontre si / que jouvensen con ela per força, segund' eu aprendi (CSM 5.68-71). | O jogar por tod' aquesto | non deu ren, mas violou / como x' ante violava, | e a candea pousou / outra vez ena vyola; | mas o monge lla cuidou / **fillar**, mas dise-ll' a gente: | "Esto vos non sofreremos" (CSM 8.37-40). | E tan toste que foi morto, | o dem' a alma **fillou** / dele e con gran lediça | logo a levar cuidou; / mas defenfeu-llo San Pedro, | e a Deus por el rogou / que a alma do seu monge | por el ouvesse perdon (CSM 14.21-24). | E manteneute sen demorança / San Mercurio log' ir-se leixou / en seu cavalo branqu', e sa lança / muito brandind'; e toste chegou / a Julyão, e deu-lle na pança / que en terra morto o deitou / ontr' os seus todos; e tal vingança / **fillou** del come bon lidador (CSM 15.104-111). | ESTA É COMO SANTA MARIA **FILLOU** VINGANÇA DOS TRES / CAVALEIROS QUE MATARON SEU ÊEMIGO ANT' O SEU ALTAR (CSM 19.1-2). | Gran sandece faz quen se por mal **filla** / cona que de Deus é Madre e Filla (CSM 19.3-4). | Mais o meny', a pouco pois que naceu, / dũa forte fever mui cedo morreu; / mas a madre per poucas ensandeceu / por el, e sas faces **fillou-ss'** a carpír (CSM 21.25-28). | E **fillaron-sse** log' a repentir / e ao

lavrador perdon pedir, / e deron-ll' algu'; e el punnou de ss' ir / a Rocamador con outros romeus (CSM 22.35-38). | Pois o judeu est' outorgou, / ambos se foron manteneute, / e as omagões lle mostrou / o crischão, e ant' a gente / tangeu e **fillou-ss'** a dizer / que por fiança llas metia / por que ll' o seu fosse render / a seu prazo sen tricharia (CSM 25.50-57). | ESTA É COMO SANTA MARIA DEFFENDEU COSTANTINOBRE / DOS MOUROS QUE A CONBATIAN E A CUIDAVAN **FILLAR** (CSM 28.1-2). | Ali u ergeu os seu / ollos contra o ceo, / viu log' a Madre de Deus, / coberta de seu veo, / sobela vila estar / con seu manto tendudo, / e as feridas **fillar** (CSM 28.95-101). | Mas daquesto nos fez el o mayor / ben que fazer podia, / u **fillou** por Madr' e deu por Sennor / a nos Santa Maria, / que lle roge, quando sannudo for / contra nos todavia, / que da ssa graça nen do seu amor / nos sejamos deitados (CSM 30.7-14). | Nen ela outrossi a nos de non / pode, se Deus m' ajude, / dizer que non rogue de coração / seu Fill', ond' á vertude; / ca por nos lle deu el aqueste don, / e por nossa saude / **fillou** dela carn' e sofreu paxon / por fazer-nos onrrados (CSM 30.25-32). | Os do batel a remar / se **fillaron** sen tardar / per sse da nav' alongar / e fugir dos escarmentos, / de que oyran falar, / dos que queren perfiar / sen aver acorrimetos (CSM 33.39-45). | Que grand' e mui fremos' era, e ren non achava que non **fillasse** ben / de qual prijon açor **fillar** conven, / d' ave pequena tro ena mayor (CSM 44.10-13). | E pois que por esto nono achou, / pera Salas seu camyõ **fillou** / e de cera semellança levou / de ssa av', e diss' assi: "Ai, Sennor (CSM 44.20-23). | Daquel aver que partiu / foi en pera ssi **fillar** / hũa omagen que vyu / da Virgen que non á par; / e pois la moito cousyu, / feze-a logo alçar / e guardar / en panos d' ouro teçudos (CSM 46.25-32). | E a Santa Virgen, en que ss' el ensserrou, / de que prendeu carne e por madre **fillou**, / muit' amar devemos, ca per ela mostrou / todas estas cousas que vos fui ja contar (CSM 50.30-33). | E desto vos contar quero | hũa gran demostraça / que mostrou Santa Maria | en terra d'Orlena en França / al Con de Peiteus, / que un castelo cercara / e come judeus / a gent' en **fillar** cuidara (CSM 51.7-12). | Se non foss' os do castelo | que pois se viron coitados, / que **fillaron** a

7. Dicionario de afixos do galego medieval

omagen, | por seer mais anparados, / da Virgen enton, / Santa Maria, que para / mentes e que non / s seus nunca desanpara (CSM 51.21-26). | E ela o en seu colo | **fillou**, com' aprendi eu, / e a Seixon de caminno | começou taste d' andar (CSM 53.32-33). | Tergeu-ll' aschagas ond' el era chëo / e pois tirou a ssa teta no sêo / santa, con que criou aquel que vëo / por nos **fillar** nossa carne mesquya (CSM 54.55-58). | Log' ùas çapatos lle deu de bon cordovan; / mais a dona a trouxe peor que a un can / e disse que per ren non llas queria **fillar** (CSM 64.67-69). | En esta guisa o demo | chëo de mal e arteiro / fez tanto que o bon ome | o **fillou** por escudeiro; / e en todos seus serviços | a el achava primeiro, / dizendo-lle: “Que queredes, | sennor? A min o mandade” (CSM 67.36-39). | E poren te rogamos | que **filles** tal maneyra / de rezares mui passo, | amiga companneyra, / e duas partes leixa | e di ben a terçeira, / de quant' ante dizias, | e mais t' end' amaremos (CSM 71.55-58). | Quand' o crerigo viu esto, | **fillou-se-ll'** ende tal medo, / que de perder-se ouvera; | mas acorreu-lle mui çedo / a Virgen Santa Maria, | que o tirou pelo dedo / fora daquel lugar mao, | como Sennor mesurada (CSM 75.163-166). | A vint' e seis dias tal fever aguda / **fillou** log' a Musa, que jouve tenduda; / e Santa Maria ll' ouv' apareçuda, / que lle disse: “Ven, (CSM 79.42-45). | Aquel sant' ome vivia ali apartado, / que nunca carne comia nen pan nen bocado / senon quando con cïsa era mesturado, / e d' ele ja beber vinno non era pensado; / mas pero algũas vezes **fillava** pescado, / que dava sen aver ðeyro nen mealla (CSM 95.20-25). | Mais que vissen a vingança judeus e crischãos / que por ssa Madre Deus dela **fillou**, fez-ll' as mãos / que aos braços apresas foron, e tenduda / caeu en terra e jouve mui gran peça muda (CSM 117.21-24). | Desto direi un miragre, onde gran façanna / **fillaredes**, que a Virgen fezo en Espanna / dun ome que de diabos hũa gran conpanna / levavan pera pëaren con os descreudos (CSM 119.6-9). | E esto dizendo, chorar oyu / a menyinna, e as portas abryu / e **fillou-a** nos braços mui viáz (CSM 122.56-58). | Ela respos-lle: “Farey-o | se meu consello **fillardes**” (CSM 128.17). | E logo foi ssa carreyra / e leixou a gran riqueza / que avia, e maneyra / **fillou** de mui gran pobreza / por servir a que senlleyra / foi e será en

nobreza, / que os seus amigos guia (CSM 132.149-155). | E diss' “ai, fol”, / a un seu ome, “vai, tol / ll' os ferros a est' e prol / será minna que livrado / seja; e quant' hũa col / do seu non **filles**, ca sol / por tanto serás rastrado” (CSM 135.112-118). | Quand' aquesta maravilla foi al Rey contada, / logo foi por seu mandado a moller **fillada**, / des i per toda-las ruas da vila rastrada; desta guisa a sa Madre quis seus Deus dar vingança (CSM 136.33-36). | E ant' o altar deceu / da mui Groriosa; / e culpada se tendeu, / chamando-ss' astroza, / dizendo: “tal será quen / **fillar** ousadia / contra quen lle non conven” (CSM 153.39-45). | En vïir; e el en tanto, | assi como de primeiro, / **fillou-ss'** a jogar os dados | con outro seu conpanheiro (CSM 154.26-27). | E pois entraron no burgo, | foron pousada **fillar** / e mandaron comprar carne | e pan pera seu jantar / e vynnno; e entre tanto | foron aa Virgen rogar / que a seu Fillo rogasse | dos seus rogos piadosos (CSM 159.10-13). | Do postremeiro que morreu / tan gran coita dele prendeu / que a poucas ensandeceu; / e **fillou-ss'** assi a dizer (CSM 168.27-30). | E pois l' ouve dito, logo | sayu da tafuraria / e **fillou-ss'** a chorar muito, | como ome que sse sente (CSM 174.14-15). | E pois logo entrou en Tolosa, | foi logo **fillar** pousada / en casa dun grand' erege, | non sabend' end' ele nada; / mas quando o viu a gente, | foi ende maravillada / e disseron ao fillo; | “Dest' albergue vos quitade” (CSM 175.15-18). | O erege, que mui' era | chëo de mal e d' engano / e que muitas falssidades | fazia sempre cad' ano, / porque aquel ome bõo | non sse fosse del sen dano, / **fillou** un vaso de prata | ala en ssa poridade (CSM 175.20-23). | E corrian pelas portas | da vila, e quant' achavan / que fosse fora dos muros, | todo per força **fillavan** (CSM 181.15-16). | O alcaide do castelo | era un pobr' escudeiro / que fora por ssa soldada, | ciudand' end' algun ðeyro / aver; mais polo castelo | non ficar assi senlleiro, / ficou y a alcaydessa, | e que **fillar** foi per manna (CSM 191.10-13). | Outro dia madurgada | pera Terena **fillou** / o camynn', e seu irmão | nunca sse dele quitou; / e pois foi ena igreja, | a questo feito contou / todo como ll' avëera, | e seu don deron y qual / todo como ll' avëera, | e seu don deron y qual (CSM 197.47-50). | Pos ela virgêes muitas | entraron e a dizer /

fillaron sass orações | e per seus libros leer, / e des i ar começaron | elas de mui gran lezer / a cabeça e o corpo | e os pees a ongir (CSM 204.24-27). | Ca assi como dos ceos | deceu e que foi *fillar* / carne da Virgen mui santa | por sse nos ben amostrar / de com' era Deus e ome, | esto non é de negar, / Ca maçar seja o seu Corpo | em qualquer logar metudo (CSM 208.5-8). | E pois lles aquest' avêo, | *fillaron* seu conpanheiro / e trouxérono a Elvas, | onde moveran primeiro; / e souberon o engano | que lles fez o dem' arteiro, / e perdôaron o outro | da sanna omez[i]eyra (CSM 213.91-94). | E viu no caliz | jazer hũa grand' aranna / dentro no sangui nadando, | e teve-o por estranna / cousa; mais mui grand' esforço | *fillou*, a foro d'España, / e de consumir-lo todo | non vos foi mui vagaroso (CSM 225.21-24). | Assi passou quatro meses, | segund[o] eu aprendi, / que o buscou, mais ach[a-lo] | non pode, per com' oý; / e con coita mandou cera | *fillar* e disse assy: "Faça[n]-m' un açor daquesta, | ca o quer' yr offerrer (CSM 232.26-29). | Pela mão a foy *fillar* | a Virgen groriosa, / ao camño a levou, | des i mui saborosa- / mente a cofortou; enton | diz: "Non sejas queixosa, / ca serás salva por que é | ja o demo batudo" (CSM 237.84-87). | A casa u jantavan | en un pened' estava / muyt' alt' e muyt' esquivo, | u a dona morava; / e o menño un vaso | en sa mão *fillava* / contra hũa feêstra, | e lavar-o queria (CSM 241.34-37). | Mas un deses marÿeiros | *fillou-ss'* a escarnecer / da gente que y entrava, | e começou a dizer: / "Ir quer' eu aa taverna | ante do vinno beber, / e en aquesto ben tenno | que os vencerei de sen" (CSM 244.25-28). | E *filló-o* pela mão | mui manss' e mui sen affan / e levou-o perant' eles; | e ben creede de pran / que ome non falou nada | nen fezeron adaman / sol de ll' en ele travaren, | e perderon a coor (CSM 245.75-78). | Enton hũa dona bela | e nobre ll' apareceu, / que a *fillou* pela mão | e na vila a meteu / e levó-a ssa casa, | ond' ela prazer predeu; / mas ante que y chegasse, | começou-ll' a preguntar (CSM 246.41-44). | Respos-ll' ela volonter: / "Eu são a que nas cuitas | acorr' a quen m' á mester, / en que Deus por sa mercee | quis de mi carne *fillar*" (CSM 246.47-49). | Nen fez en jogo / nen *fillou* rogo, / mas ao fog[o] / a levou que ardia (CSM 255.75-78). | E *fillou-xe-lle* pavor / de os negar, e

negó-os; | tanto ll' ouv' a preegar (CSM 281.32-33). | Diss- el: "Non, ca en saendo | chamey a Madre de Deus, / que me *fillou* atan taste | logo enos brços seus; / ca sse aquesto non fosse, | juro-vos, par San Mateus, / que todo fora desfeito | quando cay, come sal (CSM 282.31-34). | E por aquesto a essa / *fillou* por ssa conpanneira e por ssa aguardador, / porque muito a preçava de sen, a abadesa; / e u quer que ya / ja mais aquela monja | nunca de ssi partia, / ante a metya / en todo-los seus feitos | cada que os fazia (CSM 285.16-22). | Este con outra gran gente | vêo y en romaria, / a acolleu-ss' a un ome | con que *fillou* conpania; / e quando chegou a noite, | os dinneiros que tragia / lle furtou da esmolneira | por crecer en sas requezas (CSM 302.10-13). | Estando en esta coita, | esforçou-sse de falar, / e a quantos y estavam | começou muit' a rogar / que por Deus aa eigreja | punnassen de a levar, / que ant' o altar podesse | o Corpo de Deus *fillar* (CSM 308.34-37). | E quantos aquesto viron | *fillaron* muit' a loar (CSM 308.59). | Outro dia, pois viron este mal, / os do logar *fillaron-s'* a carpir, / e log' a Santa Maria pedir / foron vingança deste feito tal (CSM 326.35-38). | Ante todos, e chorando | ar *fillou-ss'* a arrepentir, / e dun gran pano de lenço | fez log' o altar cobrir (CSM 327.36-37). | Quand' aquest' ouveron feito, | logo sse partiron en; / mas un mour' avizimao, | atrevud' e de mal sen, / lexou ir os outros todos | e foi en mui gran desden / *fillar* quant' offerreceron | e en ssa bulssa meter (CSM 329.35-38). | Eles a busca-lo foron | e chegaron ben alá / aa eigrej', e un deles | lles diss': "Entremos acá; / ca mui taste os crischãos | o *fillaron*, e está / ascondudo na eigreja | pera quand' escurecer (CSM 329.50-53). | Eles fezérono logo; | e des que foi ben caente, / *fillou-s'* aquel ome bõo | e non quis outro sergente, / mas el per sy fez as papas | mui ben e apostamente / e levou-as en sa mão | de mui bõa voontade (CSM 335.50-53). | Ond' avêo en Caorce | dũa moller que ssa filla / ouve mui grande fremosa; | mais o diabo, que trilla / aos seus, *fillou-a* forte|mente a gran maravilla, / e dizia toda cousa | a quen lla empreguntasse (CSM 343.15-18). | Quand' el Rey oyu aquesto, | connoceu as maestrias / con que ll' andava, e logo | *fillou* sas cavalerias / que ll' enviou en acorro, | e foron y en dous dias; / e tan taste que chegaron, | foy-

7. Dicionario de afixos do galego medieval

os logo a veer (CSM 345.46-49). | E prenderon quantos eran | en ele sen demoraça, / e britaron a capela | da que é noss' anparança, / e **fillaron** a omagen | feita en ssa semellança / e foron pola queimaren, | mais sol nunca pod' arder (CSM 345.61-64). | Muito praza a Virgen santa | que Deus **fillou** por parenta / de quen ll' as saudações | de Don Gabriel ementa (CSM 349.3-4). | Val-nos, Sennor de mesura, / ca por nos no mundo nada / fuste, e o da altura / Deus **fillou** en ti pousada / e fez de ti, Virgen pura, / Madre e nossa avogada, / por nos meter na folgura / u te fez el corõada, / e [te] fez dos santos fror / e guarda do peccador (CSM 350.37-46). | E el con el cada dia | muit' a ssa caça andava / e quantas aves podia | **fillar**, con ele **fillava**; / pero foron ben dous anos | que o açor non mudava, / e o cavaleiro avia | desto pesar e tristura (CSM 352.25-28). | Andand' assi trebellando, | na eigreja 'ntrou e viu / omagen da Virgen santa | co seu Fillo, e cousiu / com' era mui fremeço, | e cató-o e riyu, / e log' en sa voontade | o **fillou** muit' a amar (CSM 353.36-39). | [E] enquant' el guareçia, | Don Manuel, seu yrmao, / vëo e foy enfermo; | e pois guaruiu e foi são, / **fillou-sse** con seus falções | que mudara no verão / a caçar, que é dos viços | do mundo un dos mayores (CSM 366.20-23). | Poren mandou o infante | que fossen aperçebudos / seus falcõeyros, e logo | **fillou** dos mais sabedores (CSM 366.37-38). | E ele, logo | que o ouve connoçudo, | **fillou-sel[lj]** ' [en mui gran medo; / e ant' o pobo todo | lle rogou que lle contas[s]e / en qual guisa o ouvera, | que nulla ren non leixasse (CSM 369.114-116). | Quand' est' oyron as gentes, | loaron os justiçeyros, / Jhesu-Cristo e sa Madre, | Sennores dereytueyros; / e logo aquel astroso | **fillárono** os monteyros / e posérono na forca | suso na mayor altura (CSM 392.50-53). | Outros rogos sen estes | te quer' ora fazer: / que rogues a teu Fillo | que me faça viver, / per que servi-lo possa, | e que me dé poder / contra seus ãemigos | e lles faça perder / o que tãen forçado, | que non deven aver, / e me guarde de morte | per ocajon prender, / e que de meus amigos | veja veja senpre prazer, / e que possa mias gentes | en justiça tãer, / e que senpre ben sábia | enpregar meu aver, / que os que mio **fillaren** | mio sábian gradeçer (CSM 401.32-41). | E poren **fillou** ele | offertas e presentes /

que levass' ao templo | con outros seus parentes; / mas Ruben e Symeon | vedaron-ll' a entrada (CSM 411.31-33). | Quem viu nunca tam perçada | cousa nen tam rico don / como deu Santa Maria | no templ' a San Symeon / quando lle deu Jhesu-Christo, | seu Fill', en offereçon, / que **fillou** el nos seus braços | ledó sobelo altar? (CSM 417.5-8). | E u as estrelas fez, de certo sei / que en faze-las non **fillou** afan; pero mais foi u per elas a pran / dos Reis foi aorado por Rey (CSM 423.31-34). || **LT [3]**. Enton se **fillaron** a andar e foron falando de muitas aventuras (LT IV.55). | E, depois desto, viu sair das tendas ùu cavaleiro armado sobre ùu dos cavalos, e **fillou** ùu escudo e ùa lança, e pois foi guisado de justar (LT VII.140-141). | —Armadevos toste, ca o conbater vos conven, ca dos vossos VI cavaleiros que avian a guardar o camião son ende os IIIIº mortos, e os outros dous son taes parados que tarde averan sabor de **fillar** armas (LT XI.184-186). || **MS [16]**. Outra moça de grã lugar que avia nome Leda et moraua en Bragãça, et era demoniada et aduserõna a santo Oudon, et **filloa** logo y o demo et começou de braadar et dizer (MS 16). | Et logo os escribaas et os fariseus começarõ a dizer hũus aos outros: “Mal fazemos que ascoytamos este que tal testemoy[o] da de Ihesucristo, vaamos a el ali hu el se, et derribemolo en fondo que os outros **fillen** ende espanto et nõ creã ao que el diz” (MS 27). | Estando en esto et oyndo o poboo as preegações, **fillando** creẽça en Ihesus, derribaron de çima do tẽple en fondo, et aa caeda que caeu, ergueuse sen ferida et começou de estar moy rregeo et a preegar mellor que ante (MS 28). | et porque o el semellaua atã bẽ, dou Judas sinal que aquel que el beijase ese **fillasen** (MS 29). | Et ante que a vila fose çercada, fui demonstrado por lo Spiritu Santo aos santos et aos cristiãos que morauã en Iherusalem, que se fosen d'y para hũu castelo que he chamado Pela, que he tras lo rrio de Jordam, ca Nostro Señor queria **fillar** vingança d'aquela vila et do pobo maldito (MS 37). | Et en aquel tenpo era en Rroma hũu fillo de rrey de França que en tal gisa alo fora enviado por tributo, et **fillarõ** anbos ontre si cõpana, et porque Pilatus vio que o outro era mellor que el en toda las cousas et que se pagauã del mais, cõ enveja matoo (MS 49). | Et Velosiano lle diso o por que viera et que lle pesaua

porque nõ podia [a]cabar o por que viera; et a boa dona Veronica lle diso: —Quando aquel Ihesus, meu señor, ya por las terras preegar, eu avia de moy grãde amor et soydade de veer a sua façe et quigi mãdar pintar a semelança do seu rrostro, que era a mays fremosa criatura do mûdo, en hũu pano por **fillar** cõ ela prazer et cõforto quando o vise (MS 53). | Et pois que se Pilatus partio d'ant'el, o enperador foy moy triste porque nõ **fillara** del vingãça da sana que del avia; et mãdoo prender outra vez et prometeu et jurou que lle nõ escaparia de morte, et quando llo trouxerõ, o enperador saluoo outra vez et perdeu toda a sana que del tina (MS 55). | Et tu entõ leuãtarte as asi cõmo se leuãtases de sono pesado, et mãdarlles as que entregẽ os dentes ãna cabeça onde os **fillarõ**, et eles como o fezerẽ a tẽpestade estara quedada et che[ga]ras ao porto cõ soude (MS 64-65). | Et quando aquel que **filla** boa creẽça cõtra a maa, et sofrença cõtra a sana, et largueza cõtra avariãça, et omildade cõtra a soberbea, et castidade cõtra a luxuria, et oraçõ cõtra a entẽçon do [demo], et pobreza cõtra a rriqueza, et perseuerãça do bem et se cala cõtra os deostos, et vay cõtra a voõtade de seu coraçõ, a sua lâça, que he a alma, seera frolida ao dia do juyzo, ante a façe de Nostro Señor (MS 91). | Et Rrulan esforçouse moy bẽ et **fillou** fyuza en Deus et tomoo por la barba et torçeo ãna sela et caerõ anbos en terra et leuãtarõse moyto agina et acollerõse aos caualos (MS 119). | Et nõ deuẽ a dizer que Deus piadoso nõ da galardon aos homes por los traballos que por el rreçebẽ en este mûdo aqueles que cõfesam os seus pecados et **fillam** deles piadença (MS 139). | Et cõ maldade et cõ enveja que ouve, **fillou** hũa cuna de ferro (MS 149). | —Moyto he para onrrar et para temer Deus dos cristiãos que taes criados ha; cõmo quer que ja sejan pasados d'este mûdo para aquel outro **fillan** dereito d'aqueles que lles son rreueos (MS 149). | asi que todo los de aquel lugar se marauillauã por lo doo et por lo pesar que **fillauã** (MS 173). | et nõ no cõfesache nõ **fillache** del peedença (MS 201).

Ⓜ: XIII

↻: fillar

↻: fillar

finar [16] (< **fin** + **-ar**) **vbo.** ‘perder as forzas, morrer’

finar [16]: CSM [2]. Diss' el enton: “Vay-te logo, | ca ben vees com' eu fico / aqui con est' ome bõo | que é onrrad' e mui rico, / que non leixarei agora | pola vella que no bico / ten a mort' á mais dun ano | e pero non é **finada**” (CSM 75.58-61). | E depois morou sempre | dentr' en Jerusalem, / e non vinna a ela | enfermo que logu' en / são se non partisse; | mais a ela per ren / non leixou quartãa | atẽes que **finou** (CSM 419.20-23). || MS [1]. Et **finou** ali en era de mill et çento et quoreenta et dous ãnos (MS 66). | Et disome que auia cra a **finar** (MS 225). || CSMI [12]. O qual rei Arreamiro dende a tres anos se **finou**, et el rei Miro senoreou a Bragãa et sua terra, et toda Galiza (CSMI II.2.4.2-3). | Ende vespera que o fillo de Fernan Pereç chegou, que se el **finou**, tragia oitenta rociis (CSMI III.3.1.20-21). | Et desque o dito don Afonso o Casto conpreu sua romaria, tornouse para as Esturias para se vêer con Carlo o Mano, rei de França, et **finouse** ennas Esturias (CSMI IV.4.1.4-5). | Et **finouse** o dito don Theodomiro, santo et religioso varon, et socedeu en seu lugar Ateulfo et foi ordenado obispo enna santa sée do apóstollo Santiago (CSMI IV.4.1.14-16). | Et o santo bispo leixou a denidade, et maldiso el, et foise para as Esturias, et **finouse** enna era de novecentos et quatro (CSMI IV.4.2.19-20). | Et depois o santo obispo Sisinando se **finou** enna era de novecentos et cinquenta et oito (CSMI IV.4.4.8-9). | Et el rei Ordonio, depois de moitas batallas et vitorias de mouros que venceu, et muitas provações de villas et lugares que fezo et dous obispados que novamente fezo et ordenou; conven a saber: Mondaneldo et Leon, et moitas egllejas que restourou et dotou, doente de neumancia se **finou** en Leon (CSMI IV.4.5.18-21). | Et quando el rei se sentio enpoçonado, parteuse para Leon et **finouse** enno camino (CSMI IV.4.9.4-5). | Et o santo bispo Roosende maldiso ao obispo Sisinando et foise para o mosteiro de Cellanova, onde viveu en paz ata que se **finou** (CSMI IV.4.10.9-11). | Et **finouse** o dito obispo Cresconio enno castello do Est, era de mill et cento et seis anos (CSMI IV.4.13.14-15). | Os quaes canonigos, indo perllo camiño, adoesceu Ungo de

7. Dicionario de afixos do galego medieval

*grande enfermidade, et Vicente se **finou** enno camiño porlo qual se detardaron as leteras (CSMI VI.6.2.10-12). | Et desque se **finou** o dito conde, fezolle o dito obispo grandes onras et obsequias et maravillosa sepultura enna santa egleja de Santiago, o qual seeria moi longo d' escribir (CSMI VI.6.11.13-15).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

Ⓜ: finar

fistolar [1] (< *fistola* + *-ar*) *vbo.* ‘abrir unha fistula’

fistolar [1]: LP [1]. *mais vai en redor, come perafuso, / e poren muit'á que é fistolada. (LP 18,11).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

Ⓜ: fistular

forçar [45] (< *força* + *-ar*) *vbo.* ‘aplicar forza a algo’

forçar [45]: LP [38]. *Ūa pastor se queixava / muit'estando n'outro dia, / e sigo medés falava / e chorava e dizia / com amor que a **forçava**: (LP 25,129). | mais ja vos ei de servir / sempr'e por voss'andarei, / ca voss'amor me **forçou** (LP 25,135). | O meu amigo **forçad'** d'amor, / pois agora comigo quer viver (LP 63,45). | Pero quero-o começar / e **forçar** i meu conhecer (LP 8,1). | mais non poss'eu meu coração **forçar** / que non cuide com'el quiser cuidar. (LP 8,2). | mais non poss'eu meu coração **forçar** / que non cuide com'el quiser cuidar. (LP 8,2). | mais non poss'eu meu coração **forçar** / que non cuide com'el quiser cuidar. (LP 8,2). | E senhor, coita e al non / me **forçou** de vos ir falar. (LP 25,58). | que cuida sempr'en qual vos vi; mais non | poss'eu per ren nen mi nen el **forçar** (LP 25,87). | Se eu podess'ora meu coração, / senhor, **forçar** a poder-vos dizer, (LP 25,105). | mais nunca pudi o coração **forçar** / que vos gran ben non ouvess'a querer, (LP 25,114). | e queria-m'en de grado quítar, / mais non posso **forçar** o coração, (LP 25,117). | Que me **forçou** de tal guisa, senhor, / que sên nen força non ei ja de mí; (LP 25,117). | Ben me **forçou** ali mal sên / o dia'n que lhi eu foi dizer (LP 47,30). | Ca*

*vos non posso, senhor, desamar, / nen poss'amor, que me **força**, **forçar**. / E **forçad'**esse coração!" / "Meu amigo, ar direi que non: (LP 70,47). | E pois viu que seu amor me **forçou**, ! leixou-m'assi deseparad'andar. (LP 72,2). | Assi me ten **forçad'**o voss'amor, / de tal força que non posso fugir (LP 73,8). | Mais gran med'ei de me **forçar** / o seu amor, quando a vir, (LP 78,8). | e porque non sab'amar, ten / que non pod'om'amor **forçar**. (LP 78,10). | nen ar cuid'a gradoar / d'Amor, que me ten **forçado**; (LP 94,7). | per ren non mi o queren sofrer / estes que non poss'eu **forçar** (LP 97,30). | E, mia senhor, por Deus non me leixedes, / se vos prouguer, a voss'amor **forçar** (LP 97,34). | senhor fremeosa, se vos aprouguer, / pois m'el por vós força que o **forcedes** (LP 97,34). | Cuidei eu de meu coração / que me non podesse **forçar** (LP 111,1). | Mais **forçaron**-mi os olhos meus / e o bon parecer dos seus (LP 111,1). | Tal sazón foi que me tev'en desden, / quando me mais **forçava** seu amor; (LP 120,3). | Ai mia senhor per bõa fe / por vós me ten **forçad'**amor (LP 123,6). | que lh'eu quer'e como me ten / **forçad'**e pres'o seu amor, (LP 147,19). | ca me tēen de mal guisa **forçado** / que me vos fazen mui de coração (LP 152,15). | de quant'al avia, sabor: / assi me **forçou** voss'amor! (LP 154,11). | de quant'al avia, sabor: / assi me **forçou** voss'amor! (LP 154,11). | de quant'al avia, sabor: / assi me **forçou** voss'amor! (LP 154,11). | Non me val ela que eu sempr'amei, / nen seu amor que me **forçado** ten, (LP 155,7). | Ca non poss'eu d'esto **forçar** / Deus, que me vos faz muit'amar. (LP 157,1). | Assi me ten **forçad'**Amor, / par Deus, por ela, que sabor / non ei de min; e se non for / veê-la, perdud'ei o sên. (LP 157,4). | ca mi teedes mia senhora **forçada**, / e nunca vos eu do vosso filhei nada,(LP 56,1). || CSM [5]. Dormiu e abriu en ton / os ollos, e ssa razón / la meny', [e] en bon son, / disse: “E non é guisado / de me **forçardes** vos, non, ca á Virgen dei en don / meu corpo, tenp' á passado (CSM 135.88-94). | Estando el en serviço | da Virgen, foy-o tentar / atan muito o diabo, | que o ouve de **forçar** / que lle fez que a garnacha | leixasse por acabar, / e fez-lle leixar a orden, | e foi-ss' ende sua via (CSM 274.14-17). | O escudeyro que vos dixे chegou / e viu hũa moça, de que sse pagou, / que por **forçar** cuidou; / mais ela per ren non llo consentia*

(CSM 317.20-23). | *E meteu mui grandes voces | e disse que a forçara / o mançebo na carreira | e ferir' e desonrrara / e a força per cabelos | do caminno sacara, / que ren valer no-lle pode, | pero ouve braadado (CSM 355.75-78). | Outros rogos sen estes | te quer' ora fazer: / que rogues a teu Fillo | que me faça viver, / per que servi-lo possa, | e que me dé poder / contra seus ãemigos | e lles faça perder / o que tãen forçado, | que non deven aver, / e me guarde de morte | per ocajon prender, / e que de meus amigos | veja veja senpre prazer, / e que possa mias gentes | en justiça tãer, / e que senpre ben sãbia | enpregar meu aver, / que os que mio fillaren | mio sãbian agradecer (CSM 401.32-41). || MS [2]. et viose desanparado et forçado do auer et da besta en que tragia os fillos (MS 181). | forçoo a cobiiça da carne et fezo seu pecado cõ hũa mãçeba (MS 201).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: forzar

Ⓜ: forzar

fretar [1] (< *frete* + *-ar*) vbo. 'asumir pagando un prezo'

fretar [1]: CSM [1]. *Assi foi que el ssa nav' ouve fretada / pera yr a Frandes; e essa vegada, / pois que ouve ben sa fazenda guisada, / foi-sse con quant' aver avia mercado (CSM 267.30-33).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

Ⓜ: fretar

furtar [9] (< *furto* + *-ar*) vbo. 'roubar'

furtar [9]: LP [5]. *e se aquesto sofredes, ben lleu / querran a outr'assi furtá-lo seu, (LP 18,41). | E romeu que Deus assi quer servir / por levar tal furt'a Jelusalen, (LP 18,41). | Pero da Pont'á feito gran pecado / de seus cantares, que el foi furtar (LP 18,33). | Pois que me foi el furtar / meu podengu'e mi o negar; (LP 18,32). | Mandou-m'el furtar alvor / o meu podengo melhor, (LP 18,32). || CSM [4]. Dizend' aquesto, foi-ss' a noite chegando, / e o sandeu foi-sse da gent' esfurtando, / e el depos el, sempre o aguardando, ata que o viu mui longe do poblado (CSM*

65.120-123). | E con gran pesar que ouve | foi seu consello buscar / enas outras sas vezias, | atal llo foron dar: / que sol que ela podesse | hũa ostia furtar / das da eigreja, que logo | o poderia aver (CSM 104.16-19). | COMO ÛUS ROMEUS YAN A ROCAMADOR E POUSARON EN ÛU / BURGO, E A OSPEDA FURTOU-LLES DA FARÏA QUE TRAGIAN (CSM 157.1-2). | COMO SANTA MARIA FEZ DESCUBRIR HÛA POSTA DE CARNE / QUE FURTARAN A ÛUS ROMEUS NA VILA DE ROCAMADOR (CSM 159.1-2). || CSMI [1]. Et esto foi porla maa vivenda dos caballeiros que non fazian senon furtar et roubar (CSMI III.3.2.2-3).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

Ⓜ: furtar

gaançar [6] (< *gaança* + *-ar*) vbo. 'gañar, lucrar'

gaançar [6]: CSMI [6]. *Et, en este tempo que asi foi perdida España, levantouse don Paio Favilla et gaançou as Esturias et correu con os mouros, et reinou dez et nove anos; en tempo do qual foi Emula, decimo obispo de Iria, este foi santo home et religioso (CSMI II.2.9.1-3). | A qual licencia, despois a gran tempo, gaançou o bispo Dalmacio por privilegio do papa (CSMI II.2.10.30-31). | Et querendo o dito don Diego ir a receber a consagraçon do papa, porque era esento segun o privilegio que gaançou seu antecessor don Almacio obispo; que non quiso o dito rei don Afonso temendo os inimigos, porquanto o bispo don Diego Paes et seus parentes estavam con el rei don Pero de Arragon et o dito esleito avia de passar por seu reino (CSMI VI.6.2.4-9). | Et outrosi gaançou as cassas del rei et da raina et os coutos de Pillono et Brandoriz (CSMI VI.6.11.6-7). | Et despois gaançou os arciprestadegos de Trasancos et Bujancos, sobrelo qual oube gran contenda com o bispo de Mof[n]danedo (CSMI VI.6.15.1-2). | Iten, finalmente, gaançou privilegio do papa Pascasio para que as personas et cardeas de Santiago trouxesen mitiras ennas pricições das festas, segun os caedeaas de Roma (CSMI VI.6.15.5-7).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

Ⓜ: gananciar

galardōar [10] (< *galardon* + *-ar*) *vbo.* ‘**dar alivio, consolar, premiar**’

galardōar [4]: CSM [4]. *E o ermitan lle diss’ enton: “Sandeçe / non á en aquel se non quanto parece / aas gentes, e tod’ aquest’ el padeçe / por lle seer de Deus pois galardōado”* (CSM 65.85-88). | *Non pod’ ome pela Virgen | tanta coita endurar, / que pois ela non llo aja | [con] ben a galardōar* (CSM 127.5-6). | *A Virgen Santa Maria, | que sse sab’ amercēar / dos coitados que a chaman, | e sabe galardōar / ben serviç’ a quen llo faze, | pois Parayssso dar, / u é todo ben comprido, | que nunca pode menguar* (CSM 308.61-66). | *O que a Santa Maria | serviço fezer de grado, / na mui gran coita que aja | seer-ll-á galardōado* (CSM 355.3-4).

galardoar [1]: LP [1]. *ca vos servi mui’e galardoar / non mi o quisestes, e vou-m’eu d’aqui,* (LP 114,13).

gualardōar [5]: CSM [5]. *Do corpo e no inferno | a fou logo sobolir; / ca assi yr deveria | quen quer que doss’ escarnir / da Virgen e do seu Fillo, | que nos vñõ remñir; / qual Sennor ele serviu, | assi llo gualardōou* (CSM 238.65-68). | *Se lle’ el algun tempo serviço fezera, / mui ben llo per ouv’ aly gualardōado* (CSM 267.82-83). | *E todos enton chorando, | segund’ eu escrit’ achei, / loaron Santa Maria, | a Madre do alto Rei; / e a moller depois senpre € a serviu, e poren sei / que lle foi gualardōado | u nunca verá pesar* (CSM 272.60-63). | *Bñeito seja sempr’ o loador / de tan nobr’ e tan onrrada Sennor, / de que naceu Deus, om’ e Salvador, / ca pois gualardōado lle será* (CSM 290.9-12). | *E de tal razon com’ esta | vos direy un gran miragre, | sol que [me ben ascoitades, / que fezo Santa Maria, | por que muy mais d’outra cousa | [sempr’ en ela confiedes; / ca nunca o atal fezo | que s’en muy ben non achasse / e que llo a Santa Virgen | pois ben non gualardōasse* (CSM 369.120-123).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

Ⓜ: galardoar

garrotar [1] (< *garrote* + *-ar*) *vbo.* ‘**aplicar garrote, estrangular, matar**’

garrotar [1]: CSMI [1]. *A como quer que a aquelas oras poseron os cñes ao touro et começaronno de garrotar porlo ensanar, por que viesse ao santo obispo, et a como que o asi agarotaron et lle poseron os {cñes} et lle asobiaban porlo ensanar, nunca o touro bravo curou de lle fazer mal ao santo obispo, antes se foi asentar de gionllos ante el, manso como se fose cordeiro* (CSMI IV.4.2.12-16).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: agarrotar, garrotear

Ⓜ: agarrotar | port. garrotar (máis frecuente)

gasalhar [21] (< *gasalho* + *-ar*) *vbo.* ‘**dar ou recibir agasalho**’

gasalhar [2]: LP [2]. *nen ar ouv’eu depois migo / de nulha ren gasalhado,* (LP 95,7). | *Non poss’eu, madr’, aver gasalhado, / ca me non leixades fazer mandado* (LP 93,5).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: agasalhar

Ⓜ: gasalhar

granar [1] (< *gran* + *-ar*) *vbo.* ‘**dar ou ter forma de gran**’

granar [1]: LP [1]. *Bailemos agora, por Deus, ai loadas, / so aquestas avelaneiras granadas* (LP 83,1).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

Ⓜ: granar

guisar [144] (< *guisa* + *-ar*) *vbo.* ‘**preparar, arranxar, dispor**’

gisar [13]: CT [2]. *Et cada hñ teña cabo ssy suas gentes ben gisadas* (CT 4.13). | *oñr estas nouas et vos vir assý estar gisados sen cõtenda* (CT 4.19). || **MS [11].** *[Et eu crivios de cõsello et mãdey gisar cõmo me leuasen alo en outro dia* (MS 11). | *Et o fillo liidimo, cõmo era de mellor lugar, asi era mais apraziuele et mellor que Pilatus en toda las cousas et mais gisado para feicto[s] d’armas* (MS 48). | *Et o mãdadeiro foise*

cō outros caualeiros que lle dou o enperador bē **gisados** et cōtoulle o mādado que tragia do enperador; et Pilatus foy moyto espātado, et pediolle prazo de quatorze dias a que [l]les dese rresposta (MS 52). | Eles forō moy ledos et **gisarōse** et cō grã prazer começarō seu camiño en era de mill et çento et triinta et oyto ãnos (MS 61). | Et entō chegarōse hũa peça de cristiãos que **gisarō** suas armas cō que aviã a lidar, et chātaron os cōtos das lanças ante as tenda[s] que estauã en hũus prados ãna rribeira do rrio, et en outro dia acharōnas cō tona et cō moy fremosas follas, et aqueles erã os que en aquela lide aviã de rreçeber coroa de marteyro por la creêça de Nostro Señor (MS 89). | Et Calrros foy logo ala, et en outro dia o prinçipe Furro **gisouse** de lidar cō el, et vende vespera que aviã de lidar, rrogou Calrros a Deus que lle mostrase quaes erã os que aviã de morrer en aquela lide (MS 116). | et disolle que Marsil queria seer cristião et que **gisaua** de camino para se yr a França para se baptizar et que d'ali endeante queria por el teer a terra d'Espana (MS 137). | et deronlle viinte caualos carregados d'ouro et de prata et de vesteduras que lles **gisase** tãto que podesen matar os caualeiros a Calrros (MS 137). | Et rrei Calrros, creêdose ãno que lle dizia Galarō, **gisou** de pasar os portos de Rroçauales et volueuse para França (MS 137). | Et quando o oyo Calrros madou **gisar** os seus et quisera yr alo mais Galarō que sabia a treyço disse: —Señor nõ vaas alo ca nõ he nada, ca por ligeira cousa acustumaua Rrũla de tãger o corno, ca el nõ ha mester agora tua ajuda (MS 146). | Et estando en esto **gisando** coũo fazia mester para soterrarlo (MS 174). | Et porque ja ante el tiina **gisado** de yr en rromaria a Santiago en outro dia de manã (MS 201).

gisar [134]: LP [100]. D'andar triste faz **gisado**, / ca o non vi, nen vio el mí, / nen ar oio meu mandado, (LP 25,101). | e **gisade** d'andar. (LP 25,4). | e **gisade** d'andar. (LP 25,4). | e **gisade** d'andar. (LP 25,4). | e **gisade** d'andar. (LP 25,4). | e **gisade** d'andar. (LP 25,4). | que o veja e lhi possa falar, / **gisar**-lho-ei e pes a quen pesar. (LP 25,91). | que o veja e lhi possa falar, / **gisar**-lho-ei e pes a quen pesar. (LP 25,91). | que o veja e lhi possa falar, / **gisar**-lho-ei e pes a quen pesar. (LP 25,91). |

gisade de nos irmos, por Deus, d'aquí / e faça mia madr'o que poder des i. (LP 25,39). | Non vos vi, á gran tempo, nen se **gisou**, / ca o partiu mia madre, a que pesou / d'aqueste preit'e pesa e mi guardou, / que vos non viss', amigu', e, pois est'assi, / **gisade** de nos irmos, por Deus, d'aquí / e faça mia madr'o que poder des i. (LP 25,39). | **gisade** de nos irmos, por Deus, d'aquí / e faça mia madr'o que poder des i. (LP 25,39). | E, se o non **gisardes** mui ced'assi, / matades vós, amigu'e matades mí. (LP 25,39). | -De vós e d'el, filha, ei queixume. / -Por que, madre? ca non é **gisado**. (LP 33,4). | ca d'aquí o poss'eu **gisar**, / mais por mi fazerdes pesar. (LP 75,16). | ca d'aquí o poss'eu **gisar**, / mais por mi fazerdes pesar. (LP 75,16). | ca d'aquí o poss'eu **gisar**, / mais por mi fazerdes pesar. (LP 75,16). | e dira-vos por que non / falou vosc', ai ben talhada, / e é cousa mais **gisada** / de dizerdes, com'eu digo: (LP 75,3). | Quis el falar migu'e non ouve **gisado** / e foi-s'el d'aquí sanhud'e mui coitado (LP 79,23). | por que non pôde falar comigo / e non por al, e faz mui **gisado** (LP 35,2). | **GISADO** teen de nunca perder / coita meus olhos e meu coração; (LP 140,1). | Se m'el quer ben, como diz ca mi quer, / el faz **gisad'e** eu, po-lo fazer, (LP 127,3). | Avedes vós, amiga, **gisado** / de falar vosc'oj'o meu amigo, (LP 124,1). | ouv'el un dia queixume de mí, / non sei porque, mais logo lh'eu **guisei** (LP 81,14). | que eu ouv'én, poi-lo vi assaanhar / encontra mí, mais **guisei** eu, par Deus, (LP 81,14). | ouv'en tal coita no meu coração / que nunca dormi e **guisei** por én (LP 81,14). | E non fica per mí, per bõa fe, / d'aver meu ben e de lho **gisar** eu; (LP 81,13). | E, per bõa fe, non fica per mí / quant'eu poss', amiga, de lho **gisar**, (LP 81,13). | mais **gisarei**, meu amigo, / como faledes comigo. (LP 107,6). | mais **gisarei**, meu amigo, / como faledes comigo. (LP 107,6). | tornade-vos mais cedo que poderdes / e **gisarei** como faledes migo: (LP 120,37). | e quen m'este mal fui buscar / **guise**-lhi Deus por end'assi: (LP 69,2). | e quen este mal foi fazer / **guise**-lh'assi Nostro Senhor: (LP 69,2). | Como eu tevera **gisado** / de fazer quant'el quisesse, (LP 113,2). | Ai mia filha, por Deus **gisade** vós / que vos veja esse fustan trager (LP 63,3). | Se vo-lo fustan estevesse mal, / non vos mandaria ir ant'os seus / olhos, mais **gisade** cedo por Deus (LP

7. Dicionário de afixos do galego medieval

63,3). | *avera gran sabor de vos cousir, / e guisade vós como vos veja, (LP 63,3). | E o preito guisad'en se chegar / era, mais non o quisu comezar. (LP 63,46). | E por que o non guisamos, / pois nós tant'o desejamos? (LP 63,37). | Queixos'andades, amigo, d'amor / e de mí, que vos non posso fazer / ben, ca non ei, sen meu dan', en poder / e por én guise-mi-o Nostro Senhor (LP 63,65). | mais dizede-mi como vos valer / possa sen meu dan'e guisa-lo eu, (LP 63,65). | ca vos non ous'a falar, nen veer, / e por én guise-mi-o Deus, se quiser, (LP 63,65). | Ten guisad'en muitas vezes morrer; (LP 63,25). | El é por mí atan namorado / e meu amor o traj'assi louco / que se non pod'atender un pouco, / mais, tanto que eu aja guisado, (LP 63,69). | mais, se guisar u me veja 7 e lhi fezer seu mandado, (LP 63,66). | Com'eu querria, non se guis'assi / falar vosco, que morredes por mí, (LP 63,80). | mais, se soubess'eu qual ben el queria / aver de mí, assi lho guisaria. (LP 77,8). | mais, se soubess'eu qual ben el queria / aver de mí, assi lho guisaria. (LP 77,8). | mais, se soubess'eu qual ben el queria / aver de mí, assi lho guisaria. (LP 77,8). | Vedes qual preit'eu querria trager, / irmãa, se o eu podesse guisar: (LP 92,7). | e, se mi Deus esto guisar, ben sei / de mí que logu'eu mui leda serei. (LP 92,7). | e, se mi Deus esto guisar, ben sei / de mí que logu'eu mui leda serei. (LP 92,7). | E, se mi a mí guisar Nostro Senhor / aqeste preito, sera meu gran ben, (LP 92,7). | e, se mi Deus esto guisar, ben sei / de mí que logu'eu mui leda serei. (LP 92,7). | -Amiga, quand'eu vir que é guisado, / valer-lh'-ei, mais non vos maravilhedes / d'andar por mí coitado meu amigo. (LP 64,1). | -Par Deus, amiga, mui guisado ten / de sofrer coit'e quer morrer por én. (LP 51,6). | e digo-lh'eu sempre que lho farei / e que m'atenda e guisa-lho-ei, (LP 41,2). | do voss'amigu'e, amiga, / non poss'eu, nen é guisado, (LP 116,18). | Assanhou-s'o meu amigo / a mí, por que non guisei / como falasse comigo; (LP 122,1). | Depoi-lo tiv'eu guisado / que s'el foi d'aquí sanhudo (LP 122,1). | Que o non visse, macar quisesse; / por én guisaron que non podesse (LP 123,5). | O meu Senhor Deus me guisou / de semp'eu ja coita sofrer, (LP 6,8). | E se Deus ouv'o gran prazer / de me fazer coita levar, / que ben s'end'el soube guisar (LP 6,8). | Ora entend'eu quanto me dizia / a mia senhor ca era guisado, (LP*

8,4). | e viv'atormentado, / sen vosso ben, / de morrer én / ced'é mui guisado, (LP 18,31). | que vos eu non posso fazer, / nen mi o quer Deus nen vos guisar. (LP 22,10). | E faço mui guisado, / pois s'ão servidor / da que mi non dá grado, (LP 25,16). | ca logo m'El guisou que vos oi / falar, des i quis que er conhocesse / o vosso ben, a que El no fez par, (LP 25,23). | Nostro Senhor, se averei guisado / de mia senhor mui fremosa veer, (LP 25,56). | Pois que vos Deus, amigo, quer guisar / d'irdes a terra d'u é mia senhor, (LP 25,78). | mia senhor, por quanto ben ei, / se o Deus quisesse guisar, (LP 25,79). | guisar-lh'ia Nostro Senhor / que vivess'en mui gran pesar, / guisando-lho Nostro Senhor / como mi a mí o foi guisar. (LP 25,96). | que ben lhi guisaria Deus / que vivess'en mui gran pesar, / se lho assi guisasse Deus / como mi a mí o foi guisar. (LP 25,96). | guisar-lh'ia quen vós tal fez / que vivess'en mui gran pesar, / guisando-lho quen vós tal fez, / como mi a mí o foi guisar. (LP 25,96). | Senhor, pois que m'agora Deus guisou / que vos vejo e vos posso falar, (LP 25,121). | Mais rog'a Deus, que lhe tanto ben fez, / que el me guise como algüa vez (LP 43,1). | Nostro Senhor, quen m'oj'a min guisasse / o que eu nunca guisad'averei, (LP 44,6). | Non á ome que m'entenda / com'oj'eu vivo coitado, / nen que de min doo prenda, / ca non é cousa guisada. (LP 47,15). | Nen m'ar conven que emprenda / con outre, nen é guisado, (LP 47,15). | todo xe me d'outra guisa guisou. (LP 47,18). | Ca vus direi como xi me guisou: (LP 64,17). | Guisado t'een de nunca perder / meus olhos coita e meu coração. (LP 70,22). | -por mal de min e d'estes olhos meus- / me guisou ora que non viss'os seus. (LP 81,11). | A meu pesar, quanto morei / sen vós, foi, e d'aquestes meus / olhos; mais pois que m'ora Deus / o guisou, j'agora terei (LP 101,8). | De mais, se mi non val Santa Maria, / d'aver coita muito tenh'eu guisado; (LP 120,1). | mai-la senhor que mi Amor faz filhar / essa me soube de guisa guisar (LP 123,7). | E nunca me Deus quis guisar / en quanto cuidado preñdi, (LP 125,8). | E foi-mi-o Deus ora guisar, / senhor, e mais vus én direi (LP 143,17). | e me non ar quiser guisar / vosco que me possa durar, (LP 151,1). | ben que vus queira consentir, / pois que mi Deus guisar non quer (LP 151,13). | nen no cuido nunca prender /

*d'el nen d'al, ca non é ja **guisado** (LP 151,28). | Achei Sancha Anes encavalgada, / e dix'eu por ela cousa **guisada** (LP 18,1). | e queredes ben amiga fremosa e ben talhada, / non façades d'ela capa, ca non é cousa **guisada** (LP 18,14). || CSM [23]. Todos responderon logo: | "Preit' outr' y non averá / que o todo non tomemos, | mas tornaremos dacá; / daquela que gaanarmos | cada ñu y dará / o que vir que é **guisado**, | como o poder soffrer" (CSM 35. 105-108). | Muit' en proug' ao marido, | e tan toste se **guisaron** / de fazer sa romaria | e en seu camy' entraron (CSM 43.15-16). | Diss' el: "Ca de o creer non é **guisada** / cousa; pois que tan gran sazón é passada, / de seer a çapata tan ben guardada / que ja podre non foss', esto non seria" (CSM 61.1-24). | Que ssa moller enpreñar / foi; o que lle nacer en / queras tu assi **guisar** / que com' outr' o rostro ten adeante por catar, tenna atras, e des en / and' assi todavia (CSM 108.54-60). | Dormiu e abriu en ton / os ollos, e ssa razón / la meny', [e] en bon son, / disse: "E non é **guisado** / de me forçardes vos, non, ca á Virgen dei en don / meu corpo, tenp' á passada (CSM 135.88-94). | E comendou-ll' o menyyno | e **guisou** ssa offerenda (CSM 167.15). | Un ome non podi' aver / fillo, per quant' eu aprendi, / de sa moller, e prometer / foi d' ir a Salas; e des i / quis Santa Maria **guisar**, / que faz miragres fremosos, / que lles foi log' un fillo dar, / ond' ambos foron goyosos (CSM 171.17-24). | Que ascondeu no meu saco | o vaso per que prendesse / eu morte crua e maa; | poren non quis que morresse / a Virgen Santa Maria, | mas **guisou-mi** que vivesse; / e porende as loores | deste feit' a ela dade (CSM 175.75-78). | COMO UN OME BÕO AVIA UN MUU TOLLEITO DE TODO-LOS / PEES, E O OME BÕO MANDAVA-O ESFOLAR A UN SEU MANCEBO, E MENTRE QUE O MANCEBO SE **GUISAVA**, LEVANTOU-[S]' / O MUU SÃO E FOI PERA A EIGREJA (CSM 228.1-4). | Vivend' esta moller assi, | estand' en tal estado / como vos retray' ant' eu, | tev' assi por **guysado** / d'ir a ssa terra; e enton | vestiu-sse ben privado / e ssayu-ss' enton daly, | e non muit' ascondudo (CSM 237.29-32). | Log' a madre do moço | convidou de bon grado / a moça e ssa madre, | e mandou ben provado / **guisar** de comer toste; | e o jantar **guisado**, / non quis jantar o moço | logo porque*

*servia (CSM 241.24-27). | O ome bõo entendeu | que andava en pecado, / e foi-sse confessar logo; | e pois foy ben confessado, / recebeu en pãedança | que fosse logo **guisado** / pora yr a Santiago, | ca lle mandou seu abade (CSM 253.21-24). | E ele vëo sen lezer / e começou mui ben a sermõar; / e ela, tanto que o foi veer, / connoçé-o, ca Deus llo quis **guisar** (CSM 261.21-24). | Quand' est' ouve dito | cada ñu deles deu / ajuda pera un calez | do aver que era se; / e o alcaide lles disse: | "Por Deus, non vos seja greu / e **guisad'** os aparellos | quis como mellor poder (CSM 271.36-39). | Con que vin ben des Toledo; | e logo cras manaman / di a meu fillo que ponna | esta omagen de San- / ta Maria u a mña | está, ca non é de pran / **guisado** de seer tan alte | com' ela, nen [tan] ygual (CSM 292.76-79). | Poren quer' eu dela un miragr' onrrado / dizer, se m' oyrdes; e poi-lo contado / ouver, saberedes que faz mui **guisado** / o que faz serviço a esta piadosa (CSM 319.9-12). | Ca o que lle faz serviço | mui de grado ou dá dõa / en algũa sa eigreja, | mui ben llo per galardõa; / ca lle dá por ñu cento, | como Sennor nobr' e bõa, / e nas coitas deste mundo | pon-lle consello **guisado** (CSM 355.5-8). | O mançobo prometera | por yr-[se] en romaria / a Vila-Sirgu', e **guisou-se** | e foi[se] logo sa via; / mais soube-o a mançoeba | e depos el sse saya / por conprir sa voontade | e o meter en pecado (CSM 355.20-23). | E pois aquest' outorgaron, | foi deles el Rey pagado / e ar outorgou-lles logo | quant' ouveron demandado / en todas sas petições | nas que pedian **guisado**; / ca quen a sennor demanda | sen guisa, é guisa, é cousa estrãya (CSM 386.30-33). | Seja por nos loada / e dereito faremos, / pois seu ben atendemos / e d'aver o tẽemos / por cousa mui **guisada**, / ca é noss' avogada; / e de certo sabemos / que de Deus averemos / perdon e guannaremos / sa merce' acabada / per ela, que á dada / per muitas de maneiras / a nos e dá carreiras / d'avermos perdoança (CSM 409.6-19). | E el contou-lles quant' o | angeo lle dissera; / e eles lle disseron: | "De vos ir é **guisada** (CSM 411.107-108). | E pois viu seu marido, | obridou seus pesares / e con muitas saudes | e muitos abraçares / o acolheu mui leda, | e pois muitos manjares / lle **guisou**, e sa casa | muy ben encortynnada (CSM 411.135-138). || LT [6]. ca non queria que os de*

7. Dicionario de afixos do galego medieval

Cornualla o soubessen que era vivo, ca pois ela cataa de sa vida, que ela guisaria todavia de o ir veer e viver con ele pera todavia (LT I.6-8). | Falando eles assi Brandeliz, que viu seu conpañeiro derribado, guisouse de passar a ponte (LT VI.100-101). | E ante cada ùa tenda estava ùu cavalo enelado e guisado pera subir ùu ome en ele (LT VII.118-119). | Enton esteve e fez catar seu caalo se era ben guisado (LT VII.124). | E, depois desto, viu sair das tendas ùu cavaleiro armado sobre ùu dos cavalos, e fillou ùu escudo e ùa lança, e pois foi guisado de justar (LT VII.140-141). | mais u viu os outros cavaleiros juntados e guisados de o ferir e a lle fazeren mal se podessen, el, que de ren non nos temia, leixouse correr a eles e deu ao primeiro tal [golpe] (LT VIII.150-152). || MS [2]. Cousa guisada et dereita paresçe del seer loado et onrrado por los moços sem pecado pois que os angios et os arcãgeos rreçeberõ del a alma ãno dia dos Santos Inoçẽtes, et asentarõno cõsigo ãno santo Paraiso cõ grãde alegria (MS 14). | mais en este despoblado nõ teño guisado como o soter[r]e (MS 178).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: guisar

Ⓦ: guisar

iguar(se) [3] (< igual + -ar) vbo. ‘igualar’

iguar [3]: LP [3]. que non fui o vosso pesar / que s'ao meu podess'iguar. (LP 25,18). | que non fui o vosso pesar / que s'ao meu podess'iguar. (LP 25,18). | que non fui o vosso pesar / que s'ao meu podess'iguar. (LP 25,18).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

Ⓦ: igualar

irar [1] (< ira + -ar) vbo. ‘causar ou ter ira’

irar [1]: LP [1]. *Chorarán estes olhos meus, / pois vos ides sen meu grado; / por que mi andades irado?* (LP 77,16).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

Ⓦ: irar

jogueter [1] (< juguete + -ar) vbo. ‘brincar, gracexar’

jogueter [1]: LP [1]. *Quen tal jogo quer jogar, / con sa mai vaa jogueter.* (LP 68,4).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: jogueter

Ⓦ: jogueter

juntar [35] (< junto + -ar) vbo. ‘pór xunto, unir’

juntar [24]: LP [1]. *que o dia que s'a lide juntou, / prenderan eles port'a Mormoion.* (LP 2,17). || **CSM [16].** *Non quero dizer leixar / de cómo foy chegada / a graça que Deus enviar / lle quis, atan grãada, / que por el esforçada / foy a companna que juntar / fez Deus, e enssinada, / de Spirit' avondada, / por que souberon preegar / logo sen alongada* (CSM 1.63-72). | *Depois, un dia de festa, | en que foron juntados / muitos judeos e crischãos | e que jogavan dados, / enton cantou o menyo; | e foron en mui pagados / todos, senon un judeu que lle quis gran mal des ende* (CSM 6.37-40). | *Pois se tornou aos da cidade, / fez-los juntar, chorando dos seus / ollos, contand' a deslealdade / de Juÿao, e disse: “Por Deus / de quen é Madre de piadade / Santa Mari’, ay amigos meus, / roguemos-lle pola sa bondade / que nos guarde daquel traedor”* (CSM 15.68-75). | *Mas seu ben non perderemos per ren / se nos firme creermos / que Jeso-Crist' e a que nos manten / por nos foron juntados* (CSM 30.38-41). | *Aquel mouro astragou / as terras u pod' entrar, / e todo quanto robou / feze-o sigo levar; / e mui ledosse tornou / a ssa terra, e juntar / foi e dar / os roubos que ouv' avudos* (CSM 46.16-23). | *Este sabia leer / pouco, com' oÿ contar, / mas sabia ben querer / a Virgen que non á par; / e poren foi compõer / cinque salmos e juntar, / por en ssa loor crecer, / de que era desejoso* (CSM 56.17-24). | *E tan toste, sen desden / e sen vergonna de ren / aver, juntou o convento / e contou-lles o gran ben / que lle fezo a que ten / o mund' en seu mandamento; / e por lles todo provar / quanto lles dizia, / fez seu amigo chamar, / que llo contar ya* (CSM 94.106-115). | **COMO SANTA MARIA GUARDOU A ALMA DUM OME BÕO QUE / SSE NON PERDESSE,**

CA O AVIAN ESCABEÇADO LADRÕES, E / FEZ QUE SE JUNTASSEN O CORPO E A TESTA E SSE MAEN- / FESRASSE (CSM 96.1-4). | Assi que as chagas que eran atadas / foron logo todas atan ben **juntadas**, / sãas e guaridas e tan ben sarradas / que adur parecian end' os sinaes (CSM 114.36-39). | Os esposoyros **juntados** | foron logo, com' apres' ey, / e outro dia mannã | casaron; mais, que vos direy? (CSM 125.78-79). | A moller de sonnar esto | ouv' ende mui gran sabor, / e pois espertou fez logo | como ll' a bõa Sennor / mandara, e pos-ll' o pee | en seu logar; e mellor / se **juntou** que ant' estava | que o fizesse tallar (CSM 127.57-60). | Aynda foi mayor cousa, | que xermentos que passavan / daquela vña nas outras | e con eles sse **juntavan**, / as pedras todos britaron; | mas en aquestes non davan / du a omagen estava, | esto creed' en verdade (CSM 161.32-35). | E ar fez cine sabedor / e levou a chave; e pela luz / tornou y, quando o alvor / parecia, e achou ant' a cruz / a omagen, e amostrar / a foi a quantos ss' i foran **juntar** (CSM 162.47-52). | Assi foi que às donas | prougue-lles deste feyto, / esposaron os moços | enton pelo congeito / dun clerigo mui santo, | que **juntou** este preito, / prazend' aos parentes | muyto da preitesia (CSM 241.19-22). | Esta nos quis dar Deus por noss' [a]vogada / quando fez dela Madr' e Filla **juntada**; / e poren debe seer de nos loada, / e atal Sennor, quen-na non loaria? (CSM 370.14-17). | [O]nde en atal semellança | demostrou Santa Maria / gran miragre no seu Porto, | que ant' o seu nom' avia, / que de Xerez é mui preto, | na fin da Andaluzia, / u o mar Mediter[r]ano | cono mui grand' é **juntado** (CSM 398.8-11). || **LT** [1]. mais u viu os outros cavaleiros **juntados** e guisados de o ferir e a lle fazeren mal se podessen, el, que de ren non nos temia, leixouse correr a eles e deu ao primeiro tal [golpe] (LT VIII.150-152). || **CT** [1]. todos **juntados** et enderççados (CT 3.11). || **MS** [3]. et a torre mergeuse atãto que **juntou** a çima cõ o tarreo en gisa que o mercador sen salto et sen dano ñhũu (MS 193). | Et pois que forõ **juntados** (MS 206). | et que saba contar a verdade d'aquesto feicto aos apostolos meus yrmaãos quando me **juntar** cõ eles (MS 232). || **CSMI** [2]. Et avido diso o dito consello, **juntou** todas suas gentes, quantas eran, para tomar armas et para pellejar, et foi a

Majara et dende a hũu lugar que dizen Alvella (CSMI IV.4.7.17-18). | Et quando el rei Veremundo souba da viinda del rei Renamiro, **juntou** todolos galegos do reino de Galiza, et foi agardar a Portella de Ares acerqua de Monte Rosso (CSMI IV.4.11.23-25).

jũtar [11]: **MS** [11]. Et a cabo de algũus dias, quando se queria poer o sol, virõ de toda aquela terra traier por lo eer carretas et moytas jentes armadas que se **jũtauan** nas nuves et çercauan a çidade cõ gentes moyto espantosas (MS 32). | Et en esta gisa apareçeu o apostolo Santiago tres vezes a rrey Calrros; et el desque esto vio, esforçãdose ãna promessa que lle Santiago disera, **jũtou** moy grãdes jentes et entrou a Espana para cõquirir os mouros (MS 73). | Et asi cõmo os caualeiros de Calrros, ante do dia, **agisauã** as armas para lidar, asi cõmo estes deuẽ os pecadores a agisar d'antemaão as suas armas, que son fazer boas obras, para lidar cõtra os pecados (MS 91). | Despois d'esto Aygulando **juntou** jentes moytas et moabi[t]ãos et de Ethiopia et de Afr[r]ica et de Persia et d'outras terras moytas (MS 92). | Et d'este miragre que virõ erã moi ledos, et entõ tallarõ as lanças por fondo et **jũtarõ** densũu et entrarõ primeiramẽte ãna lide, et matarõ moytos mouros, et aa çima forõ y mortos (MS 97). | Et forõ **jũtados** cõ Calrros çento et quoreẽta et quatro mill omes de caualo para lidar cõ Aygolando (MS 100). | Et entõ **jũtarõse** todos ãnas lides de Bordel, et cobriã toda a terra de ancho et de longo dous dias d'andadura, et a cabo de seys legoas oyã a fala et rroydo deles (MS 103). | Et despois que os mouros virõ que os seus vençiã, **jũtarõse** todos e meterentre si Aigulando (MS 113). | Et despois Calrros moy ledo da lide que vençera **jũtou** a si sua jente et foyse a [p]õte d'Arga que he ãno camino de Santiago et pousou y (MS 114). | Et pois que se **jũtarõ** anba las naues (MS 184). | Et eles por eso forõse tristes para sua pousada et mãdarõ **jũtar** todos llos rromeus que vierã en sua cõpana (MS 206).

Ⓞ: XIII

Ⓞ: xuntar

Ⓞ: xuntar

justiçar [5] (< *justiça* + *-ar*) vbo. ‘castigar, executar’

justiçar [5]: LP [1]. *mais, por Deus, mandad'ora justiçar / por end'aquel que os couces levou: (LP 154,12).* || CSM [3]. *Quando os da nav' oyron | esto, mui grandes loores / deran a Santa Maria, | que é Sennor das sennores; / e pois foron eno porto, | acharon os traedores / e fezeron **justiça-los** | como quen atan muit' erra (CSM 193.55-58).* | *Que en tal prijon non moira | nen ar seja **justiçado**; / mas ta mercee me valla | e non cates meu peccado, / e sse t' algun pesar fíge, | que seja eu perdôado, / e des oi mais te prometo | que me guarde de loucura (CSM 301.20-23).* | *E pois compriu sas noveas, / soltó-a a Virgen santa, | como soltan de cadeas / os reys aos seus presos | que non sejam **justiçados** (CSM 357.22-24).* || CSMI [1]. *Et quando el rei et todolos que ende estavan viron atan grande miragre foron moito espantados et os seus falsos criados, que lle levantaron o falso testemoio, foron **justiçados** (CSMI IV.4.2.17-19).*

Ⓛ: XIII

Ⓤ: axustizar

Ⓤ: xustizar

lidar [48] (< *lide* + *-ar*) vbo. ‘loitar en batalla, pelexar’

lidar [48]: LP [10]. *Amigas, eu oi dizer / que **lidaron** os de Mouron / con aquestes d'el-Rei e non / poss'end'a verdade saber: (LP 60,3).* | *El disse ja que por mí trovava, / ar enmentou-me, quando **lidava**; (LP 70,15).* | *Tod'este tempo, enquanto vai andar, / **lidar** con mouros e muitos matar / a Granada meu amigo. (LP 145,8).* | *Tod'este tempo, enquanto vai viver, / **lidar** con mouros e muitos prender, / a Granada meu amigo. (LP 145,8).* | *o meu amigo, que se foi andar / a Granada, por meu amor **lidar** (LP 145,4).* | *o meu amigo, que se foi andar / a Granada, por meu amor **lidar** (LP 145,4).* | *o meu amigo, que se foi andar / a Granada, por meu amor **lidar** (LP 145,4).* | *d'eles e fez-lhi de destro leixar / lealdad'e de seestro leixar / **lidar** os outros e el ir sa via. (LP 18,13).* | *E ao Demo vou acomendar / prez d'este mundo e armas e **lidar** (LP 18,13).* | *a quen entendo que faço razon, / e ala lide*

*quen **lidar** souber. (LP 2,18).* || CSM [1]. *Ali u **lidaron**, / ca ben y mataron / e ar enterraron / aquel que t' avia / por muit' enganosa- / mente, e a el tiraron / daquest' amargosa (CSM 195.135-141).* || MS [37]. *Et entō chegarōse hũa peça de cristiãos que gisarō suas armas cō que aviã a **lidar**, et châtaron os cōtos das lanças ante as tenda[s] que estauã en hũus prados ãna rribeira do rrio, et en outro dia acharōnas cō tona et cō moy fremosas follas, et aqueles erã os que en aquela lide aviã de rreçeber coroa de marteyro por la creęça de Nostro Señor (MS 89).* | *Et en outro dia vierō, para ajuda de Calrros, quatro marqueses de terra de Italia, et tragiã quatro mĩll omês moy boos para **lidar** (MS 90).* | *Et entō começarō [a **lidar**] moy fortemẽte en gisa que forō y mortos quoreẽta mĩll cristiaãos (MS 90).* | *Et asi cõmo os caualeiros de Calrros, ante do dia, agisauã as armas para **lidar**, asi cõmo estes deuẽ os pecadores a agisar d'antemaão as suas armas, que son fazer boas obras, para **lidar** cõtra os pecados (MS 91).* | *Ay, que bẽ aventurada et froliçida ãno rreyno dos çeos, seera a alma do que en este mũdo bẽ **lidar** et vençer os seus pecados! (MS 91-92).* | *Et forō jütados cō Calrros çento et quoreẽta et quatro mĩll omes de caualo para **lidar** cō Aygolando (MS 100).* | *Et os nomes dos mayores que yã cō el som estes: eu dom Torpĩ, arçibispo de Rreens, por la mĩa preegaçō esforçaua o poboo de Nostro Señor para **lidar** cō os mouros et quitauoos dos pecados et ajütavoos quanto podia cō as mias armas (MS 100).* | *Et don Rrulan, fillo do duc Millo d'Ingraterra et de Berta yrmãa de rrei Calrros, que auia moy [boa] jente, et era conde de Mãs et señor de Blayas cō quatro mĩll de caualo, et Oliueiros, conde de Jenes, caualeiro moy forte et moy sabedor de **lidar**, et feria moy bẽ de espada et moy valente de mãos, cō tres mĩll (MS 100-101).* | *Et entō fezerō **lidar** en cãpo XX caualeiros dos cristiãos cō XX dos mouros por aquel pleito (MS 108).* | *Et outra vez **lidarō** çento por çento et forō mortos todo los mouros; et outra vez **lidarō** çeto por çeto et forō mortos os cristiãos porque rreçearō a morte et quisero fugir (MS 108).* | *Et esto da a entẽder aos cristiãos que **lidam** por la crẽeca de Deus que por ñhũa gisa ñõ deuẽ a a uolver rostro et asi cõmo aqueles porque fogiã morrerō, asi os cristiãos deuẽ a **lidar** fortemente (MS*

108). | *Et aqueles que bẽ **lidan** contra os seus iimigos da alma que som os aspiritus malinos que a faze pecar, vençerlos an lizeyramẽte* (MS 108). | *”Nõ seerã coroados ãnos çeos, senõ o que en este mũdo **lidar** cõ os seus peccados”* (MS 109). | *Et Calrros **lidou** cõ Aigolando sobre la nosa creẽça et mato; et por esto bẽ se paresçe et he cousa firme que a lee dos cristiãos he mellor ca toda las outras les santas do mũdo et por la sua vondade ops que a bẽ tẽẽ som onrrados ãno Parayso sobre las ordẽes dos angeos* (MS 114). | *En outro dis diserõ a Calrros que o senhor da Nauara, que chamã Furro, que estaua en mõte Garsin et queria **lidar** cõ el* (MS 116). | *Et Calrros foy logo ala, et en outro dia o príncipe Furro gisouse de **lidar** cõ el, et vende vespera que aviã de **lidar**, rrogou Calrros a Deus que lle mostrase quaes erã os que aviã de morrer en aquela lide* (MS 116). | *COMO RULÃ **LIDOU** CÕ FERRAGUDO O GIGANTE E COMO O MATOU* (MS 117). | *Despois que Calrros vençeu a batalla chegou mãdado a Calrros que chegara a Nagera hũu gigate da linageẽ de Golias, que auia nome Ferragudo et era de terra de Siria, et envaroo Mirãdo, señor da Babilonia cõ viinte mĩll turquos para **lidar** cõ Calrros* (MS 117). | *Et Ferragudo quando o vio sayo a el et demãdou se auia y quen **lidase** hũu por hũu, et Calrros enviou a el Ougel* (MS 117). | *Et Calrros quando esto vio, enviou Arnaldo Montealuã que **lidase** cõ el* (MS 118). | *Et Calrros quando esto vio, marauillouse moyto et nõ ousou de enviar outros que **lidasen** cõ el* (MS 118). | *Et entõ Rrulan ganou liẽ’çia do enperador para yr **lidar** cõ el, et el doulla moyto enuidos, et despois foyse cõtra o gigãte* (MS 118). | *Et **lidarõ** de pee sen espadas ata ora de noa ferindose das pedras et aos punnos* (MS 119). | *Et poserõ entre si que se chegasen en outro dia a **lidar** sen caualos er sen lanças, et esto outorgado volueuse Rulan para os seus* (MS 119). | *Et Rrulan leuaua na mão hũu moy boo paa rretorto coõ cajado cõ que dou a el todo o dia moy grãdes feridas, mais nõ lle enpesçia nadaet daualle outrosi cõ moy boas pedras rredondas et rregeas de que jaziã moytas ãno cãpo, et asi **lidou** cõ el ata o meo dia* (MS 120). | *Et os mouros ajũtarõse todos et os cristiãos, quando aquello virõ, ovuerõ cõsello ontre si de os agardar et de **lidar** cõ eles* (MS 125-126). | *Et despois que os*

*caualeiros ouverõ este feicto, voluerõ os cristiãos todos aa lide moyto esforçadamẽte et tẽedo moyto en pouco o engano dos mouros; et **lidarõ** cõ eles moy fortemente des la manaa ata o meo dia, et matarõ moytos deles et pero nõ nos poderõ vençer* (MS 126). | *Et a dos viinte mĩll vẽo primeiramente ferir sobre los cristiãos, et os cristiãos voluerõ a eles et **lidarõ** des la manã ata ora de terça* (MS 138). | *Et por esto, quando algũus forẽ para **lidar** nõ deue a leuar moller nĩhũa cõsigo* (MS 139). | *Et aqueles que son bebedos et fornigadores senificã os clerigos de misa et os omes d’ordẽe que deuẽ a **lidar** cõtra, os peccados, et nõ lles cõuẽ de se enbebedentarẽ nẽ auer molleres* (MS 140). | *Et era en aquel tenpo custume que todo los que aviã de **lidar** que se confesauã a seus bispos et a seus clerigos et deles rreçebiã o corpo de Deus ante que entrasen ãna lide* (MS 147). | *comerçarõ eles a **lidar** moy fortemente et aquel marineiro cristi[ã] que avia nome Frinoso* (MS 184). | *et os caualeiros delas ajũtarõse a **lidar*** (MS 195). | *ca el era aquel que ajudaua et **lidaua** por aqueles que tinã uerdade* (MS 211).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: -

Ⓤ: lidar

longar [1] (< longo/a + -ar) vbo. ‘demorar, afastar’

longar [1]: LP [1]. *pero sei ben, sen contenda, / da que me faz tan longada* (LP 47,15).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: alongar

Ⓤ: alongar

madeirar [1] (< madeira + -ar) vbo. ‘montar estrutura de madeira’

madeirar [1]: LP [1]. *e pois ir logo a casa madeirar / e telhá-la; e, pois que a telhar,* (LP 6,3).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: -

Ⓤ: madeirar

malhar [4] (< malho + -ar) vbo. ‘bater co mallo’

malhar [3]: LP [3]. *Eu sei la dona loada / que a torto foi malhada...* (LP 117,3). | *Ca se oj'amig'амasse, / mal aja quen a malhasse,* (LP 117,3). | *Que a torto foi malhada, / nunca en seja vingada* (LP 117,3).

mayar [1]: CSM [1]. *E o demo tornou taste | e feze-a log' enfermar, / e ena enfermidade | fez-la en tal guisa mayar / que seu padre e sa madre | a querian poren matar; / mai-lo crerigo das mãos | muit' agynna lla tollia* (CSM 125.53-56).

Ⓜ: XIII

☪: -

☪: mallar

maravillar(se) [71] (< *maravilha* + *-ar*) vbo.
'inspirar admiración'

marauillar(se) [8]: MS [8]. *Et Aigolando quando vio que lle rrei Calrros falaua por lo araeo, marauillouse moyto et ouve grã prazer* (MS 105). | *Et Calrros quando esto vio, marauillouse moyto et nõ ousou de enviar outros que lidasen cõ el* (MS 118). | *que esto virõ marauillarõse et entèderõ bẽ que era miragre de Santiago et ouverõ moy grãde alegria* (MS 171). | *asi que todo los de aquel lugar se marauillauã por lo doo et por lo pesar que fillauã* (MS 173). | *forõ todos spantados et marauillarõse moyto* (MS 179). | *Et os quelle esto oyrõ cõtãr forõ moy marauillados* (MS 183). | *marauillarõse moyto* (MS 212). | *marauillouse moyto* (MS 231).

maravilhar(se) [40]: LP [40]. —*Amiga, faço-me maravilhada / como pode meu amigo viver / u os meus olhos non pode veer,* (LP 25,7). | *Por vos veer, amigo, vivo tan coitada, / e vós por me veer que oi-mais non é nada / a vida que fazemos e maravilhada* (LP 25,22). | e são **maravilhada** / por que foi esta tardada. (LP 47,8). | e são **maravilhada** / por que foi esta tardada. (LP 47,8). | e são **maravilhada** / por que foi esta tardada. (LP 47,8). | e são **maravilhada** / por que foi esta tardada. (LP 47,8). | *-Non sei, amiga, que foi ou que é / ou que sera, ca sabemos que non / vos errou nunca voss'amigu'e son / maravilhados todos end'aqui.* (LP 114,27). | *Eu era maravilhada / porque tan muito tardava,* (LP 150,3). | e **maravilho-me ende,** / por non saberdes quando m'eu / venh'ou quando vou d'aquende.

(LP 63,11). | **Maravilho-me** como non perdeu / o corpo per quantas terras andou / por min ou como non ensandeceu, (LP 139,1). | **maravilhar-s'-an** todos d'atal fin, / quand'eu morrer por el e el por min. (LP 77,18). | **maravilhar-s'-an** todos d'atal fin, / quand'eu morrer por el e el por min. (LP 77,18). | **maravilhar-s'-an** todos d'atal fin, / quand'eu morrer por el e el por min. (LP 77,18). | *-Amiga, quand'eu vir que é guisado, / valer-lh'-ei, mais non vos maravilhedes* (LP 64,1). | *-Guarirei-o eu, amiga, todavia, / mais non vos façades maravilhada* (LP 64,1). | *E ando maravilhada / por que tanto tarda, se é / viv'e sabe, per bõa fe, / ca viv'oj'eu tan coitada* (LP 95,2). | *Muitos vej'eu per mi maravilhar / por que eu pedi a Nostro Senhor* (LP 50,4). | *Mais por que non saben meu coraçõ, / se van eles maravilhar per mi,* (LP 50,4). | **Maravilho-m'eu,** si Deus mi dé ben, (LP 63,34). | e **dev-m'eu d'est'a maravilhar,** / que por vós moir'e non cuido, senhor, (LP 64,18). | *Dizen-mi as gentes por que non trobei, / á gran sazon, e maravilhan-s'én; / maravilhar-s'ian logo per mi / de como viv'e de como vivi,* (LP 75,7). | *ca Deus-la fezo qual melhor fazer / soub'eno mund'; e ben maravilhado / sera quen vir a senhor que eu vi* (LP 79,11). | **Maravilho-m'eu,** mia senhor, | *de mi, como posso sofrer / quanta coita me faz aver,* (LP 97,15). | e **maravilho-me** logu'i / de vós, por leixardes assi / todos **maravilhados** son / de non poder meu coraçõ (LP 97,39). | **Maravilhan-se,** mia senhor, / e eu d'eles, por nenhun ben / desejaren de nulha ren (LP 97,39). | *ca o gran mal, e maravilho-m'én / e non o pude nen posso creer.* (LP 114,12). | *que vos doades do mal que mi aven /por vós, senhor, e maravilho-m'en / como non moir'e morrer devia;* (LP 114,14). | *E faço-m'eu d'elas maravilhado: / pois m'i non an conselho de põer* (LP 125,43). | *Senhor, per vós são maravilhado / por que vus pesa de vus ben querer,* (LP 125,52). | **maravilho-m'eu** do gran mal / que mi fazedes por meu mal; (LP 131,7). | e *quantos-lo ouven dizer, / senhor, ar maravilhan-s'én* (LP 131,7). | e **maravilhan-s'**outrossi / se vo-lo aconselhou alguen (LP 131,7). | *Ben me posso maravilhar / por mia morte non aduzer.* (LP 143,18). | *porque sei eu ca morrerõ por én, / maravilhado me faço per mi;* (LP 147,11). | *per quant'eu logo dever a morrer, / meravilho-me e faço gran sazon;* (LP

147,11). | *que morreria én polo mēor, | dereito faç'en me **maravilhar** (LP 147,11). | senhor, eu sōo **maravilhado** / porque pod'ome seer guardado, (LP 151,24). | e sōo mui **maravilhado** / de ti, por non arrebentares: (LP 2,14).*

maravillar(se) [23]: **CSM** [10]. *Poi-lo Emperador chamar m[a]ndou / a dona, logo o dem' archamou, / que lle foi dizer per quanto passou, / de que foi ela mui **maravillada** (CSM 17.40-43). | Pois que Deus quis da Virgen fillo / seer por nos pecadores salvar, / porende non me **maravillo** / se lle pesa de quen lle faz pesar (CSM 38.4-7). | Desto foron **maravillados** / todos, e el foy a pedra pōer, / estand' y omees onrrados, / ant' a omagen sobelo altar (CSM 38.102-105). | Daquesto foron mui **maravillados** / quantos das terras y foron juntados, / que solament' os fios defumados / non viron do veo, nena pintura (CSM 39.30-33). | A que logo foron todos juntados / e deste miragre **maravillados**, / e a Santa Maria muitos dados / loores, a Estrella Madodã (CSM 54.75-78). | E ela foi fazer logo | aquilo que lle mandava; / mas de que a non achavan | mēos sse **maravillava**, / e dest' a Santa Maria | chorando loores dava, / dizendo: “Bēeita eras, | dos pecadores **padrã**” (CSM 55.30-33). | E ela **maravillada** | foi tanto que est' oyu, / assi que nunca lles soube | nihã ren responder (CSM 104.48-49). | Vĩid' e batiçar-m-edes, / e tal miragr' oyredes / que vos **maravillaredes**, / e tod' om' assi fará (CSM 107.61-64). | E moveu e foi-sse logo, | que non quis tardar niente, / e levou seu fillo morto, | **maravillando-ss'** a gente; / e pois que chegou a Salas, | diss' aa Virgen: “Se non mente / ta lee, dáme meu fillo, | e farey tig' avēença” (CSM 167.25-28). | O abade muito sse **maravillou** / e ao tesoureiro empreguntou / se vir algũa gente que na eigreja entrou, / que tan gran tesouro com' aquel sigo tragia (CSM 187.54-57). || **LT** [3]. Os braados e a volta foi mui grande, atal que o señor do castelo, que era en sa camara e desto non sabia ren, foi **maravillado** e preguntou qué volta era aquela (LT XI.180.182). | “Vedes ali o bon cavaleiro” **maravillouse**, mais se fosse en Cornualla non se **ma[ra]villara**]... (LT XIII.206.207). || **MS** [10]. et chamei o seruente que me seruia, et viome estar ergudo, **marauilloyse** et tomey logo hũu bordom ãna*

*mão et puje a outra mão ãno onbro do seruente et começey de andar (MS 11). | Depois d'esto a cabo de quoreẽta dias da sua rresurreyçõ, nos estando presentes et que o víamos, sobio aos çeos, onde nos fomos moy **marauillados**; et estando asi apareçeunos dous angeos (MS 26). | Depois a grã tẽpo quiserõ os judeus pobrar Iherusalem, et forõ ala hũu dia por la manã et acharõ tâtas cruces d'oruallo feictas, que se **marauillarõ** et forõse (MS 45). | O enperador et os outros que y estauã, quando esto virõ, **marauillarõse** moyto porque avia del tã grã sana quando o nõ via, et depois que o via nõ podia cõtra el fazer nada do que tina na voõtade (MS 55). | Et aaçima, por la grraça de Deus ou por algũu cristião en que Deus avia parte, que llo fez entẽder ao enperador, et mãdoo espir d'aquela saya; et pois que lla tirarõ o enperador tornouse en sua saña et **marauillouse** porque lle diserã que aquela uertude que Pilatus antes avia, era por aquela saya que fora de Ihesucristo (MS 55-56). | et **marauillome** moyto, tu que tâtas terras et tâtas vilas liuraste do poder dos mouros, por que nõ liuraste a mina, porque che faço a saber, que asi coõmo te Deus fezo mais poderoso ca todo los outros rrex da terra, que asi te escolle para liurares a mã terra et o meu camino do poder dos mouros (MS 72). | Et **marauillauãse** os mouros porque viã a gente de França moy boa et moy bẽ vestida et de moy fremosa façe; et sen arma nihã sayan a eles, et rreçebianos moyto onrradamente et cõ grã omildade (MS 74). | Et entõ o caualeiro desapareçeuille, et el espantouse com grã medo, et leuãtouse moy çedo de manã et cõtou a todos o que lle acaçera et todo los da oste **marauillarõse** moyto et falando ontre sy de tã grã cousa, adesora oyrõ moy grãdes braados ãno aer asi coõmo rroydo de leõs et de lobos et de touros (MS 87). | Et eles quando esto virõ **marauillarõse** moyto de tã fremoso miragre, et cortarõ as lanças por apar do tarreo; et das rrayzes que ficarõ, naçerõ pertegas de que se fezerõ moy grãdes aruores que ainda oje estan en aquel lugar, et som moytas delas freyxos (MS 89-90). || **CSMI** [1]. O qual, quando oieu, foi mui **maravillado** et foise con elles ao dõto lugar (CSMI II.2.10.11).*

Ⓢ: XIII

Ⓣ: **maravillar(se)**

↳: maravillar(se)

marrar[1] (< *marra* + *-ar*) *vbo.* ‘fallar, errar’

marrar [1]: *MS [1]. Et Rrulan meteu mão a espada, et en coyndando de matar, marroo, et doulle ãno caualo et partio por meo (MS 119).*

⊙: XIII

↳: -

↳: marrar

mēaçar [1] (< *mēaçã* + *-ar*) *vbo.* ‘facer ameazas’

mēaçar [1]: *CSM [1]. E com' eu ei oydo, | estes maos judeus, / que mataron meu Fillo | como falsos encreus, / meaçan de queimaren | a carn' e estes meus / ossos, pois for passada; | un deles mio contou (CSM 419.55-58).*

⊙: XIII

↳: ameaçar

↳: ameazar

mentar [3] (< *mente* + *-ar*) *vbo.* ‘traer á mente’

mentar [3]: *LP [3]. el con pavor non mi o ous'a mentar, / eu, amiga, non o posso rogar. (LP 63,46). | el con pavor non mi o ous'a mentar, / eu, amiga, non o posso rogar. (LP 63,46). | el con pavor non mi o ous'a mentar, / eu, amiga, non o posso rogar. (LP 63,46).*

⊙: XIII

↳: amentar, enmentar

↳: mentar

mercear(se) [1] (< *mercé* + *-ar*) *vbo.* ‘conceder mercé’

mercear(se) [1]: *CSM [1]. Quando viu o marido | que cobrara seu sen / sa moller e que era | ja guarida mui ben / daquela mortal ravia, | deu loores poren / aa Virgen bēeyta, | que se quis merçear (CSM 372.35-38).*

⊙: XIII

↳: amercearse

↳: mercearse

mesturar [5] (< *mestura* + *-ar*) *vbo.* ‘xuntar, remexer’

mesturar [5]: *AT [1]. Outrossi as cantigas, come o disse, <podem> fazer em rimas longas ou breves ou en todas mesturadas (AT V.2.1-2). || CSM [4]. E ontr' o al que soub' adevyar, / foy o feito da dona mesturar; / e disse que llo queria provar, / en tal que fosse log' ela queimada (CSM 17.30-33). | mesturado (CSM 95.20-25). | Ond' avẽo en agosto | un dia que nuveado / se levantou muit' escuro | e con torvon mesturado, / e vĩa mui correndo, | ond' el foi muit' espantado / e diss' “Ay, Santa Maria, | a mia vĩa me guardade (CSM 161.17-20). | E tornaron-ss' a seu dono | dizendo que ss'alegrasse, / e a sortella lle deron, | mais que os non mesturas[s]e (CSM 369.40-41).*

⊙: XIII

↳: misturar

↳: mesturar

mesurar [1] (< *mestura* + *-ar*) *vbo.* ‘facer mesura’

mesurar [1]: *LP [1]. —Amiga freiosa e mesurada, / non vos digu'eu que non pode seer / voss'amigo, pois om'è, de morrer, (LP 25,7).*

⊙: XIII

↳: -

↳: mesurar

murar [1] (< *muro* + *-ar*) *vbo.* ‘cercar con muro’

murar [1]: *MS [1]. Todas estas terras et lugares et vilas et çidades, delas sen batalla et delas por batalla et por grãde sabedoria todas forõ sojugadas do moy noble Calrros et metu[d]as so o seu senorio saluo Luçerna, que agora chamã Borroas, que he [en] Valverde, que era entõ moy bẽ murad[a] et moy forte (MS 79).*

⊙: XIII

↳: -

↳: murar

nevar [1] (< *neve* + *-ar*) *vbo.* ‘cubrir de neve’

nevar [1]: CSM [1]. *Quand' aqueste feito soube | o poboo dos Romãos, / vëeron a aquel logo | muit' a guisa de crischãos, / os ñus dando dñeiros, | outros metend' y as mãos, / e deitaron os cimentos | ben per u nevou Deus Padre (CSM 309.65-68).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: nevar

Ⓞ: nevar

nojar [1] (< *nojo* + *-ar*) vbo. 'desagradar'

nojar [1]: LP [1]. *Os trobadores e as molheres / de vossos cantares son nojados (LP 97,3).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: nojar

Ⓞ: nojar

novelar [1] (< *nova* + *-(el)ar*) vbo. 'informar, dar novas'

novelar [1]: LP [1]. *—D'estes privados non sei novelar / se non que lhes vejo mui gran poder (LP 94,20).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓞ: novar

omeziar [1] (< *omezio* + *-ar*) vbo. 'culpado de homicidio'

omeziar [1]: CSM [1]. *El muit' omeziad' era | e senpr' apos el andavan / aqueles seus ãemigos, | porque mata-lo cuidavan; / mas un dia que o soo | eno camño achavan, / a el correr-se leixaron, | dando mui grandes braados (CSM 233.10-13).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: omeziar

Ⓞ: omeziar

peitear [1] (< *peite* + *-ar*) vbo. 'pentear'

peitear [1]: LP [1]. *E outro meio filhou | e peiteá-lo mandou, (LP 18,10).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: peitear

Ⓞ: peitear

penar [3] (< *pena* + *-ar*) vbo. 'sufrir ou sentir pena'

peãr [3]: CSM [3]. *Que mais de çen mil maneiras as almas peavan / dos judeus, que as cozian e pois ar assavan / e as fazian arder assi como tições, / e queimando-lle-las barbas e pois os grinões (CSM 85.47-50). | E pois foi apoderado / de ssa alma, muit' irado / foi ao fogo privado / pola y pãr des en (CSM 111.41-44). | Desto direi un miragre, onde gran façanna / fillaredes, que a Virgen fezo en Espanna / dun ome que de diabos hũa gran conpanna / levavan pera pãren con os descreudos (CSM 119.6-9).*

penar [18]: LP [17]. *Madre, passou per aqui un filho d'algo / e leixou-m'assi penada, com'eu ando: (LP 47,12). | Madre, passou per aqui quen non passasse / e leixou-m'assi penada, mais leixasse: (LP 47,12). | Dizia la ben talhada: / agora viss'eu, penada, (LP 117,2). | A ben talhada dizia: / penada, viss'eu un dia (LP 117,2). | Ca, se o viss'eu, penada, / non seria tan coitada, (LP 117,2). | Penada, se o eu visse, / non á mal que eu sentisse, (LP 117,2). | "Ai estornhinho do avelanedo / cantades vós e moiro eu e peno: / e d'amores ei mal", (LP 14,9). | Ca, se el me adussesse / o que me faz penad'andar, (LP 110,3). | Maior guarda vos deron ca soian, senhor, / e viv'eu mais penado por vós e ei maior (LP 15,2). | penado, penado. (LP 18,31). | penado, penado. (LP 18,31). | penado, penado. (LP 18,31). | Vou-m'eu, fremosa, pera'l-rei: / por vós, u for, penad'irei (LP 117,7). | Vou-m'eu a la corte morar: / por vós, u for, ei a penar (LP 117,7). || CSM [1]. Poi-lo ouveron fillado, / quisérano y matar; / mais, polo fazer penado / viver, foron-lle tal[] ar / a lingua ben na garganta, | cuidando-[o] cofonder, / porque nunca mais da Virgen | fosse loor compõer (CSM 156.13-18).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓞ: penar

perfiar [3] (< *perfia* + *-ar*) vbo. 'discutir acaloradamente'

perfiar [3]: LP [1]. *e, por que os vi ambos perfiar, / cheguei-m'a el e dixi-lhi logu'i: (LP 30,16). || CSM [2]. Os do batel a remar / se fillaron sen tardar / per sse da*

7. Dicionario de afixos do galego medieval

nav' alongar / e fugir dos escarmentos, / de que oyran falar, / dos que queren perfiar / sen aver acorrimentos (CSM 33.39-45). | *O judeu a perfiar / começou e disse: "Non / podó Deus nunca entrar / en tal logar per razón; / ca o que foi enserrar en ssi quantas cousas son, / como ss' enserraria?"* (CSM 108.30-36).

☉: XIII

☪: -

☩: porfiar

perigoar [7] (< *perigo* + *-ar*) *vbo.* ‘**correr perigo, naufragar**’

perigoar [7]: CSM [6]. *E con coyta d' arribar, / ssa vea foron alçar, / e tera foron fillar / con pavor e medorentos; / e enton viron estar / aquel que perigoar / viran enos mudamentos* (CSM 33.47-53). | *ESTA É DE CÓMO SANTA MARIA PARECEU NO MASTE DA NAVE, / DE NOITE, QUE YA A BRETANNA, E A GUARDOU QUE NON / PERIGOASSE* (CSM 36.1-3). | *COMO HÛA MOLLER PERIGOOU NO MAR, E TRAGIA UN FILLO / PEQUEÑO NOS BRAÇOS; E FEZE-LA MARIA PER CIMA DAS / AGUAS ANDAR DE PE, ASSI COMO YRIA PER UN MUI BON CHÃO* (CSM 236.1-3). | *perigoado* (CSM 267.3-4). | *Hũa nave periguada* | *andava, com' aprendi, / pelo mar en gran tormenta, / e quanta gent' era y / estaban en mui gran coita; / e, assi com' eu oý, / a nav' era ja quebrada* (CSM 313.21-24). | *ESTA É COMO SANTA MARIA GUARDOU HÛA NAVE / QUE NON PERIGOASSE NO MAR* (CSM 339.1-2). || MS [1]. *Et logo por la uertude de Deus et por la ajuda de Santiago a naue começou a perigoar cõ grãde tenpestade* (MS 185).

☉: XIII

☪: perigar

☩: perigar

perlongar [3] (< *perlongo* + *-ar*) *vbo.* ‘**estenderse ao longo de**’

perlongar [3]: CSM [1]. *Des oge mais quer' eu trobar / pola Sennor onrada, / en que Deus quis carne fillar / bẽeyta e sagrada, / por nos dar gran soldada / no seu reyno e nos erdar / por seus da sa masnada / de vida perlongada, / sen avernos pois a passar / pero mort'*

outra vegada (CSM 1.3-12). || CT [2]. *os gregos nõ o perlongarõ mayns* (CT 96.3). | *nõ perlongemos mayns este pleito* (CT 30.6).

☉: XIII

☪: -

☩: perlongar

pobrar [11] (< *pobro* + *-ar*) *vbo.* ‘**poboar, establecerse**’

poblar [2]: CSM [1]. *Esto foi en aquel ano | quando o mui bon Rei gãou, Don Fernando, a Capela | e de crischãos poblou; / e sa moller morar en Conca, | enquant' el foi acolá* (CSM 256.10-13). || CSMI [1]. *Et porquanto a Espana ainda non avia conosemento algũu da fe de Jhesu Christo, a como quer que ende en vida viera predicar o santo Apostollo et non podera converter salvo hũu, segun diz o mestre Belet, ca era poblada et senorada a terra porlos gentiis* (CSMI II.2.1.1-4)

pobrar [9]: CSM [6]. *Do Algarve, que gãou / de mouros e nossa ffe / meteu y, e ar pobrou / Badallouz, que reyno é* (CSM A.9-12). | *Dun mercador que avia | per nome Colistanus, / que os levass' a Bretanna, | a que pobrou rei Brutus; / e entrou y tanta gente | que non cabian y chus, / de mui ricos mercadores | que levavan grand' aver* (CSM 35.40-43). | *El morava en Besanço, | que agora é chamada / Costantinopla a grande, | que de Costantin pobrada / foi; mais ant' os gentiis | a guardavan asconduda-* (CSM 196.17-20). | *Ca entendeu ben que Cadiz | mais toste pobrad' [ouves[s]e / mas temendo que o mouro | por engano o fizesse, / non lles quis responder nada | foi en mui maravillado* (CSM 328.75-77). | *Estes dous anos avia, | ou ben tres, que gaannara / Xerez e que o castelo | de crischãos ben pobrara; / pero a vila dos mouros | como y estava leixara, / e avẽo que por esto | a ouvera pois a perder* (CSM 345.16-19). | [C]OMO SANTA MARIA DO PORTO SE VENGOU DOS / COS[S]ARIOS DO MAR QUE ROUBAVAN OS OMEES QUE / VIIN[N]AN POBRAR EN AQUELA SA VILA (CSM 379.1-3). || MS [1]. *et os françeses nõ quiserõ pobrar en Galiza lles pareceu terra montanosa et braua* (MS 128). || CSMI [2]. *O qual fezera et provara Ilia, filla de*

hũu principe rei de Troia, a qual fugira con el rei Theneo, seu marido, da destroiçon de Troia, e viera pobrar o dito lugar chamado Ilio (CSMI II.2.3.4-6). | Et algũus dezian que lle chamase Iria, por Iriem que asenoriava o dito [lugar]; et outros dizian que lle chamasen Iliã, porla filla do principe, rei troiano, que o primeiramente pobrara; et outros dizian que lle chamasen Bisria, porque era sita ontre dous rios, he a saber: o rio de Saar et o rio da Ulla (CSMI II.2.3.13-16).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

Ⓦ: poboar

querelar(se) [4] (< querela + -ar) vbo. ‘incriminar, calumniar’

querelar(se) [4]: LP [1]. *Martin Gil, un omen vil / se quer de vós querelar: (LP 30,19). || CSM [2]. Querelando-sse, com’ apres’ ei, / os demões da Madre do Rey / dos Ceos en como vos eu direi: / “Esta nos fará dest’ ome partir” (CSM 109.30-33). | Que lle disse sse verdade | era o que querelava / aquela moller mesquinna (CSM 392.25-26). || CSMI [1]. Et en este tempo, don Diego Pelaez, que era ja libre da prijon del rei, oida a morte do obispo Dalmacio et sabido en como o dito don Diego Gelmeriz era vicario por tempo et non obispo, foise ao papa: con grandes clamores se querelou en como injustamente fora preso et, contra dereito, tirado de seu obispado de Santiago et suplicou ao papa que o restituise (CSMI V.5.6.1-5).*

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

Ⓦ: querelar(se)

raviar [3] (< rabia + -ar) vbo. ‘ter ataques de rabia’

raviar [3]: CSM [3]. *E porend’ iũu ome bõo, Don Mateus, / qu’ en Estre[moz] mora, proug’ assi a Deus / que raviou mui fort’, e os parentes seus / alá o levaron, ca muit’ ameude (CSM 223.15-18). | COMO SANTA MARIA DE TERENA GUARIU DO[U]S FREYRES / DO ESPITAL QUE RAVIAVAN (CSM 275.1-2). | [C]JOMO VÊO HÛA MOLLER DE NEVRA, QUE*

RAVIAVA, A SANTA / MARIA DO PORTO, E APARECEÇEU-LLE SANTA MARIA DE NOIT’ / E GUAREÇEU-A (CSM 372.1-3).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: raibar

Ⓦ: rabiar

razõar [15] (< razon + -ar) vbo. ‘argumentar’

razoar [1]: CSM [1]. *Dix’eu: “Pastor, sodes ben razoada, / e pero creede, se vos non pesar, / que non est’oj’outra no mundo nada, (LP 116,29).*

razõar [14]: LP [2]. *E vej’a muitos aqui razõar / qu’è a mais grave coitade sofrer (LP 147,17). | -doado / m’è de as eu razõar, / pois-las non ei a provar-; (LP 18,26).*

|| CSM [12]. *Pois esto disse, chamar mandava / San Mercurio e disse-ll’ assi: / “Juyão falsso, que rezõava / mal a meu Fill’ e peyor a mi, / por quanto mal nos ele buscava / dá-nos dereyto del ben aly / du vay ontr’ os seus, en que fiava, e sei de nos ambos vingador” (CSM 15.95-102). | Santiago diss’: “Atanto façamos: / pois nos e vos est’ assi rezõamos, / ao joyzo vaamos / sa que non á par, / e o que julgar façamos / logo sen alongar” (CSM 26.83-88). | E ameude veer / a ya muit’ e catar; / pois fillava-ss’ a dizer / ontre ssi e rezõar / que non podia creer / que Deus quisess’ encarnar / nen tomar / carn’ en moller (CSM 46.34-41). | Estas loores e outras | a Santa Maria dando / muitas de noit’ e de dia, | foi-sse-ll’ o tempo chegando / que avia d’aver fillo; | e enton sse foi chorando / para a ssa majestade, | e como quen sse razõa (CSM 55.35-38). | E daquest’ oÿ contar / que avẽo a Merlin / que ss’ ouve de rezõar / con un judeu alfaqui[n] / que en tod’ escoça par, / como disseron a mi[n], / de saber non avia (CSM 108.6-12). | Ena Groriosa, / e a razõar / mal e soberviosa- / ment’ e desdennar / que era ‘ng[an]osa / muit’ e mentirosa / sa fe e dultosa / e sen prol tẽer; / e tal revoltosa / cous’ e enbargosa / e d’ oir nojosa / non é de caber (CSM 192.46-57). | Muito deveria / ome sempr’ a loar / a Santa Maria / e seu ben rezõar (CSM 300.2-5). | Razõa-la ben, sen falla, / devemos, ca nos razõa / ben ante Deus, e padrõa / é noss’ e por nos traballa; / e baralla / e contralla / o dem’, e faz-lo estar / que non valla / nemingalla / nen nos possa mal buscar (CSM*

7. Dicionario de afixos do galego medieval

300.28-37). | Chamando “Santa Maria, | Madre do bon Rey Jesu, / porque vejo dos meus ollos | [mui] bēeyta sejas tu; / e pois m’este ben feziste, | quanto me for mester, u / teu Fillo sever julgando, | queyras por mi **razōar** (CSM 362.49-52). | Ond’ aveo que un dia | seus omees do alcayde, | estand’ ant’ [el, **razōavam** / daquela moller, dizendo | que a tiinna[n] por louca, | e mui’ [ende posfaçavan (CSM 369.23-24). | Porque os **rezōavan** | por malditos as gentes (CSM 411.30).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: razoar

redrar [1] (< redror + -ar) vbo. ‘arredar, apartar’

redrar [1]: CSM [1]. Que deu hũa voz tan grande, | que quantos estavan y / o oyron; e a terra | tremeu, segund’ aprendi, / e a omagen tan toste | **redrou** seu Fillo de ssi, / e perdeu fremosura | e tornou descoorada (CSM 164.26-29).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: redrar

Ⓢ: redrar

remar [8] (< remo + -ar) vbo. ‘impulsar por medio de remos’

remar [8]: LP [6]. E cercaron-mi as ondas do alto mar, / non ei i barqueiro, nen sei **remar**: (LP 98,1). | Non ei i barqueiro, nen sei **remar** / morrerei fremosa no alto mar: (LP 98,1). | Per ribeira do rio / vi **remar** o navio, (LP 83,10). | Per ribeira do alto /vi **remar** o barco, (LP 83,10). | Vi **remar** o navio; / i vai o meu amigo, (LP 83,10). | Vi **remar** o barco; / e vai o meu amado, (LP 83,10). || **CSM [2].** Os do batel a **remar** / se fillaron sen tardar / per sse da nav’ alongar / e fugir dos escarmentos, / de que oyan falar, / dos que queren perfiar / sen aver acorrimentos (CSM 33.39-45). | Enton mui toste **remaron** e da nave s’ alongaron, / e ao porto chegaron, / u a viron sãa estar (CSM 112.45-48).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: remar

rimar [9] (< rima + -ar) vbo. ‘formar rimas’

rimar [9]: AT [6]. Mais en todo jamais da cobra quieserem fazer iguaes, pero as maneiras deven ser as de ir todas com’em os da<s> outras cantigas: devem pôer **rimadas** e iguaes, porque d’outra guisa non poderiam caber no som que bem fosse (AT IV.1.10-13). | Porque alguns trobadores, pera mostrarem moor mestria, meterom, en sas cantigas que fezeron, una palabra que nom **rimasse** com as outras, e c<h>amam-lhe “palavra perduda” (AT IV.2.1-3). | E esta palabra deve ser <de> moor mestria: ou er pode meter senhas palabras en cada cobra, que **rimem** ùas outras, ou, se er quiser, en cada cobra de senhas rimas (AT IV.2.7-9). | E se for a cantiga de mestria, deve a finda **rimar** com a prestumeira cobra; e se for de refram, deve de **rimar** com o refram (AT IV.4.7-9). | Pero convem que, como as meter, que assi as faça **rimar** longas com longas e curtas <com curtas> (AT V.2.15-16). || “que a cobra **rimava** en un lugar”; / e diss’el: -Pois por que **rimou** aqui? (LP 2,22). | nunca cantar igual fez nen **rimou**, / ca todos os seus cantares eu sei. (LP 2,22). || **CSM [1].** O ome bõo, que aquesto veer / foi en vison, mui[o] ouve gran prazer; / des i começou seu cantar a fazer / **rimado** segund[o] el soube mellor (CSM 307.40-43).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: rimar

sedar [1] (< seda + -ar) vbo. ‘cortar, tallar’

sedar [1]: CSM [1]. [C]OMO SANTA MARIA DO PORTO GUAREÇEU UN OME D’ŪA / PEDRADA MUI GRANDE DE QUE NUNCA CUIDARA A GUAREÇER, / CA TIINA A TELA **SEDADA** E TORNOU-SE PARALITICO, E / GUAREÇÉ-O SANTA MARIA (CSM 385.1-4).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: asedar

Ⓢ: sedar

seençar [1] (< seenço + -ar) vbo. ‘manter silencio’

seençar: —*Se mi a poserdes, tal vo-la porrei, / que a sençades ben ata o cuu.* (LP 30,34).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: silenciar

selar [4] (< *sela* + *-ar*) vbo. ‘pór a sela en’

selar [4]: LP [4]. *Vede la frol do pinho, / valha Deus! / selad'o baiozinho* (LP 25,4). | *Vede la frol do ramo, / valha Deus! / selad'o bel cavalo* (LP 25,4). | *Selad'o baiozinho, / valha Deus! / treide-vos, ai amigo,* (LP 25,4). | *Selad'o bel cavalo, / valha Deus! / treide-vos, ai amado,* (LP 25,4).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: enselar

Ⓢ: selar

segurar [2] (< *seguro* + *-ar*) vbo. ‘tornarse seguro ou estábel’

segurar [2]: LP [1]. *que da ren que mais amei, / d'aquela me segurades* (LP 111,3). || **CSM [1].** *Poderia-vos de dur / dizer as grandes dōas / que aquel Soldan de Sur / deu y, ricas e bōas; / demais foy-os segurar / que non fosse corrudo / o reino, se Deus m'anpar, / e foi-lle gradeçudo* (CSM 28.131-138).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: asegurar

Ⓢ: segurar

senhorar [1] (< *senhor* + *-ar*) vbo. ‘tornarse señor’

senorar [1]: CSM I [1]. *Et porquanto a Espana ainda non avia conosecemento algũ da fe de Jhesu Christo, a como quer que ende en vida viera predicar o santo Apostollo et non podera converter salvo hũu, segun diz o mestre Belet, ca era poblada et senorada a terra porlos gentiis* (CSM I II.2.1.1-4).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: asenhorar, senhorear, asenhorear

Ⓢ: senhorar

sermōar [1] (< *sermon* + *-ar*) vbo. ‘predicar, botar sermōns’

sermōar [1]: CSM [1]. *E ele v̄eo sen leer / e começou mui ben a sermōar; / e ela, tanto que o foi veer, / connoçé-o, ca Deus llo quis guisar* (CSM 261.21-24).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: sermoar

Ⓢ: sermoar

sinalar [7] (< *sinal* + *-ar*) vbo. ‘indicar’

sinalar [7]: CSM [7]. *Mas un dia sinaado / en que Deus quis encarnar, / o convento foi levado / de comer, e a rezar, / se fillaron ben provado / por aa eigreja passar / con sei «Miserete mei»* (CSM 88.56-62). | *E desto contado / per mui de grado / será e mostrado / que a que nos guía, / a mui Preciosa, / fez miragre sinaado, / come poderosa* (CSM 195.7-13). | *Enton lle respos o Papa: | “Outro tal sonn’ ei sonnado, / e ben é que atendamos | aquel dia sinaado; / e quando virmos a neve, | ponnamos logo recado / como seja a eigreja | feita, do Fill’ e do Padre”* (CSM 309.55-58). | *E mentr’ assi estava, | deron-lle por consello / que a Santa Maria, | que éste noss’ espello, / de Tocha o levasse, | e esto per concelllo, / ca Deus y mostraria | miragre sinaado* (CSM 315.40-43). | *Ca nos non acorr’ en dia | sinaado nen en ora, / mais sempre en todo tempo | d’acorrer no-nos demora / e punna en todas guisas | como non fiquemos fora / do reino de Deus, seu Fillo, | ond’ é Reña alçada;* (CSM 322.5-8). | *Outorgara d’acaba-la, | per como eu apres’ ey, / a un tempo sinalado | que [lle] posera el Rey; / mais fazer nono podera, | como por verdad’ achei, / se a Virgen desta guisa | non lle foss’ ajudador* (CSM 356.31-34). | *Outrosi cavaleiros / e as donas onrradas, / loores mui grãadas / deven per eles dadas / seer, e mercēe[i]ros / e demais deanteiros / en fazer sinaadas / cousas e mui preçadas / por ela, que contadas / sejan, que verdadeiros / lles son e prazenteiros, / ca serán perdōados / porende seus pecados, / e guardados d’errança* (CSM 409.66-79).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: assinalar

Ⓢ: sinalar

sobejar [3] (< *sobejo* + *-ar*) vbo. ‘ter sobexo, sobrar’

sobejar [3]: LP [3]. *e por én vivo coitada / con gran coita **sobeja** (LP 25,48). | mais Deus, que sab'a **sobeja** / coita que m'ela dá, veja (LP 25,15). | e pois ei coita **sobeja**, / praza-vos ja que vos veja (LP 25,122).*

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

↳: sobexar

telhar [1] (< *telha* + *-ar*) vbo. ‘recubrir de tella’

telhar [1]: LP [1]. *e pois ir logo a casa madeirar / e telhá-la; e, pois que a **telhar**, (LP 6,3).*

Ⓜ: XIII

Ⓝ: entelhar

↳: tellar

topar [5] (< *top* + *-ar*) vbo. ‘ir de encontro, chocar’

topar [5]: CSM [5]. *Tan tost' aquela s' espertou / e foi-ss; e na rua **topou** / cona outra, que sse deitou / ant' ela e disse: “Malvaz (CSM 68.39-42). | E el fazendo assi, / **topou** con seus ãemigos | en meogo dun gran val (CSM 121.22-23). | COMO SANTA MARIA GUARECEU A UN DONZEL, FILLO DŪA / BŌA DONA DE BRIEYÇON, QUE YA EN ROMARIA A SANTA MARIA / D'ALBEÇA E **TOPOU** CON SUS ËEMIGOS NA CARREIRA, E / SACARON-LLE OS OLLOS E CORTARON-LLE AS MÃOS (CSM 146.1-4). | E pois aquest' ouce dit' e | sa oraçon acabada, / compriu ben sa romaria; | e depois aa tornada / **topou** en seus ãemigos, | que lle tñian ciada, / mas veer nono poderon, | ca non quis a josticeira (CSM 213.56-59). | E caeu ben do mais alto; | e en caendo chamou / a Virgen Santa Maria, | que o mui taste livrou: / ca pero que da cabeça | sobelos cantos **topou**, / assi o guardou a Virgen | que sol non se foi ferir (CSM 249.26-29).*

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

↳: topar

tormentar [5] (< *tormento* + *-ar*) vbo. ‘someter a tormento, torturar’

tormentar [5]: LP [1]. *Senhor genta, / mi **tormenta** / voss'amor en guisa tal, / que **tormenta** / que eu senta / outra non m'é ben nen mal, (LP 71,4). || **CSM [3].** *Fogo, u mais de mil vozes oyu / d' omes e muitos tormentar y viu; / e con med' a poucas xa lle partiu / o coraçõn, e chamou: Sennor, val (CSM 58.35-38). | E do fogo tan mal / eran **tormentados**, / deste de San Marçal, / e assi queimados / que os nenbros todos de tal tempestade / avian de perder, esto foi verdade (CSM 134.13-18). | Ca aquel ora que mente | jurando pelo seu nome, / tal ora é juygando | que o diabo o **tormente** e o dome, / ca diabos son monteyros | de Deus, segund' Escritura (CSM 392.5-8).**

Ⓜ: XIII

Ⓝ: atormentar

↳: tormentar

trasladar [2] (< *traslado* + *-ar*) vbo. ‘mudarse dun lugar para outro’

traladar [1]: CSM [1]. *E daquest' un miragre | mui fremoso direi / que fez Santa Maria, | per com' escrit' achei / en un livr', e d'ontr' outros | **traladar-o** mandei / e un cantar en fige | segund' esta razon (CSM 284.5-8).*

trasladar [1]: CSMI [1]. *Enno qual, en suma se conten que o santo padre por reveerncia do apostollo Santiago, cujo corpo he sepultado enna egleja de Conpostella, segun ten et creen a egleja ocidental, por reverencia do apostollo Santiago, do qual foi **trasladada** a Egleja de Iria en Conpostella et sacada de subjeiçon da metropolitana, e Egleja de Bragãa, et santo membro da Egleja de Roma (CSMI VI.6.5.38-42).*

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

↳: trasladar

travar [12] (< *trave* + *-ar*) vbo. ‘agarrar, pegar’

travar [12]: CSM [12]. *E u passavan ant' hũa capela / de San Pedro, mui' aposta e bela, / San James de Compostela / dela foi **travar**, / dizend': “Ai, falss’*

*alcavela, / non podes levar (CSM 26.62-67). | Dizend' aquest' o menyo, | o fog' en el salto deu, / e travou log' en sa madre, | dizendo: "Ay eu, ay eu!" (CSM 53.30-31). | E levantou-sse domjogo | e foi **travar** mui correndo / log[o] en hũa baesta | que andava y vendendo / un corredor con seu cinto | e con coldre, com' aprendo, / todo chõ de saetas; | e võo-ll' en malandaça (CSM 154.16-19). | "Demais, non levades arma | e ydes en cos, / e com' os mouros son falsos, | quiça **travaran** de vos; / o porend' ao castelo | nos queremos tornar-nos" (CSM 185.45-47). | O poboo parou mentes | que foss' u soya yr / preegar e dizer missa; | e poi-lo viron partir / de preegar enas festas | e de cantar, referir / llo foron muito as gentes | e porend' en el **travar** (CSM 206.30-33). | E el con gran despeito **travou** | dela, e ameude / chamou ela: "Madre de Deus, | valla-m' a ta vertude; / a meu mal non queiras catar, | mais o teu ben m'ajude / e os grandes miragres teus, | que o dem' an vençudo (CSM 237.54-57). | Esto diss' o prest' e foi-ss'; e | o demo võo **travar** / eno jogar que vos dixe, | e assi o apertou (CSM 238.57-58). | E filló-o pela mão | mui mans' e mui sen affan / e levou-o perant' eles; | e ben creede de pran / que ome non falou nada | nen fezeron adaman / sol de ll' en ele **travaren**, | e perderon a coor (CSM 245.75-78). | Assi raviando fillavan-ss' a **travar** / de ssi ou d'outros que podian tomar, / e por aquesto fóronos ben liar / de liadura forte descomunal (CSM 275.15-18). | Onde foi hũa vegada | que un rei sigo tragia / hũa omagen mui bela | da Virgen Santa Maria, / por que Deus muitos miragres | demonstra[va] cada dia, / en que foi **travar** un falsso | frade que en Deus non cree (CSM 297.25-28). | E **travando** dela cuidou-a forçar; / mais proug' a Deus [e] non pod' acabar, / ca foi-ll' escapar / e fogind' á eigreja sse collya (CSM 317.25-28). | E colleu tal antollança | polo fazer entender, / que con todos contendia; | e macar ll' yan dizer / que en ben se soltaria, | non llo queria creer, / ant' ya **travar** en muitos, | e dos panos lles tirar (CSM 337.10-13).*

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

Ⓦ: trabar

trebellar [10] (< *trebelho* + *-ar*) vbo. 'fornicar'

trebellar [10]: LP [5]. *Todos andan **trebellando** / - estes con que vós soedes / **trebellar**- e vós chorando; / por Deus, e que dem'avedes? (LP 2,21). | Pela ribeira do rio salido / **trebelhei**, madre, con meu amigo: (LP 83,9). | ca non dórmio de noite, con pavor, | ca me **trebelha** sempre ao lüar. (LP 120,10). | Que demo o fezo tan trebellador, / por sempre migo querer **trebellar**? (LP 120,10). || CSM [5]. E desto fezo a Santa Reynna / gran miragre que vos quero contar, / u apareceu a hũa menya / en un orto u fora **trebellar**, / en cas de seu padr' en hũa cortynna / que avia ena vila d' Arraz (CSM 105.7-12). | Est' avia un seu fillo | que amava mais ca ssi; / e un dia **trebellando** | andava, com' aprendi, / encima diu sobrado | muit' alt', e caeu daly / de costas, cabeça juso, | e foi caer ena cal (CSM 282.16-19). | E mandava-lle que fosse | pela claustra **trebellar** (CSM 353.34). | Pero esta outras cousas | muitas e bõas fazia / **trebellando** e saltando, | onde gran prazer avia / aquel Rei; e por aquesto | atan gran ben lle queria / que tiia que fezera | Deus en dar-lla gran mercee (CSM 354.15-18). | E tal promessa com' esta, | como quer que pequeninna / foss', assi proug' aa Virgen, | que dos çeos é Reynna; / fez que o moço pedisse | de comer, e foi aginna / guarid' e **trebellou** logo | conos outros moçelinos (CSM 389.35-38).*

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

Ⓦ: trebellar

viduar [2] (< *vidua* + *-ar*) vbo. 'tornarse viúvo/a'

viduar [2]: CSMI [2]. *Et enton el rei don Afonso, querendo defenir estas cousas et proveer aa dita Egleja de Santiago de pastor de que estava **viduada**, et porlas grandes gueras [de] moitos que destroian a terra, enviou seus mesajeiros con dous canonigos de Santiago ao papa apoer calumpnias et crimes contra o bispo don Diego Pelaes (CSMI V.5.6.7-10). | A egleja que recebiiste, a qual as de reger porla graça de Deus, porque moito tenpo foi **viduada** et carente de pastor, he quasi destroida et desconssollada, porende debes a traballar, por que enla totalas cousas sejan ordenadas*

7. Dicionario de afixos do galego medieval

et dispostas a serviço de Deus, segun custume da santa Egleja Romana, constituindo ende cardeaes, presbiteros et diaconos que dignamente posan sostéer o regemento ecclesiastico, cada hũu en seu oficio et

que sabean governar a serviço et onra da Egleja de Santiago (CSMI VI.6.3.18-23).

⓪: XIII

Ⓜ: eniuvar

Ⓜ: viuvar

7.3.2.2. Sufixo <-ear/-ejar>

cartear [1] (< *carta* + *-ear*) *vbo.* ‘corresponderse por carta’

cartear [1]: CSMI [1]. *Et Almeçor carteousse con el rei Veremundo et con o dito conde don Rodrigo, et disolles, se con sua ajuda podesen cobrar o reino, que lles darian gran multitudie de pagãos et moitas joias et requizas (CSMI IV.4.12.3-6).*

⓪: XV

Ⓜ: cartear

Ⓜ: cartear

donear [1] (< *dona* + *-ear*) *vbo.* ‘cortexar’

donear [1]: LP [1]. *Os d'Aragon, que soen donear, / e Catalães con eles a perfia, / leixados son por donas a lidar, (LP 24,1).*

⓪: XIII

Ⓜ: -

Ⓜ: donear

franquear [1] (< *franco* + *-ear*) *vbo.* ‘facere franco, liberar’

franquear [1]: CSMI [1]. *Et entonces el rei, et a raina et os infantes deron grandes dadivas et joias, asi à santa sée e iglleja como aos bispos, et coutaron et franquearon o santo lugar et o bispo et clerigos da dita sée (CSMI IV.4.3.8-10).*

⓪: XIII

Ⓜ: franquear

Ⓜ: franquear

guerrear [2] (< *guerra* + *-ear*) *vbo.* ‘facere guerra’

guerrear [2]: LP [1]. *ten con eles amor, e non / poss'eu con tantos guerrear (LP 97,30). || CSMI [1]. Et porlo pecado que contra el fezeron, vieron cen nabes armadas de normanos a Galiza, et guerrearon por tres anos et destroiron a terra por aquel pecado que fezeron contra o santo obispo Atheulfo; en tal guisa que matavan et captivavan homes, et molleres et os moços pequenos (CSMI IV.4.2.27-31).*

⓪: XIII

Ⓜ: guerrear, guerrear

Ⓜ: guerrear

guerrear [6] (< *guerra* + *-ejar*) *vbo.* ‘guerrear, combater’

guerrear [6]: LP [2]. *E des oi-mais non pod'el saber ren / de mia fazenda, se non devinhar, / pois el assi quer migo guerrear! (LP 152,11). | mais ora quer ir moiros guerrear / e quer consigo a velha levar, (LP 2,23). || CSM [4]. E dest' avẽo assi / como vos quero contar / dun mouro, com' aprendi, / que con ost' en Ultramar / grande foi, segund' oý, / por crischãos guerrear / e roubar, / que non eran percebudos (CSM 46.7-14). | A este soldan chamavan | per seu nome Bondouar, / que Egipto e Alapa | avia a seu mandar / e Domas e a Camela; | e porende guerrear / queria sempr' a crischãos | e fazer-lles muito mal (CSM 165.10-13). | O maestre Don Gonçalvo | Eanes de Calatrava, / que en servir Deus en mouros | guerrear se traballava / e porend' aquela torre | muito combater mandava, / e outrossi Don Affonso | Telez, de que ei falado (CSM 205.47-50). | Pera guerrear or mouros | d'Españ' e os africãos (CSM 385.11).*

⓪: XIII

⤵: guerrear

↪: guerrexar

pecejar [2] (< peza + -ejar) vbo. ‘despedazar’

pecejar [2]: CSM [2]. *Demais lles mandou que aquelas espadas / con que o mataran fossen pecejadas / e cintas en feitas, con que apertadas / trouxessen as carnes per toda Cezilla (CSM 19.40-43). | Ca o masto foi britado / e o temon pecejado, / e os da nave sen grado / sayron en por escapar (CSM 112.25-28).*

⌚: XIII

⤵: despezar

↪: pecexar

pedrejar [1] (< pedra + -ejar) vbo. ‘tirar pedras’

pedrejar [1]: CSM [1]. *Os mouros, quand’ esto viron, | todos grandes vozes [deron / que logo a pedrejassen, | e muitas pedras t[r]ouxeron / e tiraron-lle de preto, | mas ferir nona poderon; / enton ouveron acordo | que fosse logo queimada (CSM 215.35-38).*

⌚: XIII

⤵: pedrear

↪: pedrexar

pelejar [9] (< pelo + -ejar) vbo. ‘batallar, combater’

pelejar [4]: LP [1]. *ca, se peleja sobr'ela ouver, / o arcebispo, voss'amigu'e meu, (LP 18,37). || CSMI [2].* *Et estando para pelejar, vieron a concordia (CSMI II.2.5.3). | Porende confortate, et levantate et todos que contigo son et fais dizer misas, et confessar et comungar todos, et sal a pelejar con os mouros que te téen cerquado (CSMI IV.4.7.33-35). || MS [1].* *Et era tã santo ome que a jente d'aquela terra pelejauã hũus cõ os outros para tãjer o fio da sua vestidura (MS 19).*

pellejar [5]: CSMI [5]. *Et avido diso o dito consello, juntou todas suas gentes, quantas eran, para tomar armas et para pellejar, et foi a Majara et dende a hũu lugar que dizen Alvella (CSMI IV.4.7.17-18). | Et vieron tantos mouros que non avian conto et pellejaron con el rei (CSMI IV.4.7.20-21). | [...] Et eu irei ante as asses et ante ti con estas armas et pellejarei por ti,*

et Deus te dara vitoria de todos enemigos. » (CSMI IV.4.7.35-36). | Et foi cousa verdadeira que os christiaãos, como os mouros, viian corporalmente pelejar o apóstollo Santiago (CSMI IV.4.7.48-49). | Et estonces o fillo del rei, don Sancho, que tiiña o señorío de Tolledo por el rei, amousse con gran parte da caballaria et saeu da cibdade para correr con os mouros, et começou a pellejar mui de regeamente con elles (CSMI VI.6.13.5-7).

⌚: XIII

⤵: -

↪: pelexar

prazentear [2] (< prazente + -ear) vbo. ‘louvar, adular’

prazentear [3]: CSMI [3]. *nen ar digo por vos prazentear, / mais por que dig'a verdade, senhor, (LP 125,6). | E mha senhor, quen vos nunca viu, ten / que vos loei por vos prazentear (LP 125,36). | -aquesto posso ben jurar, / senhor, e non mentir poren- / ca non vos vou prazentear. (LP 125,50).*

⌚: XIII

⤵: -

↪: pracentear

preitejar [1] (< preito + -ejar) vbo. ‘rendir preito’

preitejar [1]: CSM [1]. *Este rogo lle fezera / muitas vezes e dissera, / u el preitejado era / por moravidis tallados (CSM 83.45-48).*

⌚: XIII

⤵: preitear

↪: preitexar

rabejar [1] (< rabo + -ejar) vbo. ‘coller polo rabo’

rabejar [1]: LP [1]. *Ûu galguilinho vil, / que ùa lebor, de mil, / nona filhasse, / mais rabejasse e ladrasse. (LP 18,25).*

⌚: XIII

⤵: -

↪: rabejar

senorear [2] (< *senhor* + *-ear*) *vbo.* ‘**tornarse señor**’

senorear [2]: CSMI [2]. *En este tempo senoreavan dous reis a Galiza, he a saber: rei Miro a Lugo et rei Arriamiro a Bragãa* (CSMI II.2.4.1-2). | *O qual rei*

Arreamiro dende a tres anos se finou, et el rei Miro senoreou a Bragãa et sua terra, et toda Galiza (CSMI II.2.4.2-3).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: asenhorear, asenhorar...

↳: senhorear

7.3.2.3. Sufixo <-ecer>

bastecer [3] (< *basto* + *-ecer*) *vbo.* ‘**tornar basto**’

bastecer [3]: CSM [1]. *Enton a Condessa e el Conde changian a gentil / dona, que perderan por trayçon mui sotil / que ll' aquel gaffo traedor fora bastecer* (CSM 5.155-157). || CT [2]. *et basteçerōnos de armas et de beestarias et de dardos et de escudos et de pedras et de tōdaslas cousas que aujã mester* (CT 3.12). | *et basteçerlas emos moy ben de armas et de moyta gēte* (CT 4.25).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: abastecer, abastar, bastir...

↳: bastecer

cousecer [6] (< *cousir* + *-ecer*) *vbo.* ‘**reprender, facer ironía**’

cousecer [6]: LP [4]. *E, meus amigos, quen ben cousecer* (LP 30,12). | *e cousecen-me do que fui dizer / que non queria sen senhor viver*, (LP 94,1). | *Ca vos ouç'ende cousecer*, / *de mi fazerdes tanto mal*, (LP 131,7). | *-Garcia Perez, vós ben cousecer / podedes: nunca de pran foi falir* (LP 54,1). || CSM [2]. *E ar todavia / sempr' estás lidando / por nos a perfia / o dem' arrancando, / que, sossacando, / nos vai tentando / con sabores rafeces; / mas tu guardando / e anparando / nos vas, poi-lo couseces* (CSM 20.19-28). | *Mais pois que sas armas viu e couseçeu / que feridas eran, logo connosçeu / que miragre fora, ca ben entendeu / que d'outra guisa non podia seer* (CSM 63.86-89).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: cousir

↳: cousecer

escarnecer [6] (< *escarnir* + *-ecer*) *vbo.* ‘**tratar ou considerar con escarnio**’

escarnecer [6]: LP [1]. *Ando-lhes fazendo cobras e sões / quanto mais poss'e and'escarnecendo / d'aquestes putos que s'andan fodendo;* (LP 120,16). || CSM [5]. *E cuidaron perecer / todos e aly morrer, / e ouveron a saber / que era Deus despagado / en cuidar escarnecer / aquel logar tan onrrado* (CSM 99.50-55). | *escarneçend'* (CSM 65.110-113). | *Nunca ja pod' aa Virgen | ome tal pesar fazer, / como quen ao seu Fillo | Deus coida escarnecer* (CSM 104.4-5). | [C]JOMO SANTA MARIA GUARECEU UN OME QUE YNCHOU QUE / CIUDOU MORRER, PORQUE ESCARNEÇIA DOS QUE YAN A SA / YGREJA (CSM 244.1-3). | *ESTA É COMO CAEU O PORTAL SOBRE DOS JUDEUS QUE / ESCARNECIAN A UN OME BÕO* (CSM 286.1-2).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: escarnir

↳: escarnecer

escurecer [3] (< *escuro* + *-ecer*) *vbo.* ‘**tornarse escuro**’

escurecer [3]: CSM [3]. *E, segund' eu oy dizer, / hũa mui gran companna / de romeus ar foi guarecer / en hũa montanna, / en que ss' ouveran de perder / con coita estranna, / porque lles foi escurecer / e perderon via* (CSM 49.25-32). | *Eles a busca-lo foron | e chegaron ben alá / aa eigrej', e un deles | lles diss': "Entremos acá; / ca mui taste os crischãos | o fillaron,*

e está / ascondudo na eigreja | pera quand' escurecer (CSM 329.50-53). | *E braadava mui forte, | depenando seus cabelos, / des y os dedos das mãos | non quedaba de torce-los, / e outrossi a seus braços | non leixava de mete-los, / dizendo: "Sen ti, meu fillo, | este mundo m'escurece"* (CSM 331.24-27).

☉: XIII

☪: -

☩: escurecer

gornecer [2] (< *guarnir* + *-ecer*) vbo. 'prover do necesario, abastecer'

gorneçer [2]: *CT* [2]. *et cōmo m[ã] dou ffazer qui[n]ze naues et as gorneçeu de quanto auýan mester (CT 2.3). | et gorneçeoas moy ben de viandas et de quanto mester aujã (CT 2.43).*

☉: XIII

☪: guarnir, guarnecer

☩: gornecer

gradecer [68] (< *grado* + *-ecer*) vbo. 'manifestar gratitude'

gradecer [43]: *LP* [43]. *Vee-lo-ei eu, per bõa fe, / e direi-lhi tan gran prazer / por que el deva agradecer, (LP 7,7). | Que mi Deus deu, e podedes creer / que non ei ren que vos i agradecer. (LP 25,29). | De o veredes agradecer-vo-lo-ei, / ca sabedes quant'á que me serviu, (LP 25,82). | preguntad'e agradecer-vo-lo ei: (LP 63,7). | e os que saben que o diz assi / teen que ei eu que lhi agradecer: / en quant'el diz non lhi gradesqu'eu ren, / ca mi sei eu que mi paresco ben. (LP 63,26). | teen ben quantos me lh'oen loar / que eu muito que lhi agradecer ei: / en quant'el diz non lhi gradesqu'eu ren, / ca mi sei eu que mi paresco ben. (LP 63,26). | pero fazede por mi ùa ren / que aja sempre que vos agradecer: (LP 67,5). | Par Deus, falso, mal se mi gradeceu, / quando vós ouverades de morrer, (LP 85,17). | e muito lho sei agradecer, / mais vedes de que me matou, (LP 85,9). | Dizede-mi quen mi vos fez tardar, / ai meu amigu', e agradecer-vo-lo-ei, (LP 92,1). | Se m'el quer ben, como diz ca mi quer, / el faz guisad'e eu, po-lo fazer, / non lho gradesco e ei que agradecer (LP 127,3). | gradesc'a Deus que mi o fezo veer / e que non ei a vós que*

gradecer. (*LP* 155,10). | gradesc'a Deus que mi o fezo veer / e que non ei a vós que **gradecer.** (*LP* 155,10). | gradesc'a Deus que mi o fezo veer / e que non ei a vós que **gradecer.** (*LP* 155,10). | *Mostrou-mi-o Deus e fez-me gran prazer, sen aver eu a vós que agradecer.* (*LP* 155,10). | *Oi-mais non á ren que mi agradecer / a mi a mui fremosa mia senhor (LP 7,9). | Pois mia senhor de mi non quer pensar, / nen agradecer-mi quanto a servi, / non me quer'eu por én deseparar, (LP 8,5). | porque me fez gran ben querer / quen mi o non á de agradecer. (LP 22,14). | porque me fez gran ben querer / quen mi o non á de agradecer. (LP 22,14). | porque me fez gran ben querer / quen mi o non á de agradecer. (LP 22,14). | e que muito me queixava / d'ela -porque non pensava / de min-, e non gradecia / a Deus qual ben me fazia (LP 27,1). | mais direi-vus ùa razõ: / non lho devia agradecer, (LP 45,2). | E o seu bon parecer, que lh'eu vi, / por meu mal foi, macar lho gradeci. (LP 47,18). | E o seu bon parecer, que lh'eu vi, / por meu mal foi, macar lho gradeci. (LP 47,18). | E o seu bon parecer, que lh'eu vi, / por meu mal foi, macar lho gradeci. (LP 47,18). | Ca ja, entanto com'eu vivo for, / averei sempre que lhi agradecer; (LP 47,26). | se non gran mal, se viver, e por én, / se me der mort', ei que lhi agradecer; (LP 50,8). | a vó-lo devo muit'a agradecer / e a Deus que me vos deu por senhor; (LP 50,10). | Isso mui pouco que oj'eu falei / con mia senhor, gradeci-o a Deus; (LP 70,20). | a sa senhor e lh'a senhor faz ben, / qual d'eles deve mais a agradecer. (LP 71,7). | Que ei mui grande d'esto, mia senhor: / de que me non queredes agradecer / de vos servir, nen de vos ben querer. (LP 72,9). | Muito per dev'a agradecer, / -segund'agora meu cuidar- / a Deus, a quen faz ben querer (LP 78,11). | ja per el ben de mia senhor, / ei muito que lhi agradecer (LP 94,1). | Pois m'esto faz, e matar non me quer, / porqué lh'ei eu tal vid'a agradecer? (LP 97,24). | Tod'est'eu faço e non faço cordura / pois me vós non queredes agradecer. (LP 111,8). | muito per devo a Deus a agradecer / e a servir, enquant'eu vivo for, (LP 114,16). | e de mais Deus vo-lo agradeceria (LP 115,4). | E que sera do que quis mui gran ben / e quer a quen lho non quer agradecer (LP 124,2). | que seu serviço non lhe quer / per nulha guisa*

7. Dicionario de afixos do galego medieval

gradecer. (LP 125,37). | e a Deus devo muit'a **gradecer** / por que mi á esto, senhor, achegado (LP 125,52). | se mi der mort', ei que Lhi **gradecer**, / ca viv'ei coita, pois ei a morrer. (LP 133,4). | se mi der mort', ei que Lhi **gradecer**, / ca viv'ei coita, pois ei a morrer. (LP 133,4). | se mi der mort', ei que Lhi **gradecer**, / ca viv'ei coita, pois ei a morrer. (LP 133,4).

gradeçer [2]: CT [1]. Et el **gradesçullo** moyto (CT 2.21). || **MS [1].** ca moy bẽ me cõpriste o que me as prometido et nõ poderia eu **gradeçer** en nihũ gisa (MS 227).

gradescer [22]: LP [22]. Nostro Senhor lho **gradescas** por mi; / e ora é mia madr'e e mia senhor, (LP 79,1). | E rogo-vos, ai amiga, / que bõa ventur'ajades, / que muito lho **gradescades**, (LP 113,1). | e os que saben que o diz assi / teen que ei eu que lhi agradecer: / en quant'el diz non lhi **gradesqu'eu** ren, / ca mi sei eu que mi paresco ben. (LP 63,26). | en quant'el diz non lhi **gradesqu'eu** ren, / ca mi sei eu que mi paresco ben. (LP 63,26). | teen ben quantos me lh'oen loar / que eu muito que lhi agradecer ei: / en quant'el diz non lhi **gradesqu'eu** ren, / ca mi sei eu que mi paresco ben. (LP 63,26). | Mui'tei, ai Amor, que te **gradescer**, / porque quiseste comigo morar / e non me quiseste deseparar (LP 145,4). | Amor, **gradescote** mais d'outra ren, / des que se foi meu amigo d'aqui, (LP 145,4). | o meu amigo, se mi quer gran ben / non lho **gradescas** e mais d'outra ren / **gradesc'a** Deus eno meu coração (LP 127,3). | Se m'el quer ben, como diz ca mi quer, / el faz guisad'e eu, po-lo fazer, / non lho **gradescas** e ei que agradecer (LP 127,3). | Se m'el quer ben, non lhi quer'eu nen mal, / nen averei que lhi **gradescas** i, / mas quant'oj'eu no meu espelho vi / **gradesc'a** Deus muit'e **gradescas**-lh'al, (LP 127,3). | **gradesc'a** Deus que mi o fezo veer / e que non ei a vós que agradecer. (LP 155,10). | **gradesc'a** Deus que mi o fezo veer / e que non ei a vós que agradecer. (LP 155,10). | **gradesc'a** Deus que mi o fezo veer / e que non ei a vós que agradecer. (LP 155,10). | **gradesc'a** Deus que me faz a maior / coita do mund'aver, por mia senhor. (LP 50,1). | **gradesc'a** Deus que me faz a maior / coita do mund'aver, por mia senhor. (LP 50,1). | **gradesc'a** Deus que me faz a maior / coita do mund'aver, por mia senhor. (LP 50,1). | **Gradesco**-vus

que mi destes senhor / fermosa e de todo ben sabedor; (LP 94,3). | **Gradesc'a** Deus que mi deu tal senhor, / tan de bõo prez e que tan muito val, (LP 94,6). | A Deus **gradesco**, mia senhor / fremosa, que me vos mostrou; (LP 157,1).

gradesçer [1]: CT [1]. Ércoles lles **gradesçeu** moyto a rresposta que en elles achou et rrogoules que o fezessem assý (CT 2.11).

☉: XIII

☪: gracir

☾: gradecer

guarecer [48] (< guarir + -ecer) vbo. 'recuperar a saúde, sanar'

goreçer [1]: CT [1]. mays **goreçeo** a loriga (CT 6.59).

guarecer [40]: LP [36]. Meu amigo, non poss'eu **guarecer** / sen vós, nen vós sen mí; e que sera / de vós? mais Deus, que end'o poder á, (LP 25,46). | Queixa-s'el muito, porque lhi non fiz, / amiga, ben, e diz que á pavor / de m'estar mal, se por min morto for, / poi-lo poss'eu de morte **guarecer**, (LP 60,8). | Ja non posso de morte **guarecer**, / mais, quando s'el tornar por me veer, (LP 63,30). | Dix'eu "oistes?" ja polo guarir / e **guareceu**, mai-la que vos disser / que ama tant'ome outra molher (LP 116,34). | pois camanho temp'á que **guareci**, / seu mandado oi e a non vi. (LP 25,53). | pois camanho temp'á que **guareci**, / seu mandado oi e a non vi. (LP 25,53). | pois camanho temp'á que **guareci**, / seu mandado oi e a non vi. (LP 25,53). | E pois sen vós non posso **guarecer**, / se me matassedes ja, prazer-m'-ia. (LP 45,3). | per bõa fe, de mais non **guarecer**, / pois s'el nunca de min quiso doer (LP 50,6). | Mais pois que ja non posso **guarecer**, / a por que moiro vus quero dizer: (LP 70,13). | de poder eu na terra **guarecer**, / u a cuidass'eu a poder veer (LP 79,37). | Tal que, se a vir, quantas cousas son / eno mundo non mi an de **guarecer** (LP 148,22). | con esta vossa espada, que nunca se trabalhassen / jamais de o guareceren, se o ben non aguilhassen. (LP 18,14). | el assi as gentes ben **guarecer**, / mais vejo-lhi capelo d'Ultramar (LP 2,15). | Paai Rengel e outros dous romeus / de gran ventura, non vistes maior, / **guarecerán** ora; loado a Deus, (LP 2,17). | per que

poderan na lide seer, / ja os quis Deos de morte **guarecer** / per com'agora Paai Rengel diz; / e **guareceron** de morte poren: (LP 2,17). | Orraca Lopez vi doente un dia / e preguntei-a se **guareceria** (LP 2,16). | E disse-m'ela, tod'en jograria: / -São velha e cuid'a **guarecer** (LP 2,16). | E dixelhe: -Gran folia pensades, / se per velhece a **guarecer** cuidades; (LP 2,16). | -Afos'Eanes, est'é meu mester, / e per esto dev'eu **guarecer** (LP 2,18). | E n'outra parte tolheu mias naturas, / en que eu soia a **guarecer** (LP 4,1). || **CSM [15].** ESTA É COMO SANTA MARIA **GUARECEU** O QUE ERA SANDEU (CSM 41.1). | COMO SANTA MARIA **GUARECEU** O MOÇO PEGUREIRO QUE / LEVARON A SEIXON E LLE FEZ SABER O TESTAMENTO DAS / ESCRITURAS, MACAR NUNCA LEERA (CSM 53.1-3). | Tod' essa noite vigia | tev'; e logo **guareceu** / o menyo en tal guisa | que andou ben e correu, / des i foi-sse con ssa madre; | mas atal amor colleu / daquel logar u sãara, | que sse quis log' y tornar (CSM 53.20-23). | O prior e seus frades, / pois que assi acharon / treitos por sas maldades / os ladrões, mandaron / que logo d' i levados / fossen, atravessados / en bestias que trouxeran, / ant' o altar deitados / que y morressen, / ou **guarecessen** / se a Deus prazia (CSM 57.95-104). | COMO SANTA MARIA **GUARECEU** O PINTOR QUE O DEMO / QUISERA MATAR PORQUE O PINTAVA FEO (CSM 74.1-2). | A que serven todo-los celestiaes / **guarecer** ben pode as chagas mortaes (CSM 114.4-5). | COMO SANTA MARIA **GUARECEU** A UN DONZEL, FILLO D'ÛA / BÕA DONA DE BRIEYÇON, QUE YA EN ROMARIA A SANTA MARIA / D'ALBEÇA E TOPOU CON SUS ÊEMIGOS NA CARREIRA, E / SACARON-LLE OS OLLOS E CORTARON-LLE AS MÃOS (CSM 146.1-4). | COMO UN CAVALEIRO **GUARECEU** DE MÃOS DE SEUS ÊEMIGOS / POR HÛA CAMISA QUE CHAMAN DE SANTA MARIA, QUE TRAGIA / VESTIDA (CSM 148.1-3). | A Emperatriz, que non vos era de coraçõ rafez, / com' aquela que tanto mal sofrera e non hũa vez, / tornou, con coita do mar e de fame, negra come pez; / mas en dormindo a Madre de Deus direi-vos que lle fez: / tolleu-ll' a fam' e deu-ll' hũa erva de tal prez, / con que podesse os gaffos todos **guarecer** (CSM 193.60-63). |

Ca enas enfermidades | á ela poder atal, / que as tolle e **guarece** | a quen quer de todo mal, / e outrossi enas perdas | ao que chama val; / e daquest' un gran miragre | vos quer' eu ora dizer (CSM 232.6-9). | E pois a Monpislér vëo | e tan mal adoeceu / que quantos fisicos eran, | cada hũu ben creeu / que sen duvida mort' era; | mas ben o per **guareceu** / a Virgen Santa Maria, | como Sennor mui leal (CSM 235.45-48). | E de tal razon com' esta | avëo hũa vegada / un miragre mui fremoso, | que a Virgen corõada / mostrou cabo Vila-sirga | per hũa mui gran geada, / como **guareceu** de morte | estrãya dous falçõeiros (CSM 243.8-11). | [C]OMO SANTA MARIA **GUARECEU** UN OME QUE YNCHOU QUE / CIUDOU MORRER, PORQUE ESCARNEÇIA DOS QUE YAN A SA / YGREJA (CSM 244.1-3). | ESTA É COMO SANTA MARIA **GUARECEU** EN CORDOVA HÛA / MOÇA D'ÛA GRAND' ENFERMIDADE QUE AVIA (CSM 321.1-2). | Porend' un miragre desta razon / vos direi, que xe valrrá un sermon, / de como **guareceu** un crerizon / Santa Maria, que el foi loar (CSM 404.10-13). || **LT [1].** E a reiña se confortou muito, que logo foi **guarida** e tornada en sua beldade toda (LT I.4-5). || **MS [3].** Et Josep, que era moy sabedor et moyto entêdido despois, que aquilo oeu, entêdeu que lle viera cõ grã prazer que tomara, nêbrou en sua voõtade cõ hũa cousa cõtraria **goreçe** omê da outra et a doença que vem cõ prazer que se perde cõ pesar (MS 40-41). | et o enperador era doente de hũa doença moy grãde, et nõ sabendo o enperador cõmo Pilatus et os judeus matarã Ihesucristo, enviou a Pilatus hũu seu priuado a que diziã Velosiano, que fose quanto podese a terra de Iherusalem, et lle disese que, o mēestre que disera que y andaua, que **goreçia** toda las doores et infirmidades por sua palaura, que llo enviase que o **goreçese** d'aquela infirmitade que avia (MS 52). | et o enperador era doente de hũa doença moy grãde, et nõ sabendo o enperador cõmo Pilatus et os judeus matarã Ihesucristo, enviou a Pilatus hũu seu priuado a que diziã Velosiano, que fose quanto podese a terra de Iherusalem, et lle disese que, o mēestre que disera que y andaua, que **goreçia** toda las doores et infirmidades por sua palaura, que llo enviase que o **goreçese** d'aquela infirmitade que avia (MS 52).

7. Dicionario de afixos do galego medieval

guareçer [5]: CSM [5]. *ESTA É COMO SANTA MARIA FEZ GUAREÇER OS LADRÕES QUE / FORAN TOLLEITOS PORQUE ROUBARAN ÛA DONA E SSA / CONPANNA QUE YAN EN ROMARIA A MONSARRAT (CSM 57.1-3). | [E] enquant' el guareçia, | Don Manuel, seu yrmao, / vëo e foy enfermo; | e pois guarir e foi são, / fillou-sse con seus falções | que mudara no verão / a caçar, que é dos viços | do mundo un dos mayores (CSM 366.20-23). | Outros viinnam per lavraren | e gãar y seu jornal / que lles davan por britaren | pedra ou por fazer cal / ou por lavar na ygreja | da Sennor espirital; / e poren de muitas partes | viinnam y guareçer (CSM 371.20-23). | [C]JOMO VËO HÛA MOLLER DE NEVRA, QUE RAVIAVA, A SANTA / MARIA DO PORTO, E APARECEÇEU-LLE SANTA MARIA DE NOIT' / E GUAREÇEU-A (CSM 372.1-3). | E ena primeira noite | que teve ena ygreja / vigia da Virgen santa, | que sempre bēeyta seja, / de sa enfermidad' ouve | melloria tan sobeja, / que bebeu muita d'auga, | con que guareçeu de morte (CSM 393.30-33).*

guarescer [2]: LP [2]. *E ven Amor logo por me matar, / e non guaresco se per esto non: (LP 70,27). | e rogo-lhi que min oi este mal / me garesca nen m'empare d'Amor; (LP 94,6). | E assi guaresce', à mui gran sazón, / coidando muit', e non sei que fazer; (LP 148,22).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: guarir

Ⓜ: guarecer

madurecer [1] (< *maduro* + *-ecer*) vbo. ‘tornarse maduro’

madureçe [1]: MS [1]. *et ali hu el jaz esta hũa oliueira, et por la grraça do Spiritu Santo, por lo seu dia que he ydus maii, que som quinze dias d'este mes, froleçe aquel dia et **madureçe** o froyto dela, a çidade de Besortom en que ha caualeiros moy fortes que chamã en lingoajeẽ alaraues; Mayorgas insoa, a çidade de Bugia que de custume an seu rrei; Agabila insoa, Goara que he çidade de Barbaria, Meloyda, Ebitia, Formẽtana, Alcolez, Algesia, Almaria, Moneca, Gibaltar, Marroquos, Çeuta que he ãnos estretyos d'Espana onde he o mar verde, Tarifa (MS 77-79).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: amadurecer

Ⓜ: maturecer

riquecer [1] (< *rico* + *-ecer*) vbo. ‘facer ou ficar rico’

rriqueçer [1]: CT [1]. *tã grãdes que o mays couardo do câpo **rriqueçialle** alý ardimento (CT 141.75).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: enriquecer

Ⓜ: enriquecer

7.3.2.4. Sufixo <-entar>

mamentar [1] (< *mama* + *-entar*) vbo. ‘dar leite das mamas’

mamentar [1]: CSM [1]. *Mui gran razon é que sãbia dereito / que Deus troux' en seu corp' e de seu peito / **mamentou**, e del despeito / nunca foi fillar; / poren de sen me sospeito / que a quis avondar (CSM 26.6-11).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

Ⓜ: amamentar

7.3.3. Sufixos adverbiais

7.3.3.1. Sufixo <-mente>

abertamente [2] (< aberta + -mente) adv. ‘de maneira aberta’

abertamente [2]: CSM [2]. *Vida e deserta; / de que será certa / quando vir **aberta-** / **mente** que nascia / hũa deleytosa / rosa; poren sen referta / vaa y goyosa (CSM 195.143-149). | Ca aquestas duas cousas | fazen mui compridamente / gaannar amor e graça | dela, se devotamente / se fazen e como deven; | e assi **abertamente** / parece a ssa vertude | sobre tod’ ome coitado (CSM 205.7-10).*

apertamente [1]: CSMI [1]. *Por revelaçon foi àlgũus homes et persoas de grande auctoridade demostrado; et **apertamente** viian grandes lumes de candeas arder de noite et de dia en hũu monte mui espeso de muitas arvores et silvas, a oito milias de Iria, et que non se apagavan de dia [nin] de noite (CSMI II.2.10.6-9).*

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

↪: abertamente

acordadamente [1] (< acordada + -mente) adv. ‘con acordo’

acordadamente [1]: CT [1]. *Moy passo et moy **acordadamente** aly hu era batalla (CT 193.3).*

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

↪: acordadamente

aficadamente [5] (< aficada + -mente) adv. ‘insistentemente’

afficadamente [2]: CSM [2]. *Quando a abadess’ a | assi falar oyu / tan **afficadamente**, | preguntou-lle que viu; / mas chorando a moça | assi lle recodiu: / “Rogovos que meu fillo | me queredes render” (CSM 251.60-63). | Macar poucos cantares | acabei e con son, / Virgen, dos teus miragres, | peço-ch’ ora por don / que rogues a teu Fillo | Deus que el me perdon / os pecados*

*que fige, | pero que muitos son, / e do seu parayso | non me diga de non, / nen enoo gran juyzio | entre migu’ en razon, / nen que polos meus erros | se me mostre felon; / e tu, mia Sennor, roga-|ll’ agora e enton / mui’ **afficadamente** | por mi de coraçõn / e por este serviço (CSM 401.2-11).*

aficadament [1]: CT [1]. *et rrogouille moyto **aficadament** que lle fosse ajudar (CT 2.23).*

aficadament’ [1]: CSM [1]. *Porende sse loada / é de Santa Eigreja, / esto conven que seja, / pois gran graça sobeja / per ela an gãada / de Deus, per que onrrada / é de quanto deseja, / de que o dem’ enveja / á, e por que peleja / nosco mui’ **aficada-** / **ment’**, e non gãa nada; / ca ela todavia / destrue ssa perfia / e dá-nos del vingança (CSM 409.21-34).*

aficadament[e] [1]: CSM [1]. *E porende, Bêeyta, | te rog’ eu **aficada-** / **ment[e]** que a ta graça | me seja outorgada, / por que a ta merçee | bẽeita mui grãada / aja en este mundo, | e me dés por soldada (CSM 420.71-74).*

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

↪: aficadamente

alongadamente [1] (< alongada + -mente) adv. ‘por moito tempo’

alongadamente [1]: LP [1]. *ei gran pavor de mi fazer levar / coit’**alongadament**’e m’ar matar (LP 97,24).*

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

↪: alongadamente

apostamente [3] (< aposta + -mente) adv. ‘con aliño e compostura’

apostamente [2]: CSM [2]. *E foi log’ a ssa capela, | que se non deteve ren, / e levou-lles a omagen | **apostament’** e mui ben / con mui grandes procissões, | com’ a tal feito conven, / loand’ a que é loada | e debe*

7. Dicionario de afixos do galego medieval

sempre seer (CSM 25.113-116). | *Eles fezerono logo; | e des que foi ben caente, / fillou-s' aquel ome bõo | e non quis outro sergente, / mas el per sy fez as papas | mui ben e **apostamente** / e levou-as en sa mão | de mui bõa voontade* (CSM 335.50-53). || **CT** [1]. *Ouveron suas palauras de rreçebemento moyto apostamente* (CT 51.17).

⊕: XIII

⊖: -

↪: apostamente

ascondidamente [4] (< *ascondida* + *-mente*) *adv.* ‘**ás escondidas**’

ascondidamente [1]: **MS** [1]. —*Eu soo o apostolo Santiago, criado de Ihesucristo et fillo de Zebedeu, et yrmaão [de] Sam Johã Auãgelista, o que Nostro Señor por la sua misericordia escolleu sobre lo mar de Galilea para enviar preegar a sua creêça aos poboos, et o que Erodos mãdou degolar en Iherusalem, cujo corpo agora jaz soterrado **ascondidamente** en Galiza que agora he metuda en poder de mouros a desseruiço de Deus* (MS 71-72).

ascondudamente [1]: **MS** [1]. *chamou **ascondudamente** os tres Rrex Magos* (MS 217).

ascondudamête [1]: **MS** [1]. *Et Calrros bẽ no entẽdeu, et cõ dous mĩll caualeiros foyse a duas legoas da çidade de Ajen, et leixoos y todos **ascondudamête** senõ saseẽta que leouo cõsigo ata hũu monte moy preto da vila, onde a ben podia veer* (MS 93).

ascondudamente [1]: **MS** [1]. *Et Aigolãdo, quando esto vio, el et os outros rreis, os mellores da sua corte, fogirõ de noyte cõ moy grã medo, **ascondudamente** por los canos et por los furados dos muros da vila* (MS 95).

⊕: XIII

⊖: -

↪: ascondudamente

assessegadamente [1] (< *assessegada* + *-mente*) *adv.* ‘**con sosego**’

assessegadamente [1]: **CSM** [1]. *Se tu queres que seja | de tu rezar pagada, / u dizes la saude | que me foi enviada / pelo angeo santo, | di-a **assessegada-** / **mente** e non te coites; | ca certo che dizemos* (CSM 71.45-48).

⊕: XIII

⊖: -

↪: aseseadamente

asinalada[mente] [1] (< *asinalada* + *-mente*) *adv.* ‘**sinaladamente**’

asinalada[mente] [1]: **MS** [1]. *et por nõ averẽ nũhã escusaçõ, enviou a eles os apóstolos et **asinalada[mente]** Santiago, que morou por grã tempo ontre eles, mostraua et preegaua a creêça et os ensinava que fezesem penitẽça* (MS 31-32).

⊕: XIII

⊖: -

↪: asinaladamente

atrevidamente [1] (< *atrevida* + *-mente*) *adv.* ‘**de maneira atrevida**’

atrevidamente [1]: **LT** [1]. *Eles se cometeron de muitas partes muit' **atrevidamente**, assi que ben no cuidaron a desbaratar, mais de guisa coñocian os golpes, que disian que era boo cavaleiro d'armas a maravilla e o máis arrizado e o máis ardido que nunca entr' eles entrara* (LT IX.156-159).

⊕: XIII

⊖: -

↪: atrevidamente

avondadamente [1] (< *avonda* + *-mente*) *adv.* ‘**suficientemente**’

avondadamente [1]: **CSM** [1]. *Quand' o cambiador viu esto, | pediu por Santa Maria / mercee que sse leixasse | do peso, e lle daría / quant' ela do seu quisesse, | per que sempre viviria / ben e **avondadamente*** (CSM 305.70-73).

⊕: XIII

⊖: -

↪: abondadamente

benignamente [1] (< *benigna* + *-mente*) *adv.* ‘**de modo benigno**’

benignamente [1]: **CSMI** [1]. *Et quando os mesajeiros do conde chegaron ao obispo, el os recebeu*

benignamente et oida sua enbaixada, aseentoos consigo aa mesa a comer et fezolles muita onra et, asi como seus familiares, os fezo dormir aquela noite en su acamara por lles fazer onra (CSMI IV.4.13.22-25).

Ⓢ: XIII

Ⓣ: -

Ⓤ: benignamente

boamente [1] (< boa + -mente) adv. ‘de boa maneira’

boa mente [1]: MS [1]. *et eles obedesçã a Calrros et seruiano de moy boa mente en toda las cousas segundo eles mostrauã (MS 136).*

Ⓢ: XIII

Ⓣ: -

Ⓤ: boamente

bravamente [2] (< brava + -mente) adv. ‘de maneira brava’

bravamente [2]: LT [2]. *E o cavaleiro da ponte, que era mui grande e muito arrizado, leixousse ir a Queia tan bravamente como se fosse corisco, e ferio dũa lança curta e grossa de tal golpe que derribou o cavaleiro e o cavalo dessũ sobre la ponte (LT V.87-90). | e Neroveix, quando viu que non queria leixar a passage da ponte, meteu a lança su u braço e foio ferir tan bravamente que lles fes outrossi como a Queia (LT VI.103-105).*

Ⓢ: XIII

Ⓣ: -

Ⓤ: bravamente

brevemente [2] (< breve + -mente) adv. ‘en pouco tempo’

brevemente [2]: CSM [2]. *COMO SANTA MARIA MOSTROU AA MONJA COMO DISSESSE / BREVEMENT’ “AVE MARIA” (CSM 71.1-2). | Que fez esta Virgen santa e Reynna, / que é dos coitados todos meezã; / contar-vo-lo-ei brevement’ e agynna / quant’ end’ aprendi a quen mio á contado (CSM 267.10-13).*

Ⓢ: XIII

Ⓣ: -

Ⓤ: brevemente

canonicamente [1] (< canónica + -mente) adv. ‘segundo o canon’

canonicamente [1]: CSMI [1]. *Et achamos que noso irmão, don Diego Pelaes, obispo que foi de Iria, justa et canonicamente foi amovido de seu obispado (CSMI V.5.6.25-26).*

Ⓢ: XIII

Ⓣ: -

Ⓤ: canonicamente

castamente [1] (< casta + -mente) adv. ‘con castidade’

castamente [1]: MS [1]. *mais viuia cõ sua madre soo moy castamente (MS 201).*

Ⓢ: XIII

Ⓣ: -

Ⓤ: castamente

certamente [6] (< certa + -mente) adv. ‘con certeza’

certamente [4]: LP [2]. *Un tal ome sei eu que perto sente / de si morte chegada certamente; (LP 25,132). | E el se foi certamente, / por que de pran non podia / na terra guarir un dia; (LP 68,3). || CSM [2].* *Mai-lo Papa Cremente / certamente / lle disse: “ Essa ora, / sen demora, / te vai pera Suria (CSM 115.157-161). | Este miragr’ escrito | foy logo mantenen’ e / deu a Santa Maria | graças toda a gente; / e nos assi façamos, | ca ben sey certamente / que é dos peccadores | esforç’ e lum’ avia (CSM 241.94-97).*

certãamente [2]: CSM [2]. *Enton lle diss’ o obade: / “Pois que tu est’ oyd’ ás, / e creo certãamente | que con eles jantarás, / rogo-t’ eu que vaa tigo | comer de tan bo manjar” (CSM 353.86-89). | E se esto que digo | tões por maravilla, / certãamente cree | que te dará Deus filla, / que o que perdeu Eva | per ssa gran pepadilla / cobrar-ss-á per aquesta, | que será avogada (CSM 411.90-93).*

Ⓢ: XIII

Ⓣ: -

Ⓤ: certamente

chãamente [3] (< *chãa* + *-mente*) *adv.* ‘con sinxeleza’

chãamente [3]: *AT* [1]. *Cantigas de maldizer son aquela<s> que fazem os trobadores <contra alguem> descubertamente: e<m> elas entrarám palabras e<m> que queren dizer mal e nom aver<ám> outro entendimento se nom aquel que queren dizer chãam<ente>. E outrossi a todas fazen dizer <†> (*AT* III.6.1-5). || *CSM* [2]. *Quando foi mannã, / daly o sacou / seu dono; e chãa- / mente lle contou / que viu da louçãa / Virgen, que nos sãa / e nos maçãa, / fez perdon aver: / “Porend’ a crischãa, / comprida, cert4aa / lee, e non vãa, / quero mantêr”* (*CSM* 192.137-148). | *Ca a mi de bõa gente / fez vïr dereitamente / e quis que mui chãamente / reinass’ e que fosse rei* (*CSM* 200.9-12).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

Ⓜ: chaamente

compridamente [12] (< *comprida* + *-mente*) *adv.* ‘completamente’

cõplidamête [1]: *MS* [1]. —*Se tu quiseres seer quito cõplidamête d’este pecado* (*MS* 203).

cõplidamente [1]: *MS* [1]. *Et por acabar sua rromaria mais cõplidamente* (*MS* 176).

cõpridamente [1]: *MS* [1]. *Et partiose das cousas d’este mûdo por se chegar mais cõpridamente aos mādados de Deus* (*MS* 208).

compridamente [3]: *AT* [2]. *E por esto convem de vos mostrarmos quaes som as rimas longas ou as breves, pero que todas nom vos podemos mostrar compridamente, porque som muitas e de muitas mane<i>ras: pero que totalas rimas se acabam em estas vogaes, que sejam as prestumeiras, todas som longas, convem a saber: as que acabam no “a” ou no “o”; apó-lo “a” ou o “o” põe-lo “e” ou qualquer das outras vogaes que ponham en cabo da rima pola prestomeira silaba, ela per si* (*AT* V.2.2-9). | *Os erros son tantos – e de tantas maneiras – que os homens podem fazer no trobar, que nom posso falar em todos tam compridamente* (*AT* VI.1.1-3). || *LP* [1]. *possa*

compridamente no seu ben / falar, ca non á, tra-lo seu ben, al. (*LP* 25,99).

conpridamente [6]: *CSM* [5]. *Esta dona maia amava | d’outra ren Santa Maria, / e porend’ en todo tempo | sempre sas oras dizia / mui ben e conpridamente, | que en elas non falia de dizer prima e terça, | sesta, vespervas e nõa* (*CSM* 55.10-13). | *Ca aquestas duas cousas | fazem mui conpridamente / gaannar amor e graça | dela, se devotamente / se fazen e como deven; | e assi abertamente / parece a ssa vertude | sobre tod’ ome coitado* (*CSM* 205.7-10). | *E como quer que falasse | nas outras razões ben, / “Salve Reÿa” sabia | dizer mellor d’outra ren / toda mui conpridamente, | que ren non minguava en, / como lle mostrou a Virgen, | que non ouve conpanneira* (*CSM* 262.30-33). | *De cómo foi este feito | e o non diz, dé-lle Deus / conpridamente sa yra, | e perça lume dos seus / ollos* (*CSM* 318.30-32). | *Eles foron muit’ aginna | e pagaron seus dynneiros | ben e [muy conpridamente / a aquela moller bõa, | e èdiron-ll’ a sortella | d’outro fin, ca [non d’arente, / ond’ a pedra foi vermella; | [e] que[n] quer que [a catasse / por rubi sen nulla dulta | cuydo que [a] juygasse* (*CSM* 369.48-51). || *CSMI* [1]. *Iten, o santo obispo considerando a grande onra en que a Eglleja de Iria fora sublimada et cathedra de tantos santos obispos, ante que o corpo do santo apostollo Santiago fose revellado, et de como agora de toda era destroida et posta en tanta proveza que algũs pouquos clerigos, que ende moravan, partidos do officio clerical, non se dizian ende os officios, salvo enno Avento et enna Coreesma et esto non mui conpridamente, porquanto non avian ende abastança para seu manteemento et vistirio; condolendose moito delo por consello de dez canonigos, por privilegio del rei, fezo ende hũa moi boa eglleja aa onra de Santa Maria con hũu mui grande altar en que poso moitas reliquias, et fezo poer outros dous altares: hũu de San Martino et outro de San Miguell* (*CSMI* VI.6.10.1-10).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

Ⓜ: cumpridamente

comunalmente [5] (< *comunal* + *-mente*) adv. ‘en común, igualmente’

comūalmente [3]: CSM [3]. *e todos comūalmente | a Santa Maria deron / loores, porque son senpre | os seus por ela guardados (CSM 233.52-53). | E por este miragre | deron grandes loores / todos comūalmente (CSM 264.56-57). | Reis e emperadores, / todos comūalmente / a todo seu ciente / deven de bõa mente / dar-lle grandes loores, / ca per ela sennores / son de toda a gente, / e cada ùu sente / dela compridamente / mercees e amores; / e macar peccadores / sejan, a Virgen bõa / mui taste os perdõa, / sen nulla dovidança (CSM 409.36-49).*

comunalmente [2]: CSM [2]. *As donas maravilladas | foron desto feramente / e a aranna mostraron | enton a muita de gente, / e loaron mui’ a Madre | de Deus Padr’ omnipotente, / que todos a[o] sseu reino | comunalmente convida (CSM 222.46-49). | Aquesto viu ben a gente | mui grande que estava, / que toda comunalmente | Santa Maria loava / que tal miragre fezera (CSM 247.36-38).*

Ⓜ: XIII

Ⓤ: -

↳: comunalmente

conhosçudamente [1] (< *conhosçuda* + *-mente*) adv. ‘de maneira coñecida’

connosçudamente [1]: CSM [1]. *Connosçudamente mostra | miragres Santa Maria / en aqueles que a chaman | de coraçõn noit’ e dia (CSM 333.3-4).*

Ⓜ: XIII

Ⓤ: -

↳: coñecidamente

continuamente [1] (< *continua* + *-mente*) adv. ‘seguidamente’

continuamente [1]: CSMI [1]. *Et mais: que oian ende continuamente grandes cantares de angeos (CSMI II.2.10.9-10).*

Ⓜ: XIII

Ⓤ: -

↳: continuamente

corporalmente [1] (< *corporal* + *-mente*) adv. ‘co corpo, de maneira corporal’

corporalmente [1]: CSMI [1]. *Et foi cousa verdadeira que os christiaños, como os mouros, viian corporalmente pelejar o apóstollo Santiago (CSMI IV.4.7.48-49).*

Ⓜ: XIII

Ⓤ: -

↳: corporalmente

cruamente [1] (< *crua* + *-mente*) adv. ‘cruelmente’

cruamente [1]: LP [1]. *Tan cruamente e tan mal / diz que foi ferido enton, (LP 30,19).*

Ⓜ: XIII

Ⓤ: -

↳: cruamente

cruelmente [1] (< *cruel* + *-mente*) adv. ‘de forma cruel’

cruelmente [1]: CSMI [1]. *Et acabada a missa, asi o tomaron como estaba vistido enna vistimenta, et mui cruelmente o levaron ao touro bravo (CSMI IV.4.2.10-11).*

Ⓜ: XIII

Ⓤ: -

↳: cruelmente

deboamēte [2] (< *deboa* + *-mente*) adv. ‘de boa vontade’

deboamēte [2]: MS [2]. *–Ay señor Santiago, que deboamēte eu yria aas tuas oras se podese! (MS 11). | et desque souberõ que nõ tragia senõ o bordom et esportela et hũa saya, diserõ ao ospede que se quisese ou podese que o levase aa igleia et eles que o rreçeberiã d[e]boamēte (MS 12).*

Ⓜ: XIII

Ⓤ: -

↳: deboamente

dereitamente [7] (< *dereita* + *-mente*) adv. ‘directamente’

7. Dicionario de afixos do galego medieval

dereitamente [6]: *LP* [1]. *que outr'ome vivo non sab'amar / dereitamente, ca, por me provar, / veeron outros en min entender, (LP 116,34). || CSM* [3]. *E a Virgen escolleyta / tragia eno meogo / de companna, que dereita- / mente a el vëo logo / e disse-lle: "Sen sospeyta / di-m' hũa ren, eu te rogo, / que de ti saber querria (CSM 132.93-99). | Ca a mi de bõa gente / fez vïir dereitamente / e quis que mui chãamente / reinass' e que fosse rei (CSM 200.9-12). | Ca eno leito jazendo | agynna se foi erger / e falou dereitamente | e começou a dizer: / "Mia Sennora, ben vennades" (CSM 269.31-33). || CSMI* [1]. *Et quando os condes et potestades de Galiza viron que o dito obispo, fillo do dito conde Rui Vaasques, non usava dereitamente como devia, nin era bóo catholico, nin regia ben a egliseja, nin traitava ben o poboo nin os ricos homes da terra, avido seu consello, levantaron por rei a Veremundo, fillo del rei Ordono, varon de bõa vida et santidade, enna era de mill e viinte anos (CSMI IV.4.11.10-14).*

dereytamente [1]: *CSM* [1]. *O cavaleir' a Santaren | se foy dereytamente / e tod' aqueste feit' enton | diss' a toda a gente (CSM 237.119-120). || MS* [1]. *Et hũa ora catando el cõtra o çeo, vio hũu camino d'estrelas que se começaua sobre lo mar de Frisa et ya por ontre Alamana et Ytalia et por ontre França et Aquita[n]ia et ya dereytamente por meogo da Gascona et por Nauara et por Espana , et ya ferir en Galiza en aquel lugar onde o corpo de Santiago jazia ascondudo (MS 71).*

☉: XIII

☪: -

☩: dereitamente

descomunalmente [1] (< *descomunal* + *-mente*)

adv. 'fõra do vulgar'

descomunalmente [1]: *CSM* [1]. *Que ena taverna bebeu / e aos dados perdeu / algu', e poren descreeu / mui descomunal- [...]mente (CSM 72.17-20,22).*

☉: XIII

☪: -

☩: descomunalmente

descubertamente [1] (< *descuberta* + *-mente*)

adv. 'de modo descoberto'

cubertamente [1]: *AT* [1]. *Cantigas de maldizer son aquela<s> que fazem os trobadores <contra alguem> descubertamente: e<m> elas entrarãm palavras e<m> que queren dizer mal e nom aver<âm> outro entendimento se nom aquel que queren dizer chãam<ente>. E outrossi a todas fazen dizer <†> (AT III.6.1-5).*

☉: XIII

☪: -

☩: descubertamente

desguisadamente [1] (< *desguisada* + *-mente*)

adv. 'inxustamente'

desguisadamente [1]: *LP* [1]. *Mais desguisadamente mi ven mal / de quantos Deus no mundo fez nacer; (LP 96,4).*

☉: XIII

☪: -

☩: desguisadamente

desordenadamente [1] (< *desordenado* + *-mente*) **adv. 'de forma desordenada'**

desordenadamente [1]: *CSMI* [1]. *Et medicavan, et andavan en villes vistiduras rasgadas, et enno coro non dizian oras salvo desordenadamente (CSMI V.5.2.10-11).*

☉: XIII

☪: -

☩: desordenadamente

devotamente [3] (< *devota* + *-mente*) **adv. 'con devoción'**

devotamente [3]: *CSM* [2]. *E u estava dizendo / sas oras devotamente, / un mui gran sono correndo / o fillou tan feramente / que caeu; e en jazendo / dormindo viu mui gran gente / que do ceo decendia (CSM 132.85-91). | Ca aquestas duas cousas | fazen mui compridamente / gaannar amor e graça | dela, se devotamente / se fazen e como deven; | e assi abertamente / parece a ssa vertude | sobre tod' ome coitado (CSM 205.7-10). || CSMI* [1]. *Et a raina sua moller quedou enno dito mosteiro, et moi devotamente*

fazia suas orações et esmoldas por el rei (CSMI IV.4.9.7-8).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: devotamente

dignamente [1] (< digna + -mente) adv. ‘con dignidade’

dignamente [1]: CSMI [1]. *A egliseja que recebiiste, a qual as de reger porla graça de Deus, porque moito tempo foi viuada et carente de pastor, he quasi destroida et desconssollada, porende debes a traballar, por que enla totalas cousas sejan ordenadas et dispostas a serviço de Deus, segun custume da santa Egliseja Romana, constituindo ende cardeaes, presbiteros et diaconos que dignamente posan sostéer o regemento ecclesiastico, cada hñu en seu oficio et que sabean governar a serviço et onra da Egliseja de Santiago (CSMI VI.6.3.18-23).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: dignamente

duramente [1] (< dura + -mente) adv. ‘con durezo’

duramente [1]: MS [1]. *”duros golpes cõ ela da”, ou ”duramente cõ ela fere os mouros, ca por nihña gisa nõ pode quebrar, et ante falaçera o braço que a espada (MS 142).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: deboamente

encubertamente [1] (< cruel + -mente) adv. ‘de forma encuberta, en secreto’

encubertament [1]: CT [1]. *estonçe nos armemos todos os mellores et vaamos moyto encubertament (CT 41.39).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: encubertamente

enganosamente [1] (< enganosa + -mente) adv. ‘con engano’

enganosamente [1]: CSM [1]. *Ali u lidaron, / ca ben y mataron / e ar enterraron / aquel que t’ avia / por muit’ enganosa- / mente, e a el tiraron / daquest’ amargosa (CSM 195.135-141).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: enganosamente

esforçadamente [2] (< esforçada + -mente) adv. ‘con esforço, con valentía’

esforçadamente [1]: CSM [1]. *Des que aquest’ ouve dito, | log’ ante toda a gente / sobiu encima da pena, | correndo esforçadamente, / e diss’ a mui grandes vozes: | “Madre daquel que non mente, / val-me, ca tu senpre vales | aos que torto non fazen” (CSM 341.55-58).*

esforçadamête [1]: MS [1]. *Et despois que os caualeiros ouverõ este feicto, voluerõ os cristiãos todos aa lide moyto esforçadamête et tẽedo moyto en pouco o engano dos mouros; et lidarõ cõ eles moy fortemente des la manaa ata o meo dia, et matarõ moytos deles et pero nõ nos poderõ vençer (MS 126).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: esforçadamente

espessamente [1] (< espessa + -mente) adv. ‘abundantemente’

espessamente [1]: CSM [1]. *E poren te rogu’e mando | que digas a esta gente / de Roma que mia eigreja | façan logo mantenede / u viren meant’ agosto | caer nev’ espessamente, / ca aly quer o meu Fillo | Jhesu-Crist, e Deus seu Padre (CSM 309.35-38).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: espesamente

falsamente [1] (< falsa + -mente) adv. ‘con falsidade’

7. Dicionario de afixos do galego medieval

falsamente [1]: CSM [1]. *A alma do meu romeu que fillastes, / ca por razon de mi o enganastes; / gran traizon y penssastes, / e, se Deus m' anpar, / pois falsament' a gãastes, / non vos pode durar* (CSM 26.69-74).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

↳: falsamente

feramente/feramen [11] (< *fera* + *-mente*) adv.
'con fereza'

feramen [2]: CSM [2]. *Quand' esto viu o monge, | feramen s' espantou / e a Santa Maria | mui de rrijo chamou, / que ll' apareceu log' e | o tour' amëaçou, / dizendo: "Vai ta via, | muit' es de mal solaz"* (CSM 47.27-30). | *El avia começado / madodõs e rezado / un salm'; e logo fillado / foi do demo feramen* (CSM 111.36-39).

feramente [9]: LP [2]. *Que feramente as todas venceu / a mocelinha en pouca sazón!* (LP 70,53). | *Dissem'oj'un cavaleiro / que jazia feramente / un seu amigo doente,* (LP 25,33). || **CSM [7].** *Estes foron da cidade | que é chamada Leon / do Rodão, u avia | muy grand' igreja enton, / que ardeu tan feramente | que sse fez toda carvon; / mas non tangeu nas relicas, | esto deveades creer* (CSM 35.15-18). | *Aquel fog' ao monimo | tan feramente coitou / que a per poucas dos pees | os dedos non lle queimou; / e a madre mui coitada | pera Seixon o levou / e chorando mui de rrijo, | o pos ben ant' o altar* (CSM 53.15-18). | *Con sennor, assi dizia, | chorando mui feramente: / "Mia Sennor, eu a ti venno | como moller que se sente / de grand' erro que á feito; | mas, Sennor, venna-ch' a [mente / se che fiz algun serviço, | e guarda-me mia pessõa* (CSM 55.40-43). | *As donas maravilladas | foron desto feramente / e a aranna mostraron | enton a muita de gente, / e loaron muit' a Madre | de Deus Padr' omnipotente, / que todos a[o] sseu reino | comunalmente convida* (CSM 222.46-49). | *Do grand' erro que quisera / fazer, mais que non quis Deus / nena sa Madre, que fera- / mente quer guarda-los seus, / según Lucas e Matheus / e os outros escribir* (CSM 59.89-94). | *Sayu myut' ao moço | sangue pelas orellas, / e quebraron-ll' os braços, |*

ollos e sobrencellas, / e ouve feramente | desfeita-las semellas, / e foi o moço morto | alá jus' u jazia (CSM 241.49-52). | *Começou tan feramente | e engrossar cada vez, / e volvendo-s' as arëas; | des i a noite sse fez, / cona tormenta mui forte, | negra ben come o pez, / demais viian da nave | muitos a ollo morrer* (CSM 313.135-141).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

↳: feramente

finalmente [2] (< *final* + *-mente*) adv. **'por último'**

finalmente [2]: CSMI [2]. *Pero finalmente tanta foi a omilldade et santidade do obispo Dalmacio que o papa, et cardeaes et todo o concilio con grandes preces inpretrou o sequint privilegio da trasladaçon do obispado de Iria en Conpostella et de seeren exenptos os bispados dos bispos de Santiago; et esto con consello dos cardeaes et de trezentos et cinquenta obispos que estaban enno concilio, o qual nunca seus predecessores poderan alcançar* (CSMI V.5.4.22-27). | *Iten, finalmente, gaançou privilegio do papa Pascasio para que as personas et cardeas de Santiago trouxesen mitiras ennas pricições das festas, segun os caedeaa de Roma* (CSMI VI.6.15.5-7).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: finalmente

↳: finalmente

firmemente [1] (< *firme* + *-mente*) adv. **'con firmeza'**

firmemente [1]: MS [1]. *Et todo cristião que creuer bẽ et firmemente de coraçõ et fazer boas obras en quanto poder, verdadeiramẽte seera sobre los rreynos dos Çeos* (MS 114).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: firmemente

↳: firmemente

fortemente [15] (< *forte* + *-mente*) adv. **'de modo forte'**

fortemēte [6]: MS [6]. *que avendo batalla cō meus ymigos foy chaga[do] de hũa seeta ãna perna et começey a enfraqueçer dela moy **fortemēte** que nõ podia auer folga nĩhũa (MS 10). | Et entõ começarõno apredrear moi **fortemēt**, et Santiago acostouse et ficou de geonllos en terra et diso asi: “Rrogote Deus Padre que perdoes a estes este pecado” (MS 28). | Et Vespasiano çercou primeiramente en Judea hũa çidade que avia nome Jonãpara, de que era príncepe et señor Josephus, et defendeuse en ela moi **fortemēte** cõ os seus (MS 37-38). | Et entõ começarõ [a lidar] moy **fortemēte** en gisa que forõ y mortos quoreẽta mill cristiãos (MS 90). | Et desi foyse a França et ajuntou cõsigo moyta jente et volueu a vila d’Agem et çercao et joue sobre ela seys meses, et ao setimo mes pos aos muros dela enjenos et gatas et mãgẽelas et algarradas et castelos feictos de madeira cõ que a cõbatia moy **fortemēte** (MS 95). | Et foy entõ moy grã rroydo, et os cristiãos cometerõnos moy **fortemēte** d’ũu cabo et do outro en gisa que os matarõ todos (MS 113).*

fortemente [9]: LP [1]. *apertá-la **fortemente**, / non lhi valria dizer “jai!”, (LP 63,15). || CSM [1]. O castelo **fortemente** | foi derredor combatudo / e os mouros desfezeron, | ond’ en gran medo metudo / foi o poblo que dentr’ era; | e pois que sse viu vençudo, / colleusse a hũa torre | mui fort’ (CSM 205.27-30). || MS [7]. Et esto da a entẽder aos cristiãos que lidam por la crẽeca de Deus que por nĩhũa gisa nõ deuẽ a a uolver rrosto et asi coũo aqueles porque fogaĩ morrerõ, asi os cristiãos deuẽ a lidar **fortemente** (MS 108). | Et Deus de moy pequena aruore faz moy grãde et moyto alta, et do graõ de triigo que jaz sequo et podre so a terra faz enuerdeçer et creçer et dar froyto, ese tornara todos homẽs, en sua carne meesme, et ãno seu espõritu, viuos ao dia do que tangiã moy **fortemente** (MS 124-125). | Et despois que os caualeiros ouverõ este feicto, voluerõ os cristiãos todos aa lide moyto esforçadamẽte et tẽdo moyto en pouco o engano dos mouros; et lidarõ cõ eles moy **fortemente** des la manaa ata o meo dia, et matarõ moytos deles et pero nõ nos poderõ vençer (MS 126). | Et despoys que a lide foy acabada, segundo avedes oydo, Rrulan estando senlleiro, começou a catar cõtra os mouros, et estaua deles moyto alongado, et achou hũu mouro moy negro, et*

*jazia cãsado ascondudo ãno mõte da lide en que fora, et pre[n]deo et legoo moy **fortemente** a hũa aruore cõ quatro pertegas, et leixoo y legado, et sobio en hũu monte et parou mentes aos mouros et vio que erã moytos (MS 140). | comerçarõ eles a lidar moy **fortemente** et aquel marineiro cristi[ã]o que avia nome Frinoso (MS 184). | pr[ẽ]deo et legoo **fortemente** et meteo en hũu carçere et tomoulle quanto tragia (MS 193). | et começarõ de fugir moy **fortemente** (MS 195).*

⓪: XIII

⓪: -

Ⓒ: fortemente

forçadamente [1] (< forçada + -mente) adv. ‘á forza’

forzadament’ [1]: LP [1]. *Min pres **forzadament’** Amor / e fez-mi amar quen nunc’amou, / e fez-mi tort’e desamor (LP 111,5).*

⓪: XIII

⓪: -

Ⓒ: forzadamente

francamente [2] (< franca + -mente) adv. ‘con franqueza’

francamente [2]: CSM [2]. *E, con tod’ aquesto, dava seu aver tan ben / e tan **francamente**, que lle non ficava ren ; / mas quando dizia aa dona que o sen / perdia por ela, non llo queri’ ascoitar (CSM 16.20-23). | Ant’ abriu sas portas, e seu aver dado / foi mui **francamente** e ben enpregado / por amor da Virgen de que Deus foi nado, / que non lle ficaron sol dous pepiões (CSM 145.25-28).*

⓪: XIII

⓪: -

Ⓒ: francamente

fremosamente [1] (< fremosa + -mente) adv. ‘perfectamente’

fremosament’ [1]: LP [1]. *nen a ela de capar galiões / **fremosament’**, assi Deus mi pardon. (LP 43,4).*

⓪: XIII

⓪: -

Ⓒ: fermosamente

gardadamente [1] (< *gardada* + *-mente*) adv. ‘de maneira gardada’

gardadamente [1]: *AT* [1]. *Dobre é dizer ùa palabra cada cobra duas veces ou mais, mais deven-o meter na cantiga mui **gardadamente**: e convem, como a meterem en ùa das cobras, que assi o metan nas outras todas* (*AT* IV.5.2-4).

Ⓜ: XIII

Ⓢ: -

Ⓣ: gardadamente

graciosamente [1] (< *graciosa* + *-mente*) adv. ‘con graza’

graciosamente [1]: *CSMI* [1]. *As quaes leteras asi el rei como a clexizia et pobóo receberam **graciosamente*** (*CSMI* V.5.6.38-39).

Ⓜ: XIII

Ⓢ: -

Ⓣ: graciosamente

homildosamente [6] (< *homildosa* + *-mente*) adv. ‘con humildade’

humildosamente [1]: *CT* [1]. *moyto **humildosamente*** (*CT* 96.4).

omildosamête [1]: *MS* [1]. *deuẽ seer rreçebudos moy bẽ et moyto **omildosamête*** (*MS* 170).

omildosamente [1]: *CT* [1]. *et alçou moyto **omildosamente** as mãos cõtra o çeo* (*CT* 39.13).

omildosamente [4]: *CSM* [1]. *E des enton a monja | sempre muit’ **omildosa-** / **mente** assi dizia | como ll’ a Piadosa / mostrara que dissesse, | daquesto non dultemos* (*CSM* 71.61-63). || *MS* [3]. *et se teu seõor este pano vise, et o catase **omildosamente**, soo çerto que logo seeria saõo da door que ha* (*MS* 54). | *Et entõ Velosiano leuo a cõsigo a Rroma, et diso ao enperador: –Jhesus, que tu moyto desejauas a veer, Pilatus et os judeus o matarõ a moy grãde torto, et ven aqui hũa moller que traje en hũu pano omayado a sua façe, et diz que se tu o catares et lle pedires merçee moyto **omildosamente**, que logo seeras saõo* (*MS* 54). | *ca aquel que quiser andar en rromaria por meu amor*

*primeiramente lle cõuen que confese moyto **omildosamente** seus pecados*(*MS* 202).

Ⓜ: XIII

Ⓢ: omildosamente

Ⓣ: omildosamente

honestamente [1] (< *honestamente* + *-mente*) adv. ‘de maneira honesta’

honestamente [1]: *CSMI* [1]. *«[...] Asi como tu senpre amaste et onrase a egleja, et non ceses de amar et onrar, rogandote moito de coraçõ que ao dõto noso irmãoo don Diego, obispo, asignes et des lugar en teus reinos en que se posa manteer ben **honestamente** en seu estado pontifical.»* (*CSMI* V.5.6.33-36).

Ⓜ: XIII

Ⓢ: -

Ⓣ: honestamente

honradamente [12] (< *honrada* + *-mente*) adv. ‘con honra’

onradamente [3]: *CSMI* [3]. *Et o papa et os cardeaes non o querian onrar, nin lle quizeran outorgar o paleo; mais tanta foi a omilldade do obispo Dalmacio que aprouve moito ao papa et cardenaes, porlo qual lle foi feita grande onra, et receberamõ **onradamente*** (*CSMI* V.5.4.15-17). | *Entanto que chegou ao mosteiro de Crunego, enno qual o recebeu o abbade con grande onra et pricisson et o aposentou **onradamente*** (*CSMI* VI.6.5.9-10). | *Et el, asi saõo, veeose à cibdade de Sogovea onde estava el rei et a raina, que o receberam mui **onradamente**, et lle mandaron boas poussadas et todo o que lle eran menester* (*CSMI* VI.6.13.15-17).

onrradamête [1]: *MS* [1]. *Et entõ eu Turpyn, arçibispo de Rreens, sagrey moyto **onrradamête** a igleia de Santiago, por mãdado do enperador Calrros, cõ LX bispos* (*MS* 129).

onrradamente [7]: *CSM* [4]. *QUE UN MOURO GUARDAUA EN SA CASA **ONRRADAMENTE*** (*CSM* 46.2). | *mais cras / che darei **onrradamente** mia filla* (*CSM* 125.73-74). | *En leixar teu mõeiteiro u vivias, com’ eu sei, / mui ben e muit’ **onrradamente*** (*CSM* 285.105-106). | *Assi que en este mundo | fez-ll’ acabar o que quis / e morrer **onrradamente** | e morrendo seer*

fis / que a Parais' yria (CSM 292.21-23). || **MS [3]**. *Et marauillauãse os mouros porque viã a gente de França moy boa et moy bẽ vestida et de moy fremosa façe; et sen arma ñhũa sayan a eles, et rreçebianos moyto onrradamente et cõ grã omildade* (MS 74). | *Et diso ao viuo que viesse a sua igleia et disese aos coengos que fosem todos a soter[r]ar moy onrradamente o corpo de aquel seu rromeu* (MS 179). | *Et despois da sua morte soterrarõno ãna igleia moyto onrradamente* (MS 211).
onrradament [1]: CT [1]. *Tu me farás soterrar onrradament* (CT 181,2).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: -

↪: honradamente

justamente [2] (< justa + -mente) adv. 'de maneira xusta'

justamente [2]: CSMI [2]. *Et o conde don Reimundo, varon catolico et discreto, condoleuse da Eglleja Conpostellana que non estava justamente nin ben ordenada, et con consello dos obispos de Lugo, et Mondonedeo, Ourens, et de Tui et de outros señores da eglleja, con bóo desejo de piedade, disolles asi* (CSMI V.5.3.1-4). || *Et achamos que noso irmão, don Diego Pelaes, obispo que foi de Iria, justa et canonicamente foi amovido de seu obispado* (CSMI V.5.6.25-26).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: -

↪: xustamente

lealmente [9] (< leal+ -mente) adv. 'con lealdade'

lealmente [8]: LP [6]. *trob'eu e non per antolhança, / mais por que sei mui lealment'amar; (LP 14,2).* | e por esto perç'eu e os que ben / **lealmente** aman, segundo meu sén. (LP 64,20). | e por esto perç'eu e os que ben / **lealmente** aman, segundo meu sén. (LP 64,20). | e por esto perç'eu e os que ben / **lealmente** aman, segundo meu sén. (LP 64,20). | e por esto perç'eu e os que ben / **lealmente** aman, segundo meu sén. (LP 64,20). | *Porque sol dizer a gente / do que ama lealmente* (LP 94,4). | *u disser que vos serviu lealmente.* (LP 30,10). || **CSM [2]**. *E ele lle contou todo, | de com ele vëera / e*

como lle lealmente | sempre en serviço fereza (CSM 67.77-78). | *En Aragon foi un home | bõo e que grand' amor / aa Virgen sempr' avia, | outrossi a seu senyor / servia mui lealmente; | mas un falsso mezcrador / atant' andou revolvendo, | que o foi con el mezcra* (CSM 177.10-13).

lealment' [1]: LP [1]. *Lealment'ama Joan de Guilhade / e de nós todas lhi seja loado / e Deus lhi dê da por que o faz grado,* (LP 70,48).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: -

↪: lealmente

ligeiramente [8] (< ligeira + -mente) adv. 'con axilidade'

ligeiramête [1]: MS [1]. *daua ela o saquo ao caualeiro por andar mays ligeiramête* (MS 197).

ligeiramente [3]: AT [1]. *Cantigas d'escarneo som aquelas que os trobadores fazen querendo dizer mal d'alguen en elas, e dizen-lho per palabras cubertas que hajan dous entendimentos, pera lhe-lo non entenderen... ligeiramente: e estas palabras chamam os clerigos "hequivocatio" (AT III.5.1-5). || MS [2]. *Et aquel que o primeiro omẽ segundo ja dixee, fez naçer sen cõçebemêto d'outro ome ligeiramente pode fazer naçer o seu fillo, que fose home et que naçese do ventre da Uirgẽe sen semente d'outro omẽ* (MS 124). | *Et estendia cõ as mãos ligeiramente quatro ferraduras de caualo, et ergia moyto agina hũu caualeiro armado que lle sobise en terra ãna palma alto ençima ata a cabeça, sen ajuda da outra mão* (MS 134).*

ligeirament' [1]: CSM [1]. *Jus' a pe dũa figueira, / e ergeu-sse mui ligeira- / ment' e foi-sse sa carreira / dizendo: " Sempre será* (CSM 107.46-49).

ligeiramête [1]: MS [1]. *Et aqueles que bẽ lidan contra os seus iimigos da alma que som os aspiritus malinos que a faze pecar, vençerlos an ligeiramête* (MS 108).

ligeiramen [1]: CSM [1]. *Ond' aquest' avẽo en / que logo s' ergia / a sela ligeiramen* (CSM 153.131-138).

ligeirament [1]: CT [1]. *que sse nõ ouuessen de chegar tãto aa vila que o nõ podiã tomar tã ligeirament* (CT 113.7).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

Ⓜ: lixeiramente

malamente [2] (< mala + -mente) adv. ‘de mala maneira’

malamente [2]: CSM [1]. *E de tal razon com’ esta | vos direi, se vos prouguer, / miragre que fez a Virgen, | que sempre nosso ben quer, / per que ajamos o reyno | de seu Fill’, ond’ a moller / primeira nos deitou fora, | que foi malament’ errar (CSM 353.6-9). || CT [1]. “ferindoos et derribandoos malament” (CT 322.26).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

Ⓜ: malamente

maravilhosamente [3] (< cruel + -mente) adv. ‘de modo maravilhoso’

marauillosamēte [1]: MS [1]. *Et a cubertura que cobre o altar de Santiago he obrado moy marauillosamēte de boas pýturas et debuxaduras de feguras de moytas maneiras (MS 164).*

marauillosamente [1]: MS [1]. *Ela he mayor et mais fremosa ca toda las outras, et he mais marauillosamente obrada (MS 156).*

maravilhosamente [1]: CSMI [1]. *Hedificou o cinballo, en derredor do altar do apóstollo Santiago, de fermosas feguras de ouro et de plata, moi maravilhosamente obrado (CSMI VI.6.6.14-15).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

Ⓜ: maravilhosamente

maiormente [3] (< maior + -mente) adv. ‘especialmente, principalmente’

mayormēte [2]: MS [2]. *E[n]gelero duc d’Aquitania, cō quatro mīll caualeiros, que eran moy sabedores en armas et mayormēte en arquos et en saetas (MS 101). | come[ç]ou a fazer moy grã doo et rrogar aos apóstolos et mayormēte a Sam Pero que o desaprendese do leito et disolle (MS 229).*

mayorment [1]: CT [1]. *mayorment aquel que nũca uj et o tanto cobijçaua a ueer (CT 513.15-17).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

Ⓜ: maiormente

naturalmente [2] (< natural + -mente) adv. ‘de xeito natural’

naturalmente [1]: CSM [1]. “com’ en si **naturalmente** a virgen á piadade / assi naturalment’ ama os en que á caridade” (CSM 335.3-4).

naturalment’ [1]: CSM [1]. “com’ en si **naturalmente** a virgen á piadade / assi **naturalment’** ama os en que á caridade” (CSM 335.3-4).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

Ⓜ: naturalmente

novamente [1] (< nova + -mente) adv. ‘de novo’

novamente [1]: CSMI [1]. *Et el rei Ordonio, despois de moitas batallas et vitorias de mouros que venceu, et muitas provações de villas et lugares que fezo et dous obispados que **novamente** fezo et ordenou; conven a saber: Mondanelo et Leon, et moitas egllejas que restourou et dotou, doente de neumancia se finou en Leon (CSMI IV.4.5.18-21).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

Ⓜ: novamente

ousadamente [1] (< ousada + -mente) adv. ‘con ousadía’

ousadamente [1]: CSM [1]. *Entra no rio e passa | a alen, e acharás / as portas do mōesteiro | sarradas; mas entrarás / per elas **ousadamente** | e na eygreja marrás / e dirás est’ aos frades | todos e ao prior (CSM 245.85-88).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

Ⓜ: ousadamente

primeiramente [32] (< primeira + -mente) adv. ‘en primeiro lugar’

primeiramēte [5]: MS [5]. *Et porque el era moi cōprido de santidade, despois que Nostro Señor sobio*

aos ceos, derõlle os apóstolos por onrra que disese misa ontre eles **primeiramẽte** en Iherusalem, ante que fose ordenado en bispo (MS 22). | Et porque Josephus era mellor ca eles, queriano **primeiramẽte** matar por aver Deus deles mays çedo misericordia (MS 38). | Et d'este miragre que virõ erã moi ledos, et entõ tallarõ as lanças por fondo et jũtarõ densũu et entrarõ **primeiramẽte** ãna lide, et matarõ moytos mouros, et aa çima forõ y mortos (MS 97). | Et cõ dereito estas son prinçipaes, que asi coũo estes apóstolos pasarõ todo los outros en graça et en onrra, asi aqueles lugares en que eles preegarõ, hu jazẽ os seus corpos, deuẽ seer mais onrrados de dereito ca todo los outros do mũdo, et cõ dereito a igleia de Rroma he **primeiramẽte** mais onrrada porque a sagrou et onrrou San Pedro prinçep dos apóstolos por a sua preegaçõ et por lo seu sange que y espargeu quando o matarõ, et por lo seu corpo que y jaz (MS 131). | Os mẽestres que a **primeiramẽte** edificarõ a igleia de Santiago (MS 168).

primeiramente [25]: LP [4]. Par Deus, senhor, mui mal me per matou, / quando vus eu **primeiramente** vi, (LP 47,21). | U a **primeiramente** vi / mui fremosa, se eu d'ali / fogisse e non ar tornasse i, (LP 72,17). | ben como se os viss'eu aquel dia / **primeiramente**, punho de lhis fogir; (LP 104,11). | que mi a tive de-la sazõ / que eu **primeiramente** vi, (LP 151,19). || MS [9]. Et Vespasiano çercou **primeiramente** en Judea hũa çidade que avia nome Jonãpara, de que era prinçep e señor Josephus, et defendeuse en ela moi fortemẽte cõ os seus (MS 37-38). | Et despois que o rrey Eroles mãdou matar en Iherusalem, trouxerõ o corpo del os diçipolos por mar a Galiza, onde el fora enviado a preegar **primeiramente**, segundo ja oystes (MS 70-71). | Et as cidades et vilas que y cõquereu son estas: **primeiramente** Viseu, Lamego, Duuũa, Coynbra, Lugo, Orense, Padron, Tui, Mondanedo et Bragãa arçibispado, a çidade de Santa Maria de Gimaraes (MS 76). | Et a primeira aze dos mouros começou **primeiramente** a batalla et foy vençuda, et desi hũa peça dos mouros quiserõ acorrer a aqueles et foro vẽçudos (MS 113). | Et a outra mais onrrada he a de Santiago porque ontre todo los apóstolos foy mais onrrado en dygnidade et en onestidade apos San Pedro, et he priuado ontre todo los outros apóstolos

porque rreçebeu **primeiramente** martyro ca eles, et foy coroa, ãna igleia de Nostro Señor, esto a sua igleia he moyto onrrada porque a tornou a creẽça por sua preegaçõ et a sagrou soterrãdo y o seu corpo santo, et aynda agora a onrra moyto por moytos miragres que y fez sen cõto (MS 131-132). | Et a terçeyra igleia apos estas mais onrrada, he a de Efeso, porque San Johã Auãgelista diso en ela, ante todo los bispos que el fezera por las outras idades, que y erã ajuntados, a que el chamaua anjeos ãno Apocalise, **primeiramente** o Avãgeo (MS 132). | Et a dos viinte mĩll vẽo **primeiramente** ferir sobre los cristiãos, et os cristiãos voluerõ a eles et lidarõ des la manã ata ora de terça (MS 138). | ca aquel que quiser andar en rromaria por meu amor **primeiramente** lle cõuen que confese moyto omildosamente seus pecados (MS 202). | et aprendeo deles o tenpo en que lles **primeiramente** apar[e]sçera a estrela (MS 217). || CSMI [3]. Aquí se começa hũu brebe trautadillo de cómo **primeiramente** foi feita et hedificada lla eglleja de Iria, su vocabullo de Santa Eolalie et de San Martiño, et como, per quen foi feito o bispado, et qual foi o primeiro bispado et que terras et señorios lle deron enno concilio de Bragãa (CSMI I.1.1.2-6). | Et algũus dezian que lle chamase Iria, por Iriem que asenoriava o dũto [lugar]; et outros dizian que lle chamasen Ilia, porla filla do prinçipe, rei troiano, que o **primeiramente** pobrara; et outros dizian que lle chamasen Bisria, porque era sita ontre dous rios, he a saber: o rio de Saar et o rio da Ulla (CSMI II.2.3.13-16). | Et feita asi dũta eglleja, enna era de novecentos et dez et sete, consegraron a dũta eglleja os seguintes (os) obispos: **primeiramente** Sisinando, obispo do dũto lugar, Nauste de Coimbra, Luca de Saragoça, Argemiro de Lamego, Gomando da Garda, Theodomiro de Viseu, Jacobo de Aureense (CSMI IV.4.3.5-8).

primeirament' [1]: LP [1]. Don Foan, de quand'ogano i chegou / **primeirament'**e viu volta e guerra, (LP 18,13).

primeyrament [1]: CT [1]. que o vaamos logo ferir **primeyrament** (CT 3.42).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: -

↪: primeiramente

quitamente [2] (< *quita* + *-mente*) adv. ‘enteiramente, lealmente’

quitamente [2]: CSM [2]. *Mas ponan-mi en gëollos, | e que lle den o anel, / ca dela tiv’ eu o reyno | e de seu Fillo mui bel, / e sã seu quitamente, | pois fui cavaleir novel / na ssa eigreja de Burgos | do mõeiteiro reyal* (CSM 292.81-84). | *A nos que somos seus / quitamente sen al / dela, porque de Deus / é Madre que nos val / quand’ errar / e peccar / per nos[s]a folia / ymos, ar / perdõar / nos faz cada dia* (CSM 380.30-39).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

↳: quitamente

regeamente [4] (< *régea* + *-mente*) adv. ‘fortemente’

regeamente [3]: CSMI [3]. *Et enton os bandalos, et sublingos et ungos, que eran senores da terra, pugnaron regeamente contra elles, mais os godos venceron et fezeron cruel guerra et morte, entanto que os bandalos, sublingos et ungos leixaron a terra et se traspasou a maior parte deles África* (CSMI II.2.2.5-8). | *Iten, despois desto a tres anos, os mouros vieron a cerquar a Tolledo et combateronno mui de regeamente —os ardarves—, et destroiron os arrabaldes et mataron moitos caballeiros et nobres homes* (CSMI VI.6.13.1-3). | *Et estonces o fillo del rei, don Sancho, que tiiña o señorio de Tolledo por el rei, amousse con gran parte da caballaria et saeu da cibdade para correr con os mouros, et começou a pellejar mui de regeamente con elles* (CSMI VI.6.13.5-7).

rregeamente [1]: MS [1]. *—Et seëdo ja desasperado para morte, chamey Santiago et en chamãdo o nome del sayome a seeta tã rregeamente por la orella coño se saysse entõ da beesta* (MS 3).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

↳: rexeamente

religiosamente [1] (< *religiosa* + *-mente*) adv. ‘con vida religiosa’

religiosamente [1]: CSMI [1]. *Et despois senpre viveu religiosamente et fiiuceu sua vida en paz* (CSMI IV.4.5.16-17).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

↳: relixiosamente

ricamente [2] (< *rica* + *-mente*) adv. ‘con riqueza’

ricamente [1]: CSM [1]. *Onde foi a hũa Pasqua | mayor, que Deus resorgiu, / que el Rey fez sa omagen | da Virgen; e poi-la viu / ben feita e ben fremosa, | ricamente a vestiu / e sobr’ o altar a pose, | e fez monjas y viür* (CSM 295.32-35).

rricament [1]: CT [1]. *Et sabede que ýan moy rricament gornidos* (CT 5.12).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

↳: ricamente

saborosamente [3] (< *saborosa* + *-mente*) adv. ‘con sabor’

saborosament [1]: CT [1]. *Et era home de bõo entẽdemento et falaua tã ben et tã saborosament que o amauã todos quãntoslo vijã* (CT 77.5).

saborosamente [2]: CSM [2]. *E tirõ-o do castelo | e disse-lle saborosa- / ment’ : “A Rocamador vai-te | e passa ben per Tolosa”* (CSM 158.22-23). | *Pela mão a foy fillar | a Virgen groriosa, / ao camõ a levou, | des i mui saborosa- / mente a cofortou; enton | diz: “Non sejas queixosa, / ca serás salva por que é | ja o demo batudo”* (CSM 237.84-87).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: saborosamente

↳: saborosamente

santamente [3] (< *santa* + *-mente*) adv. ‘en santidade’

santamente [3]: CSMI [3]. *Et tornando ao proposito, en tempo dos ditos reis foron os bispos de Iria, os que aqui dira: Romano XI, Agustino XII, Honorato XIII, Uncelle XIII, Cresconio XV°, Baula XVI°, Guerdulfo XVII°, Sisanando XVIII°, Ildulfo XIX°; os quaes viveron*

moi santamente (CSMI II.2.9.11-15). | *Enna Egleja de Santiago foron quatorze os obispos et tres regedores que a tiveron por tenpos fasta o bispo don Diego Gelmeriz, que foi o ultimo bispo et o primeiro arçobispo, o qual a regeu et governou moi santamente, según que adiante seera dito* (CSMI IV.4.1.1-3). | *Et en esto durou quatro anos, ennos quaes o dito don Diego Gelmeriz regeu moi bem et mui santamente a egleja et terras et obispado de Santiago* (CSMI V.5.6.5-6).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: santamente

↳: santamente

sanhudamente [1] (< *sanhuda* + *-mente*) adv. ‘con sanha’

sanudamente [1]: MS [1]. *Leixouse a yr moy sanudamente ao leito et quisoo entornar et tomar a palma et deitala en terra* (MS 229).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

↳: sanudamente

seguramente [5] (< *segura* + *-mente*) adv. ‘con seguranza, certamente’

seguramēte [1]: MS [1]. *Et ela lles diso: –Meus fillos, comede seguramēte que meu fillo he, et o trouxe ãno ventre et ja del comĩ, et ño queirades del auer mayor piadade ca sua madre, ñe vos espantar mais que eu que soo moller, ca se uos a vos vençer o nojo ou doo que del avedes, comelo ey eu todo, que comi ja a outra metade* (MS 43).

seguramente [4]: LP [4]. *Vedes, frefosa mia senhor, / seguramente o que farei: (LP 47,31). | pois d'esto são sabedor, / segurament', u non jaz al, (LP 47,31). | Desejand'eu vós, mia senhor, / seguramente morrerei; (LP 78,7). | Dixi-lh'eu: -Seguramente / comeu praga por praga. (LP 25,33).*

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

↳: seguramente

senlleiramente [1] (< *senlleira* + *-mente*) adv. ‘en solitario’

senlleiramente [1]: MS [1]. *Et este senlleiramente ontre os outros apostolos por la sua santidade, que era moi grãde, leixauano os judeus entrar en Santa Santorum que era o lugar mais santo ñe mais onrrado que eles avian segundo sua lee* (MS 21).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

↳: senlleiramente

simplemente [2] (< *simple* + *-mente*) adv. ‘de modo simple’

simplemente [1]: CSM [1]. *E dest' oyd' un miragre | de que vos quero falar, / que mostrou Santa Maria, | per com' eu oy' contar, / a ñus romeus que foron | a Rocamador orar / como mui bõos crischãos, | simplement' e omildosos* (CSM 159.5-8).

simpemente [1]: CSM [1]. *Ca enquant' el os gẽollos | ficav' e “Ave Maria” | dizia [mui simpemente / aa Virgen, de Deus Madre, | contra el sse levantava, | [veendo-a essa gente* (CSM 151.40-41).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

↳: simplemente

sinaadamente [1] (< *sinaada* + *-mente*) adv. ‘de xeito sinalado’

sinaadamente [1]: CSM [1]. *Demais sinaadamente | nas grandes enfermidades / de doores e de cuitas | acorre con piadades* (CSM 356.10-11).

Ⓢ: XIII

Ⓤ: -

↳: sinaadamente

solamente [5] (< *sola* + *-mente*) adv. ‘só

solamente [3]: MS [2]. *Conta Josepho que por la morte d'este Santiago foy destroyda a çidade de Iherusalem et [o] senorio dos judios, et ño tã solamente por la morte de Santiago, mais por la morte de Ihesucristo, segũdo que el diso andando en este mũdo* (MS 31). | *ño avera por ospede solamente o rromeu* (MS 170). || **CSMI [1].** *Et demais que fazia exenpto ao bispo de Santiago et seus subcessores que non fosen subjectos nin fosen sufraganos, salvo tan*

7. Dicionario de afixos do galego medieval

solamente da *Eggleja de Roma et do papa* (CSMI V.5.4.36-38).

solament' [1]: CMS [1]. CSM [1]. *Daquesto foron mui maravillados / quantos das terras y foron juntados, / que solament' os fios defumados / non viron do veo, nena pintura* (CSM 39.30-33).

solament[e] [1]: CMS [1]. *Entraron enton os frades | nas matinas, e tafur / cuidaron enton que era | e entrara per algur; / e maravillosos eran, | ca solament[e] un mur / ali entrar non podia, | pero fosse furador* (CSM 245.105-108).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: soamente

solemnemente [1] (< *solemne* + *-mente*) *adv.*
'con solemnidade'

sollenpnemente [1]: CSMI [1]. *Et enno segundo dia celebrou o dito obispo sollenpnemente enno dito mosteiro, et despois de comer declarou ao abbade a causa de sua ida a Roma* (CSMI VI.6.5.10-12).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: solemnemente

Ⓢ: solemnemente

sotilmente [1] (< *nova* + *-mente*) *adv.*
'enxeñosamente'

sotilmēte [1]: MS [1]. *Et dizē os mouros que este ydalo fez ali Mafomete, a que eles seruē, seendo viuo, en seu nome, por encātamento; et meteu en el hũa ligiō de demoes que o tēē sotilmēte et tan rrezeo que nũa o nĩhũu o pode birtar* (MS 82).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: sotilmente

Ⓢ: sotilmente

verdadeiramente [13] (< *verdadeira* + *-mente*)
adv. **'con verdade, con certeza'**

uerdadeiramēte [1]: MS [1]. —*Uerdadeiramēte tu cō Ihesus Nazareno eras* (MS 229).

uerdadeiramente [2]: MS [2]. *Et quando o enperador esto soubo diso: —Uerdadeiramente morreu morte desonrrada o que nō quis perdoar a si de se matar cō*

sua mão (MS 56). | *viuo era uerdadeiramente que lles atã agina abrira as portas et lles oyra o seu rrogo et o cōprira* (MS 207).

verdadeiramēte [2]: MS [2]. *Et todo cristião que creuer bē et firmemente de coraçō et fazer boas obras en quanto poder, verdadeiramēte seera sobre los rreynos dos Çeos* (MS 114). | *ca sabe verdadeiramēte que el he perdido et çedo mor[r]era maa morte* (MS 200).

verdadeiramente [7]: LP [2]. *Ca se elas soubessen os que an / ben verdadeiramente grand'amor, / d'alguen se doeria sa senhor, (LP 64,20). | E manteneute / perd'o conteneute / verdadeiramente* (LP 87,16). || CSM [2]. *Quand' est' oyron, logo manteneute / fezeron os frades vñir gran gente, / e confessou-sse verdadeiramente / ant' eles e disse: "Amigos, se for nulla maneira; / enton tornaron a ele | e disseron: "Verdadeira- / mente non ficou [na] vila | rua, nen cal nen carreira, / que buscada non ajamos, | sen duvida end' estade"* (CSM 335.65-68). || MS [2]. *Et verdadeiramente este foy home de boa voontade et que nũa mal fez por suas mãos et nō rreçebou a sua alma en vaão, et por ende rreçebou [de] Deus grraça et misericordia para ela* (MS 14). | —*Nō foy soo o fillo de Deus que rresurgio d'ontre os mortos mais verdadeiramente todo los omēs que forō des o começo do mũdo et que an de seer d'aquí endeante an de rresurgir depois da fim et yrã ao dia do Juyzo ante a sua cadeira oyr sentēça para rreçeber galardom do bē et do mal que fezerō* (MS 124). || CSMI [1]. *Enna qual letera se contiña que o santo padre, por reverencia do apostollo Santiago, mudava et traspassava a cathedra episcopal, que os obispos predecessores [de] Dalmacio ouveron et tiinan enna eglleja de Iria, enna eglleja de Santiago de Conpostella, adonde o corpo de Santiago verdadeiramente era sepultado, con toda a diocesi et con totalas cousas, terras, et senorios et jurdições à eglleja et cibdade de Iria e sua diocesi petteescentes* (CSMI V.5.4.31-36).

verdadeyrament [1]: CT [1]. *por falar çertament en todo et cōprir verdadeyrament sua estoria* (CT 55.9-10).

Ⓜ: XIII

⊕: -

↪: verdadeiramente

vergonhosamente [2] (< vergonhosa + -mente) adv. ‘con vergoña’

uergonçosamente [1]: CT [1]. *os fezerō fogir do câpo moy uergonçosament (CT 133.32).*

vergonnosamente [1]: CSM [1]. *E el con pobreza, / por gãar riqueza / fez grand’ avoleza, / disse que querria; / e mui vergonnosa- / mente lla deu con vileza, / ca non por esposa (CSM 195.47-53).*

⊕: XIII

⊕: -

↪: vergonnosamente

vilanamente [1] (< vilana + -mente) adv. ‘ao modo de vilán, indignamente’

vilanamente [1]: LP [1]. *quando vos vi deitar aos porteiros / vilanamente d'antre os escudeiros; (LP 18,3).*

⊕: XIII

⊕: -

↪: vilanamente

visivelmente [1] (< visível + -mente) adv. ‘de maneira visível’

visiuelemente [1]: MS [1]. *—Et eu seëdo asi vyn visiuelemente Santiago que me desasuxou o laço da gargãta et fezme o corpo estar coñ se estouese sobre hũa escaada (MS 8).*

⊕: XIII

⊕: -

↪: visiblemente

vivamente [2] (< viva + -mente) adv. ‘con viveza’

viuamēte [1]: MS [1]. *Et enõ Rrulã leixou o mouro et esforçãdose ãna merçee de Deus, foyse moy viuamēte cõtra os mouros cõ auqeles çẽ cristiãos que yan cõ el et ferio en eles (MS 141).*

vivamente [1]: LT [1]. *Des i tornouse pera u estava ante, e Queia, que outro mal non recebeu senon do caer, levantouse mui vivamente e subiu seu cavalo e disso (LT V.90-92).*

⊕: XIII

⊕: -

↪: vivamente

7.4. PARASINTÉTICOS

7.4.1. Parasintético <a-...-ar>

abaixar(se) [10] (< a- + baixo + -ar) *vbo.* ‘acto e/ou efecto de abaixar(se), diminuír, descer’

abaixar(se) [8]: LP [1]. *que soub'eixalçar nossa lei / e a dos mouros abaixar!* (LP 120,41). || **CSM [3].** *Posto na forza e morto; | mas non quis a Virgen santa, / que aos maos abaixa | e aos bõos avanta, / e o sofreu en saa mãos | que non colgou da garganta* (CSM 175.60-62). | *Esta omagen bẽeita | des enton assi está / con ssa cinta abaixada, | e sempr' assi estará; / e Deus miragres por ela | mostrou pois e mostrará, / por nos fazer de sa Madre | a verdade conocer* (CSM 306.50-53). || **CT [4].** —*Senores, façamos assy depoyos que a lũa for abaixada et forẽ todos assessegados* (CT 41.38). | *Et creede que grã nobreza et moy grã proheza he aquela que encobre et abaixa toda fealdade que ãno home aia* (CT 75.9). | *as lanças abaixadas* (CT 116.96-7). | *Et abaixarõ suas lanças et cobrirõsse de seus escudos et fõrõnos ferir* (CT 132.28).

abayxar [1]: MS [1]. *Et entõ Santiago abayxou o treu et as cordas et deytou fora as ancoras et fez estar pagada a naue* (MS 190).

abaxar(se) [1]: CSM [1]. *Son quantos lo creer van, / diss' el, “ca non poss' osmar / que quissese tal afan / prender Deus nen ss' abaxar, / que el que este tan gran / se foss' en corp' enserrar / nen andar / ontre poboos m̃yudos* (CSM 46.43-50).

⊙: XIII

☪: baixar/abaixar

☩: abaixar(se)

abraçar(se) [5] (< a- + brazo + -ar) *vbo.* ‘envolver algo ou alguén cos brazos’

abraçar(se) [5]: CSM [4] *E abriu aquela logo, | u a osti' enserrara, / e viu [y] Santa Maria, | mui fremosa e mui crara, / con seu Fillo Jhesu-Cristo | en seus braços, que criara, / que tũa abraçado | e el ela*

abraçada (CSM 128.32-35). | *Enton ambo-los deytaron / na camata en un leyto; / e des que soos ficaron / e el viudela o peyto, / logo ambos ss' abraçaron, / cuidand' ela seu dereyto / aver del, mais non podia* (CSM 132.133-139). | *E quando viron a torre | que era toda cav[a]da / e viron ontr' as amẽas | aquela mour' assentada, / semellou lles a omagen | de com' está fegurada / a Virgen Santa Maria | que ten seu Fill' abraçado* (CSM 205.52-55). || **CSMI [1].** *Et ella con grande alegria, querendoo abraçar, lançou mão da pelle et el escusouse dela* (CSMI IV.4.9.18-19).

⊙: XIII

☪: abraçar, sobraçar

☩: abrazar

acabar(se) [44] (< a- + cabo + -ar) *vbo.* ‘levar a cabo, chegar ao fin, terminar’

acabar(se) [44]: AT [6]. *E toda a cantiga assi deve de ir ata a finda, e ali deve d'enserrar e concluir o entendimento todo do que ante nom acabou nas cobras* (AT IV.3.6-8). | *As findas som cousa que os trobadores sempre usaron de poer en acabamento de sas cantigas pera concludirem e acabarem melhor e<m> elas as razones que disserom nas cantigas, chamando-lhis “f̃i<n>da” porque quer tanto diz<er> come acabamento de razom* (AT IV.4.1-5). | *E por esto convem de vos mostrarmos quaes som as rimas longas ou as breves, pero que todas nom vos podemos mostrar compridamente, porque som muitas e de muitas mane<i>ras: pero que totalas rimas se acabam em estas vogaes, que sejam as prestumeiras, todas som longas, convem a saber: as que acabam no “a” ou no “o”; apõ-lo “a” ou o “o” põe-lo “e” ou qualquer das outras vogaes que ponham en cabo da rima pola prestomeira silaba, ela per si* (AT V.2.2-9). | *E as outras rimas todas que se acabam en leteras breves,*

todas son curtas, por que convem que o trobador que trobar quiser, se começa en longas ou per curtas silabas, que per elas a **acabe**; pero que poderá meter na cobra das ùas e das outras, se quiser, atanto que, per qual guisa as meter en ùa cobra, per tal guisa as meta nas outras (AT V.2.9-15). || **LP [16]**. E, se eu, madr', esto poss'**acabar**, / o al passe como poder passar. (LP 25,91). | "Por entendedor vos quero filhar / e, pois for a romaria **acabada**, / aqui, d'u sño natural, do Sar, / cuidom'eu, se me queredes levar, / ir-m'-ei vosqu'e fico vossa pagada". (LP 116,29). | ca mil vezes o provei ja / e nunca o pud'**acabar**. (LP 8,1). | Al vos er quero dizer que faredes, / pois que vos ja mal ei de conselhar, / pois per i mais cuidades **acabar**, (LP 9,9). | E, pois mi a Deus faz desejar assi, / non mi o fez el se non por mal de min / cometer o que non ei d'**acabar**. (LP 22,12). | d'aquesta terra u est'a melhor / de quantas son, e de cujo loor / non se pode per dizer **acabar**. / E queira El, senhor, que a mia vida, / pois per vós é, cedo sej'**acabada**, (LP 30,23). | E des enton, amigos, entendi / que este vervo, que eu sempr'ouvi, / é con verdad'en meu dan'**acabado**. (LP 33,7). | E o que sempre neguei en trobar, / ora o dix'! e pes a quen pesar', / pois que alguen **acabou** sa perfia! (LP 70,13). | E a quen muito trem'o coração, / nunca ben pod'**acabar** sa razon! (LP 70,20). | quer'eu agora começar / ùa tal ren que **acabar** (LP 78,5). | per min ca xe pod'**acabar** / quant'el no mundo quer fazer. (LP 78,11). | que non cuidei end'**acabar** / mais do que vus quero dizer: (LP 78,13). | rogar quer'eu Nostro Senhor / que vo-lo leixe **acabar** (LP 109,3). | u cuidei al, en cuidar i / en como podess'**acabar** (LP 125,8). | sera mui ben, e punhad'en poder, / ca per i é vosso preit'**acabado**. (LP 16,2). || **CSM [8]**. Aqui sse **acaba** o Prologo das Cantigas de Santa Maria (CSM B.45). | E poren mal non nos façás, | se non, logo morrerás / e con quantos tigo trages | ao inferno yrás / e de quant' **acabar** cuidas | ren en non **acabarás**, / ca a nav' estas relicas | queren de ti deffender (CSM 35.75-78). | A ar diz que **AVEREMOS** / e que tod'**ACABAREMOS** / aquilo que nos queremos / de Deus, pois ela nos guia (CSM 70.25-28). | Enquant' el a missa oya ben cantada, / teve ja el conde que a cous' **acabada** / era que mandara, e poren sen tardada / enviou outr' ome natural de Tolosa (CSM

78.55-58). | Aqui vo-lo **acabey** (CSM 88.102). | Tan toste que **acababa** | ouv' o mong' a oraçon, / oyu hũa passarinna | cantar log' en tan bon son, / que sse escaeceu seendo | e cantando sempr' alá (CSM 103.22-24). | Ei vo-lo **acabado** (CSM 267.103). | E por fazer que a obra | s'**acabasse** ben sen al, / fez viür hũa gran chũa | d'auga que pelo portal / passou e troux' hũa ponte | de madeira, toda tal / inteira como x'estava; | nunca ome viu mellor (CSM 356.21-24). || **CT [1]**. Depoys que el rrey Peleus ouuo sua razõ **acabada** (CT 4.2). || **MS [6]**. Et despoys que a lide foy **acabada**, segundo avedes oydo, Rrulan estando senlleiro, começou a catar cõtra os mouros, et estaua deles moyto alongado, et achou hũu mouro moy negro, et jazia cãsado ascondudo ãno mõte da lide en que fora, et pre[n]deo et legoo moy fortemente a hũa aruore cõ quatro pertegas, et leixoo y legado, et sobio en hũu monte et parou mentes aos mouros et vio que erã moytos (MS 140). | Mais d'estas que uos dizemos as hũas son ja **acabadas** et as outras son por **acabar** (MS 157). | Et quando o dito bispo **acabou** esta obra era entõ rrey don Alfonso (MS 164). | Et a rromaria **acabada** encomẽd[o]use ao apostolo (MS 173). | que lla deue a **acabar** cõ boo coraçõ et cõ alegria (MS 180). || **CSMI [7]**. Et **acabada** a missa, asi o tomaron como estaba vistido enna vistimenta, et mui cruelmente o levaron ao touro bravo (CSMI IV.4.2.10-11). | Et **acabou** os muros et as torres da cibdade de Conpostella, et reparou a egliseja de Iria et o castello do Est, que el avia feito con muitas torres et cercas para defenson da terra, onde se acolian et defendian os da terra, por que non entrasen porla ria os marmanos, et frandeses et os barbaros que por ela viinan con naves subjuar a terra (CSMI IV.4.13.10-14). | Et so este altar está outro altar so que está o corpo de Santiago, o qual lle foi mui maa de **acabar** con os antiõgos sabedores vaarõos que non querian que se desfzese o dito altar (CSMI VI.6.6.9-11). | Et recebeu deles juramento de obediencia et religion, et dou orden como andasen vestidos de opas e sobrepelizas, o qual lle foi maa de **acabar** con eles, que nunca en semellaveles habitos andaran (CSMI VI.6.8.9-11). | Et esto asi **acabado**, o santo obispo começou outra obra de piedade enno dito lugar (CSMI VI.6.10.15). | Esto

7. Dicionario de afixos do galego medieval

asi **acabado**, o bispo adoesceu de hũa grande enfermidade et foi dela mui mal trautado, et chegado aa morte (CSMI VI.6.13.13-14). | Et foi **acabado** a viinte e nobe dias do mez de Março, ano Domini millesimo CCCC^{mo} sessagessimo oitavo (CSMI VI.6.16.3-4).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

↪: acabar

acertar(se) [4] (< a- + certo + -ar) vbo. ‘dar no alvo, alcanzar; encontrarse’

acertar(se) [4]: LP [1]. por quanto mal end'a min ven d'ali / está o verv'en meu dan'**acertado**. (LP 33,7). || **CSM [3].** E a saeta assi ll' **acertara** / pelo ollo, que logo llo britara / e ben ate eno toutiço entrara, / de guisa que lle non põyan vida (CSM 129.10-13). | *Quand' esto diss' o menyo, | quantos s'y **acertaron** / aos judeus foron logo | e todo-los mataron; / e aquel que o ferira | eno logo o queimaron, / dizendo: “*Quen faz tal feito, | desta guisa o rende*” (CSM 6.87-90). | *Dest' en Terena fez, [per] com' aprendi, / miragr' a Virgen, segund[o] que oy' / dizer a muitos que ss' **acertaron** y, / de dous ravidosos freires do Espital* (CSM 275.5-8).*

açertar [1]: CT [1]. Et tãto auedes cõquerido en terras estrayas que nõ sey home ãno mũdo que por njhũa rrazõ **açertar** podesse pera cõtar quanta bõa terra et rrica uós auedes cõquista et destroyda per uossa bondade (CT 3.23).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

↪: acertar

acimar [1] (< a- + cima + -ar) vbo. ‘pór fin, dar cima, dar fin, terminar’

acimar [1]: CSM [1]. Quando ll' est' ouve dito, | foi- sse; e mui guarida / ficou assi a dona, | e tan taste sayda / fez dali e pres orden, | u **acimou** ssa vida / tan ben, por que dos santos | foi en ssa conpania (CSM 201.65-68).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

↪: acimar

acompanhar [1] (< a- + companha + -ar) vbo. ‘estar ou ficar xunto a alguén’

acõpanar [1]: MS [1]. Et eles por la **acõpanar** et mais por amor de Santiago (MS 201).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

↪: acompañar

aconsellar [3] (< a- + conselho + -ar) vbo. ‘dar ou pedir consello’

aconsellar [1]: LP [1]. que m'**aconselh'**! E desaconselhado / fiqu'eu sen vós, e non ar fica migo, (LP 120,1).

aconsellar [2]: CSM [2]. Hũas a mesquyos, enfermos, coitados, / e outras a pobres mui' envergonnados, / e **aconsellava** desaconsellados; / assi do seu todos avian quynnões (CSM 145.15-18). | *A Virgen Santa Maria; | e outro dia fillou / seu camy' e assi yndo, | un ome cego achou / que a Santiago ya ; | mas ela ll' **aconsellou** / que fosse por Vila-Sirga, | se quisesse lum' aver* (CSM 278.38-41).

Ⓜ: XIII

Ⓝ: consellar

↪: aconsellar

acoitar [1] (< a- + coita + -ar) vbo. ‘aflixir, atormentar’

acoitar [1]: CT [1]. Et fezeron hũa tã braua yda cõtra gregos que os **acoitarõ** de tal gisa que os deytarõ (CT 6.23).

Ⓜ: XIV

Ⓝ: coitar

↪: coitar

acostar(se) [2] (< a- + costa + -ar) vbo. ‘apoiar(se), recostar(se), deitar(se)’

acostar [2]: CSM [1]. Bẽeya u t' el ouve | dos braços abraçada, / e tu con piedade | sobr' el fuste **acostada** (CSM 420.61-62). || **MS [1].** Et entõ começarõno apredrear moi fortemêt, et Santiago **acostouse** et ficou

de geonllos en terra et diso asi: “Rrogote Deus Padre que perdoes a estes este pecado” (MS 28).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: encostar

Ⓣ: acostar

acovadar [1] (< a- + cóvado + -ar) vbo. ‘caer sobre os cóbados’

acovadar [1]: LP [1]. ou quiça o fazen por delivrar / sas bestas, se fossen *acovadadas*. (LP 18,8).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: acovadar

Ⓣ: acovadar

acostumar [9] (< a- + costume + -ar) vbo. ‘adoitar, ter por costume, habituarse’

acostumar [5]: CSM [5] E os judeus, que sempre *acostumad’* an / de querer gran mal à do mui bon talan, / foron y; e assi os catou de pran / que a non ousaron per ren sol tanger (CSM 27.70-73). | “E a missa cantada / com’ *acostumada* / ás,” disse, “manten / da que nos guia, / ca assi conven” (CSM 32.51-55). | *Quantos eran no logar / começaron a loar / e “mercee” lle chamar, / que dos seus ensinamentos / os quisess’ acostumar, / que non podessen errar / nen fezesen falimentos* (CSM 33.71-77). | E porque *acostumado* / fora de mui ben jantar / ante que foss’ ordinnado, / e outrosi ben cêar / e comer carn’ e pescado / e bon vinno non leixar / nen bon pan, com’ apres’ ei (CSM 88.16-22). | Enquanto foron chegando / aqueles que convidara, / foi-ss’ el en ssi acordando / de como *acostumara* / dizer sas oras, e quando / viu que xa muito tardara, / na eigreja sse metia (CSM 132.77-82).

acostumar [4]: MS [4]. Avêo asi hũu dia que, seêndo as gardas do altar êno lugar onde he *acostumado*, trres caualeyros do cõdado de Peirigol veerõn a Santiago en rromaria (MS 4). | Et en outro [dia] aa tarde leixarõno soo êno leito traballando cõ a morte, et aa mea moyte [sic] acharõno jazer en terra morto et volto cõtra oriête segũdo he *acostumado* dos cristiãos (MS 13). | Este nũca bebeo vino nẽ sidra, nẽ comeu carne, nẽ se çerçeou, nẽ fez coroa, nẽ barba, nẽ se

banou, nẽ se vntou d’olio [segundo] *acustumauã* entõ os homes a fazer, nẽ nũca andou vestido senõ de pano de lino (MS 20-21). | Et quando o oyo Calrros madou gisar os seus et quisera yr alo mais Galarõ que sabia a treyço disso: —Señor nã vaas alo ca nã he nada, ca por ligeira cousa *acustumaua* Rrũla de tãger o corno, ca el nã ha mester agora tua ajuda (MS 146).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: costumar/acostumar

Ⓣ: acostumar

acuitelar [1] (< a- + cuitelo + -ar) vbo. ‘apuñalar’

acuitelar [1]: CSM [1]. Ela fazendo tal vida, | hũa noite a acharon / morta e *acuitelada*; | e seus parentes chegaron, / e pois que a morta viron, | no marido sospeitaron / que a matara a furto | e sse fora ssa carreira (CSM 213.26-29).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: acoitelar

Ⓣ: acoitelar

adeantar(se) [2] (< a- + deante + -ar) vbo. ‘mover para adiante, avanzar’

adeãtar(se) [1]: CSM [1]. *adeãtousse* hũ troyão (CT 6.75).

adeantar(se) [1]: LP [1]. sinher, querede-mi d’esto creer: / adeant’ide, come *adeantado*. (LP 16,8).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: -

Ⓣ: adiantar

adestrar [2] (< a- + destro/a + -ar) vbo. ‘volverse destro, tornarse capaz, amestrar’

adestrar: [2]: LP [1]. do vivo mort’e do cordo sandeu, / e faz o ceg’*adestrar* pelo pao. (LP 126,14). || **CSM [1].** Tan tost’ os que con el eran | pelas mãos lo fillaron / e a casa de seu amo | *adestrado* o levaron; / e poi-lo viu tan maltreito, | el e os outros choraron, / dizendo: “Rey Jhesu-Cristo, | tu que en Jordan no fume (CSM 338.25-28).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: -

↳: adestrar

afaçanhar [2] (< *a-* + *façanha* + *-ar*) *vbo.* ‘realizar fazañas’

afaçanhar [2]: LP [2]. *con gran beldade, amigos, e assi / en meu dan'é o verv'afaçanhado. (LP 33,7). | e o aguירו sol el ben catar, / ca muitas vezes l'ouv'afaçanhado; (LP 63,28).*

⌚: XIII

↳: -

↳: afazanhar

afazendar [1] (< *a-* + *fazenda* + *-ar*) *vbo.* ‘posuír propiedades’

afazendar [1]: CSM [1]. *A dona polo servir foi muit' afazeandada, / e deu-lle carn' e pescado e pan e cevada; / mas de bon vño pera el era mui menguada, / ca non tñia senon pouco en un tonelcño (CSM 23.15-18).*

⌚: XIII

↳: -

↳: afacendar

afolar [1] (< *a-* + *fol* + *-ar*) *vbo.* ‘prexudicar, deteriorar, enfraquecer’

afolar [1]: CSM [1]. *Ant' ela está un pano / colgado todo o ano, / que poo nen outro dano / nona possa afolar (CSM 405.26-29).*

⌚: XIII

↳: folar

↳: afolar

afondar(se) [5] (< *a-* + *fondo* + *-ar*) *vbo.* ‘ir ao fondo, profundar’

afondar [5]: CSM [4]. *Quatro dias mergullado / jouvera e afondado; / mas enton dalá tirado / foi pola senpre ten (CSM 111.56-59). | Ca ouvera tal tormenta / que de millas setaenta / correra ou o[i]taenta, / quendo-ss' a nav' afondar (CSM 112.20-23). | ESTA É DO MÔESTEIRO D'INGRATERRA QUE SS' AFFONDOU E A / CABO DUN ANO SAYU A CIMA ASSI COMO X' ANT' ESTAVA / E NON SE PERDEU*

NULL' OME NEN ENFERMOU (CSM 226.1-3). | Ent[t]on toda a gente | aos ceos as mãos / alçaron, e tan taste | as naves dos pagãos / eno mar s'afondaron | per rogo dos crischãos / e da bēeita Madre, | que os guiou e guia (CSM 264.51-54). || MS [1]. et que esto que che eu digo he uerdade, esto averas: quando chegares ao porto acharas hũa naue aparelhada de quanto ouveres mester, et poys que entrares en ela averas grãde door de feuere, et entõ teus cõpaneiros furtarã da cabeça que leuas dous dentes, et entõ leuãtarse a hũa tã grã tēpestade, que por pouquo a naue seera afondada, et os cõpaneiros et os outros que y foren, cõ medo de morte, chamarã Nostro Señor que por lo rrogo de Santiago os liure do perigoo d'aquela tēpestade (MS 64).

⌚: XIII

↳: -

↳: afondar

afrontar [2] (< *a-* + *fronte* + *-ar*) *vbo.* ‘enfrentar, atacar ou encarar de frente’

afrontar [2]: LP [2]. *log'ante vos mi afrontarán / que vos amo de coraçõn. (LP 97,41). | fiqu'end'afrontado ben por tercer dia. (LP 79,33).*

⌚: XIII

↳: enfrontar

↳: afrontar

afumar [3] (< *a-* + *fume* + *-ar*) *vbo.* ‘encher de fume, tornar escuro, pór ao fume’

afumar [3]: CSM [3]. *Da omagen nen ar foi afumada, / ante semellava que mui lavada / fora ben toda con agua rosada, / assi cheirava con ssa cobertura (CSM 112.20-23). | Segundo com' apres' ey, / as candeas trouxeron / assi como vos direy, / e acender fezeron; / e, como per oyr sey, / sas guardas y poseron, / dizendo: “Guardad' hũa / que outra non afume” (CSM 116.51-58). | Desto direy un miragre | que fezo a Virgen santa, / Madre de Deus groriosa, | que nos faz mercee tanta / que nos dá saud' e siso | e ao demo quebranta, / que nos quer ao inferno | levar, en que nos afume (CSM 338.5-8).*

⌚: XIII

☪: afumear

☩: afumar

agarrotar [1] (< a- + garrote + -ar) vbo. ‘aplicar garrote, estrangular, matar’

agarrotar [1]: CSMI [1]. *A como quer que a aquelas oras poseron os cães ao touro et começaronno de garrotar porlo ensanar, por que viesse ao santo obispo, et a como que o asi **agarrotaron** et lle poseron os {cães} et lle asobiaban porlo ensanar, nunca o touro bravo curou de lle fazer mal ao santo obispo, antes se foi asentar de gionllos ante el, manso como se fose cordeiro (CSMI IV.4.2.12-16).*

☪: XIII

☪: garrotar, garrotear

☩: agarrotar | port. garrotar (máis frecuente)

agēollar(se) [4] (< a- + gēollo + -ar) vbo. ‘pór(se) de xeonllos’

agēollar(se) [4]: CSM [4]. *Que lle fezo sinas de que sse chegasse / ant’ o preste ss’ **agēollase**; e ao preste fez que o catasse / a Virgen piedosa e louçãa (CSM 69.50-53). | El usand’ aquesto, foi muit’ envellecendo / e a carn’ e os nenbros tant’ enfraquecendo, / que u ss’ **agēollava** caya dezendo / toste e non podia faze-la subida (CSM 141.21-24). | E o preste parou mentes | e log’ a omagen viu / estar na outra pared’; e | foi-sse log’ **agēollar** (CSM 272.42-43). | Essa noit’ aquela monja todas sas cousas guisou / por se con seu amigo yr; mais en hũa capela / da Virgen Santa Mari’ ant’ o altar ss’ **agēollou**, / chorand’ ant hũa sa omagen que era mui bela, / e sse ll’ espedia (CSM 285.42-46). | **Agēollava-sse**, dizend’ assi, / catand’ a sa omagen, com’ oý: / “Santa Maria, eu venno a ti / polo ben que Deus pos en ti loar (CSM 404.30-33).*

☪: XIII

☪: axoenllar(se), axonllar(se)

☩: axeonllar(se)

aguisar [26] (< a- + guisa + -ar) vbo. ‘ordenar, dispór, preparar’

agisar [2]: CT [1]. *Et **agisarōnos** moy ben pera batalla (CT 3.11).* || **MS [1].** *Et a cabo dos tres dias **agisou** seu*

asno et foyse seu camiño cõ o outro seu cõpaneiro poble que governauã por amor de Santiago (MS 205).

aguisar [22]: LP [22]. *e and'eu leda por én / e faço muit'**aguisado**. (LP 25,20). | Mia morte quisestes, madr', e non al, / quand'**aguisastes** que per nulha ren / eu non viss'o meu amigu'e meu ben, (LP 25,91). | E, se soubesse quan sen meu grado / non fiz por el quant'eu quisier'enton / fazer, amiga, se Deus mi perdon, / per com'eu cuid'e cuid'**aguisado**, (LP 36,4). | Se meu amig'a San Servando for / e lho Deus **aguisa**, polo seu amor / i-lo quer'eu, madre, veer. (LP 77,21). | Vedes, amigas, meu amigo ven / e enviou-mi dizer e rogar / que lh'**aguis**'eu de comigo falar, / e de tal preito non sei end'eu ren, (LP 79,51). | E, porque non quij'eu con el falar, / quand'el quisera, nen se mi **aguisou**, / assanhou-s'el, mais de pran ben cuidou / que me matava, mais, a meu cuidar, (LP 148,15). | E ben assi mi o quisou / mia ventur'**aguisar**, / que nunca sen vós ouvi / sabor, ergu'en chorar: (LP 151,22). | Como me Deus **aguisou** que vivesse / en gan coita, senhor, des que vos vi! (LP 25,23). | a tod'aquesto m'El foi **aguisar** / en tal que eu nunca coita perdesse. (LP 25,23). | Este, cuidou, que tevesse / que digu'eu muit'**aguisado**; (LP 25,71). | E pois que vos Deus **aguisa** d'ir i, / tenh'eu que mi fez el i mui gran ben, (LP 25,78). | senhor fremosa, de vos non pesar / de vós veer, se mi o Deus **aguisar**. (LP 25,115). | senhor fremosa, de vos non pesar / de vós veer, se mi o Deus **aguisar**. (LP 25,115). | senhor fremosa, de vos non pesar / de vós veer, se mi o Deus **aguisar**. (LP 25,115). | Ora, senhor, tenho muit'**aguisado** / de sofrer coita grand'e gran desejo, / pois, du vos fordes, eu for alongado / e vos non vir, como vos ora vejo; (LP 30,23). | Ouç'eu dizer iu verv'**aguisado**: / que ben e mal sempre na face ven; (LP 33,7). | Quant'eu de vós, mia senhor, receei / aver de-lo dia en que vos vi, / dizen-mi ora que mi o **aguisa**'ssi / Nostro Senhor como m'eu receei: (LP 50,9). | Par Deus, senhor, muit'**aguisado** ei, / des quando m'ora eu de vós quitar, (LP 86,7). | Cuid'est', e cuidou guisado, / ca me quis Deus **aguisar** / que sempr'amei desamado, (LP 94,7). | se lhis Deus algüa sazón / **aguisou** de vo-lhis mostrar / ou d'oiren de vós falar. (LP 97,39). | Que alongad'eu ando d'u iria / se eu ouvesse **aguisado** d'ir i (LP 125,40). | eu, indo-mi **aguisando** por ir con ele mia*

7. Dicionario de afixos do galego medieval

via, / achei ùa companha assaz brava e crua, (LP 14,10).

[a]guisar [2]: LP [2]. Ca, pero m'end'eu gran sabor ouver / e mui gran coita no meu coraçõ / de lho **[a]guisar**, se Deus mi perdon, / non lho **[a]guisarei**, pois non souber, (LP 79,51).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: guisar

↪: aguisar

ajuntar [19] (< a- + junto + -ar) vbo. ‘pór xunto, unir’

ajũtar [8]: CT [1]. De cõmo el rrey Priamos **ajũtou** sua corte et da ffala que ffezo cõ suas conpañas (CT 34.1). || **MS [7].** Et despois que o moço nasceu et a madre tomou o seu nome et o seu padre et **ajũtoo** densũ et posolle nome Pilatus (MS 48). | DE COMÕ CALRROS **AJũTOU** SEU PODERIO DE FRãÇA (MS 98). | Et os nomes dos mayores que yã cõ el som estes: eu dom Torpĩ, arçibispo de Rreens, por la mĩa preegaçõ esforçaua o poboo de Nostro Señor para lidar cõ os mouros et quitauoos dos pecados et **ajũtavoos** quanto podia cõ as mĩas armas (MS 100). | Et os mouro[s] estaũa todos **ajũtados** et tinã ontre si hũa carreta a que andauã moytos boys (MS 126). | Et os mouros **ajũtarõse** todos et os cristiãos, quando aquello virõ, ovuerõ cõsello ontre si de os agardar et de lidar cõ eles (MS 125-126). | et os caualeiros delas **ajũtarõse** a lidar (MS 195). | et acharlos as y todos **ajũtados** (MS 232).

ajuntar [11]: CT [3]. et rrogouille que enuissse suas cartas a tódaslas suas gẽtes mellores de sua terra et que os **ajuntasse** a ssey (CT 2.25). | poyss aquí somos de cõsũn **ajuntados** (CT 3.27). | Cõmo el rrey **ajuntou** sseus vassalos por auer consello com eles (CT 17.1). || **MS [3].** Et desi foyse a França et **ajuntou** cõsigo moyta jente et volueu a vila d'Agem et çercoo et jouve sobre ela seys meses, et ao setimo mes pos aos muros dela enjenos et gatas et mãgẽelas et algarradas et castelos feictos de madeira cõ que a cõbatia moy fortemẽte (MS 95). | Et a terçeyra igleia apos estas mais onrrada, he a de Efeso, porque San Johã Auãgelista diso en ela, ante todo los bispos que el fezera por las outras idades, que

y erã **ajuntados**, a que el chamaua anjeos ãno Apocalise, primeiramente o Avãgeo (MS 132). | Despois de todo esto vẽose San Tome para aquel lugar de Iherusalem hu siian os apóstolos **ajuntados** (MS 233). || **CSMI [5].** Et vieron sobrela cidade, mais non (sse) ousaron de \\se^a/chegar aa cidade porla grande gente de homes d'armas et homes de pee que ende **ajuntaran** o conde de Trastamar et os caballeiros (CSMI III.3.1.10-12). | Et foron entonces **ajuntados** moitos sabedores sobre razon de como chamarian aa egleja onde jazia o corpo do apóstolo Santiago (CSMI IV.4.1.8-9). | Et possosse en hũu outeiro que se dizia Clavilion et, **ajuntados** en cima de hũa moa toda a noite, estiveron con lagrimas et en oraçõn, non sabendo que de si fezesen (CSMI IV.4.7.24-26). | Et como el rei Renamiro oise todas estas cousas, **ajuntou** toda sua conpania e proposo de viinr a Santiago en romaria (CSMI IV.4.11.22-23). | Et quando o santo obispo don Diego oeu a morte do prncipe, **ajuntou** todolos seus caballeiros do reino de Galiza et foise con dona Orraqua, filla del rei, ao lugar onde os mouros estavam et, porla graça de Deus, correu con elles et librou a terra dos inimigos (CSMI VI.6.13.9-12).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: juntar/ajuntar

↪: axuntar, xuntar

alongar [68] (< a- + longo + -ar) vbo. ‘tornarse máis longo, estender’

alongar [54]: AT [1]. Pero quem a quiser fazer – atanto que <seja> igual e <come>estas – pode meter e<m> essa avondo ou **alongand'**assi ùas outras, que seja guisa de tantas silabas com'én quis <na> outra (AT IV.1.4-7). || **LP [51].** E por aquest', **alongada** / querria, per bõa fe, / seer d'u está mia madre, (LP 11,13). | Ai eu coitada, como vivo en gran cuidado / por meu amigo, que ei **alongado!** (LP 18,2). | e, pois m'eu for daquesta vez, / o vosso mui ben se passará, / mais morte m'é de **m'alongar** / de vós e ir-m'alhur morar. (LP 25,13). | El ven por chegar coitado, / ca sofre gran mal d'amor / e anda muit'**alongado** / d'aver prazer nen sabor, (LP 25,20). | E pavor ei de s'**alongar** / d'aqui, assi Deus me perdon, (LP 36,1). | E non se

pod'alongar, eu o sei, / dos que migo falan, nen encobrir / que lhis non fale en al, pera oir / en mí falar, e ja me lhi ensanhei, (LP 60,10). | Per nulha ren non me posso quitar / de falar vosqu', e sempre mi temi / de mi o saberen, ca m'an d'alongar / de vós, se o souberen, des ali, (LP 63,44). | Pelo souto de Crexente / ùa pastor vi andar / muit'alongada da gente, / alçando voz a cantar, (LP 63,58). | pois aqui sodes coitado, / quando fordes alongado, (LP 101,1). | Mais, Deus, quen no cuidaria / d'el viver tan alongado / d'u el os meus olhos vira? (LP 120,53). | —Dizede, amigo, se vos prazeria / con a vossa morte todavia, / pois vivedes de min alongado. (LP 145,2). | E, pois que o Deus assi quis, / que eu são tan alongado / de vós, mui ben seede fis (LP 18,5). | Par Deus, senhor, / enquant'eu for / de vós tan alongado, (LP 18,31). | Pois que m'ei ora d'alongar / de mia senhor, que quero ben / e que me faz perder o sén, (LP 18,36). | quando m'agora ouver d'alongar / d'aquesta terra u est'a melhor (LP 25,60). | Ora, senhor, tenho muit'aguisado / de sofrer coita grand'e gran desejo, / pois, du vos fordes, eu for alongado / e vos non vir, como vos ora vejo; (LP 30,23). | pero que vivo muit'alongado / de vós, non acho este verv'antigo: (LP 38,7). | Mais quen alongad'end'viver, / aquesta coita non á par! (LP 43,20). | e o seu mui bon parecer, / e Deus, que m'én fez alongar. (LP 43,20). | Mentresteveren, com'estan, / alongados d'ela, e non / foren u a vejan, ben sei / que nunca lhes ren mostrarei (LP 45,1). | Mais gran prazer lhi per farei / ora, quando m'alongarei / d'u a eu soia a veer. (LP 47,5). | poi-la que non fosse nada / por mí é tan alongada (LP 47,15). | que nunca perderei coita d'amor, / se m'eu non alongar de mia senhor; (LP 63,22). | -Par Deus, sempr'eu alongado vevi / d'ela e do seu ben, e non vos perdi (LP 63,22). | -Par Deus, sempr'eu alongado vevi / d'ela e do seu ben, e non vos perdi (LP 63,22). | poss'eu viver se me non alongar / de tal senhor, que se non quer nembrar (LP 63,22). | Ante me quis leixar perder o sén, / por vós, senhor, des i soub'alongar / meu ben, que era en mi a morte dar, (LP 73,6). | ¡E Deus non m'én dê o poder, / des que m'eu de vos alongar! (LP 78,5). | cuid'eu fariades melhor / que fazedes, de

m'alongar / d'u vos sodes e me matar. (LP 78,9). | ca non poss'eu coita sofrer / por al, senhor, pois m'alongar (LP 78,22). | E se mais de oito dias non son / que de mia senhor foi alongado (LP 88,4). | Sandice devia perder, / amigos, por quanto provei / de m'end'alongar e direi / vos, mais non no posso sofrer (LP 95,4). | E grave dia con Amor foi nado, / que me de coita sempre sofredor / fez, e m'ar faz viver tam alongado (LP 97,23). | Quando mi agora for e mi alongar / de vós, senhor, e non poder veer / esse vosso fremoso parecer, (LP 106,16). | ca os outros foron-xilh'alongado, / e pero sei d'Amor, se lhis monstresse (LP 116,33). | Que alongad'eu ando d'u iria / se eu ouvesse aguisado d'ir i (LP 125,40). | E vou-me d'ontr'as gentes alongado, / por tal que me non pregunten poren (LP 125,43). | alongar-me querrei d'aquí / e alongar-s'á de mí. (LP 143,2). | alongar-me querrei d'aquí / e alongar-s'á de mí. (LP 143,2). | alongar-me querrei d'aquí / e alongar-s'á de mí. (LP 143,2). | alongar-me querrei d'aquí / e alongar-s'á de mí. (LP 143,2). | Ca non viverei mais des i / e alongar-s'á end'assi. (LP 143,2). | pois ja quisestes que lh'eu tan gran ben / qisess'e non mi o fazer alongar (LP 148,11). | que vos vejo aver de m'alongar / de vós mui mais ca outr'ome por én; (LP 151,26). | Ai eu cativ', e mal dia naci / pois ei de vós alongad'a viver! (LP 152,1). | nunca muito de vó-los alonguedes, / ca non podedes outros taes achar (LP 18,22). | polo mais taste da guerr'alongar, / prez e esforço,-e passou a serra. (LP 18,13). || CSM [14]. Santiago diss': "Atanto façamos: / pois nos e vos est' assi rezõamos, / ao joyzo vaamos / sa que non á par, / e o que julgar façamos / logo sen alongar" (CSM 26.83-88). | Os do batel a remar / se fillaron sen tardar / per sse da nav' alongar / e fugir dos escarmentos, / de que oyran falar, / dos que queren perfiar / sen aver acorrimentos (CSM 33.39-45). | E fez as outras galeas | aquele vento de sur / alongar enton tan muito | que as non viron nenllur; / e apareceu-lles Dovra, | a que pobrou rey Artur, / e enton cuydaron todos | o seu en salvo têer (CSM 35.90-93). | Ca en aquele dia / se fez meter na ygreja de Santa Maria; / mais a Santa Virgen non alongou preyto / mas tornou-ll' o corpo escorreyto (CSM 77.30-33). | Mas a que non erra / d' acorrer a seus amigos

7. Dicionario de afixos do galego medieval

non lles porta serra / os fez que sse non poderon alongar da serra, / ca lles non valeu bon vento quant' é hũa palla (CSM 95.43-46). | Con que movian de rrijo aos treus alçados; / e quanto toda a noite eran alongados / da pena, ena mannaa y eran tornados; / est' avẽo per tres noites aos malfalados (CSM 95.48-51). | Enton mui taste remaron e da nave s' alongaron, / e ao porto chegaron, / u a viron sãa estar (CSM 112.45-48). | E logo daquel camynno | mui longe o alongaron, / e do que sigo tragia | nulla ren non lle leixaron; / des i que o degolassen | ontre ssi o acordaron, / mais nono sofreu a Virgen | nen seu Fillo grorioso (CSM 194.25-28). | A nav' alongada foi, se Deus me valla, / del hũa gran peça pelo mar, sen falla; / mai-lo demo, que senpre nosco traballa, / quisera que morress' y log' affogado (CSM 267.50-53). | Mais pola ta piedade | que senpr' ao peccador / acorreu ena gran coita, | por mercee, mia Sennor, / te peço que tu mi acorras, | e enquant' eu vivo for / nunca me de teu serviço, | Sennor querrei alongar (CSM 291.35-38). | A moller fillou logo | seu fill' e foi correndo / con el, chorando muito, | braadand' e dizendo: / "Virgen Santa Maria, | com' eu creo e entendo, / sãar podes meu fillo | sen tempo alongado" (CSM 315.45-48). | Jazend' assi na eigreja | sempre gemend' e chorando / à Virgen Santa Maria | e de coraçõ rogando / que ll' ouvesse piadade, | foi-sse-ll' o temp' alongando, / que non [pud'] aver saude | tan taste com' el queria (CSM 333.45-48). | Sobr' esto muitas vegadas | mandou el Rey que lla dessen / e que per nulla maneyra | de dar non lla detevessen, / e se non, que a sa ira | averian, se fezesen / contra esto; mais aqueles | alongavan cada dia (CSM 377.36-39). | Mentr' el Rey esto catava, | foy-sse-ll' alo[n]gand' assi / ao ric-om' este preyto, | que ouv' a morar ali / muit' e o seu despendendo; | e, segundo que oy, / era Sevilla muy cara | de toda essa sazõ (CSM 382.26-29). | Esta ygrej' alongada | da vila ja quant' está (CSM 246.21). || MS [2]. Et o abbade quando esto oyo, doeuse moyto porque a cabeça era tã alongada do corpo del, creẽdo el que aquela cabeça era de Santiago Zebedeu, yrmão de San Johã Avangelista, cujo corpo jaz en Galiza (MS 60). | Et despoys que a lide foy acabada, segundo avedes oydo, Rrulan estando senlleiro, começou a catar cõtra

os mouros, et estaua deles moyto alongado, et achou hũu mouro moy negro, et jazia cãsado ascondudo ãno mõte da lide en que fora, et pre[n]deo et legoo moy fortemente a hũa aruore cõ quatro pertegas, et leixoo y legado, et sobio en hũu monte et parou mentes aos mouros et vio que erã moytos (MS 140).

⊙: XIII

⊕: -

↳: alongar

amansar(se) [3] (< a- + manso/a + -ar) vbo. 'ficar manso, domar(se)'

amansar(se) [3]: CSM [2]. *E pois lles est' apareceu, foi o vento quedado, / e o ceo viron craro e o mar amanssado, / e ao porto chegaron cedo, que desejado / avian; e se lles proug' en , sol dulta non prendades (CSM 36.35-38). | E pois foi na ygreja | e o altar catou, / aquela ravia grande | toda se ll' amansou; / e pois dormio un pouco, | a Virgen a fillou / pela mão e dise-ll': "Eu te venno sãar (CSM 372.20-23). || MS [1]. et mãdou que se amãsase a tẽpestade (MS 190).*

⊙: XIII

⊕: -

↳: amansar

amassar [3] (< a- + massa + -ar) vbo. 'transformar en masa ou pasta'

amassar [3]: LP [1]. *Outrossi lhis ar vejo i trager / as mangas mui curtas e esfrialdadas, / ben come se adubassen queijadas / ou se quisesen tortas amassar (LP 18,8). || CSM [2]. E el' amassando pan / entõ estava, e logo | os fez coller manaman / e deu-lles a massa toda | quanta pera ssi de pran / tĩa e para eles, | que ren non ll'en foi ficar (CSM 258.25-28). | Ela enquant' amassava | a un seu fillo mandou / caentar mui ben o forno, | e ele i ca[e]ntou; / e quando foi ben caente, | logo sa madre chamou, / dizendo-lle que os pães | foss' ao forno levar (CSM 258.30-33).*

⊙: XIII

⊕: emassar

↳: amassar

amercear(se) [12] (< a- + mercé + -ar) vbo.
‘concecer mercede, condoer(se)’

amercear(se) [1]: LP [1]. *E por én seria, senhor, / gran ben de vos amercear / de min que ei coita sen par,* (LP 25,92).

amercēar(se) [8]: CSM [8]. *Toda a noit’ a mesquinna | estev’ assi braadando / ant’ o altar en gēollos, | Santa Maria chamando / que ss’ amercēasse dela | e seu Fillo ll’ ementando, / a quen polas nossas coitas | roga senpr’ e é vozeira (CSM 43.60-63). | E el ali estando, fillou-ss’ a dizer / ben mil Ave Marias por fazer prazer / aa Madre de Deus, por que quisess’ aver / doo e piadad’ e del amercēar (CSM 93.21-25). | Pois mandó-o en un carcer | deitar fond’ e tēvroso; / mas el rogou aa Virgen, | Madre do Rey grorioso, / que dele s’amercēasse, | ca por ela tan astroso / o fezeran a açoutes tantos | que non ficou no costado / neno corpo coiro são | ata eno vargallon (CSM 227.35-38). | Rogando Santa Maria, | a Sennor esperital, / que ss’ amercēasse dela | e lle tolless’ aquel mal, / per que ouvesse seu lume (CSM 278.33-35). | E diz: “Groriosa Virgen, que nacer / Jhesu de ti quiso, se for teu prazer, / de mi t’ amercēa e o teu poder / aquí mostra sobr’ aqueste traedor (CSM 298.39-42). | E pois el tal onrr’ aas mollerres deu / que de ti pres carne, Virgen, rogo-t’ eu / que te amercees de mi que soffredor (CSM 298.55-57). | A Virgen Santa Maria, | que sse sab’ amercēar / dos coitados que a chaman, | e sabe galarđōar / ben serviç’ a quen llo faze, | pois Parayssō dar, / u é todo ben comprido, | que nunca pode menguar (CSM 308.61-66). | A Deus, s’amercēou dela; | ca, pois foi ena eigreja / sua, a que a levaron, | log’ a que bēeita seja / a guariu ben daquela | enfermidade sobeja (CSM 346.25-28). | El en aquesto cuidando, | hũa noite en dormindo / viu a Virgen groriosa | e foi contra ele yndo, / chorando muito dos ollos | e mercee lle pedindo / que sse del amercēasse | per que ouvesse tesouros (CSM 348.20-23).*

amerçear(se) [3]: MS [3]. *amerçate de nos ãno perigoo da morte amē (MS 188). | et ãna vođtade começou a chamar Santiago que se amerçease del (MS 195). | Et ela quando os vio rrogoullles ãno amor de Santiago que se amerçease dela (MS 197).*

⊙: XIII

⊕: amercear

⊖: amercear

anojar [1] (< a- + nojo + -ar) vbo. **‘pórse de noxo, causar noxo, desgustarse’**

anojar [1]: CSM [1]. *O mançebo foi mui triste | [e] non soube que fezesse, / pero foi ja sa carreyra | con ela muit’ anojado (CSM 355.37-38).*

⊙: XIII

⊕: nojar

⊖: anoxar

apartar [15] (< a- + parte + -ar) vbo. **‘separar, afastar’**

apartar [15]: LP [2]. *Pero punhan de m’apartar / se poderán de min saber / por qual dona quer’eu morrer / e eu, por vus non assanhar (LP 121,13). | Se per ventura vej’eu apartar / os que eu sei que vus poden veer, (LP 121,17). || CSM [13]. Os mais deses mercadores | de Frandes e de Paris / eran; e pois s’ apartaron, | cada iũ deles quis / comprar de seu aver lãa, | cuidando seer ben fis / que en salvo a ssa terra | a poderia trager (CSM 35.110-113). | E des i ergeu-s’ e como quen ss’aparta / tomou dun pan d’ orjo quant’ é hũa quarta / polo comer, mais o ome deu-ll’ a carta / ante que huviasse comer nen bocado (CSM 65.135-138). | Pero se aquest’ é fol, pela ventura, / agarda-lo-ei tēna noit’ escura; / ca se el non é ben louco de natura, / algur irá long’ albergar apartado (CSM 65.115-118). | Disse Santa Maria; | “Esto farei de grado, / ca ja teu lugar tees | no Çeo apartado; / mais mentre fores viva, | un rezar ordinnado / che mostrarei que faças | ca ja que en sabemos (CSM 71.40-43). | El assi mantēendo orgull’ e desden, / quiso Deus que caess’ en el mui gran gafeen, / ond’ ele foi coitado que non quis al ren / do mund’ erg’ iũ’ ermid’ u se foi apartar (CSM 93.17-20). | Aquel sant’ ome vivia ali apartado, / que nunca carne comia nen pan nen bocado / senon quando con cñisa era mesturado, / e d’ ele ja beber vinno non era penssado; / mas pero algũas vezes fillava pescado, / que dava sen aver dñeyro nen mealla (CSM 95.20-25). | Ond’ un cavaleiro ben d’ i*

7. Dicionario de afixos do galego medieval

casou / da vila, e touros trager mandou / pera sas vodas; e un apartou / deles, chus bravo, que mandou correr (CSM 144.26-29). | E pois ss' apartaron, diss': "Esto vos digo: / a queste tesouro vos dá voss' amigo, / o Fillo da Reña das bēeyções (CSM 145.46-48). | E rogou a ñu maestre | que mui ben a entallasse; / e poren dentr' en sa casa | lle deu en que a lavrasse / hũa camara fremosa | e ort' en que s'apartasse, / por obrar mais a sa guisa | e non ouvesse d'al cura (CSM 312.20-23). | E log' en aquela ora | pos eno seu coraçõ / que daquelo que lle davan | que lle dēss' en seu q[u]yõ; / e des y foi comer logo, | e apartou da raçõ / seu a mayor partida | e foi-lla logo guardar (CSM 353.46-49). | Mais Don Manuel, con [manna / d'aquelo falcon ave-lo, | apartou-se da companna / e chamou o mui de rigio; | e maravilla estrāya / foi, ca log' a ele vëo | en un campo u aradores (CSM 366.65-68). | Na cibdade de Segonça | que é mui rico bispado; / e cabo da grand' ygreja | á un logar apartado / que chaman Santa Maria | a Vella, a que de grado / ya essa moller bõa, | e en est' era sa cura (CSM 383.11-14). | Entr' aquestas montannas, | que é terra esquiva, / con estes meus gãados; | ca mais me val que viva / en logar apartado, | que vida mui cativa / fazer entre mias gentes, | vergonnos' e viltada (CSM 411.80-83).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

↳: apartar

apedrar [1] (< a- + pedra + -ar) vbo. 'castigar con pedradas, '

apedrar [1]: CSM [1]. *COMO SANTA MARIA GUARDOU UN OME QUE APEDRARON QUE / NON MORRESE ATA QUE SSE MÊEFESTASSE, PORQUE / JAJÛABA AS VIGIAS DAS SAS FESTAS (CSM 124.1-3).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: apedrear, apedrexar, pedrexar

↳: apedrar

aperigoar [1] (< a- + perigo + -ar) vbo. 'prexudicar, deteriorar, enfraquecer'

aperigoar [1]: MS [1]. *et eles aperigoados sobre las agoas do mar (MS 186).*

Ⓜ: XIV

Ⓜ: perigoar

↳: perigar

apoderar [8] (< a- + poder + -ar) vbo. 'tomar pose ou dominio'

apoderar [8]: LP [1]. *E pois que é o concelho / dos cornos apoderado (LP 120,33). || CSM [2].* *E pois foi apoderado / de ssa alma, muit' irado / foi ao fogo privado / pola y pëar des en (CSM 111.41-44). | E ela contou-llo todo | en qual guisa o ou[v]era; | e pois llo [ouve contado, / ar disse-ll' el a verdade | en como a enganara, | e deu-s' ende [por culpado / e ante toda a gente | rrogou que lle perdoase, / e do seu, que lle tollera, | deu quena apoderasse (CSM 369.118-121). || CT [2].* *et apoderarnos emos ênas torres et ênas portas dela (CT 4.24). || CSMI [4].* *Et como dito rei foi apoderado enna cibdade de Lugo et enno señorio de toda a terra, et veõse ao castro de Ilio, que agora he chamado castro de Iria (CSMI II.2.3.3-4). | O qual pasou moitos traballos en guerras con os caballeiros de seu arçobispado et con os cidadaos desta cidade de Santiago, outrosi con o conde de Trastamar que se apoderou enna cidade; porlo qual, el indo a mandado de noso señor el rei, se levantaron contra el, non lle querendo obedescer por señor, et esto porlos pedidos grandes que el deitara enna cibdade; et villas et lugares desasperaron del (CSMI III.3.1.3-7). | Et enton don Pero Vimara, leigo moordomo del rei, se apoderou enno bispado et levo toda a terra de Santiago, et roubou pobres et ricos, disipando os bees da eglleja, et a cidade et terra, tirando aa eglleja terra de Montãos, et o castello de San Justo, et terra de Cordeiro et outras terras et posisoos que lle estragou (CSMI V.5.2.1-4). | Et non enbargante que noso antecessor Urbano, papa, lle prometeu o oficio episcopal, agora (a) nos et nosos irmãos cardeaes, por poer fin a tantos traballos et angustias, por que de aquí en diante por tal ocaçion a Eglleja de Conpostella se non destruia nin os inamiigos da fe catholica se apoderen da terra, querendoa proveer de persona idonea, te rogamos que*

por tua benignidade queiras fazer elegir persona religiosa et onesta a tan alto honor pontifical, et noslo envies a receber la consegraçon, onra et dignidade da Eglleja de Santiago de Conpostella (CSMI V.5.6.26-33).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: apoderar

aportar [5] (< a- + porto + -ar) vbo. ‘chegar a porto’

aportar [5]: CSM [3]. *Pois a nav’ u a Emperadriz ya aportou na foz / de Roma, logo baixaron a vea, chamando: “Ayoz” (CSM 5.145-146). | Pois esto disse, non fez al, / mas correu alá sen demora / e a archa en guisa tal / fez que aportou ant’ eñ fora (CSM 25.113-116). | E dele ali jazendo | u o a Virgen guardava, / a cabo de tercer dia | outra nav’ y aportava; / e un ome so a auga, | diz: “Mal aja tal guerra (CSM 193.25-28). || CT [1].* *Cômo Hércules et os rreys que o ajudauã [en] trarõ ãno mar et aportarõ ãno porto que soýam chamar Ssyra (CT 3.2). || MS [1]. andou tres dias et aportou cõ soude et cõtou ante todos que desque aquela ora que caera da barcha et chamara Santiago (MS 191).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: portar

Ⓢ: aportar

apoucar [1] (< a- + pouco/a + -ar) vbo. ‘reducir(se) cuantitativamente’

apoucar [1]: MS [1]. *Et en outro dia Calrros foy sobre el, et Almeçor sentiose apoucado da jente (MS 127).*

Ⓜ: XIV

Ⓞ: aviltar

Ⓢ: apoucar

aproveitar [1] (< a- + proveito + -ar) vbo. ‘tirar proveito, vantaxe’

aproveytar [1]: CSM [1]. *Hũa dona ouv’ ali / que, per quant’ eu aprendi, / era menynna fremosa; / demais sabia assi / tẽer sa orden, que ni- / hũa atan aguçosa /*

era d’ i aproveytar / quanto mais podia; / e poren lle foran dar / a tesoureria (CSM 94.18-27).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: proveitar

Ⓢ: aproveitar

aquedar [1] (< a- + quedo/a + -ar) vbo. ‘tornarse quieto’

aquedar [1]: CSM [1]. *A tormenta aquedada | foi, e seu mast’ adubaron / e log’ a Santa Maria | de Salas s’ acomendaron; / e ouveron tan bon vento, / que na mannã chegaron / a Acr’, e perderon medo | e todos maos penssaes (CSM 172.20-37).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: quedar

Ⓢ: aquedar

arrevatar [1] (< a- + revate + -ar) vbo. ‘levar con forza, arrancar’

arreuatar [1]: MS [1]. *Et pasou hũa nuve et arreuatoo d’ali et trouxeo a Iherusalem et poseo ãno Val de Josefa en aquel lugar hu fora soterrado o corpo de Santa Maria (MS 231).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: rebatar

Ⓢ: arrebatat

arredar [2] (< a- + redro + -ar) vbo. ‘recuar, afastarse’

arredar [2]: CSM [1]. *E avẽo dessa vez / aos que combatian / que Deus por ssa Madre fez / que dali u ferian / os colbes, yan matar / daquel Soldan barvudo / as gentes, e arredar / do muro ja movudo (CSM 28.77-84). || MS [1]. et arredada a naue deles saseenta couedos (MS 186).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: arredar

assanhar(se) [87] (< a- + sanha + -ar) vbo. ‘provocar ou ter saña, irritarse’

7. Dicionario de afixos do galego medieval

assanhar [84]: **LP** [84]. *quand'el veer por falar comigo, / assanhar-m'-ei e farei-lh'entender / que outra vez non se vaia d'aquí / per nulha ren sen mandado de mí. (LP 42,3). | Pero que eu meu amigo roguei / que se non fosse, sol non se leixou / por mí de s'ir, e, quand'aquí chegou, / por quant'el viu que me lh'eu assanhei, / chorou tan muit'e tan de coração / que chorei eu con doo d'el enton. (LP 44,7). | e, quand'el viu que mi lh'assanhava, / chorou tan muit'e tan de coração / que chorei eu con doo d'el enton. (LP 44,7). | Assanhei-m'eu muit'a meu amigo, / por que mi faz el quanto lhi digo: / porque entendo ca mi quer ben, / assanho-me-lhi por én. (LP 47,3). | E, se m'outren faz ond'ei despeito, / a el m'assanh'e faço dereito; / porque entendo ca mi quer ben, / assanho-me-lhi por én. (LP 47,3). | E ja m'el sabe mui ben mia manha, / ca sobr'el deit'eu toda mia sanha; / porque entendo ca mi quer ben / assanho-me-lhi por én. (LP 47,3). | e non mi o roguedes, ca o non farei, / ata que el venha ante mí chorar; / porque s'assanhou, non lhi perdoarei. (LP 60,2). | e non mi o roguedes, ca o non farei, / ata que el venha ante mí chorar; / porque s'assanhou, non lhi perdoarei. (LP 60,2). | se non mi o roguedes, ca o non farei, / ata que el senç'a ira de senhor; / porque s'assanhou, non lhi perdoarei. (LP 60,2). | e non mi o roguedes, ca o non farei, / ata que eu veja que ja quer morrer: / porque s'assanhou, non lhi perdoarei. (LP 60,2). | E assanha-xi-m'el, mais ben sei eu / que a sanha toda é sobre lo meu. (LP 63,25). | O meu amigo, que xi m'assanhou / e que non quer ja comigo falar, (LP 63,48). | E tenho que lhi fiz torto / de me lh'assanhar doado, / pois que mi o non merecera, / e foi-se por én coitado; (LP 72,8). | Cuidades vós, meu amigo, ùa ren: / que me non poss'assanhar sen razon / eu contra vós, come vós; por que non? / encontra mí coidades i mal sén, / ca poder ei de m'assanhar assi / eu contra vós, come vós contra mí. (LP 75,4). | E, se cuidades ca non ei poder, / meu amigo, de mi vos assanhar, / ben como vós a min, ides cuidar / mal sén, ca logo vos farei veer / ca poder ei de m'assanhar assi / eu contra vós, come vós contra mí. (LP 75,4). | E, se cuidades que poder non ei / de me vos assanhar, se m'eu quiser, / ben come vós a min, se vos prouguer, / ben outro si me vos assanharei, / ca poder ei de*

m'assanhar assi / eu contra vós, come vós contra mí. (LP 75,4). | ca poder ei de m'assanhar assi / eu contra vós, come vós contra mí (LP 75,4). | e, pero mal está migo, / se me lh'eu ant'assanhar, / quando m'el sanhuda vir, / non s'ousará d'aquend'ir. (LP 77,15). | mais, se m'eu for assanhando, / quando m'el sanhuda vir, / non s'ousará d'aquend'ir. (LP 77,15). | Par San Servand', assanhar-m'-ei un dia, / se m'el non diz qual ben de min quera. (LP 77,8). | Porque ouve el queixume, os meus / olhos choraron muito con pesar / que eu ouv'én, poi-lo vi assaanhar / encontra mí, mais guisei eu, par Deus, (LP 81,14). | se virdes que me vos quer'assanhar, mia sanha non tenhades en desden, / ca, se non for, mui ben sei que sera: / se m'assanhar, alguen se queixará. (LP 81,18). | Se m'assanhar, non façades i al / e sofred'a sanha no coração, / pois vos eu posso fazer ben e mal; / de a sofrerdes faredes razon, / ca, se non for, mui ben sei que sera: / se m'assanhar, alguen se queixará. (LP 81,18). | ca, se non for, mui ben sei que sera: / se m'assanhar, alguen se queixará. (LP 81,18). | e por que s'assanhou agora o meu amigo? (LP 86,4). | e por que s'assanhou agora o meu amigo? (LP 86,4). | e por que s'assanhou agora o meu amigo? (LP 86,4). | Assanhou-se, madre', o que mi quer gran ben / contra mí endoad'e foi-s'ora d'aquen (LP 86,2). | Assanhou-s'e foi-se sen o meu prazer / e, quando mi o disseron, non o quis creer, (LP 86,2). | e, se s'assanha, non faz i torto / o meu amigu'e ten-se por morto. (LP 93,2). | e, se s'assanha, non faz i torto / o meu amigu'e ten-se por morto. (LP 93,2). | Pregunta-lo-ei por que m'á despagado, / e se mi assanhou; á tort'endõado, / e vou-m'eu namorada. (LP 108,1). | Jurava-m'oje o meu amigo, / por tal, madre, que lhi perdoasse / que nunca ja mais se mi assanhasse, / mais preit'é ja que non porra migo; (LP 117,5). | E mais de cen vezes lhi perdoei / per sas juras e achei-m'end'eu mal, / e por aquesto ja lhi ren non val / de me jurar, pois que me lh'assanhei; (LP 117,5). | Assanhou-s'o meu amigo / a mí, por que non guisei / como falasse comigo; (LP 122,1). | Sei que non sab'a mia manha, / pois que m'enviar non quer / mandad'e re-xi-m'assanha; (LP 122,1). | Assanhei-me-vos, amigo, n'outro dia, / mais mui ben o sab'ora Santa Maria (LP 123,4). | Assanhei-me vos, amigo, / per boa fe, con sandece, / como se

molher assanha / a quen lho nunca merece; / mais, se mi vos assanhei, / desassanhar-mi-vos ei. (LP 123,3). | O meu amigo, a que preito talhei, / con vosso medo, madre, mentir-lh'-ei, / e, se non for, assanhar-s'-á. (LP 134,6). | Talhei-lh'eu preito de o ir veer / ena fonte u os cervos van beber, / e, se non for, assanhar-s'-á. (LP 134,6). | E non ei eu de lhi mentir sabor, / mais mentir-lhi-ei con vosso pavor, / e, se non for, assanhar-s'-á. (LP 134,6). | De lhi mentir nenhum sabor non ei, / con vosso med'a mentir-lh'averei, / e, se non for, assanhar-s'-á. (LP 134,6). | Non faç'eu torto de mi lh'assanhar, / por s'atrever el de me demandar (LP 134,6). | O meu amigo, que me mui gran ben, / quer, assanhou-s'un dia contra mí / mui'endoado, mais el que s'assi / a min assanha, sei eu ùa ren: / se soubess'el quan pouqu'eu daria / por sa sanha, non s'assanharia. (LP 148,15). | E, porque non quij'eu con el falar, / quand'el quisera, nen se mi aguisou, / assanhou-s'el, mais de pran ben cuidou / que me matava, mais, a meu cuidar, / se soubess'el quan pouqu'eu daria / por sa sanha, non s'assanharia. (LP 148,15). | Por que me quer ben de coração / assanhou-s'el e cuidou-mi a fazer / mui gran pesar, mais devedes creer / d'el que s'assanha, se Deus me perdon, / se soubess'el quan pouqu'eu daria / por sa sanha, non s'assanharia. (LP 148,15). | Quando meu amigo souber / que m'assanhei por el tardar / tan muito, quand'aqui chegar / e que lh'eu falar non quisera, (LP 148,20). | Meu amigo, pois vós tan gran pesar / avedes de mi vos eu assanhar, / por Deus, a quen m'assanharei, / amigo, ou como viverei? (LP 151,7). | Se m'eu a vós, meu amigu'e meu ben, / non assanhar, dizede-m'ùa ren: / por Deus, a quen m'assanharei, / amigo, ou como viverei? (LP 151,7). | Se m'eu a vós, que amo mais ca mí, / non assanhar, se sabor ouver i, / por Deus, a quen m'assanharei, / amigo, ou como viverei? (LP 151,7). | Se m'eu a vós d'assanhar non ouver, / si quer dōado, quando m'eu quisera, / por Deus, a quen m'assanharei, / amigo, ou como viverei? (LP 151,7). | —Por Deus, amiga, provad'un dia / a voss'amigo de vo-lh'assanhar / e veredes ome coitad'andar. (LP 154,9). | E, como s'én dona quer assanhar, / non vos dira que tolher pod'a mí (LP 8,5). | con medo de se m'assanhar / e me non querer pois falar. (LP 74,6). | Conselho non me saberei / con

medo de xi m'assanhar (LP 104,5). | Cada que me lh'eu assanhar, / a meu osm', e lhi mal disser (LP 111,7). | Pero punhan de m'apartar / se poderán de min saber / por qual dona quer'eu morrer / e eu, por vus non assanhar (LP 121,13). | assanha-s'ora contra mí / e pero faz seu prazer i. (LP 143,5). | assanha-s'ora contra mí / e pero faz seu prazer i. (LP 143,5). | assanha-s'ora contra mí / e pero faz seu prazer i. (LP 143,5). | assanha-s'ora contra mí / e pero faz seu prazer i. (LP 143,5). | E se m'eu ei de mi a loar sabor, / non an por én por que se mi assanhar (LP 148,9). | Maria Perez vi mui'assanhada, / por que lhi rogava que perdoasse (LP 18,23). | se ùa vez asanhar me fazedes, / saberedes quaes peras eu vendo, (LP 18,23). | se ùa vez asanhar me fazedes, / saberedes quaes peras eu vendo, (LP 18,23). | se ùa vez asanhar me fazedes, / saberedes quaes peras eu vendo, (LP 18,23). | se ùa vez asanhar me fazedes, / saberedes quaes peras eu vendo, (LP 18,23).

assannar(se) [3]: CSM [3]. *Merlin mui' a assannar / se fillou e log' ali / os gēollos foi ficar / en terra e diss' assi: / “Madre do que nos salvar / vñe, este diz de ti / e que non deveria (CSM 108.38-44). | Atant é' Santa Maria | de toda bondade bña, / que mui d' anvidos s' assanna | e mui de grado perdōa (CSM 55.3-4). | Pois est' ouve dit', o demo ss' assannou / e o pintor ferament' amēaçou / de o matar, e a carreira lle buscou / per que o fizesse mui çedo morrer (CSM 74.20-23).*

Ⓞ: XIII

Ⓢ: ensanhar

Ⓢ: asañar

assedar [1] (< a- + seda + -ar) vbo. 'tornar como a seda'

assedar [1]: CSM [1]. *Ond' avēo en Sevilla | que deron ùa pedrada / a un ome na cabeça | mui grand', assi que britada / ll'ouveron toda a fronte | e a tea assedada, / assi que nunca cuidava | da chaga aver guarida (CSM 385.21-24).*

Ⓞ: XIII

Ⓢ: ensedar

Ⓢ: asedar

asseentar [1] (< a- + redro + -ar) vbo. ‘pórse sobre asento’

asseentar [1]: LP [1]. *troubou ogan'aquí en cas d'el-Rei, / asseentando-m'eu, tras min catei, (LP 9,13).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: sentar

Ⓠ: asentar

atalhar [1] (< a- + talho + -ar) vbo. ‘tornar máis breve, encurtar’

atallar [1]: CSM [1]. *E tornando-ss' a sa casa, | teve que era mellor / d'atallar pela eigreja | e non yr a derredor; / e passand' assi per ela, | a dona con gran door / e porque muito chorara, | fillou-sse d'adormecer (CSM 212.51-54).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓠ: atalhar

aterrar [1] (< a- + terra + -ar) vbo. ‘baixar á terra’

aterrar [1]: CSM [1]. *Os da vila, quand' oyrón | esto, per com' aprendi, / quiseron cavar o monte | pera tiralos dali, / cuidando que mortos eran; | mas acháronos assi / todos oraçon facendo | aa Virgen que aterra (CSM 252.20-23).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓠ: aterrizar

atormentar [9] (< a- + tormento + -ar) vbo. ‘someter a tormento’

atormētar [1]: MS [1]. *et atormētaras asi o teu pecado (MS 203).*

atormentar [8]: LP [3]. *e viv'atormentado, / sen vosso ben, / de morrer én / ced'é mui guisado, (LP 18,31). | Assi me trax coitado / e aficad'Amor / e tan atormentado (LP 25,16). | e jaz atormentado / o que o guaanhou. (LP 25,49). || CSM [2].* *E pois que entrou, viu outros | maiores que os de fora, / mui' espantosos e feos, | e negros mui más ca mora, / dizendo: “Sal*

acá, alma, | c aja tempo é e ora / que polo mal que feziste | sejas senpr' atormentada” (CSM 75.153-156). | Nenbra-te, Sennor, que t' ei eu prometido / d'ir a ata casa, est' é ben sabudo; / mas tu, dos coitados esforç' e escudo, / val-me, Sennor, ca mui' and' atormentado (CSM 267.70-73). || MS [1]. *Et por esto aquel home foi preso et ferido et el tãto mais braadaua, et leuarõno ante o juyz, et atormentarõno por feridas de tal gisa que lle paresçiã os osos et nõ choraua nõ rrograua que o leixasem, mais a grãdes braados dezia esto que disera et eadia mais (MS 33-34). || CSMI [2].* *Et Leonegildo, o arriano, ocupou toda a terra de Galiza chamandose rei, mais foi atormentado ennas grandes febres et dolores que lle Deus dou (CSMI II.2.5.4-6). | Et despois, en corte de Roma, o dito cardeal delegado foi moi confuso et acusado do papa Urbano et dos outros cardeas, porque asi privara et tirara o bispado contra dereito a don Diego, obispo de Santiago, que era atormentado ennas prijoos; et foi privado, o dito cardeal Ricardo, da legacia (CSMI V.5.1.22-25).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: tormentar

Ⓠ: atormentar

atravesar [1] (< a- + través + -ar) vbo. ‘ir ou pasar para outro lado’

atavesar [1]: MS [1]. *Et era atã arrizado que o caualeiro, estando armado sobre seu caualo, de hũa ferida que lle daua cõ a espada por çima da cabeça, atravesaua el et o caualo (MS 134).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: travesar

Ⓠ: atravesar

avergonhar [3] (< a- + vergonha + -ar) vbo. ‘encherse de vergonha’

avergonhar [3]: LP [3]. *E cuido-m'eu avergonhar! (LP 13,1). | e sempre vus servirei, / se m'oj'avergonhades. (LP 13,1). | E fic'Amor como dev'a ficar, / quando vus non quisier avergonhar (LP 97,34).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: avergonçar, envergonhar

Ⓠ: avergoñar

7.4.2. Parasintético <a-...-ear/ejar>

apedrear [7] (< a- + pedra + -ar) vbo. ‘castigar con pedradas’

apedrear [7]: CSM [2]. *Fora, e que o matassen | logo, u non ouuess’ al, / e que foss’ apedreado | porque fezo feito tal (CSM 124.20-21). | COMO UUN OME DE MORIELLA, QUE AMEUDE YA A SANTA / MARIA DE SALAS E TRAGIA SA MAGESTADE, VIU VÏIR NUVEA- / DO E POS A MAGESTADE NA SA VINNA; E NON FIRIU Y A / PEDRA, E TODA-LAS OUTRAS FORON APEDREADOS EN / DERREDOR (CSM 161.1-5). || MS [5]. Et este Santiago en seendo en Iherusalem hu preegaua de Ihesucristo fillo de Deus viuo, foy derribado da çima do tẽple et apedreado as maõs dos judeus (MS 20). | Et de gisa aluoroçou o poboo, que quiserõ logo os apóstolos apedrear todos (MS 23). | Et entõ começarõno apedrear moi fortemẽt, et Santiago acostouse et ficou de geonllos en terra et diso asi: “Rrogote Deus Padre que perdoes a estes este pecado” (MS 28). | Os scripuas et os fariseus come[ç]arõ a dizer: “Apedreemos o Justo” (MS 28). | Este Justo que apedreades por vos esta orãdo, rrogouos que o leixedes” (MS 29).*

⊙: XIII

⊕: apedrejar, apedrar, pedrejar, pedrar

⊖: apedrear

asenhorear [2] (< a- + senhor + -ear) vbo. ‘tornarse señor’

asenorear [1]: CSMI [1]. *Ata este obispo Leonesindo reinou... os godos, et asenorearon toda España fasta a era de setecentos et quorenta et sete anos (CSMI II.2.8.1-2).*

asenoriar [1]: CSMI [1]. *Et algũus dezian que lle chamase Iria, por Iriem que asenoriava o dito [lugar]; et outros dizian que lle chamasen Ilia, porla filla do principe, rei troiano, que o primeiramente pobrata; et outros dizian que lle chamasen Bisria, porque era sita ontre dous rios, he a saber: o rio de Saar et o rio da Ulla (CSMI II.2.3.13-16).*

⊙: XIV

⊕: senhorear/asenhorear, asenhorar, ensenhorear

⊖: aseñorar, aseñorear

7.4.3. Parasintético <a-...-ecer>

agradecer [4] (< a- + grado + -ecer) vbo. ‘mostrar ou manifestar gratitudo, render grazas’

agradecer [4]: LP [4]. *non sabera como mi agradecer, / nen que mi diga con tan gran prazer. (LP 75,19). | non sabera como mi agradecer, / nen que mi diga con tan gran prazer. (LP 75,19). | non sabera como mi agradecer, / nen que mi diga con tan gran prazer. (LP 75,19). | non sabera como mi agradecer, / nen que mi diga con tan gran prazer. (LP 75,19).*

⊙: XIII

⊕: gradecer, gradescer

⊖: agradecer

agravecer [1] (< a- + grave + -ecer) vbo. ‘importunar, aborrecer, irritar’

agravecer [1]: LP [1]. *Ben entend'ele com'gravece / e, por dar-lh'algo, nono gradece, / ca ele ten que mai-lo merece (LP 16,9).*

⊙: XIII

⊕: agravar, engravecer

⊖: agravecer

7.4.4. Parasintético <de-...-ar>

decepar [1] (< *de-* + *cepo* + *-ar*) *vbo.* ‘cortar, amputar’

decepar [1]: *LP* [1]. *ca en tal tempo a mandou podar / que sempre'ela lhe ficou decepada.* (*LP* 30,14).

Ⓜ: XIII

Ⓢ: decepar

Ⓣ: decepar

defumar [1] (< *de-* + *fume* + *-ar*) *vbo.* ‘secar, curar; queimar herba’

defumar [1]: *CSM* [1]. *Daquesto foron mui maravillados / quantos das terras y foron juntados, / que solament' os fios defumados / non viron do veo, nena pintura* (*CSM* 39.30-33).

Ⓜ: XIII

Ⓢ: afumar

Ⓣ: defumar

depenar [5] (< *de-* + *pena* + *-ar*) *vbo.* ‘arrancar, tirar as penas’

depenar [5]: *CSM* [5]. *E logo en outro dia entraron en seu camño, / e a madr' en ataude | levou sig' aquel*

menyo; / e foron en quatro dias, | e ant' o altar festinno / o pos, fazendo gran chanto, | depenando sa moleira (*CSM* 43.45-48). | *Com' a estoria diz, / u diabres levavan / o moç' e como perdiz / assi o depenavan, / viron a Emperadriz / do Ceo, que dultavan, / e leixavan / o moço e fugian, / ca sabian / que llo non leixaria* (*CSM* 115.295-304). | *Ela meteu na balança | a carta, e tan pesada / se fez logo, que na outra | non pode pois meter nada / que tanto per ren pesasse, | esto foi cousa provada, / e o cambiador con sanna | depenava seus grandões* (*CSM* 305.55-58). | *E depenou seus cabelos | e fez ele gran doo / dizendo: “Ai eu, meu fillo, | como fico de ti soo; / quisera eu que visses | min com' eu vi teu avoo, / meu padre, que me fazia | muitas mercees grãadas* (*CSM* 323.20-23). | *E braadava mui forte, | depenando seus cabelos, / des y os dedos das mãos | non quedaba de torce-los, / e outrossi a seus braços | non leixava de mete-los, / dizendo: “Sen ti, meu fillo, | este mundo m'escurece”* (*CSM* 331.24-27).

Ⓜ: XIII

Ⓢ: despenar

Ⓣ: depenar

7.4.5. Parasintético <des-...-ar>

desbragar [1] (< *des-* + *braga* + *-ar*) *vbo.* ‘soltar da braga’

desbragar [1]: *LP* [1]. *se non a vós; e, a vosso poder, / ante vós i ficade desbragado.* (*LP* 16,2).

Ⓜ: XIII

Ⓢ: -

Ⓣ: desbragar

desnembrar [1] (< *des-* + *membro* + *-ar*) *vbo.* ‘privar dos membros, mutilar, amputar’

desnembrar [1]: *CT* [1]. *ca eu quería ante seer morto ou desnēbrado que hũ de nós fosse posfaçado de couardía*

ante quantos rreys et príncepes et cōdes et duques de grã prez que aquí son juntados (*CT* 127.227).

Ⓜ: XIV

Ⓢ: -

Ⓣ: desmembrar

despedaçar [1] (< *des-* + *pedaço* + *-ar*) *vbo.* ‘facer(se) pedados’

despedaçar [1]: *CT* [1]. *forõ y despedaçados mays de vjñt mill escudos et outros tãtos elmos et outros tãtos caualos de grã preço* (*CT* 152.49).

Ⓜ: XIV

Ⓢ: espedaçar

↪: despedazar

desterrar [1] (< *des-* + *terra* + *-ar*) *vbo.* ‘facer saír ou saír alguén da súa terra natal, exiliarse’

desterrar [1]: CSM [1]. *Ca, sen que a ten coitada, | faz-lle que diga nemiga / a todos, ondñ ei vergonna |*

tal que sol non sei que diga; / mas tu que es verdadeira | Madre de Deus e amiga, / mandasses-lle que se fosse | dela e se desterrase (CSM 343.45-48).

⊙: XIII

↪: esterrar

↪: desterrar

7.4.6. Parasintético <en-...-ar>

enlumēar [3] (< *en-* + *lume* + *-ar*) *vbo.* ‘iluminar’

enlumēar [2]: CSM [2]. *E ar quero-vos demostrar / gran lediç’ aficada / que ouv’ ela, u vyu alçar / a nuv’ enlumēada / seu Fill’; e poys alçada / ontr’ a gent’ assüada, / muy desaconsellada, / dizend’: Assi verrá juygar, est’ é cousa provada* (CSM 1.53-62). | *O angeo lle disse: | “Eu soon mandadeiro / a ti de Deus do çeo | por te fazer certoiro / que de ta moller Anna | averás tañ erdeiro / per que toda a terra | será enlumēada* (CSM 411.85-88).

enlumear [1]: CSM [1]. *E logo sentiu / tod’ aquela companna | mui bono dor e viu / claridade que todo | o log’ enlumeou* (CSM 419.81-83).

⊙: XIII

↪: lumear/enlumear, lumiar/enlumiar, alumear, alumiar, alumar

↪: enlumear

emparentar [1] (< *en-* + *parente* + *-ar*) *vbo.* ‘tornarse ou facerse parente, establecer parentesco’

emparentar [1]: CSM [1]. *En terra d’Alemanna | un mercador onrrado / ouve, rico sobejo | e muit’ enparentado; / mas dü’ anfermedade | foi atan mal parado, / per que ficou tolleito | d’anbos e dous lados* (CSM 218.10-13).

⊙: XIII

↪: parentar, aparentar

↪: aparentar

empenar [1] (< *en-* + *pena* + *-ar*) *vbo.* ‘emplumar(se)’

empenar [1]: LP [1]. *Do que é mais sabedor / de caparon empenado* (LP 30,21).

⊙: XIII

↪: -

↪: empenar

empeorar [1] (< *en-* + *peor* + *-ar*) *vbo.* ‘tornarse peor’

empeorar [1]: LP [1]. *e mundo tal que non corregerá, / ante o vejo sempr’empeorar* (LP 94,18).

⊙: XIII

↪: peorar, piorar

↪: empeorar

empoçoñar [3] (< *en* + *poçon* + *-ar*) *vbo.* ‘empoçoñar, envelenar’

empoçoñar [3]: CSM [3]. *A oraçon acabada, | colleu en ssi grand’ esforço | e foi aa [besho logo / e deu-ll’ hüa espadada | con seu espadarron vello, | que a [tallou per meogo, / assi que en duas partes | lle fendeu o coraçon; / mas ficou enpoçoado | dela des essa sazón* (CSM 189.16-19). | *E que morress’ agynna | fez cousa muit’ esträya; / ergeu-sse mui correndo | e pres hüa aranna / e comeu-a tan taste; | mas non era tamanna / nen tan enpoçoada | en com’ ela quera* (CSM 201.40-43). | *E pois viu que por esto | ja morte non presera, / foi comer outra grande | enpoçoado e fera / con que inchou tan muito | que a morrer ouvera* (CSM 201.45-47).

⊙: XIII

U: -

☞: empezoñar

enamorar [55] (< en- + amor + -ar) vbo. ‘tornar apaixonado’

namorar [55]: LP [48]. *ou qual é essa fremosa / de que vós vos **namorastes?** (LP 38,6). | ou qual é essa fremosa / de que sodes **namorado?** (LP 38,6). | Madre, passou per aquí un cavaleiro / e leixou-me **namorad'e** con marteiro: (LP 47,12). | Non sejadés d'esto enfadada; / se veer o que mi á **namorada**, / demandar-lh'-ei que se veja migo: (LP 55,2). | El é por mí atan **namorado** / e meu amor o traj'assi louco / que se non pod'atender un pouco, (LP 63,69). | Se s'el nembrar quiser / como fiquei **namorada** (LP 67,1). | Foi eu, madr', en romaria / a Faro con meu amigo / e venho d'el **namorada** / por quanto falou comigo, (LP 67,4). | Treides todas, ai amigas, comigo / veer un ome muito **namorado** / que aquí jaz cabo nós mal chagado (LP 70,48). | Foi eu a San Servando / por veer meu amigo / e non o vi na ermida, / nen falou el comigo, / **namorada!** (LP 77,13). | Disseron-mi mandado / do que muito desejo, / ca verria a San Servando, / e pois eu non o vejo, / **namorada!** (LP 77,13). | muito venho pagada, / por quanto lhi falei; / mais á-m'el **namorada**, / que nunca lhi guarrei. (LP 77,20). | muito venho pagada, / por quanto lhi falei; / mais á-m'el **namorada**, / que nunca lhi guarrei. (LP 77,20). | muito venho pagada, / por quanto lhi falei; / mais á-m'el **namorada**, / que nunca lhi guarrei. (LP 77,20). | muito venho pagada, / por quanto lhi falei; / mais á-m'el **namorada**, / que nunca lhi guarrei. (LP 77,20). | *Quen visse andar fremsinha, / com'eu vi, d'amor coitada / e tan muito **namorada** / que, chorando assi dizia: (LP 83,11). | e vou **namorada**. (LP 91,1). | e vou **namorada**. (LP 91,1). | e vou **namorada**. (LP 91,1). | e vou **namorada**. (LP 91,1). | Non mi digades, madre, mal, se irei / vee-lo sen verdade que **namorei** (LP 93,4). | ca ja i est'o que **namorei**, (LP 93,8). | ca ja i est'o que **namorei**, (LP 93,8). | ca ja i est'o que **namorei**, (LP 93,8). | ca ja i est'o que **namorei**, (LP 93,8). | pois que me mentiu o que **namorei**, / nunca ja mais per amor**

*creerei, / pois que mi mentiu o que **namorei**. (LP 95,5). | pois que me mentiu o que **namorei**, / nunca ja mais per amor creerei, / pois que mi mentiu o que **namorei**. (LP 95,5). | pois que me mentiu o que **namorei**, / nunca ja mais per amor creerei, / pois que mi mentiu o que **namorei**. (LP 95,5). | O que vistes que dizia / ca andava **namorado**, (LP 115,9). | —Ai madr', o que me **namorou** / foi-se n'outro dia d'aquí / e por Deus, que faremos i, / ca **namorada** me leixou? (LP 120,2). | madre, **namorada** me leixou, / madre, **namorada** mi á leixada / madre, **namorada** me leixou. (LP 120,52). | madre, **namorada** me leixou, / madre, **namorada** mi á leixada / madre, **namorada** me leixou. (LP 120,52). | madre, **namorada** me leixou, / madre, **namorada** mi á leixada / madre, **namorada** me leixou. (LP 120,52). | madre, **namorada** me leixou, / madre, **namorada** mi á leixada / madre, **namorada** me leixou. (LP 120,52). | madre, **namorada** me leixou, / madre, **namorada** mi á leixada / madre, **namorada** me leixou. (LP 120,52). | Amiga, do meu amigo / oi eu oje recado; / que é viv'e **namorado** / d'outra dona ben vos digo, (LP 150,3). | E, mentr'eu d'ela fui **namorado**, / nunca me viron desacordado, / mais ora ja non á i recado, (LP 143,7). | nen se cuidan per i d'enganar / que sejan d'eles poren **namoradas** (LP 18,8). || **CSM [7].** *A mui pouca de sazon / catou seu irmão e ssa moller e **namorou-s'** enton / dela, e disse-lle que a amava mui de coração; / mai-la santa dona, quando ll' oyu dizer tal trayçon, / en hũa torre o meteu en muy gran prijon, / jurando muyto que o faria y morrer (CSM 5.33-38). | **ESTA É COMO SANTA MARIA CONVERTEU UN CAVALEIRO / NAMORADO, QUE SS' OUVÉR' A DESASPERAR PORQUE NON / PODIA AVER SA AMIGA** (CSM 16.1-3). | *Sobr' aquest' hũa vegada | chegou y un gran tropel / de mancebos por jogaren | à pelot', e un donzel / andava y **namorado**, | e tragia seu anel / que ssa amiga lle dera, | que end' era natural (CSM 42.22-25). | E da Virgen groriosa | nunca depois se nenbrou, / mas da amiga primeira | outra vez sse **namorou**, / e per prazer dos parentes | logo con ela casou / e sabor do outro mundo | leixou polo terreal (CSM 42.57-60). | *Fazend' assi seu offiço, / mui gran tenp' aquest' usou, / atêes que o proviço / a fez que se **namorou** / do cavaleir', e punnou / de seu talante comprir (CSM 59.47-52). | *Tant' andou daquela vez / que un cavaleiro fezo dela **namorar** (CSM 64.48-49). |*****

Pois aly deu a omagen | e a ssa casa tornado / foi, viu hũa mui fremosa | donzela, e namorado / ficou dela en tal guisa | que so comer nen bocado / non podia, e por ela | foi coitad' a desmesura (CSM 312.35-38).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

↪: namorar

enartar [5] (< en- + arte + -ar) vbo. ‘enganar por medio de artes’

enartar [5]: CSM [5]. *Mas o demo enartar / a foi, por que emprennar / s'ouve dun de Bolonna, / ome que de recadar / avia e de guardar / seu feit' e sa besonna (CSM 7.15-20). | Eran muito en chama-lo, | nen per siso nen per arte / sol vñir non lles quera; | ca falcon, tra u se farte / da caça que á fil[l]ada, | con medo que o enarte / o que trage en toller-lla, | punna d'aver seus sabores (CSM 366.60-63). | E a el te rog' ainda | que lle queyras rogar / que do diab' arteiro | me queira el guardar, / que punna todavia | pera om' enartar / per muitas maneiras, | por faze-lo peccar, / e que el me dé siso | que me poss' amparar / dele e das sas obras, | con que el faz obrar / mui mal a queno cree | e pois s'en mal achar, / e que contra os mouros, | que terra d'Ultramar / tēen e en Espanna | gran part' a meu pesar, / me dé poder e força | pera os en deitar (CSM 401.22-31). | Poren lle roguemos por piadade / que rog' a Deus, de que ficou prennada / quando foi de angeo saudada, / que nos guarde de toda tempestade / que nos non nuza, / e ar d'ocajon / e do demo chēo de trahçion, / que nos non enarte con arlotia / que nos enarta, e con falsidade (CSM 414.42-49).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: arteirar

↪: -

encaralhar [1] (< en- + caralho + -ar) vbo. ‘tornarse carallado’

encaralhar [1]: LP [1]. *e atal frade cuid'eu que mui ben / encaralhado per esto seria. (LP 38,2).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: acaralhar

↪: encarallar

encastoar [1] (< en- + caston + -ar) vbo. ‘aplicar castón en’

encastoar [1]: LP [1]. *e pero nunca achou castoador / que lh'o olho soubess'encastoar (LP 125,15).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: castoar

↪: encastoar

encimar [5] (< en- + cima + -ar) vbo. ‘colocar encima de’

encimar [5]: LP [1]. *E, Don Ansur, pola fe que devedes, / pois vos el-Rei assi quer encimar, (LP 154,6). || CSM [4].* *Adur pod' esta razon / toda o mour' encimar, / quand' à omagen enton / viu duas tetas a par, / de viva carn' e d' al non, / que foron logo mñar / e deitar / leite come per carnudos (CSM 46.61-68). | Foi-s' o om' e punnou de chegar mui çedo / a Alexandria, que come Toledo / é grand' ou mayor; mais ya con gran medo / de non aver ali seu preit' ençimado (CSM 65.100-103). | E estando en perfia / de qual deles o matasse, / deitaron ontre ssi sortes | quen primeiro começasse; / mas non quis Santa Maria | que tal feito s' encimasse, / ca el diss' a grandes vozes: | “Madre do Rei piadoso (CSM 194.30-33). | pois nossa fraqueza vee / e nossa folia, / on ousadia / que nos desvia / da bõa via / que levaria / nos u devia, / unos daria / sempr' alegria / que non falrria / nen menguaria, / mas creçeria / e poiaria / e compriria / e 'ncimaria / a nos (CSM 421.17-32).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: acimar

↪: encimar

encortinar [3] (< en- + cortina + -ar) vbo. ‘pór cortinas en, acortinar’

encortinar [3]: CSM [3]. *E pois viu seu marido, | obridou seus pesares / e con muitas saudes | e muitos abraçares / o acolheu mui leda, | e pois muitos manjares / lle guisou, e sa casa | muy ben encortynnada (CSM 411.135-138). | Quand' est' oyu, “a la ffe”, / diss' el, “eu yrei u é / aquel, e este que ssé / aquí ben enferrollado / farei soltar” (CSM 135.104-*

7. Dicionario de afixos do galego medieval

108). | *E dest' un mui gran miragre | direi que oý dizer / que aveo en Mayorgas, | quando mouros en poder / a iñian, por un crischão | que foi ontr' eles caer / en cativo e avia | os pees **enferrollados** (CSM 176.5-8).*

Ⓢ: XIII

Ⓤ: acortinar

Ⓦ: encortinar

endevedar [1] (< en- + déveda + -ar) vbo. 'contraer débedas, tornarse debedor'

endevedar [1]: CSM [1]. *A qual acorreu ja hũa vegada / a hũa dona de França coitada, / que por fazer ben tant' **endevedada** / foi que sa erdad' ouvera perduda (CSM 62.6-9).*

endevidar [1]: LP [1]. *Assi and'eu **endevidando** quen / mi o non gradece nen mi o quer cobrar; (LP 56,2).*

Ⓢ: XIII

Ⓤ: devedar

Ⓦ: endebedar

enforcar [11] (< en- + forca + -ar) vbo. 'suspender polo pescozo por medio dunha corda pendente'

enforcar [11]: LP [1]. *E con dereito seer **enforcado** / deve Don Pedro, por que foi filhar / a Coton, pois-lo ouve soterrado, (LP 18,33). || **CSM [4].** *COMO SANTA MARIA LIVROU DE MORTE ÛU MANCEBO QUE / **ENFORCARON** A MUI GRAN TORTO, E QUEIMARON UN HEREGE / QUE LLO FEZERA FAZER (CSM 175.1-3). | E se vos a Virgen santa | deste logar non tirar, / eu quero que me façades | pelos pees pendorar / do masto per hũa corda, | e quer' **enforcad'** estar / desta guisa, se tan toste | mui bon vento non vëer (CSM 271.31-34). | [C]OMO SANTA MARIA DO PORTO CONSENTIU QUE / **ENFORCASSEN** UN OME QUE JUROU MENTIRA PELO / SEU NOME (CSM 392.1-3). | E dest' un muy gran miragre | avëo eno gran Porto, / dum ome que con dereyto | foi **enforcado** e morto / porque jurou jura falsa | na ygreja u conorto / acham todo-los coytados, | aquest' é verdade pura (CSM 392.10-13). || **MS [6].** – Este home que aqui ven conosco, ergedeuos a el et rreçebedeo moy bê ca o apostolo mostou el miragre et**

*moy marauilloso, ca o tirou da forqua onde sia **enforquado** (MS 4). | Et eu seendo **enforcado**, enpuxauame cõ hũa lança que tiña ãna mão hora a hũa cabo ora a outro para morrer mais agina (MS 8). | Tomou logo hũa pertega de caruallo, esta que me veede[s] trager, et deytouma ãna gargãta et **enforcoume** (MS 8). | et en sinal d'aquel miragre leixou ali sobre lo altar a pertega que tragia de que fora **enforcado** (MS 8-9). | –Estes açoutarõ Nostro Señor Ihesucristo en leno verde et ferirõno cõ lança et nos **enforquemoslos** en leno sequo et feiramoslos cõ lanças (MS 43). | et outros [con] grãdes feridas de lanças et cortos cõ segures, et outros chagados cõ seetas et cõ dardos, et outros esfolauã cõ coytelos, et os outros queymauã en fogo, et os outros **enforcuã** (MS 138).*

Ⓢ: XIII

Ⓤ: aforcar

Ⓦ: enforcar

engrossar [1] (< en- + grosso/a + -ar) vbo. 'tornarse groso, espesarse'

engrossar [1]: CSM [1]. *Começou tan feramente | e **engrossar** cada vez, / e volvendo-s' as arëas; | des i a noite sse fez, / cona tormenta mui forte, | negra ben come o pez, / demais viian da nave | muitos a ollo morrer (CSM 313.135-141).*

Ⓢ: XIII

Ⓤ: agrossar

Ⓦ: engrosar

engrudar [2] (< en- + grude + -ar) vbo. 'unir con cola, encolar, adherir'

engrudar [2]: CSM [2]. *Mai-lo fillo pela chaga | sayu, [que] mester **engrude** (CSM 184.30). | Outrossi a mão destra | cona fouce apertada / foi, assi como se fosse | con fort' engrud' **engrudada**; / e ben assi o levaron | tolleito a ssa pousada / os outros (CSM 289.20-23).*

Ⓢ: XIII

Ⓤ: grudar

Ⓦ: engrudar

enmentar [7] (< en- + mente + -ar) vbo. ‘traer á mente, recordarse’

ementar [5]: CSM [5]. [ESTE É O PROLOGO DAS CANTIGAS DE SANTA MARIA / **EMENTANDO** AS COUSAS QUE Á MESTER ENO TROBAR] (CSM B.1-2). | *ESTA É A PRIMEIRA CANTIGA DE LOOR DE SANTA MARIA, / **EMENTANDO** OS VII GOYOS QUE OUVÉ DE SEU FILLO* (CSM 1.1-2). | *E pero que o logar muit’ enatio estava, / a omagen quant’ en si muy bõo cheiro dava, / que especias d’Ultramar, balsamo nen onguento, / non cheiravan atanben com’ esta que **emento*** (CSM 34.25-28). | *Toda a noit’ a mesquinna | estev’ assi braadando / ant’ o altar en gẽollos, | Santa Maria chamando / que ss’ amercãsse dela | e seu Fillo ll’ **ementando**, / a quen polas nossas coitas | roga senpr’ e é vozeira* (CSM 43.60-63). | *COMO SANTA MARIA ACORREU A UN MONGE SEU QUE A SERVIA / E QUE FICAVA OS GËOLLOS CADA QUE **EMENTAVAN** O SEU / NOME NA EIGREJA E BELJAVA A TERRA* (CSM 141.1-3).

enmentar [2]: LP [2]. *Se lhi d’al quiser enmentar, / sol non lh’én crecerà pesar:* (LP 11,2). | *cada que per foder, direi / Pater Noster e **enmentarei** / a alma de quen m’ensinou.* (LP 2,1).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: mentar

Ⓣ: enmentar

enrugar [2] (< en- + ruga + -ar) vbo. ‘tornarse marcado de arrugas’

enrugar [1]: LP [1]. *jasqu’eu morrendo d’amor, e sen falha, / polo seu rostro velh’e **enrugado**.* (LP 116,16).

enrugar [1]: CSM [1]. *E pois entrou, viu a destro | estar hũas seys donzelas / vestidas de panos brancos, | muit’ apostas e mais belas / que son lilies nen rosas, | mas pero non de conçelas, / outros inen d’ alvayalde, | que faz a cara **enrugada*** (CSM 75.93-96).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: arrugar

Ⓣ: enrugar

ensanhar [2] (< en- + sanha+ -ar) vbo. ‘provocar ou ter saña, enfurecer’

ensanar [2]: CSMI [2]. *A como quer que a aquelas oras poseron os cães ao touro et começaronno de garrotar porlo **ensanar**, por que viesse ao santo obispo, et a como que o asi agarotaron et lle poseron os {cães} et lle asobiaban porlo **ensanar**, nunca o touro bravo curou de lle fazer mal ao santo obispo, antes se foi asentar de gionllos ante el, manso como se fose cordeiro* (CSMI IV.4.2.12-16).

ensanhar [1]: LP [1]. *D’ũa donzela **ensanhada** / soo eu maravilhado / de como foi razoada* (LP 47,9).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: ensanhar

Ⓣ: ensanhar

enselar [2] (< en- + sela + -ar) vbo. ‘montar na sela’

enselar [2]: LP [1]. *E, cada que vós andardes senlheira, / se vo-l’a besta mal **enselada** andar,* (LP 70,16). || **LT [1].** *E ante cada ãa tenda estava ãu cavalo **enselado** e guisado pera subir ãu ome en ele* (LT VII.118-119).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: aselar

Ⓣ: enselar

empoçonhar [1] (< en- + poçon + -ar) vbo. ‘dar pezoña a alguén’

empoçonar [1]: CSMI [1]. *Et quando el rei se sentio **empoçonado**, parteuse para Leon et finouse enno camino* (CSMI IV.4.9.4-5).

Ⓞ: XV

Ⓢ: poçonhar

Ⓣ: empoçoñar

enterrar [4] (< en- + terra + -ar) vbo. ‘pór baixo a terra’

enterrar [4]: CSM [3]. *Ali u lidaron, / ca ben y mataron / e ar **enterraron** / aquel que t’ avia / por muit’ enganosa- / mente, e a el tiraron / daquest’ amargosa* (CSM 195.135-141). | *E disso a San Pedro: | “Direi-ch’ o que farás: / pois mia Madr’ é finada, | non esperes a cras, / mas **enterra** seu corpo | no Val de Josaphas, / e atal sepultura | com’ ela t’ensinou* (CSM

7. Dicionario de afixos do galego medieval

419.90-93). | *Esto foi en agosto, | en meyante do mes, / que Jhesu-Christ' a alma | da sua Madre pres; / e o corpo San Pedro | fillou con set' e tres / Apostolos e en Josafas o enterrou* (CSM 419.95-98). || *MS* [1]. *senõ os panos cõ que a enterrarã* (MS 234).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

Ⓜ: enterrar

entoucar [1] (< *en-* + *touca* + *-ar*) *vbo.* ‘colocar a touca’

entoucar [1]: *LP* [1]. *por que vos amo, conselhar-vos-ei / que, pois vos vós entoucar non sabedes,* (*LP* 125,34).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: atoucar

Ⓜ: entoucar

envergonhar [1] (< *en-* + *vergonha* + *-ar*) *vbo.* ‘encherse de vergoña’

envergonhar [1]: *CSM* [1]. *E ladrões hũa noit' ant' a luz / furtáronas todas e foron-s' en, / assi que non envergonnaron ren / a ela neno que morreu na cruz* (*CSM* 326.30-33).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: avergonhar

Ⓜ: envergoñar

7.4.7. Parasintético <en-...-ecer>

embarvecer [1] (< *en-* + *barva* + *-ecer*) *vbo.* ‘criar barba’

embarvecer [1]: *CSM* [1]. *E des que foi morto, logo | a ora embarveceu, / ca esse dia rapara | sa barva en Alcalá* (*CSM* 124.42-43).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: barbecer

Ⓜ: embarbecer

emprovecer [1] (< *en-* + *prove* + *-ecer*) *vbo.* ‘tornarse pobre’

emprovecer [1]: *LP* [1]. *e vejo as gentes muito emprovecer / e, con proveza, da terra sair;* (*LP* 94,20).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: pobrecer

Ⓜ: empobrecer

enfraquecer [2] (< *en-* + *fraco/a* + *-ecer*) *vbo.* ‘tornar ou ficar fraco’

enfraquecer [2]: *LP* [1]. *mais sempre vos avedes a cobrar / e eles an mais a enfraquecer* (*LP* 64,7). || *CSM* [1]. *El usand' aquesto, foi muit' envellecendo / e a carn' e os nenbros tant' enfraquecendo, / que u ss'*

agẽollava caya dezendo / taste e non podia faze-la subida (*CSM* 141.21-24). || *MS* [1]. *que avendo batalla cõ meus ymigos foy chaga[do] de hũa seeta ãna perna et começey a enfraquecer dela moy fortemête que nõ podia auer folga nihũa* (*MS* 10).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

Ⓜ: enfraquecer

enrouquecer [1] (< *en-* + *rouco/a* + *-ecer*) *vbo.* ‘ficar rouco’

enrouquecer [1]: *LP* [1]. *ca fodeu tanto que lh'enrouqueceu / a voz, e ora ja non canta ben.* (*LP* 125,14).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: rouquecer

Ⓜ: enrouquecer

enrriquecer [1] (< *en-* + *rico/a* + *-ecer*) *vbo.* ‘facerse ou ficar rico’

enrriquecer [1]: *CSM* [1]. *E desta guisa vivendo, / seu padr' e sa madre mortos / foron, e enrriquecendo / foi el, ca vinnas e ortos / lle ficaron, com' aprendo; /*

poren lle davan conortos / seus parentes d'alegría (CSM 132.37-43).

⊙: XIII

↻: requerer

↪: enriquecer

ensandecer(se) [42] (< en- + sand(eu) + -ecer)
vbo. 'tornarse sandeu, idiota'

ensandecer(se) [39]: LP [36]. terrian meu amigo por sandeu, / madre, e que por mí **ensandecceu**. (LP 33,3). | terrian meu amigo por sandeu, / madre, e que por mí **ensandecceu**. (LP 33,3). | terrian meu amigo por sandeu, / madre, e que por mí **ensandecceu**. (LP 33,3). | ca nunca lh'eu vejo morte prender, / nen o ar vejo nunca **ensandecer**. (LP 70,11). | ca nunca lh'eu vejo morte prender, / nen o ar vejo nunca **ensandecer**. (LP 70,11). | ca nunca lh'eu vejo morte prender, / nen o ar vejo nunca **ensandecer**. (LP 70,11). | ca nunca lh'eu vejo morte prender, / nen o ar vejo nunca **ensandecer**. (LP 70,11). | *Maravilho-me como non perdeu / o corpo per quantas terras andou / por min ou como non **ensandecceu**, / por qual vos dig'o que a min chegou:* (LP 139,1). | *Maravilho-me como non perdeu / o corpo per quantas terras andou / por min ou como non **ensandecceu**, / por qual vos dig'o que a min chegou:* (LP 139,1). | *se a non vir, non me posso guardar / d'ensandecer ou morrer con pesar;* (LP 25,100). | *E sei de fix que **ensandecerei!*** (LP 41,1). | *que por ela **ensandecer** / me veerian, e levar / grandes coitas, e padecer.* (LP 43,11). | *ir-m'ei d'aqui; pero ùa ren sei / de min, senhor: ca **ensandecerei.*** (LP 50,7). | *ir-m'ei d'aqui; pero ùa ren sei / de min, senhor: ca **ensandecerei.*** (LP 50,7). | *E ora ja por ela'nsandeci!* (LP 70,1). | *ùa dona que quero ben / e que me faz **ensandecer.*** (LP 70,10). | *E ja eu non posso chorar, / ca ja chorand'**ensandeci;*** (LP 70,10). | *nen me val ela, per que ja perdi / o sèn, pois por ela **ensandeci.*** (LP 78,2). | *E praz-me ¡si Deus me perdon! / de morrer, pois **ensandeci*** (LP 106,3). | *direi-lhes ca **ensandeci** / pola melhor dona que vi,* (LP 106,15). | *direi-lhes ca **ensandeci** / pola*

melhor dona que vi, (LP 106,15). | *direi-lhes ca **ensandeci** / pola melhor dona que vi,* (LP 106,15). | *Com'ome que **ensandecceu,** / senhor, con gran pesar que viu* (LP 115,3). | *E non mi ponhan culpa des aquí / de seer sandeu, ca **ensandeci** / pola mais fremosa dona que sei.* (LP 121,9). | *que el me faç'**ensandecer,** / pois que m'outro ben todo fal,* (LP 125,4). | *a todos estes eu ouço dizer / que a melho-los fez **ensandecer** / dona do mundo, mais, se verdad'é, / logu'eu a dona sei, per bõa fe,* (LP 125,39). | *Direi-a ca ja **ensandeci*** (LP 125,40). | *poren querria'**nsandecer,*** (LP 125,46). | *E Deus non me leixe viver / se eu a'**nsandecer** non ei,* (LP 125,46). | *Ca des quand'eu **ensandecer,** / se verdade dizen, ben sei* (LP 125,46). | *E mal dia non **ensandeci** / e pasesse das hervas* (LP 156,1). | *E mal dia non **ensandeci** / e pasesse das hervas* (LP 156,1). | *E mal dia non **ensandeci** / e pasesse das hervas* (LP 156,1). | *seendo pobre o gran ben fazer / que lh'eu fiz sempre o faz **ensandecer,*** (LP 30,9). || **CSM [3].** *Mais o meny', a pouco pois que naceu, / d'ua forte fever mui cedo morreu; / mas a madre per poucas **ensandecceu** / por el, e sas faces fillou-ss' a carpir* (CSM 21.25-28). | *Do postremeiro que morreu / tan gran coita dele prendeu / que a poucas **ensandecceu;** / e fillou-ss' assi a dizer* (CSM 168.27-30). | *Quand' esto viu madre, | en ela salto deu, / cuidando que queria | por el **ensandecer*** (CSM 251.72-73).

ensandecer(se) [1]: CSM [1]. *Desto direi un miragre | que no Porto conteceu / que é de Santa Maria, | dum menino que morreu, / de Xerez, por que sa madre | poren tal coita prendeu / que a poucas a mesquinna | ouvera d'**ensandecer*** (CSM 381.5-8).

ensandecer(se) [2]: CSM [2]. *E enton atan fremoso | o crerigo lle pareceu / que a poucas d' amor dele | logo sse non **ensandecceu,** / ca o demo, de mal chõo, | en tal guisa a encendeu / que diss' enton a seu padre | que logo sse casaria* (CSM 125.58-61). | *Tod' aquel dia buscó-o, | mais per ren nono achou; / e foi-sse pera ssa terra | e seus omees enviou / busca-lo a muitas partes, | e por el tanto chorou, / pois viu que non o achavan, | que coidou **ensandecer*** (CSM 232.21-24).

⊙: XIII

↻: sandecer

↪: ensandecer

ensoberbecer [1] (< *en-* + *soberbia* + *-ecer*) *vbo.*
‘**facen ou ficar soberbo**’

ensoberbecer [1]: *CSMI* [1]. *Et foille respondido que a Eglleja Conpostellana ensoberbecia et se queria igoalar con a Eglleja Romana* (*CSMI* V.5.4.21-22).

Ⓜ: XIV

Ⓜ: ensoberbar

Ⓜ: ensoberbecer

entrestecer [1] (< *en-* + *triste* + *-ecer*) *vbo.*
‘**tornarse triste**’

entrestecer [1]: *CSM* [1]. *Ca viron o ciro pasqual queimado / muito dũa parte e mui menguado; / e desto o poblo foi tan coitado, / que cada un deles entrestecia* (*CSM* 211.25-28).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: tristecer

Ⓜ: entrestecer

envelhecer [1] (< *en-* + *velho/a* + *-ecer*) *vbo.*
‘**tornarse vello ou máis vello**’

envelhecer [1]: *CSM* [1]. *El usand’ aquesto, foi muit’ envellecendo / e a carn’ e os nenbros tant’*

enfraquecendo, / que u ss’ agẽollava caya dezendo / toste e non podia faze-la subida (*CSM* 141.21-24).

envellescer [1]: *CSMI* [1]. *Et fezo os dïtos mosteiros et sostentoos das rendas da eglleja, por que, se algũus dos canonicos envellescesen et quisesen servir a Deus enno abito monacal, que fosen ende monjes* (*CSMI* IV.4.3.15-17).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: vellecer, avellentar

Ⓜ: envellecer

enverdecer [2] (< *en-* + *verde* + *-ecer*) *vbo.* ‘**dar ou adquirir a cor verde, tornarse verde**’

enverdecer [2]: *CT* [1]. *en que os prados soẽ enverdecer et as áruores tẽen follas et as aues começã a fazer seus cãtos* (*CT* 3.3). || *MS* [1]. *Et Deus de moy pequena aruore faz moy grãde et moyto alta, et do graão de triigo que jaz sequo et podre so a terra faz enverdecer et creçer et dar froyto, ese tornara todos homẽs, en sua carne meesme, et ãno seu espiritu, viuos ao dia do que tangiã moy fortemente* (*MS* 124-125).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: verdecer

Ⓜ: enverdecer

7.4.8. Parasintético <en-...-entar>

embebedentar [3] (< *en-* + *bébedo* + *-entar*) *vbo.*
‘**tornarse bébedo**’

embebedentar [3]: *MS* [3]. *Et porque ãnas noytes que pasara algũus que se embebedentarã do viño que lles enviarã os mouros et fezerã pecado cõ as mouras et cõ as outras molleres que tragiã de França, quis Deus que morresen ali* (*MS* 137). | *Et agora deuemos pregũtar porque Nostro Señor leixou matar os que nõ pecarõ cõ*

as mouras nõ se embebedentarã cõ aqueles que o fezerã (*MS* 139). | *Et aqueles que son bebedos et fornigadores senificã os clerigos de misa et os omes d’ordẽe que deuẽ a lidar cõtra, os peccados, et nõ lles cõuẽ de se embebedentarẽ nõ auer molleres* (*MS* 140).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: embebedar

Ⓜ: embebedentar

7.4.9. Parasintético <es-...-ar>

escabeçar [4] (< *es-* + *cabeça* + *-ar*) *vbo.* ‘**tornar sen cabeza**’

escabeçar [4]: *CSM* [3]. *E quand’ est’ ome viron, se leixaron / correr log’ a el; e poi-lo fillaron / fora de*

camy', o **escabeçaron** / por mandado daquel mao roubador (CSM 96.26-29). | E dise-ll' esta razon: / que lle dissess' a verdade | do castelo e, se non, / **escabeça-lo** faria (CSM 185.55-57). | E se fazer non quisesse[n] | esto, logo nas cadêas / ambas mete-las daria | e dar-lles tan grandes pëas / que lles non ficassen sãos | coiros nen nervos nen vëas, / e demais, sobre tod' esto, | **escabeça-las** faria (CSM 325.34-37). || **CT [1]**. et queríao **escabeçar** (CT 108.17).

⊙: XIII

↻: escabecear, descabezar

↪: descabezar

escaralhar [1] (< *es-* + *escaralho* + *-ar*) **vbo.** 'pór en mal estado unha cousa'

escaralhar [1]: LP [1]. A un frade dizen **escaralhado**, / e faz creud'a quen lho vai dizer, (LP 38,2).

⊙: XIII

↻: -

↪: escarallar

esforçar(se) [30] (< *es-* + *força* + *-ar*) **vbo.** 'dar forzas; facer esforzo'

esforçar(se) [29]: LP [11]. Mais dona que amig'ouuer / des oje-mais —crea per Deus— / non s'**esforç**'en os olhos seus, (LP 70,40). | E vós faredes, pois en voss'amor / vós vos **esforçades** tanto no seu, (LP 116,4). | E vós faredes, pois en voss'amor / vós vos **esforçades** tanto no seu, (LP 116,4). | Quer'eu agora ja meu coraçõ / **esforçar** ben, e non morrer assi; (LP 3,4). | ante me querrei mui ben **esforçar**, / e perder med', e mentr'ela catar (LP 3,4). | mais quand'er quix tornar pola veer / a lho dizer, e me ben **esforcei**, / de lho contar sol non ouvi poder. (LP 25,57). | E non cuidei aver de nulha ren / med'e, por esto, **m'esforcei** enton / e foi ant'ela, se Deus mi pardon, (LP 64,9). | Ben **esforçado** fui por lhi falar / na mui gran coita que por ela ei, (LP 64,9). | Mais guarde-se quen se poder guardar, / e non s'**esforce** en senhor que prendesse, (LP 79,8). | pero quero-m'**esforçar**, / con sën e con lealdade, (LP 94,7). | **Esforçar-me** e perder pavor / o melhor conselh'é que sei, (LP 97,5). || **CSM [7]**. Non quero dizer leixar / de cómo foy chegada / a graça que

Deus enviar / lle quis, atan grãada, / que por el **esforçada** / foy a companna que juntar / fez Deus, e enssinada, / de Spirit' avondada, / por que souberon preegar / logo sen alongada (CSM 1.63-72). | Santa Maria lle diss': "Est' affan / e esta coita que tu ás de pran / faz o maestre; mas mëos que can / e ten en vil, e sei ben **esforçada**" (CSM 17.60-63). | Ca non á tan arrizado / de vos que possa cantar / se muit' ouver jajüado, / nen ss' aas oras levar, / se comer non lle for dado / que o faça **esfoçar**; /porend' eu d' aquí ir-m-ei (CSM 88.40-46). | Desto direi un miragre | que fezo en Faaron / e Virgen Santa Maria | en tempo d'Aben Mafon, / que o reino do Algarve | tïi' aquela sazõ / a guisa d' om' **esforçado**, | quer en guerra, quer en paz (CSM 183.5-8). | [E] ante de quinq dias | foi **esforçad'** e guarido / tan bem que nunca mais fora; | demais de-ll[e] bom [sentido] (CSM 221.60-61). | Estando en esta coita, | **esforçou-sse** de falar, / e a quantos y estavam | começou muit' a rogar / que por Deus aa eigreja | punnassen de a levar, / que ant' o altar podesse | o Corpo de Deus fillar (CSM 308.34-37). | Mais entroulle em coontade | que auçelo non fezesse, / mais que s'**esforçasse** muito, | o mais que ele podesse, / e que buscasse carreira | per que a mui ced' ouvesse, / e desta guisa seria | quite de toda rancura (CSM 312.45-48). || **CT [4]**. et sodes mays ardidos et mays leaes et **esforçados** et vrgullosos et may fidalgos et de mayor ualor que tódoslos que eu sey (CT 3.21). | cõmo caualleyro **esforçado** (CT 6.14). | cõmo cauleyro moy ardidõ et moyto **esforçado** (CT 6.6). | Et era moy **esforçado** et moy rrico (CT 59.3). || **MS [6]**. Et en esta gisa apareçeiu o apostolo Santiago tres vezes a rrey Calrros; et el desque esto vio, **esforçãdose** ãna promesa que lle Santiago disera, jütou moy grãdes jentes et entrou a Espana para cõquirir os mouros (MS 73). | Et erã por cõto quatro mill, et matarõ y o caualo a Calrro[s], et Calrros sentiose moyto aficado cõ os mouros que erã moytos et moy rregeos, estando en pee **esforçandose** cõ sua jente et matou y moytos mouros (MS 97). | Et os nomes dos mayores que yã cõ el som estes: eu dom Torpï, arçibispo de Rreens, por la mïa preegaçõ **esforçaua** o poboo de Nostro Señor para lidar cõ os mouros et quitauoos dos pecados et ajütavoos quanto podia cõ as mïas armas (MS 100). |

7. Dicionario de afixos do galego medieval

Et Rrulan esforçouse moy bê et fillou fyuzo en Deus et tomoo por la barba et torçeo ãna sela et caerõ anbos en terra et leuãtarõse moyto agina et acollerõse aos caualos (MS 119). | Et enõ Rrulã leixou o mouro et esforçãdose ãna merçee de Deus, foyse moy viuamête cõtra os mouros cõ auqueles çẽ cristiãos que yan cõ el et ferio en eles (MS 141). | Et logo esforçado por la vertude de Deus entrou entre aquelas azes d'aqueles mouros dando moy grãdes golpes a destro et a siestro (MS 141-142). | Et el cõ os colares das cadeas aa gargãta esforçandose ãna merçee de Santiago (MS 192). || CSMI [1]. Et o santo obispo, confiando da misericordia de Deus et do apostollo Santiago, como bóo caballeiro esforçado para entrar en tal batalla, pero con grant themor, atreuisse et desfzoo, et poso ende hũa mui boa et moi grande ara et hũu retablo de ouro et de prata (CSMI VI.6.6.4-7).

esfor[ç]ar(se) [1]: MS [1]. *Et esfor[ça]ndose ãna merçee de Santiago (MS 192).*

Ⓜ: XIII

↻: forçar

↪: esforzar

esfriar [1] (< es- + frío/a + -ar) vbo. ‘tornarse frío’

esfriar [1]: LP [1]. *ali lho esfriarán ben, / se o frio quiser beber. (LP 120,44).*

Ⓜ: XIII

↻: resfriar, enfriar

↪: esfriar

esmalhar [1] (< es- + malha + -ar) vbo. ‘desfacer ou cortar as mallas’

esmalhar [1]: LP [1]. *per sas armas o fez: com'er'arteiro, / ja sempr'end'ela seera esmalhada. (LP 18.11).*

Ⓜ: XIII

↻: desmallar

↪: desmallar

esnarigar [1] < es + nariz (baixo a forma narig-) + ar ‘cortar o nariz’

esnarigar [1]: LP [1]. *mais quer-lhe-la malada esnarigar, / pola sua, que trag'esnarigada. (LP 144,2).*

Ⓜ: XIII

↻: narigar

↪: esnarigar

espedaçar [2] (< es- + pedaço + -ar) vbo. ‘facerse en pedazos, partirse’

espedaçar [2]: LP [1]. *de cada part'espeçada / foi toda pela Meestra. (LP 118,11). || CSM [1]. E mester lle foi, ca un dia acharon- / no seus ãmigos e mal o chagaron / de guisa que todo o espedaçaron, / cal le deron colbes mui descomãaes (CSM 114.16-19). || CSMI [1]. Et o conde véeo con sua gente de péé et entrou enna camara, onde o bispo jazia dormindo, et con grande crueldade o espedaçou todo en pedaços, era de mill et cento et sete anos (CSMI IV.4.13.26-28).*

Ⓜ: XIII

↻: despedaçar

↪: despedazar

esterrar [3] (< es- + terra + -ar) vbo. ‘facer saír ou saír alguén da súa terra natal’

esterrar [3]: LP [1]. *Por que me non vou algun esterrar, / se poderia melhor mund'achar? (LP 94,18). || CSM [2]. A requeza que avia, | non sey por que mia perdi; / mais se a cobrar non posso, | yr-m-ei algun esterrar (CSM 281.17-18). | COMO SAN JOAN BOCA-D'OURO, PORQUE LOAVA A SANTA MA- / RIA, TIRARON-LL' OS [OLLOS] E FOI ESTERRADO E DEITADO / DO PATRIARCADO; E DEPOIS FEZ-LLE SANTA MARIA AVER / OLLOS, E COBROU PER ELA SA DINIDADE (CSM 138.1-4).*

Ⓜ: XIII

↻: desterrar

↪: desterrar

7.4.10. Parasintético <es-...-ecer>

esclarecer [5] (< es- + claro/a + -ecer) vbo.
‘tornarse claro, iluminarse’

esclarecer [5]: CSM [5]. *Poi-lo sant' om' aquest' ouve feito, / ben ant' o altar adormeceu / da Santa Virgen, lass' e maltreito; / e ela logo ll' apareceu/ con gran poder de Santos afeito / que a terra toda 'sclareceu, / e dizendo: "Pois que ei congeyto, / vingar-m-ei daquele malfeitor"* (CSM 15.86-93). | *Sa coor com' ant' avia, | polo mal que recebeu, / e assi estede sempre; | e per esto s' entendeu / quanto ll' o feito pesara, | ca nunca ll' esclareceu / sa coor, nen de seu Fillo, | ben des aquela vegada* (CSM 164.41-44). | *Onde foi hũa vegada | que sse meteu en camño / pora veer o sepulcro | en que jaz Sant' Agostño; / e pois foi ena eigreja, | deitou-sse logo festyo / ant' a capela da Virgen | que os ceos **escrarece*** (CSM 288.16-19). | *[E] o mar tornou mui manso, | e a noit' **escrareceu**, / e a nav' en otro dia | en salvo porto prendeu, / e cada ñu dos da nave, | assi como prometeu / offerta a Vila-Sirga, | e non quise falecer* (CSM 313.76-79). | *Tu es alva que parecez / ante Deus e **escrareces** / os ceos, e que mereces / d'averes sa compania* (CSM 340.62-65).

Ⓞ: XIII

↻: clarecer

↷: esclarecer

espavorecer [1] (< es- + pavor + -ecer) vbo.
‘causar ou ter medo, pavor’

espavorecer [1]: CSM [1]. *E el espavoreceu* (CSM 263.26).

Ⓞ: XIII

↻: pavorecer, espavorir

↷: espavorir

estremecer [1] (< es- + tremor + -ecer) vbo.
‘causar ou sufrir tremor físico’

estremecer [1]: LP [1]. *estremece / e esmorece / o coteife con pavor.* (LP 18,28).

Ⓞ: XIII

↻: estremecer

↷: estremecer

esvaecer [1] (< es- + van + -ecer) vbo. **‘perder o ánimo’**

esvaecer [1]: CSM [1]. *E pois est' ouve contado, / leixou caer aquel corpo | en que era enserrado, / e **esvãeçeu** ant' eles, | como x' era vãydade* (CSM 67.102-104).

Ⓞ: XIII

↻: esvaer

↷: esvaecer

7.4.11. Parasintético <re-...-ar>

refrescar [1] (< re- + fresco/a + -ar) vbo.
‘tornarse máis fresco’

rrefrescar [1]: CT [1]. *mays dádeme mill caualeyros pera **rrefrescar** nossas azes* (CT 138.8).

Ⓞ: XIV

↻: refrescar

↷:

refrescar

7.4.12. Parasintético <so-...-ar>

sobraçar [2] (< *so-* + *braço* + *-ar*) *vbo.* ‘meter e prender debaixo do braço’

sobraçar [2]: LP [2]. *topou comigu'e sobraçou o manto / e quis en mi achantar o caralho. (LP 120,16). | a meu cuidar, ca lhi viron trager / un citolon mui grande sobarcado, (LP 97,4).*

Ⓛ: XIII

Ⓤ: -

↳: sobrazar

sofaldar [1] (< *so-* + *fralda* + *-ar*) *vbo.* ‘erguer a fralda’

sofaldar [1]: LP [1]. *filhou-me pela barriga: / começou a sofaldar: (LP 68,4).*

Ⓛ: XIII

Ⓤ: -

↳: sofaldrar

soterrar [34] (< *so-* + *terra* + *-ar*) *vbo.* ‘cubrir de terra’

soterrar [27]: LP [1]. *Que amor tan astroso e tan delgado; / queno tevesse'un ano soterrado! (LP 49,1). || CSM [4]. Aquel ome que seu fillo | pera soterrar estava, / quando viu correr a vila, | o fillo desampara / e aa Virgen bñeita | logo o acomendava / e todoquant' el avia, | chorando a saluçadas (CSM 323.30-33). | Assi jouv' aquela noit', e | outro dia madurgada / foi veer u soterravan | seu fillo a malfadada / [.....] | achou e foi tan coitada / que tornou poren sandia; | ca muitas vezes contece (CSM 331.39-42). | O sesto foi sen falla / quando o despregaron / da cruz e con mortalla / a soterrar levaron, / e temendo baralla / o sepulcro guardaron; / mais pois, se el me valla, / ali nono acharon (CSM 403.50-57). | Os onze poi-lo viron, | disseron: "Tol-t' alá, / e que te Deus non ama | gran mostra ch' en feit' á, / que non viste sa Madre | morrer, nen fust' acá / u a nos soterramos; | tanto se despreçou" (CSM 419.125-128). || CT [2]. Et tu me farás soterrar onrradament en hũ bon lugar (CT 108.39). | Mays tâto ouueron que fazer essa noyte en*

soterrar seus mortos et buscar m[a]estrés pera seus chagados que nõ poderõ a ssy meemos fazersse nehũ ben nẽ uiço essa noyte (CT 119.17). || MS [20]. Et entõ os poboos que aviã creẽça no fillo de Deus soterraron o corpo del ãno tẽple cõ moi grandre onrra (MS 29). | Et tã mao era o cheiro dos que morriã que, ante os soterrauã por suas casas por suas casas os que cõ eles aviã de adubar, et desque falesceu a custa por que os soterrauã, lançauanos tras los muros (MS 42). | Et Tito coũo o diso asi o acabou; et segundo diz Josep forõ ali vendudos noueẽta et sete mĩll judeus, et onze vezes çen mĩll forõ mortos por armas et por fame, et quando Tito entrou em Iherusalem achou y hũu muro moyto antigo et mãdoo furar et achou dentro hũ ome cão moy fremoso et paresçia onrrado, et pregõtoulle quen era, et el diso que era Josep da çidade de Abaramatia, que era en terra de Judea, et que o ençarrarã et tapearã ali os judeus porque soterrara o corpo de Ihesucristo, et diso mais, que des aquel tempo ata entõ fora gouernado ali por la grraça de Deus et cõfortado do lume do Spiritu Santo (MS 44). | Et os homes d'i nõ poderõ sofrer os espantos que os demoes y faziã et tomarõ aquel corpo maldito et enviarõno soterrar a hũa terra que he cabo da çidade de Lazeĩe (MS 57-58). | –Eu soo o apostolo Santiago, criado de Ihesucristo et fillo de Zebedeu, et yrmaão [de] Sam Johã Auãgelista, o que Nostro Señor por la sua misericordia escolleu sobre lo mar de Galilea para enviar preegar a sua creẽça aos poboos, et o que Erodes mãdou degolar en Iherusalem, cujo corpo agora jaz soterrado ascondidamente en Galiza que agora he metuda en poder de mouros a desseruiço de Deus (MS 71-72). | et Calrros veendo esto moytas noytes, coydou en sua voõtade que poderia seer; et jazendo de noyte, en esto coydando, apareçeulle hũu caualeiro en vison tã fremoso que nõ poderia mais, et disolle: –Meu fillo, que fazes? Et el rrespondeu: –Quen es tu? Et el lle diso: –Eu soo o apostolo Santiago, criado de Ihesucristo et fillo de Zebedeu, et yrmaão [de] Sam Johã Auãgelista, o que Nostro Señor por la sua misericordia escolleu sobre lo mar de Galilea para

enviar preegar a sua creëça aos poboos, et o que Erodes mādou degolar en Iherusalem, cujo corpo agora jaz **soterrado** ascondidamente en Galiza que agora he metuda en poder de mouros a desseruiço de Deus (MS 71-72). | —He fillo de Deus Padre et da Virgeẽ Santa Maria, et foy morto ãba cruz, et **soterrado** ãno moymẽto et quebrantou os Ynfernos, ao terçer dia rresurgio et desi foyse aos çeos hu se aa destra parte de seu Padre (MS 121). | Et a outra mais onrrada he a de Santiago porque ontre todo los apostolos foy mais onrrado en dygnidade et en onestidade apos San Pedro, et he priuado ontre todo los outros apostolos porque rreçebeu primeiramente marteyro ca eles, et foy coroa, ãna igleia de Nostro Señor, esto a sua igleia he moyto onrrada porque a tornou a creëça por sua preegaõ et a sagrou **soterrãdo** y o seu corpo santo, et aynda agora a onrra moyto por moytos miragres que y fez sen cõto (MS 131-132). | et en cõmo as enrrequeitou et en cõmo tirou moytos corpos de santos que jaziã **soterrados** en terra et os neteu en moymẽtos d'ouro et de prata (MS 135). | et onde eu moytas chagas et deostos et pelejas et escarnos et caenturas et cãsaço et fame et fame et frio et moytos outros traballos padeçon, encomẽdoche, Señor esta mĩa alma en esta ora en que jasco, ca asi comõ por mĩ et por los peccadores quisiste naçer et morrer en cruz et seer **soterrado** en moymento, et deçer aos Infernos et quebrantarlos et tirar ende os teus santos, et ao terçer dia rresurgir d'ontre os mortos et despois sobir aos çeos que nũca forõ desanparados da tua presenza et da tua santidade; asi a mĩa alma, Señor, por la tua misericordia seja liure da morte perdurauele que e o Inferno (MS 147-148). | EN QUAL LUGAR JAZ

SOTERRADO O CORPO DE SANTIAGO ZEBEDEU (MS 159). | En esta igleia meesme jaz **soterrado** so o mayor altar, o corpo onrrado beaventurado apostolo Santiago (MS 159). | Et estando en esto gisando cõmo fazia mester para **soterrarlo** (MS 174). | et caualga tra mĩ ata que vaamos a lugar onde o **soterremos** (MS 178). | Et despois que aquel boo rromeu fez boa fin et o **soterrarõ** (MS 200). | Et despois da sua morte **soterrarõno** ãna igleia moyto onrradamente (MS 211). | et acharas y hũu moymẽto nouo et **soterrarlo** as y (MS 227). | Et entõ tomarõ armas et paaos et forõ catando que saysen da nuve et quisem **soterrar** o corpo et fezesen o que dixeram (MS 229). | Et pasou hũa nuve et arreuatoo d'ali et trouxeo a Iherusalem et poseo ãno Val de Josefa en aquel lugar hu fora **soterrado** o corpo de Santa Maria (MS 231). | —Onde a **soterrarõ**? (MS 233).

soter[r]ar [5]: MS [5]. ou me **soter[r]arey** cõ el viua (MS 174). | cobiiço moyto a **soter[r]ar** o corpo d'este morto meu cõpaneiro (MS 178). | mais en este despoblado nõ teño guisado como o **soter[r]e** (MS 178). | Et diso ao viuo que viesse a sua igleia et disese aos coengos que fosem todos a **soter[r]ar** moy onrradamente o corpo de aquel seu rromeu (MS 179). | so o senorio de dom Loys rrey de França ouve atã grãde mortalidade ãna gente do condado de Apitheus que aas vezes leuavã a **soter[r]ar** o señor da casa cõ toda sua cõpana (MS 180).

ssoterrar [1]: CT [1]. Et Tálafus o **ssoterrou** o mays rricament que podó (CT 108.44).

Ⓢ: XIII

Ⓢ: enterrar

Ⓢ: soterrar

7.5. REGRESIVOS

7.5.1. Regresivo <-a>

ajuda [38] (< *ajudar*) *subst. fem.* ‘acto e/ou efecto de axudar’

ajuda [38]: *LP* [2]. *non lhi dedes o castelo,-esto vos digo de chã, / e dar-vos-ei en ajuda muito coteife vilão. (LP 18,17). | E dos poldrancos de Campos levarei grandes companhas / e dar-vos-ei en ajuda todo-los de Val de Canhas; (LP 18,17). || CSM* [8]. *Ali van muitos enfermos, | que reciben sãydade, / e ar van-x’i muitos sãos, | que dan y ssa caridade; / e per aquesta razon / sson as gentes tan movudas, / que van y de coraçõ / ou envian sas ajudas (CSM 31.14-19). | E pois que a carta ouve ben leuda / e ouv’ a razon dela ben entenduda, / disse-lle chorand’: “ Eu vos farei ajuda, / e seed’ esta noit’ aquí albergado (CSM 65.140-143). | E ao crerig’ a Virgen | disse que mui ben fezera / e que mui ben s’acharia | de quanto ali vëera, / demais faria-ll’ ajuda | mui çed’ en gran coita fera; / e pois aquest’ ouve dito, | foi-s’ a Benaventurada (CSM 75.143-146). | Seu acorr’ aparelado / pora vale-lo minguado / d’ ajuda (CSM 111.61-63). | Que ouvera pereçuda / seer de tod’ e perdida, / senon pela ssa ajuda, / que a quis en salvo guiar (CSM 112.15-18). | Con seu ben / sempre ven / en ajuda / connoçuda / de nos Santa Maria (CSM 115.4-8). | Desto mostrou un miragre | grand’ e forte e fremoso / a Virgen Santa Maria | contra un tafur astroso / que, porque perdia muito, | era contra Deus sannoso, / e con ajuda do demo | caeu en desasperança (CSM 154.6-8). | Quand’ est’ ouve dito | cada iũ deles deu / ajuda pera un calez | do aver que era se; / e o alcaide lles disse: | “Por Deus, non vos seja greu / e guisad’ os aparellos | quis como mellor poder (CSM 271.36-39). || CT* [1]. *Cõmo Hércules ffuy a Páçita demãdar ajuda a rrey Cástor et a Poleus et a Talamó et al rrey Peleus et al rrey Néstor (CT 2.1). || MS* [20]. *Et começey a voluerme de hũu lado, et logo sem ajuda de*

nĩhũu ergime, o que eu d’ante nõ podia fazer (MS 11). | Et a coixa cõ sua perna que ante era sequa tornou en sua força, et sen ajuda de nĩhũu andey sobre los pees çopegando hũu pouquo et foyme para o lugar de rrelegiõ hu queria estar, et oyn y estando as oras de Santiago (MS 11). | Et por la ajuda de Deus chegarõ cõ soude a Iherusalem et forõ a arquã hu sia posto a cabeça do santo apostolo (MS 61). | Et desque chegares a Espana, yredes por hũa çidade que he chamada Burgos, et entrãdo en ela tâgerse an todo los sinos sen aiuda de omẽ (MS 65). | Et as gentes que el cõuertera en Galiza, despois por los seus pecados perderõ a creẽça de Deus, que lles el enviara que os ensinase, ata que fui cobrada ãno tempo d’este Calrros, depois que cõquereu cõ grã traballo moytas partes do mũdo, convẽ a saber: Ingraterra, França, Alamana, Leorena, Bretana, Bergona, Italia et toda las outras terras et çidades de mar a mar, et tiroas do poder dos mouros por la ajuda de Deus et por las suas armas et as tornou a sua creẽça (MS 71). | Despois d’esto Calrros et o duc Millo cõ suas ostes, entraron en Espana a buscar rrey Argulando, et acharõno en Terra de Canpos cabo do rrio que chamã Çea en hũus prados, en hũu lugar moy boo et moy chã hu despois fezerõ hũa igleia moy grãde et moy boa en que jaz Fagũdo et Primitiuo marteres, por mãdado et ajuda do enp[er]ador Calrros, hu agora esta moy boa vila et moy rrica, et a igleia he abadia de mõjes (MS 88). | Et en outro dia vierõ, para ajuda de Calrros, quatro marqueses de terra de Italia, et tragiã quatro mill omẽs moy boos para lidar (MS 90). | —Aquel que ãnas fauas faz naçer os gurgullos et ãnas aruores os vermẽes sen ajuda de nĩgẽ, et os peixes et as abellas et moytas serpentes sen cõçebemẽto de macho et faz delas fazer criança (MS 123). | Et asi en quel tempo fui Galiza liurada do senorio dos mouros, por la uertude de Deus et de Santiago et por la ajuda de Calrros (MS 132). | Et

estendia cō as mãos ligeiramente quatro ferraduras de caualo, et ergia moyto agina hñu caualeiro armado que lle sobise en terra ãna palma alto ençima ata a cabeza, sen **ajuda** da outra mão (MS 134). | ca senpre seera cōplido da **ajuda** et grraça de Deus (MS 143). | Et quando o oyo Calrros madou gisar os seus et quisera yr alo mais Galarõ que sabia a treyço disso: — Señor nõ vaas alo ca nõ he nada, ca por ligeira cousa acostumaua Rrũla de tâger o corno, ca el nõ ha mester agora tua **ajuda** (MS 146). | Et veendo que se nõ podia ajudar de si nõ auer **ajuda** d'outro (MS 177). | Et pedio a Nostro Señor et a Santiago moy de coraço que lle enviase algũa **ajuda** (MS 177). | Et logo por la uertude de Deus et por la **ajuda** de Santiago a naue começou a perigoar cō grãde tenpestade (MS 185). | por la **ajuda** de Santiago (MS 186). | chamoo en sua **ajuda** et disolle: -Señor Santiago (MS 193). | et por la grraça de Deus et por la **ajuda** de Santiago (MS 195). | et agora por la grraça de Deus et por la **ajuda** de Santiago (MS 199). | Et asi forõ abertas as portas sen **ajuda** (MS 207). | que sejamõs gardados dos enganõs do demo ãna vida d'este mũdo asi que posamos por boas obras et por **ajuda** yr ao rreyno de Deus en que tu cõ el viues et rreynas por senpre jamais (MS 208). || **CSMI** [7]. Et dali en diante partironse para suas terras, non lle fezerõn mais **ajuda** (CSMI III.3.1.14). | Porlo qual o arçobispo ficou enna Rocha Branqua de Padron, et alli se reparava con muitas **ajudas** que lle ende fazian; que tiina el i acerqua de dozentos homes d'armas: hñus de Lopo Sanches, seerian quorenta escudeiros, Vernaldo Ianes et seu irmão con toda a cassa de Moscoso, Gomez Peres das Marinas, Alvaro de Souto Maior, Fernan Peres d'Andrade (CSMI III.3.1.16-20). | Et tanta foi a graça de Deus et a **ajuda** do Apostollo, señor Santiago, que el rei don Ramiro, con aquela pouqua gente de christiaõs que consigo tiina, venceu todo aquel gran poder dos mouros, et matou deles moitos sen conto et venceu a batalla (CSMI IV.4.7.43-46). | Et vencida a batalla, porla graça de Deus et **ajuda** do apostollo Santiago, el rei don Ramiro, con consello et acordo de todolos de seu reino, poso esmolda para senpre en toda España desde Pisorga ata o mar ociano: en cada jugada de bois hña faneiga de triigo ou de pan por voto para a eglleja do apostollo

Santiago (CSMI IV.4.7.49-53). | Et Almeçor carteousse con el rei Veremundo et con o dito conde don Rodrigo, et disolles, se con sua **ajuda** podesen cobrar o reino, que lles darian gran multitudẽ de pagãos et moitas joias et requizas (CSMI IV.4.12.3-6). | Et esto con gran traballo et deligencia, por tal via que, con **ajuda** de Deus, en moi breve tenpo reparou moitas cousas da santa eglleja et clerigos dela (CSMI V.5.3.21-23). | Et eles asi começados, con **ajuda** de Deus, en breve tenpo os trouxo a perfeiçon, aos quaes agora dizen os «paaços vellos» (CSMI VI.6.8.4-6).

⊙: XIII

⊕: ajudada

⊖: axuda

barata [2] (< *baratar*) *subst. fem.* ‘(má) conduta’

barata [2]: **CSM** [2]. En aquel mōesteir' á hña çapata / que foi da Virgen por que o mundo cata, / por que diss' un vilão de gran **barata** / que aquesto per ren ele non creya (CSM 61.10-13). | Demais fezo fazer logo | hña lampada de prata / que pose ant' a omagen | da por que o mundo cata; / e foi pois de bõa vida | e quitou-sse de **barata** / maa e de mao siso | e de toda travessura (CSM 312.85-88).

⊙: XIII

⊕: -

⊖: barata

carrega [1] (< *carregar*) *subst. fem.* ‘carga, deber, obriga’

carrega [1]: **CSM** [1]. E per aquel entenderon | que o ome bõo era / solto de ssa pēdença, | pois que lle tolleu tan fera / **carrega** que el levava | do ferr' e de ssa maldade (CSM 253.77-79).

⊙: XIII

⊕: carga

⊖: cárrega, carga

chufa [2] (< *chufar*) *subst. fem.* ‘mentira, burla, broma’

chufa [1]: **MS** [1]. esto disera que o tinã os mōjes por **chufa** (MS 220).

chuffa [1]: CSM [1]. *E dezia que non era | Deus nada neno seu ben, / e que o da Virgen fora | chuffa, ca non outra ren (CSM 238.25-26).*

⌚: XIII

🗨: burla

👂: chufa

coita [775] (< coitar) subst. fem. ‘grande aflicción e sufrimento, dor’

coita [764]: LP [754]. *Par Deus, ai coita do meu corazón, / mal estou eu, se o vós non sabedes. (LP 2,3). | —Vós trist'andades e eu sen sabor / ando, porque non sōo sabedor / se vo-lo faz fazer coita d'amor (LP 2,3). | —Par Deus, senhor, ó mia coita e meu / mal estou eu, se o vós non sabedes. (LP 2,3). | Des que s'el foi, per bõa fe, / chorei, madre, dos olhos meus / con gran coita, sab'oje Deus, (LP 6,6). | quanta coita el sigo ten / sei que toda lhi por mí ven. (LP 7,7). | quanta coita el sigo ten / sei que toda lhi por mí ven. (LP 7,7). | quanta coita el sigo ten / sei que toda lhi por mí ven: / oje se part'o corazón! (LP 7,7). | A maior coita que eu no mund'ei, / a meu amigo non lh'ouso falar (LP 11,3). | Por mui gran coita que á consigo, / madre velida, ben vo-lo digo (LP 11,6). | A mia coita non lhi sei guarida; (LP 11,8). | Quer'eu ora mui cedo provar se poderei / ir queimar mias candeas con gran coita que ei, (LP 11,10). | e el que viv'en gran coita d'amor / guarrá por én. (LP 11,11). | "Que coita ei tan grande de sofrer: / amar amigu'e non'ousar veer! / e pousarei so-l'avelanal". (LP 14,9). | Aquel que coita forte / ouve des aquel dia (LP 25,9). | —Mais que gran coita d'endurar / me sera, pois me sen vós vir, (LP 25,13). | E das coitas que lh'eu dei, / des que foi meu namorado. (LP 25,20). | mais ouv'el coita tan forte / e tan coitad'er jazia (LP 25,21). | e vós vivedes coitad'e con gran desejo / de me veer e mi falar, e por én sejo / sempr'en coita tan forte / que non m'é se non morte, (LP 25,22). | Por vos veer, amigo, non sei que sofresse / tal coita qual eu sofr'e vós que non morresse; / e con aquestas coitas eu, que non nacesse; (LP 25,22). | Como morremos, ca ena maior / coita do mund'ou ena mais mortal / vivemos, amigo, e no maior mal; (LP 25,46). | tant'averia en coita forte, (LP 25,61). | porque non*

cuida de min ben aver, / viv'en coita, coitado por morrer. (LP 25,62). | porque non cuida de min ben aver, / viv'en coita, coitado por morrer. (LP 25,62). | porque non cuida de min ben aver, / viv'en coita, coitado por morrer. (LP 25,62). | El, amiga, achei eu andar tal / come morto, ca é descomunal / o mal que sofr'e a coita mortal, (LP 25,68). | Que coita ouvestes, madr'e senhor, / de me guardar, que non possa veer / meu amigu'e meu ben e meu prazer! (LP 25,91). | Ela s'estava queixando, / come molher con gran coita / e que a pesar, des quando / nacera, non fora doita, / por én dezia chorando! / "Tu non és se non mia coita, / ai, amor!" (LP 25,129). | Coitas lhi davan amores, / que non lh'eran se non morte, / e deitou-s'antr'úas flores / e disse con coita forte: (LP 25,129). | E el á perdido o sén por mí, / que lhi esta coita dei, madr'e senhor, (LP 33,6). | Dizen-mi, amiga, se non fezer ben / a meu amigo, que el prenderá, / morte por mí e, pero que el á / por min gran coita e me quer gran ben, (LP 36,2). | O voss'amigo, assi Deus m'empar, / vi, amiga, de vós muito queixar, / das grandes coitas que lhe fostes dar, (LP 38,4). | des que el vira úa sa senhor / ir d'u el era, fora sofredor / de grandes coitas no seu corazón. (LP 38,5). | En gran coita me leixades, / se vós alhur ir cuidades (LP 47,27). | ca ja lhi diss'eu que se partiss'én / e, se á coita, que a sofra ben. (LP 51,6). | ca ja lhi diss'eu que se partiss'én / e, se á coita, que a sofra ben. (LP 51,6). | ca ja lhi diss'eu que se partiss'én / e, se á coita, que a sofra ben. (LP 51,6). | ca ja lhi diss'eu que se partiss'én / e, se á coita, que a sofra ben. (LP 51,6). | E amores tantas coitas lhi dan / por min que ja a morte mui preto está, (LP 60,9). | E á tan gran coita de me veer / que lh'averan este preit'a saber. (LP 60,10). | ouv'eu enton tal coita no corazón, / quando me nembrei d'el e do seu amor, (LP 60,13). | Quand'eu vi esta cinta que m'el leixou, / chorando con gran coita, e me membrou / a corda da camisa que m'el filhou, / ouvi por el tal coita no corazón, (LP 60,13). | Nunca molher tal coita ouv'a sofrer / com'eu, quando me nembra o gran prazer / que lh'eu fiz, u mi a cinta vëo a cinger; / creceu-mi tal coita eno corazón, (LP 60,13). | Nulha coita non avia, / tanto creede por mí, / outro nen el non envia; (LP 60,15). | Non vos sabedes, amigo, guardar / de vos saberem, por vosso mal sén, / como me vós

sabedes muit'amar, / nen a gran **coita** que vos por mí ven, (LP 63,44). | E, se avedes gran **coita** d'amor, / ave-la-edes pois per min maior, (LP 63,44). | farei que en tal **coita** o tenha / por mí amor que rogar me venha. (LP 63,48). | farei que en tal **coita** o tenha / por mí amor que rogar me venha. (LP 63,48). | farei que en tal **coita** o tenha / por mí amor que rogar me venha. (LP 63,48). | **Coita** lhi venha qual ora a nós ven / per quen nos a nós tod'este mal ven. (LP 63,80). | Amiga, dizen que meu amig'á / por mí tal **coita** que non á poder (LP 64,2). | —Amiga, tal **coita** d'amor á sigo / que ja nunca dorme noite nen dia, (LP 64,1). | mais, pois lh'eu poss'a tal **coita** valer, / come de morte, se Deus vos perdon, / vós catad'i o que devo fazer. (LP 64,14). | e direi-lh'eu enton / a **coita** do meu corazón. (LP 67,1). | e direi-lh'eu enton / a **coita** do meu corazón. (LP 67,1). | e direi-lh'eu enton / a **coita** do meu corazón. (LP 67,1). | e direi-lh'eu enton / a **coita** do meu corazón. (LP 67,1). | e, per'oj'á muitas **coitas** consigo, (LP 70,48). | Amigas, tamanha **coita** / nunca sofri, pois foi nada, / e direi-vo-la gran **coita** / con que eu seja coitada: (LP 70,8). | Nunca vós vejades **coita**, / amigas, qual m'oj'eu vejo, / e direi-vos a mia **coita** / con que eu coitada seja: (LP 70,8). | Sej'eu morrendo con **coita**, / tamanha coita me filha, / e direi mia **coit'e coita** / que tragu'e qu'é maravilha: (LP 70,8). | e crece-m'end'üa **coita** tan fera / que non ei o cor migo (LP 70,12). | E ja o praz'é pasado / que m'el disse que verria / e que mi avia jurado, / sen gran **coita** toda via (LP 72,1). | e con essa **coita** se foi d'aquí (LP 72,6). | Con atan gran **coita** perderei o sén: (LP 72,16). | Por lhi dar **coita**, por sabe-lo seu / corazón ben, que eu sabia ja, (LP 72,6). | —Sempre lh'eu **coita** vi / por vós e mort'á i; (LP 74,7). | e rogo a Deus que lhi dia por én / **coitas** d'amor e, pois s'el vai d'aquen, (LP 77,7). | ca dix'a meu amigo / a **coita**'n que me ten / o seu amor e cuido / que vai ledo por én: (LP 77,20). | Por én qual **coita** mi mia madre ten / que o non veja, no meu corazón / ei oj'eu posto, se Deus mi perdon, (LP 79,41). | e por quanta **coita** per mi levou / farei-lh'eu est'e quanto m'al rogar, (LP 79,41). | Ca, pero m'end'eu gran sabor ouver / e mui gran **coita** no meu corazón / de lho **aguisar**, se Deus mi perdon, / non lho **aguisarei**, pois non souben, (LP 79,51). | E, se el queixume quiser perder, / que de min

con **coit'á**, gracir-lho-ei, (LP 81,5). | ouv'en tal **coita** no meu corazón / que nunca dormi e guisei por én (LP 81,14). | —Que **coita** á ora el-Rei de me levar / quanto ben avia, nen ei d'aver! (LP 83,7). | Ai meu amigo, avedes vós por mí / afan e **coit'e** deseje non al, (LP 85,2). | E sei, amigo, d'estes olhos meus / e sei do meu fremoso parecer / que vos fazen en gran **coita** viver, (LP 85,2). | se vos eu fiz no mund'algum prazer, / que **coita** ouvestes vós de o dizer? (LP 85,6). | se vos eu fiz no mund'algum prazer, / que **coita** ouvestes vós de o dizer? (LP 85,6). | se vos eu fiz no mund'algum prazer, / que **coita** ouvestes vós de o dizer? (LP 85,6). | Per vós perdi meu amigo, / por que gran **coita** padesco, (LP 85,13). | O meu amigo pois con el-Rei é, / a mia **coita** é qual pode seer, (LP 86,9). | Ai meu amigu'e lume d'estes meus / olhos e **coita** do meu corazón, (LP 92,1). | Por quanta **coita** el por mí levou / non lhi poss'al fazer, mais, pois chegou, (LP 106,2). | Que **coita** tamanha ei a sofrer / por amar amigu'e non o veer! (LP 106,18). | Que **coita** tamanha ei endurar, / por amar amigu'e non lhi falar! (LP 106,18). | Por amar amigu'e non o veer, / nen lh'ousar a **coita** que ei dizer: (LP 106,18). | Por amar amigu'e non lhi falar, / nen lh'ousar a **coita** que ei mostrar: (LP 106,18). | Nen lh'ousar a **coita** que ei dizer / e non mi dan seus amores lezer: (LP 106,18). | Nen lh'ousar a **coita** que ei mostrar / e non mi dan seus amores vagar: (LP 106,18). | e en mí ten a **coita** e o lezer / e o pesar e quant'á de prazer. (LP 107,3). | e en mí ten a **coita** e o lezer / e o pesar e quant'á de prazer. (LP 107,3). | Pola **coita** que mi destes / foi ferida e mal treita, (LP 107,6). | Pregunta-lo-ei por que non vive migo / e direi-lh'a **coita**'n que por el vivo, / e vou-m'e namorada. (LP 108,1). | Des quando vos fostes d'aqui, / meu amigo, sen meu prazer, / ouv'eu tan gran **coita** des i, (LP 110,1). | e mui triste por én fiquiei / e con **coita** grand'e pesar: (LP 110,1). | ca el non mi tolhe a **coita** / que trago no meu corazón, (LP 110,3). | o que do mar meu amigo sacou / saque-o Deus de **coitas** que afogou. (LP 114,7). | Mui ben é a mí, ca ja non andarei / o que do mar meu amigo sacou, / saque-o Deus de **coitas** que afogou. (LP 114,7). | saque-o Deus de **coitas** que afogou. (LP 114,7). | —Amiga, vistes amigo / d'amiga que tant'amasse, / que tanta **coita** levasse / quanta leva

7. Dicionario de afixos do galego medieval

meu amigo? (LP 116,3). | *E gran coita non perderei / per ren, meos de o veer,* (LP 120,18). | se non morrer, e pois non averei / a gran **coita** que ora por vós ei. (LP 120,39). | se non morrer, e pois non averei / a gran **coita** que ora por vós ei. (LP 120,39). | se non morrer, e pois non averei / a gran **coita** que ora por vós ei. (LP 120,39). | *Ouv'el gran coita no seu corazón, / mias amigas, u se de min partiu,* (LP 121,11). | *E terria por gran razon, / pois que vos eu tal amor ei, / d'averdes oje qual eu ei / coita no vosso corazón* (LP 128,1). | *O que me aquesta coita deu / por vós -á, foi Deus que me fez- / esse me guis'algüa vez / que tal coita vos veja eu* (LP 128,1). | *Non vistes omen tan gran coit'aver / com'el por min á, assi Deus mi perdon, / nen por senhor tan gran coita sofrer / com'el sofre, á mui longa sazón;* (LP 139,1). | *Aquestas coitas que de sofrer ei, / meu amigo, muitas e graves son; / e vós mui grave, á i gran sazón, / coitas sofredes; e por én non sei, / d'eu por vassalo e vós por senhor, / de nós qual sofre máis coita d'amor.* (LP 140,1). | *Coitas sofremos e assi nos aven: / eu por vós, amigo, e vós por mí / -e sabe Deus de nós que est'assi-; / e d'estas coitas non sei eu muit'én:/ d'eu por vassalo e vós por senhor, / de nós qual sofre máis coita d'amor.* (LP 140,1). | *Guisado teen de nunca perder / coita meus olhos e meu corazón; / e estas coitas, senhor, minhas son, / e d'este feito non poss'entender, / d'eu por vassalo e vós por senhor, / de nós qual sofre máis coita d'amor.* (LP 140,1). | *O meu amigo non á de mí al / se non gran coita, que lhi nunca fal,* (LP 140,2). | *El outra dona avia por senhor / e ora Deus, por lhi fazer maior / coita sofrer, ja mentre vivo for,* (LP 140,3). | *Gran coita me faz ousada / de vo-lo assi dizer* (LP 142,4). | *Ai, madr', o meu amigo morr'assi / come quen morre de coitas que á / grandes d'amor, e non queredes ja / que o veja e el morr', eu o sei, / por mí d'amor, mais eu morta serei, / pois el morrer por mí, por el logu'i. / E amores tantas coitas lhi dan / por mí, madre, que non pode guarir,* (LP 146,1). | *Quando m'el vir ben parecer, / com'oj'eu sei que m'el vera, / e da coita que por min á / non m'ousar nulha ren dizer,* (LP 148,20). | como vive quen á **coita** d'amor / e non á de si nen de ren sabor. (LP 150,5). | como vive quen á **coita** d'amor

/ e non á de si nen de ren sabor. (LP 150,5). | como vive quen á **coita** d'amor / e non á de si nen de ren sabor. (LP 150,5). | *Ca pola gran coita que soffro i / non dou eu ren, ca, se eu coita sofrer,* (LP 154,4). | —*Amiga, ben vos conselharia / dizerdes que non dades por el ren / e veredes sa gran coita por én.* (LP 154,9). | *con medo de morrer e con al non, / mais non pudi-tan gran coita sofri;* (LP 18,20). || **CSM [7].** *Rosa de beldad' e de parecer / e Fror d'alegria e de prazer, / Dona en mui piadosa seer, / Sennor en toller coitas e doores* (CSM 10.4-7). | *E dobrava-xe-ll' a coita, ca pero quisesse / ave-lo, non era end' en terra que podesse / por dñeiros nen por outr' aver que por el dèsse, / se non fosse pola Madre do Vell' e Menõ* (CSM 23.20-23). | *Ca eu a vos lo pagarei, / e vos fazed' a el a paga, / por que non diga pois: "Non ei / o meu", e en preito me traga, / nen mi o meu faça despende / con el andand' en preitesia; / ca se de coita a morrer / ouvesse, desta morreria* (CSM 25.68-75). | *O crischão, que non mentir / quis daquel prazo que posera, / ant' un dia que a viir / ouvesse, foi en coita fera; / e por esto fez compõer / un' arca, e dentro metia / quant' el ao judeu render / ouv', e diss': "Ai, Deus, tu o guía"* (CSM 25.86-93). | *E u el en tan gran coita jazia / que ja ren non falava nen oya, / vee-lo vëo a Virgen Maria, / e con hua toalla que tiia* (CSM 54.50-53). | **ESTA É COMO HÛA JUDEA ESTAVA DE PARTO EN COITA DE / MORTE, E CHAMOU SANTA MARIA E LOGO A AQUELA ORA FOI / LIBRE** (CSM 89.1-3). || **CSMI [2].** *Et tanto foi a perseguiçon et coita de fame que as madres matavan seus fillos et os comian con fame* (CSMI II.2.2.11-12). | *Et en outro dia porla manã, vëoo o bispo et achou el rei et a raina en sua camara et foi deles mui bem recebiido, et disolle el rei quantas coitas de noite passara, et como toda aquella noite el nin a raina non dormiran departindo ennas grandes cousas que Deus fazia por rogo do apostollo Santiago en les dar vitoria dos inimigos da santa fe catholica* (CSMI VI.6.13.26-31). || **LT [1].** —*Señor —dissieron [eles]—, alá imos a gran coita* (LT III.35-36).

coyta [5]: CSM [1]. *E coyta soffreron tal / os de dentro e tanta, / que presos foran sen al, / se a Virgen mui santa / non fosse, que y chegar / con seu mant' estendido / foi polo mur' anparar / que non fosse*

caudo (CSM 28.59-66). | *Mal te nenbrou a sortella | que me dést'; ond' á mester / que a leixes e te vaas | comigo a como quer, / se non, daqui adeante | averás coyta mortal* (CSM 42.68-70). || **MS [4]**. *Et el yndo asi cõ grã coyta et cõ grã pesar* (MS 181). | —*Porque vejo as tuas coytas enprestoche aqeste meu asno en que leues estes moços atra a vila de Santiago onde eu soo cidadão* (MS 181). | *Santiago que se nõ nega aos que o demandã cõ boo coração et que lles acorre aas coytas moy çedo* (MS 195). | *por que tantas coytas leuaste?* (MS 223).

cuita [6]: CSM [5]. *E todos logo sen al / loaron Sancta Maria, | Reynna esperital, / porque senpr' aos coitados | enas grandes cuitas val; / e log' a aquela pobre | foron poren algo dar* (CSM 236.36-39). | *E jurou par San Martin / o alcayde que de cuyta | o faria soffredor* (CSM 245.42-43). | *Respos-ll' ela volonter: / "Eu são a que nas cuitas | acorr' a quen m' á mester, / en que Deus por sa mercee | quis de mi carne fillar"* (CSM 246.47-49). | *Logar, en que muitas cuitas | sofren os que y entraron* (CSM 254.35). | *Assi os crischãos | con mui gran cuita fera / foron aa omagen | que San Lucas fezera / da Virgen groriosa, | que ja muitos ouvera / feitos grandes miragres | e sempre os fazia* (CSM 264.21-24). || **LT [1]**. —*Ora sabede por verdade que en vosso fillo non meterei mão, salvo se mo cuita non fas faser* (LT II.30-31).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: cuita

Ⓞ: coita

compra [1] (< comprar) subst. fem. 'acto e/ou efecto de comprar'

compra [1]: CSM [1]. *O bispo, quand' est' oya, / logo manaman / as vestimentas pedia; / preça-las de pran / nen a compra nen a venda* (CSM 66.47-53).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: compra

Ⓞ: compra

contenda [6] (< contender) subst. fem. 'loita, guerra, discusión'

cõtenda [1]: CT [1]. *oýr estas nouas et vos vir assý estar gisados sen cõtenda* (CT 4.19).

contenda [5]: CSM [2]. *E un dia, u estava | cuidando en ssa fazenda / com' emendass' en sa vida, | e avia gran contenda, / ca a alma conssellava | que fezesse dest' emenda, / mas a carne non queria | que leixasse seus sabores* (CSM 152.16-19). | *Mais las mouras sobr' aqesto | lle davan mui gran [contenda; / maais ela lles diss': "Amigas, | se Deus me de mal defenda, / a mia esperança creo | que vossa perfia vença* (CSM 167.16-18). || **MS [1]**. *et vos cõ medo leixaredes a rrua por que entrardes et esconderuos edes en casa de hñu home; et y seera moy grã cõtenda ontre si et tous cõpaneiros sobre la cabeça, porque o chantres querraa leuar para Braagã, et tu para a igreia de Santiago* (MS 65). || **CSMI [2]**. *Et determinou a gran contenda que era ontrelos obispos de Burgos et de Osma sobrelos comires dos obispados* (CSMI VI.6.11.8-9). | *Et despois gaançou os arciprestadegos de Trasancos et Bujancos, sobrelo qual oube gran contenda com o bispo de Mo[n]danedo* (CSMI VI.6.15.1-2).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: contenda

Ⓞ: contenda

contralha [2] (< contralhar) subst. fem. 'oposición, contrario, adversario'

contralla [2]: CSM [2]. *Poren roguemos-ll' atal / que nos guard' en este mundo | d' ocajon e d' outro mal / e que nos dé eno outro | a vida esperital, / e que brite o diabo, | que sempr' é nossa contralla* (CSM 178.46-49). | *Tod' aqesto á no demo, | e poren Santa Maria, / que éste dele contralla, | a tolle e dá conorte* (CSM 393.7-8).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: contrariar, contraiar

Ⓞ: contralla

custa [2] (< custar) subst. fem. 'dispendio, gasto'

custas [2]: LP [1]. *que ja mais custa non recearia / nen ar daria ren por meu aver, / ca ei pedreiros e pedra e cal; (LP 6,3). || **CSMI [1]**. *Et despois desto, o**

7. Dicionario de afixos do galego medieval

dito obispo segueo a corte del rei don Afonso con asaz traballo et custas (CSMI VI.6.11.16-17).

⊙: XIII

⊕: custo

⊖: custas (acepción xurídica)

demanda [5] (< *demandar*) subst. fem. ‘acto e/ou efecto de demandar, pedido, solicitude’

demanda [5]: LP [2]. *mais, se m'el outra demanda fezesse, / Deus me cofonda, se lh'eu cinta desse, / e perder-s'-ia ja sempre comigo.* (LP 70,21). | *por que vós por mia demanda / nunca destes ùa palha,* (LP 9,6). || CSM [3]. *E ssa demanda lle foi ben cabuda* (CSM 62.34). | *De que sãou hũa vez / ben a Gondiana, / hũa moller que lle fez / rogo e demanda / atal, / per que lle non ficou sinal* (CSM 81.19-24). | *En esta tan gran vertude | meteu Deus, com' aprendi, / que as monjas que moravan | en aquel lugar, assi / tiinnam por gran dereito | de pedir-lle, que log' y / lles comprisse sas demandas, | e non lle davan lezer* (CSM 361.20-23).

⊙: XIII

⊕: demanda

⊖: demanda

demora [6] (< *demorar*) subst. fem. ‘atraso, espera’

demora [6]: CSM [5]. *Pois esto disse, non fez al, / mas correu alá sen demora / e a archa en guisa tal / fez que aportou ant' eñ fora* (CSM 25.113-116). | *E mandou-lle que o primeiro que chegasse / om' a el dos seus, que tan toste o fillasse / e que sen demora no forno o deitasse, / e que y ardesse a carne del astrosa* (CSM 78.35-38). | *Mai-lo Papa Cremente / certamente / lle disse: “Essa ora, / sen demora, / te vai pera Suria* (CSM 115.157-161). | *E logo mandou a saeta fora / tirar do ollo, e en essa ora / guariu de todo logo sen demora, / des que a saeta en foi sayda* (CSM 129.20-23). | *E poi-lo om' a cabeça | ouve da auga ben fora, / catou logo os da nave | e falou-lles essa ora / e dise-lles: “Ai, amigos, | tirade-me sen demora / daqui u me deitou gente | maa que ameud' erra”* (CSM 193.35-

38). || MS [1]. *sen nĩhũa demora yrey en rromaria a tua casa* (MS 195).

⊙: XIII

⊕: demoranza

⊖: demora

desaventura [1] (< *desaventurar*) subst. fem. ‘má fortuna, desgraza’

desaventura [1]: CSM [1]. *E ali u jazia | gemend' e sospirando / e sa desaventura | a Deus muit' ementando / de que era sen fillos | de Joachin, chorando, / quis Deus que do seu angeo | foss' ela confortada* (CSM 411.50-53).

⊙: XIII

⊕: desventura

⊖: desventura, desaventura

dulta [15] (< *dultar* < DUBĪTĀRE) subst. fem. ‘acto e/ou efecto de dubidar, incerteza’

dulta [15]: CSM [13]. *Por nos de dulta tirar, / praz a Santa Maria / de seus miragres mostrar / fremosos cada dia* (CSM 18.4-7). | *Foron-ss' os judeus, e gãou dessa vez / aquela eigreja a Sennor de prez, / que foi a primeira que sse nunca fez / en seu nome dela, sen dulta prender* (CSM 27.60-63). | *E pois lles est' apareceu, foi o vento quedado, / e o ceo viron craro e o mar amansado, / e ao porto chegaron cedo, que desejado / avian; e se lles proug' en , sol dulta non prendades* (CSM 36.35-38). | *O de dentro respos logo | que non faria en nada; / e o de fora tan toste | ouv' a baesta armada / e tirou-ll' assi / que sen dulta o chgara* (CSM 51.49-52). | *E diss' ao ome bõo: | “Deus vos ama, ben sabiades, / que vos quis guardar do demo | falss' e de sas falsidades; / e eu vos mostrarei ora | com' est' om' en que fiades / é demo sen nulla dulta, | mais un pouco vos calade* (CSM 67.86-89). | *Enton começon o demo | a contar de com' entrara / en corpo dun ome morto, | con que enganar cuidara / a aquel con que andava, | a que sen dulta matara, / se a oraçon non fosse | da Madre de caridade* (CSM 67.96-99). | *“Ca”, diss' el, “sey / que a Santa Virgen de prez / me guarra, sol dulta non ei”* (CSM 146.73-75). | *E pois que hũa gran peça | en aquel lugar estavam, / foron-sse*

contra Terena, | u sen **dulta** o cuidavan / achar; mas o dem' acharon | en forma del na ribeira (CSM 213.61-63). | E logo foron vee-lo | todos quantos y estavam, / e adur o connoscian, | pero o muito catavan, / senon pola coor dele | en que sse ben acordavan; / mas sacó-os desta **dulta** | a Virgen por caridade (CSM 228.37-40). | Ca, segund' lles deu escrito | Mafomat no Alcoran, / ben creen mouros sen falla, | e desto **dulta** non an, / que do Esperito Santo | s'enpreñnou sen null' afan / prender nen dan' a sa carne, | e assi foi conceber (CSM 329.20-23). | Virgen santa groriosa, | ouve dela piedade; / e pois foi ena sa casa | de Rocamador, verdade / foi assi que atan taste | lle deu logo sãidade: / ca u chega sa vertude, | logo sen **dulta** guarece (CSM 331.49-52). | Assi andava perdudo | per sen que ll' o demo dera, / que o metia en **dulta**, | e cuidava y mui fera- / ment[e] a noit' e o dia | por sua gran ne[i]çidade (CSM 365.17-19). || **CT** [1]. sen **dulta** (CT 4.30). || **MS** [2]. eu sen **dulta** cõ grã conpana de meus cõpaneiros (MS 203). | et en esto **dulta** nõ ajamos (MS 234).

Ⓞ: XIII

↻: dultança, duvida

↪: dúbida

duvida [3] (< *duvidar* < DUBĪTĀRE) *subst. fem.*
'acto e/ou efecto de dubidar, incerteza'

dovida [1]: **CSM** [3]. O romeu que sen **dovida** cuidava / que Santiag' aquelo lle mandava, / quanto lle mandou tallava; / poi-lo foi tallar, / log' enton se degolava, / cuidando ben obrar (CSM 26.48-53).

duvida [2]: **CSM** [3]. E pois a Monpisler vëo | e tan mal adoeceu / que quantos fisicos eran, | cada hũu ben creeu / que sen duvida mort' era; | mas ben o per guareceu / a Virgen Santa Maria, | como Sennor mui leal (CSM 235.45-48). | Quando ll' est' ouveron dito, | el foi log' aos crischãos / e mostrou-lles este feito | e disse-lles: "Ai, irmãos, / se á ontre vos omagen | que non an estes pagãos, / de moller con fill' en braço, | de **duvida** m'en sacade" (CSM 335.85-88).

Ⓞ: XIII

↻: dovidança, dulta

↪: dúbida

emenda [14] (< *emendar*) *subst. fem.* **'acto e/ou efecto de emendar, corrección'**

emēda [1]: **MS** [1]. et el teuoo por chufa et nõ se quiso castigar nẽ fazer **emēda** do mal que fezera (MS 200).

emenda [12]: **LP** [1]. di-me, doutor, como ou quando / lhe cuidas fazer emenda: (LP 30,29). || **CSM** [11]. O Bispo lle diss' assi: / "Dona, per quant' aprendi, / mui mal vossa fazenda / fezeastes; e vin aquí / por esto, que ante mi / façades end' **emenda**" (CSM 7.35-40). | El esto pensando, | viu a port' aberta / e foi aa dona | contar ssa fazenda, / e deu-ll' a omagen, | ond' ela for certa, / e sobelo altar | a pos por **emenda** (CSM 9.164-167). | E logo pera el ya / e diss' ao san- / t' om': "Aquesta missa di-a, / e respoderám / esta santa crerizia, / que ben saberán / responder-ti sen **emenda**" (CSM 66.39-45). | E guarda-nos de falir / e ar quer-nos encobrir / quando en erro caemos; / des i faz-nos repentir / e a **emenda** vñir / dos pecados que fazemos (CSM 94.7-12). | E un dia, u estava | cuidando en ssa fazenda / com' emendass' en sa vida, | e avia gran contenda, / ca a alma conssellava | que fezesse dest' **emenda**, / mas a carne non queria | que leixasse seus sabores (CSM 152.16-19). | Quand' esto soub' o ifante, | o monge tornar mandou, / e el con todos seus omes | ena eigreja entrou / son sogas enas gargantas; | tal **emenda** ouve dada (CSM 164.32-34). | Sennor, senpr' en ti confiey, | como quer que pecasse, / que dos grandes erros que fiz | a **emenda** chegasse; / e non ei, mal pecado, ja | temp' en que os chovrasse, / mas tu Madre do alto Rei, | sei oge meu escudo" (CSM 237.64-67). | Tod' aquest' assi avëo: | ca senpre fez sa fazenda / mui mal aquel frade falsso, | ca foi louco sen contenda / sempre dali adelante, | e Deus quis fillar **emenda** / del por si e por sa Madre | come d'ome que non cree (CSM 297.50-53). | Dizend': " Ai, Santa Maria, | est' eu mio fui merecer, / por quanto na ta hermida | mandei o fogo pðer; / mais por **emenda** daquesto | farey-a nova fazer, / toda de cal e de pedra" (CSM 316.40-43). | A nos faz que queyramos Deus servir, / e a el que nos faça repentir / dos erros e a **emenda** vñir / con amor (CSM 390.10-13). | Esto dizendo, a Madre do Rei / dos ceos taste, com' escrit'

7. Dicionario de afixos do galego medieval

achei, / chegou e dise-lle: "Porque tardei / venno-ti agora grand' emenda dar" (CSM 404.90-93).

emenda [1]: LP [1]. *do mal que mi fazedes / mi fezesedes emenda; (LP 25,122).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

Ⓢ: emenda

encomenda [4] (< encomendar) subst. fem. 'acto e/ou efecto de encomendar, encomendación'

comēda [1]: MS [1]. *nēbrate da comēda do teu señor Ihesucristo et teu maestre (MS 223).*

encomēda [1]: MS [1]. *Et Tito desque esto vio, rreçeu Josepho et o escudeiro em sua grraça et en sua encomēda (MS 41).*

encomenda [1]: CSM [1]. *"Ay, Madre de Deus", enton / diss' ela en ssa razon, / "leixo-vos est' en comenda e a vos de coraçon / m' acomend' " (CSM 94.40-44).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: encomendación, comenda

Ⓢ: encomenda

erra [1] (< errar) subst. fem. 'erro, falta, pecado'

erra [1]: CSM [1]. *Poi-la jostiça fezeron, | o mercader entregado / foi de quanto lle fillaran | quando foi no mar deitado; / e el dali adeante | sempre serviu de grado / a Virgen Santa Maria | sen faliment' e sen erra (CSM 193.60-63).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: erro

Ⓢ: erro

fala [21] (< falar) subst. fem. 'acto e/ou efecto de falar'

fala [21]: LP [10]. *e, ao partir da fala, / diria-lh'eu: "Meu amigo, / se vos fordes, non tardedes / tan muito, como soedes"; (LP 22,19). | E, pero m'eu da fala non sei ren, / de quant'eu vi, madr'ei gran prazer én. (LP 25,136). | Se mi quer falar, digo-lh'eu logo / que mi non fale, ca mi ven gran mal / de sa fala, mais mui pouco mi val, (LP 63,41). | Cabeça de can perdido / é, pois*

non á lealdade; / con outra fala én; Guilhade, / é traedor conhoçudo (LP 70,51). | e al quanto lh'eu dissesse / e fala, se a con el fezesse: (LP 70,51). | des que naci, nen ar foi sabedor / de tal fala, nen a fiz, nen a sei, (LP 79,51). | e fui ala e achei-o jazer / sen fala ja e ouv'én gran pesar (LP 116,34). | mais punhade de vos viirdes cedo, / ca nossa fala muit' é ben parada: (LP 120,37). | E, pois m'el quer, com'oides dizer, / de sa fala non ei ren que temer. (LP 146,3). | tan gran cuita, que mil vezes me ten, / senhor, sen fala e sen todo sén: (LP 151,25). || CSM [7]. Os frades, que cuidavan que mort' era, / porque un dia sen fala jouvera, / cada un deles de grado quisera / que o ongesen como conviã (CSM 54.40-43). | Ca se ll' atravessara / ben des aquela ora / u a comer cuidara, / que dentro nen afora / non podia saca-la, / nen comer nen passa-la: / demais jazia çego / e ar mudo sen fala / e muy maltreito / por aquel preito, ca xo mereçia (CSM 57.83-93). | Tanto que est' ouve dito, | foi de seu corpo tolleito / polo gran mal que dissera, | e, par Deus, foi gran [dereito; / e logo perdeu a fala, | ca Deus ouve del despeito, / que lla tolleu a desora, | como se dissesse: "cala!" (CSM 163.11-13). | Respos-ll' ele: | "Se eu vosso poder [ei, / mia fala cono alcaide | pera un dia porrei; / e estando ena fala, | ben ali o prenderei, / e desta maneira tenno | que o podedes aver" (CSM 185.15-18). | E daquesta guisa seve | muitos días que deita-la / per nulla ren non podía | nen outrossi traspasa-la; / demais inchou-ll' a garganta, | assi que perdeu a fala, / e tornou-ll' o rosto negro | muito mais que os carvões (CSM 199.27-30). | E d'al ll'avêo aynda muy peyor: / esmoreceu con coita e con door, / e Nostro Sennor / sen tod' aquest' a fala lle tollya (CSM 317.60-63). | Bēeyta foi a ora | en que tu gēerada / fuste e a ta alma | de Deus santivigada, / e bēeyto [o dia] | en que pois fuste nada / e d'Adam o peccado | quita e perdōada, / e beeytos los panos | u fust' envurullada / e outrossi a teta | que ouviste mamada, / e bēeyta a auga | en que fuse bannada / e a santa vianda | de que fust' avondada, / e bēeyta a fala | que ouviste falada / e outrossi a letra | de que fust' ensinada (CSM 420.5-14). || MS [4]. Et el leixoo; despois Josephus ouve fala cō hñu privado de Vespasiano, que era seu amigo, que lle gaanase grraça del por que o nō matase, et el asi o fez (MS 39). | Et

entõ jûtarõse todos ênas lides de Bordel, et cobriã toda a terra de ancho et de longo dous dias d'andadura, et a cabo de seys legoas oyã a fala et rroydo deles (MS 103). | et asi jouve trres dias sen fala (MS 198). | et acharõno jazer sen fala et atal como morto et ouverõ moy grã medo se y atendesen a manãa de lles apoerẽ a sua morte et fogirõ logo et leixarõno asi envolto ãno sange (MS 204).

⓪: XIII

⓪: -

↳: fala

finda [11] (<finda) subst. fem. ‘acto e/ou efecto de findar, fin’

finda [11]: AT [11]. *Se i ouver d'aver finda, faze<m> ambos senhas, ou duas duas [sic], ca nom convem de fazer cada um mais cobras nen mais findas que o outr<o> (AT III.7.9-11). | E toda a cantiga assi deve de ir ata a finda, e ali deve d'ensarrar e concluir o entendimento todo do que ante nom acabou nas cobras (AT IV.3.6-8). | As findas som cousa que os trobadores sempre usaron de poer en acabamento de sas cantigas pera concludirem e acabarem melhor e<m> elas as razones que disserom nas cantigas, chamando-lhis “fi<n>da” porque quer tanto diz<er> come acabamento de razom (AT IV.4.1-5). | E esta finda podem fazer de ùa ou de duas ou de tres ou de quatro palabras (AT IV.4.6-7). | E se for a cantiga de mestria, deve a finda rimar com a prestumeira cobra; e se for de refram, deve de rimar com o refram (AT IV.4.7-9). | E taes i houve que as fezerom sem findas, pero a finda é mais comprimento (AT IV.4.11-12). | E outrossi o deve<m> de meter na finda per aquela man<eir>a (AT IV.5.7-8). | E como vos ja dixi do dobre, outrossi o mozdobr' en aquela guisa e per aquela maneira que o meterem en ùa cobra, assi o deve<m> de meter nas outras e na finda, pera ser mais comprimento (AT IV.6.3-6).*

⓪: XIII

⓪: -

↳: finda

folga [1] (<folgar) subst. fem. ‘descanso, alivio’

folga [1]: MS [1]. *que avendo batalla cõ meus ymigos foy chaga[do] de hũa seeta ãna perna et começey a enfraqueçer dela moy fortemẽte que nõ podia auer folga nũa (MS 10).*

⓪: XIV

⓪: folgança

↳: folga

guarda [15] (<guardar) subst. fem. ‘acción e/ou efecto de gardar, gardián’

garda [3]: MS [3]. *et hũa noy[te] seendo as gardas aynda espertas (MS 193). | Et entõ as gardas sayrõ depos el (MS 193). | et as gardas ficarõ asi coñõ çegos (MS 212).*

guarda [12]: LP [8]. *e pois aquestas guardas tantas son / que non ei eu poder de fazer ren / por el, mais esto buscou el mui ben. (LP 64,19). | Com'eu senlheira estou en Vigo / e nulhas guardas non ei comigo (LP 91,1). | Com'eu en Vigo senlheira manho / e nulhas guardas migo non trago / e vou namorada. (LP 91,1). | E nulhas guardas non ei comigo, / ergas meus olhos que choran migo (LP 91,1). | E nulhas guardas migo non trago, / ergas meus olhos que choran ambos (LP 91,1). | Pero sãõ guardada, toda via irei / con vosc', ai meu amigo, se a guarda non ei; (LP 95,8). | mais o que vos dan por guarda / en tan bon dia foi nado, (LP 9,6). | Maior guarda vos deron ca soian, senhor, / e viv'eu mais penado por vós e ei maior (LP 15,2). ||*
CSM [4]. *Outro dia foron ambos a missa oyr, / e pois foi dita, u se lle quis el espedir, / chorand' enton ela lle começou a pedir / que lle dêsse guarda por que ouuess' a catar (CSM 64.31-34). | Pois s' o primeiro sentiu / solto da prijon, foguei, / A guarda, quend' esto viiu, / log' abriu / a carcer mui tãevrosa (CSM 106.53-57). | Esta, per com' oy dizer, / un fill' avia que mayor / ben sabia ca ssi querer, / ca el era mantẽedor / dela e ar do seu aver / bõa guard' e alynnador, / e sabia-a defender / sempre mui ben e con razon (CSM 146.18-25). | Valnos, Sennor de mesura, / ca por nos no mundo nada / fuste, e o da altura / Deus fillou en ti pousada / e fez de ti, Virgen pura, / Madre e nossa avogada, / por nos meter na folgura / u te fez el corõada, / e [te] fez dos santos fror / e guarda do peccador (CSM 350.37-46).*

☉: XIII

☪: -

☾: garda

honra [53] (< honrar) subst. fem. ‘virtude, dignidade’

honra [1]: CSMI [1]. *Et con consello et auctoridade de moitos obispos et nobres varões, por honra et reverencia de tan grande apostollo, hedificou ende moi grande et noble eglleja, et segundo que agora veedes (CSMI II.2.10.25-28).*

onra [29]: LP [2]. *E por Deus, que vos deu onr'e bondade, / a don Anriqu'esta vez perdoade. (LP 60,16). | ca vossa onra é a todos nós / e quantos nós avemos per amar. (LP 18,37). || CSMI [27].* *Et quando o dito rei Miro foi asentado enna posison do dito lugar et soubo os feitos antiigos, avido consello con os grandes de sua cassa, hedificou enno dito lugar de Ilia hũa eglleja a serviço de Deus et aa onra de San Martino et de Santa Elolia (CSMI II.2.3.6-9). | Enna qual eglleja foi o primeiro obispo Andreas, varon santo et religioso, que foi enno concilio de Lugo et despois enno concilio de Bragãa con outros santos bispos, os quaeso receberam con grandes onras (CSMI II.2.3.18-20). | Et despois Sisinando, obispo, seu sobriño e socessor, trouso o corpo do dito santo Atheulfo de Asturias, et con grande onra o sepultou en Conpostella (CSMI IV.4.2.26-27). | Et quantos descenderon da linajeen daqueles quatro que acusaron seu tio, o bispo santo Hateulfo, fezóos esclavos et servos da eglleja para senpre, et que nunca eles nin sua linajeen ouvesen onras nin oficios da eglleja (CSMI IV.4.3.17-20). | Et comesçou de usar moi mal: lançando aos bõos et antiigos das onras, et menospreçando a conpania et consello dos antiigos et sabedores, et destroyndo as onras das dignidades da eglleja, levantando os rapazes et pastores en ela (CSMI IV.4.11.7-10). | Et foi o decimo obispo da santa seen de Santiago, o qual acrecentu as onras, dignidades, familias, rendas et votos do santo apostollo Santiago et fezo ende moitas boas obras (CSMI IV.4.11.19-21). | Et quando os mesajeiros do conde chegaron ao obispo, el os recebeu benignamente et oida sua enbaixada, aseentoos*

consigo aa mesa a comer et fezolles muita onra et, asi como seus familiares, os fezo dormir aquela noite en su acamara por lles fazer onra (CSMI IV.4.13.22-25). | Et o papa et os cardeaes non o querian onrar, nin lle quizeran outorgar o paleo; mais tanta foi a omilldade do obispo Dalmacio que aprouve moito ao papa et cardenaes, porlo qual lle foi feita grande onra, et receberam onradamente (CSMI V.5.4.15-17). | O qual con muita onra [et] ohumilldade pediu ao papa et cardeaes que a Eglleja de Santiago fose sublimada de algũa onra, dezendo que totalas egllejas onde jazian os santos apostollos eran onras de papadego, et patriarchado et arçobispado, salvo se era a eglleja do apostollo Santiago (CSMI V.5.4.17-21). | Et non enbargante que noso antecessor Urbano, papa, lle prometeu o oficio episcopal, agora (a) nos et nosos irmãos cardeaes, por poer fin a tantos traballos et angustias, por que de aqui en diante por tal occasion a Eglleja de Conpostella se non destrua nin os inamiigos da fe catholica se apoderen da terra, querendoa proveer de persona idonea, te rogamos que por tua benignidade queiras fazer elegir persona religiosa et onesta a tan alto honor pontifical, et noslo envies a receber la consegraçon, onra et dignidade da Eglleja de Santiago de Conpostella (CSMI V.5.6.26-33). | Et despois, a pouquo tempo, foise o dito don Diego electo aa cibdade de Toledo, adonde o dito rei don Afonso estava con o arçobispo de Tolledo et con outros muitos senores, et foi recebido con pricissom et con muita onra (CSMI VI.6.2.1-3). | A eglleja que recebiiste, a qual as de reger porla graça de Deus, porque moito tempo foi viduada et carente de pastor, he quasi destroyda et desconssollada, porende debes a traballar, por que enla totalas cousas sejan ordenadas et dispostas a serviço de Deus, segun custume da santa Eglleja Romana, constituindo ende cardeaes, presbiteros et diaconos que dignamente posan sostéer o regemento ecclesiastico, cada hũu en seu oficio et que sabean gobernar a serviço et onra da Eglleja de Santiago (CSMI VI.6.3.18-23). | Et quantos traballos et angustias pasou et sofreu enno camiño; et outrosi con quantas onras et pricissoos foi recebido de moitos arçobispos, et obispos, et abbades, reis, prncipes enno dito camiño; et quantas celebrações de missas et

predicações fezo ennas eglejas et mosteiros por onde passou, et infestações que recebeu el et os seus inimigos da Egleja Romana, seeria longo de escripvir (CSMI VI.6.5.4-8). | Entanto que chegou ao mosteiro de Crunego, enno qual o recebeu o abbade con grande onra et pricisson et o aposentou onradamente (CSMI VI.6.5.9-10). | Et que o bispo disera que a Egleja Conpostellana era cabeça das eglejas ocidentaes, enna qual era o corpo do apostolo Santiago, et que ende avia cardeaes, os quaes recebesen ao cardeal llogado et lle fezesen outra tanta onra quanta os cardeas de Roma fazian aos de Santiago, quando ala ian (CSMI VI.6.5.19-22). | Iten, o santo obispo considerando a grande onra en que a Egleja de Iria fora sublimada et cathedra de tantos santos obispos, ante que o corpo do santo apostollo Santiago fose revellado, et de como agora de toda era destruida et posta en tanta proveza que algũus poucos clerigos, que ende moravan, partidos do officio clerical, non se dizian ende os officios, salvo enno Avento et enna Coreesma et esto non mui conpridamente, porquanto non avian ende abastança para seu manteimento et vistirio; condolendose moito delo por consello de dez canonigos, por privilegio del rei, fezo ende hũa moi boa egleja aa onra de Santa Maria con hũu mui grande altar en que poso moitas reliquias, et fezo poer outros dous altares: hũu de San Martino et outro de San Miguell (CSMI VI.6.10.1-10). | Et, por onra de tan grande ospede, con grande insdustria reparou et fezo ende de novo hũa mui bõa egleja con tres cabeças et tres altares: o de medeo a onra [do] glorioso apostollo Santiago, porque ende fora recebido o seu corpo, et os outros dous altares: hũu a onra de Santa Maria Salame et outro de San Juan, apostollo e evangelista (CSMI VI.6.10.17-21). | Et porque o ben dobrado val mais que o sinple, dou et outorgou aas ditas eglejas de Iria, asi à primeira que fezera et reparara como a esta que despois hedificou, certos reditus de distribuições a cada hũu dos doze coengos et Pelaio presbitoro que ende avia de servir a onra de Deus, asi (como) enno espiritual como enno temporal (CSMI VI.6.10.22-26). | Et desque se finou o dito conde, fezolle o dito obispo grandes onras et obsequias et maravillosa sepultura enna santa egleja de Santiago, o qual seeria moi longo

d' escribir (CSMI VI.6.11.13-15). | Et el restoirado, fezo dentro hũa capella a onra de Santiago et de fora hũa egleja a onra de Santa Eolalie de Irie (CSMI VI.6.14.5-7).

onrra [23]: CSM [7]. *E que dos Romãos Rey / é per dereit' e Sennor, / este livro, com' achei, / fez a onrr' e a loor (CSM A.17-20). | Aos soberviosos / d'alto vas decendo, / e os omildosos / en onrra crecendo, / e enadendo / e provezendo / tan santas grãadeces (CSM 20.41-47). | ESTA ÑE COMO SANTA MARIA FEZ NACER AS CINCO ROSAS NA / BOCA DO MONGE DEPOS SSA MORTE, POLOS CINCO SALMOS / QUE DIZIA A ONRRA DAS CINCO LETERAS QUE Á NO SEU / NOME (CSM 56.1-4). | E pois que foy morto, quis Deus que soubessen / sa mort' os da vila e logo vëessen / sobr' el fazer doo e ll' onrra fezessen / com' a seu sennor natural e amado (CSM 65.240-243). | Loemos a ssa nobreza, / sa onrra e ssa alteza, / sa mercee e ssa franqueza / e sas vertudes preçadas (CSM 140.9-12). | Sabad' era aquel dia | quand' a comer s' assentavan / daquel cervo; mas o oito | que o sabado guardavan / por onrra da Virgen santa, | sol de comer non penssavan / daquel cervo, mas comian | pan, qual en guerra conven (CSM 277.20-23). | E porque en aquel dia | de San Quireze segava, / Deus, por onrra daquel santo, | a mão con que cuidava / o mãoll' alçar de terra | con ele se ll' apertava / de guisa que non podia | aver ende delivrança (CSM 289.15-18). || **MS [16].** *Et porque el era moi cõprido de santidade, despois que Nostro Señor sobio aos çeos, derõlle os apostolos por onrra que disese misa ontre eles primeiramête en Iherusalem, ante que fose ordenado bispo (MS 22). | Et entõ os poboos que aviã creêça no fillo de Deus soterraron o corpo del êno tẽple cõ moi grandre onrra (MS 29). | Et entõ tomaras dous dentes et hũu pouquo de granõ et a cabeça darla as aa rreyna dona Orraqua, et ela cõ moy grãde onrra, leuarla ha aa igleia de Santiago, ca asi he voontade de Deus. Et tu cõ soude tornarte as para tua terra (MS 66). | Et esto todo asi feicto cõmo a santa monja diso, et o abade foyse a seu mõeiteiro hu o rreçeberõ moy bẽ et cõ moy grãde onrra (MS 66). | A primeira çidade que çercou Calrros en Espana foy Panpelona, et jouve sobre ela tres meses et nõ na podó tomar porque era**

7. Dicionario de afixos do galego medieval

moy forte et moy bẽ çercada de muros; et desque vio que a nõ podia tomar, fez sua oraçõ a Deus en esta gisa, et diso: –Señor Ihesucristo, en cuja creença eu vy a esta terra para destroyr a gente pagãa porfiosa que he cõtra a tua lee, rrogote, Señor, que me des grraça por que eu posa tomar esta çidade aa onrra do teu santo nome (MS 73-74). | Et en outro dia o enperador Calrros entrou a çidade cõ moy grãde onrra (MS 95). | Et todos aqueles que erã presos mãdoos soltar, et aos pobres mãdoules dar algo, et mãdou vestir os que erã nuus, et meteuz paz ontre os que aviã omezio, et os que estauã enxerdados dos seus lugares volueos a eles cõ grãde onrra, et os que erã escudeiros, fezeos caualeiros moyto onrrados, et os de que auia saña cõ dereito et que deitara de si, perdooules et rreçebeos en sua graça; et amigos et imigos tâben seus com□o estrayos, todo los leuou cõsigo para entrar a Espana (MS 99-100). | Et asi coñmo Nostro Señor cõ doze apostolos et diçipolos gaanou todo o mũdo, asi Calrros enperador de Rroma et rrey de França, gaanou cõ estes caualeiros a terra d’Espana aa onrra do nome de Deus (MS 103). | parte que for vencida fique sempre desonrrado, et a parte que vençer fique aja onrra para senpre (MS 108). | Et a outra mais onrrada he a de Santiago porque ontre todo los apostolos foy mais onrrado en dygnidade et en onestidade apos San Pedro, et he priuado ontre todo los outros apostolos porque rreçebeu primeiramente marteyro ca eles, et foy coroa, ãna igleia de Nostro Señor, esto a sua igleia he moyto onrrada porque a tornou a creẽça por sua preegaçõ et a sagrou soterrãdo y o seu corpo santo, et aynda agora a onrra moyto por moytos miragres que y fez sen cõto (MS 131-132). | Despois que Calrros gaanou toda Espana aa onrra de Deus et do apostolo Santiago, sayndose ja de España, chegou a Panpelona cõ sua oste (MS 136). | Ante o altar estã depunduradas tres laãpaas grãdes a onrra de Ihesucristo et de Santiago (MS 167). | Grãde loor et grãde onrra seja a Deus et ao apostollo Santiago por todo o mũdo (MS 172). | et fez aa onrra de[l] esta oraçon (MS 187). | onrra dos apostolos (MS 188). | Et despois foyse para sua casa et gardou a palma cõ grãde onrra (MS 221).

☉: XIII

☪: honramento

☪: honra

jura [16] (< jurar) subst. fem. ‘acto de xurar, xuramento’

jura [16]: LP [8]. nunca molher deve, ben vos digo, / muit’a creer per **jur**as d’amigo. (LP 25,81). | nunca molher deve, ben vos digo, / muit’a creer per **jur**as d’amigo. (LP 25,81). | nunca molher deve, ben vos digo, / muit’a creer per **jur**as d’amigo. (LP 25,81). | — Como cuidades, amiga, fazer / das grandes **jur**as que vos vi jurar, / de nunc’a voss’amigo perdoar? (LP 64,8). | Viste-las **jur**as que jurou enton, / que verria sen mort’ou sen prison? (LP 75,22). | Viste-las **jur**as que jurou ali, / que verria, e jurou-as per mí: (LP 75,22). | El me cuidava tal preit’a trager / per sas **jur**as, que lho foss’eu parcir (LP 117,5). | E mais de cen vezes lhi perdoei / per sas **jur**as e achei-m’end’eu mal, (LP 117,5). | E ben se devia nembrar / das **jur**as que m’enton jurou, (LP 120,18). || **CSM [8].** E disse | a ssa madre que manaman / por el logo enviase | e chamasen un capelan / que lles a[s] **jur**as fezesse; | senon, soubessen [ben] de [pran / que log’ enton con sas mãos | ant’ eles sse mataria (CSM 125.63-66). | E disse-lle que saisse | con el seu preito firmar / ante crischãos e mouros | dos que eran no logar, / que o guardasse, ca ele | queria a el guardar, / e sobr’ esto fossen ambos | sas **jur**as grandes fazer (CSM 185.35-38). | Diss’ o outro: “Ide fazer / **jur**a ant’ a Majestade (CSM 239.24-25). | Disso-ll’ aquel: “Sol detêer / non me quero; pois andade / a **jur**a ende receber, / e pois do al vos quitade” (CSM 239.29-32). | Poi-la levou a ssa terra e con ela **jur**as pres, / mui ben ll’ ouve conprid’ aquello que lle convẽera; / aynda mui mais lle deu, que ante que passas[s]’ un mes / a fez sennor de ssa herdade, mais ca ll’ el dissera (CSM 285.87-90). | Macar é Santa Maria | Sennor de muy gran mesura, / muyt’ estranna quem por ela | mente ou faz falsa **jur**a (CSM 392.3-4). | E el a **jur**a fazia, / e o alcaide meesmo | del a **jur**a reçebia (CSM 392.30-31).

☉: XIII

☪: juramento

☪: xura, xuramento

justa [4] (< *justar*) subst. fem. ‘acto e/ou efecto de justar’

justa [4]: *LT* [4]. —*Nen eu non quero ir quite —disso Queia—, e pois vós a justa queredes, avela edes (LT V.85-86).* | —*Mester, mester me á bondade e esforço, ca segundo eu vejo non me posso d’aquí partir sen justa ou sen batalla (LT VII.122-123).* | *Tanto que oiron o son do corno, entenderon que os seus cavaleiros avian d’aver justa ou batalla (LT VII.134-135).* | —*Ora podedes veer que nossas justas serán catadas ben (LT VIII.139).* | *Quando eles viron que assi lles escapara de totalas justas, meteron maos aas espadas e el outrossi [e] foronse ferir (LT IX.154-155).*

⊙: XIV

☉: -

☾: xusta

leva [5] (< *levar*) subst. fem. ‘acción de levantar ou levar, conseguir’

leva [5]: *LP* [5]. a *leva* do parecer da voda, / per boa fe, eu mi a levo toda. (*LP* 70,26). | a *leva* do parecer da voda, / per boa fe, eu mi a levo toda. (*LP* 70,26). | a *leva* do parecer da voda, / per boa fe, eu mi a levo toda. (*LP* 70,26). | a *leva* do parecer da voda, / per boa fe, eu mi a levo toda. (*LP* 70,26). | *por que vós levades leva / das outras en melhoria, (LP 9,6).*

⊙: XIII

☉: levada

☾: leva

manda [2] (< *mandar*) subst. fem. ‘legado, disposición testamentaria’

māda [1]: *MS* [1]. *Et aquí vos diremos hūu miragre que Deus mostrou en Bayona a Vella por dar enxêplo aos que tomã o aver dos finados et nõ conprẽ a suas mādas (MS 85).*

māada [1]: *MS* [1]. *et sayan dos montes et das deusesas onde jouverã ascondudos dous dias et duas noytes por mādado de Galarõ, et fezerõ de si duas māadas, hã viinte mill et a outra de trinta mill (MS 138).*

⊙: XIII

☉: mandado, demanda

☾: manda

mingua [11] (< *minguar*) subst. fem. ‘falta, carencia, escaseza’

mengua [2]: *LP* [2]. *Muitos vej’eu que, con mengua de sên, / an gran sabor de me dizer pesar: (LP 44,5).* | *d’aquestes dous, o que vos en meos val / vos fara gran mengua, se o perdedes. (LP 18,22).*

mingoa [3]: *CSMI* [3]. *Et veendo el rei don Afonso en tan gran roina et peligro por mingoa de pastor, et querendolle proveer de pastor, enno concilio que celebrava Ricardo, cardeal legado apostolico ennas Españas, en Santa Maria de Fuselos, veo el rei ao concilio el trouxo consigo ao obispo don Diego Paes, que tiina preso, asi como se viesse solto, pero con boas gardas; et esto porque o queria despoer do bispado (CSMI V.5.1.12-16).* | *Et condolendose da misericordia da eglleja que avia quinze anos que andava en estes traballos, et os infiees subjugavan a terra por mingoa de prelado et defensor, escripveu a el rei as seguintes leteras (CSMI V.5.6.18-20).* | *Iten, considerando o dito obispo en como enno reino de Galiza non avia mosteiro de monjas religiosas, salvo o mosteiro de Ciinz, que era ja destruido porlo pecado do incesto et luxuria, et porlas guerras et montanas en que estava; et veendó [que] moitas moças fillas dalgo eran lançadas a mal por mingoa de cassa de religion, fezo et ordenou o mosteiro de Santa Maria de Coonjo de moi bõa eglleja et claustra, et cercoa de boos muros, et fezo ende hũa moi grande orta ata cerqua do rio, enna qual fezo poer moitas arvores de froitas para que as religiosas del ouvesen recreaçõ (CSMI VI.6.9.1-7).*

mingua [6]: *LP* [6]. *mais a mia mingua foi grande; por én / por mercee teede por razon (LP 25,83).* | *Ca, por Deus, mēor mingua me faria! (LP 79,37).* | *De cuita grande e de pesar / non á oj’o meu coraçõ / nulha mingua, si Deus m’ampar. (LP 151,4).* | con **minguas** que avia. (*LP* 7,6). | con **minguas** que avia. (*LP* 7,6). | con **minguas** que avia. (*LP* 7,6).

⊙: XIII

☉: minguamento

☾: mingua

mostra [1] (< *mostrar*) subst. fem. ‘acto e/ou efecto de mostrar’

mostra [1]: CSM [1]. *Os onze poi-lo viron, | disseron: “Tol-t’ alá, / e que te Deus non ama | gran mostra ch’ en feit’ á, / que non viste sa Madre | morrer, nen fust’ acá / u a nos soterramos; | tanto se despreçou”* (CSM 419.125-128).

Ⓜ: XIII

☞: mostra/amostra, mostrança, mostramento

☞: mostra

paga [1] (< *pagar*) subst. fem. ‘acto e/ou efecto de pagar’

paga [1]: LT [1]. *E esta é a paga: de justardes conmigo; e doutra guisa non podedes ir quites* (LT V.84).

Ⓜ: XIII

☞: pagamento

☞: paga, pagamento

peleja [11] (< *pelejar*) subst. fem. ‘acto e/ou efecto de pelexar, contenda, batalla’

peleja [11]: LP [1]. *ca per Mars foi mal chagad’en peleja, / e per Saturno cobrou tal egreja* (LP 30,22). || CSM [7]. *E como quen á gran coita | de compri-lo que desea, / ele mançebos collia | ben mandados, sen peleja, / que aos pobres servissen; | mais o demo con enveja / meteu-s’ en un corpo morto | d’ome de mui gran beldade* (CSM 67.21-24). | *E fillou o Corpus Cristi | e o caliz da ygreja; / e quando foi aa choça, | viu a que bēeyta seja, / Madre do que se non paga | de torto nen peleja, / seend’ aa cabeçeira | daquela vella sentada* (CSM 75.83-86). | *E logo tan taste entrou ena eygreja / e diss’: “Esta missa, a como quer que seja, / oyrei eu toda, por que Deus de peleja / me guard’ e de mezra maa e revoltosa”* (CSM 78.50-53). | *Mais ela, por peleja / non aver con essas sandias, / dereit’ aa eigreja / se foi depo-los treinta dias, / que non atendeu Messias, / mais de-la entrada / foi logo batiçada* (CSM 89.62-68). | *O ome non quis per ren / leixar seu fol deleito, / nen catou y mal nen ben; / mais pois conpriu o preito, / ele con sanna poren / diz: “O que será feito, / eu endeito / o daqui que seu seja, / sen peleja, / do*

demo todavia” (CSM 115.97-106). | *El un di’ assi estando que jantar queria / con outros que convidados ouv’ en aquel dia, / oyu como de peleja ou de gran perfia / grandes vozes e braados fortes e agudos* (CSM 119.21-24). | *Ela aqesto fazendo, | o demo chēo de enveja / aguisou que seu marido | ouve com outros peleja, / e deron-ll’ hũa ferida | pelos peitos tan sobeja / que morreu, ca assi faze | quen non á queno e[s]cude* (CSM 184.22-25). || CSMI [3]. *Porlos seus pecados foron vencidos os christãos a cruel peleja* (CSMI IV.4.7.21). | *Et o dito rei don Sancho provou moitas egllejas, villas et castellos et venceu muitas pelepas* (CSMI IV.4.9.1-2). | *Et alli ouveron gran peleja et partironse: el rei Renamiro tornouse para Leon, et aos quinze anos de seu reinado fiinceu sua vida, et Veremundo ensenoreou toda a terra* (CSMI IV.4.11.25-27).

Ⓜ: XIII

☞: -

☞: pelexa

perda [4] (< *perder*) subst. fem. ‘acto e/ou efecto de perder’

perda [4]: LP [2]. *Vedes, amigos, que de perdas ei, / des que perdi por meu mal mia senhor: (LP 9,15). | que d’el non aja’scarnho a tomar, / con gran perda do que ei guaanhado, (LP 63,28). || CSM [2]. *Aa Virgen, que rogasse / seu Fill’ e que lles guardasse / seu pan e que os sacasse / en salvo sen perda fillar* (CSM 112.40-43). | *Ca enas enfermidades | á ela poder atal, / que as tolle e guarece | a quen quer de todo mal, / e outrossi enas perdas | ao que chama val; / e daquest’ un gran miragre | vos quer’ eu ora dizer* (CSM 232.6-9).*

Ⓜ: XIII

☞: pérdida

☞: perda

prova [2] (< *provar*) subst. fem. ‘evidencia, comprobación’

prova [2]: CSM [2]. *E pois que o prazo chegou, sen falir, / mandou enton Cesar as portasabrir, / e ambas partes fez log’ alá ir / e dos seus que fossen a prova veer* (CSM 27.45-48). | *E desto vos mostro prova*

verdadeira / do sol quando fer dentro ena vidreira, / que pero a passa, en nulla maneira / non fica britada de como siya (CSM 413.25-28).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: provança

↳: prova

salva [2] (< salvar) subst. fem. ‘xustificación, desculpa’

salva [2]: LP [1]. *aquesta salva que venho fazer / e non creades quen quer porfaçar* (LP 119,1). || **CSM [1].** *Diss’ ela: “Ja Deus non queira | que [eu] en tal torto [jaça, / e non á no mundo salva | que eu sobr’ esto non faça; / e sequer en un gran fogo | en meo daquela praça / me meterei ca non sōo | daquela que esto fazen”* (CSM 341.35-38).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

↳: salva

seca [1] (< secar) subst. fem. ‘acto e/ou efecto de secar; falta prolongada de chuva’

seca [1]: CSM [1]. *En Xerez, preto d’ Aguadalquivir, / foi este miragre, que sen falir / ouv’ i tan gran seca, por que fugir / a gent’ en toda queria* (CSM 143.14-17).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: segura

↳: seca

sospeita [3] (< sospeitar) subst. fem. ‘acto e/ou efecto de sospeitar’

sospeita [3]: LP [1]. *e, par Deus, por que o non vej’aquí, / que é morto gran sospeita tom’i,* (LP 25,7). || **MS [2].** *asi sen sospeita saluarõse* (MS 223). | *et cõmo eu coydo et entêdo que nõ he a creẽça de Ihesucristo arreigada en ti et ja outra vez che avêo cõmo agora que nõ quiseste creer que nos viramos a Ihesucristo despois da sua morte nõ tu por la tua maa sospeita nõ no criiste ata que o viste que se che mostrou en carne et o lado* (MS 233).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

↳: sospeita

talha [1] (< talhar) subst. fem. ‘acto e/ou efecto de talhar, talho; imposto’

talla [1]: CSM [1]. *Mais desto non fillou ren e, ben come quen cata / por pouco, fillou un vidro de mui bela talla* (CSM 95.66-67).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: talho, talhadura

↳: talla

troba [1] (< trobar) subst. fem. ‘composición poética, cantiga, canción’

troba [1]: AT [1]. *Estas cantigas <f> sem mao lingua<ge>: nam son per al trobas, porque <el>as nom escarniom ne<m falam mal> como outras cantigas; pode<m> as fazer de quantos talhos <quiserem>* (AT III.8.2-5).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: -

↳: troba

venda [3] (< vender) subst. fem. ‘acto e/ou efecto de vender’

venda [3]: LP [1]. *que nunca se d’ela preste / pera don nen pera venda,* (LP 118,11). || **CSM [2].** *Os judeus ouveron desto gran pesar, / e a Cesar se foron ende queixar, / dizendo que o aver querian dar / que pola venda foran en receber* (CSM 27.15-18). | *O bispo, quand’ est’ oya, / logo manaman / as vestimentas pedia; / preça-las de pran / nen a compra nen a venda* (CSM 66.47-53).

Ⓜ: XIII

Ⓞ: vendage, vendiçon

↳: venda

volta [3] (< voltar) subst. fem. ‘acto e/ou efecto de voltar’

volta [3]: LT [3]. *Como o señor do castelo soubo porque era a volta* (LT XI.176). | *Os braados e a volta foi mui grande, atal que o señor do castelo, que era en*

7. Dicionario de afixos do galego medieval

sa camara e desto non sabia ren, foi maravillado e preguntou qué *volta* era aquela (LT XI.180.182).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: -

↳: volta

7.5.2. Regresivo <-e>

baile [2] (< bailar) subst. masc. ‘danza’

baile [2]: CSM [2]. *Os romeus, quand’ esto viron, | foron en maravillados, / ca viron vñir o baile | con seus omêes armados / que os prendeu, e tan toste | foron ben escodrunnados, / ata que o vas’ acharon | no saqu’, esto foi verdade (CSM 175.30-33). | Quando viu aquel coitado | que seu fill’ assi falava, / foi correndo a Tolosa | e ao baile chamava, / e ar chamou muita gente, | que alá sigo levava / que vissen seu fillo vivo, | que fora por crueldade (CSM 175.55-58).*

Ⓜ: XIII

Ⓜ: bailada

↳: baile

recoste [5] (< recostar) subst. masc. ‘ladeira, costa, vertente’

recoste [5]: CSM [5]. *E os frades sayron / aas vozes que dava; / e quand’ esto oyron, / o prior cavalgava / corrend’ e foi muy toste, / e passou un recoste / e viu*

cabo da fonte / de ladrões grand’ hoste / jazer maltreitos, / cegos, contreitos, / que un non s’ ergia (CSM 57.59-69). | Enton do caleiro se partia tan toste / aquel ome bõo e per un gran recoste / se tornou al conde, e dentr’ en sa reposte / contou-l’ end’ a estoria maravillosa (CSM 78.75-78). | Muitos, mató-o toste; / e de demões oste / per cima dun recoste / mui mais ca Damiata (CSM 182.40-43). | Enquant’ el esto dizia, | os cavaleiros mui toste / chegaron polo mataren; | mas viron estar grand’ oste / ant’ a porta da eigreja, | que era en un recoste, / e tod’ aquel logar chẽo | era d’omees armados (CSM 233.35-38). | E ves, un cavaleiro ven | per aquel[e] recoste, / que teu mandado levará | a Santaren mui toste; / e do concello sayrá | contra ti mui grand’ oste, / e muy long’ este feyto teu | se[e]rá retraudo (CSM 237.94-97).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: recosta, recosto

↳: recoste

7.5.3. Regresivo <-o>

abrigo [3] (< abrigar) subst. masc. ‘protección, amparo’

abrigo [3]: LP [1]. *"a boi velho non lhi busques abrigo". (LP 120,21). || CSM [2]. Ca pola sa omilldade | é ela lum’ e espello / de todo-los peccadores, | e abrigo e consello; / e a ssa virgñidade | legou forte no vencello / o demo que nos quisera | todos meter so sa grade (CSM 253.6-9). | Ca des Pasqua y jouve | assi como vos eu digo / ata setembro meado | a consell’ e a abrigo / da Virgen Santa Maria; | e el jazend’ y*

mendigo, / hũa noite de ssa terra | foi y mui gran romaria (CSM 333.50-53).

Ⓜ: XIII

Ⓜ: abriga

↳: abrigo

acordo [10] (< acordar) subst. masc. ‘resolución, conformidade; acto e/ou efecto de recobrar o sentido’

acordo [10]: CSM [5]. *Os monges, porque sentian | a ssa casa mui menguada, / entre ssi acord’ ouveron | de*

lle non daren nada, / ca tiian por sobervia | de beber agua conprada; / poren todos na eigreja | entraron muit' omildosos (CSM 48.26-29). | Os mouros, quand' esto viron, | todos grandes vozes [deron / que logo a pedrejassen, | e muitas pedras t[r]ouxeron / e tiraron-lle de preto, | mas ferir nona poderon; / enton ouveron **acordo** | que fosse logo queimada (CSM 215.35-38). | Eles, quand' oyrón esto, | atal **acordo** tomaron / que leixassen no castelo | poucos omes; e leixaron / maos e tan mal guisados, | e assi o aguísaron / que ante de meyo dia | s'ouv, o castel'a perder (CSM 345.56-59). | E ouveron seu **acordo** | que fossen tãer vegia / ena fremosa capela | da Virgen Santa Maria / e logo en cavalgada | movessen en outro dia, / e se gãassem, a Virgen | ouves[s]' en de sa partida (CSM 374.22-25). | Ca Joachin e Anna | tal **acordo** preseron, / que fezeron tres partes | de quant' aver ouveron; / a hũa pera pobres, | a outra reteveron / pera ssi, a terçeyra | ao templ' era dada (CSM 411.20-23). || **CT** [1]. ouveron ontre ssey **acordo** et tomarõ cõsello (CT 3.16). || **MS** [1]. Et despois ãno ãno segũdo que Vespasiano foy enperador, tomou Tito Jherusalem et destroyoa toda a vila et o tẽple por lo fondamẽto, et tomou todo los judeus que y achou, et dou sentẽça sobre eles cõ **acordo** de sua jente et diso asi (MS 43). || **CSMI** [3]. Et vencida a batalla, porla graça de Deus et ajuda do apostollo Santiago, el rei don Ramiro, con consello et **acordo** de todolos de seu reino, poso esmolda para senpre en toda España desde Pisorga ata o mar ociano: en cada jugada de bois hũa faneiga de triigo ou de pan por voto para a eglleja do apostollo Santiago (CSMI IV.4.7.49-53). | Et enton eles, avido seu **acordo** et conselo en presença do dito Reimundo, principe de toda Galiza, con grandes preces et rogos lle pediron a hũu clerigo a que diziam Diego Gelmeriz, varon santo et de gran consello et discreto, fillo de Gelmiro caballeiro moi poderoso et virtuoso, que tevera moito tempo o castello do Est porlo bispo de Iria don Diego Pelaez, et a governara moi ben, et defendera toda a provincia de Ilia et a librara dos normanos, frandeses et barbaros; he a saber: terra de Postomarcos, d' Amaia, terra de Ulla ata o Tamere, por sua caballaria et por maravillosa discreçon, o qual eles viran et conoscián moi ben (CSMI V.5.3.9-16). | Et quando el

rei [et] a raina esto oiron, disseron ao obispo que se fose para sua pousada et que elles en aquela noite aviiran seu **acordo** et lle darian boa resposta (CSMI VI.6.13.24-26).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: acordaçon, acordamento, acordança

Ⓣ: acordo

acorro [5] (< *acorrer*) *subst. masc.* 'acto e/ou efecto de acorrer, auxilio, socorro'

acorro [5]: **CSM** [4]. Seu *acorr'* aparelhado / pora vale-lo menguado / d' ajuda (CSM 111.61-63). | Loemos ssa lealdade, / seu conort' e ssa bondade, / seu *acorr'* e ssa verdade / con loores mui cantadas (CSM 140.14-17). | O jogar sse foi sa via, | dando mui grandes loores / aa Virgen groriosa, | **acorro** dos peccadores e os mẽores, / teveron este miragre | por nobr' e por piadoso (CSM 194.50-53). | *Quand' el Rey oyu aquesto, | connoceu as maestrias / con que ll'andava, e logo | fillou sas cavalerias / que ll'enviou en acorro, | e foron y en dous dias; / e tan taste que chegaron, | foy-os logo a veer* (CSM 345.46-49). || **MS** [1]. *que acorro aos que me chemã nos seus perigoos* (MS 185).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: acorremento, acorrimento

Ⓣ: acorro, acorremento

aparelho [1] (< *aparelhar*) *subst. masc.* 'conxunto de varias pezas dunha embarcación; preparativo'

aparelho [1]: **CSM** [1]. *Quand' est' ouve dito | cada ãu deles deu / ajuda pera un calez | do aver que era se; / e o alcaide lles disse: | "Por Deus, non vos seja greu / e guisad' os aparellos | quis como mellor poder* (CSM 271.36-39).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: aparelamento

Ⓣ: aparello

avondo [5] (< *avondar*) *subst. masc.* 'abundancia, copia'

7. Dicionario de afixos do galego medieval

avondo [5]: CSM [5]. *Mantement' a oraçon da dona foi oyda, / e el Rei e ssa companna toda foi conprida / de bon vinn', e a adega non en foi falida / que non achass' y avond' o riqu' e o mesq̃o (CSM 23.30-33). | En niun logar, e fondo / era muit' e non redondo, / mais avya y avondo / de muita maa cheiror (CSM 102.42-45). | Quand' esto viron os mouros, | teveron que grand' avondo / de vertud' en ela era, | e foi da agua sacada (CSM 215.52-53). | Cezilla é hũa insoa de mar / rica e viçosa, com' oy contar, / de toda-las cousas que pod' om' achar / por aver avondo e vic' e sabor (CSM 307.10-13). | Ca d'outra cousa nehũa | que y ouvesse mester, / ca de tod' avond' avian; | e porend' a com[o] quer / punnavan de a averen (CSM 356.16-18).*

Ⓜ: XIII

🗨: avondamento

🗨: avondo

braado [8] (< braadar) subst. masc. 'acto e/ou efecto de bradar'

braado [8]: CSM [1]. *Mayores miragres ouv' y mostrados / Deus, que sangui craro fez dessa ferida correr/ do Menyo, e os panos dourados / que fïa a Madre fez ben sso as tetas decer, / assi que todos desnudados / os peitos ll' ouveron de parecer; / e macar non dava braados, / o conteneute parou de chorar (CSM 38.62-69). || LT [2]. O <...> a viver, quando os das amẽas viron seus [cava]leiros tan maltreitos por iũ soo, começaron a dar vozes e braados dissendo (LT XI.177.178). | Os braados e a volta foi mui grande, atal que o seõor do castelo, que era en sa camara e desto non sabia ren, foi maravillado e preguntou que volta era aquela (LT XI.180.182). || CT [1]. Et alý oyriades grãdes uozes et grãdes braados de hũa parte et da outra (CT 6.19). || MS [4]. Et ãna festa de Píticoste, de noyte, ãna ora que os sacerdotes entraũ ãno tẽple a fazer ofiço segundo seu custume, sentirõ moy grã movimento de rroydo, et aa destra parte oyrõ dizer a grãdes braados: "Vaamosnos d'estes lugares" (MS 32-33). | Et por esto aquel home foi preso et ferido et el tãto mais braadaua, et leuarõno ante o juyz, et atormentarõno por feridas de tal gisa que lle paresçã*

os osos et nõ choraua nõ rrograua que o leixasem, mais a grãdes braados dezia esto que disera et eadia mais (MS 33-34). | Et entõ o caualeiro desapareçeuille, et el espantouse com grã medo, et leuãtouse moy çedo de manã et cõtou a todos o que lle acaçera et todo los da oste marauillarõse moyto et falando ontre sy de tã grã cousa, adesora oyrõ moy grãdes braados ãno aer asi coõno rroydo de leõs et de lobos et de touros (MS 87). | et os demoes en aqueles braados, leuarõno logo viuo et saõo d'ontre todos (MS 87).

Ⓜ: XIII

🗨: grito

🗨: brado

cambio [1] (< cambiar) subst. masc. 'acto e/ou efecto de cambiar, compensación'

cambio [1]: CSM [1]. *A[a] Virgen gloriosa, | u toda mesura jaz, / que ela na voontade | al Rey meta, se lle praz, / que dê aos monges cambio | por Alvaç[a]; e se assaz / averei se me der esto, | e será bon gualardon (CSM 382.46-49).*

Ⓜ: XIII

🗨: troco, mudanza

🗨: cambio

castigo [3] (< castigar) subst. masc. 'acto e/ou efecto de castigar, aviso, pena'

castigo [3]: LP [3]. *Macar m'el viuo, sol non quis falar migo / e eu mi o fiz, que non prix seu castigo, (LP 47,23). | E eu mi o fiz que non prix seu castigo / mais que mi val ora, quando o digo? (LP 47,23). | e direivos toda via / o que a pastor dizia / aas outras en castigo: (LP 75,3).*

Ⓜ: XIII

🗨: castigamento

🗨: castigo

cheiro [3] (< cheirar) subst. masc. 'olor'

cheiro [3]: CSM [1]. *E pero que o logar muit' enatio estava, / a omagen quant' en si muy bõo cheiro dava, / que especias d'Ultramar, balsamo nen onguento, / non cheiravan atanben com' esta que emento (CSM 34.25-28). || MS [2]. Et tã mao era o cheiro dos que*

*morriã que, ante os soterrauã por suas casas por suas casas os que cõ eles aviã de adubar, et desque falesçeu a custa por que os soterrauã, lançauanos tras los muros (MS 42). | Et desque esto diso, degolou o fillo et cozeu et comeu a metade del, et a outra meatade gardou; et ao **cheiro** da carne, entrarõ cõ ela ãna casa os que aviã fame, et ameçarõna que ou a matariã ou lles mostrase onde tina a carne (MS 42-43).*

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

Ⓞ: cheiro

choro [1] (< *chorar*) subst. masc. ‘acto e/ou efecto de chorar’

choro [1]: *CSM [1]. Mas cras, asse Deus vos perdon, / ide por el con prociisson, / con **choros** e con devoçon, / ca foi grand’ a errança (CSM 24.39-42).*

Ⓜ: XIII

Ⓝ: -

Ⓞ: choro

começo [10] (< *começar*) subst. masc. ‘acto e/ou efecto de comezar, inicio’

começo [10]: *AT [1]. E esta palabra pode meter o trobador no **começo** ou no meio, ou na cima da cobra, em qual logar quiser (AT IV.2.3-5). || LP [1]. ant'esto faça, se non, matar-s'-á, / ca est'é o **começo** do lavor. (LP 114,9). || CSM [4]. El un bon arcediogo | en ssa orden recebeu, / que era mui leterado, | e por aquest’ entendeu / que podia en **começo** | per ele mui mais comprir (CSM 204.5-7). | Tod’ aquesto fez a Virgen, | ca deles ben o vingou; / e depois, quand’ en Requena | este Rey mal enfermou, / u cuidavan que morresse, | daquel mal ben o sãou; / fez por el este miragre | que foi **começ’** e sinal (CSM 235.35-38). | Mais mal enpeço / foi no **começo**, / ca mao preço / a sogra avia (CSM 255.30-33). | Ca en fegurar as cousas | da fegua que og’ an / nen d’outras naturas muitas, | non prendeu nen prend’ affan / Deus, nen sol filla cuidado | de as fegurar, ca tan / gran poder á no **começo** | ben come no acabar (CSM 342.5-8). || LT [1]. E un cavaleiro vello que estava ante as amẽas, e que o do **começo** vira batalla e viu que Lançarot dava enton maiores golpes*

*ca o non começou da primeira (LT X.168-170). || MS [1]. —Nõ foy soo o fillo de Deus que rresurgio d’ontre os mortos mais verdadeiramente todo los omẽs que forõ des o **começo** do mũdo et que an de seer d’aqui endeante an de rresurgir depois da fim et yrã ao dia do Juyzo ante a sua cadeira oyr sentẽça para rreçeber galardom do bẽ et do mal que fezerõ (MS 124). || CSMI [2]. Et porque a memoria da Egleja de Iria he ja quasi perdida, porende eu, querendoa algũu tanto tornar à memoria dos que non saben nen creen ja que fose obispado —ante o han por bulra—, en leendo perlos llibros algũus de canonicas antiigas, et privilegios goticos dos santos catholicos et devotos bispos de Iria et porla Escriptura, achei o fundamento para reduzir aa memoria dos homes quanto duraron certas idades: do **começo** do mundo ata que o corpo de Santiago foi tragido a Conpostella (CSMI I.1.2.7-12). | Onde o doutor Juan Belet dize que do **começo** do mundo ata a fin son sete mill anos, dos quaes desde Adan, primeiro home, fasta o delubio foron dous mill et dozentos et quorenta et dous anos (CSMI I.1.3.1-3).*

Ⓜ: XIII

Ⓝ: empeço, começo

Ⓞ: comezo

conforto [5] (< *confortar*) subst. masc. ‘consolo, satisfacción’

conforto [5]: *LP [4]. mais este **conforto** cuid'a prender: / chorar muito e nunca fazer al / se non cuidar como mi faz Deus mal (LP 154,2). | O gran viç'e o gran sabor / e o gran **conforto** que ei, / é porque ben entender sei (LP 25,59). | muit'er sei que non ei poder / de m'agora guardar que non / vos veja: mais tal **confort'ei** / que aquel dia morrerei (LP 25,90). | **confort'ei** no meu coração, / porque por morte sairei (LP 25,90). || CSM [1]. Niot[e] ant’ essa Sennor / jouve tal come morto; / mai ant’ a luz gran sabor / lle deu a que **conforto** / dá (CSM 276.54-57).*

Ⓜ: XIII

Ⓝ: conorto, conorte

Ⓞ: conforto, confort

cuido [1] (< *cuidar*) *subst. masc.* ‘acto e/ou efecto de coidar, pensamento’

cuido [1]: LP [1]. *Non sei eu ja no mundo conselho prender; / (e) mais de mil cuidos ja no coraçõn cuidei; (LP 104,8).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: cuidado, coidado

↳: coidado

deõsto [4] (< *deõstar*) *subst. masc.* ‘descompostura, inxuria, insulto’

deõsto [3]: CSM [3]. *Con un cavaleir’ aposto / e fremos’ e de bon prez, / e non catou seu deõsto, / mais como moller rafez / quisiera ss’ ir dessa vez (CSM 59.19-23). | Ond’ avẽo na gran festa | desta Virgen de Agosto / que entrou ùu ome bõo, | e viu estar desaposto / o altar e disse logo: | “Par Deus, muit’ é gran deõsto / d’o feito da Virgen santa | seer metud’ a trebello (CSM 273.20-23). | E por esta vergonna | e por este deõsto / fogi a esta terra, | e ei ja assi posto / que nunca alá torne; | e eno mes d’agosto / averá ben seis meses | que fiz aqui estada (CSM 411.75-78).*

deosto [1]: MS [1]. *Et quando aquel que filla boa creẽça cõtra a maa, et sofrença cõtra a sana, et largueza cõtra avariça, et omildade cõtra a soberbea, et castidade cõtra a luxuria, et oraçõ cõtra a entẽçon do [demo], et pobreza cõtra a rriqueza, et perseuerãça do bem et se cala cõtra os deostos, et vay cõtra a voõtade de seu coraçõ, a sua lâça, que he a alma, seera frolida ao dia do juyzo, ante a façe de Nostro Señor (MS 91).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: doesto

↳: deosto

derribo [1] (< *derribar*) *subst. masc.* ‘acto e/ou efecto de derribar’

derribo [1]: LT [1]. —*Sabede ora, cavaleiro desaventuroso, que non ei ora voontade de batalla, ca tal é meu costume de me non combater con cavaleiro depois que o derribo (LT V.95-97).*

Ⓜ: XIV

Ⓞ: derribamento, derriba

↳: derribo

embargo [1] (< *embargar*) *subst. masc.* ‘impedimento, obstáculo, dificultade’

embargo [1]: CSM [1]. *El ouve dest’ embargo | e vergonna tamanna, / que non foi a ssa casa, | neno viu sa companna; / mais fillou seus grãados | e foi-ss’ aa montanna, / assi que por gran tempo | non fez ali tornada (CSM 411.40-43).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: embargamento, embargo ‘reter un ben’ (DEREITO)

↳: embargo

empeço [2] (< *empeçar*) *subst. masc.* ‘inicio, principio, comezo’

empeço [2]: CSM [2]. *Por que tanto que morreres | vaas log’ a Parayso / e non ajas outr’ empeço, | mais senpre goyo e riso, / que perdeu per sa folia | aquel rico de mal siso, / por que sa alma agora | será do demo levada (CSM 75.118-121). | Mais mal empeço / foi no começo, / ca mao preço / a sogra avia (CSM 255.30-33).*

Ⓜ: XIII

Ⓞ: começo | prob. influencia do español | cfr. empeço (< *empecer*)

↳: empezo

engano [16] (< *enganar*) *subst. masc.* ‘acto e/ou efecto de enganar, erro, desacerto, falsidade’

engano [16]: LP [4]. *Por que mi o referistes ogano, / que me non viu per fe sen engano, (LP 55,2). | por que non faço meu dano / vosqu’e, per fe sen engano, / ora vos jur’e vos digo (LP 70,45). | Amiga, grand’engan’ouv’a prender / do que mi fez creer mui gran sazõ (LP 121,2). | E veed’ora, amigos, se prend’eu engano! (LP 14,6). || CSM [9]. ESTA É COMO MARIA JUIGOU A ALMA DO ROMEU QUE YA / A SANTIAGO, QUE SSE MATOU NA CARREIRA POR ENGANO DO / DIABO QUE TORNASS’ AO CORPO E FEZESSE PËEDENÇA (CSM 26.20-23). | Poren gran dano / lle fez que a ouvera de matar; / ca lle deu con un cuitel’ a engano / en tal logar, que vergonna me faz (CSM 105.58-61). | Pero tanto o*

trouxeon / per faagu' e per engano / que outorgar-lle fezeron que casass' en aquel ano; / ca de chão lle disseron / que faria gran seu dano / se el moller non prendia (CSM 132.53-59). | E assi Santa Maria | aquest' engano desfez (CSM 147.38). | E pois fazen camisas, | cada un de seu pano, / que enas lides tragen, | per que os Deus de dano / guarde dos ãemigos; | mas esto sen engano / o façan, senon nunca | lles valrria ja maes (CSM 148.15-18). | O erege, que muit' era | chão de mal e d' engano / e que muitas falsidades | fazia sempre cad' ano, / porque aquel ome bõo | non sse fosse del sen dano, / fillou un vaso de prata | ala en ssa poridade (CSM 175.20-23). | "E porque entendeu ela | que prendera eu engano, / log' entre mi e as aguas | pos com' en guisa de pano / branco, que me guardou senpre, | per que non recebi dano; / poren por servir a ela | seerei en esta guerra" (CSM 193.50-53). | Quand' est' oyu o bon ome, | com' era mui sen engano, / foi chamar a seus vezõos; | e pois lle ouve mostradas (CSM 323.52-53). | Onde foi que aquel ome | bõo e sen tod' engano / quanto de comer avia | dera en ãu mao ano / e caro todo a pobres, | que non catou prol nen dano / que ll' ende poren vëesse (CSM 335.25-28). || MS [3]. Et entõ diso Calrros: —Tu es Aigolando que me tomaste a mã terra por engano, a terra d'España et Gascona que eu gaaney por la grraça de Deus et meti en poder de cristiãos, et os rreis dela torney a meu senorio; et despois que me eu volui a França mataste os cristiãos de Deus que eu y metera, et destroyste as çidades et os castelos, et toda a terra metiste a fogo, d'esto sabe que eu ey grã pesar (MS 105). | Et despois que os caualeiros ouverõ este feicto, voluerõ os cristiãos todos aa lide moyto esforçadamẽte et tẽedo moyto en pouco o engano dos mouros; et lidarõ cõ eles moyto fortemente des la manaa ata o meo dia, et matarõ moytos deles et pero nõ nos poderõ vençer (MS 126). | que sejamõs gardados dos enganos do demo ãna vida d'este mũdo asi que posamos por boas obras et por ajuda yr ao rreyno de Deus en que tu cõ el viues et rreynas por senpre jamais (MS 207).

Ⓢ: XIII

Ⓢ: engano

Ⓢ: engano

erro [11] (< errar) subst. masc. 'acto e/ou efecto de errar'

erro [11]: AT [3]. Os erros son tantos – e de tantas maneiras – que os homens podem fazer no trobar, que nom posso falar em todos tam compridamente (AT VI.1.1-3). || **LP [1].** Erro acharam os trobadores que era ãa palabra a que chamarom "caçefetom", que se nom deve meter na cantiga, que é tanto come "palavra fea", e sõa mal na boca (AT VI.2.1-3). | Outrossi erro é meter <n>a palabra vogal depõs vogal (AT VI.3.1). || E por quanto ben vus Deus fez, senhor, / guardade-vus de tal erro prender. (LP 50,10). || **CSM [6].** Devemo-la muit' amar e servir, / ca punna de nos guardar de falir; / des i dos erros nos faz repentir, / que nos fazemos come pecadores (CSM 10.14-17). | Ca ele noit' e dia | punna de nos meter / per que façamos erro, | porque a Deus perder / ajamo-, lo teu Fillo, | que quis por nos sofrer / na cruz paxon e morte, | que ouvessemõs paz (CSM 47.7-10). | Con sennor, assi dizia, | chorando mui feramente: / "Mia Sennor, eu a ti venno | como moller que se sente / de grand' erro que á feicto; | mas, Sennor, venna-ch' a [mente / se che fiz algun serviço, | e guarda-me mia pessõa (CSM 55.40-43). | E poren seja de nos rogado / que eno juyzo, u verrá irado, / que nos ache quitos d'err' e de pecado; / e dixed': "amen" (CSM 79.52-55). | D' erros e de maos feitos; / demais çegos e contreitos / sõa, e gafos maltreitos / e muitos demoniados (CSM 83.35-38). | E guarda-nos de falir / e ar quer-nos encobrir / quando en erro caemos; / des i faz-nos repentir / e a emenda viir / dos pecados que fazemos (CSM 94.7-12). || **MS [1].** Entõ disolles Santiago: "Eu tirey ende o erro, et mostrey aquilo que he uerdade" (MS 28).

Ⓢ: XIII

Ⓢ: erra

Ⓢ: erro

esforço [17] (< esforçar) subst. masc. 'ánimo, forza, sostén, apoio, confianza'

esforço [17]: LP [10]. —Con voss'esforç', amiga, pavor ei / de perderdes voss'amigo, ca sei, (LP 116,4). || e dá-m'esforç'e asperança, / mal venh'a quen se d'el desasperar. (LP 14,2). | perderei sèn e esforç'e pavor, /

7. Dicionario de afixos do galego medieval

e des i ben nen mal non sentirei; (LP 97,6). | non me quer el contra ela valer / nen dar-m' **esforço**, que m'era mester. (LP 97,24). | senhor fremosa, ca per vós perdi / Deus e amigos, e **esforç'e** sén. (LP 125,6). | e pois a vir e tal **esforç'ou**ver / que lh'ouvesse ren dizer, por si dira! (LP 125,38). | Ca ben sei eu, u outra ren non á, / que tal **esforç'ave**ra qual eu ei (LP 125,38). | E sempr'eu **esforç'ave**rei / contra pesar; se o ouver, / dev'o perder, nen o quereí (LP 143,3). | mais tant'**esforç'ei** no meu coração, / se morrer, morrerei por vós, senhor; (LP 148,2). | polo mais taste da guerr'alongar, / prez e **esforço**, -e passou a serra. (LP 18,13). || **CSM [5]**. A oraçon acabada, | colleu en ssi grand' **esforço** | e foi aa [besha logo / e deu-ll' hũa espadada | con seu espadarron vello, | que a [tallou per meogo, / assi que en duas partes | lle fendeu o coração; / mas ficou enpoçoado | dela des essa sazon (CSM 189.16-19). | E viu no caliz | jazer hũa grand' aranna / dentro no sangui nadando, | e teve-o por estranna / cousa; mais mui grand' **esforço** | fillou, a foro d'Espanna, / e de consomir-lo todo | non vos foi mui vagaroso (CSM 225.21-24). | Este miragr' escrito | foy logo mantenen' e / deu a Santa Maria | graças toda a gente; / e nos assi façamos, | ca ben sey certamente / que é dos peccadores | **esforç'** e lum' avia (CSM 241.94-97). | E de tal razon com' esta | vos direi com' hũa vez / a Virgen Santa Maria | un mui gran miragre fez / polo bon Rei Don Fernando, | que foi comprido de prez, / d' **esforç'** e de grãadeza | e de todo ben, sen mal (CSM 292.6-9). | Ca per el o sabemos connoçer, / e connoçendo, amar e temer, / e demais dâ-nos grand' **esforço** de prender / morte por el, nenbrando-nos de com' el por nos morreu (CSM 427.8-11). || **LT [1]**. —Mester, mester me á bondade e **esforço**, ca segundo eu vejo non me posso d'aquí partir sen justa ou sen batalla (LT VII.122-123). || **CT [1]**. Et segurament ben lles era mester o **esforço** (CT 6.16).

☉: XIII

☪: -

☩: esforzo

espanto [9] (< **espantar**) *subst. masc.* ‘medo, temor, susto’

espanto [9]: LP [2]. Non é se non **espanto**, / u vos non vejo, quanto / eu deseje e quebranto, (LP 25,48). | nen d'armas -ca ei **espanto**, / por quanto / mui perigoosas son (LP 18,26). || **CSM [5]**. Pois passou esto, acordou enton / a monja, tremendo-ll' o corazón; / e con **espanto** daquela vijon, / que vira, foi logo a un portal (CSM 58.60-63). | Quando a viu a monja, | espantou-se ja quanto, / mais a Virgen lle disse: | “Sol non prendas **espanto**, / ca eu soon aquela | que ás chamada tanto; / e sey ora mui leda, | e un pouco falemos” (CSM 71.30-33). | E tantos / deitaron pos el de cantos, / ond' ouve muiitos **espantos** (CSM 102.57-59). | Quand' esto viu o vilão, | ouv' enton tan grand' **espanto**, / que serrou log' a colmêa | e aa eigreja quanto / pod' yr se foi mui' agña | e disse “Por Deus lo santo”, / ao capelan, “mig' yde | logo sen tardada (CSM 128.37-40). | Mais depois que entenderon | que esto assi non era / e que o sang' a saeta | ben do ceo adussera, / e nenbrou-lle-la paravla | que ant' o tafur dissera, / ouveron mui grand' **espanto** (CSM 154.36-39). || **MS [2]**. Et logo os escribaas et os fariseus começarõ a dizer hũus aos outros: “Mal fazemos que ascoytamos este que tal testemoy[o] da de Ihesucristo, vaamos a el ali hu el se, et derribemolo en fondo que os outros fillen ende **espanto** et nõ creã ao que el diz” (MS 27). | Et os homes d'i nõ poderõ sofrer os **espantos** que os demoes y faziã et tomarõ aquel corpo maldito et enviarõno soterrar a hũa terra que he cabo da çidade de Lazemẽ (MS 57-58).

☉: XIII

☪: -

☩: espanto

estorvo [1] (< **estorvar**) *subst. masc.* ‘dificultade, obstáculo’

estorvo [1]: CSM [1]. Ca pois ela avogada | é e nossa razon ten, / non pod' al fazer seu Fillo | senon juygar-nos ben; / porend' **estorvo** do demo | nono tẽemos en ren, / macar s'el muito traballa | de nos seer destorvador (CSM 378.7-10).

☉: XIII

☪: estorvamento

☩: estorvo

[a]faago [1] (< *afaagar*) subst. masc. ‘cariño, caricia, adulación’

faagu [1]: CSM [1]. *Pero tanto o trouxeron / per faagu’ e per engano / que outorgar-lle fezeron que casass’ en aquel ano; / ca de chão lle disseron / que faria gran seu dano / se el moller non prendia* (CSM 132.53-59).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: afago, afagamento

↪: afago

folego [1] (< ant. *folegar*) subst. masc. ‘respiración, alento, acción de soprar’

folego [1]: CSM [1]. *A ouve de tal maneira | que cuidou ser afogado; / ca aquel osso ll’ avia | o gorgomel’ atapado / assi que en pouca d’ora | o ouve tan fort’ inchado / que folego non podía | coller nen ar falar nada* (CSM 322.25-28).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: folgo, folgança

↪: folgo, fôlego

quebranto [9] (< *quebrantar*) subst. masc. ‘tristeza, sufrimento, melancolía’

quebranto [9]: LP [5]. *que de quan ben parecia / que tod’era seu quebranto, (LP 25,38). | Non é se non espanto, / u vos non vejo, quanto / eu deseje quebranto, (LP 25,48). | que nunca vio omen tanto, / por meu mal e meu quebranto; (LP 25,122). | e, mia senhor, est’é gran mal sobejo / meu e meu gran quebranto: (LP 30,23). | nen terrei d’amor razon / nen d’armas, por que quebranto (LP 18,26). || CSM [4]. Enton a cativa con gran quebranto / ao mōesteir’o levou e ant’ o / altar o pos, fazendo tan gran chanto, / que toda-las gentes fez a ssi vñir (CSM 21.30-33). | Ca daquesto pois pres mui gran quebranto, / porque a usura lle creceu atanto / que a non podia pagar por quanto / avia, se d’ al non foss’ acorruda (CSM 62.21-24). | A madre con gran pesar / e con mui gran quebranto / começou log’ a chorar / por seu fill’ e fez chanto; / e pois feze-o chamar / e disse-ll’ enton tanto: / “Ao santo / Papa que é en Roma / vai, e toma / aver*

por ena via (CSM 115.130-139). | El, cuidando que era | ome, respos-ll’ atanto: / “Com’ irei a mia terra | u recebi quebranto / grand’ entre meus vezinnos, | que eu, palo Deus santo, / quisera que a testa | me foss’ ante tallada? (CSM 411.65-68).

Ⓞ: XIII

Ⓢ: quebrantamento, quebra

↪: quebranto

recado [33] (< *recadar*) subst. masc. ‘aviso, mensaxe, comunicación’

recado [32]: LP [16]. *Mui ben soub’eu por verdade / que erades tan cuitado / que non avia recado, (LP 25,18). | Chegou-mi, amiga, recado / d’aquel que quero gran ben: (LP 25,20). | Chegou-m’or’aqui recado, / amiga, do voss’amigo (LP 25,21). | que lhi non tornei recado / ond’el ficasse pagado. (LP 25,38). | que lhi non tornei recado / ond’el ficasse pagado. (LP 25,38). | que lhi non tornei recado / ond’el ficasse pagado. (LP 25,38). | que lhi non tornei recado / ond’el ficasse pagado. (LP 25,38). | nen mi sab’ome oje recado dar / se verra ced’e mais vos direi én: (LP 51.3). | Avedes vós, amiga, guisado / de falar vosc’oj’o meu amigo, / que ven aqui, eu ben vo-lo digo, / por falar vosqu’, e traz-vos recado (LP 124,1). | E, u eu moro, ja el non mora, / ca lhe defendi que non morasse / i, e poren caçou quen rogasse / e recado sei que vos traz’ora (LP 124,1). | e ven agora voss’amigo rogar / e ora recado sei que vos manda / de rog’, amiga, do voss’amigo / que façades o meu falar migo. (LP 124,1). | Amiga, do meu amigo /oi eu oje recado; (LP 150,3). | como vivo tan coitado, / el mi ponha i recado. (LP 25,15). | que non ei en min força nen poder, / nen dōrmio ren nen ei én min recado; (LP 25,56). | E, mentr’eu d’ela fui namorado, / nunca me viron desacordado, / mais ora ja non á i recado, (LP 143,7). | E direi-vos un recado: / pecado / nunca me pod’enganar (LP 18,26). | e quero-vos logo mostrar razon, / que entendades que digo recado (LP 6,7). || CSM [16]. Porend’ un miragre vos direi mui grande / que Santa Maria fez; e ela mande / que mostra-lo possa per mi e non ande / demendand’ a outre que m’en dé recado (CSM 65.5-8). | O crerig’ assi estando | de sse non yr perfiado, / hũa moça a el vñe | que lle*

7. Dicionario de afixos do galego medieval

trouxe tal mandado / da vella como morria, | e que lle dêsse recado / com' ouvesse maenfeito | e que fosse comungada (CSM 75.53-56). | Mais enquant' ela andou / con mal sen, quanto leixou / aa Virgen comendado / ela mui ben o guardou, / ca en seu logar entrou / e deu a todo recado / de quant' ouv' a recadar, / que ren non falia, / segundo no semellar / de quena viia (CSM 94.62-71). | Dest' un miragre vos darei recado, / que a Virgen fez fremos' e preçado; / e se eu poder, per mi vos mostrado / será, por que ajades dele sabor (CSM 96.11-14). | Muito sse deven tēer / por gentes de mal recado / os que mal cuidan fazer / aa de que Deus foi nado (CSM 99.4-7). | Maravillou-ss' ende muito | e ficou tan espantado, / que a todo-los seus templos | foi en demandar recado / se tal omagen sabian | d' algun deus, os fegurado / era ou d' algũa gente | aorada e creuda (CSM 196.37-40). | Mas pois que desto recado | non achou enos pagãos, / foi-sse logo mui correndo | a preguntar os crischãos / sse tal fegura avian (CSM 196.42-44). | Pois que o ouve morto, | non soub' aver recado / de parti[r]-sse do feito, | mas tornou no pecado / e ar fez outro fillo; | e logo que foi nado, / mató-o; ar fez outro | que pos per esta via (CSM 201.25-28). | Ond' o maestre coitado / era en muit' aficado, / porque sol dar y recado / per nulla ren non podia (CSM 231.40-43). | Dizendo: "Muito per tenno | que [é] ome sen recado / o que cree que vertude | á no madeir' entallado / que non fala nen se move, | est' é ben sandeu provado, / e tenno que é mui cego | o que aquesto non vee" (CSM 297.30-33). | Enton lle respos o Papa: | "Outro tal sonn' ei sonnado, / e ben é que atendamos | aquel dia sinaado; / e quando virmos a neve, | ponnamos logo recado / como seja a eigreja | feita, do Fill' e do Padre" (CSM 309.55-58). | O que diz que servir ome | aa Virgen ren non é, / aquest' é de mal recado | e ome de maa fe (CSM 311.3-4). | Diss' el: "Ja vos eu [pr[i]meyra- / mente dixeu mia fazenda || e vos dey todo recado (CSM 355.62-63). | Ca o dia da gran Çêa, | pois ouv' os pees lavados / a seus discipulos, disse | que per ele muy guardados / seriam, ca pastor era | bõo e que seus gãados / con[n]oscie si meesmo | por dar a todos recado (CSM 398.3-6). | E poren fill' a teu fillo | nos braços privado / e vay log' aa yreja | dizer teu pecado,

/ e tan toste nas tas coitas | porrei eu recado; / e come moller non façás | maa que se triga (CSM 399.47-50). | Mas pero de seu padre, | que Joachin chamado / foi, e sa madre Anna, | direi-vos seu estado: / quanto no mund' ouveron | partiron per recado / que de quanto avian | non lles ficava nada (CSM 411.15-18).

recado [1]: CT [1]. *por tal maneyra et por tal rrecado que (CT 3.41).*

Ⓞ: XIII

Ⓢ: -

↳: recado

reguardo [1] (< reguardar) subst. masc. 'temor, respecto, miramento'

reguardo [1]: LP [1]. *e, u non ouv'esse reguardo / en nē un dos dez e tres, (LP 133,1).*

Ⓞ: XIII

Ⓢ: reguardo

↳: reguardo

rogo [35] (< rogar) subst. masc. 'acto e/ou efecto de rogar, súplica'

rogo [22]: CSM [13]. *Poren dela non me quer' eu partir, / ca sei de pran que, se a ben servir, / que non poderei en seu ben falir / de o aver, ca nunca y faliu / quen llo soube con merçee pedir, / ca tal rogo sempr' ela ben oyu (CSM B.33-38). | Chorando dos ollos seus / muito, foy perdon pedir, / u vyu da Madre de Deus / a omagen; sen falir / lle diss': "Os peccados meus / son tan muitos, sen mentir, / que, se non per rogos teus, / non poss' eu perdon gãar" (CSM 3.34-41). | "Par Deus", diss' el Conde, "aqueste rogo farei volonter, / ca mia companneira tal come vos muito quer / que criedes nosso fill' e façedes crecer" (CSM 5.78-80). | U Deus por Santa Maria | este rogo foi fazer, / o frade que era morto | foi-ss' en pees log' erger, / e contou ao convento | como ss' ouver' a perder, / se non por Santa Maria, | a que Deus lo deu en don (CSM 14.46-49). | E alá vyu / que a Vrigen a seu Fillo | mercee por el pediu / e por todo-los da terra | de Seixon, e ben sentiu / que por seu rogo do fogo | os quis Deus todos livrar (CSM 53.40-43). | E de muitas outras terras, | que darán aver assaz, / ca todo quanto demandas | e queres, todo me*

praz; / e que eu faça teu **rogo**, | *aquest' en dereito jaz, / ca fillo por bõa madre | fazer dev' o que mandar* (CSM 53.50-53). | *De que sãou hũa vez / ben a Gondiana, / hũa moller que lle fez / rogo e demanda / atal, / per que lle non ficou sinal* (CSM 81.19-24). | *Este rogo lle fezera / muitas vezes e dissera, / u el preitejado era / por moravidis tallados* (CSM 83.45-48). | *El assi muito chorando, | a Virgen ll' apareceu / e diss' ao cavaleiro: | "O meu Fillo rezebeu / o rogo que me feziste | e a ta moller viveu / pola ta firme creença | e por ta gran devoçon"* (CSM 84.61-64). | *Mais Santa Virgen que ela rogou / oyu-lle seu rog', e tan toste chegou / e a sua manga sobr' ela parou / que a fez parir e as ondas quedar* (CSM 86.45-48). | *Madre de Deus con rogo, / que é chẽa de gran vertude* (CSM 89.46-47). | *Nen fez en jogo / nen fillou rogo, / mas ao fog[o] / a levou que ardia* (CSM 255.75-78). | *Ca en ela os santos se catan, / e pelo seu rogo se desatan / os peccados dos que ben baratan, / de que o dem' á muy grand' enveja* (CSM 280.4-7). || **LT [2]**. *E non catedes vós a el mais catade vós, se vos prouguer, ao vosso boo sên ao meu rogo* (LT II.28-29). | *E tanto que Lançarote viu a ponte, nenbrouse logo do rogo que lle seu ospede rogara e esteve quedo* (LT IV.66-67). || **CSMI [7]**. *Et jazendo asi ante o altar de Santiago en oraçon, esperando porla misericordia de Deus et rogo do apostollo Santiago que seu fillo fose librado do poderio do diablo* (CSMI IV.4.5.8-10). | *Et ela espantada espertouse, et disolle hũa voz: «-Sabe que, por tuas oraçõs, o teu fillo he tornado aa conpana dos santos, he perdoado de todos seus pecados et librado do poder do diablo por rogo do apostollo Santiago»* (CSMI IV.4.5.12-15). | *Et enton eles, avido seu acordo et conselo en presença do dito Reimundo, principe de toda Galiza, con grandes preces et rogos lle pediron a hũu clerigo a que diziam Diego Gelmeriz, varon santo et de gran consello et discreto, fillo de Gelmiro caballeiro moi poderoso et virtuoso, que tevera moito tempo o castello do Est porlo bispo de Iria don Diego Pelaez, et a governara moi ben, et defendera toda a provincia de Ilia et a librra dos normanos, frandeses et barbaros; he a saber: terra de Postomarcos, d' Amaia, terra de Ulla ata o Tamere, por sua caballaria et por maravillosa discreçon, o qual eles viran et*

conoscian moi ben (CSMI V.5.3.9-16). | *Et a rogo dos sabedores, o conde Reimundo recebeu o dito Diego Gelmirez, canonigo de Santiago, o qual o cabidóo de Santiago tevera por seu chanceller et secretario en corte romana a espedir os negocios da eglleja et provincia de Santiago* (CSMI V.5.3.16-19). | *Et a clerezia et pobóo con grandes preces et rogos pidiron por mercede a el rei don Afonso et ao conde don Reimundo que lle tomasen por regedor et vicario ao dito don Diego Gelmeriz, que ante do dito Almacio regia moi ben a dita eglleja et o bispado* (CSMI V.5.5.1-3). | *E os ditos senores, inclinados a seus rogos, tomaron o regemento et vicaria da dita eglleja ao dito dom Diego Gelmeriz que usou et governou moi ben* (CSMI V.5.5.4-5). | *Et en outro dia porla manã, vëoo o bispo et achou el rei et a raina en sua camara et foi deles mui bem recebiido, et disolle el rei quantas coitas de noite passara, et como toda aquella noite el nin a raina non dormiran departindo ennas grandes cousas que Deus fazia por rogo do apostollo Santiago en les dar vitoria dos inimigos da santa fe catholica* (CSMI VI.6.13.26-31).

rrogo [14]: MS [14]. *Et liurou moytos de grãdes peligos; et cada que vëẽ tẽpestades do eer ou d'onde quer, ou se queren danar os froytos per algũa gisa, se ali a el as jentes vã en rromaria et lle fazẽ ofertas et fazẽ oraçõ, por la graça de Deus et por lo rrogo del, son liures d'esto et dos outros cõtrarios, et tornãse en paz para suas casas* (MS 17). | *Et entõ Josephus fui ante Vespasiano et Vespasiano lle diso: —Tu mereças morte se nõ foses gardado por lo rrogo d'este meu vasalo* (MS 39). | *Et o enperador asi o fez et envioo alo; et Pilatus fui a ynsoa, et entẽdeu bẽ o por que o enviauã, et coõmo el era brabo et mao, asi aquela jente maa por ameças et por promesas et por rrogos et por tormẽtos meteo so seu poderio* (MS 50). | *Et o abade tomou aquela cabeça et foyse cõ ela aa igleia et fezose que era doente et desque fezo sua oferta rrogou aas gardas da igleia que o leixasen y meer aquela noyte et as gardas fezerõ seu rrogo* (MS 62-63). | *et que esto que che eu digo he uerdade, esto averas: quando chegares ao porto acharas hũa naue aparellada de quanto ouveres mester, et poys que entrases en ela averas grãde door de feuere, et entõ teus cõpaneiros*

7. Dicionario de afixos do galego medieval

*furtarã da cabeza que leuas dous dentes, et entõ leuãtarse a hũa tã grã tẽpestade, que por pouquo a nau seera afondada, et os cõpaneiros et os outros que y foren, cõ medo de morte, chamarã Nostro Señor que por lo **rrogo** de Santiago os liure do perigoo d'aquela tẽpestade (MS 64). | Et entõ por la grraça de Deus et por lo **rrogo** de Santiago, caerõ todo los muros da çidade por lo fondamẽto (MS 74). | por la grraça de Deus et por lo **rrogo** do apostollo Santiago (MS 174). | vierõ coplir sua rromaria et ofereçẽno ao altar d'aquel Señor por cujo **rrogo** el fora nado et tornado de morte a vida (MS 175). | Et o bispo moyto onrrado que Deus et Santiago liurou por lo seu **rrogo** de tã grã perigoo (MS 187). | Et por lo **rrogo** de Santiago tamaño poder lle dou Deus (MS 188). | Et o bẽaventurado Señor Santiago oyo o seu **rrogo** et a sua orçõ (MS 193). | dias dizẽdo et mostrãdo aquel miragre tã fremoso que Deus fezera en el por lo que **rrogo** de Santiago (MS 204). | viuo era uerdadeiramente que lles atã agina abrira as portas et lles oyra o seu **rrogo** et o cõprira (MS 207). | Et en esto podemos entẽder que deboamente oe el et rreçebe o **rrogo** dereito dos que o demãdan que aos rromeus atã agina cõprira seu **rrogo** que lle faziã (MS 207).*

Ⓢ: XIII

Ⓡ: rogatoria, rogação

Ⓡ: rogo

roubo [2] (< *roubar*) *subst. masc.* ‘acto e/ou efecto de roubar’

roubo [2]: CSM [1]. *Aquel mouro astragou / as terras u pod' entrar, / e todo quanto robou / feze-o sigo levar; / e mui ledo sse tornou / a ssa terra, e juntar / foi e dar / os **roubos** que ouv' avudos (CSM 46.16-23). || CSMI [1]. Pero avido consello con el rei don Sancho, porla cruel guerra dos normanos, et frandeses et **roubos** que moitas vezes fazian entrada porlo mar, et chegandose acerqua da cibdade de Santiago, por que non ocupassen o corpo do apostollo Santiago, nin o podesen tomar con grandes traballos, comeseou a cerquar o santo lugar de Conpostella de torres, et muros, et almenas, et vallos et fosas, lançando agoa en ellas (CSMI IV.4.8.4-8).*

Ⓢ: XIII

Ⓡ: -

Ⓡ: roubo

sospiro [6] (< *sospirar*) *subst. masc.* ‘tristeza, lamento, desexo’

sospiro [6]: CSM [2]. *E con sospiros muitos e “ay eu”s (CSM 133.18). | E pois chegou ao logar, / con sospiros amargosos, / viu seu fill' ant' o altar / vivo (CSM 171.57-60). || MS [2]. Et aa medea noyte tangendo as canpãas aos matõs, ca era entõ vespera de Santiago, a que faz oyto dias ante dia de quẽdas agostas, acordey do leito hu jazia cõ mĩa infirmitade et dixẽ asi ontre mĩ cõ grã medo et cõ grã **sospiro** (MS 11). | seẽdo o caualeiro cõ grãdes **sospiros** pedindo merçed a Santiago et o Apostolo cõprido de miser[i]cordia parouse ant'el (MS 212). || CSMI [2]. Et oida a missa, con muitas lagrimas et **sospiros**, ordenaronse o mellor que poderon et sairon aa batalla (CSMI IV.4.7.39-40). | Et sentouse en gionlos et con moitas lagrimas et **sospiros**, con gran devaçõn, lle oferesceron o dito privilegio et outras muitas joias et dõas para a Egllẽja de Santiago (CSMI VI.6.13.31-33).*

Ⓢ: XIII

Ⓡ: -

Ⓡ: sospiro

talho [10] (< *talhar*) *subst. masc.* ‘acto e/ou efecto de tallar; forma do corpo; forma da estrofa’

talho [10]: AT [5]. *Estas cantigas <†> sem mao lengua<ge>: nam son per al trobas, porque <el>as nom escarniom ne<m> falam mal< > como outras cantigas; pode<m> as fazer de quantos **talhos** <quiserem> (AT III.8.2-5). | Os **talhos** das cantigas cuidam os trobadores e<m> fazer eguaes e de quantas mane<i>ras quiserem e tenerem por bem (AT IV.1.1-2). | Pero os mais dos **talhos** en que fazem as cantigas de mestria sam estas: a cobra de cinque palavras (AT IV.1.3-4). | Mais estes som os **talhos** mesm'os melhores, pera ser mais a rezom e no<m> fazer enfadarem os homens (AT IV.1.15-17). | E estas cobras poderã<m> fazer de quae<s> **talhos** quiserem, como*

vos ja disse, por quantas que for (AT IV.1.17-19). || **LP [5]**. que presta seu bon parecer / nen seu bon **talh'**a quen o á? (LP 70,40). | Vedes por que o dig'assi, / porque non á no mundo Rei / que viss'o **talho** que eu ei (LP 70,40). | e meu bon **talh'**e ora ven / e vai-se tanto que s'ir quer. (LP 70,40). | E, pois que non á de valer / bon **talho**, nen bon parecer, / parescamos ja

como quer. (LP 70,40). | Por que vos todos amassen sempre vós muito punhastes, / bõos **talhos** en Espanha metestes, pois i chegastes, / e quen se convosco filhou, sempre vós d'el gaanhastes. (LP 18,14).

Ⓢ: XIII

Ⓢ: talha, talhadura

Ⓢ: tallo

8. REFERENCIAS BIBLIOGRÁFICAS¹

Sob a pele das palabras há cifras e códigos.

Carlos Drummond de Andrade

8.1. Textos do corpus

AT = Tavani, Giuseppe (ed.) (2002) [1999]: *Arte de Trovar do Cancioneiro da Biblioteca Nacional de Lisboa*. Introdução, Edição crítica e Fac-símile (Lisboa: Edições Colibri).

CSM = Mettmann, Walter (ed.) (1986-1988-1989): *Cantigas de Santa María. I (Cantigas 1 a 100). II I (Cantigas 101 a 260). III I (Cantigas 261 a 427)*. Edición, introducción y notas de... (Madrid: Clásicos Castalia).

CSMI = Souto Cabo, José António (ed.) (1986) = Vasques, Rui: *Crónica de Santa Maria de Íria*. Estudo e edizón de José António Souto Cabo (Santiago: Cabido da S. A. M. I. Catedral de Santiago / Edición do Castro).

CT = Lorenzo, Ramón (ed.) (1985): *Crónica Troiana* A Coruña: Fundación Pedro Barrié de la Maza / RAG).

LP = Brea, Mercedes (coord.) (1996): *Lírica profana galego-portuguesa*. 2 vols. (Santiago de Compostela: Xunta de Galicia / Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades).

¹ Decidimos dividir este capítulo en dous grandes apartados por motivos operativos; por un lado, os textos que compoñen o noso corpus e, por outro, os estudos ensaísticos que manexamos para a elaboración desta investigación doutoral.

MS = Pensado Tomé, José Luís (ed.) (1958): *Miragres de Santiago. Versión gallega del códice latino del siglo XII atribuido al papa Calisto I. Anexo LXVIII da Revista de Filología Española* (Madrid: CSIC).

LT = Lorenzo Gradín, Pilar / Souto Cabo, José António (coord.) (2001): *Livro de Tristan e Livro de Merlin*. Estudio, edición, notas e glosario (Santiago de Compostela: Xunta de Galicia / Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades).

7.2. Estudos

Alcoba Rueda, Santiago (1993): “Los parasintéticos: constituyentes y estrutura léxica”, en Varela, Soledad (ed.), *La formación de palabras*, 360-379 (Madrid: Taurus).

Alemany Bolufer, José (1920): *Tratado de la formación de palabras en lengua castellana* (Madrid: Librería General de Victoriano Sánchez).

Ali, Manuel Said (1964³) [1931]: *Gramática Histórica da Língua Portuguesa* (São Paulo: Edições Melhoramentos).

Allen, J. H. D. (1941): *Portuguese Word-formation with Suffixes*. Supplement to *Language*, vol. 17, núm. 2.

Almela Pérez, Rafael (1999): *Procedimientos de formación de palabras* (Barcelona: Ariel).

Alonso Núñez, Aquilino Santiago (2008): “La sufijación verbal, la circunfijación verbal y la sufijación verbal homogénea en el habla gallega del ayuntamiento de Castrelo do Val (Ourense, España)”, *Quaderni di Semantica XXIX* (54), 2, 343-392.

Alonso Núñez, Aquilino Santiago / Navaza Blanco, Gonzalo (2010): “Devecer e a súa etimoloxía”, *Estudos de lingüística galega* 2, 193-204.

Alvar Ezquerro, Manuel (2006⁶) [1995]: *La formación de palabras en español* (Madrid: Arco/Libros).

Álvarez, Rosario / Monteagudo, Henrique / Regueira, Xosé Luís (1993) [1986]: *Gramática galega* (Vigo: Galaxia).

Álvarez, Rosario / Xove, Xosé (2002): *Gramática da lingua galega* (Vigo: Editorial Galaxia).

Álvarez de la Granja, María (2005): “Glosario de locucións adverbiais do galego medieval”, *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 7, 13-40.

- Antunes, M. I. Bacelar F. (1962): *O Processo Derivativo no Português Arcaico* (Braga: Ed. do Autor).
- Arbor Aldea, Mariña (2001): *O cancionero de Don Afonso Sánchez*. Edición e estudio (Santiago de Compostela: Universidade, Servicio de Publicacións e Intercambio Científico).
- Aronoff, Mark (1976): *Word Formation in Generative Grammar* (Cambridge, MA: MIT Press).
- Aronoff, Mark (1994): *Morphology by Itself. Stems and Inflexional Classes* (Cambridge, MA: MIT Press).
- Asan, Finuța (1965): “Formații parasintetice în limba română”, *Limba Română XIV*, 87-95.
- Badia Margarit, Antoni M. (1962): *Gramática catalana*. Vol. II (Madrid: Gredos).
- Bally, Charles (1965⁴) [1932]: *Linguistique générale et linguistique française* (Paris/Berna: Francke Berne).
- Barreiro García, M.ª Carme (1985): *O léxico dos Miragres de Santiago*. Memoria de Licenciatura. Universidade de Santiago de Compostela.
- Barreiro García, M.ª Carme (1995): *A documentación notarial do concello de Noia (ss. XIV-XVI)*. Tese de Doutoramento. Universidade de Santiago de Compostela.
- Barros, Lidia Almeida (2004): *Curso Básico de Terminologia* (São Paulo: Edusp).
- Basílio, Margarida (1987): *Teoria Lexical* (São Paulo: Ática).
- Beard, Robert (1995): *Lexeme-Morpheme Base Morphology* (Albany: State University of New York Press).
- Bello, Andrés (1981): *Gramática de la lengua castellana destinada al uso de los americanos*. Edición crítica de Ramón Trujillo (Tenerife: Instituto Universitario de Lingüística Andrés Bello).
- Beltrán, J. A. (1999): *Introducción a la morfología latina* (Zaragoza: Departamento de Ciencias de la Antigüedad / Universidad de Zaragoza).
- Benveniste, Émile (1977): *Problemas de lingüística general II* (México: Siglo XXI).
- Bloomfield, Leonard (1926): “A set of postulates for the science of language”, *Language* 2, 153-164.
- Bloomfield, Leonard (1979¹⁴) [1933]: *Language* (London: George Allen & Unwin LTD).

8. Referencias bibliográficas

- Bosque, Ignacio (1983): “Morfología”, en Abad, Francisco / García Berrio, Antonio (coords.): *Introducción a la lingüística*, 115-153 (Madrid: Alhambra).
- Bosque, Ignacio / Demonte, Violeta (dir.) (2000) [1999]: *Gramática descriptiva de la lengua española*. Vol. 3: *Entre la oración y el discurso. Morfología* (Madrid: Real Academia Española / Espasa Calpe).
- Braga, Theophilo (1876): *Grammatica Portuguesa Elementar* (Porto: Livraria Portuguesa e Estrangeira).
- Brea, Mercedes (1976): “Prefijos formadores de antónimos negativos en español medieval”, *Verba* 3, 319-341.
- Brea, Mercedes (1977): “La parasíntesis en las Cantigas d’escarnho e de mal dizer”, *Verba* 4, 127-136.
- Brea, Mercedes (1977): *Antónimos latinos y españoles. Estudio del prefijo IN-* (Santiago de Compostela: Universidade, Secretariado de Publicacións).
- Brocardo, M.ª Teresa (2005): “Sobre periodización da história do português europeu. Contributo para uma discussão”, *Iberoromania* 62, 97-117.
- Brocardo, M.ª Teresa / Caetano, M.^a do Céu (1999): “O prefixo *des-* num texto português do século XV – contribuição para um estudo de morfologia derivacional diacrónica”, en Lopes, A. L. / Martins, Ana M.^a (eds.), *Actas do XIV Encontro Nacional da APL (Aveiro, 1998)*, 207-220 (Tübingen: Max Niemeyer Verlag).
- Brocardo, M.ª Teresa / Caetano Mocho, M.^a do Céu (2000): “Para uma morfologia derivacional histórica do português: o prefixo *des-*”, en Englebert, A. / Pierrard, M. / Rosier, L. / Raemdonck, D. Van (eds.), *Actes du XXIIe Congrès International de Linguistique et de Philologie Romanes. Bruxelles, 23-29 juillet 1998*. Volume II, 39-47 (Tübingen: Max Niemeyer Verlag).
- Brocardo, M.ª Teresa / Emiliano, António (2002): “Considerações sobre a Edição de Fontes para a História da Língua Portuguesa”, *Santa Barbara Portuguese Studies* VI, 272-286.
- Bugueño Miranda, Félix Valentín (2007): “O que é macroestrutura no dicionário de língua?”, en Isquierdo, Aparecida Negri / Alves, Ieda Maria (org.), *As ciencias do léxico: lexicologia, lexicografia, terminologia*. Vol. III, 261-272 (Campo Grande: Universidade Federal de Mato Grosso do Sul).
- Bustos Gilbert, Eugenio (1998): “Modelos morfológicos y cambio morfológico”, *Revista de Filología Románica* 15, 35-49.

- Cabré, M.ª Teresa (1992): *La terminología. La teoría, els mètodes, les aplicacions* (Barcelona: Empúries).
- Caetano, M.^a do Céu (2003): *A Formação de Palavras em Gramáticas Históricas do Português. Análise de Algumas Correlações Sufixais*. Dissertação de Doutoramento inédita (Lisboa: Faculdade de Ciências Sociais e Humanas da Universidade Nova de Lisboa).
- Caetano, M.^a do Céu (2008): “Rivalidade sufixal e polissemia”, *Cadernos WGT. Work(shops) em Gramática & Texto. Polissemia*, 23-33.
- Câmara Jr., José Mattoso (1975): *História e Estrutura da Língua Portuguesa* (Rio de Janeiro: Padrão / Prolivro).
- Campos Souto, María Begoña / Campos Souto, Mar (1996): “Prosa histórica, relixiosa e xurídica medieval”, en *A Nosa Literatura*. Vol. 1, 161-192 (Vigo: A Nosa Terra).
- Caravedo, Rocío (1999): *Lingüística del Corpus. Cuestiones teórico-metodológicas aplicadas al español* (Salamanca: Ediciones Universidad de Salamanca).
- Cejador y Frauja, Julio (1929): *Vocabulario medieval castellano* (Madrid: Hernando).
- Cereixo Silva, Amparo (1997): *Os adverbios en -mente no galego medieval*. Tese de licenciatura defendida na USC baixo a dirección de Xavier Varela Barreiro (inédita).
- Cereixo Silva, Amparo (1998): “Os modificadores oracionais en -mente no galego medieval”, *Cadernos de lingua* 18, 97-108.
- Cereixo Silva, Amparo (2003): “Os adverbios en -mente: formas analíticas e sintéticas”, *Interlingüística* 14, 179-190.
- Cereixo Silva, Amparo (2007): “Os adverbios modais en -mente en galego medieval”, en González Fernández, H. / Lama López, M.ª X.: *Actas do VII Congreso Internacional de Estudos Galegos: mulleres en Galicia, Galicia e outros pobos da península. Barcelona, 28 ó 31 de maio de 2003*. Vol. 2: CD-Rom (Comunicacións), 1245-1260 (Sada: Edicións do Castro).
- Černý, Jiří (1998): *Historia de la Lingüística* (Cáceres: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Extremadura).
- Chomsky, Noam (1957): *Syntactic Structures* (The Hague / Paris: Mouton).
- Chomsky, Noam (1965): *Aspects of the Theory of Syntax* (Cambridge, Massachusetts: MIT Press).

8. Referencias bibliográficas

- Chomsky, Noam (1970): “Remarks on Nominalization”, en Jacobs, Roderick A. / Rosenbaum, Peter S. (eds.), *Readings in English Transformational Grammar*, 184-221 (Waltham, Massachusetts: Ginn and Company).
- Coelho, A. (1868): *A Lingua Portuguesa. Phonologia, Etymologia, Morphologia e Syntaxe* (Coimbra: Imprensa da Universidade).
- Coelho, Juliana Soledade Barbosa (2001): *Aspectos Morfolexicais do Português Arcaico. Sufixação nos Séculos XIII e XIV*. Dissertação de Mestrado orientada por Rosa Virgínia Mattos e Silva (Bahia: Universidade Federal da Bahia).
- Company Company, Concepción (2005): “Una paradoja de la lingüística histórica romance: el florecimiento de la sintaxis histórica románica”, *La Corónica* 34.1, 144-163.
- Corbin, Danielle (1980): “Contradictions et inadéquations de l’analyse parasynthétique en morphologie dérivationnelle”, en Dessaux-Berthonneau, Anne-Marie (ed.), *Théories linguistiques et traditions grammaticales*, 181-224 (Villeneuve d’Ascq: Presses Universitaires de Lille).
- Corbin, Danielle (1987): *Morphologie dérivationnelle et structuration du lexique*. 2 vols (Tubinga: Max Niemeyer Verlag).
- Corbin, Danielle (1991): “Introduction – La formation des mots: structures et interprétations”, *Lexique* 10, 7-30.
- Cornu, Joseph (1906²) [1884]: *Grammatik der Portugiesischen Sprache* (Strassburg: Karl J. Trübner).
- Correia, Margarita (1992): *A formação dos adjetivos em anti- em português*. Dissertação de Mestrado. Lisboa: Universidade de Lisboa.
- Costa Casas, Xoán Xosé / González Refoxo, M.^a dos Anxos / Morán Fraga, César Carlos / Rábade Castiñeira, Xoán Carlos (1988): *Nova gramática para a aprendizaxe da lingua* (A Coruña: Vía Láctea).
- Coutinho, Ismael de Lima (1973⁶) [1938]: *Pontos de Gramática Histórica* (Rio de Janeiro: Livraria Acadêmica).
- Darmesteter, Arsène (1894²) [1875]: *Traité de la formation des mots composés dans la langue française comparée aux autres langues romanes eu au latin* (Paris: Emile Bouillon).

- DDGM* = González Seoane, Ernesto Xosé (coord.) / Álvarez de la Granja, María / Boullón Agrelo, Ana Isabel (2006): *Dicionario de dicionarios do galego medieval* (Santiago de Compostela: Universidade de Santiago de Compostela).
- DELP* = Machado, José Pedro (1977³): *Dicionário Etimológico Língua Portuguesa*. 5 vols. (Lisboa: Livros Horizonte).
- DENFLP* = Cunha, Antônio Geraldo da (1986²) [1982]: *Dicionário Etimológico Nova Fronteira da Língua Portuguesa* (Rio de Janeiro: Editora Nova Fronteira).
- DGII* = Ledo Cabido, Bieito (2004): *Dicionario de galego* (Vigo: Ir Indo).
- DHLP* = Houaiss, Antônio (2001): *Dicionário Houaiss da Língua Portuguesa* (Rio de Janeiro: Objetiva).
- Diez, Friedrich (1836-1844): *Grammaire des langues romanes*. 3 vols. (Paris: Librairie A. Franck).
- Digalego* = Ir Indo (2004): *Dicionario de galego* (Vigo: Ir Indo) [Versión electrónica]. Disponível en <http://www.digalego.com/>.
- Dijk, Teun Adrianus van (1977): *Text and context: Explorations in the semantics and pragmatics of discourse* (London: Longman).
- DLG* = Alonso Estravís, Isaac (1995): *Dicionário da Língua Galega* (Santiago de Compostela: Sotelo Blanco).
- DRAG-e* = Real Academia Galega (2012): *Dicionario da Real Academia Galega* (A Coruña: Real Academia Galega) [Versión electrónica]. Disponível en <http://www.realacademiagalega.org/dicionario#inicio.do>.
- Dubert García, Francisco (2000): “Sons e letras nas *Gramáticas clásicas* do galego”, en Rodríguez, José Luís (coord.): *Estudos dedicados a Ricardo Carvalho Calero*. I. *A obra de Ricardo Carvalho Calero. Lingüística*, 463-476 (Santiago de Compostela: Parlamento de Galicia / USC - Servizo de Publicacións e Intercambio Científico).
- Dubert García, Francisco (2004): “¿Influente ou influínte? Prescrición e uso da vogal temática verbal da C-III nos adxectivos en -NTE na lingua galega”, en Álvarez, R. / Monteagudo, H. (eds.): *Norma lingüística e variación. Unha perspectiva desde o idioma galego*, 223-246 (Santiago de Compostela: Consello da Cultura Galega / Instituto da Lingua Galega).
- Dubois, Jean (1962): *Étude sur la dérivation suffixale en français moderne et contemporain* (Paris: Larousse).

- Dubois, Jean (1968): “La dérivation en linguistique descriptive et en linguistique transformationnelle”, en *Travaux de linguistique et de littérature*. Vol. 6:1, 27-53 (Strasbourg: Centre de philologie et de littérature romanes de l’Université de Strasbourg).
- Dworkin, Steve (dir.) (2003): “Historical Romance Linguistics: The Death of a Discipline?”, *La Corónica* 31.2, 9-134.
- DXL* = Carballeira Anllo, Xosé M.^a (coord.) (2005): *Dicionario Xerais da Lingua* (Vigo: Xerais).
- Ferreiro, Manuel (ed.) (1992): *As cantigas de Rodriгу'Eanes de Vasconcelos*. Edición crítica con introdución, notas e glosário (Santiago de Compostela: Edicións Laiovento).
- Ferreiro, Manuel (1999⁴) [1995]: *Gramática histórica da lingua galega. I. Fonética e Morfoloxía* (Santiago de Compostela: Edicións Laiovento).
- Ferreiro, Manuel (1997): *Gramática histórica da lingua galega. II. Lexicoloxía* (Santiago de Compostela: Edicións Laiovento). [2.ª ed.: 2001].
- Ferreiro, Manuel (2010): “Sobre o proxecto «Glosario crítico da lírica profana galego-portuguesa»”, en Brea, Mercedes / López Martínez-Morás, Santiago (eds.): *Aproximacións ao estudo do Vocabulario trobadoresco*, 239-252 (Santiago de Compostela: Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades).
- Ferreiro, Manuel (2012, no prelo): “Do manuscrito á edición: consideracións sobre a segmentación textual na lírica galego-portuguesa” (no prelo).
- Finazzi-Agrò, Ettore (1979): *Il canzoniere di Johan Mendiz de Briteyros* (L’Aquila: Japadre).
- Freixeiro Mato, Xosé Ramón (1996): *Os diminutivos en galego* (Vigo: A Nosa Terra).
- Freixeiro Mato, Xosé Ramón (1996): “Prosa literaria medieval”, en *A Nosa Literatura*. Vol. 1, 129-160 (Vigo: A Nosa Terra).
- Freixeiro Mato, Xosé Ramón (1998): *Gramática da lingua galega. I. Fonética* (Vigo: A Nosa Terra).
- Freixeiro Mato, Xosé Ramón (1999): *Gramática da lingua galega. III. Semántica* (Vigo: A Nosa Terra).

- Freixeiro Mato, Xosé Ramón (2000): *Gramática da lingua galega. II. Morfosintaxe* (Vigo: A Nosa Terra).
- García de Diego, Vicente (1984) [1909]: *Elementos de gramática histórica gallega. Fonética-Morfología*. Edición facsimilar. Anexo 23 de *Verba*.
- González Rei, Begoña (2004): *Ortografía da lingua galega* (A Coruña: Galinova).
- Grandgent, C. H. (1963): *Introducción al latín vulgar* (Madrid: CSIC).
- GDCLG = Pena, Xosé Antonio (dir.) (2004): *Gran Diccionario Cumio da Lingua Galega* (Vigo: Edicións do Cumio)
- GDS21LG = Pena, Xosé Antonio (dir.) (2005): *Gran diccionario século 21 da lingua galega* (Vigo: Galaxia / Do Cumio).
- GDXL = Carballeira Anllo, Xosé M.^a (coord.) (2009): *Gran Diccionario Xerais da Lingua*. Vol. I: A-G. Vol. II: H-Z (Vigo: Xerais).
- González Seoane, Ernesto Xosé (199): “A derivación verbal isocategorial en galego”, en Álvarez, Rosario / Vilavedra, Dolores (ed.), *Cinguidos por unha arela común*
- Guerrero Salazar, Susana (2001/2002): “Los diccionarios inversos de la lengua española: descripción del repertorio bibliográfico”, *Revista de lexicografía* 8, 269-295.
- Guilbert, Louis (1971): “De la formation des unités lexicales”, en Guilbert, Louis / Lagane, René / Niobey, Georges, *Grand Larousse de la langue française*. I, IX-LXXXI (Paris: Larousse).
- Guilbert, Louis (1975): *La créativité lexicale* (Paris: Larousse).
- Gutiérrez Ordóñez, Salvador (1983): “La fonología”, en Abad, Francisco / García Berrio, Antonio (coords.): *Introducción a la lingüística*, 75-113 (Madrid: Alhambra).
- Haensch, Günther (1982): “Aspectos prácticos de la elaboración de diccionarios”, en Haensch, Günther / Wolf, Lothar / Ettinger, Stefan / Werner, Reinhold, *La lexicografía: de la lingüística teórica a la lexicografía práctica*, 395-534 (Madrid: Gredos).
- Hall, Robert Anderson Jr. (1948): *Descriptive Italian Grammar* (Ithaca, New York: Cornell University Press and Linguistic Society of America).

8. Referencias bibliográficas

- Halle, Morris (1973): “Prolegomena to a Theory of Word-Formation”, *Linguistic Inquiry* 4:1, 3-16.
- Hjelmslev, Louis (1972): *Ensayos lingüísticos* (Madrid: Gredos).
- Hockett, Charles F. (1947): “Problems of morphemic analysis”, *Language* 23, 321-343.
- Hockett, Charles F. (1950): “Peiping morphophonemics”, *Language* 26, 63-85.
- Hockett, Charles F. (1954): “Two models of grammatical description”, *Word* 10, 210-231.
- Horta, Brant (s.d.³) [1930?]: *Noções de Gramática Histórica da Língua Nacional* (Rio de Janeiro: J. R. de Oliveira & C^{ia}).
- Huber, Joseph (1986) [1933]: *Gramática do Português Antigo* (Lisboa: Fundação Calouste Gulbenkian).
- Jordan, Iorgu / Manoliu, María (1972): *Manual de lingüística románica*. 2 tomos (Madrid: Gredos).
- Irazazábal Nerpell, Amelia de / Andrés y de Irazazábal, M.ª Isabel de / Ferrándiz, Susana (1997): *Nazioarteko Terminologia Biltzarra / Congreso Internacional de Terminologia / Congrès International de Terminologie / International Congress on Terminology* (Donostia, Gasteiz: UZEI / HAEE-IVAP). Tamén dispoñíbel en <http://www.uzei.com/Modulos/UsuariosFtp/Conexion/archivos83A.pdf>.
- Iriarte Sanromán, Álvaro (2001): *A Unidade Lexicográfica. Palavras, Colocações, Frasesmas, Pragmatemas* (Braga: Centro de Estudos Humanísticos - Universidade do Minho). Tese de doutoramento dispoñíbel en http://repositorium.sdum.uminho.pt/bitstream/1822/4573/1/A_Unidade_Lexicografica.pdf.
- ISO 639-1 (2002): *Codes for the representation of names of languages. Part 1: Alpha-2 code* (Geneva: ISO).
- ISO 639-2 (1998): *Codes for the representation of names of languages. Part 2: Alpha-3 code* (Geneva: ISO).
- Krieger, Maria da Graça / Finatto, Maria José Bocorny (2004): *Introdução à Terminologia. Teoria e Prática* (São Paulo: Contexto).

- Lanciani, Giulia (1977): *Il canzoniere di Fernan Velho* (L'Aquila: Japadre).
- Lang, Mervyn F. (1990): *Spanish Word Formation. Productive derivational morphology in the modern lexis* (London: Routledge).
- Lapa, Manuel Rodrigues (ed.) (1970²) [1965]: *Cantigas d'Escarnho e de Mal Dizer dos Cancioneiros Medievais Galego-Portuguesas* (Vigo: Galaxia).
- Lázaro Mora, Fernando A. (1986): "Sobre la parasíntesis en español", *Dicenda* 5, 221-235.
- Lees, Robert B. (1960): *The Grammar of English Nominalizations* (The Hague: Mouton).
- Lerat, Pierre (1997): *Las lenguas especializadas* (Barcelona: Ariel).
- López Viñas, Xoán (2010): "A identidade gramatical da prefixación nas gramáticas históricas do portugués e do galego", en Tavares Maleval, M.ª Amparo / Tato Fontaiña, Laura (eds.), *Estudos Galegos-Brasileiros 4. Lingua, Cultura, Identidade*, 231-253 (A Coruña: Universidade da Coruña).
- López Viñas, Xoán (2012a, no prelo): "Descrición do *Dicionario de afixos do galego medieval*", *Revista Galega de Filoloxía* 13.
- López Viñas, Xoán (2012b, no prelo): "Glosario de sufixos do galego medieval. Descrición e problemas na elaboración", en *Actas del I Encuentro de jóvenes investigadores y doctores en Filología, Lingüística y Literaturas Románicas y áreas afines 'Filología Románica Hoy'* (Madrid, Universidad Complutense de Madrid).
- López Viñas, Xoán / Lourenço Mória, Cilha / Moreda Leirado, Marisa (2011²) [2010]: *Gramática práctica da lingua galega. Comunicación e expresión* (A Coruña: Baía Edicións).
- Lorenzo, Juan (1998): "El participio de presente latino: auge y ocaso de una forma verbal", *Cuadernos de Filología Clásica. Estudios Latinos* 15, 37-58.
- Lorenzo, Ramón (1968): *Sobre cronología do vocabulário Galego-Português (Anotações ao 'Dicionário etimológico' de José Pedro Machado)* (Vigo: Galaxia).
- Lorenzo, Ramón (ed.) (1975): *La traducción gallega de la Crónica General y de la Crónica de Castilla. I. Introducción, texto anotado e índice onomástico* (Ourense: Instituto de Estudios Orensanos "Padre Feijoo").
- Lorenzo, Ramón (1977): *La traducción gallega de la Crónica General y de la Crónica de Castilla. II. Glosario* (Ourense: Instituto de Estudios Orensanos "Padre Feijoo").

8. Referencias bibliográficas

- Lorenzo, Ramón (2000): “Prosa medieval”, en Rodríguez Iglesias, F. (dir.): *Galicia. Literatura*. Tomo XXX. *A literatura medieval*, 365-429 (A Coruña: Hércules Ediciones).
- Lorenzo Gradín, Pilar (2008): *Cantigas de Don Afonso Lopez de Baian* (Alessandria: Edizioni dell’Orso).
- Lorenzo Gradín, Pilar / Marcenaro, Simone (2011): *Il canzoniere del trovatore Roi Queimado* (Alessandria: Edizioni dell’Orso).
- Lorenzo Gradín, Pilar / Souto Cabo, José António (coord.) (2001): *Livro de Tristan e Livro de Merlin*. Estudio, edición, notas e glosario (Santiago de Compostela: Xunta de Galicia / Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades).
- Lyons, J. (1984): *Introducción al lenguaje y a la lingüística* (Barcelona: Teide).
- Lyons, J. (1980): *Semántica* (Barcelona: Teide).
- Magne, Augusto (ed.) (1944): *A Demanda do Santo Graal*. Vol. III: *Glossário* (Rio de Janeiro: Imprensa Nacional).
- Maia, Clarinda de Azevedo (1986): *História do galego-português. Estado lingüístico da Galiza e do Noroeste de Portugal do século XIII ao XVI (com referência à situação do galego moderno)* (Coimbra: Instituto Nacional de Investigação Científica).
- Malkiel, Yakov (1968) [1960]: “The Development of the Latin Suffixes *-antia* and *-entia* in the Romance Languages, with Special Regard to Ibero-Romance”, *University of California Publications in Linguistics* 1, 41-184 (Oxford: Basil Blackwell).
- Malkiel, Yakov (1968) [1960]: “A Tentative Typology of Romance Historical Grammars”, *Essays on Linguistic Thems*, 71-164 (Oxford: Basil Blackwell).
- Malkiel, Yakov (1978): “Derivational categories”, e Greenberg, J. (ed.): *Universals of Human Language*, vol. III, 125-149 (Stanford: Stanford University Press).
- Marchand, Hans (1955): “Synchronic analysis and word-formation”, *Cahiers Ferdinand de Saussure* 13, 7-18.
- Marchand, Hans (1967): “Expansion, transposition, and derivation”, *La Linguistique* 1, 13-26.
- Marchand, Hans (1969): *The Categories and Types of Present-Day English Word-Formation* (München: Beck).

- Mariño Paz, Ramón (1995): “Consideracións sobre a historia dos sufixos *-ancia / -anza, -encia / -enza, -icia / -iza, -icio / -izo* e das terminacións *-cia / -za* e *-cio / -zo* do galego”, *Verba* 22, 157-189.
- Mariño Paz, Ramón (1998): “Notas sobre a historia das terminacións *-ión/-ón* en galego”, en Kremer, Dieter (ed.), *Homenaxe a Ramón Lorenzo*. Vol. 2, 735-760 (Vigo: Galaxia).
- Maroneze, B. Oliveira (2008): “As concepções saussurianas de formação de palavras”, *Revista Virtual de Estudos da Linguagem – ReVEL*. Edição especial 6-2: *Estudos saussurianos*.
- Martinet, André (1970) [1960]: *Éléments de linguistique générale* (Paris: Armand Colin).
- Martinet, André (1978): *Estudios de sintaxis funcional* (Madrid: Gredos). [Edición orixinal en inglés: (1975): *Studies in functional Syntax*].
- Martínez de Sousa, José (1995): *Diccionario de Lexicografía práctica (VOX)* (Barcelona: BIBLIOGRAF).
- Martínez de Sousa, José (2003): “La forma gráfica de los diccionarios”. Edición dixital dispoñíbel en <http://www.martinezdesousa.net/formadiccio.pdf> [Última consulta: 01.03.2012].
- Martínez de Sousa, José (2009): *Manual básico de lexicografía* (Gijón: Trea).
- Martínez Eiras, M.ª Esther (2004), “Os sufixos verbais na *Crónica Troiana*”, en Álvarez Blanco, R. / Fernández Rei, F. / Santamarina, A. (eds.), *A lingua galega: historia e actualidade. Actas do I Congreso Internacional. 16-20 de setembro de 1996*. Volume III, 219-225 (Santiago de Compostela: Consello da Cultura Galega / Instituto da Lingua Galega).
- Martínez Lema, Paulo (2008): “Un corpus para o estudo do galego medieval: o *TMILG (Tesouro Medieval Informatizado da Lingua Galega)*”, en González Seoane, E. / Santamarina, A. / Varela Barreiro, X. (eds.), *A lexicografía galega moderna: recursos e perspectivas* (Santiago de Compostela: Instituto da Lingua Galega / Consello da Cultura Galega).
- Martínez López, Ramón (ed.) (1963): *General Estoria. Versión gallega del siglo XIV. Ms O. I. 1. del Escorial*. Edición, introducción lingüística, notas y vocabulario de... (Oviedo: Universidad de Oviedo).

- Martínez Pereiro, Carlos Paulo (ed.) (1992): *As cantigas de Fernan Paez de Tamalancos*. Edición crítica con introdución, notas e glosário (Santiago de Compostela: Edicións Laiovento).
- Martins, Ana Maria (1996): “Gramáticas Históricas do Português”, en Duarte, I. / Miguel, M. (org.): *Actas do XI Encontro da Associação Portuguesa de Lingüística. Lisboa 1995*. Vol. III. *Gramática e vária*, 53-71 (Lisboa: APL).
- Martins, Jaime de Sousa (1937²) [s.d.]: *Elementos de Gramática Histórica* (São Paulo: Companhia Editora Nacional).
- Mascaró, Joan (1985): *Morfologia* (Barcelona: Enciclopedia Catalana).
- Matthews, Peter Hugoe (2002) [1974]: *Morphology* (Cambridge: Cambridge University Press).
- Mattos e Silva, Rosa Virgínia (1989): *Estruturas trecentistas: elementos para uma gramática do português arcaico* (Lisboa: Imprensa Nacional-Casa da Moeda).
- Mattos e Silva, Rosa Virgínia (2008): *O Português Arcaico. Uma Aproximação*. Vol. I. *Léxico e Morfologia* (Lisboa: Imprensa Nacional-Casa da Moeda).
- McCarthy, Andrew Carstairs (2005): “Basic Terminology”, en Štekauer, Pavel / Lieber, Rochelle (orgs.): *Handbook of Word-formation*, 5-23 (Dordrecht: Springer).
- Mettmann, Walter (ed.) (1972): *Cantigas de Santa Maria*. Vol. IV: *Glossário* (Coimbra: Universidade de Coimbra).
- Meyer-Lübke, W. (1890-1906): *Grammaire des langues romanes*. I (1890)/Tome premier. *Phonétique*; II(1895)/Tome deuxième. *Morphologie*; III. *Syntaxe*; IV. *Tables générales* (Paris: H. Welter Éditeur).
- Meyer-Lübke, W. (1974). *Grammaire des langues romanes*. Vol. II. *Morphologie* (Genève: Slatkine).
- Morant Marco, Ricardo (1990): “5. Morfología”, en López, Ángel et alii, *Lingüística general y aplicada*, 137-159 (València: Servei de Publicacions de la Universitat de València).
- Mota, Othoniel (1937⁸) [1916]: *O Meu Idioma* (São Paulo: Companhia Editora Nacional).
- Nascentes, Antenor (1929): *O Idioma Nacional*. Vol. IV (Rio de Janeiro: Livraria Machado).

- Neira, Jesús (1976): “El prefijo /des/ en la lengua gallego-portuguesa”, *Verba* 3, 309-318.
- Nida, Eugene (1949²) [1946]: *Morphology* (Ann Arbor: The University of Michigan Press).
- Nogueira, R. de Sá (1932): *Curso de Filologia Portuguesa. I Parte: Noções Gerais e Fonética Histórica* (Lisboa: Ed. de José Fernandes Jr.).
- Nunes, José Joaquim (1930²) [1919]: *Compêndio de Gramática Histórica Portuguesa. Fonética e Morfologia* (Lisboa: Livraria Clássica Editora).
- Nunes, José Joaquim (1972) [1932]: *Cantigas de Amor dos Trovadores Galego-Portugueses*. Vol. III, 577-704 (Lisboa: Centro do Livro Brasileiro).
- Nunes, José Joaquim (1973) [1928]: *Cantigas de Amigo dos Trovadores Galego-Portugueses*. Vol. III: *Comentário, Variantes e Glossário*, 575-704 (Lisboa: Centro do Livro Brasileiro).
- Nyrop, Kristoffer (1908): *Grammaire historique de la langue française*. III (Copenhague: Gyldendalske Boghandel Nordisk Forlag).
- OLD* = Oxford University Press (1968): *Oxford Latin Dictionary* (Oxford: Clarendon Press).
- Oliveira, Fernão de (2000) [1536]: *Gramática da Linguagem Portuguesa*. Edición crítica, semidiplomática e anastática de Amadeu Torres e Calos Assunção (Lisboa: Academia das Ciências de Lisboa).
- Otero, Carlos-Peregrín (1989⁶) [1970]: *Introducción a la lingüística transformacional* (México: Siglo XXI).
- Oesterreicher, Wulf (2007): “Gramática histórica, tradiciones discursivas y variedades lingüísticas –esbozo programático”, *Revista de Historia de la Lengua Española* 2, 109-128.
- Parker, K. M. (ed.) (1975): *Historia Troyana*. Edición e introdución de... (Santiago de Compostela: CSIC / Instituto P. Sarmiento de Estudios Gallegos).
- Pena, Jesús (1980): *La derivación verbal en español. Verbos derivados y sustantivos verbales*. Anexo 16 de *Verba* (Santiago de Compostela: Universidade de Santiago de Compostela).

- Pena, Jesús (1990): “Sobre los modelos de descripción en morfología”, en *Verba* 17, 5-75.
- Pena, Jesús (1994): “Formación de palabras. Sobre los procesos “conversión” y “sustracción”, en Alegría Alonso, Beatriz Garza / Pascual, José A. (ed.), *II Encuentro de lingüistas y filólogos de España y México*, 49-61 (Salamanca: Universidad).
- Pena, Jesús (1999): “La morfología en relación con otras partes de la gramática”, en Couceiro, Xosé Luís [et al.] (coord.): *Homenaxe ó profesor Camilo Flores*. Tomo I, 77-88 (Santiago de Compostela: Universidade, Servizo de Publicacións e Intercambio Científico).
- Pena, Jesús (2000) [1999]: “66. Partes de la morfología. Las unidades del análisis morfológico”, en Bosque, I. / Demonte, V. (dir.): *Gramática descriptiva de la lengua española 3. Entre la oración y el discurso. Morfología*, 4305-4366 (Madrid: Espasa Calpe).
- Pensado Tomé, José Luis (ed.) (1962): *Fragmento de un “Livro de Tristan” galaico-portugués*. Edición y estudio por... Anejo XIV do *Cuaderno de Estudos Gallegos* (Santiago de Compostela: CSIC / Instituto P. Sarmiento de Estudos Gallegos).
- Pereira, Eduardo Carlos (1935⁹) [1916]: *Grammatica Historica* (São Paulo: Companhia Editora).
- Pichel, Ricardo / Varela Barreiro, Xavier (2009): “O corpus do galego medieval: *Tesouro Medieval Informatizado da Lingua Galega (TMILG)*”, en Enrique-Arias, A. (ed.): *Diacronía en las lenguas iberorrománicas: nuevas aportaciones desde la lingüística de corpus*, 195-215 (Madrid / Frankfurt am Main: Iberoamericana / Vervuert).
- Pichel Gotérrez, Ricardo (2012, en preparación): *A Historia Troiana (BMP 558). Edición e estudo histórico-filolóxico*. Tese de Doutoramento (inérita), dirixida por Ramón Mariño Paz e Xavier Varela Barreiro (Santiago de Compostela: Universidade de Santiago de Compostela / Instituto da Lingua Galega).
- Porto Dapena, José-Álvaro (2002): *Manual de técnica lexicográfica* (Madrid: Arco/Libros).
- Pottier, Bernard (1962): *Systématique des éléments de relation* (Paris: Klincksieck).

- Real Academia Española (1931): *Gramática castellana* (Madrid: Perlado, Páez y Compañía).
- Real Academia Española (1973): *Esbozo de una nueva gramática de la lengua española* (Madrid: Espasa-Calpe).
- Reinhardstoettner, Carl von (1878): *Grammatik der Portugiesischen Sprache* (Strassburg: Karl J. Trübner).
- Reinheimer-Rîpeanu, Sanda (1972): “Suffixe zéro?”, *Revue Roumaine de Linguistique* XVII, 261-269.
- Reinheimer-Rîpeanu, Sanda (1974): *Les dérivés parasynthétiques dans les langues romanes* (The Hague/Paris: Mouton).
- Rey-Debove, Josette (1971): *Étude linguistique et sémiotique des dictionnaires français contemporains* (The Hague: Mouton).
- Rio-Torto, Graça M.^a (1993): *Formação de palavras em português. Aspectos da construção de avaliativos*. Dissertação de Doutoramento em Linguística Portuguesa (Coimbra: Universidade de Coimbra) [non publicada].
- Rio-Torto, Graça M.^a (1998): *Morfologia Derivacional. Teoria e Aplicação ao Português* (Porto: Porto Editora).
- Robins, R. H. (2000): *Breve historia de la lingüística* (Madrid: Cátedra). Orixinal en inglés de 1967.
- Rodríguez, José Luís (1999): “De castelhano para galego-português: as traducións medievais”, en VVAA: *Cinguidos por unha arela común. Homenaxe ó profesor Xesús Alonso Montero, 1285-1299* (Santiago de Compostela: Universidade de Santiago de Compostela).
- Sánchez Rei, Xosé Manuel (2005a): “Trazos xerais da tradición gramatical galega”, *Revista Galega de Filoloxía* 6, 93-121.
- Sánchez Rei, Xosé Manuel (ed.) (2005b): “Estudo introdutorio”, en Ferdinand de Saussure, *Curso de lingüística xeral* (Santiago de Compostela: Laiovento).
- Santamarina, Antón (2008): “Os dicionarios históricos. Trazos dun dicionario histórico galego e consideracións sobre a súa viabilidade”, en González Seoane, Ernesto / Santamarina, Antón / Varela Barreiro, Xavier (eds.), *A lexicografía galega*

- moderna: recursos e perspectivas*, 343-392 (Santiago de Compostela: Consello da Cultura Galega).
- Santiago Lacuesta, Ramón / Bustos Gisbert, Eugenio (2003) [1999]: “60. La derivación nominal”, en Bosque, Ignacio / Demonte, Violeta (dir.), *Gramática descriptiva de la lengua española 3. Entre la oración y el discurso. Morfología*, 4505-4594 (Madrid: Espasa Calpe).
- Sarmiento, Hermínio (1917): *Gramática Histórica e Comparativa da Língua Portuguesa* (Póvoa do Varzim: Livraria Povoense-Editora).
- Scalise, Sergio (1984): *Morfologia Lessicale* (Padua: CLESP).
- Scalise, Sergio (1986²) [1984]: *Generative Morphology* (Dordrecht: Foris Publications).
- Scalise, Sergio (1994): *Morfologia* (Bologna: Il Mulino).
- Selkirk, Elisabeth (1983): *The Syntax of Words* (Cambridge, MA: MIT).
- Sequeira, Francisco Júlio Martins (1959³) [1938a]: *Gramática Histórica da Língua Portuguesa* (Lisboa: Livraria Popular).
- Sequeira, Francisco Júlio Martins (1938b): *Gramática de Português* (Lisboa: Livraria Popular).
- Serrano Dolader, David (1995): *Las formaciones parasintéticas en español* (Madrid: Arco/Libros).
- Serrano Dolader, David (2000) [1999]: “La derivación verbal y la parasíntesis”, en Bosque, I. / Demonte, V. (dir.): *Gramática descriptiva de la lengua española 3. Entre la oración y el discurso. Morfología*, 4684-4755 (Madrid: Espasa Calpe).
- Serrano y Sanz, M. (1928): “Fragmento de una versión galaico-portuguesa de Lanzarote del Lago (manuscrito del siglo XIV)”, *Boletín de la Real Academia Española* XV, 307-314.
- Silva Jr., Manuel Pacheco da (1978): *Grammatica Historica da Lingua Portugueza* (Rio de Janeiro: Typ. A Vapor de D. M. Hazlett).
- Silva Jr., [Manuel] Pacheco da / Andrade, Lameira de (1913⁴) [1887]: *Grammatica da Lingua Portuguesa* (Rio de Janeiro: Livraria Francisco Alves).
- Simões, Manuel (1991): *Il Canzoniere di D. Pedro, Conte di Barcelos*. Ed. crítica, con introduzione, note e glossario (L’Aquila: Japadre).
- Spencer, Andrew (1991): *Morphological Theory. An Introduction to Word Structure in Generative Grammar* (Cambridge: Basil Blackwell).

- Štekauer, Pavel (2000): *English Word-Formation: A History of Research (1960-1995)* (Tübingen: Gunter Narr Verlag).
- Tato Fontaiña, Laura (2007): *O Cancioneiro de Pero Mendiz da Fonseca* (Santiago de Compostela: Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades).
- Tavani, Giuseppe (1986): *A poesía lírica galego-portuguesa* (Vigo: Galaxia).
- Tavani, Giuseppe (1992): *A poesía de Airas Nunez* (Vigo: Galaxia).
- Tekavčić, Pavao (1972): *Grammatica storica dell'italiano. Vol. III: Lessico* (Bologna: Il Mulino).
- Teyssier, Paul (2004) [1997]: *História da Língua Portuguesa* (São Paulo: Martins Fontes).
- Thiele, Johannes (1894): “Reflexiones comparativas sobre verbalizaciones con bases adjetivas en español y alemán”, *Linguistische Arbeitsberichte* 45, 19-24.
- Thorn, Anders Christopher (1909): *Les verbes parasynthétiques en français* (Lund: Impr. H. Olsson).
- TLFi = (2005): *Trésor de la Langue Française informatisé* (Paris: CNRS Éditions).
Disponible en <http://atilf.atilf.fr/> e <http://www.cnrtl.fr/etymologie/> [Última consulta 22/07/2012].
- TMILG = Varela Barreiro, Xavier (dir.) (1993-): *Tesouro Medieval Informatizado da Língua Galega* (Santiago de Compostela: ILG / USC).
- Tusón, Jesús (1982): *Aproximación a la Historia de la Lingüística* (Barcelona: Teide).
- Väänänen, Veikko (2003³) [1985]: *Introducción al latín vulgar* (Madrid: Gredos).
- Val Álvaro, José Francisco (1993): “Prefijación verbal en la formación de predicados complejos (a propósito de verbos prefijados con *entre-*, *con-* y *sobre-* en español”, en *Actas del IX Congreso de lenguajes naturales y lenguajes formales*, 485-492 (Barcelona: Promociones y Publicaciones Universitarias).
- Varela Ortega, Soledad (1990): *Fundamentos de morfología* (Madrid: Síntesis).
- Varela, Soledad / Martín García, Josefa (2000) [1999]: “76. La prefijación”, en Bosque, I. / Demonte, V. (dir.): *Gramática descriptiva de la lengua española 3. Entre la oración y el discurso. Morfología*, 4993-5040 (Madrid: Espasa Calpe).

- Varela Barreiro, Xavier (2010): “Un novo glosario do *Cancioneiro da Ajuda*. A microestrutura das entradas verbais”, *Estudos de Lingüística Galega* 2, 141-171. Disponível em <http://dx.doi.org/10.3309/1989-578X-10-7>.
- Vasconcelos, António Garcia Ribeiro de (1900): *Grammática Histórica da Língua Portuguesa* (Paris / Lisboa: Aillaud, Alves & C^{ia}; Rio de Janeiro / São Paulo / Belo Horizonte: Francisco Alves & C^{ia}).
- Vasconcelos, José Leite de (1959³) [1911]: *Lições de Filologia Portuguesa* (Rio de Janeiro: Livros de Portugal).
- Vasconcelos, Carolina Michaëlis de (1920): “Glossário do Cancioneiro de Ajuda”, *Revista Lusitana* XXIII, 1:4, 1-95.
- Vasconcelos, Carolina Michaëlis de (1956²) [1946]: *Lições de Filologia Portuguesa – segundo as prelecções feitas aos cursos de 1911-1912 e de 1912-1913 (Seguidas das Lições Práticas de Português Arcaico)* (Lisboa: Edição Nova da ‘Revista de Portugal’).
- Viaro, Mário Eduardo (2010): “Sobre a inclusão do elemento diacrônico na teoria morfológica: uma abordagem epistemológica”, *Estudos de Lingüística Galega* 2, 173-90.
- Vilela, Mário (1994): *Estudos de Lexicologia do Português* (Coimbra: Almedina).
- Villalva, Alina (2000): *Estruturas morfológicas. Unidades e hierarquias nas palavras do português* (Braga: Fundação Calouste Gulbenkian).
- Villar Díaz, María Belén (2009): “Modelos estructurales”, en Miguel, Elena de (ed.), *Panorama de la lexicología*, 219-246 (Barcelona: Ariel).
- Wagner, Robert Léon (1952): “Remarques sur la valeur des préverbes *a-* et *en-* (<*in-*) en ancien français”, en *Mélanges Gamillscheg (Ernst)*, 51-65 (Tübingen: Niemeyer).
- Wells, Rulon S. (1947): “Immediate Constituents”, *Language* 23:2, 81-117.
- Willems, D. (1979): “Syntaxe, morphosyntaxe et sémantique. Les verbes dérivés”, *Cahiers de Lexicologie* 35, 3-25.
- Williams, Edwin (1961) [1938]: *Do Latim ao Português. Fonologia e Morfologia Históricas da Língua Portuguesa* (Brasília: Instituto Nacional do Livro).

- Xavier, Maria Francisca / Mateus, Maria Helena (orgs.) (1990/1992): *Dicionário de Termos Linguísticos*. Vol. I (1992): *Filologia, Fonética, Fonologia, Lingüística Histórica, Pragmática, Prosódia e Sóciolingüística*. Vol. II (1992): *Termos gerais, Morfologia, Sintaxe, Semântica, Lexicologia, Terminologia e Psicolingüística* (Lisboa: Cosmos).
- Xavier, Maria Francisca (2008): “O Dicionario do Português Medieval. Fontes, Conceção e Metodologia” en González Seoane, Ernesto / Santamarina, Antón / Varela Barreiro, Xavier (eds.), *A lexicografía galega moderna: recursos e perspectivas*, 241-254 (Santiago de Compostela: Consello da Cultura Galega).
- Yllera, Alicia (1983a): “Las etapas del pensamiento lingüístico occidental (Breve historia de la lingüística)”, en Abad, Francisco / García Berrio, Antonio (coords.): *Introducción a la lingüística*, 3-72 (Madrid: Alhambra).
- Yllera, Alicia (1983b): “Lingüística histórica”, en Abad, Francisco / García Berrio, Antonio (coords.): *Introducción a la lingüística*, 345-388 (Madrid: Alhambra).

